ION POP RETEGANUL

POVEŞTI ARDELENEŞTI

BASME, LEGENDE, SNOAVE, TRADIŢII ŞI POVESTIRI

Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de

VASILE NETEA

Coperta şi ilustraţiile de *Val Munteanu*

EDITURA MINERVA
BUCUREŞTI, 1986
Versiunea 1.0 standard RIF1

INTRODUCERE

Apariţia la Braşov în anul 1888 a primei serii de *Poveşti ardeleneşti,* adunate de Ion Pop Reteganul, a constituit, fără îndoială, un eveniment de seamă în dezvoltarea folcloristicei transilvănene, şi totodată consacrarea ca folclorist a acestuia.

Ea venea, cît priveşte activitatea lui Reteganul, la numai patru ani de la publicarea colecţiei sale de poezii populare intitulată *Trandafiri şi viorele* (1884) – şi numai la trei ani după apariţia *Doinelor şi strigăturilor din Ardeal* selecţionate de Andrei Bârseanu şi Jan Urban Jarnik, care înfăţişa cea mai cuprinzătoare culegere de folclor în versuri apărută pînă atunci în Transilvania, *Poveştile ardeleneşti* fiind astfel adaosul în proză a acelei masive colecţii adunate de elevii Blajului din iniţiativa lui Ion Micu-Moldovanu.

Ea reprezenta totodată replica transilvăneană la *Legende sau basmele românilor* publicate între 1872 şi 1882 de Petre Ispirescu, Transilvania impunîndu-se astfel şi în această direcţie cu aceeaşi vigoare şi distincţie.

Poveştile ardeleneşti, ca şi *Doinele şi strigăturile din Ardeal,* fuseseră culese din aproape toate regiunile Transilvaniei, ele fiind astfel o oglindă vie a concepţiilor de viaţă şi a creaţiilor populare epice, a diferitelor sale graiuri şi totodată a circulaţiei motivelor fabuloase pe o întreagă arie românească.

Prin amploarea şi autenticitatea ei populară, culegerea lui Pop Reteganul a reprezentat în mişcarea folcloristică a epocii o realizare majoră care, împreună cu celelalte culegeri ale sale, a adus autorului său epitetul meritat şi adeseori repetat de cel mai mare folclorist al Transilvaniei.

Atît prin locul naşterii, cît şi prin mediul în care şi-a trăit viaţa şi şi-a desfăşurat activitatea didactică, Ion Pop Reteganul s-a aflat în permanent contact cu lumea satelor, cu lumea folclorului, avînd astfel prilejul, de-a lungul vieţii, să asculte fără preget cîntecele şi poveştile poporului, să-i cunoască aleanurile şi obiceiurile, graiurile şi năzuinţele şi să devină în mod firesc nu numai folcloristul îndrăgostit de toate formele de creaţie populară, ci totodată şi un publicist şi scriitor angajat puternic pe linia difuzării culturii în mase, a educaţiei şi ridicării materiale şi spirituale a ţărănimii, a luptei pentru unitatea naţională.

*

Ion Pop Reteganul s-a născut la 10 iunie 1853 în satul Reteag de pe Someşul Mare, din apropierea Munţilor Ţibleşului, într-o „căsuţă de nuiele, acoperită – după propria sa mărturisire – cu paie, precum erau toate casele românilor de la noi după revoluţia din 1848”. Căsuţa nu avea decît „două fereşti, una spre miazănoapte şi alta spre răsărit”, şi ele nu erau mai mari decît o coală de hîrtie[1]. Părinţii săi se numeau Dumitru şi Mărina. În Reteag bunicii folcloristului veniseră din Măgogea, un sat de pe Valea Lăpuşului, unde se născuse cu aproape 200 de ani în urmă şi haiducul Pintea Viteazul, ale cărui balade şi legende alcătuiau una din comorile folclorice ale regiunii.

Reteagul – cu numele popular Răteagul – era un vechi sat de iobagi atestat documentar încă din secolul al XIII-lea avînd astfel o îndelungată tradiţie istorică şi socială. Timp de aproape un secol el a făcut parte din posesiunile Ciceului, feuda transilvăneană a lui Ştefan cel Mare şi a urmaşilor săi, urmele stăpînirii moldovene impregnîndu-se puternic în modul de viaţă al reteganilor.

Deşi în 1602 satul a fost devastat de valonii lui Basta, totuşi el s-a refăcut repede izbutind să se menţină ca o aşezare viguroasă şi prosperă.

Ca şi în Humuleştii lui Creangă, la Reteag se mînuiau cu hărnicie plugul, sapa, coasa şi stativele de ţesut pînză şi pănură, şi răsunau pe toate coclaurile şi sub toate straşinile cîntecele de dragoste şi obidă. Vechi obiceiuri se urmau nestingherite din veac în veac, reprezentînd concepţiile de viaţă ale reteganilor, dragostea lor de muncă, prăznuirea sărbătorilor, modul de desfătare obştească, datinile, superstiţiile, felul de vindecare al bolilor oamenilor şi al vitelor, apărarea faţă de forţele rău voitoare, trecerea de la viaţă la moarte, cu un cuvînt epopeea întregii existenţe.

În acest mediu s-a desfăşurat copilăria viitorului folclorist, aici a urmat clasele primare, şi aici avea să se întoarcă spre sfîrşitul vieţii spre a se înmormînta alături de cei din care s-a născut. „Domn”, intelectual adică, s-a făcut prin frecventarea liceului de la Năsăud, două clase, unde, spre a se deosebi de alţi „Popi”, lui i s-a zis Reteganul, – a preparandiei de la Gherla şi apoi a celei de la Deva, de unde în 1873 avea să plece ca

---

[1] I. Pop Reteganul, *Odinioară şi acum, Amintiri din copilărie,* în Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, Sibiu, 1931, p. 28.

învăţător în comuna Orlat din apropierea Sibiului. Timp de peste 20 de ani avea să exercite o spinoasă şi fecundă dăscălie în toate cele patru colţuri ale Transilvaniei şi Banatului: la Vîlcelele Rele din Hunedoara (1875); la Baru Mare, în „fundul Haţegului", la poalele muntelui Retezatul (1876-1878); la Lisa în ţinutul Făgăraşului (1878-1879); la Grădiştea, în preajma Sarmisegetuzei (1880); la Bouţarul superior în dieceza Lugojului, „chiar în pasul Porţii de fier" (1889-1891); în Bucium-Şasa apoi, în Munţii Apuseni (1881-1884); la Sîncel, lîngă Blaj (1884-1886); la Rodna Veche, în nordul Ardealului (1886-1892); la Sibiu, ca secretar secund al „Asociaţiunii pentru literatură şi cultura poporului român" (1893-1896); la Monar, în comitatul Bistriţa Năsăud şi Reteag ca pensionar (1896-1898); în 1899-1901 iarăşi la Sibiu ca redactor la publicaţiile *Tribuna* şi *Foaia poporului;* şi, în sfîrşit, pentru totdeauna, la Reteag unde îşi va sfîrşi zilele la 3 aprilie 1905 în vîrstă de abia 52 de ani.

Niciunul din aceste sate – în afară de Reteagul natal – nu l-a încîntat însă mai mult decît Baru Mare din Ţara Haţegului, pe care l-a evocat mai tîrziu într-o pagină vrednică de a figura în orice antologie naţională:[2] „Frumos e Ardealul fără măsură – exclamă Pop Reteganul în descrierea acestuia – dar în el mai frumos este acest corn ce este în jurul Haţegului şi care pînă în ziua de astăzi se numeşte Ţara Haţegului. Soarele cînd răsare mai întîi dă bună-dimineaţa acestui ţinut; razele lui stau mult de vorbă cu românii haţegani, pe care-i află în munţi, la oi, în vale la coasă, pe cîmp la secere, pe coaste la vii, căci, deşi e mică, Ţara Haţegului întruneşte în sine tot ce Ardealul are mai bun şi mai frumos; Ţara Haţegului se poate numi cu drept cuvînt un Ardeal în miniatură. Numai văzînd Ţara Haţegului, poţi înţelege de ce dacii, înaintaşii noştri pe acest pămînt, îşi făcuseră capitala Sarmisegetuza în acest colţ de ţară unde îşi păstrau ce aveau mai scump şi mai bun: pe domnitorul lor cu toate comorile lui. Un adevărat rai pămîntesc e acest colţ de ţară. Zace chiar la cornul Ardealului de către apus-miazăzi; spre apus e despărţit prin muntele Marmore de Bănat, iar spre miazăzi îl despart de România (veche) Retezatul cu ramurile lui; pe la pasul Porţii de fier mergi de aci în Bănat, iar spre miazăzi îl despart de România.

---

[2] I. Pop Reteganul, *Ţara Haţegului*, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii", Sibiu, 1930.

Răpit de frumuseţea acestui ţinut l-am căutat adesea; am fost mai în toate comunele mai înseninate, am suit mai pe toate dealurile şi munţii şi am făcut cunoştinţă cu români din toate clasele ai acestui rai pământesc; şi dacă ar fi să am putere, bucuros aş mai călca odată acest ţinut romantic a cărui fiecare vale şi culme îşi are istoria sa, mitul său, productele proprii; bucuros aş mai sta de vorbă cu cîte un Luncan, Macrea, Tatul, Bălan, Boian, Stejar, Gangur, Iarba, Corbu, Mărăscu, Părăscu, Păun, Teian, Băluş, Boju, Fulgeru, Bărcianu, Furtună, Cîndea, Păgînu, Ursu, Arbore, Mărilă, Lelescu, Junescu, Pitulice, Alun, Troilă, Marcu, Ciacu, Alecu, ş.a. care mi-au spus atîtea şi atîtea istorii din trecutul Haţegului, care vorbesc cu fală despre faptele viteješti şi bune, iar cu groază despre faptele mîrşave şi rele".

Amarele sale peregrinări ca dascăl, asupra cărora nu vom insista aici[3] i-au dat însă impulsul cercetării folclorice şi i-au oferit cea mai fericită ocazie de iniţiere şi informare în acest domeniu, contactul său nemijlocit cu aceste sate, atît de felurite şi de îndepărtate unele de altele, concretizîndu-se prin cele mai largi culegeri de literatură populară realizate pînă la dînsul.

Primele îndemnuri pentru înregistrarea folclorului şi îndeosebi a poveştilor, i-au dat-o povestitorii din satul său natal: Iuăn cel Mare, Petrea Albului, Vila Sălăgianului, Ion Dărăban, poreclit „Bunzariul", cărora în anul 1903 avea să le aducă un duios omagiu prin prefaţa la volumul *Poveşti de la moară,* intitulată „Povestea acestor poveşti". „Aşa – exclamă Reteganul – de la Iuăn cel Mare, de la badea Vila şi de la Bunzariul auzii eu cele dintîi şi cele mai frumoase poveşti".

Recunoştinţa folcloristului s-a îndreptat mai ales către Bunzariul, care era păcurar şi cu care el ciobănise pe dealurile Reteagului, fiindcă „nu era tufă, iarbă, pasăre, animal mic sau mare, să nu-i fi ştiut el povestea şi – adaugă Pop – pe toate mi le-a spus, şi multe le ţinui minte, de le scrisei cînd ştiui a scrie, dar cele mai multe au rămas pe cîmp, unde le-am auzit de la Bunzariul".

---

[3] Vezi pentru biografia sa: Horia Petra Petrescu, *Din viaţa lui I. Pop Reteganul* în *Ţara Bîrsei,* Braşov, 1935, (extras); Sebastian Stanca, Elie Dăianu, *Din viaţa dascălului I. Pop Reteganul,* Cluj, 1938; Vasile Netea, *I. Pop Reteganul,* Bucureşti, 1941 în colecţia „Cunoştinţe folositoare" şi în *De la Petru Maior la O. Goga,* Bucureşti, 1944; Ion Apostol Popescu, *Ion Pop Reteganul, Viaţa şi activitatea,* Bucureşti, 1965; vezi şi anexa nr. I.

În aceeaşi prefaţă el aminteşte şi de povestitorii de la Năsăud care l-au fermecat la „desfăcutul cucuruzului”, unde „mai bucuros lăsa lecţia neînvăţată, decît povestea neascultată”. Aici a auzit de la un ţigan bătrîn legenda pe care V. Alecsandri o publicase în 1862, din altă sursă, fireşte, sub titlul de *Înşiră-te mărgărite.* „În veci – mărturiseşte folcloristul – nu voi uita pe cel ce a spus-o. În acea seară atîta m-am holbat la el, încît – de-aş fi zugrav – acum după 7 ani vi l-aş zugrăvi din memorie.” Impresia lăsată tînărului ascultător de povestirea ţiganului a fost atît de puternică, încît după ani şi ani, timp în care va cunoaşte şi textul lui Alecsandri, el nu-şi putea da încă seama: care fusese mai frumoasă? Cea spusă de ţigan, ori cea scrisă de Alecsandri?

Seria povestitorilor de basme ai copilăriei şi adolescenţei sale, avea să se continuie apoi la Deva, cu „gazda” sa Lazăr Codreanul, care şedea chiar lîngă moară, din marginea oraşului, pe care el o frecventa cu aceeaşi asiduitate ca şi preparandia, şi cu Achim Zidul, paznicul şcoalei de la Orlat. Ca învăţător la Vîlcelele Rele, la Baru Mare şi la Bouţar şi-a „umplut hambarul cu poveşti, cîntece şi descîntece adunate pe la nedei şi ospeţe ţărăneşti”, iar la Bucium-Şasa a ascultat şi înregistrat poveştile povestite de băiaşi (mineri). La Lisa povestitorul său de predilecţie a fost servitorul şcolii, N. Achim, care trăise mult prin România şi trecuse adeseori cu turmele de oi prin Munţii Făgăraşului.

Impulsul de a scrie şi publica cele auzite i l-a dat lectura revistei *Transilvania,* condusă în tinereţea sa de George Bariţiu, şi a calendarelor poporale ardelene, în care a aflat multe din cîntecele şi poveştile depănate de povestitorii amintiţi, şi printre ele şi legenda lui Alecsandri împreună cu o altă legendă asemănătoare scrisă în proză. „Ca asta – şi-a zis Reteganul pe cînd se afla învăţător la Orlat – aş putea scrie şi eu una. Cugetai – mărturiseşte el în continuare – şi mă pusei şi scrisei o poveste, după aceea alta şi alta... dar nu le comunicai cu nimene; îmi era oarecum”... N-avea atunci decît 20 de ani. În autobiografia scrisă în 1887 destăinuirea sfielii sale de a se adresa tiparului primise o explicaţie şi mai concretă: „Nu aveam curagiu să le public undeva temîndu-mă că mă vor rîde redactorii de le voi

trimite”.[4]

În 1878, sfiala a încetat însă şi Ion Pop Reteganul a trimis lui Iosif Vulcan pentru revista *Şezătoarea* prima sa poveste, versificată însă – *Fata mulţămitoare*[5] – şi apoi în anul 1882 primele sale *Doine şi hore din popor*[6].

Pe lîngă colaborarea la „Şezătoarea”, îl găsim în anii 1881 şi 1882 şi în paginile *Contemporanului* de la Iaşi cu anecdota populară *Paripul ţiganului*[7] şi – sub pseudonimul Someşanul – cu poveştile *Mă nădăiam ieu că dintr-atîţa trebuie să fie şi unul al dracului* (probă de limbă de pe Someşul Mare) şi *Isteaţă şi pace*[8], unul din cele mai reuşite basme ale lui. La *Contemporanul* folcloristul din Reteag a ajuns prin legăturile sale cu profesorul Teodor T. Burada, care l-a recomandat lui Iosif Nădejde, cu ambii avînd să poarte o îndelungată corespondenţă[9].

O altă publicaţie la care apare în acest an, este *Noua bibliotecă română* de la Braşov unde a publicat legenda *Detunata*[10].

În anul următor colaborarea sa se continuă cu şi mai multă intensitate la *Familia* lui Vulcan şi *Noua bibliotecă română,* la *Gazeta Transilvaniei,* iar în 1885 la *Telegraful român* şi la *Tribuna* lui Slavici de la Sibiu, unde apare cu basmul *Făt-Frumos zălogit*[11].

Concomitent cu colaborarea la periodicele menţionate şi la *Cărţile săteanului român* (Gherla) va publica primul său volum de poezii poporale: *Trandafiri şi viorele* (1884).

Calea îi era de acum înainte deschisă. Numele său intrase în marea galerie a folcloriştilor români.

În 1888, după o antologie de poezie cultă[12] şi după alte două broşuri, – dintre care una nu era decît o compilaţie cu caracter

---

[4] I. Pop Reteganul, *Eu despre mine* în revista *Convorbiri pedagogice,* Panciova, 1887, n. 11

[5] *Şezătoarea,* Budapesta, 1878, p. 49-51.

[6] *Idem,* 1882, p. 24-25.

[7] *Contemporanul,* Iaşi, 1882, p. 620.

[8] *Idem,* 1882, p. 656- 657; 1882-1884, p. 841-845.

[9] Vezi anexa II (1, 2).

[10] *Noua bibliotecă română,* Braşov, 1882/1883, p. 532-533.

[11] *Tribuna,* Sibiu, 1885, p. 1102

[12] *Inimioara adecă floarea poeziei naţionale din cei mai buni scriitori români,* Sibiu, 1885.

semi-istoric[13] iar cealaltă o nouă culegere de poezii populare[14], vor urma cele cinci tomuri de *Poveşti ardeleneşti* cuprinzînd 34 de basme.

Cele mai multe dintre ele au fost publicate fie în periodicele amintite, fie în *Transilvania* (Braşov), *Telegraful român, Foişoara pentru răspîndirea cunoştinţelor folositoare şi a iubirei de carte între popor, Tribuna* (Sibiu), *Gazeta poporului* (Timişoara), precum şi în diferite calendare poporale.

În 1895 seria basmelor va continua cu *Poveşti din popor* (20 la număr) editate şi premiate de „Asociaţiunea transilvană pentru literatură şi cultura poporului român", iar în 1903 cu poveştile şi snoavele *De la moară,* tipărite la Budapesta în „Biblioteca poporului român". Noua culegere era proiectată să apară în trei volume: *De la moara din sus, De la moara din mijloc* şi *De la moara din Jos,* fiindcă, lămurea el în prefaţă, „aşa se numeau cele trei mori ce erau pe valea ce trecea prin mijlocul Reteagului şi unde mergeam de ascultam atîtea năzdrăvănii în copilăria mea". Numărul poveştilor destinate să apară în aceste volume era de peste 50.

Proiectul, de care folcloristul îşi legase atîtea speranţe, nu s-a putut realiza, din cele trei volume neapărînd – cu dimensiuni de broşuri – decît două, cu numai 4 poveşti.

Concomitent cu apariţia poveştilor „de la moară" au apărut alte două basme în revista *Luceafărul* de la Budapesta: *Ion Păţitul*[15] şi *Petru, finul lui Dumnezeu*[16].

Multe din poveştile culese sau transcrise de Reteganul au rămas însă neincluse în volume unele fiind publicate după moartea lui în diferite periodice, iar altele au luat calea arhivelor şi a muzeelor.

Printre acestea menţionăm şi un volum de tradiţii şi legende româneşti, ungureşti şi săseşti – peste 50 bucăţi – în care, pe lîngă culegerile sale, Reteganul a adunat şi o parte din culegerile folcloristului maghiar Kovácy Laszló şi ale folcloristului sas, Fr. Müller.

În tot acest timp, el a publicat însă şi numeroase culegeri de folclor în versuri ca *Starostele sau datini de la nunţile românilor*

---

[13] *Ţiganii,* Blaj, 1886.

[14] *Chiuituri de care strigă feciorii la joc,* Gherla, 1887.

[15] *Luceafărul,* I, 1902, nr. 41 p. 49-52.

[16] *Idem,* II, n. 3-4, p. 55-57, 57-70.

ardeleni (Gherla, 1891); *Bocete adecă cîntări la moarte* (Gherla, 1897); *Opşaguri cît pilite cît cioplite* (Gherla, 1897); *Românul în sat şi la oaste* (Gherla, 1899); *Pintea Viteazul* (Braşov, 1899); *Poezii poporale, Cîntece bătrîneşti* (Sibiu, 1900).

„E o uimire – avea să afirme N. Iorga la moartea lui – ce a strîns el într-o viaţă destul de scurtă şi plină de atîtea greutăţi”[17].

Adunarea şi publicarea acestei imense cantităţi de folclor – care nu era însă decît o mică parte din ceea ce avea să încredinţeze Academiei Române[18] – l-a împins în mod firesc şi spre anumite probleme teoretice. Concepţia sa despre culegerea, transcrierea şi valorificarea creaţiilor populare concretizîndu-se în diferite prefeţe, apeluri, „programe”, articole şi epistole. În 1886 a publicat astfel în „Cărţile săteanului român” articolul *Despre literatura poporală tradiţională*[19], în 1887, în *Gazeta Transilvaniei,* o *Programă pentru adunarea materialului literaturii poporale*[20] alcătuită din 55 de puncte, în 1890, în *Tribuna, Despre modul de a aduna materialul literaturii poporale*[21], în 1899, tot prin intermediul *Tribunei, o* serie de *Epistole către un învăţător tînăr*[22].

Despre ideile şi îndemnurile sale ne vom ocupa însă în paginile următoare, teoreticianul şi tehnicianul fiind tot atît de remarcabil ca şi culegătorul şi scriitorul.

Concomitent cu publicarea poeziei şi prozei folclorice, Ion Pop Reteganul a desfăşurat şi o intensă activitate de scriitor

[17] N. Iorga, *Oameni cari au fost,* I, 1911, p. 95.

[18] Între anii 1888-1898 I. Pop Reteganul a predat Academiei Române, cu scopul de a fi publicate, următoarele volume manuscrise: 1. *Hori lungi* (mss. 4524); 2. *Cîntece voiniceşti* (mss. 4524); 3. *Cîntece ostăşeşti* (mss. 4525); 4. *Cîntece de bucurie* (mss. 4526); 5. *Cîntece de iubire* (mss. 4527); 6. *Cîntece de jale* (mss. 4528); 7. *Cîntece de dor* (mss. 4529); 8. *Cîntece de urît, mînie, năcaz* (mss. 4530, 4541); 9. *Doine satirice* (mss. 4532); 10, 11, 12, 13, *Chiuituri* (mss. 4533-4536); 14, 15, 16, *Diverse* (mss. 4537-4539); 17. *Proză, partea I; Naşterea, tinereţea, moartea (la români)* (mss. 4540); 18. *Proză, partea II, Nunta (la români)* (mss. 4541); 19. *Proză, Partea III: Sărbătorile anului* (mss. 4542); 20. *Proză, Partea IV: Crăciunul* (mss. 4543); 21. *Diverse* (mss. 4544). Vezi o descriere mai detaliată a acestora în vol. nostru *De la Petru Maior la Octavian Goga,* Bucureşti, 1944, p. 155-158.

[19] Anul XI, ianuarie, 1886.

[20] Anul 1887, nr. 229-293.

[21] Anul 1890, nr. 120.

[22] Anul 1899, nr. 26-27.

original, cu tendinţe educativ-populare, şi totodată de publicist cultural-pedagogic.

Literatura sa originală, schiţe, povestiri, nuvele, note de călătorie, evocări, descrieri de obiceiuri şi locuri, amintiri din copilărie, legende, a fost adunată şi ea în cîteva volume, parte alcătuite de el însuşi, parte de către diferiţi editori după moartea lui. Ca şi poveştile, o bună parte din aceste scrieri au fost publicate mai întîi în diverse perioade transilvănene sau transcarpatine, iar altele au fost valorificate în mod postum.

În anii 1898 şi 1899 au apărut astfel la Gherla, în editura „A. Todoran” şi la Sibiu două broşuri de *Nuvele şi schiţe* dintre care o parte vor fi republicate în anul 1901, sub titlul *Novele,* în „Biblioteca pentru toţi” de la Bucureşti. O nouă ediţie din acestea va apare, sub acelaşi titlu şi în aceeaşi colecţie în anul 1910.

Cea mai însemnată parte din scrierile sale de acest gen au apărut însă, intitulate *Povestiri din viaţa ţăranilor români,* în anii 1900 şi 1901 în Biblioteca poporală a „Asociaţiunii pentru literatură şi cultura poporului român” de la Sibiu (n. 1 şi 2). În 1908 şi 1911 „povestirile” aveau să fie reeditate în aceeaşi colecţie, prefaţate de Octavian Goga şi Octavian C. Tăslăuanu.

Din scrierile postume sau risipite prin ziare şi reviste s-au alcătuit în perioada dintre cele două războaie numeroase alte broşuri: *Lucă minte slabă* (1925), *Din Ţara Haţegului* (1930), *Copiii Ursuţului şi alte povestiri* (1931), *Odinioară şi acum. Amintiri din copilărie* (1931), *Munţi, animale, pămînt. Legende* (1935), *Dascălul Ioniţă* (1932). Toate acestea au apărut în aceeaşi „bibliotecă” a „Asociaţiunii”, unele fiind prefaţate biografic de Horia Petra-Petrescu, secretarul literar al acesteia.

O altă culegere din postumele lui Reteganul şi din bucăţile aflate în periodice a fost publicată de noi în anul 1943 în editura „Casei şcoalelor” sub titlul *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti.* În sfîrşit, în 1969, în „Editura Tineretului” profesorul Ion Apostol Popescu – ultimul biograf al Reteganului – împreună cu Serafim Duicu, au publicat, după manuscrisele aflate la Reteag şi după unele periodice, *Amintirile unui şcolar de altădată.*

Mai puţin cercetată a fost activitatea sa publicistică, articolele, evocările biografice şi contribuţiile sale pedagogice, economice, culturale, didactice, politice, din care nu s-a

republicat încă nimic. Cea mai mare parte din acestea au apărut în revistele la care Ion Pop Reteganul, deşi izolat în lumea satelor, a îndeplinit funcţia de redactor: *Cărţile săteanului român* (Blaj, 1886); *Convorbiri pedagogice* (Satul Nou, Panciova, 1886-1887); *Revista ilustrată* (Reteag, Soimuş, 1898-1899) – la aceasta a debutat Octavian Goga![23] – *Dreptatea* (Timişoara, 1893-1894); *Gazeta de Duminecă* (Şimleu, 1904-1905). Preocupările publicistice ale folcloristului s-au relevat de asemenea şi prin asidua sa colaborare la periodicele: *Gazeta Transilvaniei* (Braşov), *Observatoriul* (Sibiu), *Tribuna* şi *Foaia poporului* (Sibiu), *Unirea* (Blaj), *George Lazăr* (Bîrlad), *Casa rurală* (Bucureşti) etc.

Pe lîngă numeroasele probleme aduse în discuţie, îndeosebi cu privire la viaţa economică, la sănătatea, la şcoala şi cultura poporului, concretizate şi în diferite manuale sau cărţi de învăţătură scrise fără pretenţii literare[24], în aceste periodice au apărut şi biografiile şi portretele făcute de Reteganul unora din marile personalităţi ale vieţii culturale şi politice româneşti: Andrei Mureşanu, Avram Iancu, George Bariţiu, Visarion Roman, Partenie Cosma şi totodată unora din pedagogii timpului: Basiliu Petri, Cosma Anca, V. Gr. Borgovan ş.a.

Reteganul a dat apoi o largă atenţie şi vieţii haiducilor ardeleni Grigore Pintea Viteazul şi Dăianul, a căror viaţă a urmărit-o cu un pasionat interes.

Toate acestea fac din Ioan Pop Reteganul o figură de scriitor şi publicist vrednică de un studiu literar mai amănunţit decît cele care i s-au dedicat pînă acum, şi totodată de o reeditare mai largă, cu caracter unitar, îndeosebi a prozei folclorice şi originale precum şi a unei părţi a publicisticei sale.

E ceea ce se încearcă prin ediţia de faţă consacrată basmelor, povestirilor, nuvelelor, legendelor şi unora din articolele folcloristului.

La apariţia lui Ion Pop Reteganul în mişcarea folcloristică ideea culegerii poveştilor poporale îşi deschisese de mult calea spre atenţia publiciştilor şi folcloriştilor transilvăneni. În 1845 apăruse astfel la Stuttgart-Tübingen culegerea fraţilor Albert şi

---

[23] Vezi anexa nr. III.

[24] *Curs practic de pomărit,* Arad, 1889; *Cartea poporului* (Carte de citire), Braşov, 1892; *Prietenul săteanului român,* Gherla, 1895; *Pilde şi sfaturi pentru popor,* Gherla, 1900, *Pomicultura,* Şimleul Silvaniei, 1904, ş.a.

Arthur Schott intitulată *Walachische Märchen* anunţată în mod entuziast de George Bariţiu prin *Gazeta de Transilvania*[25]. Peste cîţiva ani, în 1860, tînărul E. B. Stănescu-Arădanul, „drepturian” atunci la Viena, student la Facultatea de drept adică, publica la Timişoara o broşură de *Poveşti culese şi corese.* Broşura lui Stănescu cuprindea o serie de „poveşti lumeşti”, datini şi anecdote, unele din ele reprezentînd versiuni maghiare, fără a izbuti să se impună însă nici ca scriere folclorică – „Proză poporală” cum ar fi dorit-o autorul – nici ca operă originală. Ea n-a depăşit stadiul unei compilaţii mediocre, şi nici nu s-a continuat cu o nouă broşură anunţată de autor[26]. E. B. Stănescu avea să se distingă apoi ca avocat şi om politic.

Mai multă consistenţă şi mireasmă populară aveau să aibă însă poveştile publicate de bănăţeanul Dionisie Miron în anii 1870-1871 în ziarul lui Hasdeu *Columna lui Traian,* care au reţinut atenţia acestuia atît prin subiectele lor cît şi prin graiul culegătorului. Convins de autenticitatea lor, Hasdeu le-a publicat pe toate, în număr de 9, la rubrica intitulată: *Poporul.* Concomitent cu basmele lui Miron şi apoi în anii 1872-1874 au apărut altele în ziarul *Albina* şi *Federaţiunea* (Pesta), publicate de un alt bănăţean, Atanasie M. Marienescu, care va vedea însă în ele nu atît nişte creaţii populare artistice, ci, în primul rînd, sub titlul *Descoperiri mari,* surse şi argumente pentru originea latină a poporului român şi pentru identificarea unor vestigii şi legende mitologice romane denaturate.

Unele din ele, pentru o mai largă difuzare, au fost tipărite chiar şi în ediţii separate[27].

Un succes remarcabil au obţinut însă basmele publicate în 1872-1875 la *Convorbiri literare* de Miron Pompiliu[28] şi Ioan Slavici[29]. Nici unul, nici altul, n-au persistat însă în acest gen,

---

[25] Anul 1845, p. 360. Vezi şi Al. Bistriţeanu, *Primii culegători de basme romaneşti* în *Studii şi cercerâri de istorie literară şi folclor,* V, 1956, n. 5.

[26] *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* Braşov, 1860, n. 24, p. 183-184.

[27] At. Marienescu, Doi feţi cotofeţi sau doi copii cu părul de aur, Budapesta, 1872; Descoperiri mari: Seranu şi Dioranu, Oraviţa, 1872.

[28] Ileana Cosinzeana, din cosiţă floarea-i cîntă, nouă împărăţii ascultă, în Convorbiri literare, XI, 1872, p. 17-31; Codreana Sînziana, idem, IX, 1875, p. 185-192.

[29] Zîna zorilor, în Convorbiri literare, XI, 1872, nr. 3; Ileana cea şireată, idem, nr. 6; Floriţa din codru, nr. 9; Doi feţi cu stea înfrunte, VIII, 1874, n. 10; Stan Bolovan, IX, 1875, n. 4.

primul fiind răpit de literatura didactică, iar al doilea de nuvelă, dramă şi roman[30].

Mai multă insistenţă, dar mai puţin talent, aveau să dovedească I. T. Mera, Pavel Chinezu, Grigore Sima al lui Ion, Ion Bota, Silvestru Moldovan care colaborează la *Convorbiri literare,* la *Familia* şi la *Tribuna* care le va edita unele basme în „Biblioteca poporală a Tribunei”[31].

Toate aceste încercări erau însă departe de a se putea compara cu abundenţa de culegeri apărute în această perioadă la românii transcarpatini, şi îndeosebi cu cele realizate de I. C. Fundescu[32], Petre Ispirescu[33], I. G. Sbiera[34], D. Stăncescu[35], Transilvania va intra în marele circuit al basmului românesc abia în 1888 odată cu apariţia *Poveştilor ardeleneşti* ale lui Ion Pop Reteganul, care, iniţial, după anunţurile din periodice, trebuia să poarte solemnul şi meritatul titlu de *Poveştile Ardealului.* Schimbarea titlului de către editorul N. I. Ciurcu a rămas o enigmă. *Poveştile ardeleneşti* – prefaţate de către profesorul şi folcloristul Alexiu Viciu de la Blaj – s-au impus chiar de la început atît prin masivitatea numărului, cît şi prin semnificaţia lor literară, ele adresîndu-se nu numai cititorilor ţărani, ci şi celor din rîndul intelectualităţii, pentru aceştia considerîndu-se necesară şi o prefaţă. Un mare număr de periodice s-au grăbit să le anunţe sau recenzeze în mod elogios, iar unele să şi reproducă cîteva din ele[36]. „Mă grăbesc – scria totodată V. Alecsandri de la Paris, îndată după primirea exemplarului trimis de autor – a vă adresa mulţumirile mele şi a vă îndemna ca să

---

[30] Vezi pentru bibliografia folclorică a acestora, Vasile Netea, Miron Pompiliu: Limba şi literatura populară, Bucureşti, 1967, (ediţie critică); P. Mareea, Ioan Slavici, Bucureşti, 1965 (Monografie literară).

[31] Vezi pentru activitatea lor: Ion Breazu, Folclorul revistelor Familia şi Şezătoarea (Sibiu, 1945; idem Literatura „Tribunei”Bucureşti, 1936 (extras din Dacoromania, VIII); O. Boitoş, Activitatea lui Slavici la „Tribuna” din Sibiu, Cluj, 1927; vezi şi Bibliografia generală a etnografiei şi folclorului românesc 1800-1891, Bucureşti, 1968 (redactor A. Fochi; cuvînt înainte de M. Pop).

[32] Literatură populară. Basme, oraţii, păcăliturii şi ghicitori, Bucureşti, 1867.

[33] Legendele sau basmele românilor, Bucureşti, 1872-1874, 1876, 1882.

[34] Poveşti populare româneşti, Cernăuţi, 1876.

[35] Basme, Bucureşti, 1885.

[36] A se vedea Gazeta Transilvaniei, Braşov, 1888, nr. 191; Şcoala şi familia, Braşov, 1888, p. 155-156; Amicul familiei, Gherla, 1888, p. 276; Familia, Oradea, 1881, p. 427; Luminătorul, Timişoara, 1888, nr. 60; Gazeta poporului, Timişoara, 1888, n. 36; Poşta română, Braşov, 1888, p. 492 ş.a.

urmaţi înainte preţioasa culegere şi publicare ce aţi întreprins şi *care este menită a ocupa un loc însemnat în tezaurul literaturii populare.* Veţi îndeplini astfel – afirma Alecsandri în încheiere – una din cele mai folositoare misiuni ale unui om care îşi iubeşte neamul”[37].

Continuînd, după sfatul lui Alecsandri, cu adunarea poveştilor şi alcătuind o nouă culegere, în anul 1893 Reteganul s-a adresat Academiei Române – căreia îi trimisese în 1888 şi colecţiile sale de poezii – cu rugămintea de a fi tipărite sub auspiciile acesteia. Cererea folcloristului a dat astfel secţiei literare a Academiei ocazia unei atente dezbateri asupra tuturor poveştilor sale, şi, totodată, a unor luări de poziţie dintre cele mai utile, pentru aprecierea operelor folclorice.

Simion Florea Marian, numit referent al manuscrisului, a afirmat astfel că poveştile Reteganului „nu sînt scrise într-o limbă destul de miezoasă şi atrăgătoare, precum sînt bunăoară cele scrise şi publicate de răposatul Petre Ispirescu sau de tînărul D. Stăncescu, şi cu atît mai puţin de I. Creangă sau I. Slavici, ci ele sînt scrise cu mult mai simplu”, aşa „cum şi le-a notat culegătorul prima oară cînd le-a auzit din gura povestitorului”. Deşi în încheiere folcloristul bucovinean recomanda publicarea basmelor lui Reteganul, el le considera totuşi puţin realizate ca texte artistice şi deficitare sub raportul limbii.

Opinia lui Simion Florea Marian a fost însă viu combătută de însuşi B. P. Hasdeu, care, în replica sa, a găsit merite şi calităţi tocmai acolo unde referentul aflase cusururi şi paupertăţi. „Colecţiunea lui I. Pop Reteganul, care a publicat pînă acum cinci fascioare de basme – a precizat Hasdeu – este mai interesantă din punct de vedere folcloristic tocmai pentru că la I. Pop Reteganul *individualitatea lui nu joacă nici un rol,* (sbl. ns.) fiindcă la dînsul nu ni se înfăţişează producţiuni proprii, ca în poveştile lui Creangă, nici nu transpiră în ele orăşeanul ca în acele ale lui Ispirescu; pentru că nu se aseamănă nici cu acelea ale lui Fundescu, Sbiera şi alţii. Lipsite de adaosul oricărei podoabe – preciza în continuare Hasdeu – poveştile d-lui Pop Reteganul ne oglindesc poporul dintr-o localitate cu toate proprietăţile ei de obiceiuri şi grai”[38]. Nici Simion Florea Marian şi nici B. P. Hasdeu nu aveau însă dreptate, fiindcă basmele

---

[37] Vezi anexa II (5).

Reteganului nu fuseseră scrise nici cum le „notase” acesta cînd le-a auzit „prima oară din gura povestitorilor avînd astfel o limbă neatrăgătoare, şi nici nu erau lipsite de „adaosul oricărei podoabe””, individualitatea folcloristului jucînd în scrierea lor un rol mai important decît era dispus să recunoască Hasdeu. Marian, referindu-se la Creangă, Ispirescu şi Slavici, îl voia deci scriitor, în timp ce Hasdeu nu vedea în el decît pe folclorist, acesta părîndu-i-se important tocmai prin presupusa lipsă de calităţi literare.

Deşi asupra acestei optici vom reveni în paginile următoare, mai ales că discuţia asupra ei avea să fie reluată de către numeroşi alţi cercetători ai operei lui Pop Reteganul, totuşi ţinem ca asupra ei să dăm chiar acum însăşi opinia celui vizat, ea lămurind în mod concludent două probleme: *cum îşi aduna şi cum îşi scria Reteganul basmele?*

Cele mai multe din poveştile publicate de Ion Pop Reteganul au fost „auzite”. *Făt-Frumos zălogit,* a fost astfel „auzită şi scrisă în miliţie de la un fecior de lîngă Lăpuş”[39]; *Cerbul* a fost „auzită şi scrisă în Sîncel lîngă Blaj[40]”; *Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa,* a fost şi ea „auzită în Reteag”[41]; şi *Crăiasa zînelor* a fost „auzită” de la un păcurar din Năsăud[42]. Din seria poveştilor „auzite” fac parte şi *Tămîia dracului, Doftorul Toderaş, Omul de omenie nu piere, Lupul cu cap de fier, Crîncu, vînătoriul codrului, Fiuţul oii, Cei trei prieteni* şi multe altele.

Unele, în schimb, i-au fost „comunicate” în scris sau prin reproducerile din anumite periodice de către diferiţi învăţători, preoţi, elevi, studenţi. Din seriile acestora menţionăm *Ganul-ţiganul, Cei doi copii cu părul de aur, Vizor, craiul şerpilor, Măr şi Păr, Pipăruş Petru şi Florea – înflorit, Ţiganul păscălitor* etc.

În loc de „comunicată de…”, pentru altele dă indicaţia „colectată de” printre acestea aflîndu-se *Pasărea cîntă, domnii dorm,* precum şi „culeasă de”, ca în cazul poveştilor *Tata florilor, Mîndra Lumei, Isteaţă din seamă afară, Ion Năzdrăvanul din lut.*

Expresia de „colectată” apare ca indicaţie chiar şi la unele poveşti publicate sub numele său: *Crislăscan viteaz, voinic de*

---

[38] Vezi Analele Academiei Române; Dezbateri, XVI (1893/94), p. 272-273, 276-277.

[39] Poveşti ardeleneşti, 1888, Partea I-a, p. 42.

[40] Idem, p. 50.

[41] Ibidem, p. 59.

[42] Ibidem, p. 2.

babă săracă, Binele şi Răul, semn că îşi asuma personal înregistrarea lor.

Pentru poveştile, snoavele şi legendele incluse în manuscrisele predate Academiei Române publicate de noi în anul 1943, în editura Casei şcoalelor, sub titlul *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti,* am aflat şi unele bucăţi ca *Baba Grija* cu indicaţia „culeasă de I.T. la „Telegraful român” din Sibiu, alta, *Povestea lui Ignat,* după „Foişoara Tribunei”, o a treia, *Postul negru* publicată de Aurel Iona în *Familia;* după *Gazeta Transilvaniei,* sînt date unele *Obiceiuri de Crăciun.*

Considerăm necesar să ne oprim în mod special asupra fiecăruia din aceste moduri de culegere, ele reprezentînd o adevărată cheie pentru înţelegerea şi aprecierea activităţii de această natură a lui Ion Pop Reteganul.

Cele mai multe din basmele sale, precum s-a arătat mai sus, au fost „auzite” direct de către folclorist şi ca atare scrise de el însuşi. În legătură cu scrierea basmelor şi legendelor Reteganul afirma într-un articol din *Tribuna* că, spre deosebire de cîntece şi balade, cari din cauza ritmului şi a rimei, îşi păstrează de la cîntăreţ la cîntăreţ şi de la folclorist la folclorist o anumită identitate, plăsmuirile în proză „ni se înfăţişează după capacitatea celui ce le spune (povesteşte) şi după *darul de a scrie* al celui ce le pune pe hîrtie, de unde, scria Reteganul în continuare, o poveste o auzim de la zece indivizi în zece feluri şi de la fiecare din aceştia, zece scriitori o vor scrie în alte zece feluri, va să zică în tot atîtea variante”.

Ceea ce e important în această direcţie, sublinia Reteganul, deşi în principiu susţinea şi el că folcloristul trebuie să înregistreze materialele în proză şi să le pună pe hîrtie întocmai cum ies din gura povestitorului, era faptul că, în cazul în care acesta nu le poate reda „chiar atît de frumos ca badea Ion sau Nichita”, să respecte cel puţin „şirul ideilor şi al vorbelor mai uzitate” în locul de unde s-au cules bucăţile[43].

Aceeaşi idee o repeta în 1903 şi în faţa lui Sebastian Stanca, redactor al ziarului *Poporul român* din Pesta, în editura căruia începuse publicarea *Poveştilor de la moară.* „În poporul nostru, afirma Reteganul, ceea ce era adevărat numai în parte, nu se prea găsesc oameni care să-ţi *dictze* (sbl. ns.) o poveste, o

---

[43] Despre modul de a aduna materialul literaturii poporale în Tribuna, 1890, n. 120.

poezie”, hotărîtoare pentru înregistrarea ei fiind inteligenţa şi conştiinţa folcloristului.

Relatînd în 1938 convorbirea cu Reteganul, Sebastian Stanca avea să scrie că folcloristul „nici nu făcea aceasta”, nu scria adică după dictare. „În mijlocul veseliei – preciza Stanca – Ion Pop Reteganul lua mereu notiţe prinse în fuga condeiului şi, întors acasă, nu se da odihnei o noapte întreagă, pînă nu reconstituia notiţele aievea cum le auzise”. Dar mai ales în poveştile poporului – subliniază Stanca – era extrem de meticulos, căci nu se lenevea să le transcrie de 2-3 ori, pînă le concretiza nu numai caracterul genuin (original), ci şi o formă literară adevărată.[44] Opinia lui Sebastian Stanca era deci că Ion Pop Reteganul transcria basmele auzite în cel mai scurt timp după cunoaşterea lor, pe unele transcriindu-le, pentru a obţine o formă literară cît mai reuşită chiar şi de cîte două-trei ori.

Cercetînd colecţiile sale de basme constatăm însă că folcloristul, contînd pe o memorie puternică – „ce auzeam odată, în veci nu mai uitam”[45] – amîna transcrierea basmelor auzite nu numai săptămîni şi luni, ci uneori chiar şi ani întregi.

Povestea *Stan Bolovan* a fost auzită astfel în Reteag, dar a fost scrisă la Deva în anii cînd folcloristul era elev la preparandie (1871-1873)[46]; *Isteaţă şi pace* a fost auzită în Năsăud pe cînd era „şcolar”, deci între anii 1866-1870, şi redactată desigur după anul 1873 cînd începuse a scrie şi alte bucăţi[47]; la publicarea ei se va gîndi abia în 1882; *Omul cu trei sfaturi* auzită în Sîncel în anul 1886 a fost scrisă la 11 octombrie 1889, deci pe cînd se afla în Radna[48].

Despre povestea *Trei golani* informează că a fost „auzită” în Lisa (deci în anul 1873), şi în Sohodol, lîngă Abrud, deci prin 1884, şi scrisă la 10 noiembrie 1889 în Rodna Veche.

La diferite intervale de timp vor fi fost scrise multe altele.

Toate basmele „auzite” au fost scrise astfel din memorie, mai devreme sau mai tîrziu, direct de către Ion Pop Reteganul, avînd la bază, în ceea ce priveşte forma, „darul” său de a scrie, aşa cum precizase în articolul din „Tribuna” şi în convorbirea cu

---

[44] Sebastian Stanca, Din viaţa dascălului Ion Pop Reteganul, Cluj, 1938, p. 11-13.

[45] Din memoriile mele, manuscris în Casa memorială de la Reteag, (nota 6).

[46] Poveşti ardeleneşti, partea IV, p. 21.

[47] Idem, p. 34.

[48] Poveşti din popor, p. 200.

Sebastian Stanca.

Iar „darul”, indiferent de nivelul şi forţa acestuia, trebuie considerat ca atare.

Arareori Reteganul a scris basm „întocmai după cum a ieşit din gura povestitorului”, printre acestea aflîndu-se *Din fată – fecior,* publicat mai întîi în *Foişoara* de la Sibiu[49], şi apoi în *Poveşti ardeleneşti*[50] precum şi bucata *Psaltirea* publicată în *Omagiul lui Titu Maiorescu*[51], menţiunile respective fiind făcute chiar de către culegător.

Cum a procedat Reteganul cu basmele „comunicate”, „colectate” sau „culese” de alţii şi trimise lui spre publicare fie în calitatea sa de redactor la diferite periodice, fie în vederea includerii În volumele sale?

Ne vom servi din nou de propriile mărturisiri ale scriitorului. Ele au fost făcute în anul 1903 în prefaţa *Poveştilor de la moară.* „Poeziile, colindele, descîntecele şi alte materiale rimate, le scrisei din nou cum le primii”, *dar poveştile* – precizează Reteganul – *şi legendele în proză mai toate le scrisei eu însumi, luînd din ele mai mult numai fondul din manuscrisele primite, iar forma le-o dădui eu, după cum să vede, grijind, după putinţă, să nu mă despart de povestitorii necărturari”*[52].

Precizările de mai sus înlătură astfel afirmaţia unuia din exegeţii săi care a afirmat în 1965 că Reteganul a păstrat „integritatea şi autenticitatea producţiilor culese”, dovedindu-se, aşa cum se va vedea în cele ce urmează, că tocmai „integritatea” acestora a fost sacrificată de cele mai multe ori[53].

Evident, mărturisirile lui Reteganul nu se referă la aceia dintre „corespondenţii” săi care desfăşurau ei înşişi, în mod public, o intensă activitate folcloristică, culegerile lor apărînd în diverse periodice ale timpului şi din care o parte au fost incluse şi în cărţile sale.

Cel mai însemnat dintre acestea, şi care i-a „comunicat” totodată cîteva din cele mai remarcabile poveşti cuprinse în volumele menţionate – *Cei doi copii cu părul de aur, Vizor, craiul şerpilor, Aripă-frumoasă, Măr şi Păr, Ganul ţiganul* – a fost

---

[49] Anul I, 1883, p. 6-8, 18-20, 28-29, 44-45.

[50] Partea III-a, p. 10-26.

[51] Bucureşti, 1900, p. 211-218.

[52] Op. cit., p. 10.

[53] A. Apostol, Popescu, op. cit., p. 131.

Nicolau Trîmbiţoniu, învăţător în Ulpia Traiană (Grădiştea) din judeţul Hunedoara, pe unde dăscălise şi Reteganul. Trîmbiţoniu era însă în acelaşi timp şi colaborator al *Tribunei,* în paginile căreia a publicat sub semnătură proprie în anul 1886 patru din basmele de mai sus.[54] El îşi va continua activitatea folcloristică şi după apariţia volumului din 1888 al lui Pop Reteganul, colaborînd atît la *Tribuna* cît şi la alte publicaţii[55]. În cazul lui Trîmbiţoniu afirmaţia lui Reteganul că a refăcut aproape toate basmele trimise lui, se reduce astfel numai la *Ganul Ţiganul* – singura pe care nu am găsit-o publicată de acesta – celelalte patru fiind integrate în *Poveşti ardeleneşti,* pentru a le spori greutatea, aşa cum le-a scris şi publicat acesta, puţinele intervenţii de ordin stilistic ale dascălului de la Reteag fiind cu totul insignifiante. Confruntarea între basmele publicate de N. Trîmbiţoniu în *Tribuna* şi de Pop Reteganul în volumul său nu lasă nici o îndoială cu privire la adoptarea lor integrală[56].

Acelaşi este cazul şi cu basmele „comunicate" de învăţătorul George Brătean din satul Vama din părţile Sălajului – *Tata florilor* şi *Ion Năzdrăvanul din lut* – şi incluse în 1895 în volumul *Poveşti din popor.* Ambele aceste basme au apărut cu şapte ani mai înainte în *Gazeta Poporului* de la Timişoara, Brătean avînd şi el o stăruitoare activitate publicistică[57].

Prelucrate în sensul destăinuit de Reteganul au fost însă poveştile trimise de învăţătorul Iuliu Crainic din Urisiul de Jos, (Mureş), George Pop din Giumelciş (Sălaj), de preotul Ieronim Slăvoacă din Ilva Mare (Bistriţa Năsăud), de un alt învăţător, Nicolae Necrelescu, şi de numeroşi necunoscuţi ca Ioan Kovary, I. Vancul, Ioan Hurubeanu, Iuliana Iancoviciu, George Popa etc. În textele acestora Reteganul a intervenit cu toată puterea, le-a lărgit cadrul, le-a adîncit subiectul, le-a intensificat dialogul, le-a purificat şi îmbogăţit limba, cu un cuvînt le-a prelucrat pentru a le face vrednice de lumina tiparului.

---

[54] Vezi pentru Cei doi copii cu părul de aur, Tribuna, din 1886, p. 165–166, 169, 173, 177-178, 181, 185, 189; pentru Aripă frumoasă idem, p. 73, 77, 81–82, 85, 89–90; pentru Măr şi păr, ibidem, p. 713-730; Vizor, craiul şerpilor, p. 993, 950.

[55] Vezi pentru detalii Bibliografia generală a etnografiei şi folclorului românesc, p. 396, ş.a.

[56] Vezi asupra acestei chestiuni şi D. Vatamaniuc: Ioan Slavici şi lumea prin care a trecut, Editura Academiei R.S.R., 1967, p. 335.

[57] Vezi Bibliografia…, p. 259.

Modul său de intervenire în astfel de texte a fost concludent relevat de I. Muşlea în studiul său asupra Reteganului[58] – studiu în care au fost puse pe două coloane atît textul „brut” al basmului *Maestrul şi hoţul,* trimis de învăţătorul Nicolae Necrelescu, cît şi cel prelucrat de Ion Pop Reteganul. În urma acestei operaţiuni I. Muşlea putea conchide cu toată dreptatea: „Nu e greu de observat cîtă deosebire e între povestea lui Reteganul şi sarbădul text trimis de Necrelescu.

Se vede în mod izbitor cum cel dintîi intervine, modificînd ordinea episoadelor, inventînd amănunte, îngroşînd trăsături, înviorînd şi înmulţind dialogurile, introducînd versuri sau strigături şi, mai ales, dînd un final cu totul neaşteptat – probabil reminiscenţă din altă poveste sau snoavă – dar cu cît mai fericit decît incolorul sfîrşit al lui Necrelescu”.

Rezultatul acestei operaţiuni care se va fi repetat de atîtea ori, a fost, după aprecierea lui Muşlea, plăsmuirea unei poveşti *din popor,* cu motiv şi limbă poporală, dar *scrisă de Ion Pop Reteganul.*[59]

Angajat într-o asemenea analiză, Muşlea ajungea însă în mod firesc la comparaţia poveştilor lui Reteganul cu ale lui Petre Ispirescu, care, deşi din puncte de vedere deosebite, reţinuse şi atenţia lui Marian şi a lui Hasdeu, considerînd şi el, ca şi acesta din urmă, că Ispirescu era un „orăşean”, născut şi trăit în Bucureşti, care n-a putut scăpa de influenţa oraşului în alcătuirea basmelor sale, în timp ce Reteganul rămăsese „un adevărat ţăran” pe care folcloristul bucovinean, necunoscîndu-i modul de lucru, îl asemăna cu înşişi povestitorii din popor ale căror spuse le-ar fi notat cu exactitate. În raport cu Ispirescu, socotit creator al basmului muntean, identificat cu însuşi basmul românesc, Reteganul, afirmă I. Muşlea, este „creatorul povestei populare” a Ardealului din a doua jumătate a secolului al XIX-

---

[58] I. Muşlea, Cercetări etnografice şi de folclor, I, Bucureşti, 1971, p. 191–193. Studiul reprezintă textul amplificat al unei comunicări făcute de I. Muşlea, la 29 decembrie 1953 la „Secţia de istorie literară şi folclor” a Institutului de lingvistică din Cluj cu prilejul aniversării centenarului naşterii lui I. Pop Reteganul. La 18–21 decembrie 1954 comunicarea cu unele adaosuri a fost repetată la sesiunea de comunicări a Filialei din Cluj a Academiei R.P.R., iar în 1955 a fost publicată în Studii şi cercetări ştiinţifice, seria III, ştiinţe sociale, VI, n. 3-4, p. 44-67.

[59] Op. cit., p. 193.

lea.[60]

Comparaţia Ispirescu-Reteganul a preocupat şi pe Ion Breazu, care fără a adînci analiza în sensul acestuia, într-un studiu scris cu ocazia centenarului povestitorului de la Reteag, a afirmat şi dînsul că Ion Pop Retaganul „păstrează basmelor o culoare mai ţărănească, atît în cuprinsul cît şi în expresia lor”.[61]

Într-un alt studiu, dedicat literaturii publicate de ziarul *Tribuna,* Ion Breazu făcea totodată şi o comparaţie între poveştile lui Reteganul şi ale celorlalţi colaboratori ai *Tribunei,* şi îndeosebi cu ale lui I. T. Mera şi Grigore Sima. „În locul ţăranului abstract de pretutindeni al celui dintîi – preciza Breazu – la Reteganul avem înaintea noastră ţăranul ardelean cu imaginaţia lui mai săracă, cu ironia lui dură, cu limba lui frîntă, vînjoasă, ale cărui idiotisme el le ştie plasa unde trebuie”.[62]

În 1957, într-un studiu despre *Folclorul de la Tribuna”,* Gh. Vrabie, cercetător şi al basmelor lui Ispirescu[63], a reluat şi el problema autenticităţii poveştilor lui Pop Reteganul în lumina propriilor sale mărturisiri. „A spune – afirma Vrabie în acest studiu – că basmul lui Ispirescu ori Stăncescu, Pop Reteganul şi alţii este exact cu cel povestit de X sau Y din popor ar fi o inexactitate. Conştient de aceasta – adaugă Vrabie – Pop Reteganul a căutat să se apropie cît mai mult de graiul popular local, de modul de a se exprima şi gîndi al poporului. Se poate spune – conchide autorul studiului – cu multă certitudine că *Poveştile ardeleneşti* sînt cît mai aproape de autentic”.

„Avem, aşadar, de a face – precizează Vrabie – cu un ton şi stil al povestirii proprii lui Ispirescu şi nicidecum al poporului. Un altul este al lui Pop Reteganul. *Şi pe acesta îl considerăm mai autentic, prin prisma chiar a celor susţinute mai sus”.*[64]

La aceleaşi concluzii a ajuns în 1965, după o stăruitoare confruntare de motive şi episoade şi Ion Apostol Popescu în monografia sa consacrată folcloristului transilvănean, Ispirescu impunîndu-se tuturor prin calităţile artistice ale basmelor sale folclorice, iar Ion Pop Reteganul prin autenticitatea lor populară. Şi într-adevăr, dacă la Petre Ispirescu imaginaţia este uneori mai

---

[60] Op. cit., p. 196.

[61] Almanahul literar, Cluj, IV, 1953, n. 6, p. 115.

[62] I. Breazu, Literatura « Tribunei», p. 79.

[63] Gh. Vrabie, Folclorul românesc, Craiova, f.a., p. 52.

[64] Gr. Vrabie, Folclorul de la <i Tribuna », în Studii şi cercetări de istorie literară fi folclor, V, 1955, n. 1-2, p. 231.

largă, mai savuroasă, fantasticul mai accentuat, iar limba întotdeauna mai vie şi mai plastică, acesta fiind însuşi caracterul limbii literare muntene, la Pop Reteganul, în schimb, fabulaţia, deşi mai restrînsă, e mai adîncă, caracterul ei popular mai autentic, raporturile cu societatea contemporană a povestitorului mai accentuată, iar limba, ca la toţi scriitorii transilvăneni ai timpului, deşi mai puţin fluidă, totuşi „miezoasă” în ţesătura ei şi nu lipsită de elemente pitoreşti şi patetice – limba ţărănimii transilvănene.

Petre Ispirescu pleca însă de la tradiţia lui Anton Pann, Alexandru Odobescu şi Nicolae Filimon, pentru a-i aminti numai pe aceştia, în timp ce Reteganul avea ca precursori pe Ion Barac, Vasile Aaron, Iosif Vulcan.

Antecedentele şi punctele de plecare vorbesc de la sine.

În Ion Pop Reteganul au coexistat în aceeaşi măsură şi cu aceeaşi pasiune atît folcloristul cît şi scriitorul. Cu privire la culegerea, şi publicarea literaturii populare în versuri, Reteganul a săvîrşit astfel, aşa cum au afirmat S. Fl. Marian şi B. P. Hasdeu, pură operă de folclorist, dar în ceea ce priveşte basmele şi legendele, prin versiunile şi formele create de el însuşi, el s-a relevat, dînd expresie fondului şi limbii populare, ca scriitor şi ca stilist cu accente proprii.

Elogiul adus de Hasdeu culegerilor de poveşti ale lui Reteganul, e un elogiu pentru substanţa şi calitatea acestora, dar în acelaşi timp el constituie o ignorare şi o nedreptăţire a rolului jucat în elaborarea lor de scriitorul care a fost Ion Pop Reteganul.

*

Care este lumea basmelor scrise sau colecţionate de Ion Pop Reteganul? Ce subiecte l-au preocupat? Care sînt eroii lui, „protagoniştii specifici” cum îi numea G. Călinescu? Ce semnificaţie au ei?

Un răspuns concludent la aceste întrebări nu se poate da fără a ţine seama de afirmaţiile şi constatările lui Lazăr Şăineanu din lucrarea sa din 1895, *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice* şi ale lui G. Călinescu din marele său studiu intitulat *Estetica basmului* (1965).

Urmărind în capitolul „Clasificaţiunea basmelor” prezenţa şi

diversitatea unor tipuri şi cazuri frecvente în basmele folcloriştilor şi scriitorilor români, Şăineanu menţionează pe Reteganul – alături de Ispirescu, I. C. Fundescu, D. Stăncescu, I. Slavici, I. T. Mera, Grigore Sima, G. Cătană şi alţii, în aproape toate clasificările. În ciclul omul-animal (pasăre, peşte), el figurează astfel cu *Zîna apelor, Voinicul Parsion;* pentru motivul camerei interzise cu *Nu minte, Crăiasa zînelor;* pentru jurăminte şi promisiuni neţinute cu *Lupul cu cap de fier;* pentru cazurile de metamorfozare cu *Făt-Frumos zălogit, Cei doi copii cu părul de aur;* pentru motivul *Ileana Cosînzeana,* cu *Din fată-fecior.* Motivul fraţii vicleni e reprezentat prin basmul *Aripă-frumoasă,* tovarăşii năzdrăvani prin *Fiuţul oii,* fraţii de cruce prin *Măr şi Păr,* animalele recunoscătoare prin *Vizor, craiul şerpilor* şi *Povestea lui Pahon,* femeia perfidă prin basmul *Urmă galbină şi Pipăruş Petru.*

Citaţiile din Reteganul sînt considerate de Şăineanu fie basme tip ardeleneşti – *Azimă mergătoare* – fie variante ardeleneşti ale celorlalte subiecte.[65]

O largă atenţie a acordat Şăineanu basmului *Aflatul,* comentat şi în introducere, arătînd că un subiect asemănător se găseşte în literatura populară germană, subiect care a inspirat lui Schiller bucata *Fridolin.*[66]

Constatări asemănătoare găsim şi în cercetarea lui G. Călinescu, care, fără îndoială, este cea mai adîncă expunere asupra substanţei şi tipologiei basmului românesc. „Basmul – afirma Călinescu în introducerea studiului său – e un gen vast, depăşind cu mult romanul, fiind mitologie, etică, ştiinţă, observaţie morală etc. Caracteristica lui este că eroii nu sînt numai oameni, ci şi anumite fiinţe himerice, animale. Şi fabulele vorbesc de animale, dar acestea sînt simple măşti pentru felurite tipuri de indivizi. Fiinţele neomeneşti din basme au psihologia şi sociologia lor misterioasă. Ele comunică cu omul, dar nu sînt oameni. Cînd dintr-o naraţiune lipsesc aceşti eroi himerici, n-avem de a face cu un basm”.[67]

Printre eroii himerici, G. Călinescu enumeră în primul rînd anumiţi zmei, şerpi, balauri, uriaşi, diverşi alţi monştri ca Ghieonoaia, Scorpia etc., draci, reprezentanţi ai simbolurilor

---

[65] Lazăr Şăineanu, op. cit., p. 228-944.
[66] Idem, p. 142.
[67] Op. cit., p. 9.

meteorologice şi cronologice (Mama Crivăţului, Crivăţul ş.a.); zilele sfinte (Sf. Miercuri, Sf. Vineri, Sf. Duminică şi celelalte); zîne ursitoare, iele, strigoi, Dumnezeu şi Sf. Petru, ca şi boi năzdrăvani, strigoaice, vulturi, corbi, urşi, lupi, vulpi, porci, cerbi, cîini, cocoşi, oi, berbeci, precum şi alte vieţuitoare ca porumbei, raţe, tăuni, ţînţari, gîndaci. Unele din acestea au şi ţări, împărăţii, ţara peştilor, a broaştelor, a şerpilor, a şoarecilor, a şobolanilor, a rîmelor, a fiarelor pădurilor. Un loc important în complicarea sau rezolvarea favorabilă a situaţiilor îl ocupă posibilitatea de metamorfozare a eroilor himerici, capacitatea liberă a acestora de a se transforma, instantaneu, în ceea ce voiesc.

Cazurile de metamorfoză sînt infinite, de ele fiind strîns legate şi unele obiecte năzdrăvane: peria, oglinda, pieptănul, năframa, amnarul. Eroul principal al basmelor, Făt-Frumos, vădeşte puteri supranaturale încă din faza sarcinii mamei, precocitatea sa fiind pre şi post natală. Dintre fraţi sau surori, de regulă trei, cel mai dotat este cel mic. Un element puternic al basmului îl alcătuieşte esenţa morală a lui Făt-Frumos.

Împăraţii se disting prin culorile lor: împăratul roşu, galben, verde, negru, albastru. Ca personaje esenţiale apar uneori „hăbăucii” (gen Păcală), mame şi surori vitrege, fete rele sau năzdrăvane, basmul reflectînd totodată şi numeroase cazuri de gelozie maternă şi paternă, de misoginism, malignitate şi chiar de incest, precum şi aspecte din domeniul peisajului, arhitecturii, al portretisticei, costumaţiei etc.

Toate aceste elemente sînt ilustrate de Călinescu prin zeci de exemple, selecţionate din aproape toate culegerile de basme româneşti de la Petre Ispirescu la George Cătană. Basmele lui Pop Reteganul sînt prezente în aproape toate motivele, „şabloanele” şi cazurile urmărite de Călinescu, în opera lui aflîndu-se toţi „protagoniştii specifici” urmăriţi de acesta şi toate elementele fundamentale ale basmului.

Pentru categoria zmei, I. Pop Reteganul este citat astfel cu basmele *Crîncu, vînătoriul codrului*[68] – care se luptă şi pînă la urmă, după peripeţii enorme răpune pe jupînul Pogan – cu *Pipăruş Petru şi Florea-înflorit, Făt-Frumos zălogit, Măr şi Păr, Aripă-frumoasă, Stan Bolovan, Urmă Galbină şi Pipăruş Petru,*

---

[68] Ion Breazu, Isvorul folcloristic al baladei „Crăiasa zînelor” de George Coşbuc în Studii literaro, Cluj, 1948 p. 205–211.

Mama cea rea, zmeii săi întruchipînd nu numai fiinţe monstruoase, ci totodată şi simboluri ale întunerecului, tiraniei, sclaviei, oprimării individuale şi colective, cu un cuvînt a forţelor dăunătoare libertăţii, păcii şi progresului.

Şerpii, în accepţia dată de Călinescu, apar în basmele *Vizor, craiul şerpilor, Din fată, fecior, Trifon Hăbăucul, Povestea lui Pahon;* uriaşii, pe lîngă basmele citate mai înainte, sînt prezenţi în *Voinicul Parsion, Fiuţul oii;* dracii în *Lupul cu cap de fier;* zînele, fără a repeta basmele anterioare, în *Crăiasa zînelor* – care avea să inspire lui Coşbuc balada cu acelaşi nume – *Nu minţi, Ioaneş Măsariul,* ursitoarele în *Aflatul;* Dumnezeu şi Sfîntul Petru în *Omul de omenie nu piere, Azimă mergătoare, Zîna apelor;* metamorfozele, pe lîngă altele, pe care considerăm inutil să le repetăm, în *Cerbul, Tămîia dracului;* obiectele năzdrăvane sînt puse la contribuţie în *Doftorul Toderaş, Ganul Ţiganul;* împăraţii, se ivesc în numeroase alte poveşti precum şi în *Cei doi copii cu părul de aur, Părintele Arvinte;* ideea de clasă răzbate din basmul *Isteaţă şi pace.*

Seria s-ar putea continua, cu atît mai mult că G. Călinescu, întocmai ca şi alţi cercetători, s-a oprit în studiul său în ceea ce priveşte basmele lui Pop Reteganul, numai la volumul *Poveşti ardeleneşti,* trecînd peste *Poveştile din popor* şi peste cele *De la moară,* cu toate că şi basmele din acestea i-ar fi oferit aceeaşi largă sursă de motive şi eroi. Pentru împăraţi puteau fi astfel citate basmele *Tata florilor* şi *Ion Porc – Împărat;* pentru cai năzdrăvani *Pasărea cîntă, domnii dorm;* pentru zîne *Mîndra lumii;* pentru motivele din basmele *Aflatul* şi *Isteaţă şi pace* variantele din *Cuvîntul Ursitoarelor* şi *Isteaţă din cale afară;* pentru categoria vitejilor năzdrăvani, *Micu Grămădicu* şi *Stan păţitul;* pentru cei doi copii cu părul de aur, noul basm *Poveşti de la moară, Soarele, luna şi luceferii.*

Larg cuprinzătoare sînt îndeosebi basmele *Vasilică, Floare frumoasă* şi *Crislăscan viteazul;* care au o vizibilă înrudire cu *Harap Alb* al lui Creangă, şi în care, pe lîngă zmeii cari au furat soarele, luna şi stelele, şi pe lîngă fenomenele de metamorfoză, apar şi năzdrăvanii *Foametea pămîntului, Setea pămîntului, Strepedele pămîntului, Gerul pămîntului, Stînginul pămîntului, Vede-tot, Ţintilă, Zgriburilă,* care nu sînt altceva decît alte feţe ale personajelor lui Creangă, *Flămînzilă, Setilă, Ochilă, Păsări Lăţi-Lungilă.*

Lumea basmelor lui Reteganul este însă aceeaşi şi în aceste volume, concluzia fiind că povestitorul de la Reteag a recrutat din închipuirea poporului român din Transilvania cel mai mare număr de „protagonişti specifici” ai basmului românesc.

O altă concludentă confruntare a basmelor şi eroilor lui Reteganul cu tematica generală a basmului românesc, se desprinde din cercetările lui Gh. Vrabie, raportate îndeosebi la categoriile, „timp şi spaţiu”, „universal şi naţional” în basm, basmul ca „poezie a dorinţelor materne”, ca „poezie a iubirii”, ca „poezie exotică” etc.[69]

Unii din aceşti eroi şi întîmplările lor fantastice au o îndelungată existenţă şi circulaţie în literatura populară universală, G. Călinescu identificînd de exemplu pe *Doftorul Toderaş* al Reteganului în basmele franceze *La bourse, le sifflet et le chapeau* şi în *Les trois freres*[70]*,* pe *Ioaneş Măsariul* în basmul german *Märchen von einem, der auszog das Fürchten zu lernen*[71]*,* pe *Aflatul* într-un basm ceh intitulat *Soarele sau cele trei fire de aur ale Lui Moş-Vede-tot*[72]*.* Adînci înrudiri se constată şi cu privire la anumite subiecte. Finalul *Crăiesei zînelor* se găseşte în *Le petit berger*[73] al francezilor; basmul *Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa* îl au şi germanii în *Die drei Spinnerinnen*[74] etc.

Circulaţia şi interferenţele acestora, şi a atîtor altele[75], a fost cunoscută şi de Reteganul care în articolul său din „Cărţile săteanului român” atrăgea atenţia culegătorilor români asupra fenomenului menţionat: „Bine să băgăm de seamă – scria dînsul – că în decursul veacurilor popoarele s-au mestecat foarte unele cu altele şi aşa au şi împrumutat multe bucăţi din literatura poporală, unele de la altele”.[76]

Cele mai multe subiecte şi cei mai mulţi „eroi himerici” ai Reteganului, i-au venit însă din largul lumii româneşti, *Aripă-frumoasă, Vasilică, Floare frumoasă* şi *Crislăscan viteazul, voinic*

---

[69] Gheorghe Vrabie, Folclorul, Obiect. Principii. Metodă, Categorii. Bucureşti, 1970, p. 327-346.
[70] G. Călinescu, op. cit., p. 357.
[71] Ibidem, p. 376, 364.
[72] Ibidem, p. 376.
[73] Ibidem, p. 359.
[74] Ibidem, p. 365.
[75] Vezi şi Lazăr Şăineanu.
[76] Loc. cit., XI, 1886, p. 2.

de babă săracă ai săi fiind, cu toate deosebirile de detaliu, fraţi buni cu *Harap Alb* al lui Creangă şi cu *Greuceanul* lui Ispirescu, *Făt-Frumos zălogit* din *Poveşti ardeleneşti* cu *Făt-Frumos cu părul de aur* din volumul lui I. C. Fundescu, *Aflatul* din Reteag cu *Bujor Aflat* din *Poveştile* bănăţene ale lui George Cătană şi numeroase altele. În *Fiuţul oii* apar şi eroii cunoscuţi din atîtea alte basme, româneşti: Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră, Scutură Munţi[77], în *Ion Năzdrăvanul din lut* apare şi un Frămîntă oţel.[78]

Odată cu eroii apar şi numeroase motive, episoade şi variante, pe care Reteganul caută uneori să le amplifice, dîndu-le dimensiuni şi semnificaţii homerice. Ce sărac pare de exemplu prînzul împăratului Roşu din *Harap Alb* care n-a oferit năştruşnicilor săi musafiri decît „12 harabale cu pîine, 12 ialoviţe fripte şi 12 buţi de vin” faţă de ospăţul împăratului din basmul lui Reteganul, *Vasilică, Floare Frumoasă,* care a oferit acestuia şi tovarăşilor săi „o sută de boi (fripţi), o sută de vaci, o sută de viţei, o sută de berbeci, o sută de oi, o sută de miei, o sută de porci, o sută de purcei, o sută de găini, o sută de gîşte şi o sută de raţe, apoi o sută de peşti şi o sută de cuptoare de pită… dimpreună cu o sută de buţi de vin roşu şi o sută de buţi de vin galben.[79]

La baza tuturor acestor poveşti se aflā aceaşi imaginaţie fecundă a poporului român de pretutindeni, aceleaşi tradiţii milenare. Meritul de seamă al lui Pop Reteganul e de a fi păstrat sau integrat pe toţi aceştia societăţii şi tradiţiei ţărăneşti transilvane, de a-i fi confruntat cu realităţile sociale ale Ardealului, de a le fi dat graiul cîmpiilor şi munţilor de aici, de a-i fi făcut contemporani cu povestitorii săi şi, totodată, de a-i fi făcut să exprime idei şi deziderate politice, sociale şi naţionale ale lumii Ardealului.

Aproape toţi eroii din basmele lui Pop Reteganul, chiar şi împăraţii, şi îndeosebi voinicii săi, trăiesc în sat, în satul ardelenesc, avînd ocupaţiile acestuia, vestmintele şi vorbele sale, concepţiile de viaţă, modul de existenţă şi toate elementele distinctive ardeleneşti. Aripă Frumoasă, Pipăruş Petru şi Florea înfloritul, Făt-Frumos din *Mîndra lumii,* Voinicul Parsion, Crincu, vînătoriul codrului, Crislăscan viteaz voinic de

---

[77] Poveşti ardeleneşti, III, p. 60.
[78] Poveşti din popor, p. 125.
[79] Poveşti din popor, p. 164.

babă săracă, Fiuţul oii, Stan Bolovan, Stan Păţitul, Doftorul Toderaş, Micu Grămădicu, Pahon, Ion Năzdrăvanul din lut, vitejii din *Lupul cu cap de fier* şi *Azimă mergătoare,* fata din *Isteaţă şi pace,* şi atîţia alţii din eroii basmelor sale, sînt ei înşişi ţărani ardeleni, plăsmuiţi de alţi ţărani ardeleni şi intraţi în circuitul literaturii prin intermediul unui povestitor ardelean. Duşmanii fericirii oamenilor însă, Muma Pădurii, Vîjbaba, Jumătate de om, Omul cît şchiopul, Ciuta nevăzută, Lupul cu capul de fier, Jupînul Pogan, Ciuma, Mamona, Ucigă-l toaca, zmeii şi dracii, vieţuiesc în iaduri, în cetăţi ascunse, în întunerec, în locuri de groază. Culegerile de basme ale lui Pop Reteganul nu sînt altceva decît o vastă epopee a vieţii ţărăneşti ardelene, o cîntare a satului la realizarea căreia, ca într-o simfonie, şi-au dat concursul toate formele de gîndire şi toate mijloacele de expresie populară, ele fiind totodată concludente pentru psihologia poporului român din Transilvania.[80]

În basmele lui Reteganul, ca o reminiscenţă a străvechilor amintiri feudale, legate de existenţa cetăţilor şi castelelor edificate la ţară, înşişi împăraţii locuiesc în sate, avînd aceleaşi îndeletniciri ca şi ţăranii, fiind însă, evident, cu mult mai bogaţi decît aceştia, căci „p-acele vremi mai tot satul îşi avea împăratul”. Împăratul din *Isteaţă şi pace* era astfel „gazdă nu tîndală; oile lui se vedeau şi se cunoşteau dinspre ale altor oameni, boii lui erau cei mai frumoşi din tot satul”. Un alt împărat se ducea chiar şi la moară, şi uneori „împrumuta bucate”. Prezenţa împăraţilor în basme e de altfel inevitabilă, căci „ce vreţi, poveste fără împărat, pomană fără popă şi tîrg fără ţigani, nu se poate”. Împăraţii poartă „porigle din bătrîni”, numindu-se împăratul Verde, Roşu, Galben sau Negru. Ei sînt însă hrăpăreţi şi dornici de avere. Împăratul din *Tata florilor,* al cărui tată izgonise din livada sa pe un ţăran, îi spune acestuia: „Ce e al meu e al meu, ce e al altuia încă să fie al meu (fiindcă) aşa cer eu şi aşa cere dreptatea (mea)”, dînd ordin apoi ca reclamantul să fie „aruncat în temniţă şi încuiat bine.”

Într-un alt basm arăta totodată că „astăzi la un împărat îi trebuie mai multe ţări şi la un popă mai multe sate, şi tot nu-i mai vede omul sătui”.

---

[80] Vezi pentru determinarea şi caracterizarea acesteia prin basme Mihai Pop, Caractere naţionale şi stratificări istorice în stilul basmelor populare, Revista de etnografie şi folclor, 1965, nr. 1, p. 3.

Moartea unui împărat îi inspira următoarea reflexie: „Muri şi el ca toţi oamenii, că doară şi împăraţii sînt oameni, ştiu că nu sînt draci să trăiască alăturea cu pietrele”.

Odată cu moartea acestui împărat el pune în discuţie şi alegerea succesorului său, arătînd că „pe vremile acelea nu se alegeau împăraţii ca în zilele noastre, nici *nu rămîneau copiii împăraţilor în locul părinţilor lor, vrednici ori nevrednici*”, alegerea făcîndu-se în mijlocul unei adunări obşteşti prin aruncarea în văzduh a coroanei defunctului pe care voinţa lui Dumnezeu o făcea să cadă apoi pe capul celui voit de el. Aşa s-a întîmplat că odată coroana a căzut, spre marea satisfacţie a poporului, şi pe capul unui fiu de ţăran.

În *Vizor, craiul şerpilor* se povestesc desigur întîmplări miraculoase, se realizează fantasticul, dar totodată se face şi procesul concret al aristocraţiei feudale din Transilvania, se relevă muncile grele ale iobagilor, exploatarea acestora, bătaia cu vergile, Petru şi „domnul” din basm fiind exponenţii celor două clase sociale ale timpului.

În călătoria pe care Petru o face în „cealaltă lume” pentru a aduce coroana cu care fusese înmormîntat tatăl „domnului” său, el înregistrează, într-o viziune dantescă, chinurile la care sînt supuşi – ca o răzbunare imanentă – toţi cei cari calcă legile milei şi ale dreptăţii, care înşeală şi asupresc, printre aceştia urmînd să fie într-o zi, după însăşi mărturisirea bătrînului căutat, şi hainul stăpîn al călătorului. Deşi a fost bătut în două rînduri cu vergile, Petru a hotărît totuşi să mai rabde, fiindcă „aşa e românul; el suferă pînă poate; mai bine suferă el decît să-şi piarză chibzuiala, *căci vai, atunci de acela care face ca românul să-şi iasă din sărite.* Aceasta o simţea Petru şi ca om chibzuit se mai lăsă (bătut) şi de astă dată.”

Procesul, cu alte personaje, e reluat şi în basmul *Zîna apelor,* care s-a desfăşurat, „pe cînd era iobăgia cea grea” şi din care aflăm că un alt „domn”, părîndu-i-se că pădurarul său ar fi dat cuiva lemne fără „slobozenie domnească, atîta l-a bătut pînă ce l-a lăsat mort”. După pădurar „domnul” a omorît apoi prin aceleaşi mijloace şi pe soţia acestuia, iar copilului lor, care nu avea decît 3-4 ani, i-a ordonat: „Cară-te de aici, mergi în lume şi te ţine cum poţi, iar după ce vei creşte mare, să vii la mine să slujeşti în locul tătîne-tău.” Copilul, Alexandru, porneşte cerşind din casă în casă şi în cele din urmă ajunge la Dunăre unde este

adoptat de un pescar bătrîn, care nu avea copii. Într-o zi Alexandru pescuieşte o mreană pe care o duce acasă, dar care aici, căzîndu-i din mînă, se transformă într-o „drăguţă de fată ca ruptă din soare şi îmbrăcată colea ca o zînă… ca fetele noastre”. Era zîna apelor care îi mărturiseşte că este hotărîtă să se căsătorească cu el „spre binele lui şi a altor oameni”, şi îi cere să plece cu ea la locul naşterii lui. „Teama lui Alexandru la aflarea acestei dorinţe e mare:

— Hei, draga mea! Acolo nu-i de-a merge, poate că nici n-aş nimeri că eram mic, cînd am venit de-acolo; dar chiar să nimeresc n-aş merge bucuros, că domnul la care a slujit tata e atît de pogan de-a omorît şi pre tata şi pre mama numai că ce i se păru că ar fi instreinat lemne din pădurea lui”.

Zîna îl determină totuşi să plece, iar acolo, prin puterea ei, coliba naşterii lui Alexandru se transformă într-un somptuos palat. „Domnul”, auzind de cele întîmplate, îl cheamă la curte şi îi cere ca pînă în dimineaţa următoare să-i transforme pădurea în holdă de mălai şi să-i aducă făină pentru mămăligă de prînz, fiindcă altfel capul îi va sta unde îi stau picioarele. Minunea se săvîrşeşte, „domnul” dîndu-i apoi alte porunci asemănătoare, sub aceeaşi ameninţare. În cele din urmă, „domnul îi cere să-i aducă chiar pe Dumnezeu la prînz, ca şi Petru din basmul anterior, Alexandru vede pe cealaltă lume, în drumul către Dumnezeu, un cîmp cu iarbă mare în care păşteau nişte boi care se legănau pe picioare de slabi ce erau. Dumnezeu îl lămureşte că acestea erau sufletele „boierilor celor bogaţi” care făceau ospeţe, dar numai ei se ospătau şi petreceau, într-un cîmp cu nisip, pe care deşi nu se aflau decît cîteva fire de buruiană, Alexandru vede totuşi o cireadă de boi graşi. Aceştia după aceleaşi lămuriri, erau sufletele „iobagilor săraci” care nu aveau decît ceea ce le lăsau „domnii lor cei procleţi”. Păsărelele care cîntau voioase într-un tufiş în care abia se afla cîte o alună înfăţişau sufletele muncitorilor care, „munceau de dimineaţa pînă seara de multe ori chiar flămînzi şi însetaţi”, numai ca să poată ţine din munca lor pe toţi îmbuibaţii.

La întoarcere, spunînd „domnului” că Dumnezeu va veni la masă numai atunci cînd şi el va face „cîte a făcut Alexandru”, „domnul” îl aruncă în închisoare. Povestitorul atribuie lui Dumnezeu scoaterea din închisoare a celui năpăstuit, anunţîndu-l totodată, ceea ce ţărănimea aştepta cu atîta

înfocare, că „de azi încolo nu mai eşti iobag ci domn în casa ta, şi *în scurtă vreme nici un iobag nu va mai fi pe lume”.*

„Aşa s-a şi întîmplat, adăuga povestitorul cu satisfacţie, iobăgia a căzut”. Ideea că iobagii cu jertfa vieţii lor susţin toată protipendada societăţii feudale apare şi în basmul *Isteaţă şi pace,* în care o fată din popor îi răspunde cu mîndrie împăratului: „Eu, înălţate împărate, a precizat aceasta, sînt dintr-un sat cu oamenii, fata unui *rumân plugar,* după munca lui (generalizat), *trăiesc toţi domnii şi toţi leneşii din împărăţia Măriei tale”.*

În *Vasilică Floare Frumoasă* se arată că, spre deosebire de ţăranii muncitori, „domnii” se scoală din pat „colea cam pe la prînz”, pe la 8 sau 9 adică, la o oră la care muncitorii se găsesc de mult la coasă sau la secere.

În *Isteaţă şi pace,* ca şi în *Cuvîntul Ursitoarelor,* aflăm şi cîteva apostrofe împotriva războiului, în cel dintîi împăratul mergînd la luptă, „să ia viaţa la vreo cîteva mii de oameni buni de lucru”, iar în cel de al doilea arătîndu-se cum „copilul învaţă la regiment toate lucrurile cătuneşti, adecă cum să omori mai iute şi mai cu spor cît mai mulţi oameni buni de muncă, cum să laşi mame fără copii, muieri văduve, fete fără drăguţi şi copii orfani”.

În *Crislăscan viteaz, voinic de babă sărac,* arătîndu-se modul liber de a intra, în basm, al unei ţăranci bătrîne la curtea unui împărat, se adaugă, ironizîndu-se ifosele funcţionărimii arogante, că „p-atunci nu mai ştia lumea de atîtea ceremonii, nici la împăraţi nu mai ciocănia nime în uşă, ca acum, cînd nici la un potlogar (mic funcţionar) nu poţi intra pînă nu i te comînăceşti (pleci) de o sută de ori”.

Într-un alt basm, idealizîndu-se trecutul şi înfierîndu-se prezentul povestitorului cu abuzurile şi inegalităţile sale, se găseşte exclamaţia: „Ce vremi bune erau acelea în lume, cînd era preţuită vrednicia omului, nu ca astăzi, numai bogăţia şi rangul şi starea!”

În legătură cu dreptul de a vorbi al oamenilor în diferite adunări şi cu posibilităţile lor de exprimare în basmul *Din fată, fecior* se subliniază faptul „că pe acele timpuri ştiau şi caii vorbi, dar că astăzi nici oamenii nu nimeresc cum ar trebui”[81]. Şi fiindcă pe vremea adunării şi publicării basmelor lui Reteganul,

---

[81] Poveşti ardeleneşti, III, p. 16.

în Ardeal se aflau în curs de judecată sute de procese deschise de foştii proprietari împotriva foştilor iobagi de pînă la 1848, cărora urmăreau să le ia, prin complicitatea judecătorilor şi a avocaţilor, cele mai bune părţi din terenurile atribuite prin Patenta de împroprietărire din 1853, povestitorul îndreptă, în basmul *Isteaţă şi pace* – în care un proprietar sas susţinea că un car al său dus la moară, de care fusese legată iapa unui român, fătase un mînz – şi împotriva avocaţilor, care susţineau cele mai absurde pretenţii ale nobililor, una din ascuţitele sale săgeţi: „De cumva – adaugă Reteganul – erau pe atunci avocaţi, ce mai ştii, poate aflau vreun paragraf cu care să arete că carul sasului a fătat mînzul, aşa însă din lipsă de avocat rămase dreptatea de partea rumânului, precum o făcuse împărăteasa (fată de ţăran măritată cu împăratul). Numai atunci se făcu şi rumânului dreptate, ci cine i-o făcu, era cît p-aci să o păţească cît de rău”.[82]

O altă nemulţumire a vremii erau alegerile de deputaţi, de la care, neputînd îndeplini condiţiile de avere, erau excluşi însă cea mai mare parte dintre români, fapt ce determina pe posesorii dreptului de vot să se arate mîndri şi aroganţi. În *Povestea lui Pahon,* relatînd scena trecerii băiatului salvat de Pahon şi a acestuia printre şerpii care îi înconjuraseră, Reteganul arată că la un fluierat năprasnic al băiatului, care era fiul împăratului şerpilor, aceştia se dădură la o parte, iar cei doi au putut să treacă printre ei „încet şi sumeţi ca nemeşii cînd aleg deputaţi”.[83]

Aceeaşi expresie apare şi în legătură cu „ţiganul păscălitor” care mergea şi el la curtea împăratului tot atît de mîndru ca şi nemeşii amintiţi.

Numeroase sînt şi observaţiile şi comentariile de ordin etic, Reteganul subliniind cu multă vigoare datoria oamenilor de a fi cinstiţi, muncitori, miloşi, necheltuitori, basmul avînd în concepţia sa şi un scop educativ. Astfel de observaţii apar îndeosebi în basmele sale cu caracter nuvelistic: *Omul de omenie nu piere*[84]*, Cei trei prieteni*[85]*, Norocul şi Mintea*[86]*, Nu*

---

[82] Idem, IV, p. 32.
[83] Idem, V, p. 6.
[84] Poveşti din popor, p. 94.
[85] Poveşti arceleneşti, III, p. 3.
[86] Idem, III, p. 82.

minţi[87]*, Binele şi Răul*[88] etc. Caracterul ardelenesc al basmelor lui Ion Pop Reteganul nu se relevă însă numai prin cadrul social în care se petrec acestea, ci totodată şi prin unele locuţiuni şi expresii cu caracter provincial, şi îndeosebi prin imensul număr de cuvinte cu largă şi accentuată circulaţie ardelenească.

Eroul din *Ganul ţiganul* îşi imploră calul dăruit de Dumnezeu să-i verse galbeni pe nas şi pe gură rostindu-i următoarele versuri:

Scump cal
Din Ardeal,
Dă-mi bani,
Gologani,
Taleri laţi,
Galbeni spălaţi.[89]

Un alt personaj, din basmul *Pasărea cîntă, domnii dorm,* ca să-şi îndemne tovarăşul la mers încet şi la precauţiune, îi spune: *O, ho, în zădar ne-om grăbi cu urda-n Turda şi cu caşu-n Făgăraşu.*[90]

Unui cal încet la mers i se strigă: „Hi, că te ocără ţăranul cu bîta, vorba moţilor”.[91]

De pe o poziţie ardeleană este făcută şi observaţia că unul din împăraţii din poveste „nu pricepuse cum se cade pe bătrînul cu care vorbea, fiindcă nu ştia bine româneşte, ce de altcum – adăugă povestitorul – nu-i mirare pentru împăraţi, că doară şi ei au numai un cap, apoi într-un cap numai nu pot băga nici ei atîtea feluri de limbi cîte neamuri de oameni au în împărăţie”.[92]

Boii lăudaţi într-un alt basm sînt boii „săseşti”, saşii avînd reputaţia de a fi excelenţi crescători de boi.[93]

Imaginea unui haiduc închis într-o temniţă grozavă este imaginea haiducului maghiar Rozsa Sándor, care a murit în închisoarea de la Gherla, din preajma locului natal al lui

[87] Ibidem, IV, p. 21.
[88] Ibidem, V, p. 16.
[89] Poveşti din popor, p. 188.
[90] Poveşti din popor, p. 31.
[91] Idem, p. 158.
[92] Poveşti ardeleneşti, IV, p. 28.
[93] Poveşti din popor, p. 3.

Reteganul.[94]

Numeroase substantive şi adjective aparţin de asemeni zonelor de graiuri ale Ardealului: *nielcoş* (mîndru, semeţ); *iosag* (avuţie); *găzduşag* (idem), *pălant* (gard, zaplaz), *hinteu* (trăsură); *biriş* (argat la nobilii ardeleni); *pogan* (mare), *boreasă* (femeia măritată)*; fuicar* (aiurit, minte uşoară); *cociş, cores* (birjar); *ogodul* (firea, obiceiul cuiva); *cătur* (copac tînăr, subţire); *melenos* (feciorandru); *nimurig* (un om nedezvoltat fiziceşte); *prăseau* (flăcău uliţarnic); *tăhui* (prost), *vică* (pentru ferdelă). De asemenea şi verbale: *a ciofoti* (a mînca cu zgomot); *a se dondăni* (a se certa); *a se fîştica* (a se strecura neobservat); *a lăzui* (a curăţi un loc de spini); *narnă* (a sta morţiş de capul cuiva); *a se şumeni* (a bea mai mult decît se cuvine) ş.a., ş.a.

Graiul literar al lui Ion Pop Reteganul a fost considerat de N. Iorga ca „un grai scurt, noduros, înfrînat, desigur aspru, dar pecetluind puternic luarea aminte”.[95]

Povestitor intelectual, Reteganul a introdus însă în basmele sale, fie direct, fie prin intermediul corespondenţilor săi, şi numeroase cuvinte care nu aparţin lexicului popular: *graţie, pardon,* a *seduce, scop, paragraf, consolaţi, a suporta, junele, a imputa, sodal* (calfă de meseriaş); *raport* etc.; în *Aflatul* se vorbeşte despre „iscălitura baronului”. Alături de acestea apar apoi numeroşi termeni militari întrebuinţaţi în armata austro-ungară.

Cuvintele cele „noduroase”, ca şi neologismele, nu l-au împiedecat însă pe Reteganul să înjghebe pagini pe cît de limpezi şi duioase tot pe atît şi de cursive şi de relevatoare din punct de vedere al „darului” său de a scrie.

Iată începutul a două din poveştile sale. „Cică a fost odată ca niciodată – anunţă el în preambulul basmului *Din fată, fecior* – că de n-ar fi nu s-ar povesti, că nu-s dator a minţi ca şi un purice a plesni; că eu nu-s de cînd ferestile, ci trimis de cînd poveştile. Cînd poveştile pe la noi treceau, atunci mama mă făcea şi apucai una de chică şi-o aruncai într-o vică; şi-am apucat una de picior şi-o aruncai după cuptor şi-o bătui bine, bine să mă-nveţe şi pe mine, după aceea o am lăsat şi iată că m-a învăţat”.[96]

Povestea *Săraca mamă* începe în ton filozofic, melancolic:

---

[94] Idem, p. 5.

[95] Oameni cari au fost, I, p. 95.

[96] Poveşti ardeleneşti, III, p. 10.

„Lumea asta nu e numai de ieri, de alaltăieri, ci tare de mult; doamne, cine ar fi în stare să ne spună de cîţi ani e lumea? Multe rînduri de oameni s-au mai prindat într-însa, şi buni şi răi, suflete bune şi inimi împietrite, putrezi de bogaţi şi săraci de nu le ardea nici focul în vatră, domni mari şi slugi plecate, frumoşi şi urîţi, toţi au trăit împreună şi au încăput unii lîngă alţii, şi în urmă s-au strîns, s-au dus ca să nu mai vină, s-au mutat de la noi de n-a rămas nici pomenire de ei”.[97]

Pe parcursul expunerii orale a basmului întîlnim adeseori paranteze ca acestea: „Dumnezeu să vă ţie, că din poveste lung înainte este, mai mîndră şi mai frumoasă, să ascultaţi şi dumneavoastră; cine-o asculta, zău acela o va învăţa, cine va dormi bine s-a hodini”.[98]

Iată şi un sfîrşit, plin de umor şi autoironie, legat de povestea *Din fată, fecior* care se încheia cu o nuntă. La această nuntă „chemaţi au fost aleşi tot din crai şi împăraţi. Eu încă mă aflam pe acolo, tăiam lemne cu sapa şi căram apă cu ciurul. Ieşea zama pe vîrful curţii şi carnea pe fereşti. Cîini umblau cu colaci în coadă şi lătrau că mor de foame. Eu neavînd vreme să mînc, luai un hîrbuţ cu ceva de mîncare ş-o lingură de lemn, apoi mă orăduesc către satul meu. Pe drum mă văzură o ţarcă ce mă tot cîrîia şi mă lovea cu aripele. Ştia că viu de la nuntă şi simţise că am şi ceva carne în hîrb. Cînd eu o hîşeiam ea ma batjocorea făcînd mereu: Sî-r-cu! Sî-r-cu! Eu fiind supărat şi de foame îmbătat, arunc lingura după ea şi aceasta se împlîntă deasupra cozii.

De nu mă credeţi, vă uitaţi la ele că de atunci au coada ca o lingură... Şi mă suii pe-un cui şi pînă-n alt rînd nu vă mai spui, mă suii pe o custură ruginoasă şi poate că povestea fu cam mincinoasă”.[99]

Uneori basmul se petrece... în basm. În *Cei doi copii cu părul de aur,* aceştia îşi spun de două ori povestea în cadrul aceluiaşi basm, odată la şezătoarea bătrînului în casa căruia au fost primii după ce renăscuseră din rîu, şi a doua oară împăratul, tatăl lor, pe care l-au întîlnit la ieşirea din biserică. Basmul a dus la identificarea lor de către împărat, şi apoi la continuarea cunoscută. *Crislăscan viteazul, voinic de babă săracă* îşi

---

[97] Idem, IV, p. 61.
[98] Ibidem, III, p. 14.
[99] Poveşti ardeleneşti, III, p. 26.

aminteşte cînd dă cu ochii de Flămînzilă că auzise de acesta mai an la o şezătoare ascultînd o poveste.

Prin repetarea unor elemente, obţine tablouri pe cît de ample tot pe atît şi de captivante. Pasărea fermecată a unei zîne ouase pentru ouă. Cenuşotca „se pune şi aruncă un ou din acelea jos, şi cum se sparge se face o furcă de aur, cu caier de aur, cu 12 fuse de aur şi cu scaun de aur şi torcea singură fire de aur; după aceea aruncă un alt ou jos; din acesta se făcu un război (stative) de aur, cu fire de aur, cu fuscei, brigle, iţe, spată, tălpigi, suluri cu toate de aur, care ţesea singură pînză de aur”[100]. Un tablou asemănător e alcătuit din… fier. Zmeoaica pornită pe urmele lui Vasilică Floare frumoasă ajunge la un gard care, era „din cer pînă-n pămînt tot cu pari de fier şi îngrădit cu grădele de fier şi acoperit tot cu spini de fier şi proptit cu proptele de fier”.[101]

Procedeul repetiţiilor e aplicat adeseori la culori. „în ţara împăratului Verde, oameni, sînt *verzi,* vitele *verzi* şi tot e *verde* ce vezi”[102]. Părul unei femei „era ca un caier de mătase neagră, sclipea de negru şi cădea peste umeri în jos făcînd sute de mii de inele, unele mai mari, altele mai mici”.[103]

Într-un portret al unei alte femei întîlnim albul, negrul şi roşul. „Faţa ei era mai albă decît neaua şi totuşi bătea în roşu, ochii mai negri decît murele cele coapte, dar aruncau scîntei”.[104]

Portretele sale sînt simple, dar expresive, adevărate explozii de admiraţie, tipic populare. Flăcăul din basmul *Din fată, fecior* era „plăcut la faţă şi mlădios la făptură de să-l sorbi cu lingura” Ileana din *Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa* era „frumoasă de să-i cerci perechea”. Nevasta din *Vizor, craiul şerpilor* era frumoasă de „n-avea seamăn în lume”. Fata lui Verde-împărat din *Urmă Galbină şi Pipăruş Petru* era „mîndră cît gîndeai ca să îi bei apa din gură”. Fata cea mai mică a împăratului din *Aripă-frumoasă* era „aşa de frumoasă de gîndeai că-i ruptă din soare, cu păr galbin ca aurul”. Copilul nou născut din basmul *Urmă Galbină şi Pipăruş Petru* era „un drag de copilaş cît să mai fi avut doi ochi ca să te uiţi la el”.

---

[100] Poveşti din popor, p. 24.
[101] Idem, p. 160.
[102] Poveşti ardeleneşti, II, p. 11.
[103] Idem, IV, p. 3.
[104] Poveşti ardeleneşti, III, p. 35.

În schimb mama lupului cu capul de fier, zmeoaica, era o „bidiganie proastă, o babă bătrînă, lungă, deşirată, cu neşte dinţi ca hacela şi cu unghii ca secerile”. Baba Cloanţa din basmul cu acelaşi nume era „o babă lungă, seacă, gheboasă, cu neşte dinţi lungi ca şi colţii de la greblă”, de nu o puteai „numi mai potrivit ca Miezul-nopţii, ori Marţi-seara, ori Mama-huciului”.

Cu multă dragoste sînt zugrăvite locurile călcate de eroii săi. Astfel grădina din *Tata florilor* era „plină de pomi, plină de flori, plină de păsări şi de mîndrenii, iar chiar în mijlocul ei (se afla) o fintînă cu lapte dulce. Nici că se mai afla pe podul pămîntului fîntînă scumpă ca aceea”. Grădina din basmul *Crăiasa zînelor* era atît de frumoasă „de nici raiul nu putea fi mai frumos”. Poiana în care a poposit Toderaş cu fata împăratului era o poiană mîndră de să tot şezi la umbra ei”.[105]

Plastică şi elocventă e onomastica întrebuinţată de Reteganul. Cîinii din *Măr şi Păr* se numesc: Florian, Cioban, Frunză de măgheran, Bujor, Rozor, Cetina brazilor. Cei din basmul *Lupul cu capul de fier:* Bine-vede, Bine-aude, Greu-ca-pămîntul, Uşor ca vîntul. Caii dintr-un alt basm se cheamă Dalbul-ochilor şi Calul-galben de sub soare.

La sfîrşitul unei poveşti eroul acesteia, Ion Năzdrăvanul din lut, îşi anunţă însă ascultătorii că de „acum înainte pot dormi în pace că nu mai sînt nici zmei, nici uriaşi, nici balauri, nici Omul-cît-şchiopul-cu-barba-cît-cotul nu mai trăieşte (fiindcă) pe toţi i-am prăpădit eu cu paloşul meu şi cu ajutorul lui Dumnezeu”.[106]

Un fel lucid de a anunţa: *finis fabulae.*

*

Basmele culese sau selecţionate şi prelucrate de Ion Pop Reteganul au fost ursite însă, datorită substanţei şi farmecului lor, unei îndelungate şi dinamice posterităţi.

George Coşbuc se pare că s-a inspirat din ele nu numai pentru balada *Crăiasa zînelor* – lucru constatat de Ion Breazu – ci şi pentru legenda *Blestem de mamă,* în care se află toate elementele basmului lui Reteganul *Săraca mamă,* publicată de acesta mai întîi în ziarul *Timişiana* de la Timişoara (1885). Petre Dulfu va afla în *Dreptatea şi strîmbătatea* lui Reteganul punctul de plecare pentru legenda sa *Faptă şi răsplată* publicată în

---

[105] Vezi şi Al. Bistriţeanu, Peisajul în basmul românesc, Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor, 1956, n. 3-4, p. 479-494.

[106] Poveşti din popor, p. 131.

volumul cu acelaşi nume.

Editorul librar al basmelor din 1888, Nicolae I. Ciurcu, a retipărit cîteva din ele: *Stan Bolovan, Isteaţă şi pace, Norocul şi Mintea* în „Biblioteca copiilor” de la Braşov în mici broşuri separate – în numerele 4, 10 şi 19, din această colecţie – menţinînd astfel interesul pentru poveştile lui Ion Pop Reteganul.

Pînă în 1899 povestea lui Stan Bolovan s-a retipărit nu mai puţin de cinci ori.

În 1913 succesorul său la conducerea tipografiei, – Ioan I. Ciurcu le va tipări însă în întregime păstrînd aceeaşi împărţire în 5 părţi în care au fost publicate la prima ediţie, şi va reproduce totodată şi prefaţa lui Alexiu Viciu. Se pare însă că din această ediţie s-au tras două versiuni, Ion Muşlea în studiul său afirmînd că, datorită neglijenţei editorului, „unele poveşti din partea a II-a au fost schimbate cu cele din partea III-a, fără cel puţin ca în tabla de materii să se indice acest lucru”[107], fapt pe care noi, deşi am confruntat în mod amănunţit cele două ediţii, nu l-am putut constata.

În 1932 *Poveştile* lui Reteganul se vor bucura de un entuziast elogiu din partea romancierului Liviu Rebreanu, originar şi el de pe aceleaşi meleaguri ca şi povestitorul folclorist – tatăl său a fost dealtfel şi el învăţător în Reteag, unde este şi înmormîntat – care în „mărturisirile” făcute la Seminarul de literatură al Facultăţii de litere şi filosofie din Bucureşti avea să afirme că „cele dintîi plăceri ale slovei tipărite şi ale ştiinţei de carte… le-am avut în forma primelor lecturi care m-au pasionat, *Poveştile ardeleneşti* ale lui Ion Pop Reteganul… pe care le-am recitit cu o dragoste înfiorată de vechi amintiri chiar şi acum cîţiva ani. Zmeii şi zînele, şi balaurii şi cîinii năzdrăvani şi toate minunile cuprinse în basmele pe care le citeam – adăuga romancierul – căutam să le găsesc în zilele următoare, însoţit de numeroşi tovarăşi voinicoşi ca şi mine, pe dealurile şi rîpele de pe malurile Someşului, pe măgurile înalte, pe tot cuprinsul hotarului comunal”[108].

Aceleaşi motive l-au determinat şi pe autorul acestui studiu

---

[107] Op. cit., p. 184.

[108] Vezi Liviu Rebreanu, Amalgam, 1943, p. 48–59; vezi şi Mărturisiri literare organizate de D. Caracostea în mai 1931–1933, ediţie îngrijită de Iordan Datcu, Bucureşti, 1971, p. 294–295.

ca în anul 1943 – după ce încă din 1935 publicase în revista *Progres şi cultură* de la Tîrgu Mureş primul său studiu despre Reteganul[109] – să reediteze, cu ajutorul lui Emanoil Bucuţa, o antologie din *Poveştile ardeleneşti*[110] şi totodată o culegere din descrierile de obiceiuri, din legendele şi snoavele aflate printre manuscrisele sale de la Academia Română, unele din ele fiind publicate însă şi de autor[111].

Şi mai intensă şi mai rapidă avea să fie însă retipărirea acestora după instaurarea regimului socialist. În 1954 a apărut astfel în colecţia *Mioriţa* a Editurii Tineretului culegerea intitulată *Poveşti ardeleneşti,* într-un tiraj de 20 000 exemplare[112]. După numai 3 ani, semn de largă solicitare, editura a retipărit culegerea într-o nouă ediţie de astă dată într-un tiraj de 30 000 exemplare.

Aceeaşi editură a tipărit în 1963, într-o plachetă ilustrată de pictorul Gh. Adoc basmul *Crincu, vînătorul codrului,* o nouă ediţie apărînd şi în 1971 cu ilustraţii de Ileana Ceauşu Pândele.

O culegere mai voluminoasă decît cele anterioare – intitulată *Crăiasa zînelor* – a publicat în anul 1970, Editura „Minerva” în care, pe lîngă un număr de 21 basme selecţionate din *Poveşti*

---

[109] Vezi Vasile Netea, Ion Pop Retegaul, în Progres şi cultură, 1935, nr. 1, p. 3–11. În acelaşi an studiul respectiv, împreună cu altele două consacrate lui C. Rădulescu-Codin şi Mihai Lupescu, publicate in paginile aceleaşi reviste, a fost reprodus şi în broşura noastră intitulată Din contribuţia învăţătorimii române la dezvoltarea culturii naţionale (Tîrgu Mureş, 1935). în 1935, la împlinirea a 30 de ani de la moartea povestitorului, o nouă versiune a acestui studiu a fost publicată în ziarul Naţiunea română de la Cluj (n. 17–18). Peste 3 ani, în 1938, fiind invitat să colaborez cu un subiect ardelenesc la cursurile de vară ale Universităţii populare «N. Iorga» de la Vălenii de Munte, am prezentat într-o conferinţă viaţa şi opera lui Ion Pop Reteganul. Textul acesteia a fost reprodus de revista Şcoala şi satul de la Cluj, şi apoi în colecţia acesteia «Biblioteca învăţătorilor».

[110] Editura Fundaţiei culturale, colecţia « Cartea satului ». în această antologie au fost reproduse, ilustrate de N. Brana, 12 basme; Aflatul, Măr şi Păr, Lupul cu cap de fier, Pipăruş Petru şi Fior ea înflorit, Vizor, craiul şerpilor, Stan Bolovan, Isteaţă şi pace, Fiuful oii, Zîna apelor, Făt- Frumos zălogit, Crăiasa zînelor, Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa.

[111] Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti, Editura Casei Şcoalelor 1943, cu desene de. N. Brana.

[112] Titlurile basmelor incluse în această culegere sînt: Aflatul, Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa, Doftorul Toderaş, Crincu, vînătorul codrului, Aripă-Frumoasă, Mama cea rea, Stan Bolovan. Măr şi Păr, Povestea lui Pahon şi Voinicul Parsion.

ardeleneşti au fost reproduse şi cîteva legende şi snoave din ediţia din 1943.

Un volum de inedite a fost proiectat şi tipărit ca atare în anul 1971 sub egida Comitetului pentru cultură şi artă al judeţului Sibiu, îngrijit de Nicolae Nistor şi Ion Drăgoiescu cu o prefaţă şi un glosar alcătuit de Vasile Rusu: intitulat *De n-ar fi poveştile;* volumul era destinat să cuprindă după mărturisirea prefaţatorului basmele aflate în manuscris la Arhivele statului de la Sibiu provenite din fondul „Astrei”. „Basmele, legendele şi snoavele aflate în manuscris la Arhivele statului din Sibiu – se afirmă în nota asupra ediţiei – se cer publicate prin bogăţia şi frumuseţea lor spirituală, prin limbajul specific ardelenesc, care oferă un termen de comparaţie asupra evoluţiei limbii şi culturii în zilele socialismului biruitor”.

Intenţia noilor exegeţi ai lui Reteganul a fost fără îndoială lăudabilă, căci se ştie că pe urma lui Pop Reteganul au rămas numeroase basme nepublicate[113], dar, din nefericire, ei nu au dat peste aceste basme, ci peste manuscrisul volumului *Poveşti din popor,* premiate şi publicate de „Astra” în 1895. Într-adevăr, din cele 15 basme reproduse în volumul menţionat abia 4 sînt neincluse în culegerile anterioare şi anume: *Floarea florilor, doamna zînelor, Împăratul cu trei feciori, Profu Iancu* şi *Dor* şi *Malica.* Toate celelalte: *Mîndra lumei, Omul cu trei sfaturi, Cuvîntul Ursitoarelor, Voinicul Grămădicu, Porumbeu, Stan Păţitul, Purcel-împărat, Isteaţă din seamă afară, Vasilică, Floare frumoasă, Ion Năzdrăvanul din lut* şi *Tata florilor* sînt cuprinse în volumul *Poveşti din popor.*

Vrednic de remarcat în acest volum este însă glosarul întocmit de Vasile Rusu care uşurează astăzi nu numai citirea poveştilor retipărite la Sibiu, ci a tuturor basmelor lui Reteganul.

Pe lîngă volumele de mai sus, unele din basmele lui Reteganul au fost incluse şi în cîteva din marile antologii ale prozei populare române publicate în ultimele decenii.

În antologia intitulată *Din viaţa satului transilvănean* publicată la Cluj în anul 1942, Reteganul figurează cu povestirea *Minte de muiere şi pace* (p. 65-67) şi totodată cu precizarea că *Poveştile ardeleneşti* este cea mai citită carte din Transilvania. Alte basme şi legende aveau să fie reproduse în 1967 în

---

[113] Vezi I. Muşlea, op. cit., p 188.

culegerea alcătuită de I. C. Chiţimia, *Poveşti, snoave şi legende*[114], în 1967 în antologia *Fata din dafin* selecţionată de D. Lazăr[115], iar în 1968 în *Antologia basmului cult,* întocmită de Ioan Şerb[116]. El nu lipseşte din recenta antologie a lui Ovidiu Papadima, *Tinereţe fără bătrîneţe,* în care figurează cu basmul *Doftorul Toderaş.*

Unele din basmele lui Reteganul, ca şi ale lui Petre Ispirescu, au fost traduse şi în limbile germană şi maghiară. *Ion Porc-împărat, Dreptatea şi strîmbătatea* şi *Aflatul* au fost traduse astfel în nemţeşte de A. Schullerus şi incluse în volumul *Siebenburgisches Märchenbuch* (Cartea poveştilor din Transilvania), în care sînt reproduse atît basme germane, cît şi româneşti şi maghiare[117].

Mai numeroase sînt traducerile făcute în limba maghiară de Nagy Geza şi publicate în anul 1969 sub titlul *A virajok apja (Tata florilor, Poveşti româneşti din Ardeal).* Volumul cuprinde 11 basme selecţionate din *Poveşti ardeleneşti, Poveşti din popor* şi din *Legende, poveşti şi obiceiuri româneşti* şi este însoţit şi de o postfaţă a lui Farago Ioszef în care se dau indicaţii biografice şi bibliografice asupra povestitorului român, şi se indică numele a diferiţi alţi traducători maghiari ai lui Pop Reteganul, ale căror tălmăciri răzleţe au apărut în anii 1956-1967[118].

*

Culegător, prelucrător şi autor de basme populare, Ion Pop Reteganul a încercat să fie şi un teoretician al folclorului, un îndrumător pentru confraţii săi mai tineri, un tehnician al muncii folcloristice.

Nici pregătirea sa sistematică, două clase gimnaziale şi două clase preparandiste, nici cea dobîndită ca autodidact nu-l indicau însă pentru un asemenea rol în care singurul său sfătuitor avea să fie un eminent simţ, cunoaşterea temeinică a

---

[114] Vezi Poveşti, snoave şi legende, Editura Academiei R.S.R. Cuprinde din Pop Reteganul basmele Părintele Arvinte (p. 77–81), Toarceţi, fete, că a murit Baba Cloanţa (p. 145–151), Tămîia dracului (p. 478–482).

[115] Op. cit., basmele Doftorul Toderaş (p. 108-120), Zîna apelor (p. 296-310).

[116] Vezi op. cit., vol. II, basmele Mama cea rea (p. 319-333), Stan Bolovan (p. 375-381), Săraca mamă (p. 519-526), Crăiasa zinelor (p. 583-599).

[117] Vezi pentru detalii O. Papadima, Literatură populară română, Bucureşti, 1968, p. 571-573.

[118] Bozodi Gyorgy, Bustya Endre, Dane, Tibor, Ignocz R6zsa, Kovâcs Agnes, Lang Gusztav, Mehes Gyorgy.

vieţii ţărănimii, îndelungată experienţă de culegător şi îndeosebi dragostea sa fierbinte pentru creaţiile populare şi pentru limba poporului.

Tot ceea ce ştia cu privire la ştiinţa şi tehnica folclorului aflase numai din izvoare româneşti, şi atîta cît putuse dobîndi prin intermediul limbilor maghiară şi germană, pe care şi le însuşise „niţel" pe cale autodidactică, cu precizarea, făcută în autobiografia din 1887, ca pînă la stăpînirea acestora nu va ajunge „pînă-i cucul cuc".

Avea dreptate deci N. Iorga cînd afirma că „şcoală de gîndit, simţit şi scris, Facultate de litere şi „cerc literar" i-au fost lui căsuţele Reteagului unde meşterii spuneau poveşti.[119]

Concepţia sa despre folclor s-a format concomitent cu activitatea sa în domeniul folcloristicei prin aceasta explicîndu-se atît unele inconsecvenţe în orientarea sa, cît şi faptul că spre consideraţiile teoretice se va îndrepta abia după ce adunase şi publicase o mare parte din culegerile sale.

Primii săi dascăli în folcloristică au fost Atanasie M. Marinescu, Simion Mangiuca, Aron Densuşianu şi Grigore Silaşi, aflaţi la începutul activităţii sale în mare vogă transilvăneană, adepţi îndîrjiţi cu toţii ai orientării latinizante şi romantice, şi apoi B. P. Hasdeu şi îndeosebi Vasile Alecsandri, a cărui prefaţă la *Poeziile populare* era socotită de dascălul de la Reteag ca un adevărat catehism naţional şi literar. Prin aceştia a receptat unele din ideile lui Herder, ale fraţilor Grimm, a lui Max Müller, iar mai tîrziu ale francezului J. Bedier.[120]

În primele sale culegeri, îndeosebi din folclorul în versuri va merge astfel şi el pe urmele latinizanţilor şi romanticilor, însuşindu-şi concepţiile şi metodele lor de lucru.

În această perioadă, întrebuinţînd ortografia etimologică, va „corege" deci şi dînsul, va „îndrepta" şi va „înfrumuseţa" numeroase versuri poporale în care va căuta, ca şi antecesorii săi, substraturile subiectelor urmărite de dînşii.

Această orientare i-a creiat şi unele dificultăţi în legătură cu colaborarea sa la *Contemporanul,* la 2 mai 1882 I. Nădejde, redactorul revistei, comunicîndu-i că din „poeziile trimise (recent nu s-a putut publica nimica pentru că sînt *puricate* (sau purisate, subl. lui Nădejde). Ar fi un interes foarte mare pentru toţi

---

[119] Op. cit., p. 90.
[120] Vezi pentru detalii I. Muşlea, op. cit., p. 173-176.

românii – adăuga în continuare redactorul *Contemporanului* – deşi sîntem din nefericire împărţiţi sub împărăţii deosebite, a se cunoaşte cît mai mult, pentru ca nu cînd va bate ceasul mult dorit al întrunirii într-un singur stat neatîrnat, să nu ne părem străini. La aceasta – preciza Nădejde – ar contribui şi publicarea de anecdote *curat* populare, aşa cum le pronunţă poporul cel ce nu ştie carte, *fără nici o urmă de îndreptare".*[121]

În 1883 Nădejde revenea asupra acestei chestiuni, îndemnîndu-l să scrie într-o limbă „strict fonetică… după vorbirea ce aţi auzit-o în copilărie".[122]

Un puternic reviriment în orientarea sa se va produce însă după apariţia *Tribunei* lui Slavici (1884) prin aceasta pătrunzînd în Transilvania ideile maioresciene şi totodată începîndu-se o vastă campanie pentru publicarea literaturii populare autentice.

Deşi în primii ani Reteganul – dascăl confesional care se mişca în orbita culturală a Blajului lui Cipariu – s-a ţinut departe de ziarul de la Sibiu, totuşi, începînd din anul 1886, el devine unul din principalii săi colaboratori folcloristici şi totodată un adept convins al orientării sale.

De acum înainte încep să apară şi articolele sale teoretice însoţite de indicaţiile metodologice necesare.

Vom sublinia îndeosebi pe cele cu privire la proza şi limba populară. „Nimic – scria el în luna ianuarie 1886 – nu vină dat uitării, orice mărgăritărel cît de mic să fie, trebuie ridicat din năsip: poveşti, fabule, mituri, păcălituri, cîntece, chiuituri, colinzi, ghicitori, proverbe ş.a. Toate – adăuga Reteganul – sînt pentru noi tot atîtea „mărgăritare neînşirate", folclorul reprezentînd însuşi „geniul naţiunii".[123]

Modul de culegere al acestora avea să-l indice îndeosebi prin articolul şi chestionarul publicat în anul următor în *Gazeta Transilvaniei* în care, preocupat de autenticitatea limbii populare, se pronunţa pentru respectarea absolută a creaţiilor populare cerînd ca acestea să fie înregistrate „chiar aşa după cum le exprimă poporul. De crede (folcloristul) că vreun cuvînt oarecare nu e înţeles de mulţimea românilor – explice-l, de

---

[121] Vezi Gheorghe Popovici, Din corespondenţa primită de I. Pop Reteganul şi legăturile lui cu scriitorii contemporani în Limbă şi literatură, IV, 1960, p. 319.
[122] Idem, p. 320.
[123] Despre literatura poporală tradiţională în «Cărţile săteanului român», Blaj, XI, ianuarie, 1886, cartea I, p. 3.

crede că nu s-a putut exprima chiar după cum îl esprimă poporul în acest ţinut, pună-i semne oricîte şi esplice această împrejurare, *dar nu-l înlocuiască cu altul pentru cît bine în lume*”, limba şi folclorul trebuind să oglindească „viul spirit al poporului nostru”, adică a „muncitorului necărturar”. Rigoarea sa în această direcţie mergea chiar pînă la a admite şi înregistrarea cuvintelor de origine streină, maghiare sau germane, convieţuirea între români şi celelalte popoare conlocuitoare determinînd şi anumite împrumuturi de cuvinte. „Să nu se adauge nimic de la sine, dar nici să nu se lase nimic afară; scrie-le (culegătorul) şi ni le trimită întocmai cum ies din gura poporului, cu aceleaşi vorbe; nu-i pese că un cuvînt ori altul n-ar fi doară românesc, ci pună-l cum se aude pre acolo, iar de va fi în dubiu că doară acel cuvînt nu e cunoscut de întreg corpul naţiunii, esplice-l între paranteze”.[124]

Chestionarul său, puternic influenţat însă de chestionarul lui Hasdeu publicat în 1884, a fost cel dintîi indicator cu caracter ştiinţific apărut în Transilvania pentru culegerea literaturii populare, pînă la dînsul apărînd numai apeluri şi chemări ca ale lui George Bariţiu (1838, 1839) sau ca a lui Atanasie M. Marienescu (1859).

Noua sa orientare îi va atrage şi simpatia lui Titu Maiorescu, care la 7/19 noiembrie 1888, fiind ministru al Instrucţiunii publice, i-a acordat o subvenţie de lei 700 pentru tipărirea noilor sale scrieri.[125]

În 1890 Reteganul îşi mărturisea prin *Tribuna* intenţia de a publica un „op” uriaş al literaturii populare române, o enciclopedie a ei, în care să se „adune toate bucăţile şi fragmentele literaturii noastre poporale la un loc” pentru a le lăsa ca o „moştenire întreagă” unitară, care să depăşească toate realizările ocazionale şi parţiale anterioare.

Enciclopedia proiectată urma să servească totodată, în sensul ideilor lui B. P. Hasdeu, şi la identificarea tuturor expresiilor de limbă populară contemporană şi a fixării ei în formele tiparului spre a putea fi transmisă în mod exact posterităţii. „Este de mare lipsă – scria el în acelaşi articol – ca urmaşilor noştri să le lăsăm o copie fidelă a limbii noastre ce o

---

[124] Programa pentru adunarea materialului literaturii poporale în Gazeta Transilvaniei, 1887, n. 229.

[125] Vezi anexa II (6).

grăim astăzi, ca să se poată orienta, dacă limba în timp merge spre purificare ori spre o împistriţare şi mai mare”.[126]

Asupra importanţei transcrierii exacte a limbei revenea şi în 1899 în *Epistolele către un învăţător tînăr* pe care îl îndemna să-şi aducă „aminte de poveştile ce le ştia de la bunica” şi să le pună pe hîrtie chiar cu vorbele ei.[127]

Fără a fi erudite, articolele de această natură ale lui Ion Pop Reteganul au contribuit la cristalizarea în mod realist ştiinţific a mişcării folcloristice din Transilvania, şi la dezvoltarea în acest sens a noilor generaţii de folclorişti.

*

Să trecem acum la scrierile originale ale lui Pop Reteganul, la schiţele, povestirile şi nuvelele sale, care, deşi s-au bucurat, ca şi basmele, de o largă circulaţie şi au cunoscut numeroase reeditări, au fost totuşi mai puţin apreciate decît acestea, şi au lăsat mai puţine urme în literatura timpului.

Înainte de a trece la prezentarea şi analiza lor, socotim însă necesar ca şi în cazul poveştilor să arătăm care a fost părerea personală a lui Reteganul asupra acestei părţi a activităţii sale, care erau tendinţele sale literare?

„Am scris din gura poporului – mărturisea el în 1898 în prefaţa primului său volum de nuvele – poezii şi poveşti, şi am scris din capul meu unele lucruri şi întîmplări din viaţa poporului nostru, după cum le văzui cu aceşti doi ochi şi după cum biata le putui. Mai mult – precizează el – am privit la inima şi mintea poporului nostru, dar nu prin razele cutărui neamţ învăţat, ci am privit-o din faptele ce săvîrşeşte, bune, rele, cu cap ori fără cap, după cum le săvîrşeşte. Am fost – afirmă Reteganul în continuare – cu băgare de seamă pe ce căi devine poporul nostru la stare şi vază, şi pe ce căi pierde aceste odoare. Acestea sînt lucrurile ce mi-au făcut spargere de cap şi pe acestea le-am pus pe hîrtie”.

Cu alte cuvinte, e vorba de o literatură cu caracter utilitar, educativ, destinat ridicării materiale şi spirituale a ţărănimii, proprie totodată tradiţiilor scrisului ardelean.

Subiectele schiţelor şi nuvelelor lui Pop Reteganul au fost adunate concomitent cu ale basmelor, ele fiind fructul întîlnirilor

---

[126] Despre modul de a aduna materialul literaturii poporale în Tribuna ,1890, n. 120.

[127] Tribuna, 1899, n. 26-27.

scriitorului cu aceeaşi lume a satelor, povestirile sale despre ţărani – căci aproape toţi eroii săi aveau să fie ţărani – fiind înregistrate prin „auzirea” care a dat naştere şi basmelor. Între cele două genuri de activitate literară ale lui Reteganul există dealtfel o strînsă legătură, şi uneori chiar o interdependenţă covîrşitoare, în basme apărînd numeroase observaţii şi menţiuni cu caracter intelectual, iar în nuvele bogate suite de versuri şi datini folclorice.

În introducerea nuvelei *Firuţa Nuţului* mărturiseşte dealtfel el însuşi că subiectul acesteia a fost auzit în urmă cu 18 ani într-un sat de pe apa Tîrnavei pe cînd „eram tînăr şi umblam în lungul şi latul ţării şi-n car şi-n căruţă, şi călare şi pe jos, să adun cîntecele poporale şi să văd cu ochii traiul şi datinele poporului nostru”.

Firuţa – eroina nuvelei – e fiica bogătanului Nuţu, căzută victimă dorinţei tatălui său de a o vedea preoteasă, prin căsătoria cu Precup, fiul bătrînului preot Moise, a cărui familie „*popise* satul de cînd e lumea lume”, fără ca acesta să aibă însă pregătirea necesară preoţiei. Cu toate sfaturile ce i se dau, spunîndu-i-se lămurit de către capelan că Precup nu va putea fi numit preot, Nuţu îşi constrînge totuşi fiica, deşi aceasta iubea pe un tînăr de seama ei, la căsătorie şi îi trece partea de avere, lui nereţinîndu-şi nimic, pe numele lui Precup, convins fiind, după vorba preotului bătrîn, dornic şi el de avere, că „doară ce face un sat de oameni e bun făcut”. Bogătanul corupe oamenii cu bani şi băutură şi îi trimite la vlădicie să ceară numirea ca preot a ginerelui său. Vlădica, Precup neavînd studii refuză fireşte cererea satului, şi astfel, Firuţa nu poate ajunge preoteasă, iar Precup, risipind zestrea acesteia, se dedă la beţie. Viaţa Firuţei deveni un infern pe care şi-l mai uşurează numai prin cîntecele pe care le transcrie folcloristul:

Mult mă-ntreabă oarecine
Unde-i carnea de pe mine?
— Mă omule, nu fii beat,
Carne-o fost, dar o secat
De jele şi de bănat
Şi de cîte m-o mîncat.
Carne-o fost, dar s-o topit
De jale şi de urît

Şi de cîte-s pe pămînt.

Drame asemănătoare, se prezintă şi în nuvelele *Tudorică* şi *Suzana cea nebună,* şi acestea ca şi Firuţa fiind victimele dorinţei de avere a părinţilor. Caracterele eroinelor sînt însă prea puţin adîncite, iar intriga insuficient dezvoltată, partea cea mai vie a bucăţilor alcătuind-o versurile folclorice.

Se întîlnesc însă în ele unele anticipări ale eroilor şi scenelor din romanul Ion a lui Rebreanu, îndeosebi a Anei, iar intervenţia brutală de la joc a Tudoricăi, cînd îşi găseşte fata jucînd cu Todor, deschide calea marei scene a năpustirii lui Baciu împotriva Anei cînd o află petrecîndu-şi cu Ion. Pavel din *Suzana cea nebună* îşi subordonează şi el dragostea, ca şi Ion, avuţiei de care Suzana e lipsită, regretînd totuşi că aceasta „nu are baremi doi boi, să o poată lua, că oricum ea-i era dragă, ba-i era dragă ca sufletul şi-l durea inima cînd îşi aducea aminte cît de drag îi era şi ei de el”.[128] Suzana, înfrîntă în dragostea ei, se prăbuşeşte, dar nici Pavel nu se îndreaptă spre un sfîrşit fericit.

Din aceeaşi plămadă etică sînt alcătuite şi bucăţile *Mitru Pascului, Minte de muiere şi pace* şi altele.

Ispitit de nuvela lui Slavici, *Popa Tanda,* Reteganul a scris şi el un *Popa Toma,* imaginea preotului devotat ridicării economice a satului. Ca şi părintele Trandafir din nuvela lui Slavici, hotărît să schimbe, prin propriul său exemplu, faţa şi viaţa satului Sărăceni, Popa Toma, îşi dedică şi el energia ridicării satului Mesteacăn. Rezultatele sînt aceleaşi. „Azi – se afirmă în sfîrşitul nuvelei – nu-i de a se mai cunoaşte satul Mesteacăn. Cine n-a fost acolo de acu-s 50 de ani, acum ar jura că nu-i acela. E plin de pomi, cu case de zid, cu drumuri bune”, cu biserică şi şcoală.[129]

Cu aceeaşi intenţie a scris şi nuvela *Dascălul Ioniţă,* şi apoi cele plăsmuite din viaţa unor ţărani cu aprigă putere de muncă: *Băltosul, Povestea mărului, Sfat bun la timp potrivit.*

Accentul în toate aceste povestiri cade nu pe realizarea lor artistică, ci pe energia morală care se degajează din ele, prin elogiul adus muncii, hărniciei, perseverenţei, optimismului.

O respiraţie mai largă dovedeşte nuvela *Petrea Iovului,* al cărei erou, pentru a se putea căsători cu Măriuca, fata unui

---

[128] Novele şi schiţe, 1898, p. 112.
[129] Povestiri din viaţa ţăranilor români, 1900.

bogătan, a trecut munţii în „ţară” spre a cîştiga bani cu meşteşugul de tinichigiu. Aici află însă că Măriuca s-a măritat, şi se decide să intre ca voluntar în armata română. Aceasta era în 1877 „chiar cînd se găta armata română să treacă Dunărea… Şi trecură Dunărea – povesteşte Reteganul – şi intrară în foc, şi Petrea nu se lăsă mai prejos de fîrtaţi lui, care ziceau adesea despre el: „Al dracului e ungureanul ăsta, măi, căci nu mai ştie de oboseală. Uite la el, parcă cu puşca în mînă l-a făcut mă-sa; fir-ar al dracului să fie!”. Cînd auzea Petrea vorbele lor, le răspundea rîzînd: „Ei, bre! Ce vreţi? Nu cumva eu singur să vă fac ruşine? Decît să vă fac ruşine, mai bine mă pun să vă zic una în trişcă să se mire şi Hosman Paşa ăla de zicala mea. Şi trăgea trişca din traistă şi o punea la buze, şi scotea nişte trile din ea de toţi rîdeau. Apoi o punea repede în traistă şi zicea: „Hei, ortaci, turcii nu zic în fluieră, hai să facem şi noi ca ei”. În timpul luptelor Petrea salvează de la moarte pe căpitanul ce comanda unitatea sa şi izbuteşte cu preţul unei cumplite răni, să se urce pe parapetul Plevnei împreună cu tovarăşii săi. După război Petrea se căsătoreşte cu fiica ofiţerului salvat, şi apoi îşi aduce şi mama la Bucureşti.[130]

Caracterul patriotic al nuvelei, inspirat de puternicul ecou pe care războiul de independenţă al României l-a avut în Transilvania, e dublat şi de dinamismul povestirii, de dialogurile viguroase şi totodată de plasticitatea limbii.

E una din cele mai îndrăzneţe creaţii ale lui Reteganul.

Dăscălind vreme îndelungată prin Munţii Apuseni, Reteganul a cunoscut îndeaproape viaţa şi obiceiurile moţilor, tradiţiile lor istorice, şi, totodată, emoţionantele amintiri lăsate de marile răscoale ale lui Horia şi Avram Iancu.

Contactul cu aceşti eroi ai munţilor i-a inspirat una din cele mai lungi scrieri în proză ale sale, străbătută de un puternic patos romantic. E vorba de povestirea *Salvina,* subintitulată „nuvelă din vremurile lui Horia”. Prin conţinutul ei, nuvela este rechizitoriul făcut de scriitor dominaţiei feudale din Transilvania, înfierată adeseori şi în basmele sale, şi totodată evocarea răscoalei de la 1784. Salvina fusese fiica de o rară frumuseţe a unui preot din Ţara Haţegului, pe care o rîvnise dorinţa de desfrîu a fiului unui baron. Tatăl, pentru a-şi salva fata, deşi baronul îi promisese un scaun de protopop, o trimite pe ascuns

130 Nuvele, 1910, p. 74-92.

la o mătuşe dintr-un sat îndepărtat, dar plăteşte cu viaţa lui şi a soţiei sale îndrăzneaţa dispariţie a acesteia. În cele din urmă, Salvina ajunge în satul Bucium din preajma Abrudului, unde, ascunzîndu-şi identitatea, intră în serviciul unui alt preot, remarcîndu-se prin hărnicia şi vrednicia sa. Sufletul ei clocoteşte de dorul răzbunării. Nimeni nu o poate ademeni la petreceri sau la gînduri de dragoste. Unul din numeroşii ei peţitori a fost Ionuţ Dandea, cumnatul preotului, şi totodată unul din cei mai devotaţi ortaci ai lui Horia. Cînd începe pregătirea răscoalei, văzînd zelul lui Ionuţ, Salvina mărturiseşte acestuia cine este, acceptă să se logodească cu el, şi participă alături de acesta, îmbrăcată în haine bărbăteşti, la vîlvătaia din munţi. În momentul în care comandantul trupelor imperiale propune iobagilor faimosul armistiţiu de la Tibru, ea este cea care, logodnicul fiindu-i ucis, se ridică împotriva propunerilor înşelătoare şi îndeamnă pe moţi la continuarea luptei pînă la biruinţa aşteptată. Focului de pistol al comandantului, care nu o atinge, ea-i răspunde cu aruncarea unei furci de fier care îşi atinge ţinta. Acoperită de cetele răsculaţilor, Salvina dispare apoi fără urmă.

Deşi compoziţia nuvelei e puţin închegată, ea oferă totuşi autorului posibilitatea de a creia un vast tablou istoric al cauzelor şi desfăşurării răscoalei, şi totodată o reuşită înfăţişare a aspectelor etnografice ale regiunii, a sărbătorilor populare tradiţionale.

Pentru amploarea şi puternicul ei suflu de viaţă, nuvela a fost inclusă parţial în antologia *Prozatorii noştri* întocmită de N. Dunăreanu şi Liviu Marian.[131]

Mai mult decît prin realizarea epică a eroilor, nuvelele lui Reteganul reţin atenţia prin tablourile sociale şi istorice reprezentate, prin descrierile din natură, prin calităţile lor de ordin faptic, documentar, la baza fiecăreia dintre ele aflîndu-se o întîmplare reală, o istorisire autentică, ele impunîndu-se totodată, într-o limbă mai plastică decît a basmelor, şi prin aspectele şi constatările lor de natură etnografică şi sociologică.

Ca şi poveştile, nuvelele şi povestirile lui Reteganul, – anticipînd pe ale lui I. Agârbiceanu şi Liviu Rebreanu – reprezintă, pe linia realismului poporal al lui Slavici şi apoi a

---

[131] Vezi N. Dunăreanu şi Liviu Marian, Prozatorii noştri, Crestomaţie, I, secolul al XIX-lea, f.a., p. 81-87.

literaturii semănătoriste, o lume a satelor ardelene transpusă de pe planul imaginar al basmelor în planul concret al unor drame şi aspiraţii autentice. Covîrşitoarea parte a eroilor săi sînt ţărani care vorbesc şi înfăptuiesc în sensul tradiţional al satului, arar apărînd printre ei şi cîte un intelectual ca *Bietul Istode* sau ca *Bunea,* unul profesor, iar celălalt funcţionar, amîndoi însă fii de ţăran.

Unele din ele cuprind comparaţii şi portrete de o rară savoare şi de un necontestat umor. Iat-o pe lelea Ana din nuvela *Minte de muiere şi pace.* „Satul nostru – povesteşte scriitorul – nu e un sat mic, că are peste 450 de fumuri şi mai la tot fumul este o femeie şi mai fiecare femeie are o meliţă; dar dacă ai pune la un loc toate meliţele din sat şi le-ai pune pe toate să meliţe deodată, toate ar amuţi cînd lelea Ana, muierea lui Gheorghe a Pascului, s-ar prinde la ceartă cu cineva. Are un glas ca un clopot din turnul saşilor de la Bistriţa. Apoi cum li-i casa în deal, răsună satul, cînd îşi desmiardă bărbatul, ori are de împărţit ceva cu cineva” 1.

Povestind viaţa altora, Reteganul s-a simţit tentat să şi-o povestească şi pe a sa. A scris astfel, pe lîngă autobiografia din 1887, o serie de amintiri din copilărie publicate în broşura *Odinioară şi acum,* şi a proiectat un volum intitulat *Din memoriile mele* – volum rămas neterminat – al cărui manuscris se află şi astăzi în casa memorială de la Reteag.

Amintirile sale, scrise cu multă duioşie, sînt şi ele documente vii ale anilor ce au urmat revoluţiei din 1848 din Transilvania şi totodată a vieţii din şcolile româneşti de la Gherla şi Năsăud, mărturii asupra dascălilor şi societăţii româneşti de pe Valea Someşului din tinereţea sa.

Un registru larg şi variat reprezintă activitatea sa publicistică. O bună parte din ea a fost consacrată problemelor de ordin economic şi pedagogic, Ion Pop Reteganul fiind unul din principalii militanţi ai timpului său pentru ridicarea satelor. În această ridicare el implica însă în mod firesc şi elementul cultural, literatura în primul rînd, iar din literatură îndeosebi contribuţia scriitorilor şi pedagogilor cari au scris pentru popor şi în limba poporului. A fost toată vremea preocupat de cărţile considerate utile pentru dezvoltarea gustului de citit al ţăranilor, de scriitorii care pot întreţine şi eleva acest gust, de cei care pot educa masele în sens moral şi patriotic.

Pentru popularizarea acestora el a scris astfel în „Cărţile săteanului român” şi apoi în *Convorbiri pedagogice* şi în *Revista ilustrată* o lungă serie de articole literare consacrate lui Anton Pann, apreciat îndeosebi ca folclorist[132], Ioan Barac, autorul faimosului roman popular *Arghir şi Elena*[133], Vasile Aaron[134], pentru a scrie apoi despre Dimitrie Bolintineanu[135] şi Vasile Alecsandri, idolul său ca folclorist[136], şi Andrei Mureşanu, autorul marşului patriotic *Deşteaptă-te, române*[137]. „Scrierile lui Anton Pann – afirma Reteganul – sînt scrise într-un spirit umoristic satiric poporal şi au cu deosebire tendinţe didactice morale. Toate lucrurile sale seamănă ca ou cu ou cu anecdotele şi proverbele noastre (populare). Din ele se vede – scria comentatorul mai departe – caracteristica românului, de a îmbrăca chiar şi cele mai serioase şi mai instructive lucruri în umor, căci el pune mai întotdeauna în luptă neghiobia cu înţelepciunea, de unde răsare fără voie umorul şi satira”.

„Anton Pann, Ioan Barac şi Vasile Aaron – scria el evocînd activitatea acestora – sînt 3 poeţi de mare însemnătate în literatura română, nu atîta prin înălţimea clasică a scrierilor lor, care nu o au, ci tocmai prin coborîrea lor către popor”. Scriind despre aceştia Reteganul ar fi putut scrie cu aceeaşi îndreptăţire şi despre sine însuşi, – aşa cum avea să scrie mai tîrziu M. Dragomirescu – şi el fiind unul din cei care s-au „coborît în popor”.

Pe culmi, în aprecierea sa, se ridicau însă poeţii patrioţi şi revoluţionari, Bolintineanu, Alecsandri şi Mureşanu.

Scriitorilor le-a adus portretele cîtorva din principalii cărturari şi pedagogi ai Transilvaniei ca Timotei Cipariu[138], Vasile Petri[139], Vasile G. Borgovan[140], Cosma Anca[141] şi totodată a marilor luptători naţionali Avram Iancu[142], Simion Bărnuţiu[143], George

---

132 Anton Pann în «Cărţile săteanului român», 1886, cartea I, p. 4.
133 Ioanu Baracu şi operele lui în idem, p. 23-24.
134 Ibidem, 1886, p. 33-34.
135 Ibidem, 1886, n. 12.
136 Ibidem, cartea IX-a, 1/13 septembrie.
137 Revista ilustrată, 1898, nr. 2.
138 Cărţile săteanului român, 1886, cartea I-a, p. 147.
139 Convorbiri pedagogice, 1886, 1 iulie, n. 1.
140 Idem, 1886, noiembrie, n. 6.
141 Ibidem, 1886, 1 iunie, n.I.
142 Revista ilustrată, 1898, n. 2.
143 Idem, 1898, n. 5.

Bariţiu[144].

În aceeaşi serie au fost cuprinşi şi economiştii Visarion Roman[145], Partenie Cosma[146], ziariştii Iacob şi Aurel Mureşanu[147], ţăranul Moş Herlea, luptătorul memorandist[148], precum şi folcloriştii contemporani Aron Boca Velchereanul[149], George Cătană[150], Ioan Gh. Sbiera [151] ş.a.

La baza acestor biografii şi evocări nu este a se căuta însă erudiţia istorică şi interpretarea critică, ci numai neţărmurita sa dragoste pentru scriitorii şi luptătorii devotaţi poporului, dorinţa ca prin relevarea meritelor acestora să poată crea printre contemporanii săi o emulaţie destinată aceloraşi obiective.

Pentru articolul consacrat lui Andrei Mureşanu, care a apărut însoţit de o sugestivă fotografie a acestuia – fotografia ce reprezenta momentul emoţionat în care bardul îşi recita marşul – şi care a fost difuzat apoi şi în mod separat i s-a intentat şi un proces de presă de care n-a scăpat decît datorită intervenţiei energice a *Tribunei* de la Sibiu[152].

Deşi publicate în periodice provinciale sau în broşuri modeste, nuvelele şi povestirile lui Reteganul au reţinut şi atenţia unora din cercurile şi revistele de la Bucureşti, şi au format obiectul de apreciere al criticilor contemporani.

În 1899, alcătuitorii volumului omagial consacrat lui Titu Maiorescu cu ocazia împlinirii vîrstei de 60 de ani, Iacob Negruzzi, S. Mehedinţi, P. P. Negulescu, s-au adresat astfel şi dascălului ardelean pentru o contribuţie cu caracter ardelenesc, Reteganul trimiţîndu-le basmul *Psaltirea* scris în modul de expunere din satul său natal, amintit pentru alte motive şi în paginile anterioare în anul următor, după apariţia celor două broşuri de la Gherla, *Noua revistă română* de sub direcţia lui C. Rădulescu-Motru, la care, alături de criticii şi istoricii literari N. Iorga, O. Densuşianu, G. Ibrăileanu, H. Sanielevici, colaborau şi scriitorii George Coşbuc, Al. Macedonski, Duiliu Zamfirescu, a

---

[144] Ibidem, 1898, n. 6.
[145] Ibidem, 1898, n. 1.
[146] Ibidem, 1898, n. 2.
[147] Ibidem, 1898, n. 3-4, 12.
[148] Ibidem, 1898, n. 7.
[149] Ibidem, 1898, n. 9.
[150] Ibidem, 1898, n. 10.
[151] Ibidem, 1899, n. 5-6.
[152] Vezi pentru detalii Revista ilustrată, 1899, nr. 8, p. 128 şi nr. 9, p. 143.

reprodus *în serie* o bună parte din bucăţile publicate ale lui Reteganul, invitîndu-l totodată şi la o colaborare directă.[153]

Intrarea învăţătorului de la Reteag printre colaboratorii *Noii reviste române* s-a produs într-un moment în care, în urma studiului lui C. Dobrogeanu-Gherea despre George Coşbuc, *Poetul ţărănimii*[154], şi al lui Titu Maiorescu, consacrat poetului dialectal Victor Vlad Delamarina, în care acesta vorbise despre simptomele unei „renaşteri literare în Transilvania[155], privirile a numeroşi critici transcarpatini începuseră să se îndrepte înspre literatura română transilvăneană[156], şi ea s-a datorat secretarului de redacţie al revistei, H. Sanielevici, care continuînd şi completînd acţiunea începută de aceştia, a căutat în articolul *Literatura română de peste munţi,* să dea o nouă justificare interesului manifestat faţă de unii scriitori ardeleni[157]. În articolul său, Sanielevici a insistat îndeosebi asupra lui Ion Pop Reteganul, căruia i-a publicat şi datele biografice, văzînd în el, în proză, alături de Slavici şi uneori chiar înaintea acestuia, un exponent al aceleaşi ţărănimii pe care o cîntase şi Coşbuc, dînd însă o mai largă expresie vieţii sale de toate zilele. Pentru Sanielevici, Pop Reteganul reprezenta totodată şi un substanţial izvor de argumente cu privire la teoriile şi polemicile sale cu caracter social, cu privire la etica vieţii şi a muncii. Raportînd scrierile acestuia la nevoile ţărănimii române transcarpatine, considerată inferioară ca stare economică ţărănimii transilvănene, Sanielevici afirma astfel că „povestirile lui Ion Pop Reteganul ar trebui să fie ca o evanghelie”[158]. Aprecierile lui

---

[153] Vezi bucăţile Acum cîntă pe alt glas, Noua revistă română, 1900, 15 mai, n. 10, Suplimentul, p. 156-167; Ursoanea Granciului, 1900, 1 iunie, n. 11, p. 499, 502; Sfînta lună fie-mi mărturie, 1900, nr. 11, Suplimentul, p. 169-170; Firuţa Nuţului, 1900, 15 iunie, n. 12, p. 526, 531; Cerşetorul, 1900, 1 iulie, n. 13, Suplimentul, p. 9-11; Todorica, 1900, 15 iulie, n. 14, p. 63- 66; Minte de muiere şi pace, 1900, 15 august, nr. 16, p. 134-145, Bietul Istode şi Mitru Pascu, 1900, 1 septembrie, n. 17, p. 176-178, 178-181.

[154] Vezi C. Dobrogeanu-Gherea, Studii critice, III, Bucureşti, 1897, p. 241-390.

[155] Titu Maiorescu, Convorbiri literare, 1898.

[156] Pentru detalii, Ilarie Chendi, Zece ani de mişcare literară în Transilvania, Oradea Mare,
1901, p. 3.

[157] H. Sanielevici, Literatura de peste munţi în Noua Revistă Română I, p. 463 şi urm. Republicat apoi în 1903 în vol. încercări critice. În 1927 articolul a fost reprodus în volumul Studii critice p. 56-73.

[158] Vol. cit., p. 58.

Sanielevici se refereau îndeosebi la nuvelele *Popa Toma* şi *Salvina,* prima dintre ele, comparată cu nuvela similară a lui Slavici, fiind socotită ca o adevărată religiune a muncii”[159]. Despre o altă nuvelă a Reteganului, *Biserica pocăinţei* criticul scrie: „Chiar ateu fiind (cazul lui Sanielevici) ţi-e simpatică religiunea aşa cum o înfăţişează şi înţelege Reteganul, simplă, blîndă, sănătoasă, fără fanatism şi fără exaltaţiuni neliniştitoare”.[160]

Revenind în 1920 asupra studiilor şi polemicilor sale din tinereţe şi a activităţii de la *Noua revistă română,* Sanielevici preciza totodată următoarele: „Dintre toţi prozatorii ardeleni, m-a captivat cel care scria cu mai puţin meşteşug: bătrînul învăţător Pop Reteganul, un apostol care muncise o viaţă întreagă pentru popor... Am intrat în corespondenţă cu dînsul şi l-am făcut să colaboreze la revistă... şi i-am editat povestirile[161]. Idealismul moral din scrierile lui deştepta în mine instincte vechi”[162]. Deşi entuziasmul lui Sanielevici nu se adresa atît scriitorului în sine, privit printr-o prismă artistică, ci mai ales misionarului, propovăduitorului muncii, al cinstei şi al binelui, totuşi aprecierile lui au stîrnit o virulentă ripostă din partea lui Ilarie Chendi, redactată în obişnuitul lui ton caustic şi zeflemitor, criticul ardelean considerîndu-se mai competent a vorbi despre scriitorii din Transilvania. Chendi era de altfel un vechi adversar al scrisului original al lui Pop Reteganul, în care nu vroia să vadă decît un harnic folclorist. O arătase aceasta încă din 1901 în studiul *Zece ani de mişcare literară în Transilvania,* publicat mai întîi în revista *Familia*[163] şi apoi şi într-o broşură separată[164], în care, contestînd îndreptăţirea afirmaţiilor lui Maiorescu, precizase cu privire la Ion Pop Reteganul, că acesta este „un fel de Moş Albu al lui Anton Pann, un dascăl povestaciu care ştie şi a văzut multe din tainele ţărănimii ardelene”, dar ale cărui nuvele, în „*lipsa totală a unor dispoziţii artistice*”, nu erau „decît un amestec de literatură poporală şi de proză proprie, istorioare de dragoste brodate pe un fond de poveste sau pe cine ştie ce alt fond adesea banal, printre ele întreţesute versuri şi scene de

[159] Idem, p. 67-68.
[160] Idem, p. 67-68.
[161] E vorba de volumul publicat în «Biblioteca pentru toţi», (1901).
[162] Poporanismul reacţionar, Bucureşti, 1921, p. 182.
[163] Familia, 1901, nr. 1-8.
[164] Oradea Mare 1901.

actualitate... Chiar bucăţile recente – adăuga în continuare Chendi – ce le publică de un timp încoace în *Noua revistă română,* nu sînt nici poveşti, nici nuvele, nici versuri, ci au o formă literară dintre cele mai ciudate"[165]

Cu şi mai mare pornire avea să vorbească Chendi, despre opera literară a dascălului de la Reteag după apariţia articolului lui H. Sanielevici, căruia i-a răspuns printr-un foileton publicat în ziarul *Voinţa naţională*[166]*.* În noul său articol atitudinea lui Chendi este încă şi mai severă, tinzînd direct la desfiinţarea acestuia ca scriitor. „în cele trei decenii, de cînd an de an îngrămădeşte ca broşurele de literatură populară şi de proză originală – afirma criticul în foiletonul său – Ion Pop Reteganul ar fi avut timp să ne dovedească, dacă e mai mult decît un învăţător muncitor. Unii critici bucureşteni – scria Chendi mai departe vizînd pe H. Sanielevici – dispuşi a fi mai îngăduitori cu cei mai îndepărtaţi, şi, probabil, lor mai puţin cunoscuţi, au şi găsit în Reteganul *un scriitor de mîna întîia* (subl. ns.). Părerea noastră însă, a celor ce urmărim cu oarecare competenţă manifestările culturale ale românilor de sub oblăduiri străine, este alta. Noi înşirăm pe Pop Reteganul numai printre *diletanţii folositori* (subl. ns.), de care avem şi în Ardeal un număr măricel". Rolul acestora, arăta Chendi în continuare, era de a conduce societăţi culturale, de a scrie şi ţine conferinţe pentru popor, de a tipări reviste şi cărţi, cu scopul de a da „un avînt vieţii sufleteşti şi economice a poporului". Un asemenea rol util, convenea Chendi, juca şi Reteganul. Spirit predominant polemic, preocupat acum îndeosebi să lovească în exegeţii dascălului, el contesta în acest foileton chiar şi valoarea de folclorist a acestuia, recunoscută în studiul din *Familia,* afirmînd că nici culegerilor de poezii nici celor de poveşti, „îndepărtîndu-se pe ici colo de adevăratul grai popular şi amestecînd vorba şi întorsături de ale cărturarilor, n-a reuşit să le dea acea trăinicie pe care le-au asigurat-o alţi scriitori de basme colecţiilor lor". Fiind lipsit de o pregătire mai adîncă şi mai rafinată, şi neavînd ca lectură nuvelistică decît volumele lui Slavici, Reteganul, afirma în continuare Chendi, nu ştia cum să plămădească o

---

[165] Op. cit., p. 8- 9.

[166] Un povestitor ardelean: Ion Pop Reteganul, Voinţa naţională, 1904, nr. 5657, Articolul a fost reprodus apoi în acelaşi an în volumul Foiletoane, p. 106 -112.

nuvelă... Ceea ce numeşte d-sa „nuvelă” e un gen hibrid, cu amestec de literatură populară şi de proză cărturărească, cu tendinţe foarte transparente. Literatura sa, – afirma în încheiere criticul – reprezintă o lectură folositoare pentru ţărănime, dar nu şi o valoare literară durabilă, „Dascălul poporului” rămînînd dascăl şi în literatură.

Cum nimeni, nici chiar Sanielevici, nu văzuse în Reteganul, un scriitor de „mîna întîi”, aprecierile lui Chendi, deşi îndreptăţite sub raportul pur artistic, au fost considerate numai ca simple explozii polemice, ele neizbutind decît să întristeze sufletul modestului dascăl al cărei ecou îl aflăm într-o scrisoare a acestuia, adresată lui Corneliu Diaconovici, care-i cerea datele biografice pentru *Enciclopedia română* de la Sibiu.

„Aprecierea lucrărilor mele nu o fac – scria Reteganul – că nu sînt competinte; a făcut-o întreaga noastră presă, chiar şi *Convorbirile literare* şi *Noua revistă română,* şi toate s-au exprimat favorabil despre neînsemnatele mele scrieri. S-a aflat însă şi un critic, dl. Chendi, căruia nu-i place nimic din ceea ce scriu eu; norocul pe mine că este unul contra, pe cînd pro sînt o mulţime, începînd de la cei de aici (din Transilvania – n.ns.), pînă colo sus la Maiorescu şi Hasdeu. Apoi dl. Chendi nu e – cred eu – chiar Hasdeu, nici nu o să devină un Maiorescu”.[167]

O largă înţelegere a semnificaţiei literare a operei lui Pop Reteganul avea să arate Octavian Goga care, în 1908, după moartea scriitorului, avea să-i adune o parte din povestiri într-o broşură din „Biblioteca poporală a Asociaţiunii”, afirmînd în prefaţa ce o însoţea, că acesta „n-a fost un suflet cu adîncimi mari, cu zbuciumul greu al patimilor, ci dimpotrivă chipul blajin al modestului învăţător de la sate era o întrupare a ţărănimii noastre. Din tot scrisul lui – afirma în continuare Goga – se desluşeşte dragostea de ţarină a săteanului, îndemnurile sănătoase ale minţii de gospodar pacinic. E un adînc iubitor al naturii şi înţelege farmecele care se desfac numai ochiului priceput al ţăranului nostru. Tremurul leneş al amurgului de vară, zvonul adormitor al freamătului de pădure, ţîrîitul greierilor din vatră, toate farmecele şi bucuriile luminoase ale vieţii de la ţară prind cuvînt în povestirile lui Reteganul spuse cu cumpăt, cu grai limpede şi cu prisosul de glumă şi zicători care

[167] Vezi *Ion Pop Reteganul inedit. O scrisoare către Diaconovici,* publicată de Mircea Stoia în *Tribuna Sibiului,* 1968, 6 aprilie.

împestriţează poveştile noastre”.[168]

Integrarea sa firească în istoria literaturii române avea să se facă în anii următori prin articolele şi studiile cu caracter general ale lui M. Dragomirescu şi G. Ibrăileanu, şi apoi prin intervenţiile istoricilor şi criticilor ardeleni Ion Breazu şi Ion Chinezu.

Vom releva şi atitudinea lui E. Lovinescu.

M. Dragomirescu în răspunsul său la ancheta întreprinsă în 1910 de revista *Luceafărul* de la Sibiu asupra poporanismului, ţinea astfel să precizeze că scrierile în proză ale lui Pop Reteganul, se încadrează, alături de ale lui Vasile Aaron, Ion Barac, Anton Pann, Petre Ispirescu, Ion Creangă, Th. D. Speranţia, Petre Dulfu, Artur Gorovei, Ion Dragoslav, Tudor Pamfile, poporanismului primitiv, ele fiind inspirate din viaţa poporului şi scrise pentru popor „fără intenţia de a interesa pe omul cult şi rafinat”.[169]

Desigur, plasarea lui Reteganul ca şi a tuturor celorlalţi scriitori citaţi sub semnul echivalenţei cu Creangă şi chiar cu Anton Pann, e nejustificată, dar nu e mai puţin adevărat că toţi ceilalţi alcătuiesc o familie literară, preocupările tuturor, dacă nu şi realizările fiind aceleaşi.

În legătură cu raportarea inspiraţiei scriitorilor la viaţa poporului şi la specificul naţional Reteganul a fost menţionat în 1922 şi într-un studiu al lui G. Ibrăileanu, care vorbind despre „puţinii scriitori (în proză), de adevărată valoare din Ardeal”, cita în fruntea acestora pe Slavici, Agârbiceanu şi Rebreanu, care confirmau teza sa asupra specificului naţional în literatură, ilustrat de numeroşi alţi poeţi şi prozatori, ţinea să afirme că dacă la aceştia ar adăuga şi pe „scriitorii secundari, de pildă un Pop Reteganul, constatarea noastră ar căpăta o şi mai mare consistenţă”.[170]

Spre deosebire de cei menţionaţi, E. Lovinescu, adversar din principiu al literaturii semănătoriste „ce pleacă şi se îndreaptă spre popor” afirma în *Istoria literaturii române* (vol. IV), că deşi aceasta era destul de „încăpătoare” în ea nu se va „pomeni

---

[168] Vezi Povestiri de Ion Pop Reteganul, cu o prefaţă de Octavian Goga, Sibiu, 1908, p. V.

[169] Poporanismul. O anchetă literară în Luceafărul, 1910, n. 9-10, 11-12. Răspunsul a fost reprodus şi în volumul Critice, II, 1928, p. 117-141.

[170] G. Ibrăileanu, Caracterul specific naţional în literatura română, în Viaţa românească, 1922, n. 11. Studiul a fost reprodus şi în volumul Cultură şi literatură, şi apoi în Studii literare, Bucureşti, 1957, p. 35-36.

totuşi direct de Reteganul" indicaţiile sale asupra acestuia fiind date după cunoscutul articol al lui H. Sanielevici care, în ironia lui Lovinescu, trecuse pe dascălul de la Reteag, „în planul lui Homer"[171]. Am fi înţeles cu uşurinţă o asemenea atitudine a lui E. Lovinescu într-o carte de critică, dar nu într-o istorie a literaturii, fiindcă dacă un critic îl poate ignora pe Ion Pop Reteganul, un istoric literar însă nu, dascălul de la Reteag reprezentînd o realitate şi în mişcarea literară transilvăneană a timpului.

Expunerile lui Ion Breazu şi ale lui Ion Chinezu sînt în schimb mai largi şi mai consistente, ele urmărind întreaga activitate a scriitorului raportate la stările sociale şi culturale existente în Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Urmărindu-i activitatea de la *Tribuna,* unde Reteganul, alături de basme, a publicat şi unele povestiri originale, Breazu constata că acesta a adus o „autentică notă ţărănească în literatura *Tribunei*" şi „a schiţat un stil pe care îl vom întîlni mai apoi la Liviu Rebreanu, venit din acelaşi mord ardelenesc ca şi dascălul de la Reteag. Ţăranul lui Pop Reteganul – afirmă în continuare Breazu – este prea copiat însă după natură, şi nu este aproape deloc ridicat pe planul artistic", povestirile sale, aşa cum arătase şi Chendi, neavînd „nici o umbră de ficţiune sau construcţie artistică, într-un stil cu obositoare insistenţe în descrierea animalelor, „cu opriri în loc care desperează". În încheierea sa, Breazu este însă cu mult mai concesiv decît Ilarie Chendi, cerînd „să nu-l învinuim pe Ion Pop Reteganul de lipsa unor însuşiri la care el niciodată n-a rîvnit. El a vrut să fie şi în scris dascăl, care luptă cu condeiul pentru luminarea poporului".[172]

Deşi mai nuanţat şi dînd şi anumite citate din proza lui Reteganul, la concluzii asemănătoare, ajungea şi I. Chinezu. „*Nu de sus de la înălţimea unor exigenţe literare* – afirma dînsul – *ci de jos, dinspre ţărănime, trebuie privită această viaţă,* aşa cum, cu limpede consecvenţă, Pop Reteganul singur şi-a îndrumat-o, în tot ce a gîndit, a scris şi a întreprins. Satul era universul lui; de acolo a plecat, lui şi pe limba lui i-a vorbit; în el s-a întors la vecinica odihnă… La ce a rîvnit el – arăta în concluzie Chinezu – a fost ceva mai puţin şi ceva mai mult decît o glorie de literat…

[171] E. Lovinescu, Istoria literaturii române, IV, 1928, p. 192-194.
[172] I. Breazu, Literatura «Tribunei», p. 79-80.

Pentru epoca de mare reculegere, de mari eforturi colective ardelene din a doua jumătate a secolului trecut, Ion Pop Reteganul rămîne una din figurile cele mai reprezentative”.[173]

Considerăm de prisos să mai cităm alţi comentatori sau exegeţi ai lui I. Pop Reteganul.

Adevărata sa pledoarie o constituie opera sa, basmele, povestirile, nuvelele şi articolele sale, care, oricît ar putea fi criticate în numele unor implacabile canoane literare, reprezintă totuşi o realitate în istoria scrisului românesc din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea şi de la începutul secolului nostru, îndeosebi a scrisului transilvănean, ele, prin obiectivele, limba, subiectele, prin eroii şi prin realizarea lor, constituind un capitol apreciabil al literaturii poporale transilvănene, o oglindă a vieţii şi tradiţiilor poporului nostru din această străveche, viguroasă şi mult încercată ţară românească.

VASILE NETEA

[173] I. Chinezu, Ion Pop Reteganul, în Transilvania, Sibiu, 1941, n. 10, p. 689-694. Articol reprodus în volumul Pagini de critică, Bucureşti, 1969, p. 84-91.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

În ediţia de faţă au fost adunate aproape toate basmele publicate în volum de Ion Pop Reteganul în timpul vieţii sale: *Poveşti ardeleneşti* (1888), *Poveşti din popor* (1896), *De la moară* (1903) numai prima parte a acestui volum (părţile a II-a şi a III-a neaflîndu-le în bibliotecile consultate).

Am considerat totuşi necesare şi unele omisiuni. Din primul volum nu am selecţionat basmele *Tămîia dracului* şi *Părintele Arvinte,* din volumul al doilea nu am reţinut legendele: *Cum s-a făcut pămîntul* şi *Zapisul lui Adam,* iar din volumul al treilea am omis povestea *Soarele, luna şi stelele,* a cărei redactare a rămas neterminată.

Succesiunea basmelor reproduse din aceste volume s-a făcut în ordinea fixată de culegător.

Am adăugat în schimb naraţiunile populare publicate de Ion Pop Reteganul în revista *Luceafărul,* în anul 1903, *Ion Păţitul* şi *Petru, finul lui Dumnezeu* (în secţiunea *Periodice),* precum şi basmele *Floarea florilor, doamna zînelor, Împăratul cu trei feciori, Profu Iancu* şi *Dor şi Malica,* reproduse după volumul *De n-ar fi poveştile,* apărut la Sibiu în 1971.

De asemenea, pe lîngă basmele din sursele menţionate, am inclus în ediţie şi cîteva legende şi snoave din volumul *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti,* alcătuit de noi în 1943 după materialele folclorice depuse de Ion Pop Reteganul la Academia Română: *Busuioc şi Siminică, Baba Grija, Rînduneaua* şi *Doamne, lungeşte ziua de mîine.*

Din acelaşi volum am reprodus şi tradiţiile populare *Ţara Oaşului, Cetatea din Crengare* şi *Piscul Fetei,* care, alături de tradiţiile şi legendele *Capcînii, Detunata, Legenda Beneşului, Dăianu, îndărătnicii,* selecţionate din *Revista ilustrată,* precum şi din unele broşuri publicate de Horia Petra Petrescu în „Biblioteca poporală” a „Asociaţiunii”, cuprinse de noi în această ediţie în capitolul *Tradiţii şi legende despre locuri şi oameni din Transilvania.* În ediţia noastră, pentru a releva şi activitatea de prozator original a folcloristului, am selecţionat o bună parte din povestirile, şi nuvelele scrise şi publicate de Ion Pop Reteganul în broşurile: *Nuvele şi schiţe* (Gherla, 1898, Sibiu, 1899), *Povestiri din viaţa ţăranilor români* (Sibiu, 1900, 1901), *Novele* (Bucureşti, 1901), ca şi din broşurile postume: *Lucă minte slabă*

(1925), *Din Ţara Haţegului* (1931), *Odinioară şi acum, Amintiri din copilărie* (1931), *Munte, animale şi pămînt* (1935).

Pentru fiecare bucată s-a indicat sursa de reproducere.

Ediţia cuprinde şi un grupaj de articole cu caracter folcloric şi de istorie literară publicate de Ion Pop Reteganul în revistele *Cărţile săteanului român* (1886) şi *Revista ilustrată* (1898).

Ortografia autorului a fost modernizată, ţinîndu-se seama de normele ortografiei române de astăzi, păstrîndu-se totuşi particularităţile fonetice ale graiurilor populare ardeleneşti, transcrise cu atenţie de către Ion Pop Reteganul, precum şi unele forme de limbă specifice epocii în care a scris şi publicat.

Ediţia se încheie cu un glosar alcătuit în primul rînd după expresiile explicate direct în text de către Ion Pop Reteganul sau în subsolul unora din bucăţile sale ori la sfîrşitul volumului *Poveşti din popor* (1895). Mi-au fost de un real folos şi glosarele întocmite de Ion Apostol Popescu şi Serafim Duicu, precum şi de Vasile Rusu la ediţiile pe care le-au publicat din culegerile folcloristului transilvănean.

Erorile de tipar din volume şi periodice au fost îndreptate în mod tacit.

Numele localităţilor de unde au fost culese unele basme, date de Ion Pop Reteganu conform denumirilor impuse de administraţia timpului, au fost redate în limba română.

Am întocmit, de asemenea, un capitol de *Note* şi o *Bibliografie* a lucrărilor şi a referinţelor critice despre opera folcloristică şi literară a lui Ion Pop Reteganul.

Mulţumim pe această cale Editurii Minerva şi în mod special lectorului de carte, Ioan Şerb, pentru sprijinul acordat la definitivarea şi publicarea acestei ediţii.

V. N.

I. POVEŞTI ARDELENEŞTI

I. POVEŞTI ARDELENEŞTI

TRIFON HĂBĂUCUL

A fost odată, ce a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar pomeni, au fost odată doi oameni, un bărbat şi o muiere, dar tare nepotriviţi, după cum prea des se-ntîmplă în lume. Şi muierea era foarte isteaţă şi din neam bun, iar bărbatul era un hăbăuc ca vai de el; nu era cu nădejde la nici un lucru. Oriunde mergea numai singur, totdeauna făcea prostii, apoi mai era şi băutor, încît biata muiere se luase de gînduri cu el. Nu era nici o mirare dacă muierea-l cam sfădea, ba, gurile rele ziceau că-l şi dobza cînd i da mîna. Şi muierea cerca cu el şi cu buna, cu frumuşelul, dar nerodul nerod rămîne şi-n ziua de Paşti! Nu era chip să o ducă laolaltă; altă muiere nici două zile n-ar fi mîncat cu el dintr-un blid, dar ea tot credea, doar azi, doar mîne şi-a veni hăbăucul în fire, să nu se mai facă de rîsul lumii.

Drept aceea răbda şi-l mai probozea şi-l mai învăţa: „ai de grijă, bagă de seamă ce faci, că doară nu eşti copil, să nu se poată omul încrede în tine, uită-te tu cum fac şi alţi oameni, nu fi tot prost!”

Într-o posomorîtă zi de toamnă, ningea şi bătea vîntul de gîndeai că piere lumea şi ei nu aveau nici un lemn la tăietor. Îndată a doua zi muierea se sculă des-de-dimineaţă şi clătind pe nerodul din pat îi zice:

— Dar scoală, somnore, ce zaci ca o vită, vezi de gată carul şi mergi la pădure, că doară vezi că nu avem nici un lemn de foc!

El însă, de sub ţol, somnuros cum era, îi răspunde:

— Mă scol de sculat, dar în pădure nu merg de nu vii şi tu!

— O! ierte-te Dumnezeu, nătîntocule, dar nu ţi-ar fi chiar ruşine să nu vreai tu a merge-n pădure fără mine; tu un ometeu cît un urs şi eu o muiere slabă, printr-o vreme ca asta? Unde ai mai văzut tu muierile mergînd la pădure după un cărucean de lemne, cu bărtat cu tot? Ridică-te şi te cară, că azi rîde dracul de noi!

— Apoi te ascult dară, – zise Trifon. Şi se îmbrăcă el încetinel, îşi înjugă boii şi merse la pădure. Frigul îl făcu cu mult mai harnic şi mai sprinten, decum credea el că este; încărcă deci carul numaidecît. Cînd să plece însă către casă, îi vine un vultur mare şi punîndu-se pe car, îi zice:

— Frate, nu mai pot de foame, dă-mi un bou să-l mînc, că de

mare folos ţi-oi fi la vreme de lipsă. Şi hăbăucul nu se gîndi la paguba ce ar avea-o dînd boul, ci numai la împrejurarea că: ce-o zice muierea de va merge numai cu un bou şi cum să-şi ducă carul? Deci îi răspunse vulturului:

— Ei bine, eu poate că ţi l-aş da, dar cum să-mi duc carul cu lemnele pînă acasă şi ce să zică muierea?

— Numai de atîta te plîngi? zise vulturul, carul ţi-l duc eu apoi acasă, doar nu muierea e mai mare, ci bărbatul!

— Apoi mîncă-l dar!

Ţipă odată vulturul şi se adunară mai mult de douăzeci de vulturi şi-ndată-i mîncară boii amândoi.

— Ei duceţi-mi carul acasă, – zise prostul, – ori de ce mi-aţi mîncat boii? Ei însă nu voiră, ci zburară de-acolo zicînd:

— Îţi mulţumim, frate că şi noi ţi-om prinde bine odată.

Rămas nerodul singur lîngă car, începu a se gîndi ce să facă? „Tot sînt eu prost, bine zice muierea mea, să las eu boii pradă vulturilor şi acasă n-am nimic, nici un lemn de foc; muierea cu fraţii ei tot mă omoară; nu-i de-a merge acasă, fug în lume”! Aşa zise nerodul şi se duce pînă ce dă într-o poiană. Acolo era o căpiţă de fîn. El aprinse fînul. În fîn erau o mulţime de şerpi, se adăpostiseră peste iarnă şi cînd simţiră fumul şi fierbinţeala, începură a ieşi unul cîte unul din foc. Dar care cum ieşea, îl lovea nerodul cu săcurea şi-l omora. Mai în urmă-şi scoase capul din fum un şarpe mai mare, uriaş şi i se rugă nerodului:

— Frate, cruţă-mi viaţa şi mă lasă slobod, că-ţi dau avere cît ai putea duce: îţi dau turme de oi, ciurde de boi şi bani, cîţi-i putea duce-n spate.

Şi ajută nerodul la şarpe să iasă din foc şi se luă tot după el, haidi, hai! prin crînguri şi prin desişuri, pînă ce-l pierdu din vedere. Acum iar începu a se năcăji: „Vai prostul de mine, azi dimineaţă-mi dădui boii la vulturi, acum umblu flămînd şi ostenit după un şarpe; el să mă facă avut, dacă nu avui minte să-l omor; acum cum amarul voi şti ieşi de-aci? Nu ştiu pe unde am venit, nu mă pot nici mişca din loc”, că era înfundat într-un desiş, lîngă o prăpastie. Atunci îi vine vulturul şi-i zice:

— Frate, ce năcaz te-a ajuns? Iată, am venit să te scap.

— Să fii afurisit, mişelule, mă lăsaşi fără boi, acum vino şi mă mănîncă şi pe mine, că tot nu mai pot ieşi de aci la lume!

— Ba nu te voi mînca, ci hai, sui pe mine călare şi eu te voi duce la tata şarpelui celui uriaş, pe care l-ai mîntuit tu azi; el e

împăratul şerpilor şi dacă-i vei spune că i-ai scăpat copilul de pieire, te va îmbia cu turme de oi şi cu ciurde de boi şi cu bani cîţi vei putea duce; dar tu să nu iai nimic decît mărgeaua de după măsea, că aceea te face mai bogat decît toţi bogaţii din lume. Trifon hăbăucul (că aşa-i era numele) se sui călare pe vultur şi-ntr-o minută fu lîngă curţile împăratului şerpilor.

— Dă-te jos, zise vulturul, dar ai de grijă ce ţi-am spus, să nu lăcomeşti la nimic, numai la mărgeaua de după măsea. Trifon intră înlăuntru la împăratul şerpilor. Şarpele cel tînăr îl cunoscu şi zise către bătrînul:

— Tată, iată acest om de omenie m-a scăpat azi din foc, fii bun şi-l miluieşte cu ceva, că e un om sărac şi de omenie. Şi împăratul şerpilor îmbie pe Trifon numaidecît să şează şi-i zise:

— Fiindcă eşti om de omenie, iată-ţi dau o turmă de oi şi o ciurdă de boi şi bani cîţi vei putea duce cu tine. Dar Trifon răspunse:

— Înălţate împărate! Sînt om sărac, dacă m-ar vedea lumea cu atîtea vite, ar zice, că le-am furat, dar nici nu aş avea cu ce să le ţin, banii încă sînt grei şi eu sînt slab, – dar să-mi dai mărgeaua cea de după măsea. Împăratul şerpilor se mînie foc pe el pentru această cutezare şi voi ca să-l mănînce, dar totuşi la ruga copilului nu-l mîncă, ci-i dete mărgeaua şi-l slobozi din curţi.

Deloc se întîlni Trifon iară cu vulturul, apoi se sui călare pe el şi veni în lumea oamenilor, iar aci vulturul se cam mai duse.

Acum iar începu Trifon a blestema pe vultur: „Prostul tot prost rămîne”, zicea el, „dracul m-a pus să ascult de vultur, nu puteam eu lua banii, boii şi oile, să merg bogat acasă? Baremi de nu mi-ar fi aşa foame! Fă-mi acum de mîncare, tu mărgea!” El o aruncă jos ca pe un lucru făr de preţ, iar acolo se întinde o masă cu fel de fel de mîncări şi băuturi, cu muzicanţi şi cu veselie de să tot trăieşti. Şi unde mi se pune Trifon a mînca şi-a trăi bine şi-a cînta după muzică, de gîndeai că-i un crai. „Totuşi e bună mărgeaua asta”, zise acum Trifon, „Doamne ţine pe vulturul, care m-a învăţat s-o cer!” Îşi strînse apoi masa şi se duse mai departe. În mijlocul unui sat îi veni pofta să se mai ospăteze, ca să vază şi alţii ce domneşte ştie el trăi. Şi-şi face voie bună, uitînd de toate supărările de pînă atunci. Mulţime de oameni se adunară pe lîngă el şi se minunau de traiul lui cel bun.

Doamne, şi multă lume mai umblase după mărgeaua aceea, dar nimeni nu putu să ajungă la împăratul şerpilor şi dacă a şi ajuns cineva şi-a pus capul pentru ea şi tot n-a căpătat-o.

Pe cînd îşi petrecea Trifon mai bine, iată că se iveşte un om cu o sabie ruginită şi-i zice:

— Măi fărtate, să schimbăm, uite-ţi dau sabia şi tu să-mi dai mărgeaua.

— Dar de ce folos este sabia aceea, întrebă Trifon.

— O, Doamne, răspunse omul acela, sabia aceasta este de mare folos, că ea omoară singură pe cine vei porunci.

— Aşa? Atunci schimbăm! Şi schimbară numaidecît. Dar îndată ce-şi văzu Trifon sabia în mînă, îi porunci să omoare pe omul care l-a înşelat cu mărgeaua. Şi sabia îndată-i tăie capul, iar Trifon îşi luă mărgeaua.

Acum avea şi mărgea şi sabie.

Mergînd mai departe se-ntîlneşte cu alt om, care avea un băţ mare de-a umăr şi o cîrjă mică în mînă:

— Buna ziua frate, zise cel cu beţele.

— Să fii sănătos frate, răspunse Trifon. Dar unde mergi cu două beţe?

— Mă duc să-ntîlnesc pe cel cu mărgeaua, doară vom putea face schimb, să-mi dea mărgeaua şi să-i dau lui beţele.

— Eu sînt cel cu mărgeaua, zise Trifon, dar de ce folos sînt beţele acestea?

— Hei, frate, de mare folos sînt aceste, căci dacă vei porunci să bată pe cineva, apoi nici grindina nu-ţi fleceşte mai tare cucuruzele decum ţi-i dobzază aceste beţe şi cu deosebire cea mică e bună de dezmierdat muierea.

— Dacă stă treaba aşa, zise Trifon, atunci hai să schimbăm, că eu sînt omul cel cu mărgeaua. Şi schimbară. Dar după ce căpătă beţele, porunci la sabie şi deloc îi tăie capul şi-i luă mărgeaua înapoi.

Acum avea mărgea, sabie şi două beţe şi plecă astfel mai departe. Dar nu merse mult şi se-ntîlni cu alt om, care avea o pălărie rea-n cap şi neşte desagi tot ţiră-n spate.

— Bună ziua, frate!

— Să trăieşti cu bine, frate!

— Dar unde mergi cu desagii aceia răi şi cu pălăria asta rea?

— Merg să mă-ntîlnesc cu omul cel cu mărgeaua, doar voi putea face schimb cu el.

— Şi de ce folos sînt aceste?

— Hm! de mare folos; dacă vei lua pălăria din cap înaintea cuiva, acela se face stan de piatră; iar dacă vei arunca desagii jos, din ei ies cătane cîtă frunză şi iarbă, tot înarmaţi pînă-n dinţi.

— Dacă-i aşa, hai să schimbăm, că eu sînt omul cel cu mărgeaua.

Şi schimbară numaidecît. Dar după ce se văzu Trifon şi cu aceste scule, porunci săbiei să-i taie capul, apoi îşi luă mărgeaua şi se cam mai duse.

Nu merse încă mult şi se întîlni cu alt om purtînd un zbici grozav de mare pe umăr.

— Bună ziua, frate!

— Să fii sănătos, frate!

— Dar unde mergi cu zbiciul acesta grozav?

— Merg, doară voi întîlni pe omul cel cu mărgeaua, poate că putem schimba?

— Eu sînt omul cel cu mărgeaua, dar de ce treabă e zbiciul tău?

— O doamne, zbiciul acesta-nvie orice morţi, ori oameni, ori dobitoace.

— Dacă e aşa, hai să schimbăm, iată mărgeaua şi dă-mi zbiciul. Ei schimbară. Dar îndată ce căpătă Trifon zbiciul, el îi şi porunci săbiei să-i taie capul şi-şi luă mărgeaua.

Cu toate sculele-n spate se apropie de casă. Muierea cît ce-l zări îi ieşi-nainte suduindu-l şi ocărîndu-l:

— O ucigă-te crucea, tu ai chiar nebunit de tot, de porţi ruptura aceea de pălărie pe cap şi desagii-n spate ca un cerşitor; dar sabia aceea de unde-o ai, parcă te-a făcut dracul şi cătană! Nu-i alt modru, ai căpiat. Unde-i carul, unde-s boii? Nemernicule, văieratule, prăpăditule, beţivule?! El însă se făcu a nu o vedea şi a nu o auzi, ci intră în casă, se aşeză după masă şi zise către mărgea: „Vezi de-mi dă de mîncare”, şi îndată se umplu masa de mîncări şi băuturi, iar bănzile ziceau de gîndeai că atunci e nunta dracului. El mînca şi se veselea, dar muierea mai văzînd şi una ca asta, nu se putu stăpîni a nu începe din nou la el:

— Beţivule, prăpăditule, blăstămatule, mi-ai dat boii pe mîncări şi pe băuturi şi încă mai aduci şi bănzi în casă, şi-atunci se repezi să dea-n el. Dar Trifon zise:

— Tu muiere, fii cu minte, că de te mîncă cojocul, acum am ac de el; temu-mă, că tu-i plînge, mai bine vino şi tu şi mîncă şi bea şi te desfătează, mulţumeşte lui Dumnezeu, că ai din ce. Ei, dar muierea ca o meliţă nu-l mai slăbea din: blăstămatule, afurisitule, neghiobule şi cîte-i vineau la gură. Atunci şi Trifon îşi ieşi din răbdare – şi era poznaş cînd pierdea răbdarea, îi zise dar cîrjei:

— Dezmiardă-mi, fii bună, pe drăguţa mea de muiere. Iar bîta nu glumi, mi-o-ncinse cum e data, de tot mieunîndu-se, ca o pisică cu coada tăiată, fugi la părinţii şi fraţii ei şi le spuse că Trifon a bătut-o şi că şi-a vîndut boii şi i-a dat pe mîncări şi beuturi şi încă a venit cu bandă acasă. Fraţii ei numaidecît veniră cu bîte să bată pe Trifon, ba să-l şi omoare de l-or putea. Dar Trifon văzîndu-i că vin asupra casei lui, porunci bîtei să le iasă înainte. Aceea nu glumi, ci mi-i purecă cît se poate de bine.

La larmă şi la tolălăul cel mare, se sculă tot satul cu furci de fier, cu securi şi cu bîte să vază ce hoţ e acela la care strigau fraţii muierii, tot hoţ şi tîlhar.

Dar o păţiră cît se poate de rău, căci el le ieşi-n cale înarmat cu sabia, cu bîtele şi cu pălăria şi cu desagii de-a umăr; apoi le zise sătenilor:

— Să ştiţi voi, că nu de voi, dar nici de împăratul, cu toate cătanele lui nu mi-e frică. Atunci sătenii dau năvală asupra lui; Trifon însă nu le dă răgaz, ci luă pălăria de pe cap şi toţi se făcură stan de piatră, numai pe primarul satului l-a cruţat, ca să fie de mărturie despre puterea lui. Apoi zise primarului:

— Ei, vedeţi acum, ce putere mare aveţi voi? Primarul plîngea văzînd atîta moarte deodată şi temîndu-se că şi rîndul lui vine. Plînse dar primarul, plînse mult, pînă-i veni în minte, că cine are putere a omorî gloate de oameni, fără să pună mîna pe careva, trebuie să are putere să-i învie; deci se rugă de Trifon, zicînd:

— Fii bun, Trifoane şi învie pe nemernicii ăştia, ce veniră cu gînd rău asupra casei tale. Iar Trifon îi zise:

— Poate că o să te-ascult numai ca să vezi ce putere am. Apoi porunci zbiciului să pocnească pe fiecare cîte odată şi pe care din cei împietriţi cum îl pocnea, îndată se trezea ca dintr-un somn greu şi: la drum copile! nu se mai oprea pînă-acasă după cuptor de frica lui Trifon.

Dar sătenii nu putură suferi o ruşine atît de mare, să tremure

ei toţi înaintea unui om, înaintea lui Trifon hăbăucul, deci ţinură sfat în ascuns, vedeţi dumneavoastră cum ţin toţi păcătoşii şi ticăloşii în ascuns, închişi în casă şi cu ţundre-n ferestri şi şoptind numai ca-n biserică de tare: „Oare ce să facem, să ne mîntuim de Trifon?” Iar primarul zise: „Dar nu vă aduceţi aminte, că s-a lăudat, că nici de împăratul nu se teme cu toate armezile lui?” Apoi mai sfătuiră şi scriseră carte mare la împăratul, precum că Trifon s-a lăudat, că e mai tare singur decît împăratul cu toate armezile lui.

Şi nu trecu multă vreme şi-i veni lui Trifon poruncă de la împăratul să meargă la un raport. Şi Trifon îşi băgă mărgeaua în şerpar, încinse sabia cea ruginită la brîu, luă pălăria cea stricată pe cap şi desagii pe umăr, asemenea bîtele şi zbiciul şi plecă. Cînd ajunse Trifon, astfel îmbrăcat la curtea împărătească, împăratul era numai singur în casă, dar el intră înlăuntru şi nici nu-şi luă pălăria de pe cap, că-i zise:

— Bună ziua, împărate! împăratul se uită lung la el, apoi zise:

— Cine te-a adus pe tine-aici-n curtea mea? cerşitor eşti? nebun eşti, ori cum de umbli cu atîtea bîte şi zbiciuri şi nici nu-ţi iai pălăria din cap?!

Iar Trifon răspunse:

— Înălţate împărate, nu sînt cerşitor, că sînt mai tare şi mai bogat ca tine, cu toate că eu nu asupresc pe nimeni cum asupreşti tu ţara; nu sînt nici nebun, ci tu eşti nebun, fiindcă crezi că vei împărăţi pînă la sfîrşitul vieţei, cu toate că eu încă azi îţi voi ascunde soarele de voi voi; pălăria din cap nu o arunc, căci nu eşti mai mare decît mine şi va fi vai de pielea ta cînd o voi arunca.

Auzind împăratul vorbele lui Trifon, crezu că-n adevăr e nebun, îi zise deci:

— Du-te la Dumnezeu, nefericitule, că nu voi să am vorbe şi cu nebunii.

Ei, dar Trifon nu avea grija aceea, ci-i zise împăratului:

— Dacă m-ai chemat aci, hai să ne batem, să ne ştim odată răfuiţi, să nu ne tot temem unul de altul. Auzind împăratul vorbele acestea, se mînie foc şi-i porunci să iasă afară la cîmp şi comandă cătanele să iasă şi ele în cîmp şi să-l împuşte. Pînă se puneau cătanele împăratului în rînd de bătaie, Trifon sta de-o parte fălos şi rîdea de ei; iar cînd le comandă împăratul să

puşte... atunci îşi luă Trifon pălăria din cap şi toţi amorţiră ca morţii, afară de împăratul, că aşa vruse Trifon.

Să fi văzut acum pe împăratul cum plîngea, căci ştia că fără cătane şi el e pierit, îi zise dar lui Trifon:

— Să te lupţi tu luptă dreaptă cu cătanele mele, nu să le omori tu iar aşa cu vorba.

— Bucuros, zise Trifon, iată ţi le scol îndată, apoi să vezi ce-o mai fi, şi Trifon pocni odată cu zbiciul în cătanele împăratului de toate se sculară, dar cum înviară, cum o tuliră la fugă de frica lui Trifon. Dar împăratul le porunceşte să stea-n loc şi stau cătanele să ţină luptă dreaptă cu Trifon, iar Trifon aruncă desagii jos şi se făcură cătane cîtă frunză şi iarbă şi văzînd împăratul şi una ca asta, i se făcu părul măciucă-n vîrful capului şi începu a plînge şi-a zice:

— Vino, Trifoane să-ţi dau avere, că văd că eşti mai tare decît mine, numai lasă-mă-n pace; dacă vrei îţi dau şi jumătate împărăţia, numai pace să am din partea ta. Dar Trifon răspunse:

— Din partea mea pace poţi avea, că nu rîvnesc la calicia ta, ca totuşi să nu zici că sînt mînios, iată primesc o căruţă cu doi cai ş-un car cu doi boi. Şi i-a dat împăratul şi s-a dus Trifon de a dat carul cu boii la muierea lui, iar cu căruţa umblă în lume-n sus şi-n jos, mai tînăr şi mai frumos decît fusese pîn-atunci.

Scrisă în comuna Pănade, lîngă Tîrnava Mică
în Ardeal.

AFLATUL

În vremurile cele bătrîne, cînd umblau ursitoarele-n lume printre oameni şi le urseau soarta pe viaţa-ntreagă, de la leagăn şi pînă la mormînt, în acele vremi a avut loc întîmplarea ce voiesc a vi-o povesti; fiţi deci cu luare-aminte, dragii mei, că nu vă spun acum nici o poveste cu zmei şi balauri, nici cu împăraţi şi cu crai, nici cu alte năluciri ca de altădată, ci vă spun o drăguţă de poveste cum o auzii la desfăcutu de cucuruz de la George Găureanul, de la şchiopul din Sîncel, colo lîngă Blaj, în Ardeal.

Zice că o dată, cam de mult de bună seamă, pe cînd nu erau pe la noi căi ferate, mergea un boier mare acasă pe jos, cine ştie de unde. Destul că-l prinde pe boier ploaia şi se face tină pînă în glezne, de abia mai putea păşi. Ba dă Dumnezeu de vine şi drăguţa de noapte şi el tot nu mai soseşte acasă, ba nici de sat nu se apropia. Colo pe la cina cea bună nimereşte însă într-un sat. Acum începuse a răsufla mai uşor văzîndu-se-n sat şi începu a bate pe la uşile oamenilor să-l lase de mas. Dar gîndeai că-i făcătură: unul nu-i răspundea, altul nu voia să-l lase, al treilea avea bolnavi în casă, la al patrulea plîngeau copiii, al cincilea avea chiar mort şi nimeni nu voieşte a lăsa pe boier de mas. Tot bătînd la uşi şi la fereşti şi, lătrat de cei cîni, părîndă satul întreg; numai o căsuţă se mai vedea în capul satului, la care să nu-şi fi cercat norocul. Merse şi acolo pînă la fereastră, de unde văzu licărind o rază slabă în vatra focului şi-un bărbat stînd lîngă foc, iar lîngă pat o muiere bătrînă. După ce se uită oleacă pe fereastră strigă:

— Dormi, bade?

— Ba nu, dar de ce?

— Să faci bine să mă laşi de mas, că plouă de cură afară şi bate vînt şi e-ntunerec de nu-ţi vezi nuna, încît nu-i modru să mai pot merge pînă se lumină de ziuă şi cîtu-i satul de mare m-am rugat la toţi oamenii să mă lase de mas, dar nici unul n-a voit: fii bun lasă-mă dumneata.

— Bucuros te-am lăsa, îi zise stăpînul casei, dar vezi că muierea mi se trudeşte cu durerile naşterii, moaşa e acolo, de-aseară de pe la vecerne se tot trudeşte şi nu poate să nască, ni-i oare cumva să lăsăm om străin în casă chiar cînd avem o astfel de întîmplare.

— Da fie, nu mă alunga de la casă-n cap de noapte, că, zău, mi-i groază să ies afară şi nici la un om nu văzui lumină; stau într-un unghiu oriunde, fie batăr şi în tindă.

Atunci moaşa ţipă de bucurie: Mulţam Doamne! şi muierea din pat oftează o dată şi-ncetează de a mai geme. Toate se schimbară spre bucurie.

Născuse muierea un fecioraş frumos şi sănătos de pare că să te tot uiţi la el. Peste o jumătate de ceas lumina se stinse; căsenii, obosiţi fiind de priveghere, toţi se aşează care pe unde pot şi adorm ca duşi din lume. Boierul fu culcat pe o laviţă la fundul casei sub fereastră. Cîntatul cocoşului de miezul nopţii nu-l auzise nimeni din căseni, afară de boierul, care singur nu dormea-n toată casa. Cînd încetă cocoşul cu cîntatul, vin ursitoarele la fereastră şi încep a ursi. Una zice: „Prin multe necazuri va trece acest copil, dar bine va ajunge cu vremea"; alta zice: „Voinic şi frumos se va face şi foarte cuminte, dar şi norocul i se arată"; a treia ursitoare zice: „Şi va moşteni toată averea boierului, ce azi e în casa aceasta".

După vorbele acestea ursitoarele se cam mai duc şi boierul rămase cam supărat, văzînd ce-i cobiră ele. De unde să mai închidă ochii? Cît fu noaptea de mare nu dormi cît ai coace-un ou, ci se tot gîndea şi se răzgîndea, cum ar putea prăpădi copilul ce are să-i moştenească averea. De abia a aşteptat să se facă ziuă o dată. După ce se ridicară din aşternut, boierul începu:

— Dragii mei, toată nopticica n-am dormit, tot m-am gîndit ce bine ar fi dacă mi-aţi da voi mie copilaşul acesta, voi sînteţi săraci şi tineri, puteţi încă să mai aveţi copii destui, dar eu sînt boier avut şi nu avui noroc de la Dumnezeu să am un copil. Eu l-aş ţinea şi l-aş creşte ca pe un cocon, dacă mi l-aţi da mie; ce ziceţi?

— Doamne fereşte-ne, boierule, ziseră bărbatul şi muierea cu un glas: doară n-am ajuns pînă într-atîta să ne dăm pruncuţul nostru cel dintîi! Nu mai grăi de acestea, să te ţină Dumnezeu.

— Ian staţi, oameni buni, zise boierul, nu trebuie să vorbim aşa, iată aci o sută de galbeni, da-ţi-mi copilul şi fie ai voştri. Zicînd boierul acestea, puse pe masă o sută de galbeni frumoşi şi sclipitori, de la soare pare că te-ai fi putut uita o ţîră, dar la ei ba.

Văzînd oamenii noştri banii cei mulţi şi frumoşi, de cari ei nu avuseră în viaţa lor, îşi gîndiră în capul lor, copii ne va mai da

Dumnezeu, dar o sută de galbeni nu ştiu cînd vom mai vedea. Şi adunară banii şi dădură pruncuţul înfăşat boierului, care se cam duse cu el.

— Mulţam, Doamne, zise boierul ieşind din casă, mulţam, Doamne, de-acum să-l văd cum o să-mi moştenească el averea mea!

După ce ieşi din sat dete către casă prin o pădure a sa. În mijlocul pădurei puse pe bietul copilaş în scorbura unui lemn borţos şi se duse mai departe gîndind în inima sa cea neagră, că prin fapta asta va putea face de minciună pe ursitoare şi copilul murind în scorbură nu-i va moşteni averea. Dar Dumnezeu e părintele şi sprijinitorul celor fără de putere. Copilul neputincios trezindu-se din somn, începu a zbiera cît bietul putu de tare. Un cioban al boierului chiar trecea pe-acolo înaintea turmei şi auzind plîns de copil din scorbură, zise către fiul său, ce era îndărătul turmei:

— Mă băiete, ian ascultă şi tu, pare că aud ceva glas înăduşit, ca şi cum ar fi plîns de copil mic, ascultă şi tu c-auzi mai bine.

— Dar lasă, tată, zise copilul, o fi „Doamne apără” să nu ne trecem vremea căutîndu-l, mai bine să ne facem cruce şi să zicem: feri-ne Doamne!

— Aşa ar fi să fie, dar mie nu-mi stă bună, parcă mi-ar fi păcat, să nu văd că cine plînge, de o fi „Ucigă-l toaca”, ne facem cruce şi-l închinăm în stani şi bolovanu: de-i suflet de om, vedem să-l scăpăm de pieire. Şi-ncepură amîndoi, tata şi feciorul a-şi face cruce şi a-l căuta zicînd „Tatăl nostru”. Dar nu căutară mult, căci îndată ce se apropiară de borta arborelui, auziră mai lămurit şi scoţîndu-l, văzură că de bună seamă e copil mic, care crezură că atare blăstămată l-a aruncat, ori poate vreo muiere prăpădită, ca să scape de el.

— Mulţam, Doamne, ziseră atunci amîndoi, că ne-ai adus pe această cale, de putem mîntui cap de om. Să-l luăm, dragul tatii, să-l luăm cu noi, e frumos, sănătos, înfăţişat bine, l-om boteza, că Dumnezeu ştie botezatu-i ori ba şi apoi l-om apleca la oi ca pe miei şi bun e Dumnezeu, o să ne fie de ajutorinţă de va trăi; de unde nu, fie voia Tatălui! Şi-şi făcură păcurarii cruce şi plecară la părău unde-l botezară şi-i puseră numele „Aflatul”.

Şi creştea Aflatul ca din poveste de iute şi se-ntărea şi era din ce în ce mai mare şi mai frumos, hrănit cu laptele de oaie şi

legănat într-un leagăn de cetină. Iarna, vara era cu ciobanii, la ei se deştepta, pe ei începu a-i cunoaşte, în munţi se deprinse a umbla în picioare, jucîndu-se cu mieii şi cu iezii; de la mierlă învăţă a cînta cu gura, fluieră îi făcuse nenea Pahon, iar în frunză-l învăţă a zice moş Gligor. Aflatul creştea ca din apă şi nu se scobora din munţi de la turmă nicicînd. Cînd era cam de douăzeci de ani, vine boierul la stînă să-şi vază turma. El nici nu ştia de Aflatul ciobanilor. Dar cînd îl văzu întrebă pe moş Gligor:

— Moşule, al cui e feciorandul acesta?

— Al nostru, boierule, e al nostru şi al lui Dumnezeu sfîntul.

— Cum al vostru? Eu ştiam că tu ai numai pe Pahon, iar Pahon nu e însurat, cum zici că e al vostru?

— D-apoi iac-aşa, boier dumneata, l-am aflat acum vreo douăzeci de ani într-o scorbură în pădurea cutare şi fiindu-ne milă de el, l-am crescut şi-acum de cînd a apucat măricel ni-e de mare trebuinţă la turmă; el cu Pahon umblă la oi şi eu rămîn la stînă de fac caşul şi de-ale mîncării pînă vine vremea mulsului.

Cînd auzi boierul una ca asta, îi trecu un fior rece prin sîn ca un şarpe. Dar peste puţin îşi reveni iar în fire şi zise către moş Gligor:

— Ştii ce, moş Gligor, să-mi dai tu mie pe Aflatul, să-l ţin la curtea mea, că nu capăt argat cu credinţă; el ştiu că-mi va fi cu credinţă, voi l-aţi crescut în frica lui Dumnezeu şi ştiu că nu m-a fura.

— O Doamne, boierule, dar cum să facem noi una ca asta, că doară de aceea ne-am trudit de l-am făcut mare, ca să ne fie de ajutorinţă; nu-l putem da, boier dumneata, nu, nicidecum.

— Mă, moş Gligor, ştiţi bine că vi-l pot lua şi cu puterea, dar nu voiesc, ci uite aci ai o sută de galbeni, pune banii bine şi mi-l lasă mie argat, adică slugă precum se zice.

Moş Gligor, care nu avusese-n viaţa lui nici un galben, dar o sută nici văzuse cîndva, lăcomi la suta de galbeni şi primind-o zice:

— Apoi hai, de, fie, ci m-i că nu va vrea să meargă, iar eu ferească-mă Dumnezeu să-l fac cu puterea să se ducă.

— Nu aşa moş Gligor: îl vom trimite c-o carte pînă la cucoana mea, la boieriţa, şi-apoi dumneaei îl va lua cu buna cum ştiu muierile şi el nici că se va mai gîndi la voi şi la turmă.

Învoiala fu făcută. Pahon şi Aflatul nu ştiuseră nimic de unealta boierului cu moş Gligor. Boierul scrise o carte pe o foaie

de hîrtie, o împătură în patru şi-o dete lui moş Gligor, să o dea lui Aflatul, iar acela s-o ducă la cucoana boierului acasă.

— Mă Aflatule, strigă moş Gligor, mă, ian hai încoace. Şi după ce se apropie feciorul de ei îi dădu petecul de hîrtie scris pe de-o parte şi-mpăturat, zicîndu-i:

— Să mergi cu aceasta la cucoana boierească, la curte, boierul nu merge acasă vreo săptămînă, iar tu să stai acolo pînă se va reîntoarce boierul şi după ce dumnealui va sosi acasă, iar te va slobozi şi vei veni la oi; înţelesu-m-ai?

— Înţeles, moş Gligor; ci mă rog de iertare, să meargă nenea Pahon, că eu nu am fost nicicînd în sat între oameni, nici nu ştiu unde să duc cartea, nicicum să vorbesc cu cucoana, îţi spun drept, că eu de voie nu merg, fără silit doar.

Moş Gligor scăpă o lacrimă, dar simţind, că-l arde pe obrazi se-nturnă într-o parte de-o şterse şi-apoi zise:

— Du-te tu, dragul moşului, du-te, nu trebuie să ne arătăm împotrivnici boierului, că iacă la turma domniei-sale trăim şi-n locurile dumisale; apoi doară o săptămînă, două, nu-i un cap de lume, pînă va veni boierul, ci tu fii cuminte şi credincios jupînesei boieriţe.

Cu aceste vorbe trimiseră pe Aflatul spre sat, arătîndu-i de departe la poalele muntelui un turn acoperit cu pleu şi spunîndu-i că acela e al bisericii, iar lîngă biserică sînt casele boierului, singure cu două rînduri de ferestri în tot satul, să întrebe numai de curţile boierului, că oricine i le va arăta, nefiind alţi boieri în tot satul, apoi cartea să o dea jupînesei.

S-a dus.

Boierul îşi căută de cale zicînd un: „mulţam, Doamne”, şi gîndind în mintea iui: „acum tot nu scapă”. Moş Gligor încă zise un „mulţam Doamne” şi arătă lui Pahon galbenii, care văzînd atîta aur deodată, mai că înlemni şi nici cuteză a întreba pe bătrînul: de unde-s galbenii, dar nici nu-i plesni prin minte, că doar aceia ar fi preţul Aflatului. La plecare Aflatul îşi ridică căciula de pe cap, făcu trei sfinte cruci şi zise de trei ori: „Doamne ajută”! aşa era învăţat de moş Gligor.

Şi merse Aflatul, şi merse, dar merse voiniceşte pe colnic în jos şi colea cînd arde soarele mai tare, dete de o fîntînă sub un fag mare. „Aci o să poposesc una”, zise Aflatul şi se puse la umbra fagului şi beu o dată apă păcurăreşte, se trînti a lene pe spate şi aruncînd căciula cît colo cu carte cu tot, scoase fluierul

şi-ncepu a trage un cîntec, de mierlele stau pe cloambele fagului ca mute şi-l ascultau, parcă ar fi vrut să-nveţe şi ele a cînta ca el. Tot zise, tot zise, din fluier şi deodată-i căzu fluierul din mîini, adormi.

Pe-atunci umbla Dumnezeu cu Sfîntul Petru pe pămînt. Chiar ajung la fîntîna aceea şi beură apă şi ei, ca drumarii, cînd sînt obosiţi de cale. Sfîntul Petru vru să trezească pe Aflatul, dar Dumnezeu zise:

— Lasă-l să se odihnească, că e obosit sărmanul; vezi ce bine-i cade somnul. Apoi luă cartea de lîngă căciulă şi ceti: „Dumneata, jupîneasa mea, să ştii că flăcăul, ce aduce cartea aceasta, se cheamă Aflatul, şi eu doresc şi poruncesc, ca-ndată ce ajunge acasă, să-l mîni în pivniţă după ceva, iar ţiganul nostru să fie ascuns după uşa pivniţii şi cum ce va vedea că intră acolo Aflatul, să-i taie capul. Dacă nu vei face, cum îţi poruncesc eu, să nu mă aştepţi acasă, fără să mergi cît te vor duce doi ochi. Peste o săptămînă şi eu merg acasă.

Nime, afară de ţiganul nostru, nu are să ştie de tot lucrul”. Aci era apoi iscălitura boierului.

Dacă văzu Dumnezeu ce-i scris în carte, zise lui Sfîntul Petru:

— Vezi, prietene, boierii şi-mpotriva ursitoarelor vor să se pună, dar una ca asta tot n-a fi. Apoi scrise sfinţia-sa altă carte, chiar ca aceea de mare şi o puse lîngă căciula Aflatului, iar cartea boierului o puse în buzunar şi se cam mai duseră.

De la o vreme, colea după ce se sătură de somn, se sculă şi Aflatul, fără să ştie că doară cineva a mai fost pe-acolo şi puse fluiera după şerpar, căciula pe ceafă, cartea într-o mînă şi bîta într-alta şi hai către sat. Era pe la ojină, cînd ajunse la curtea boierească şi dete jupînesei cartea. Aceea cunoscu scrisoarea că-i a boierului, apoi chemînd pe Aflatul în casă, unde era şi Săftica, cuconiţa boierului, şi singura lui fată, ceti cu glas înalt: „Să ştii că flăcăul care aduce cartea asta se cheamă Aflatul, e din neam mare şi voiesc să poruncesc ca îndată ce va sosi cartea la mîna ta, tu să chemi preotul satului şi să-i spui să-l cunune cu coconiţa noastră Săftica. Asta e dorinţa şi porunca mea şi dacă nu o vei împlini, să mergi cît te vor duce doi ochi, să nu te aflu acasă. Eu voi sosi acasă peste vreo săptămînă”. Aci apoi era iscălitura boierului.

— Aţi auzit, dragii mei, ce porunceşte soţul meu, boierul?

— Auzit mamă, răspunse Săftica, şi nu se sătura destul

uitîndu-se la frumosul şi voinicul flăcău.

— Auzit, cocoană, răspunse Aflatul, uitîndu-se cu nişte ochi mari la gingaşa şi frumoasa cuconiţă, cît gîndeai să o mînce cu ochii. Îndată fu îmbrăcat boiereşte, preotul veni şi-i cunună, şi satul întreg era la nunta coconiţei cu a boieraşului Aflatul. Nici dragoste ca la cei doi miri nu se prea vedea, decît arareori. Ei erau fericiţi; Săftica mulţămea lui Dumnezeu că i-a trimis un bărbat voinic şi frumos şi înţelept; dar şi Aflatul mulţămea lui Dumnezeu că i-a trimis pe acel boier de cinste-n cale.

La săptămînă veni boierul acasă şi află pe jupîneasa lui în genunchi mulţămind lui Dumnezeu de fericirea fiicei sale, iar pe Aflatul cu Săftica umblînd şi jucîndu-se ca copiii prin grădină printre flori.

— Ce ai, nevastă? întrebă boierul intrînd în casă.

— Dar ce să am, mulţămesc lui Dumnezeu, că ne-a dat un ginere vrednic de casa noastră.

— Ce ginere? întreabă boierul.

— Dar ce ginere, pe acela pe care mi l-ai trimis tu azi e săptămînă!

— Tu muiere, tu nu ai făcut ce-am poruncit în scrisoare; ian adu scrisoarea!

— Cum să nu? zise jupîneasa dîndu-i scrisoarea. Boierul cum ceti scrisoarea crîşni din dinţi, dar deodată-şi veni în fire şi zise:

— Îmi place, bine-i că s-a întîmplat.

În deseară începu a se înnora. Boierul merse pînă la vie şi zise vinţelerului:

— Mă, strugurii şi piersicele sînt bune de mîncare, am înţeles că le cam fură, tu nu grijeşti bine. Iată-ţi spun, vai de pielea ta dacă voi afla, că nu păzeşti cum se cade. Ai să puşti pe oricine ar veni noaptea-n vie, nu-i iertat să dai la nime pardon; priceputu-m-ai? Iar dacă-i putea puşca numai un mişel de hoţ, ai cinci galbeni de la mine, m-ai priceput?

— Priceput, boierule.

Colea pe la cină începu a ploa, de nu altmintrelea, fără gîndeai, că o să piară lumea, fulgera şi bubuia de se clătinau oalele-n cui. După cină zise boierul:

— Doamne cum aş mai mînca vre-o doi struguri buni, proaspeţi, cînd s-ar afla un voinic, să-mi aducă o corfiţă.

— Aci sînt eu, tată, zise Aflatul, şi luă o corfiţă şi du-te pe uşă afară, muierile nici nu prinseră de veste pînă era şi dus.

— Doamne, Doamne, zise Săftica, n-ai putut trimite un argat, de chiar pe el l-ai aflat să meargă pe o vreme ca asta?

— Doar aşa, întregi cocoana.

— Ian tăceţi, zise boierul, doar aţi văzut, că el numai de drag a mers, ştiu că nu l-am trimis eu; apoi doară e voinic nu tîndală. În gînd însă zise:

— Doamne, mulţam, acum ştiu că nu scapă nepuşcat, şi tot rămîn şi ursitoarele o dată de minciună, că nu va moşteni averea mea, ce nici să nu-i ajute Dumnezeu. Dar atunci uşa se deschide şi Aflatul intră cu corfiţă plină de struguri frumoşi şi buni.

— Nu v-am spus? zise boierul, nu v-am spus că-i voinic, nu-i tîndală?! Dar în gînd nu se putea împăca cum de-a scăpat nepuşcat. Într-aceea mai stete ploaia şi boierul ieşi fără veste afară şi hai la vie, să pedepsească pe vinţeler. Cînd dă să intre-n poala viei… puff!! o pocnitură de puşcă şi boierul se răstoarnă răcnind ca un bou. Apoi vine vinţelerul să vadă cine e, şi se îngrozeşte văzînd că e chiar boierul!

— Nu te speria, nu-i nimic, zise boierul, bag seamă asta aşa a fost să se întîmple, du-mă acasă la ai mei.

Mai trăi boierul pînă către miezul nopţii, apoi muri, dar pînă nu închise ochii, zise:

— Împotriva ursitoarelor să nu se pună om pămîntean, fie chiar şi boier, iată eu m-am pus, dar mi-am pus capul!

Aflatul şi Săftica moşteniră averea şi boieria şi de n-au murit şi astăzi mai trăiesc.

DREPTATEA ŞI STRÎMBĂTATEA

Un om mergea la tîrg, vezi cum merg oamenii cu doi boi, ca să-i vînză. Cum mergea-n urma lui Surilă şi Bourean cu bîta-n mînă, cu traista-n spate şi cu gîndul la bănişorii ce o să-i capete pentru boi, îl ajunge-un alt om, care însă nu mîna nimic la tîrg, dar avea o bîtă chiar mai mare decît a celui cu boii.

— Bun ajunsul, vere!

— Bună să-ţi fie inima!

— De mult tot dau să te-ajung, că spunîndu-ţi cea dreaptă, nu mi-e-ndemînă a merge singur fără pic de vorbă ca un mut, apoi tîrgarii vor fi-ndărăpt tare, că nu văzui suflet de om afară de domnia-ta.

— D-apoi ce mai ştii, poate să fi trecut unii chiar de astă-noapte; dacă sîntem în lături de la drumul ţării, nu mai auzim nici nu mai vedem toate celea.

Apoi începură a vorbi, unul una, altul alta, pînă odată zise cel numai cu bîta:

— Mă vere, te-o fi durînd umărul de traista cu merinde şi de desaga cu fîn, mai dă-mi-le să le duc şi eu, că şi aşa nu am nimic de dus.

— Ba că nu te osteni pentru mine; drept că-s cam grele, dar s-or uşura ele, că mai încolo vom poposi şi noi şi boii.

Mai o vorbă, mai alta, unul ca să-i ajute, celălalt ca să nu se ostenească, pînă-n urma urmelor zice omul cel cu boii şi cu traista:

— Apoi dară mai du-le şi dumneata vere, şi unde vom poposi vei mînca şi dumneata cu mine, că şi aşa văd că n-ai traistă.

Cînd stau să poposească de prînz, zice omul cel cu boii către cel cu bîta, care acuma avea şi traista.

— Scoate, vere, din traista aceea ceva, să vedem, ce mi-a pus boreasa de merinde.

Cela însă tace.

— Adu traista-ncoace sa prînzim!

Dar cela-i răspunde:

— Scot eu bucuros merindea din traistă, şi-ţi dau şi ţie de mă laşi să-ţi scot un ochi.

— Dar du-te, doamne iartă-mă, că acum era să zic – du-te să nu te spurc; nu ţi-e ruşine a vorbi comedii de acelea? Adu traista!

— Adecă pe calea asta chiar nu-i mînca, precum văd eu; de altcum ţie poate că nici nu ţi-e foame.

— Ştii ce? du-te-n păcate cu glumele tale şi adă traista să scot merindea, că şi ţie-ţi dau nu mă ţinea atîta, să mâncăm ce-om mînca şi să ne vedem de cale.

— Eu o să mînc, bine zici tu, dar ţie nu-ţi dau să văd că te chiar stropşeşte, de nu mă laşi să-ţi scot un ochi.

Şi golanul naibei scoate din traistă ceva-nvăluit într-o merindare albă ca ometul şi pe la capete cu vrîste roşii şi vinete de arnici.

— Dar nu te temi de Dumnezeu a vorbi d-acelea, au ţie ţi-a pus mama mea merindea? Ori adusu-o-ai de la tine de-acasă? Dar chiar a ta să fie, putere-ai tu lăsa pe cineva flămînd, fără a-i da o bucătură pînă-i vei scoate un ochi?

Dar golanul naibei, care-ndopa la merindea celuia, dete din umeri şi zise rîzînd:

— Dacă vreai – bine; dacă nu – rabdă!

Ştiut lucru este că foamea-i mare doamnă, nu o poţi alunga cu minciuna, nici cu nădejdea, că atunci sau atunci vei mînca şi nici cu aducerea aminte, că atunci sau atunci ai mîncat, fără de vrei a o alunga trebuie să mînci îndată; apoi văzînd pe altul mîncînd parcă mai tare flămînzeşti şi din ce erai flămînd. Aşa era şi omul nostru. „Flămînd e rău, dar fără un ochi încă nu e bine; de nu-mi dă să mînc, cine ştie ajunge-ne cineva să-mi facă dreptate, ori ba, dar eu pot foarte bine să slăbesc de foame, încît să cad jos şi-n urmă hoţul mă lasă-n drum şi merge cu merinde şi cu boi cu tot; oare să-l cerc, doară nu va fi el chiar al zmăului?!” Apoi zice golanului:

— Şi zău tu nu glumeşti?

— Dar glumeşte ruşinea, vezi tu că eu mănînc; de vreai să mînci şi tu, hai, nu te gîndi toată ziua, lasă-mă să-ţi scot un ochi şi capeţi de prînz.

— Apoi hai de, mai văzut-am eu oameni numai cu cîte-un ochi şi trăiesc ca şi alţii cu doi, să văd ce a mai fi din omenia ta!

Şi golanul îi scoate frumuşel un ochi, apoi îi dă de prînz şi încă cu subţirele.

Tîrgul era foarte departe, cale de-o zi şi jumătate. Mai merg oamenii noştri cît merg pînă colea către amiezi, atunci mai lăsară boii să pască pe-un şanţ şi ei se pun la umbra unui pom, că era căldură mare şi năbuşală cumplită. Omul cel c-un ochi

zice golanului cu traista, să scoată din ea să mînce şi acela şi scoate, ce-i drept, dar nu dă ăstuia nici un miez baremi.

— Dar dă-mi şi mie, ce-ndopi numai singur, că parcă a mea era traista şi merindea – zice omul cel c-un ochi. Dar golanul îi răspunde bătîndu-şi joc de el:

— Bucuros, ci mai aşteaptă, că numai înainte mîncaşi, apoi pe tine toată mîncarea te costă un ochi, mai ieftină nu ţi-o pot vinde şi ochi nu mai ai decît unul!

— Ba mai du-te şi dracului, tu n-ai frică de Dumnezeu, n-ai ruşine de lume, ce om eşti tu?

— Cum mă vezi; acum ştiu, că nu-i mînca, că-ţi pare rău după ochi, ci veni-va vremea, de tu vei zice să ţi-l scot, numai să-ţi dau o coajă de pîne.

Atîta le-a fost toată vorba. Bietul om se căia că a dat traista din spate, se căia că a prins vorbă cu coldanul acel mişel, ba blăstăma în gîndul său şi ceasul în care plecase din casă, dar erau toate prea tîrziu; apoi gîndeai că-i făcătură, nici pe drum nu mai umblau oameni ca altădată, drept că şi era vremea fînului şi astfel bunul om trebuia, vrînd, nevrînd să meargă-n ortăcie cu golanul, care nici nu voia altcum a se lăsa de el, după ce se legase ca scaiul de oaie. Aşa pate omul cîteodată în lumea asta, dacă-i scoate Dumnezeu în cale pe omul dracului!

— Vai, bată-te Dumnezeu, holă spurcată şi latină rea; pentru merindea mea vreai tu să mă laşi orb de tot, nu-i destul că mi-ai scos astă dimineaţă un ochi, mai vreai să mi-l scoţi şi pe cesta ce bietul mai am?! nu te temi că te va prăbuşi Dumnezeu într-o clipită?

— De vrei, vrei, de nu, nu te silesc. Dar foamea-i poamă rea; nu mai putea bietul om de foame; îi corăiau maţele de gîndeai că n-a mâncat d-o săptămînă; săracul, foalele lui, acela de bună seamă va fi gîndit atunci că i s-a spînzurat gura. Zice deci sărăntocului:

— Tot atîta mi-e, scoate-mi şi celălalt ochi, numai dă-mi să mai mănînc odată cum se cade, apoi nu-mi pasă, mă şi omoară cu o cale.

Şi sărăntocul dracului nu glumi, îndată-i scoase şi celălalt ochi, apoi îi dete puţină merinde şi-l lăsă să o mănînce, după ce-l duse sub o cruce mare, ce era lîngă drum.

Hoţul de golan merse apoi cu boii şi cu merindea omului încătrău îl trase firea lui cea blăstămată; iar bietul orb sta

răzimat de cruce şi se gîndea-n capul său: Doamne, Dumnezeu meu, prin multe trebuie să mai treacă omul trăind în lumea asta blăstămată; cu multe feluri de oameni trebuie să se întâlnească, multe trebuie să mai pătimească. Astă-dimineaţă eram sănătos ca mărul, plecai din casa mea, de la mama mea şi de la fraţii mei, eram avut, şi mai că nici de tine nu mă gîndeam tare, fără din obicei, îmi făcui sfînta cruce; bag seamă pentru păcatele mele-mi scoseşi în cale pe Doamne apără, care-mi mîncă merindea, îmi scoase ochii şi mă puse unde sînt, după ce se depărtă cu boii mei.

Într-acestea parcă auzi ceva vîjîind în aer şi i se păru ca şi cînd s-ar fi lăsat ceva pe cruce. Era noaptea tîrziu, cel puţin lui aşa i se părea, deoarece nu vedea chiar nimic – neavînd ochi – apoi nici nu-l mai ardea soarele de mult, semn că de mult sfinţise, simţea deci bine răcoreala, dar cerul cel senin nu-l vedea. Deodată aude un glas de pe cruce:

— Dar unde aţi mai fost, fraţilor, de cînd nu ne-am mai văzut şi ce-aţi auzit prin cea lume mare?

Atunci un alt glas răspunde: „Am umblat, fraţilor, cătră răsărit şi-am ascultat pe-un sihastru cetind într-o carte: „de-ar şti orbii cum nu ştiu, să se spele cu roua, care cade din cer, îndată ar vedea”, dar voi pe unde-aţi umblat şi ce-aţi auzit?”

Atunci alt glas răspundea: „Eu am fost cătră ameazăzi şi o zînă din mare cînta că-n cutare sat este un popă şi popa acela are o fată atît de frumoasă, cum nu mai este alta-n lume, dar e bolnavă de-o grămadă de vreme, încît nici înturna de pe-o lăture pe alta nu se poate, de nu vor înturna-o alţii cu lepedeul şi din boala aceea grea cu greu s-a vindeca, căci a scăpat la Sfintele Paşti o sfărimitură de pască jos şi aceea a apucat-o o broască şi s-a ascuns cu ea sub pristol. Dar un om totuşi o poate vindeca, acela adecă, care va scoate broasca de sub pristol, va crepa-o-n două şi va scoate sfărimitură de pască din ea şi dînd-o fetei să o mănînce, aceea va fi sănătoasă; dar tu frate unde-ai fost şi ce-ai văzut pe unde-ai umblat?” Al treilea glas răspunde: „Eu am fost cătră apus şi o babă meşteră o auzii povestindu-i altei babe că-n cutare sat, înainte cu şapte ani, era numai o fîntînă, dar era atîta apă-n ea, încît se sătura satul întreg cu toate dobitoacele şi oamenii şi mai curgea din fîntînă de se făcea părău mare. Acuşi şapte ani a fătat iapa popii un mînz, dar mînzul e şolomănar şi cum s-o ivit el pe lume, în satul unde s-a ivit şi unde trăieşte au

secat de tot izvoarele. De-atunci în zadar mai cearcă bieţii oameni din satul acela şi mai fac la fîntîni, mai la fiecare casă e fîntînă, dar numai atîta ţine apa-n ele – cît ţin şi ploile, cum dă ceva şi secetă, îndată seacă toate izvoarele. Bieţii oameni stau să pustiască satul din lipsa apei şi n-or avea apă-n fîntînă, pînă nu s-ar afla cineva, care să se suie pe cal şi cît va sta popa într-o duminecă-n biserică, atîta să tot încungiure, în fuga cea mai mare, satul cu el; cînd vor trage clopotele de ieşit din biserică calul va fi tot plin de spume şi va cădea jos ca mort, dar nu va muri, numai cît îi va ieşi puterea cea năzdrăvană de solomonar şi de loc vor începe izvoarele a slobozi apă-n fîntîni”.

După ce se gătară şi vorbele acestea, iar i se păru orbului c-aude ceva vîjîind în aer şi zbrr! cele trei pasări năzdrăvane, cari fură pe cruce, şi cari vorbiră precum v-am spus, îşi luară zborul în trei părţi, iar bietul orb tresări de sub cruce ca şi cînd l-ar fi trezit cineva din somn, cînd visa mai dulce.

După aceea-ncepură a-i veni-n minte una cîte una vorbele păsărilor măiestre şi-ncepu a vrăji cu mînile pe jos pe iarbă, ca să i se ude de rouă şi să dea cu ea la ochi. Cum dete cu rouă pe la ochi întîia oară începu a vedea ca printr-o sită deasă, dacă se mai spăla a doua şi a treia oară, văzu tot mai bine şi mai bine, pînă-n urmă văzu cum se cade. Atunci căzu bietul om cu faţa la pămînt şi nu ştia ce să crează: minunea că din orb s-a făcut cu ochi sănătoşi, ori că doară visează. După ce se convinse că nu e vis, începu a plînge de bucurie şi-a zice mulţămind lui Dumnezeu: „Mulţam Doamne, mulţam Doamne, acum văd că mare este puterea ta!”

După aceea merse încătrău îşi chibzuia el că e satul cel cu fata popii cea bolnavă şi fîntînile seci. Ajunse, cînd intrau oamenii-n biserică. Intră la popa, întrebă de servitori, că unde e calul popii cel scump şi după ce-l scoase din grajd se pune pe el şi hi! cît făcu preotul slujbă-n biserică, el tot înconjură satul în fuga mare, călare pe cal şi cînd clopoţau de ieşit din biserică, calul era tot alb de spume, gîndeai că-i săpunit cu săpunele, aşa era de asudat, atunci se lăsă jos ca mort. Nu muri însă, numai îşi pierdu puterea cea năzdrăvană şi izvoarele numaidecît începură a slobozi apă.

Acum merge omul la biserică, de unde chiar atunci ieşeau oamenii. Intră la preotul în altar şi-i zise:

— Sfinţia-ta, să fii cu iertăciune, să cutez a te opri chiar cînd

voieşti a ieşi din biserică, ci auzii, că ai o fată bolnavă şi deci venii, ca să-i căutăm leacul, chiar aci sub pristol, că e păcat de moarte să chinuie biata fetiţă atîta.

Preotul fireşte că se-nvoieşte prea bucuros şi numaidecît scot de sub pristol o trăsnită de broască, mare rîioasă, o taie în două şi află-n ea sfărîmă – tura de pască. O iau şi cum o duc fetei, nici să-i iai durerea cu mîna, nu s-ar fi putut însănătoşa mai curînd. Dar minunea era şi mai mare! Cînd merseră oamenii de-acasă la sfînta biserică, era mare lipsă de apă, în tot satul nu era apă mai în nici o fîntînă, decît numai mocirlă rea şi puturoasă şi şi de-aceea numai puţină pe fundul fîntînilor; cît timp au stătut în beserică nu a ploat, preotul încă nu a făcut în aceea duminică rugăciuni de ploaie, şi totuşi, cînd ieşeau oamenii din biserică, apa numai cît nu da afară din fîntîni. Mare minune era asta! Se pun oamenii a se sfătui ce poate fi?

Atunci un bătrîn mai înţelept zise:

— Dragii mei vecini şi prieteni, eu cred că omul acel strein, care a vindecat tot acum pe coconiţa domnului părinte, acela a adus ceva leac şi pentru izvoare; şi dacă va cunoaşte, că el ni-a făcut binele, haidaţi să-i dăm fiecare cîte-o holdă de arătură lucrată gata şi cîte-o vituţă, să-l facem bogat şi să nu mai meargă de la noi, că foarte mare bine ne-a făcut astăzi. Toţi oamenii se-nvoiesc după sfatul bătrînului şi şi merg cîţiva la părintele unde omul se ospăta cu toţi căsenii popii de bucurie, că li s-a-nsănătoşat fata şi-ntreabă pe omul strein:

— Dumneata ai făcut bunătatea asta cu noi? Iar el le răspunse ca la nişte oameni cinstiţi:

— Dragii mei, nu eu, ci bunul Dumnezeu s-a milostivit şi m-a trimis la voi, să alung şolomănarul de pe izvoarele fîntînilor voastre, daţi deci laudă lui Dumnezeu, care şi-a adus aminte şi de voi. Dar oamenii bine văzură că el le făcu binele, după cum zicea şi el, cu ajutorul lui Dumnezeu, deci se hotărîră numaidecît, după cum îi sfătuise bătrînul şi-i deteră fiecare cîte-o holdă de arătură lucrată şi sămănată, numai s-o secere, alţii-i deteră fînaţe destule şi din vite, fiecare ce se-ndură: unul o vacă, altul un june, altul o iapă, al patrulea două-trei oi, astfel încît în cîteva ceasuri se făcu omul cel mai bogat în tot satul. Popa-i dete fata de muiere şi astfel se făcu om avut şi fericit şi mulţămea lui Dumnezeu pentru binele de care l-a-nvrednicit. Apoi şi trimite oameni în satul lui, să poftească pe mumă-sa şi

pe fraţii mai mititei să vină spre a petrece cu el împreună în bogăţie, unde el le va fi sprijinul şi ajutorul, după cum le fusese şi-n satul lui. După ce-şi văzu şi mama şi fraţii aci, cîte cu ceva ce mai adusese şi ei, se credea omul cel mai fericit în sat şi mulţămea lui Dumnezeu ziua şi noaptea pentru binele cu care l-a-nvrednicit. Petrecu el mai multă vreme-n fericire, cînd odată se-nfiorează de ce vede:

Potcaşul cel hoţ, care-l orbise, îi mîncase merindea şi-i furase boii, prăpăditul de sărăntoc vine la el şi ştiţi cu ce vorbe? Iată! Cum ce intră-n casă zice:

— Vere, acum eşti avut şi fericit numai eu te cumpănii la asta, poftesc ca şi tu să-mi faci mie asemenea.

Un alt om cum ce vedea pe hoţul, l-ar fi dat pe mîna judecătorilor să-l pedepsească, dar omul nostru nu făcu aşa, el îl îmbie să şadă, ba-l şi omeni cu mîncare şi beutură. După ce-l ospătă, cum se cade, apoi zise golanului:

— Pentru Dumnezeu, ce vorbeşti? au nu ştii tu că eu şi pînă a nu ne cunoaşte aveam ce mînca şi ce mîna la tîrg; nu ştii, că tu m-ai înşelat de ţi-am dat traista cu merindea numai că voiai să-mi ajuţi, că aşa ziceai tu, şi căci vedeam că tu n-ai o îmbucătură de merinde; ai uitat cum mi-ai scos ochii pentru merindea mea şi-n urmă m-ai părăsit să mă prăpădesc, după ce-mi luaşi şi boii; cum şi cutezi a mai veni la mine? Piei-mi din nainte!

— Nu-mi pasă, zice golanul, hai şi tu colo în vîrful dealului la cruce şi-mi scoate ochii, apoi sîntem împăcaţi.

Dar omul cel de omenie zise:

— Vere, nu ţi-aş scoate ochii, mai bine ţi-aş da jumătate din averea mea, că eu ştiu cît e de rău orb; nu, eu niciodată nu m-oi încumeta a ţi-i scoate.

Potcaşul însă nu se-ndestuleşte, merge la judecătorie, mituieşte pe judecător din banii boilor celor furaţi şi pofteşte pe omul cel de omenie la lege. Judecătorul i-ascultă, nevoiaşul sta să-i scoată ochii-n deal la cruce, omul de omenie nu se-nvoia şi-n fine judecătorul, ca să fie pace, porunci unui ţigan blăstămat să meargă cu el la crucea din deal şi de va cere şi-acolo, să-i scoată ochii, atunci să-i scoată şi să-l lase lîngă cruce. Aşa se întîmplă. Pe la cina cea bună ţiganul scoase ochii blăstămatului de golan, la pofta şi după dorinţa lui, apoi îl lăsă singur sub cruce, vedeţi dumneavoastră, trăgînd nevoiaşul nădejde, că

peste noapte şi-a recăpăta ochii şi cu ei dimpreună daruri minunate şi averi mari.

Ce era însă să se întîmple? Cam pe la miezul nopţii auzi şi el ceva vîjeitură-n vînt şi-i se păru, că ceva s-a lăsat şi s-a aşezat pe cruce. Tot vine cîte-o mătăhuie, una după alta, vreme de-o jumătate de ceas şi se tot aşează pe cruce, de se clătina crucea cu ele. Erau vulturii năzdrăvani, mai morţi de foame. Nevoiaşul de orb nu-i vedea, ci-i auzea bine, cînd se slobozeau pe cruce şi cînd începură a vorbi cu glas omenesc. Unul zicea: „Fraţilor, care pe unde-aţi umblat, de cînd ne-am despărţit şi ce-aţi văzut şi auzit, spuneţi-vă fiecare păţăniile, că şi eu apoi vă spun ale mele”. Atunci alt glas se auzi răspunzîndu-i: „Bucuros, frate, dar mi se pare, că pe aci pe aproape este un om păcătos şi viclean, care ne spionează, haideţi să ne mîntuim de el, apoi ne mai putem sfătui. La vorbele acestea, nici din puşcă nu iese glonţul mai repede decum se repeziră vulturii asupra golanului de jos şi-l sfîşiară cît ai bate-n pălmi şi-ntr-o minută-l şi mîncară, de nu rămase nimic din el.

Aşa păţea pe acelea vremi toţi cari umblau cu nedreptatea, cu hoţia şi cu viclenia, iar oamenii de omenie – precum văzurăm.

Ce s-or mai fi-nţeles vulturii după aceea, nimeni nu ne mai poate spune, că nimeni nu mai trăieşte de pe acelea vremi.

Omul nostru însă, care a umblat numai cu dreptatea, s-a-mbogăţit, precum l-am văzut şi cu soţia aceea frumoasă i-a dat Dumnezeu feciori şi fete, de n-a murit şi azi trăieşte fericit.

Auzită şi scrisă în Zlatna.

FĂT-FRUMOS ZĂLOGIT

Au fost odată doi împăraţi vecini cu ţările şi vecini buni, ba încă mai erau şi neamuri, aşa mai departe, a cincea, a şasea spiţă. Unul era împăratul Galben, iar altul împăratul Verde. O dată, din ce din ce nu, dau la pricină. Apoi pricina-i poama dracului, în loc să se domolească tot mai mare se face pînă ce nu ajunge la bătaie, se-ncaieră cum e data. Împăratul Verde avea armată mai puţină decît împăratul Galben, de aceea el se şi cam temea de acela şi începu a cere ajutor de la alţi crai şi împăraţi: de la împăratul Roşu, de la prinţul Albastru şi de la alţi stăpînitori de atunci. Dar nici unul nu putea veni; unul zicea că-i teacă, altul că-i pungă, al treilea că pe dincolo, ştiţi dumneavoastră, cum e omul cînd îşi pune în cap să nu ajute: minte de stă soarele în loc, iar luna se bagă după nor de ruşine. Că aşa-ţi minte de stai a-l crede, ba-l şi crezi pînă ţi-aduci aminte că-i om.

Şi plecă împăratul Verde supărat la bătaie; ce va da Dumnezeu, aceea va fi, cugetă el, îşi face cruce şi hai la drum, după ce-şi luă rămas bun de la împărăteasa, care tocmai era însărcinată.

Şi merge şi merge, du-te, du-te, pînă mai se apropie de locul bătăliei. Şi-a mers multă vreme pînă acolo, că doară era departe, apoi atunci nu erau care de acestea cu foc, care să meargă fără cai. Şi-a ajuns într-o zi cam de către seară tocmai la locul acela. Acolo se pune să odihnească, fac foc, îşi fac de cină şi se culcă. Împăratul era într-un cort numai cu ghinărarii şi cu căpitanii lui, iar cătanele erau culcate pe jos, care pe unde apucase, pe iarbă verde, că era vară şi cald ca-n casă, iar luna lumina de-ai fi putut număra galbeni, numai să fi avut. Pînă nu se culcă împăratul, vine acolo un om strein la cortul lui şi zice:

— Înălţate împărate! Nu fi îngîndurat, că eu te pot scăpa din încurcătura-n care te-a aruncat împăratul Galben, şi de-mi făgăduieşti că-mi vei da ce n-ai acasă, eu te mîntuiesc.

— Şi cine eşti tu? întreabă împăratul Verde.

— Eu sînt Craiul Zmeilor, răspunse streinul.

— Hm! Craiul Zmeilor! Craiul Zmeilor! Apoi stătu pe gînduri şi-şi zise:

— E drept că dacă acesta este Craiul Zmeilor mă poate scoate din încurcătură, dar apoi oare ce cere el? Zice că să-i dau

ce nu am acasă; numai pe mine nu mă am acasă şi cătanele mele; apoi zice cătră Craiul Zmeilor:

— Prietene, doară pe mine vrei să mă iei, ori cătanele mele?

Iar Craiul Zmeilor zice că nu.

Mai gîndeşte, mai răsgîndeşte, în urma urmelor zice:

— Fie! al tău să fie lucrul acela, care azi nu e al meu şi-n casa mea nu se află.

Tocmeala fu gata. Dimineaţa cum se face ziuă, încep a bubui tunurile Împăratului Galben, iar de la cortul Împăratului Verde începură a ieşi pe rînd, pe rînd una după alta cătane de oţel şi de fier şi de aramă, dar nu altmintrelea – fără era greu pămîntul de ele, erau cîtă frunză şi iarbă, tot voinici de-ai Craiului Zmeilor. Ce să zic? Dar nu ţinu lupta pînă la prînzişor şi cătanele galbene ale împăratului Galben erau bătute, ştii cum bat pe ţiganii de la oale, aşa le bătură cătanele cele de fier, de oţel şi de aramă. Nici nu era mirare, doar zmeul numai va avea mai multă putere decît un biet nemernic de împărat pământean.

De la bătaie se duc toţi care-ncătrău; împăratul Verde încă merge acasă şi zmeul iar în ţara lui. Mare bucurie îl aştepta pe împăratul Verde acasă: înălţata împărăteasă născuse un drag de copil, numai ca el, era cel dintîi, mai-nainte n-avusese nici un copil. Lumea era veselă la curtea împăratului Verde, dar împăratul Verde era supărat şi mîhnit de moarte! Şi cum n-a fi, cînd îi veni-n minte că făgăduise zmeului lucrul acela care-l are la el acasă şi nu ştie de el? Iată, zicea împăratul, acesta este lucrul pe care-l aveam la mine acasă, dar nu-l văzusem încă!

Se face însă a fi voios şi-ncepe a se gîndi cum să-l poată amăgi pe zmeu? Întîmplarea aduse cu sine că chiar atunci, deodată cu împărăteasa, născu rotăriţa şi făuriţa împăratului. Deci cugetă împăratul: „La vremea vremii schimb copilul, zic că unul din aceia-i al meu şi mă plătesc de zmeu cu el”. Dar nu trecu multă vreme şi deodată, noaptea tîrziu, pe vremea cînd umblă zmeii, bate cineva la fereastra împăratului.

— Cine-i? întrebă împăratul.

— Mai încet, zise zmeul, că eu sînt Craiul Zmeilor, am venit să-mi dai făgădaşul.

— Dar ce făgădaş? se face a întreba împăratul Verde.

— Nu ştii? ţi-ai uitat? Ei bine, iată-ţi voi spune: copilul nu-l aveai, cînd ne întîlnirăm colo pe cîmpul de bătaie, el era la tine acasă dar nu-l văzuseşi niciodată; după el am venit, vezi de mi-l

dă!

Împăratul încremeni, dar iarăşi prinse putere şi zise:

— Ştii ce, prietene? Ar fi bine să laşi copilul aici baremi pînă ce va fi de vreo zece ani, să vină băiatul la pricepere.

Craiul Zmeilor se gîndi puţin, apoi zise.

— De azi în zece ani sînt aci, să mi-l dai. Cu aceste vorbe merse de la fereastră.

Împăratul Verde era tot voie bună ştiindu-se liniştit zece ani de zile. În timpul acesta tot gîndea cum ar pune pe copilul rotarului ori pe-al faurului în căruţa zmeului, sub nume că e copil de împărat. Copiii se jucau toţi laolaltă, pe o formă erau de mari, şi cam sămănau laolaltă, iar colo după ce cam trecură de nouă ani îi îmbrăcă împăratul într-un port şi cînd se apropie al zecelea an, îi luă şi pe cei doi la el în curte. Dar zece ani iute trec, şi o dată pe la miezul nopţii aude împăratul o ciocnitură în fereastră:

— Cine-i? întrebă el.

— Eu, prietene, se-mpliniră zece ani, dă-mi copilul.

Supărat şi năcăjit împăratul, dar trebuia să se ţină de vorbă. Ia deci un copil din pat şi-l dă zmeului. Zmeul, zmeu, dar tot nu le ştie toate nici el. Pune deci copilul în căruţă şi hai la drum. Şi merg şi merg, pînă colo către prînzul cel bun, atunci sare un raf de pe roată. Zmeul dă să dreagă, dar nu-i prea era îndemână.

— Să fie la tata-n făurişte, zice copilul, de atunci era gata!

— Cum, la tatăl tău în făurişte, doar tatăl tău e împărat, nu faur?!

— Ţi-ai găsit-o! zice copilul rîzînd; tata e faurul împăratului Verde, iar eu sînt copilul tatii, aşa să ştii, jupîne Scaraoschi!

Şi se supără zmeul foc pe împăratul şi merse cu copilul înapoi. La miezul nopţii era la curţile împăratului, şi dete cît putu cu pumnul în porţi:

— Împărate, hai şi na copilul faurului şi-mi dă pe al tău, că pe tine te-am scos din năcaz, nu pe faurul. Împăratul se făcu supărat, luă copilul faurului şi-i dădu alt copil. Acum merse cu acesta cît merse, tot într-o fugă, drăceşte, pînă colo către amiazi. Atunci i se strică o obeadă de la roată. Dă să o tocmească, că vezi, cum să meargă cu ea stricată! Şi mocoşeşte, şi drege, dar se vedea că nu-i este îndemînă.

— Oh, zice copilul, tata de-atunci punea şi trei obede nouă de cînd te căzneşti tu cu aceasta.

— Cum? zise zmeul, tatăl tău, împăratul ştie lucra şi la

roate?

Iar copilul începu a rîde cu hohot, ca copiii şi a zice:

— De ce nu zici încai, că tata-i împărătoiu? el e numai rotar la împăratul Verde, nene!

— Aşa? zise zmeul, ei lasă, că-l voi învăţa eu a minţi! şi hai cu trăsura înapoi.

Colo către miezul nopţii era îndărăt la împăratul Verde, la fereastră!

— De două ori m-ai înşelat; dar mai mult nu mă vei înşela; adă-ţi copilul tău şi nu umbla cu minciuni, vrînd a mă înşela cu copii streini.

Vrînd-nevrînd, împăratul trebui să-şi dea copilul la Craiul-Zmeilor. Doamne, ce mai plîngeau împăratul şi împărăteasa şi curtenii, tot jale şi-ntristare era-n toată împărăţia verde: dar ce să faci? Nu putură ajuta cu nimic cu vaietele, trebuiră să zică: aşa a fost să se întîmple, fereşte-ne Doamne de mai rău.

Şi merse Craiul Zmeilor acasă-n ţara lui şi puse pe copilul împăratului la capre, zicîndu-i: alt lucru n-ai, mâncare, băutură, haine capeţi, tu să păzeşti caprele acestea, că eu merg de acasă, merg iară pe cea lume. Şi rămase fiul împăratului Verde la caprele zmeului, ziua umbla cu ele la cîmp, iar noaptea trăgea la curţile zmeului. Şi se deprinse fiul împăratului cu traiul acela, că doară copiii se dedau cu toate, apoi acolo trăia bine.

Peste vreo cinci ani aduce zmeul o copilă ca de zece ani de mărişcară, dar aşa dragă de copilă, cum nu s-a mai pomenit. Adecă să vă spun, ea era fiica împăratului Galben, o luase de la acela zmeul, iar te miri pentru ce treabă ce i-o făcuse. Aduse zic şi pe fetişoara aceea la el acasă şi-o puse să păzească gâştele. Şi umblară copiii amândoi, unul la capre şi altul la gîşte, umblară multişor pînă ce nu dădură-n cunoştinţă. Cînd se cunoscură, el era ca de 19-20, iar ea ca de 14-15 ani.

Se-ntîlniră într-o dimineaţă cînd nu era zmeul acasă şi-şi povestiră toate tainele inimii: el îi spuse că-i feciorul împăratului Verde, iar ea-i spuse că-i fata împăratului Galben şi plînseră, şi se drăgostiră şi se sărutară şi se mîngăiară, punîndu-şi în gînd să fugă de-acolo.

— Oh! zise fetiţa, de nu se certau părinţii noştri, noi n-am fi acum aci!

— Nu am fi aci, răspunse feciorul, dar poate că nici nu ne-am cunoaşte: eu unul mai bucuros stau aci toată viaţa, decît să

merg pe cea lume, la curţile tatălui meu, fără tine.

— Şi eu aşa, zise fetiţa, şi iară se drăgostiră ca doi porumbei.

De la o vreme se despărţiră, ca să nu-i afle zmeul: feciorul merse la caprele lui, iar fetiţa la gîştele ei.

O dată cînd trecea fetiţa pe lîngă partea de miazănoapte a curţiilor zmeului, aude din pivniţă un glas răguşit şi rugător. Ea plecă urechea la fereastra privniţei şi-aude un glas de muiere care zicea:

— Draga mătuşii, fii bună şi-mi întinde o bucată de pîne şi-o gură de apă că bag seamă pe mine mă fac uitată; nu mai ţin minte de cînd nu-mi deteră nici mîncare, nici băutură, mă sfîrşesc de foame şi de sete.

Şi fetiţa nu mai întrebă nimic, ci-i dete toată merindea pe fereastră înlăuntru, apoi i-aduse apă într-un urcior şi merse la mama zmeului să-i dea ei altă merinde, zicînd că i-a mîncat-o un cîne.

În mai multe zile făcu fetiţa aşa, adecă dăduse mîncarea şi băutura la roaba din pivniţa zmeului pînă-n urmă se prinseră prietene bune. O dată zice roaba către fată:

— Draga mătuşii, eu sînt bătrînă şi slabă, multe zile nu mai am şi nici nu doresc să mai am, că-n robie traiul nu e trai, iar la vîrsta care sînt, chiar să capăt slobozenie, ce-aş şti face? Sînt slabă, în ţara mea nu aş putea nici nu aş şti merge, că pe mine m-a celuit de la părinţi cînd eram numai de 3 ani, dar vai! tu cu voinicul acela de la caprele zmeului, voi ar fi păcat să îmbătrîniţi şi să trageţi chinuri în slujba zmeului; puneţi-vă la cale şi mergeţi la ţara voastră.

— Oh! mătuşă dragă, zise fata, bucuroşi am merge şi noi, dar ne temem să plecăm, că ne-a urmări zmeul, apoi de ne-a ajunge ne şi omoară!

— Nu vă temeţi, dragii mătuşii, nu vă temeţi; haideţi la mine să vă farmec şi de vă veţi purta bine puteţi ajunge sănătoşi în ţara voastră.

Şi merseră amîndoi tinerii la fereastra babei din închisoare şi le dete nişte unsori de se unseră, apoi le zise:

— Mîne dimineaţă voi plecaţi la drum; de va porni zmeul după voi, cînd veţi simţi că s-apropie vă daţi numai peste cap şi îndată vă veţi face ce veţi gîndi, apoi zmeul, prost, va crede orice veţi spune, numai să nu vă afle în forma care vă cunoaşte.

Se poate întîmpla, mai în urmă, să meargă bătrîna, hăranca,

mama zmeului după voi, atunci puneţi seamă, vă dau un pieptene, o năframă, o perie şi un amnar; cînd veţi vedea că e cît pe aci să pună mîna pe voi, aruncaţi un lucru de acestea în urma voastră şi voi mergeţi mai departe pînă va fi aproape de voi, atunci apoi aruncaţi altul, şi tot aşa, pînă doar veţi ajunge-n ţara voastră. Frică însă să nu vă fie de nimic; în stele este scris: că de piere zmeoaica îi crapă şi fiul, atunci împărăţia zmeilor a pus-o de mămăligă, oamenii nu vor mai avea să le mai ducă grijă; de crapă fiul, atunci ea bătrîna piere de jale şi tot bine va fi de oameni; am mare nădejde-n Dumnezeu că zilele zmeilor sînt numărate. Acum porniţi în ştirea Domnului că se zăreşte de ziuă; zmeul acum doarme mai bine, Dumnezeu să vă poarte-n pace!

Mulţumiră babei şi-i lăsară merinde destulă, apoi hai la drum.

Şi-au mers ei, mers, multă lume împărăţie, au mers ca tinerii, mai povestind, mai drăgostindu-se de părere de bine că scăpară din mîna zmeului, dar cînd fu colo cătră prînzul cel mare, iată din întîmplare se uită fata-ndărăpt şi mai ameţeşte de frică văzîndu-l pe zmeu venind tot fuga în urma lor.

— E aci zmeul, zise ea.

— Fie, zise el, dă-te iute peste cap! Şi se deteră iute peste cap şi se făcură îndată: ea o turmă de oi frumoase, iar el un păcurar voinic şi trăit bine, colea păcurăreşte.

Cum ajunge zmeul lîngă el, îl întrebă:

— Eşti de mult cu turma pe-aici?

— De mult, oh Doamne, tare de mult, nici nu ţin minte de cînd sînt aci, tot în locul acesta mi-am prăsit oiţele, nici nu m-am depărtat cu ele din acest loc.

— Şi n-ai văzut trecînd pe aici, pe drum, doi tineri, un fecior şi o fată mare?

— Ba văzut, zău eu; i-am văzut chiar pe drumul acesta trecură…

— Şi e demult de-atunci?

— De mult… numai o mioară aveam atunci şi din mioara aceea mi-am înmulţit toată turma pe care o vezi!

— Oh, zise zmeul, dar numai în zadar mai merg în urma lor!

— Şi mie aşa mi se pare, zise păcurarul.

După vorbele acestea, zmeul îşi luă rămas bun şi se-ntoarse de unde a venit, iar păcurarul cu turmă cu tot se dau peste cap

şi se fac fecior şi fată ca mai înainte. Apoi du-te, băiete!

După ce ajunse zmeul acasă, spuse mamei sale toată întîmplarea, cum a umblat, cum nu i-a ajuns, cum s-a întîlnit cu un păcurar ce păştea o turmă de oi, care i-a spus că văzuse tinerii fugind, dar tare de mult, pe cînd avea numai o mioară, iar acum are-o turmă mare, mare, care de atunci s-a prăsit numai din mioara aceea. Văzînd că n-o să-i ajung, mă-ntorsei acasă, că ştiu că de mult vor fi ajuns în ţara lor unde nu mai am putere, după ce-n mînă avîndu-i nu i-am ştiut griji. Aşa zise zmeul. Dar zmeoaica de năcaz începe a-l înjura:

— O, mişelule, ticălosule şi năucule! mai puţină pricepere decît tine n-are doară nici o gîscă; du-te după ei, aceia au fost: păcurarul era feciorul, iar turma era ea, mişeaua de fată.

Şi se pune zmeul iar la cale, du-te pînă de-abia răsufla de obosit, era mai la amiazi şi el nu mîncase încă-n acea zi. Şi frigea soarele de nu altmintrelea fără gîndeai că să se aprindă lumea! Atunci se uită fata iar îndărăpt şi cum zăreşte pe zmeu, zice:

— Dă-te, frate, peste cap, că ni-e zmeul la spate!

Şi s-au dat amîndoi peste cap şi s-au făcut, el un călugăr bătrîn, de-abia se mişca, genele şi le ridica cu cîrja de pe ochi, iar barba-i era pînă-n pămînt; ea s-a făcut o mănăstire veche, slabă, de gîndeai că-i de cînd lumea.

Cînd ajunse zmeul la călugăr se opreşte-n loc şi zice:

— Nu ai văzut, cinstite părinte, trecînd doi tineri, un fecior şi-o fată pe drumul acesta?

— Ha?… zi mai tare că n-aud, zise călugărul. Apoi îl întrebă zmeul mai tare, zicînd:

— N-ai văzut doi tineri, un fecior şi o fată trecînd p-aici?

— Ba am văzut, hm! văzut-am chiar cînd zideam eu la mănăstirea asta, trecea un feciorandru cu o feţişoară ţinîndu-se de după cap, veneau de către miazănoapte şi mergeau către miazăzi.

Auzind zmeul vorbele acestea, pierdu toată nădejdea de a-i mai găsi şi se-ntoarse iar acasă, luîndu-şi rămas bun de la călugăr; cum pleacă el însă, îndată se dă călugărul peste cap şi se face fecior, iar mănăstirea fată ca mai-nainte şi, du-te, copile!

După ce ajunge zmeul acasă, îl întreabă mamă-sa:

— Dar unde-s fugarii?

— Nu i-am adus, nu ştiu unde sînt.

— Cum? nu ştii unde sînt? Dar pînă acuşi unde bătuşi lela, de nu-i căutaşi? Eu ştiam că tu după ei ai plecat!

— Aşa e, mamă, zise zmeul plîngînd de frică, că-l bătea mamă-sa dobză, cînd se mînia; aşa e, după ei fusei, şi-am mers de nici iepure nu s-ar fi ţinut de mine, ci-n zadar; am mers pînă ce-am dat de-o mănăstire veche, toată dărâmături, şi la ea un călugăr mai bătrîn decît toţi oamenii, ce i-am văzut, era ca tine mamă, dar şi mai bătrîn, c-auzea foarte rău, de văzut nu putea, pînă ce nu-şi ridica genele cu cîrjele de pe ochi, iar barba-i era pînă-n pămînt de lungă şi albă, mamă, albă ca un caier de fuior.

— Tu ai întrebat pe călugărul despre ei, aşa e?

— Aşa, mamă!

— Ştiut-am, dar ce ţi-a răspuns?

— Mi-a răspuns că el de bună seamă a văzut pe acolo trecînd doi tineri cuprinşi de după cap, ci de mult, chiar cînd zidea el la mănăstire: drept, aceea, văzînd mănăstirea aşa de risipită şi veche m-am întors îndărăpt, că dacă trecură ei pe-acolo, cînd zidea el mănăstirea, de atunci e de mult, ei vor fi şi murit poate ori şi dacă nu, acum vor fi de mult ajunşi în ţara lor şi vor fi oameni bătrîni.

— Destul, necălitule şi prăpăditule, şi prostule şi năucule! destul, zicea mamă-sa; taci din gură, că te picur; n-ai putut vedea, că mănăstirea nu poate fi decît fata cea fugară, iar călugărul hoţul de fecior… Mergi, înşală-mi calul cel cu nouă rînze, să-i aduc eu!

Şi-nşală feciorul calul cel cu nouă rînze şi pleacă ea c-o falcă-n cer şi cu alta-n pămînt, c-una bruşii măturînd, cu alta stele culegînd şi mergea de gîndeai că piere lumea.

Cînd era mai să-i ajungă, se uită fata-ndărăpt şi cum o zăreşte zice către fecior:

— Frate, aruncă pieptenele-n urma noastră, că-i aci baba.

Şi aruncă feciorul pieptenele jos şi se făcu un zid din cer pînă-n pămînt de-nalt şi gros de putea umbla pe el douăsprezece cară alăturea şi lung, Doamne, lung de la un capăt de pămînt la celălalt. Cercă baba să meargă pînă la un capăt al zidului, dar în zadar că pe după el nu se putu vîrî să meargă după fugari, cercă pe celălalt capăt, nici pe acolo nu putu; cercă să sară peste el, se lovi însă cu capul de bolta ceriului de căzu jos. Atunci gîndeai că plesneşte de năcaz: deci se pune cu cei doi colţi ce-i avea a roade la zid, şi roade şi

roade, pînă făcu prin el cale şi trecu cum se cade, cu cal cu tot prin el. Acum s-o fi văzut cum fugea după fugari; soarele şi luna se feriră din calea ei, temîndu-se să nu-i îmbuce într-o clipă.

Cînd era mai să ajungă iar pe fugari, feciorul aruncă năframa jos şi se făcu din ea o apă mare, o Dunăre! dar nu, mai era mai lată! dar nu mai era-nfoiată! turbure şi spumegoasă! de Doamne fereşte să cerce cineva să o treacă, fie acela chiar… zmeu! Nici nu se încumetă zmeoaica a o trece, ci merse pînă la izvorul apei, în capătul lumei şi o trecu pe unde o putu şi hai după fugari. Merge, merge, de mai stă să plesnească şi ea şi calul, cînd îi zăreşte cale de trei zile. Fata încă o zăreşte, deci zice cătră fecior:

— Frate, frate, iar e aci baba, aruncă peria jos!

Şi feciorul aruncă peria jos în urma lor şi se făcu… Doamne! se făcu o pădure mare, pînă-n cer şi deasă, de nici degetul nu-l puteai băga prin ea.

Nici că mai cercă baba să ocolească de colo pînă colo, că ştia că nu are capăt, deci se pune a o roade, şi roade la pădure mai vrăjmaş decît capra la curechi şi-şi face loc şi iese. Acum iar se pune a fugi după ei, haide hai! rîndunica să se ascundă cu zburatul, precum fugea ea. Şi era cît pe-aci să-i ajungă, dar băgînd fata de seamă zise:

— Frate, aruncă amnarul jos, că ne-ajunge hăranca!

Şi feciorul aruncă amnarul între ei şi între babă şi se făcu din amnar un munte de oţel, din cer pînă-n pămînt de mare şi gros. Doamne, gros cît ai fi putut face pe el în voia cea bună o cetate, apoi lung cît lumea. Nu cercă baba să meargă pînă la capătul lui fiindcă capăt ştia ea că n-are, nici nu cercă a-l sui, că era mai luciu decît oglinda şi mai oblu decît păretele; începu dar a roade la el ca la un măr, şi roade şi roade, pînă ce iese din munte călare şi du-te mai mînioasă decît pînă atunci, dar cam tîrziu, că fugarii erau în ţara lor. Baba însă nu vru să bage de seamă că intrase-n ţară streină, ci tot mergea să-i ajungă şi să-i ducă îndărăpt în robie. Cînd era la spatele lor, numai cît să pună mâna pe ei, se-ntorc repede peste cap şi ce să vezi? din fată se face un lac mare, iar din fecior un răţoi înotînd pe lac.

Numai că nu plesnea baba de năcaz; deci se pune a ocoli lacul, strigînd: pi, pi, pi! pi, pi, pi! dar răţoiul nu-şi scoase capul din apă, temîndu-se să nu-i fure vederile, că aşa îl învăţase vrăjitoarea. Şi se-ntoarce baba pe lîngă lac şi se zdrobeşte, dar

în zadar, că răţoiul nu-şi scoate capul din apă. Atunci de mînie se pune să beie apa din lac, cugetînd, că dacă va seca lacul, răţoiul va fi silit să-şi scoată capul şi ori îl prinde, ori îi fură ochii, apoi meargă orb oriunde. Şi soarbe baba la apă, şi soarbe de gîndeai că acuşi, acuşi va seca lacul. Dar cînd îl băuse mai de jumătate, îi plesneşte rînza de năcaz, de oboseală şi de-atîta apă ce băuse. Atunci se cutremură o dată pămîntul şi de atunci zmei nimeni n-a mai văzut pe lume!

Răţoiul se dă peste cap şi se face fecior ca mai înainte, lacul se face fată şi merg la împăratul Verde acasă. Şi-şi cunoscu împăratul feciorul, apoi îl întreabă că cine-i fata cea frumoasă, iar el îi descoperi că e fata împăratului Galben, că au fost robi amîndoi la zmeul, iar că acum s-au mîntuit pe ei şi pe toată lumea de puterea zmeilor.

De aci merseră cu voie bună la împăratul Galben, care încă se bucură văzîndu-şi fata scăpată, apoi logodiră şi cununară pe tineri, iar bătrînii se retraseră de la domnie, împreunară împărăţiile laolaltă şi puseră pe acest tînăr împărat, care fu numit împăratul Pestriţ şi de n-au murit – şi azi trăiesc. Cine vrea să-i vadă, meargă că eu nu-i opresc; eu unul însă n-oi merge, căci nici nu sînt învăţat a colinda pe la curţi domneşti şi mă şi prinde somnul. Noapte bună!

Auzită şi scrisă în miliţie de la un fecior de lîngă Lăpuş.

CERBUL

Un biet de om rămase văduv, vedeţi dumneavoastră, cum rămîn mulţi în astă săcreată de lume mare, îi murise adecă nevasta şi rămase cu doi copii, cu o fetiţă Tiriana şi c-un fecioraş Tirion. Dar omul nostru n-avea nimic, nici barem o mîţă. Şi lucra bietul om pe la cei bogaţi, ca să agonisească celea de lipsă pentru copilaşi, dar unde nu-i mamă, nu-i şi pace!

Cum rămîneau copiii singuri acasă, mai mergeau pe uliţă de se jucau cu alţi copii, apoi îi miluia cîte-o vecină bună cu cîte ceva, iar seara se duceau acasă, unde se-ntîlneau cu tatăl lor. Una din vecine, văduva Sofe, zicea de multe ori către copii: „Dragii mei, vedeţi voi cît de bine vă ţin, am vacă cu lapte, am bucăcioare bune, cum trebuie la prunci, ziceţi către tatăl vostru să mă ia pe mine, c-apoi şi mai bine vă voi ţinea!” Aşa-nvăţase lelea Sofe de mai multe ori pe copii.

Odată spun copiii tatălui lor, că iată ce muiere bună e lelea Sofe, şi că ar fi bine să o ia el de muiere, deoarece e rău fără muiere-n casă. Apoi mai adauseră copiii, lele Sofe e şi muiere bună, ne iubeşte şi chiar a zis c-ar veni după dumneata, tată. Aşa ziseră copiii-n mai multe rînduri, dar omul nostru se făcu ca şi cînd nu i-ar auzi. Odată însă ascultă cu băgare de seamă povestea şi sfatul copiilor, apoi le răspunse:

— Dragii tatii, eu bucuros aş lua-o, şi cred că ar veni după mine, dar mi-e frică că s-ar purta rău cu voi, cum nu-i prea-nvăţată cu copii, că ea n-a avut copii niciodată. Drept aceea, de va fi să mă mai însor, că numai singur nu vă pot creşte, de va fi să mă mai însor, zic, mi-oi căuta una, care să fie dedată cu copii şi să nu vă poarte rău.

— Ba tată, ia pe lelea Sofe, că ea nu ne va purta rău, dar altele ori pe cine-ai lua, ştiu că bine nu ne-ar purta, iar ea a zis că ne-a fi ca o mamă de bună.

Şi se-nduplecă omul nostru, de mila copiilor şi luă pe văduva Sofe de muiere. Nu-i vorbă tocmai rău nu o nimeri, că lelea Sofe avea cîte ceva şi la-nceput o duceau cît de bine. Dar de la o săptămînă, de la două, lelea Sofe începu a urî copiii. În cele din urmă atît îi era de urîţi, încît nu se mai putea uita la ei, de urîţi ce-i erau. Bieţii băieţi bine vedeau, dar nu grămuşdeau nici ţîţ, ştiind bine că numai ei făcură pe tată-său s-o aducă-n casă; tatăl lor încă vedea ce-i şi cumu-i, dar n-avea ce face, bine ştia

el, că nu poţi face pe nimenea să iubească, ce nu vrea. Se luase de gînduri bietul om. Dar lelea Sofe îl scoase de pe gînduri, cum nici n-ar fi gîndit:

— Măi bărbate, zice ea odată, alege-ţi una din două: ori merg eu de unde-am venit, ori alungă-ţi copiii de la casă.

Cînd auzi bărbatul una ca asta, mai înlemni; schimbă la feţe, se uită lung la lelea Sofe, ca şi cînd ar fi voit să zică: glumeşti, tu muiere? Dar ea-i răspunse scurt şi-ndesat: „Din două una, ori merg eu, ori duduie-i pe ei!”

Mult se gîndi bietul om, ce-ar face şi cum ar urma, ca să nimerească mai bine? De muiere nu s-ar despărţi bucuros, iar copiii cum să şi-i duduie ca un păgîn? în urmă se hotărăşte să duduie copiii, dar cum? Cu minciuna!

— Haideţi, dragii tatii, zise el într-o dimineaţă, haideţi la pădure să aducem uscăţele, să ne facă mama voastră plăcinte. Şi merseră copiii amîndoi cu tatăl lor la pădure. Dar fetiţa-şi umplu şurţul de cenuşe şi tot presără pe cale, pînă-n pădure.

După ce ajunseră-n pădure, tot umblară de colo pînă colo adunînd uscăţele, pînă se pierdură de tată-so. Dau să-l strige: „Tată, tată!” dar tata nu-i ca-n palmă. Acum nu ştiură-ncătrău să dea, pe unde să iasă din pădure? Dar umblînd ei aşa supăraţi şi singurei ca vai de ei, dau de cenuşă şi se iau tot pe urma cenuşii pînă ajung deasupra satului, acolo nu li se mai vedea cenuşa pe jos, dar de-acolo ştiau merge acasă şi pe nimerite, că oamenii începuseră a aprinde luminile şi chibzuiau ei unde trage casa lor. Şi-au mers la fereastră şi se uitară pe ochiul ferestrei, cum mănîncă tată-so şi cu maşteră-sa lor plăcinte, iar tatăl lor zicea: „Săracii copiii mei, să fie şi ei aci să-mbuce barem odată din plăcintele acestea calde şi bune!” Dar lelea Sofe zise: „Taci, nu-mi mai pomeni de ei, mai bine-i lasă-n cioare, să nu le mai aud de nume!” Atunci copiii strigară de la fereastră: „Aci sîntem, tată!” Şi-i slobozi omul înlăuntru şi le dete de cină, apoi îi culcară-n căldură colo după cel cuptor. Cum erau bieţii copii osteniţi de cale, adurmiră cum puseră capetele pe căpătîi, iar lelea Sofe începu a mustra pe bietul om: „De ce m-ai ştiut tu minţi pe mine? Tu ai zis c-ai prăpădit pe tăndalele acestea de copii, şi iată că nu fu drept! Să ştii, că mîne dimineaţă merg eu dar aşa merg cît să nu mă mai întorc la copiii tăi şi la calicia ta. Aşa bărbate, dacă nu poţi fi tu fără ei, vei fi fără mine!”

Nu durmi toată noaptea bietul om, iar dacă se făcu ziuă îşi

luă iar copilaşii şi merse-n pădure. De astă dată Tiriana-şi umplu şurţul de tărîţe, neavînd cenuşă de-a-ndemînă şi tot presără pe drum mergînd cîte vreo două, ca să cunoască calea, de s-ar întîmpla să se piardă de tată-so. În pădure iară făcu tată-so, ce făcu şi se pierdu de copii. Începură copiii iară a-l striga, dar el nu le răspunse chiar nimic, ci merse acasă mîhnit.

— Noa, prăpăditu-i-ai? întrebă lelea Sofe.

— Prăpădit, ştiu bine că altădată nu or mai veni bieţii copii acasă.

Aşa a şi fost.

Acum după ce nu aflară bieţii copii pe tată-so, după ce nici drumul nu-l mai cunoscură, că o spurcată de vulpe linsese toate tărîţele. Astfel începură a pribegi prin cele păduri plîngînd. Dumnezeu le-ntări inima şi-ncetînd de-a mai plînge-şi căutară mure şi smeură, alune şi jir şi se hrăniră cu de-acestea, iar noaptea dormeau prin crengile copacilor, ca să nu deie de ei vreun lup să-i mînce. Şi petrecură multă vreme, Dumnezeu ştie cîţi ani, aşa prin pădure, poate vreo nouă ani şi Tiriana se făcu o fată frumoasă, iar Tirion un voinic numai ca el. Dar nu aveau haine, toate li se rupsese, de nu se mai ţineau petec de petec. Dumnezeu însă le dărui îmbrăcăminte ca la peşti, le dărui solzi. Într-o zi, umblînd prin pădure, văzură, că de-o parte li se răreşte, ca şi cînd ar fi aproape de-o margine. Şi se bucurară foarte, că o să scape la largul, că doară de-atîta amar de vreme li se mai unseră şi lor prin cei codri secreţi. Dar Tirion nu mai putea de sete. Deci zise către soru-sa:

— Tu, soro dragă, eu mă topesc de sete, hai să căutăm undeva o leacă de apă! Tiriana însă-i zise:

— Rabdă, frate dragă, că acuşi o să ieşim la largul, unde apoi cred că dăm de mai bine! Între acestea nimeresc peste o urmă de bou, plină de apă limpede. Tirion îndată se plecă să bea, dar soru-sa-l opreşte zicîndu-i:

— Frate dragă, nu bea, că-ndată ce bei, te faci bou şi mă iai în coarne. Şi nu beu Tirion, cu toate că-l cocea setea, de gîndeai că nu alta, fără se topeşte. Mergînd mai departe, dau peste o urmă de lup, iar plină de apă limpede; Tirion iar se pleacă să bea, dar Tiriana-l opreşte:

Frate dragă, nu bea, că îndată ce beai te faci lup şi mă mînci. Şi ascultă Tirion şi astă-dată. Dar mergînd mai departe, cînd era mai să iasă la largul, dau peste o urmă de cerb plină de apă.

Acum zise Tirion:

— Trebuie să beau, că de nu – tot plesnesc de sete.

— Nu bea, frate dragă, că-ndată ce beai, te face Dumnezeu cerb şi mari năcazuri vor veni peste noi, că vor năvăli puşcaşii peste tine şi te vor împuşca!

— Fie ce va fi, zise Tirion, eu trebuie să beau, că de nu tot mor. Şi nu-l mai putu opri soru-sa, să nu bea, dar, îndată ce beu, se făcu un cerb mare şi frumos, cu coarnele aurite. Acum Tiriana plîngea lîngă el, dar el îi zise:

— Nu plînge, soro dragă, că va fi ce va vrea Dumnezeu! Apoi şi-a smuls Tiriana cîteva fire de păr şi-a legat cerbul de coarne şi-l ducea astfel după sine. Îndată şi ieşiră acum din pădure şi dădură într-o poiană frumoasă, unde erau cîteva căpiţe de fîn şi otavă groasă pe lîngă ele; Tiriana se vîrî într-o căpiţă de fîn să odihnească, iar cerbul păştea otavă-n jurul căpiţei.

Nu trecu însă multă vreme şi nimeriră pe-acolo neascai vînători cu căpăi şi cu ogari, cum umblă ei.

Căpăii şi ogarii dau năvală asupra cerbului, dar el nu fuge din loc, ci se apără, mai cu picioarele, mai cu coarnele. Vînătorii văzînd că cerbul nu fuge din loc, numai se apără de cîni, nu puşcară-n el ci merseră mai aproape, că nu văzuseră nici cînd drag de cerb ca acela, cu coarne de aur. Adică dacă ajunseră lîngă căpiţă, văzură că cerbul are-n coarne o funie de păr de aur şi că funia duce c-un capăt în căpiţă. Desfăcură fînul, adecă acolo dormea ca dusă o fată frumoasă: cu păr de aur, cu haine de solzi de peşte şi ţinînd în mînă căpăstrul funii, cu care era legat cerbul. Mult se minunară şi de cerb, mai mult însă de fată, credeau că văd chiar pe zîna codrului. Dar ea se deşteptă în lătratul cînilor şi-n vorba vînătorilor şi-i era cam frică, unde se văzu ocolită de-atîţia vînători armaţi şi de-o droaie de cîini.

— Nu te teme, draga mea, spune-ne: cine eşti, de unde vii, unde mergi şi cum ai ajuns aci cu cerbul acesta după tine, spune-ne, că nici un rău nu ţi s-a întîmpla, că eu sînt mai mare pe-aici, eu sînt craiul cel tînăr, feciorul împăratului.

Aşa-i zise unul din vînători. Iar Tiriana-i spuse toată întîmplarea, vedeţi dumneavoastră, chiar precum vi-o spusei şi eu; îi spuse cum au rămas orfani de mamă, cum tată-său luă de muiere la îndemnul lor pe lelea Sofe, cum apoi la învăţul maşteri-sa, tată-so-i dudui, adecă-i făcu pierduţi prin pădure, cum apoi ei au trăit atîta vreme, iar cînd era să iasă mai la

largul, cum se făcu Tirion cerb.

Şi ascultă craiul cu mare băgare de samă vorbele ei, apoi îi zise:

— Draga mea, vino cu noi la curţile mele, te voi îmbrăca ca pe-o împărătească, te fac muierea mea, iar de cerb voi griji ca de-un frate, fiindcă el va fi şi cumnatul meu.

Şi merseră toţi la curţile craiului, cine nu crede nu asculte, că eu nu fac pe nime cu tăria să asculte, nici să creadă, dar mie deie-mi pace să o minţesc pînă-n capăt, cum se duculeşte; şi merseră adecă la curţile craiului, acolo o îmbrăcară ca pe-o împărătească şi se cunună cu craiul cel tînăr. Cerbului îi făcură loc într-o livade frumoasă şi era vesel şi el de binele în care ajunsese soru-sa.

Dar a lăsat Dumnezeu
După bine s-aştepţi rău.

Abia trecură cîteva săptămâni şi craiul trebui să meargă-n ţară, să vadă de trebile ţărei. Crăiasa rămase numai singură acasă, adecă nu chiar singură, ci cu o froaie de ţigan, care trăsese nădejde să se facă ea crăiasă, bat-o înştănţiile holă spurcată, ce gărgăuni îi umblase ei prin cap, să se facă crăiasă; destul că rămase crăiasa numai cu ţiganca acasă. Ţiganca hamişă şi celancă ca toţi ţiganii, începu a arăta crăiesei cîte toate şi-a-i spune cîte verzi şi uscate, de gîndeai că-i o meliţă. Odată o chemă pe crăiasa-n grădină să-i arăte lacul. Acolo se pun într-o luntre şi – ce face hăranca ce nu face, că răstoarnă luntrea şi crăiasa cade-n lac şi se tot cufundă, că ţiganca pe nesimţite îi legase o piatră de moară de grumazi. După aceea merse-n palat şi se îmbrăcă în hainele crăiesei.

Dar din fundul lacului ieşea un glas bulbucind prin undele lacului şi printre bulbucii de nufăr:

Frate, frate Tirioane,
Vino bag-a tale coarne
Tocma-n fundul ăst de apă
Unde soru-ta se-nneacă,
Că piatra rău o apasă
Şi-i zdrobeşte a ei oasă,
Iar apa o-năbuşeşte,

Frate, frate te grăbeşte,
De moarte o mîntuieşte…

Şi cerbul bine-auzea, dar nu-i putea ajuta nimic, că şi el era legat d-un stîlp de piatră, îl legase ţiganca, deci îi răspundea soru-sei în cîntec:

Soră, soră, draga mea-re,
Duce-m-aş să am putere,
Dar ţiganca m-a legat,
De un stîlp m-a ferecat…

Într-acestea sosi şi craiul acasă. Ţiganca îmbrăcată în hainele crăiesei zăcea pe pat şi se văieta, că nu mai poate de beteagă. Craiul, crezînd că e crăiasa lui, o întrebă ce-o doare, să meargă după doftori, dar ţiganca-i spuse, că ea nu se mai scoală pînă nu va mînca carne din cerbul cel cu coarnele de aur.

— D-apoi cum? să omor eu pe cumnatul Tirion, pe frate-tău?

— Omoară-l, bărbate dragă, porunceşte la puşcaşi să-l puşte, că de nu mănînc carne din el, tot mă prăpădesc!

Şi craiul, ca să se tămăduiască muierea, porunci puşcaşilor să meargă să împuşte cerbul. Ci cînd se apropie de el, el aşa cînta de jalnic:

Soră, soră Tiriană!
Vino şi-ţi fă o pomană,
Scoate-mă de la puşcaşi,
Că de nu mor mintenaşi!

Şi Tiriana auzi glasul cerbului şi-i răspunse-n cîntec:

Frate, frate, suflet dulce,
Şi pe mine stă o piatră,
La tine nu mă pot duce,
Numai cît nu-s înnecată!…
Că-s în apă aruncată.

Auzind puşcaşii cîntecele acelea, îi lovi mila şi nu vrură să-mpuşte cerbul.

Deci zice ţiganca către craiul:

— Trimite măcelarii să-l belească, să mănînc carne din el, că de nu tot mor.

Şi trimise craiul măcelarii să belească cerbul.

Dar cerbul cînd mi-i zărea,
Ieşi afară, ieşi din lac,
Se izbea şi se plîngea:
Ieşi afară şi mă scoate,
— Soră, soră suflet drag,
Soră dragă, de la moarte…

Dar soru-sa iar îi răspunde:

Frate dragă, suflet dulce,
Şi pe cap îmi stă o piatră,
La tine nu mă pot duce,
Numai cît nu-s înnecată!
Că-s în apă aruncată.

Şi măcelarii auziră tînguirile cerbului şi glasul din apă şi li se făcură milă de cerb şi nu-l belira, ci spuseră craiului toată întîmplarea. Craiul numaidecît merse înlăuntru şi se uită mai bine la crăiasa lui cea beteagă, adecă, aceea era ţiganca, deci îi porunci iute să-i spună unde e crăiasa şi cum cutează a face un lucru ca acela, dar ţiganca hoaţă, răspunse numaidecît craiului:

— Înălţata crăiasă s-a jucat cu luntrea pe lac şi s-a înnecat, apoi eu am gîndit să nu-ţi spun nimic, fără să mă îmbrac în hainele ei şi să mă fac crăiasă de voi putea, că tot am trăit noi bine odată…

Craiul porunci de dezlegară cerbul, iar acela-n fuga mare merse la lac şi scormoni cu coarnele pînă dădu de soru-sa şi o scoase deasupra apei, apoi îi dezlegară oamenii piatra de la grumazi şi-n scurtă vreme fu iară sănătoasă, ca mai înainte şi spuse craiului toată întîmplarea. Bulbucii de nufăr sînt din lacrimile Tirianei, că pînă atunci nufărul nu avea flori.

Craiul apoi porunci de legară pe ţiganca de coadele la două iepe sirepe şi pe una o mînară într-o parte iar pe alta-n altă parte, de făcură tot mii de bucăţele din ea.

Craiul cu crăiasa apoi au trăit de aci încolo multe zile dalbe, dar s-or fi stins şi ei acum, că e mult de atuncea: despre cerb

însă n-am mai auzit nimic.

Auzită şi scrisă în Sîncel, lîngă Blaj.

TOARCEŢI, FETE, C-A MURIT BABA CLOANŢA

Ileana lelei Nastasie era o fată, cît să-i cerci părechea, de frumoasă ce era; nu e deci nici o mirare că era cam somnuroasă – la omul frumos îi stă bine şi cam somnuros. Cele babe slabe de gură-i scoaseră vestea c-ar fi chiar leneoasă, ca toţi lenoşii, că ziuliţa îndelungată şade numai şi mănîncă şi cască gura după cei drumari, că numai a se găti ştie... şi mai ştiu eu cîte vorbe numai scoaseră blăstămatele de babe despre Ileana lelei Nastasie? Oleacă de adevăr poate că era şi-n vorbele babelor, fireşte nu tocmai aşa cornurat, cum îl spuneau ele. Ba ce să zicem! unii oameni – Dumnezeu să nu le scrie-n osîndă – răi la gură ori că doară prietini de-ai babelor, ori că doară duşmani de-ai Ilenii, unii oameni de-aceştia mai scorniră minciuna că lelea Nastasie ar cam netezi din cînd în cînd pe Ileana cea frumoasă şi leneoasă cu cîte-o despicătură de lemn, ca s-o facă harnică şi bărbată, dar în zadar! Eu nu-s omul care să cred minciuni, cu deosebire despre fetele frumoase, nu voi să aud pic de hulă, că şi de-o aud, nu o cred. Destul, că o dată, aşa se povesteşte, lelea Nastasie chiar peria pe Ileana c-o despicătură de lemn şi încă aşa de frumos, încît biata fată scotea neşte zbierete de gîndeai că se prăpădeşte lumea. Crudă mamă mai era şi lelea Nastasie! Chiar cînd se văita Ileana mai cu tărie, cînd plîngea mai cu lacrămi şi ofta mai cu suspin, trece feciorul împăratului pe-acolo într-o căruţă, cum numai la feciori de împăraţi vezi. Fata plîngea amar. Cugetînd feciorul împăratului că poate ajuta ceva, opreşte trăsura-n drum şi intră-nlăuntru. În vremile acelea se vede treaba, că nici feciorii de împărat nu erau aşa făloşi, ca acum; mai intrau şi ei prin casele oamenilor de rînd. Întreabă deci pe fată, de ce plînge? Dar buna mamă, lelea Nastasie, nu lăsă pe Ileana să se obosească cu răspunsul, ci răspunse ea:

— Doară uite, domnişorule, trăsnită asta de fată are să-mi mănînce zilele cu-ndărătnicia ei; avut-am noi cînepă, avut-am şi in, eu n-am tors nici un fir, numai tot ea, doar voi vedea-o sătulă de tors, de unde? mai ajută la cele vecine, mai la neamuri, mai şi la streini, cine numai ştia că are cînepă nu scăpa de ea să nu-i dea un caier de tors, pînă gătă la tot satul. Acum după ce nime nu mai are de tors, s-a pus, focuita, că n-oi zice mai bine, s-a pus dumneaei să toarcă – cum n-a mai tors om pe lume – uite

dumneata, domnişorule, nuielele din gard, apoi să n-o bat? ba o omor cu bătaia.

— Numai atîta a greşit? întrebă feciorul împăratului; dacă toată greşala ei e asta, atunci n-o mai bate, făr' las-o să vină cu mine la mama, îi va da ea cînepă şi in pînă se va sătura de tors şi n-a fi silită să toarcă grădelele.

Lelea Nastasie, într-o bobotă de mînie, dădu bucuroasă pe Ileana şi din minutul acela n-a mai văzut-o.

După ce ajunse feciorul împăratului acasă, spune mamei sale întîmplarea cu fata cea frumoasă, chiar cum v-o spusei şi eu dumneavoastră, adecă el spuse mamei sale atîta cît ştiu de la lelea Nastasie, dar eu ştiind mai mult decît el, vă spusei ceva mai multişor. Destul că împărătesei îi păru bine că feciorul i-a adus o fată atît de harnică, o torcătoare atît de năzdrăvană, că vedeţi dumneavoastră, doară şi la curţile împărăteşti este lucru, şi încă cît lucru?! Să îmbraci tu atîta amar de cătane, să le hrăneşti, să le mai dai şi arme, şi Dumnezeu mai ştie cît este acolo de lucru şi de învăluit?!

Împărăteasa însă, muiere bună şi-nţeleaptă, nu dădu Ilenii cîteva zile nimic de lucru, că doară era obosită de cale şi o lăsă pînă-şi va veni în ori. Într-o seară însă, după ce cam gîndi împărăteasa că şi Ileana se va fi odihnit, destul, o cheamă în curte şi-i dădu nici mai mult nici mai puţin, decît doi saci plini, unul cu fuioare de cînepă şi altul cu fuioare de in, şi-i zise:

— Ileană, vezi tu aceşti doi saci, sînt plini de fuioare şi cred că tu pînă dimineaţă le vei toarce toate; dimineaţă să vii dar, draga mea, cu sacul cu ghemele; acum poţi merge dar toarce subţire şi răsuceşte bine tortul, să fie tare, să nu avem val cu el la ţesut.

Sărmana Ileană! de-abia-şi duce biata de ea sarcinile pînă-n chilie, nici nu cutează a le dezlega, ci începe a se boci şi a plînge, şi plînge şi se văietă şi-şi blastămă ceasul în care s-a născut şi blastămă pe mumă-sa de ce n-a spus adevărul la feciorul împăratului, căci atunci nu o aducea la curte s-o facă de ruşine. Pînă la miezul nopţii ţinu tot un plîns. Atunci vede că se deschide uşa singură şi intră în casă o babă lungă, seacă, gheboasă cu neşte dinţi lungi ca şi colţii de la greblă, era-n adevăr deşirată, de nu o poţi numi mai potrivit ca Miezul-nopţii, ori Marţi-seara ori Mama-huciului. Era baba Cloanţa. Fiind însă că întîmplarea o aduse chiar într-o marţi seara, Ileana credea că

vede pe Marţolea. Cît ce intră baba în casă, suflînd greu în degete şi răzimată pe-o cîrjă, începe a încuraja pe Ileana.

— Nu te teme, draga mătuşii, va fi cum va rîndui Dumnezeu, ştiu eu de ce plîngi, ştiu eu ce supărare ai, cunosc eu năcazul care te-a ajuns, dar nu te supăra nimic, culcă-te şi dormi în pace, voi isprăvi eu tot lucrul, apoi trăind în săcreata asta de lume, îmi vei răsplăti tu cîndva osteneala.

Se culcă Ileana cît de frică, cît de supărare, cît de ruşine şi cît de bucurie; îi venea a crede că baba asta e o strigoaie şi vrea s-o omoare, atunci se-ngrozi şi-i era frică de ea; apoi se gîndea că dacă-i Muma Pădurii şi poate că n-a omorî-o, ci-i va toarce fuioarele, dar o va şi spune împărătesei, apoi ce ruşine o să fie aceea pentru ea!? Se cam uita din pat, de sub învelitoare şi nu se putea destul mira de iuţeala cu care se învîrtea fusul în degetele babei; gîndeai că nu alta, fără dracul îl poartă, Doamne iartă-mă şi nu mă scrie-n osîndă! aşa de repede sfîrîia fusul între degetele lungi şi subţiri ale babei. Nu trecu un ceas bun de vreme şi baba goli un sac de fuioare şi-l umplu cu gheme. Tot aşa de lesne făcu şi inul tot gheme, fireşte după ce-l toarse şi cum gătă lucrul se făcu nevăzută, pieri ca o nălucă. Ileana nu credea că fuiorul e tors, credea că ea visase numai întîmplarea, ce vi-o spun, cu baba. Dar nici noaptea nu putu ţinea pînă-i lumea; se făcu o dată şi ziuă, şi pînă încă a nu se îmbrăca, fugi la saci. Bucuria ei, cînd văzu sacii plini de gheme, dar nu mai scotea ghemele afară, de nu le cintărea în mîni, era numai voie bună, puteai prinde iepuri cu ea de voioasă ce era. Colea după prînz merge cu sacii cei plini de gheme la înălţata împărăteasă. Să fi auzit la laude, să fi văzut de-aici încolo trai şi mai bun, mîncări şi mai scumpe, haine şi mai alese, scurt: Ileana-şi avea raiul pe pămînt la curtea împărătească.

Împărăteasa era cu voie bună, feciorul împăratului nu era supărat, Ileana… off! ea era fericită. Şi merse vestea fetei peste mări şi peste ţări şi veneau împărătese şi crăiese să vadă pe Ileana cea harnică şi frumoasă şi duceau numai vorbe de laudă despre ea.

O dată, chiar erau multe doamne de cele mari la curte, şi împărăteasa chemă pe Ileana înainte şi-i zise:

— Ileană, ca să vadă doamnele acestea cît eşti de harnică, pînă mîne dimineaţă vei toarce fuioraşele acestea de in. Adecă erau patru saci mari, plini plinuţi cu fuioare de in, încît nici a-i

duce nu putea, ci doi argaţi împărăteşti fură nevoiţi a-i duce pînă-n chilia Ilenei. Acum se puse Ileana iar pe gînduri, plîngea, suspina, se ruga la Dumnezeu: ori s-o omoare, ori să-i aducă iar pe baba Cloanţa să o scoată din năcaz. Cînd era la miezul nopţii, uşa se deschise şi deşirata de babă intră:

— Bună seara, draga mătuşii; de ce plîngi? Culcă-te şi dormi în pace lasă pe mătuşa, şi vina ei să fie de va fi vreo scădere.

Ce să mai întind vorbe? Ileana se culcă şi dormi boiereşte iar baba toarse în cîteva minute tot inul, apoi îl făcu ghem şi hai cu ele în sac, după aceea se făcu soră cu drumul.

În dimineaţa următoare, căută Ileana sacul cu ghemele, le numără, le cîntări-n mînă, apoi îngenunche şi plîngînd de bucurie, mulţumi lui Dumnezeu. După prînz le duse doamnei împărătese, carea o lăudă foarte şi-o îmbrăcă în haine şi mai frumoase, apoi o arătă doamnelor celor streine, care încă o lăudară cu toatele şi-o cinstiră cu bani de aur şi de argint pentru hărnicia ei. Nu-i lipsă să vă mai spun cît era Ileana de voioasă. Acum începură a veni chiar şi feciori de împăraţi să o vază. Şi le căzu dragă, că doară era frumoasă, nu glumă, apoi de hărnicia ei nu mai era om dimprejur care să nu ştie. Trebile se puneau de minune la cale. Într-o zi feciorul împăratului care o adusese, zise mumei sale:

— Mamă, mi-a venit vremea să mă-nsor; avere avem destulă, ţări înc-avem, dacă însă totuşi avem lipsă de ceva, apoi aceea e o muiere harnică; ce zici, mamă, oare să nu iau eu pe Ileana de soţie?

Mumă-sa nu mult se gîndi şi zise:

— Fiule, chiar era să zic, dar am aşteptat ca să-ţi văd gîndurile tale mai întîi; după ce-am adus-o la noi în casă, după ce e aşa de frumoasă şi de harnică, ştiu că peţitori i-or veni destui şi s-a mărita, dar noi de ruşine n-o putem lăsa fără pic de zestre; apoi şi tu, Dumnezeu ştie, pe cine a-i lua, să nimereşti mai bine decît cu ea? O să mai fac, dragul mamii, o probă cu ea şi de s-a ivi tot harnică, ca pînă-acum, a ta să fie, adecă a noastră: muierea ta şi nora mea!

Pe cum se vede pe vremile acelea nici feciorii de împărat nu se ruşinau a lua fete de naţie, din popor, dacă chibzuiau că-s harnice; astăzi? tot petecitul ar trage să ia doamne şi încă doamne bogate şi frumoase şi-nvăţate!

Preste cîteva zile, chiar într-o marţă pe la ojină, merge

împărăteasa în chilia Ilenei şi-i zice:

— Draga mamei, să vii să-ţi mai arăt ce să torci la noapte. Şi merse Ileana cu înălţata împărăteasă şi-i numără zece saci plini, cinci cu fuioare de cînepă, cinci cu fuioare de in şi-i zise:

— Pe nune dimineaţă să fie gata, ci vezi de-l toarce ca sîrma, că vom face din el aţă de cusut haine cătăneşti. Zece slugi deabia duseră sacii pînă-n chilia Ilenei. După ce rămase Ileana singură-n chilie se puse nenişorule iar pe plîns, dar aşa plîngea, de-i curgeau lacrămile ca bobul pe obraz la vale. „Cum nu m-a trăsnit Dumnezeu – se bocea ea – să nu mai fi cunoscut nici mamă, nici feciori de împărat, nici curţi împărăteşti? Cine m-a pus să tac, să nu spun la început că eu nu ştiu toarce, că doară zicea popa nostru în biserică că: cu minciuna nu mergi departe, ori cinezi, ori prînzeşti cu ea, dar amîndouă rar le faci; peste mine trecu ispita de două ori, dar a treia oară ştiu că nu scap, de m-or prinde cu minciuna, tot mă omoară, de nu m-oi omorî eu de ruşine; m-arunc în fîntînă cu capul în jos. Colo de către ziuă – tot astfel de gînduri îi umblau fetii prin cap pînă colo către miezul nopţii, atunci uşa se deschide şi, Doamne apără, intră adecă baba Cloanţa…

— Bună seara, draga mătuşii! tu iar eşti supărată, iar plîngi, Doamne, slabă mai eşti de înger; taci că te scap eu şi de năcazul acesta, dar, uite, pentru osteneală tu să mă chemi la nunta ta, ori după cine, ţi-a fi rînduit să te măriţi, să mă chemi, şi eu voi veni şi mult bine-ţi voi prinde.

— Dar cum voi şti să te chem? întrebă Ileana.

— Vei ieşi, zise baba, vei ieşi afară cînd vor fi oaspeţii adunaţi şi cînd vei fi la tăietor vei zice: Babă Cloanţă, hai la ospăţ, că iată mă mărit, înţelesu-m-ai?

— Înţeles.

— Şi te legi că mă vei chema?

— Mă leg.

— Ei bine, dormi în pace şi n-avea nici habar de tors.

Şi unde nu se puse Ileana pe un somn dulce, de gîndeai că nu alta, fără de-ar fi şapte nopţi legate laolaltă încă s-ar cumpăni să le doarmă. Şi se deşteaptă ea de deşteptat – ca omul îngîndurat – cînd era de mult ziuă. Împărăteasa se uitase în vreo două-trei rînduri pe fereastră la ea, de cînd se făcuse ziuă, dar îşi zise: „E obosită sărmana, ar fi păcat s-o trezesc, că acuma e somnul mai dulce, după atîta amar de muncă!” În urmă

însă rupînd-o foamea pe Ilenuca, se deşteptă şi, frecîndu-se la ochi, merse la saci să-şi vadă munca. După ce pipăi cu băgare de seamă şi simţi în toţi sacii ghemele tari şi mari ca bostanii, nu se putu stăpîni a nu o podidi un plîns de bucurie şi a nu zice:

— Mulţumescu-ţi, Doamne Dumnezeul meu, că m-ai scăpat şi de astă muncă, îndură-te şi nu mă părăsi pînă voi fi vie. Dar gîndul îi era la baba Cloanţa. Şi împărăteasa auzi vorbele ei, ea era chiar la uşă şi-ncepu şi ea a plînge de bucurie, apoi intră în chiliuţa Ilenei, o ridică din genunchi, o strînse la piept şi sărutînd-o zise:

— Lasă, Ileană, tu pentru hărnicia ta să ştii că mi-ai intrat atît de dragă, încît m-am hotărît să mi te fac chiar noră!

Toate ca toate, dar una ca asta n-o visase Ileana, că mă rog, a fi împărăteasă doară e lucru mare, nu iac-aşa. Se vede că Ileana se născuse în planeta cea bună, că feciorul împăratului, prinţul, vine la ea cu feluri de haine şi scumpeturi şi-i spune că să se gate de nuntă. Apoi mă rog: cine nu se ştie găta, cînd are cu ce?

Colo de către seară încep oaspeţii a veni, în urmă vine şi popa de-i cunună, apoi se pun la mîncate, la beute, la dinum – danam, de gîndeai că trei prinţi se însoară, nu numai unul.

Cînd era veselia mai pogană, Ileana iese afară, se duce la tăietor şi zise-ncet:

— Mătuşă Cloanţă, hai la ospăţ şi iartă că te chem aşa tîrziu!

Baba atunci fu aci, lungă, deşirată, gheboasă, colţată, sacă, cum o cunoaşteţi; şi cum ieşi la iveală, zise Ilenii:

— Draga mătuşii, cînd vom intra în casă, tu să zici: Cinstiţi boieri de cinste şi de omenie, să nu vă fie lucru cu supărare, dacă am cutezat a chema pe mătuşa la nunta mea, e bătrînă, e urîtă, cum o vedeţi, dar are o inimă tare bună către mine şi-o iubesc şi-o cinstesc ca pe mama, ba şi mai tare, că mama e departe, dar ea e aci.

Şi-aşa făcură. Iar oaspeţii se mirau de baba aceea deşirată şi împărăteasa nu se putu răbda să nu zică:

— Mătuşă! De ce ai dinţii aşa lungi şi degete aşa sucite?

— O! draga mătuşii, torsul cel mult, torsul m-a schimonosit, că numai nepoata Ileana e torcătoare cum eram eu în vremea mea, dar mulţămesc lui Dumnezeu că-şi capătă bărbat care doară n-a pune-o la tors să i se strice faţa şi dinţii şi degetele şi să se facă din frumoasă cum e, schiloadă ca mine?

Iar împărăteasa mulţumi bătrînei, că le spuse şi zise înaintea tuturor:

— Ileana, draga mamei, de azi încolo să nu mai cutezi a prinde caier în mînă că nu doresc ca să te văd ca pre mătuşă-ta, iar de vei cuteza a călca porunca, te alung nu numai de la curte, dar şi din ţările mele; priceputu-m-ai?

— Priceput, răspunse Ileana, iar oaspeţii strigară: bravo! şi vivat!

Baba Cloanţa se duse de unde-a venit şi de atuncea nu s-a mai ivit să mai ajute cuiva la tors; din curţile împărăteşti a ieşit caierul încă-n dimineaţa următoare, şi ieşit e pînă în ziua de azi; Ileana cu prinţul ei, de n-au murit, şi azi mai trăiesc, iar eu gătîndu-mi minciuna zic:

— Toarceţi, fete, toarceţi c-a murit baba Cloanţa!

Auzită şi scrisă în Reteag, lîngă Someşul Mare.

GANUL ŢIGANUL

A fost odată, ca niciodată.

A fost odată ce-a fost, dar n-a fost aşa mare minune, c-a fost numai un ţigan cu numele Ganul. Cum să fie aceea mare minune? că doară ţigani totdeauna că au fost, ici ţigani, colea ţigani, dincolo ţigani, în ceea parte iar ţigani, tot de ţigani dai şi cu ţigani te-ntîlneşti; ba ici colea mai vedem şi cîte un om mai ţigan decît toţi ţiganii.

E, dar ţiganul meu şi-al dumneavoastră, de care vreau să vorbesc, într-un chip era ţigan ca ceilalţi ţigani; adecă era sărăcuţ săracul de el, încît cîteodată, ba de cele mai multe ori, trăia tot cu noduri fripte învăluite cu răbdări prăjite, dar într-alt chip se deosebea de ceialalţi ţigani. Anume el era cu minte. Pot să fie şi ţigani cu minte, aşa mai rari, dar vorba e aşa că ţiganii sînt toţi nărozi. Şi Ganul ţiganul era cu minte, zău cum să nu fie, cînd el fără vreo măiestrie, fără cămin, fără ceteră, fără casă, fără masă, numai c-un bordei, care nu era nici acela al lui, ci al naşului, trăia cum putea, de pe-o zi pe alta, dar rău trăia.

Ganul ţiganul nu era singur, căci avea ş-o muiere cu care căpătase vreo şase puradei, vasăzică pui de ţigan. Acum chiar nime n-ar putea zice că Ganul ţiganul nu era om cu minte, căci el şi ca om sărac totuşi s-a nizuit să aibă o familie. Apoi dacă ne cugetăm că el cu sărăcia lui a crescut şase prunci, sau mai bine zis, după datina ţiganului, i-a lăsat să crească, precum îşi cresc toţi ţiganii copiii, aceea nu e lucru mare. Ba da, chiar lucru de mirat şi de pocosit, în urmă totuşi a gătat Ganul ţiganul cu toate; oamenii din sat de mult nu i-au mai dat nimic, iar acum de vreo cîteva zile, nici de la naşu-său nu a mai căpătat ce să rumege, cu ce să-şi ostenească fălcile şi cu ce să-şi îndoape foalele.

Ce să facă el dară?

De răbdări s-a săturat ca de mere acri; de lipsuri, calea valea, dar nu mai avea nimic, iar copiii i se trînteau pe jos de foame, muierea pe-aceea cale.

Ce să facă el aşadară?

Fluieră una a pagubă, se mai gîndeşte şi iar se mai socoteşte, ce să facă? încătrău s-apuce? şi de ce să se prindă? Să meargă să fure, nu-i venea la socoteală, căci la furat trebuie oameni sprinteni, oameni iuţi şi oameni cu curagiu, care pot să

se apere, dar să şi fugă la vreme de lipsă. Apoi el să fie harnic de-aceea treabă? Ba. El ne cum să aibă curagiu, dar nu putea nici fugi, căci era lat de foame deoarece de trei zile nu mîncase nimic.

Ce să facă dară?

Se mai gîndeşte şi iar se mai socoteşte, apoi se mai scarpină-n cap, poate de năcaz, dacă nu de altele, în urmă ajunge la aceea credinţă, că Dumnezeu e pricina, că el e sărac şi că de aceea moare el de foame.

Dacă nu era Dumnezeu, chiar Dumnezeu, atunci era ce era, căci ţiganul tare deznădăjduise. În urmă se conteni, dar iar se gîndi, c-aşa nu-i bine să rămînă, dar nici nu poate să rămînă, căci n-are ce mînca. Deci zise muierii sale:

— Tu babă!

— Ce-i Gănuţule?

— E rău, zice ţiganul scărpinîndu-se-n cap, cine ştie din ce pricină e rău, că mai rău de-aşa nu se poate, fiindcă acum chiar n-avem ce mînca. Pînă acum mai căpătam de ici de colea cîte ceva, dar acum parcă nu-i lucru curat, nu mai căpătăm nimic de nicăiri, iar aşa nu putem sta. Să-mi faci tu mie o turtă de cenuşă, muiată ştii tu cu apă de cea proaspătă şi limpede de rîu ca să am ce să mînc pre cale, căci eu mă duc la Dumnezeu, să mă sfădesc cu el, pentru ce ne ţine aşa de rău, dacă-i sîntem toţi copiii lui şi el ni-i la toţi tată bun.

— Bine zici, tu Gănuţule dragă, îi răspunse muierea, oftînd una, ai drept, iată-ntr-o clipită-ţi voi face şi te du, căci aşa nu mai putem sta.

Se puse ţiganca şi aduse apă de cea proaspătă şi limpede din rîu, alese două blide de cenuşă, le muie şi le frămîntă cumsecade, dar să fi văzut cum frămîntă, aşa frămîntă, aşa scutura, încît cugetai, că vrea să coacă un cuptor de douăzeci de pite şi vreo cîteva mălaie.

În scurt timp turta fu pusă pe vatră şi coaptă cum e dată.

Şi plecă ţiganul cu cugetul de-a merge pînă la Dumnezeu, pe care voia să-l bată, dacă nu-l va ajuta cu ceva. Se duse şi călători mult, pînă mîncă turta de jumătate. Chiar drum lung nu făcu, fiindcă nu putea merge aşa tare, deoarece precum v-am spus, era lat de foame. Mergînd aşa pe cale, iată se-ntîlneşte cu un bătrîn.

Acela era Dumnezeu, dragul de el, care luase chip de om şi

plecase înaintea ţiganului, ca să facă, ce va face, să-l împace şi pe el.

— Bună seara, măi ţigane! îi zise Dumnezeu.

— Să fii sănătos, bătrînule!

— Dar unde te duci?

— Dă-mi pace, nu mă opăci, se răsti ţiganul, căci am să mă duc pînă la Dumnezeu să mă bat cu el.

— Apoi pentru ce să te baţi tu cu el?

— Pentru că nu-mi dă de mîncare şi mă lasă să pier de foame cu muierea şi cu copiii cu tot. Mă duc dar să văd, sau îmi dă, sau e rău de amîndoi.

— Lasă-te, măi ţigane, de gîndul tău, căci pe Dumnezeu tot nu-l vei găsi, iată-ţi ajut eu şi nu te las să mori de foame cu muierea şi cu copiii tăi. Uită-te aici şi na masa aceasta, către care cînd vei zice:

Scumpă masă
De mătasă,
Ia aminte
De te-ntinde
Cu mîncări
Cu ţigări
Şi cu vin
De-l pelin,

atunci ea-ndată se va aşterne cu tot felul de mîncări şi beuturi, din cari poţi mînca totdeauna cînd eşti flămînd, pînă te vei sătura, iar cînd vei fi sătul vei zice:

Ian adună,
Masă bună;
Bucături
La sfărmituri
Laolaltă
Pîn’ de-altădată,

căci îndată se vor strînge tot ce va fi rămas iar laolaltă şi tu-ţi poţi căuta de lucrul tău şi muierea ta de-al ei, căci nu va trebui să trudiţi după de-ale gurii şi de a foalelui.

— Îţi mulţumesc, răspunse ţiganul, şi-ţi sărut picioarele,

mînile, tălpile, spatele şi pe tot locul bogdaprosta de ce-mi dăduşi, că baremi acum nu mai trebuie să lucru şi să mă amuţe cei rumâni cu cînii!

I fu mult ţiganului pînă rosti aceste vorbe, căci le zice cam cu grabă nici ştiind ce zice. Cugetul lui fu la aceea cum o să mănînce şi să se sature, ca de care n-a mai văzut niciodată.

Se întoarce deci de pe calea apucată, căci acum avea ce-i trebuie de rîndul gurii. Abia aştepta să găsească vreun loc ascuns, ca să mînce ce-i poftea inima. Spre nenorocirea lui nu departe găsi o groapă în pămînt, aci se aşează ca, deşi era seară, să-şi facă ameazul. Înainte de toate însă apucă jumătatea de turtă de cenuşă din traista toată petecită, se uită la ea şi zice:

— Tu turtă de cenuşă! de tine am avut parte mai mult ca de toate celea-n lumea asta, am văzut bine că eşti rea, dar fără tine o duceam şi mai rău. Acum nu mai am lipsă de tine, căci de aici încolo, nici popa cel rumânesc nu trăieşte mai bine decum voi trăi eu.

Du-te dar să nu te mai văd.

Zicînd acestea aşa a aruncat-o, cît nici schiamătă nu s-a ales de ea. După aceea prinse masa, care o pusese jos, o chiti bine pe pămînt, se linse odată pe buze, apoi zise:

Scumpă masă
De mătasă,
Ia aminte
De te-ntinde
Cu mîncări
Cu ţigări
Şi cu vin
De-l pelin.

Nici nu gătă bine vorbele acestea, cînd masa începu a se aşterne şi a se umplea cu tot felul de mîncări, cu beuturi, cu ţigări şi cu cîte de toate sînt pe-o masă domnească. Era zupă grasă cu stele, care parcă sclipeau, era curechi cu clisă şi sîngereţi, era carne friptă de purcel, erau plăcinte, erau... de cîte mai erau, că cine biruie să spună toate cîte-au fost, că doar au fost multe. Apoi era vin, de cel roşu pelin, de care beau numai domnii cei mari, mai erau ce-i este tare de folos omului

săturat, adecă ţigări. Dar să ştiţi dumneavoastră de cari?! Vai Doamne! erau de cele cu pai, de care fumează numai domnii şi numai acei domni, cari au pungă mare şi plină.

De acestea de toate erau pe masa lui Ganul ţiganul.

Cînd le văzu acestea toate ţiganul, nu credea ochilor, el nădăjduise c-acea masă tainică-i va da cel mult balmoş, nu şi de celea mîncări, pe care nici nu le cunoştea, fiindcă nici nu mai văzuse asemenea.

D-apoi cînd văzu vinul? Auleo Doamne! vin de care nici neam de neamul lui Ganul, doar nici naşul lui n-a gustat; el de aci încolo, gîndea, va să bea în toată ziua petrecîndu-şi ca domnii cei mari.

Se puse deci la mîncare şi cum fu lipit de foame, dar mai ales de dragul mâncărilor, se sătură de se făcu burduf. Mai mîncă, mai beu vin, mai mîncă iar, mai beu iar vin, apoi aprinse ţigarea, o fumă pînă cătră capăt, iar capătul ţigării după datina strămoşească a ţiganilor îl aruncă-n gură, punîndu-l pe o măsea.

După ce se sătură bine, ţiganul zice cătră masă:

Ian adună,
Masă bună;
Bucături
La sfărmituri
Laolaltă
Pîn’ de-altădată.

După ce zise aceste vorbe, aşa se ascunseră toate bucatele rămase de pe masă, ca şi cînd n-ar fi fost nimic niciodată. Apoi luă masa în spate şi haid’ la drum cătră casă. Dar cum făcu cum nu făcu, cum se gîndi cum nu se gîndi, se băgă la naşu-său, care era rumân. Poate că de aceea s-a fi băgat, că fiind foarte întunerec, îi era frică să meargă mai departe. Nici el n-avu gînd chiar să se bage, dar acum era băgat, şi-apoi frica, mai ales la ţigan, e mare doamnă.

Naşul său român şi ca atare ospătarnic ca tot românul mai ales cu finii săi, îl pofti la cină, care chiar atunci se pusese la masă. Cina se ajungea, căci românul totdeauna face mîncare să s-ajungă şi să nu lipsească. Era o mămăligă, la a cărei umbră puteai bate coasa, şi aşezată pe un cîrpător; un blid ca o jumătate de mierţă era plin de curechiu acru, colea prăjit cum

se cade, mai avînd în el şi ceva mărunţişuri.

Din curechiu mîncă ţiganul, dar nu prea mîncă, dar cînd tot în acel blid se turnă zară, în care se dumică mămăligă, atunci lua, lua, încît gîndeai precum gîndea şi naşul, că de trei zile n-a mâncat nimic. El mâncase săracul, dar zara fiind bucătura cea mai gustoasă şi mai după neam, mai bine să se-ntîmple orişice decît să rămînă zara.

Aşa cum gîndi şi făcu, căci mîncînd la zară, şi-a fost uitat, că el numai mai înainte era sătul, iar ca unul care-ndrăznea la masa naşu-său luă blidul, după ce se lăsară ceilalţi, îl puse-n poală şi-l goli de tot.

După cină vru ţiganul să plece, însă naşu-său i zise:

— Nu te duce, finule, doar să nu te prăpădeşti dumneata acum în noaptea asta-ntunecoasă pe uliţele satului, rămîni de dormi la noi, că doar ai unde să rămîni. Iată muierea mea ţi-aduce paie ici în casă şi-ţi aşterne, ca să odihneşti bine.

— Rămîn, dar iată masa mea aici, am căpătat-o azi de la un bătrîn şi nu cumva să ziceţi către ea:

Scumpă masă
De mătasă,
Ia aminte
De te-ntinde
Cu mîncări
Cu ţigări
Şi cu vin
De-l pelin.

c-apoi se-ntinde cu tot felul de mîncări şi beuturi şi apoi nu ştiţi ce să ziceţi ca să se strîngă iar, căci trebuie zis:

Ian adună,
Masă bună;
Bucături
La sfărmituri
Laolaltă
Pîn’ de-altădată.

Dacă-mi făgăduiţi că mă veţi asculta, atunci rămîn, dacă nu, mă duc.

— Cum să nu te ascultăm, finule, că doară noi n-avem nimic cu masa dumitale, pentru aceea poţi dormi odihnit, noi nu-i vom avea grijă.

Se culcă ţiganul, se culcară şi ceilalţi, ţiganul pe vatră, iar ceialalţi în pat.

Ţiganul adormi iute, căci era ostenit şi sătul, dar naşul cu naşa nu aţipiră, căci aveau de gînd să afle ce poate face masa cea tainică a ţiganului. Colo, pe cînd cîntă cocoşii întîia oară, se sculă naşa-ncet, apoi aprinse lumina, cînd se sculă şi naşul, luară masa, o duseră-n cămară, închiseră după ei uşa cămării şi zise naşa către masă:

Scumpă masă
De mătasă,
Ia aminte
De te-ntinde
Cu mîncări
Cu ţigări
Şi cu vin
De-l pelin.

Precum au fost auzit de la ţiganul; cînd gătară vorbele acestea, numai se minunară şi se pocoziră, văzînd că e drept ce le-a zis ţiganul, finul lor. Asta ne-a fi şi nouă bună – cugetară ei, cum să facem s-o luăm de la ţigan? În urmă naşa zise:

— Măi bărbate, haid' s-ascundem masa asta.

— E! dar ce va zice ţiganul atunci?

— I vom da lui a noastră cea din pod, căci seamănă cu asta.

Cum ziseră aşa făcură. Scoborîră masa din pod, o spălară, o duseră-n casă, pe urmă se puseră-n pat şi dormiră pîn' la ziuă.

Dimineaţa se sculă ţiganul, mulţămi de ospitalitate, îşi luă rămas bun şi plecă. Cînd ajunse-n uşa bordeiului strigă:

— No baba mea şi puradeii mei, de aci încolo nu mai flămînziţi, ci veţi trăi ca domnii. Haideţi, dragii tatii, aici, pe lîngă masa aceasta şi aşteptaţi să zic, să vină mâncările. Începu deci:

Scumpă masă
De mătasă,
Ia aminte
De te-ntinde

Cu mîncări
Cu ţigări
Şi cu vin
De-l pelin.

Sta ţiganca, stau copiii cu gurile căscate, dar sta şi ţiganul aşteptînd să vină ceva, dar nu venea nimic. Mai zise odată, mai zise şi-a doua oară şi-a treia oară, dar nu plăti nimic. În urmă se mînie, luă săcurea şi-o tăie toată bucăţi, apoi zise muierii sale:

— Tu, muiere, văd, că Dumnezeu m-a înşelat, căci nu mi-a lăsat darul, care mi l-a fost dat bătrînul cu masa. Să-mi mai faci mie o turtă de cenuşă ca şi care mi-ai făcut-o ieri, căci eu acum chiar vreau să mă duc, că unde-ntîlnesc pe Dumnezeu acolo să-l bat, pînă nu-mi dă tot ce-mi trebuie mie. Auzit-ai, tu?

— Auzit, Gănuţule dragă, auzit, dar vezi bine că nu mai pot să mă mişc de slabă ce sînt, fiindcă nu mai pot de foame. Apoi n-auzi tu copiii cum zbiară, se tînguiesc şi cer de mîncare? N-auzi tu bine? şi dacă n-auzi, ian ascultă şi mă priveşte, apoi spune-mi ce să mai fac, cum s-o mai întorc?

— Acum, draga mea muiere, fă ce vei face şi-mi fă turta, că doară spre binele vostru plec unde plec. Cînd gaţi mai du-te şi mai cere de la vecini şi de la alţi rumânaşi, că doară de-aceea ţi-a dat Dumnezeu o gură destul de mare.

Nu mai zise nimic ţiganca, căci ştia ea bine din ce pricină nu mai cere, fiindcă toţi s-au fost săturat de cerutele ei şi nu-i mai da nimeni nimic. Deci făcu altă turtă de cenuşe, după cum a fost făcut-o cea dintîi, o coapse colea cum se cade şi-o dete bărbatului.

Plecă iar ţiganul cu turta-n traista cea toată petece. Dar nu merse mult, căci în locul în care s-a întîlnit ieri cu bătrînul, care era Dumnezeu drăguţ de el, s-a întîlnit şi azi.

— Unde mergi, măi ţigane? îl întrebă Dumnezeu, în chip de om bătrîn.

— Acum chiar mă duc la Dumnezeu să mă bat cu el.

— Dar pentru ce?

— Pentru că nu grijeşte de mine, aceea e una, iar alta e că dumneata ai făcut ieri bine cu mine de mi-ai dat o masă, care să-mi dea totdeauna de mîncare. Mi-a şi dat odată, dar astăzi dimineaţă, cînd am venit cu ea de la naşul n-a vrut să-mi deie, din care pricină eu am tăiat-o toată, şi-am băgat-o în foc şi-

acum plec unde-am plecat ieri, dar dumneata m-ai opăcit.

— Opreşte-te ţigane şi nu te duce, uite calul, care e aci lîngă noi, prinde-l de frîu şi du-l, căci ăsta-ţi va fi de folos anume, cînd vei zice către el:

Scump cal
Din Ardeal,
Dă-mi bani,
Gologani,
Taleri laţi,
Galbeni spălaţi,

atunci va vărsa tot felul de bani din el, din care poţi folosi, cîţi vreai, iar ceialalţi cît rămîn, i va soarbe iar, dacă vei zice:

Soarbe banii,
Ce-au rămas
Gologanii,
Iar pe nas.

— Îţi mulţămesc om bun ce eşti, căci faci mult bine cu mine, că de nu făceai, drept la Dumnezeu mă duceam. Pîn’ la el nu mă opream.

Ar fi zis ţiganul mai multe, dar bătrînul se făcu nevăzut, atunci se-ntoarce către casă, dar la locul unde mîncase ieri se opri să vază, drept e ceea ce-a zis bătrînul binefăcător despre cal.

Scump cal
Din Ardeal,
Dă-mi bani,
Gologani,
Taleri laţi,
Galbeni spălaţi,

Atunci, oh minune! calul începu a vărsa bani pe gură şi pe nas, cît strălucirea lor îţi întuneca ochii. Erau taleri de cei mari şi groşi, erau galbeni de cei mari şi de cei mici, c-un cuvînt erau bani ca şi care n-a avut nimeni aşa de mulţi. Se bucură ţiganul încă mai tare ca ieri, căci acum gîndea „banul e roata lumii”, iar

el avînd mulţi bani, va face tot ce va voi, va trăi bine şi-şi va face neşte curţi, ca şi care nici seamăn să fie pe lumea asta.

Îşi umplu deci buzunarele cu bani, iar ce-a mai rămas pe jos îi sorbi calul, cînd îi zise:

Soarbe banii,
Ce-au rămas
Gologanii,
Iar pe nas.

şi plecă mai departe pînă dete de-o ospătărie, aci se băgă-nlăuntru şi mîncă, beu şi trăi cum i pofti inima, pentru care plăti bani nenumăraţi. După ce se înseră porni cătră casă, dar fiind întunerec şi fiindu-i frică să meargă acasă, se băgă pînă la naşul.

— Bună seara, naşule, că iară vin.

— Să fii sănătos, finule, bine că vini, că nouă ne pare totdeauna bine cînd vin finii noştri.

— Tu babă, ian vezi grăbeşte cu cina, să cinăm cu toţii.

— Pîn-atunci, finule, şezi colea pe scaun.

— Aş şedea, naşule, vă mulţămesc, dar am afară un cal scump şi mi-i frică, că mi-l fură, faceţi bine şi-i faceţi ceva rînduială baremi ori şi unde, să fie la scuteală legat şi să aibă baremi ceva ogrinji dinainte.

— Cum să nu, finule, bun bucuros, ian du-te, mă slugă, de vezi de calul finului, du-l în grajd şi dă-i fîn să mînce, să nu flămînzească. Zise aşa naşul, că baremi cu asta să plătească masa ţiganului, apoi mai cugetă, că cine ştie ce-o fi şi ce-o plăti calul acesta.

— Naşule, te mai rog, fii bun dă-mi un pic de apă să beau.

— Lasă, finule, nu bea apă, iată aici a adus baba mea din pivniţă un ulcioraş de vinars, o să gustăm de-acolo pînă se gată cina.

Aşa făcură, ţiganul cam slab de minte se cam îmbătă, iar venind cina mîncă, după care voia să plece.

— Să faceţi bine, naşule, să-mi daţi calul, căci vreau să plec acasă, zise ţiganul, abia stînd pe picioare.

— Oh! nu te gîndi la de-acestea, finule, rămîi aci peste noapte, că doar nu te vei duce prin aşa întunerec, avînd unde să dormi. Tu babă, ian du-te, adă nişte paie şi aşterne finului jos să

se culce, să se odihnească, căci e ostenit. Apoi, măi slugă, tu să ai bine grije de calul finului.

— Eu rămîn dar, răspunde ţiganul, însă nu care cumva să vă pună păcatele să ziceţi cătră calul meu:

Scump cal
Din Ardeal,
Dă-mi bani,
Gologani,
Taleri laţi,
Galbeni spălaţi,

c-apoi atîţia bani varsă, cît n-aveţi unde să-i puneţi şi ce să faceţi cu ei, şi-apoi nu ştiţi să ziceţi calului:

Soarbe banii,
Ce-au rămas
Gologanii,
Iar pe nas,

căci numai la ăste vorbe-i soarbe iar; dacă nu, ştiind hoţii ce aveţi, vin şi vă omoară şi vă fură calul.

— Nu, nu, nu, finule, nu te teme, că nu sîntem noi aşa oameni.

Ţiganul fiind ostenit şi cam beut, adormi iute, cît nu mai ştia de el.

— Oare ce va mai fi asta, zise naşa cătră naşul într-un tîrziu, haid’ să ne sculăm şi să cercăm, adevăr e ce zice finul?

Se sculară, se duseră-n grajd şi ziseră cătră cal:

Scump cal
Din Ardeal,
Dă-mi bani,
Gologani,
Taleri laţi,
Galbeni spălaţi,

Ce-au văzut atunci, s-au minunat, calul voma bani cu nenumărata.

— Ah! cugetă naşa, calul acesta ne va fi bun nouă; iar finului

vom da unul din ai noştri, căci el şi aşa nu-l cunoaşte. Zice deci calului:

Soarbe banii,
Ce-au rămas,
Gologanii,
Iar pe nas!

Aşa au făcut dimineaţa cînd se sculă ţiganul, luă calul, care-l dete naşul şi plecă cătră casă, unde cînd ajunse zise ţigancei:

— Tu babă, acum am scăpat de sărăcie, avem acum bani şi mai mulţi de cîţi ne trebuie, ian uite, ce se face dacă zic:

Scump cal
Din Ardeal,
Dă-mi bani,
Gologani,
Taleri laţi,
Galbeni spălaţi,

Tot aştepta, tot aştepta să verse calul bani, dar în zadar. Mai zise odată, mai de două ori, apoi văzînd că tot nimica e a lui, luă săcurea şi omorî calul. Se căută apoi prin buzunare şi află un taler pierdut din ziua de ieri, îl dete ţigancei şi zise:

— Du-te, babă, undeva şi cumpără pe banul acesta ceva de mîncare, ca să mîncaţi cu toţii, dar grăbeşte, că ai să-mi faci acum o turtă din făina ce-o vei cumpăra să plec şi să mă duc iar la Dumnezeu, ca să mă sfădesc cu el, deoarece de două ori m-a înşelat pînă acum. Acum chiar nu-l mai las, fie ce va fi.

Se duse ţiganca şi cîştigă de-un taler, mai fărină, mai brînză, mai lapte acru, aşa cît cu toţii se putură sătura odată după o foame răbdată de vreo cîteva zile.

Apoi din fărina rămasă, se puse ţiganca şi făcu o turtă, dar asta era chiar turtă, făcută colea bine şi frământată cum se cade. Plecă ţiganul, nu mai aşteptă, şi merse, ca să facă ce va face să scape de batjocura de care dete, ajungînd de două ori norocul la el şi tot de-atîtea ori nu a fost harnic de el.

La locul cunoscut iar se-ntîlni cu bătrînul, care precum ştim era Dumnezeu milostivul, în chip de om.

— Unde mergi, ţigane?

Ţiganul nu răspunse nimic şi merse mai departe.

— Unde mergi, măi ţigane? întrebă Dumnezeu a doua oară.

— Dă-mi pace, nu mă mai opăci…

— Ian stăi, măi ţigane!

— Ce ai cu mine?

— Să-ntreb unde te duci iar?

— Apoi dacă vrei să ştii, acum de bună seamă mă duc la Dumnezeu să mă bat cu el, căci numai el e pricina că eu sînt nefericit.

— Eşti nefericit?

— Da.

— Cum? Poate n-ai ce să mănînci şi să bei? N-ai bani? Ce-ai făcut cu ce ţi-am dat?

— După ce-am durmit la naşul, totdeauna am plecat dimineaţa acasă, dar în deşert am mai aşteptat, căci masa nu mi-a dat de mîncare şi beutură, iar calul nu mi-a dat bani. Iar la acestea numai Dumnezeu e pricina.

— Lasă-te, ţigane, nu merge mai departe, căci o să-ţi mai dau încă ceva, de care ştiu că eşti harnic.

— Dar numai aşa să-mi dai să nu mă mai înşele.

— Bine nu te teme, că acum nu-ţi piere din mînă.

— Dar ce-mi dai?

— Uite aici ce-ţi dau, na jiloveaţa aceasta din nuiele legate laolaltă cătră care cînd vei zice:

Jiloveaţă,
Legată cu aţă,
Să te-ntorci şi să te suci
Şi mintea la loc s-o duci,

atunci vei vedea ce vei căpăta, de care cînd te vei sătura să zici:

Acum lasă ş-odihneşte,
Căci asta mult foloseşte.

— Dar ce-mi va da? întreabă ţiganul.

— Vei vedea tu ce-ţi va da.

Cînd vru ţiganul să mulţămească, bătrînul se făcu nevăzut, dar nici nu era să mulţămească cu toată voia, căci el se grăbea

la locul unde gustase el de două ori fericirea. Era tare neodihnit să vadă ce va primi acum în dar de la bătrînul binefăcător. Alergă deci într-un suflet pînă la groapa lui cunoscută, se puse jos şi zise:

Jiloveaţă,
Legată cu aţă,
Să te-ntorci şi să te suci
Şi mintea la loc s-o duci,

Cum gătă aceste vorbe, jiloveaţa se puse pe el şi-l lovea peste cap, peste spate, peste mîni şi peste unde ajungea. Dar aşa, da, îmblătea pe bietul ţigan, ca să-i vină mintea la loc, încît abia-i veniră în minte vorbele spuse de bătrîn, deci între lovituri strigă:

Acum lasă ş-odihneşte,
Căci asta mult foloseşte,

cînd loviturile se conteniră, el abia putea răsufla.

Acum îi sosi mintea la loc, căci ştia el ce avea să facă.

Plecă deci mai departe cugetînd în sine: Trebuie să mă abat acum pe la naşul, ca să-i joc puţintel, dacă ei vor fi pricina nefericirii mele, nu-i voi juca eu adecă, căci se vor juca ei pe ei.

Ajungînd la naşul cam înserase.

— Bună seara, naşule, zise ţiganul intrînd, iară vă vin pe cap.

— Bine faci că vini, finule, că şi noi numai pe dumneata te-avem, apoi acum în serile aste lungi de toamnă ni-e urît şi nouă singuri; ian şezi colea pe scaun să mai povestim de vremuri şi de lipse, iar tu babă du-te-n pivniţă şi adă un ulcioraş de vinars, să mai gustăm cu finul nostru printre poveşti, că acela e de noi, apoi te sileşte cu cina s-o faci colea cum ştii tu, barem acum cînd aduse Dumnezeu mai de vreme pe finul nostru, căci acum nu ne putem mîntui, că e prea din vreme, nu ca-n celelalte sări.

— O să facă bine, să ierte şi finul nostru, zise naşa, căci cîte odată sîntem şi noi mai învăluiţi, nepregătiţi, cu toate că pîn-acum ne-a dat Dumnezeu, de avem din ce să trăim de pe-o zi pe altă, fără multe gînduri.

— Eu iert bine, răspunse ţiganul, că beau şi mînc cînd vin aici, nu ştiu cum veţi ierta dumneavoastră.

— Nu te gîndi la aceea, răspunse naşul, ci primeşte cu ce te îmbiem, că te îmbiem cu inimă curată.

Între acestea naşa aduse ulcioraşul de vinars din pivniţă şi se puseră a mai gusta cîteodată între poveşti, pînă cînd naşa gătind cina, se uită acum colea acum pe dincolea, să vadă ce-a adus iarăşi ţiganul, însă văzînd jiloveaţa, nu putea înţelege, pentru ce să fie aceea. Nădăjduim, că la toată întîmplarea are să fie ceva bun.

Puse cina, care căzu foarte bine ţiganului, deoarece era flămînd, apoi şi după bătaia primită slăbise tare, avea deci acum lipsă de întărit.

După ce cină şi după ce mulţămi pentru ospitalitate, prinse jiloveaţa şi vru să plece.

— Cum vreai dumneata, finule, să pleci acum în cap de noapte pe aci încolo-i zise naşul, rămîi aici, că vei pleca dimineaţă, aici te vei odihni destul de bine, du-te babă şi adă vreo două paie.

— Oh! Doamne, finule, ce vreai, mă şi mir de dumneata, zise naşa repezindu-se la el şi luîndu-i jiloveaţa din mînă, cum nu ţi-i frică să mergi prin acest întunerec, luînd satul de-a lungul, şezi jos pe scaun, căci îndată mă voi duce să-ţi aduc paie şi-ţi voi aşterne un pat, încît vei dormi ca şi-un domn de bine.

— Mă duc, zise ţiganul, să nu vă fac val, altminterea aş rămînea, dar mi-i frică că dumneavoastră o să ziceţi cătră jiloveaţa mea:

Jiloveaţă,
Legată cu aţă,
Să te-ntorci şi să te suci
Şi mintea la loc s-o duci,

şi-apoi atunci nu va fi bine de mine.

— Nu te teme, finule, cum şi gîndeşti de-acelea, căci doar noi avem destulă blagă de la Dumnezeu şi n-avem lipsă să-nşelăm de la altul, şi mai ales de la un fin al nostru.

— Atunci dar rămîn, dacă nu vi-s spre greutate.

— Doară nu te poftim că ne eşti spre greutate, ci că ni-i drag de dumneata.

Aduse naşa paie şi pînă baţi în pălmi, patul fu aşternut pe jos, apoi se culcară toţi. Nu peste mult ţiganul începu a horcăi,

dînd să cunoască, că el a adormit.

Mai într-un tîrziu zise naşa:

— Măi bărbate, haid' să ne sculăm, căci acum ştiu, că doarme finul şi să vedem, ce mirozenie a mai adus şi-acum.

Se sculară, luară jiloveaţa, o duseră-n cămară, aprinseră lumina, apoi zise naşa către jiloveaţă, în timpul cînd naşul se uita cu gura căscată:

Jiloveaţă,
Legată cu aţă,
Să te-ntorci şi să te suci
Şi mintea la loc s-o duci,

Abia gătă vorba din urmă şi se puse jiloveaţa pe ei şi dete şi dete; ei o luară la fugă, jiloveaţa după ei, în urmă intrară în casă făcînd o larmă mare, încît se trezi ţiganul.

— Nu ne lăsa, finule, căci ne omoară, fii bun, nu ne lăsa.

— Nu pot, naşule dragă, pînă vine mintea la loc.

— Nu ne lăsa, finule, că-ţi dăm masa şi calul, care l-am luat. Atunci zise ţiganul:

Acum lasă ş-odihneşte,
Căci asta mult foloseşte,

şi-ncetă jiloveaţa cu bătaia. Naşul aduse din grajd calul ţiganului, iar naşa din cămară-i aduse masa, apoi cu toate plecă ţiganul către casă în capul nopţii, fără de a mai fi fost îmbiat de naşul să rămînă.

Ajungînd acasă îşi sculă familia, o chemă lîngă masă şi zise:

Scumpă masă
De mătasă,
Ia aminte
De te-ntinde
Cu mîncări
Cu ţigări
Şi cu vin
De-l pelin.

Fiind acum masa întinsă se puseră puradeii şi ţiganca la

mîncare, dar mîncară cît abia fu în stare masa să-i îndestulească. După aceea băgă calul în bordei şi zise:

Scump cal
Din Ardeal,
Dă-mi bani,
Gologani,
Taleri laţi,
Galbeni spălaţi,

Calul şi începu a vărsa bani, iar puradeii a aduna, în urmă zise ţiganul:

— Acum aţi mîncat şi-aţi băut, aţi căpătat bani, vă mai dau încă ceva, ce-am căpătat eu.

— Ce-ai căpătat, tată, ce? întrebau cu toţii. Îndată veţi vedea:

Aduse jiloveaţa şi-i zise:

Jiloveaţă,
Legată cu aţă,
Să te-ntorci şi să te suci
Şi mintea la loc s-o duci,

Să învîrţi jiloveaţa prin bordei şi-i luă pe rînd pe ţigani, încît, făceau o larmă… în urmă-i fu ţiganului milă de familia sa şi zise:

Acum lasă ş-odihneşte,
Căci asta mult foloseşte.

După ăstea toate se puseră şi se culcară, adormind bine pînă la ziuă, cînd des-de-dimineaţă veni executorul de dare, care auzise, că ţiganul are un cal, deci trebuia să-şi plătească darea, căci de nu, cuprinde calul.

Pe executor îl chemă ţiganul în bordei şi-l pofti să şeadă pînă, cum zise el, aduce banii. Se duse afară, făcu ce făcu şi după ce veni înlăuntru zise jiloveţei:

Jiloveaţă,
Legată cu aţă,
Să te-ntorci şi să te suci

Şi mintea la loc s-o duci,

Apoi se puse jiloveaţa pe executor şi-l îmblăti, cum se cade, încît abia avu timp să fugă.

Pe la ameazi iată vin doi bătrîni cerşetori, erau Dumnezeu şi Sf. Petru, care umblau atunci pe pămînt, se abătură şi pe la ţiganul şi-i cerură ceva milă.

Ţiganul îi chemă în bordei şi-i îmblăti cu jiloveaţa cum se cade, mai zicînd plin de fală:

— Eu încă am fost calic ca şi voi, dar m-am străduit şi nu i-am lăsat pînă am căpătat din ce să trăiesc.

Sf. Petru, scăpînd cu fuga de la bătaie zise lui Dumnezeu:

— Vezi, Doamne, cît de nemulţămitori sînt ţiganii pe lumea aceasta; lipseşte-i de darurile tale, că nu-s vrednici.

Dumnezeu atunci zise:

— Am crezut că dînd daruri ţiganului, îl voi face om de omenie, dar văd, că m-am înşelat. Din ţigan om de omenie nu va fi niciodată.

Lipsit să fie dar ţiganul de darurile mele, şi să-i rămînă numai calul, cu care numai dacă va trudi, va trăi.

Şi de-atunci ţiganul n-a mai mîncat mîncări, căci masa nu i-a mai dat; dar bătaia umbla ca ploaia.

De-atunci ţiganii sînt cumu-i vedeţi.

Mă suii pe-o şea
Ş-o auzii aşa,
Mă suii pe-o găină
Şi venii prin tină,
Mă suii pe coasă
Şi-o spusei mincinoasă.

Comunicată de N. Trîmbiţoniu, învăţător în
Ulpia Traiană, Grădiştea.

CRĂIASA ZÎNELOR

Bag seamă lumea asta n-a fost niciodată fără împăraţi; aşa a rînduit Dumnezeu, ca unii oameni să fie mai mari, alţii mai mici, iar cei mai mici să se supună şi să asculte de cei mai mari. Apoi, precum bine ştiţi dumneavoastră, cîte ţări atîţia împăraţi, aşa era din bătrîni, toată ţara-şi avea împăratul şi tot satul, popa şi mergeau lucrurile strună de oable; astăzi, fireşte, nu mai poate fi aşa, că lumea s-a viclenit şi oamenii s-au sărăcit; la un împărat îi trebuiesc mai multe ţări şi la un popă mai multe sate, şi tot nu-i mai vede omul sătui.

Dar, zice că era într-o ţară departe, departe şi e de mult de atuncea, era un împărat, Împăratul-Roşu. Şi el, ca toţi împăraţii, avea bunurile şi bunătăţile sale, dar bine zice zicala:

Unde-s turme mari de oi
Sînt şi turme de nevoi;
Unde-s turme de miei blînzi,
Sînt şi mii de lupi flămînzi.

Adecă împăratul Roşu avea mulţi duşmani, şi nici să putea altfel, că doară:

Numai omul seriman
Nu are nici un duşman.

Apoi el numai sărac nu era. Şi cu duşmanii trebuia să ţină luptă pe moarte şi pe viaţă, că doară împăraţii nu se luptă iac-aşa ca ciobanii, să-şi dea o trîntă, două ş-apoi iar să se ogoaie; nu, ei se bat ca ţapii, tot în capete, pînă unul mai nu se mai poate mişca, adecă ostile lor, că împăraţii stau şi se uită, chibzuiesc, atunci apoi se împacă şi se fac prieteni buni. Şi cînd a plecat împăratul Roşu la bătaie împotriva duşmanilor, şi-a luat rămas bun de la înălţata împărătească şi de la cei trei feciori ce îi dăduse Dumnezeu, apoi îi sărută şi dă să iasă pe poartă afară. Atunci îl plesneşte ceva prin minte, îşi opreşte calul, că mergea călare, vedeţi dumneavoastră, ca gazdele, cheamă feciorii la sine şi dîndu-le o legătură de chei, le zise: „Vedeţi, dragii tatii, cheile astea sînt de la palatele noastre, care sînt atît de multe, cîte zile-s într-un an şi încă mai mult cu trei; iată că vă dau vouă

cheile, nu cumva să le pierd în cea cale lungă, iar voi fiţi cu minte, grijiţi de mama voastră şi de casă şi în toate puteţi intra, numai în chiliuţa de cătră miazăzi, unde slujeşte cheia asta ruginită, să nu intraţi, că de veţi intra, bine nu va fi”.

Apoi se duce împăratul. Iar copiii rămîn cu legătura de chei în mînă sfătuindu-se că ce o fi avînd tată-său în chilia de cătră miazăzi? Deocamdată prind ei a căuta prin alte chilii; într-una aflară arme fel de fel, rămase de la moşi-strămoşi; în alta află bani din toate ţările şi de peste toate mările; bani de aur şi de argint, cum numai la împăraţi se pomenesc; în altă chilie află haine împărăteşti nouă şi vechi, rămase din moşi-strămoşi, toate numai posomanturi şi pietre scumpe; în altă chilie află scumpeturi şi bogăţii, la soare parcă te puteai uita oleacă, dar la ele ba. Şi caută feciorii împăratului şi se miră, dar nu prea, căci erau obişnuiţi a vedea asemenea scumpeturi. În urma urmelor ajung la chilia de cătră miazăzi. Aci sta locului şi se întrebă: Să intre? Să nu intre? Ar intra, se tem că cine ştie ce o fi acolo? Nu cumva să dea de ceva primejdie, şi nici n-ar fi voit să calce voia tătîne-său; n-ar intra? dar nu-şi pot stăpîni dorul de a şti că oare ce-i acolo? de ce să nu intre? În urmă se hotărăsc să intre, ce a da Dumnezeu, aceea va fi! Şi vîrîră cheia cea ruginită în zar şi suciră o dată, de două ori, de trei ori şi de-abia putură deschide uşa aceea. Iar după ce intrară-nlăuntru, ce văzură? Chilia era goală-goluţă, nimic, dar nimic nu văzură. Era cît pe-aci să iasă afară, cînd feciorul cel mai mic zăreşte aninat de perete ceva: o icoană cu faţa către părete. Haid să vedem ce o fi aceea? doară nu e chiar fermecată! Şi luară icoana jos şi se uitară la ea, dar… of Doamne! rămîn înmărmuriţi lîngă ea. Pe icoană era pingălit un chip de muiere atît de frumoasă, cum nu mai văzură nicicînd; amuţiră cînd o văzură şi nu mai putură ridica ochii de pe ea. Veni vremea prînzului, dar unde să se poată dezlipi ei de lîngă icoană? Uitară tot, şi mîncare şi băutură, şi numai la icoană priveau.

Împărăteasa s-ar fi pus la masă, dar nu-i era îndemînă singură; deci începu a striga după feciori, nimeni nu-i răspunde, apoi începe a căuta pe tot locul, cînd într-un tîrziu îi află cu icoana în mînă. Se uită şi ea la icoană, se miră de frumuseţea femeii aceea, şi parcă ar fi voit să fie şi ea aşa. Într-un tîrziu apoi merseră la mâncare. Dar voia cea bună era dusă din curtea împăratului Roşu; feciorii nu mai aveau voie la nimica, nici la

mîncare, nici la băutură, că de lucru nici pînă atunci nu aveau; de-abia aşteptau să vie tatăl lor, să le spună cine e fata ori muierea aceea? Toată ziuliţa steteau feciorii cu icoana în mînă, ba şi noaptea, pînă cădeau obosiţi de atîta uitat, ca şi cînd ar fi cosit ori îmblătit cine ştie cît.

O jumătate de an se munciră cu lucrul acesta, şi de ce se uitau mai mult la icoană, de aceea ar fi voit să o vadă mai mult, şi tot din ce în ce li se mărea mai tare pofta să ştie cine e? şi… Dumnezeu mai ştie cîte gînduri mai umblau tinerilor prin minte! Ar zice cineva, că ce e o jumătate de an de a sta cineva aţintit la un lucru pe care nu-l cunoaşte şi pe care ar dori să-l aibă. Dar nu-i aşa; o zi încă e mult, ba şi o minută e mult, să se muncească cineva cu gînduri de ale dragostei, cînd nici nu cunoaşte pe fiinţa care i-a căzut atît de dragă. Dar peste o jumătate de an se gătă bătaia şi împăratul veni acasă. Cît îi fu de mare mirarea, cînd îşi află copiii slabi, îmbătrîniţi şi schimonosiţi, iar la plecarea lui îi lăsase pe toţi frumoşi ca trei ruji.

— Aţi intrat la icoană! zise împăratul.

— Am intrat, tată, răspund toţi trei feciori cu un glas.

— Ştiut-am că nu vă veţi putea răbda; aşa vă trebuie, de ce nu m-aţi ascultat? De altmintrelea şi eu sînt de vină; de nu vă opream, poate că voi nici nu vă gîndeaţi a umbla acolo.

— Tată, zic feciorii, fii bun şi ne spune, cine e muierea aceea zugrăvită în icoană? Fată e, ori nevastă? Să cercăm, doar de ţi-o vom putea face noră!

— Dragii tatii, nu e nevastă, e fată, e zîna zînelor, e crăiasa lor, dar e de cînd lumea de bătrînă şi tot nu îmbătrîneşte şi de nu se va mărita, nu îmbătrîneşte în veci, că numai mărităndu-se îşi pierde puterea de zînă şi începe a îmbătrîni. Şade departe de aci în împărăţia zînelor unde nu moare nimeni; oamenii pămîntului însă, care merg, nu se mai întorc, toţi se prefac în dobitoace ori în stăni de piatră; îi prefac zînele. Mulţi voinici au cercat să peţească pe Crăiasa zînelor, dar bine n-au umblat, căci zînele i-au fermecat, deoarece de s-ar mărita cumva crăiasa lor, atunci împărăţia lor trebuie să se stingă, căci e ursită de Dumnezeu atîta să trăiască, pînă vor fi toate fete fecioare, şi călcînd numai una cuvîntul ursitoarei, împărăţia să se prăpădească, ele să piară deodată, iar cea măritată să se facă om pămîntean, supusă năcazurilor acestei vieţi. Drept aceea

puneţi-vă pofta în cui de a mai şi gîndi la ea.

Împăratul credea că cu vorbele acestea a băgat minte în capul feciorilor lui, şi nu-şi aducea aminte că prin ele mai tare le-a aţîţat dorul de a o vedea şi a o lua de muiere. A pus paie şi oleu în foc, apoi poftea ca focul să se stingă!

Aşa e în lumea asta, iar dumneavoastră de nu vă place nu ascultaţi, pe mine lăsaţi-mă să o... minţesc mai departe.

După cîteva zile, vine feciorul cel mare înaintea împăratului, şi zice:

— Tată, lasă-mă să-mi cerc norocul, să mă duc să văd pe crăiasa zînelor.

— Eu te las, dragul tatii, ci ştiu bine că numai în zadar te-i osteni; mai bine rămîi tu aici şi nici nu mai gîndi la ea: mergem şi peţim fata împăratului Verde, care vine bucuroasă în casa noastră şi bine-ţi va fi.

— Ba, lasă-mă, tată, dă-mi bani de cheltuială şi haine de primeneală, un cal bun de călărie să merg să o aduc soţie.

— Bine, du-te, numai să nu te căieşti.

Şi s-a dus feciorul cel mare al împăratului în grajd şi ş-a ales calul cel mai frumos şi a intrat în chilia cu armele cele mai nouă şi mai scumpe, şi şi-a umplut două perechi de desagi cu bani, apoi a încălecat şi hai la drum.

Cînd iese de pe poartă îi stă în cale o babă bătrînă şi urîtă şi-i cere ceva de pomană, dar el se face a n-o vedea şi merge mai departe. Baba însă zise:

— Du-te, du-te, că acuşi vii tu iar îndărăt! Şi se duse feciorul cale de un ceas pînă iese din oraş şi dă să treacă un pod dintre hotară, dar calul nu vru să meargă. Dă în cal, dă tare cu salcia dar calul sta neclintit, că de sub pod se auzeau răcnete ca de urs. Şi unde nu iese de sub pod o mamiţă hîdă şi grozavă de i se ridică părul măciucă în vîrful capului şi hai, băiete, îndărăt, de gîndeai că nici pe acolo n-a mai fost. Ajungînd acasă, spune tătîne-său cele întîmplate.

— Nu ţi-am spus, – zice bătrînul, – că aşa te vei reîntoarce, cum ai plecat? Mulţam Domnului, că n-ai umblat mai rău, doară ţi-a veni mintea-n belge!

Peste cîteva zile vine la împăratul feciorul cel mijlociu şi iar se roagă să-l lase, doară el va fi mai norocos decît cel mare. Ce să vă mai înşir vorbă? Acesta încă umblă ca cel mai mare. Acum stau ca opăriţi amîndoi, cînd se iveşte cel mai mic, un drăguţ de

fecior cît toată lumea se mira de obrăjorii lui cei frumoşi, nici semn de barbă ori de mustăţi, vine acela la împăratul:

— Tată, cercat-au fraţii mei dar în zadar, ar fi ruşine pe noi că nici unul să nu izbutim nici barem a vedea pe Crăiasa zînelor, necum a o avea de soţie! Fii bun, lasă-mă să-mi cerc şi eu norocul. Împăratul începe a rîde cu hohot, apoi zice:

— Dacă fraţii tăi cei mari nu putură ieşi nici din hotar afară, atunci tu o să intri în ţara zînelor? Una ca asta mi-ar plăcea să o văd, dar nu cred. Gată-te cum îţi place, că deseară ştiu eu că cinăm laolaltă!

Copilul cel mai mic, voios că-l lasă tată-său să-şi cerce norocul, porni cătră stavă să-şi caute un cal potrivit pentru o cale atît de lungă. Nu ieşi bine din curte şi se întîlneşte cu o babă hîdă şi gîrbovită de greutăţile acestei lumi:

— Fă-ţi milă şi pomană, domnişorule, întinde babei ceva, cu ce te-a miluit Dumnezeu sfîntul. Şi fiul de împărat bagă mîna în buzunar şi dete babei un pumn de bani.

— Dumnezeu să-ţi fie de ajutor şi să-ţi facă ţie după pofta inimei, zise baba depărtîndu-se. Nu merse feciorul mult şi se întîlni cu o altă babă, parcă mai slabă şi mai neputincioasă decît cea dintîi. Dădu şi aceleia un pumn de bani şi aceea încă îi mulţumi cum ştiu mai frumos. Cînd era să se apropie de stavă, cum mergea cu căpăstrul în mînă, numai vede că iese ca din pămînt altă babă cerşitoare în cale şi se roagă să o miluiască şi pe ea. Şi feciorul milui şi pe baba asta cu un pumn de bani. Atunci baba începu a plînge de bucurie ţi-a zice:

— Dragul mamei, (că mamă-sa era, împărăteasa, care în chip de cerşitoare ieşise din palat ca să cerce firea copiilor; mare fermecătoare şi strigoaie mai spun că era, îngheţa apa în blid în postu Sf. Petrului aşa ne spun bătrînii, de aceea şi ieşise ea la fiecare fecior de aci în cale să le cerce mintea şi curagiul), dragul mamei, tu văd că o să ajungi la Crăiasa zînelor, dar de nu mă vei asculta, tot nu vei umbla bine. Din stavă alege calul cel mai rău, du o trocuţă cu ovăz şi una cu jar din vatra locului, tu să nu lăcomeşti nici la un cal care va trage la ovăz, dar de calul care va trage la jar, să nu te depărtezi. Arme nu lua din cele sclipicioase, ci zi cătră tată-tău să-ţi dea paloşul din holteie. Acela tot este ruginit, dar nu-ţi pese, acela să-l iai. Bani nu lua cu tine, nici merinde, lasă că în locul acelora o să-ţi dau eu ceva, numai vino la mine în palat.

Cînd gătă împărăteasa vorbele astea de zis, se făcu nevăzută şi feciorul tresări ca şi cînd s-ar trezi dintr-un somn greu. Apoi merse îndărăt acasă, luă o trocuţă cu ovăz şi una cu jar şi plecă către stavă. La troaca cu ovăz ar fi tras stava întreagă, iar la cea cu jar veni foarte încet o mîrţoagă de gîndeai că o să cadă de slabă. Se uită lung fiul de împărat cum mîrţoaga îmbuca cu lăcomie din jar, dar nu zise nimic, gîndea însă în mintea sa: dacă mă voi duce cu schiloada asta, nu stau bun că o să ajung departe; numai împrejurarea că mînca foc îl făcu să nu crează că mumă-sa l-ar fi păcălit. Calul încă îşi ridică capul şi zise:

— Drag domnul meu, ştiu ce gîndeşti, dar nu te teme, bun e Dumnezeu şi bună minte ţi-a dat de m-ai căutat, gată-te de cale, dar pînă atuncea mai dă-mi un vrav bun de jar să mă satur, apoi îmi porunceşte cum să merg: ca vîntul sau ca gîndul?

Şi merse fiul împăratului cu mîrţoaga acasă; fraţii cei mai mari nu-şi putură stăpîni rîsul cînd îl văzură cu ce cal voieşte a pleca, ba cel mai mare chiar zise în batjocură:

— Pare-mi-se că de ceialalţi te temi. Tată-său însă nu se învoia odată cu capul a-l lăsa să plece cu acel cal, dar după multă rugare în urmă zise:

— Acum fă ce ştii, eu nu mă mai amestec. Şi dete feciorul un vrav mare de jar calului şi mînca calul la jar mai pogan de cum ar mînca alţii ovăz, şi dacă gată tot jarul de mîncat, sforăi o dată de tot scântei îi ieşiră pe nări, apoi se scutură de îi căzu tot părul de pe el şi rămase numai un păr luciu-galben ca aurul şi era acum calul mai frumos decît toţi cîţi îi avea împăratul. Atunci zise împăratul:

— Cu calul acesta am umblat şi eu a peţi.

După aceea intră feciorul în chilia împărătesei să-şi ia rămas bun, iar ea îl sărută şi-i dete trei lucruri: un inel, un ceas şi o lădiţă de aur. Aceste trei daruri aveau un preţ foarte mare, deoarece inelul răspîndea lumina ca soarele, ceasul strălucea ca soarele, şi dacă îl puneai pe masă deschis, cînta mai frumos decît toate muzicile din lume, iar lădiţa asemenea era strălucitoare ca un soare şi cînd o puneai pe masă şi o deschideai, ieşeau din ea cele mai bune mâncări şi băuturi ce sînt pe astă lume. După aceea, îşi încinse paloşul cel ruginit, îşi luă sănătate bună de la tată-său şi de la fraţi şi hai la drum. Apoi îl întrebă calul:

— Domn, domnuţul meu, dar cum să te duc; ca vîntul sau ca gîndul?

— Să mă duci ca gîndul, răspunse feciorul şi începură a merge mai întîi mai lin, apoi tot mai tare pînă nu se mai vedeau.

La podul dintre hotare se auzi un glas răguşit şi înspăimîntător, dar calul nu se înfrică, ci zbură peste pod cum zboară o rîndunea peste firul de la telegraf... Şi s-au dus, s-au dus multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că cuvîntul din poveste mai înainte este, mîndră şi frumoasă, s-ascultaţi şi dumneavoastră; cine o va asculta, o va învăţa, cine va durmi, bine va odihni; s-au dus pînă au ieşit din ţara împăratului Roşu şi au ajuns în ţara împăratului Verde, unde sînt oameni verzi, vitele verzi şi tot e verde ce vezi.

Şi au ieşit şi din ţara împăratului Verde, care se mărginea cu împărăţia zînelor; şi între ţara zînelor şi ţara împăratului Verde era o apă mare, ca Dunărea ori poate şi mai mare.

Lîngă apă era căsuţa unui om, care ţinea crîşmă şi era şi pescari. Acolo intră în casă:

— Bună ziua, om de omenie.

— Bună să-ţi fie inima, voinice, dar de unde şi pînă unde?

— Apoi, vezi, om de omenie, sînt drumar, am venit din ţara împăratului Roşu, şi de mi-ar ajuta Dumnezeu, vreau să merg în ţara zînelor...

— Hm! zdravăn fecior şi frumos ca o doamnă, ar fi daună să mergi pe acolo, că Doamne, mulţi voinici şi-au pus capul care au cutezat a se apropia de cetăţile lor. Eu aş gîndi să te laşi de gîndul cu care ai venit, mai bine şezi şi te odihneşte, apoi du-te în alte părţi, unde te va îndrepta Dumnezeu, dar acolo nu merge că numai eu ştiu pînă la o sută de voinici care au trecut pe aici şi nu s-au mai reîntors.

— Fie ce va rîndui Dumnezeu, dar eu mi-am pus în gînd că ori aduc pe Crăiasa zînelor, ori îmi pun capul.

Mai povestesc ei, cît povestesc, apoi se îmbracă feciorul în haine feteşti de ai fi jurat că-i o zînă, îşi ia inelul, ceasul şi lădiţa într-o trăistuţă şi dă să treacă graniţa peste apa cea mare. Pînă a nu pleca însă zice către gazda casei:

— Bade, calul mi-l voi îndrepta, iar la dumneata, să ai grijă de el pînă mă reîntorc. Dar calul zice:

— Ba nu, eu voi merge tot cu tine. Şi s-au dus. După ce-au ajuns în ţara zînelor, a zis calul către fecior:

— Drag domnuţul meu, ia-mi frîul din cap şi-l pune bine, şi cînd vei avea lipsă de mine numai scutură frîul, că eu voi fi la tine. Aşa au făcut. Şi s-a luat feciorul pe jos, du-te, du-te prin căldură de gîndeai că se topeşte. Şi a mers multă vreme; unde-l lovea foamea punea lădiţa jos, o deschidea şi din ea ieşeau tot felul de mîncări şi băuturi.

După cale de mai multe zile a ajuns la curţile zînelor. Zînele se jucau într-o grădină frumoasă de nici raiul doară nu poate fi mai frumos decît grădina aceea. Lîngă poarta care era închisă, începe feciorul a plînge şi a se ruga să-l lase înlăuntru. Îndată vin vreo douăzeci de zîne, una mai frumoasă decît alta, şi încep a-l întreba:

— Cum ai cutezat, tu, faţă pămînteană, să intri în ţara noastră? Nu ştii că om pămîntean nu e iertat să intre aici? Acum vei muri, sărmană, vai de capul tău! Ele credeau că e fată, că parcă vă spusei că se îmbrăcase feteşte.

— Fie-vă milă, zice el, vedeţi că sînt o fată neputincioasă, lăsaţi-mă la voi, că am fugit în lume de frica părinţilor, care vreau să mă mărite, iar eu mai bine am fugit în lume decît să-mi trebuiască bărbat. Zînelor le fu milă de biata fată, o lăsară înlăuntru şi o duseră înaintea crăiesei, căreia încă-i spuse că e fată din lume, fugită de la părinţi de frica măritatului. Şi crăiasa o primi servitoare făgăduindu-i că-i va plăti simbria pe an; atunci era anul de trei zile în ţara zînelor. Şi sluji fata noastră vreo trei ani dupăolaltă, şi învăţă toate obiceiurile zînelor, şi se făcu prietină cu toate zînele, încît ele o preţuiau ca pe o soră a lor. De multe ori se chiar juca cu ele.

Într-o noapte tîrziu scoase inelul din trăistuţă şi-l pune pe masă în căsuţa ei, că ea avea o căsuţă chiar lîngă patul crăiesei, vedeţi dumneavoastră să fie de-a îndemână, cînd va căpăta ceva poruncă. Şi cînd puse inelul pe masă, se stinseră toate lămpile şi luminile din palatele zînelor şi se vedea în ele numai de la inel, mai tare decît de la soare. Se spăimîntară zînele, că ce lucru poate să fie, ieşiră toate din casă şi începură a căuta unde şi ce e? Adecă mirarea lor fu mare cînd văzură pe masa slujnicei inelul acela minunat. Şi crăiasa chemă pe slujnică la sine, să-i vază inelul. Slujnica bună bucuroasă merse şi arătă crăiesei inelul. Da unde nu pune crăiasa inelul pe deget, da atîta îi părea de bine şi era de zece ori mai frumoasă.

— Copilă, zise crăiasa, dă-mi mie inelul acesta, ce să-ţi dau

pe el?

— Bucuroasă ţi-l dau, înălţată crăiasă, dacă mă vei lăsa să-ţi sărut mîna…

Crăiasa se învoi. Ea sărută mîna crăiesei, şi crăiasa rămase cu inelul.

Dar nu ştiu cum se simţiră amândouă, parcă nu ca mai înainte. Zînele celelalte începură a-şi bănui ceva, dar iară se îmbărbătau:

— E fată ca şi noi, a cinstit inelul crăiesei, căci o lăsă aci în ţară la noi şi nu o alungă de unde a venit de groaza măritişului.

Mai trecu multă vreme pînă o dată, chiar pe cînd era o petrecere mare în curţile zînelor, slujnica scoate lădiţa din traistă şi o pune pe masă. Cum o scoate, cum se sting şi lampele şi luminile de prin feşnice, şi de la lădiţă se vedea mai bine decît de la soare cînd e cerul senin, iar măsuţa slujnicei se umplu de mâncări şi băuturi mult mai bune şi mai scumpe decît ale zînelor, ba şi decît ale crăiesei. Minunea era mare. Îndată sar toate de după masă, şi năvălesc în căsuţa servitoarei; acolo mîndrenii cum doară numai în rai poate fi, toată casa juca în aur, masa încărcată de mîncări şi băuturi şi de poame, care de care mai bune, şi mai scumpe. Veţi gîci acum şi dumneavoastră că crăiasa a poruncit să meargă slujnica înlăuntru numai ea singură şi cu lădiţa. Şi s-a dus.

— De unde ai tu lucrurile acestea scumpe, zise crăiasa.

— De la mama mea, răspunse slujnica şi nu minţea, adevărat vorbea.

— Ce să-ţi dau să-mi dai mie lădiţa?

— Oh, înălţată crăiasă, aceasta e scumpă, că în orice lipsă, ea mă luminează şi mă nutreşte şi mă adapă, dară nădăjduiesc că înălţimea ta nu mă vei alunga de aici cîtă vreme oi mai avea de trăit zile cu păcate, văzînd că am mîncare şi băutură, a măriei-tale să fie dacă… mi-i lăsa să te sărut o dată cu dulce…

Atunci îi rase o palmă, dar după aceea se căi şi zise:

— Bine, aşa să fie, hai şi mă sărută, iar tu să-mi dai lădiţa. Vă puteţi închipui ce sărutare dulce a fost aceea.

Dar, adevărul vorbind, după sărutarea asta se simţi crăiasa nu ştiu cum v-aş spune, dar toată roşie ca para focului, cînd simţi buzele slujnicei lipindu-se de ale ei. Zînele ar fi jurat că ceva schimbare a trebuit să se întîmple în natura crăiesei, dar tăcură, vedeţi dumneavoastră; cine să cuteze a zice cuvînt

nechibzuit despre crăiasă?

Şi era făloasă crăiasa: inelul nu-l mai depărta din deget şi mai în fiecare zi punea o dată lădiţa pe masă să-şi arete puterea; nu mai ştia ce face de părere de bine. O dată îi plesni prin minte să facă un ospăţ mare, mare, de la care să nu lipsească nici o zînă din lume, dar nici una, ca tot poporul de zîne să se poată mira de inelul şi lădiţa ei, şi mirîndu-se cu atîta să o cinstească mai tare.

Şi se adună poporul de zîne din toate părţile, veniră zîne de la răsărit şi de la apus, de la miazăzi şi de la miazănoapte, zîne bune şi zîne rele, dar toate frumoase, una mai frumoasă ca alta; zîne şi pace! Şi crăiasa nu le aştepta cu nimica mîncare, nici nu aprinse nimeni focul în bucătărie ori în cuptorul de copt, că de vară era vară, iar lădiţa făcea ce făcea şi sătura pe toţi cei din giur. Destul că se adunară zînele din toată lumea într-un palat mare, şi se puseră în jurul unei mese să ospăteze. Mesele însă erau goale-goluţe, nici tăniere, nici furculiţe, linguri, ba nici feţe nu erau pe mese. Deodată intră crăiasa în palat cu o lădiţă în mină, şi îndată toate zînele puseră mîinile la ochi, neputîndu-se uita la ea ca la un soare. Încetul cu încetul li s-au dedat ochii cu strălucirea şi începură a-şi lua cîte una mîinile de la ochi. Minunea era mare. Dar cînd deschise crăiasa lădiţa, atunci minunea minunilor! Masa se încărcă singură de mîncări şi băuturi, la toată zîna tot tăniere de aur, lingure şi furcuţe de aur şi cuţite de diamant, la fiecare zînă pahar de aur şi mari cupe de aur pline cu băuturi scumpe. Acolo să fi fost la ospăţ.

Destul că se minunară zînele, da, se minunară şi se ospătară, mîncară şi băură, şi apoi începură a gusta struguri şi alte poame scumpe, care ieşeau ca din pămînt, numai vedeau că se pun pe masă, dar de unde? şi cum? nimeni nu înţelegea afară de crăiasa şi de curtenele ei.

Şi văzură soare răsărind şi soare sfinţind, dar întunecîndu-se nu văzură, că lumina inelului şi a lădiţei mai tare era decît a soarelui. Veselia era mare, cinstea crăiesei şi mai mare! „În adevăr, ziceau zînele, – noi nu ne putem măsura nici în frumuseţe, nici în minte, dar nici în putere cu zîna noastră”.

Şi crăiasa era fericită. Şi porunci zînelor să cînte toate împreună o cîntare de veselie. Iar zînele nu aşteptară să le mai spună o dată, ci începură o cîntare, dar aşa cîntară, încît îngerii din rai să tacă înaintea lor. Doamne ce drăguţă de cîntare!

Toată ceata era beată de bucurie şi fericire, apoi ridicară paharele în cinstea crăiesei lor viteze şi le goliră pînă în fund, după aceea iar începură o cîntare şi iar o ciocnire de pahare şi tot aşa pînă colo către miezul nopţei. Atunci, tocmai cînd zînele scoteau cîntarea cea mai frumoasă din gurişoarele lor, servitoarea scoate orologiul şi-l pune pe masă în căsuţa ei. Să fi văzut mîndreţe! Soarele să se ascundă, că e numai ca o umbră pe lîngă acel ceas strălucitor. Cînd îl puse pe masă, gîndeai că toate curţile sînt ocolite de sori, aşa lumină arunca. Apoi îl deschise şi începu ceasul a cînta, dar aşa cîntare, încît zînele, că erau zîne, dar rămaseră ca mute, nici nu puteau asemăna glasurile lor cu cîntarea ceasului, înmărmuriră o dată, îngălbeni fiecare, se uită una la alta spărioase ca o căprioară şi numai tîrziu prinseră inimă, după ce le chemă crăiasa cu ea, să vază ce e? Şi-au mers toate împreună şi au văzut ceasul pe masă în căsuţa slujnicei, şi nu se puteau destul mira de frumuseţea şi de măiestria lui. Crăiasa se uită cît se uită, apoi făcu semn zînelor să intre în palat, că şi ea vine îndată. Şi intrară zînele în palat zicîndu-şi: „Crăiasa o să cumpere şi muzicele de la servitoare”. Iară crăiasa dacă rămase singură cu servitoarea zise:

— Draga mea, de unde ai tu lucrul acela frumos?

Iar servitoarea răspunse:

— De la mama mea le avui toate; două lucruri îţi dădui măriei-tale, şi mie îmi rămase acesta.

— Oare să mi-l dai tu mie, zise crăiasa.

— Cam cu greu măria-ta, că eu sînt fată streină şi săracă iar cînd mă ajunge jalea, îl pun de-mi mai cîntă, să-mi mai stîmpăr sufletul: numai atîta mîngîiere mi-a mai rămas în lume.

— Ba, zise crăiasa, tu rămîi pentru totdeauna aicea la noi, voi aduna zînele la o zi mare să te farmece şi pe tine; să te facă zînă, şi nu vei mai şti în veci ce sînt supărările: dă-mi mie ceasul.

Atunci slujnica zise:

— Măria-ta, înălţată crăiasă! Graţie capului meu?

— Graţie, fata mea, răspunse crăiasa.

— Ei bine, măria-ta, dacă vrei ca şi ceasul acesta cu muzici să fie al măriei-tale, atunci vino şi în noaptea aceasta, dormi cu mine în căsuţa aceasta, în patul acesta, ca să ştiu, că am dormit şi eu o dată cu crăiasa zînelor.

Atunci crăiasa… pliosc! cu o palmă peste capul slujnicei:

aceasta însă tăcu. După aceea se gîndi crăiasa: „De ce să nu dorm cu ea într-un pat? E fată frumoasă, patul ei e ca şi al meu; mîne-poimîne o facem zînă; mă supun, ştiu că nu mă farmecă ea; cum nu mi-a fost nimic cînd mi-a sărutat mîna şi cînd m-a sărutat pe obraz, nici acum nu-mi va fi”. Apoi zise către servitoare:

— Auzi, fetică, dă-mi ceasul şi după ce se culcă toate zînele, iată îţi dau cuvîntul meu de crăiasă, că viu şi dormim împreună.

Fata se-nvoi. Crăiasa merge făloasă cu ceasul şi-l pune pe masă, iar ceasul începu a cînta pînă ce toate zînele adormiră cu capetele pe masă, căzură ca moarte de ospătate şi de cîntecul cel puternic al muzicei din ceas. Crăiasa apoi merse încet, în vîrful degetelor, pînă în căsuţa slujnicei, care o dezbrăcă şi se culcară amîndouă cuprinse una în braţele alteia.

A doua zi cînd era soare la prînz, se deşteptară îmbrăţişaţi… bărbat şi nevastă. Ea începu a plînge temîndu-se de furia zînelor, dar el o mîngîie, apoi se îmbracă şi ies amîndoi afară. Nici urmă de palate nu mai era, nici umbră de zîne nu se mai vedea. În minutul cînd crăiasa a devenit nevastă, curţile zînelor se cufundaseră în pămînt cu zîne cu tot şi rămase numai căsuţa unde dormea crăiasa cu feciorul de împărat. Ceasul şi lădiţa încă le înghiţise pămîntul. Numai inelul mai rămăsese în degetul crăiesei, care încă îşi pierduse puterea de zînă şi rămase o femeie ca toate femeile, numai mai frumoasă decît toate. De atunci zîne nu mai sînt pe pămînt.

Acum zise feciorul cătră ea:

— Draga mea, aşa a fost să se întîmple, veacul zînelor a trecut, iar tu a fost scris să fii soţia mea, crăiasa mea. Femeia răspunse:

— Văd că aşa a fost să se întîmple, drept aceea eu mă las condusă de tine, unde ne-a împinge soartea acolo merg cu tine.

Şi se luară la drum, şi-au mers multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că cuvîntul din poveste mai-nainte este, mîndră şi frumoasă, s-ascultaţi şi dumneavoastră, că cine o va asculta o va învăţa, cine va dormi bine se va odihni; cui nu-i place, nu asculte, pe mine mă lase să minţesc pînă la capăt. Şi s-au dus multă cale şi lungă, tot pe jos.

O dată îi plesneşte feciorului prin minte că el are şi cal, caută frîul, îl scutură şi se iveşte calul lui zicînd:

— Ce porunceşti, drag domnuţul meu?

— Să ne duci pe amîndoi, dincolo de apă.

— Ca gîndul ori ca vîntul?

— Ca gîndul!

Şi se suiră amândoi pe cal şi zbură calul cu ei pînă la pescarul dincolo de apă. Şi era obosit calul, că mă rog zburase cu ei trei ani de zile, cale lungă nu glumă. Cînd fu la casa luntraşului, calul plesni de obosit. Ei stătură cît stătură, şi dau să meargă acum pe jos, prin ţara împăratului Verde, către casă, în ţara împăratului Roşu. Acum însă aveau un copilaş ca de doi ani. El luă copilul în braţe şi merg amîndoi, cale de o jumătate de zi. Cînd fu pe la amiazi nu mai puteau de cald. Ajungînd la un rîu dau să se scalde. Lasă deci copilul pe ţărmure jucîndu-se cu inelul şi ei se bagă în apă să se răcorească. Un trăsnit de corb n-are ce lucra, ci vine şi fură inelul de la copil şi luîndu-l în cioc zboară cu el în sus. Copilul începe a ţipa de părere de rău, tată-său iese repede să vază ce e? Vede atunci corbul zburînd cu inelul în gură. De loc ia paloşul şi fuga, aşa cum era, după corb, că mă rog nu era vreme de pierdut cu îmbrăcatul. Şi merge şi merge, adică fuge corbul prin văzduh, iar el pe pămînt, pînă era chiar în dreptul corbului, atunci aruncă paloşul şi nimereşte pe corb chiar în inimă de scapă inelul din clonţ. După ce află inelul se reîntoarse la soţie şi la copil, se îmbracă şi hai la drum.

Multă vreme vor fi călătorit, cît? nu se ştie, destul că hăinuţele li se stricară şi călătoreau de ici pînă colo, cîştigîndu-şi merinde cu lucrul mîiniîor, ori cu cerşitul. Ajunseră zile grele. O dată, într-o zi cam pe la ojină, sosiră într-un oraş, chiar în oraşul de unde era el, dar nu spuse nevestei că doară ei ar fi ajuns la locul către care călătoreau, ci intrară într-o crîşmă slăbuţă, acolo ia el o chiliuţă şi se aşeză zicînd:

— În oraşul acesta vom sta vreo două-trei zile, vom lucra să ne însămăm bani de cale, să ne ajungă pînă acasă. Dimineaţa se scoală el, merge în boltă şi cumpără două perii şi vacs şi le dă nevestei zicînd: „Eu merg la lucru unde voi căpăta ceva, tu stai în piaţă lîngă fîntîna aceea, colo pe piatră, pe acolo vor trece domni, ofiţeri, generali, vor zice să le ştergi păpucii de praf şi vei căpăta frumoşi bani, iar eu merg, voi căpăta nişte lemne de tăiat ori altceva de lucru, numai să ne adunăm ceva bani de cale”.

O lăsă şi se duse la curtea împăratului, unde de bună seamă zdrenţos cum era, nu-l cunoaşte nimeni. Intră la maică-sa, la

împărăteasa, care îl cunoaşte şi porunceşte numaidecît să-l îmbrace în haine crăieşti, apoi povesteşte el toate din fir în păr cum s-au întîmplat şi unde şi cum şi-a lăsat nevasta.

După aceea se arată fraţilor şi tătîne-său, care abia îl mai cunoşteau, crezînd că de mult a murit prin cea lume mare. Tatăl său era slab şi bătrîn, nici nu mai putea umbla, fraţii lui purtau treburile împărăteşti. Bucurie mare era şi-l întreba care de care că cu nevastă vine? Cu Crăiasa zînelor ori cu alta? El răspundea că pe poimîne va fi aici cu mare pompă: să se gate numai de nuntă. Apoi merseră cu fraţii şi cu domnii cei mari la preumblare. Cînd au ajuns la fîntîna din mijlocul pieţei, văzură o femeie zdrenţoasă stînd pe piatră cu un copil lîngă ea:

— Haideţi, zice feciorul cel mai mic, să ne şteargă săraca aceea papucii de praf, să capete şi ea ceva! Şi merseră toţi. Ea le şterse păpucii şi fiecare îi dete cîte un taler, doi. Dar ea nu-şi cunoscu bărbatul, cum era acum îmbrăcat crăieşte. Şi căpătă ea o mulţime de bani acum. De abia aştepta să vină seara, să spună bărbatu-său cît a căpătat. Seara, bărbatu-său dezbrăcă hainele cele scumpe şi îmbrăcă iară cele zdrenţoase şi merge la ea, ducînd şi el doi taleri, ce zicea că i-a căpătat şi el în aceea zi. Bucuria fu mare. Ea îi spuse ce domni mari au venit la ea şi cîţi bani a căpătat.

— De voi căpăta numai în două-trei zile cîte atîţia bani, zicea ea, o să ne facem gazde. Cinară şi se culcară.

A doua zi de dimineaţă îi cumpără el un car de oale, zicînd:

— Azi e tîrg mare aci, tu vei vinde oale, şi eu iar voi merge la lucru, să mai capăt şi eu ceva. Apoi el merse la maică-sa se îmbrăcă crăieşte, şi acolo cătră amiazi iese la preumblare, cu un regiment de călăraşi, el chiar în fruntea regimentului şi călăraşii după el, spunîndu-le că tot după el să meargă, ori pe unde îi va duce. Ajungînd în tîrg, el merge drept peste oalele femeii celei zdrenţoase, şi regimentul după el, de nici un hîrb n-a rămas întreg. Biata femeie începe a se boci şi plînge pînă seara, cînd îi vine bărbatul.

— Ei, dar ce-ai de plîngi? îi zise el.

— Dar cum n-oi plînge, că a venit un tîlhar de general cu un regiment de călăreţi şi toate oalele mi le-a spart, a trecut cu caii peste ele şi ce cîştigasem ieri, tot îmi prăpădi azi, prăpădi-l-ar Dumnezeu din lume!

— Nu te supăra, că iată eu aduc iară doi taleri şi pe nune te-i

tocmi bucătăreasă aci la curte, unde tăiai eu lemne azi şi ieri, mîne vei trăi bine şi vom fi într-o curte.

Şi au mers dimineaţa împreună; el a băgat-o în bucătărie, apoi s-a pierdut de ea prin cele case multe. Colo, către amiazi, o cheamă împărăteasa într-o casă, o îmbrăcă ca pe o zînă, ieşi bărbatu-său din altă casă şi atunci se cunoscură şi merseră în palat, unde erau domnii şi boierii ţării adunaţi uitîndu-se la icoana, ce stătuse în chilia dinspre miază-zi, cu faţa către părete. Cînd o zăriră, mai înlemniră de minunea ce le sta înainte; era cu mult mai frumoasă decum o arăta icoana, iar de braţ cu bărbatul şi cu copilul de mînă-i şedea aşa de bine, cum nici spune nu se poate. Acum să fi văzut bucurie şi desfătare! Preoţii le cîntară: Isaia dănţuieşte, ospăţul se începu, muzicele cîntau şi toţi erau fericiţi, împăratul cel bătrîn, chiar muri de bucurie, iar cu limbă de moarte lăsă ca fiul acesta, cel mai mic, să rămînă împărat în locul lui, care lucru s-a şi întîmplat şi, de n-a murit, şi astăzi împărăteşte.

Iar eu mă suii pe o şea şi o spusei aşa, şeaua a fost cam ruginoasă şi povestea mincinoasă!

Auzită în Năsăud de la un păcurar.

CEI DOI COPII CU PĂRUL DE AUR

A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi, nu s-ar povesti. A fost un împărat, că vezi bine, împăraţi totdeauna au fost şi vor fi, dar mai mulţi au fost bătrîni, nu tineri şi frumoşi ca acela, de care vreau să vă vorbesc.

El era frumuşel ca rupt din soare, dar nu-şi găsea împărăteasă pe plac. Vezi bine, singur nu putea trăi, deci şi-a luat o ţigancă să-i caute de trebile casei. Nu era ea ţigancă, ci fiindcă era neagră şi rea de gură ca o meliţă, toţi în curtea împărătească în batjocură îi ziceau ţigancă. Şi apoi fiindcă gurile rele vorbeau că împăratul se ţinea cu găzdoaia, acelea care ar fi venit nu i-au trebuit împăratului, iar acelea, pe care le-ar fi luat, nu veneau după el, şi aşa a rămas neînsurat. Nu-i vorbă, nu era bătrîn, dar pe atunci se însurau, mai ales feciori de împărat, mai tineri.

Odată împăratul a mers la mustră cu cătanele pe cîmp. Împăratul era îmbrăcat ca un ghinărar. Pe cîmp culegeau la cînepă trei fete surori. Fetele acelea necunoscînd pe împăratul, nici că se cugetau ca el să fie pe aci.

Cea mai mare grăi dar:

— De m-ar lua pe mine diregătorul împăratului toată curtea împărătească i-o aş sătura cu o pită.

Cea mijlocie grăi:

— De m-ar lua pe mine scriitorul împăratului, toată curtea i-o aş îmbrăca cu un fus de tort.

Iar cea mai mică, care întrecea în frumuseţe pe celelalte surori ale ei, şi care era ca luna între stele, cu păr galbin ca aurul, zise şi ea:

— Pe mine de m-ar lua însuşi împăratul, i-aş face doi feţi-logofeţi cu părul de aur, o fată şi un fecior, ca şi care în lume n-ar mai fi copii omeneşti să-i întreacă în frumuseţe.

Cele două surori mai mari începură a rîde, dar cea mai mică zise:

— Ce rîdeţi? Dacă voi n-aţi fi în stare să faceţi ce aţi zis, atunci nici eu, şi atunci trebuie să rîdeţi de voi, iar dacă voi aţi fi în stare să faceţi ce aţi zis, atunci de bună seamă şi eu, şi nu trebuie să rîdeţi de mine, ci de necazurile noastre, că în necazuri ce sîntem cuprinse, mai avem timp ca să şi glumim.

Dar fetele tot rîseră de supărarea celei mai mici, după aceea

vorbiră de alte lucruri.

Un hoţ de cătană, care era la pîndă, auzise vorbele fetelor, şi cînd sfîrşi cea mai mică vorbele, iute se şi duse la împăratul, şi-i spuse ce-a auzit vorbind cele trei fete din cînepă.

Împăratul se duse pe acolo cu alte tisturi şi văzîndu-le aşa de frumoase, se îndrăgosti de cea mai mică, cu toate că erau îmbrăcate sărăceşte.

Trimise dar vreo şase cătane şi un căpitan, cu poruncă ca nevătămate să le aducă în curtea împărătească; şi el îşi făcu diregătoria, dar gîndul îi era tot la fata cea mai mică şi la dorul de a avea doi copii ca cei făgăduiţi de ea.

Într-un tîrziu se pomeneşte că vine căpitanul cu cele şase cătane şi zise:

— Înălţate împărate! Am fost ca să aduc pe cele trei fete din cînepă în curtea împărătească, dar fiindcă ai zis să le aduc nevătămate, nu le-am legat să le aduc cu sila, iar ele de bună voie nu vreau să meargă zicînd, că fără de mama lor nu merg vii, decît moarte; deci le-am poruncit să nu se mişte de acolo pînă ce nu voi merge iarăşi, şi mi-au făgăduit că vor sta acolo. Înălţate împărate, spune-mi dar ce să fac?

— Du-te şi adu şi pe mama lor şi le du pe toate patru în casa cea de sfat, şi să le încui acolo, dar cheia să nu o dai la nimeni, decît mie.

— Am înţeles, înălţate împărate, aşa voi face. Împăratul grăbi să meargă iute la muştră, ca să se sfîrşească şi să vază ce-a fi şi cu cele trei fete.

Căpitanul s-a dus pe la cele trei fete, le-a luat cu el, s-a dus pe la mama fetelor şi-o adus în holda de cînepă, şi aci împreună cu cele şase cătane, pe care nu le-a dus în oraş, au mers împreună la curtea împărătească şi căpitanul a făcut după cum i-a poruncit împăratul.

Cu lacrămi în ochi şi mai moartă de frică a întrebat mama fetelor pe fete, ce au făcut? iar fata cea mai mare a spus tot din fir pînă în păr, ce-au vorbit în cînepă, neştiind că le-a auzit cineva, dar zicea:

— Poate că pentru altceva ne-au adus aici.

— Vai, săracele de noi, amărîtele de noi, pentru bunul Dumnezeu ce aţi vorbit, se va fi mîniat împăratul pe noi şi ne va închide pentru nesocotinţa voastră. Vai, nesocotitele de voi, cum ne-aţi nefericit voi nechibzuitelor, nenorocitelor.

Şi ea îşi smulgea părul de supărare, se văieta săraca mamă, şi plîngea.

Fetele cu lacrămile în ochi suspinau şi ele şi aşteptau să-şi vază capătul. Cam de către seară veni împăratul în casă, unde erau fetele şi mama lor. Cu împăratul veneau şi diregătorul şi scriitorul împăratului, precum şi alţi domni de divan, şi se puseră la locul lor fiecare.

Cînd se puse să şază împăratul, fetele şi mama lor, supărate şi cu lacrămile în ochi, se duseră înaintea împăratului, îngenunchează cerînd milă şi iertare.

Împăratul le porunci să se scoale, se uită urît la ele şi le întrebă cu glas aspru:

— Spuneţi, fetelor, ce-aţi vorbit de mine şi de curtea mea, cînd aţi cules mai în dimineaţă cînepă?!

Fetele căscară gura să răspundă, dar muma lor le luă vorba din gură şi căzu din nou în genunchi înaintea împăratului şi cu amar plîns zise:

— Milă şi iertare, înălţate împărate, pentru vorbele lor nesocotite şi nechibzuite, milă şi iertare, înălţate împărate, cer!

— Nu te întreb pe tine, ci pe ele, răspunse împăratul cu răstire, spuneţi ce aţi zis tot din fir în păr, şi să nu tăceţi ceva, că am mărturie, şi de vă prind cu minciuna, e vai şi-amar de voi, adăugă împăratul. Fetele nu avură ce face, şi spuseră, începînd cea mai mare:

— Eu am zis, înălţate împărate, că de m-ar lua de nevastă diregătorul înălţimei tale, aş sătura toată casa împărătească cu o pită.

— Eu am zis, adăugă cea mijlocie, că dacă m-ar lua de nevastă scriitorul înălţimei tale, aş îmbrăca toată casa împărătească cu un fus de tort.

— Eu am zis, urmă a treia, cea mai mică, că dacă... şi începu a plînge şi-şi acoperi faţa.

— Iute, spune! ce-ai zis? întrebă împăratul mînios.

— Dacă m-ai lua de nevastă, înălţimea ta, ţi-aş face doi feţi logofeţi cu părul de aur, o fată şi un fecior, pe care în lume n-ar mai fi copii omeneşti să-i întreacă în frumuseţe. Şi iar începu a plînge. După aceea urmă: Aici sînt, fă ce-i vrea cu mine, numai mamei să-i dai pace.

Împăratul, rănit pînă în suflet de frumuseţea fetei celei mai mici, întrebă mai domol, uitîndu-se la cea mai mică:

— Aţi fi voi în stare să faceţi ce-aţi zis?

— Am face, răspunseră toate trei deodată.

— Diregătorule şi scriitorule, voiţi? că şi eu vreau, grăi împăratul către diregător şi scriitor.

— Vrem! răspunseră aceia voioşi.

— Mîine ne vom cununa, zise împăratul.

Fetele, la porunca împăratului, rămaseră în curte cu mama lor cu tot pînă în cealaltă zi, cînd veni popa, îi cunună şi făcură odată trei ospeţe, care au ţinut o săptămînă.

După ospeţe, fetele au rămas ca neveste în curtea împărătească, iar împăratul cinstind pe soacră-sa cu fel de fel de daruri, a lăsat-o să meargă acasă.

După ce se gătă ospăţul, se începu şi vremea lucrului. Cît era de voios împăratul, văzînd că cele două fete mari îi ţin hrana aşa de uşor şi fără cheltuială. Fata cea mai mare nutrea curtea cu o pîine, iar cea mijlocie o îmbrăca cu un fus de tort.

Bărbaţii celor două fete, diregătorul şi scriitorul împăratului, erau îndestulaţi cu tocmeala ce au făcut, căci erau frumoase şi făcură pe voia împăratului, făcîndu-se neam cu el.

Împăratul încă era îndestulit, căci fata cea mai mică era frumoasă ca un boboc; cît de mare îi fu bucuria însă, cînd nevastă-sa, adică împărăteasa, rămase însărcinată, şi abia aştepta, dimpreună cu toţi curtenii, să vază ţinea-se-va de cuvînt precum s-au ţinut surorile ei?

Cele mai nemulţămite erau surorile cele mari şi găzdoaia împăratului, care ţinea cheile pivniţelor şi ale cămărilor; pizma intrase în ele, şi se ciudau toată ziua, că au ajuns a fi supuse celei mai tinere.

— De ce n-am zis eu să mă ia împăratul, oftă sora cea mai mare smulgîndu-şi părul de necaz, căci acum eu aş fi mai mare în curtea împărătească.

— De ce n-am zis eu să mă ia pe mine împăratul, strigă cea mijlocie, bătîndu-se cu mîinile în piept, acum nu mi-ar porunci ea.

Cioara de ţigancă nu-şi mai ţinea gura, ci ca o meliţă uscată tot clăpînţea la urechile împăratului, învinuind pe împărăteasă cu fel de fel de necuviinţe. Împăratul era om bun, însă temător, el îşi iubea din adîncul inimii sale nevasta, căci pe lîngă frumoasă, mai era şi harnică; dar dădea crezămînt veştilor, ce le auzea de la ţigancă, şi aşa o mai certa cîteodată, din care

pricină împărăteasa nu era mulţămită cu starea ei.

Odată, aflîndu-se singură ţiganca, se duseră la ea cele două surori mai mari şi între altele vorbiră şi de starea lor, ce noroc mare au avut, că din fete sărace s-au făcut gazde mari.

— Eu nu sînt de fel fericită, grăi sora cea mai mare! Cum se poate, să-mi poruncească mie o soră mai mică?

— Nici eu, grăi cea mijlocie, nu sînt fericită iarăşi pentru aceea, şi cît voi trăi, nu o voi vedea cu ochi buni!

— Nu ştiu pentru ce, se prefăcu ţiganca, nu sînteţi fericite, cînd vedeţi pe surioara voastră împărăteasă!

— Apoi ca să ne poruncească şi să ne fie doamnă nouă? grăiră amîndouă surorile!

— Aceea nici nu e prea bine, urmă ţiganca, că o soră mai mică să fie stăpînă la nişte surori mai mari, nici mie nu-mi cade bine, ca ea să mă stăpînească pe mine, care am crescut aici în palat, şi-am fost mîna dreaptă a împăratului, dar n-am ce face, trebuie să sufăr şi acest necaz venit pe capul meu.

— Dar oare pînă cînd va să suferim? întrebară surorile odată.

— Pînă cînd va vrea Dumnezeu, răspunse ţiganca prefăcută.

— Pînă cînd vrem noi! zise sora cea mai mare.

— Bine zici, soră, zise sora cea mijlocie, să ne mîntuim de ea.

— Dacă e aşa, zise ţiganca, şi eu vă voi fi soaţă întru năzuinţă de a ne scăpa de ea, şi apoi lăsaţi tot lucrul pe mine, că voi face ce voi şti.

— Bine va fi! răspunseră cele două surori; îşi deteră mîinile şi plecară voioase, că totuşi în urmă se vor putea mîntui de ea, văzînd-o sub picioarele lor.

Vremea naşterii împărătesei se apropia. Împărăteasa avea să sufere destule, atît durerile de naştere, care se prevedeau a fi după cum făgăduise, cît şi clevetirile, ce auzea că merg în urechile împăratului, de la ţigancă, că n-ar fi în stare să-şi îndeplinească făgăduinţa, şi alte multe născociri, pe care împăratul le aducea aminte, şi aşa îi amăra zilele vieţii. Împărăteasa tăcea aşteptînd timpul în care va curma bănuielile aduse asupra ei, arătînd adevărul.

Dar orînduiala dumnezeiască dete că împăratul să se pună în fruntea oastei sale şi să se ducă la hotarele împărăţiei, de unde primise veste că un duşman a venit, prădînd şi arzînd tot şi legînd oameni spre a-i duce în robie.

Cu inima înfrîntă, căci se despărţea de nevasta lui în timpul în care văzîndu-şi dorinţa împlinită, să se poată bucura, supărat căci duşmanul i-a călcat hotarele, a trebuit să plece cu lacrămile în ochi.

Lăsă dar toată curtea împărătească în jale, numai ţiganca şi cele două surori se veseleau, căci îşi vedeau ţinta lor mai ca împlinită, nădăjduind că în timpul în care împăratul nu e acasă, vor putea face ceva cu împărăteasa.

Timpul naşterei sosi, iar ţiganca cu surorile, prin linguşiri, izbutiră a da unele îndrumări, ce avea să ţină împărăteasa, cînd va naşte. Împărăteasa le crezu şi rugă pe ţigancă să-i fie moaşă. Atunci ţiganca o îndemnă să se suie în pod cînd va veni clipita, iar ea ca moaşă va sta pe scară cu un ciur în mînă, sprijinind feţii ce vor să se nască.

Cum o înteţiră durerile, împărăteasa se sui în gura podului, iar ţiganca ca moaşă şi cele două surori ajutătoare rămaseră la scară, sora cea mai mare cu doi căţeluşi în şurţ.

Născu întîiaş dată un băiat mai frumos ca razele soarelui şi strălucea în ciurul în care căzuse ca un luceafăr. Ţiganca nemiloasă, înainte de a plînge copilul, îl dete surorilor să-l pună deoparte şi să aducă un căţel pe care i-l puse în ciur. Împărăteasa nu văzu nimic.

Între dureri născu şi al doilea copil, o fată, ce era frumoasă ca şi razele soarelui, cu păr galbin, gîndeai că sînt fire de aur. Surorile şi pe aceasta o puseră lîngă fecior, şi mai puseră un căţel în ciurul pe care îl ţinea ţiganca.

După ce a născut împărăteasa, a fost luată din pod, dusă în casă şi aşezată în pat, mai tîrziu după ce şi-a venit în fire, a cerut să-şi vază copiii, să-i îmbrăţişeze cu drag ca o mamă, atunci ţiganca a adus înfăşaţi cei doi căţei.

Cu mirare întrebă împărăteasa, ce sînt aceia, iar cînd i-a spus ţiganca că sînt feţii pe care i-a născut, atunci pricepu mişelia ţigăncii.

— Pentru ce aduci aceşti doi căţei?

— Aceştia îţi sînt copiii ce i-ai născut!

Împărăteasa voi să zică ceva, dar nu putu de amărăciunea ce-i veni, se puse deci cu faţa în jos şi începu a suspina şi a plînge, bătîndu-se cu pumnii în piept şi smulgîndu-şi părul de supărare.

I se părea că vede pe împăratul venind şi cum o ar bate şi în

urmă o va omorî. De moarte nu-i era frică, ci îi era ruşine de lume, ştia că ea şi-a ţinut cuvîntul, dar ţiganca o a înşelat; îi veni în minte traiul cel liniştit de acasă; îi păru rău de ce a făcut, dar toate erau tîrziu.

Aşteptă cu neastîmpăr ce va să fie cu ea, aşteptă pe împăratul cu temere, se rugă lui Dumnezeu să o scape de necazul acesta şi trimise după surorile ei să o mai mîngîie.

În zadar îşi aşteptă surorile, căci ele nu veniră, ceea ce îi mai mări necazul şi supărarea: acum ştia că şi surorile ei sînt amestecate în lucrurile ţigancei; acum aşteptă pe împăratul să vină cît de iute s-o scape de lumea aceasta vicleană.

Se văita şi striga:

— Oh! Doamne, aşa de tare am păcătuit, de mă pedepseşti atît de aspru; iartă-mă de ce am făcut, vai săraca de mine, amărîta de mine! ce va fi cu mine?!

Surorile cu ţiganca suciră capul la copii şi îi duse în fundul grădinei, îngropîndu-i în gunoi.

La trei zile veni vestea că împăratul a biruit pe duşman şi are să vină cît de iute.

O parte din slujitorii şi din poporenii oraşului se bucura, iar altă parte se întrista, părîndu-le rău de împărăteasă, căci o ştiau cît de bună este la inimă.

În cele din urmă ziua sosi. Împăratul intră în oraş şi abia aşteptă să-şi vază dorinţa împlinită, întrebă pe curteni, că născut-a împărăteasa?

Curtenii îi răspundeau că da.

Intră în casă unde zăcea împărăteasa şi zise către ţigancă:

— Unde-mi sînt copiii?

Ţiganca dezveli atunci căţeii şi arătîndu-i, zise:

— Iată, împărate, ce ţi-a născut împărăteasa.

Împăratul făcu un pas înapoi, se lovi cu palma peste frunte, se uită la împărăteasa cu mîinile şi zise:

— Ce sînt aceştia? Sînt eu cîne?

— Ba ferească Dumnezeu, răspunse ţiganca, împăratul nostru nu poate fi cîne!

— Aruncaţi de aici spurcaţii aceştia, iar pe mama lor duceţi-o dinaintea mea, să n-o mai văd, porunci împăratul.

Ţiganca aşa făcu, căţeii îi duse afară, pe împărăteasă o îngropă pînă la brîu în groapa din bucătărie, unde aruncau rămăşiţele mîncărei, şi zise:

— Din pulbere ai ieşit, şi tot în gunoi vei rămînea.

Împărăteasa îşi aruncă ochii în jos şi începu a plînge cu amar şi a suspina părîndu-i rău că n-a poruncit împăratul s-o ucidă, şi să scape de ţigancă, dar totuşi nădăjduia că doară, doară va ieşi la lumină mişelia ţigancei şi nevinovăţia ei.

Ţiganca ieşind afară pe uşe, zise de auzi împărăteasa:

— De acum iar am să fiu iubită împăratului.

Din locul unde au fost îngropaţi copiii cei adevăraţi, a doua zi răsăriră doi peri, iar la a şaptea zi perii au fost mari, înalţi şi rămuroşi şi plini de pere frumoase, galbene ca aurul şi străluceau ca soarele.

Cînd se ducea împăratul pe acolo, ramurile perilor se plecau în jos, cătră împăratul, ca şi cînd l-ar îmbia să-şi culeagă, iar cînd mergea ţiganca sau surorile mai mari atunci ramurile se ridicau şi le loveau peste ochi.

Împăratul văzînd aceasta zise:

— Oare de unde au răsărit perii aceştia aici, şi pentru ce mie mi se pleacă, iar vouă, nu, ba încă vă şi lovesc?

— Acesta trebuie să fie o boscoană mare, zise ţiganca, ai grije, împărate, să nu dai de rău şi de nu vei tăia aceşti doi peri, să faci două paturi în casă, să ştii că nu mai mănînc pîine şi sare cu tine.

Împăratul nu avu ce face, se plecă ţigancei, tăie perii cu mîna lui şi porunci că încă azi să facă din aceia două paturi frumoase în casa sa de durmit.

Cînd veni seara, paturile şi fură gata, în unul se culcă împăratul, iar în celălalt ţiganca.

Noaptea scîndurile din patul unde dormea ţiganca ziseră:

— Greu îţi este, soră?

— Ba, frate, mie nu-mi e greu, că pe mine doarme împăratul, tatăl nostru. Dar ţie greu îţi e?

— Mie mi-e tare greu, că pe mine doarme netrebnica de ţigancă.

Şi începu patul a se mişca mereu, încît ţiganca nu putu dormi de felul felului.

— Împărate, ţi-am spus că trebuie să fie ceva boscoane, dar de nu vei tăia paturile şi să le bagi în foc să ştii că nu mai mănînc pîine şi sare cu tine.

Împăratul iar n-avu ce face, se supuse vorbei ţigancei, tăie paturile cu mîinile lui şi le băgă în foc. Ţigancei îi fu frică să nu

se născocească ceva din scînteile focului, deci puse la două hornuri, unde era foc, două servitoare cu două mături poruncindu-le să nu lase nici o scînteie să scape afară din horn.

În zadar fu însă truda ţigancei, căci de la o servitoare scăpă o schinteie, de la cealaltă altă schinteie şi se duseră în grădina împăratului, unde erau florile împărătesei.

În cealaltă zi din schinteile cele două s-au făcut doi mieluşei cu lîna de aur şi coarne de argint.

Cînd i-a văzut împăratul tare s-a minunat, dar mai tare atunci cînd văzu că mieii se apropie de el şi îi sărută mîna şi îl mîngîie frecîndu-se cu lîna cea frumoasă şi moale de hainele împăratului.

Împăratul n-a mai ştiut ce să facă de bucurie, şi a strigat pe ţigancă să vină să-i arete ceva.

Cum veni ţiganca, mieii se luară după ea cu coarnele.

Ţiganca o luă la fugă şi nu se opri pînă în casă.

Împăratul rîzînd o urmă, dar nici nu intră de tot în casă şi ţiganca cu o gură mare începu:

— Împărate, să ştii că este ceva boscoană făcută şi crede-mă că o să fie rău de nu vei tăia mieii aceia!

— Iar mă faci să tai nişte miei aşa de frumoşi!

— De nu-i vei tăia, să ştii că nu mai mănînci pîne şi sare cu mine!

Împăratul tăie mieii cu mînile lui, iar ţiganca după ce puse pieile în pod, porunci ca din carne să se facă mîncare, iar maţele le trimise la rîu cu două servitoare, lăsîndu-le aspru, că în spălat să fie cu grijă să nu scape nici un fir pe rîu.

O servitoare, cînd spălă, scăpă un fir de maţ şi zise către cealaltă:

— Tu, eu scăpai un fir de maţ.

— Şi eu scăpai ţine-te şi nu-l lăsa, acuma e pe la tine. Cea din vale nici nu umblă să prindă maţul, ca să fie şi cealaltă greşită cu lucrul, şi dacă va fi ea pedepsită, să fie şi cealaltă.

După ce au spălat maţele, s-au dus acasă.

Din cele două fire de maţe s-au făcut, aici la marginea rîului, doi copii, o fată şi un fecior, nu frumoşi aşa, ci cum n-au mai fost, dar nici nu vor mai fi.

Amîndoi aveau păr de aur şi pielea frumoasă de gîndeai că sînt îngeri.

Cum se jucau băieţii pe ţărmure, soarele, trecînd i-a văzut şi

a stat în loc de s-a mirat de frumuseţea lor. Le-a aruncat două rînduri de vestminte, în care copiii s-au îmbrăcat. Feciorașului i-a mai aruncat o fluieră, care cum o văzu, se puse şi cîntă din ea.

Copilul cînta, iar sora-sa juca; aşa de frumos îşi petreceau, încît soarele a stat în calea sa trei zile şi trei nopţi, şi-ar fi stat mai mult, dacă n-ar fi trimes Dumnezeu după el să grăbească, căci oamenii şi vitele mureau pe cîmp de ostenite, şi aşa şi era, căci oamenii lucrau necontenit în vreme bună, tot aşteptînd că doară ba acum, ba acum se face seară, dar nu s-a mai făcut pînă la trei zile, cînd oamenii şi vitele cădeau de osteniţi, viţeii mureau de foame, caii au picat din ham şi pămîntul crăpase tot de arşiţa soarelui.

Pînă seara se tot jucară copiii, iar după ce se îmbeznase cam bine, plecară pe cale, vrînd să se bage undeva să doarmă pe noapte. Fiind întunerec la toţi în casă, nu se băgară, ci merseră mai departe, pînă ce deteră de o casă în care văzură lumină şi acolo intrară.

— Bună seara să dea Dumnezeu! ziseră copiii.

— Să creşteţi mari! zise o babă de lîngă cuptor.

Acea casă era a unui bătrîn şi-a unei bătrîne, care n-aveau copii şi pentru aceea erau foarte supăraţi, căci aveau moşie destulă şi nu era cui să rămînă.

Abia îi putură vedea bătrînii pe copii, se rîvniră de frumuseţea lor, îi întrebară de unde sînt? Dar copiii au zis că încă nu ştiu de unde sînt, pînă ce vor creşte mai mărişori, şi se roagă de adăpost peste noapte.

Bucuros se învoiră bătrînii şi îi opriră aici, le deteră ceva de mîncare şi după aceea bătrîna se culcă cu ei în pat. Copiii dormiră bine, căci erau osteniţi de jocul cel mult.

Dacă adormiră copiii, baba grăi:

— Ce copii frumoşi, ai cui trebuie oare să fie aceştia? Cum îi lasă cineva să umble noaptea pe uliţe? Nemiloşi părinţi trebuie să aibă!

— Eu gîndesc că aceştia n-au părinţi, şi aşa şi trebuie să fie, căci de-ar avea părinţi nu cred că aşa copii frumoşi să-i arunce în uliţe pe la casele oamenilor!

— A bună seamă aşa e. Haid’ să-i luăm noi copiii de suflet, căci avem mulţămită lui Dumnezeu, din ce să-i ţinem şi alţi copii n-avem şi nici nu vom avea, căci sîntem bătrîni, să ne moştenească ei moşiile noastre.

— Şi eu m-am gîndit la asta, dar aşa să nu ştie nimeni, căci de va şti, i-ar lua de la noi, mulţi ar zice că sînt ai lor.

Dimineaţa cînd se sculară le dete baba de mîncare, şi le spuse că rămînă aici, că vor avea ce să mănînce, şi să nu mai umble a cere, că ea le va fi lor mamă şi bătrînul tată.

Copiii le mulţămiră de astă dăruire, iar baba cu bătrînul îi luară în braţe şi îi sărutau cu foc de dragoste părintească, aşa că în zilele de la început tot în braţe erau.

Copiii creşteau într-un an ca în nouă, şi se înfrumoşeau, şi cu cît creşteau se făceau mai mîndri şi mai drăgălaşi, încît ca ei nu erau sub soare, nici seamăn în lumea mare; toţi cîţi îi vedeau se mirau de frumuseţea lor.

Copilul tot cînta din fluieră, iar fata însoţea versurile de pe fluieră cu gura. Aşa îşi petreceau ei toată ziuliţa, căci bătrînii de dragul lor, nici nu-i puneau la lucru. Avînd bătrînii aceşti copii, pe cari îi iubeau din adîncul inimii lor, uitară toate necazurile şi numai se pomeniră că copiii sînt de şaisprezece ani; cum să nu? căci din ziua în care i-au primit, n-au mai ştiut de vreun necaz ori supărare, ci avîndu-i dragi, erau tot cu voie bună.

De multe ori zicea bătrînul să cînte copilul cu fluiera şi în casă, şi atunci era o adevărată veselie de casă.

Se întîmplă odată, că bătrînii au dat clacă în tors, la care a venit şi o servitoare de la împăratul. În aceea clacă erau fete, dar şi feciori. Fetele au venit să toarcă, iar feciorii să le mai facă de rîs. Pe servitoarea împăratului ţiganca o a fost trimes, căci în toate strînsăturile trimetea ţiganca pe cîte cineva.

Copilul începu a cînta cu fluiera, iar ceilalţi jucau. Toţi s-au mirat de frumuseţea şi isteţimea acelor doi fraţi: a fetei în joc şi a copilului în fluierat.

Cînd s-au fost ostenit de joc, bătrînul a zis că fiecare fecior să spuie cîte o poveste, ca ceilalţi să nu adoarmă. Au şi zis toţi, dar cînd a ajuns rîndul pe copilul bătrînului, acela a zis că nu ştie.

— Ori şi cum să fie, adauseră ceilalţi.

— Că nu ştie, răspunse bătrînul, el săracul n-a fost nicăiri să înveţe poveşti.

— Ori şi ce poveste numai să zică ceva, ziseră ceilalţi.

Atunci el începu:

— Au fost odată trei fete, care culegeau cînepă… şi-şi spuse povestea sa şi a surorei sale, prin cîte au trecut, care

dumneavoastră le auzirăţi, şi spuse, pînă s-au băgat la bătrînul în casă, şi bătrînul i-a primit copii de suflet, iar în urmă gătă aşa:

— Şi au rămas acei copii la bătrînul, şi-au crescut mari şi de n-au murit şi azi trăiesc.

Nimeni n-a ştiut ce însemnează povestea aceea, nici că despre ei sună, numai servitoarea împăratului îndată se arse, căci a fost cam înţeles ceva despre căţei şi copiii frumoşi îngropaţi, iar întîmplările cu perii şi cu berbecii din curtea împărătească îi erau cunoscute.

Cînd s-a gătat claca, servitoarea abia aştepta să poată merge acasă, să-i spună ţigancei ce a auzit.

Ţiganca la început nu vru să creadă, ci întrebă cu de-amănuntul: despre părul lor, făptura lor, şi că seamănă cu împărăteasa de demult, iar răspunsurile servitoarei o încredinţară că, zău, copiii trăiesc.

Friptă ca de un fier ars, se duse la celelalte surori, le spuse ce-a auzit de la servitoare şi zise:

— Sîntem ale naibii, copiii de atuncea n-au murit şi acum sînt feciori mari!

— Ba la dracu! răspunseră surorile, lovindu-se cu pumnii în piept, cum poate să fie una ca asta căci i-am omorît?!

— Cum i-aţi omorît, cum nu, destul că trăiesc, şi acum trebuie să ne chibzuim cum să-i pierdem în aievea?

— Orişicum, trebuie să-i pierdem, răspunseră surorile, căci de nu, sîntem noi pierdute.

— Lăsaţi numai pe mine, că n-ajung ei să ne pierdem noi ce am cîştigat cu multă trudă, răspunse ţiganca, nici două săptămîni nu vor trece şi va muri băiatul, iar după băiat de supărare va muri şi fata.

— Şi vei fi în stare? întrebară surorile.

— Mai bine nu trăiesc! răspunse ţiganca.

— Tot acolo va rămînea dînsa! răcniră surorile.

„Oare ce să fac? – se întrebă ţiganca rămînînd singură. I-aş chema aici să-i ucid cu mîna mea, nu-i bine căci atunci toată lumea va şti că eu i-am omorît. L-aş face pe împăratul să-i omoare, atunci îi va cunoaşte, căci vor semăna cu mama lor. Dar acum ştiu eu ce voi face. Îmi voi cere iertare de la împăratul pentru vreo cîteva zile şi mă voi băga servitoare la acea casă, unde sînt copiii, şi acolo îi voi otrăvi”.

Ursita însă a ursit altmintrelea.

Odată, mergînd copiii la biserică, ceea ce făceau ei în toată dumineca, s-au întîlnit pe uliţă cu o muiere bătrînă, care cerşea de la trecători, şi ceru şi de la ei.

Copilul atunci zise:

— Mămucă, dar ce să-ţi dăm, vezi bine că şi noi sîntem săraci, n-avem în lume pe nimeni, nici taică, nici maică, aşadar de unde să te miluim.

— Dar, drăguţii mei, aşa copii frumoşi cum sînteţi, să n-aveţi părinţi, poate că au murit?

— Ba nu, dar nu i-am pomenit de felul felului.

— Dar daţi-mi ceva cît de puţin, să vă dau cu norocul, să văd unde vă sînt părinţii?

Atunci copilul luă un bumb de argint de pe cămaşă şi-i zise babei:

— Na, mămucă, bumbul acesta; preţuieşte un sfanţ, fă ce-i vrea cu el.

Se puse baba cerşetoare şi dete cu norocul copiilor, se miră de ceea ce văzu şi zise:

— Oh! dragii mei, voi sînteţi copii de împărat, muma voastră e la curtea împărătească îngropată în cuhnă şi servitoarele aruncă lăturile pe ea.

— Nu vorbi pustiu, ca să ne măguleşti, răspunse fata.

— Ba pe Dumnezeu meu! răspunse baba, haideţi cu mine în uliţa de lîngă biserica împărătească, că vom aştepta pe împăratul, şi voi face să vorbiţi cu el.

Şi merseră copiii după baba cerşetoare, şi nu mult trebuiră să aştepte, căci şi văzură pe împăratul venind.

Îi învăţă baba să-şi ia pălăriile din cap şi să stea lîngă împăratul, cînd va cere ea milă.

Cînd ajunse pe aici, împăratul la rugarea babei cerşetoare se opri şi întrebă:

— Ai cui sînt copiii aceştia aşa frumoşi? şi oftă amar, căci îşi aduse aminte de făgăduinţa nevestei sale, se mira de frumuseţa lor şi adie pre copil pe cap.

— Sînt din lume, înălţate împărate, răspunse baba, şi dînd cu norocul aflai că sînt copii de neam mare.

— Dar unde merg? întrebă iar împăratul.

— Merg în lume să-şi caute părinţii.

Atunci se arse împăratul, că pot să fie copiii lui, dar nefiind el acasă pe vremea cînd a născut împărăteasa, cine ştie ce s-a

întîmplat cu ei.

Nici nu se băgă împăratul în biserică, ci uitîndu-se mult timp la ei, văzu că frumuseţa lor seamănă cu a împărătesei de demult, iar părul lor e cum a fost făgăduit fata în cînepă mai nainte, şi după aceea lui, cînd a luat-o de împărăteasă.

Se întoarse cu copiii acasă. Ţiganca nu era acasă, căci era la bătrînul şi la baba, la care au fost şezut copiii, dar văzînd că copiii sînt duşi la biserică, mai zăbovi puţin, dorind să-i vază.

Ajungînd împăratul în chilia lui, întrebă pe copii, de unde sînt? unde le-au fost părinţii? unde merg?

Copilul atunci zise:

— Înălţate împărate! au fost odată trei fete în cîmp culegînd cînepă, în acel cîmp împăratul de acolo făcea mustră cu cătanele... şi aşa a spus toată povestea lor, şi o sfîrşi aşa: Şi i-a chemat împăratul pe copii în curţile sale şi i-a întrebat de unde sînt şi unde merg?

Atunci ştiu împăratul că aceşti copii sînt copiii lui, îi luă de după grumazi şi îi sărută fierbinte, după aceea îi luă de mînă, îi duse în cuhnă, să vază cunoscu-şi ei pe mama lor.

Cînd ajunseră în cuhnă, muma copiilor, adecă împărăteasa era în picioare. Cum o văzură copiii strigară:

— Iată mama noastră, iată mama noastră!

Împăratul căzu în genunchi înaintea ei, şi o rugă de iertare, sărutîndu-i mînile; dar ea se aplecă după el şi îl ridică, îl sărută cu dor, şi zise:

— Împărate! am ştiut că dreptatea trebuie să învingă, pentru aceea am suferit, dar acum mă crezi.

Atunci se îmbrăţişară toţi patru: împăratul, împărăteasa şi cei doi copii şi plînseră de bucurie.

Împăratul întrebă pe împărăteasă:

— Ce să fac cu găzdoaia şi cu surorile tale?

— Lasă-le, împărate, să trăiască, că cine îţi va ţinea curtea?

— Ba să moară! răspunse împăratul.

Porunci împăratul să le aducă pe toate trei înaintea lui.

Chiar atunci venea ţiganca, şi cum văzu ce s-a întîmplat se puse în genunchi înaintea împărătesei şi zise:

— Iacă eu cea mai ticăloasă, că am ascultat de surorile împărătesei; iertare! iertare!

Aduseră şi pe cele două surori, şi şi ele căzură în genunchi, şi se rugară de iertare punînd vina pe ţigancă.

Văzu împăratul ce plătesc; porunci dar servitorilor să le lege de codiţele a trei cai neînvăţaţi, că aceştia să le poarte după placul lor.

Aşa şi făcură servitorii. Caii o luară la fugă şi tot mici fărîmi le făcură, încît nu se cunoşteau unde au rămas prin praf, numai cîte un os se vedea din ele.

Iar împăratul şi-a dus apoi împărăteasa sus în curţile unde au fost şezut, a îmbrăcat-o în haine frumoase, şi pe copii iarăşi: au făcut apoi un ospăţ mare, au tăiat la laviţi, scaune şi troci, şi au adus apă cu ciurul şi mîncau cu fusele.

Dintre toţi cea mai sfătoasă a fost baba cerşetoare, căci ea a fost chemată la petrecere. Eu încă am fost pe acolo şi-am văzut, căci de n-aş fi văzut, n-aş şti povesti.

Cînd de acolo am plecat,
Pre un cal am încălecat,
Şi povestea o-am gătat,
Căci acolo o-am uitat.

Comunicată de N. Trîmbiţoniu, înv. în Ulpia Traiană (Grădişte).

VIZOR, CRAIUL ŞERPILOR

A fost o dată ca niciodată.

Au fost o dată trei păcurari la o stînă.

Într-o seară, mulgînd oile la strungă, auziră la o depărtare o strigătură puternică. Toţi se cutremurară. Păcurarul cel mai tînăr, numit Petru, zise:

— Eu mă duc într-acolo, să văd ce poate să fie.

— Ba tu nu te duce; mai bine şezi aici locului, căci cine ştie ce va fi acolo, ziseră cei doi.

— Ba mă duc.

— Bine, bine, răspunseră ceilalţi, dacă ţi se va întîmpla ceva, tu vei vedea.

— Eu voi vedea.

Atunci îşi luă ciomagul cel mare, cojocul în spate şi plecă într-acolo, unde auzise strigarea.

Iată, într-o vale, văzu un şarpe uriaş de mare, cu un cerb în gură, pe care nu-l putea înghiţi din pricina coarnelor celor mari, cu care era împodobit cerbul. Se aflau amîndoi în aşa stare, încît nici cerbul nu se putea mişca, nici şarpele.

Cum se apropie Petru, cerbul zise:

— Haid', fii bun păcurarule, omoară şarpele acesta, că vrea să mă mănînce şi-mi scapă viaţa că doară şi eu îţi voi fi bun de ceva.

Şarpele zise:

— Haid', păcurarule, fă bine taie coarnele cerbului ca să-l pot înghiţi, că-ţi voi da ceea ce ceri tu.

Petru se cugetă şi în urmă zise:

— Mai bine voi ajuta şarpelui să înghită cerbul, căci îmi va da tot ce cer eu, decît să ajut cerbului, care cine ştie, poate-mi fi de ajutor ori ba?

Deci se duse, lovi cu ciomagul coarnele cerbului care şi picară şi făcu de şarpele îl putu înghiţi.

După ce se linse pe buze de dulceaţa şi grăsimea ce fu în cerb, şarpele zise:

— Văd acum, că eşti om de treabă, căci mi-ai făcut mult bine; una, că m-ai mîntuit de moarte, a doua mi-ai ajutat să mănînc cerbul: deci precum ţi-am făgăduit, îţi voi şi da ce vei cere de la mine. Să ştii, că pe mine mă cheamă Vizor, craiul şerpilor, şi fiindcă am ceva de lucru, nu pot să viu acasă cu tine,

dar te du pe aici încolo, vei întîlni pe păstorii mei, de la care vei întreba de mine. Pre cînd vei ajunge acasă, eu încă voi fi acolo şi vei vedea cît de mulţămitor sînt.

Petru plecă deci pe calea arătată de şarpe şi nu mult merse, pînă ce se şi-ntîlni cu stăvarul.

— Bună seara, stăvarule!

— Să fii sănătos, voinicule! dar unde mergi?

— Merg la Vizor, craiul şerpilor, şi nu ştiu unde şade, n-ai face bine să-mi areţi?

— Cum nu? Du-te pe aci încolo, că-l vei vedea pe văcar, care-ţi va spune.

Merse mai departe şi se întîlni cu văcarul, căruia îi zise:

— Bună seara!

— Să fii sănătos!

— Unde şade Vizor, craiul şerpilor?

— Du-te numai pe aci încolo, că-i vedea pe păcurarul lui, care-ţi va spune.

Merse mai încolo şi se întîlni cu păcurarul către care grăi:

— Bună seara!

— Să dea Dumnezeu bine!

— Fii bun spune-mi, unde şade Vizor, craiul şerpilor?

— Apucă numai pe calea aceasta, căci vei afla pe porcar, pe acela să-l întrebi.

Nu mult merse şi se întîlni cu porcarul, către care zise:

— Bună seara!

— Bună să-ţi fie inima!

— Unde şade Vizor, craiul şerpilor?

— Nu şade departe, numai aci, la vreo treizeci de paşi, este o gaură în pămînt, slobozi-te pe ea înlăuntru căci, acolo e el. Dar ce-ai cu Vizor, craiul şerpilor?

— Ia uite, frate, începu Petru, i-am făcut un bine, căci dacă vream, îl puteam omorî; iar el văzînd fapta mea, mi-a făgăduit că-mi va da tot ce voi cere, numai să vin la el, mi-a şi arătat calea şi iată că am venit. Nu ştiu ce să cer de la el, fii bun, dacă ştii, dă-mi unele îndrumări să ştiu, ce să fac, îţi voi fi mulţămitor.

— Cum nu? bucuros, frate, căci trebuie să ne-ajutăm unul pe altul. Despre stăpînul pot să-ţi spun că e foarte bun la inimă. Poţi să ştii că ce ţi-a făgăduit, îţi şi dă. Grijeşte numai ce ceri. Are în o chilie mult aur, argint şi pietri scumpe, acele şi jumătate dacă le vei cere, ţi le va da. Eu însă-ţi zic alta. El are numai o

fată, care e foarte frumoasă, cugeţi că e ruptă din soare, apoi de bună, e ca o bucată de pîne albă. De cîte ori vine cineva pe la el, o face şerpoaie şi-o bagă într-o lădiţă urîtă de lîngă uşă, vrînd s-o ascundă ca nu cumva s-o ceară cineva, ş-apoi să rămînă fără ea, căci îi este foarte dragă. Mai bine ţi-ar fi ţie dacă te-ai folosi de prilejul acesta şi-ai cere lădiţa, căci atunci fiindu-i tu ginere, toată blaga lui va fi a ta. Altminterelea fă ce vrei. Numai de una te rog: dacă nu vrei să mă asculţi, gîndeşte-te, că eu ţi-am vrut binele şi să nu mă spui la Vizor, craiul şerpilor, că ce ţi-am descoperit, căci atunci e capăt de mine.

— Îţi mulţămesc de sfatul ce mi l-ai dat şi voi cerca să văd dacă-mi dă lădiţa, de care-mi pomenişi, zise Petru.

— De bună seamă ţi-o dă, dacă vei zice, că altceva nu primeşti.

Învăţat de porcar, plecă Petru cătră locul arătat, pînă ajunse la o groapă în pămînt. Aici nu ştia ce să facă, să se lase în jos sau să aştepte pînă va veni şarpele sus! Nu trebui să aştepte mult, căci şarpele auzind ceva paşi streini, îşi ridică capul sus şi zise:

— Intră, păcurarule, fără nici o frică!

Atunci se slobozi înlăuntru şi intră în o casă foarte frumoasă. De aci îl duse şarpele în o altă casă plină cu aur, argint, diamanturi şi alte pietri scumpe, pe care le arătă una cîte una, apoi cînd gătă zise:

— Vezi, dragul meu, cîtă blagă am eu. Cere cît pofteşti, căci pentru binefacerea ta, nu-mi pare rău după ele. Ce-ţi trebuie? aur, argint, diamant, ori alte pietri scumpe? Sau vrei să-ţi dau din toate cîte ceva, ca să te fac de acum înainte avut?

— Ba eu nu poftesc de aceste, îi răspunse Petru. De bogăţie n-am trebuinţă, căci pînă am aceste două mîini nu mi-e frică de sărăcie. Te rog însă să-mi dai lădiţa aceasta mică de după uşă, căci de cînd am intrat aici, ochii tot pe ea i-am ţinut.

— Ce vrei tu să faci cu aceea lădiţă? zise şarpele plin de mirare, nu-i poţi lua tu nici un folos. Am găsit-o eu de mult şi-am pus-o aici. Ia tu mai bine ce-ţi dau eu, ca să fii fericit pe toată viaţa ta!

— Dacă nu-mi dai lădiţa aceea, atunci nu primesc nimic.

— Ia priveşte ce e aici, în lădiţă! zise şarpele mînios, uită-te, că e un pui de şarpe? L-am găsit eu o dată îngheţat pe cale şi l-am adus pentru ca să-l cresc.

— Tocmai pentru aceea te rog să mi-l dai mie, zise Petru, căci îl voi creşte eu, toată viaţa mea am dorit să am unul.

— Bine, eu îţi dau lădiţa, ia-o şi să fii sănătos.

Înainte de a pleca însă, îi aşternu masa şi-i puse de mîncare şi de băutură, dar de spus nu i-a spus că ce-i şarpele din lădiţă, cugetînd, că doar se va lăsa de cugetul de a lua lădiţa dacă nu acum de bună seamă mai tîrziu, cînd i se va urî cu şarpele.

Plecă păcurarul cu lădiţa, însă nu la stînă, ci acasă, unde avea numai o mamă bătrînă. Ce să caute el cu fata lui Vizor, craiul şerpilor, la stînă? Să i-o fure alţii? Ba! El merse acasă, să se facă gazdă de casă şi de nevastă.

Ajungînd acasă, spuse mamei sale prin cîte a umblat şi de ce n-a mai stat la stînă. Ceru de mîncare şi pentru sine şi pentru şarpe. El, fiindcă era într-o miercuri, mîncă nişte castraveţi acri, iar şarpelui îi dete pe un taler lapte.

După ce mîncă şarpele tot laptele, se sculă din lădiţă, se dete de trei ori peste cap şi se făcu o nevastă frumoasă, care n-avea seamăn în lume. Nu era în altfel, decît chip îngeresc. Orişicine n-ar mai fi flămânzit, ba nu şi-ar fi adus aminte de foame nici cînd, uitîndu-se la ea.

Petru, cum o văzu, înmărmuri de frică, temîndu-se că-l va părăsi.

În urmă prinse inimă şi zise:

— Nu cumva voieşti să mă laşi?

— Ba nu te las, dragă Petre, zise ea venind la el şi sărutîndu-l, cum să te las? Dumnezeu dacă mi-a rîndui să fiu a ta, atunci voi fi şi cred că nu-ţi va părea rău că m-ai cerut de la tata.

Se îmbrăţişară şi se sărutară, ca doi noi căsătoriţi. Într-un tîrziu nevasta zise:

— Noa! să ne mai lăsăm de jucate, să ne punem şi la lucrate. Iute aduse apă, făcu foc, spălă rufele, vasele, curăţi în casă, adecă făcu tot ce trebuie la o găzdoaie bună. Dar aşa de iute făcea, aşa de iute îi umbla pristenul, încît mama lui Petru n-avea timp să se mire îndestul, iar Petru sta înmărmurit, fără răsuflare, nesăturîndu-se de a se uita la ea.

Mai în deseară făcu de cină, apoi mîncară, după aceea îşi mai petrecură, cum îşi petrec tinerii, mai tîrziu făcu patul după aceea iar îmbrăcă pielea de şarpe şi se băgă în lădiţă.

Tot aşa se întîmplă în ziua a doua, a treia şi aşa mai departe, în timp de o săptămînă.

Atunci bătrîna, mama lui Petru, se duse la moaşa ei şi zise:

— Uite moaşă, ce-i cu nevasta care o aduse feciorul, nu-i nevastă ca toate nevestele. De bărbată e bărbată ca focul şi nu-i pot băga altă vină, decît… şi-i spuse tot ce avu de spus.

— O, draga mea, răspunse moaşa, nu e lucru mare; se poate îndrepta. Ia ascultă cum: Du-te acasă, pune ţestul de copt mălai pe foc să se înfierbânte şi hurduie vasele, ca să audă ea, că trebuie apă, iar cînd se va duce după apă, tu apucă pielea ei de şarpe şi-o aruncă în foc.

Aşa şi făcu baba. Se duse acasă, făcu foc bun, puse ţestul pe el, încît se roşi de fierbinţeală, apoi hurdui vasele dînd semn că nu este apă în ele.

Nevasta era în pielea de şarpe în lădiţă, că Petru nu era acasă, să-şi petreacă cu el. Cum auzi hurduitura, hop! iute sări din lădiţă, şi se duse după apă la fîntînă.

Gazda fîntînii făcuse chiar un ospăţ, şi-atunci ţiganii erau cu ceterele în ocol şi cîntau, iar unii flăcăi jucau. O cerură şi pe ea la joc şi se şi duse, dar numai la un singur joc, nemaivrînd să rămînă, căci ştia că acasă nu e apă.

Cînd ajunse însă acasă, dă să se îmbrace, dar nu-şi găseşte pielea. Întrebă pe mumă-sa.

Baba atunci zise:

— Să mă ierţi, draga mea, că eu n-am văzut, am măturat casa şi noi Vinerea, cînd măturăm casele, trebuie să aruncăm gunoiul în foc, căci aşa e bine. Cum am făcut, cum n-am făcut, destul că din negrije am băgat şi pielea ta în foc; dar acum mai lasă-te şi fără piele de şarpe, căci n-ai lipsă de ea destul eşti de frumoasă ca nevastă. Las’ să se fălească Petrea al meu cu tine.

N-avu ce face nevasta lui Petru, căci ca o muiere cu minte ce era, trebuia să se supună soacrei sale şi să nu cîrtească contra ei.

Se mai puse la lucru pînă în diseară, cînd veni bărbatul său.

Atunci merse în grădină şi începu a plînge, dar văzu că nici plînsul nu-i foloseşte nimic, plecă dar către locuinţa tată-său, şi-i spuse tată-său ce-a făcut soacră-sa cu pielea ei şi că acum nu se mai poate ascunde noaptea în lădiţă.

— N-am ce-ţi face, îi răspunse tată-său, aşa e soartea. Dacă Dumnezeu a orînduit să fii nevasta lui Petru, du-te la el şi ascultă de el şi de mumă-sa. Nu-ţi fie ruşine că e sărac, căci precum văd e copil harnic şi frumos. Haid! să nici nu ştie, că ai

fost la mine. Altă dată puteţi veni amîndoi.

Mîngîiată se duse acasă şi întrebînd-o Petru că unde a fost, ea răspunse:

— Am fost în grădină după porci, dar porcii au apucat la fugă şi aşa am întîrziat atîta.

Dimineaţa, pînă a nu se face ziuă, veni poruncă de la „domni”, să meargă la lucru că era şi atunci iobăgie. Petru avu alte lucruri pe acasă, se duse nevasta lui la „domni”, şi se puse în rînd cu alţi lucrători, dar pe toţi îi întrecea, atît în isteţime, cît şi după buneţea lucrului.

Domnul altcum „Spăhie” (Spăiie = Grundherr – domn de pămînt, mare posesor de moşii), neîncetat se uitase la nevasta lui Petru, care îi căzuse la inimă şi-şi puse în gînd, că orişicum să piardă pe Petru, iar nevasta apoi s-o ia el.

Seara, cînd fu gata lucrul, Domnul zise:

— Nevasta lui Petru să vină încoace!

— Porunceşte, Măria ta, aici sînt, răspunse ea.

— Spune-i lui Petru, că mîne dimineaţa să fie aici în curte, ai înţeles ori ba?

— Înţeles şi-i voi spune.

Cînd fu cealaltă zi pe la prînz, Petru era în curte.

— Ştii, Petre, pentru ce te-am chemat? îl întrebă domnul.

— Ştiu de-mi vei spune, răspunse Petru.

— Ascultă dar! Vezi colo înaintea casei mele două stoguri mari de grîu?

— Văd, Măria ta.

— Pînă dimineaţă tot să fie îmblătit, fără ca să strici stogurile; grîul să fie tot grămadă în şură şi tot din grîul acela pe mîne la prînz să mînînc pită; m-ai înţeles măi?

— Te-am înţeles, dar e cu neputinţă să şi fac ceea ce-mi porunceşti.

— Cu putinţă ori cu neputinţă, asta e treaba ta; dacă vei împlini bine de bine, dacă nu, capul nu-ţi va sta, unde-ţi stă acum, ci sub picioarele mele. Acum cară-te!

Petru ieşi şi plîngînd veni pînă acasă, unde se trînti supărat pe un pat. Nevastă-sa, văzîndu-l supărat veni la el şi-l întrebă:

— Ce ţi-a zis domnul?

Atunci tot plîngînd spuse:

— Iacă rămîi fără mine.

— Cum? îl întrebă ea din nou îngrijată.

— Iacă cum şi iacă cum; şi-i spuse tot ce a vorbit cu domnul.

— Nu te teme de nimic, Petre, îi zise ea, hai să mîncăm şi să bem, căci te scapă tata de acolo.

Se puseră la mîncare şi beutură pînă seara.

Atunci plecă Petru la socru-său.

— Ce-i, Petre? îl întrebă acela văzîndu-l.

— E rău, tată, răspunse Petru supărat.

— Doar nu ţi-e pe plac nevasta?

— Ba! aş păcătui de moarte, dacă o aş învinui numai cît e negru sub unghie, sînt foarte mulţumit cu ea, ba sînt cel mai fericit între ceilalţi oameni, dar alt năcaz mă mănîncă.

— Sînteţi săraci?

— Ba nu, sîntem foarte mulţămiţi de cele ce ne-a dat Dumnezeu numai sănătate mai cerem: lucrînd cu mîinile noastre, nu ni se dedă la averea nimănui, fie cît de mare.

— Spune-mi dar iute, ce-ţi este de eşti supărat?

— Am dat de un mare năcaz. Domnul nostru ne-a chemat ieri la lucru, iar eu avînd alte cele pe acasă, mi-am trimes nevasta, care cînd a venit seara de la lucru mi-a adus poruncă, ca să mă duc eu azi dimineaţă acolo.

— Şi nu te-ai dus?

— Ba m-am dus, tată, şi mi-a poruncit, că pînă mîne dimineaţă, stogurile lui cele mari de grîu să le îmblătesc, fără ca să sparg stogurile, grîul să-l fac grămadă, în şură, iar din el tot la noapte să-i şi coc pîne, să mănînce dimineaţă. Dacă i-am spus, că nu voi putea împlini porunca, mi-a răspuns, că aceea e treaba mea, numai dacă nu voi face ce mi-a poruncit, nu-mi va sta capul unde-mi stă acum, ci sub picioarele lui.

— Numai atîta?

— Numai.

— Pentru aceea eşti tu supărat?

— Cum să nu fiu supărat, căci mi-e frică să nu pot împlini porunca şi atunci nevasta mea rămîne fără mine. Pentru aceea am venit să te rog să mă ajuţi, cum mă vei ajuta, să scap de pacostea aceasta, care chiar din senin veni peste capul meu.

— Voi cerca să văd.

— Da, fii bun, tată, scoate-mă, aibi milă de mine.

— Nu te teme nimic, că te scot eu; pînă atunci haid’ să gustăm ceva de cină.

Se puseră amândoi la cină, mîncară, beură şi-şi petrecură

„domneşte”.

Cînd fură gata cu cina, Vizor ieşi afară şi pocni cu un biciu de foc în patru latini ale lumii, la care atîţia zmei veniră cîtă frunză şi iarbă. Tot veneau şi nu mai încetau. Într-un tîrziu, Vizor, craiul şerpilor zise:

— Unde sînt ceilalţi?

— Vin toţi pe rînd.

— Vedeţi pe omul acesta?

— Vedem.

— Să mergeţi cu el unde vă va duce; acolo să vă faceţi toţi şoareci şi să scoateţi toate boabele de grîu din stogurile, care vi le va arăta el, să le faceţi grămadă în şură, o parte din el să-l măcinaţi, să-l cerneţi şi să-l faceţi pîne. Pînă s-a zări de ziuă tot să fie gata, căci de nu, capul nu vă stă unde-i acum, ci sub picioarele mele. Aţi auzit?

— Auzit, drag stăpînul nostru.

— Mergeţi şi faceţi ce v-am zis.

Merseră cu toţii la stogurile domnului, se făcură toţi şoareci, dar atîţia şoareci erau, încît din nouă stoguri mari, abia s-a ajuns la fiecare cîte o boabă de grîu. Făcură un mare vrav de grîu în şură, unii au măcinat, au cernut şi copt, aşa că după miezul nopţei pînea a fost gata, cînd le-a spus Petru zmeilor să meargă acasă.

Dimineaţa, cînd răsări soarele, Petru se duse „în sus” cu pînea coaptă.

Plin de bucurie, cum era, fiindcă domnul nu s-a fost sculat încă, l-a sculat el, i-a dat pînea şi i-a arătat vravul de grîu în şură şi stogurile nesparte.

— Bine, Petre, îi răspunse domnul, eşti copil harnic, pentru aceea eşti vrednic de oareceva. Ian strigă servitorii mei să vină.

Petru îi chemă şi veniră vreo zece servitori, neştiind ce poruncă nouă au să capete.

— Petru acesta e om vrednic, începu domnul.

— E vrednic, Măria ta, căci am văzut ce-a lucrat.

— Ascultaţi! e om vrednic şi pentru lucrul ce-a făcut astănoapte, să-i daţi douăzeci şi cinci de nuiele. Iată aici, să văd!

Miraţi de astă straşnică poruncă, nu ştiau ce să facă, ci se uitau unul la altul. Mai tare se mira însă Petru, căci el avea să primească acea răsplată.

Văzînd servitorii că domnul nu-şi schimbă gîndul, n-avură ce face, ci puseră pe laviţă pe Petru, iar unu cu o nuia, de care era plină curtea, îi dete lui Petru douăzeci şi cinci.

„Aceste fură bune pe nimica”, gîndi Petru, sculîndu-se de pe laviţă.

— Acum voi căraţi-vă afară la lucru vostru! zise domnul către servitori.

După ce plecară servitorii, Domnul zise către Petru:

— Petre, aş mai avea un pic de lucru cu tine.

— Porunceşte, Măria ta.

— Aş mai avea lipsă să-mi ajuţi la un lucru.

— Bucuros, Măria ta; eu slugă plecată voi ajuta cît voi putea.

— Vezi tu codrul acela? zise arătîndu-i o pădure mare.

— Văd, Măria ta.

— Pînă mîne dimineaţă, acel codru să fie tăiat, lemnele puse toate grămadă, rădăcinile scoase, pămîntul să fie arat, plantat cu viţă de vie, dar aşa că mîne dimineaţă să-mi aduci struguri pe un tăier să mănînc, m-ai înţeles?

— Înţeles, Măria ta, numai mi-e frică că nu voi putea îndeplini ce-mi porunceşti în aşa timp.

— Aceea e treaba ta, însă dacă vei împlini pînă mîne dimineaţă, bine de bine, dacă nu capul nu-ţi va sta unde-ţi stă acum, ci sub picioarele mele. Ai auzit?

— Auzit, Măria ta.

— Acum, cară-te.

Ieşind afară se gîndi la porunca pe care o căpătase şi-o află mai grea de împlinit. Se gîndi şi la aceea, că oare socru-său mai vrea sau mai poate să-l ajute. Apoi îi mai veni în minte şi răsplata cea „dreaptă”, ce o primi pentru împlinirea poruncei de ieri.

Supărat pînă la inimă merse acasă, dar nu ştiu cum merse, nu văzu cu cine se întîlni, ci ajungînd acasă, se puse pe un plîns amar.

Muierea îi era la apă cu rufele, cînd veni văzîndu-l supărat, se duse la el şi-l întrebă:

— Ce ţi-e dragă, de eşti supărat iară?

— Oh! Lasă-mă, căci acum chiar rămîi fără mine.

— Cum? poate n-a putut tata să-ţi ajute? îl întrebă îngrijată.

— Ba mi-a ajutat, numai ian ascultă ce poruncă mi-a mai dat. Şi îi spuse adecă cum a umblat pe la tătăl-său, cum a împlinit

porunca, ce răsplată „dreaptă” a primit şi ce poruncă nouă i-a mai dat. Precum văd eu, acela cu orişice modru vrea să-mi pună capul, încheie Petru, plin de amărăciune.

— Nu fii supărat, Petre dragă, că tata şi de acolo te scoate; apoi cu ce te răsplăteşte, doar este Dumnezeu în cer, ca să i-o răsplătească lui. Haid’ să mâncăm şi să bem, pînă în deseară, cînd iar vei merge la tata, să te scoată din primejdie şi năcaz cum te-a scos şi azi.

Mîncară, beură şi-şi petrecură cum îşi petrece omul, cînd se simte scuturat de vreun năcaz.

Cînd se înmurgi, plecă la socru-său.

— Bună seara, tată! zise întrînd în casă.

— Să ai noroc, dar cum de vii aşa de tîrziu, parcă iar eşti supărat? cum, nu i-a plăcut la domnul tău cum ai împlinit porunca?

— Ba a fost îndestulit, mi-a şi plătit bine lucru.

— Cu ce?

— Cu douăzeci şi cinci de nuiele.

— Prea bine, se vede că e om foarte darnic. Pentru acestea eşti supărat?

— Ba, pentru asta nu sînt supărat. Asta a fost şi a trecut dar acum mi-a dat alta de cap.

— Care?

— Mi-a dat o poruncă de împlinit. Mi-a spus că codrul acela pînă dimineaţă să fie tăiat, lemnele aşezate grămadă, rădăcinile scoase, pămîntul arat, sădit cu viţă de vie, dar aşa că pe mîne dimineaţă să-i duc struguri pe tăier. Cînd i-am sus că această poruncă e mai grea de împlinit ca cea de ieri, mi-a răspuns că asta nu e treaba lui numai eu să ştiu că dacă o voi împlini, bine de bine, dacă nu, nu-mi va sta capul unde-mi stă acum, ci sub picioarele lui. Pentru aceea am venit şi azi să mă rog de dumneata, fii bun şi mă scoate şi din năcazul acesta, precum m-ai scos din cel de ieri.

— Nu te teme de nimic, dragul tatii, că te scot; pînă atunci haid’ să bem, apoi să gustăm ceva de cină.

Se puseră amîndoi la cină, beură şi mîncară cum se cade.

Cînd gătară cu cina, Vizor ieşi afară şi pocni cu un biciu de foc în patru părţi ale lumii; atîţi zmei veniră încît nu i-ar fi putut nimeni cuprinde cu ochii; erau mai mulţi ca în seara trecută.

— Aici sînteţi toţi? – întrebă craiul şerpilor.

— Ba chiar toţi nu, dar vin şi ceilalţi pe rînd.

— Vedeţi iar pe omul acesta?

— Vedem.

— Să mergeţi cu el unde vă va duce, iar codrul pe care vi-l va arăta, să-l tăiaţi, lemnele să le tăiaţi, să le aşezaţi grămadă, rădăcinile să le scoateţi, pămîntul să-l araţi şi să-l plantaţi cu viţă, de unde veţi afla mai bună. Aveţi grijă însă, ca pe mîine dimineaţă strugurii să fie copţi, să se poată folosi omul acesta de ei. Aţi auzit şi m-aţi înţeles?

— Auzit şi înţeles, drag stăpînul nostru.

Ca din pămînt scoaseră unii săpoaie, alţii ferestraie şi toate uneltele de care aveau lipsă şi plecară cătră codrul arătat de Petru. Ajngînd acolo, unii s-au pus la tăiat de lemne, alţii la grămădit, alţii la scos de rădăcini, alţii la săpat, alţii s-au dus după viţă de vie şi ei ştiu de unde au adus atîta cît au plantat tot codrul; după aceea s-au pus cu toţi a sufla peste struguri, aşa că după ce trecu de miezul nopţii, strugurii erau copţi apoi toţi s-au dus la ale lor.

Cînd se făcu de ziuă, Petru culese pe un tăier struguri şi plecă cu ei la domnul, pe care, fiindcă dormea, iară l-a sculat din somn, însă nici acum nu fu mai norocos decît mai-nainte, căci drept răsplată acum capătă, nu douăzeci şi cinci, ci de două ori atîta adică cincizeci de nuiele îndesate.

Ca o slugă plecată le suferi şi aceste, cu toate că e cam greu a suferi atîtea deodată. Aşa e însă românul; el sufere pînă poate; mai bine sufere el, decît să-şi piarză chibzuiala, căci vai atunci de acela care face ca românul, să-şi iasă din sărite. Aceasta o simţea Petru şi ca om chibzuit se mai lăsă de astădată.

După ce se petrecură aceste, domnul zise:

— Încă o poruncă mai am a-ţi da ca s-o împlineşti, Petre! Tatăl meu a murit, cînd eram de zece ani, eu acum sînt de şaptezeci şi opt de ani! L-am înmormîntat cu o coroană de aur şi alte pietri scumpe pe cap; acum am căutat în mormînt după acea coroană, dar n-am aflat-o, de bună seamă o a fi dus în cealaltă lume cu suflet cu tot, însă acea coroană este foarte scumpă, deci mi-ar trebui mie, ca să nu se stingă pe nimic. Să te duci tu după ea şi să mi-o aduci iar la mâna mea.

— Apoi cum voi putea eu să mă duc pe cealaltă lume cu trupul? întrebă Petru: pe unde să mă duc, încătrău să plec şi de

unde-l voi putea cunoaşte pe tata Măriei tale, ca să cer coroana? Se vede că Măria ta, ţi-ai pus de gînd să mă pierzi cu orice preţ, continuă Petru pierzîndu-şi răbdarea.

— Eu te ţin pe tine pe lume! se răsti domnul spre el, din binele meu mînci şi bei, din mila mea eşti pe pămînt, din buneţa mea trăieşti, aşadară unde te mân, de te-aş mîna în al nouăzeci şi nouălea cer, tu trebuie să te duci, ori mai multe nu-s. Iată-ţi spun: dacă nu-mi aduci coroana în restimp de douăzeci şi patru de ceasuri capul nu-ţi va sta unde-ţi stă acum, ci sub picioarele mele, fără coroană să nu te văd în ţinuturile mele, căci atunci e vai de tine, m-ai înţeles?!

Petru iar tăcu.

— Cară-te, gozul pământului ce eşti, şi te ţine de ce ţi-am zis.

Abia se putu trage acasă de năcaz, căci ştia el bine acum, că din asta nu va mai putea nici socru-său să-l scoată. Cînd ajunse acasă se lăsă pe scaun supărat şi-ncepu a plînge, dar aşa plîngea, mai rău ca un copil de un an, încît îţi era mai mare mila de el. Plîngea şi-şi smulgea părul de pe cap. Nevastă-sa era în vecini cu soacră-sa cu tot, urzea pînză şi cînd auzi plînsul şi vaietul acasă, gîndi că cine ştie ce se va fi întîmplat; deci alergă în graba mare să vadă ce e? Intrînd în casă, cum o văzu Petru se ridică de pe scaun, o îmbrăţişă de după cap şi astfel începu a plînge.

Nevastă-sa, temîndu-se de altceva, începu şi ea a plînge şi plînseră amîndoi un timp bunişor, în urmă îl întrebă:

— Ce te-a ajuns, dragă Petre? spune-mi să ştiu, că mi se rupe inima.

— Rău, dragă, de tot rău, ba mai rău decît aşa nu poate să fie.

— Şi eu văd că e rău, căci cînd plîngi, bine nu poate fi, dar spune-mi iute de ce?

— Acum chiar rămîni de mine, dragă nevasta mea… Mai mult nu putu zice, căci se înecă de un plîns amar.

— Mai prinde, Petre dragă şi vorbeşte, doar dacă n-o fi aşa de rău, cum îţi închipuieşti tu şi cum ţi-ai închipuit şi mai-nainte.

— Mi-a dat domnul o poruncă, zise el, care văd bine că n-o pot împlini, iar dacă n-o pot împlini, capul nu-mi va sta unde-mi stă acum, ci sub picioarele lui, sau să mă pustuiesc din ţinuturile acestea, căci atunci e vai de mine.

— Ce poruncă ţi-a dat, de ţi se pare aşa de grea de-mplinit?

— Mi-a poruncit să aduc din cealaltă lume coroana tatălui său, care a murit acum şasezeci şi opt de ani. Cum pot eu să mă duc în cealaltă lume? şi cum voi putea cunoaşte pe tatăl lui, ca să-i cer coroana? Apoi cine ştie are ori ba coroana, şi dacă o are, voi-va să mi-o dea?

— Asta-i toată porunca?

— Asta, şi-i destul pentru un om ca mine.

— Nu te teme, Petre, că tata cum te-a scos din cele două năcazuri de mai-nainte, şi din acesta te va scoate.

— Putea-mă-va oare?

— Cum să nu te poată! Hai să mîncăm, să bem şi să ne petrecem pînă deseară; atunci te vei duce iar la tata să-l rogi să te ajute.

Bine! Se puseră şi-şi petrecură pînă înmurgi bine, atunci Petru se sculă, plecă şi se duse la socru-său Vizor, craiul şerpilor.

— Bună seara, tată, zise Petru intrînd.

— Bună să-ţi fie inima. Bine că venişi. Ian şezi aici pe scaun. Ce-ţi mai face nevasta? Pentru ce n-a venit şi ea?

— Ea face bine, că-i sănătoasă. N-a putut veni, căci şi eu am venit într-o treabă mare. E rău…

— Cum? Iar e rău? Nu i-a plăcut la domnu-tău cum ai împlinit porunca ce ţi-a dat-o?

— Ba i-a plăcut. A trebuit să-i placă, căci a fost bine de tot, dar eu nu ştiu ce are cu mine? Acela vrea cu orice preţ să-mi vadă capul tăiat şi pus sub picioarele lui. În loc să-mi dea pace, că i-am fost aşa slugarnic, acum mi-a dat cincizeci de nuiele.

— Şi tu astea le-ai ţinut?

— Ce aveam să fac? Le-am răbdat, că doar n-o să mă prind cu el.

— Ăsta e răul de care vorbişi înainte?

— Ba ăsta nu-i. Altu-i mai mare. Mi-a dat o altă poruncă de împlinit, care, zău, numai aşa o pot împlini, dacă vei face bine să-mi ajuţi şi acum. Deci te rog, fii bun, stă-mi şi acum întru ajutor.

— Ce poruncă ţi-a dat?

— Mi-a poruncit să-i aduc din cealaltă lume coroana lui tătîne-său, care a murit acum şasezeci şi opt de ani, căci dacă nu, capul nu-mi va sta unde-mi stă acum, ci sub picioarele lui;

ori să nu mă mai vază, că va fi rău de mine.

— Şi dacă o vei aduce?

— Atunci nu va fi nimic, ori că-mi va da o sută de nuiele, după rîndul început, dacă mă voi lăsa, ceea ce nu cred, căci mă voi opinti să le arăt eu pe cine chinuieşte el în harul domnului, apoi ori scap, ori fac o vrajbă şi îngălmăceală, de se miră toată lumea de el.

— Te ajut eu, Petre, te ajut să scapi şi acuma cu porunca domnu-tău şi nu te voi mai lăsa să te bată slujitorii lui, şi să te facă de ruşine, căci ori cum eşti copilul meu, şi-mi eşti drag. Haida să ne punem să gustăm ceva de cină.

Se puseră la masă şi gustară, dar gustară bine, căci se săturară, de mîncare şi de beutură, adecă îşi petrecură cum îşi petrec oamenii, cînd sînt în voie bună, sau cînd scapă din năcazuri.

După cină luă Vizor, craiul şerpilor, un căpăstru şi un vătrar, le dete lui Petru şi zise:

— Na-le Petre, acestea, du-te cu ele la stava mea de cai, pe unde ai trecut tu întîia oară, cînd ai venit la mine, caută calul care e mai slab dară ai grijă bine, că numai unul e bun de ce-ţi trebuie: arată-i căpăstrul, căci singur va veni la tine. Aruncă-i căpăstrul în cap şi-l prinde cu acesta pe care ţi-l dau eu şi te suie pe spatele lui. Să laşi după el unde te va duce, căci el ştie calea, apoi atunci cînd va ajunge la o groapă, va sta, atunci tu să te cobori de pe el, şi să-l loveşti cu vătrarul acesta în frunte, căci el se va face un stan de piatră. După aceea intri în groapă, şi mergînd puţintel, te vei afla în cealaltă lume; ai grijă însă, să nu uiţi nimic din ce-i vedea, căci tatăl domnului-tău, pe care ţi-l va arăta oarecineva de pe acolo, te va întreba de tot ce-ai văzut; altmintrelea acelea îţi vor fi de folos în viaţă. Dacă îţi va da coroana, vei ieşi afară pe calea cunoscută şi, ajungînd la cal, îl vei lovi iar cu vătrarul în frunte, de care va învia, te vei sui pe el şi apoi te vei abate pe la mine. M-ai înţeles?

— Înţeles!

— Dar să nu uiţi ce ţi-am spus!

— Nu voi uita!

— Acum du-te!

Aşa şi făcu.

Luă căpăstrul, se duse la stava de cai şi încălecă pe cal, care era mai slab decît toţi caii din acea stavă. Calul şi plecă cu el şi

ajunse la o groapă. Acolo se scoborî de pe cal, îl lovi cu vătrarul în frunte, de care lovitură într-o clipită se prefăcu într-un stan de piatră, iar el se scoborî în groapă şi intră în cealaltă lume. Griji însă bine de sfatul dat de socru-său, ca să nu uite nimic din ceea ce va vedea.

Adecă ce văzu?

Tot lucruri de care mult se minună.

Mai întîi trecu pe lîngă un om acoperit cu nouăzeci şi nouă de ţoluri, toate nouă nouţe, şi totuşi murea de frig.

Mergînd mai departe, văzu un om acoperit cu un ţol de tot rupt şi subţire, iar pe el ploua cu zăpadă şi totuşi îi era cald.

Trecînd pe lîngă aceştia, nu departe vede un alt om, aşezat cu spatele pe pămînt, pe care doi servitori cu un sucitor îl îndopau cu mîncarea, ca pe o gîscă, şi totuşi se văieta că e flămînd.

În alt loc văzu un om slab de tot ca o lespede şi mînjit cu smoală, pe care alţi doi servitori îl jupuiau şi iar îi trăgeau pielea pe el.

Mergînd mai înainte, văzu un om cufundat într-un lac pînă la grumazi, pe care, cînd se încerca să iasă, îl lovea un berbece cu capul în frunte, încît iar cădea în lac.

Trecînd de aci, văzu un bolnav, zăcînd în pat şi tot strigînd după ajutor, dar nu venea nimeni.

Mai încolo văzu un om spînzurat de limbă.

În alt loc văzu un om legat de mîni şi de picioare şi la mîni trăgeau cîte doi boi, acum într-o parte, acum într-alta.

Nu departe de la acesta îi veni înainte un păzitor, care îl întrebă:

— Ce cauţi pe aici, pămînteanule?

— Caut pe Mărita sa, domnul cel bătrîn, din satul nostru.

— Ce ai cu el?

— M-a trimes Măria sa, domnul cel tînăr, să-i aduc coroana.

— Te du pe aici încolo, căci tocmai acum bea apă dintr-un izvor, vezi-l acolo?

— Văd.

Se duse Petru şi cînd fu înaintea lui, îi sărută mîna şi-i spuse din ce pricină a venit.

— I-o dau dară, zise, şi aşa numai asta am adus-o de la el, i-o dau ca să mă limpezesc şi de asta.

Zicînd aceste, luă coroana de pe cap şi o puse în mînile lui

Petru.

Apoi iar zise:

— Acum spune-mi Petre, ce-ai văzut aici în lumea noastră?

— O, Măria ta, că multe am văzut.

— Ce?

— Întîi am văzut un om acoperit cu nouăzeci şi nouă de ţoluri, toate nouă nouţe şi totuşi îngheţa de frig.

— Ştii, Petre, ce însemnează aceasta?

— Ba nu ştiu.

— Ascultă dară să-ţi spun. Fiecare om pînă trăieşte pe pămîntul vostru păcătuieşte, iar cînd păcătuieşte, calcă legea lui Dumnezeu. Păcatul poate fi mai uşor sau mai greu, după cum e şi fapta. Dumnezeu nu lasă nici un păcat nepedepsit, numai atunci cînd omul cunoscîndu-şi greşala sa, se-ntoarce cu inima curată. Apoi unele păcate sînt mari, pentru că le vedem şi noi mari. Dar mai sînt unele păcate, care nouă nu ni se par mari şi tot sînt mari. Omul acela, pe care l-ai văzut întîia oară, pentru aceea tremură de frig, sub nouăzeci şi nouă de ţoluri, toate nouă-nouţă, căci el cînd a fost pe pămînt, nu le-a dat nici un veştmînt săracilor de pomană. El n-a făcut ceea ce ar fi trebuit să facă şi pentru aceea se pedepseşte. Asta nu se vede aşa păcat mare, dar totuşi e mare. Altul iar face ceea ce nu trebuie să facă; acesta iar e mare păcat. – Ce-ai mai văzut?

— Am văzut un om acoperit cu un ţol de tot subţire şi rupt, şi totuşi asuda de cald.

— Vezi, Petre, acela le-a făcut săracilor vestminte de pomană. – Ce ai mai văzut?

— Am văzut un om cu spatele la pămînt, pe care îl îndopau alţi doi oameni cu sucitorul, şi totuşi striga că moare de foame.

— Vezi, Petre, aşa se pedepsesc oamenii cei lacomi la mîncări şi beuturi. Ce ai mai văzut?

— Într-un loc am văzut un om de tot slab ca o lespede, şi mînjit peste tot trupul cu smoală, pe care tot îl jupuiau şi iar trăgeau pielea pe el. Asta ce va să însemneze?

— Vezi, Petre, nu înţelegi ce însemnează cu toate că e uşor de înţeles. Asta e pedeapsa oamenilor doritori de plăceri trupeşti. Trupul e slab, că şi l-a slăbit el, e negru pentru că l-a înnegrit sufletul, pe care l-a fost mînjit el cu atîtea spurcăciuni, iar pe lîngă aceea mai capătă ca pedeapsă aceea ce ai văzut. – Ce-ai mai văzut?

— Am văzut un om cufundat într-un lac, pe care, cînd se încerca să iasă, îl lovea un berbece în frunte, încît iar cădea în lac.

— Omul acela, Petre, cît a trăit a tot înşelat, şi acum vezi cu ce se pedepseşte! – Ce-ai mai văzut?

— Am văzut un om spînzurat de limbă.

— Vezi, Petre, acela a înjurat pe Dumnezeu şi pe alţi oameni, iar acum se pedepseşte după cum i se cuvine. Ce-ai mai văzut?

— Am văzut într-un loc un om legat de mîni şi de picioare cu un lanţ mare şi gros, iar de lanţ la mîni şi la picioare trăgeau cîte o pereche de boi.

— Acela, Petre, pentru aceea se pedepseşte aşa, căci în lume a jurat pe strîmbătate. Dară ce-ai mai văzut?

— N-am mai văzut nimic.

— N-ai mai văzut că nu te-ai dus mai încolo. Dară să vezi altele te-ai îngrozi; te grijeşte dară, să nu ajungi şi tu pe aici. Dar feciorul meu ce mai face?

— Face bine că-i sănătos.

— Cum o mai duceţi laolaltă?

— Rău de tot, că m-a bătut de două ori pe nedreptul.

— Atunci e rău de tot; mă tem că şi el va ajunge pe aici pe undeva. Te du, Petre, du-i coroana şi mai iartă şi tu cît poţi.

Petru nu mai zăbovi mult, ci se duse pînă la gaură, ieşi afară, se sui pe cal şi-l lovi cu vătrarul în frunte apoi într-o clipită ajunse la socrul său Vizor, craiul şerpilor.

— Cum, Petre, aduci coroana?

— O aduc şi-ţi mulţămesc de ajutor.

— Bucuros, Petre; acum du-te şi i-o dă să nu-ţi bage de vină.

— De dus i-o duc, numai ştiu de bună seamă, că acuma îmi dă o sută de nuiele, dară acum nu mă las.

— Bine că mi-ai adus aminte; stăi să-ţi dau o puşculiţă cu apă, şi cînd vor vrea să-ţi facă ceva, stropeşte-i cu apă şi îndată se vor face stane de piatră.

Plin de bucurie luă Petre puşculiţa; o băgă sub şerpar şi plecă.

Cînd ajunse Petru cu coroana acasă şi-o dete domnului, acela iar chemă toţi servitorii şi le porunci să-i dea lui Petru o sută de nuiele. Atunci Petru scoase puşculiţa şi-i stropi pe toţi cu apă, încît într-o clipită toţi, cu domnul cu tot, s-au făcut stane de piatră.

Văzînd asta Petru, îşi aduse aminte de aceea ce a văzut în cealaltă lume şi se cutremură. Deci se duse iar la socru-său, ca să-i dea ceva, ca să-i învie iarăşi.

Zărindu-l, socru-său îi zise:

— Ce-i, Petre?

— E rău, tată.

— Cum?

— Mi-e frică de păcat.

— Nu te teme, Petre; aşa li s-a cuvenit lor; aceea le-a fost răsplata. Du-te acasă, ia-ţi nevasta şi pe mumă-ta şi mergeţi de locuiţi în curţile domnului tău, şi moşteneşte tot ce-a avut el.

S-a dus Petru şi aşa a făcut. Iar acum, de nu va fi murit, nu-i om bogat ca el pe lume.

Comunicată de N. Trîmbiţoniu, înv. în Ulpia – Traiană (Grădişte)

DOFTORUL TODERAŞ

Zice că a fost odată un om sărac, şi el avea trei feciori; pe cei doi mai mari nu ştiu cum i-a chemat, dară pe cel mai mic ştiu că îl chema Toader şi fiindcă era mai mic îi ziceau Toderică şi Toderaş. După ce au crescut feciorii, de erau cît oamenii de mari, s-au învăţat vînători; mai vînează azi, mai mîne, pînă într-atîta îndrăgesc vînatul de nu se mai puteau opri locului p-acasă, ci tot prin păduri erau cu puşca în spate. Odată i-a apucat noaptea într-o pădure. Deci s-au tras în lături din drum lîngă un copac mare, acolo şi-au făcut foc şi s-au pus pe cină. După cină se sfătuiesc ei, că n-ar fi bine să doarmă toţi trei deodată, ci numai doi din ei, iar unul să meargă lîngă drum, să străjuiască, ca să nu li se întîmple ceva, să vie cineva, vezi, să le ia armele, ori doară chiar să-i omoare. Aşadară cei doi mai tineri se pun pe o dungă, iar cel mai mare îşi umple puşca şi merge lîngă drum să păzească. Şi nu vede el nimica pînă colo către miezul nopţii, atunci aude că se apropie într-acolo o căruţă cu patru cai negri şi cum era lună albă îi vedea apropiindu-se de el.

— Stai! cine eşti? strigă feciorul, dar din căruţă nu-i răspundea nime, nimic. Mai strigă şi a doua oară, dar iar nu-i răspunse, nimeni, nimic. Atunci strigă feciorul a treia oară:

— Stai că de nu trag cocoşul! Şi din căruţă auzi un glas:

— Nu trage cocoşul, că pe de tine stau în loc. Şi n-a tras cocoşul. Iar cînd a fost căruţa pe de el s-a oprit în loc şi un om din căruţă îi dădu un corn şi-i zise:

— Na cornul acesta şi cînd vei fi într-un năcaz mare, să sufli în el că vor ieşi verde de cătane de va fi greu pămîntul de ei, iar cînd vei sufla în el pe celălalt capăt, se vor face cătanele nevăzute. Şi aşa oamenii cei doi cu căruţa s-au dus, după ce-i dădură cornul, iar feciorul rămînînd singur, suflă odată în corn să-i vază puterea, şi se făcu verde de cătane în jur de dînsul, apoi suflă o dată în capătul celălalt şi iar se ascunseră cătanele. După ce se făcu ziuă, merse la cei doi fraţi ai lui, care dormeau încă.

— Bună dimineaţa, fraţilor, no da cum v-aţi hodinit?

— Bine frate, dar tu dormit-ai vreoleacă şi ce-ai văzut?

— De dormit n-am dormit că omul doar nu de aceea se leagă c-a păzi, ca să se dea somnului, dar n-am văzut nimic.

Acum şi-au făcut feciorii foc, şi-au fript nişte carne de iepure,

au prînzit şi-au apucat calea prin cea pădure să scape undeva la largul, că nu mai aveau sare, ba şi praful li se împuţinase. Şi umblară feciorii mei toată ziuliţa, fără să afle undeva capătul pădurei, iar cînd fu seară erau chiar la locul de unde plecase dimineaţa. Ce să ştie face? O să mai mîie o noapte acolo!

Îşi fac foc, îşi fac de cină, cinează şi iar se sfătuiesc să meargă unul să păzească. Acum merge feciorul cel mai mijlociu, şi el cu puşca încărcată şi cu pipa aprinsă, ca să nu îl prindă somnu. Pînă cătră miezul nopţii nu văzu nici el nimica, deşi era lună de puteai număra galbini la ea, numai să fi avut, dar la miezul nopţii auzi hurducături de căruţă şi îndată şi văzu una cu patru cai negri.

— Hoit, cine-i?

Dar nu-i răspunde nime nici o vorbă.

Mai strigă o dată hoit, şi iar nu-i răspunde.

Cînd fu la a treia oară strigă:

— Hoit, că de nu trag cocoşul!

— Ba nu-l trage, îi zise un om din căruţă, că stăm noi cînd vom fi pe de tine. Şi n-au tras cocoşul puştii, iar oamenii cînd fură cu căruţa pe de el, stătură în loc şi-i ziseră:

— Na punga asta cu bani, şi oricît vei cheltui din ea, tot nu se vor mai găta. Apoi s-au dus oamenii cu căruţa, iar feciorul au cercat să vadă aşa minunată e punga aceea, după cum i-au spus oamenii? deci luă un pumn bun de galbini din ea şi văzu că ea tot plină rămâne şi i-au părut bine.

După ce s-au făcut ziuă, s-o dus şi şi-a trezit fraţii să gate ceva de prînz, că lui i era foame, cum nu dormise toată noaptea.

— No da ce-ai văzut, frate? îl întrebară cei doi.

— N-am văzut nimic, numai sînt cam obosit cum n-am dormit toată noaptea şi mi-e foame; haidaţi să ne facem ceva de prînz şi să mai umblăm prin astă săcreată pădure, doară vom putea ieşi pe undeva din ea.

Aşa au şi făcut, şi-au făcut foc, şi-au fript carne pe cărbuni, au mîncat bine şi-au luat-o prin pădure, doar vor putea ieşi cumva la largul, dar de ce umblau de aceea se înfundau mai tare; şi cînd fu seară erau chiar la locul de unde plecase dimineaţa. Aci iar îşi făcură foc de cină şi după cină cei doi fraţi mai mari se culcară, iar Toderică merse să-i păzească, că-i venise rîndul. Şi păzeşte şi el lîngă drum duhănind pînă cătră miezul nopţii, dar nu vede nimic. Atunci însă i se pare că aude

tropot de cai şi durăitură de căruţă. Ascultă mai bine, să uită în aceea parte cu puşca gata, adecă venea o căruţă cu patru cai negri.

Îndată ce-o zări strigă Toderaş:

— Hoit! cine e?

Iar răspuns n-a căpătat; a mai strigat o dată, şi iar nu i-a răspuns nime, nimic. Acum Toderaş văzînd că căruţa se tot apropie, a pus degetul pe cocoşul de la puşcă şi-a strigat a treia oară:

— Hoit! stai locului, că de nu trag cocoşul! Acum i-au răspuns din trăsură:

— Nu trage cocoşul, că stăm cînd vom fi pe de tine. Şi n-a tras Toderică cocoşul, iar cînd a fost căruţa pe de el a stat în loc şi-a văzut că în căruţă erau doi oameni, iar unul din acei doi oameni i-a dat un clop şi i-a zis:

— Fiindcă n-ai tras cu puşca în noi, iată-ţi dăm ţie clopul acesta, tu dacă li-i pune în cap, unde vei gîndi acolo vei fi şi nimeni nu te-a vedea, poţi să te gîndeşti, că eşti la împăratul la masă, şi-acolo vei fi numaidecît, şi vei mînca şi vei bea cu el şi cu mesenii lui şi nimeni nu te-a vedea.

Cei doi oameni cu căruţa s-au dus, iară Toderaş era voios de darul ce-a căpătat. Apoi Toderaş şi-a pus clopul pe cap şi a zis: „Să fiu la împăratul la masă”. Şi îndată a fost acolo. La curtea împăratului era ospăţ mare, că venise peţitorii la fata împăratului. El s-a pus la masă, a mîncat, a băut, a auzit ce vorbeau şi-a văzut pe toţi, dar pe el nime nu l-a văzut. A văzut cît e de frumoasă fata împăratului şi a auzit-o zicînd, că ea numai după acela s-a mărita care o cîştiga-o în joc de cărţi. El toate le-a văzut şi auzit, dar n-a zis nimic, fără după ce s-a săturat a zis:

— Să fiu la fraţii mei în pădure! Şi acolo a fost numaidecît. Era ziuă albă, cînd ajunse la ei, dar ei dormeau încă, că vara-s nopţile scurte. Deci i-au trezit şi ei l-au întrebat:

— Noa, da ce-ai văzut, frate? Iar el zise:

— N-am văzut nimica, mulţam Doamne.

După aceea au mai umblat ei prin pădure, cît au umblat şi-au dat de-o potecă care i-a scos din pădure, apoi au mers tot pe ea, pînă au ajuns la un sat. Acolo fraţii cei doi mai mari s-au însurat şi s-au pus pe muncă, iar Toderică a rămas tot prăşcău (holtei). Pînă acum nici unul nu ştia ce-au căpătat cei doi de la

oamenii din căruţă, dar acum au spus fiecare ce-au căpătat. Fiecare se mira de darul fraţilor săi; deci Toderică zice către fratele cel mijlociu:

— Mă frate, tu eşti însurat, eu nu; uite, am auzit pînă a zis fata împăratului, că ea numai după acela s-a mărita, care i-a mirui (cîştiga) banii în joc de cărţi. Să-mi dai tu punga ta şi eu să-ţi dau clopul meu, că banii din punga ta ştiu că nu-i poate cîştiga toţi şi de-o cîştig eu, mă fac împărat, iar pe voi, ca pe fraţii mei vă fac ghinerari.

Şi se învoi fratele cel mijlociu, dădu punga lui Toderaş, iar Toderaş îi dădu clopul.

Acum se duse Toderaş oblu în oraşul împăratului, îşi cumpără un rînd de haine ca feciorii cei de împăraţi şi merse a peţi la fata împăratului.

Aceea zise:

— Văd că eşti om harnic şi mi-ar fi drag de tine, dar eu mi-am pus în gînd numai după acela să mă mărit, care mă va cîştiga în cărţi.

— Bine-i şi aşa, zise Toderaş.

Şi s-au prins la joc de cărţi şi s-au jucat trei zile şi trei nopţi şi-au cîştigat fata împăratului trei buţi de galbini de la Toderică, dar din punga lui tot nu se mai gătau galbinii. Acum nu mai puteau de obosiţi. Deci, mirîndu-se fata împăratului de punga cea minunată a lui Toderică, din care tot scotea bani şi cum i pierdea, cum scotea alţii şi iarăşi alţii, zise:

— Ştii ce, Toderică? Hai să ne lăsăm de joc; mie mi-e drag de tine şi după tine vreau să mă mărit, de acum încolo dară sînt mireasa ta. Şi s-au lăsat de joc şi s-au pus pe ospăţ au mîncat, au beut şi Toderică fiind pirotit (trudit, obosit de nedormire) şi mai gustînd şi din acele vinuri scumpe s-a şumenit şi s-a culcat şi îndată a adormit ca mort.

Fata împăratului i-au luat punga şi i-a pus alta în locul ei, iar dacă s-a trezit Toderică a zis fata:

— Hai să ne mai jucăm în cărţi; doar vei fi mai norocos ca pînă acum. Şi s-au jucat dar minteni a pierdut Toderică toţi banii, că nu mai avea punga cea fermecată, şi-apoi l-a dat fata pe uşă afară. Acum se duse Toderică acasă la frate-său cel mai mare şi-i spuse toată întîmplarea, apoi îl rugă să-i dea cornul cel cu cătanele să bată pe împăratul cu armezi cu tot şi să-şi scoată punga…

Şi-i dădu frate-său cornul şi merse Toderică cu cornul în buzunar pînă ajunse la curţile împăratului, acolo suflă odată în corn şi ieşiră cătanele cîtă frunză şi iarbă, începură bătaie groaznică asupra cătanelor împărăteşti şi asupra lui. Şi se sperie împăratul şi zise către Toderică:

— Ştii ce? Hai să ne împăcăm; adunaţi cătanele şi hai să-ţi dau fata.

Şi crezu bietul Toderaş. Suflă în celălalt capăt al cornului şi îndată cătanele se făcură nevăzute, iar împăratul şi împărăteasa, dar cu deosebire fata împăratului, chemară pe Toderaş înlăuntru şi-l ospătară bine şi-i spuseră că mintenaş vor trimite după popă şi-l va cununa cu fata împăratului. Acum credea Toderaş şi mai tare, că nu-l vor purta ziua cu lumină deci se puse şi mîncă şi beu bine, ba poate beu chiar mai multişor de cum se cade să bea peţitorii şi mirii. Şi după ce se şumeni se culcă şi dormi ca dus din lume. Cît ce-l văzură adormit, îi luară cornul şi-i puseră alt corn în buzunar, ş-apoi îl deşteptară şi-i spuseră, că tot nu se poate una ca aceea, să aibă el nevastă pe fata împăratului, deci să meargă de unde a venit. Şi se mînie Toderaş şi scoase cornul din buzunar şi suflă în corn, dar – putea fluiera a pagubă, că din corn nu-i ieşiră cătane. Întristat şi batjocorit cum era, începe Toderaş a se ruga de împăratul şi de toată casa lui, că dacă nu-i dau fata, nu-i nici o supărare, dar să nu-i ţină cu puterea cornul şi punga. Curtenii împăratului însă l-au scos frumuşel afară, apoi l-au amuţat cu cînii pînă l-au scos şi din oraş, nu numai din ogradă.

Supărat, cum era Toderică, tot merge făcînd planuri după planuri pînă se trezeşte iar în satul unde şedea frate-său cel mijlociu şi se rugă să-i dea pălăria, doar cu ajutorul ei va putea scoate punga şi cornul, că uite aşa şi aşa s-a întîmplat.

Şi-i dă frate-său pălăria şi el şi-o pune pe cap şi strigă: „Hop! hop! să fiu la împăratul în curte cu el şi cu fata lui la masă!”

Şi cînd a gătat de zis vorbele acestea, atunci şi era la împăratul după masă, pe toţi îi vedea, dar el nu era văzut de nime. Mănîncă el acolo, bea bine, şi se ospătează, dar odată se face ca şi cum şi-ar scăpa pălăria şi-atunci toţi îl văd, se minunează cum a ajuns el acolo? cînd? pe unde? dar cum îşi pune pălăria pe cap nu-l mai vede nimeni cum şedea chiar cu fata împăratului umăr cu umăr. După ce se sătură bine, prinde pe fata împăratului în braţe – dar nime nu-l vedea, – fără ea,

strigă să o lase, dar el zise: „Hop! hop! să fiu cu fata împăratului colo în mijlocul pădurei ceea, unde ne pierdurăm eu cu fraţii mei!”

Şi îndată fu acolo el cu fata împăratului chiar într-o poiană mîndră de să tot şezi la umbra ei. Acolo îşi luă Toderaş pălăria jos de pe cap, atunci fata împăratului nu mai era înfricată, vedea că-i el, Toderaş care de atîta amar de vreme-i trage nădejdea, deci se făcu ca şi cum i-ar părea bine şi zise cătră el:

— No vezi aşa, nebunule, dintîiaşi dată a trebuit să mă furi tu, că mie tot drag mi-a fost de tine, numai mama şi tata nu mă lăsa să mă mărit după tine, dar lasă numai, bine că am scăpat dinaintea lor, că mai bine vom trăi noi amîndoi aici în codri, că te-oi cumpăni eu să scoţi din curţile tatii şi cornul şi punga, apoi să faci şi tu batjocură cu cei ce te batjocoriră. Şi sărută pe Toderaş şi se drăgosteau şi se jucau la umbră ca doi copii răsfăţaţi, apoi se culcară şi durmiră ei cum doarme bărbatul cu muiera şi tot povestiră pînă scoase iară din minte pe Toderaş.

— Da hoţ mai eşti tu Toderaş! Bine ai mai pus tu trebile la cale de numai ne trezirăm aici!

El îmbătat de dragoste se vîndu iară:

— Da căci de mult te furam de era pălăria la mine, că dacă pun pălăria pe cap – nime nu mă vede şi cum zic hop! hop! – să fiu unde gîndesc! acolo mă aflu, că pălăria asta aşa putere are.

Acum îi era fetei de ajuns.

Deci se puse şi-l mai drăgosti şi-l mai sărută pînă văzu că pe el îl fură somnul; atunci se făcu că doarme şi ea apoi după ce băgă de seamă că el a adormit şi-a pus pălăria lui pe cap şi-a zis numai încet: Hop! hop! să fiu la tata acasă!

Şi în minuta aceea ea a şi ajuns acasă la împăratul, iar el a rămas dormind dus…

Cînd s-a trezit era singur cu capul gol.

Acum începu a deznădăjdui, nici nu mai gîndea să meargă acasă la fraţii lui, după ce prăpădise şi darurile lor şi al lui.

Deci umblă ca buigat de cap prin cea pădure săcreată, ar fi voit să dea ceva bidiganie de el şi să-l mănînce, cu atît mai vîrtos că începu a-l prinde şi foamea şi setea pre lîngă alte năcazuri, dar n-avea nimic, chiar nimic, numai ce era pe el şi capul cel gol. Mergînd el aşa îngîndurat prin cea pădure, dă de un măr mare cu nişte mere roşii ca focul şi ca pumnul de mari, să le mănînci şi cu ochii. Cum era flămînd şi însetoşat, se repede

la ele şi minteni mănîncă două adică cum le mănîncă, cum îi cresc două coarne ca la boii cei ungureşti de mari şi răsucite.

— Asta-i bună, zice el, numai bine mi se întîmplă, numai de coarne sînt vrednic, să împung ca vitele, că daruri am avut eu, frumoase daruri de la Dumnezeu, dar le-am prăpădit pentru fata împăratului: aşa cap sec! asta-i fată de împărat!

Nu mai cuteză să mănînce mere, ci plecă de acolea ruşinat.

Nu merse însă mult şi dă de un păr cu nişte pere mari şi frumoase, galbine roşcovane şi mari ca ouăle celea de gîscă.

De flămînd era flămînd; setea încă-l cocea, dar sta pe gînduri să mănînce din pere ori ba? Ce-a da Dumnezeu aceea va fi zise el şi luă o pară şi, cum o mîncă cum îi căzu un corn. Mulţămi lui Dumnezeu şi mai mîncă una şi-i căzu şi celălalt corn.

Acum iară era voios şi se gîndi puţin şi se răzgîndi şi apoi se duse la măr şi luă atîtea mere, cîte chibzui că va putea duce, apoi luă cîteva pere şi merse să iasă la largul de-a nimeri. Şi-a nimerit uşor. Şi cum a ieşit din pădure a văzut departe un oraş; acolo o să merg, zice el. Şi se duse. Şi cînd ajunge în oraş chiar ieşeau oamenii din biserică. El se pune şi-şi întinde o ţîr de şetruţă cu merele cele scumpe şi prind oamenii a se aduna în jurul lui ca la o comedie, că nime nu mai văzuse aşa mere frumoase. Prind a-l întreba că ce cere pe ele? Iar el le răspunse: „Pentru fiecare măr patru sute bune!” Toţi oamenii se îngroziră de preţul acela mare, bani de o păreche de boi pentru un măr.

Curînd ajunse vestea şi la curtea împăratului despre mîndreţa şi scumpetea merelor şi fata împăratului numaidecît trimite o slujnică cu şasesprezece sute bune să-i aducă patru mere, unul la împăratul, unul la împărăteasa şi două pe seama ei. Şi minteni veni slujnica cu patru mere şi le dete fetei, iar fata dădu unul la tată-său, unul la mumă-sa şi două şi le opri ei şi ieşi în casa sa.

Şi mîncă împăratul mărul şi cînd îl gătă de mâncat îi crescu un corn în frunte ca la Surilă; şi mîncă şi împărăteasa mărul ei şi-i crescu un corn cît al Joienei noastre, iar fata, fiind mai lacomă, ca toţi tinerii, îndată huzdopă amîndouă merele şi-i crescură două drăguţe de coarne de gîndeai că de la un bou săsesc le-a împrumutat. Dar ea nu ştia că le are şi nici mumă-sa nu ştia că ea are un corn, nici tatăl său. Cînd se adunară la amiazi se înfiorară:

— Tată, zise fata, dumneata ai un corn, uite că şi mama are!

— Tu ai două, ziseră împăratul şi împărăteasa.

Numai atunci băgară de seamă, că ei au coarne.

Adunară doftori peste doftori şi cercară şi cercară cu toate leacurile din apoteci, dar nu folosi nimic. Toderaş, după ce căpătă sutişoarele se duse la boltă şi-şi cumpără haine doftoreşti, o pălărie cît mierţa oraşului, ochelari negri şi umblă cracoş de picioare, se făcu doftor în tălpi şi merse aţă la curtea împăratului.

— Ce cauţi? îl întreabă un slujitor, şi cine eşti?

— Eu îs doftor şi anume, care vindecă coarnele de la oameni, vin la înălţatul împărat să-i arăt dreptăţile.

— Chiar în bun loc nimereşti, îi zise slujitorul, că şi la înălţatul împărat i-a crescut un corn.

Şi-l sloboade înlăuntru, iar Toderaş spune la împăratul lefteria lui.

— Bine că te-o adus Dumnezeu, zise împăratul, că uite ce-am păţit, din chiar senin mi-a crescut mie un corn şi unul la împărăteasa şi două coarne la fată, de mine şi de împărăteasa calea ca valea, că sîntem bătrîni, dar biata fată nu şi-a căpăta peţitori, sărmana. De ne poţi vindeca te umplem de bogăţie!

— Că vă pot. Şi se pune doftorul Toderică şi se face a unge cornul împăratului şi scoate din buzunar o pară şi dîndu-i-o împăratului zice:

— Gustă din para asta pînă te lecuiesc eu. Şi tot îmbucă împăratul cîte oleacă din para cea bună şi pînă o gătă, atunci scutură doftorul Toderică de corn şi o dată îi rămîne în mînă, iar împăratul rămîne ca şi mai-nainte pînă nu mîncase mărul. Nu mai ştia ce să facă de bucurie, îi dădu o pungă de bani şi-l duse în chilia împărătesei şi-o vindecă şi pe ea, tocmai ca şi pe împăratul şi iar îi dădu o pungă de bani.

Acum îl duse în chilia fetei s-o vindece şi pe ea. Dar Toderică zise:

— Dragii mei, la coconiţa e lucru cu mult mai greu, că dumneaei are două coarne şi sînt cu mult mai groase. Fără eu mă leg, că şi pe dumneai o vindec, numai nu aşa iute. Lăsaţi-mă numai pe mine aici şi nu veniţi pînă peste un ceas, poate că va cam zbiera că va durea-o că a dumisale trebuie să le tai mai întîi, dar nu veniţi înlăuntru ascultaţi-mă pe mine, de vreţi să fie fata iară cum a mai fost.

— Că te-om asculta, zice împăratul şi împărăteasa, ieşind din

casa fetei.

Fata era voioasă văzînd ce doftor învăţat a nimerit la ei, care în scurtă vreme a vindecat de coarne pe părinţii ei şi peste un ceas o va vindeca şi pre ea.

Toderică, doftorul acest luminat, porunci fetei de se dezbrăcă în pielea goală, şi ascultă fata. Apoi el scoase o funie din buzunar şi o legă bine de grindă ş-apoi legă pe fată de coarne şi-o trase în sus de sta spînzurată în aer. Îi era greu bietei fete, dar trebui să rabde, că o vindecă de coarne. Dar hoţul de doftor după ce o legă bine, apucă un măcăuaş şi prinde a o încinge pe spate, pe picioare, pe unde apucă pînă o face toată vergi. Ea ţipătea de gîndeai că guta o lovea, dar el nu înceta cu leacul; toată era meleştuită de bătaie. Atunci intră împăratul cu împărăteasa înlăuntru şi văd chinul fetei.

— Dar ce faci, domnule doftor, dumneata ne omori fata!

— Ba nu, numai o lecuiesc, unde mi-e cornul, punga şi pălăria, care mi le-a luat cu vicleşug fata asta? Scoateţi-le afară că o las, dar de unde nu şi pe voi vă bat.

— Dezleag-o şi n-o mai bate, că ţi le dăm.

Şi-o dezlegă Toderică, iar ea nu mai aşteptă nici un cuvînt, fără deschise lada, îi dădu punga, cornul şi pălăria, numai să se vadă scăpată.

Toderică nici nu-şi luă rămas bun, fără-şi puse pălăria pe cap şi zise: „Hop! hop! să fiu la fraţii mei!” şi într-o minută au fost acolo şi le-a spus toată păţania, din vremea doftoriei sale, cum v-am spus-o şi eu dumneavoastră.

Însuratu-s-o Toderică, ori rămas-a tot holtei? nu se ştie, dar aceea ştiu, că la fete de împărat altul n-a mai umblat a peţi şi, de n-a murit, şi astăzi trăieşte.

Auzită şi scrisă în Rodna veche.

OMUL DE OMENIE NU PIERE

Pe vremile cînd umbla Dumnezeu cu Sfîntul Petru pe lume, trăia o părechе de oameni, un bărbat şi o muiere. Ei erau oameni săraci, n-aveau decît o vacă, de la care se îndulceau ei amîndoi cu doi fii ai lor. Nici casa în care lăcuiau nu era a lor, nici că aveau vrun petec de pămînt cît de mic; cu lucrul mînilor se susţineau şi cu lucrul plăteau dările şi birul casei.

Într-o seară vine bărbatul de la coasă, cum fusese la un vecin bogat şi află pe muierea mulgînd vaca, iară copilaşii stînd lîngă ea să le dea lapte să bea. Bărbatul scoase din traistă o legătură mare de căpşune şi li-o dete copiilor, apoi după ce dădu sarcina de mohor vacei s-o mănînce, intrară toţi patru în căsuţă.

Nu se puseră bine la cină şi se porni un vînt cu ploaie de gîndeai că piere lumea; tuna şi fulgera de gîndeai că e sfîrşitul veacului.

Cînele începu a lătra mai pogan decît la lupi, semn că om strein se apropie la casă.

— Ian ieşi afară, măi bărbate, de vezi ce latră dulăul aşa tare, va fi vrun biet drumariu, zise nevasta; iar bărbatul scoase capul pe fereastră să vază ce este?

Adecă doi oameni voiau să intre în curte şi cînele nu-i lăsa. Numai la lumina unui fulger i-a putut vedea. Apoi ieşi iute afară şi merse la poartă de apără pe drumari de cîne şi-i băgă în casă.

— Bună seara, zise unul din călători.

— Bună să vă fie inima, zise talpa casei.

— Şi mai bună cina, zise celălalt călător.

— Poftim la cină, răspunse stăpîna casei.

Şi călătorii osteniţi şi flămînzi fiind, nu aşteptară mult îmbiat, se aşezară la masă şi mîncară omeneşte, mai vorbiră puţin, apoi se dezbrăcară şi se culcară.

Muierea le întinse hainele să se uşte, apoi se culcă şi ea.

— Ce oameni de omenie sînt oamenii aceştia, Doamne! zise unul din călători, după ce văzu că căsenii dorm, i-ai putea dărui cu ceva.

— Vor fi răsplătiţi la bătrîneţe, zise celălalt drumariu, ş-apoi adormiră.

Dimineaţa, iar omeni muierea pe călători cu mămăligă şi cu lapte cald.

Iar unul din ei văzînd bunătatea acelor oameni, îi întrebă prieteneşte:

— Ce-ţi pofti pentru binefacerea ce-o aţi arătat către noi de cînd intrarăm la voi în casă?

Iar bărbatul zise:

— Săraci sîntem şi mulţumită lui Dumnezeu că sîntem sănătoşi; numai sănătatea să ne-o ţină bunul Dumnezeu, de altceva lipsă n-avem, că muncim şi atunci avem de pe o zi pe alta; ca nişte oameni săraci, la bătrîneţe barem de ne-ar da bunul Dumnezeu trai mai liniştit, cînd nu vom mai putea munci.

— Să vă ajute Dumnezeu, zic călătorii, şi se duc pe aici încolo, iar oamenii rămân mîngîiaţi că putură face bine bieţilor drumari.

Dar nu mult dup-aceea, cam pe la Ilie prorocu, vine o vreme grea şi le trăsneşte vaca de sub păretele casei, casa încă ia foc şi bieţii oameni scapă numai cu ce erau pe ei şi cu copiii de mînă. Acum ce să ştie face? Ar rămânea aci, cu ce să trăiască? Dar unde să locuiască? Nu aveau nimic, deci îşi pun în gînd să ia lumea în cap. Şi se pun oamenii mei la cale şi merg pînă la Dunăre. Dar cum să treacă Dunărea? Stau ei, şi numai ce văd o luntre venind către ei; în luntre era un turc, care o mîna. Se roagă de turc să-i treacă de cea parte şi se învoi turcul bucuros, însă zise, că luntrea fiind mică, nu poate trece mai mult de cît unul odată. Deci se sui mai întîi muierea în luntre şi turcul vîsli prin valurile Dunărei pînă dincolo. Ei, dar nu se-ntoarse, căci muierea fiind frumoasă, îi plăcu foarte turcului, deci şi-o duse acasă la el.

Văzînd omul că turcul a fugit cu muierea, se puse pe gînduri, apoi începu a căuta doară va afla vrun vad pe unde să poată trece şi el cu copilaşii, că cineva cu vreo luntre nu se mai ivea.

Şi umblă omul nostru cu copiii de mînă, de colo pînă colo, pînă dete de un vad, pe unde i se păru că ar putea trece. Deci se desculţă, luă un copil în cîrcă şi plecă prin Dunăre. Cum mergea, iată că în mijlocul Dunărei dădu de un prundiş gol, ca un ostrov mic, acolo puse copilul să se odihnească şi se uită înapoi la copilul de pe ţărmure.

Adecă vede o dihanie de lup că se apropie de el şi fuge cu el pe aci încolo. Atunci îşi pierde cumpătul, uită de copilul ce era lîngă el şi fuge să scape pe cel de pe ţărmure din gura lupului. Dar vai! cînd ajunge pe ţărmure nu mai vede nici lup, nici copil;

cine ştie unde fugise lupul cu el! Atunci se uită spre prundiş ca să vază pe al doilea copil, ce rămase singur în mijlocul Dunării pe ostrovel. Adecă vede o undă mare apropiindu-se de el şi luîndu-l ca pe o peană; preste o clipită nu-l mai văzu. Ce era să facă, bietul om? Să se arunce şi el în Dunăre? În zadar i-ar fi fost cercarea de a-şi scoate copilul, deci se puse pe plîns.

El care cu două zile mai nainte avea căsuţa sa, văcuţa sa, muierea sa şi copilaşii săi, acum era singur ca cucul la marginea Dunărei! Dar Dumnezeu atunci e mai aproape, cînd omul e în nefericirea cea mare; întări deci inima omului nostru, să nu cadă în păcate de a se arunca în undele Dunărei, şi-l îndreptă spre un oraş mare, unde se băgă păzitor la porcii domnilor.

Şi stătu el multă vreme ca porcar în acel oraş, poate vreo cincisprezece ani dacă nu şi mai mult, fără de a auzi de muiere şi de copii, şi fără de a se plînge împotriva lui Dumnezeu; în timpul cînd îşi aducea aminte de ai săi, zicea: bun e Dumnezeu şi îndurat către toată lumea, şi pe mine m-a mîngăia. Cu timpul mai uită de ei şi numai arareori se mai întîmpla să fie supărat de pierderea lor, că Dumnezeu îi întărise firea; drept că şi el se ruga lui Dumnezeu sfîntul cu toată credinţa. În oraşul acela şedea chiar şi împăratul, care fiind foarte bătrîn, muri şi el ca toţi oamenii, că doară şi împăraţii sînt oameni, ştiu că nu sînt draci să trăiască alăturea cu pietrile.

Ei! dar pe vremile acelea nu se alegeau împăraţii, ca în zilele noastre; nici nu rămâneau copiii împăraţilor în locul părinţilor lor, ori vrednici ori nevrednici; atunci Dumnezeu alegea pe împăratul. Adecă hotărau sfetnicii împărăţiei o zi, atunci toţi oamenii din împărăţie trebuiau să se adune la un loc, pe un cîmp mare, şi unul arunca coroana în sus: aceea apoi atîta se învîrtea prin aer pînă Dumnezeu o trimetea pe capul celui vrednic, şi pe care se aşeza coroana, acela era împărat, să fi fost omul cel mai sărac ori cel mai bogat, tot una era, atunci oamenii nu se împotriveau voiei lui Dumnezeu.

Astădată a fost alegerea de împărat chiar în cîmpul unde era omul nostru cu porcii. Şi se adunară feciorii de crai şi de împăraţi, de grofi şi baroni din toată ţara, şi toţi fruntaşii ţării erau de faţă, ba şi feciorii, bogaţii din ţările vecine veniseră şi stăteau aşteptînd cu capetele descoperite, că doară pe unul din ei se va aşeza coroana, care umbla prin aer deasupra capetelor.

Dar minunea minunilor! umblă prin aer cît umblă pînă odată

zbură departe, unde era omul nostru cu porcii, şi se aşeză pe capul lui. Atunci poporul strigă cu bucurie: „Să trăiască împăratul nostru!” şi-l duseră cu mare pompă la palat, şi-l îmbrăcară în hainele cele scumpe împărăteşti; iar ţara i se supuse ca la cel ales de Dumnezeu. Şi el purta cu înţelepciune treburile împărăţiei, încît toţi se mirau de mintea lui cea mare.

Dar odată vine la el un cioban cu un drăguţ de caş de să-l mănînci şi cu ochii:

— Bună ziua, înălţate împărate!

— Bună să-ţi fie inima, dragul meu; vei fi avînd vreo rugare?

— Am, înălţate împărate, am două rugări; mai întîi te rog să primeşti caşul acesta ca cinste de la mine; a doua te rog să faci o milostivire şi să-mi ierţi feciorul, să nu meargă la oaste; sînt om bătrîn, înălţate împărate, numai pe el îl am, şi nici pe el nu l-aş avea, că baba mea nici un băiat nu mi-a făcut, dar acum sînt şaisprezece ani o dihanie de lup a venit cu un prunc ca de 5 ani în gură, eu l-am scos de la lup, pe lup l-am omorît, iar pe pruncuţ l-am crescut, cum am putut; acum mi l-au scris la oaste şi, de-l duc, eu rămîn la bătrîneţe fără nici o ajutorinţă.

Împăratului numai decît îi veni aminte întîmplarea lui, şi zise ciobanului să aducă feciorul la curte.

Şi l-a adus ciobanul, iar împăratul a poruncit, ca pe fecior să-l facă cătană, iar pe cioban şi pe baba lui să-i ţină împărăţia cu toate cele trebuincioase; nu a spus împăratul însă nimănui de ce a făcut lucrul acesta.

Nu trecu mult şi veni la împăratul un pescar cu un peşte foarte frumos.

— Bună ziua, înălţate împărate!

— Bună să-ţi fie inima, fătul meu; vei fi avînd vreo rugare la mine?

— Am, înălţate împărate, am mare rugare, adecă rugări că două rugări am: mai întîi să faci bine să primeşti peştele acesta ca cinste de la un biet pescar; a doua să faci bine şi să ierţi feciorul meu de la oaste, că numai pe el îl am, dar nici el nu e de la baba mea, fără Dumnezeu mi l-a dat, l-am prins de pe Dunăre acum sînt şaisprezece ani şi nu era atunci mai mare de ca trei, patru ani. De atunci m-am căznit cu el, cum am putut; acuma cînd mi-ar fi spre ajutorire, eu şi cu baba sîntem slabi, iar alţi copii n-avem, acum vrea să ni-l ia la oaste, înălţate împărate.

Iar veni împăratului în minte întîmplarea lui de acum

şaisprezece ani, deci porunci pescarului să aducă pruncul la curte. Şi pescarul veni cu feciorul, iar împăratul porunci ca pe fecior să-l facă ostaş, iar pe bătrînul pescar cu baba lui să-i ţină împărăţia pe cheltuiala ei. Aşa se şi întîmplă, că altcum nici că se putea întîmpla după porunca împăratului.

Mai avea împăratul un gînd de nimeni nu-l ştia, căci nimănui nu-l spunea. Deci porunci prin toată împărăţia lui, care era mare foarte şi se întindea şi de cea parte de Dunăre; porunci zic în toată împărăţia ca să vină din toată casa bărbatul şi muierea la un ospăţ mare împărătesc. Şi veniră, doamne! cîtă frunză şi iarbă, şi se puseră pe lîngă masă şi începură a se ospăta ca la curţile împăratului. Iar împăratul se preumbla de la o masă la alta şi se uita la fiecare în faţă. La o masă văzu pe un turc singur, fără nevastă şi se uită cu mare băgare de seamă la el, apoi-l întrebă:

— Prietine, cum de nu ţi-ai adus şi nevasta?

— Să ierte înălţatul împărat, e cam bolnavă acasă.

— De unde eşti, din ce sat?

— Din satul cutare şi cutare…

Împăratul chemă numaidecît pe cele două recrute, pe feciorul păcurarului şi al pescarului şi le spuse:

— Aveţi să mergeţi numaidecît în satul cutare şi să-mi aduceţi înainte pe muierea turcului cutare.

Recrutele ascultară porunca împăratului şi merseră aţă la casa turcului şi intrînd înlăuntru spuseră muierei să vină cu ei la împăratul.

— Bine, răspunse femeia, staţi dumneavoastră numai în căsuţa asta pînă merg eu în cealaltă să mă gat, cum e data să meargă omul înaintea împăratului; iată, ca să nu vă fie urît, vă pun ulcioraşul acesta cu vin dinainte, gustaţi oleacă din el pînă mă gat.

Şi începură feciorii mei a închina cu urcioraşul, ştiţi cum bea cătana cînd capătă; vinul era bun şi dezlegă din ce în ce limba lor, pînă erau vorbăreţi cum e data.

— Mă soţule, zise unul, bine mai sămănăm noi laolaltă şi înălţatul împărat tot laolaltă ne trimite în slujbă, ian să vedem, care de unde sîntem?

— Eu, soţule, zise celălalt, sînt fecior de cioban; cu oi am crescut cît mă vezi de mare, dară-mi aduc aminte, că eu am avut alt tată şi altă mamă, nu pe ciobanul cu baba lui, fără tatăl

meu cel adevărat m-a lăsat o leacă pe ţărmul Dunărei pînă să treacă pe un frate mai mic de cea parte şi pe mine m-a apucat un lup şi-a fugit cu mine să mă mănînce, că tata nu l-a putut ajunge; dar un cioban, Dumnezeu să-i dea bine şi sănătate, m-a scos din gura lui şi m-a crescut ca pe al său. Pe mama a furat-o un turc, iar de tata şi de fratele meu cel mic n-am mai auzit nimic.

— Eu, frate, zise celălalt, sînt fecior de pescar, dar şi tata zice că din Dunăre m-a prins cu mreaja şi numai cu mare greutate m-a adus la pricepere, că luasem bagseamă mai multişoară apă decît vin avurăm în urcioraşul acesta.

Muierea care auzise din ceea casă vorbele feciorilor, nu se mai putu răbda să nu meargă la ei şi plîngînd şi sărutîndu-i zise:

— Dragii mamii copii, voi sînteţi copiii mei, eu sînt mama voastră, acum sînt şaptesprezece ani de cînd m-a furat turcul, iar voi aţi rămas cu tatăl pe ţărmurii Dunărei; haideţi la împăratul să-i spunem întîmplarea, doar de cumva va pedepsi pe turcul fără de lege, iar noi vom da undeva de tatăl vostru?

Şi plecară, adică cum ajunseră la împăratul, acela cunoscu că femeia este a lui şi spuse în faţa mulţimei celea petrecute şi că şi pe copii i-au cunoscut, ci anume n-a voit să le spună pînă vor afla ei pe mama lor. Pe turcu-l iertă zicînd:

— Aşa a voit Dumnezeu să fie.

De aci încolo pînă avură zile, trăiră fericiţi, mulţămind lui Dumnezeu că la bătrîneţe le-a dat mîngîiere de a trăi laolaltă zile bune.

Ce s-a mai fi întîmplat nu mai ştiu, că multă vreme a trecut de atunci; cine ştie însă, slobod este să minţească şi mai departe.

Auzită şi scrisă în Săncel.

DIN FATĂ, FECIOR

Cică a fost odată ca nicicdată, că de n-ar fi nu s-ar povesti, că nu-s dator a minţi, ca şi-un purece a plesni, că eu nu-s de cînd ferestrile, ci eu îs de cînd poveştile. Cînd poveştile pe la noi trecea, mama atunci mă făcea şi apucai una de chică şi-o aruncai într-o vică; şi-am apucat una de picior şi-o aruncai după cuptor şi-o bătui bine, bine, să mă-nveţe şi pe mine, după aceea o am lăsat şi iată, că m-a învăţat.

A fost odată un împărat şi-ntr-atîta era de bătrîn şi neputincios, încît nici că mai vedea şi cu unghiile îşi deschidea genele ochilor şi-atunci mai vedea puţintel, dar şi atunci numai ca pintr-o sită. El a fost rămas cu trei fete. Neputinciosul bătrîn avea o chilie, unde dînsul numai singur-singurel locuia şi tot jălea şi plîngea. Odată cică a zis cea mai mare fată cătră celelalte surori:

— Dragile mele surori, ce lucru poate fi cu taica nostru, că el de cînd a murit maica noastră tot plînge şi jăleşte, nu ştiu mîncările nu-i plac sau pe noi-i supărat? Mîne dimineaţă am de cuget să-l întreb. Şi în dimineaţa următoare fata cea mai mare merge să-i măture chiliuţa, în care şedea bietul împărat şi punîndu-i un pic de mîncare se retrase către uşă. Punînd mîna pe cheia uşii, zise astfel:

— Dulce taică, pentru ce dumneata, de cînd a murit maica noastră nu te vedem niciodată vesel, numai tot plîngi şi jăleşti: mîncările nu-ţi plac, ori pe noi eşti supărat?

— Dar cum n-oi plînge şi cum nu m-oi văieta, că după moartea mea împărăţia mea şi bunul meu merge în mînă străină, că eu nu las după mine bărbat şi toate rămîn pe mîna străinilor?!

Dar fata zise:

— O, taică, nu plînge, nu te năcăji, că toate nouă ne-or rămînea!

— Aha! blăstămată şi ticăloasă ce eşti tu, cum ai şi cutezat să gîndeşti aşa ceva? Şi luînd bătrînul paloşul, îl aruncă după fată, dar nu o nimeri, că fata se retrase şi închise uşa şi paloşul se împlîntă în părete şi mai zise bătrînul:

— Atunci va fi a voastră dacă veţi umbla voi cît am umblat eu şi-ţi păţi cîte am păţit eu.

Fata grăi:

— Voi umbla, dulce taică.

Ea nu a spus ce-a păţit cu taică-său către celelalte surori, şi îndată a mers la grajd şi şi-a ales un cal bun şi gătind calul ea încă s-a îmbrăcat în haine cătăneşti, cu puşcă, sabie şi celelalte lucruri şi încălecînd pe cal s-a cam mai dus. Ajungînd într-un sat se întîlni cu o hîrcă de bătrînă şi zise fata:

— Bună dimineaţa, mamă!

— Sănătate bună, cătană cu glas de fată, zise bătrîna.

Fata mînioasă zise:

— Fire-ai a dracului, mamă, de unde ştii dumneata că sînt fată?

— Ştiu eu şi unde mergi tu, răspunse bătrîna, dar du-te, du-te că pe-nturnate, mergi tu!

Fata nebăgînd în seamă vorbele bătrînei se duse pînă la podul de aramă şi păşind pe-o podea, pe două şi pînă pe nouă, iată că i se arătă o bală spurcată c-o falcă-n cer cu una-n pămînt şi tot pară roşie lăsa din gură. Înfricîndu-se fata şi tremurînd din tot trupul, se întoarce înapoi şi cînele de zmeu se repezi şi-i şi rupse coada la cal. Şi venind fata acasă supărată lecuieşte calul şi se dezbracă nespunînd nimănui ce i s-a-ntîmplat.

A doua zi fata cea mijlocie tot astfel păţi ca cea dintîi soră a ei.

După aceste, a treia zi merse cea mai mică în chilie la tată-său şi după ce gătă cele de lipsă bătrînului, punînd mîna pe cheia uşii grăieşte următoarele:

— Dulce taică, pentru ce dumneata, de cînd a murit maica noastră, fie iertată, de atîta timp tot plîngi şi jăleşti; mîncările nu-ţi plac ori pe noi eşti supărat?

— Oh! dulcea mea fiică, da cum n-oi plînge, cum nu m-oi supăra, că eu mă aflu aşa nefericit cum nu mai este om în lume şi sub pe soare; bunurile mele şi toată averea mea, precum şi împărăţia mea vor rămâne la cei stăini după moartea mea, că eu n-am sămânţă de bărbat.

Iară fata aceasta fiind mai vicleană decît cele două surori ale ei, se retrase la uşă, deschise puţin uşa şi zise:

— Oh, dulce taică! Nu plînge, nu te supăra, că nouă ne vor rămînea.

Iară bătrînul înfuriat de mânie, prinde paloşul şi-l aruncă de se prinde tare în uşă. Dar pe fată n-o nimeri. Şi zise bătrînul:

— Atunci vor rămînea vouă, dacă veţi umbla voi, cît am

umblat eu şi-ţi păţi ce am păţit eu.

Iar fata zise:

— Vom umbla, tată!

Şi cu aceste cuvinte se depărtă de acolo pînă în ziua următoare, nespuind nimărui nimica. Fata-n ziua următoare s-a sculat foarte de dimineaţă şi s-a dus în grajd şi şi-a ales un cal bun şi-l hrăni bine şi-l ţesălă frumos. Şi după aceea se duse şi se îmbrăcă în haine cătăneşti din creştet pînă-n tălpi şi luînd o puşculiţă frumoasă şi sabie şi o patrontaşcă cu plumbi şi toate cîte sînt de lipsă unei cătane, merse la calul gătit de mai înainte, încălecă pe el şi aşa de bine i să şedea, de ai fi putut jura că e cătană. Şi merse şi aceasta tot pe urma celorlalte şi se întîlni cu bătrîna şi zise fata:

— Bună dimineaţa, mamă!

— Sănătate bună, cătană cu glas de fată, grăi hîrca de bătrînă.

Iară fata mînioasă zise:

— De unde mă cunoşti dumneata şi cum ştii că-s cătană cu glas de fată?

— Eu, puiul mamei, ştiu şi pe tatăl tău şi te ştiu şi pe tine unde mergi, dar întoarnă înapoi, că nu eşti bine gătată. Du-te acasă şi te suie în podul curţii şi vei găsi acolo nişte zdrenţe din hainele tătîne-tău din feciorie şi puşca lui şi sabia lui, toate de cînd era el tinăr; şi cum o vei lua, loveşte-o de pămînt şi se face mai mîndră şi mai frumoasă de cum a fost. Şi după acestea te du în grajdul cailor şi sparge pămîntul şi sapă acolo, că vei afla neşte oase de cal şi căpăţîna calului şi apucă căpăţîna şi dă cu ea de pămînt de trei ori şi zi: „Tio! cal de hadă. Cînii carnea ţi-o roadă, poartă-mă şi pe mine cît ai purtat pe taica!”

Şi ascultînd de bătrînă s-a dus şi precum i-a spus, aşa a făcut şi toate le şi îmbrăcă şi îmbrăcîndu-se în haine şi încălecînd pe Dalbul Dochilor, că uitasem să vă spun numele calului, merseră ca gîndul de întreceau vîntul, pînă la hîrca de bătrînă şi cum o a văzut bătrîna o a sărutat şi-a zis:

— Noa, puişoara mamei, acum poţi umbla toată lumea că eşti gata, du-te cu Dumnezeu. Şi luîndu-şi ziua bună de la bătrînă se duse pînă ajunse la podul de aur şi trece pe-o podea, şi trece pe două, trece pe nouă şi mai încolo sta taică-său cu o falcă-n cer şi cu una-n pămînt şi tot flăcără-i ieşea din gură, căci taică-său era năzdrăvan.

Iară fata prinse curagiu şi zise:

— Feri, cîne de zmeu, din drumul meu, că de nu te împuşc. Şi de trei ori zise aşa, iar a patra oară fata sloboade puşca şi face poc! dar nu a voit să-l împuşte şi numai aşa a împuşcat de-o lăture. Şi taică-său se dete de trei ori peste cap şi se făcu om cum a fost mai înainte; apoi a sărit îndată la draga lui fată şi o a sărutat zicînd:

— Noa, draga taichii, poţi merge-n lumea întreagă, poţi umbla cît am umblat şi eu şi poţi suferi, cît am suferit, că acum eşti gata de mers.

Atunci fata se luă şi se duse multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că din poveste multă înainte este, mai mîndră şi mai frumoasă, să ascultaţi şi dumneavoastră; cine-a asculta, bine a învăţa, cine a dormi, bine s-a hodini; găină curtă oua-s-ar în gura cui n-ascultă.[174]

Mergînd sărmana cătană singură tot gîndind, iată c-aude un groaznic zbierat încît i se făcu părul măciucă-n vîrful capului şi strînse pe biet Dalbul Dochilor în pinteni şi-l îndreptă din cătrău venea zbieretul cel groaznic. Şi sosind acolo găsi un balaur foarte groaznic strîngînd în gură un biet cerb, îndată ce zăreşte pe cătană şi grăieşte:

— Cătană, mîndră cătană, hai loveşte bălaurul acesta şi mă scapă din gura lui, că de trei zile nici mă poate înghiţi, nici mă lasă; că de cumva mă vei putea scoate, mult bine ţ-aş face.

Iată balaurul grăieşte:

— Dragul meu cătană, vină, loveşte coarnele aceste de cerb, că de trei zile mă tot năcăjesc cu el şi nu-l pot înghiţi pentru coarnele lui. De-ai făcut cîndva bine, da fă acum şi cu mine, că eu multă bunătate ţi-oi face.

Bietul cătană gîndi şi-şi ascuţi sabia şi lovi coarnele cerbului şi balaurul îndată-l înghiţi. După aceea el se grăbi la cătană şi-i zise:

— Noa, dragul meu, acuma vei veni cu mine la taică-meu, că eu sînt feciorul împăratului Roşu şi m-au blăstămat taica şi maica, că nu i-am ascultat, de douăzeci de ani de cînd mă năcăjesc de cînd m-am prefăcut bălaur şi de-atunci taica şi maica nu m-au mai văzut. Atunci se întoarse de trei ori peste cap şi se făcu un drag de fecior, de nu era pe sub soare mai frumos.

---

[174] Însemnează tăcere la ceilalţi ce n-ascultă.

Acum se luară amîndoi şi se duseră multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să vă ţie, că din poveste lungă înainte este, mai mîndră şi mai frumoasă, să ascultaţi şi dumneavoastră; cine-o asculta, zău, acela o a învăţa, cine va dormi bine s-a hodini. Şi ajungînd ei în ţara şerpească erau nişte şerpi ca nişte grinzi şi îndată şuieră-n degete feciorul ca păcurarii şi veniră toţi şerpii la el:

— Ce porunceşti dragul nostru şi domnul nostru? ziseră şerpii.

— Vedeţi mîndrul voinicul acesta? cînd a trece şi petrece pe aici să nu-i faceţi nici un rău, ci să-i faceţi drum larg, să nu se sperie de voi ori să-i fie greaţă, că acesta mă aduce din ţările cele rele şi mă duce la tata, pe care nu l-am văzut de douăzeci de ani, că ştiţi voi bine, că eu sînt feciorul împăratului Roşu. Şerpii toţi fugiră în lături, lăsîndu-le drum larg şi ei trecură. Şi trecură prin ţara broaştelor şi prin ţara şoarecilor şi tot astfel făcură ca în ţara şerpilor. Destul numai că ajunseră şi-n ţara Împăratului-Roşu şi ziseră feciorul de împărat:

— Stăi-n loc, dragul meu şi bunul meu, că acum sîntem în hotarul tatii şi eu voiesc a-ţi da sfat, că ce să ceri de la tata pentru că m-ai adus din ţările celea rele, unde eu douăzeci de ani m-am năcăjit prin pustietăţile acelea groaznice. Îndată ce vom sosi la tata, el de părere bună că m-ai adus, a vrea să te mănînce, dară nu te spăimînta. El ţi-a făgădui bani, averi, aur, argint, de toate bunătăţile, cîte se află-n lume, dar nu cere nimic numai o lăduţă din odaia tatii de pe fereastră şi puşca, care ar fi mai ruginoasă în tot magazinul de puşti; aceste două feluri le cere. Iară tata n-a voi să ţi le deie, iară tu nu te-nvoi la nimic, numai la aceste, că în lăduţă se află Calul galbin de sub soare şi cu puşca cea ruginoasă poţi puşca la 4 mile de loc în pătrat. Taica n-a voi să le deie dar tu zi-i că mă vei duce de unde m-ai adus, de nu ţi le va da.

Sosind ei la curţile împăratului intrară-n curte şi cum văzu împăratul pruncul lui, îndată-l cunoscu şi era să-l mănînce de viu pe bietul cătană de bucurie mare, că i-a adus pruncul, şi-l purta pe la toate bunurile cîte le-avea îl îmbia cu de toate, dară el nimica nu primeşte numai lăduţa de pe sprijoana ferestrii şi puşca cea mai ruginoasă dintre toate puştile împăratului. Împăratul nu voieşte nicicum să i le deie. Dară cătana suindu-se pe cal şi prinzînd pruncul de vîrful capului zise:

— Noa, rămas bun, înălţate împărate, că eu îţi duc pruncul de unde l-am adus.

Atunci împăratul îl grăi înapoi şi-i zise:

— Noa, dară vină că ţi le dau şi acelea! Şi-ndată i le dădu şi pe-acelea.

După acestea luîndu-şi rămas bun de la toţi, plecă cu läduţa-n straiţă şi cu puşca în spate şi călare pe Dalbul Dochilor, se duse multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că din poveste mult înainte este, mai mîndră şi mai frumoasă s-ascultaţi şi dumneavoastră, cine a asculta, bine a învăţa, cine a dormi, bine s-a hodini. Mergînd bietul cătană prin o pădure, vede o peană de raţă în mijlocul drumului şi zise către cal:

— Ho! calul meu şi dragul meu, că prea mîndră mîndrenie văd.

— Ce-i dragul meu şi domnul meu?

— Noa, uită-te ce peană frumoasă de raţă: lua-o-voi? lăsa-o-voi?

— De cumva o vei lua, de mare năcaz ne-ar fi, iară de nu o vei lua, ţi bănui după ea. Aşa zise calul, că pe-acelea timpuri ştiau şi caii vorbi (dar azi nici oamenii nu nimeresc cum ar trebui) iară cătana luă peana cea de raţă.

Mai merseră cît merseră şi iară mai găsiră o coadă de păr frumos, toată strălucea ca aurul. Iară grăi către cal:

— Ho! dragul meu şi calul meu, că prea mîndră mîndrie văd; uită-te ce coadă frumoasă! lua-o-voi! sau lăsa-o-voi?

— De cumva o vei lua, ştiu că de mare năcaz ne va fi, iar de cumva nu o vei lua, îţi vei bănui după ea. Şi-o luară şi le puseră amîndouă-n jeb subsuoară şi se duseră mai departe multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că din poveste înainte este mîndră şi frumoasă s-o ascultaţi şi dumneavoastră.

Iată că după o cale lungă de cîteva zile a ajuns în hotarul împăratului Negru. Pe acelea timpuri erau mulţi împăraţi; unul roşu, altul verde, altul negru, aşa le erau poriglele din bătrîni.

Acolo erau o mulţime de cătane la puşcate-n ţăl. Şi cătana de fată se apropie de dînşii şi se uită la dînşii cum puşcă în ţăl. Şi luîndu-şi puşcuţa cea ruginoasă şi se pune în rînd ca să ţăluiască şi el ca ceilalţi şi zise:

— Da vezi ţălul acela-n depărtare de două mile de loc şi eu de-aicea-l voi puşca, de tot se va sfărîma. Toţi priviră la biata cătană şi se mira de el ce grăieşte? Şi duseră ţălul precum a zis

cătana şi precum a poruncit. Două mile de loc puseră ţălul şi cătana asta-l puşcă încît tot se sfărîmă. Dar atunci pică peana de la el şi-un ţigan, ce era aci sări şi apucă peana şi fugi la împăratul în curte şi zise:

— Înălţate împărate, viteaz cătană a venit la înălţatul împărat, că necum să puşte el la cinci sute de paşi, ci de două mile de loc a puşcat, dar nici cu atîta nu e destul, ci şi raţa aceea, de unde a căzut peana această, s-a lăudat că o va aduce.

— Oare drept e, măi ţigane?

— Drept, înălţate împărate!

— Na, ţigane, patru criţari de un pachet de duhan şi cheamă-mi cătana cea nouă aici la mine.

Ţiganul, voios, cum e fiecare ţigan, merse la cătană şi-i zise:

— Placă jupîne cătană, înăluntru, că te cheamă înălţatul împărat.

Şi merse cătana în palatul împărătesc şi după ce făcu cele cuviincioase şi după ce-l salută cum se cade, adecă precum e datina la cătane, zise apoi împăratul:

— Adevărat ai vorbit către ţiganul care mi-a adus pana asta, că necum să puşti cum puşcă cătanele mele, ci şi raţa aceea, pe doamna penei acesteia, o vei aduce?

— N-am zis, înălţate împărate!

— De cumva nu vei împlini lucrul acesta, ţi-a sta capul unde-ţi stau picioarele şi picioarele unde-ţi stă capul! aşa zise împăratul. Iară cătana ieşi de la împăratul tot plîngînd şi merge la Dalbul Dochilor şi plînge de tremura hainele pe el.

— Ce-i, dragul meu şi domnul meu?

— Iată ce păţesc pentru peana cea de raţă, ce-ai zis că n-o iau, că eu sînt silit să aduc şi raţa.

— Nu te supăra, c-om merge şi vom căuta şi-om aduce, zise calul. Şi se puse pe cal şi merse pînă la marginea mării şi-ndată se coborî de pe cal şi zise calul către el:

— Ian uite-te colo sub ţărmurii mării de cea parte, cum şede raţa pe ouă şi cloceşte!

— Dară cum vom trece la ea? zise fata, adecă cătana.

— Deschide lăduţa, să vedem ce sfat ne va da şi Calul galbin de sub soare? zise calul.

Şi deschiseră-ndată şi ieşi Calul galbin şi le zise:

— Ce-i, dragul meu şi domnul meu?

— Ei, vezi raţa aceea, colo de ceea parte, oare cum o am

putea prinde?

— Lesne, domnul meu!

Calul atunci se pleacă şi suflă cu nările în apă şi îndată a îngheţat apa şi raţa pe ouă. Şi-au mers fata ca pe pod pînă a pus mîna pe ea şi o luă şi-o băgă în sac şi apoi se duse pînă la împăratul şi zise:

— Iată, o am adus.

— Bine, brava cătană eşti, căutară raţa, adecă peana-i era din aripa cea dreaptă picată.

Şi cătanele împăratului iară ieşiră la împuşcat şi cu ele dimpreună şi cătănuţa noastră, cea de fată. Şi cînd puşca ea, ce făcu ce nu, destul că-i cade o coadă frumoasă de aur. Şi ţiganul o apucă-ndată şi fuge cu ea la împăratul.

— Înălţate împărate! Cătana cea de ieri a zis că şi pe doamna cozii acesteia încă o aduce!

— Na, ţigane, patru bani de duhan şi mergi de-l cheamă!

Ţiganul cu voia bună merge şi zice:

— Jupîne cătană, ian hai pînă la domnul împărat la rapold.

Bietul cătană se duce supărat la împăratul. Acesta-i zice:

— Dar ce te-ai lăudat cătră blăstămatul acela de ţigan, că pe doamna cozii încă o vei aduce. (Şi părul acela tocmai de la Ileana Cosînzeana era, după care împăratul din ce-a fost prunc de şapte ani a tot umblat şi n-a putut-o nicăiri găsi şi-acum cugetă că şi-a aflat norocul, văzînd coada cea frumoasă şi de aur.)

Împăratul zise cătră cătană:

— Dragul meu, eşti silit să mergi pînă unde vei afla-o, că de nu ţ-a sta capul unde-ţi stau picioarele şi picioarele unde-ţi stă capul!

Sărmanul cătană nu mai ştia ce să zică şi-ncătrău să se mai ducă? Iese deci afară la cal şi plîngea şi se văieta, de gemea lumea în jur de el şi pămîntul sub picioare-i, dar şi el deasupra pămîntului.

Văzîndu-l Dalbul Dochilor supărat îi zise:

— Nu plînge! Nu te văieta! Ia-te şi te du îndărăpt la împăratul şi cere de la el o căruţă cu două roate şi merinde de drum!

Şi merse şi le dădu împăratul, apoi prinse pe Dalbul Dochilor la căruţă şi merse multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că din poveste multă este, mîndră şi frumoasă s-ascultaţi şi

dumneavoastră, că cine-a asculta, bine-a învăţa, cine-a dormi, bine s-a hodini.

După o cale lungă ajung în ţara Ilenii Cosînzenii şi se aşeză la fîntîna de lîngă cetate, fîntînă la care veneau şi slujnicele Ilenii după apă.

Calul galbin de sub soare se face o boltă cu negoţ de tot felul, nu cum sînt în vremile noastre, ci tot cu aur şi argint era suflat. Şi Dalbul Dochilor se face neguţător, iar cătana om de casă.

Deschizînd ei bolta cea frumoasă, iată că vine o slujnică după apă pe seama-mpărătesei! Şi cum vede negoţul, îndată şi cade pe genunchi aşa de mîndru se lumina de el! Deci ea fuge la-mpărăteasa şi-i spune, – iar aceasta zise:

— Na o pungă cu bani şi te du de-mi cumpără o păreche de papuci.

Şi fugi fata-ndată şi intrînd în boltă tot aleg, numai cît ea nu găsea, care să se potrivească, deoarece negoţul de-aşa era, ca să nu potrivească un fel cu celălalt.

Fuge deci la împărăteasa, mînioasă care nu era alta, făr' însăşi Ileana Cosînzeana şi-i spune ce-i şi cum.

Vine-mpărăteasa mînioasă şi intră-n boltă ca să-şi aleagă multe de toate. Tot învîrte şi suceşte, dar nu le poate potrivi nici ea. Ce fac ceia, ce nu fac destul că deodată bolta se-nchide rămînînd numai cît o ladă, iar în ea Ileana însăşi. O pun ei în căruţă şi hai!

Dar Ileana grăia:

— Pe-a cui seamă mă duci?

— Pe seama împăratului Negru, zise cătana.

— În zadar, că nu voi fi a lui, făr'a cui mă duce!

Se vede că Ileana Cosînzeana era năzdravană şi ştia toate celea.

Sosind la împăratul iată că era-n mijlocul oborului, înaintea curţii, un stîlp mare şi înalt.

Cum a ieşit Ileana din închisoare, iată-mi-o drept în vîrful stîlpului zburată!

Cînd a văzut-o împăratul în vestmintele ei strălucitoare ca şi faţa aurului îi zise:

— Scoboară-te jos, că eşti a mea acum!

— Fi-voi a cui m-a adus, iar ţie numai atunci ţi-oi fi nevastă, dacă tu vei aduce cele şapte iepe ale mele şi mulgîndu-le, te vei

scălda în laptele lor!

— Cine mi te-a adus pe tine, le-a aduce şi pe acelea…

— Aceluia voi şi fi! zice Ileana Cosînzeana.

Împăratul îndată chemă cătana şi-i spune că uite:

— Ai s-aduci iepele cele şapte ale Ilenii, că de unde nu, atîta-i de capul tău!

Plînse-mi cătana de sta să-i crepe şi inima din ea. Dalbul Dochilor cum o vede, îndată-i grăieşte:

— Nu te supăra, că bun este Dumnezeu şi ajuta-ne-va. Cere numai de la împăratul: nouă piei de bivol, nouă de cal, un car de fuioare şi o majă de răşină. Şi cum le ceru, le şi căpătară şi puse pe Dalbul Dochilor o piele de bivol şi-o pătură de răşină, apoi un rînd de fuioare. După aceea din nou o piele, pe ea răşină şi fuioare şi tot aşa pînă le încărcară toate pe cal, de cugetai că-i un munte!

Fiind toate gata, se porniră şi merseră pînă lîngă Marea Roşie, că iepele cele şapte ale Ilenei Cosînzenii erau în ostrovul mării şi erau albe ca lebeda. Ei stătură pe ţărmurii mării şi săpară o groapă-n pămînt. Cătana intră-n groapă, iar Dalbul Dochilor rămînînd afară pe ţărmuri rînchează o dată, de pămîntul se cutremură. Auzind iepele, ies de sub apă, se uită-n laturi, dar nu văd nimic. Dalbul Dochilor era îmbrăcat în cojoacele lui, de nu mai puteai şti, că ce poate să fie!

După ce iepele se cufundă din nou sub valuri, iar rînchează Dalbul Dochilor una cu mult mai tare, de se clătina şi ceriul şi pămîntul.

Atunci ies cele şapte iepe dimpreună cu hărmăsarul, se uită în toate părţile, nu pot însă crede că Dalbul Dochilor să fie fiinţă vie şi din nou se cufundă sub valuri.

A treia oară rînchează Dalbul Dochilor, ş-acum din toate puterile, aşa că nu numai ceriul şi pămîntul, dar şi marea s-a turburat pînă-n adîncurile ei.

Iese hărmăsarul cu cele şapte iepe afară la ţărmure. Cum vede pe Dalbul Dochilor, se iau la bătaie cu hărmăsarul, dar pe cînd acesta muşca numai cîlţi, răşină şi piele de bivol, Dalbul Dochilor rupea la carne vie.

Hărmăsarul răzbit intră la tocmeală.

— Vreau, zise Dalbul Dochilor să vii cu noi, tu şi iepele tale pînă la împăratul Negru, că pe stăpîna voastră am dus-o şi e mare lipsă de voi!

— Că nu mi-ai putut spune mai curînd! Noi cu drag mergeam.

Atunci iese cătana din groapă şi-ncălecînd pe Dalbul Dochilor se arăduiră înainte, iar hărmăsarul cu cele şapte iepe după ei, de nu mai scăpărau.

Dacă sosiră la împăratul, le închise în obor.

— Noa, vină jos, că iepele-s aci! zice el către Ileana Cosînzeana.

— Voi veni, dacă le veţi mulge şi veţi fierbe laptele la foc, iar cînd o clocoti mai tare, te vei scălda-n el.

— Cine le-a adus, acela le va şi mulge!

— A lui nevastă voi fi! răspunse Ileana.

Împăratul porunceşte cătanei să le mulgă, dar nu era cu puntinţă, că iepele erau sălbatice foc!

Şi spunînd către scumpul lui cal ce poruncă i-a dat împăratul, îndată se plecă el cu nasul la pămînt şi suflînd îngheţară iepele, care unde a stat. Şi cătana mulse cinci vedre de lapte şi-a spus împăratului că le-a muls. Iar acesta strigă pe Ileana să vină jos, că iepele-s mulse. Aceasta însă-i zise:

— Atunci voi veni, cînd mi-i aduce feredeu de la Dumnezeu şi de la Sfîntul Soare ştergătoare. Apoi să te scalzi în laptele ce clocoteşte şi să te ştergi cu acea ştergătoare!

— Cine te-a adus pe tine, acela le va aduce şi pe-acelea! răspunde împăratul.

— A lui nevastă voi fi! zice Ileana, împăratul chemă pe cătană şi-i zice:

— Un mare lucru mai ai să împlineşti! Trebuie să te sui la Dumnezeu după feredeu şi la Sfîntul Soare după ştergătoare. Altcum să ştii, c-atîta-i de capul tău!

Iese cătana amărîtă afară şi plînge, Doamne, de nu altcum, făr chemeşa de pe el încă tremura. În aşa stare s-a dus la iubitul lui cal. Acesta, Dalbul Dochilor, îi zice cu durere:

— Dragul meu şi domnul meu! Nu te pot sfătui, că ce e de făcut! întreabă pe Calul galbin de sub soare, acela ţi-a spune că ce e de făcut.

— Nu te supăra, zice Calul galbin de sub soare, ştiu ce te roade la inimă, deci urcă-te în spatele meu. Şi-aşa făcu.

Numai ce s-aiaptă Calul galbin şi se-nalţă pînă la Dumnezeu după feredeu şi la Sfîntul Soare după ştergătoare!

Şi bine nimeriră, că nu era acasă spre a le putea cere, ci ei le

furară şi se lăsară cu ele în jos pînă la împăratul Negru. Cum le vede împăratul şi porunci să facă un foc zdravăn şi făcînd aşa, puseră căldarea cu laptele pe foc şi-o lăsă ca să fiarbă aşa de cumplit, de săreau stropii tot cît curtea.

— Noa, acum vină jos, că-s gata toate! zice împăratul cătră Ileana:

— Veni-voi, după ce te vei arunca-n feredeu, cînd a clocoti laptele mai cumplit şi după scaldă te vei şterge cu ştergătoarea aceea!

— Cine te-a adus pe tine, acela s-a scălda întîi, răspunse împăratul.

— A lui nevastă voi şi fi eu! zise Ileana.

Împăratul chemă pe cătană şi-l pune ca el să se scalde mai înainte.

— Acum îi acum! sărmană cătană.

— Lasă-mă, înălţate împărate, ca să-mi aduc şi drag căluşelul meu, să-mi vadă perirea cu ochii!

Şi împăratul se-nvoieşte.

Cînd Dalbul Dochilor sta legat aproape de căldare, biata cătană se tot uita, acum la scalda ce da unde, acum la Dalbul Dochilor şi uitîndu-se mereu s-a dezbrăcat. Apoi sărută pe Dalbul Dochilor de trei ori pe frunte luîndu-şi rămas bun. Dar calul era năzdrăvan, şi cum vede mîhnirea stăpînului său s-apropie de căldare şi trage vreo trei răsuflări cu atîta putere, de laptele a rămas cum poate fi el mai bun pentru scaldă.

Văzînd cătana aceasta se aruncă-n scaldă şi în urmă tot sănătos ieşi.

Acum veni rîndul împăratului. Şi iată că făcură foc şi cînd prinse laptele a fierbe, zise împăratul:

— Aduce-mi-voi şi eu calul meu, ca să-mi vază perirea! Dar calul legat acolea în apropierea căldării, se da tot înapoi fiindcă-l dogorea căldura focului şi stropii laptelui încă îl nelinişteau tot într-una.

Cum a sărit împăratul în căldarea ce clocotea grozav pe clipită şi-a dat sufletul şi dat este pînă în ziua de azi.

Acum Ileana Cosînzeana se vede n-a fi ştiut că şi cătana tot fată fecioară este ca şi ea, ori că ştia şi ce mai are să urmeze!

Într-aceea află Dumnezeu că i-a şters cineva feredeul. Merse la Sfîntul Soare să se plîngătuiască puţin. Cînd la adecă Sfîntul Soare încă era păgubit! I-a furat cineva ştergătoarea.

— Să-l blastemi, Doamne, pe făcătorul de rele! zice Sfîntul Soare ş-anume aşa, că de-a fi fată să se facă fecior şi de-a fi fecior fată să se facă!

— Amin! Aşa să fie! răspunse Dumnezeu. În clipita aceea se făcură după cuvîntul lui Dumnezeu din fată fecior, dară aşa un drăguţ de fecior de mai frumos nici că se poate.

După aceea făcură nuntă, cum singuri împăraţii de pe vremile acelea ştiau şi puteau să facă. Erau ei lăutari cu fel de fel de fluiere şi cimpoaie, de nu se poate spune.

Chemaţii au fost aleşi tot din crai şi împăraţi. Eu încă mă aflam pe-acolo, tăiam lemne cu sapa şi căram apă cu ciurul. Ieşea zama pe vîrful curţii şi carnea pe fereşti. Cînii umblau cu colaci în coadă şi lătrau că mor de foame. Eu neavînd vreme să mănînc, luai un hîrbuţ cu ceva de mîncare şi o lingură de lemn, apoi mă arăduiesc către satul meu. Pe drum mă văzură o ţarcă, ce mă tot cîrîia şi mă lovea cu aripele.

Ştia că vin de la nuntă şi simţise că am şi ceva carne în hîrb. Cînd eu o hîşeiam, ea mă batjocurea făcînd tot mereu: Şi-r-cu! Şi-r-cu! Eu fiind supărat şi de foame îmbătat, arunc lingura după ea ş-aceasta se-mplîntă deasupra cozii! De nu mă credeţi, vă uitaţi la ele, că de-atunci au coada ca o lingură.

După ospăţul acela, ce-a ţinut trei zile şi trei nopţi, tînăra păreche se arăduiră şi veniră la tatăl fetei, care mai înainte era fată iar amu fecior. Bătrînul împărat era atît de încărcat de ani, încît numai atunci mai vedea aşa ca prin sită, cînd îi ridicau genele cu cleştele.

Şi povesti feciorul toate cîte a păţit şi cum s-a făcut din fată fecior, ceea ce bătrînului i-a căzut atît de bine la inimă, de peste cîteva zile a şi murit de bucurie tocmai. După el au urmat tinerii în stăpînire şi de n-au murit, trăiesc şi azi.

Eu mă suii pe-un cui şi pînă în alt rînd nu v-o mai spui, mă suii pe-o custură ruginoasă şi poate că povestea fu cam mincinoasă.

Poveste de pe lîngă Selagiu, scrisă întocmai
după cum a ieşit din gura povestitorului.

LUPUL CU CAP DE FIER

Un copil orfan, adecă fără mumă şi fără tată, a plecat prin lumea mare, cum pleacă omul năcăjit, să-şi capete pînea de toate zilele, care o cer toţi oamenii de la Dumnezeu sfîntul. Şi s-a dus copilul, s-a dus ca omul năcăjit, care nu ştie nici unde a plecat, nici cînd se va-ntoarce; s-a dus şi s-a tot dus, mîncînd ce căpăta cu cerşitul, îmbiindu-se slugă şi la unul şi la altul. Unii mai cu inimă bună şi cu suflet îndurător îi întindeau cîte o bucătură, alţii mai nătîngiţi în răutate, de care sînt cei mai mulţi în lume, îl alungau cu sudalme, îl amuţau cu cînii, ori că-i împroşcau vorbe necălite.

Cîte-un suflet creştinesc se mai afla însă şi atunci, care, cum mai zisei, îl mai miluia şi-i mai spunea cîte o vorbă bună din inimă curată. O muiere, la care dormise-ntr-o noapte, îi dete şi ea învăţătură, colea, la plecare:

— Dragul lelii, du-te unde te va milui Dumnezeu, numai cu omul spîn să nu îţi faci treabă, că mai toţi oamenii spînateci sînt pestriţi la maţe. Ascultă-mă, dragul lelii, că eu nu-ţi vreau răul şi de mi-i asculta, bine vei umbla, de nu mi-i asculta, tu vei vedea ce vei păţi!

Şi făgădui copilul că va asculta sfatul muierii, şi-i mulţămi de sălaş, apoi se duse pe-aci-ncolo.

Şi-a mers el multă lume şi ţară şi nu şi-a căpătat stăpîn, că era pe vremea aceea cînd sînt bucate cam puţinele, cînd toţi se cam feresc de guri multe. Dar ajungînd într-un sat se-ntîlneşte cu un boier spîn, numai ici-colea avea cîte un fir de păr în barbă, de gîndeai că i-ai pus-o cu fusul.

— Unde umbli tu, măi ştrengarule, acum în vremea lucrului, fără nici o treabă? De unde eşti? Ce cauţi pe-aici? Cum te cheamă?... Ce? Nu răspunzi? Dar aşa de răstit şi de repede îl întrebă pe bietul copil, încît acela mai că nu căzu jos de frică şi spaimă. Sînt adecă unii oameni dosnici, grei la vorbă, încît şi dracu-i ocoleşte, le face cale; aşa era şi boierul nostru cel din poveste.

Copilul răspunse apoi mai plîngînd şi tremurînd ca varga, că era orfan sărac, că umblă a cerşi, pînă ce va da de-un om al lui Dumnezeu să-l primească în slujbă.

— Aşa? zise boierul, atuncea nu mai merge nicăieri, hai la mine şi te bagă slugă, iată-ţi dau simbrie bună, mîncare şi

haine, învoit eşti? Şi se învoiră tare lesne, tot cum vru boierul, căci doară el nici pricepere nu avea să ceară simbrie, cît s-ar fi căzut şi chiar de-ar fi cerut, spînul avea numai mînă de luat, dar nu şi de dat, iar moş Arvinte zicea că aşa vor fi toţi spînaticii pînă va pieri lumea. Destul că ei se învoiră şi copilul rămase slugă la spînul. Ziua mai lucra ce putea pe lîngă cea casă, iar colea pe-nserat îl trimitea stăpînul la cai pe hotar, să-i păşuneze. Iar cînd ieşea pe poartă afară, îi striga de auzeau toţi vecinii:

— Apoi hai dis-de-dimineaţă acasă, că am lucru cu caii, dară bagă bine de seamă, cum zic eu: dis-de-dimineaţă să fii aci! Şi merse copilul la cai. După ce ajunse-n hotar, împiedecă caii şi se puse cu capul pe-un muşuroi şi aţipi. Se trezea el din cînd în cînd, îşi mai căuta caii, mai gîndea la vorbele muierii, mai la boierul lui cel cu barbă rară şi iar mai adormea. Destul că după atîta zoală-l cuprinse un somn aşa de proclet de adormi ca mort, colea cînd fu de cătră ziuă; şi nu se trezi pînă-n prînzul mare. Năcazul copilului, de ce a dormit atîta, cum de nu s-a trezit mai de dimineaţă? Plîngea de frica stăpînului.

Dar acum ce era să facă? Noapte tot nu putea el face, deci îşi dezlegă caii şi merse acasă. Boierul îl aştepta-n portiţă c-o bîtă bună şi dă, dă pînă se strînseră vecinii-n tălălăul lor. Doamne cum mai plîngea bietul copil şi hăranca de jupîneasă nu zise batăr o dată cătră Spînul să nu mai dea, ba încă-şi rînjea dinţii şi zicea: „Bun e somnul? Pînă pe vremea asta dorm slugile?”

De la o vreme, după ce i se urî boierului de bătut, îl lăsă spunîndu-i, că soaţă la asta să nu mai facă. Peste zi iar mai lucră ce lucră pe lîngă casă, iară de cătră seară-i dete poruncă să meargă de mas la cai şi pînă în ziuă să fie cu ei acasă. Şi se duse copilul şi dacă ajunse în cîmp, îşi făcu voie bună cum bietul putu, ca să nu-l fure somnul.

Nici nu dormi mai toată noptiţa dar de cătră ziuă căzu ca mort de somn şi nu se mai trezi pînă la prînzul cel bun. Doamne, năcazul lui! Nu ştia ce să facă. Ar merge acasă, ştia ce-l aştepta la stăpîn; n-ar merge, ce să facă? Unde să poată el scăpa dinaintea stăpînului? El, biet de copil sărac şi strein era silit a merge acasă la boierul.

Şi merse bietul băiat acasă şi mai mîncă de la stăpîn o dragă de bătaie, pînă-l scoase vecinii. Peste zi mai mocoşi ce putu pe lîngă casă, iară seara îl strigă stăpînul:

— Măi băiete, gată-te o dată de mergi la cai, apoi vezi de-mi stai iar pînă la prînz pe cîmp!

Şi se duse sluga. Şi cîntă şi descîntă şi jucă şi fluieră toată noptiţa, numai să nu-l prindă somnul; cine l-ar fi văzut cîntînd şi jucînd ar fi gîndit, că de zburdat e cu voie bună, dar la el se nărăvea zicala:

Joc de frică,
Pe nimică;
Joc de foame,
Drăguţ Doamne!

Mai toată noptiţa o petrecu copilul aşa; dar obosit, flămînd, bătut cum era, mai cădea de pe picioare, deci se pune jos să hodinească puţin şi cum se pune cum adoarme şi nu se mai trezeşte pînă a doua zi cătră amiazi. Atunci văzînd că iar a greşit, începe a plînge şi-a se văieta de nu alta, fără gîndeai că se prăpădeşte de plîns. Se duse totuşi acasă; ce va vrea Dumnezeu aceea va fi, gîndi copilul. Dar vai cînd ajunse acasă şi încercă să se roage de iertare, boierul nu-i dă răgaz, ci mi-l încinge c-o bîtă pînă tot îl face sînge. Atunci dă Dumnezeu că se iveşte Sf. Petru pe acolo şi-ncepe a sfădi pe boierul:

— Nu te temi de Dumnezeu, mişelule, de baţi în aşa măsură pe bietul copil?

Iar pe copil îl luă Sf. Petru de mînă şi-l scoase din mîinile boierului. Boierul nici simbrie pentru slujit, nici ceva mîncare nu-i dete, ci-l petrecu din ochi blăstămîndu-l şi pe el şi pe Sf. Petru.

După ce ieşiră din sat, scoase Sf. Petru un corn din traistă şi-l dete copilului zicînd:

— Copile, nu mai umbla slujind în această secreată de lume, mergi în satul tău, şi cînd vei fi la bordeiul acela, unde te-ai născut şi care este al tău, atunci te uită-n cornul acesta, dar mai curînd să nu te uiţi în el, şi ce vei vedea pe lîngă tine uitîndu-te în corn, tot e al tău.

Dar omul e om şi pace, poftitor de la fire, ar vrea să ştie cîte un lucru pentru care şi-ar da chiar şi viaţa, dacă nu l-ar fi cunoscut. Aşa se-ntîmplă şi cu copilul. Îndată ce se depărtă de Sf. Petru de nu se mai vedeau, socoti că oare să se uite oleacă-n corn, dară de ce văzu se spăimîntă şi mai scapă cornul din mînă.

Adecă, Doamne sfinte, bietul copil era ocolit de bidigăniile

cele mai urîte din lume: cîni, mîţe, lupi, urşi, vulpi, lei, crocodili şi cîte nu mai sînt pe pămînt şi pe sub soare. Toate cu gurile căscate, toate cu dinţii ageri şi cu gheare ascuţite, toate hămisite de foame. Acum văd că sînt prăpădit de tot, zise copilul. Dar un lup cu cap de fier îi zice:

— Băiete, ce-mi dai să te mîntuiesc de bidigăniile acestea proaste?

— Dar ce să-ţi dau, răspunse copilul, că doară vezi că n-am nimic, că boierul pe care l-am slujit nici oleacă de merinde nu mi-a dat, necum să-mi dea ceva simbrie!

— Nu face nimic, zise lupul cel cu cap de fier, dacă îmi făgăduieşti, că nu te-nsori în veci, eu te scap de fiarele acestea spurcate.

— Îţi făgăduiesc, zise copilul, nu mă voi însura în veci!

— Bine, zise lupul, eu te mîntuiesc, dar apoi de nu te ţii de vorbă, e vai de tine. Şi numai o dată se rînji lupul către fiarăle cele urîte şi toate o luară care-ncătrău, apoi se depărtă zicînd: ţine minte ce ţi-am spus; să nu te-nsori, că e vai şi-amar de capul tău de nu asculţi.

Doamne mulţămescu-ţi, zise băiatul depărtîndu-se cu cornul în mînă; Doamne mulţămescu-ţi, de nu-mi trimeteai lupul acesta-n cale, bidigăniile acelea mă sfăşiau şi mă mîncau.

Şi merse copilul la drum, du-te, du-te, pînă ajunse la satul lui, chiar într-o seară pe vremea cinei şi trase aţă la bordeiul părăsit în care se născuse. Dacă ajunge acolo, pune cornul la ochi şi se uită o dată prin el spre bordei şi prin grădina plină de buruieni şi de scai muscăneşti. Adecă: Doamne sfinte! În locul bordeiului se făcu din chiar senin o curte mare ca cele grofeşti, iar prin ogradă şuri, grajduri, vite, oi, boi, vaci, bivoli, cai, toate cu argaţi, la gura şurii stoguri, de nici la un grof nu puteai vedea mai altcum, iar el din copil sărac se făcu un drag de june ca un brad. Acum plînse copilul de bucurie şi zise: „Doamne mulţam!” Apoi se urcă pe trepte la deal în casele cele de marmură, acolo îl aşteptau argaţi de tot felul şi-ntinseră o masă de se ospătă, apoi îi făcură pat de odihnă; trăi în seara aceea şi el o dată şi bine, cum nici nu visa, că poate trăi om pămîntean.

Dimineaţa, cînd se sculă, era tot satul adunat împrejurul curţilor şi pe drum cu pălăriile-n mînă. Nu se puteau destul mira cum s-au putut aduna într-o noapte atîta bogătate la un loc? Ce să vă spun, acum mai tot satul se afla neam cu el, dar cînd

luase lumea-n cap, nici chiar adevăratele neamuri nu voiră a-l cunoaşte şi a-l milui. El însă era tot bun ca şi mai înainte: ajuta pe oricare lipsit cu bucate, cu haine, cu sfat, cu ce pofteau cei năcăjiţi. Acum începură a se aduna la el nescai neamuri, unchi, mătuşi şi alte rude stîndu-i de cap să se însoare:

— Noa, nepoate, bine că ţi-a dat Dumnezeu rînduială de bogăţie, acuma să te însori, dragul mătuşii, să-ţi iai o fată bogată ca tine, c-ar fi pagubă să stai aşa, să-mbătrîneşti fără soţie.

— Aşa, zău, dragul uncheaşului, zicea cîte un unchi care mergea numai să se oaspete.

Nu-i mai dau două cu două, ca să se-nsoare şi să se-nsoare. În zadar le spunea feciorul, că nu se va însura în veci; în zadar, una, în zadar alta, că bunele neamuri doreau din tot sufletul să-l vadă om întreg, cu muiere, căci, ziceau ei, omul e numai jumătate pînă nu se-nsoară. Şi atîta s-au pus cu gura pe el ca cioarele, pînă în cele din urmă le spuse feciorul verde, că iată să nu se cerce în zadar a-l însura, că el a făcut prinsoare şi legătură cu lupul cu capul de fier, să nu se-nsoare în veci.

— Oh, dragul unchiului, zice unul din unchii cei noi, căci vă spusei că-n năcaz şi-n sărăcie n-avea unchi; oh, dragul unchiului, doară noi, un sat de oameni, nu o să ne lăsăm la un lup, fie măcar de tot de fier! Hai să te-nsurăm, nu te mai gîndi la lup, lupii umblă prin cîmpii şi prin păduri nu prin sate! Destul că mai mult cu puterea-l făcură să se-nsoare, zisa ăluia:

— Dragoste de silă! Dor de milă, ori de nevoie, cum vă mai place?

Şi-l logodiră cu o fetişcană de-aci din sat şi puseră terminul cununiei şi veni şi acel termin, popa le cîntă Isaia dănţuieşte şi-i purtă pe la icoane cu cununiile pe cap, iară după cununie plecară spre casa mirelui să se ospăteze, în cale însă le iese lupul cel cu capul de fier şi dă după mire. Mirele lasă mireasa şi începe a fugi, du-te, du-te, lupul după el; mirele dă de un cal şi se urcă pe el şi fuge, şi fuge şi mai tare, dar lupul tot în urma lui fugea; mult vor fi fugit, că numai deodată se treziră c-au ieşit din lumea asta şi-au dat în lumea cuvioşilor, mirele înainte şi lupul după el. Dacă ieşi mirele din lumea aceasta văzu o casă şi trase aţă acolo, legă calul de gard şi dă să intre în casă. Şi chiar intră pînă în tindă, iar de aici da să intre înlăuntru. Dară Sfînta Miercure de după masă, că a Sfintei Miercuri era căsuţa, strigă

din lăuntru.

— Cine vine?

— Om bun, maică sfîntă, răspunde feciorul.

— Om bun? Hai înlăuntru: spune-mi ce cauţi, cum ai cutezat tu să intri în lumea cuvioşilor, tu om pămîntean, ce eşti, ce cauţi aici?

— O maică sfîntă, zise feciorul, uite cum umblai şi uite cum am păţit cu un lup şi-i spune toată întîmplarea, precum v-o spun şi eu dumneavoastră, şi-apoi mai zise:

— Acum mă urmăreşte, ştiu că minteni e aici, fii bună, de poţi spune-mi, ce să fac, să nu mă ajungă?

Şi la Sfînta Miercuri i-a fost milă de fecior şi i-a zis:

— Nu te teme, aici nu va veni, că şi de vine ne dă de ştire un căţeluş, ce-l am cu trupul de fier şi cu dinţii de oţel, care l-a zări cale de o zi şi-atunci va lătra o dată, şi cînd va lătra, atunci tu să-ncaleci şi să pleci. Acum vino înlăuntru şi te odihneşte. Apoi i-a dat Sfînta Miercure două cocini de pîne şi i-a zis:

— Unul îl mănîncă cînd te-a lovi foamea, iară unul îl pune-n traistă şi nu te-atinge de el, că bine-ţi va prinde la vreme de năcaz. Eu de ajutat nu te pot ajuta, fără-i merge la soră-mea, la Sfînta Vinere, aceea doară te va putea ajuta.

Şi cînd a auzit cînele lătrînd, a sărutat mîna Sfintei Miercuri, s-a suit pe cal şi du-te, copile! Şi s-a dus, s-a dus, multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că din poveste multă mai este, mîndră şi frumoasă, să ascultaţi şi dumneavoastră: s-a dus pînă la Sfînta Vinere.

— Bună ziua, Sfînta Vinere!

— Bună să-ţi fie inima, voinice; dar ce vînturi te poartă pe-aici, pe unde om pămîntean n-a mai umblat?

— Oh! maică Vinere, iată ce umblu pe-aici şi iată de ce. Spuse Sfintei Vineri toată povestea, după cum vi-o spusei şi eu dumneavoastră, apoi mai spuse, că iată acum fuge dinaintea unui lup cu cap de fier; fie-ţi milă, maică Vinere, scapă-mă de mă poţi dinaintea lui.

— Oh, dragul mătuşii, bucuros te-aş ajuta, dară nu pot; fără vei merge la soru-mea, la Sfînta Duminecă, că doară ea te va scăpa.

— Apoi plec dară, zise feciorul, să nu mă ajungă lupul.

— Ba nu pleca, hai înlăuntru să te omenesc cu ce mi-a dat Dumnezeu sfîntul, hai şi te odihneşte, că vom şti noi cînd se

apropie lupul; eu am un căţăluş de fier cu fălcile de oţel, care cînd îl simte cale de două zile, latră de două ori.

Şi intră feciorul în casă la Sfînta Vinere şi se odihni şi-i dete două cocuri de pîne albă zicîndu-i:

— Unul îl mîncă pe cale, iar de unul nu te-atinge deloc, ci-l ţine numai în traistă, că bine-ţi va prinde la vremea de năcaz.

Şi-a mai stat cît a mai stat, au mai povestit laolaltă şi cînd au auzit cînele lătrînd de două ori, sărută mîna Sfîntei Vinere, se urcă pe cal şi se cam mai duse.

Calea era departe de la casa Sfintei Vineri pînă la a Sfintei Dumineci, iar feciorul mergea ca alungat de lupi; adecă calul fugea, iar feciorul sta în şea. După multă cale şi oboseală ajunse feciorul la casa Sfintei Dumineci, se coborî jos de pe cal şi intră în casă:

— Bună ziua, Sfîntă Duminecă!

— Bună să-ţi fie inima, voinice; dară ce vânt te poartă pe aici, că în ţara asta încă n-a intrat om pămîntean?

— Oh, Sfîntă Maică Duminecă, eu fug din lumea cea păcătoasă a noastră alungat de-un lup cu capul de fier, venit-am să te rog, să mă scapi de el. Apoi-i spuse toată întîmplarea din fir în păr, după cum vi-o spusei şi eu dumneavoastră.

— Lasă, voinice, nu fi supărat, că în bun loc ai intrat, griji-voi eu şi de tine. Vino înlăuntru şi te odihneşte şi te oaspătă, că am eu un căţăluş de fier cu fălcile de oţel, acela adurmecă lupul cale de trei zile şi cînd l-a simţi că s-apropie, va lătra de trei ori şi ne va da de ştire; atunci apoi vei pleca mai departe după cum te voi învăţa eu.

Şi s-a odihnit feciorul şi s-a ospătat, iar cînd a lătrat cînele de trei ori, s-a gătat de cale. Maica Duminică i-a dat două cocuri zicîndu-i:

— Din unul mănîncă pe cale, cînd îţi va fi foame, iar de unul nu te atinge că bine îţi va prinde la vreme de lipsă. Apoi i-a mai dat un brîu şi i-a zis:

— Vezi brîul acesta, vei ajunge la o apă mare, atunci scutură numai brîul peste apă şi se va face o punte de-i trece peste ea ca pe uscat, iară după ce ai trecut apa, ridică brîul în sus şi puntea s-a ridica de peste apă ca să nu te poată urmări lupul, căci prin apă nu s-a încumeta să treacă fiindu-i capul foarte greu şi temîndu-se de înecare.

Şi s-a luat feciorul şi s-a dus pînă a ajuns la o apă mare,

acolo a scos brîul şi l-a scuturat peste apă, iară înaintea lui s-a făcut un pod, Doamne! pod mare de aramă şi a trecut feciorul ca pe uscat, pînă de cea parte, apoi a ridicat brîul în sus şi podul s-a făcut nevăzut. Apoi s-a pus feciorul la umbră şi s-a odihnit dar aşa tare l-a prins somnul de-a adormit ca mort. Cînd s-a trezit, s-a văzut ocolit de trei cîni mari, albi. El se cam sperie, dară cînii îi ziseră:

— Nu te teme, drag domnul nostru, noi îţi vom fi de bună trebuinţă pînă te vom scoate iar în lumea voastră. Acum sîntem în iad, dară nu te spăria deloc; pe mine mă cheamă Vede-Bine, sînt de la Sfînta Miercure, pe acesta-l cheamă Aude-Bine, e de la Sfînta Vinere, iar acest gros butucănos e Uşor-ca-Vîntul, Greu-ca-Pămîntul, el e de la Sfînta Duminecă. Acum haideţi să plecăm prin iad, pînă vom da de Crăiasa iadului, care e mama lupului cel cu cap de fier.

Şi se luară la cale, feciorul înainte, iară cînii după el. Şi s-au dus, dus, mult prin cel iad, pînă au dat de-o casă la poalele unui munte. Acolo şedea Crăiasa iadului, mama lupului celui cu cap de fier. Doamne, ce bidiganie proastă mai era aceea: o babă bătrînă, lungă, deşirată, seacă, neagră, cu neşte dinţi ca hecela şi cu unghii ca secerile.

— Dar ce umbli aici în ţara mea? zise bătrîna.

— Am venit, zise feciorul, să mă bag slugă.

— Bine, zise baba, eu am lipsă de slugă, să umble la capre; bagă-te la mine.

Şi se-nvoiră şi ieşiră cu caprele la păşune prin munţii babei, iară cînii se ţineau tot de fecior.

*

Cînd ajunse lupul cel cu cap de fier la apa ce despărţeşte ţara cuvioşilor de către iad, pe unde trecuse feciorul, nu se-ncumetă să treacă, temîndu-se de înecare. Deci se duse pe ţărmurul apei tot în sus, pînă a dat de izvorul apei, că doară acolo va fi apa mai îngustă, să poată trece peste ea, ori că nu va fi aşa afundă. Şi mergînd lupul aşa, ajunse la graniţa iadului, unde se bat munţii în capete ca berbecii şi nu stau să se odihnească decît ziua la amiazi, dar şi atunci numai cît clipeşti cu ochii o dată. Stă lupul o leacă şi răsuflă de două-trei ori, pînă se lasă munţii de bătaie, atunci fuga să treacă printre ei, dar vai! îl apucară munţii între capete şi mi-l bontăniră de nu putea ieşi, nici înainte nici îndărăpt. Se văieta bietul lup, dară aşa se

văieta de tare, încît plîngea iadul de mila lui. Şi l-a auzit mamă-sa şi s-a dus pînă acolo şi plîngea şi ea de mila lui, cum îl burduşau munţii şi de putut ieşi dintre capetele lor, nici vorbă. Pînă a doua zi la amiazi stătu Crăiasa iadului lîngă munţi şi se uita cu jale cum îi băteau copilul; dar cînd fu a doua zi la amiazi, cînd stau munţii-n loc o clipită de se uită unul în ochii celuilalt, atunci îl prinse bătrîna pe lup de ureche şi-l trase afară. Dar nu-l putu scoate destul de repede, ci-i ajunse oleacă vîrful coadei mai îndărăpt, cînd începu bătaia munţilor şi-i ciontară munţii coada; de atunci n-au lupii coadă lungă ca vulpile. Mergînd lupul cătră casă cu mumă-sa, începe a-i povesti toate păţaniile.

— Nu pot mamă, învinge c-un om, c-un blăstămat de fecior tînăr. Îl sprijineşte Sf. Petru şi toţi sfinţii, oricît îmi sfărm capul cum să-l prăpădesc, cu el nu-i chip s-o scot la cale după legile noastre.

De trei ani de zile fug după el. Chiar cînd ieşea din cununie, l-am luat la goană, era să-mi pun capul şi tot nu-l pot prinde-n cursă. O dată era cît pe-aci să pun brînca pe el, dar mi-l smulse mai din gheară Sfînta Miercure din rai. Altădată îl scăpă Sfînta Vinere şi a treia oară Sfînta Duminecă. De la apă i-am pierdut urma de tot, şi stau să turb de năcăjit.

— Lasă-l, dragul mamii, că acum tot nu scapă de tine, că e slugă la noi, tu te bagă sub masă, fă-ţi acolo o groapă şi pînă cinează apucă-l de picior şi-l trage la tine.

Doamne, cum se mai bucură lupul, cînd auzi vorbele cele mîngăitoare ale mamii sale.

Feciorul era la capre. Bine-Vede zice o dată:

— Stăpîne, chiar acum a sosit lupul la apă, iată că vrea să treacă, dară nu cutează; uite, uite, se duce pe ţărmurile apei la deal, acum ajunge unde se bat munţii-n capete. Iată-l, intră printre munţi. Bine-Aude zice:

— Ian tăceţi, auziţi-l cum se scăoaie! Cheamă pe mumă-sa să-l scoată.

— Dar nu vezi, zice Bine-Vede, cum fuge stăpîna noastră tot bocindu-se într-acolo? Iată ajunge şi ea la munţi, uite… îl scoate: i s-a rupt coada lupului, iată-i vin…

— Auzi, auzi, zice Bine-Aude, stăpîne, despre tine vorbesc, cum să te piardă. Somnorea de Greu-ca-Pămîntul – Uşor-ca-Vîntul, dormea dus.

Seara cînd mergeau cătră casă, să mulgă caprele, zise Bine-

Aude:

— Stăpîne, eu aş zice să nu intri în casă la cină, că uite, cum ţi-a făcut legea, să te prăpădească în vremea cinei, lupul e în groapă sub masă.

Greu-ca-Pămîntul zice:

— Stăpîne, bine că ştim unde e lupul ascuns, acum nu mai avea nici o frică, ci bagă de seamă, ia-mă cu tine înlăuntru.

Şi după ce-au ajuns acasă, baba se puse-n strungă să mulgă caprele; şi mulse două, scapă nouă şi haideţi la cină. Intrară-n casă, înainte Greu-ca-Pămîntul, apoi feciorul. Bine-Vede şi Bine-Aude au rămas lîngă staulul caprelor, culcaţi cu botul pe labe. Greu-ca-Pămîntul îndată ce ajunge-n casă se trînteşte sub masă cu limba scoasă, după cum e obiceiul cînilor.

Baba vrea să-l alunge, dar el mormăieşte o dată de o prind fiori de moarte. De frică tace baba. Feciorul cinează, apoi merge la capre să se culce şi Greu-ca-Pămîntul după el.

— Vai mamă, zice lupul, după ce iese feciorul, vai de mai sta numai o clipă cînele acela pe mine, mă omora. Am fost, mamă, între munţi şi m-au bătut, două zile, şi două nopţi, dar aşa obosit n-am fost ca acum.

— Lasă, dragul mamii, că mîne seară li-i aştepta-n vatra focului; el s-a pune să se-ncălzească, ori s-a apropia să-şi ia foc în pipă şi tu atunci trage-l în foc şi-l prăpădeşte.

Bine-Aude toate le-auzea şi le spunea la stăpînul său.

A doua zi merg iară cu caprele la păşune şi seara cînd vin, era lupul în vatra focului. Bine-Vede văzuse bine, cînd a intrat şi spuse stăpînului său.

Greu-ca-Pămîntul mergînd cătră casă, se tăvăleşte într-o mocirlă ca bivolii şi cînd ajunse acasă, colea pe vremea cinei, hop în vatra focului, mocirlit cum era şi n-avea cine ce-i face, să sară jos de-acolo, pînă gată stăpînul său de cinat, atunci iese şi el, merge la staulul caprelor şi se puse cu botul pe labe la picioarele stăpînului său.

Acum iar începe bătrîna a plănui cu fiul său cum să prăpădească pe feciorul de la capre.

— Mamă, zise lupul cel cu cap de fier, eu de frica cînelui aceluia voi fi silit să-mi iau lumea-n cap, ian fii bună numără cîte coaste mi-a rupt, cum a stat culcat pe mine! Mă lipise, mamă, de era pe-aci, pe-aci să mă năduşesc.

— Lasă, dragul mamii, că punem capăt la toate; cine a

rămas în lume nerăzbunat, care a voit a trage deget cu noi? Desează, cînd vine din cîmp, tu te bagă sub pragul uşii şi cînd va trece pragul, tu trage-l de picior la tine, şi-l mîncă.

Bine-Aude auzea toată vorba şi o spunea stăpînului său. Seara cînd mergeau cătră casă, zice Bine-Vede.

— Uitaţi, colo! lupul se bagă sub pragul uşii, vrea ce vrea! Dar Greu-ca-Pămîntul zice:

— Lăsaţi-l numai pe brînca mea, numai îmi arătaţi unde s-a ascuns.

De cum au ajuns acasă şi pînă au plecat iară cu caprele la păşune, Greu-ca-Pămîntul nu s-a mai mişcat de pe prag; se făcuse urmă-n prag de greu ce era! După ce plecară la păşune, zise lupul cătră mamă-sa:

— Mamă, eu nu mai intru nicăiri, că nu mai pot răbda, cînii aceştia mă omoară, mai bine mă duc cît văd cu ochii, decît să rabd eu aşa cazně şi ocară, apoi chiar la mine acasă.

— Nu te supăra, dragul mamii, lasă că potopim odată feciorul, apoi cînii, ori cînii mai întîi apoi feciorul; dar pe toţi o dată, nu se poate. Mîne dimineaţă voi zice să-şi lase cînii acasă, apoi tu vei face un staul ţeapăn de fier, cu pari de fier şi cu nuiele de fier, acolo vom închide cînii, apoi vei merge şi vei mînca feciorul, iar după ce vei veni acasă, îi vom omorî cînii.

Bine-Aude auzea toată vorba, şi-i spunea stăpînului său. Greu-ca-Pămîntul zice:

— Nu vă temeţi, pînă mă vedeţi pe mine, acum chiar şi deaceea să rămînem acasă, să ne lăsăm stăpînul singur la capre, iar de va da de ceva năcaz, să ne strige numai pe nume. Şi aşa făcură.

A doua zi des-de-dimineaţă se scoală feciorul să meargă, la capre. Bătrîna era sculată de mult. Cînd dă feciorul să strige cînii, zice baba:

— Nu mai duce după tine atîta haram de cîne, că nu am copt de unde-ţi da merinde, să le împărţi şi lor. Lasă cînii acasă, că voi griji eu de ei. Şi feciorul se-nvoi.

Cît ce plecă feciorul la capre, lupul cel cu cap de fier aduce pari de fier ca grinzile de groşi şi nuiele de fier ca mîna de groase, şi făcu un staul şi-l acoperi tot cu fier, apoi zise cătră mumă-sa, să înceluiască cînii-nlăuntru. Şi-i înceluie bătrîna, încă lesne, şi-i închise tot cu uşi de fier, apoi lupul fugi în ruptul capului în cîmp la fecior. Cînd îl zări Bine-Vede, zise către Greu-

ca-Pămîntul:

— Mă, scoală, că lupul fuge drept la stăpînul nostru, dară Greu-ca-Pămîntul dormea dus. Atunci Bine-Aude aude glasul stăpînului strigînd: „Cînişorii mei, nu mă lăsaţi, că mă prăpădeşte lupul!”

— Da scoală, somnoreo, zise Bine-Aude, n-auzi tu cum ne strigă stăpînul nostru? Iar Greu-ca-Pămîntul dormea dus pe altă lume. Cînd era aci pe-aci să se apropie lupul de fecior, Bine-Vede şi Bine-Aude sar pe Greu-ca Pămîntul şi-l deşteaptă.

— Dar scoală o dată, somnoreo, să ne scăpăm stăpînul din brîncile lupului!

Şi se deşteptă Greu-ca-Pămîntul şi numai o dată se frecă de gardul cel de fier şi gardul tot ferfeniţă se face, apoi o luară la fugă şi ajunseră la stăpîn mai în grabă decît lupul. Şi mi ţi-l apucară pe bietul lup şi mi ţi-l hăţiră şi tot mii de bucăţele-l făcură; de-atunci nu mai sînt lupi cu capul de fier!

Apoi merseră acasă şi-apucară pe bătrînă, pe Crăiasa iadului, şi-o-ntinseră şi-o hăţiră, pînă gîndiră că i-ar fi de-ajuns, apoi o lăsară şi cînd căzu moartă din gura cînilor, se văzu ieşind din ea un fuior de fum, care se făcu muscă, şi zbură spre fundul iadului. Aceea aruncă duhurile cele necurate pe astă lume, duhul lenei, al beţiei, al lăcomiei, al curviei, al clevetirilor şi alte duhuri rele de care sînt bîntuiţi oamenii cei răi.

Iar feciorul se-ntoarse cu cîni cu tot pe cale îndărăpt. Cînd ajunse la apa cea mare, scutură brîul peste ea şi se făcu pod de trecură-n rai. Acolo merse la Sf. Duminecă, îi mulţămi de ajutorinţă şi plecă, dar Greu-ca-Pămîntul nu mai vru să meargă cu el.

Dacă ajunse la Sf. Vinere, iară-i mulţămi şi Bine-Aude rămase acolo; la Sf. Miercure rămase şi Bine-Vede, iar în schimb pentru el îşi luă calul, care stătuse aci de cînd intrase mai întîi în rai, că doară prin rai nime nu umblă cu cai. Apoi merse tot pe calea care venise şi ajunse acasă mai voinic de cum plecase. Şi ce gîndiţi cîtă vreme o fi trecut de cînd plecase dinaintea lupului cu cap de fier?

Nici o minută, că ospeciorii nici nu se aşezară bine pe după mese cînd ajunse el acasă, apoi intră şi el după masă şi se ospătară. Eu încă fui la nunta lor, am ajutat cîte ceva; am tăiat lemne cu sapa, am cărat apa cu ciurul şi-atîta mîncare şi beutură am căpătat, de nici acum nu mi-i foame, iar dumnealor

de n-or fi murit, mai că şi azi trăiesc.

Poveste din popor, auzită şi scrisă în Vîlcelele rele.

CRÎNCU, VÎNĂTORIUL CODRULUI

Zice c-a fost odată un om şi cînd era să moară, chemă pe cei trei fii ai săi la pat şi le zise:

— Dragii mei copii, dacă voi muri eu, voi să-mi faceţi la mormînt un foc de nouăzeci şi nouă de cară de lemne şi din nouăzeci şi nouă cară de paie. Şi după ce-a murit bătrînul au adunat nouăzeci şi nouă cară de paie şi nouăzeci şi nouă care de lemne. Într-o zi, pe-nserate, erau toate aci, dar cînd dau să le-aprindă, pace! lemnuşele erau jilave, iască n-aveau să scapere, iar la casele din apropiere nu vedeau nici fum necum foc. Se uitară feciorii în toate părţile, doar vor vedea undeva o zare de foc, dar nicăiri nu văd numai într-un vîrf de munte.

— Ei, zice cel mai mic, voi staţi aci că eu merg după foc, colo-n munte, unde se vede zarea. Feciorul acesta era Crîncu, vînătoriul codrului.

Şi porneşte şi merge, merge, pînă se întîlneşte cu De-cu-seară.

— Bună seara, vere! zise Crîncu.

— Bună să-ţi fie inima, răspunse Decuseară, dar de unde şi pînă unde?

— Vin de la mormîntul tatii, răspunse Crîncu; şi merg în munte, că văzui o zare de foc, să cer de acolo oleacă de foc s-aprind la mormîntul tatii.

— Şi cînd vreai să aprinzi focul la mormîntul tătîne-tău? întrebă Decuseară.

— Chiar astăzi, răspunse Crîncu.

— Că azi nu poţi!

— De ce?

— Că eu sînt De-cu-seară.

— Aşa! Atunci stăi numai locului; şi se puse Crîncu şi legă pe Decuseară cu mînile-n spate şi-apoi cu spatele de-un lemn.

— Aici să-mi stai, pînă te voi dezlega eu!

Apoi Crîncu merse mai departe. Şi se duse, se tot duse pînă se-ntîlni cu Miez-de-noapte. Cu acesta făcu chiar ca şi cu De-cu-seară, apoi mergînd mai departe ajunse la De-cătră-ziuă, adecă se-ntîlniră. Cu acesta făcu ca şi cu cei doi, apoi merse pînă lîngă foc. Acolo erau şapte uriaşi şi durmeau în jurul focului şi-o căldare mare plină cu apă era la foc. El luă un tăciune de foc şi dă să plece, dar iară i se pare c-ar fi păcat să facă pomenire

după tatăl său cu foc de furat, deci merge îndărăt şi zice către uriaşi:

— N-aţi face bine să-mi împrumutaţi o scînteie de foc?

— Ba bucuros, dacă vei ridica căldarea aceasta de pe foc şi o vei pune iar la locul ei.

Şi luă feciorul căldarea de o parte ş-o puse iară la foc.

Acum, ziseră uriaşii:

— Noi îţi dăm foc, dacă vei fura fetele lui Verde-împărat pe seama noastră, că noi am cercat, dar numai în zadar.

— Haideţi cu mine, zise feciorul.

Şi merseră toţi pînă la curţile lui Verde-împărat, apoi el zise către uriaşi:

— Numai pe horn putem scoate fetele, drept aceea, eu merg înainte şi voi cîte unul după mine. Şi intră Crîncu înainte prin horn la vale, iar după el un uriaş, atunci Crîncu-i taie capul de-i căzu capul pe horn la vale, iar trupul pe acoperişul curţilor în jos. Tot aşa făcu cu toţi şapte uriaşi, apoi intră în chilii la fete şi le sărută pe toate-n obraz, cum erau adurmite, iar de la cea mai mică luă şi inelul.

După aceea se duse la foc şi luă un tăciune, apoi merse pe la De-către-ziuă şi-l dezlegă de acolo pe la Miez-de-noapte şi pe la De-cu-seară şi şi pe ei i-a dezlegat, apoi a mers la fraţii lui, colo la mormîntul tatălui său şi făcură focul cel mare, care şi arse după pofta lui.

— Vai, că mult ai şezut! ziseră fraţii lui.

— Mult şi nici prea, că voi de mergeaţi, cine ştie, poate că nici acum nu mai eraţi aici!

Ei avură trei surori, fete mari de măritat, şi le dădură după cine le ceru mai întîi: pe cea mai mare după un vultur, pe cea mijlocie după un hărău şi pe a treia după un lup, dar aceste trei dobitoace erau năzdrăvane.

Împăratul Verde, la care omorîse feciorul uriaşii, după ce le văzu dimineaţa capetele-nlăuntru, iar trupurile cît de bivol afară, de bucurie porunci, ca-n împărăţia lui să fie toate cîrciumile în cinste, tot omul care-şi va spune povestea să mănînce şi să bea fără plată.

Cîrciumile erau toate pline de oameni, unii beau vin, alţii vinars şi mîncau la mîncări scumpe şi-şi povesteau păţaniile.

Crîncu, vînătoriul codrului, încă merse într-o cîrciumă şi mîncă şi beu, apoi le spuse toată povestea, cîtă vi-o spusei şi eu

dumneavoastră.

Cînd povestea Crîncu despre umblările lui pe la curţile lui Verde-mpărat, fraţii-l trăgeau de suman să nu minţă aşa de tare, iar el zise:

— Cînd am omorît pe cei şapte zmei, am luat inelul de la fata cea mică a împăratului, iacă-l pe degetul cel mic.

Iar cîrciumarul a trimes carte la împăratul, cum că un fecior cu numele Crîncu se laudă că el ar fi omorît pe zmei şi că ar fi luat chiar şi inelul celei mai mici dintre fetele împăratului.

Şi împăratul trimese numaidecît porunci mari împărăteşti, ca adecă Crîncu să meargă la el şi să spună întîmplarea din fir în păr, cum şi ce fel s-a întîmplat cu uriaşii?

Şi merse Crîncu la Verde-mpărat împreună cu fraţii lui şi spuse împăratului din fir în păr toată întîmplarea.

Atunci împăratul zise:

— Voi trei voinici, care aţi împlinit cea din urmă poftă a bătrînului vostru tată, voi sînteţi vrednici să luaţi fetele mele de muieri.

Şi se însurară feciorii toţi trei şi luară trei surori, pe fetele împăratului, iar Crîncu chiar pe fata cea mai mică, care era cea mai frumoasă.

Mergînd astfel cătră casă, cei doi fraţi cu muierile lor mai înainte, iar Crîncu mai îndărăpt cu muierea sa, iată le iese-n cale jupînul Pogan, un zmeu cu mult mai mare decît un om pămîntean şi răpeşte, adecă fură muierea lui Crîncu şi pe el îl omoară. Cîtă vreme va fi stat el acolo mort nu se ştie, destul că-ntr-un tîrziu vine pe acolo cumnatul său, care ţinea pe sora lui cea mai mare, Vulturul şi cum vine, deloc îl cunoaşte şi aduce apă vie de-l învie şi apă tare de-l întăreşte, bagă-n el puterea de la trei bivoli, apoi zboară de la cumnatul său.

Cei doi fraţi nu ştiau nimic de necazul lui, că erau mult mai înainte. Deci el se luă, merse şi merse multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, merse pînă dete de o căsuţă mică în mijlocul unei păduri. Acolo şedea soru-sa cea mai mare, care era măritată după Vultur.

— Bună ziua, soră!

— Sănătate bună, frate, dar ce cauţi pe-aici, că pe-aici om pămîntean n-am văzut de cînd sînt aici?!

— Oh, soră dragă, nu umblu de gras şi de buiac, ci de năcaz; iată jupînul Pogan îmi fură nevasta văzînd cu ochii, nu mă ştii tu

îndrepta unde şade?

— Nu zău, eu, dar stai pînă vine bărbatu-meu acasă, că tot de la o fîntînă cară apă cu Poganul şi tot cam într-o vreme; el te va şti îndrepta.

Nici n-avu s-aştepte mult; veni Vulturul de la fîntînă cu două fedeleşe mari pline de apă, iar cînd a fost în tindă, se făcu un fecior zdravăn şi frumos, să te fi tot uitat la el.

— Bună ziua, cumnate!

— Fii sănătos, cumnate!

— Ce vînturi te poartă pe-aici, prin ţara noastră?

— Oh, cumnate, mi s-a-ntîmplat o pagubă foarte mare. Mergînd cu nevasta de mînă de la socri, mi-a ieşit jupînul Pogan în cale şi mi-a furat-o ziua la amiazi; acum am venit să mă îndrepţi unde şade, să-mi iau nevasta de la el.

— Bucuros, cumnate, bucuros îţi arăt unde şade, dar nici n-ai lipsă să mergi pînă la el, că pare-mi-se o văzui venind la fîntînă după apă, hai să ţi-o arăt.

Şi merse Crîncu cu cumnatul său pînă aproape de fîntînă, unde în adevăr întîlniră nevasta şi-o duse Crîncu cu sine către casă.

Dar jupînul Pogan avea un cal năzdrăvan care îi da de ştire, cînd i se-ntîmpla ceva daună. Aşa fu şi atunci; calul începu a rîncheza de gîndeai că lupii-l mîncau. Şi iese jupînul Pogan afară din curţi şi merge la grajd:

— Dar ce cînii să te mănînce-ţi este? Nu mai poţi de foame, ori te coace setea, ori ce te-a apucat?

— Nu mă sudui, stăpîne, zice calul, că eu nu sînt de vină; nu rînchez nici de foame, nici de sete, dar Crîncu, vînătoriul codrilor a prins pe stăpîna şi merge cu ea.

— Cum dracul?

— Aşa cum îţi spusei, stăpîne!

— Putem sta pînă voi mînca un ţipău de pîne şi voi bea un cop de vin şi voi dormi un somn?

— Putem şi mai mult!

Şi se puse jupînul Pogan şi se ospătă bine, mîncă şi beu boiereşte, apoi dormi una popeşte şi numai după aceea încălecă calul şi merse după Crîncu, vînătoriul codrilor, dar în cîteva minute şi fu ajuns şi omorît, iar muierea i-o luă din nou.

Dumnezeu ştie cîtă vreme o fi stat el mort; destul că odată nimereşte pe-acolo cumnatul său Hărăul şi-l cunoaşte; şi dacă-l

cunoaşte se pleacă la el cu apă vie şi cu apă tare, din apa cea vie toarnă cîţiva picuri şi-l învie, iar cu apa cea tare-l întăreşte, îi dă putere, cîtă au şase bivoli, apoi zboară de acolo.

După aceea se scoală Crîncu, vînătoriul codrilor, frecîndu-se la ochi şi vede că iar e fără nevastă.

Du-te, Crîncule, iar în lume după ea.

Mergînd aşa nimereşte la o căsuţă la poalele unui munte, era numai aceea singură, iar înlăuntru află pe soru-sa cea mijlocie, ce era măritată după Hărău.

— Bună ziua, soră!

— Să fii sănătos, frate! dar ce cauţi pe-aici, pe unde numai eu sînt om pămîntean?

— Oh, draga mea soră; dar uită-te cum am păţit cu jupînul Pogan, care-mi fură nevasta ziua la amiazi, iar pe mine mă lăsă dormind, acum aş merge la el, dar nu ştiu unde şade, să merg să mi-o iau şi să o duc acasă; de aceea venii să te întreb pe tine, nu cumva ştii tu unde şade?

— Nu zău eu, frate, dară stai pînă vine cumnatul tău de la fîntînă, că-i dus după apă şi îndată vine; el poate că te va şti-ndrepta.

Nici nu trecu mult şi numai văzură Hărăul venind cu două fedeleşe pline de apă, iar cînd fu dinaintea casei se făcu un drag de fecior, de-ţi era mai mare dragul de el.

— Bună vremea, cumnate!

— Bună să-ţi fie inima, da cum mai trăieşti?

— Bine, dară pe tine ce vremi grele te poartă pe-aici?

— Oh, Doamne! cumnate, am dat de-un năcaz! Mergînd cu nevasta de la socri către casă, îmi ieşi în cale jupînul Pogan şi-mi luă nevasta, iar pe mine mă adormi. Odată am scos-o de la el cu ajutorul cumnatului meu Vultur, dar acum, mergînd cu ea către casă, el iar m-a adormit şi mi-a luat muierea şi-a dus-o cu el; acum o tot caut, dar în zadar, nu ştiu în ce parte şade, de-aceea venii pînă la tine să te rog, de cumva ştii unde şade să-mi spui, să merg după ea.

— Nu trebuie să mergi chiar pînă la curţile lui, că pare-mi-se o văzui mergînd după apă, vino să ţi-o arăt, apoi grija ta e, cum vei merge!

Aşa şi fu; nevasta era la fîntînă şi-o luă Crîncu, vînătoriul codrilor şi du-te! dar calul iar spune lui jupîn Pogan, că-i fuge nevasta şi cela-i zise:

— Pot mînca două pîni şi bea după copuri de vin şi dormi două ceasuri?

— Poţi, zise calul.

Şi mîncă jupînul Pogan două pîni şi beu două copuri de vin şi dormi ca două ceasuri, apoi încălecă şi-ntr-o minută îi ajunge şi pe Crîncu îl omoară, iar cu nevasta pleacă spre curţile lui.

Dumnezeu ştie cît a zăcut el acolo-n drum, destul că odată nimereşte pe-acolo un lup, era chiar cumnatul său, care ţinea pe sora cea mai mică. Şi se uită Lupul bine la el şi zise:

— O, Doamne, acesta e cumnatul meu Crîncu, vînătoriul codrilor; l-a omorît hoţul de căpcîn, jupînul Pogan! O să-l înviu sărmanul!

Apoi se luă Lupul şi aduse apă vie şi apă tare; cu apa cea vie mi-l învie, iar cu apa cea tare mi-l întări, îi dădu putere cîtă este-n nouă bivoli. Apoi se duse Lupul.

După-aceea se scormoni şi Crîncu, vînătoriul.

— Doamne, dar greu am mai dormit!

El credea că numai adormise, apoi se uită după nevastă, adecă ea, ca peri-n palmă!

Apucă-te, Crîncule, iar şi-ţi caută nevasta, ori te du acasă fără ea, de rîsul satului! Şi merse Crîncu şi merse, se duse multă cale şi nu dădu nici de-o casă, nici de-un dobitoc baremi. Într-un tîrziu vede o casă lîngă o pădure nici să-i fi dat cît bine e-n lume nu i-ar fi părut mai bine, decît cînd văzu căsuţa aceea că era şi supărat şi obosit, dar era şi lipit de foame şi gătase merindea. Adecă-n casă şedea sora lui cea mai mică, care era măritată după Lup.

— Bună ziua, soră dragă!

— Să trăieşti cu bine, fratele meu, dar tu ce cauţi aici, pentru Dumnezeu?

— Nu mă-ntreba mult, soră dragă, ci mai bine pune-mi ceva de mîncare, că apoi îi spun eu toate, dar acum nu te văd de foame.

Şi-i puse soru-sa de mîncă, apoi începu:

— Soră dragă, am dat de un mare năcaz; m-am însurat şi cînd mergeam cu nevasta la noi acasă, iată-mi ieşi-n cale jupînul Pogan şi mă adormi, şi-mi fură muierea. După ce mă trezii din somn, umblai pînă dădui de cumnatul Vultur, acela iar mi-o dete-n mîini, dar Poganul mă ajunse pe cale şi mă adormi şi-mi luă nevasta a doua oară. Dacă mă trezii din somn mi-o mai puse

o dată-n mînă cumnatul meu Hărăul, dar iar mi-o fură hoţul de Pogan; acum, bine că dădui de tine, doară ştii unde şade, să mă-ndrepţi la el, să-mi iau muierea, ca să ştiu că chiar capul mi-l pun, tot nu mă las, pîn n-o aflu la el acasă, că sînt foarte tare-nverşunat.

— Nu ştiu, zău eu, dragul meu frate, dar acuş trebuie să vină de la fîntînă Lupul, cumnatul tău, el de ştie de bună samă te va-nvăţa ce să faci.

Nici nu stătură mult şi veni Lupul de la fîntînă cu două fedeleşe mari de apă după cap. Cînd fu dinaintea uşii se făcu un fecior frumos, de numai ca el doară, dar altcum nu mai puteai vedea.

— Bună ziu, cumnate!

— Să dea Dumnezeu bine.

— Dar ce vînturi te poartă aici, pe la noi, cumnate?

— Bune vînturi şi nu prea, că uite cum şi uite cum mi s-a-ntîmplat cu muierea, adecă cu jupînul Pogan; acum vin la tine să mă-ndrepţi baremi unde şade că, drept spunîndu-ţi eu nu ştiu păşi nici un pas în ţara voastră nu cunosc nici un colnic, nici o potecă.

— De mers, zise Lupul, n-ar fi mare lucru că îndată putem merge chiar la el acasă şi să-i luăm chiar şi muierea, dar departe tot nu o vei duce. De trei ori ţi-a luat pînă acum muierea, şi-n tot rîndul te-a şi omorît, noi te-am înviat, cumnaţii tăi şi te-am mai întărit; întîi te învie Vulturul, după aceea Hărăul şi-acuma eu. Tu ar trebui să-ţi însămi (cîştigi cu orice preţ) un cal mai năzdrăvan decît a lui jupîn Pogan, apoi să furi muierea şi s-o pui pe cal lîngă tine, ca jupînul Pogan să nu te-ajungă cu calul lui.

— De unde să-mi însăm eu cal mai năzdravăn ca al lui?

— Hm! De unde? În fundul iadului se află o babă ce se chiamă Vîjbabă, aceea are caii cei mai năzdrăveni. Mergi şi slujeşte la ea un an (pe acolo e anul numai de trei zile) şi capeţi un cal, tu-ţi vei alege calul, care-l vei vedea mai rău, numai cu pelea pe oase, apoi să vii cu el încoace. Cînd te va ajunje vreun năcaz, gîndeşte-te numai la unul din cumnaţii tăi.

Se puse bietul Crîncu pe cale şi nu se opri pînă-n fundul iadului, la Vîjbaba, unde ajunse chiar cu seara odată.

— Bună seara, mătuşă!

— Să trăieşti, voinice! Dar de unde şi pînă unde?

— De departe, mătuşă, chiar din lumea albă, sînt un biet fecior sărac, am venit doară mă vei băga slugă pe-un an.

— Că te bag, zise ea, dar bine să ai grijă, de nu-mi vei sluji pe plăcere, vezi parii cei nouăzeci şi nouă? Toţi sînt plini cu capete de om, în parul al sutălea va merge al tău; de mă vei sluji însă omeneşte, atunci îţi dau în tot anul cîte un cal, care ţi-l vei alege tu din stava mea.

— Şi ce lucru voi avea, întrebă feciorul.

— Oh, zise baba, ziua vei dormi, iar noaptea vei griji de-o iapă, ce am; dar să grijeşti cînd va răsări soarele să fii aici cu ea, că eu cu lapte de la iapa aceea-mi fac cafeiul; iar de nu vei avea grijă de ea, de s-ar întîmpla să fugă acasă la mînz, atunci mînzul o suge şi eu neavînd cu ce-mi face cafeiul, te voi mînca pe tine, iar capul ţi-l voi pune lîngă cele nouăzeci şi nouă şi se împlineşte suta; pricepuşi?

— Pricepui.

— Şi te legi?

— Mă leg!

— Te mai întreb o dată; din bună voie te bagi la mine slugă, şi vei face tot ce zic?

— Din bună voie mă bag slugă şi voi face tot ce zici!

— Bine! învoirea fu făcută. Baba intră-n căsuţă, unde avea o fată şi-i zice:

— Bagă bine de seamă, să poţi scăpa, că de nu mîne mîncăm pe dracul, vezi că sîntem hămesite de foame şi nu căpătăm un om plinuţ, acesta ar fi numai bun.

— Lasă numai pe mine, zise fata, bine că l-au adus păcatele lui aci, că o să trăim o ţîră şi bine cu carnea lui; şi se dete peste cap şi se făcu iapă.

Îndată ce se-nseră, se sui Crîncu, vînătoriul codrilor, pe ea şi hi, la cîmp! El nu se coborî de pe ea cît fu noptiţa de mare. Dar de către ziuă-l prinse un somn greu şi adormi; atunci iapa-l puse frumuşel călare pe-un muşuroi şi se cam mai duse.

Cînd se deşteptă, se mai făcea ziuă. Şi începe a plînge! „Vai de mine şi de mine, că-mi pune baba capul în par!”

— Nu te teme, zice un Hărău mare, – era cumnatul său – nu te teme; iapa ta nu e iapă, e zmeoaică, fata babii şi vrea să-ţi pună capul în par, ci nu te teme; acum s-a făcut o cioară şi zboară chiar pe sub nori, ci merg eu după ea; cînd o vei vedea aproape de tine, tu să dai cu căpăstrul în ea şi să zici: „Hi! iapa

babii c-un mînz după tine”.

Şi zbură Hărăul pînă în înaltul cerului şi acolo află pe iapa babei în formă de cioară şi mi ţi-o ciocăni şi ţi-o flocăi, de gîndeai că nu-i mai rămîne pene şi mi ţi-o aduse-n jos. Cînd fu aproape de fecior, el dete cu căpăstrul în ea şi zise: „Hi iapa babii c-un mînz după tine!” şi în clipita aceea se făcu şi merse acasă.

— Bună dimineaţa, mătuşă! dar pare-ţi bine, că-ţi aduc iapa?

— Pare ca şi cînd mi-ai trage un rug pe spate!

Apoi dete feciorului de mîncare şi-i spuse să meargă să se culce. Şi se culcă feciorul fără pic de grijă şi adormi ca omul obosit, iar baba luă pe fată la trei parale şi-o bătu, şi-o bătu pînă toată o învineţi, de ce s-a lăsat de-a păscut-o sluga toată noaptea. În deşert îi spunea fata tot ce ştia, ea nu voi să creadă.

După ce-nseră, merse iar la cîmp. Şi nu se coborî de pe spatele iepei toată noptiţa, dar colo de către dimineaţă-n zori de zi, îl lovi un somn nemaipomenit şi cum închise ochii, îndată se trezi călare pe-un muşinoi, iar iapa ca-n palmă!

Începe a se văieta, începe a plînge, dar iapa nu-i şi pace. Atunci îi iese-n cale un Vultur mare, era cumnatul său.

— Dar ce te vaieţi, cumnate?

— Dar cum să nu mă vaiet, că uite cum am umblat şi uite cum?

— Nu te supăra nimic; ea s-a făcut un miel sub o oaie, vezi colo-n muntele cela, eu merg şi iau mielul de sub oaie şi-l aduc aici lîngă tine, cînd îl voi slobozi jos, tu să dai cu căpăstrul în el şi să zici: „Hi! iapa babii cu doi mînzi după tine”. În cîteva minute era aici Vulturul c-un miel în gheară şi-l slobozi lîngă Crîncu, iar acesta-i dete una cu căpăstrul şi zise: „Hi! iapa babii cu doi mînzi după tine!” Şi-ndată fu făcută iapă şi Crîncu, vînătoriul codrilor, se urcă pe ea şi hi acasă.

— Bună dimineaţa, mătuşă; dar pare-ţi bine că ţi-aduc iapa acasă?

— Pare, ca şi cînd mi-ai trage un rug pe spate!

După ce mîncă bine, Crîncu se culcă şi dormi, iar baba se duse la fată şi-o bătu, ş-o bătu de gîndeai că o prăpădeşte cu bătaia.

— Dar lasă-mă, mamă, că miel sub o oaie m-am făcut şi ş-acolo m-a aflat, dar la noapte tot trebuie să scap; vin acasă şi mă fac un ghem, tu mă pune sub covată-n tindă ş-apoi să şezi

pe covată.

Seara iar merse Crîncu la iapă. Nici nu trecu bine de miezul nopţii şi-ncepu feciorul a cucui (moţăi) şi numai să trezeşte călare pe un muşinoi cu căpăstrul în mînă, supărat necăjit, plîngea ca un copil; acum cînd îşi mai împlinise anul, acum să-şi pună capul.

Dar atunci i se ivi Lupul, cumnatul său şi-i zise:

— Nu te supăra nimic, cumnate, că va fi cum va vrea Dumnezeu; hai la baba acasă, că iapa s-a făcut un ghem sub covată în tindă, iar baba şade călare pe covată. Eu voi intra în staulul oilor şi al caprelor şi mi-oi face isprăvile mele, baba va auzi oile zvîrcolindu-se şi caprele zbierînd şi va ieşi să vadă ce e? Atunci tu intră fără frică-n tindă, ia ghemul de sub covată şi mergi cu el în drum şi-l trînteşte jos şi zi: „Hi! iapa babii cu trei mînzi după tine!”

Aşa şi făcură, merseră la baba acasă; Lupul intră în staul şi prinse numai o capră, dar aceea aşa larmă făcu, încît trebui să iasă baba pînă afară să vadă ce e? între-aceea feciorul se furişă iute-n tindă, luă ghemul de sub covată şi fugi cu el în drum, unde oprindu-se dete cu el de pămînt şi zise: „Hi! iapa babii cu trei mînzi după tine!” Şi numai văzu că ghemul se face iapă şi intră-n curte.

— Bună dimineaţa mătuşă! dar pare-ţi bine că mă vezi?

— Dar cum să nu! nu se putu însă destul mira, că de unde are iapa, că ea ştia că-i sub covată.

— Noa, mătuşă, slujitu-te-am cum se cuvine?

— Slujit; mergi acum în grajd şi-ţi alege un cal care vei voi ş-apoi te du-n ştirea lui Dumnezeu.

Şi intră Crîncu-n grajd şi se uită peste toţi caii, iar în fundul grajdului era o gloabă de cal roşu, dar numai pielea pe oase de gras; de o poştă-i vedeai coastele. Pe-acela şi-l alese feciorul. În zadar zicea Vîjbaba, că: nici de ruşine nu-l lasă să plece de la ea cu calul cel mai rău, că el nu voi să primească decît numai pe-acela. Noa, zise baba, după ce văzu, că (nu) învinge cu el:

— De-ai ales din mintea ta, bună minte ai, iar de te-a-nvăţat cineva, îi poţi mulţămi, că bine te-a-nvăţat!

Şi se luă Crîncu pînă ieşi de la babă, apoi după ce a ajuns într-o pădure a zis calul:

— Stăpîne, fă un foc mare, ca să se adune jar mult, să mă satur odată, apoi să vezi ce cal ţi-ai ales. Şi făcu feciorul un foc,

mare, mare, din vreo treizeci de stejari de cei mari şi după ce trecu focul tot, apoi vîntură spuza cu pălăria de pe jar şi-aduse calului aci să mănînce; şi mîncă şi mîncă pînă mîncă tot jarul, apoi se scutură o dată de-i săriră toate floacele de pe el şi rămase ca uns cu unt de frumos.

— Acum sui, domnul meu, pe mine şi-mi spune cum să te duc, ca vîntul ori ca gîndul?

— Să mă duci ca gîndul!

Şi-ntr-o clipită au fost la curţile lui jupînul Pogan, ale zmeului.

Aici aflară pe nevasta, care chiar venea cu vasele pline de apă, dar nu mai pierdură pic de vreme, ci o puse pe cal şi du-te, copile!

Armăsarul zmeului din grajd atunci rîncheză o dată încît toate ferestrile curţilor se sparseră şi ieşi zmeul afară mînios să vază ce-i.

— Dar ce cînii ai iar, foame ţi-e? sete ţi-e? ştiu că Crîncu, vînătoriul codrilor n-a mai înviat să vină după nevastă?

— Ba chiar a înviat ş-a dus-o mai nainte.

— Ce gîndeşti: pot mînca trei pîni, pot bea trei cupe de vin şi dormi ca trei ceasuri, apoi să plec după el?

— Poţi pe dracul, că acum Crîncu e călare pe frate-meu cel mai mic, care are de trei ori mai mare putere decît mine.

— Să mergem dar!

Şi se luară, ca vîntul tot pe sub nori şi în urma Crîncului, dar nu era modru de a-l ajunge. Cînd zări oleacă calul zmeului pe al Crîncului, zise-n limba lor:

— Frate, frate, mai înceată-ţi paşii că de nu plesnesc.

Iar calul Crîncului a zis, vezi bine, în limba cailor, de nici zmeul nu pricepu:

— Bucuros îmi mai domolesc paşii, dacă vei arunca pe zmeul o dată-n sus în slava cerului, apoi să faci cu el zup în fundul pămîntului, ca nici de nume să nu-i auzim.

Şi calul zmeului aşa făcu: aruncă o dată pe zmeu în slava cerului, apoi făcu cu el zup! în fundul pămîntului, de tot mii de bucăţele se făcu. Acum aşteptă calul Crîncului pe-al zmeului şi merseră împreună pînă acasă la fraţii Crîncului. Aceia erau bătrîni şi plini de copii, dar Crîncu, prin cîte trecuse şi tot era voinic şi frumos, de gîndeai, că nici un gînd nu l-o mîncat în viaţă. Dar Crîncu aci puţin a stat, căci i-a venit veste, că socru-său trage de moarte şi-l cheamă să ieie el stăpînirea. S-a şi dus,

şi-a rămas împărat în locul socru-său, şi-a stăpînit cu dreptate şi cu-nţelepciune; acum însă nu mai trăieşte, a murit deodată cu dreptatea; Dumnezeu să-i ierte pe amîndoi!

Iar eu mă suii p-un cui
Să nu vi-o mai spui.

Auzită şi scrisă în Sîncel

FIUŢUL OII

În vremile de demult Dumnezeu umbla cu Sfîntul Petru pe pămînt printre oameni şi le cerca firea şi inima. Umblînd ei aşa, au ajuns o dată pe-un munte unde era o stînă de oi. Oile erau chiar după strungă; ei intrară dar în colibă, la baciul, şi-i dădură „bună vremea”, ca oamenii cei de omenie. Baciul însă nu le zise „sănătate bună”, ci-i întrebă răstit:

— Dar voi, moşnegilor, ce umblaţi pe-aici?

— Umblăm, zise Dumnezeu, prin astă lume mare şi fiindcă sîntem osteniţi de drum şi flămînzi, am intrat la dumneata, să cerem ceva de mîncare.

— Hm! grăi baciul, toţi leneşii ar mînca lapte şi caş, dar ei nu ştiu cît de greu se iernează oile; mergeţi în treabă-vă!

Atunci străinii dau să meargă, dar un băiet, care era-n fundul colibei, îi opreşte:

— Ia, staţi, bade, că am şi eu o oiţă, mă duc s-o mulg în strungăreaţă, ca să nu mergeţi chiar neînfruptaţi de la stînă.

Străinii se-ntoarseră, iar băiatul a mers să-şi mulgă oiţa. Fugînd însă pe coastă la vale, căzu şi sparse strungăreaţa, care era de pămînt, o oală care era ca de o cupă de mare. Se-ntoarse dar în colibă şi luă o găleată şi mulse, şi mulse, pînă ce umplu găleata de lapte şi-l dete străinilor de-l beură gol, că el bucată de pîne ori de coleaşă n-avea de unde să le deie. După ce se săturară, Dumnezeu îi zise băiatului:

— Măi băiete, ia-ţi tu ocheşica ta şi hai cu noi.

Copilul se-nvoi; luă oiţa cea oacheşă şi merse cu cei doi moşnegi.

Cum mergeau ei aşa, Dumnezeu zise-ntru-un tîrziu:

— Aşa mi-e dor de carne!

Iar băiatul răspunse:

— De ţi-e dor, haid’ ajută-mi să tragem pielea mielului de sub oaie, că e grăsuţ.

După ce mîncară toată carnea, Dumnezeu zise către băiet:

— Seamănă tu oasele mielului, cît e lunca asta de mare, şi hai după noi.

Băiatul ascultă, sămănă oasele mielului prin luncă şi porni după cei doi moşnegi.

Adecă din oase se făcură tot oi şi era o turmă mai mare decît aceea, la care el slujise. Oiţa cea oacheşă era năzdrăvană şi nici

nu putea fi altfel, că doară din laptele ei băuse chiar Dumnezeu cu Sfîntul Petru, şi mielul ei iar ei îl mîncară; ea mergea tot înaintea turmei şi era ca un păcurar care-i mai harnic!

După ce mai merseră oleacă de cale, iară îi zise Dumnezeu băietului:

— Să mergi în munţii cutare şi cutare, acolo să-ţi faci stînă şi să ai noroc, că nimeni nu te-a-ntreba că de ce-ţi ţii turma pe-acolo, numai să fii cu minte!

Şi s-a dus băietul acolo în munţii aceia şi-a făcut stînă şi oacheşa umbla cu turma la păşune, iar el stătea la colibă şi făcea brînză şi urdă; dimineaţa, la amiazi şi seara venea turma la stînă, oacheşa da oile-n strungă, iar el le mulgea. Aşa a trăit multă vreme, pînă ce a adunat lînă şi brînză foarte multă. Atunci i-a-ndreptat Dumnezeu nescari neguţători pe-acolo, la care a vîndut lîna şi brînză cu preţ foarte bun.

După multă vreme s-a gîndit feciorul să meargă şi el o dată la biserică. S-a şi dus. Dar’ cu toate că peste noapte plouase şi era tină, el nu s-a întinat de fel; mergea tot pe deasupra tinii. După ce-a intrat în biserică, s-a mirat că mai toţi oamenii vorbeau între ei, unii se coteau, alţii rîdeau, dar’ el stetea numai şi asculta sfînta rugăciune.

O dată se uită înapoi, după uşa bisericii, acolo era Ucigă-l toaca, tot scria pe-o piele de bivol pe oamenii care rîdeau în biserică şi pe care se purtau cu necuviinţă. Dar el nu rîse nici de diavolul. Ceilalţi oameni nici nu-l vedeau pe diavolul, fiindcă erau păcătoşi.

Mai uitîndu-se feciorul din cînd în cînd la diavolul, vede că el şi-a umplut pielea cea de bivol pe care scria, dar fiindcă mai avea oameni de scris, prinse cu dinţii de piele s-o mai întindă. Cum prinse, cum nu prinse, destul că-i scăpă pielea dintre dinţi şi dracul făcu puf! cu capul de perete. Atunci începu feciorul a rîde şi nu-l mai văzu pe mamonul.

După ce ieşiră oamenii din biserică, ieşi şi feciorul, dar acum se-ntină şi el întocmai ca şi alţi oameni păcătoşi.

O văduvă frumoasă şi vicleană îl ochi bine pe fecior, vedea că e voinic, frumos, dar neumblat în lume; deci îşi puse carul în petri să-l amăgească. Se duse de la biserică fuga acasă, umplu o ploscă de vinars, puse neşte plăcinte-ntr-o merindare şi se luă tot în piciorul lui, du-te, du-te, pe munte-n sus pînă la stîna lui.

— Bună ziua, voinice!

— Mulţămesc dumitale; dară ce umbli pe-aici?

— O, voinice, dragul meu, tu precum se vede nu ştii obiceiul satului nostru. Am pus pomana după bărbatul meu, fie iertat, care a murit, sînt acum şase săptămîni şi-am chemat pe toţi oamenii, care au fost azi la biserică; văzînd că tu ai venit încoace şi n-am avut de unde te lua, ca să te chem la pomană după obiceiul satului, a trebuit să viu să-ţi aduc pomana aici. Iată beutură şi mîncare, ospătează-te de sufletul mortului.

Şi prinse feciorul meu plosca-n mînă, şi trase din ea una păcurărească, mai beu şi văduva cea frumoasă, mai beu şi el, şi tot pe rînd umbla plosca de la unul la altul, de sufletul mortului, pînă ce se oţeliră ca tunul, apoi începură la dragoste. Era însă aproape de amiazi. Turma venea la staul. Atunci îi veni feciorului ceva în minte şi prinse a schimba la feţe.

— Ce ai? îl întrebă văduva.

— Ce am nu e bine; vine turma şi de află oacheşa mea, că tu eşti aci, se va supăra foc pe mine.

— Că nu m-a vedea; iată pînă mulgi tu oile, eu mă culc, şi m-acopăr cu gluga, să nu mă zărească.

Aşa şi făcu, iar feciorul se puse-n strungă să-şi mulgă oile. Dar’ nici o oaie nu-i mai venea la muls. Atunci el zise cam răstit:

— Dă, oacheşă-n strungă!

Iar’ ea-i răspunse:

— Deie cea de sub glugă!

Văzînd feciorul că oaia cea oacheşă îi cunoaşte păcatele, se mînie şi-o sudui:

— Ai, morţii tăi de oacheşă!

Atunci turma, zbr! se făcu nevăzută şi el rămase singur-singurel în strungă cu găleata între genunchi şi-ncepu a plînge ca un copil mic şi-a se ruga:

— Doamne, Dumnezeul meu, după ce din binele-n care am fost, numai din prostia mea am ajuns iar sărac, fii bun şi-mi ia şi zilele, fă-mă o buruiană să mă acăţ de lîna oilor, după ce ele acum fug de mine.

Dumnezeu îl ascultă, îl prefăcu scai şi el, cînd numai trecea o oaie pe lîngă el, se acaţă de lîna ei, de dragă ce-i era, şi se tot acaţă pînă-n ziua de astăzi, iară oamenii nu aruncă-n foc scaii, care-i află pe lîna oilor, fiindcă ştiu că aceia din om sînt făcuţi. Şi-o zicală este: „Se acaţă de om, ca scaiul de oaie”. Ştiţi dumneavoastră despre cine zice românul aşa…

Oaia cea oacheşă din minutul cînd o sudui păcurariul, purcese grea.

Nu trecu multă vreme şi oaia fătă, dar’ nu miel, ci un copilaş frumos ca o rujiţă şi grăsuţ ca un turduluc şi numaidecît prinse a umbla după oaie ca un miel. Apoi se duse oaia la un izvor şi-l boteză, puindu-i numele: Fiul oii.

Şi creştea Fiul oii într-o zi ca-n două, în două ca-n nouă, în nouă ca-n nouăzeci şi nouă şi cînd era de-un an, era un voinic de-ţi era mai mare dragul de el.

Umblînd el prin cei munţi cu oaia, află sub un fag trei arme: o sabie, o coardă şi un paloş. Şi era scris pe paloş, că cine va găsi aceste arme, voinic va fi.

El luă armele şi se duse prin pădure să afle o poiană, unde să-şi facă casă.

El a aflat o poiană foarte frumoasă.

Acum prinse a căuta lemne oable de casă, dară nu află că toate lemnele erau strîmbe.

— Oare ce să fie aceasta? zise el, cum e, de pe-aici toate lemnele sînt strîmbe? Ia să mai caut.

Şi merse şi merse prin cea săcreată de pădure, pînă ce află un om cît un deal de mare, care nu făcea alta, decît strîmba toate lemnele, le prindea de vîrf şi le pleca la pămînt. Fagii şi brazii cei mai obli şi mai groşi îi strîmba de-i făcea gînji. Acesta era adecă Strîmbă-Lemne.

— Hm! îşi zise Fiul oii, hm! nu ai tu alta de lucru, numai să strîmbi lemnele?

Strîmbă-Lemne îi răspunse:

— Ce strîmb lemnele? Pe Fiul oii să vezi tu cum l-aş strîmba!

Încăierătura fu gata, căci Fiul oii îi răspunse:

— De gîndeşti că-l vei putea strîmba, hai apucă-te, că nu mă feresc.

Şi se apucară la trîntă mai altcum ca doi urşi şi se zvîrcoliră şi se-mpieptară şi se trudiră de curgeau sudorile de pe ei ca bobul, dară nu era chip să se-nvingă. În cele din urmă tot îl învinse Fiul oii pe uriaş, apoi îi zise:

— Acum ce vrei? Să te omor, ori să ne prindem fraţi de cruce?

Iar’ uriaşul Strîmbă-Lemne zise:

— Să ne prindem fraţi de cruce! Şi-au jurat credinţă şi frăţie pe crucea paloşului şi s-au prins fraţi de cruce!

După aceea s-au dus la părău să bea apă, că nu mai puteau de obosiţi; dar' nu puteau bea, căci apa era tulbure. Şi se luară tot pe părău în sus, pînă unde vor afla apă limpede, să poată bea; dară de unde să afle? că din ce mergeau mai sus, tot de mai tulbure apă dedeau. S-au dus pînă la izvor. Adecă acolo un uriaş tot lua cîte o stîncă-n palme, o măcina-ntre degete, cum sfarmi mămăliga la puii cei de găină, şi-o aruncă-n părău, de tot îl tulbura.

— Ce sfărîmi tu pietrile şi tulburi apa cu ele? întrebă Fiul oii.

— Le sfărîm, c-aşa-mi place; dară să vezi tu cum aş sfărîma pe Fiul oii, să dau de el, că eu sînt Sfarmă-Piatră.

— Aşa!? atunci hai şi cearcă de mă sfărîmă, că eu sînt Fiul oii!

Şi se apucară voinicii la luptă şi se zvîrcoliră, pînă curgeau sudorile vale pe feţele lor, dară nici unul nu se putu învinge. Cînd era mai pe la sfîrşitul soarelui, trînteşte Fiul oii pe Sfarmă-Piatră, dară îl trînteşte cum e data, de s-a clătit pămîntul sub el, apoi îl întrebă:

— Acum, Sfarmă-Piatră, vrei să te omor, ori vrei să ne prindem fraţi de cruce!

— Ba vreau să ne prindem fraţi de cruce!

Şi jurară pe crucea paloşului, că vor fi fraţi pînă la moarte. Apoi merseră mai departe toţi trei: Fiul oii, Strîmbă-Lemne şi Sfarmă-Piatră.

Mergînd ei tot pe munte în sus, numai ce văd că de la o vreme nu se mai pot ţinea-n picioare, că muntele se clătina sub ei ca şi cînd ar fi călcat pe un sloi de gheaţă, care se afundă-n apă sub picioarele celui ce calcă pe el.

— Oare ce va mai fi şi aici? îşi zise Fiul oii. Adecă văd un om care era c-un picior pe-un munte şi cu celălalt pe alt munte şi spre care parte se pleca, într-aceea parte se plecau şi munţii sub picioarele lui! Era adecă Scutură – Munţii.

— Dar' ce ai tu, de scuturi munţii, nu-i poţi lăsa-n pace? zise Fiul oii.

— Ha, răspunse uriaşul, să vezi tu pe Fiul oii, cum l-aş scutura, numai să dau de el!

— Dacă zici, ia-ncearcă, că parcă eu sînt Fiul oii!

Şi se pun amîndoi voinicii la luptă şi se trudesc şi se zvîrcolesc, dar nu era chip să se poată trînti unul pe altul. Dar în urma urmelor făcu Fiul oii huzdup! de pămînt cu Scutură-Munţii

şi-i zise:

— Ce-ţi alegi: să te omor ori ne prindem fraţi de cruce?

— Ba să ne prindem fraţi de cruce, răspunse Scutură-Munţii.

Şi se ridicară de jos şi jurară pe crucea paloşului, apoi plecară de acolo patru inşi: Fiul oii, Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră şi Scutură-Munţii. Să-i fi văzut pe toţi patru, te apucau frigurile şi nu te lăsau în veci.

Unde era codrul mai frumos se pun ei şi clădesc o casă, dară casă colea cum e legea, ca şi casele bogaţilor, nu ca colibele sărîntocilor. Apoi trei inşi plecară la vînat, iar Strîmbă-Lemne rămase acasă să le gate mîncarea. Acesta săgetă şi el numaidecît un ţap sălbatic şi-l puse să se frigă, dar cînd era mai fript intră acolo Omul-cît-şchiopul cu-Barba-cît-Cotul, pe-un iepure şchiop călare, cu căpăstrul de cheotoare, răzimîndu-se într-un pai de secară.

— Bună vremea, voinice!

— Să trăieşti cu bine, nimuricule! încă aşa schidoală nu mi s-a dat în cale, ce cauţi pe-aici?

— D-apoi voinice, sînt un drumar năcăjit şi mi-a venit la nas bunul miros de la friptura ta şi m-am abătut să-mi dai şi mie oleacă, că sînt flămînd şi ostenit; nu-mi trebuie mult, iacă numai două bucături, că eu dacă mă satur o dată, apoi puţin îmi mai trebuieşte!

Strîmbă-Lemne, cugetînd că nimuricul acela nici coada ţapului nu e-n stare s-o mănînce toată, îi zise:

— Mănîncă, fătul meu, ia-ţi să văd cît poţi mînca!

Şi se puse buturuga lîngă friptură şi cît baţi în pălmi o mîncă cu oase cu tot, apoi în loc de bogdaproste încă prinse a rîde pe Strîmbă-Lemne.

— Dar numai cu atîta mîncare aşteptai tu pe trei metelei şi cu tine patru, dacă nici mie nu-mi fu de-ajuns?

Strîmbă-Lemne văzîndu-se ruşinat de nimuricul acela, dă să pună mîna pe el, numai o-mpinsătură să-i deie; dar nu avu vreme, că nimuricul îl impinse pe el de căzu sub vatră, ca un putrigai.

— Asta e mulţămita, Strîmbă-Lemne; fă bine ş-aşteaptă rău; apoi, măcar de te-ar arde o zamă bună, dar o zamă de raci… Omul-cît-cotul, hm!

Se puse deci Strîmbă-Lemne în pripa mare şi puşcă alt cerb şi-l puse-n frigare să se frigă, dar de-abia apucă să se

cîrcălească oleacă şi fură aci ortacii de la vînat:

— Gata-i cina?

— Gata şi nici prea, răspunde Strîmbă-Lemne, că ţapul acesta a fost cam bătrîn şi nu cred că s-o fi fript, cum se cade. El adecă nu voi să spună păţenia cu buturuga.

Mai stătură ei cît stătură de poveste, apoi cinară şi se culcară.

În ziua următoare rămase Sfarmă-Piatră gazdă acasă, iar’ în altă zi rămase Scutură-Munţii şi păţiră cu buturuga chiar cum păţise şi Strîmbă-Lemne: dar fiecare se ruşina să-şi spună păţenia adevărat.

Mai în urmă-i veni rîndul lui Fiuţul oii să rămînă acasă, să socăcească. Şi rămase el şi prinse un cerb frumos, îl beli, îl spălă şi curăţi cum se cade, apoi îl puse în frigare. Cînd era mai frumoasă friptura de mirosea mai bine decît toate mîndreniile din lume, cineva intră-n casă. Era buturugă cît o nucă, adecă Omul-cît-Şchiopul cu-Barba cît Cotul, p-un iepure şchiop călare cu căpăstru-ntr-o chiotoare, răzimat d-un pai de săcară.

— Bună ziua, voinice!

— Să trăieşti, neomule! dar’ ce cauţi p-aici?

— Mirosul acest bun de friptură m-a tras aci, sînt un biet om călător, mort de foame, dă-mi ceva să mănînc că ţi-a fi şi pomană.

— Bucuros, zise Fiuţul oii şi-i tăie oleacă de carne de pe frigare. Şi-o-mbucă o dată nimuricul apoi se repezi să ieie cerbul cel fript întreg, cu frigare cu tot şi s-o tulească la sănătoasa. Dar’ Fiuţul oii mi-l apucă de barbă, îl duse afară, crepă vîrful unui stejar şi-i vîră barba în crepătura lui, apoi lăsă să se îmbine lemnul cum a fost. Şi aşa rămase buturuga încleştat cu barba în vîrful copaciului.

Nu trecu mult şi-i veniră ortacii de la vînat:

— Noa, da gata-i mîncarea?

— Gata, le răspunse Fiul oii, haidaţi să mîncăm şi apoi să v-arăt pielea berbecului; am acăţat-o afară într-un copaciu să se uşte.

Şi mîncară ei toţi patru, apoi merseră afară să le arete Fiul oii pielea berbecului. Dar’ ce să vezi? copaciul în care împlîntase Fiul oii barba Omului-cît-Şchiopul-cu-Barba-cît-Cotul nu era nicăieri, numai o brazdă se vedea pe unde a tîrît acela copaciul după el. Şi se luară toţi patru să vadă, unde-i va duce brazda

aceea? Unde a mers Omul-cît-Şchiopul-cu-Barba-cît-Cotul?

Multe zile s-or fi dus ei tot pe brazda aceea, dară de Omul-cît-Şchiopul-cu-Barba-cît-Cotul n-au mai dat; pînă o dată dau de-o gaură mare, unde intra şi urma copaciului. Acolo era buricul pămîntului, pe-acolo intrase Omul-cît-Şchiopul-cu-Barba-cît-Cotul, de frica lui Fiuţul oii.

— Care vreţi să mergeţi pe cea lume după el? întrebă Fiul oii?

Dar' nici unul din ortaci nu se-mbia să intre. Atunci zise Fiul oii:

— Mă voi duce dar' eu şi unde-l ajung acolo-l omor, de ce a făcut de ruşine pe prietinii mei!

Şi-şi făcu un leagăn şi ortacii-l slobozîră cu neşte funii de tei înlăuntru, iar' după ce simţiră că Fiul oii a ajuns pe cea lume şi s-a scoborît din leagăn, traseră leagănul afară, ca să nu mai poată ieşi de-acolo şi-o tuliră la fugă trei în trei părţi: unul să mai scurteze munţii, altul să mai sfarme piatră şi al treilea să mai strîmbe lemne; dară nu mai voiră a da faţă cu Fiul oii, că bag seamă se cam temeau de el. După ce ajunse Fiul oii pe cea lume, iară văzu urma fagului şi merse tot pe ea pînă nimeri la o casă de aramă, unde intră înlăuntru şi văzu o fată de aramă torcînd dintr-un caier de aramă.

— Bună ziua, drăguţă!

— Mulţam dumitale, şezi la noi!

— Că n-oi şedea, dară am venit să te rog să-mi spui n-ai văzut pe Omul-cît-Şchiopul-cu-Barba-cît-Cotul, trecînd pe-aici?

— Ba l-am văzut; numai mai înainte trecea pe aici trăgînd un copaci mare după el, în care-i era împlîntată barba şi tot borborosea din gură:

— Numai Fiul oii de nu m-ar ajunge, pînă ajung la crîngul pămîntului să-l învîrt o dată să surup lumea, că de nu, eu n-am pace.

— Doară tu eşti Fiul oii? întrebă fata.

— Eu!

— Noa, fii bun grăbeşte de-l ajunge că de nu toţi ne prăpădim, cum ajunge la crîngul pămîntului.

Şi se duse Fiul oii, dar' se duse repede, pînă ce ajunse la o casă de argint, în care era o fată de argint şi torcea dintr-un caier de argint. El intră-nlăuntru, dar' după ce aceasta-i spuse ca şi fata cea de aramă, el merse mai departe, pînă ce ajunse la

o casă de aur, în care află o fată de aur, torcînd dintr-un caier de aur.

— Bună ziua, drăguţă!

— Mulţam dumitale, voinice, dară ce vînt te poartă pe-aici?

— Am venit tot pe urma Omului-cît-Şchiopul-cu-Barba-cît-Cotul; nu-mi vei şti spune unde se află, că chiar aci i-am pierdut urma?

— Doară dumneata eşti Fiul oii?

— Eu!

— Bine că te-a adus Dumnezeu că numai acum trecea pe-aici tot văietîndu-se că numai de nu l-ar ajunge Fiul oii pînă va ajunge la crîngul pămîntului, că aşa îl scutură o dată de prăbuşeşte lumea. Ca să poată merge mai cu spor, a văzut că eu ard cuptorul să fac pită şi-a băgat copaciul acolo să ardă chiar şi cu barbă cu tot, numai el să poată scăpa viu; acum e la cuptorul meu cel cocător, îşi arde copaciul din barbă.

Şi plecă Fiul oii şi-ntr-o clipită fu acolo şi cum îl lovi cu muchea toporului în frunte se lăţi ca o broască, apoi îl băgă-n cuptor şi-l arse pînă se făcu praf şi cenuşă, iar’ cu fata cea de aur se cunună şi de n-au murit şi azi trăiesc.

Cine-o ştie mai departe, mai departe s-o spună!

Auzită şi scrisă în Rodna Veche

ARIPĂ-FRUMOASĂ

A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti.

A fost odată un împărat, care a avut trei fete, dintre care cea mai mică aşa era de frumoasă, de gîndeai că-i ruptă din soare, cu păr galbăn ca aurul; în aceea ţară deodată s-au trezit că nu mai au nici soare, nici lună, nici stele, nu se ştia unde sînt; au văzut numai că nu sînt. Odată deci împăratul dă de ştire că cine le va aduce, va căpăta pe una din fetele lui şi drept zestre: a treia parte din împărăţie. Mulţi au şi plecat dar' nu s-au mai întors.

Era pe vremea aceea o babă bătrînă, care a mers la împăratul şi i-a zis:

— Înălţate împărate, eu aş avea trei feciori, care vor aduce soarele, luna şi stelele.

— Bine, zise împăratul, să vedem!

— Înălţate împărate, răspunse baba, să-mi dai trei pîni, pînză de trei cămăşi, aţă şi ac ca să le cos.

Împăratul i-a dat ce-a cerut, şi după ce-a mers baba acasă a născut seara un prunc şi i-a pus numele Serilă. Cum l-a născut s-a şi dus.

La miezul nopţei a născut altul şi i-a pus numele Miezilă. Cum l-a născut s-a dus şi acesta.

Dimineaţa a născut pe-al treilea şi i-a pus numele Zorilă. Cum l-a născut s-a dus şi el.

Ziua următoare baba s-a grăbit să le coasă cămăşile, dar' pînă de seară nu le-a putut găta de tot. Cînd colea pe la apusul soarelui vine Serilă şi zice că-i e somn.

— Culcă-te dragul mamei, aci în pat şi te odihneşte.

— Bine, mamă, îi răspunse el, dară să mă scoli îndată, să nu dea frate-meu Miezilă preste mine dormind, că ne batem amîndoi.

— Fii pe pace, zise baba.

Pe la miezul nopţii a venit Miezilă care a găsit pe mamă-sa cosînd, şi zise şi el că-i e somn.

— Culcă-te, dragul mamei, aici în patul acesta, îi zise baba, arătîndu-i alt pat, şi te odihneşte.

— Bine, mamă, dară să mă scoli îndată, să nu dea frate-meu Zorilă preste mine, căci ne batem amîndoi, îi întîmpină Miezilă.

— Fii pe pace, îi zise baba.

Tot cu aceste cuvinte a venit în zori de ziuă şi Zorilă şi s-a culcat în al treilea pat. Pînă atunci baba a fost gătat cămăşile de cusut şi a tot aşteptat să i se scoale feciorii, căci acum erau mari, dară ei nu s-au sculat. Cînd fu pe la prînzul mare, toţi trei se pomeniră în aceeaşi clipă şi văzîndu-se unul pe altul, săriră toţi trei din pat şi se puseră la bătaie. Baba neştiind ce să facă pentru ca să-i împace, a aruncat între ei cele trei cămăşi.

Fiecare şi-a luat pe a sa şi aşa s-au împăcat. Atunci baba le spuse:

— Dragii mei, nu pentru aceea v-am născut eu pe voi, ca să vă bateţi laolaltă, ci pentru altceva. Ascultaţi: împăratul nostru are trei fete, şi de veţi aduce voi soarele, luna şi stelele, o să le căpătaţi de muieri, rămînînd voi împăraţi după moartea lui. De vreţi să încercaţi, mergeţi la împăratul şi-i spuneţi, dar’ încă odată vă spun să vă împăcaţi bine, că cu sfada nu veţi merge departe. Vreţi?

— Vrem! răspunseră toţi trei.

Au mers dar’ la împăratul şi i-au spus că ei sînt hotărîţi să ia lumea-n cap şi să aducă soarele, luna şi stelele.

— Bine, le zise împăratul, dar’ toţi trei vreţi să mergeţi?

— Toţi trei, fu răspunsul.

— Atunci, zise împăratul, ţinîndu-mă de făgăduinţa mea, de veţi izbuti, am trei fete şi vi le voi da vouă, dimpreună cu împărăţia mea după moartea mea. Dar să văd cum vă cheamă?

— Pe mine mă cheamă Serilă.

— Pe mine Miezilă.

— Iar pe mine Zorilă, ziseră fraţii.

— Îmi place de numele vostru, răspunse împăratul, dar eu zic că numele celui mai mic să fie Aripă-Frumoasă. Ascultaţi-mă pe mine!

— Să trăieşti, împărate! strigară fraţii.

Acum Aripă-Frumoasă, căci aşa se va chema de aici încolo Zorilă, începu a se ruga de împăratul, că fiind ei săraci, şi trebuindu-le cai şi săbii, să le dea împăratul, care se şi învoi, şi poruncind să le aducă trei cai de cei mai frumoşi din grajd, şi-i arătă fraţilor, dar’ suindu-se Aripă-Frumoasă pe unul călare, acela şi căzu cu el. Atunci Aripă-Frumoasă zise:

— De aceşti cai ne dai, înălţate împărate!

— Du-te şi-ţi alege din grajd, care-ţi place, răspunse împăratul. Atunci s-a dus Aripă-Frumoasă în grajd şi a ales unul

slab de gîndeai că-s numai oasele pe el, dar’ cînd se sui călare, el zise:

— Astfel de cai îmi plac mie. Asemenea le-a ales şi fraţilor săi.

În vremea aceasta împăratul a poruncit să aducă trei săbii de cele mai frumoase.

Văzîndu-le Aripă-Frumoasă puse una din ele în genunchi, o rupse şi iar’ zise:

— De aceste săbii ne dai, împărate?!

— Du-te şi-ţi alege după plac din armăria mea, îi răspunse împăratul. Aripă-Frumoasă s-a şi dus şi-a ales trei săbii ruginite, ruginite şi-a zis: De aceste săbii ne trebuie nouă! Una şi-a ţinut-o sieşi iar’ celelalte le-a dat fraţilor săi.

După aceste s-au gătit de plecare, au luat trei turte de cenuşe în traistă, au încălecat şi au plecat.

Baba şi fetele împăratului i-au petrecut cu ochii, pînă ce nu i-au mai văzut.

Au mers mult, multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie; au mers pînă ce au dat de un pod de aramă. Acolo au mîncat o turtă de cenuşă, iar’ după ce s-au săturat, Aripă-Frumoasă s-a băgat sub pod, iară fraţii lui s-au culcat în şanţ.

Nu preste mult vine un zmeu cu cal de aramă, frîu de aramă, şi el îmbrăcat tot în aramă. Cînd ajunge calul pe pod nu mai vrea să meargă, ci sforăia şi tropăia, atunci zmeul îi zice:

— Calul meu! ori nu ţi-am dat mîncare şi beutură? nu te-am ţesălat? ori te-am bătut de nu vreai să mergi?

— Ba nu, stăpînul meu, toate dorinţele mi le-ai împlinit, răspunse calul, dar’ nu merg înainte, fiindcă e Aripă-Frumoasă sub pod.

— Mi se împlini visul, zise acum zmeul, dar’ voi cerca norocul! ce i-au adus cioarele picioarele şi corbii grumazii?!

Atunci s-a dat jos de pe cal, a mers în gura podului şi a strigat:

— Ieşi, Aripă-Frumoasă de sub pod?!

— Îndată, îi răspunse acesta, nu te grăbi aşa de tare, că e vreme destulă.

După ce-a ieşit afară, zmeul îi zise:

— Cum vrei: în luptă să ne luptăm, ori în săbii să ne tăiem?

— Ba în lupte, că sînt mai drepte! răspunse Aripă-Frumoasă.

Şi se luară la luptă. Cum îl prinse, cum nu-l prinse, Aripă-

Frumoasă pe zmeu, destul că îl trînti la pămînt, încît în grumazi s-a cufundat, apoi îi luă paloşul şi-i tăie capul.

Îndată şi răsăriră stelele, căci acest zmeu le-a fost mîncat.

După această biruinţă se duse la fraţii săi; îi sculă şi le spuse ce-a păţit, care au şi crezut văzînd stelele pe cer.

Cînd s-a făcut ziuă, Aripă-Frumoasă a luat calul şi îmbrăcămintele zmeului pe seama sa, calul lui l-a dat lui Miezilă, iar Miezilă a dat pe al său lui Serilă şi aşa au plecat iar' la drum.

Tot au mers apoi, au mers pînă seara, cînd au ajuns la un pod de argint. Acolo au mai mîncat o turtă de cenuşă. Aripă-Frumoasă s-a băgat din nou sub pod, iară fraţii lui au mai păscut puţin caii şi iară s-au culcat în şanţ.

Într-un tîrziu vine un zmeu cu cal de argint, şi el îmbrăcat tot în argint. Cînd ajunse calul pe pod sforăia din nas şi tropăia cu picioarele, dar' nu vrea să meargă. Zmeul îi zise:

— Ori nu te-am hrănit şi nu te-am adăpat? nu te-am ţesălat? ori te-am bătut, de nu vrei să mergi?

— Ba nu, dulce stăpîne! toate dorinţele mi le-ai împlinit, dar e Aripă – Frumoasă sub pod.

— Aha! mi se-mplini visul, zise zmeul, dar ce-a da norocul, de i-ar fi scos corbii ochii şi cioarele picioarele!

Se dete apoi de pe cal, merse în gura podului şi strigă:

— Ieşi, Aripă-Frumoasă de sub pod!

— Îndată, răspunse Aripă-Frumoasă, numai nu te grăbi aşa tare, că este vreme destulă.

Cînd fu ieşit afară, zmeul îi zise:

— Cum vrei, în lupte să ne luptăm, ori în săbii să ne tăiem?

— Ba în lupte, că-s mai drepte, fu răspunsul.

Cum îl prinse, cum nu-l prinse şi pe acest zmeu Aripă-Frumoasă, aşa-i izbi, de pînă la coaste se bagă-n pămînt, îi luă apoi paloşul şi-i tăie capul, îndată răsări şi luna.

După această biruinţă iară se duse la fraţii săi, îi sculă din somn, şi le spuse întîmplarea. Aceştia văzînd luna pe cer şi calul de argint, precum şi îmbrăcămintele zmeului, crezură spusele fratelui lor.

De către ziuă, căci în aceste două nopţi a fost lumină, iar ziua întunerec, Aripă-Frumoasă a luat calul şi îmbrăcămintea de argint pentru el, calul şi îmbrăcămintea de aramă le-a dat lui Miezilă, iară pe aceea ce a fost la el la început, a dat-o lui Serilă; au pornit apoi iar' la drum voioşi, căci pînă acum Aripă-

Frumoasă a avut două izbînzi şi mai aveau nădejde şi de altele.

Plecînd dar’, ei merseră ziua-ntreagă pînă ce ajunseră la un pod de aur. Se mirară ei mult de acel pod şi gîndiră că trebuie să fie ceva şi aici. După ce mai mîncară şi cea din urmă pogace de cenuşă, Aripă-Frumoasă grăi:

— Dau cu gîndul că şi aci trebuie să fie ceva ca la celelalte poduri: grijiţi şi nu dormiţi greu şi de se poate privegheaţi, ca la vreme de nevoie să-mi fiţi întru ajutor. După lucru se poate cunoaşte măiestrul; la podul acesta poate să vină un zmeu şi mai groaznic, şi atunci vai de noi.

— Vom priveghea şi te vom ajuta, ziseră fraţii săi.

— La vreme de nevoie să veniţi, urmă Aripă-Frumoasă.

După aceste vorbe, Aripă-Frumoasă se băgă sub pod, iar’ fraţii lui, după ce păscură caii, îşi ziseră: „Să ne culcăm, căci va fi el harnic să-şi apere capul orişicum, tot se va lăuda el, că izbînda a fost numai a lui”. Se culcară dară în şanţ.

Într-un tîrziu veni şi zmeul cel mai mare şi mai tare, îmbrăcat în aur şi cu cal de aur. Ajuns pe pod, calul sforăia din nas şi tropăia din picioare, nevrînd să mai meargă.

— Ori nu ţi-am dat mîncare şi beutură? nu te-am ţesălat? ori ce ţi-e de nu mergi?! se răsti zmeul.

— Ba nu, toate dorinţele mi le-ai împlinit, dară e Aripă-Frumoasă sub pod.

— Am visat rău, dar nu voi crede în visuri, ci-i voi arăta eu, că-i vor mînca cioarele picioarele şi corbii îi vor scoate ochii. Oh! paloş, ajută-mă să-l fac scrum şi cenuşă. Am auzit de el, dar îi voi arăta cine sînt eu; pe fraţii mei i-a ucis, dar pe mine nu mă va ucide.

Cu aceste vorbe sare de pe cal, şi merge în gura podului strigînd:

— Ieşi, om pămîntean, de sub pod.

— Nu te grăbi aşa de tare, răspunse Aripă-Frumoasă cam tremurînd de frică.

După ce Aripă-Frumoasă ieşi, zmeul zise:

— În lupte să ne luptăm, ori în săbii să ne tăiem?

— Ba în lupte, că sînt mai drepte!

Şi se luară de se luptară pînă ce se obosiră, dar nici unul pe altul nu s-a putut învinge. Cînd văzură că nu se mai pot lupta zmeul grăi:

— Amîndoi în lume nu-ncăpem, fă-te dar tu o roată de lemn

şi eu una de fier, să ne dăm unul pe un deal, altul pe alt deal în vale şi acolo să ne ciocnim şi a cărui roată se va rupe acela să fie învins.

— Bine!

Zmeul se făcu roată de fier, iar Aripă-Frumoasă roată de lemn şi după cum a fost vorba se ciocniră în vale, dar iarăşi amîndouă roatele rămaseră întregi.

Plin de mînie zise zmeul:

— Fă-te tu pară vînătă, iar eu mă fac pară galbină şi care pară se va înălţa mai sus, acela să fie învingătorul.

Se făcură aşa cum ziseră, dar nici una nu s-a putut ridica mai sus decît alta.

Într-un tîrziu văzură nişte corbi zburînd. Zmeul le zise:

— Corbilor! Veniţi şi aduceţi apă în ciocurile voastre şi turnaţi pe para vînătă, că vă dau carne dintr-un om.

Aripă-Frumoasă, adecă para vînătă, zise:

— Corbilor! dragilor! mergeţi şi sculaţi pe doi fraţi ai mei din şanţ şi spuneţi-le să aducă apă în pălăriile lor, iar voi aduceţi în ciocurile voastre şi turnaţi pe pară galbenă, că vă dau carnea din trei zmei şi din trei cai.

Auzindu-le aceste, corbii se duseră; sculară pe cei doi fraţi a lui Aripă-Frumoasă şi aduseră cu toţii apă, turnară pe para galbină şi aşa fu învins zmeul, căruia îi tăie Aripă-Frumoasă capul. Acum răsări şi soarele.

După aceste Aripă-Frumoasă luă calul şi îmbrăcămintea de aur, cele de argint le-a dat lui Miezilă, iar cele de aramă le-a dat lui Serilă.

Apoi Aripă-Frumoasă se întoarse cătră fraţi şi grăi:

— Cu ajutorul lui Dumnezeu am învins pre cei trei zmei, care au fost înghiţit soarele, luna şi stelele, scopul ni l-am ajuns; acum putem merge acasă, că după făgăduinţa făcută de împăratul, să ne dea fetele în căsătorie. Însă n-ar fi oare mai bine, fiindcă acum nu ne mai temem de nimeni, să mai umblăm puţin prin lume, să ştim cum e lumea. De căsătorie avem vreme! Ce ziceţi fraţii mei?

— Bine, să mergem, să vedem lumea, răspunseră ceilalţi.

Aşadară iar plecară la drum; dar nu mult merseră, pînă văzură nişte curţi mari, frumoase, făcute toate numai din aur şi argint.

Văzînd aceste curţi, Aripă-Frumoasă zise cătră fraţii săi:

— Fraţii mei, staţi puţin în drum aici, să mă bag în aceste curţi, să văd cine şade în ele.

Dă el să se bage, nu ştie să deschidă uşa, se făcu dar muscă şi se băgă pe gaura de la încuietoare şi începu a zbura, dar nu văzu pe nimeni, merse deci mai departe, pînă ce în a 12-a odaie văzu o zmeoaică bătrînă şi trei mai tinere, îndată ce văzu musca, zmeoaica zise:

— Dragi nurorilor mele! prindeţi musca aceea, căci ea v-a omorît bărbaţii voştri şi feciorii mei.

Auzindu-le aceasta, Aripă-Frumoasă se băgă în o crepătură din grindă.

Căutară destul zmeoaicele, dar n-o putură prinde. Atunci una din zmeoaicele tinere grăi:

— Lasă, mamă! că din mîinile noastre tot nu scapă căci eu mă voi face o fîntînă şi împrejurul meu aşa căldură va fi, că tot cel ce va trece pe-acolo, va trebui să bea apă din mine ş-atunci îl voi otrăvi.

Cealaltă zise:

— Mamă, eu mă voi face un cuptor cu foc şi împrejurul meu aşa de frig va fi, încît tot cel ce va trece trebuie să se încălzească şi atunci îl voi otrăvi.

Cea mai mică şi mai frumoasă grăi:

— Mamă, eu mă voi face un păr cu pere de aur, atît de frumoase pere vor fi pe mine, de toţi vor trece, vor trebui să guste din ele şi toţi, cîţi vor gusta vor muri de otravă.

Auzind aceste vorbe, musca zbrrr! fugi afară. Acum zmeoaica cea bătrînă strigă:

— Lele-i fie mamă-sa, că-mi pare că scăpă, dar mergeţi şi faceţi ce aţi zis.

Au şi mers şi s-au făcut ce-au zis.

Întorcîndu-se la fraţii săi Aripă-Frumoasă grăi:

— Să mergem încă puţin!

Abia plecară şi deodată dete preste ei o căldură, încît leşinau de sete. Iată şi-o fîntînă! Ce bucurie pentru dînşii, cînd vrură să bea, Aripă-Frumoasă nu-i lăsă, ci îndată făcu cruce preste fîntînă, care se şi prefăcu în venin roşu ca sîngele. El grăi dar:

— Vedeţi, fraţii mei, ce-aţi vrut să faceţi!

Merseră iar mai departe şi-i ajunse un frig grozav, cînd iată că văzură şi-un cuptor cu foc; bucuria lor! Dar Aripă-Frumoasă le zise:

— Nu vă bucuraţi aşa de tare, că nici de acela nu veţi avea parte.

— Cum să n-avem, doar nu ne vei opri ca de la fîntînă?

Cînd ajunseră acolo, călătorii dau să se încălzească, dar Aripă-Frumoasă face cruce cu sabia preste cuptor şi îndată se prefăcu şi acesta tot venin.

— Vedeţi, fraţii mei, ce-aţi vrut să faceţi?

De-aici iar plecară şi merseră mai departe.

Nu preste mult însă, văzură un păr cu pere de aur şi strigară:

— Ah! ce pere frumoase!

Serilă mai adause:

— Din aceste o să-mi umplu traista, să-i duc miresei mele.

Miezilă zise:

— Nu numai traista mi-o voi umplea, ci mă voi şi sătura şi eu bine.

— Ba, vă puneţi pofta-n cui! grăi Aripă-Frumoasă căci cu perele acestea chiar aşa stăm ca şi cu fîntînă şi cu cuptorul de mai înainte.

— Ce vrei cumva să ne opreşti de la pere? se răstiră fraţii.

— Ai grijă, că nu ne vei tot purta de nas.

Cînd ajunseră lîngă păr, îi mai rugă Aripă-Frumoasă ca să se stăpînească, dar ei tot vrură să ia pere. Atunci Aripă-Frumoasă făcu o cruce cu sabia către păr şi tot părul se prefăcu în venin.

El zise dar către fraţii săi:

— Vedeţi ce-aţi vrut să faceţi?

Atunci fraţii se rugară de iertare, iar el urmă:

— Văd că nu vă ţineţi de făgăduinţa ce i-am făcut-o mamei noastre, cînd am plecat de-acasă; eu răul nu vi l-am vrut; ne-a ajutat Dumnezeu de scopul ni l-am ajuns, la care lucru voi foarte puţin aţi ostenit. Mergeţi dar acasă şi luaţi în căsătorie pe fetele cele mari ale împăratului, iar pe cea mică mi-o lăsaţi mie, căci eu mă duc să văd, dacă se află ori nu în lumea aceasta viteaz mai mare ca mine?

Cu acestea ei se despărţiră.

Miezilă şi Serilă o luară către casă, iar Aripă-Frumoasă îşi urmă calea.

Merse multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, pînă ce dete de-o cîrciumă, intră în ea şi întrebă pe cîrciumar, după ce-i spuse toată întîmplarea sa, dacă nu cumva ştie undeva vrun om mai viteaz ca el, şi dacă ştie unde este el?

— Este un om nu departe de-aci, zise cîrciumarul, care în toată ziua se bate cu zmeii şi niciodată nu mai gată, căci este o zmeoaică bătrînă, care face cătanele de zmei cu iţele.

— Ah! ce om prost, strigă Aripă-Frumoasă, trebuie s-o omoare pe zmeoaică!

După aceste sări pe cal şi întrebă, că încătrău locuieşte zmeoaica aceea?

Aflînd cum şi încătrău şade, el dete pinteni calului, se duse şi-o găsi pe zmeoaică făcînd cătane de zmei cu iţele. Fără ca să mai piardă multă vorbă, el îi tăie capul cu sabia, pe celelalte cătane pe toate le omorî, iar colţii zmeoaicei, care ajung caii pînă la genunchi, îi luă cu el drept dovadă şi se-ntoarse iarăşi la birtul de mai nainte şi zise cîrciumarului:

— Mai mare viteaz sînt ca omul dumitale, căci am omorît zmeoaica bătrînă şi-acum nu mai are cine să facă zmei.

— Foarte bine, zise cîrciumarul, îţi mulţumesc de bunătate, că baremi acum şi eu am odihnă; dar viteazul de care ţi-am pomenit, doarme ici în casa aceasta, iar acela îi este calul.

Cînd îşi aduse Aripă-Frumoasă şi el calul înlăuntru îl văzu celălalt cal, începură a se săruta, căci au fost fraţi.

După aceea Aripă-Frumoasă se băgă în casă, unde dormea acel viteaz şi-l sculă din somn, legară amîndoi prietinie, apoi Aripă-Frumoasă începu a-şi spune întîmplările cu cei trei zmei şi cele trei zmeoaice, iar viteazul, care zicea că se cheamă Pipăruş Pătru, îi spuse păţaniile lui.

— Nu te mai teme, frate Petre, grăi Aripă-Frumoasă, că eu am ucis zmeoaica bătrînă, iată aici dinţii ei ca dovadă.

— Norocul nostru că legarăm prietinie, zise viteazul, căci preste vrun ceas unul din noi ar fi trebuit să piară. Foarte rău mă supărai, auzind de moartea ei, căci n-am acum cu cine să-mi petrec toată ziua.

A doua zi, Aripă-Frumoasă întrebă pe cîrciumar:

— Mai ştii undeva vrun viteaz mai mare ca mine?

— Mai ştiu unul, răspunse cîrciumarul, un bătrîn în pădurea blăstămată. Acela îndată ce te vede, îţi arată o oglindă şi-ţi ia puterile şi frumuseţea, apoi face ce vrea cu tine.

— Mă voi duce şi acolo să văd.

— Mai bine stai pe pace, că ştiu că ţi se va întîmpla rău, îl rugă cîrciumarul.

Dar Aripă-Frumoasă nu l-a ascultat, ci şi-a luat rămas bun de

la Pipăruş Pătru şi s-a dus multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie.

Multe zile a călătorit, pînă ce în urmă a dat de „pădurea blăstămată”. Acolo vede că îi iese un bătrîn înainte, îi arată o oglindă şi îi ia puterile şi frumuseţa, îl scoboară de pe cal, calul îl bagă în grajd şi pe el îl închide în cuşcă de fier.

Acolo şi-a plîns Aripă-Frumoasă neascultarea, dar era tîrziu.

A treia zi bătrînul zise către el:

— Pămînteanule! îţi voi da puterile şi frumuseţa, dacă îmi vei aduce pe Ileana Cosînzeana de muiere, calul ţi-l voi da după aceea.

— Bine, zise Aripă-Frumoasă, dar nu ştiu unde locuieşte.

— Preste marea aceasta, îi arătă bătrînul.

I-a dat apoi drumul din cuşcă, i-a dat însă numai frumseţa, dar nu puterile. Aripă-Frumoasă îşi făcu acum o corabie, în care a băgat tot felul de marfă şi aşa a plecat.

Cînd a ajuns la marginea mării, a deschis negoţul său în corabie şi-a chemat pe-o femeie ce spăla la margine, ca să-şi cumpere. Femeia însă îi zise:

— Eu n-am nevoie de haine, căci am destule, dar stăpîna mea poate că şi-a cumpăra.

— Cum cheamă pe stăpîna ta? întrebă Aripă-Frumoasă.

— Ileana Cosînzeana, fu răspunsul.

Tare s-a bucurat Aripă-Frumoasă la auzul acestor vorbe şi zise:

— Fii bună, spune-i că este aici negoţ, de tot felul, să-şi cumpere ceva.

După ce îi spuse femeia, Ileana Cosînzeana veni şi ceru să-i aducă la margine marfă să-şi aleagă, dar Aripă-Frumoasă zise:

— Am foarte multă marfă şi scumpă şi nu o pot aduce toată afară; binevoeşte a veni înlăuntru şi-ţi alege de care-ţi place.

Ileana Cosînzeana şi veni înlăuntru, dar pe cînd alegea mai bine, Aripă-Frumoasă închise iute uşa şi porni corabia.

Văzînd aceasta, Ileana Cosînzeana voi să se arunce pe fereastră în mare, dar Aripă-Frumoasă o prinse şi n-o lăsă. Atunci ea zise:

— Lasă-mă să mă arunc în mare şi să mor, căci ştiu că nu mă duci ţie, căci atunci n-aş zice nimic, dar mă duci la spurcatul de bătrîn, care de mult a voit să mă prindă, însă numai prin vicleşugul tău m-a putut.

— Lasă, dragă, că voi scăpa eu de acolo şi atunci te voi scăpa şi pe tine, fii numai pe pace, căci nu mult vom robi acolo.

Aşa s-a mai liniştit şi-a adormit.

Cînd s-a trezit era în braţele bătrînului, iar Aripă-Frumoasă stetea închis în cuşcă.

Ea înţelese acea ce i-a fost spus Aripă-Frumoasă că nu mult vor fi „robi”.

A doua zi, după ce s-a dus bătrînul la vînătoare, Aripă-Frumoasă grăi cătră Ileana Cosînzeana.

— Cînd va veni acasă bătrînul, întreabă-l unde-i stă puterea căci atunci facem ce facem cu el.

După ce se întoarse bătrînul şi după ce îi dete de mîncare, ea îl întrebă că unde-i stau puterile?

El a răspuns: în mătura de după uşă.

Altă zi, cînd iar a fost la vînătoare bătrînul, Ileana Cosînzeana i-a spus lui Aripă-Frumoasă ce i-a spus ei, dar Aripă-Frumoasă îi răspunse:

— Minte! întreabă-l a doua oară!

După ce veni bătrînul acasă şi după ce îi dete de mîncare, Ileana Cosînzeana a început a se linguşi pe lîngă bătrînul şi a-l ruga să-i spună unde-i stau puterile, dar bătrînul s-a mîniat şi i-a tras o palmă zicînd:

— Lele-ţi fie mumă-ta, ce nevoie ai de aceasta? iacă colo în puşca din cui îmi stau puterile!

După ce a mers iar la vînătoare bătrînul, i-a spus lui Aripă-Frumoasă ce palmă a căpătat şi ce răspuns.

— Nu te teme, dragă, zise Aripă-Frumoasă, mai întreabă-l o dată, că ce ţi-a spus nu e adevărat şi atunci cred, că-ţi va spune adevărul.

După ce a venit iar acasă bătrînul, atîta s-a linguşit Ileana Cosînzeana şi în urmă l-a rugat să-i spună cu adevărat, unde-i stau puterile? şi mai tare s-a mîniat acum bătrînul şi i-a dat un pumn, încît a ameţit, dar în urmă i-a părut rău şi i-a zis:

— Draga mea, acum te-am adus, acum să te schilăvesc, iartă-mă că-ţi voi spune, iată: Nu departe, la nouăzeci şi nouă de paşi se află o peşteră, în peşteră se află un urs, în urs un iepure, în iepure o raţă şi în raţă două muşte; în acele stau puterile mele. Fie de mine ce va fi, pentru tine o fac aceasta, ca să nu zici că nu te iubesc şi nu-ţi spun drept.

Abia a aşteptat Ileana Cosînzeana să meargă bătrînul de

acasă la vînătoare, pentru ca să-i spună lui Aripă-Frumoasă; deci cînd a gîndit că bătrînul e cam departe, a fermecat Ileana Cosînzeana cuşca, care îndată s-a desfăcut şi a ieşit Aripă-Frumoasă s-a uitat în oglindă şi şi-a dobîndit iară puterile şi frumuseţa, apoi s-a suit călare pe cal, a luat şi cuţitul cel mare al bătrînului şi s-a dus la peştera aceea, a omorît mai întîi ursul, din urs a ieşit un iepure, şi pe acela l-a ucis, din iepure a ieşit o raţă, aceea încă o ucise, din raţă ieşiră două muşte, una o putu ucide cu palma, iar celaltă îi scăpă. Din întîmplare însă văzu o muscă înainte, dete cu pălăria în ea şi pică la pămînt, atunci puse mîna pe muscă şi-o luă cu pămînt cu tot, o învălui în o cîrpă, se sui pe cal şi se duse acasă, cînd fu aproape de locuinţa bătrînului, vede pe bătrîn venind şi-abia trăgîndu-se. Atunci el zise:

— M-aţi înşelat; dar aşa-mi trebuie, deci fii bun şi omoară şi cealaltă muscă, ca să nu mă chinuiesc, şi apoi mergeţi.

Atunci Aripă-Frumoasă a omorît musca şi bătrînul încă a căzut mort la pămînt.

Întorcîndu-se în casă, Aripă-Frumoasă grăi:

— Dragă! bătrînul e mort, să mergem!

Bucuria Ilenei fu nespusă de mare. Ei plecară amîndoi călare pe un cal. Într-un tîrziu, Ileana Cosînzeana întrebă:

— Unde mă duci?

— Eu numai din răsfăţie am venit pe aci şi am căzut prins, dar am încredinţat acasă; te duc prietenului meu Pipăruş Pătru dacă vreai?

— Vreau, căci îl cunosc de cînd eram mică şi după el însetam, fu răspunsul.

Cînd au ajuns la birtul de mai nainte, au găsit acolo pe Pipăruş Petru, care şi-o luă de nevastă pe Ileana Cosînzeana. Cînd auzi crîşmarul de soarta lui Aripă-Frumoasă, îl plînse, dar a rîs apoi de soartea bătrînului.

După ospăţul lui Pipăruş Pătru, Aripă-Frumoasă plecă cătră casă unde găsi pe mireasa lui plîngîndu-l.

După ce a spus toate cîte a păţit, împăratul grăi:

— Îţi mulţămesc foarte pentru credinţa ta cătră mine; ce ţi-am făgăduit şi-am jurat, că îţi voi da, îţi şi dau: fraţii tăi încă n-au căpătat nimic pînă acum, ca să fie toate trei ospeţele deodată.

Începură dar a tăia la scaune şi la căzi pentru ospăţul la care

a fost nun mare Pipăruş Pătru cu Ileana Cosînzeana.

Ce se va mai fi întîmplat după ospăţ, asta n-o ştiu, căci am băut prea multă apă la acea petrecere, la care am auzit această poveste chiar din gura lui Aripă-Frumoasă.

Comunicată de N. Trîmbiţoniu înv. în Ulpia – Traiană (Grădişte).

CEI TREI PRIETINI

Zice că odată au ieşit din şcoalele cele mai mari trei dieci foarte învăţaţi, unul era doctor, care da zile la cine vrea Dumnezeu şi i le lua de la care vrea el; al doilea era procatăr, adecă încurcător de trebi, sporitor de pricini; iar al treilea era solomonar, care făcea călindare, adecă hastronom.

Toţi trei au plecat prin cea lume mare să-şi cîştige pînea de toate zilele.

Mergînd ei toţi trei şi mai sfătuindu-se d-ale lor, ajung seara într-un sat românesc. Se uită, că oare unde şade o gazdă mai bunişoară, ca să-i poată omeni cum se cade; că ştiau că românul nu-i lasă să meargă în cap de noapte nicăiri, să nu li se întîmple ceva, mai ales fiind streini; ştiau şi aceea, că dacă stăpînul casei unde vor intra, va avea şi numai un bruş de mămăligă, nu-l va mînca fără ei; ştiind omenia românului, aveau să-şi aleagă: unde să dea de-o gazdă cum e data, că de inima lui nu se mai îndoiau.

Văd ei o casă frumoasă în jurul căreia mai vedeau de-ale găzdăşagului, şura ocolită de stoguri, grajduri mari în uşa cărora grămezile de gunoi erau cît stogurile de lîngă şură de mari, semn că grajdurile nu erau goale; mai văd cosceiul cel mare de leţi, prin care nu se vedea ziua pe nicăiri, decît numai cucuruz.

— Aci e de noi, zise doftorul.

— De bună seamă, îi răspunde procatărul. Toate seamănă a găzdăşie, a stare bună împreunată cu socoteală, adause solomonariul. Aici intrară.

Stăpîna casei îi primi foarte bine ca pe nişte bieţi călători osteniţi. Nu mult după aceea vine şi gazda acasă de la cîmp. El încă se bucură de bieţii drumari şi spune boresei să aducă cină pentru toţi. Boreasa ascultă cu bucurie porunca şi începe a aduce: pe-un cîrpător mămăliguţă fierbinte de ieşeau abori din ea, iar la umbra ei puteai bate coasa cu voia cea bună, de mică ce era, într-un hîrdău lăptişor de la Suroaia, Joiană, Marţolea şi Vinereană; apoi pe-un blidişel de lemn un moşinoi de brînză de oaie şi într-o tigaie ca de-o jumătate de mierţă tocană de carne de berbece îndoită cu ceapă.

După ce erau toate gledă pe masă, mai întîi fac trei cruci, zic un „Tatăl nostru” şi dau ocol unei glăjuţe plină cu horincă de bucate, colea îndulcită cu miere de stup.

Gazda casei cu căsenii şi cu lucrătorii mîncă din toate bucatele, cum se mîncă bucata bună cînd eşti fiămînd, dar diecii noştri nu prea, căci doftorul le spuse ungureşte – ca să nu priceapă gazda – că toţi trebuie să moară cîţi vor mînca seara mămăligă cu atîtea amestecături. Doamne şi cum ar fi mîncat ei, mai pogan doară decît gazda, ci se temeau de moarte, că doftorul pricepe la de astea de-ale beteşugului şi de-ale morţii! În deşert cercă bătrînul casei a-i dumeri, că nu-s otrăvite şi pot mînca, ei după sfatul doftorului, nu mîncară mai nimica.

După cină se dau la culcare, că, pînă nu se face ziuă trebuie să fie-n tălpi. Găzdoaia aşterne diecilor în casă, ci solomonariul zice că ei vor dormi afară, că e bine şi e cald destul. Iar se cearcă gazda a-i îndupleca să-l asculte şi să rămînă în casă, că peste noapte poate da un viscol, cu vînt şi cu ploaie, dar solomonariul zice că nu se poate, că doar el ştie umblarea vremii vremilor, că aia-i învăţătura lui şi rămîn afară.

— Bine, zice gazda, numai eu ştiu că va ploua.

Încă înainte de miezul nopţii sînt siliţi diecii a se trage sub părete, dar şi-acolo îi boteză ploaia, strigă la gazdă să-i lase-nlăuntru. Acela, bun, îi lăsă, dar unde să se poată răbda să nu le zică:

— Spusu-v-am? iată vă plouă!

După ce se făcu ziuă mirarea doftorului fu mare, că nici barem unul nu era mort, ba nici capul nu-i durea, ci se apucară din nou de mămăligă şi, hai la lucru! Era năcăjit doftorul că nu i se împlinise prorocia, deci întrebă pe gazda casei:

— Dar pentru Dumnezeu, cum de nu vă bolnăvirăţi de-atîtea amestecături ce mîncarăţi aseară?

Acela-i răspund' curat:

— Domnule fălceriu, atunci ne-om bolnăvi cînd n-om avea ce mînca; dar pînă vom avea de-acestea, din altă parte să nu ne vină boala, dar din pricina mîncării stau bun că nu ne va veni.

— Dar n-ai fost dumneata bolnav nici odată?

— Ba am fost, domnule, o trăsnită de măsea m-a durut de două ori trei zile, pînă n-am avut încătrău, fără a trebui să o scot; ba odată am avut şi-un junghiu, două zile nu m-am mişcat de după cuptor de răul lui şi tot horincă de drojdii am pus pe el, de atunci, mulţam Doamne, nu mi s-a mai scurmuzuit.

— Dar de unde ai ştiut dumneata aseară că va ploua? întreabă solomonariul, cît de limpede mai era ceriul?!

— Hm, zice ţăranul, nu văzuşi dumneata vaca mea Suraie, că n-a vrut să se culce afară, ci s-a băgat sub coperiş; ea prevestea vijelie! Apoi şi scroafa a intrat aseară în coteţ cu paie în gură. Ele nu mă minţesc niciodată!

— Bine, zice procatărul, dacă cuptorul ţăranului e mai mare doftor decît tine; şi dacă vaca şi scroafa lui sînt mai mari hastronomi decît tine, atunci în astă ţară nu-i de noi. Eu credeam, că de s-a împlini vorba doftorului, am să fac astăzi cîteva testamente, dar aşa, hai să plecăm de-aci.

Şi s-au dus, dar nu toţi trei laolaltă, ci se împrăştiară cu învoirea, că peste un an iar să se întîlnească colo, la crucile drumului, să vadă care va veni mai bine şi pe ce cale? Doftorul merge pe o cale, solomonariul pe alta şi procatărul pe altă.

La anul iar se întîlnesc, după cum le fu vorba.

— Dar cum aţi mai umblat, fraţilor?

Unul rău, altul nu prea bine şi al treilea, printre ele.

— Ştiţi ce? zice procatărul, cu dreptatea nu-i de a trăi în lumea asta rea; haidaţi, doară vom putea trăi cu cînia. Azi e tîrg în oraşul cutare, bîlciu mare, numai un ceas de departe pînă acolo; haidaţi să mergem într-acolo!

— Bine, răspunde tovarăşii şi plecară.

*

Aproape de oraş dormea un popă într-un şanţ; ţinînd în mînă căpăstrul unui măgar ce păştea lîngă el; poate că era cam beat Sfinţia sa, ori doară numai obosit de cale. Procatărul ia căpăstrul de la măgar din cap şi dă măgarul, fără căpăstru, la ortaci să-l vînză, iară el îşi băgă capul în căpăstrul măgarului şi se culcă jos lîngă popă. Ortacii lui merg în tîrg şi vînd măgariul numai decît cu 25 florini şi se pun în calea procatărului să împartă banii.

Se trezeşte popa:

— Da ce-i, fiule, ce-i cu dumneata de stai în căpăstrul măgariului meu?

— D-apoi, părinte, m-a fost blăstămat un om, pe care-l înşelasem, să mă fac măgar şi chiar azi mi s-a împlinit canonul; poate nu te-am ascultat cum se cade, dar’ te rog să fii iertător.

— Hm, hm, fiule, ce slujbă ai avut pînă a nu te face măgar la mine?

— Procatăr, cinstite părinte!

— Hm, mare domn! şi vezi ce-ai fost ajuns? iartă şi dumneata că poate nu te-am hrănit totdeauna cum s-ar fi căzut,

poate că te-am şi mai bătut, cînd eram cam şumăn, cînd mă cam îmbătăm, vezi dumneata, cum e datina noastră cîteodată; aici ai cinci florini să poţi merge cinstit acasă, dară să nu mai greşeşti, să nu mai înşeli, fiule, pe nime, că iar’ te face Dumnezeu măgar!

Se despart cu sănătate bună şi-şi caută fiecare de cale.

Procatărul se întîlneşte cu cei doi ortaci şi împart banii, iar’ popa, cum intră în tîrg, dă de măgar şi-l cunoaşte.

— Vezi, fiule, zice popa plecîndu-se la urechea măgarului, nu ţi-am spus să nu mai înşeli pe nimeni, că te face Dumnezeu iar’ măgar? N-ai ascultat, acum rabdă!

Măgarul scutură din cap şi popa credea că-l pricepu.

*

După ce se întîlniră cei trei ortaci, se gîndiră la de ale mîncării.

— Să ne cumpărărm ceva de mîncare, zice solomonariul.

— Da, răspunde doftorul, bine ar fi, că eu nu mai pot de foame.

Dară advocatul îi înfruntă:

— Măi, nu-i de prădat banul, vedeţi cu cîtă trudă se cîştigă, să fim păstrători, dacă voim să ajungem la ceva; cu bani toţi nărozii ştiu mînca şi bea, ian să încercăm doar vom putea mînca de-a fetea! Haideţi cu mine!

Mergînd toţi trei se-ntîlnesc cu o fetiţă, care ducea o coşarcă cu pită pe cap.

— Tu fetiţă, zice advocatul, n-ai vrun răsunoi?

— N-am aci, domnilor, ci acasă chiar am doară două; dacă poftiţi deloc ‘s aci cu ele.

— Du-te şi le adă, zice advocatul, îţi vom avea noi grijă de coşarcă pînă vii cu ele.

Fetiţa unde să-i plesnească prin minte că domnii vreau să o fure, lăsă corfa cu pita jos şi merge tot într-un suflet acasă după răsunoaie. Dară pînă ajunse ea cu răsunoaiele îndărăpt, ia drace domni, dacă ai de unde! Ei duseră frumuşel coşarca cu pitele la crîşmă şi începură a se gîndi de carne, că pită aveau destulă. Plîngea fetiţa, ci-n zadar!

— Să vedem de carne, zice advocatul.

— Să cumpărăm un funt ori doi, zise solomonariul.

— Să cumpărăm, zice doftorul.

Dară advocatul răspunde:

— Ba cumpere… acuşi eram să vă spun cine? Du-te, mă, zice către un ortac, mergi iute cu ţedula asta la măcelarul şi adă-ne zece funţi de carne!

Cela merge şi aduce carnea, că doară ţedula era scrisă în numele pîrcălabului de la temniţă.

Acum numai vin le mai trebuia, ca să poată prînzi domneşte, dar advocatul nu voia să dea bani nici pe vin.

Merge el însuşi la crîşmăreasă cu trei glăji:

— Jupîneasă, să-mi dai dintr-o bute trei feliuri de vin.

— Cum, dintr-o bute trei feliuri de vin? Nici n-am mai auzit una ca asta, necum să fi văzut cîndva?

— Ei, apoi ce crîşmăriţă eşti dumneata, dacă nici atîta nu poţi şi nu pricepi la lucrurile crîşmăreşti? Hai să-ţi arăt!

Merg amîndoi în pivniţă. Procatărul umple pe cep o glajă:

— Un fel de vin, jupîneasă!

— Bine!

Face o gaură în doaga de-a dreapta, umple de acolo o glajă.

— Alt fel de vin, jupîneasă!

— Bine, domnule!

— Acum vino jupîneasă şi astupă gaura cu degetul pînă voi afla un stupuş, ca să astup huda.

Jupîneasa ascultă.

Mai face o gaură cu sfredelul şi în doaga stîngă, de-acolo umple a treia glajă;

— Trei soiuri de vin, jupîneasă.

— Trei, domnule, ci te rog grăbeşte, că cură vinul.

— Bine zici, dar' placă şi astupă o leacă cu degetul şi gaura asta, pînă caut stupuşe la amîndouă.

Muierea nu se putea lăsa de pagubă, să-i curgă vinul în pivniţă, şi astupă cu degetul crezînd că domnul procatăr nu s-a duce dracului, să o lase tîrşită pe bute, ci o păţi. Domnia-sa merse frumuşel cu trei glăji pline cu vin roşu ca sîngele, iar ea cine ştie cît o fi stat acolo astfel, pînă o fi dat de ea vrun om mai de omenie decît domnul acela.

Astfel, cu cînia, îşi făcură bani, pită, carne şi vin; cine ştie cît or fi putut-o duce pe asta cale? Cine-o ştie mai departe, spună-o, că nu-l opresc!

Auzită şi scrisă în Reteag.

MAMA CEA REA

Multe s-au mai întîmplat în lumea asta mare, şi cîteodată auzim povestindu-ni-se cîte o întîmplare de ne vine mai a n-o crede. Şi totuşi trebuie să credem multe din cele ce auzim; cel puţin eu unul mai bucuros cred toate, decît să merg să caut de sînt adevărate sau nu. Aşa se zice, că a fost odată o femeie atît de frumoasă, cît ar fi crezut omul, că nu poate să fie în lume alta mai frumoasă ca ea, de întrecut nici poveste. Şi era foarte încrezută în frumuseţa sa. Şi cum nu, mă rog, cînd faţa ei era mai albă decît neaua şi totuşi bătea în roşu, ochii mai negri decît murele cele coapte, dar aruncau scîntei, părul ei, Doamne sfinte! cu ce l-aş asemăna oare? Era ca un caier de mătase neagră, sclipea de negru, şi cădea peste umeri în jos făcînd sute de mii de inele, unele mai mari, altele mai mici; guriţa ei gîndeai că-i cerașă pocnită în două, grumazii ei, mînile ei, picioarele şi tot trupul ei era atît de frumos, cît rar om se poate lăuda a fi văzut cîndva o aşa frumseţe. Ea ştia bine, că lumea se miră de frumseţea ei, chiar de aceea era atît de făloasă, cît în toată dimineaţa ieşea afară, cînd răsărea soarele şi întreba:

Soare luminat,
Spune-mi tu curat
Şi adevărat:
Văzut-ai ori ba
În umblarea ta
Faţă ca a mea?
Faţă de muiere
Cu-atîta plăcere?
Faţă de nevastă
Atît de frumoasă?

Soarele, soare dar tot sta puţin în loc şi se uita la ea, apoi gîndindu-se puţin, îi răspundea: „Multă lume am umblat, multe muieri frumoase am văzut, dar pe tine nime nu te-ntrece, decît fiica ta”.

Aşa întrebă muierea în mai multe dimineţi pe soare, şi soarele tot aşa-i răspunse în mai multe rînduri, din care pricină, încetul cu încetul s-a stins toată dragostea mamei, ce-o avea mai nainte cătră fiica ei. Se gîndea zi şi noapte cum s-o poată

prăpădi. Nu-i tignea somnul, nu mîncarea şi beutura, nu-i mai plăcea nimic, ar fi dorit cu orice preţ să nu mai aibă fată, ori dacă o are, să nu o aibă atît de frumoasă. Într-o noapte avuse fierbinţeli mari, dureri de cap şi bătaie de inimă. De abia aştepta să se facă ziuă. Nici nu se zărise bine de ziuă şi chemă pe servitorul şi îi zise:

— Toadere, vezi de du fata asta undeva şi, să nu mi-o mai aduci în casă; inima din ea şi degetul cel mic să mi le aduci, mai mult nu, pricepi?

— Pricep, stăpînă.

Şi a mers sluga cu fata pînă a dat de-o pădure mare – mare, acolo i-a spus fetei ce poruncă are de la stăpînă-sa. Atunci fata a început a plînge şi a se ruga:

— Fii bun, nu-mi lua viaţa, că nu sînt eu vina, dacă Dumnezeu m-a făcut mai frumoasă decît pe mama mea; te las să-mi tai degetul cel mic, dar inima nu mi-o scoate din piept, ci scoate-o pe a căţăluşului ce ne urmează şi ducînd-o mamei, zi că-i a mea, că eu casa nu i-o voi mai călca.

Sluga se arătă cu mult mai omenos decît mama, omorî căţeluşul, îi scoase inima, tăie degetul cel mic al fetei şi se duse la stăpînă-sa acasă.

Fetiţa socotea, că tot mai bine să rămînă în pădure, chiar să o mănînce şi fiarele, decît să moară omorîtă de mînă omenească. Încercă deci, după ce se văzu singură, a-şi face voie bună, ca să-i treacă urîtul, şi tot cîntînd merse înainte prin cel codru întunecat. Deodată se opreşte. Vede înaintea ei nişte curţi mai frumoase decît cele împărăteşti. „Oare ale cui să fie? Curţi aşa frumoase în mijlocul codrilor! Fie ale cui vor fi, îşi zice fata în sine – eu merg înlăuntru, că ştiu că nu m-or mînca domnii aceia din curţi”. Şi intră fata înlăuntru, se uită prin toate chiliile, dară nu zări pe nimeni. În urmă, văzînd că în curţi nu e nimenea, băgînd de seamă că pustii încă nu sînt curţile acelea, crezu a face bine dacă le va curăţi cum ştie ea, că poate o fi murit găzdoaia curţilor şi bărbaţii nu ştiu orîndui lucrurile femeieşti. Şi aduse copila apă, udă, mătură prin case, şterse scaunele şi mesele de praf, apoi se vîrî după cuptor să n-o afle gazdele.

Nu aşteptă mult după cuptor şi veniră înlăuntru zmeii, căci curţile erau ale lor. Doamne ce se bucurară cînd îşi văzură chiliile orînduite frumos, de gîndeai că aşteaptă peţitori. Şi începură a se întreba, că oare cine să fi făcut cu ei binele acela

pînă au sosit de la vînat. Iar unul din ei zise: că aceea nu poate să fie decît ori mama lor, ori sora lor. Şi căutînd-o, o aflară şi o numiră sora lor.

A doua zi iar ieşi femeia cea fudulă în calea soarelui şi-l întrebă, dacă este cineva în lume mai frumoasă decît ea? Soarele nu mai stătu de vorbă cu ea, ci fugînd în drumul său îi răspunse:

„Fost-ai, mîndră, cînd ai fost,
Şi-ai rămas un lucru prost.

Tu ai fost cea mai mîndră femeie, dar acum eşti cea mai urîtă. Ai gîndit să-ţi prăpădeşti fata şi apoi nimenea nu te va întrece cu frumseţa, dar te amăgişi amar, femeie becisnică ce eşti tu, că ea tot trăieşte şi e cu mult mai frumoasă decît tine, ea e acum chiar la curţile zmeilor”.

A doua zi dimineaţa se luă femeia cea fudulă la drum, du-te, pînă ajunse la curţile zmeilor. Acolo se puse sub poartă şi începu a se văieta, a plînge şi a suspina.

— Fii bună copila mea, lasă-mă înlăuntru, că de nu – tot mor de dorul tău.

Vai, draga mamii cea mai scumpă, unde eşti tu acuma? hai să te mai văd odată, lasă-mă înlăuntru să-mi stîmpăr sufletul!

Dar fata se făcea, că nici n-o aude.

— Dar fii bună, fata mea, nu mă lăsa aci sub poarta ta, ci lasă-mă înlăuntru, ori dacă nu, deschide poarta puţintel, ca barem odată să te mai văd, apoi nu-mi pasă şi de voi muri.

Şi fata crepă puţin poarta, iară mamă-sa se repezi ca o zmeoaică şi îndesă fetii degetul în gură, încît îndată căzu jos moartă, şi apoi mumă-sa se depărtă cătră casă.

Cînd veniră zmeii acasă de la vînătoare, o aflară moartă şi mult timp o plînseră şi o jeliră, ca pe o soră a lor, în urmă-i făcură un coşciug de aur şi-o aşezară într-un vîrf de paltin, ca să o legene vîntul şi să o vază pămîntenii, şi să se mire de inima cea îndrăcită a mamei sale. Şi toată ziua o legănau vînturile ca şi pe frunzele paltinului, şi lumea o vedea şi lumea se minuna zicînd, că o fată aşa frumoasă nici soarele doară n-a văzut; alţii iarăşi îşi făceau cruce şi ziceau: „fereşte, Doamne, de mintea slabă; mamonul a pus pe mama aceea să-şi omoare copila, şi apoi ce copilă? Vai minte femeiască, oare cînd ţi-i veni în ori?

În altă zi iar ieşi femeia cea sumeaţă, ucigaşa copilului său, în calea soarelui şi-l întrebă:

Soare luminat.
Spune-mi tu curat
Şi adevărat,
Văzut-ai ori ba,
În cărarea ta,
O faţă frumoasă
Şi de drăgăstoasă,
Faţă ca a mea?

Iar soarele zise: „Piei dinaintea mea, nebună, piei blăstămată netrebnică şi prăpădita lumei, multe nebune şi prăpădite am văzut în lume, dar soaţă ţie nu ţi-aş găsi, să umblu şi noaptea nu numai ziua, după firea mea. Netrebnica netrebnicilor, să-şi omoare ea fiica, căci se făcuse mai frumoasă ca dînsa! Dar nu ştiai tu hăbăucă, că Dumnezeu a vrut să fie tinerii mai frumoşi decît bătrînii, iar bătrînii să fie mai cu minte decît tinerii. Tu neghioabă însă, voişi a răsturna chiar şi voia lui Dumnezeu sfîntul, care te-a şi bate pentru faptele tale!”

Mergînd vestea în toate părţile de astă întîmplare, auzi şi feciorul împăratului, care şi grăbi cătră acel loc şi se rugă de zmei să-l lase să o coboare jos de acolo. După multă rugare se învoiră zmeii şi feciorul împăratului scoborî fata din paltin şi se jucă cu ea moartă ca şi cînd ar fi fost vie. Din întîmplare, Dumnezeu ştie cum, o a lovit după cap, şi îndată i-a sărit un măr din grumaz şi a înviat fata. Vă puteţi închipui bucuria zmeilor şi a feciorului de împărat; toţi o sărutau de toate părţile. Apoi o luă feciorul de împărat, şi-o duse la el acasă, în palatul împărătesc, unde s-a şi cununat cu ea şi-a făcut o nuntă mare, cum numai împăraţii ştiu face, şi, de n-au murit şi astăzi trăiesc. Lumea zice că mumă-sa a nebunit de supărare, cînd a auzit că fata ei s-a făcut împărăteasă. Eu însă zic, că a fost răsplata lui Dumnezeu pentru inima cea rea a mamei.

Auzită şi scrisă în Bouţari lîngă Poarta de fier,
dincolo de muntele Marmore.

IOANEŞ MĂSARIUL

A fost odată ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar pomeni; aşadară a fost într-un oraş un măsar, şi era atît de sărac, de nu-i ardea nici focul în vatră, fiindcă nu avea lemne să pună pe el; lemne de lucru încă nu avea. Altcum era meşter harnic, banii cîţi îi căpăta pentru lucru îi erau numai buni şi nu chiar destui pentru vinars, că nu era gingaş, bea vinarsul şi pe nespălate, ca şi pe mîncate, noaptea ca şi ziua şi iarna ca şi vara. Muierea lui se tot gîndi cum s-ar putea dezvăţa bărbatul de la beutul fără cumpăt, cum l-ar putea aduce la brazdă bună să-şi facă şi ei niţică stare. În urmă-i plesneşte ei ceva prin minte: „În pădure – cugetă ea – lemne ar avea destule pentru lucru, şi ce-i mai frumos, nu e nici o crîşmă, acolo nu ar avea de unde să mai bea, acolo e de noi!” Deci se puse şi într-o bună dimineaţă începe cam cu binişorul, ştiţi, cum ştiu muierile cîteodată:

— Bărbate, dragul meu, ştii tu ce am gîndit eu? Dar bărbatul, ca mulţi bărbaţi, îi răspunde scurt şi îndesat:

— Ştiu, dacă mi-i spune!

— Apoi să-ţi spun dară:

M-am gîndit, că de noi ar fi mai bine în pădure, decît la oraş, că vezi tu, aici toată lumea cumpără lemne, şi vezi tu, îs foc de scumpe, apoi nici bani nu prea avem să dăm pe cîte toate, cu deosebire de lemne o ducem chiar rău, mai ales tu cu măiestria ta, ai lipsă de lemne foarte multe!

— Bine zici, tu muiere; acolo ar fi de noi, lemne destule pentru lucru, eu aş tot lucra, iar tu ai asculta cum cîntă cucul... Şi încă ceva, nu m-ai vedea beat veci pururea vecinică!

Se hotărăsc oamenii noştri şi merg la pădure, îşi fac casă, şi bărbatul începe a lucra. Şi lucră el, mai una, mai alta, pînă odată zice nevestei:

— Noa, muiere, lucrurile cîte le am gata trebuie să le ducem la tîrg, să le vindem, eu merg deci cu ele la oraş, tu rămîi acasă să nu ne fure cineva ce avem prin casă.

Şi merge măsariul nostru la tîrg, şi vinde lucrurile toate pe bani rotunzi, dar vedeţi dumneavoastră cum e banul rotund, se tot duce d-a dura; din mîna măsariului ajunseră unul după altul în mîna unei crîşmăriţe, pînă rămîne măsariul mort de beat, şi numai cu patru bănuţi în pungă. Astfel merge el acasă. Văzînd muierea că bărbatu-său tot el a rămas, de îndreptare nici vorbă,

începe a se văieta, că ea nu mai rămîne în pădure, că moare de frică şi de urît.

Auzind măsariul de una ca asta, îi plesneşte ceva prin minte:

— Tu muiere, eu nu ştiu ce-i frica şi urîtul, trebuie deci să merg în lume, doară voi învăţa şi eu ce e frica şi urîtul. Auzi dară, muiere, eu merg, sănătate bună! La astfel de oameni nu le e grea plecarea; cînd gîndesc, îndată pornesc. Aşa făcu şi Ioaneş, plecă d-acasă ca-ntr-o glumă, ca să nu mai vină în veci, iar muierea îi muri la o săptămînă de năcaz.

În calea lui nimereşte Ioaneş într-un oraş şi intră la o crîşmă, că merinde nu-şi pusese, poate că nici nu avuse de unde, ori doară numai ca să fie mai uşor de cale.

— Bună ziua, jupîneasă!

— Sănătate bună! hai de şezi! şi ian vedeţi dumneavoastră cum mai schimbă oamenii vorba, pînă într-un tîrziu măsariul Ioaneş pofteşte mîncare şi beutură tot în ales. Crîşmăreasa, voioasă, că o să se încarce de parale de la Ioaneş, începu a-i aduce tot fripturi şi plăcinte şi vin roşu, de şi un împărat s-ar fi îndestulit. Şi mîncă Ioaneş boiereşte şi după ce se sătură bine, zise crîşmăriţei un bogdaproste! Dar mîncările cele bune şi beuturile cele alese nu se cumpără pe *gospodi pomilui* şi drept aceea nici nu se pot vinde pe bogdaproste; crîşmăriţa cere bani, zicînd că de nu-i dă bani, ea îi va lua hainele! Dar Ioaneş nu ştia ce-i frica şi urîtul, el se întoarnă într-un picior în mijlocul casei, fluieră una în bătaie de joc şi zice crîşmăriţei:

— Auzi, leliţă dragă, pe mine nu mă vei dezbrăca în veci, eu sînt Ioaneş măsariul, bani am patru bănuţi, de gîndeşti că ţi-s destui pentru mîncare şi beutură, bine, de nu, du-mă la împăratul, eu numai pe el îl cunosc mai mare. Crîşmăriţa-l şi duse înaintea împăratului, pîrîndu-l că a mîncat şi a beut şi acum nu voieşte a plăti.

— De ce nu plăteşti socoata? întrebă împăratul.

— Dar cu ce s-o plătesc? răspunde Ioaneş.

— Cu bani.

— Dar eu nu am decît patru bănuţi şi jupîneasa zice că-i trebuiesc mai mulţi, adică tocmai atîţia cîţi nu am eu.

— Apoi cum putuşi tu cere mîncare şi beutură, dacă ai ştiut că nu ai bani?

— Foarte lesne, am fost flămînd, domnia ei mi-a dat şi eu am mîncat; mîncînd, mi-a venit sete şi domniaiei mi-a dat şi vin de

am beut; domniaiei mi-a dat că avea de unde; acum cere, ce eu nu-i pot da, căci nu am de unde; domniaei numai aceea mi-a dat, ce a avut!

— Şi cine eşti tu de vorbeşti aşa! întrebă împăratul.

— Eu sînt Ioaneş măsariul, am plecat de acasă să învăţ ce e frica şi urîtul.

— Şi tu nu ştii ce e frica şi urîtul?

— Nu!

— Foarte bine, dacă vreai să ştii ce e frica şi urîtul, vei merge d-aci cale de două ceasuri, acolo am o cetate, oricîte cătane trimet, toate ni le face, nu ştiu cine, stan de piatră dacă vei şedea în cetatea aceea singur o noapte întreagă, apoi îţi dau ce vei cere.

— Merg, bucuros, înălţate împărate, numai să-mi dai cărţi de joc, mîncare şi beutură, două scaune şi-o masă şi-un drot.

Toate i le dete împăratul şi merse Ioaneş la cetatea aceea şi intră înlăuntru şi-şi aşeză masa şi scaunele, îşi puse mîncare şi beutură pe masă şi hai la trai bun; tot mînca şi bea şi cînta, şi, ca să nu-l prindă somnul, se juca singur în cărţi. Cînd colo, cam cînd încep cocoşii a cînta de miezul nopţii, începu a se auzi un zgomot prost prin podul cetăţii, dar Ioaneş nu se sperie, ci cînta fără grijă ca şi cînd nu s-ar fi auzit nimica, şi striga singur: mîncă Ioaneş, bea Ioaneş, cîntă Ioaneş, nu te teme, Ioaneş! Dar în pod era o zînă; ea era aceea care prefăcuse în piatră toate catanele împăratului; aceea lăsă mai întîi un picior să cadă din pod jos la Ioaneş. Acesta cum îl văzu, în loc să aibă ceva frică, să se sparie cum am zice, clătină din cap şi zise zîmbind:

— Hm, bine-i, bine, grijeşte numai că ce vei strica tu, vei şi plăti, eu nu plătesc pentru nime, că n-am bani!

După aceea slobozi zîna alt picior, Ioaneş iară-i spuse:

— Griji, că tu plăteşti, ce strici!

După aceea îşi slobozi zîna întreg corpul prin pod în jos şi în urmă capul. Ioaneş însă nu pierdu curajul, legă întreg corpul zînei cu drotul primit de la împăratul şi puse apoi zîna pe scaun lîngă masă zicînd:

— Vezi aşa, o să am cu cine-mi petrece, ce să şed eu singur ca ursul în bîrloagă! Apoi o îmbie să mănînce şi să bea cu el; ea însă nu se învoi; atunci Ioaneş îi trase o drăguţă de palmă încît îndată învie, din moartă ce se făcuse. Apoi iar o îmbie Ioaneş la mîncare, dar ea nu primi, ce-i zise să ia cheile de pe părete.

— Eu să iau cheile? răspunse Ioaneş, niciodată! Nu de aceea m-a trimes pe mine împăratul, ca să stric cîte ceva pe-aci, ci să grijesc ca nici alţii să nu strice! Văzînd zîna că Ioaneş nu o ascultă, luă ea cheile şi zise către Ioaneş să o urmeze. Ioaneş nu se îmbie mult şi merse fără frică după zînă pînă în pivniţă. Acolo era o grămadă mare de bani de aramă.

— Ia-ţi, îi zice zîna, ia-ţi cîţi vei voi şi te du unde voieşti! Dar el nu voi să ia nici un bănuţ rău, zicînd:

— Pe mine nu m-a trimes împăratul să stric, ci să grijesc p-aici! într-altă pivniţă erau numai bani de argint, taleri şi husoşi ca laptele de frumoşi.

— Ia-ţi de aci bani, cît chibzuieşti că vei putea duce! zise zîna, dar Ioaneş nu primi nici unul, zicînd:

— Pe mine nu m-a trimes împăratul să stric, ci să grijesc p-aici! De-aci intrară în pivniţa a treia: Doamne, ce frumseţe mai era aci! Era să cadă jos Ioaneş cînd văzu atîta bunătate: aur peste aur, galbini mîndri, noi, de parcă la soare te poţi uita oleacă, dar la ei (ba) de loc; apoi adimanturi şi pietrii scumpe şi toate comorile împăraţilor din lume. Ioaneş gîndeai că tot cu de-acelea a umblat, aşa se făcu a nu-i păsa de ele.

Iar începu zîna a-l îmbia să-şi ia cît va voi el, dar el nu se atinse de comori, ci grăi cu dispreţ:

— Nu am venit eu aici să stric ceva, ci să grijesc!

Atunci începură a cînta cocoşii de ziuă şi zîna căzu jos moartă, apoi se făcu nevăzută. Ioaneş merse iar în casă, mai bău un pahar de vin şi se culcă cu capul pe masă. În minutul acela s-au despietrificat toate cătanele şi începură a-şi face exerciţiile chiar ca şi în minutul cînd se pietrificaseră. Şi ele stătuseră pietrificate vreo trei sute de ani unele, altele mai puţin, dar altele şi mai mult.

O cătană, care era strajă la uşa împăratului, a auzit la cetatea cea pustiită un zgomot, ca şi cînd multe regimente ar face acolo exerciţiu şi merse la împăratul şi sculîndu-l, îi zise:

— Înălţate împărate, la cetatea cea părăsită se aude mare zgomot, parcă toate regimentele din lume fac exerciţii, aşa bat tobele, suflă trîmbiţele, ba şi puşcături am auzit.

Împăratul nu voi să creadă, ci-i dete o drăguţă de palmă şi-l împinse pe uşă afară.

Îndată după aceea intră o altă strajă la împăratul şi-i spuse că zgomot mare se aude la cetatea cea părăsită; dar împăratul

plăti cu bani mărunţi şi pe acesta ca şi pe cel deîntîi.

După aceea mai veni un păzitor şi spuse împăratului lămurit:

— Înălţate împărate! fă cu mine ce-i vrea, dar eu-ţi spun verde că rău făcuşi că pălmuişi pe ortacii mei; ei de bună seamă au auzit sunet de tobe şi exerciţiu la cetatea cea părăsită, că şi eu l-am auzit şi rog pe înălţatul împărat, să vie cu noi, să vadă ce poate să fie!

Împăratul se sculă cam a lene şi destul de mînios, că i-au speriat somnul cu astfel de minciuni, căscă una mare, se scărpină în ceafă, se întinse o dată de-i pîrîiră toate oasele, apoi se îmbracă şi merse cu hinteul la curtea cea părăsită. Dar soldaţii, adecă cătanele din cetatea cea părăsită nu voiră a-l primi, căci ei se mîntuiau cu aceea:

— Avem noi împărat aici în cetate, acum doarme, dar îndată o să se scoale! Numai cu mare greutate putu împăratul străbate pînă în cetate. Acolo află pe Ioaneş măsariul dormind cu capul pe masă de obosit ce era după munca de noapte.

Se minună însă tare împăratul cînd văzu cătane, ce fuseră pietrificate înainte cu trei sute de ani, acum făcînd exerciţiul. Şi dacă se sculă Ioaneş măsariul, merse împăratul şi-i lăudă vitejia şi curajul, îmbiindu-l cu fata şi cu jumătate din împărăţie. Dar Ioaneş nu primi nimic zicînd, că el nu se va însura, ba nici nu va sta locului, ci va tot umbla în lume, pînă va afla ce-i frica şi urîtul.

Şi s-a luat Ioaneş la drum şi du-te, du-te, pînă ieşi afară din lumea albă şi ajunse în pădurea cea mare din lumea neagră. În pădure încă nu se opri, ci o luă de-a lungul şi toată o călcă pînă ajunse la o căsuţă, apoi intră-n lăuntru şi se puse la foc. Nu aşteptă însă mult înlăuntru şi-i se ivi un bivol mic, care cu cît se apropia de el, se tot mărea şi ţipa atît de urît încît era să asurzească bietul Ioaneş; de bivolul acesta s-a spăriat şi-a tulit-o la fugă văietîndu-se: „Vai de mine mor de frică şi de urît!” Dar bivolul acela era dracul, care-l alunga dindărăpt, lovindu-l cu o lopată în dos.

Bietul Ioaneş a fugit pînă la curtea împăratului; i-a luat apoi fata şi a căpătat jumătate din împărăţie, şi după moartea împăratului rămase împărat după cum e data. De multe ori-l întrebă împărăteasa de ce nu a luat-o numaidecît, după ce a făcut vitejia aceea, în cetatea cea părăsită, dar el totdeauna îi zicea:

— De nu mă lovea dracul cu lopata în dos şi azi eram neînsurat! Şi de atunci a rămas zicala: „Va tot umbla şi cela de colo pînă colo şi numai o dată l-a lovi dracul cu lopata-n dos, apoi grija mea-i de nu se va însura!” Şi mă suii pe-o şea şi v-o spusei aşa; şeaua poate fu cam ruginoasă, dar şi povestea mea cam mincinoasă!

Poveste auzită şi scrisă în Bouţariul inferior.

STAN BOLOVAN

Zice că era odată un om, om cu stare şi cu socoteală, după cum se mai aflǎ şi astăzi cîte unul ici-colea, el îşi avea vituţele sale, moşioara sa, căsuţa sa, cu un cuvînt avea ce-i trebuia. Un năcaz însă avea şi el ca toţi oamenii, că bag-seamă om fără nici un năcaz şi iarnă fără frig nu se poate. Năcazul şi supărarea lui era aceea, că n-avea copii. Şi se ruga bietul om zi şi noapte, se ruga în coate şi în genunchi să-i dăruiască Dumnezeu copii, dar în zadar, că tot nu-i se împlinea rugarea. Era cît pre aci să piardă şi nădejdea, ba-şi făcuse şi cîntec:

Doamne, Doamne!
Mult zic Doamne,
Dumnezeu gîndeşti că doarme
Cu capul pe mînăstire,
Că de mine n-are ştire.

O dată, cum mergea el gîndindu-se la bucuria oamenilor cu copii şi la nefericirea lui, se întîlneşte cu Dumnezeu şi cu Sfîntul Petru.

— Dar unde mergi, măi omule? îl întrebă Dumnezeu.

— O, Doamne! Mă duc să mă prăpădesc de năcaz, răspunse omul.

— Şi ce năcaz ai, omule? Spune-mi ce doreşti? căci eu îţi pot împlini orice poftă a ta. Ce-ai vrea ca să ai?

— Copii, Doamne! Copii aş vrea să am!

— Şi ce ai mai vrea să ai? Iar Stan, că aşa-i era numele răspunse şi-a două oară, că copii ar vrea să aibă.

— Te mai întreb o dată omule, zise Dumnezeu.

— Ce-ai mai vrea tu să ai? Iar Stan răspunse şi a treia oară că copii ar vrea să aibă.

— Bine, zise Dumnezeu, copii să ai după cum ai cerut tu. Şi se duse Stan acasă; adecă ce să vezi? şi casa şi curtea îi era plină de copii; nici mai mulţi nici mai puţini decît o sută de copii aflǎ el acasă, care toţi îi ziceau tată şi-i cereau de mîncare. Acum dă-le, Stane, de mîncare dacă ai de unde! se puse omul meu pe gînduri: cu ce să hrănească atîta amar de copil? Vîndu tot ce avu pe lîngă casă şi cumpără tot făină, apoi se duse în lume să le cîştige hrană.

Mergînd el prin această sîcreată de lume mare, ajunse seara la o stînă, lîngă o pădure mare. În staur erau cîteva mii de oi, iar în comarnic vreo doisprezece păcurari unul mai lat în spate decît celălalt.

— Bună seara feciori, zise Stan intrînd în comarnic.

— Să fii sănătos, bade, răspunseră ciobanii, apoi îi puseră scăuneciu să şadă, ca la om strein şi începură a vorbi mai de una, mai de alta, pînă Stan le spune, că el a luat lumea în cap să cîştige de mîncare la cei o sută de copii. Păcurarii încă-i povestiră, că lor le merge bine, că oile au păşune destulă, dar s-a învăţat un trăsnit de zmeu şi în toată noaptea fură cîte trei oi.

— Oh, zice Stan, şi voi nu vă puteţi apăra de el?

— Nu, răspunseră păcurarii.

— Haidaţi să ne tocmim; ce-mi daţi să vă mîntuiesc de el?

Şi se tocmiră să-i dea a treia parte din toate oile, dacă va fi harnic să alunge pe zmeu de la turmă.

Acum se puse Stan la pîndă, în staur, în mijlocul oilor, de bună samă după ce cinară un balmoş păcurăresc. Colo cătră miezul nopţii veni zmeul şi dă să intre în staur, dar Stan îi strigă răstit:

— Mai încet, mă! Ce vrei să faci? Dară foruitul de zmeu rîse cu hohote şi zise:

— Cine eşti tu, care vrei să mă opreşti, să nu intru în staur?

— Eu sînt Stan Bolovan, care mănînc pietri şi carne de zmeu, dar tu cine eşti?

— Eu sînt zmeul, dar dacă tu zici că mănînci pietri şi carne de zmeu, hai să ne cercăm puterile.

— Nu-mi pasă, zice Stan, să vedem dară care din noi va putea stoarce apă din piatră?

Şi apucă zmeul un bolovan mare şi tot îl sfarmă în mînă, dar nu ieşi pic de apă din el; atunci apucă Stan un bruş de caş ce-l avea în traistă şi cum îl strînge începe a-i curge zărul printre degete. Noa, vezi zmeule, aşa să faci tu, dacă eşti tare? Iar zmeul răspunse:

— Cunosc, că eşti mai tare decît mine, dar ştii ce? Hai la noi slugă, că mama de multă vreme tot cearcă doară va afla o slugă tare ca tine.

— E bine, zise Stan, şi ce simbrie îmi vei da pe un an?

— Eu, răspunse zmeul, îţi dau o desagă de bani de aur.

Tîrgul fu gata. Stan intră în comarnic la păcurari şi le spuse

că de zmeu i-a mîntuit pe vecie, dar ei să facă bine şi să ducă partea lui de oi la el acasă, să nu-i moară copiii de foame, că el a intrat în slujba zmeului pe un an de zile. Păcurarii se legară că-i vor duce oile acasă pînă într-una, ceea ce şi făcură, că vedeau cu cine au de lucru, iar Stan merse cu zmeul acasă. Pe atunci anul era de trei zile.

Cînd ajunseră acasă aflară pe mama zmeului cu trei căldări cu apă fierbinte, ca să opărească oile ce le va aduce zmeul. După ce intrară în casă, spuse zmeul bătrînei numai la ureche, ca să nu mai tragă nădejde de oi, că acum fu Stan Bolovan la stînă, care e aşa de tare de scoate apă din piatră.

— Şi cine e acela, Stan Bolovan? întreabă zmeoaica.

— Iată! L-am băgat slugă pe un an, aici e.

— Bine, zise zmeoaica, bine, să vă cercaţi puterile, să văd care sînteţi mai tari!

Şi se apucă zmeul şi-şi aruncă buzduganul cel de nouăzeci şi nouă de măji cale de o poştă. Apoi zise către Stan:

— Noa, Stane, haida după buzdugan şi să vedem tu pînă unde-l vei putea arunca?

— Să cercăm, zise Stan, dar să ne luăm merinde barem pe trei zile, că eu vreau să-ţi arăt ce pot! Şi-şi luară merinde şi se puseră la drum şi du-te, du-te pînă deteră de buzdugan. Acolo Stan nu mai putea de obosit, deci se puse să şadă pe buzdugan.

— Dar ce faci, Stane, întreabă zmeul, nu mai dai?

— Ba dau îndată, răspunse Stan, numai aştept oleacă pînă ce trece luna, să n-o nimeresc cumva s-o stric, ori să-ţi rămînă buzduganul pe-acolo, că chiar în lună am un frate faur de ţi-l prinde ştiu că nu-l mai vezi.

— Ba, zice zmeul, decît să faci atîta pagubă, mai bine lasă că dau eu şi pentru tine.

— Cum vrei, zise Stan, iar zmeul luă buzduganul şi-l aruncă îndărăpt acasă. O zi era trecută.

Seara spuse zmeul mamei sale toată întîmplarea şi se mirară grozav de puterea lui Stan cea mare.

A doua zi îi mînă zmeoaica după apă. Fiecare luă cîte o piele mare de bivol cusută ca burduful, că în de acelea aduceau apă, alte vase n-aveau. Cînd ajunse la fîntînă, zmeul umplu pieile amîndouă cu apă şi dă să plece. Dar Stan zise:

— Ho! ho! cine să care atîta apă în toate zilele? Dacă-ţi sînt slugă, voi să te slujesc cu dreptate. Şi scoase Stan cuţitul din

şerpar şi începu a brăzda locul în giurul fîntînei.
— Ce faci, bre? întreabă zmeul.
— Ce să fac, zice Stan, voi să duc toată fîntîna odată!
— Ba lasă-te, zise zmeul, mai bine duc eu şi burduful tău, numai nu strica fîntîna; că o avem de la moşi-strămoşi.
— Cum voieşti, zice Stan, numai să nu zici, că nu te slujesc pe dreptate.
Două zile trecură. Seara iar povesti zmeul mamei sale de toată întîmplarea şi se mirară amîndoi de puterea lui Stan.
A treia zi îi trimise zmeoaica după lemne; după ce ajunseră la pădure, zmeul rupse un copaciu din rădăcină şi dă să plece către casă. Stan însă tot lega la viţe de curpen una de alta, să facă, drag Doamne, funie din ele şi să facă nu ştiu ce lucru mare cu ele.
— Ce faci, Stane? întreabă zmeul.
— Ce să fac, răspunse Stan, doară numai n-am nebunit să merg cu vreascuri acasă ca ţiganii, eu vreau să duc cu o cale toată pădurea acasă, să nu zici că nu-s slugă cu dreptate!
— Ba, zice zmeul, una ca aceea n-o fi, să scoţi tu din pămînt astă dragă de pădure toată o dată, mai bine duc eu şi pentru tine un copaci!
— Cum vreai, zice Stan, numai să nu zici că nu te-am slujit pe dreptate!
Şi luă zmeul încă un copaci în spate şi mergea gîfîind către casă, iar Stan mergea îndărăptul lui, duhănind ca un domn. Trei zile trecură, anul era împlinit. Veni rîndul să-i dea o desagă de galbini. După cină însă zise zmeoaica către zmeu:
— Mă, de noi nu va fi bine de scapă din casa noastră cu zile Stan, mergi la noapte, cînd doarme şi-l loveşte cu buzduganul chiar în frunte, auzitu-m-ai? chiar în frunte, să piară că şi deatîţa bani ce-i dăm îmi pare rău, dar mai rău îmi pare de voi şti că scapă sănătos din casa mea, c-atunci nu mai cutezăm a ieşi de-aci de frica lui.
Stan ascultase la uşă, dar nu se înspăimântă, ştiind că zmeul e prost ca miezul nopţii. Deci merse în casa lui şi culcă în pat un butuc mare de lemn, apoi după ce-l acoperi bine cu ţolul se băgă sub pat. Colo către miezul nopţii vine zmeul şi dă de vreo cîteva ori cu sabia în butuc, crezînd că s-a văieta de durere, apoi mai în urmă dete cît putu de tare cu buzduganul şi merse voios la mumă-sa.

— Noa, da omorîtu-l-ai?

— L-am şters dintre cei vii, răspunse zmeul. Adecă dimineaţa, spre mirarea lor Stan se scoală intinzîndu-se şi căscînd o gură de gîndeai că vrea să-i soarbă.

— Dar cum te hodinişi astă-noapte, Stane? întreabă zmeoaica.

— Mulţam de întrebare, stăpînă, bine, numai cît am visat ca şi cînd m-ar fi muşcat nescai pureci şi parcă peste frunte mi-a trecut un şoarece.

Şi nu se puteau destul mira de tăria lui, deci zise zmeoaica:

— Te-ai purtat bine, fătul meu Stane, ţi-ai împlinit anul foarte omeneşte acum aci-ţi e simbria, o desagă de galbini, poţi merge acasă şi să-i foloseşti în pace.

Dar Stan bine vedea că zmeul cu mumă-sa îi duc frica, deci zise hotărît:

— Eu gîndeam că barem doi-trei ani să slujesc la voi, să am cu ce merge acasă la copilaşi, numai cu atîta agonisită ce voi şti eu face cu o sută de copii? băgaţi-mă slugă baremi pe un an încă.

Dar zmeul cu mumă-sa atîta frică ştiau de Stan, încît se hotărîră a-i da şi două şi trei perechi de desagi cu galbini, numai să se vadă scăpaţi de el, deci zise zmeul:

— Stane, îţi dăm două perechi de desagi pline cu galbini, numai mergi şi ne lasă în pace. Dar Stan nu se învoi.

— Auzi, Stane, zise zmeoaica, îţi dăm trei părechi de desagi plini cu galbini, numai fii bun şi ne lasă în pace, că nu mai avem lipsă de slugă.

Stan ce cugetă puţin apoi zice:

— Fie, dacă-mi daţi trei părechi de desagi plini plinuţi cu galbini de aur, atunci plec, dar să mi-i şi ducă zmeul pînă la mine acasă. Şi se învoiră. Zmeul luă trei părechi de desagi plini cu galbini în spate şi merse după Stan. Dar zmeul aşa greu sufla de greutatea poverii încît, cînd sufla, Stan mergea fuga înainte, ca suflat de-un vînt pogan, cînd îşi trăgea zmeul răsuflarea, Stan iar venea îndărăpt tras de răsuflarea lui. Tot mergea zmeul şi tace mult timp, dar o dată nu se poate răbda să nu întrebe pe Stan:

— De ce fugi tot înainte şi vii iar îndărăpt?

Iar Stan răspunse:

— Să pot aş zbura pînă acasă, dar văd că nu te poţi ţinea de

mine şi-mi vine să mă întorc la tine şi numai una să-ţi dau cu pumnul în frunte, să te învăţ cum ai de mers pe drum cînd eşti cu mine pe cale.

Zmeul tremura şi mergea după Stan.

Cînd erau aproape de casa lui Stan, ieşiră toţi copiii în calea lor zbierînd de foame.

— Ce zic copiii aceia, întreabă zmeul pe Stan.

— Iată, răspunse Stan, copilării de-a lor, zic c-ar mînca carne de zmeu! Atunci zmeul aruncă desagii jos şi... du-te, copile!

Ce-o fi spus la mumă-sa nu mai ştiu, atîta ştiu, că din minuta aceea copiii lui Stan nu se mai văietau de foame. Mulţi din ei vor fi murit de-atunci, că doar e de mult, dar care n-au murit încă, aceia şi azi trăiesc.

Auzită de la un primar din Reteag şi scrisă în Deva ca pedagog.

NOROCUL ŞI MINTEA

Într-o pădure mare s-au întîlnit odată doi oameni, unul mergea către răsărit şi celălalt către sfinţit, se prinseră la vorbă.

— Bună ziua, vere! zice unul.

— Să fii sănătos, zice celălalt, dar de unde şi pînă unde?

Vin din lume
Făcînd tot trebi bune;
Şi mă duc în lume
Să fac tot trebi bune,

zise cu îngîmfare unul dintre oamenii cei doi:

— Dar cine eşti tu şi unde mergi şi de unde vii?

— Eu, răspunde celălalt, sînt Mintea, umblu prin lumea asta sucită şi dreg ce strică blăstămatul de Noroc.

— Cum poţi vorbi tu aşa, că eu sînt Norocul?

— Mă gîndeam, că tu vei fi, că eşti prea îngîmfat.

— Şi de ce să nu fiu îngîmfat? întreabă Norocul, de ce să nu fiu fudul şi sumeţ? Au nu eu fac tot ce-i bun în lumea asta? Bogăţiile cele mari cine le dă oamenilor? Nu Norocul? Muierile cele frumoase cine le dă oamenilor? Nu Norocul? Rangurile şi domniile cine le împarte? Nu Norocul? Dacă toate acestea le face Norocul, trebuie să fiu fudul, că eu sînt Norocul!

— Aşa, aşa, grăi Mintea clătinînd din cap, tu faci bogat pe cîte-un nemernic, care apoi subjugă şi chinuieşte mulţime de oameni, pînă ajung eu la el de-l mai mustru puţin: dar orbit de bogăţie nu m-ascultă mai niciodată; tu ridici la domnie pe cîte-un tigru setos de sînge... şi alte bazaconii mai faci, apoi zici că fericeşti lumea; vai de lume ar fi, dacă ar fi lăsată numai pe mîna ta! De n-aş merge eu tot în urma ta, cîţi oameni sînt atinşi de mîna ta, toţi ar turba ori ar nebuni, numai eu mai ţin cîte pe unul în frîu: apoi afară de aceea să nu crezi tu că fără mine poţi îmbogăţi nici baremi pe cineva, necum ferici!

— Nu?

— Nu!

— Hai să ne rămăşim!

— Hai!

Şi se iau amîndoi pe drum înainte pînă ajung la marginea pădurii acolo dau de-un om, care aduna nişte uscături să-şi ducă

de foc.

— Să mă laşi pe mine să mă înţeleg cu omul acela, zise Norocul fudul.

— Bucuros, zice Mintea, înţelege-te cît îţi place!

Şi prinde Norocul la vorbă cu omul.

— Ce cauţi p-aici, măi omule?

— Am venit, bade, după vreo două lemne de foc.

— Unde-ţi este carul? Cu ce ai să le duci acasă?

— Sînt om sărac, nu am car nici coadă de vită la casă: o să le duc în spate.

— Hm! zise Norocul şi nu-ţi sînt prea grele în spate de aci pîn-acasă?

— Le uşurează sărăcia…

— Măi omule, uite, aici ai o pungă de bani, mergi acasă, cumpără-ţi car şi boi, vaci şi oi, să ai de dulce-n casă şi să nu mai cari lemne-n spate.

— Dumnezeu te ţină, zise bietul om sărac şi plecă voios pe coastă la vale, punînd punga-n mîneca cămeşei.

Cînd a fost lîngă sat, dă de neşte ţigani pescuind într-o băltoacă. El, în loc să-şi ţină drumul, se băgă-n băltoacă şi prinde peşti cu ţiganii. Şi stă pînă cătră seară. Dar cînd merge acasă cu cîţiva pescuţi, merge însă fără de pungă, căci o scăpase-n băltoacă şi atîta n-a mai aflat-o.

— Dar tu ce vii aşa tîrziu din pădure, barem adus-ai lemne?

Bărbatul spuse muierei toată întîmplarea: cum s-a-ntîlnit în pădure cu doi oameni; cum unul i-a dat o pungă de bani; cum el venind cătră casă a văzut pe ţigani pescuind în băltoaca de lîngă sat şi uitînd de pungă s-a apucat şi-a pescuit şi el cu ţiganii, iar punga a pierdut-o în băltoacă.

Auzind muierea toate acestea, era să se prăpădească de supărare şi începu la el:

— Nărodule şi prăpăditule, dacă ai căpătat tu o pungă de bani nu puteai veni acasă să ne cumpărăm, vite de jug şi hrană la copii!? Şi mi ţi-l sfădi şi mi ţi-l ocărî numai ca pre el, de gîndeai că-n veci nu s-or mai împăca.

A doua zi iar merse omul în pădure: Norocul cu Mintea erau tot acolo. Cum vede Norocul pe om mergînd în pădure numai cu săcurea se mînie de gîndeai că are să-l prăpădească cum s-a apropia de el; dar Mintea-i zise, nu te înfuria, Noroace, mai bine-ţi mai cearcă o dată norocul cu el, că să mă crezi, că el nu e

vinovat.

— Cum de vii iar numai cu toporul la pădure? unde-ţi sînt boii şi carul? ce-ai făcut cu banii de ieri? I-ai beut în crîşmă? Ce?

— Răspunde! zice Norocul înfuriat.

— Să fie cu iertăciune, moşule, zise bietul om; mergînd către casă cu punga în mîneca cămeşei, am ajuns pînă la balta de lîngă sat; acolo neşte hăramuri de ţigani pescuiau şi scoteau neşte drăguţi de peşti de să tot mănînci din ei. Am lăcomit şi eu, flămînd cum eram, să-mi prind vreun pescuţ, să mi-l frig pe cărbuni dacă ajung acasă. Cum am umblat, cum nu, destul că mi-am pierdut punga; de aceea venii iară să duc uscături în spate.

— Na! zice Norocul, îţi mai dau o pungă de bani, mergi şi-ţi cumpără boi şi car şi să nu te mai văd cărînd lemne în spate. Dar vezi şi mai prăpădeşte iar banii!

Şi mulţămeşte omul Norocului şi merge tot cu banii în mîneca cămeşii pînă intră-n sat; acolo, înaintea birtului se băteau doi oameni beţi; el, nu, să-şi caute de cale, intră între ei să-i domolească, să-i împace. Şi unde mi se pun amîndoi beţivii pe el şi dă-i, dă-i! pînă-i sfîrtecară toate hainele şi-l bat ca mărul. Scăpînd ca printre pene, fuge ca din puşcă oblu acasă, dar punga ca-n palmă, nu-i şi pace!

Muierea cum îl vede bătut şi zdrănţuit prinde la el:

— Aşa că tu în loc să mergi la pădure s-aduci lemne, în loc să-ncerci doară vei da de omul cel bun de ieri, să te mai miluiască cu ceva, tu umbli prin făgădaie, tu te baţi cu beţivii, prăpăditule, hăbăucule, neghiobule…

— Dar taci muiere, că doară din pădure vin, iar am căpătat o pungă de bani, dar cînd veneam către casă am aflat pe vărul Culiţă şi pe cumătrul Pahon pricinuindu-se la birt şi-am voit să-i despart, iar ei cam beţi cum sînt, mă bătură şi-mi sfîrticară cămaşa, apoi fugind către casă, ce mai ştiu eu unde am pierdut punga?!

Nici să fi turnat unsoare pe foc parcă nu s-ar fi bobotit mai tare, de cum s-a bobotit muierea, cînd a auzit vorbele acestea.

În cealaltă dimineaţă iară plecă omul nostru în pădure, fireşte numai cu toporul pe umăr. Pînă nu plecă de-acasă, bătutu-i-a muierea perele cum să se poarte de s-ar întîlni cu omul cel bun, cum să se roage de iertare şi, de i-ar mai da ceva, cum să vină sfoară acasă.

Cînd îl vede Norocul apropiindu-se de pădure tot numai cu toporul pe umăr, şi mai zdrenţos decît în celelalte zile şi tot zgîriat, sta să-şi iasă în piele.

— Îmi vine să-l toc în cap, să-l omor, zice Norocul cătră Minte, că încă atîta necaz nime nu mi-a făcut ca mişelul acesta.

— Domoleşte-te, îi zice Mintea, nu el e de vină, ci eu; pînă nu-l voi adia eu cu mîna, să-i dai tu toată bogăţia lumii acesteia şi tot nu va avea parte de ea. Dacă chiar vrei să cunoşti puterea mea, dă-i acum, o sumă de bani cît de mică şi vei vedea ce spor va face cu ea, că o să-i sar într-ajutor.

Dar Norocul nu se poate răbda, să nu ocărască pe bietul om, iar în sfîrşit îi dete iarăşi o pungă de bani şi-i zise:

— Îţi mai dau o dată, acum cumpără-ţi măcar şi ştreang pe ei, că nu-mi pasă, că de trei ori te-am dăruit, încît de aveai cap… puteai să te faci ca un grof.

— Noa vezi aşa, zise Mintea, de-avea cap, tu parcă nu ai auzit zicala:

Cap ar fi, dar minte nu-i,
Ăsta-i lucru dracului!

Şi adie mintea numai cu-un deget pe om şi-ndată se cuminţi omul nostru, sărută mîna moşnegilor şi le mulţămi pentru daruri. Apoi o apucă lin cătră casă, ca oamenii cei cu minte.

După ce ajunge acasă, arătă nevestei punga plină de bani, îi dădu să cumpere de-ale mîncării şi el luă din bani trei sute numărate şi-i puse-n şerpar, să meargă la tîrg să cumpere car, boi, şi o vacă cu lapte, iar ceilalţi bani îi dădu muierii să-i pună chiar pe fundul lăzii.

După ce mîncară ei împreună, după ce se schimbă cu hainele cele mai bunişoare ce le-avea, plecă la tîrg să cumpere boi, vacă cu lapte şi car. Cînd plecă îl învăţă muierea cum să le aducă:

— Bagă de seamă, zice muierea, cumpără şi jug, şi funii la car, boii-i vei prinde-n jug, vaca o vei lega-o-n feleherţul dinapoi, iară tu vei şedea pe feleherţul dinainte şi-i mîna boii încet, să nu se obosească, numai din cînd în cînd îi striga la ei:

— Ho Bourean, cea Surilă! apoi din cînd în cînd te mai uită şi-ndărăptul carului la vacă; viţelul să-l legi lung de grumaz cu o funie, iară celălalt capăt al funii îl înfăşuri pe lîngă grumazul

vacii. Bagă bine de seamă, c-aşa fac gazdele.

Şi ascultă omul, apoi îşi făcu trei sfinte cruci, zise un Doamne ajută şi plecă, iar a treia zi intră-n sat şăzînd pe feleherţul unui car nou şi strigînd:

— Ho, Bourean, cea, Surilă!; de feleherţul din dărăpt al carului era legată o vacă şi de grumazii vacii un viţel ca de nouă săptămâni, vinea adică chiar precum îl povăţuise muierea. Părerea de bine a muierii, că a ascultat.

Iar oamenii din sat se mirau de unde el, un sărăntoc, avu atîţa bani odată? Ba se chiar ciudeau şi ziceau:

— Mă, de cînd a dat norocul de el, parcă e şi mai cuminte!

În sat era plin, că el are o mulţime de bani scumpi. Deci, cine avea ceva lucru frumos de vîndut, numai la el mergea. El era însă om cuminte, nu cumpăra toate nimicurile, ci numai de ce avea neapărată trebuinţă.

Într-o zi el era la ogor, cu boii şi cu plugul lui, copilul cel mai mărişor ca de şase ani mîna boii la jug. Era chiar într-o miercuri, parcă amu văd, zi de post. Acasă la muiere merg doi ţigani c-un peşte cît un copil de trei ani.

— Cumpără, jupîneasă, peştele acesta de la noi, că e prea bun, noi nu ne-ndurăm să-l mîncăm, dă-ne ce ni-i da pe el şi să-l mîncaţi sănătoşi.

Muierea cumpără peştele şi-l spintecă să facă mîncare din el. Adecă cînd îl spintecă: Zdupp o pungă de bani din foalele peştelui.

Ăsta nu fu scump peşte, zise muierea şi puse punga bine. După aceea nu trecu vreme de un ceas bun şi vine la ea o muiere beată c-o traistă de făină:

— Tu, Măriucă, dă-mi două groşiţe pe făina asta, îi da-o la purcei ori la vacă, iar baba Todora ş-ar stîmpăra inima c-oleacă de rachiu.

Nevasta numai să se vadă scăpată de Todora cea beutoare îi dădu două groşiţe pe făină şi-o goli în lăturariul porcilor. Adecă şi din făină huzdup! o pungă cu bani.

Dacă veni bărbatul acasă îi spuse muierea toată întîmplarea, iară el răspunse:

— Pungile acelea ale mele au fost şi-ale mele sînt iară, că aşa a fost hotărît, ceea ce a căzut din peşte o pierdui în baltă colo pescuind, peştele a mîncat-o, ţiganul l-a prins dară Dumnezeu l-a-ndemnat pe ţigan să vină la noi cu peştele, iar pe

tine să-l cumperi; punga cea din făină, numai aşă a putut ajunge acolo:

— Cînd cercam să despart pe beţivii ceia la birt, ei îmi sfîrticară cămaşa şi eu pierdui punga; Tudora cea beţivă cobora treptele cu traista cu făină pe umăr, ea a aflat punga şi-a ascuns-o în făină. Beată fiind a uitat de ea, acum nemaiavînd pe ce bea, ţi-a vîndut ţie punga cu făină cu tot pe două groşiţe: ieftină făină! Dar punga a mea a fost şi la mine a venit iară singură. Să mulţumim numai lui Dumnezeu de darurile cu care ne-a învrednicit.

În scurtă vreme adunară loc mai mult decît un grof, că dezlegară pungile şi tot cumpărară şi cumpărară iar oamenii ziceau:

— Pe acela ştiu că l-a păscut un noroc; iară muierile, ca mai sfătoase adăugau:

Norocul şi cu Mintea vreau să-l facă domn cu puterea. Şi ele aveau dreptate!

Cine o ştie mai departe, eu nu-l opresc, spună-o, că eu atîta o-am auzit, cît v-am spus-o.

Auzită şi scrisă în Rodna Veche.

ISTEAŢĂ ŞI PACE

Zice că a fost o dată un împărat, gazdă nu tîndală, oile lui se vedeau şi se cunoşteau dintre ale altor botezaţi, boii lui erau cei mai frumoşi, în tot satul. Apoi mai departe avea doară ţări întregi, că doară de aceea era el împărat: unele le moştenise de la tatăl său, altele le cîştigase el vitejeşte, că-i plăceau bătăile. De la mumă-sa îi rămase mult aur şi argint şi adiamante, putea deci cu drept cuvînt zice că-i bogat cumu-i data. O dată, hai drace, că el face un plug de aur şi merge să are cu el. Arînd pe cel hotar, iată vine la el un moşneag:

— Bun lucru, înălţate împărate! moşneagul dete adecă bineţe.

— Bun, da scump, moşule, îi răspunde împăratul, care nu pricepuse cum se cade pe bătrîn; se vede că nu ştia bine româneşte, ce de altcum nu-i mirare pentru împăraţi, că doară şi ei au numai un cap, apoi într-un cap numai, nu pot nici ei băga atîtea feluri de limbi, cîte neamuri de oameni au în împărăţie! Deci împăratul, aşa, mai slăbuţ, cum poate el zdrobi româneşte, zise către vîj:

— Moşule, ce gîndeşti că ar fi vrednic plugul acest de aur? (împăratul credea că vîjul despre plug a zis: „bun lucru”). Dar vîjul îi răspunse fără pic de gîndire:

— Înălţate împărate, de n-a ploua în luna lui mai, nu-i vrednic nici o coajă de mălai!

Cu aceste vorbe merse moşneagul mai departe.

Împăratul se gîndi mult la vorbele ţăranului şi le află de adevărate, căci gîndise precum era într-adevăr: „De nu va fi ploaie în luna lui mai, de bună seamă că mai mult va fi vrednică o coajă de mălai decît plugul acesta, că din el nu poţi mînca, pe cînd cu coaja îţi alungi batăr o dată foamea, cît de cît.” Deci se pune împăratul şi vinde plugul cel de aur şi cumpără o moară chiar lîngă casă, că moară n-avea pînă într-aceea şi se gîndi, ce să mai împartă el bucatele cu alţii pentru măcinat; mai bine să capete el ceva de la moară! Gîndul nici n-a fost rău de altcum.

După ce avea acum şi moară, se gîndeşte să se însoare că era holtei cam stătut şi-acum şi-avea cu ce-şi ţinea muierea că doară un împărat are venituri, nu ca noi, dar şi cheltuieli îndoite şi înzecite ca noi, fără îi aduce moara cîştig frumos.

Se pune deci şi începe a se cam uita printre cele fete, să

vază care ar fi de el? într-acelea iar se întîlneşte cu moşneagul cel de la arat.

— Bună vremea, moşule!

— Bună să-ţi fie inima, înălţate împărate! Da de unde şi pînă unde?

— Caut ce nu am moşule.

— D-apoi să fie într-un ceas bun şi cu noroc, înălţate împărate, dar te rog de una: nu te lăcomi la rang, la neam, la avere, la zburdălnicie; dumitale îţi trebuie o muiere isteaţă; aşa-ţi caută una, care va fi mai isteaţă; nici nu merge dumneata pe la ele, scrie numai cărţi în toate părţile, răvaşe în toate oraşe, că vreai să te însori şi vei lua de nevastă pe fata cea mai isteaţă şi mai cuminte, fie chiar şi dintre oamenii de jos, dintre plugari, apoi să văd eu dacă nu nimereşti bine!

— Bine, moşule, dar cum voi şti eu care-i mai isteaţă?

— O, Doamne, înălţate împărate, scrie în toate cărţile şi răvaşele aşa: că pe aceea o vei lua de muiere, care va veni la palatul Măriei tale mai întîi, dar cum? nici călare, nici pe jos, nici îmbrăcată, nici dezbrăcată, nici pe drum, nici pe de lături, nici cu cinste, nici fără cinste!

— Bine, moşule, dară poate-se una ca asta?

— Şi de ce să nu se poată? bată-şi capul cine vrea să fie împărătească!

Merge împăratul acasă, face cum l-a învăţat moşul şi aşteaptă în pace văzîndu-şi de moară, de moşie şi de împărăţie.

Mult şi-au bătut capul cele fete de crai şi de împăraţi, de grofi şi de baroni, de boieri şi de fruntaşi din toate satele şi oraşele împăratului, cum să facă să se mărite careva după împăratul, dar în zadar le fu truda că nu izbuti nici una. Vestea merse pînă în poporul de rînd, şi ce să vedeţi? Ce nu putură scoate la cale domnii cei mari şi învăţaţi, o fată de ţăran o să ducă la îndeplinire! Chiar a doua zi-şi lepădă toate hainele de pe sine şi se îmbrăcă într-un leşteu şi astfel îmbrăcată prinde o vrabie şi-o pune într-un blid, o acopere cu alt blid şi se suie călare pe un ţap şi pleacă astfel călare, cu picioarele pe jos şi merge tot dintr-o margine a drumului pînă în cealaltă. De către seară ajunge la palatul împăratului şi intră înlăuntru. Toţi încep a rîde de călăria şi de mersul fetei, dar mai tare de călăria ei. Împăratul nu rîdea, îi plăcea fata, că era frumoasă şi isteaţă şi credea că va fi şi de neam mare. Deci zise împăratul:

— E drept că ai venit cum am zis, numai una tot te strică, să văd cinstea – necinstea, şi dacă şi aceasta ai nimerit-o, încă azi ne cununăm. Fata îi întinse blidele, împăratul ridică cel de deasupra şi vrabia zbîrr! zboară ca glonţul, încît împăratul rămînînd înmărmurit scapă blidul din mînă de se făcu tot bucăţele.

— Ei bine, draga mea, zice împăratul, acum să-mi spui a cui eşti şi de unde?

— Eu, înălţate împărate, sînt dintr-un sat cu oamenii, fata unui român, plugar, după munca lui trăiesc toţi domnii şi toţi leneşii din împărăţia Măriei tale.

— Prea bine, însă deoarece tu eşti fată de plugar şi eu numai după isteţime te fac împărăteasă, poftesc de la tine ca să te prinzi că nu vei face nici o judecată, că îndată ce ai cuteza să faci şi numai una cît de mică, te alung să mergi îndărăpt, aşa precum ai venit.

Fata se învoieşte şi astfel împăratul o duce la altar numaidecît, şi-l cunună un cinstit părinte, după cum li era legea şi obiceiul, fireşte după ce o îmbrăcară ca pe o fată de împărat, că doară nu ar duce-o la sfînta cununie, colo înaintea icoanelor, Doamne fereşte, numai iaca aşa!

Nu trece multă vreme după cununie şi împăratul trebuie să meargă la bătaie, să ia viaţa la vreo cîteva mii de oameni buni de lucru, el care nici la o muscă nu-i poate da viaţă. Împărăteasa rămîne acasă să aibă grijă de una-altă, dară mai cu seamă de moară, apoi afară de aceea cîte nu mai are omul de lucru dacă vrea să şi-l caute, că doară lucrul nu mai are sfîrşit numai cînd intrăm în mormîntul rece, unde gluma trece.

Într-o zi iară merge împărăteasa să mai vadă de cea moară, că doară nu se putea încrede numai în credinţa morarului. Acolo află pe doi oameni sfădindu-se, un român şi un sas. Românul adecă dusese ceva bucate la moară pe spatele unei mărţine. Sasul era la moară, şi dusese bucatele în carul tras de doi boi săseşti.

Românul legase mărţina de carul sasului, şi pînă erau amîndoi în moară aceea fătase şi se trase mînzul sub car. Sasul nu mai poate de bucurie că carul lui a fătat un mînz; nu era chip să-l poată cineva face să priceapă cum că mînzul nu poate fi decît de la mărţîna românului, el nu mai da două cu două, că mînzul este al lui, să sub carul lui l-a aflat, că românul n-a adus

de acasă decît iapa cu sacul desăgit pe şeauă, iar în urma iepei nu era nici un mînz, decît un sas, care însă era mai mare, şi decît iapa, şi deci n-a putut să fie mînzul acelei iepe, şi cine ştie cîte nu îndrugă sasul în prostia lui.

Văzînd împărăteasa cearta, uită că nu are drept să facă judecată şi zice către cei doi pricinaţi:

— Măi oameni buni, plecaţi amîndoi în două părţi, care cu ce-are; tu, sasule, cu carul tău, şi tu, române, cu mărţina ta; după care va merge mînzul, al aceluia să-i fie, că a aceluia se cade să fie. Fireşte că pricinaşii au trebuit să se supună la judecata împărătesei, dară mînzul naibei, spre năcazul sasului, merse după mărţîna românului. Acum văzînd sasul una ca asta, se mînie foc pe român şi pe împăcător, că nu pierduse în viaţa lui nici un proces şi-acum să piardă, şi chiar faţă c-un român, şi înaintea împărătesei! îndată ce veni împăratul acasă, merse şi-i spuse întîmplarea. Împăratul ascultă pîra sasului pînă la capăt, apoi îi spuse verde în buze că: „Lege mai dreaptă decum v-a făcut Măria sa împărăteasa, nici un împărat din lume nu vă poate face”, dară se şi cam năcăji împăratul văzînd că nevasta se amestecă în lucrurile lui, fără slobozenie.

De cumva erau pe atunci advocaţi, ce mai ştii, poate aflu vreun paragraf cu care să arate, că carul sasului a fătat mînzul, aşa însă din lipsă de advocat rămase dreptatea pe partea românului, precum o făcuse împărăteasa. Numai atunci se făcu şi românului dreptate, ci cine i-o făcu, era cît pe aci să o păţească cît de rău.

Împăratul chemă pe împărăteasa înainte, îi spuse că mai mult pită şi sare pe o masă nu pot mînca, şi că ea să se gîndească în trei zile ce are de gînd să-i ceară, că îi va da orice va încăpea pe o căruţă numai iertare să nu ceară, că iertare nu-i poate da.

Vorba împăratului fu vorbă sfîntă. A treia zi dimineaţa stăteau două căruţe gata de cale dinaintea uşei palatului, într-una să-şi pună împărăteasa cîte ceva, şi într-una să se urce împăratul să o petreacă pînă între hotară. Împărăteasa însă nu vrea să primească nimic de la împăratul, zicînd că ea n-are ce face cu atîta avere, cîtă ar încăpea într-o căruţă, că se îndestulează numai cu cît va putea strînge în braţe. Nu-şi ia deci chiar nimic, fără se pune lîngă împăratul în căruţă şi pleacă, poruncind ca cealaltă căruţă să nu vie în zadar cu ei, că ea n-o

primeşte nici plină, necum goală! Cîţiva miniştri încă o petrecură pînă între hotară, în altă trăsură, fiind foarte mîhniţi că trebuie să se despartă pentru totdeauna de o împărătească atît de isteaţă şi de cuminte, apoi frumoasă, Doamne! După ce ajung între hotară se coboară toţi din trăsură şi începură a-şi lua rămas bun. Deci împăratul o mai întrebă încă o dată:

— Dar vezi, muiere, de cere ceva că orice-ţi dau, numai iertare, cum ţi-am spus nu pot să-ţi dau, deci iertare nu cere.

Atunci ea zise:

— Înălţate împărate, iertare nu-ţi cer că nu-s vrednică de ea, dar zici că-mi dai ce voi putea strînge în braţe?

— Dau, iată aud şi miniştrii mei!

Atunci împărăteasa se răpede şi cuprinde pe împăratul în braţe zicînd:

— Numai atîta îmi trebuie şi nimic mai mult!

Pacea fu gata. Toţi se suiră în trăsuri şi se întoarseră la palat precum şi veniseră; împăratul şi împărăteasa într-o trăsură drăgostindu-se, iară miniştrii într-altă trăsură, clătinînd din cap şi zicînd: „Isteaţă şi pace!”

Auzită în Năsăud, cînd eram şcolar.

MĂR ŞI PĂR

A fost o dată ca niciodată. A fost un împărat şi o împărăteasă, care cu toate că erau trecuţi cu anii, nu aveau nici un copil, de care să se bucure, care să facă să le treacă de năcazuri, să mai uite de suferinţele vieţii acesteia, căci, ca şi acum, atunci încă erau suferinţe; n-aveau nici un copil, pe care din dragoste părintească să-l dezmierde, împodobindu-l ca pe-un copil de împărat şi sărutîndu-l ca pe-un singur copil la o casă părintească.

Toate acestea ar fi fost şi ar fi trecut, dar durerea cea mai mare era, că nu avea cine să moştenească scaunul împărătesc, avuţiile cele multe, căci avea împăratul multă blagă, multe scumpeturi, din care să fi mîncat cu lingura şi tot nu s-ar fi gătat în veci.

Dar ce plăteau toate, dacă nu avea cine să le folosească?

Şi astă durere cît de cu greu, totuşi mai trecea; de una însă erau mai îngînduraţi ca de toate, şi aceea era că li se stinge sîngele, seminţia lor.

Oh! Doamne! Şi mare era lucrul ăsta. Cînd îşi aduceau bieţii aminte de aceasta, plîngeau ca şi nişte copii mici. Cum să nu? Cum să nu aibă năcaz şi suferinţe, cum să nu-l ajungă jalea pe oricine, cînd ştie că n-are cine să-l cînte, cine să-l plîngă cu adevărată durere la moartea lui, şi cine să-l pomenească cu sfinţenie după aceea?

Nu însă numai ei erau supăraţi, tot poporul din împărăţia lor era pătruns de durere, văzînd că se stinge seminţia împăratului; şi vai, ce oameni buni erau, şi împăratul şi împărăteasa ca şi-o bucată de pîne! Nu era om în întreaga împărăţie, căruia să nu-i fi făcut un bine, nu era sărac, pe care să nu-l fi ajutat; nu era bolnav, la care împărăteasa să nu-i trimită ceva bun îndată ce auzea de boala lui.

Toate acestea erau prea mult de la un împărat, şi chiar pentru asta era în jale toată împărăţia, văzînd că neamul bun de oameni se împuţinează.

Se temeau ca nu cumva să deie peste vrun neam rău de oameni, care tocmai aşa să le amărască zilele, precum le-a îndulcit împăratul de-acum.

De-a mai avea copil a trecut nădejdea, căci erau bătrîni, îşi puseră dară nădejdea-n Dumnezeu, se lăsară în voia lui, fiind

încredinţaţi că Dumnezeu toate le face cu socoteală pentru binele oamenilor, şi oamenii nu trebuie să judece despre ceea ce face Dumnezeu, căci el într-un chip ne iubeşte pe toţi, apoi nici nu ştim ce ni-e bun nouă, numai Dumnezeu ştie, care nu face decît bine.

Într-o zi venind împăratul cu împărăteasa de la biserică şi trecînd peste un pod, văzu împărăteasa în apă un peşte foarte frumos, deci îi zise împăratului:

— Uită-te, împărate, în apă, ce peşte frumos! acela ar fi foarte bun de prînz, mi-e şi dor de peşti proaspeţi, căci de mult nu am mîncat; la cel din apă mi se dă.

Se uită şi împăratul, şi văzu peştele. După ce ajunse acasă, dete poruncă pescarilor, ca să prindă vreo cîţiva peşti de care văzură.

Cîţi pescari au fost în oraş şi-n apropiere, toţi s-au dus să împlinească porunca împăratului cît de în grabă. Căutară mult timp, dar degeaba s-au trudit, căci numai unul a aflat de felul acela, cum spusese împăratul, dar totuşi era destul, ca să-i treacă împărătesei de dorul peştilor.

Bucătăreasa, o ţigancă, se şi puse îndată să pregătească din acel peşte o mîncare cît se poate de bună, îşi adună dar toată iscusinţa, ca să poată face o bucătură, care să-i placă împărătesei.

Cînd era mai fript, gustă de sare, dar cu toate că a pus destulă, era ca şi cînd n-ar fi pus, mai puse deci şi gustă iar, dară nici acum nu era sărat deplin, şi-a treia oară puse, şi mai gustînd o dată o află bună.

Acum putea să o ducă împărătesei, care tot aştepta să se frigă o dată.

Mîncă împărăteasa, iar oasele le dete la o căţea. După cîtva timp băgară de seamă, atît împărăteasa, cît şi bucătăreasa, că au pornit grele; căţeaua încă se vedea a fi prins căţei.

La nouă luni de la mîncarea peştelui, împărăteasa a născut un copilaş frumos, pe care l-a numit „Măr”. Îşi poate închipui orişicine bucuria împăratului, a împărătesei şi-a întregului popor.

Bătrînii aveau la cine să se bucure, pe cine să sărute, era cine să le urmeze în împărăţie, şi cine să le moştenească averile, iară poporul acum, nu se temea că se va stinge neamul cel bun.

Ştiură toţi bine că această întîmplare e numai de la

Dumnezeu, deci nu încetară a-l lăuda pentru împlinirea rugăciunii lor.

Tot în ziua aceea mai de către seară născu şi bucătăreasa un copil, pe care îl numi „Păr”. Căţeaua puiase încă de mult şase căţei, tot unul ca altul de frumoşi; acum erau mari.

Tot din braţe-n braţe, creştea Măr, copilul împăratului; cînd era la mumă-sa, cînd la tată-său; dar nici Păr, copilul bucătăresei, încă nu se lăsa de crescut şi cu toate că Măr era ţinut mai bine şi mai odihnit ca Păr, care trebuia după ce mai crescuse, să ajute mamei sale, totuşi erau unul ca şi altul, parcă ar fi fost chiar fraţi gemeni şi la un cost. Împărătesei nu-i plăcea de aceasta şi s-a gîndit mult, cum să facă, ca să se cunoască bine copilul ei din al bucătăresei, dar ce-a gîndit să facă a lăsat pe alte timpuri.

După ce au trecut de opt ani, au început a merge la vînat; şi-au împărţit cînii cei şase de la căţea; Măr i-a numit pe-ai lui: Florian, Cioban şi Frunză-de-Măgheran, iar Păr i-a numit: Bujor, Rozor şi Cetina Brazilor; cînd de ici, cînd de colea, săgetau cu arcurile lor cîte ceva şi duceau la părinţi.

O dată fiind iar amîndoi în pădure la vînat, s-au făcut fraţi de cruce, jurîndu-şi dragoste vecinică.

După ce s-au făcut fraţi de cruce, Măr nu a mai vrut să poarte veşminte de cele scumpe, ci numai de acelea de care avea şi Păr, apoi părinţii ce nu ar fi dat pentru iubitul lor, care acum nu era copil, ci voinic, i-a făcut şi lui Păr tot aşa vestminte frumoase ca şi lui Măr.

Acum chiar nu se puteau cunoaşte unul din celălalt. Nu era nici un semn, prin care să se deosebească unul de altul. Pînă acum, cînd baremi de pe vestminte se cunoşteau, mai putea suferi împărăteasa, dar acum nu. De multe ori vrea să-şi dezmierde feciorul cu cîte un sărutat şi săruta pe al bucătăresei; de multe ori vrînd să-şi ţină feciorul cu cîte ceva mîncări mai bune chema pe-al bucătăresei. Îşi puse dar de gînd, că neapărat îi va face vreun semn lui Măr, de pe care să-l cunoască.

O dată venind iar amîndoi de la vînat, împărăteasa-şi cunoscu odrasla, căci o strigă: „Mamă”. Ea îl chemă de sine, şi cu un fier ce l-a fost ars în foc, îl înfieră la mîna dreaptă.

Ca şi un leu răcni Măr, cînd simţi că e înfierat şi zise:

— Mamă, mi-ai mîncat norocul! Fără noroc voi fi deci în lume şi pînă atunci nu mă odihnesc, pînă ce nu-mi capăt iar norocul,

căci fără noroc nu pot sta. Vă las cu Dumnezeu!

Împăratul şi împărăteasa, cînd auziră aceste cuvinte ale fiului lor, leşinară de durere, îl rugară să nu se ducă, dar toate rugăciunile lor, a lui Păr, şi a întregului popor fură zadarnice. El răspundea:

— Mă duc ca să-mi împlinesc cît mai iute viaţa cea fără noroc, şi ajutînd Dumnezeu, să îmi cîştig iarăşi cea cu noroc.

Cînd plecă, fratele său de cruce, Păr îl petrecu cale de două zile, şi îl rugă baremi lui să-i spună adevărat pentru care pricină se duce, căci se temea să nu-i fi părut rău, pentru că el, fecior de împărat, s-a făcut frate de cruce cu un fiu de bucătăreasă.

— Frate, să mă crezi, răspundea, mama mi-a mîncat norocul, eu nu le-am spus lor, dar trebuie să mor; tu însă cînd vei vedea pe mărama aceasta, pe care ţi-o dau acum, trei picături de sînge, să ştii că am murit, vino şi mă caută, căci de mă vei afla iar voi fi cu noroc, dar pînă atunci nu.

Şi-i dete o maramă.

— Atunci, frate Măr, nu te las; acum voi veni şi eu cu tine, că dacă vei da de vreo nenorocire, atunci îndată să te pot scoate.

— Lasă-mă, frate, rogu-te, să mă duc şi vină de mă caută, cînd va fi de lipsă.

Se sărutară şi se despărţiră.

Măr, însoţit de cei trei cîni ai lui, a mers prin o pădure pînă unde văzuse o licurire de foc. Acolo erau nişte păcurari la oi.

— Bună seara! zise Măr.

— Să ai noroc, străinule! răspunseră păcurarii, dar şezi cu noi aici pe butucul acesta, căci ştim că eşti ostenit.

— De ostenit nu sînt ostenit, căci numai de astă dimineaţă călătoresc. Dar faceţi bine şi îmi daţi puţină apă să beau, căci nu mai pot de sete.

— Apă n-avem, răspunseră păcurarii, dară îţi dăm să beai zăr, de care bem şi noi.

Bău dar zăr de care n-a mai băut niciodată şi-i plăcu, totuşi nu putu să nu întrebe, pentru ce n-au apă.

— Ei, frate, răspunseră păcurarii, aici în apropiere se ţine un zmeu, care bea toată apa din izvorul nostru, vitele ni se împuţinează, că le mîncă şi el, dar şi mor de sete. Am vrut să mergem de aici, dar nu ne lasă, ci precum a zis, nu se odihneşte pînă ce nu ne va mînca pe toţi. Precum vedem, ne sînt numărate zilele, şi ale nostre, şi ale tale, căci nu te va mai lăsa

să te duci de aici, cum nu ne lasă nici pe noi.

— Voi cerca să mă lupt cu el, dacă nu vor putea face cînii mei nimic cu el.

— Şi te-ai încumeta să-ţi cerci puterile cu el?

— De cînd eram de opt ani, toată ziua cu cînii mei am fost la vînat, am omorît ca copil urşi cu ajutorul fratelui meu, dar acuma că-s voinic să nu încerc cu un zmeu, am nădejde în cînii mei, ca şi în mine.

Nici nu gătă bine vorba, cînd auziră o zbierătură în pădure, de care vitele şi cînii păcurarilor aşa s-au înfricoşat, încît toate s-au strîns grămadă la un loc.

— E aci zmeul, ziseră păcurarii, iar ne duce cîteva vite.

Atunci voinicul îşi strigă cînii lîngă sine şi merse cătră zmeu; cînd era aproape de zmeu, care arunca foc din gură, îi zise:

— Nu fi aşa de turbat, focul din gură-ţi nu-mi strică, numai mă încălzeşte, căci nu mi-e frică de tine.

— Cine eşti tu de-mi stai în cale? întrebă zmeul, doar nu eşti tu Măr sau Păr cu cînii tăi?

— Eu sînt, răspunse voinicul, dar ce ai tu cu oamenii aceştia de omenie, de nu le dai pace să trăiască de pe-o zi pe alta?

— Vreau să trăiesc şi eu bine, mai ales azi, cînd te voi mînca şi pe tine cu cînii-ţi cu tot, zise zmeul.

— Aşa? răspunse Măr. Îşi strigă apoi cînii:

— Na Florian! Na Cioban! Na Frunză-de-Măgheran! prindeţi-l şi ţineţi-l!

Numai aceasta o aşteptară şi cînii: îndată săriră la el şi-l prinseră de grumazi. Măr se duse şi îi tăie capul.

Trupul l-a dat la cîni, iară capul l-a ars şi oasele le-a pisat tot praf şi praful l-a suflat în vînt.

Bucuria păcurarilor era nespusă de mare, căci acum nu aveau de cine se teme, îşi puteau prăsi vitele în tihnă. Îi mulţămiră foarte şi-l rugară să primească dăruinţa jumătate din vitele de la ei.

Măr nu s-a învoit nici cum, dar numai aşa scăpă de ei făgăduindu-le că le primeşte cînd se va întoarce.

După aceea îşi luă rămas bun de la ei şi plecă.

A mers iar o bucată bună de vreme, pînă ce într-un tîrziu a ajuns într-un sat; a tras la o muiere bătrînă, şi a rugat-o de conac peste noapte. Bucuros l-a primit bătrîna, căci era şi ea cu frica lui Dumnezeu şi primitoare de străini, ca românul.

Cînd însera, Măr scoase din traistă ce biet a fost vînat, şi s-a rugat de bătrîna să facă bine să-l lase să-şi gătească cumva carnea de vînat.

Bătrîna a luat-o şi a pregătit-o ea. Cînd gîndi Măr că acuma va fi friptă carnea, zise către bătrînă:

— Mamă! dar de unde aş putea cumpăra puţină pîne de-aici, eu nu ştiu rîndul; nu ai face bine să te îngrijeşti dumneata? iată aici cîţiva bani.

— Oh, dragul meu! foarte bucuros ţi-aş da eu şi nu te-aş lăsa să-ţi cheltuieşti banii, căci un călător are lipsă de bani, dar zău n-am şi nici nu vei putea căpăta la noi. Căci crede-mă, dragul meu, nici noi de mult nu mîncăm pîne. Aici în pădure este un taur sălbatic, care ne strică toate bucatele şi care rămîn, încă le lăsăm noi pe cîmp să se strice, fiindu-ne frică de acel taur. Din aceea pricină nici nu punem pe cîmp nimic, de vro cîţiva ani, ci trăim şi noi ca vai de noi; de dus, iar nu ne-ar plăcea să ne ducem din satul acesta, căci aici ne-am născut. Multe nenorociri s-au întîmplat şi cu oamenii, căci pe care l-a văzut numai, n-a mai scăpat de coarnele şi de picioarele acelui taur sălbatic. Vei mînca carnea şi fără pîne, cum mîncăm şi noi ce biet avem.

— Cum puteţi duce fără pîne? întreabă Măr.

— Vai de traiul nostru, răspunse baba, Dumnezeu să ferească pe toată lumea, să nu ajungă ce am ajuns noi.

— Apoi fii bună, mamă, şi-mi spune despre taurul acela ce ştii. Unde se ţine? Cînd vine? Cum ştiţi că vine? Mare e? şi altele, din care aş putea cunoaşte mai bine acel taur.

— Lasă-l năpustului, zise bătrîna, să te ferească Dumnezeu să nu-l cunoşti, ci să fii totdeauna ocolit de el. Dar dacă vrei să ştii, iată-ţi spun. E un taur mare, cu părul sur, aci se întrerupse bătrîna făcîndu-şi cruce zicînd: Doamne fereşte-ne, precum zisei e cu părul sur, cu două coarne de cîte o jumătate de stînjin de lungi şi de largi şi c-un ochi în frunte şi cu dinţii ca la porcii cei sălbatici, aşa spun care l-a văzut mai de-aproape. Se ţine aici în pădurea de lîngă sat şi pe cîmp; mai ales acum, cînd e iarbă verde pe cîmp, mai mult e acolo decît în pădure. Apoi cînd e aci-l cunoaştem după zbierătura lui cea urîtă, prin care ne dă de ştire, să nu mergem nici unul afară din sat, că apoi e capăt de acela care se duce.

— Unde-l-aş putea întîlni? întreabă Măr.

— Ba să te ferească Dumnezeu; şi ce te-ar duce păcatele să-

l întîlneşti?

— Aş vrea să-l omor!

— Poate ţi-ai urît zilele!

— Ba aş vrea eu să-i iau zilele!

— Lasă-te, dragul meu, de aşa gînduri, căci cu acela nu se poate lupta nimeni, au cercat oamenii de la noi, s-au dus mulţi, satul mai tot cu furcoaie, cu topoare şi cu coase, dar abia jumătate s-au întors vii, pe ceilalţi i-a omorît.

— Eu totuşi mă încred în cînii mei.

A cinat, apoi i-a făcut bătrîna pat şi s-a culcat, de s-a mai odihnit, căci s-a fost ostenit.

Dimineaţa s-a sculat, s-a rugat lui Dumnezeu mai mult ca în alte dimineţi, s-a îmbrăcat, şi-a săturat bine cînii şi s-a gătat de plecat.

Bătrîna încă s-a rugat la Dumnezeu, ca să-i ajute.

Mergînd pe cîmp, Măr nu văzu nimic, se-ntoarse deci către pădure şi-atunci auzi o zbierătură puternică. El îşi strigă cînii:

— Na, Florian! na, Cioban! na, Frunză-de-Măgheran să staţi tot lîngă mine.

Nu trecu mult şi iată vine taurul cel cu un ochi în frunte. Ţinea drept către el. Atunci el luă arcul, îşi îndreptă săgeata şi-l nimeri tocmai în ochi, de-i scoase ochiul. O zbierătură puternică dete taurul din pricina durerii, ce avea din pierderea ochiului; coarnele şi le împlîntă în pămînt şi scotea pămînt ca şi cu lopata.

Atunci iar strigă Măr:

— Na, Florian! na, Cioban! na, Frunză-de-Măgheran, pe el, căci şi eu vin!

Şi-l prinseră cînii şi-l spintecară, iar cînd ajunse Măr acolo nu mai trebuia nimica, decît să-l lase în grija cînilor, căci şi-a fost scos limba.

Lăsă cînii să se sature şi se întoarse apoi în sat.

O mulţime de oameni-l aşteptau în capătul satului, care, înştiinţaţi de bătrîna şi de zbierătul puternic al taurului, ieşiră să vadă ce s-a fi întîmplat.

— Fugit-a taurul? întrebară oamenii.

— N-a fugit, răspunse el, şi n-a mai fugi, căci l-am omorît. Uitaţi la gurile cînilor cum s-au sîngerat în el.

Plecară deci cu toţii să vadă mort e taurul, care atîta pagubă le-a fost făcut. Oamenii nu mai încetară de-a veni, căci s-a întins ca fulgerul vestea că un străin a omorît taurul.

Cînd văzură taurul mort, mulţimea toată s-a strîns împrejurul lui Măr, se puseră în genunchi şi voiră să-i mulţămească. Dar el zise:

— Sculaţi din genunchi, fraţilor, căci numai lui Dumnezeu se cuvine să mulţămim în genunchi.

Plîngînd de bucurie, îi mulţămi toată mulţimea.

Iar el le zise:

— Luaţi-i capul şi-l ardeţi, iar trupul trebuie îngropat în pămînt, ca nici poveste să nu mai fie de el.

Atunci merse la taur, îi tăie capul şi-l dete la oameni, iar ei merseră toţi în sat şi făcură ceea ce le spuse Măr.

Făcură apoi şi-o petrecere şi-şi petrecură toţi. După petrecere l-au întrebat oamenii pe Măr, cu ce sînt datori pentru că a omorît taurul?

— Cu nimic, răspunse Măr.

— Numai aşa nu te lăsăm, trebuie să primeşti ceva de la noi, strigă mulţimea, îţi vom da bani cîţi vei putea duce.

— Fraţilor le zise, eu acum nu merg acasă, ca să-mi fie de ceva folos banii voştri, ci cînd mă voi întoarce, va fi alta; acum nu pot să primesc nimic, dar nimic chiar.

Ascultară oamenii şi nu-l mai îmbiară.

Şi iar a mers multă lume împărăţie, pînă a ajuns într-un oraş. Chiar pe la miazăzi ajunse şi fiindu-i foarte cald, se băgă într-o casă, ca să ceară puţină apă, ca să-şi stîmpere setea.

În casă era numai o muiere bătrînă, care la rugarea lui ca să-i deie apă răspunse:

— Oh! dragul meu, bucuros ţi-aş da, numai să fie în casa mea, dară nu e nici o picătură. Aici în oraşul nostru e numai o fîntînă, în care este un bălaur cu şapte capete. Acesta tot la o jumătate de an cere cîte o fată, pe care o vrea el, iar oraşul trebuie să-i deie, căci de nu, nu ne dă apă. Acum chiar pe fata împăratului a cerut-o; împăratul fiindcă o are numai pe ea, nu ar vrea s-o deie, a şi cercat să o schimbe, dar balaurul a cunoscut că nu-i aceea şi acum nu vrea să ne mai deie apă, pînă nu-i va da împăratul fata. De cinci zile nu am băut şi aşa nu o mai putem duce, poate azi, aşa era vorba, o va da împăratul, că n-are încătrău. Nici noi n-avem ce face, dacă sîntem aşa de nefericiţi.

— Dar frumoasă e fata împăratului? întreabă Măr.

— Dar încă cît de frumoasă? parcă ar fi ruptă din soare! Nu e

mai bătrînă decît de vreo şase-şaptesprezece ani, cu părul galbin ca de aur.

Dar apoi ce buneţă, ce inimă are, nimeni nu ştie şi nici nu-şi poate închipui, numai acela a putut să vorbească vreodată cu ea. Destul de rău ne pare şi nouă, de mai că ni se rupe inima, căci numai pe ea o are împăratul şi ar fi pagubă mare, dacă s-ar stinge neamul împăratului, că e neam milostiv, dar n-avem ce face, aşa ne-a rînduit Dumnezeu bag seamă.

— Ei! dar nu e nimeni să poată omorî pe acel balaur?

— Oh! Doamne, răspunse bătrîna, dar cine s-ar putea împotrivi cu acea bidiganie spurcată? Nu se poate apropia nimeni, căci îndată-l trage în fîntînă. Apoi cine ar putea lupta cu şapte capete înveninate? Se zice, că dacă i-ar tăia cineva un cap, îndată alte trei i-ar sări în locul celui tăiat.

— Iată, aici am puţină carne, ce am vînat în pădure, fii bună, lasă-mă să o frig, să mănînc şi să odihnesc puţin, apoi mă duc să văd şi eu ce bălaur se ţine în fîntînă şi ce fîntînă e aceea.

— Ţi-o frig eu, dragul meu; vom merge mai mulţi acolo, căci precum ştiu, chiar azi îşi va aduce împăratul fata.

— Voi cerca să-l omor, zise Măr.

— Ba lasă-te de aceea socoteală, căci nu vei putea şi atunci mai tare se va mînia balaurul pe noi şi nici după ce îi va da împăratul fata nu va vrea să ne mai deie apă: lasă să petrecem după cum ni-e ursita.

— Să mănînc şi să odihnesc oleacă numai, apoi fie ce-a fi, tot cerc; cînii mei mult îmi vor ajuta, dar şi eu lor.

Atunci bătrîna fripse carnea şi o puse înaintea lui Măr, care mînca cu poftă, fiind tare flămînd. Tot ce a rămas carne friptă şi nefriptă dete cînilor.

După ce mîncă, se puse să odihnească, însă nu putu să doarmă, căci gîndurile îi umblau tot pe la fata împăratului. Văzînd că tot nu poate să odihnească, se sculă, făcu trei cruci, îşi luă cînii, încinse sabia şi plecă la fîntînă.

Acolo, cînd ajunse, văzu o mulţime de oameni care aşteptau să vină fata împăratului. Se băgă şi el în mulţime. Nu mult însă stătu, căci iată veni dintr-o parte o trăsură, toată îmbrăcată în negru, din care, cînd se opri, se coborî o fetiţă frumoasă de gîndeai că e înger scoborît din cer. Păru-i galbin, lăsat pe spate, faţa-i gingaşă, ochii cei vineţi, buzele subţiri şi roşii o ridicau peste celelalte zidiri ale lui Dumnezeu de pe pământ.

Cum se coborî din trăsură, o înecă plînsul şi cu ea plîngeau toţi oamenii. Ţi se rupea inima văzînd-o pe sărmana fată cum îşi aştepta moartea. Nu mai putu sta pe picioare, leşină şi căzu la pămînt. Cînd văzu aceasta Măr, nu mai putu răbda, ieşi din popor, chemă cînii cu el, se duse la fată şi zise:

— Scoală, cocoană, nu te teme? că eu nu te voi lăsa să te omoare bălaurul.

Atunci ea-şi ridică capul şi văzîndu-l aci, zise:

— Cine eşti tu de mă batjocoreşti, sau îţi pui viaţa pentru mine?

— Eu sînt, dragă, un străin, care din norocire am ajuns aici şi văzînd ce este, voi cerca să te scap…

— O să-ţi pui viaţa, zise fata. Lasă-mă, du-te de-aici, scapă-ţi baremi viaţa ta şi nu gîndi la mine, la o nenorocită ale cărei minute din viaţă sînt numărate.

— Fără tine nu mă duc; mai bine mor! fu răspunsul scurt al lui Măr.

— Apoi, de ce ţi-ai pune viaţa pentru mine? întrebă fata.

Atunci Măr nu mai ştiu ce să zică.

Într-un tîrziu zise:

— Nu mă întreba: nu este iertat şi nu o să murim niciunul, căci trebuie să trăim şi să fim fericiţi.

Poporul adunat văzînd acestea zicea:

— Ce om străin poate să fie acesta, de vorbeşte cu atîta cutezare, ca şi cînd nu i-ar fi frică de bălaur, sau e voinic viteaz şi atunci poate că scapă fata împăratului şi ne mîntuieşte şi pe noi de nefericirea aceasta, ori este smintit!

Cînii neîntrerupt se preumblau în jurul stoborului fîntînii, rîcăind cu picioarele în pămînt şi schilăind, parcă ar fi ştiut că acolo este ceva.

Măr îi întreabă pe oameni:

— Ce semne se văd, cînd iese bălaurul afară?

— Ies stropii din fîntînă, ziseră oamenii.

— Atunci, draga mea pune-ţi capul la mine în poală şi odihneşte-te puţin, căci rămîn eu să priveghez.

Ea-şi puse capul la el în poală şi fiind ostenită şi suferind mult, îndată şi adormi.

De la un timp cînii începură a ţilăi şi hămui.

El trezi atunci fata de împărat, căci gîndea că o să fie ceva şi îi zise să meargă mai încolo.

Nici nu greşi cu gîndul lui, căci abia se duse cu cîţiva paşi mai încolo, şi ieşiră cîţiva stropi din fîntînă.

El îşi chemă cînii lîngă el, şi-şi pregăti sabia.

Poporul cît a fost adunat, tot a fugit.

Odată ieşi un cap de balaur din fîntînă: Măr se repezi şi-l reteză, din acela însă se făcură trei capete, dar cînii apucară fiecare cîte un cap; el tăie vîrfurile limbilor şi le băgă în buzunar, dar deodată din acele capete ieşiră trei şerpi, cu care însă avură ce face cînii; îi sfîşiară în bucăţi.

Al doilea cap, cînd ieşi, iarăşi nu avu răgaz şi îl reteză, tot aşa făcu cu al treilea, al patrulea, al cincilea şi al şaselea, pe toate le reteză. Făcîndu-se apoi din ele cîte trei, cînii le apucau pe cîte unul, Măr tăia vîrfurile limbilor, care ieşeau la cîte un şarpe, iar cînii îi sfîşiau pe rînd. Cînd ieşi al şaptelea cap, încă-l reteză, dar din acela nu se făcură numai trei capete, ci nouă din care se făcură nouă şerpi mari. Trei din ei îi apucară cînii şi-i sfăşiară, mai rămase însă şase, care săriră toţi la capul lui Măr să îl apuce în toată clipita. El călcă cu picioarele doi, cu mîna apucă alţi doi, dar mai rămaseră doi, cari săreau şi mai turbat asupra capului lui Măr.

Ce să facă el atunci? Nu se gîndi mult. Îi apucă şi pe aceştia şi cu o vitejie uimitoare se luptă cu ei, pînă ce cînii gătară cu cei mai de ‘nainte; atunci Măr slobozi pe rînd şi pe ceilalţi şerpi, pe care încă îi sfîşiară cînii, încît n-a mai rămas nici urmă de înfricoşatul bălaur.

După ce gătă, mai aşteptă Măr o bună bucată de vreme să vază, că poate tot o să mai iasă ceva, dar spre bucuria lui nu mai ieşi nimic.

Atunci scoase apă din fîntînă cu o vadră şi beu el, îi dete fetei şi chemă şi pe oamenii, care cu mînile încrucişate se uitau la cele ce s-au întîmplat.

Veniră şi ei şi beură pînă ce se săturară.

Fata împăratului atunci luă pe după cap pe Măr şi zise:

— Mi-ai scăpat viaţa; de nu erai tu, eu nu aş mai fi pe pămînt. Eşti voinic, de care nu s-a mai pomenit.

— De nu te scăpăm nici eu nu mai trăiam; neputîndu-te să te uit în veci. Să nu uităm însă, dragă, că Dumnezeu, bunul nostru părinte din cer, a fost care ne-a ajutat, ca noi, biruind pe vrăjmaş, să putem fi fericiţi, să-i mulţămim dar lui întîi.

Se puseră în genunchi amîndoi, se puse tot poporul şi cu o

rugăciune tainică, cu lacrămi în ochi, mulţămiră lui Dumnezeu pentru ajutorul ce l-a dat.

Veni apoi poporul la el şi îi mulţămi şi lui, pentru că l-a scăpat de năcaz, nemaiavînd grijă de aici înainte de bălaur să-i cîştige tot la o jumătate de an o fată.

Mai înşiră apoi vîrfurile limbilor, care erau 27 la număr, pe o aţă, puse steag alb pe trăsură, sui fata împăratului în ea, se sui şi el, apoi chemă şi cînii la picioarele lor, şi plecară către curtea împăratului.

Ajungînd acolo, găsiră pe împăratul şi pe împărăteasa leşinaţi de durere pentru pierderea fiicei lor. Dau să le vorbească, dar în deşert, căci nu aveau cu cine; împăratul şi împărăteasa înnebuniseră.

Curtenii înainte erau supăraţi pentru una, acum erau supăraţi pentru alta. Nu se puteau deci îmbucura din destul pentru scăparea fiicei, erau însă supăraţi că împăratul şi împărăteasa sînt în aşa stare, încît le era în primejdie viaţa.

Iute chemă Măr toate babele din oraş să le întrebe ce ar fi de făcut, ca să se scoale împăratul şi împărăteasa. Şi au venit babele şi au cercat cu cîte de toate: descîntat-au, vrăjit-au, bosconit-au, tămîiatu-i-au, dar toate nu au folosit la nimic. Veni în urmă o babă foarte bătrînă, se uită la împăratul şi la împărăteasa şi pe-o parte şi pe alta, apoi le-a descîntat cu inimă de şoarece mestecată cu usturoi, dar nici asta n-a folosit nimic.

În urmă zise:

— Împăratul şi împărăteasa nu se pot scula pînă nu se vor spăla cu apă adusă de la „zîna de peatră”.

— Unde-i zîna de peatră? întrebă Măr.

— E foarte departe, dragul mamii, peste nouă ţări trebuie să meargă cineva, dacă vrea să ajungă acolo.

— Apoi bună va fi apa aceea? întrebă din nou Măr.

— Va fi foarte bună, chiar şi morţii se pot scula cu ea. Aşa mi-a spus mama şi aşa trebuie să fie, dar pînă acum nimeni n-a putut străbate pînă acolo, cu toate că s-au dus foarte mulţi şi nu s-au mai reîntors.

— Într-adevăr este zînă de peatră? cum curge apa? şi pentru ce se poate merge aşa de cu greu acolo? întrebă iar Măr.

— Acea fîntînă ştiu bine că este, apa curge la picioarele unei zîne de peatră, iar pentru ce se poate ajunge aşa de cu greu, eu nu pot să-ţi spun; atîta însă ştiu, că împărăţia aceea e a unei

zmeoaice bătrîne, care a avut trei feciori.

— Eu plec să aduc de-acolo puţinică apă, să scol pe împăratul şi împărăteasa, zise Măr.

— Ba să nu te duci, dragă, îl întrerupse fata, căci te vei pierde p-acolo şi eu rămîn singură; nici părinţii nu mi se vor scula, nici tu nu vei veni şi apoi va fi vai de mine.

— Nu te teme, iar vin, răspunse Măr.

— Lasă-l să meargă după apă, zise fratele cel mai mic al împăratului, care gîndea că dacă va merge Măr acolo nu se va mai întoarce, iar frate-său împăratul şi cumnată-sa împărăteasa vor muri, şi el va rămînea singur împărat.

Se şi gătă Măr de cale, luă un cal din stavă, cînii lui, paloşul împăratului şi sabia adusă de-acasă şi plecă.

Cu lacrămi în ochi-l petrecu fata împăratului pînă la marginea oraşului. Acolo el o sărută şi o mînă acasă zicînd:

— Du-te, dragă, acasă şi mă aşteaptă.

— Te voi aştepta, scumpul meu, orişicît, zise ea.

Merse Măr multă lume şi împărăţie, cu gîndul la norocul ce l-a fost pierdut, cînd l-a fost înfierat mumă-sa, dar care pînă acum nu l-a lăsat, se temea că acuma va da de rău, nu avea ce face, căci ce-i era scris în cartea sorţii, tot trebuia să i se întîmple. Se gîndea şi la fata împăratului şi-atunci uita toate năcazurile, ba nici de moarte nu-şi aducea aminte, numai să ajungă iar la ea cu veste bună.

Iată că ajunse cu seara o dată la un loc, unde se vedea „zîna de peatră”. Cugeta ca mai bine să odihnească puţinei pînă dimineaţa, cînd apoi va lua apă şi va pleca cu ea spre casă. Se puse deci sub un copac şi făcu foc şi vru să frigă nişte carne, ce a vînat-o în pădure. Înserase bine, cînd le gătă aceste şi abia îşi putu întoarce în frigare carnea de vreo cîteva ori, cînd auzi un glas din copac.

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig.

Se uită în sus şi văzu o babă bătrînă în copac. Ca om milos ce era zise:

— Scobori, babă, de te-ncălzeşte.

Ea iar zise:

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig.

— Scobori, babă, de te-ncălzeşte, zise iar Măr.

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig, zise a treia oară baba.

— Dar scobori şi te încălzeşte, să nu te aud văietîndu-te, zise

Măr răstit.

— M-aş scoborî, dar mi-e frică de cînii tăi, zise baba.

— Nu te teme, pînă voi fi eu aici, nu-ţi vor face nimic.

— Ba mă tem, numai na, fiii bun, trei peri din capul meu şi ţipă peste cîni.

— Bine.

Ea luă trei peri din cap, îi aruncă jos şi zise încet încît el să n-o audă:

— Lanţ peste cînii tăi!

Atunci se scoborî şi se puse lîngă foc şi iar zise:

— Vai, că mor de foame.

— Fă-ţi de mîncare.

Baba-şi luă o broască, o împlîntă în frigare, o puse lîngă foc să se frigă, pe care, atingînd-o de carnea lui Măr, zicea: „Cine frige broască, va mînca carne şi cine frige carne va mînca broască”.

— Taci, babă spurcată, zise Măr, şi nu-ţi tot atinge broasca de carnea mea, că te dau cînilor mei să te mănînce.

— Te mînc eu pe tine! răspunse baba, precum ai mîncat tu pe cei trei feciori ai mei.

Atunci ca muşcat de şarpe sări sus Măr şi strigă cătră cîni:

— Na, Florian! na, Cioban! na, Frunză-de-Măgheran, prindeţi-o şi-o faceţi tot fărîmi, nimic nu mai rămîie din ea.

Cînii nici nu se mişcau, căci erau lănţuiţi peste tot trupul, cu perii din capul babei.

Prinse sabia, dar nu avu putere să o scoată şi nemaiavînd nici alte puteri în trup, baba îl mîncă, iar inima i-a aşezat-o într-un buştean.

Păr rămînînd acasă, în toată ziua privea năframa de la frate-său Măr. O dată privind-o, văzu trei picături de sînge pe ea, şi zise:

— Oh! săracul frate-meu Măr, e mort, mă duc să-l caut.

Şi-şi luă rămas bun de la mumă-sa, de la împăratul şi împărăteasa, care de cînd se pustii Măr, îl ţineau ca pe fiul lor.

Îşi chemă cînii şi plecă.

Merse multă lume-mpărăţie, pînă ce ajunse la locul unde erau păcurarii.

— Bine, că ai venit, ziceau păcurarii pînă nici nu se apropie bine de ei, de mult te-am aşteptat, hai de-ţi ia ce ţi-am făgăduit, pentru că ne-ai scăpat de năcaz.

— De ce năcaz? întrebă Păr?

— De zmeul care l-ai omorît.

— Oh! fraţilor, răspunse Păr, nu eu l-am omorît, ci fratele meu, care a trecut pe-aici şi acum a murit, mă duc să-l caut, doar voi putea da de el.

— Ce mare pagubă că a murit, căci a fost om bun, ziceau păcurarii. Dumnezeu să te îndrepte în calea în care ai plecat, iar cînd vei veni înapoi să vii şi pe la noi.

Se duse mai încolo, multă lume, pînă ajunse în satul unde omorîse frate-său Măr pe taurul cel sălbatic.

Acolo fiind ostenit şi sosind pe înserate, se băgă la bătrînă şi ceru cortel peste noapte.

— Cum să nu-ţi dau, zise bătrîna, că doar dumneata ne-ai făcut binele cel mare, cînd cu dihania cea de taur!

— N-am fost eu, zise Păr, a fost frate-meu care a murit şi mă duc să-l caut, doar voi da de el undeva.

— Unde a murit?

— Nici eu nu ştiu, tocmai pentru aceea mă duc să-l caut.

— Pagubă de el, căci era un suflet de om bun; Dumnezeu să-ţi ajute, să-l poţi afla.

Stete noaptea aceea la bătrînă, iar dimineaţa îşi luă rămas bun şi plecă mai departe.

Merse iar multă lume-mpărăţie, pînă ajunse în oraşul cu fîntînă. Acolo se băgă la bătrîna la care fusese şi frate-său Măr, şi se rugă să-i deie cortel peste noapte.

— Eu-ţi dau bucuros, dar fost-ai la împăratul?

— La ce împărat?

— La împăratul nostru, căruia i-ai mîntuit fata de moarte şi-ai slobozit fîntînă, omorînd bălaurul.

— Care bălaur?

— Poate că ţi-ai uitat de bălaurul, care l-ai omorît şi de fata împăratului, pe care o-ai mîntuit de moarte şi care acum te aşteaptă cu dor, să vii o dată de la „zîna de peatră”, sau nu eşti dumneata acela şi atunci greşesc eu?

— N-am fost eu acela, ci frate-meu, care a murit; acum mă duc să-l caut; Dumnezeu ştie, da-oi de el undeva ori ba?

— Unde a murit?

— Nici eu nu ştiu, tocmai pentru aceea-l caut.

— Oh! cum sameni cu el, fie iertat şi mîie pe unde a-nserat căci bun suflet de om mai era; pe fata împăratului era să o ieie

de soţie; nu mergi pînă acolo?

— Nu merg, numai fii bună spune-mi cum s-a întîmplat de a omorît bălaurul şi cum s-a cunoscut cu fata împăratului?

Îi spuse bătrîna toate, cum s-au întîmplat şi i-a spus şi de „zîna de piatră” la care s-a dus.

— Ce fel de zînă de piatră e aceea? întrebă Păr.

— Eu nu ştiu, dacă vei vedea, vei şti, numai grijeşte să nu păţi ca fratele dumitale.

Noaptea durmi acolo, iar dimineaţa plecă. Bătrîna-l petrecu pînă la portiţă cu cuvintele: „Dumnezeu să-ţi ajute în calea în care ai pornit”.

Merse prin oraş, dar cu faţa astupată ca să nu-l mai cunoască nimeni.

La marginea oraşului văzu o casă, care era să se huruie de veche, el se gîndi: „Precum văd, aici şade cineva şi i se huruie casa, iar de reparat nu şi-o poate. Tot atîta, cu cîteva minute, mă duc s-o proptesc cu un lemn”.

Se duse la casă şi puse un lemn, ridicînd cornul picat. Cînd era să plece, ieşi din casă o muiere bătrînă, era Sfînta Duminecă, care îl strigă înapoi zicînd:

— Vino încoace, omule, vino.

Se duse, îl băgă în casă, îl puse pe scaun şi îl întrebă:

— Unde mergi?

— Am avut un frate, răspunse feciorul, cu numele Măr, pe mine mă cheamă Păr, frate-meu s-a dus în lume şi precum am auzit, s-a dus la zîna de piatră după apă, ca să spele pe împăratul şi împărăteasa spre a se însănătoşa. Acolo de bună samă a pierit, căci pe năframa ce mi-a lăsat-o, s-au ivit trei picături de sînge. Mă duc să-l caut.

— Oh! dragul meu, acolo şi tu piereai, dacă nu te-ai fi abătut pe la mine. Eşti bun la inimă, pentru că mi-ai proptit casa de nou; şi fratele tău a fost bun om, dar adîncit în gînduri, nu s-a uitat în lături, şi aşa ca toţi care au trecut p-aici şi nu au dat de mine, nu s-au mai întors. Ti-am spus că eşti bun şi toţi oamenii buni trebuie să aibă ceva răsplată, un viitor frumos te aşteaptă. Ascultă dar ce-ţi spun eu. A fost o dată un împărat, care avea numai o fată. Împărăţia lor era mare şi puternică, se putea măsura cu toate împărăţiile. Lor nu le-a fost destul că li-a dat Dumnezeu o fată, ci ar fi dorit ca să aibă un fecior, care să moştenească împărăţia şi avuţia lor; pentru aceea totdeauna

cîrteau împotriva lui Dumnezeu. Apoi ştiut este că Dumnezeu totdeauna pedepseşte pe aceia, care deşi ştiu, sau trebuie să ştie, că Dumnezeu toate le face bine, totuşi cîrtesc împotriva lucrării lui, nefiind îndestuliţi cu ce face. Cînd a crescut fata mărişoară, ba încă şi cînd se juca în colb, a avut destui peţitori, dar împăratul nu a vrut s-o deie, zicînd că lui îi trebuie împărat în loc. Pe-aici se ţinea o zmeoaică bătrînă, care avea trei feciori, pe care i-a omorît fratele tău, Măr, pe unul în chip de zmeu, pe altul în chip de taur şi pe al treilea în chip de bălaur; acea zmeoaică ceru fata pe sama feciorului ei cel mai puternic, acela care a fost în chip de bălaur în fîntînă din oraşul nostru, dar fireşte împăratul nu s-a învoit. Nu s-a rugat lui Dumnezeu să-l scape din încurcătură, n-a cerut de la nime vrun sfat, ci numai de capul lui a lucrat. A pornit cu oaste în contra zmeoaicei pentru îndrăzneala care a avut-o, cînd a cerut fata. Zmeoaica cum a făcut, cum n-a făcut, ce a vrăjit, ce n-a vrăjit, destul că a omorît pe împăratul, pe împărăteasa sa şi pe toţi oştenii lui, iar fata a făcut-o piatră, chiar cînd era la izvor. A fost foarte frumoasă fata aceea şi pentru aceea se chemă Zîna de piatră.

Poate ursita a voit ca pînă va fi rămăşiţă de zmeoaica aceea, zîna de piatră să nu se mai mişte de acolo, ci tot piatră să fie. Acum cei trei feciori ai ei sînt omorîţi, mai este bătrîna în viaţă, care a omorît pe fratele tău. De vei avea grijă, o vei omorî şi-atunci folosind ce-ţi va spune bătrîna de zmeoaică, vei învia pe fratele tău, vei învia şi pe fata cea de împărat, o vei lua de soţie şi vei fi împărat preste împărăţia aceea. Norocul fetei, că zmeul în chip de bălaur a pierit de sabia fratelui tău, că luînd pe fata împăratului de-acolo niciodată nu s-ar fi gătat neamul şi rămăşiţa. Eu am fost la împăratul de le-am spus că e bună apa de la Zîna de piatră, cu toate că aceea apă e ca şi cealaltă, gîndind, că fratele tău ca om bun şi credincios ce l-am cunoscut se va abate pe la mine şi după sfaturile mele va dezlega de vrăjituri pe aceea nenorocită fată, omorînd zmeoaica, dar am văzut că el aceea nu a făcut-o, dar a şi păţit-o cu negîndirea lui. Zmeoaica i-a ţipat păr din capul ei, ca el să-l ţipe preste cîni, el aşa a şi făcut, iar ea cu vrăjiturile ei a legat cînii ca şi cu nişte lanţuri; lui i-a luat puterea şi aşa l-a prăpădit. Te vei duce şi te vei feri de aceasta. Ai grijă însă la lucrurile acestea, nu uita de Dumnezeu căci atunci toate sînt trecute. Dumnezeu să-ţi ajute. Iată eu-ţi dau nişte picături, acestea bîndu-le nu se va lega de

tine nici o vrăjitură. Acum te du, căci fiind ziua mea, eu trebuie să merg la biserică.

Plecă Păr mulţămind lui Dumnezeu pentru îndreptare şi gîndind la ceea ce zisese Măr cătră mumă-sa, cînd l-a înfierat; acesta era norocul, care i l-a mîncat mumă-sa, căci şi-a uitat să facă o faptă bună şi din aceea au provenit toate nenorocirile lui şi mai în urmă moartea.

Ajungînd şi el în aşa loc, de unde se vedea Zîna de piatră, un dor fierbinte-l cuprinse. I se părea departe locul pînă acolo să vadă pe-aceea, care îi este ursită lui.

Totuşi gîndi, că fiindcă înserat, să rămînă sub un copac şi să se odihnească pînă dimineaţă, ca aşa în ziua următoare mai bine să se poată lupta cu zmeoaica, dacă va fi lipsă de aceea.

Se duse tocmai sub copacul unde fusese frate-său, făcu un foc bun şi vru să-şi frigă carnea ce a fost vînat-o prin pădure. Cînd întorcea carnea în frigare mai bine, auzi din copac glasul:

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig.

Se uită în sus şi văzu o babă în copac. Îndată ştiu cine e, deci zise:

— Scobori, babă, de te încălzeşte.

Baba iară zise:

— Vai, că frigu-mi-e, mor de frig.

— Da scobori-te şi te încălzeşte, să nu te aud văietîndu-te, zise Păr, făcîndu-se răstit.

— M-aş scoborî, dar mi-e frică de cînii tăi, zise baba.

— Nu te teme, zise Păr, pînă voi fi eu aici, nu-ţi vor face nimic.

— Ba mă tem, răspunse baba, numai fii bun na trei peri din capul meu şi-i aruncă peste cîni.

— Bine.

Ea luă trei peri din cap, îi aruncă jos, şi zise încet, ca el să n-audă:

— Lanţ peste cînii tăi!

El luă perii şi-i băgă în foc. Însă ea simţi putoarea şi zise:

— Ai aruncat perii în foc, mă înşeli, poate ţi-e frică, un june voinic de o biată babă rătăcită şi ascunsă aici de fiarele sălbatice.

— Ba, nu mi-e frică. Na, Bujor, ce ţi-ai băgat coada în foc de ai pîrlit-o? Coada cînelui s-a pîrlit, nu perii tăi.

Ea crezu; se scoborî jos, se puse lîngă foc şi zise:

— Vai, că mor de foame.

— Fă-ţi de mîncare! zise Păr.

Baba luă o broască, o împlîntă în frigare, o puse pe foc să se frigă, şi pe care atingîndu-o de carnea lui Păr zicea:

— Eu mînc carnea şi tu broasca.

— Taci, babă spurcată, aibi grijă nu atinge broasca ta de carnea mea, căci ţi-o arunc în cap.

Iar atingea broasca de carnea lui Păr şi zicea:

— Eu mînc carnea şi tu broasca.

— Taci, babă spurcată, zicea Păr, şi aibi grijă nu tot atinge broasca ta de carnea mea, căci te dau la cînii mei să te mănînce.

— Te mînc eu pe tine, cum am mîncat şi pe frate-tău.

Atunci ca muşcat de şarpe sări Păr în sus şi strigă cătră cîni:

— Na, Bujor, na Răzor, na, Cetina-brazilor! prindeţi-o şi mi-o ţineţi!

Îndată săriră cînii, unul o prinse de grumazi, altul de picioare şi altul de mîini.

Atunci zise Păr:

— Afurisită-ţi fie mumă-ta, te-nvăţ eu pe tine! Unde-i frate-meu?

— Lasă-mă, că ţi-l dau, răspunse baba, e aci la copacul din dreapta, vezi cînii acolo.

— Haid' iute şi mi-l arată.

— Du-te la buşteanul acela, scoate-i inima din el, te du cu ea spre dreapta şi vei găsi lacul zînelor, pune-i inima jos şi fă formă de trup de om din pămînt pre lîngă inimă, spală-l cu apă din lac şi va învia.

Aşa şi făcu, se duse, făcu ceea ce zise baba, şi învie frate-său Măr.

— Vai, că mult am dormit, zise Măr.

— Ai fi durmit tu pentru totdeuna de nu veneam eu, şi îi spuse în ce umblase şi cîte păţise, şi ce ştiuse.

Atunci Măr zise:

— Cît e de bine, că are cineva un frate credincios ca tine, îţi mulţămesc, că m-ai scos din nenorocul în care m-a băgat mama.

Vorbind, ajunseră la zmeoaica, care era tot în ghearele cînilor.

Măr îi zise:

— Unde sînt cînii mei?!

— Iată colo, arătă zmeoaica, sînt dezlegaţi.

— Na prindeţi-o şi cînii mei! Florian, Cioban şi Frunză-de-Măgheran.

Păr îi zise:

— Babo, cum să înviez Zîna de piatră?

— Este acolo dedesubtul ei un cui de fier, acela să-l scoţi şi apoi învie, zise zmeoaica.

— Ai grijă, frate Măr, zise mai încolo Păr, să nu-i faci nimic, că poate n-a fi spus drept şi cînd mă reîntorc s-o aflu încă aici.

— Bine, frate.

Plecă Păr, ajunse la Zîna de piatră, beu apă din izvor şi scoase cuiul dedesubt.

Piatra din ce în ce se schimba în carne şi-n oase, pînă în urmă se făcu o fată frumoasă, ca şi care n-a mai fost sub soare.

— Vai, că mult am durmit, zise.

— Ai fi durmit în veci, de nu te sculam eu.

Văzînd ea un june înaintea ei, se înspăimîntă şi zise:

— Cine eşti tu?

— Eu sînt cela, care din blăstămul zmeoaicei te-am scos.

— Unde-i zmeoaica?

— Zmeoaica e aci, mai încolo, îndată o să-i curm zilele!

Ea căzu leşinată în braţele lui.

— Nu te teme, dragă, zise el, nime nu te va mai scoate din braţele mele, a mea vei fi şi o sărută cu dragoste.

Ea se trezi din leşinul în care căzuse şi zise:

— Dacă m-ai scos, a ta voi fi.

Merseră înapoi şi ajungînd la zmeoaică zise Păr către cîni:

— Na, Florian, na, Cioban, na, Frunză-de-Măgheran! na, Bujor, na, Răzor, na, Cetina-brazilor! toată fărîmi să o faceţi!

Cînii o prinseră şi o făcură toată praf, nu mai rămase scheamătă din ea. Capul i-l arseră.

Încă tot atunci noaptea a mers la curtea fetei celei schimbate din stîncă, acolo toţi au cunoscut-o de pe chipul ei, care era pe păretele casei unde dormea ea.

Tot oraşul, care o aştepta de mult, îi veni înainte să o vadă, şi a întrebat-o:

— Unde ai fost atîta timp?

— Am fost moartă, răspunse ea, dar junele acesta m-a înviat, omorînd zmeoaica, vrăjmaşa noastră.

— El să ne fie dar împărat!

S-au logodit fiind de faţă şi Măr, şi au plecat cu toţii la oraşul unde era fata împăratului, pe care o scoase Măr de la bălaur. La marginea oraşului se uită Păr să vadă căsuţa cea stricată, dar nu văzu.

Deci, zise cătră Măr:

— N-ai văzut aici o căsuţă?

— Ba mi s-a părut că am văzut, dară nu m-am uitat la ea.

Atunci spuse Păr toată istoria cu casa aceea, şi ştiură toţi că Dumnezeu i-a îndreptat pe calea aceea.

Ajungînd la împăratul, el şi împărăteasa s-au fost sculat şi îl aşteptau pe Măr.

Au spus toate cîte au păţit: au făcut apoi logodnă şi au mers cu toţii la tata şi mama lui Măr şi la mama lui Păr.

O! ce bucurie mare a fost pe toată împărăţia.

Au făcut apoi un ospăţ cu acela! Măr a luat de soţie pe fata de împărat, ce o scăpase din gura bălaurului, rămînînd la tatăl său, iară Păr a luat cu sine pe mumă-sa, pe bucătăreasa, şi cu logodnica lui se duse acasă în împărăţia acesteia; a făcut apoi şi el ospăţ, şi a rămas împărat. Măr împăratul şi Păr împăratul au trăit apoi şi mai departe ca doi fraţi şi dacă n-au murit şi astăzi trăiesc.

Cine nu crede, să se ducă să vază.

Comunicată de N. Trîmbiţoniu din Grădişte
(Ulpia Traiană).

SĂRACA MAMĂ

Lumea asta nu e numai de ieri, de alaltăieri, ci e tare demult; Doamne, cine ar fi în stare să ne spună de cîţi ani e lumea? Multe rînduri de oameni s-au mai părîndat într-însa, şi buni şi răi, suflete bune şi inime împietrite, putrezi de bogaţi şi săraci de nu le ardea nici focul în vatră, domni mari şi slugi plecate, frumoşi şi urîţi, toţi au trăit împreună şi au încăput unii lîngă alţii, şi în urmă s-au stins, s-au dus ca să nu mai vină, s-au mutat de la noi de n-a mai rămas nici pomenire de ei. Este însă cîte un om care şi după moarte e pomenit de următorii lui; ori că a fost prea bun, ori prea rău; prea avut, ori prea sărac; prea cuminte, ori prea prost; prea frumos, ori prea urît şi Dumnezeu mai ştie pentru ce, destul că cîte-un om e pomenit şi după moarte, numele lui umblă din gură în gură, faptele lui le ştiu povesti şi copiii din şcoală şi fetele din şezătoare, şi moşnegii de lîngă cuptor.

Aşa a fost şi badea Ion din… nu ştiu, zău, din ce sat a fost, că doară de atunci e tare demult. Destul că badea Ion era avut nu Tîndală împăratul, că-i împărat, dar cu el nu se putea măsura în bogăţie. Cîmpiile lui, vitele lui, casa lui, pădurile lui, viile lui, slugile lui, erau mai presus decît ale împăratului. Şi era credincios badea Ion şi cu frica lui Dumnezeu. Avea badea Ion şi copii, că doară văzîndu-se atît de avut se tot ruga lui Dumnezeu să-i dea şi copii lîngă avuţie. Nouă feciori şi o fetiţă îi dărui bunul Dumnezeu. Se credea foarte fericit; şi avea de ce se ţinea, că nu în toate zilele şi nu în toate satele se întîmplă să vezi cîte un om fericit ca el: bogat, sănătos şi cu copii buni, ascultători şi sănătoşi.

Toată lumea nu vorbea în acea vreme decît de casa lui; ba că om fericit ca el nu este; ba că copii ca el buni nu avea nimeni, ba că viile şi ţarinile badei Ion rodesc mai bine decît ale altor oameni; ba că femeie ca badea Ion rar om are; ba că nu-i femeie să aibă un bărbat cuminte şi înţelept cum avea lelea Irina, muierea badei Ion; cei mai mulţi ziceau încă că rari copii se nasc într-o zodie, într-o planetă bună ca copiii badei Ion. Şi erau fericiţi şi copiii văzîndu-şi părinţii voioşi, sănătoşi şi în stare ca nimeni în satul lor; şi erau fericiţi şi părinţii văzînd fericirea copiilor lor, şi ziceau adesea: Doamne, fericit e omul, care e părinte!

Dar bine a zis cine a zis, barem de nu ar fi zis, ori dacă a şi zis, barem de n-ar fi grăit într-un ceas rău; drept a avut cine a zis, că nu e nici o dulceaţă să nu fie urmată de amăreală, nu e nici un suiş, fără coborîş, nu e nici un bine să nu vină după el şi răul, căci aşa a lăsat Dumnezeu, după bine s-aştepţi rău!

După voie bună, vine
Plîns, nevoi şi mari suspine.

Apoi:

Pîn' vine iar binele
Rău-mi ciuntă zilele.

Cînd era bucuria mai mare, fericirea mai deplină, cînd gîndeau să trăiască mai fără gînduri, atunci vine o durere mare, o întristare neaşteptată: badea Ion moare, se duce de cea parte, de unde nimeni n-a venit să ne poată spune cum e acolo. Un plîns şi o jale urmă în locul bucuriei, întristare în locul veseliei, nefericirea în locul fericirei, amarul în locul binelui. Dară omul e făcut în lumea asta ca să se dedea cu toate, cu binele şi cu răul, cu răul ca şi cu binele, încetul cu încetul uitară năcazul, începură a se mîngîia, şi numai din cînd în cînd mai gîndeau la nefericirea urmată din moartea părintelui. Cînd erau mai consolaţi le veni alt necaz, muri fratele cel mai mare. Năcazul se reînnoi, biata văduvă trebuia să înceapă a doua oară a umbla în cimitir spre a vizita două morminte: al bărbatului şi al feciorului celui mai mare. Cine ar putea spune nopţile petrecute în plîns şi zilele petrecute în lacrămi, nopţile jelindu-se, zilele văietîndu-se, nopţile fără somn şi zilele ajunînd! Sărmana muiere! după pierderea bărbatului zicea adeseori plîngînd „Doamne, greu e a fi văduvă!" Acum, după ce-şi pierdu şi copilul mai mare, plîngea şi zicea: „Doamne, Doamne greu e a fi văduvă şi mamă!"

O durere după alta, un năcaz după altul, o jale după alta ajunse pe biata văduvă, nouă ani dupăolaltă pierzînd în tot anul pe cineva din cei iubiţi ai săi; mai întîi bărbatul apoi cîte un copil după altul, în tot anul tot cel mai mare.

După tată fiii toţi se mutară-ntre cei morţi, pierdu unul după altul după bărbat toţi copiii, şi-i rămase numai cel mai mic, Constantin şi fata Maria. Din muiere cu bărbat înţelept, ajunse

văduvă, din zece fii ajunse numai cu doi, cu cei mai mici.

Rămînînd biata muiere numai cu copiii acei doi mai mici, îşi văzu de trebile sale, suspina şi învăţa copiii să meargă în toată ziua în cimitir, şi-n toată ziua îngenunchea şi plîngea pe nouă morminte, pe opt ale fiilor şi pe unul al bărbatului. Avută însă era ca şi mai nainte, averea nu o pierduse, numai bucuria şi dragostea casei o părăsiră; acum era numită „văduva cea avută”. Aşa trecea o zi după alta; Constantin era azi mai mare decît cum fusese ieri, şi Maria mîne mai frumoasă ca azi. Lelea Irina avea numai un dor: să-şi vază copiii mari; şi la Dumnezeu numai o rugare: să o ţină să şi-i poată vedea căsătoriţi.

Maria era mai tînără cu vreo cinci-şase ani decît Constantin, dar totuşi îi veni mai curînd vremea măritişului, decît frate-său, vremea însurăciunei. Constantin nici nu se gîndea la însurat, cînd Măriei începură a-i umbla peţitorii. Apoi ştiţi dumneavoastră cum e lumea şi cum sînt feciorii, unde dau de-o fată frumoasă şi bogată se îndeasă care de care. Şi Maria era bogată şi frumoasă, frumoasă ca o zînă şi bogată ca o crăiasă şi bună ca pita cea albă, cînd e omul flămînd; frumoasă ca primăvara, bogată ca toamna şi bună ca o fată mare; şi îi mersese vestea peste nouă ţări şi nouă mări, că frumoasă ca ea nu-i nimeni, apoi lîngă frumseţe era şi avere ca la o crăiasă. Se îmbulzeau deci peţitorii care de care, unii mai frumoşi decît alţii, unii mai avuţi şi mai din oameni decît alţii, căci ştiţi zicala: „La fîntînă bună, mulţi voinici s-adună!”

Apoi o fată frumoasă şi bogată e ca fîntîna cea bună. Mulţi îi mai trăgeau nădejdea, mulţi îi mai duceau dorul, mulţi se credeau vrednici de a o căpăta de soţie, dară al ei numai unul poate fi, ea numai după unul poate merge, toţi ceilalţi peţitori trebuiau să fluiere a pagubă, numai unul a bucurie. Cine va fi fericitul acela? s-a vedea.

Lelea Irina, ca muiere cu minte şi înţeleaptă, nu dădu pe Maria cui veni mai întîi, că doară nu avea o sută de fete, nici nu era sărîntoacă să o dea cui o cere numaidecît. Lelea Irina se gîndea şi chibzuia: după cela aş da-o că e frumos, dar nu-i de neam, celălalt ar fi de neam, dar nu-i frumos, altul ar fi din neam şi frumos, dar e departe. Tot cu de-aste gînduri îşi petrecea zilele, după ce mergea cîte o păreche de peţitori cu corfa goală de la ea. După aceea iar mergea în cimitir, iar se punea pe plîns şi plîngea, plîngea pe nouă morminte, pe mormîntul bărbatului

şi a celor opt fii iubiţi şi nu venea din cimitir numai seara; de dimineaţa pînă seara sta acolo, se muta de pe mormînt pe mormînt plîngînd şi văietîndu-se. Într-o zi iar se întoarce lelea Irina supărată de la morminte şi cu ochii roşii de plîns. Ea adică adormise pe un mormînt, pe mormîntul bărbatului şi visase că rătăceşte singură printr-o pădure mare, deasă şi întunecoasă şi tot striga, acum după bărbat, acum după feciori, acum după fată, dar în zadar, nu-i venea nici unul într-ajutor. Deşteptîndu-se în starea aceasta, merse supărată acasă, părîndu-i-se că visul îi prevesteşte o nefericire nouă. Acasă pe cine află? Un peţitor voinic şi frumos ca un soare, voinic ca un stejar şi bogat ca un fecior de împărat. Lui Constantin şi Măriei îi plăcea foarte mult de el. Lelea Irina se uită la el plină de îndestulire şi din faţa ei parcă puteai ceti: numai de n-ar fi de departe.

— Dar de unde eşti dragul lelii? îl întrebă lelea Irina.

— De-aici a noua ţară! – răspunse junele, de preste apa lucioară. Cînd auzi lelea Irina una ca asta, înlemni deodată; îi veniră în minte toate necazurile: văduvă jelindu-şi bărbatul şi opt fii, să mai mărite şi fata atît de departe… nu era în stare să suporte atîta necaz, ci zise aci ca să auză toţi cei din casă:

— Dragii mei, ne-a dat Dumnezeu avere, ne-a fost dat şi mîngîiere, dar ne-a luat-o; pe bărbatul meu, fie iertat, l-am îngropat acum sînt doisprezece ani, după aceea în tot anul cîte un fecioraş, pînă îmi rămaseră numai aceşti doi copii mai mici, tu Constantine şi tu Mărio; credeam baremi că de aceşti doi voi avea parte la slăbiciunile şi bătrîneţele mele; o dată cu capul n-aş voi ca tu, draga mamei, Mărio, tu scumpa mamei, tu să te măriţi aşa departe şi să mă laşi singură; îţi va da Dumnezeu şi aci un om de treabă, chiar de nu ar fi atît de bogat ca noi, numai să fie de aci mai de aproape, nu mă lăsa pentru Dumnezeu singură şi necăjită, fără mîngîiere la bătrîneţe.

Maria însă avea foarte drag pe holteiul acela din minuta cînd intră în casă şi astfel nu ştia ce să facă, ca să umble mai bine. De peţitor nu s-ar despărţi bucuroasă, de mamă-sa îi era jale să o lase singură şi să se depărteze aşa tare.

Constantin vedea chinul şi al surorei şi mamei sale, deci luă şi el vorba şi zise:

— Mamă dragă, poate că asta ne-a fost împărţită, să nu fim aproape deolaltă, dar deoarece Măriei îi place de feciorul care o peţeşte, deoarece e din oameni aleşi şi om cinstit, eu aş gîndi să

o lăsăm a se mărita după el, că de cîte ori te va lovi dorul de ea, totdeauna voi merge şi ţi-o voi aduce; ştii, mamă dragă:

Patru cai înhăma-oi,
Fata acasă aduce-ţ-oi.

Cu mare năcaz se despărţi lelea Irina de Maria, de draga ei fată, dar tot se despărţi, ea rămase locului cu Constantin şi Maria merse cu mirele ei chiar a noua ţară preste apa lucioară. Nu trecu mult dup-aceea şi muri şi Constantin, cel mai iubit din toţi copiii ei, cea din urmă mîngîiere, şi pe el îl îngropă, nu în cimitir între alţi morţi, ci:

Sub fereastră, în grădină
Ca să-i fie la-ndemînă.

să poată merge în toată ziua, în tot ceasul, în toată minuta, şi nu spre a plînge după el, nu spre a-i binecuvînta ţărîna, ci spre a-l blestăma cît o lua gura: „Constantine, dragul mamei, scumpul mamei, fiul mamei, ieşi afară din mormînt, ieşi du-te şi-mi adă fata acasă, adă-mi pe Maria, că tu aşa te-ai lăudat, că nu mă vei lăsa să-i duc dorul, ci mi-o vei aduce ziua şi noaptea, cînd m-ajunge dor de ea; te-ai lăudat, că nu mă vei lăsa să-i duc dorul, ci mi-o vei aduce: du-te dară că de nu, te blastăm să nu te rabde pămîntul, precum mi-ai luat şi cea din urmă mîngîere. Scoală-te, Constantine, du-te tu ştii unde, în care parte mi-e fata, adă-mi-o s-o văd, că de nu, sap pămîntul, te scot afară şi te blastăm, să n-ai odihnă în veci, de nu-mi aduci tu mîngîierea îndărăpt; nu te rabde ţărîna cum mi-ai ars tu inima!”

Bietul Constantin n-avu odihnă în groapă de gura mamei sale, ci se sculă odată, noaptea şi zise cătră mormînt:

Dragul meu, mormîntul meu,
Fă-te tu căluţul meu;
Iară tu pînzuca mea,
Să te faci o cărărea
Să mă duc la sora mea,
Să o aduc la maica mea,
Că de nu m-a blăstăma,
Pămîntul nu m-a răbda.

Şi mormîntul l-a ascultat şi s-a făcut un cal, un armăsar năzdrăvan şi s-a suit Constantin călare pe el, şi pînza lui s-a făcut o cărare albă, luminoasă şi lungă, pînă la casa suroriei sale, a Măriei. Cît ai bate în palme fu acolo Constantin, că mersese mai repede decît vîntul, mersese chiar ca gîndul, era zmeu! Soru-sa nu se culcase încă:

— Soră, soră, mama moare de dorul tău.

— Acum, zise Maria, bine c-ai venit, odihneşte-te pînă dimineaţă ş-atunci plecăm să văd pe biata mea maică.

Dar el îi răspundea:

— Soră dulce, soră dragă,
Nu pot sta că mi-e degrabă,
Maica nu poate răbda
Pînă nu te va vedea!

Văzînd Maria cît dor duce mamă-sa după ea, se hotărî să meargă, deci zise fratelui său:

La car caii prinde-i-om
Şi la mama duce-ne-om!

Şi s-a pus pe cale. Caii mergeau de gîndeai că mîncă pămîntul. Cum n-or merge, că doară mergeau pe calea cea fermecată, făcută din pînza de pe obrazul lui Constantin. Dar, minunea-minunei, era noaptea înainte de miezul nopţei şi păsările cîntau cît le lua gura: „Ce rînd e pe acest pămînt, de umblă viii cu morţii!”… Că doară păsările îi cunoşteau, ele ştiau că nu-i lucru curat. Crengile şi tufele şi toţi copacii din păduri strigau în urma lor: „Oare ce rînd e pe pămînt de umblă viii cu morţii?”

Auzind Maria atîtea glasuri strigînd în urma lor, zise către Constantin:

— Ce zic acelea, frate?

— Dar lasă-le să cînte, ele nu ştiu ce zic!

Cînd erau aproape de casă, zise Constantin către soru-sa:

— Soră dragă, stai puţin, eu merg înainte să deschid porţile. În aceste Constantin merge şi deschide porţile, apoi intră curînd în mormîntul său, de unde nu s-a mai sculat. Văzînd Maria că

frate-său nu se mai întoarce, a intrat cu trăsura în curte şi văzînd pe mamă-sa ieşind din casă în haine negre de jale, o întrebă:

— Dară, dumneata ce călugăriţă eşti aici?

— Oh, draga mamei, nu-s călugăriţă ci sînt draga ta mamă, jelesc pe frate-tău, pe Constantin, care a murit şi l-am îngropat aci sub fereastră în grădină ca să-mi fie de-ndemînă să pot merge în toată minuta ca să-l blăstăm că te-a-nstreinat aşa tare de mine.

— Dară? mamă dragă, cu el am venit eu! el m-a adus, aseară după cină am plecat şi acum cîntă cocoşii de miezul nopţii şi iată sîntem aci; am venit în cîteva ceasuri o cale care de-abia o pot alţi oameni bate în două săptămîni; el îmi zise că se grăbeşte aşa tare ca să nu mori dumneata de dorul meu; vai de mine, am călătorit cu morţii, cu strigoii, cu zmeii... zicînd acestea Maria căzu moartă de groază, iară lelea Irina înnebuni, şi se vedea în toată ziua umblînd la celea unsprezece morminte, la al bărbatului şi la cele zece ale fiilor, iar cînd ajungea la mormîntul lui Constantin îşi smulgea părul şi zicea:

Nu te rabde mormîntul
Cum mi-ai rănit sufletul;
Nu te rabde ţărîna
Cum mi-ai rănit inima!

Auzită şi scrisă în Reteag.

AZIMA MERGĂTOARE

Zice că a fost ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti; că nu-s de cînd poveştile, ci-s mai dincoace cu vreo două, mai dincolo cu vreo nouă. Au fost odată trei fraţi orfani, care adecă nu aveau nici tată nici mamă. De atunci însă este tare de demult, a trecut multă vreme, cu toate că şi azi sînt destui copii orfani, supăraţi, săraci şi năcăjiţi, în cea lume mare. Şi fraţii aceşti trei, ca mai toţi orfanii, erau foarte săraci; ei n-aveau decît un bordei gol, o grădiniţă mică şi un pom, un măr frumos şi mare; atîta le rămase de la părinţi. Bordeiul, după ce era gol, mai avea şi altă scădere, numai cît nu cădea de rău, de slab; grădina după ce era mică, era şi dezgrădită; iar pomul, mărul, era într-adevăr un măr frumos, mare şi chiar de la pămînt era împărţit în trei părţi, avea adecă trei ramuri. Apoi cum a înflorit mărul acela într-o primăvară, se dusese vestea jur-împrejur; nu vedeai tu crăngi, nu frunză, ci numai flori mîndre ca rujile cele de Rusalii, care miroseau şi numai vîjîiau albinele în ele. După ce cad florile, încep a creşte merişoarele, azi erau tot mai mari decum au fost ieri; timpul cel cald, cel de vară, ploiţele, roua, toate le ajuta să crească şi să se rumenească. Cînd începură merele a se rumeni, colea mai de către toamnă printre Sîntă-Mării, începură şi fraţii a se gîndi la merele lor, le era frică de furat. Se pun deci şi se sfătuiesc, ce-i de făcut? Din sfatul lor iese că: mărul vine împărţit la fiecare frate cîte-o creangă, şi din ziua aceea se şi pun la pază, ci nu toţi trei odată, ci în toată ziua unul, şi se hotărîră să păzească sub măr pînă ce vor culege merele. Toţi trei se legară a păzi cu credinţă, nu numai de creanga lui, ci şi de a fraţilor.

Colea, pe la Sîntă Măria cea mică, încep merele a fi bune de mîncare, şi din ce în ce tot mai bune, pînă le merse chiar vestea cale de un ceas şi mai bine.

Într-o zi, pe cînd era fratele cel mai mare păzitor, vin doi oameni pe drum, şi-l întreabă dacă sînt bune merele ori ba? El le răspunde că sînt bune pentru plată, dar de pomană nu se dau. După ce drumarii se învoiesc cît să-i plătească pentru o traistă de mere, el se pune şi scutură din creanga fratelui celui mai mic, căci din ale sale îi păru rău să dea chiar şi pentru bani, necum de pomană; apoi de frate-său cel mic nici nu se temea, căci doară el era tare şi mare, pe cînd cela slab şi fără putere;

de păcat nici vorbă să-i vină prin minte.

În altă zi, pe cînd era fratele cel mijlociu la pază, iară vin doi călători şi după ce dau bineţe, îl întreabă dacă le poate vinde mere; acesta, poftăreţ pe bani, se pune şi scutură şi el creanga frate-său celui mai mic, că doară nici el nu era mai bun nici mai slab decît frate-său cel mare.

Astfel amîndoi fraţii cei mari vindeau mere tot de pe creanga fratelui celui mai mic, şi încă, poate mai în multe rînduri.

Într-o zi cînd era băieţanul cel mai mic la pază, adecă fratele cel mic, iară vin doi călători. Era căldură mare. Nici nu se apropie bine de băiat şi acela îi şi pofteşte să şadă la umbră pînă le va scutura vreo două mere. Şed călătorii la umbră şi el se urcă în creanga lui, care era mai goală, şi începe a le scutura mere. Unul din cei doi oameni l-a întrebat, de ce nu scutură din crengile celelalte, că sînt mai încărcate, dar el răspunde că acelea sînt ale fraţilor mai mari, şi că nu se cuvine să ia el mere de-acolo fără ştirea lor.

Nu trece vreme de un ceas, şi unde nu începe a se-nnora apoi a trăsni şi a fulgera, gîndeai că piere lumea, sufla un vînt şi ploua ca din cofă. Băieţandrul se trage în bordei dinaintea vremei acele rele şi cheamă şi pe cei doi drumari înlăuntru, să nu-i ploaie. Nici vreme rea ca aceea, ba să mai vezi!

Colo într-un tîrziu vin şi cei doi fraţi acasă de la cîmp, de unde vor fi fost la lucru şi unde nu încep a face o gură, unde nu se apucă a sudui pe bietul băieţan, era cît pe-aci să-l apuce în pălmi; de ce a lăsat pe străini de mas? Dar şi bieţii drumari numai după multă rugăminte, mai fură suferiţi a rămînea la ei noaptea aceea. După ce-şi domoliră fraţii cei mari mînia, făcu băieţanul foc bun, că pînă-i veniră fraţii nu cutezase, temîndu-se că-i vor împuta pentru lemne, şi se aşezară toţi cinci pe lîngă foc şi începură a povesti, mai de una, mai de alta, pînă într-un tîrziu fratele cel mai mare zice:

— Doamne, Doamne, să am eu o turmă de oi, mult bine aş mai face la săraci; n-ar ieşi nici un sărac ne-ndulcit de la mine; le-aş da lapte, brînză, caş, urdă, ba şi lînă le-aş da să-şi facă haine.

— Ba eu, zise fratele cel mijlociu, nu aş pofti de la Dumnezeu alte decît să am loc mult şi bun şi patru boi buni, să muncesc cu ei, să adun bucate peste bucate, apoi lasă-mă de-ar ieşi vrun sărac flămînd din casa mea.

Mai în urmă zice frăţiorul cel mic: „Nu doresc nici turme de oi nici boi frumoşi şi scumpi, nu doresc nici moşii, eu doresc numai atîta să-mi deie Dumnezeu o luntre şi un bordei lîngă Dunăre; apoi cheme-mă oamenii la miezul nopţii să-i trec, eu n-aş zice odată ba! Doamne drag mi-ar fi mie să trec oamenii preste Dunăre şi pe cei ce ar fi în primejdie, în valurile Dunării, să-i scap de înnecat.

Aşa făcură ei planuri pînă-i mai prindea somnul; atunci străinul cel mai bătrîn zice: „Bine! Fie cum ziceţi voi! Tu, zice către cel mai mare, vei avea turmă mare de oi!” Iară către cel mijlociu zice: „Tu vei avea moşii mari şi boi după cum doreşti; iar tu băiete, zice cătră fratele cel mai mic, tu vei veni cu noi, să te-nsurăm, să-ţi cîştigăm o luntre şi un bordei lîngă Dunăre şi apoi să te lăsăm cu dorul împlinit”.

Nu scoase streinul bine vorba din gură, şi toate se-mpliniră; feciorul cel mai mare avea o turmă de oi, de nu se mai sătura omul de a se uita la ele; cel mijlociu avea nişte boi frumoşi, da nişte holde de grîu curat, da locuri cu cucuruz, numai de cules; şi cum să nu se împlinească vorba streinului, că doară el era Domnul Hristos, umbla pe pămînt cu Sfîntu Petru, şi împlinea dorinţele oamenilor.

După ce împliniră dorinţa celor doi fraţi, luară pe feciorașul cel tînăr cu ei şi-şi ziseră noapte bună. Ploaia încetase, frig nu era, era lună frumoasă afară, încît îţi era mai mare dragul să călătoreşti. Merseră ei tustrei cît merseră, pînă ajunseră într-un sat, acolo intrară într-o casă şi-şi cerură cortel peste noapte. Stăpînul casei îi primi cu toată bucuria, ba îi îmbie şi cu cina. Omul acesta însă avea o fetiţă frumoasă, numai bună de măritat. Ba o vorbă, ba alta, vedeţi dumneavoastră, din vorbă-n vorbă dau la peţit. Stăpînul casei începe ca toţi oamenii cu fete mari de măritat: „Noi, oameni buni, de oameni de omenie nu ne ferim, ştim noi bine că fetele, dacă le vine vremea, măritate-s bune, ştie Dumnezeu după cine va fi rînduită să se mărite şi fetiţa noastră, noi o încredinţarăm de credinţat cu un fecior de aci din vecini, acum Dumnezeu va alege, care să-i fie al ei.

În vorbele acestea iată vine şi mirele, cum e datina să mai vază mireasa, să se mai drăgostească o leacă şi să se înţeleagă de nuntă. Mirele, ca toţi junii pînă sînt miri, se poartă ca o fată mare, tot gătit, tot cu vorbe alese, cum-decum să placă mai tare miresei. Cînd intră în casă, dete bună seara la toţi şi prinse a

vorbi cam smerit, mai numai aceea răspundea, ce-l întrebau cei din casă. Cam băgă el de seamă, că flăcăul cel strein ce era cu cei doi oameni, încă ar fi venit a peţi, ci nu cuteza a zice nimic; gîndea însă, că streinul se duce cu buzele umflate. Ei, dar Hristos Dumnezeu ştie şi gîndul omului, deci nu lăsă pe nimeni ca să se frămînte cu atîtea gînduri, ci spuse de aud toţi cei din casă:

— Văd, fătul meu, că ţie-ţi place de copila asta; la copilul nostru încă-i place de ea şi chiar de aceea am venit s-o peţim, că spunîndu-ţi cea dreaptă, fecioraşului îi e dragă şi nouă încă nu ni-i urîtă; dar vouă la amîndoi nu poate fi, pentru că vezi tu, e cu neputinţă; tu nu te-ai despărţi bucuros de ea, noi încă n-am merge bucuroşi fără de ea de aci. Drept aceea Dumnezeu să aleagă: scoateţi fiecare cuţitul din şerpar şi-l împlîntaţi în masă; acela va avea fata de nevastă, al cărui cuţit va fi înverzit pînă dimineaţă.

Îndată începură holteii a scociorî şi-a scormoni prin şerpare după cuţite; flăcăul ăst de sat scoase un cuţit de teacă de vreo trei degete de lat şi lung cît un paloş şi cum îl împlîntă în masă, cum sta drept ca şi cum ar fi fost crescut acolo, holteiaşul acesta însă, care venise cu cei doi oameni, tot căuta prin şerpar şi ori că nu afla ce căuta, ori că-i era chiar ruşine să scoată un cuţitaş copilăresc, o brişcuţă jidovenească de doi criţari. În urmă o scoase şi el, cu toată ruşinea. Cînd a doua zi dimineaţa, cuţitul cel mare al holteiului de sat, era cum îl lăsase împlîntat în masă; iar al feciorului celui strein răsărise o viţă de vie, înfrunzită şi rodită, cu struguri buni de mîncare. Era minune-ntreagă! Nici nu se mai gîndea nimeni să păşească preste hotărîrea lui Dumnezeu sfîntul; fetei îi plăcu de băiat ca de cel trimes de la Dumnezeu; părinţii fetei nu se-mpotrivиră căci nu le cerea zestre, părinţii feciorului nu se-mpotriveau, căci erau în groapă, iară Domnul Hristos şi cu Sfîntul Petru se puseră unul popă şi altul nănaş şi-i cununară. Mare nuntă n-a fi fost, dar tot a fost destul de frumoasă pentru nişte oameni săraci. Mi se pare însă, că la logodnicul cel dintîi al fetei nu-i cam venea la socoteală nunta cea pripită, dar totuşi se mîngîia şi el zicînd, că aşa a voit Dumnezeu.

Feciorul cel sărac, îndată după nuntă-şi ia nevasta şi pleacă cu ea şi merg şi merg pînă ajung la Dunăre. Acolo află o luntriţă legată de un pociumb şi pe ţărmure află o căsuţă goală, dar

curată şi bună. Din ceasul acela el a început a trece la oameni cu luntrea de pe-un ţărmure al Dunărei, pe celălalt; dar se şi înavuţea văzînd cu ochii, că pe cîţi-i trecea, toţi îi dau cîte ceva; mai bani, mai bucate, de dulce, care ce voia şi ce avea, că el nu era lăcomos la averi. Dumnezeu dară a dat la tus-trei fraţii ce-au dorit ei.

Domnul nostru Isus Hristos şi cu Sfîntul Petru tot pe pămînt erau.

Odată merg la ţară, cam în locul unde era fratele cel mai mare cu turma. Ei erau ca doi moşnegi slabi şi bătrîni. Dau bună vremea la ciobanul cel cu turme multe şi-l roagă să le dea ceva de mîncare, că nu mai pot de foame şi de oboseală. Gîndiţi că ciobanul le-a întins ceva, ferit-a Dumnezeu! El deloc începu:

— Dumnezeu mai poate da la toţi calicii şi coldanii din lume cîţi trec pe drum; dacă aş umbla să dau la toţi, mie nu mi-ar mai rămînea nimic, miluiască-vă Dumnezeu. Şi nu le dădu chiar nimic, nici chiar o ulcică de zăr. Bătrînii se depărtară, dar nu trecu un ceas şi oile zbrr! se fac cioare şi se-nalţă în văzduh; acum ia oi dacă ai de unde! Ciobanul rămîne cu bîta în mînă şi cu buzele umflate, părîndu-i rău că n-a miluit săracii, pînă avea cu ce şi din ce.

Cei doi bătrîni se duc de aci la fratele cel mijlociu. Îl aflară în vîrful unui stog mai mare decît şura.

— Bună ziua, jupîne gazdă!

— Să trăiţi, dar ce vă trebuie?

— D-apoi, jupîne gazdă, fă-ţi milă şi pomană şi ne dă ceva de mîncare, să-ţi ţină Dumnezeu binele şi sănătatea.

— Ba mai mergeţi şi la lucru! Cine să hrănească pe toţi leneşii? Acum e vremea lucrului, umblaţi la lucru, că apoi şi mîncare veţi căpăta!

Cu vorbele acestea alungă pe bieţii bătrîni din ogradă şi el rămîne rîzînd în vîrful stogului cu lucrătorii.

Bătrînii merg acum chiar la Dunăre. Acolo ajunge pe la miezul nopţii, era o beznă de nu-ţi vedeai nici mîna şi ploua şi sufla un vînt, cît să nu scoţi nici cînele afară.

— Măi podar, măi luntraş, vino de ne treci, că aci pierim!

Luntraşul aude, o ia tot într-o fugă din casă, se aruncă în luntre şi hai! printre valuri, fără de a afla pe cineva. Se întoarce supărat în casă şi spune nevestei plîngînd că se înnecară doi sau trei oameni din pricina lui. Nu se pune bine pe scaun şi iarăşi

aude pe cineva strigînd:

— Vino, luntraşule şi ne treci la ţărmure, că aici ne-nnecăm.

Iar alergă în fuga mare, iar se aruncă în luntre şi începu a o mîna într-acolo, de unde i se părea, că a auzit glasul: fu însă prea tîrziu, că nu află pe nimeni. Acum merge şi mai supărat în casă, spune nevestei, că iar se înnecă cineva şi se pune oftînd pe un scaun lîngă foc. Dar nu apucă a se aşeza bine şi aude a treia oară strigînd:

— Dar pentru Dumnezeu, luntraşule, nu te temi de păcat, de stai în casă şi noi ne prăpădim aci?

Acum porneşte bietul luntraş pentru a treia oară şi spune muierii, că nu se mai întoarce pînă nu va afla pe streinii aceia ori vii ori morţi. Într-adevăr că-i şi află, erau adecă cei doi moşnegi. Îi pune în luntre, îi scoate la ţărmure, îi duce la sine în casă şi-i schimbă în haine uscate, că ale lor toate erau ude, după aceea îi îmbie cu ceva de cină. Unul dintre cei doi moşnegi însă îi zice: Nu vom mînca, numai dacă ni-i frige ce ai tu mai drag la casă. El nu se mai gîndi nici o minută, fără făcu jarul în laturi de pe vatră, luă copilul din leagăn şi-l puse pe vatra fierbinte, apoi îl acoperi cu spuza şi cu cărbunii cei roşii. Ce mare îi fu mirarea însă, cînd văzu, că în vatra focului cît ai zice „unul”, era crescută iarbă verde şi copilul se juca acolo cu nişte mere de aur. Acum văzu bietul luntraş pe cine are în casă, căzu la picioarele Sfinţiei-sale şi se rugă de iertare de cumva le-a greşit ceva. Domnul Hristos îl ridică de jos zicîndu-i: „Scoală-te, n-ai greşit nimic şi tot aşa să te porţi.” După asta se ospătară, apoi se culcară să se odihnească.

A doua zi cînd erau moşnegii să plece, dau cu ochii de un stog mare de grîu, ce-l căpătase de la cei oameni, ce-i trecea cu luntrea şi cu podul peste Dunăre, de la unul un snop-doi, de la altul trei patru, pînă se făcu stogul hăt mare. Unul din moşnegi luă un tăciune mare de foc, şi-l puse sub stog. Acela luă pe loc foc, dar casa cu toate că stogul era lipit de ea atît de tare de nu puteai nici umbla printre ele, casa zic nu se aprinse. Cînd ardea stogul mai bine vine la el frate-său cel mai mare şi-i spune întîmplarea, cum doi moşi i-au deocheat oile şi acelea s-au prefăcut în cioare. Toţi se mirară de povestea aceluia, ce zicea că oile lui s-au deocheat şi s-au făcut cioare; dar mai mare fu mirarea tuturor, cînd văzură că numai paiele arsese şi că grîul a rămas vrav în mijloc, ca ales pe masă.

Fratele cel mic omeneşte frăţeşte pe frate-său cel mare şi la plecare umple o pungă mare cu galbeni şi i-o pune în cale chiar pe unde avea să treacă; lui, săracul i-a fost milă de frate-său cel mai mare, dar n-a cutezat să-i dea banii în mînă, temîndu-se că nu-i va primi, deci îi aruncă cum zisei în cale, să-i afle. Ce vezi însă? minune! Frate-său cel mare merge pînă era aproape de pungă atunci, îi vine în minte să-şi închiză ochii, să vază cum umblă orbii? Aşa şi făcu, trece cu ochii închişi pe lîngă pungă şi se cam mai duce către frate-său cel mijlociu. Acestuia-i spune, că fratele lor cel mic, îmblăteşte, nu cu îmblăcii ci a aprins stogul şi paiele şi pleava au ars, iar boabele de grîu au rămas curate ca aurul. Fu destul fratelui mai mijlociu ştirea auzită, numaidecît se dă şi-şi aprinde stogul, că doară n-a împărţit el grîul cu îmblătitorii, de nu alta să-l şi mai fure!

Dar vai, rău s-a păcălit; i-a ars nu numai stogul, dar şi casa, grajdul, şura şi cu un cuvînt tot ce avea. Acum pune-te, copile, la plîns, la sudalme, ci toate fură în zădar, ce cuprinde focul, face numai scrum!

Fratele lor cel mic, luntraşul, îndată după plecarea fratelui celui mai mare, se ia tot încet, încet, pe departe înapoia lui să vază, lua-va acela punga? După ce văzu, că într-adevăr punga e tot la locul care o pusese el însuşi, se puse şi-o luă şi-o duse acasă zicînd nevestei:

— Tu nevastă, frate-meu cel mare nu-i hotărît de la Dumnezeu să aibă cîndva ceva, uită-te tu, punga plină la locul unde am pus-o eu, şi el pare-mi-se a călcat-o chiar cu piciorul, nu-i alta, fără i-a luat Dumnezeu minţile.

— D-apoi – răspunse femeia, – dacă nu sînt banii aceia împărţiţi de la Dumnezeu să fie ai lui, îi poţi băga chiar în sîn, că şi de-acolo trebuie să-i arunce; lasă-i de-a-ndemînă, vom mai împărţi din ei celor bieţi de oameni săraci, ce se mai abat pe la noi în cerşit.

De-abia trec cîteva zile şi vine la luntraş frate-său cel mai mijlociu. Bucuria lui fu de tot mare, îl primeşte cu dragostea cea mai frăţească. Dar în zadar toate, frate-său cel mijlociu era supărat, nu-i venea nicidecum să-şi facă voie bună. Văzîndu-l frate-său cel mai mic atît de întristat, îl roagă să-i spună ce năcaz are?

Atunci el începe a-i spune toată întîmplarea, de la despărţirea lor, pînă în ziua întîlnirei.

Îi povesteşte paguba ce-o avu cu grîul şi cu casa, îi spuse că nu mai are nimic, decît cîmpul gol şi că toate acestea se întîmplară, zice el, numai că ascultai pe frate-meu, care zise, că tu ţi-ai îmblătit stogul cu foc.

— Da, răspunse luntraşul, însă nu l-am pus eu focul în stog, ci doi moşnegi bătrîni, care dormiră o noapte la noi în casă.

Cu aceasta aduse şi mai mare năcaz fratelui celui mijlociu, începînd a gîndi că doară moşnegii aceia pe care nu i-a miluit el, aceia l-au cumpănit să paţă astă pagubă: şi avea dreptate, de gîndea aşa.

Cînd se gătă şi acesta de întors cătră casă, adecă cătră locul casei, zice luntraşul cătră femeia sa:

— Tu nevastă, fă tu o azimă de făină de cea mai albă, cernută prin sita cea deasă, pune în mijlocul ei toţi galbenii din punga aceea şi de socoteşti mai pune vreo doi s-o dăm de merinde la bietul frate-meu, îi va prinde bine pe cale şi acasă.

Muierea se-nvoieşte prea bucuroasă: da numai face o azimă de grîu curat cernută prin sita cea deasă, da n-o umple cu galbini, da n-o coace chiar după cum se înţelese cu bărbatul său, de gîndeai că s-o mănînci cu ochii.

O pun în traistă la fratele, ce era gata de plecare, dar ce să vezi, a doua zi azima, fu iarăşi la luntraşul pe masă, care scoase gălbinii din ea, precum i-au băgat. Iată însă cum îi veni iarăşi lui în mînă:

Frate-său cel mijlociu o dete la un plugar pentru o bucată de mălai, că i se părea prea grea în traistă şi văzînd-o atît de grea cugetă, că da de nu-i coaptă bine?!

Plugarul, avînd şi el frică, că nu va fi coaptă, de aceea este aşa grea, o dase la ţiganul să-i ascuţă fiarele plugului pentru ea, zicînd că bani n-are de unde-i da. Ţiganul avea de trecut Dunărea, să-şi aducă cărbuni şi neavînd nici el bani, apoi ştiind că luntraşul este om de omenie, nu face mult din bani, îi aduse luntraşului azima, care numai cu o zi mai înainte fu coaptă în cuptorul lui. Aceasta fu povestea cu azima mergătoare!

P-atunci se vede că rămînea binele numai la cei vrednici de el; oare şi azi este tot aşa?

Auzită şi scrisă în miliţie de la un fecior din Bănat.

POVESTEA LUI PAHON

A fost odată un moşneag bătrîn, dară bătrîn ca vremea, alb ca zăpada şi bun ca pîinea cea bună.

El avea un băiat, vedeţi dumneavoastră, băiat ca toţi băieţii, frumuşel şi sprintenel, dară şi fără obrăzel. Moşneagul însă nu avea nici o avere, nici o bogăţie, numai inima cea bună şi sufletul în oase. El începuse a slăbi, ba era slab cum e data, iar băiatul nu se prea îndemna la lucru. Odată zice bătrînul către băiat:

— Mă Pahoane, că Pahon îi era numele, tu vezi bine că avere nu avem, vezi bine că numai bordeiul şi vaca asta cu lapte ni-i toată averea, eu sînt slab, nu mai pot munci, du-te şi te bagă undeva slugă şi mai înseamnă-ţi şi tu baremi pentru tine, că eu voi mai face ce mi-a ajutat Dumnezeu; iată-ţi dau trei bănuţi să ai de cale, tu cearcă-ţi norocul prin cea lume mare.

Şi primi Pahon cei trei bănuţi şi merse în lume să-şi capete loc de slujit. Dar cum mergea, dă de nişte copii făr' obraz chinuind un căţeluş. Şi i se făcu milă lui Pahon de căţeluş şi zise copiilor:

— Măi copii, nu chinuiţi voi căţelulşul acela, mai bine daţi-mi-l mie şi eu vă dau pentru el un bănuţ, ca să vă cumpăraţi ceva. Şi se învoiră copiii, luară bănuţul şi dădură căţelul lui Pahon.

Acum mergea Pahon voios, că el are ceva. Dar cum mergea pe cale, nimereşte nişte copii, care chinuiau un pisic. Lui Pahon i se făcu milă şi de pisic şi zise cătră copii:

— Măi copii, e păcat de Dumnezeu să chinuiţi voi pisicul, mai bine daţi-mi-l mie şi eu vă dau pe el un bănuţ ca să vă cumpăraţi ceva. Şi copiii se învoiră bucuros, primiră bănuţul şi dădură pisicul. Acum avea Pahon şi căţel şi pisic.

Mergînd mai departe dă de nişte copii, care chinuiau un pui de şarpe. Şi i se făcu milă de puiul de şarpe, deci zise cătră copii:

— Măi, dragii mei, nu chinuţi voi puiul de şarpe, că şi el e făptura lui Dumnezeu, mai bine daţi-mi-l mie, că vă dau pe el un bănuţ, să vă cumpăraţi ceva. Şi se învoiră copiii, dădură puiul de şarpe şi căpătară un bănuţ de la Pahon. Acum Pahon avea trei jivine: un căţeluş, un pisic şi un pui de şarpe, dar nu mai avea nici un ban.

— Mai departe nu merg, zise el, în calea asta, destul am

lucrat şi destul mi-am adăogat: am scăpat trei vietăţi de la pierire şi mi-am adunat trei prieteni; acum merg acasă.

Şi se luă Pahon şi merse aţă acasă cu cele trei vietăţi.

— Tată, zise el, după ce ajunse acasă, fost-am în lume, mîntuit-am trei vietăţi de la pierire şi acum sînt aci sănătos şi voinic, cum mă vezi, şi cele trei vietăţi tot aşa; vom munci împreună şi ne vom ţinea cum ne va rîndui Dumnezeu, dar vom ţinea şi cele trei vietăţi; ce va da Dumnezeu, aceea va fi.

— Bine, zise moşneagul, nu-mi bănuiesc, fie cum zici tu.

Şi se puse Pahon pe muncă, şi lucra pe la oameni şi căpăta atîta cît trăia el, tată-său şi vietăţile lor, toţi îndestuliţi. Căţelul şi pisicul creşteau ca din apă şi se făcură frumoşi de să te fi tot uitat la ei; şarpele creştea văzînd cu ochii; şi cum să nu crească, că vaca dădea lapte destul, apoi mai numai ei îl mîncau, că Pahon mînca tot prin sat, pe unde era la lucru, moşneagul puţină pradă făcea în bucate. Destul că bordeiul lor era fericit. Şi trecu multă vreme; căţelul se făcu cîne, pisicul se făcu mîrtan, iar puiul de şarpe era cît o talpă de casă de mare şi de gros. Pahon era fecior holtei, iară moşneagul numai umbră şi vis; aşa e în lume: cei mici cresc, iară cei mari scad.

Într-o zi frumoasă de primăvară ieşiră toţi din bordei afară la soare; moşneagul şedea pe prispă cu capul între mîni, mîrtanul torcînd se freca de umărul moşneagului, Pahon se juca cu cînele, iar şarpele sta lungit la soare.

Deodată numai zice şarpele:

— Drag domnul meu, destul năcaz ai avut cu mine pînă m-ai crescut, acum nu mai şed la tine, mă duc în ţara mea, iară tu vino cu mine să-ţi răsplătească tatăl meu binele ce mi l-ai făcut, că m-ai scăpat de la moarte şi m-ai crescut mare. Pahon se minună auzind pe şarpe vorbind, iar bătrînul îşi ridică capul şi zise:

— E năzdrăvan, dragul tatei!

— Şi unde să merg cu tine? întrebă Pahon.

— Să vii, zise şarpele, pînă în ţara şerpilor, tata e împăratul şerpilor şi eu sînt copilul lui, să vii numai cu mine, şi te faci avutul avuţilor, o să-ţi dea tata ce vreai: bani, aur, argint, scumpeturi, vite, orice vei cere; tu însă să nu ceri altceva decît mărgeaua de sub limbă, că mai bine-ţi va prinde. Iată eu te învăţ ce ai să faci, numai pentru că şi tu mult bine mi-ai făcut.

Atunci cînele încă începe a vorbi, că doară şi el era

năzdrăvan, el zise:

— Domnul nostru, şi eu merg cu tine, că poate că vei da de năcaz pe cale, şi să fie cine să te apere.

Mîrtanul, care însă era năzdrăvan, încă prinde a vorbi şi zise:

— Nici eu nu mă las de domnul nostru, că mult bine mi-a făcut şi mie, ca şi vouă: doar de cumva îi voi fi de vreun folos în cea cale lungă.

Şi porniră la drum, şarpele înainte, Pahon călare pe el, şi cînele cu mîrtanul îndărăpt, numai bietul moşneag rămase la bordei, singur ca cucul.

Şi mergînd, mergînd, ies din lumea cu oamenii şi intră în ţara şoarecilor. Şi erau şoareci şi cloţani grozăvenie, mulţi cîtă frunză şi iarbă şi cu dinţii ascuţiţi, de gîndeai că acum-acum apucă pe Pahon să-l mănînce. Dar mîrtanul numai cîte-o labă arunca după ei şi fugeau mîncînd pămîntul. După ce au ieşit din ţara şoarecilor, nevătămaţi, intrară în ţara sobolilor. Şi erau acolo soboli mari şi mici, de era negru pămîntul de ei. Şarpele de-abia înainta printre ei, iară Pahon tot tremura, că-l vor trage jos şi-l vor mînca. Cînele însă numai morăia şi toţi le făceau cale, de gîndeai că trece soigăbirăul printr-un sat ţigănesc. Acum intrară în ţara şerpilor. Şi erau Doamne sfinte, şerpi şi şopîrle şi bălauri de era greu pămîntul de atîtea jivine, care de care mai mare, care de care mai grozavă şi mai înfiorătoare, care de care mai primejdioasă. Pahon tremura ca frunza pe spatele şarpelui, cînele-şi vîrîse coada între picioare, iar mîrtanul mergea zgulit şi tremurînd.

— Nu vă temeţi, zise şarpele, nici un rău nu vi se va întîmpla, că aici eu sînt domn.

Şi fluieră odată de nici fluierul de la carul de foc nu l-ar fi întrecut, şi toate făcură loc, iar ei mergeau încet şi semeţi ca nemeşii cînd aleg deputaţii. Şi au ajuns la curţile împăratului şerpilor. Aci se coborî Pahon de pe şarpe, iar şarpele zise:

— Voi staţi afară, că eu intru în curte să vorbesc cu tata.

Cînd îşi văzu împăratul şerpilor copilul, nu ştia ce să facă de bucurie, îl strînse şi-l sărută şi tot juca prin curte de părere de bine:

— Cum ai venit, dragul tatei, unde ai pribegit, unde ai trăit aşa bine? Spune-mi, dragul tatei, că eu era să mor de dorul tău!

— Oh, bunul meu părinte, zise şarpele, de cînd nu m-ai văzut, am păţit foarte multe. Am ieşit odată, cînd eram mic, din

gaură şi nişte copii mă prinseră şi mă chinuiră de mai nu mă şi omorîră. Atunci aduse p-acolo Dumnezeu un flăcăiaş, milos, care mă cumpără cu un ban, mă duse la el acasă şi tot cu lapte de vacă m-a ţinut, pînă am crescut cît mă vezi. Acum am venit acasă.

— Îmi pare bine, fiule, zise împăratul şerpilor cu glas popesc, îmi pare bine, fiule, dară nu ai adus cu tine pe făcătorul tău de bine, ca să-i întoarcem binefacerea?

— Ba l-am adus, dar nu cutezam a-l băga în curte, temîndu-mă, că tu-l vei mînca.

— Nu-l voi mînca, dragul tatei, cheamă-l înlăuntru să-l cinstim ca pe un om de omenie.

Şi chemară pe Pahon înlăuntru, iar dacă intră îi zise împăratul şerpilor:

— Fătul meu, tu ai făcut un mare bine copilului meu, de aceea şi eu am să te cinstesc cu ce vei cere; îţi dau turme de oi, ciurzi de boi, stave de cai, bani, ce pofteşti îţi dau, cere dară fătul meu după gîndul inimei tale. Iară Pahon zise:

— Înălţate împărate, vite, de mi-ai da cît de multe, toate mi le mîncă şerpii şi sobolii şi şoarecii, cînd voi trece prin ţările lor către casă, bani nu pot lua, mă tem că mă vor prinde hoţii de oameni în ţara noastră şi mă vor sluţi şi-mi vor lua şi banii, dar dacă chiar voieşti să-mi faci un bine, atunci să-mi dai mărgeaua de sub limbă şi rămas bun!

Împăratul se cam supără pe Pahon de îndrăzneala lui cea mare, dar venindu-i în minte că el i-a scăpat fiul de perire, aducîndu-şi aminte cît năcaz a avut cu el pînă l-a crescut, apoi văzînd că altceva nu primeşte, se înduplecă a-i da şi mărgeaua, căci ce nu ar da un părinte la binefăcătorul copilului său! Şi dădu împăratul şerpilor lui Pahon mărgeaua cea de sub limbă, iar Pahon îşi luă sănătate bună şi se gătă de cale. Puiul şarpelui însă-l petrecu pînă-l scoase afară din ţara şerpilor, iar pe drum îl învăţă ce fel de putere are mărgeaua.

— Pahoane, îi zise puiul şarpelui, ce vei voi ca să ţi se împlinească, numai scoate mărgeaua din şerpar, ţine-o în mîna stîngă, iar cu dreapta fă-ţi trei cruci şi zi: „Eu vreau asta şi asta, şi aceea se va face, ce vei dori”.

Şarpele se întoarse acasă, iar Pahon îşi urmă drumul prin ţara sobolilor şi a şoarecilor pînă acasă.

După ce ajunse dinaintea bordeiului, scoase mărgeaua din

şerpar şi o ţinu în mîna cea stîngă, iar cu cea dreaptă îşi făcu trei sfinte cruci şi zise: „Aş vrea ca să se facă în locul bordeiului acestuia nişte curţi ca ale împăratului!” Şi îndată se făcură curţi împărăteşti în locul bordeiului.

Acum se puseră pe trai bun, ce doreau aceea li se împlinea. Şi erau fericiţi. Cînele umbla tot sărind pe lîngă Pahon, mîrtanul tot torcea împrejurul moşneagului, iar moşneagul pare că se temea a se sui pe treptele curţilor şi să şadă pe scaunele cele scumpe la mesele cele încărcate cu mîncări şi beuturi alese.

Odată, într-o seară după cină, zise moşneagul către Pahon:

— Dragul tatii, ţi-ar fi vremea să te însori, că, Doamne, greu e fără femeie la casă; unde nu-i femeie în casă, casa e ca şi pustie, aibă omul ori cîte averi!

— Bine, zise Pahon, dumneata mergi mîine la împăratul şi-i spune, că eu vreau să iau pe fata lui de soţie.

— O, Doamne, Doamne, zise moşneagul, dar nu mai sînt ele fete, ci numai chiar la împăratul? Acela nu ţi-o va da, numai în zadar vei călca şi mi-oi răci gura; să ne încercăm norocul în alte părţi, dragul tatei!

— Apoi, tată, dacă nu mergi să-mi peţeşti fata împăratului, nu mă însor.

Ce era să facă bietul moşneag? Ar merge… se teme că împăratul nu-i va da fata; n-ar merge… cum să-şi lase feciorul neînsurat? Deci se gîndeşte: ce va da Dumnezeu, aceea va fi, şi dimineaţa plecă spre curtea împărătească. Dacă ajunse la curte, îşi întocmeşte ciupii cei de păr, îşi netezeşte mustăţile şi intră la împăratul.

— Bună ziua, înălţate împărate!

— Bună să-ţi fie inima, moşule; dar ce veste ne aduci?

— D-apoi, înălţate împărate, să nu-ţi fie lucru cu supărare, am venit să te rog dacă va fi cu voia lui Dumnezeu, să dai fata după feciorul meu, după Pahon.

Împăratul se uită lung la moşneag, apoi zise:

— Glumeşti, măi bătrînule?

— Ba nu glumesc, înălţate împărate.

— Apoi dacă nu glumeşti, mergi acasă şi spune feciorului tău, că dacă va face pînă dimineaţă un pod de aramă de la casa voastră pînă la curţile mele, eu îi dau fata.

Moşneagul îşi ia rămas bun şi merge supărat spre casă. Cum îl vede Pahon, îl întreabă încă de departe:

— Ei, da ce-i tată, fîn ori paie?

— Mestecătură, dragul tatei!

— Da cum aşa?

— D-apoi, iată, mi-a zis, că dacă vei face pînă dimineaţă, un pod de aramă de la casa noastră pînă la curţile lui, atunci îţi dă fata, dacă nu, nu; care va să zică să-ţi pui pofta-n cui.

— Adecă nu chiar aşa, tată: eu gîndesc că dacă-mi va ajuta Dumnezeu, am să-i fac podul mai altcum decît a poftit.

Şi îndată ce înseră, scoase Pahon mărgeaua din şerpar şi-o luă în mîna stîngă, iar cu dreapta făcu trei cruci şi zise: „Voi să se facă un pod de aramă d-aici pînă la curţile împăratului”. Şi într-o minută podul fu gata. Dimineaţa se plimba împăratul pe el.

Acum merge moşneagul la împăratul şi zise:

— Înălţate împărate, făcut-a feciorul meu podul după cum ai poruncit?

— Făcut, moşule!

— Aşa dară acum îi dai fata?

— Adecă nu încă, ci spune-i că de va face pînă mîine dimineaţă o apă de argint de la voi pînă la noi şi pe ea să plutească corăbii de argint, să înoate păsări de argint, să fie în ea peşti de argint, atunci i-o dau, altcum nu.

Şi iarăşi merse moşneagul acasă supărat.

— Ei, da cum ţi-a umblat? îl întreabă Pahon.

— Bine şi nici prea, zise bătrînul. Mi-a zis împăratul că de vei face pînă dimineaţă o apă de argint de la noi pînă la el şi pe ea să plutească corăbii de argint şi să înoate păsări de argint şi să pescuiască în ea peşti de argint, să tragi nădejdea fetei, altcum pune-ţi pofta-n cui.

— Numai atîta e, tată? Las că va fi cum va vrea Dumnezeu.

Şi după ce înseră, scoase iar mărgeaua, o puse în mîna cea stîngă, iar cu dreapta făcu trei sfinte cruci şi zise: „Dorire-aş să se facă de-aci pînă la împăratul o apă mare toată de argint şi pe ea corăbii de argint şi păsări de argint şi peşti de argint în ea”. Şi cînd gătă vorba, toate fură gata. Dimineaţa, pescarii împăratului pescuiau la mrene de argint.

— Ei, zise moşneagul, doară acuma nu va avea călcătură să mai poftească ceva, ci-ţi va da fata.

— Du-te de vezi, zise Pahon.

Şi se duce moşneagul la curtea împăratului şi se întîlneşte cu

împăratul şi prind la vorbă:

— Place-ţi, înălţate împărate, cum a împlinit feciorul meu porunca?

— Place, moşule.

— Aşadară acum vei da fata după el?

— Adecă nu, moşule, ci dacă va face pînă mîne dimineaţă din şesul acesta un deal tot cu viţă de vie şi viţele să fie tot cu struguri copţi, iar în vîrful parilor să cînte tot păsări de aur, atunci nu zic ba, dar altcum nu pot.

Şi iară merse moşneagul supărat acasă şi spuse feciorului, dar acela zise:

— Lasă, tată, va fi ce va vrea bunul Dumnezeu! Şi peste noapte se făcură toate de gîndeai că de cînd lumea acolo au fost.

Acum se duse moşneagul iar la împăratul, iar împăratul, minunîndu-se de puterea lui Pahon, zise:

— Ei, moşule, de azi încolo sîntem cuscri; lucrurile ce le făcu Pahon nu mi le putu face nici unul din peţitorii fetei mele; hai acum să ne ospătăm oleacă amîndoi, apoi mergi acasă şi vă gătiţi de nuntă.

Acum să fi văzut bucuria bătrînului, gîndeai că a prins pe Dumnezeu de picior, aşa era de voios; puteai prinde iepuri cu el; nici nu-i mirare, cînd ne vom aduce aminte că el a fost om sărac, iar acum se face cuscru cu împăratul! Dar pe atunci aşa erau vremile.

După ce se ospătară cuscrii amîndoi oleacă şi mai povestiră una-alta ca neamurile, moşneagul o luă la picior ca să poată spune vestea cea minunată lui Pahon, fiului său. Şi-i spuse, cum ştiu mai cu ponturi, din fir în păr toată întîmplarea, apoi începură a se găta de nuntă. Peste scurtă vreme Pahon era ginerele împăratului şi fata împăratului era nevasta lui, iar moşneagul era socru la fata împăratului şi cuscru cu împăratul.

Ar crede cineva, că aci povestea e gata, dar se înşeală, căci d-aci încolo vin minciunile.

Zice că fata împăratului, pînă era acasă, avea un drăguţ de arap, care era slugă în curtea împărătească. După ce se mărită fata împăratului după Pahon, ea îşi duse şi sluga cea de arap cu sine şi cînd nu-i vedea Pahon, se sfătuiau în diferite chipuri împreună.

Odată zice arapul către ea:

— Tu, întreabă pe Pahon în ce-i stă puterea, cu care face el atîtea minuni? Dacă am putea afla, bine ar fi să-i luăm puterile, apoi să fugim amîndoi în lume.

— Las’ pe mine, zise ghiolbana, o să aflu eu năzdrăvăniile lui, numai atunci să fii om, să ştii unde să fugim, ca să nu ne dea de urmă. Astfel se înţeleseră ei în mai multe rînduri.

Odată, şezînd cu nevastă-sa la masă numai amîndoi, se puse ea cu linguşire să scoată vorba de la el:

— Scumpul meu bărbat, zicea ea, de mult trăim noi împreună, tu bine vezi, cît de tare te iubesc, dar niciodată nu te-am întrebat unde-ţi ai tu puterea de faci atîtea năzdrăvănii, fii bun spune-mi, scumpul meu, în ce-ţi stă puterea?

Pahon, unde să se gîndească că doară nevastă-sa vrea să-l înşele, îi spune limpede şi curat din fir în păr toate năzdrăvăniile mărgelei, ba îi arătă şi mărgeaua. Ea se făcu atît de voioasă, ba drăgăstoasă, ba săruta pe Pahon, de gîndeai că mai mare dragoste nu-i în lumea întreagă ca între ei.

Trecu multă vreme şi nu mai vorbiră nimic despre mărgea. Odată, însă cînd vrea să plece Pahon la vînat cu cînele şi cu mîrtanul, nevastă-sa îi ţine calea şi mi-l giugiuleşte şi mi-l drăgosteşte şi prinde a-l săruta şi a-l ruga să-i lase ei mărgeaua pînă deseară, cînd va veni de la vînat, că-i e urît singură. El unde să-şi aducă aminte de înşelăciune, scoate mărgeaua din şerpar şi o dă nevestei sale, apoi pleacă.

Cum se vede nevastă-sa singură acasă cu mărgeaua în mînă, strigă pe arap şi-i arătă, şi-i spune din fir pînă în păr cum şi ce au de-a face cu mărgeaua. Iar arapul luă mărgeaua în mîna stîngă şi cu cea dreaptă îşi făcu trei sfinte cruci, cu toate că era păgîn, apoi zise: „Eu doresc ca curţile acestea cum stau, cu noi cu tot să se mute în ţara arăpească dincolo de mare!” Şi într-o minută se ridicară curţile din loc şi zburară ca o pasăre în ţara arăpească, iar în locul lor rămase numai bordeiul cel rău şi moşneagul în el.

Doamne, cum mai plîngea bietul moşneag văzîndu-se căzut aşa de jos din mărirea la care ajunsese.

Seara, cînd ajunse Pahon acasă, i se întunecă lumea înaintea ochilor, mai căzu ca lovit de trăsnet, văzînd numai bordeiaşul cel sărac în locul curţilor de azi-dimineaţă. Nevasta, ca-n palmă.

— Nu ţi-am spus, zise moşneagul, să nu te ridici aşa sus pe la fete de crai şi de împăraţi, că-ţi vor mînca capul? Acum ce

folos ai că ai luat pe fata împăratului? Ea s-a dus şi a luat cu sine tot ce aveam; ce amar ne vom şti face? Iată am rămas calici ca mai nainte! Pahon nu zise deocamdată nimic, apoi după ce suspină una a pagubă, se uită lung la cîne şi la mîrtan, ca şi cînd ar fi vrut să-i întrebe: ce e de făcut? Cînele zise:

— Nu te spăria aşa tare, drag domnul nostru, că de va rîndui Dumnezeu, iar vei fi bogat cum ai mai fost; vino cu noi.

Şi se luară toţi trei, Pahon, cînele şi mîrtanul, du-te, du-te, cînele tot adulmecînd încătrău au apucat fugarii. Şi au ajuns tocmai la mare. Dincolo de mare, departe, se vedeau nişte curţi mari chiar cum fuseseră ale lui Pahon:

— Vedeţi curţile acelea? întreabă cînele, acelea sînt ale noastre, care le-a dus arapul cu stăpîna noastră. Pînă acolo nu-i chip să poată străbate stăpînul nostru, dar noi vom merge, tu, mîrtanule, suie-te călare pe mine, că eşti uşor şi eu voi înota cu tine pînă de cealaltă parte, acolo apoi te voi aştepta pe ţărmure pînă vei umbla tu prin curţi, că eu mă tem că nu voi putea intra. Şi aşa făcură. Pahon rămase acolea, iar mîrtanul se sui călare pe cîne şi înotară pînă de cealaltă parte. Acolo cînele rămase pe mal, iar mîrtanul se ia binişor, numai în vîrful picioarelor, cum ştiu mîţele şi merse pînă la zidul dimprejurul curţilor, apoi tot umbla, tot cerca mai ici, mai colea, dar de unde să poată sări peste zid, că doară era înalt de nici pasările nu cutezau să zboare preste el. Apoi, după ce văzu că nu-i modru să poată sări, merse la poartă. Aceea era de laţi de brad şi mîrtanul îndată fu în vîrful porţii şi de acolo în curte. Pînă colea pe înserate se ascunse în nişte paie, apoi se luă chitiş cătră uşa curţilor. Din întîmplare uşile erau deschise, că era căldură foarte mare. Intră în o sală, apoi în alta, şi tot aşa pînă era în o casă cu arapul. Acolo intră sub pat şi nu zise nici miau. Tot povesti arapul cu nevastă-sa multă vreme, mai de una, mai de alta, apoi dădură în vorbă de Pahon.

— Oare ce o fi făcînd Pahon al tău? zise arapul.

— Dar dă-l în bubă, zise hoţomana de femeie, nu mi-l mai pomeni, mai bine scoate mărgeaua să ne jucăm oleacă cu ea.

Şi scoate arapul mărgeaua şi o durigă pe masă cătră coţofana lui, aceea dă să o prindă, dar nu poate şi astfel se durigă jos şi fiind podelile tare lucii, se durigă chiar sub pat. Atunci mîrtanul pune gura pe ea şi ţîşt! afară, în fuga mare.

Arapul nu băgase de seamă că mîrtanul a fost aci, nu-l

văzuse nici intrînd, nici ieşind, deci se pune a căuta mărgeaua pe jos, pe sub paturi, pe sub dulapuri, pe unde numai gîndea că s-a rostogolit, hăbăuca de muiere-i purta lumina, că deoarece era întunerec în odaie, de arap se întuneca şi mai tare.

Mîrtanul însă tot o fugă ţinu pînă la cîne, apoi, după ce-i arătă mărgeaua, o luă în gură, se urcă pe spatele lui şi înotară la Pahon. El dormea, nu dormea, ca omul necăjit, dar cînd se apropie cînele de mal, sări drept în picioare şi întrebă:

— Cu bine veniţi? Nu primi însă nici un răspuns; cînele nu putea de obosit, iar mîrtanul ţinea gura închisă temîndu-se să nu scape mărgeaua. După ce ajung pe mal, povestesc lui Pahon toată întîmplarea şi pornesc spre casă.

Dar Pahon îşi aduse aminte că cu mărgeaua în mînă e domn, deci zise:

Mărgeluţă, mărgeluţă
Du-ne l-a noastră căsuţă,
Du-ne iute, cum gîndesc,
La bordeiul părintesc.

Şi cînd gătă vorbele de zis, era înaintea bordeiului: veniră într-o clipită calea ce o făcură pe jos în cîteva săptămîni. Acum iar ţinu mărgeaua în mîna stîngă şi cu dreapta îşi făcu trei sfinte cruci şi zise:

— Să vină curţile mele, aci, cum sînt! Şi veniră. Adecă ce să vezi? Arapul tot căuta mărgeaua pe sub paturi înjurînd, iar blăstămata de muiere îi purta lumina plîngînd.

— Da ce căutaţi? întreabă Pahon. Atunci arapul se întoarse să vadă cine-l întreabă, că nu ştiuse nimic despre strămutarea curţilor. Cînd vede arapul pe Pahon stînd cu puşca în spate, cînele cu dinţii rînjiţi şi mîrtanul cu ghearele gata de luptă, nu ştiu ce-o fi gîndit, atîta însă ştiu, că muierea scăpă lumina din mînă de frică şi se stinse, adecă acum era ziuă albă şi numai în jurul arapului era întunerec.

Pahon însă nu le făcu nici un rău, ci-i alungă de la sine pe amîndoi zicînd:

— Blăstemat să fie cel ce ş-a lua nevastă care să crede mai pe sus decît el!

Apoi zise mărgelei:

— Du-i de unde i-ai adus, dar fără curţi, numai pe amîndoi

cum sînt acum. Şi cînd a gătat de zis vorbele acestea, numai îi văzură ridicîndu-se în sus şi... unde au ajuns ce au mai făcut e treaba lor; destul că Pahon nu s-a mai însurat în veci ci-şi ţinea numai găzdoaie cum îşi ţin şi... Doamne iartă-mă că era să greşesc; iar cînd cerea cineva sfat despre căsătorie îi zicea:

— Fata, care se ţine mai sus decît tine, nu o lua şi de ţi-ar da tată-său cît bine în lume, mai bine rămâi ca mine.

Auzită şi scrisă în Sîncel.

NU MINŢI!

Era odată un om foarte sărac, dar atîta era de sărac, încît nici focul în vatră nu-i ardea. Şi astăzi mai sînt oameni săraci, dar parcă tocmai ca acela rar ai afla. Şi avea omul acela o fată, dar aşa fată frumoasă, cum nu era în toată lumea ca ea. Lumea zice că la omul sărac o fată frumoasă îi face şi mai mare sărăcie; dar pe el nu-l putea sărăci mai tare, căci nu avea chiar nimic, decît un bordei vechi în pământ.

Odată veni la bordeiul acela zîna Ilina, cea mai măiastră zînă şi îi zise omului:

— Măi omule, fata e numai sărăcie la casa omului; tu ai mai trăi de pe o zi pe alta cum ai putea, mai lucrînd pe la alţii, mai miluindu-te cei creştini, dar cu fata îţi merge mai greu, eşti tot cu frica în spate, să nu o laşi singură şi să i se întîmple ceva primejdie. Dă-mi tu fata mie, eu voi griji de ea ca o mamă, i-oi căpăta şi bărbat cinstit, cînd va fi de măritat. Ce zici, omule?

Şi bietul om se gîndi cît se gîndi, îi părea rău să-şi dea fata la o zînă, dar văzînd sărăcia ce-i în bordeiul lui, aducîndu-şi aminte, ca omul, de toate primejdiile ce i se pot întîmpla unei fete frumoase şi sărmane, cugetă în urmă: eu voi trăi cum m-a milui Dumnezeu, numai pe ea să o văd ferită şi dete fata zînei, zicîndu-i:

— Fii cuminte, fiica mea, şi ascultă de Dumneaei, că doară s-a milostivi şi te-a aşeza mai bine, decum te-aş fi putut eu aşeza!

Şi se duse fata cu zîna, se duse prin codri şi prin munţi, prin văi şi pre dealuri, pre stînci şi prin poieni, se duse multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că cuvîntul din poveste, de aici înainte este, se duse pînă îşi pierdu urma, de nu ar mai fi ştiut veni la bordeiul bătrînului. Cam trei săptămîni călătoriră pînă ajunseră la curţile zînei. Doamne ce mai curţi pompoase! curţile zînelor, şi pace! cum nu mai putea avea nici un om pămîntean.

După ce intrară în curţi, dădu zîna la fată 13 chei şi îi zise:

— Aci ai 13 chei de la 13 chilii; cu 12 chei vei deschide cele 12 chilii şi vei şedea şi-ţi vei petrece în ele, lipsă nu vei avea de nimic, tot ce-ţi va cere inima, vei afla în ele mîncare, beutură, îmbrăcăminte, fel de fel de scumpeturi şi de flori, ci în casa 13-a să nu intri, cu cheia asta micuţă să nu deschizi casa cea de către răsărit, că atunci nu va fi bine. Te legi că mă vei asculta?

— Leg!

— Te legi?

— Leg! Te mai întreb odată: legi-te că nu vei intra în casa cea de către răsărit?

— Leg!

— Bine-i, fii ascultătoare, eu merg de acasă, dară tu să faci după cum te-ai prins.

Şi plecă zîna de acasă, se duse în trebile ei, că doară omul că-i numai om şi cîte trebşoare nu mai are, dar o zînă? o vîlvă? iară fata rămase singură. Se desfăta fata în palatul zînei ca într-un rai, nimic nu lipsea; avea mîncări peste mîncări, beuturi peste beuturi, feliuri de haine şi de scumpeturi, mulţime de flori mirositoare şi pasări cîntătoare, care de care mai minunate o încungiurau; şi umbla dintr-o casă într-alta cîntînd şi veselindu-se. Dar zîna zăbovi multă vreme în umblările ei. Odată ce îşi gîndi fata? Oare să intru în casa cea de către răsărit? Doară zîna nu e acasă să mă vază, pînă vine ea, eu intru puţin şi închid uşa bine dacă ies, de nici n-a şti nimic. Iese pînă afară, se uită nu cumva vine zîna, şi hait cu cheia a 13-a la uşa casei cei de către răsărit. Cum o deschide cade leşinată la pămînt de atîtea mîndrii ce văzuse. Dacă se deşteptă, dă să se scoale şi ca să poată ridica mai repede adie un scaun cu degetul, atunci toate curţile ţiuiesc şi degetul îi rămase într-aurit. Se supără fata şi o prinde o frică apoi se ridică, iese din casa aceea şi intră în celelalte apoi o încuie bine. Tot cearcă să-şi destraurească degetul, dar nu poate. Într-un tîrziu vine şi zîna. Ea ştia de toată întîmplarea, dar se făcea a nu şti nimic; deci întreabă pe fată cu frumuşelul, ca să nu o sperie:

— Nu ţi-a fost urît, fata mea, în timpul cît ai fost singură?

— Nu, mamă.

— Bine-i, draga mea; dar nu ţi-a lipsit ceva?

— Nu, mamă.

— Ai avut tot ce ţi-a cerut pofta inimei?

— Avut, mamă.

— Foarte bine; dar în casa cea de către răsărit intrat-ai?

— Ba nu, mamă.

— Nu ai intrat?

— Nu, mamă!

— Te mai întreb odată, copila mea, intrat-ai în casa a treispezecea, în casa cea de către răsărit; spune-mi adevărul, că

de minţeşti, îţi leg limba şi te alung să mergi unde te vor duce doi ochi ce-i ai! Spune drept, intrat-ai ori ba?

— Nu am intrat.

Atunci nemiloasa zînă amuţi pe mincinoasa copilă şi o alungă de la palat.

Şi s-a dus fata plîngînd unde o duceau vederile ochilor, nici ea nu ştia unde merge şi de unde vine, unde ar putea ieşi din acei codri înfiorători, pe unde nu intrase om pămîntean niciodată; pribegea copila de pe stîncă pe stîncă, din munte în vale şi din vale în deal, din codri în tufişuri şi din tufişuri în codri, nutrindu-se cu smeură, mure, alune, fragi, jir, ghinde, corobeţe şi rădăcini. Şi de ce mergea se înfunda tot mai tare în codri. Odată fiind lîngă un pîrîu limpede de munte îşi vede faţa în el şi rămîne uimită de frumuseţa ce zări în apă, dar o loveşte şi o adîncă jale, că nu poate vorbi şi cînta, să-şi facă voie bună. Astfel trăi ea cam trei ani singură ca o căprioară, neputînd scoate nici un cuvînt din gură şi neîntîlnindu-se cu suflet de om. Zîna însă o scutea pe nevăzute să nu i se întîmple nimic, alunga lupii şi urşii, mistreţii şi şerpii din giurul ei. Cînd o prindea somnul, ea se urca pe un copaciu înalt şi între crengile lui dormea mai liniştită şi mai bine, decît pe toate dricaiele şi perinile din lume. Odată i se făcu milă zînei de ea şi îi trimete un fecior de împărat, care încă rătăcise prin cei codri, umblînd la vînat cu puşca-n spate. Cum o vede feciorul cel de împărat dormind între crengile copaciului, rămîne înmărmurit de atîta frumseţă. O deşteaptă şi o roagă să se coboare jos. Dar ea era mută, nu putea vorbi, fără de înţeles înţelegea vorbele lui şi-i făcu semne că bucuroasă ar merge cu el oriunde, ci ea e mută. Nu face nimic, zise prinţul, vino cu mine, fii-mi nevasta mea, nu am grijă că nu poţi vorbi; Dumnezeu e bun, da de ţi-a da şi grai; dar chiar să nu-ţi deie, eu nu merg fără tine de sub acest copaciu, să ştiu că aş muri chiar aşteptîndu-te, că şi de voi merge, tot trebuie să mor de dorul tău, căci altă fiinţă sub soare nu pot afla, care să fie mîndră ca tine. Fata se înduplecă şi coborîndu-se jos din copaciu merse cu prinţul acasă, unde se cununară şi mare nuntă făcură.

La un an după cununie făcu crăiasa, (că acum era crăiasă căci murind tatăl prinţului, acela rămase crai în locul tătîne-său), născu, zic, crăiasa un copil frumos de gîndeai că e rupt din soare. Mare bucurie era în casa lor. Lumea zicea că crăiasa cea

frumoasă a făcut un copil chiar ca ea de mîndru; iar fetele care s-ar fi măritat bucuroase după prinţul, ziceau că crăiasa cea mută a născut un copil, dar poate că n-a trăi, ori şi de va trăi, va rămîne mut ca mumă-sa. Aşa cobesc muierile în răutatea inimei lor, din rîncoare, vezi bine.

Nu mult după botezul copilului, cînd era crăiasa singură acasă şi-şi legăna copilul, intră zîna Ilina la ea şi o întrebă:

— Spune-mi drept, intrat-ai în casa de către răsărit?

Ea făcu cu capul că nu.

— Nu ai intrat?

— Nu!

Te mai întreb odată: intrat-ai ori nu?

Şi biata crăiasă iar face semn cu capul că nu.

Atunci zîna ia copilul din leagăn şi se face nevăzută.

Mai ia copilul dacă ai de unde!

Cu cît fu bucuria de mare la naşterea pruncului, cu atît fu acum supărarea mai mare. Vremea însă le schimbă toate. Peste un an are crăiasa alt copil, mai frumos decît cel dintîi. Acum bucuria le era nespus de mare; ospeţe peste ospeţe, veselii peste veselii, dar odată cînd era iarăşi numai crăiasa singură acasă şi-şi scălda copilul, se iveşte zîna Ilina, pe unde şi cum ştia ea şi zice crăiesei:

— Fost-ai în casa de cătră răsărit a palutei mele?

Crăiasa iar face din cap, că nu a fost.

— Nu ai fost?

— Nu!

— Şi zici şi a treia oară că nu ai fost?

— Nu! Atunci iar se face nevăzută ducînd cu sine şi pe acest copil.

Supărarea acum nu avea margini. Nu se puteau din destul mira cum şi cine le fură copiii, unul din leagăn şi altul din ciupă. Unii curteni îşi dau cu socoteala că crăiasa e în legătură cu Necuratul, şi acela-i fură copiii; alţii ziceau, şi cu deosebire muierile, că mamonul a norocit-o de s-a făcut crăiasă şi că ea îi datoare să-i dea lui rodul pîntecului; alţii ziceau că e strigoaie şi-şi omoară ea copiii, ori îi mănîncă. Ştiţi dumneavoastră cîte iscodesc oamenii. Craiul, în supărarea sa, chemă senatul ţărei, bătrînii norodului, să chibzuiască şi să judece ce ar fi de făcut? Şi horărî senatul ţării să-i mai dea graţie încă un an şi dacă va mai naşte un copil şi nu va avea grije de el, să nu i-l fure, atunci

să o arză de vie în foc. Şi începu biata crăiasă a plînge şi a se ruga lui Dumnezeu din toată inima să-i mai deie un copil, că va griji mai bine de el. Şi o ascultă Dumnezeu; la anul iar avu un copil. Nu se mai bucura curtea crăiască aşa tare de el, crezînd, că vor păţi ca mai nainte. La cîteva zile veni iar zîna Ilina la crăiasă şi-i zise:

— Spune-mi drept fiica mea, fost-ai tu în casa palatului meu cea de către răsărit? Crăiasa, spăimîntată, voi să minţească şi acum, dar aducîndu-şi aminte că de-i duce şi copilul acesta ea va fi arsă de vie, îi spuse adevărat:

— Fost-am în casa a 13-a şi fie-ţi milă de mine şi mă iartă!

Atunci zîna îi dezlegă limba de putu vorbi, băgă mîna în sîn şi îi scoase şi ceilalţi 2 copii de o sută de ori mai frumoşi şi se depărtă de la ea zicîndu-i:

— Te iert, ci mai mult să nu greşeşti, nici să minţeşti în toată viaţa ta!

Acum să fi văzut bucurie şi veselie, crăiasa putea vorbi şi avea trei feciori ca rupţi din soare, iar craiul zicea: „Doamne mulţămescu-ţi, că m-ai fericit”!

Morală: Nu face peste voia mai marilor; ai greşit, nu minţi, ci descoperi greşala ta, că de nu tot iese la iveală şi te face de ruşine. Mărturisirea, cît de tîrzie, aduce mîntuire.

Auzită şi scrisă în Valea Jiului.

PIPĂRUŞ PETRU ŞI FLOREA ÎNFLORIT

A fost ce-a fost, că de n-ar fi, nu s-ar povesti. A fost o dată o muiere văduvă, îi murise adecă bărbatul şi ea rămase cu trei copii; doi feciori şi o fetiţă. Şi nu era săracă văduva, că bărbatu-său, fie iertat şi mîie pe unde a înserat, fusese un om foarte harnic; avea o moşioară bună, avea boi şi plug de putea ara ea de ea, fără a se mai însîmbra cu alţii şi mai avea cîte ceva, ştii cum au muierile, care rămîn după oamenii harnici. Destul că era pe timpul aratului, toată lumea ara şi sămăna, deci se pun şi feciorii ei într-o zi să meargă la plug să are un loc într-o poiană, bunăoară. Pleacă deci feciorii într-o dimineaţă la plug, dar nu-şi iau merinde că n-aveau coptătură, ci spun mamei lor să le trimită de amiazi acolo.

— Bine, dragii mamei, zise văduva, dar cine să vă aducă vouă de amiazi, că eu nu pot merge, vedeţi voi bine că sînt beteagă, iar sora voastră nu ştie unde-i locul nostru din poiană, ea n-a fost niciodată acolo şi de nu alta, dar s-a prăpădi prin cea secreată de pădure, ori a nimeri chiar la curţile zmeului, apoi atîta o mai vedem!

— Nu te teme, mamă, zic feciorii, nu te teme, vom trage noi o brazdă cu plugul decum ieşim din sat şi pînă la loc, de nu poate greşi, numai tot pe brazdă să vină.

Se duseră deci feciorii şi se apucară de lucru şi arară pînă la amiazi, dar nici pomană să le vină sora cu ceva de gustare. Sloboziră dar boii la păşune şi după ce se săturară, iar îi înjugară, şi arară pînă la ojină. Atunci nu mai puteau feciorii de foame.

Să hotărîră deci să meargă acasă. Nu ştiau ei ce s-a putut întîmpla: rătăcit-a soru-sa prin pădure? N-a trimes-o mumă-sa? Ori ce poate să fie de-i lasă o zi de primăvară fără mîncare? Cum ajung în curte, întreabă pe muma lor:

— Ei bine, mamă, dar cum de n-ai trimes pe sora noastră cu gustarea, de ne laşi să venim în sat de la ojină?

Auzind biata lor mamă vorbele acestea, căzu ca lovită de trăsnet, căci ea trimisese pe fată cu gustarea, deci ştia că alt modru nu poate să fie decît că s-a rătăcit prin cea secretă de pădure, cine ştie unde? După ce-şi mai veni în fire, le spuse copiilor tot plîngînd:

— Spusu-v-am să nu mergeţi la plug, dacă n-am avut ce vă

pune merinde? N-am zis că s-a pierde biata copilă prin pădure? Iat' că s-au împlinit vorbele mele; mai bine era de minţeam! Vai de mine şi de mine, copila mea, sufletul meu, nădejdea mea! A dat zmeul de ea, nu-i alt modru, ori că au mîncat-o lupii?

Auzind feciorii plînsul şi văietarea mamei lor se puseră pe gînduri, ce-ar fi de făcut? Se sfătuiesc, se gîndesc, dau în dreapta, întreabă-n stînga... sora nu-i ca-n palmă! Deci zise feciorul cel mare:

— Mamă, nu mai plînge, bun e Dumnezeu şi eu gîndesc că trebuie să aflu pe soru-mea; plec, mîne dimineaţă, plec, mamă, ba nici nu stau pînă dimineaţă, cum iese luna plec, şi fără ea nu mă mai vezi; mă tot duc pînă dau de ea, ori vie, ori moartă şi ţi-o aduc acasă, ori că-mi pun capul.

Auzind biata mamă vorbele acestea hotărîte se mîhni şi mai tare, presimţea oareşicumva că într-un ceas rău pleacă feciorul de acasă; deci se încercă a-l îndupleca să rămînă acasă, începu să plîngă, că doară l-ar putea opri, dar toate fură în zadar, feciorul şi-a fost pus caru-n pietrii, să nu se oprească pînă nu va da de soru-sa. Pleacă deci la drum, iar mumă-sa rămîne plîngînd numai cu copilul cel mai mic acasă. Şi plîngea şi se văieta cît o lua gura. Şi cum să nu plîngă biata muiere; numai ieri dimineaţă, nu mai departe decît ieri dimineaţă avea trei copii, acum numai de are unu; fata-i-e pierdută, iar feciorul cel mare a plecat pe o cale de unde nu-i modru să se mai întoarcă! Nu-i trebuia bietei muieri mîncare, nu beutură, nu hodină, nici lucru, ci tot ieşea pînă afară în poartă plîngînd şi frîngîndu-şi mînile şi iar intra înlăuntru în casă, sta să moară de urît fără copiii ei, afară n-afla pe nimeni, cine să o mîngîie. Cît era ziulica de mare tot plîngea; de era în casă era tot cu ochii la fereastră doară îşi zăreşte fata ori feciorul cel mai mare, dacă ieşea afară, în curte, în drum întreba pe toţi călătorii: nu mi-aţi văzut fata? nici feciorul? Dar nime nu-i ştia spune ceva despre ei, de la plecarea lor. În sat se lăţise faima că zmeul a furat pe fata văduvei, că feciorul cel mai mare s-a dus s-o caute şi nu s-a mai reîntors.

Aşa şi era. Feciorul cel mai mare se duse să afle pe soru-sa. El s-a tot dus pînă în pădure, acolo a dat de-o brazdă proaspătă, şi s-a dus tot pe ea pînă a nimerit la nişte curţi, la curţile zmeului. Şi erau întărite curţile zmeului, ca la zmei, tot cu stînci de bolovani, dar el nu se înfrică de loc, ci sui treptele celea de piatră gîndindu-şi: Ce-a vrea Dumnezeu aceea a fi cu mine, dar

eu întru; de nimeresc la soru-mea, bine, de nu chiar la zmeul să fie, tot c-o moarte-s dator, dar necăutate nu las aceste curţi.

Aşa şi făcu. Intră înlăuntru. Adecă acolo pe cine află? Pe soru-sa, gătită Doamne, ca o grofoaie şi făcînd de mîncare.

— Bună ziua, soră!

— Să-ţi deie Dumnezeu bine, frate, dar tu cum ai ajuns aici?

— Eu? cum mă vezi; dar tu cum ai ajuns?

— Oh! frate dragă, bine zicea mama să nu mergeţi voi la plug fără merinde, că iată că m-a trimis la voi cu demîncare şi eu am venit tot pe brazdă, gîndind că dau de voi, cînd colo – nimerii unde mă vezi. Acum ce va fi cu tine, că îndată vine zmeul şi poate că te omoară de nu ne-a omorî încă pe amîndoi? Mai bine rămîneai acasă, că de scăpat tot nu mă poţi scăpa, iar de te omoară zmeul, biata mamă o să se prăpădească de supărare.

Atunci numai văzură că se deschid uşile şi un buzdugan intră în casă, să învîrte de trei ori deasupra mesei şi se anină într-un cui în părete.

— Ce e aceasta, soră? întreabă fratele.

— O, frate, aceasta e semnul zmeului; cînd vine buzduganul, e semn să pun mîncările pe masă, că îndată-i aci. Dar oare unde să te ascund dinaintea zmeului? Ian hai şi te bagă colea sub covată.

De abia avu biata soră atîta timp, cît să pună covata pe frate-său şi zmeul fu aci:

— Tu mîndruţo, pare că miroase a om pe aci, cine-i aci?

Biata fată dă să mintă, că mîncările miroasă, ba una ba alta, dar zmeul, zmeu, nu crezu nimic, ci o făcu să spună cine a venit şi că e sub covată.

— Aşa? zise zmeul! Atunci de ce se teme de mine? Hai, cumnate, afară să te omenesc, dacă venişi la casa mea! Şi scoase pe fecior afară şi-l puse la masă şi porunci fetei:

— Mie să-mi pui nouă coaste de porc şi frate-tău două, mie nouă cupe de vin, şi frate-tău, două, şi măi cumnate! la noi e datina că: cine gată mai iute de mîncat să arunce ciolanele în capul cărui întîrzie: acum hai la mîncare!

Şi se pun la mîncare, pînă mîncă feciorul oleacă de carne de pe coastă, zmeul mîncă toată porţia şi prinde a arunca ciolanele în capul feciorului. Văzînd zmeul că feciorul nu se apără, că se teme şi tremură, îi zise:

— Hai, cumnate, afară la largul, să văd bine ce cumnat am, dară să-mi spuni pe unde vrei să mergi, pe horn, ca mîţele, ori pe uşă, ca cînii?

— Eu mă duc pe uşă ca oamenii, zise feciorul. Şi iese pe uşă, dară zmeul ieşise pe horn ca mîţele şi se repezi asupra lui şi-i taie capul. Apoi scoase inima şi-o puse într-un blid şi trupul îl îngroapă sub un gard.

Văzînd biata văduvă că trece o zi, trec două, şi trei şi nu-i mai nimereşte nici fata nici feciorul, era să se arunce în fîntînă de supărare, dar iară îşi întăreşte firea şi zice: „Doamne, fie voia ta!”

Dar pe feciorul cel mai mic nu-l prindea starea, nu putea de jalea mamei şi de dorul frate-său şi al soru-sei. Deci într-o dimineaţă zice:

— Mamă, ce a rîndui Dumnezeu, aceea să fie cu mine, dar eu n-am pace pînă nu dau de soru-mea şi de frate-meu. De aceea nu te supăra, că eu trebuie să merg pînă unde voi da de ei.

Acum biata mamă iar începe a plînge şi a se dăoli:

— Dar nu merge, cui mă laşi? Ştiu că nici tu nu te vei întoarce, fie-ţi milă de bătrîneţele mele şi stai baremi tu aci, dacă de ei n-avui parte. Dar feciorul era neastîmpărat de dorul frate-său şi al soru-sei, şi deci trebui să plece. Şi se duse, şi nimeri nici mai bine nici mai rău, decum o nimerise frate-său cel mai mare.

Acum biata văduvă nu mai avea nici un copil, nici o bucurie, nici o mîngîiere, nici un ajutor; rămăsese singură ca cucul. Multă vreme o fi tot plîns biata de ea, multe nopţi le-o fi petrecut fără somn şi zile fără mîncare, dar în urma urmelor îi întări Dumnezeu inima şi începu a-şi veni în fire. Să mă sodomesc e păcat de moarte, trebuie să trăiesc şi năcăjită, cum am trăit în bine pînă aveam bărbat şi copii, îşi zise văduva, şi prinse a mai lucra cîte ceva, şi a mînca să nu se omoare cu foamea pînă mai are zile.

Într-o dimineaţă cum mătura prin casă, zicînd rugăciunile, iată vede un bob de piper jos şi se plecă de-l ridică şi-l pune pe masă. Dar bobul se durdulică pe masă şi iară cade jos. Ea, ca muiere strîngătoare, nu lăsă să se prăpădească nici un fir de piper, deci se plecă şi ridicîndu-l îl băgă în sîn: cum? cum nu? destul că şi din sîn iese şi cade chiar înaintea ei. Ea iară se plecă

şi-l ridică de jos, şi-l băgă în gură şi zicînd rugăciunile îl scăpă pe grumazi la vale. Din minuta aceea văduva prinde grea şi la nouă luni face un drag de fecior de să mai fi avut doi ochi să te uiţi la el.

Ea chemă pe preotul satului, îl boteză şi-i puse numele Pipăruş Petru, căci dintr-un fir de piper era zămislit. Cînd era de o lună era ca alţii de un an, cînd era de două luni era ca altul de trei ani, şi începu a umbla pe uliţă şi-a vorbi toate celea. El tot auzea pe oameni vorbind: ce mai fecior, pagubă că nu-i trăiesc fraţii, că ei trei ar bate un sat întreg cînd s-ar mînia bine. Aşa azi, aşa mîne, aşa ziceau oamenii în toate zilele. Cînd era Pipăruş Petru de trei ani, era cel mai frumos şi mai voinic fecior în tot satul.

Într-o zi întreabă pe mumă-sa:

— Mamă, mai avut-am eu fraţi? Dar ea temîndu-se să nu meargă şi el ca fraţii lui şi să nu se mai reîntoarcă, îi zise:

— Nu, fătul meu, nu ai avut niciun frate.

— Nu? Atunci fii bună şi-mi mai dă o dată ţîţă, dar pe sub pragul casei. Şi ridică Pipăruş pragul casei cu degetul cel mic, iar mamă-sa se plecă să-şi bage ţîţa sub el şi să lăpteze pe fiu-său. Atunci Pipăruş lăsă puţin pragul în jos de o cam strîngea pe mumă-sa şi-o întrebă:

— Mamă, mai avut-am eu fraţi? Ea, văzînd că nu-i alt modru, îi spuse:

— Da, ai avut doi fraţi şi-o soră; pe soru-ta a furat-o zmeul, iară fraţii s-au dus să o caute şi de-atunci nu i-am mai văzut.

Atunci iar ridică pragul şi zise mame-sii:

— Acum scoală-te şi-mi fă o azimă de grîu curat, frămîntată cu lapte numai din ţîţele tale, că eu am semne că trebuie să dau de ei şi să-i aduc.

Auzind vorbele acestea biata mamă iară începe a plînge şi a se văieta. Dar cum te lasă inima să mă laşi acum la bătrîneţe, slabă, beteagă, singură? Nu am dus şi nu duc destul bănat după cei trei, acum te mai prăpădeşti şi tu prin cea secreată de lume, de nu alta va da zmeul de tine, de nici de nume nu-ţi voi mai auzi. Rămîi, dragul mamei, aci, nu te mai duce nicăiri: fi-va ce va rîndui Dumnezeu de noi, numai nu merge; rămîi şi te însoară, batăr de tine să am parte.

Ei, dar Pipăruş Petru era voinic, lui îi trebuia vitejii, deci nu scăpă mumă-sa de gura lui pînă ce nu-i făcu o azimă de făină de

grîu curat frămîntată numai cu lapte din ţîţele ei şi cu lacrimi din ochii ei. După ce i-a copt-o ca rufa, Pipăruş şi-o puse în traistă şi zise:

— Rămîi sănătoasă, mamă, nu te supăra deloc, că nici trei zile nu vor trece şi eu trebuie să fiu înapoi, ori cu veste bună ori rea, dar mai degrabă cred că cu bună.

Şi se luă Pipăruş Petru la drum, du-te, du-te, pînă dă în pădure, şi acolo nimereşte o brazdă mai astupată. Hai să merg pe ea, îşi zise Pipăruş, şi se duse tot pe ea pînă ajunse la curţile zmeului. Şi acolo intră înlăuntru. O fată frumoasă, Doamne! şi îmbrăcată ca o împărătească, era singură şi făcea de mîncare.

— Bună ziua, soră!

— Să trăieşti cu bine; dar ce-mi zici, soră?

— Îţi zic soră, fiindcă-ţi sînt frate, de nu crezi ian hai de mîncă din azima asta. Şi scoase Pipăruş Petru azima din traistă şi-i dete fetei să mănînce. Dar cum îmbucă, o dată zise:

— Asta-i cu lapte din ţîţele mamei mele, acum cred că-mi eşti frate, dar nu pricep cum? că tu eşti fecior holtei, iar eu cînd am ajuns în robia zmeului numai doi fraţi am avut, pe care zmeul i-a şi omorît, iar de atunci nu sînt mai mult de cinci ani de cînd sînt eu aici, deci nu pricep dacă-mi eşti frate, cînd te-ai putut naşte; că doară nu eşti numai de 4-5 ani?! Tu trebuie să fii baremi de 20 de ani!

— Nu-s, soră, ci numai de trei ani şi mai ceva, dar aşa mi-e felul. Să-mi spui acum soră, ce semne face zmeul cînd vine?

— Vai, frate, bine ar fi să mergi de aci pînă nu vine semnul lui, că după semn şi el îndată soseşte. Că are un buzdugan, frate, un buzdugan de fier, mare cît 50 de ferii, şi-l aruncă cale de două ceasuri de departe şi drept în uşă nimereşte cu el; uşa atunci se deschide şi buzduganul se pune singur în cuiul cela din părete. Dar du-te, frate, nu sta, că acum e vremea să vină, şi de te află aci te omoară şi pre tine, ca şi pe cei doi.

— Lasă-l să vie, soră, să văd şi eu cum sînt zmeii, că şi aşa pînă acum n-am văzut nici unul.

Atunci aud buzduganul trosnind în uşă; uşa se deschise şi dă să se pună în cui. Dar Pipăruş nu-i dă răgaz, îl luă de toartă şi zvîrr! îndărăt cu el dincătrău a venit. Şi cu aşa putere a aruncat cu el, de chiar pe lîngă zmeu a trecut şi s-a tot dus cale de trei zile şi s-a împlîntat într-un munte de piatră. Nouă zile a trebuit să scobească zmeul pe lîngă buzdugan, pînă şi l-a putut scoate

din munte şi-a venit apoi cu el pe umăr năcăjit. Cînd ajunse acasă, zise din curte încă:

— Cine-şi bate joc de buzduganul meu, Flor ca înfloritul ori Pipăruş Petrea, viteazul de cumnatu-meu?

— Eu sînt, cumnate, eu Pipăruş Petrea, dar de unde mă cunoşti?

— Eu? nu mă întreba, doară o săptămînă m-au tot scuturat frigurile cînd te-a născut mumă-ta. Dar bine c-ai venit în casa mea, hai să trăim puţin şi bine. Adu, drăguţă, mîncarea pe masă, mie nouă coaste fripte de porc şi frăţîne-tău două, mie nouă cupe de vin şi lui două, să ne punem la ospăţ…

— Adecă… să fie vorbă întoarsă, zmeule, zise Pipăruş. Adă-mi, soră, mie nouă coaste de porc şi nouă cupe de vin, iar zmeului adă-i două coaste şi două cupe de vin, dar să ai grijă, zmeule, care cum gătăm de mîncat carnea de pe os, osul îl aruncăm în capul celui ce n-a gătat încă, că parecă pe aci aşa e obiceiul.

— Cam aşa a fost, zise zmeul, dar de vrei, putem strica obiceiul.

— Ba, nu vreau să stric obiceiul ţărei, zice Pipăruş. Om de nimica e cine cutează a strica obiceiurile ţărei, lasă cum a mai fost, şi hai la masă.

Şi se puseră la masă, şi cum apucă Pipăruş o coastă în mînă, o băga în gură şi despoia carnea de pe ea, iar cu oasele: – pliosc! la zmeu în frunte. Zmeul se cam năcăji, dară ce să facă? Trebuia să rabde, că şi-a dat de om. Şi Pipăruş ia altă coastă, apoi alta, şi alta; pînă mîncă carnea de pe toate nouă coastele, iar oasele le da de capul zmeului de toate se zdrobeau. Cînd gătă Pipăruş coasta cea din urmă şi de băut cea din urmă cupă de vin, atunci gătă şi zmeul de mîncat cea dintîi coastă şi dă să arunce cu oasele în capul lui Pipăruş. Dar acesta nu-i dă răgaz, se repede la zmeu şi pliosc! cu o palmă peste obrazul cel gras al zmeului de-i mută o falcă din loc, apoi se încăierară la luptă, la trînteli, de gîndeai că nu alta, ci să se omoare unul pe altul. De la o vreme zmeul nu mai putea de osteneală, că ostenit era şi de cale şi nu putuse nici să se sature baremi cum se cade, omeneşte, că Pipăruş nu-i dăduse răgaz.

Deci ostenit cum era, zise bietul zmeu:

— Lasă-mă în pace, că-ţi înviu pe cei doi fraţi.

— Hai de mi-i învie, zise Pipăruş.

Şi merse zmeul şi-i dezgroapă şi le puse inimile la loc şi-i stropi cu apă vie şi se sculară mai frumoşi de cum au fost.

— Vai, că greu adormii, zise unul. Doar aşa şi eu, zise celălalt.

— Dormit, dormit! zise zmeul, că de nu venea fratele vostru ăst mai mic să vă trezească, mai dormeaţi voi un somn lung!

— Dar nu sta de sfaturi, zise Pipăruş, hai să ne luptăm, că de aci eu nu merg pînă ce nu rămîne unul mort, ori eu, ori tu, că aşa e firea mea.

Şi se puseră a se bate în săbii, şi se tăiară de curgea sîngele vale. Atunci se repezi Pipăruş, o dată şi bine, voiniceşte, şi-i tăie zmeului capul, apoi tot îl dumică bucăţele ca de tocană şi făcu trei grămezi de carne din el.

Apoi zise către fraţi:

— Fraţilor, hai, să ne ospătăm oleacă, că apoi mergem către casă, că mama ştiu că nu mai poate de dorul nostru, o fi gîndind că ne-am prăpădit cu toţii, de nu mai nimerim nici unul. Şi se ospătară feciorii mei, soru-sa le făcu mîncare şi ei aduseră vin de cel bun, şi beură şi se desfătară, pînă ce începu a prinde beţia pe Pipăruş. Atunci se gătară de cale, încărcară carele de bunătăţi că doară acolo erau de unde, şi plecară.

Mergînd ei aşa către casă, dau de o fîntînă în cale şi boii se trăgeau către ea, semn că le era sete.

— Adăpaţi boii, zise Pipăruş către fraţi, că eu mă dau oleacă lîngă stejarul acesta umbros să mă odihnesc, că aşa-s de obosit. Şi cu vorbele acestea se apropie de un stejar mare şi se rezimă de el, aşa stînd în picioare şi cum se rezimă, cum adormi ca mort.

După ce fraţii lui adăpară boii şi-i înjugară de nou ca să purceadă mai departe, merse soru-sa la Pipăruş să-l trezească, dar era pace de a-l mai putea trezi. Atunci zise fratele cel mai mare:

— Mă, dragii mei, oare facem noi bine că ducem pe streinul acesta cu noi? Bine, că el zise că ne este frate, dar poate-se una ca aceea? Bine ştiţi voi că numai noi trei am fost la părinţi; bine ştiţi că mai întîi te-ai pierdut tu, soră, de acasă, apoi eu şi în urmă tu frate, dar atunci mama nu mai avea alţi copii. De l-ar fi avut după înstrăinarea noastră ar fi iată aşa, un băieţan, dar el e de mare ca şi noi, şi de tare?… Oh, mai tare decît Ucigă-l toaca. Poate că-i vreun strigoi, ori doară chiar zmeu, că văzurăţi cum

omorî pe zmeul, ca pe un pui de găină?! Eu gîndesc că n-ar fi bine să mai mergem cu dînsul pe o cale.

— Să nu mai mergem, zise celălalt frate, să-l lăsăm dormind, iar noi să ne păzim drumul.

— Aşa e, zise cel mai mare din fraţi, dar dacă se trezeşte tot ne ajunge; nu vedeţi ce ogaşe adînci taie carele ăstea cu povară? Tot pe ele vine pînă ce ne ajunge şi face din noi tot tocană, ca şi din zmeul acela, iar cu sora fuge cine ştie unde, de nu mai aude mama de ea nici de noi. Dară, de vreţi voi, eu ştiu ce-ar fi de făcut: haideţi să luăm lanţurile de la cară şi cum doarme răzimat de stejar să-l legăm de el bine cu lanţurile atunci ştiu că nu va mai veni să se laude, că el a scăpat pe sora de la curţile zmeului, ba să zică, că şi pre noi chiar din morţi ne-a înviat.

— Să-l legăm, zise fratele cel mai mic, să-l legăm că pe cară avem destulă blagă, nu mai avem lipsă de el.

Şi-l legară de stejar cu lanţurile şi-l legară pogan de-i auzeai oasele pîrăindu-i şi el tot nu se trezi, dormea ca mort de ostenit şi de beat ce era.

Soru-sa bucuros l-ar fi deşteptat, dară nu putea; apoi să facă împotrivire celor doi fraţi încă nu putea.

Deci se uita lăcrămînd cum leagă pe binefăcătorul ei şi-şi zicea: „Doamne, scapă-l”.

După ce-l legară de stejar, îşi făcură cruce, ziseră un „Doamne ajută” şi începură a pleseni boii mînîndu-i: cea, Surilă, ho, Bourean, ho!

Soru-sa se gîndea singură mergînd îndărătul carelor: cum mai cutează făţarnicii aceştia a-şi face cruce şi a zice Doamne-ajută, după ce numai acuma săvîrşiră o faptă din cele mai mişele? Dar iarăşi zise: bag-seamă şi hoţul cînd merge la furat zice Doamne ajută, necum ăştia, care cred că un lucru bun au săvîrşit!

Şi ajunseră acasă. Mama lor îi cunoscu şi vărsă lacrămi de bucurie la vederea lor, dar îi întrebă:

— Pipăruş Petru n-a dat de voi? Frăţiorul vostru cel mai tînăr?

— Nu, mamă, răspund feciorii, n-am văzut nici un fel de Pipăruş. Iată pe sora noastră a fost prins-o zmeul să o ia de nevastă şi de atunci şi pînă acum ne tot luptarăm amîndoi cu el pentru sora noastră, dar nici un fel de Pipăruş n-a venit să ne

ajute. De-abia am putut omorî zmeul ca să-ţi aducem fata. Acum bucură-te împreună cu noi, că iată şi comori am adus de la zmeul; uită pe Pipăruş, că de-ar fi vrun viteaz ca noi, trebuie să vină cît de tîrziu.

Se puseră frate pe ospăţ, aduseră carne şi vin şi lăutari şi adunară tot satul să se bucure şi să se mire de vitejia lor, că au omorît pe zmeul şi i-au luat comorile cele scumpe.

Într-un tîrziu se pomeneşte şi Pipăruş Petru şi dă să se scoale, dar se simte legat de stejar cu lanţuri preste piept şi preste mijloc, preste grumazi şi preste picioare.

— Hm! hm! dulcii mei fraţi, zise el, dar bine mai ştiţi voi răsplăti bunătatea ce vi-o făcui! Bine a zis cine a zis: Fă bine şi aşteaptă rău! Dar lăsaţi, că vi-o fac eu de nici dracul nu vi-o mai desface!

Şi numai o dată se umflă şi lanţurile cad rupte, zală de zală, de gîndeai c-ar fi numai de buciniş. „Acum să mai dorm una pe pajişte, îşi zise Pipăruş, că am eu vreme să ajung şi acasă; cu cît aş merge mai iute cu atît ar fi bucuria fraţilor mai scurtă”.

Se puse deci să se odihnească, dar nu mai vrea somnul să se apropie de el, că nu-i putea ieşi din cap nemulţumirea fraţilor săi. Începu a se gîndi la toate minutele de cînd a plecat de acasă. „Măi, îşi zice, adecă zmeul nu ştia de bună seamă cine i-a zvîrlit buzduganul îndărăpt; eu ori Florea-nfloritul. Trebuie că viteaz om e Florea acela; cum aş vrea să-l cunosc; dar l-oi cunoaşte acuşi. Acum să merg să văd ce face biata mamă, apoi să caut pe Florea-nfloritul, să mă prind cu el frate de cruce”.

S-a luat dară să plece, dar uitîndu-se la stejarul cel mare, de care-l legaseră fraţii, îşi zise: „Biata mamă, nici lemne de foc n-o fi avînd, că harnicii de fraţi nici lemne nu i-or fi dus; hai să-i duc eu un cătur batăr”.

Şi merse la stejarul de care fusese legat, îl smulse din pămînt, ca pe un morcov, îl luă pe umăr, cum iai o greblă bunăoară şi hai cu el spre sat.

Cînd era ospăţul mai pogan, cînd jucau şi beau pe întrecute în ocol, că în casă nu mai încăpeau, atunci nimeri şi Pipăruş Petru cu stejarul pe umăr. Tot satul îl cunoscu, că doară numai de cîteva zile plecase de acasă, dar fraţii lui nu ştiau ce să facă, unde să se ascundă, văzîndu-l cum vine cătră ei şi îşi gîndiră, că acuma are să-i omoare.

— Bun ospăţul la dumneavoastră, zice Pipăruş, intrînd cu

stejarul cel mare pe umăr.

— Bună să-ţi fie inima, ziseră sătenii, pe cînd fraţii lui o luară la sănătoasa.

— Oho! strigă Pipăruş, încătrău cinstiţilor? Ian staţi oleacă de vorbă cu mine, că avem o ţîr de răfuială! Frumos fu aceea de la voi să mă lăsaţi dormind în pădure şi încă legat cu lanţuri ca pe un hoţ? Asta-i mulţămită fiindcă v-am aflat, am bătut pe zmeul care vă omorîse, pînă v-a înviat, l-am omorît pe el să scap satul întreg de urgia lui, v-am umplut de averi şi v-am pus pe drumul cătră casă, eu fratele vostru, aşa răsplată am fost vrednic să aflu de la voi?

Atunci fraţii începură a plînge şi a se ruga de iertare zicînd, că numai au glumit, că bine ştiau ei că el atîta-i de tare, de cu stejar cu tot poate veni acasă. Se mai rugă şi mumă-sa şi soru-sa şi tot satul să-i ierte, iar el fiind om cu inimă bună, i-a iertat şi s-a pus şi el la ospăţ.

Cînd a fost a doua zi dimineaţa, după ce s-au sculat toţi voioşi şi sănătoşi, Pipăruş Petru se gătă de cale.

— Dară unde vrei să mergi iară, Petre, puiul mamii? îl întrebă mamă-sa.

— Mă duc, mamă, mă duc departe, pînă unde voi da de Florea-nfloritul, doar de cumva l-oi putea aduce să fie soţ sorei mele, că am auzit că e un voinic de om şi ar fi păcat să nu ne cunoaştem.

— Da nu merge, stai acasă, aveţi voi destulă avere, însuraţi-vă dragii mamei, iar soru-ta vom mărita-o noi după cineva, că doară sînt destui feciori zdraveni în sat, ce să mai baţi calea ţării? Stai tu aci, în satul tău, între neamuri, aproape de mine, acum la bătrîneţele mele, să nu-ţi mai duc atîta dorul.

Multe vorbe bune şi înţelepte, îi spuse maică-sa, dar el tot ca el, dacă îşi punea o dată carul în pietrii pentru ceva, apoi nu mai era om să-l dezbaiere. Îşi luă dară rămas bun şi se cam duse, multă lume-mpărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că din poveste multă este, mîndră şi frumoasă, să o ascultaţi şi dumneavoastră, că cine o-a asculta, o-a învăţa, iară cine va dormi, se va hodini şi povestea nu o va şti.

S-a dus, s-a dus pînă a nimerit într-o pustietate mare de nu vedeai nimic numai cerul în sus şi sub picioare pămîntul, nici o frunză, nici un fir de iarbă, dară nimic ce-i nimica.

A mers el mult prin pustietatea aceea pînă a dat de un vîj

bătrîn, dar bătrîn nu glumă, alb la păr şi la barbă ca o oaie bălaie, cu o cîrjă în mîna dreaptă, iar cu cea stîngă îşi tot ferea genele de pe ochi să vadă înainte, că aşa-i erau de lungi şi de dese, de-i veneau pînă la gură şi se împreunau cu barba şi cu mustăţile.

— Bună ziua, moşule!

— Să trăieşti cu bine, voinice, dar de unde şi pînă unde?

— Mă duc, moşule, pînă unde voi da de Florea-nfloritul, că am auzit că e un voinic mare şi vreau să îmi cerc puterile cu el, nu ştii unde l-aş găsi?

— Oh, puiul moşului, în zadar mergi tu pe jos, că nici în trei ani de zile nu vei ajunge la el, dară du-te îndărăpt la curtea zmeului, ştii unde ţi-ai aflat sora şi fraţii? Acolo să mergi ca să cauţi în fundul grajdului, că-i găsi un cal singur şi atîta-i este de urît singur, de stă să moară; de urît a slăbit, de numai pielea pe os a rămas, că de cînd ai omorît pe stăpînul său, pe zmeul, el din grajd n-a mai ieşit, nici n-a mîncat, nici n-a beut, numai tot a rînchezat. Acolo să mergi şi să-l iei, că acela te poartă cît a purtat şi pe stăpînul său, ba şi mai mult de-i porunci, apoi să vii iar pe la mine, înţelesu-m-ai?

— Te-am înţeles.

Şi merse Pipăruş Petru îndărăpt pînă la curţile zmeului şi intră în grajd. Adecă acolo într-un ungher văzu un cal mai mult mort decît viu, de-i puteai număra coastele cale de o poştă, de-abia se mai putea ţine pe picioare. Cum văzu calul că intră cineva în grajd, începu a fi voios şi a prinde curaj, nu ştia ce să facă bietul cal de bucurie, da cu picioarele în pămînt şi vrea să se dezlege de la iesle, dar nu putea, că era legat cu lanţuri.

Pipăruş Petru dezlegă calul şi-l scoase afară şi se uită la el. „Cu gloaba asta să merg eu?” îşi zicea. Sta să nu-şi creadă ochilor. Dar calul răsuflă o dată bine şi se scutură de-şi desmorţi oasele, căci doară stătuse multă vreme acolo ca-ntr-o temniţă legat scurt, fără nutreţ şi neadăpat. Pipăruş îl slobozi de păscu oleacă, apoi, îl adăpă şi se urcă pe el. Atunci calul începu a vorbi:

— Cum vrei, domnul meu, să te duc, ca vîntul ori ca gîndul?

— De m-ai putea duce numai ca caii, încă mi-ar părea bine. Aşa-i răspunse Pipăruş, văzîndu-l atît de slab.

Şi prinse calul a merge, şi merse, şi merse tot în galop pînă la un munte de sticlă. Acolo nu mai putea de obosit. Dă să se

suie pe el la deal, dar nu putea calul merge. Atunci zise Pipăruş:

— Bag-seamă te-oi mai duce şi eu în spate, precum m-ai dus tu pre mine. Şi luă calul după cap ca pe un miel şi-l sui în vîrful dealului şi acolo huzdup! cu el pe pămînt. Şi se ridică calul de jos şi se făcu cît un munte de mare şi zise lui Pipăruş:

— Place-ţi cum sînt acuma?

— Ba place-i cînilor şi lupilor, fă-te tu cal ca caii!

Şi se făcu calul ca caii noştri, dar tot năzdrăvan şi zise cătră Pipăruş:

— Cum să te duc acum, stăpîne, ca vîntul ori ca gîndul?

— Ba să mă duci ca gîndul!

Şi începu calul a merge ca gîndul de iute şi într-o clipită erau la moşneagul cel alb ca oaia.

— Bună ziua, moşule!

— Bună să-ţi fie inima, puiul moşului, da ajuns-ai abia?

— Precum mă vezi, moşule.

— Vezi aşa: acuma cred că-i ajunge la Florea-nfloritul. Dar să-ţi dau şi eu trei lucruri: ţine, aci ai o ceteră, un pieptene şi o cute. Ţine minte, fătul meu, zise moşneagul, vei tot merge pînă-i ajunge la cîmpul cu dorul, acolo te va lovi dor de maică, soră, fraţi, prieteni şi cunoscuţi; încît de nu vei cînta cu cetera aceasta, vei fi silit să te întorci înapoi de dor.

De acolo vei ajunge în pădurea cu lupii, aceia te-ar mînca cu cal cu tot, că sînt mulţi şi flămînzi, dar tu aruncă-le pieptenele. Scăpînd, vei merge pînă vei ajunge în ţara şoarecilor. Acolo vor fi şoareci cîtă frunză şi iarbă şi vor vrea să te tragă jos de pe cal să te mănînce, atunci aruncă-le cutea jos şi vei fi mîntuit de ei.

După ce-a luat Pipăruş lucrurile acestea trei, a mulţămit bătrînului şi s-a pus pe cal, şi s-a tot dus pînă a ajuns în cîmpul cu dorul. Acolo îl lovi un dor de satul lui, de mamă-sa, de soru-sa, şi de fraţi, dar aşa dor, de mai cădea de pe cal şi era cît p-aci să cază de pe cal, ori să se-ntoarce de unde a plecat. Atunci îi vine în minte că are o ceteră de la vîjul cel bătrîn. Şi unde nu scoate cetera, şi unde nu începe a trage cu arcuşul pe strune, de răsuna cîmpul, şi deloc îi pieri tot dorul.

Apoi merse mai departe pînă ajunse în pădurea lupilor. Şi era acolo, Doamne! era tot un lup şi un copac, şi toţi stau cu gurile căscate numai să-l prinză şi să-l mănînce. Dară el aruncă pieptenele jos, şi îndată se făcu un bou gras şi avînd lupii ce înhăţa, lăsară pe Pipăruş să meargă în pace. Şi merse cît merse,

deodată se trezeşte în ţara şoarecilor. Dar nu altmintrelea erau şoarecii, ci ca urşii de mari, şi mulţi ca furnicile în furnicar. Aci începu a se înfiora Pipăruş Petru, dar îi veni în minte cutea şi cum o aruncă jos, se făcu între el şi între şoareci un stan de piatră, gros cît un munte pînă la nori. Şi se duse Pipăruş Petru tot pe lîngă zid, pînă ce ieşi din ţara şoarecilor.

Acum nimeri în cîmpul cu florile. Acolo erau numai flori, una mai frumoasă decît alta şi toate se îmbiau să le ia. Dar Pipăruş nu luă nici una. Colo de departe zări el un cal păscînd şi trase într-acolo. Adecă după ce se apropie, văzu pe Florea-nfloritul dormind dus, calu-i păştea printre flori, iar paloşul îi juca în aer pe deasupra lui. Se dă Pipăruş jos de pe cal şi-şi sloboade şi el calul să pască, apoi se gîndi: „Cum doarme acum dus Florea-nfloritul, eu lesne l-aş putea prăpădi; numai una de-i dau cu paloşul, e dus pe cea lume; dar aşa numai un mişel ar face; să mă pun lîngă el să aţipesc şi eu oleacă”.

Şi îşi aruncă şi el paloşul în sus, şi acela începu a-i juca prin aer ca şi al lui Florea-nfloritul, apoi se culcă jos pe flori. Cum era obosit de-atîta amar de cale adormi ca dus. Dar iată că se trezi Florea-nfloritul şi văzu voinicul dormind lîngă el, iar în flori lîngă calul lui mai păscînd un cal şi în aer lîngă paloşul lui mai jucînd un paloş. „Oare cine să fie zise el. Hm! oricine-i e viteaz şi om de omenie; cum dormeam mă putea face tot bucăţele; i-oi da deci pace pînă ce s-a trezi, să te miri cine-i; ştiu că nu-i Pipăruş Petru de care şi zmeii se tem!”

Apoi se puse şi Florea-nfloritul şi mai trase un pui de somn, iar cînd se trezi a doua oară, se trezi şi Pipăruş cu el deodată.

Cînd se văzură voinicii faţă-n faţă, nu se puteau mira destul unul de altul; unul mai voinic decît celălalt, care de care mai spătos şi mai frumos.

— Ce vînturi te-au adus p-aici pe la mine, vere? zise Florea-nfloritul.

— Am venit să te văd, că ţi-am auzit de nume şi nu m-am putut răbda să nu ne cunoaştem.

— Doară nu eşti tu Pipăruş Petru de care şi zmeii tremură?

— Ba ai chiar gîcit; dar tu doară eşti Florea-nfloritul?

— Eu da, că altul nici că are drept a şedea aci în ţara mea; mult mă mir de tine ce cap ai să vii aici?

— Eu am cap ca capurile, dar tu ce cap ai de mă întrebi atîta? De nu-ţi place că ţi-am călcat ţara, ia-te la păruială cu

mine, hai la luptă dreaptă, luptă voinicească?

Şi se prinseră voinicii la luptă, şi se luptară o zi de vară şi nu fu chip să se învingă, pînă mai căzură de pe picioare de obosiţi, atunci zise Pipăruş Petre:

— Hai, frate, să schimbăm lupta în paloşe.

Şi apucară voinicii paloşele, şi se vînzoliră, pînă ce în urmă Florea-nfloritul ciungări oleacă din degetul cel mic al lui Pipăruş Petru. Atunci s-au lăsat de luptă şi s-au prins fraţi de cruce, jurîndu-se pe vîrfurile paloşelor, că nu se vor mai lăsa unul de altul, nici în bine, nici în rău. Şi ajuns-au şi în năcaz şi în bine, ca omul care trăieşte în astă secreată de lume, dar ei unul de altul nu s-au lăsat.

Umblînd ei o dată la vitejii, nimeresc la o casă în mijlocul codrului şi intrară înlăuntru. Adecă acolo era o fată la război, ţesea, dar fată frumoasă era chiar Ileana Cosînzeana, din cosiţă ruja-i cîntă, şi cum ţesea, de cîte ori bătea cu brîgla, totdeauna ieşeau cîte două cătane îmbrăcate şi-narmate. Mult se mirară voinicii noştri de această vedenie, dar Pipăruş Petru nu mult stătu pe gînduri şi începu a se drăgosti cu fata, ştiţi dumneavoastră, a o prinde, a o gogoli, mai a o săruta, cum fac tinerii.

Fata, nu-i vorbă se ferea şi nici prea, ca toate fetele, ci se cam temea de tată-său; deci le spuse:

— Dragii mei, băgaţi de seamă, că de vine tata vă omoară.

— Şi cine-i tata dumitale? o întrebară voinicii.

— Tata e Ciută Nevăzută şi încă nici un om nu i-a ieşit în cale, pe care să nu-l omoare.

— Ei bine, dragă, dar ce nărav are cînd vine acasă?

— El, răspunde fata, are nărav, că cum intră în casă mai întîi se bagă după cuptor şi de-acolo ia o ulcică de leacuri şi toată o bea, iar de leacurile acelea atîta se întăreşte, de-ar bate şi zece ca voi.

— Aşa? zise Pipăruş Petru, atunci adă încoace leacurile, să le bem noi.

Şi le dădu Ileana leacurile, iar voinicii le băură şi din ce erau tari, mai tari se făcură. Dar chiar atunci sosi şi Ciută Nevăzută acasă şi s-a repezit după cuptor la leacuri; ei, dar acelea erau lecuite!

Văzîndu-se astfel înşelat, într-atîta s-a turburat de-i purta în palme ca pe nişte mere pe amîndoi voinicii şi, de n-ar fi apucat

să bea ei leacurile, nu era bine de ei; dar aşa îl apucară voinicii amîndoi, apoi lasă că l-au omenit! Nici ferferiţă nu s-a ales de el. Apoi Pipăruş Petru se căsători cu Ileana Cosînzeana şi se încărcară de averi şi plecară de acolo. Dar pre lîngă toată prietenia ce era între Pipăruş Petru şi Florea-nfloritul, cest din urmă nu se uita cu ochi buni la Pipăruş văzîndu-l cu nevastă, iar el nu. Dar Pipăruş pricepu gîndurile lui Florea-nfloritul, de aceea îi zise:

— Frate, să lăsăm nevasta acasă găzdoaie şi să mergem să-ţi aflăm şi ţie una.

— Bine ar fi, zise Florea-nfloritul, dar oare unde vom da de una?

— Nu fi îngrijat, frate, zise Pipăruş, mergem în lumea noastră şi de nu s-o fi măritat soru-mea numai bună ar fi de tine.

— Apoi hai s-o vedem, zise Florea-nfloritul.

Şi lăsară pe Ileana Cosînzeana singură acasă şi ei se luară la drum, şi du-te, du-te, pînă ce ajunse într-o pădure; nici unul nu mai fusese în pădurea aceea. Mergînd ei prin pădure văzură o casă.

— Hai să vedem cine e în casă, zise Pipăruş.

— Hai, dacă chiar vrei, zise Florea-nfloritul.

Şi intrară înlăuntru. Acolo aflară numai o babă bătrînă stînd cu picioarele la foc.

— Bună vremea, mătuşe!

— Să trăiţi cu bine, dragii mătuşii, haideţi şedeţi oleacă şi vă hodiniţi pînă ce vă aduce mătuşa ceva de mîncare; iată mă urc în pod să vă aduc slănină, dragii mătuşii.

Feciorii şezură pe-o laviţă, iar baba se urcă în pod, cu numele să le aducă slănină. Dar cum ieşi baba din odaie, veni un şoarece la feciori şi le zise:

— Nu staţi, dragii mei, că nu-i de-a sta; mergeţi în plata lui Dumnezeu sfîntul, că doară baba nu s-a dus în pod să vă aducă de mîncare, ci să-şi ascuţă dinţii, să vă poată mînca; că are în pod o piatră de moară, de care-şi toceşte dinţii, n-o auziţi?

— Ei şi cine-i baba asta?

— Hm, zice şoarecele, asta-i Muma Pădurii, a fost drăguţa lui Ciută Nevăzută şi de cînd l-aţi omorît tot descîntă să-i cădeţi în brînci, acuma de nu fugiţi, nu mai scăpaţi vii din colţii ei.

— Dacă-i aşa, hai la drum, ziseră voinicii.

Şi se luară feciorii mei la drum, nu mergeau, ci gîndeai că-i

alungă cineva dindărăpt; bag-seamă şi ei cu toate că erau viteji, ştiau de frică.

După ce-şi ascuţi baba dinţii se coborî jos în casă, dar feciorii ca în palmă. Şi se cătrăni, şi se înfioră de gîndeai că toată ţîră se face. Atunci dă cu ochii de şoarece.

— Aha! numai tu mişelule le-ai spus să se ducă.

— Numai eu, de nu te-ai supăra, răspunse şoarecele glumind, ian hai de mă prinde şi-ţi răzbună!

Şi se puse baba a fugi după şoarece; el se sui pe cuptor, ea îşi strică cuptorul; se sui pe un părete, ea strică şi acel părete şi tot aşa strică cîte un părete, umblînd după şoarece, pînă ce-şi strică toată casa şi tot nu a putut prinde şoarecele, că vedeţi dumneavoastră, şoarecele-i şoarece şi pace, nu stă să-l prindă chiar o babă, să fie aceea chiar Muma Pădurii.

Dar cînd umbla ea după şoarece, feciorii îşi păziră drumul şi cînd plecă baba după ei, ei erau hăt departe. Se pune deci baba la fugă, du-te, du-te, pînă ce mai ajunse pe feciori. Atunci au ajuns ei la casa Marţolii, care era mătuşa lui Florea-nfloritul.

— Bună vremea, mătuşă!

— Să trăiţi cu bine! Dar ce-i, nepoate, ce vînt te poartă pe la mine? Cine-i voinicul ăsta cu care vii?

— O, mătuşă, zise Florea-nfloritul, am plecat cu ortacul acesta, care se cheamă Pipăruş Petre, am pornit să merg la soru-sa în peţite, dar ne urmăreşte Muma Pădurii, căci am omorît pe Ciută Nevăzută, pe ibovnicul ei, şi acum ne pare bine că am nimerit la dumneata, doară ne vei scăpa de colţii ei.

— Nu vă temeţi deloc, dragii mătuşei, haideţi numai în casă şi vă hodiniţi.

Şi ieşi Marţolea afară să aştepte pe Muma Pădurii şi cum ajunse aceasta, cum se încăierară, apoi să fi văzut bătaie de babe; se încinse între ele o luptă, dar luptă ca de doi lupi turbaţi, iar nu ca de două babe de cînd bucii, şi se mîncară în dinţi, şi-şi smulseră părul, de gîndeai că sînt două zmeoaice. Iar feciorii cînd văzură că sînt mai înfierbântate, de erau oarbe de mînie porniră încetinel, iar după ce se depărtară merseră mai tare să nu le mai vază. Care a fost mai tare? care pe care a învins? nu pot să spun că nu ştiu; ştiu însă că voinicii au mers aţă acasă la mama lui Pipăruş Petre. Şapte ani nu fusese Pipăruş Petre acasă, şapte ani nu-i văzură fraţii şi sora şi neamurile şi sătenii şi totuşi îl cunoscu care cum îl văzu.

Florica, sora lui Pipăruş Petre nu era încă măritată, se ţinuse de vorba ce i-o dăduse frate-său la plecare.

Şi era mîndră Florica, mîndră ca o scînteuţă de cîmp şi cum o văzu Florea-nfloritul, zise către frate-său de cruce:

— Asta ţi-e sora, frate?

— Asta.

— Dacă ţi-e asta sora şi dacă vrea, eu chiar azi mă cunun cu ea.

Şi Florica a vrut, fraţii şi mă-sa încă n-au zis ba, apoi au tras o nuntă românească, care a ţinut două săptămîni şi după ce s-a gătat nunta şi-a luat Florea-nfloritul nevasta şi s-a cam dus cu ea şi cu Pipăruş Petru în ţara lui, unde aştepta Ileana Cosînzeana, nevasta lui Pipăruş.

Cînd s-au văzut aceste două cumnate laolaltă, mult s-au bucurat, iar bărbaţii lor se bucurau şi ei de bucuria lor, iar florile din cîmpul înflorit se bucurau şi ele împreună cu cele două părechi vesele. Dar şi eu mă bucur, că v-am putut spune povestea pînă-n capăt.

Poveste din Sălaj comunicată de plugarul M. Bene din Lupurul de Sus.

ZÎNA APELOR

Pe vremile pe cînd era iobăgia cea grea, trăia un om sărac într-o colibă din pădurea domnească, căci era păzitor la pădurea aceea. O dată a mers domnul la pădure şi părîndu-i-se că pădurarul ar fi dat cuiva lemne fără slobozenie domnească, atîta l-a bătut, pînă ce l-a lăsat mort. Muierea pădurarului cu un copil ca de 3-4 ani, plîngea şi se ruga la domnul să nu mai bată pe bietul om, că nici vreascuri n-a dat cuiva fără poruncă domnească, necum lemne. Dar domnul nu vru să creadă ci, după ce omorî pe pădurar, se puse şi bătu şi pe muierea lui pînă ce rămase şi ea moartă jos. Pre copil îl scoase apoi din pădure şi îi zise: „Cară-te de ale, mergi în lume şi te ţine cum poţi, iar după ce vei creşte mare, să vii la mine să slujeşti în locul tătîne-tău!”

Şi s-a dus bietul Alexandru, că aşa-i era numele, s-a dus cerşind din casă-n casă, din sat în sat, pînă a nimerit lîngă Dunăre la un pescar. Pescarul acela nu era Dumnezeu ştie ce om bogat, trăia numai din pescuit, dar deoarece n-avea copii, luă pe Alexandru copil de suflet. La coliba pescarului a trăit copilul pînă ce a crescut mare şi-a învăţat şi el meşteşugul pescăritului. Pescarul era acum bătrîn şi nu mai putea pescui, dar Alexandru, ca om harnic şi băiat de omenie, cîştiga atîta ca să poată trăi bătrînul şi baba moşneagului liniştiţi! Dă Dumnezeu însă că moare pescarul şi moare şi baba lui şi rămîne Alexandru numai singur. Acum pescuia el numai pe sama lui. Dar gîndeai că e făcătură, de cînd murise pescarul cel bătrîn mai că nu erau peşti în Dunăre; umbla bietul copil ziua deplină uneori şi nu-i prindea mreaja nici un peşte. O dată năcăjit, cum era şi dară şi flămînd, aruncă mreaja în Dunăre şi nu mai merge la ea pînă a doua zi la amiazi. Atunci se duce şi trage mreaja. Nu era în ea nimic altă decît o mreană, e drept că foarte frumoasă. Noa, o ia el în mînă şi o duce la colibă să o belească şi să o frigă pe cărbuni, că era mai leşinat de foame săracul! Dar cînd dă să o spintece, mreana îi scapă din mînă şi cum cade jos cum se face o drăguţă de fată ca ruptă din soare şi îmbrăcată colea ca o zînă; cu iie albă ca laptele, împănată cu flori galbene, roşii şi vinete de mătase, cu cătrinţă ca fetele noastre, cu pieptăruţ mîndru tot pene şi cu părul slobozit pe spate.

— Nu mă spinteca Alexandre, zise ea, că eu sînt rînduită de

Dumnezeu să-ţi fiu soţie!

— După ce văd că eşti om ca şi mine, cum să te spintec? zise Alexandru, dar eu gîndeam că tu eşti mreană!

— Eu sînt zîna apelor, zise fata, şi la porunca lui Dumnezeu am intrat în mreaja ta şi pentru binele tău şi a altor oameni trebuie să-ţi fiu muiere!

— Mulţam Doamne, zise iară Alexandru, de cînd văd că eşti fată, îmi trecu foamea şi năcazul!

— Noa, hai Alexandre acuma acasă la tine, acolo unde te-ai născut tu!

— Hei, draga mea! Acolo nu-i de-a merge, poate că nici n-aş nimeri că eram mic cînd am venit de-acolo, dar chiar să nimeresc, n-aş merge bucuros că domnul la care a slujit tata e atît de pogan de-a omorît şi pre tata şi pe mama numai că ce i se păru că ar fi însträinat lemne din pădurea lui!

— Nu face nimic, Alexandre, hai să mergem, că va fi cum va rîndui Dumnezeu!

Şi s-au dus amîndoi în pădurea aceea şi-au dat de-o colibă părăsită; era coliba unde se născuse Alexandru. Muierea făcu iute de cină ceva, adecă fripse nişte bureţi ce aflase prin pădure, cinară şi după ce ziseră rugăciunile s-au culcat şi-au dormit. S-au culcat, se-nţelege, pe vatra goală, căci n-aveau alte haine decît häinuţele de pe ei. Dar ce să vezi, dimineaţa, cînd se pomeniră din somn, se trezesc în nişte curţi mai pompoase decît curţile împărăteşti şi pline de toate cele trebuincioase pentru trai, şi de post şi de frupt, şi curţile erau tot acolo în pădure, în locul colibei. Mulţămiră lui Dumnezeu şi se puseră a căuta una-alta prin curţi, şi, după ce dădură de ale traiului, se puseră la prînz.

Birişii domnului în toată ziua veneau cîte zece cu cară în pădurea aceea după lemne şi fiind aproape de sat, ajungeau încă de cu vreme acasă.

În ziua aceea iară veniră şi trecînd prin poiană unde ştiau ei coliba, rămîn înmărmuriţi de frumuseţea curţilor care s-au făcut numai de ieri pînă azi. Şi se tot înholbară birişii pre de toate laturile pe lîngă cele curţi pînă era tîrziu după amiazi, atunci îşi aduc abia aminte ce domn au şi-şi încărcară iute carăle şi dau biciu la boi să ajungă curînd acasă. Dar totuşi ajung tîrziu acasă, colo pe la cina cea bună. Domnul îi aştepta cu o bîtă de corn în poartă şi pe care cum trecea mi-l măsura peste spate de gîndeai

că dă în sac. Cînd ajunse birişul cel din urmă la poartă, zise:

— Domnule, nu ne bate în zadar, noi nu sîntem de vină că am întîrziat aşa tare, că uite, în pădure, colo unde era numai ieri, nu mai de mult, coliba cea părăsită a pădurarului, azi aflarăm nişte curţi mai minunate ca a Măriei tale şi noi ne tot înholbarăm şi ne minunarăm de ele, pînă ce uitarăm nu numai porunca Măriei tale, dar şi mîncarea, blăstămaţi să fim de am mîncat azi ceva!

— Aşa? zise domnul, mai potolindu-şi mînia, noa, bine-i; mîne dimineaţă să mergi să chemi pe mişelul acela care a cutezat a-şi face în pădure casă fără ştirea mea, să-l chemi la mine; ai priceput?

— Priceput, domnule! Şi se duse birişul a doua zi la curţile din pădure şi spuse omului din ele că e poftit în sat la curtea boierească.

— Ce să fac acum, muiere? zise Alexandru către muierea sa.

— Ce să faci? Iacă-i merge, că ştiu că nu te-a mînca Măria sa domnul!

Şi s-a dus Alexandru la domnie în sat.

— Bună dimineaţa, domnule!

— Să fii sănătos. Ce cauţi aici? La ce-ai venit?

— Am venit domnule că un biriş d-al Măriei voastre a zis că mi-aţi poruncit să viu!

— Bine-i! Adecă tu eşti mişelul care şi-a făcut casă în pădurea mea? Cum ai cutezat să faci un lucru ca acela?

— D-apoi că Domnia ta mi-ai poruncit, ştii cînd ai omorît pe tata şi pe mama, cînd ai zis să merg unde m-or duce ochii, iar după ce voi creşte să vin în slujba dumitale, în locul tatei; şi iată m-am ţinut de cuvînt; în coliba unde m-am născut acolo m-am aşezat alaltăieri cu muierea mea; dar dacă Dumnezeu a voit ca peste noapte să se facă din ea o casă bună, domnească, eu nu sînt de vină!

— Să mergi şi pînă dimineaţă toată pădurea din jos de casa ta să fie tăiată, trupinele scoase, locul arat, sămănat cu mălai mărunt care pe dimineaţă să fie copt, şi mie să-mi aduci de acolo făină de mălai mărunt, ca să-mi facă din ea mămăligă de prînz! Înţeles-ai?

— Dar cum se poate una ca asta, domnule?

— Taci şi mergi, iar dacă dimineaţă nu vii după cum ţi-am poruncit, nu-ţi mai stă capul unde-ţi stă acuma, că ţi-a sta unde-

ţi stau picioarele!

Se porneşte Alexandru supărat acasă; muierea îl aştepta în portiţă.

— Noa, dar de ce te-a chemat?

— Oh, Doamne! Acesta vrea să ne omoare, şi pe noi cum a omorît pe tata şi pe mama!

— Cum aşa?

— Iată, draga mea, mi-a poruncit că pînă dimineaţă toată pădurea cîtă-i din jos de casa noastră să o tai, să scot trupinele, s-o ar şi samăn cu mălai mărunt, iar acela pînă dimineaţa să fie crescut şi copt şi eu să-i duc din el făină de mămăligă, să prînzească mîne din ea!

— Nu-i nimica scumpul meu soţ, lasă că va fi cum va rîndui Dumnezeu; nu fii tu îngîndurat pentru aceea!

Dacă veni seara, cinară ei, se rugară lui Dumnezeu şi se culcară. Iar dimineaţa sculă muierea pe Alexandru şi-i zise:

— Vezi de du făină la domnu de mămăligă pentru prînz! Şi se sculă Alexandru: adecă cît vedeai cu ochii pe coastă la vale, din jos de casele lui, unde fusese ieri pădurea cea uriaşă, acum era numai o holdă de mălai mărunt, frumoasă şi coaptă; iar într-o desagă-i pusese muierea grăunţe şi în alta făină de mălai mărunt. Se minună Alexandru, mulţămi lui Dumnezeu şi merse la domnie în sat.

— Bună dimineaţa, domnule!

— Să trăieşti, Alexandre! Noa, da adus-ai făină de mălai mărunt?

— Adus, domnule, am adus o desagă de făină şi una de grăunţe!

— Şi cum e holda unde a fost pădurea?

— Frumoasă, domnule, a dat Dumnezeu de s-a făcut chiar după porunca dumitale!

— Bine, Alexandre, e bine. Acum pînă dimineaţă să lăzuieşti toată pădurea cea din sus de casa ta, să lucri pămîntul şi să prăşeşti vie, iar pe dimineaţă să-mi aduci struguri copţi din ea!

— Dacă, domnule, una ca asta nu se poate face într-o noapte; numai de lăzuit n-aş găta-o într-un an de n-aş avea barem o sută de lucrători lîngă mine; apoi via ştii dumneata de abia în trei ani o poţi aduce să rodească!

— Cară-te, mişelule, îi zice domnul, şi de nu faci pînă dimineaţă toate cîte ţi-am poruncit, te sting de pe faţa

pămîntului!

Iară merge Alexandru supărat acasă şi spune muierii porunca cea nouă, ce-a căpătat-o de la domnul pămîntesc.

— Nu te supăra nimic, Alexandre, că va fi ce va rîndui Dumnezeu, îi zise muierea.

Adecă cînd se scoală a doua zi, în locul pădurei cei din sus de casă era o drăguţă de vie de să mai ia doi ochi să te uiţi la ea; toată în rînd, toată cu struguri copţi numai de cules şi mari ca purceii. Alexandru iar mulţămi lui Dumnezeu şi culese o corfiţă de o duse boierului.

— Noa vezi că ai putut face? Numai eşti cîne la maţe, vrei să te tragi de la muncă! zise boierul, cînd îl văzu intrînd cu strugurii.

— A făcut Dumnezeu sfîntul cu puterea lui cea mare, dar ştiu că eu nu, un om păcătos, răspunse Alexandru.

Dar domnul îi grăi:

— Ce-mi pasă mie cu cine ai lucrat şi cu cine nu, destul atîta că mi-ai împlinit porunca. Acum să mergi în grajd să duci cele două bivoliţe la taur, iar pe mîne dimineaţă să fie fătate, cu viţei sub ele, să le mulgi şi să-mi aduci apoi lapte pentru cafea de la ele; pricepi?

— Pricep, domnule, dar una ca asta nu se poate, că doară şti dumneata că bivoliţele poartă un an de zile!

— Taci din gură, nemernicule, zise domnul, şi te cară că n-am vreme de pierdut cu tine; de nu vii pe dimineaţă cu ele fătate, ştii ce te aşteaptă!

Şi se duse Alexandru supărat acasă mînînd bivoliţele dindărăt. Muierea îi ieşi înainte:

— Da ce-i, Alexandre, doară pe noi ne-a cinstit domnul boier cu bivoliţele acestea?

— Oh, Doamne, tu muiere! boierul acesta tot ne pune capul!

— Da cum aşa? Ce eşti iară supărat?

— De cum să nu fiu; ascultă tu: să duc eu bivoliţele acestea sterpe la taur, dar pînă dimineaţa ele să şi fete şi să-i duc de la ele lapte pentru cafea. Una ca asta nu se poate!

— Nu zice aşa, dragul meu, că va fi cum va rîndui Dumnezeu. Hai de prînzeşte şi te odihneşte oleacă, apoi li duce la taur şi mai departe lăsăm toate în voia lui Dumnezeu sfîntul!

A prînzit bietul Alexandru, apoi şi-a pus merinde în triastă şi a mînat bivoliţele chiar la al treilea sat la taur, că mai aproape

nu era şi de-abia a ajuns îndărăt colo pe la cina cea bună. Apoi a cinat ceva şi obosit cum era, a dormit ca mort pînă în zori de zi. Atunci l-a trezit muierea:

— Scoală, Alexandre, mergi de du bivoliţele la curte, că s-o scula domnul şi-i trebuie lapte de cafă!

Să sculă Alexandru şi merse în grajd, adecă bivoliţele fătaseră şi aveau doi pui mîndri sub ele, negri ca doi pui de drac, şi ugerile lor pline de lapte. Mulţămi el lui Dumnezeu şi le mînă în sat la curtea boierească. Domnul era în tîrnaţ cu pipa cea lungă.

— Vii, Alexandre?

— Sînt aici, domnule!

— Noa, vezi că nu prea grea poruncă ţi-am fost dat; ştiam eu că de frică, împlineşti bucuros poruncile mele; acum numai o poruncă-ţi mai dau, dacă-i împlini-o şi asta apoi te las în pace, iar de nu îţi sucesc grumazul ca la un pui de găină!

— Ce să mai fac iară, domnule?

— Să-mi aduci pe Dumnezeu la prînz, auzi? la prînz să mi-l aduci! Acum nu mai sta pe gînduri, ci te cară şi să nu-ţi mai aud de nume pînă nu mi-l aduci!

— Da cum să pot eu un biet om păcătos să şi gîndesc una ca aceea?

— Taci şi te du!

Se luă Alexandru mai supărat ca totdeauna şi merse cătră casă. Muierea chiar îi făcuse un drăguţ de copil de nici de împărat nu poate fi mai altfel. Cum îl văzu îngîndurat îl întrebă:

— Iar eşti supărat, Alexandre?

— Dar cum să nu fiu? Ascultă tu aici, pe cînd gîndeam că şi-o fi stîmpărat gîndurile celea preste fire de poftalnice, pe cînd mulţămeam lui Dumnezeu că mi-a ajutat de am împlinit toate poruncile boierului, el iese cu altă poruncă şi mai păgînă!

— Cu ce poruncă?

— Oh, doamne, muiere draga mea! Mă tem şi să gîndesc la porunca cea nebună a păgînului acestui de domn; zice că să-i aduc lui pe Dumnezeu la prînz, la el, la un păgîn ca el!

— E drept că-i lucru mare Alexandre, dar nu te întrista din samă afară; Dumnezeu va direge lucrurile ca un stăpîn bun. Tu vezi de mănîncă ceva, ia-ţi merinde şi te pune la cale, te tot du pînă-i da undeva de Dumnezeu şi-i spune porunca ce-o ai de la boier; Domnul cerului este mult mai milostiv decît domnii

pămînteşti!

Aşa şi făcu Alexandru; mîncă ceva ce mîncă, îşi luă merinde şi bîta în mînă şi hai la cale. Şi s-a tot dus, s-a tot dus, pînă a dat de-o apă mare. Ar fi trecut bucuros dincolo, dar nu era nici pod nici luntre, iar de-a înotul nu se încumeta s-o treacă fiind apa foarte lată. Deci sta pe gînduri: ce să facă?

Atunci apa-l întrebă:

— Ce stai aci, omule?

— Stau, răspunse el, că aş trece dincolo şi nu-i aci nici pod, nici luntre şi de-a-notul mi-e frică să intru!

— Şi unde mergi, tu omule?

— Eu aş merge pînă aş da de Dumnezeu sfîntul că am un lucru mare să-i spun.

— Aşa? atunci te trec eu, dar să întrebi pe Dumnezeu: de ce în mine nu este nici peşte, nici broască, nici o jivină?

— Că-l voi întreba!

Atunci apa se desface în două şi merge Alexandru ca pe-o cărare de prin cucuruz prin mijlocul apei.

Ajungînd de cealaltă parte, tot merge el pînă dă de un cîmp mare cu iarbă pînă în brîu; acolo era o ciurdă de boi mari, dar slabi, numai cu pielea pe oase; se legănau de slabi! Se minună mult Alexandru de astă vedenie: cum de boii acei mari, în aşa bună şi multă păşune şi numai nu cad de pe picioare de slabi?

Dar merse el mai departe pînă nimeri într-un cîmp năsipos numai ici-colea cîte o buruiană şi acolo o ciurdă de boi mici, dar frumoşi şi graşi de gîndeai că amu-amu pleznesc de graşi. De astă vedenie se minună Alexandru şi mai tare, dar merse mai departe pînă ajunse într-o pădure mare, acolo poame multe şi grîneţe şi prin copaci nişte păsări mari ţipau cît le lua gura: „Vai de noi şi de noi, că rău vedem, rău am văzut şi mai rău vom vedea!” Ele adecă ţipoteau de foame!

Mergînd mai departe, ajunse într-un tufiş numai ici-colea cîte o alună, acolo mii de păsărele ciripeau şi cîntau: „Bine ni-a fost, bine ni-e şi mai bine vom ajunge, că sîntem toate sătule!”

Minunîndu-se Alexandru şi de acestea vedenii, merge mai departe pînă ajunge la curţile lui Dumnezeu sfîntul. Cu multă sfială întră înlăuntru şi dete bineţe ca un om de omenie.

Dumnezeu sfîntul îl primeşte cu bunăvoinţă şi cu vorbe blînde ca un părinte adevărat, apoi îl întrebă că după ce umblă el atîta lume?

— O, Doamne, mi-i şi groază să-ţi spun!

— Spune, fătul meu, că de mine tot nu poate nime ascunde nici un cuget.

— Apoi să-ţi spun, Doamne: m-o trimes domnul pe a cărui loc mi-e casa, să vin să te poftesc la el la prînz!

— Bine, fătul meu, după ce-i ajunge acasă să-i spui că atunci oi merge, cînd va face şi el cîte ai făcut tu!

— D-apoi oare nu m-a omorî, Doamne?

— Nu te teme; dar să-mi spui ce ai văzut în calea ta de acasă pînă aici?

— Am văzut multe, Doamne: mai întîi am ajuns la o apă mare, fără luntre, fără pod şi nu ştiam cum să trec, dar apa, după ce i-am spus unde mi-e calea, mi-a făcut loc de-am trecut ca pe uscat; m-a rugat însă să te întreb de ce în ea nu sînt nici peşti nici broaşte şi nici o jivină?

— 'Ţi-voi spune fătul meu, dar tu să nu-i spui pînă te-a trece dincolo; acolo de aceea nu sînt nici peşti, nici broaşte şi nici alte jivini, că încă nici un om nu s-a înnecat în ea. Dar apoi ce-ai mai văzut?

— Am văzut, Doamne, un cîmp mare cu iarbă ca mătasea şi de mare pînă în brîu; în ea păştea o ciurdă de boi mari, dar se legănau pe picioare de slabi în păşunea aceea bună!

— Aceea, fătul meu, sînt boierii cei bogaţi, care fac cîteodată pomene şi ospeţe, dar numai ei pe ei se pomenesc şi se ospătează, iar după ce li se împrăştie oaspeţii le pare rău de cheltuiala ce-au făcut, dar după aceea ce-ai mai văzut?

— Am văzut, Doamne, un cîmp năsipos, tot năsip şi pietriş, numai ici-colea cîte o buruiană, şi acolo era o ciurdă de boi mici, dar graşi şi frumoşi, de nu mă mai puteam depărta de ei?

— Noa, vezi, fătul meu, aceea sînt oamenii cei săraci, bieţii iobagi, care n-au alta decît numai ce vreau să le lase domnii lor cei procleţi, dar ei cînd fac vreo pomană ori vreun ospăţ, adună la masa lor pe toţi lipsiţii şi săracii şi aceea la mine este bine primită, de aceea după ce vin pe astă lume se desfătează; dar după aceea, adu-ţi aminte, ce-ai mai văzut?

— Venind mai încoace, Doamne, am văzut o mulţime de pomi mari cu poame frumoase şi printre ei tot soiul de sămănături, dar în pomi erau nişte păsări urîte şi zburlite şi ţipau cît le lua gura: „Rău am văzut, rău vedem şi încă şi mai rău vom vedea, că murim de foame!”

— Noa, fătul meu, aceia sînt zgîrciţii care au tot ce le trebuie, dar nu numai nu dau lipsiţilor de pomană, dar nici ei nu mănîncă să se sature şi trag şi plata lucrătorilor; pe astă lume de foame o să se vaiete! Mai văzut-ai ceva în călătoria ta?

— Mai, Doamne, am văzut un tufiş şi în el numai unde şi unde cîte o alună, dar acolo era mii de păsărele ciripind şi cîntînd: „Bine am văzut, bine vedem şi bine vom vedea, că nimic nu ne lipseşte!”

— Vezi, fătul meu, acelea păsări sînteţi voi muncitorii, care munciţi de dimineaţa pînă seara, de multe ori chiar flămînzi şi însetaţi numai ca să puteţi ţinea din munca voastră pe cîte venituri toate, şi totuşi mulţămiţi lui Dumnezeu şi pentru atîta; plăcută este înaintea mea purtarea voastră!

— Acum mergi, fătul meu, acasă, că te aşteaptă muierea şi copilul! Şi plecă Alexandru cătră casă mulţămind lui Dumnezeu. Cînd ajunse la apa cea mare îl întrebă apa:

— Noa, da spusu-ţ-a Dumnezeu pricina pentru care n-am eu nici peşti nici broaşte?

— Spus!

— Ei, cum a zis, care-i pricina?

— Trece-mă, că apoi îţi spun!

Şi l-a trecut apa iarăşi de acea parte, adecă s-a făcut în lături pînă a trecut de aceastalaltă parte, cu toate că din colo în coace pe nimeni nu mai trecuse, că nime nu ceruse să-l treacă. După ce-a fost de aceastălaltă parte, apoi îi spuse Alexandru:

— În tine, aşa mi-a spus Dumnezeu, că de aceea nu sînt nici peşti, nici broaşte şi nici un fel de jivină, că încă n-ai înecat nici un om.

Atunci se înfoaie apa de trecu peste ţărmuri şi era cît pe-aci să înece pe Alexandru. Dar el fugi şi-i zise:

— Dar nu ţi-e ruşine, chiar pe mine vrei să mă îneci unde ţi-am spus ce-a zis Dumnezeu sfîntul? Apa atunci s-a ruşinat şi s-a tras în matca ei zicînd: cum n-am ştiut mai degrabă că nu scăpai tu din undele mele!

Acum Alexandru merse aţă la boier acasă şi ajunse chiar pe înserate.

— Noa, da chematu-l-ai? zise boierul.

— Chemat! răspunse Alexandru.

— Şi vine?

— Vine de bunăseamă, vine dacă-i face şi dumneata

lucrurile, care le-am făcut eu, dar pînă atunci, ba!

Auzind domnul cuvintele acestea cutezătoare ale lui Alexandru se mînie atît de tare de porunci slugilor să-l bage în fiară şi în pente din tălpile picioarelor pînă în grumazi şi să-l bage într-o pivniţă şi acolo să-l închidă să nu poată scăpa, că dimineaţa îl spînzură pentru cutezarea vorbelor celor nesocotite. Toată noaptea o petrecu Alexandru acolo, rugîndu-se lui Dumnezeu. Cînd fu de către ziuă veni Dumnezeu la uşa pivniţii şi strigă:

— Aci eşti, Alexandre?

— Aci, Doamne!

— Dar ieşi afară!

— Că nu pot, că sînt băgat în fiară şi-n pente pînă-n grumazi!

— Ia mişcă-te oleacă!

Şi cum se mişcă Alexandru, o dată-i căzură fiarăle de pe el ca şi cînd ar fi fost putrede şi uşa se deschise singură şi ieşi afară de mulţămi lui Dumnezeu că l-a scăpat.

— Noa, Alexandre, zice Dumnezeu, dar mergem la boierul la prînz, ori mergem la tine?

— Ba să mergem la mine întîi, că fi-va timp de mers la el şi după aceea.

Şi merseră la Alexandru acasă. Bucuria muierii şi a copilaşului că se mai văd, dar bucuria şi-a lui Alexandru că a ajuns în pace la ai săi. Acum Alexandru porunci nevestei să facă de prînz, că iată chiar şi Dumnezeu prînzeşte azi la ei.

Şi se puse să facă ce ştia ea mai bun de mîncare, dar Dumnezeu zise:

— Să-mi frigi să mănînc ce-aveţi voi mai drag la casă!

Atunci Alexandru numaidecît porunci să arză muierea cuptorul şi cînd era ars gata, trase jarul şi duse copilul pe lopată şi zvîrr cu el în cuptor, apoi puse jarul în gura cuptorului şi intră înlăuntru de mai povesti cu Dumnezeu.

Peste vreun ceas de vreme merse el să aducă copilul fript să-l pună înaintea lui Dumnezeu. Adecă minunea minunilor!

Copilul se juca cu două mere de aur şi cînta în treaba lui, cum cîntă copiii.

Văzînd Alexandru şi muierea lui minunea asta, căzură cu feţele la pămînt şi mulţămiră lui Dumnezeu.

Iar Dumnezeu îi ridică de jos şi le zise:

— Să ştiţi că boierul în clipita aceasta a plesnit de năcaz,

căci nu te află în pivniţă să te spînzure; de azi încolo nu mai eşti iobag, ci domn în casa ta şi în scurtă vreme nici un iobag nu va mai fi în lume.

Aşa s-a şi întîmplat; iobăgia a căzut; dar cel dintîi care a scăpat de iobăgie a fost Alexandru cu muierea lui, cu Zîna apelor, care de n-au murit şi astăzi trăiesc şi măresc pe Dumnezeu.

Auzită şi scrisă în Sîncel.

VOINICUL PARSION

A fost odată ce-a fost, că de n-ar fi fost nu s-ar povesti.

A fost odată un moşneag bătrîn, dar bătrîn nu şagă, de abia se mişca dintr-un loc într-altul, apoi era şi sărac, dar sărac de n-avea chiar nimic. Numai cît avea trei feciori harnici de muncă, aceia ţinea şi pe bietul moşneag, din lucru mînilor lor, lucrînd adecă pe plată pe la alţii.

Odată iar ies feciorii tustrei în sat să capete ceva de lucru şi căpătară cei doi mai mari numaidecît, dar cel mai mic, anume Parsion, era cît pe aci să se întoarcă acasă la moşneagul cu mîna goală, căci nu căpătase de lucru. Dar în cale cătră casă se întîlneşte cu un moş bătrîn ca şi tatăl-său.

— Unde mergi, Parsioane?

— Mă duc acasă, că n-am căpătat de lucru pe ziua de azi, o să merg în pădure să mai aduc vreo două lemne, baremi frig să nu rabde bietul tata.

— Mă Parsioane, da să vii tu la plug la mine, că uite, eu sînt bătrîn şi slab, nu mai pot munci, apoi loc şi vituţe am de la Dumnezeu sfîntul, umblă la mine la plug în săptămîna asta, apoi îţi dau loc de o zi de plug, îţi dau grîu să-l semeni şi plugul cu vitele să ţi-l ari, vreai Parsioane?

— Vreau, moşule!

Şi se duse Parsion la plug şi ară toată săptămîna în locul moşneagului, iar seara cînd mergea acasă îi da moşneagul de mîncare, să ducă şi la tatăl său.

În cealaltă săptămînă, îi dădu moşneagul boii şi plugul să-şi are şi pe sama lui, dar loc bun nu mai avea de unde-i da, că acela îl sămănase moşneagul pe sama lui, fără-i dădu o coastă plină de spini, să şi-o lăzuiască şi are cum va voi, apoi grîu de sămînţă i-a da el.

Şi se apucă Parsion de lăzuit, el tot tăia spinii cu toporul şi-i scotea din pămînt cu rădăcini cu tot, iar un cîne al stăpînului său îi lua în gură şi-i căra într-un fund de părău. În cîteva zile fu coasta lăzuită, arată şi semănată. Se bucurară fraţii că au şi ei sămănătură, că pînă atunci nu mai avuseră, dar mai tare se bucură tatăl lor, văzînd ce feciori buni şi harnici are.

Dete Dumnezeu şi veni timpul seceratului, deci merg toţi trei feciorii la secerat în holda lor, un lucru acesta pe care nu-l mai făcuse nicicînd, că ei pînă-ntr-aceea numai în holde streine

seceraseră. Nici moşneagul nu vru să rămînă acasă, trebuiră feciorii să-l ducă şi pe el la holdă, cum vor putea, că de va muri să nu poată zice că n-a fost baremi la holda lui, că în holde streine destul a lucrat pînă şi-au crescut copiii.

După ce ajung la holdă se minunează. Şi cum nu s-or minuna, mă rog dumneavoastră, cînd holda lor era cu spicele de aur! Mulţămesc deci lui Dumnezeu şi se pun pe muncă şi seceră bărbăteşte tustrei feciorii, iar bătrînul se uita mîngîiat, ce spor fac; ar fi secerat şi el săracul, dar nu mai putea decît să adune ici colea cîte un spic ce vedea că a rămas îndărătul harnicilor feciori.

Cînd fu seară, făcură din holda secerată patru grămezi mari şi se puse fiecare din fraţi cîte pe-o grămadă să doarmă peste noapte, dar să şi păzească să nu le fure cineva vreun spic, că aurul, vedeţi dumneavoastră, e scump. Bătrînul încă se puse să străjuiască o grămadă.

Cînd fu colo pe la miezul nopţii, veni o pasăre şi smulse un spic de grîu chiar din grămada care o păzea Parsion, feciorul cel mai mic. Dar el nu vru să se lase de pagubă, strigă la fraţi să aibă grijă şi de grămada lui şi el se luă tot într-o fugă, după pasăre, că ea nu putu zbura pe sus fiindcă-i era spicul greu, ori că doară aşa voia ea.

Şi s-a tot dus Parsion după pasăre pînă se omizea de ziuă. Atunci au ajuns la o pădure mare. El află o zburătură de lemn şi zvîrli în pasăre. Şi-o nimeri de-i rupse o aripă, dar de lăsat tot nu lăsă spicul din gură. Pînă află el aripa, care căzuse de la pasăre, pierde pasărea dinaintea ochilor şi se pierde şi el prin pădure numai cu aripa în mînă.

Tot umblă el prin pădure pînă-l apucă noaptea şi numai dă de urmă să scape din pădure. După ce înnoptează bine vede departe un foc mare. Acolo vor fi nişte păcurari la oi, merg întracolo că doară îmi vor da ceva de cină, ori baremi m-or lăsa să dorm şi eu cu ei, iar dimineaţa îmi vor arăta calea să ies la largul. Şi se duse aţă la foc. Adecă acolo era un uriaş mare încolăcit pre lîngă foc ca un şarpe. Acum începu a se înfrica bietul Parsion; s-ar fi dus, dar unde? nu ştia calea, ar fi rămas, se temea de uriaş. Deci îşi luă inima-n dinţi şi se băgă în mîneca sumanului la uriaş cum era obosit, deloc adormi ca mort.

Cînd se trezi uriaşul şi se ridică căscărind, pică Parsion din mîneca sumanului lui, dar nu se trezi, aşa dormea de greu.

Uriaşul se uită la el şi se miră de unde a putut el răsări în mîneca sumanului? în urmă-şi socoate: ce-o fi, aceea o fi, dar eu îl duc acasă. Şi-l luă uriaşul în braţe şi-l duse la casele lui în mijlocul pădurei, unde dacă intră în casă îl puse în pat să doarmă şi plecă pe uşă afară.

Dar cînd închise uriaşul uşa, bagseamă cam scîrţîia, că se trezi feciorul şi începu a striga din toate puterile: da unde-s eu?

Uriaşul veni îndărăpt şi-l mustră cum de a cutezat el să se culce în mîneca sumanului lui? Iar Parsion se rugă de iertare şi-i spuse toată întîmplarea cum vi-o spusei şi eu dumneavoastră.

Ş-apoi zise Uriaşul:

— Fătul meu, dacă ai rătăcit tu chiar la mine, rămîi de tot aici şi fii copilul meu.

Şi s-a învoit Parsion şi a rămas la uriaş copil de suflet şi trăiau acolo în mijlocul codrilor numai amîndoi.

Într-o zi cînd veni uriaşul acasă, află feciorul pus pe gînduri, supărat şi-l întrebă:

— Da ce eşti supărat, fiule?

— Nu-s supărat, răspunde feciorul, numai mă gîndesc că rău o ducem noi aci fără muiere la casă, nu avem cine să ne facă o mîncare cum se cade, cine să ne spele o haină, cine să grijească casa cum ştiu ele.

— Aşa e, răspunse uriaşul, bine zici tu, iacă tu ai fi chiar bun de însurat, dar pe aci nu sînt fete, nu sînt muieri, numai cît vin în tot anul odată trei zîne de se scaldă în tăul cel din mijlocul pădurei, mîne poimîne iar li-i timpul să vină, vin în formă de porumbiţe zburînd şi dacă se slobod jos din văzduh îşi lasă aripile pe ţărmure, apoi se bagă în tăul cel de lapte dulce şi se scaldă cîndu-i cruce amiazăzi. Du-te, şi cînd s-or scălda mai bine, tu fură de la una aripile şi vino cu ele numaidecît, dar să nu te uiţi îndărăt, că de te vei uita nu va fi bine.

Şi s-a dus Parsion cum a zis uriaşul la tăul de lapte dulce, cînd era cruce amiazi şi văzu pe zîne scăldîndu-se în lapte dulce şi jucîndu-se acolo, iar aripile erau pe ţărmure. Şi s-a repezit Parsion şi-a luat o păreche de aripi şi s-a cam dus cu ele, iar zînele cum l-au văzut, au ieşit din tău şi şi-au luat aripile şi au zburat, dar una ale cărei aripi le luase feciorul nu s-a putut face porumbiţă şi nu a mai putut merge cu cele două surori, ci a rămas fată frumoasă, zînă. Deci a fugit după fecior plîngînd şi rugîndu-l să-i dea hainele, adecă aripile; dar el nu o ascultă, nici

că se uită îndărăt s-o vadă în faţă. Şi s-au tot dus ei aşa, el înainte şi ea după el pînă au ajuns la uriaş acasă. Acolo i-au dat haine muiereşti şi au făcut o veselie, că îşi căpătară muiere în casă.

Parsion însă era om cuminte, el ştia că de va pune mîna pe aripi, atît o mai vede, deci se puse şi cusu aripile în pieptar, nime să nu ştie de ele. Ea bine ştia că unde sînt, dar nu se putea apropia să le descoasă, că el îşi grijea pieptarul ca ochii.

Trăiră ei multă vreme acolo fericiţi numai toţi trei: uriaşul, Parsion şi zîna, muierea lui Parsion. Dar pe Parsion îl lovi odată dorul de casă, de tată şi de fraţi. Deci se rugă de uriaşul să-l sloboadă pe cîteva zile la ai lor. Şi uriaşul s-a învoit, l-a lăsat să meargă cu muiere cu tot, ba le-a arătat şi calea şi ei s-au dus multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că din poveste multă este, lungă şi frumoasă s-ascultaţi şi dumneavoastră, că cine o ascultă o va învăţa, iar cine o adormi – bine s-a hodini; cui nu-i place n-o asculte, ci-mi deie mie pace s-o minţesc pînă-n capăt. Şi s-au dus Parsion pînă au ajuns acasă la ei în sat. Tatăl său trăia însă, dară era slab şi bătrîn, fraţii-i erau însuraţi şi erau gazde bune, că doară avuse o holdă de aur, pe care moşii şi vite şi-au cumpărat. Veselia era mare cînd se mai văzură toţi fraţii laolaltă, toţi sănătoşi, toţi însuraţi, unul avea muiere mai frumoasă ca altul, dară zînă numai Parsion avea.

S-au pus deci toţi la voie bună şi mîncară, şi beură şi-şi petrecură. Iar după ce se săturară s-a pus zîna la hori, dar hori cum ştiu zînele. Parsion fiind cam vinos şi obosit s-a pus să se culce să doarmă; şi-au adormit, dar zîna tot cînta. Cumnatele ei se minunară cum poate cînta aşa frumos: dar ea zise, hm şi mai frumos aş cînta, dar glasurile îmi sînt cusute în pieptarul lui Parsion şi acum nu cutez să-l trezesc, să mi le dea.

Cumnatele, poftăreţe ca toate femeile, să audă cîntece şi mai frumoase, traseră mentarul de sub capul lui Parsion şi-l dădură în mîna zînei.

Ea descusu repede aripile şi cum şi le văzu în mînă, cum se făcu porunbiţă şi zbură pe un pom afară de unde strigă: „Să spuneţi lui Parsion dacă s-a scula, că de vrea să mă mai vadă, să mă caute la cetatea nevăzută şi neauzită, că numai acolo mă mai poate afla”.

După aceea zbură ca glonţul de repede. După ce se trezi Parsion cel dintîi lucru-i fu să întrebe că ce-i face nevasta?

dormit-a vro leacă şi ea, ori tot cîntat-a pînă în dalba ziuă?

Atunci fraţii şi cumnatele i-au spus toată întîmplarea după cum v-o spusei şi eu dumneavoastră; iar el se supără de moarte şi nici rămas bun nu le zise, fără apucă drumul tot întrebînd pe toţi trecătorii, nu cumva au auzit de cetatea cea nevăzută şi neauzită? Dar nimeni nu-i putea spune nimic.

Şi s-a tot dus pînă a ajuns iară la uriaşul din pădure şi-i spuse toată păţania. Iară uriaşul îi zise:

— Nu te supăra din samă în afară, că poate aşa a fost să se întîmple.

Şezi şi te odihneşte, apoi ţi-oi pune merinde şi-i merge pînă la fratele meu cel mai mare, care este împărat peste toate fiarele pădurilor, poate că el te va şti îndrepta.

Şi se odihni Parsion o zi şi o noapte la uriaşul apoi îşi luă merinde, iară uriaşul îi arătă drumul şi merse trei zile şi trei nopţi, pînă ajunse la fratele uriaşului, care era împărat preste toate fiarele pădurilor, şi era un uriaş groaznic de mare, cu cap ca de urs.

— Bună ziua, moşule!

— Să trăieşti cu bine, fătul meu, dară ce păcate te poartă pe aici, pe unde încă picior de om pămîntean n-a umblat?

— D-apoi, moşule, îndreptat de fratele dumitale, de Uriaşul pădurilor, vin cu o rugare la dumneata, să faci bine să-mi spui unde este cetatea nevăzută şi neauzită, că mi-a fugit nevasta, şi chiar acolo a zis că merge.

— O, dragul meu, eu nu ştiu, fără stai puţin şi te odihneşte, că mi-oi întreba supuşii mei, dar de cumva vor şti ei?

Şi ieşi uriaşul afară şi răcni odată, ca urşii şi începură a se aduna tot felul de fiare de prin pădure şi de jivini mici şi mari, urşi, lupi, dihori, soboli, şoareci, iepuri, cerbi, căprioare şi alte bidigănii ce sînt în lume şi pe sub soare, şi le întrebă: care din voi ştie unde este cetatea cea nevăzută şi neauzită?

Iară ele tăcură ca mute, că pe semne nici nu auziseră de cetatea aceea.

Dacă a văzut uriaşul că fiarele nu-i ştiu da răspunsul, le porunci să meargă, care de unde a venit şi intrînd la Parsion în casă-i zise: nu te supăra peste fire, fătul meu, că deşi supuşii mei nu ne putură spune nimic despre aceea cetate, dară eu am o soră mai mică, ea este crăiasă preste toate pasările, vei merge la ea şi poate că ea te va şti îndrepta.

Şi-i dete uriaşul merinde şi-i arătă calea, care duce pînă la soru-sa tot prin munţi şi prin crînguri, prin păraie şi prin prăpăstii, de gîndeai că nici cerbul n-ar cuteza să umble pe acolo. Dar Parsion îşi luă rămas bun şi plecă, unde n-ar merge un bărbat pentru o muiere frumoasă?! Şi s-a dus şi s-a dus şapte zile şi şapte nopţi pînă a ajuns la curţile crăiesei pasărilor, care erau între nişte stînci pe un vîrf de munte. Şi intră Parsion înlăuntru, dar se îngrozi cînd o văzu, că era o urieşiţă groaznică cu un cap mare ca buhele, dar cît o bute de cincizeci de vedre de mare.

— Bună ziua, înălţată împărătească!

— Să fii sănătos, voinice, dar ce cauţi prin astă lume pustie, pe unde picior de om n-a mai călcat?

— D-apoi, înălţată împărătească, nu umblu de bună voie, ci de mare nevoie; mi-a fugit nevasta, şi-a zis că numai la cetatea nevăzută şi neauzită o pot afla; întrebat-am de fraţii dumitale, pe Uriaşul pădurilor şi pe Craiul fiarelor şi nici unul nu m-a putut îndrepta acolo, fără m-au îndrumat la dumneata, doar vei face bine să mă îndrepţi?

— Nu ştiu, dragul meu, fără fiindc-ai bătut atîta amar de cale, o să cerc doar vor şti supuşii mei.

Şi ieşi urieşiţa afară şi făcu odată U-hu! ca buhele, dar atît de tare de răsună toate pădurile şi tremurară munţii de groază. Şi au prins a se aduna pasări, fel de fel: vulturi, ulii, găi, buhe, huhurezi, libuţi, cioare, corbi, ţărci, vrăbii, porumbi, pajori cu două capuri, pasări mari şi mici de era greu pămîntul sub ele, şi tăceau aşteptînd porunca împărătesei. Atunci le zise împărăteasa: „Care din voi ştie unde este cetatea nevăzută şi neauzită?” Dară toate tăcură, pe semne nu ştiau nici ele; mai întrebă împărăteasa o dată, dar iar tăcură toate; atunci văzu că se apropie o presură ostenită, numai cu o aripă şi cu un spic de aur în gură.

— Tu cum de vii aşa încet, ce întîrzii atîta, o întrebă crăiasa.

Dar mica presură răspunse, să fie cu iertare, înălţată împărătească, am văzut pe pămînt o holdă cu spice de aur, şi am gîndit să-ţi aduc un spic de cinste, dar stăpînul holdei, hoţul cel de om care e lîngă dumneata, m-a simţit cînd am luat spicul şi a fugit tot după mine, iar cînd s-a apropiat mai tărişor de mine, m-a pălit cu o zburătură de lemn, de mi-a rupt aripa; de aceea întîrziai aşa tare, că spicul e greu, iar eu numai o aripă am.

— Dar cetatea nevăzută şi neauzită ştii unde este?

— Ştiu, înălţată împărătească, dar e foarte tare departe.

— Fie cît de departe, te vei pune pe umărul feciorului acestuia, dacă zici că eşti obosită şi îl vei duce acolo; pricepi?

— Pricep.

Şi mulţămi Parsion la urieşiţă şi se puse la cale, peste rîpe, peste gropi, peste hîrtopi, preste munţi şi surupături, s-au tot dus vro trei luni de zile. Acum nu mai putea de obosit bietul fecior, dar mergea, mergea mereu; cum duce dorul pe om!

Bine zice cîntecul:

Cînd îmi vine dor de ducă,
Merg pe deal ca şi pe luncă!

Aşa era şi Parsion.

Odată au ajuns la cetate. Pasărea a rămas afară pe un pom, iară Parsion a intrat înlăuntru unde a aflat trei porumbiţe.

— Dar ce cauţi pe-aici, voinice? îl întrebă o porumbiţă.

— Caut pe nevasta mea, că mi-a fugit şi una din voi trebuie să fie.

— Aşa? bine-i, uită-te dară bine şi de vei cunoaşte care-i a ta, cu muiere vei fi, iar de unde nu, vei merge pe unde ai venit, fluierînd a pagubă. Şi se uită Parsion lung la ele, să nu smintească cumva, apoi puse mîna pe una şi zise: tu eşti!

— Ai avut noroc că m-ai cunoscut, că de nu mă cunoşteai, mergeai precum ai venit; apoi se aruncă preste cap şi se făcu nevastă cum fusese.

Şi-şi luară rămas bun de la cele două porumbiţe şi porniră pe cale cătră casă, luînd pasărea cea din nou cu el şi ducînd-o cînd unul, cînd altul pînă ajunse la crăiasa pasărilor. Aci lăsară pasărea cea cu aripa ruptă şi-i mulţămiră de povaţă, şi ei s-au tot dus apoi pînă au ajuns la craiul fiarelor; acestuia încă-i mulţămiră de povaţă; apoi s-au dus acasă la uriaşul pădurei, care s-a bucurat foarte tare văzîndu-i iar pe amîndoi. Şi a făcut un ospăţ mare, mare, unde toţi cînii umblau cu colaci în coadă. Multă lume de om a mai fost acolo, chiar şi eu am fost, tăiam lemne cu sapa, şi căram apă cu ciurul; iar ouăle le duceam cu furca-n casă, şi pentru slujba ce le-am făcut, atîta m-au omenit de n-oi uita-n veci.

Cine-o ştie mai departe, mai departe s-o spună, că eu mă

suii pe-o şea, şi v-o spusei aşa, mă suii pe un cui, să nu v-o mai spui.

Auzită şi scrisă în Rodna Veche.

URMĂ GALBINĂ ŞI PIPĂRUŞ PETRU

Zice că a fost odată un împărat mare şi puternic, numit împăratul Verde. El avea împărăţia sa lungă şi lată, încît îi trebuia cîţiva ani ca să o poată ocoli; chiar lîngă palat, adică nu departe de curţile lui, avea o grădină fermecată, dar fermecată nu glumă, atît de fermecată, de ea făcea minuni cu oamenii care treceau pe lîngă ea, că: de cumva cel ce trecea pe lîngă ea era tînăr, se făcea bătrîn, de era bătrîn se făcea tînăr, de era fată sau nevastă devenea împovărată.

Şi împăratul Verde avea feciori şi fete, dar din toţi fiii ce-i avea mai mici era o drăguliţă de fată, colea ca fetele de împărat, mîndră cît gîndeai că să-i bei apă din gură. Şi împăratul ca tată, îngîndurat, ca toţi taţii, se temea ca nu cumva fiica lui să meargă pe la grădina cea fermecată, de aceea o ţinea închisă într-o chilie din curţile lui, şi de acolo nu o lăsa nicicînd afară, numai doară cînd mergea şi el cu ea, dar atunci o lua în altă parte, nu pe lîngă grădina fermecată.

Într-o sărbătoare mare s-a dus împăratul la biserică şi a uitat chilia fetei deschisă. Fata văzîndu-se singură, şi-a bătut capul că oare de ce nu o lasă tatăl său în dreptul grădinei aceleia, deci se ia frumuşel şi merge de ici pînă colea, pînă ajunge la grădină. Se uită în dreapta, se uită în stînga, dar nu vede ceva deosebit şi se întoarce iar în chilie, să nu ştie tată-său că doară ea a fost pe afară. Dar după ce ajunse în chilie, simţi că ea este împovărată. Năcazul şi supărarea ei era mare.

Acum văzîndu-se ea în aşa stare, se gîndi, că de aşteaptă pînă ce vine tată-său, cum o va vedea că e împovărată, cum o omoară, mai bine să nu îl aştepte acasă. Şi se puse fata şi îşi adună tot ce biata putu cu degrabă, o leacă de merinde, nişte hăinuţe şi vreo doi bani ce avea de-ndemînă, le îndesă toate într-o pereche de desagi, îşi ia desagii pe umeri şi se cam mai duce. Şi s-a tot dus pînă a ajuns într-o pădure, unde s-a pus sub un stejar mare, a făcut foc şi s-a culcat să se hodinească, că era obosită de cale.

Colea, cînd se făcea ziuă, a născut un drag de copilaş cît să mai ai doi ochi să te uiţi la el. Ea se bucură foarte de copilaş, făcu o colibă de vreascuri sub acel stejar şi stătu acolo cu copilaşul, drăgostindu-l ca mamele. Cînd colo cătră amiazi nimeresc p-acolo doi oameni, unul bătrîn-bătrîn şi altul mai

tînăr. După ce dau ei bineţe, ca oamenii cei de omenie, întrebă pe fată că botezat e copilaşul? Iar ea le răspunse că nu-i botezat, că n-a avut pe nimeni să îl boteze, iară ea nu ştie. Deci se pun cei doi oameni şi botează copilul; cel mai bătrîn i-a fost naş, iar cel mai tînăr a făcut slujba de preot. Şi i-au pus numele: Urmă Galbină.

Nănaşul a cinstit pe finul său cu o puşcă şi cu un paloş, apoi şi-au luat rămas bun şi s-au făcut nevăzuţi. Numai după aceea i-a plesnit mamei lui Urmă Galbină prin minte, că acei doi moşnegi nu au putut fi decît Dumnezeu cu Sf. Petru, că chiar atunci umblau prin lume, printre oamenii ceşti păcătoşi. Dar Urmă Galbină aşa tare a prins a creşte după botez încît seara îşi luă armele şi merse la vînat, şi peste o clipită veni cu o căprioară la bordei. Mumă-sa se bucură foarte văzînd căprioara, că li se gătase mîncarea, dar mai tare se bucură văzînd ce fecior voinic are.

În toate zilele mergea Urmă Galbină la vînat şi totdeauna aducea cîte ceva la mamă-sa, mai un mistreţ, mai un cerb, mai o căprioară, ori barem un iepure, dar gol nu venea niciodată.

Odată vine Urmă Galbină supărat de la vînat, iar mamă-sa-l întrebă:

— De ce eşti supărat, dragul mamii, doară ţi s-a întîmplat ceva?

— Nu mi s-a întîmplat nimic, mamă, dară m-a ajuns dorul de însurat.

Mamă-sa se minună foarte de vorbele lui, că el era numai de patru zile, deci zise:

— Nu zic, dragul mamei, să nu te însori, dar nu ştiu ce fată ar fi potrivită pentru un voinic ca tine; tu fă cum te-a trage firea.

Într-o seară l-a ajuns pe Urmă Galbină şi mai tare dorul însuratului, deci neştiind ce să facă, încătrău să plece, s-a suit în vîrful unui copac şi de acolo şi-a aruncat căciula într-o parte şi a zis: „Încătrău s-a dus căciula mea, într-acolo mă voi duce să-mi caut mireasa”.

Dimineaţa s-a sculat şi-a luat armele şi s-a dus în partea încătrău îşi aruncase căciula şi s-a dus pînă a ieşit afară din pădure, dar nu s-a întîlnit cu nime; cînd era acuma ieşit la larg, aude lătrat de cîni, încît răsunau pădurile. Şi merge în partea aceea, adecă acolo dă de vînătorii împăratului Verde. Prinde vorbă cu ei, le spune cine este el, ei îi spun cine sînt ei, şi tot

povestesc împreună pînă ajung ei la împăratul Verde, care încă era la vînat. Cum îl vede împăratul îndată gîndeşte că trebuie să fie un viteaz mare; deci-l îmbie să rămînă cu ei pînă deseară la vînat. Dar Urmă Galbină răspunse:

— Bucuros aş rămînea, dar uite eu am plecat să mă însor.

— Aşa! zise împăratul, atunci fii pe pace, rămîi cu noi, că deseară vei veni la curţile mele, că şi eu am fete de măritat.

Şi-a rămas Urmă Galbină la vînat toată ziuliţa şi tot ce le ieşiră în cale, numai el vîna, că nici împăratul, nici vînătorii lui nu nimereau, oricît îşi încordau arcurile şi puştile.

Seara l-a întrebat împăratul că de unde este? Iar el a răspuns că de-aci din pădure. L-a mai întrebat împăratul că al cui e? Dar el n-a voit să-i spună. Au mai povestit ei ce-au mai povestit şi-apoi a zis împăratul:

— Acum ia-ţi şi tu ceva din vînat, şi pe mîine să vii la mine la amiazi.

— Din vînat nu mi-oi lua nimic, că mai aflu eu ceva pînă acasă, dar pe mîne la amiazi încă nu m-aştepta, că nu viu.

— Nu?

— Nu!

Acum şi-a gîndit împăratul: dacă n-aş şti că numai de cîteva zile e fata mea dusă de la curte, aş gîndi că-i chiar al ei, că prea seamănă la vorbă şi la nărav: e drăcos ca ea. Deci nu i-a mai zis nimic, ci s-au despărţit, împăratul cu vînătorii lui s-au dus la curţile lui, iar Urmă Galbină la bordeiul din pădure, unde-l aştepta mamă-sa.

A doua zi iar îşi luă Urmă Galbină armele şi merse la vînat, dar în altă parte, nu în aceea unde se întîlnise cu împăratul. Umblînd el aşa prin pădure, a dat de nişte curţi mari, iar înaintea curţilor era un tău de lapte dulce.

Şi s-a uitat Urmă Galbină bine la curţi să vadă pe unde poate intra omul în ele şi, de ar fi vreo primejdie, pe unde ar putea-o tuli la sănătoasa, apoi păşi hotărît şi apăsat pînă la poarta cea mare, care era de fier, şi bătu cu paloşul în ea de trei ori. Atunci un glas din curţi a întrebat: „Cine bate în poartă?” Dar el n-a răspuns nimic! După aceea a mai bătut cu paloşul în poartă de trei ori, şi iar l-au întrebat cei din curţi că cine bate? Dar el iar nu a răspuns nimic. După ce tăcură cei din curţi, a bătut Urmă Galbină a treia oară cu paloşul de trei ori şi atunci numai văzu că se deschid porţile şi un zmeu îşi scoate capul să vadă cine

bate! Dar Urmă Galbină îi reteză capul şi-l aruncă în tăul cel de lapte dulce, şi iară bătu în poartă de trei ori cu paloşul. Auzind zmeii cei din curţi bătătura în poartă, se minunară, că ce poate să fie, că streinul tot bate în poartă, şi ortacul lor, care s-a dus să-i deschidă nu mai vine. Atunci le plesni în minte că ce poate fi pricina: deci strigară, că de nimeni nu se tem, numai de Urmă Galbină doară nu-i poartă corbii ochii şi cioarele picioarele pe aici! Deci năvăliră toţi asupra porţii, numai mamonul cel bătrîn rămase în curţi, dar care cum scotea capul pe poartă, Urmă Galbină îndată îl reteza şi îl arunca în tău, pînă ce i-a omorît pe toţi.

Apoi a intrat în curţi, unde a aflat pe mamonul cel bătrîn, pe tata dracilor. Acela era după masă, cu pipa cea cu cănaci (ciucuri) în gură şi cu sînge de om într-o sticlă mare, din care tot bea.

Cînd a văzut însă pe Urmă Galbină intrînd, şi-a scăpat şi sticla din mînă şi pipa din gură, şi din negru ce era a îngălbenit de frică, şi tremura ca varga, că el cunoştea pe Urmă Galbină. Iar Urmă Galbină l-a întrebat:

— Hei, mamoane, dar acum ce moarte-ţi doreşti, că şi tu multe ai făcut pînă am dat de tine? Iar mamonul i-a răspuns:

— Fă cu mine ce-i voi, că cunosc că ai putere, nici nu cerc a mă apăra, dar fiindcă eşti în curţile mele, mă rog să mă înfunzi într-o bute şi să mă bagi în una din chiliile mele. Iar Urmă Galbină a zis:

— Aşa să fie cum zici, ca să nu gîndeşti că mi-e frică de tine, ştiindu-te viu, dar să ştii că din bute nu vei ieşi pînă ce nu te va scoate Mandalina mea, căci el ştia, că aşa se cheamă fata împăratului Verde, care o să-i fie nevastă.

Apoi Urmă Galbină s-a dus la bordeiul mamei sale şi i-a spus toată întîmplarea; mamă-sa s-a bucurat foarte tare şi a doua zi s-au mutat la curţi, care acum erau ale lor.

A doua zi iar a plecat Urmă Galbină la vînat, dar a băgat de seamă că unde călca se făcea urmă, dar ce urmă? urmă întraurită. El s-a minunat de acest lucru şi-a întrebat pe mamă-sa, că oare ce să fie pricina, de după el rămîne urmă galbină întraurită? Iar mamă-sa i-a răspuns:

— De aceea te-a botezat nănaşul tău Urmă Galbină!

Multă vreme n-a mai trecut şi iar i-au venit în minte gîndurile însuratului; deci, într-o bună dimineaţă zise:

— Mamă, eu merg să mă însor!

— Du-te, puiul mamei, în voie îţi stă ce să faci, că eşti destul de mare şi de cuminte.

Şi s-a dus Urmă Galbină aţă la împăratul Verde şi i-a peţit fata, pe Mandalina. Fetei îi plăcea tare de Urmă Galbină, că era un voinic numai ca el, părinţii încă nu se împotriviră şi în cîteva zile să văzu Urmă Galbină cu nevastă şi Mandalina cu bărbat. După ce făcură nunta, se duse cu nevasta la mamă-sa în codru la curţile lui.

Şi duceau ei zile bune împreună, Mandalina îi era şi soţie şi mătuşe, tinerii nu ştiau nimic de una ca asta, numai mama lui Urmă Galbină ştia, dar tăcea. El mergea în toată ziua la vînat, însăma cele trebuincioase pentru traiul casei, iar mamă-sa şi cu nevastă-sa şedeau acasă ca femeile şi mai lucrau cîte ceva prin casă, mai şi povesteau una-alta, cum e năravul lor.

După ce ştiu Mandalina că ale cui au fost mai înainte curţile acelea, şi cum au ajuns în mîna lui Urmă Galbină, se simţea făloasă că are un bărbat atît de voinic. Dar muierea-i muiere şi pace! Nu se poate răbda pînă ce nu ştie ea toate. Umblase ea în toate chiliile, văzuse toate bunătăţile, dar în chilia din fund nu fusese niciodată, că cheia aceleia o purta Urmă Galbină tot la el.

Odată se furişă Mandalina şi îi fură cheia, şi după ce bărbatu-său se duse la vînat, deschise uşa chiliei din fund încetinel şi intră înlăuntru. Dar nu păşi bine înlăuntru, cînd şi plesniră cercurile de pe bute, şi din ea ieşi un voinic mîndru şi frumos de să mai ai doi ochi să te uiţi la el. Era mamonul în chip de om. Mandalinei îi căzu foarte drag. Se drăgostiră ei toată ziua, pînă de către seară, cînd era vremea să sosească Urmă Galbină. Atunci zise mamonul:

— Acum mergi, draga mea, şi pe mine mă încuie aici, dar vezi de poţi, fură paloşul lui Urmă Galbină şi mi-l dă mie, că, de ne putem mîntui de el, mai bine o să trăieşti tu cu mine, decît cum trăieşti cu el. Am eu şi alte palate mai frumoase, vom merge acolo şi vom trăi ca doi porumbi.

Şi Mandalina a ieşit de la mamonul şi şi-a aşteptat bărbatul. El a şi ajuns în scurtă vreme, şi-a aninat armele în cui, ca şi de alte dăţi şi s-a pus la cină, iar după cină la odihnă.

Cînd dormea mai bine, se sculă drăguţa lui de muiere de lîngă el, luă paloşul din cui şi-l duse mamonului. Acela ieşi repede din chilia lui, merse la patul unde dormea Urmă Galbină,

îl trezi din somn şi-i zise:

— Ce moarte-ţi doreşti? Iar Urmă Galbină zise:

— Taie-mi capul şi mă aruncă în tău, că văd că m-au părăsit puterile de cînd credincioasa mea de muiere ţi-a dat paloşul.

Şi mamonul i-a tăiat capul şi l-a aruncat în tău, apoi a luat pe Mandalina de mînă şi s-a dus la alte curţi cu ea, care-i erau într-o pădure mare, departe de acolea, cale de trei zile drăceşti.

Mama lui Urmă Galbină rămase singură plîngînd după copilul ei şi văzîndu-se fără mîngîiere şi fără ajutor.

Dimineaţa dă să măture prin casă, şi mătură ea cît mătură, pînă i se năzăreşte că vede un fir de piper. Ea se pleacă şi ridică piperul şi-l pune pe masă, dar acela se durdulică jos; îl mai ia odată, şi-l pune în sîn, dar el şi de acolo sare jos; atunci s-a mîniat şi l-a băgat în gură şi huzdup piperul pe grumazi la vale. Din minutul acela ea a rămas îngreunată şi nu peste multă vreme a născut un fecior frumos şi voinic.

Nu mult după aceea nimeresc pe acolo doi moşnegi şi o întreabă că botezat este copilul? Iar ea le răspunde că nu-i botezat. Deci cei doi moşnegi îl botezară şi îi puseră numele Pipăruş Viteazul şi îl dăruiră cu un paloş, o puşcă şi cu o traistă în care erau trei suflete.

Şi Pipăruş Viteazul creştea ca din poveste; numaidecît a treia, a patra zi era fecior holtei, şi mergea la vînat, şi aducea mamei sale căprioare şi cerbi, mistreţi şi iepuri şi alte sălbăticii bune de mîncare. El era cu mult mai viteaz şi mai priceput decît Urmă Galbină, ştia şi limba păsărească şi a tuturor dobitoacelor şi a gadinelor din pădure.

Cînd mergea dimineaţa la vînat, auzea păsările ciripind şi el pricepea ce zic ele, că ele ziceau, voinicul acesta seamănă tare cu frate-său, cu Urmă Galbină dar e mai viteaz decît acela.

Într-alt loc auzi doi cerbi sfătuindu-se. De cînd a omorît mamonul pe Urmă Galbină, am avut pace prin crînguri, dar de cînd s-a ivit Pipăruş Viteazul, fratele lui Urmă Galbină, n-avem pace nici în somn, că este mult mai viteaz decît Urmă Galbină.

Şi el pricepea glasul lor şi se gîndea adesea: dacă am mai avut fraţi, de ce oare nu îmi spune mama ce s-a întîmplat cu ei, să merg să-i caut?

Într-o zi după ce iară auzi păsările ciripind şi gadinile vorbind în glasul lor despre ei şi despre Urmă Galbină, nu se putu răbda să nu întrebe pe maică-sa:

— Mamă, mai avut-am eu fraţi? Iar mamă-sa îi răspunse că nu a mai avut nici un frate.

Atunci Pipăruş s-a supărat, văzînd că mamă-sa nu vrea să-i spună şi s-a făcut beteag; mamă-sa l-a întrebat că ce să-i facă ca să îl poată tămădui? Iar el a răspuns:

— Eu nu mă voi tămădui pînă nu voi suge lapte din ţîţele tale pe sub talpa curţilor acestora!

Mamă-sa temîndu-se să nu i se bolnăvească feciorul şi mai rău i-a răspuns:

— Dar cum nu ţi-aş da, dragul mamei, dar cine să ridice curţile acestea mari, ca să îţi pot da ţîţă pe sub talpa lor?

Iar Pipăruş Viteazul numaidecît s-a sculat din pat şi numai cu degetul cel mic a ridicat curţile de şi-a putut băga mamă-sa ţîţa, a mai întrebat-o:

— Mamă, mai avut-am fraţi?

Şi mamă-sa i-a răspuns:

— Ai mai avut un frate, pe Urmă Galbină, dar mamonul i-a tăiat capul şi l-a aruncat în tăul de lapte dulce, care-i înaintea curţilor.

Atunci Pipăruş Viteazul a ridicat iară curţile, încît mamă-sa şi-a putut scoate ţîţa şi i-a zis:

— Vezi aşa, nu mi-ai putut spune dintru început?

Apoi s-a pus a pescui în tău, doară va da de trupul fratelui său, şi-a scos de-acolo trei trupuri şi trei capuri. Dar el nu ştia acum, care-i capul şi trupul lui Urmă Galbină?

Urmă Galbină însă avuse un căţeluş, el cum mirosi îndată cunoscu care-i trupul şi capul stăpînului său şi dete semne de bucurie. Atunci Pipăruş puse capul lîngă trup, scoase din traistă un suflet şi îndată învie pe Urmă Galbină. Acesta dacă se sculă zise:

— Ce păcate, pînă pe astă vreme am dormit? Că era soarele pe la ojină. Iar Pipăruş spuse întîmplarea şi lui Urmă Galbină îndată-i veni prin minte că aşa este. Acum intrară în curţi la mama lor, care se bucură foarte tare văzîndu-se cu doi drăguţi de feciori ca doi brazi. Atunci le povesti minunata întîmplare cum a avut ea pe Pipăruş Viteazul.

Nu trecu multă vreme şi Urmă Galbină îşi aduse aminte de Mandalina lui, şi nu-l mai ţinea locul pînă va da de ea. În zadar îl sfătui mamă-sa să nu mai umble după cea sprăhuiată, că iar îi va pune capul, în zadar i se puse în poartă frate-său Pipăruş

Viteazul să nu meargă, el ardea de dorul ei; gîndeai că stă pe cărbuni, pînă ce în urmă nu avură ce-i face, ci trebuiră să-l lase să plece, baremi să o mai vadă o dată. Pînă nu plecă însă, zise Urmă Galbină cătră Pipăruş:

— Ştii ce, frate? eu mă fac un cal frumos, iară tu te fă neguţător şi mă scoate în tîrg la vînzare, că de m-a cumpăra mamonul şi de s-a sui călare pe mine, eu fug cu el pînă ori şi-l omorîm, apoi mergem şi aducem pe Mandalina.

— Aşa să fie, zise Pipăruş Viteazul. Şi Urmă Galbină se făcu un cal, de să mai ai doi ochi să te uiţi la el, iar Pipăruş să sui călare pe el şi merse la tîrg. Acolo se adună o mulţime mare de oameni şi se minunau toţi de calul acela frumos. Nimeni nu avea însă atîta amar de bani cîţi cerea pentru el. Veni într-un tîrziu un om cam bătrîn îmbrăcat în haine domneşti – era mamonul; calul numaidecît îl cunoscu, iar mamonul cumpără calul şi îl duse acasă fălos.

— Hai, afară, scumpă Mandalina, şi vezi ce cal frumos ţi-am adus. Mandalina ieşi afară şi se uită bine la cal, apoi zise:

— Ucigă-te toaca, mamonule, dar prost mai eşti tu, nu vezi, că în capul calului ăstuia sînt ochii lui Urmă Galbină? Atunci mamonul îl scoase afară în ogradă şi-i tăie capul.

Pipăruş nu era departe, numai cît era tupilat sub un gard să vază ce s-a întîmplat? Deci, îndată ce s-a depărtat mamonul, s-a dus lîngă trupul calului, i-a pus capul la loc şi i-a băgat un suflet şi îndată a înviat.

— O, frate, dar greu mai dormisem, zise Urmă Galbină sculîndu-se.

— Greu, că de nu eram aci la îndemînă, dormeai de veci.

Acum s-au dus acasă. Dar nu mult s-a ogoiat Urmă Galbină, iar l-a lovit dorul Mandalinei, deci a zis cătră Pipăruş:

— Ştii ce, frate? Eu mă fac un porumb, tu mă ia şi mă du de vînzare în tîrg, dar nu mă vinde nimănui pînă ce nu va veni mamonul să mă cumpere şi să mă ducă, să mai văd odată pe Mandalina mea.

— Eu mă tem că tu iar îţi vei pune capul, zise Pipăruş, dar tot te ascult. Şi s-a făcut Urmă Galbină un porumb, iar Pipăruş l-a dus la tîrg şi orîcîţi l-au întrebat ce cere pe el, nici unul nu l-a putut cumpăra, că cerea bani foarte mulţi. Cătră amiază îl vîndu mamonului, care şi merse acasă şi-l arătă Mandalinei:

— Uite, draga mea, ce porumb frumos ţi-am adus. Şi

Mandalina luă porumbul în mînă şi se uită la el bine, apoi îl aruncă cît colo zicînd.

— Sări-ţi-ar vederile, năucule, nu vezi tu că porumbul acela are ochii lui Urmă Galbină?!

Atunci mamonul dă să-l prinză, dar fiind fereastra deschisă porumbul zbîrr! zbură afară şi se puse într-un pom. Mamonul după el, tot de pe creangă pe creangă, porumbul se urmă tot mai sus şi mai sus pînă ce ajunse în vîrful pomului; atunci mamonul, ca să poată merge pînă la el, îşi aruncă paloşul jos, ştiţi paloşul acela cu care omorîse de două ori pe Urmă Galbină. Cum văzu porumbul paloşul jos, se dete ca fulgerul de iute peste cap de trei ori şi căzu jos lîngă paloş în statura lui de om voinic şi frumos cum era. Apoi luă paloşul în mînă şi zise:

— Jos, mamonule, să ne răfuim. Şi s-a coborît mamonul, apoi l-a întrebat Urmă Galbină:

— Ce moarte îţi doreşti? Iar mamonul a zis:

— Taie-mă tot bucăţele, şi mă pune în desagi pe calul meu, şi-i dă drumul să meargă încătrău va vedea cu ochii.

Aşa şi făcu Urmă Galbină, tăie pe mamon tot bucăţele, carnea cea spurcată o puse în desagi, îi aşeză pe cal şi-i dete drumul pe poartă afară. Dar Pipăruş era acolea de îndemînă, prinde calul şi zise lui Urmă Galbină:

— Ce gîndeşti, frate, de-l laşi să meargă numai aşa? Nu-ţi aduci aminte că încă o să-ţi mînce capul?

— Dar ce să facem? întrebă Urmă Galbină.

— Ce să facem? Uite încoace! şi numaidecît găuri fundul desagilor şi apoi dădu drumul calului şi ici pica o bucăţică de carne, colo alta, pînă ce nu mai rămase nimic şi care cum pica, cum o apucau corbii şi cioarele.

După aceea a luat Urmă Galbină pe Mandalina de mînă şi-a voit s-o ducă acasă, dar Pipăruş a zis:

— Stai, frate, că trebuie lecuită, că-i plină de zmei de cei micuţi. Şi-a luat paloşul şi-a crepat-o drept prin mijloc şi-a curăţit zmeii din ea şi i-a aruncat în foc, apoi a aşezat-o laolaltă, i-a pus un suflet curat şi a înviat-o.

Acum au mers acasă şi-au făcut un ospăţ mare, mare. Mama lor le-a spus toată întîmplarea, cum a purces grea cu Urmă Galbină, precum v-o spusei şi eu şi de n-or fi murit şi azi trăiesc.

Cine o ştie mai departe, spună-o!

Auzită şi scrisă în Rodna

II. POVEŞTI DIN POPOR

II. POVEŞTI DIN POPOR

II. POVEȘTI DIN POPOR

MAN TÎLHARIUL

Fost-au în săcreata astă de lume mare, de cînd s-a zămislit ea şi pînă astăzi, multe feliuri de oameni, cu fire bună şi cu fire slabă, care precum i-a fost ursita; dar om ca Man tîlhariul nu s-a mai pomenit altul pe podul pămîntului. Zice că el a fost cel mai mic din trei copii, ce avu tatăl său. Odată, cînd erau ei mărişori, i-a luat tată-său, cu sine şi s-a dus cu ei în pădure. Cum mergeau ei aşa prin pădure, iacă cel mai mare din fraţi se opreşte şi zice: Tată, uite ce lemn tăios, bun ar mai fi de butuci de roată!

— Rotari harnic va fi din tine, dragul tatii, îi răspunse tată-său.

Mai mergînd ei aşa prin pădure, numai se opreşte feciorul cel mai mijlociu, înaintea unui lemn şi zice:

— Uite, tată, ce mai grindei de plug ai scoate din lemnul acesta.

— Plugari bun vei fi dragul tatii, zise bătrînul.

Nu mai merg mult şi dau de un cătur zdravăn, gros ca mîna şi cu o măciucă la pămînt cît capul unui copil.

— Ce mai măciucă, mămulica mea! strigă fiul cel mai mic, Man, cum o văzu – cu asta cui ai da una, ştiu că nu s-ar mai scula!

— Hoţ de codru vei fi tu, mişelule; piei din faţa mea, strigă tată-său.

Cu aceste vorbe se despărţiră; bătrînul cu cei doi feciori mai mari merse acasă, iar Man îşi tăie măciuca şi se afundă în pădure.

Nu merse mult şi zări fum gros înaintea lui şi trase aţă într-acolo. Adică într-o poieniţă era un foc zdravăn, ocolit de 12 hoţi, care de care mai lat la piept şi mai încreţit la frunte. Şi Man trase aproape de ei: Bună ziua, oameni de omenie!

— Să trăieşti, melene, dar ce umbli cu măciucoaia aceea mare? întrebă vătavul hoţilor.

— Umblu şi eu cu ce am, răspunse Man; cătanele umblă cu puşca, popii cu cădelniţa, iar voinicii… vezi, cum pot şi ei!

Mult plăcu vătavului răspunsul lui Man, deci îl cheamă mai aproape, îl omeni din carnea ce se frigea în frigare, şi-l îmbie să intre în ceata lui.

Man, ca toţi voinicii de felul lui, nu aşteptă să-l mai îmbie

odată, ci intră în ceata voinicilor de codru, jură frăţie cu ei; vătavul îl cinsti cu o lingură, o furcuţă şi un cuţit de argint, după felul ce aveau toţi ortacii şi se puseră la trai voinicesc.

A doua zi trimise vătavul pe unul din hoţi după merinde. El merse şi îndată aduse un berbece gras şi o desagă de făină de coleşe. În altă zi mînă pe altul şi mai în urmă pe Man. Dar Man nu prea era voios de ortacii ce-i are, văzînd că fiecare aduce numai cîte o oaie, un berbece, ba altul numai cîte un miel sugător. Sînt slăbuleni ortacii mei, îşi gîndea el, dar tăcu pînă să-i vină rîndul. Cînd îl trimise vătaful pe el, îşi luă măciuca şi uneltele lui şi plecă pe drum înainte. Şi nu merse cale de o pipă bună de tăbac, şi zări pe un măcelar, gras călare, mînînd un bou ca de două sute bune. Ăsta ar fi de mine, gîndi Man şi aruncă cuţitul cel de argint în drum, iar el se trase în tufe. Cînd fu măcelariul pe acolo, zări cuţitul în drum, dar gras cum era, îi fu silă să se mai coboare de pe cal, ci îşi căută de drum. Man luă cuţitul şi pe o cărare se fîştică iar la drum şi aruncă furcuţa înaintea măcelariului. Cînd ajunse măcelariul acolo, văzu furcuţa, dar de lene nu se coborî să o ridice.

O ridică însă Man şi iar o tuli pe o cărare lăturişe pînă-i ieşi înainte, şi acum aruncă lingura cea de argint jos şi se tupilă în tufe.

Cînd văzu măcelariul şi lingura în drum, îşi zise: Uite, de luam eu cuţitul cela şi furculiţa ceea, acum aveam trei unelte de argint; o să mă cobor să întorc după ele.

Aşa şi făcu sasul, că sas era măcelariul, se coborî de pe cal, legă calul de o tufă şi boul de alta, apoi băgă lingura în desagă şi înturnă să afle şi cuţitul şi furcuţa cea de argint.

Dar Man, îndată ce se văzu numai singur, tăie coada boului, o afundă într-o baltă din apropiere, se sui călare şi hai cu boul pe alt drum la ortaci. Aceia se mirară văzîndu-l venind călare pe un cal scump şi aducînd pentru merinde un bou săsesc ca de 6 ani. După ce ajunse, îi căutară desagii, adecă acolo aflară pîne albă, ploscă cu vin, slănină afumată, ceapă săsească şi sare de la Ocna, iar o desagă era mai plină de bani.

După ce ajunse sasul la locul unde-şi lăsase calul şi boul, se minună văzînd că acolo nu-i nimic. Se uită deci în toate părţi şi zări în baltă coada boului. Aha! zise sasul, la bou i-a fost sete şi mergînd la baltă să beie s-a nămolit acolo. Dă să-l tragă, dar rămîne numai cu coada în mînă. Aha! îşi zise sasul, i-am rupt

coada şi tot nu l-am putut scoate!

Ortacii lui Man se grăbeau să belească boul, să frigă carne, că erau flămînzi ca lupii, că vătavul nu le dădu nimic din merindea aflată în desaga sasului; el se ospăta singur şi se gîndea, cum s-ar putea mîntui de Man, care o să se pună vătav, după cît e de harnic. Deci zise lui Man:

— Ei, prietine, merinde ai adus, du-te şi adă şi apă, că la noi aşa-i legea, cine te satură, să te şi adăpe.

Hoţii se bucurară la acea poruncă, căci credeau că pînă să vină Man cu apa, vătaful va împărţi banii din desaga de pe calul sasului. Aşa s-ar fi şi întîmplat dacă Man n-ar fi ghicit gîndul lor. El plecă deci după apă cu un foaie mare de ţap, dar îşi luă şi măciuca cu sine.

După ce ajunse la fîntînă, îşi umplu foalele cu apă, îl legă bine şi plecă cu el de-a umăr. Dar venind aşa îi plesni prin minte să facă o glumă: ia să văd, cît sînt de curagioşi ortacii mei şi cu ce inimă sînt ei către mine?! Aruncă deci burduful jos şi prinde a-l îmblăti cu bîta, buf, buf! şi strigă cît îl ţinea gura: „Nu mai da, domnule, că te duc la bou şi la cal, sînt numai colea în poiană la ortaci”.

Ortacii lui, auzind bătaia şi ţipetele, nu se gîndiră nici să meargă să-l scoată, nici să-şi adune ce aveau, ci o tuliră care-ncătrău ca dinaintea turcilor.

După ce se osteni Man de blănit la cel burduf, îl luă de-a umăr şi plecă spre foc. Dar ortaci află cîţi peri în palmă; carnea boului se frigea, şi calul sta priponit cu desagii pe el. Hei, se gîndi Man, cu oameni de aceştia nu-i de stat în codru! Să-mi caut eu alţi ortaci! îşi sătură calul, se sătură pe sine, apoi se sui călare şi plecă spre oraş, că auzise de la ortaci că în oraş au ei o gazdă bună, care bucuros ascunde şi păstrează ce agonisesc ei. Ajungînd în oraş, trage oblu la el, după cum ştia să-l caute din spusa ortacilor lui. Mult se bucură orăşanul de Man, văzîndu-l voinic, colea făcut ca din fierul omului, bine făcut, îndrăzneţ, tare şi viclean ca o vulpe. Se ospătară ei aci cît se ospătară, se făcură fraţi de cruce şi-şi spuseră fiecare povestea lui, că zice că tot omul are un joc, o hore şi o poveste.

Într-o seară zice orăşanul către Man:

— Măi frate, noi bem şi trăim bine, dar de muncă nu gîndim; ştii tu zisa aceea: de unde tot iei şi nu mai pui, – se gată. E lesne de cheltuit, dar să mai vedem şi de agonisit.

— Bine zici, tu frate, răspunse Man, să vedem să adunăm cîte ceva, că s-apropie şi iarna şi va fi rău fără nimica cîştig; dar ce gîndeşti, oare încotro s-o dăm?

— Vom merge – zise orăşanul, la curţile împăratului şi vom lua din banii ţării azi o leacă, mîni o leacă, ştii, să nu se cunoască; de acolo, de vom fi cu minte, şi de vom avea şi ceva şi noroc, în tot anul dacă vom scoate numai odată, putem avea cît ne trebuie nouă destul pe toată viaţa.

Colo pe la miezul nopţii se luară amîndoi şi hai la curţile împăratului, că într-acel oraş şedea şi împăratul şi ce făcură, cum făcură, destul că intrară chiar acolo, unde-şi ţinea împăratul banii şi se încărcară cum ştiură ei mai bine cu galbeni de aur şi cu taleri de argint, şi apoi se duseră la odihnă.

A doua zi dimineaţa împăratul avea să-şi plătească cătanele, merse deci în chilia cu banii să-şi ieie bani. Dar numaidecît zăpsi că-i lipsesc din bani. Hm, se gîndi împăratul, dac-odată au prins hoţii a îmbla la banii mei, nu s-or lăsa pînă mi-i vor căra frumuşel şi eu voi rămîne cu buzele umflate, de nu cumva vor intra şi în paiuta mea. O să cerc a-i depărta din aretul curţii mele.

Avea împăratul la închisoare un hoţ vestit ca Ruja Şandor, care de 10 ani era la robie; pe acel hoţ îl cheamă împăratul la sine şi-i zise:

— Măi, hoţii au prins a îmbla la comorile împărăţiei mele, şi acesta nu-i semn bun; spune-mi, tu, ce să fac, ca să scap de ei?

— De scăpat de hoţi nu-i poveste, răspunse hoţul, cîtă vreme scapă numai unul cu zile; să ne batem deci capul, cum să-i prindem pe toţi cîţi sînt? că mulţi nu sînt, că la lucruri de acestea gingaşe cam 2 mult 3 de se însoţesc, ca să nu fie tărăboiul mare, dar unul singur încă nu se prea leagă de un lucru ca acesta; deci hoţii, care au îmbiat astă-noapte la bani, sînt 2 sau 3. Ei nu se bagă toţi în curţi după bani, ci numai unul odată, iar ceilalţi păzesc. Apoi aşi! de-i prinde pe cel ce intră, tot nu-i ştii pe soţii lui şi aceia de bună seamă l-ar fura, de nu cumva ai da poruncă să-l omoare numaidecît; omorîndu-l, tot îi rămîn ortacii, care-şi mai cearcă norocul barem odată în an.

Aşa învăţa Ruja Şandor pe împăratul, şi mai aşa se întîmplă. A doua noapte hai iar după bani la curţile împăratului. Man tîlhariul străjui la fereastră, iar hoţul de orăşan intră pe fereastră înlăuntru. Dar cînd să sară de pe fereastră în cămara cu banii,

ţup într-o bute cu clei, ce era anume pusă acolo unde era să coboare. Acum mai ieşi drace, dacă poţi! Nu era chip de ieşit, Deci zice cătră ortacul său: „Măi fîrtate, de aci nu-i chip de scăpare, dar ca să nu ajung viu în mîna păzitorilor, cari-i aud venind şi întorcînd cheia în broasca uşei, taie-mi capul cu paloşul tău şi mi-l du cu tine, apoi vezi la timpul său, doară-mi vei putea fura şi trupul să mă îngropi omeneşte. Dacă mă vor afla fără cap, nu vor şti cel puţin cine am fost, şi nu va cădea urgia şi pre casa mea.

Aşa a şi făcut Man tîlhariul, i-a tăiat capul, l-a băgat în traistă, şi talpa, băiete, că auzia păzitorii intrînd în cămara cu bani.

Păzitorii dimineaţa fac raport la împăratul, că iată un trup fără de cap este prins în butea cu cleiu. Împăratul mere la Ruja Şandor şi-i spune întîmplarea, iar acela, adică Ruja Şandor, zice către împăratul aşa:

— Înălţate împărate, hoţul care îmblă la bani e în viaţă, el şi-a omorît şi ortacul, numai să nu fie descoperit şi să ştii că şi trupul îl va fura.

— Vom vedea, zise împăratul şi porunci de spînzurară trupul hoţului din bute între hotare, şi puse străzi să păzească, nu care cumva să-l fure cineva.

Man tîlhariul auzi că trupul ortacului lui este spînzurat pe o dîlmă între hotare, chiar lîngă drumul ţării; deci se puse şi-şi cumpără o cărucioară cu un cal rău, numai pielea pe el, apoi se îmbrăcă jidoveşte, tot rupt, şi mere la prepanaţie de cumpără o bute de şligoviţ şi o pune pe căruţă. Dacă înserează, pleacă încet pe drumul ţării, către dîlmă, unde era ortacul spînzurat. Cînd era sub dîlmă, prinde a striga: haideţi, oameni buni, de-mi ajutaţi să sui hula că vă dau şligoviţ. Străjerii îl auziră şi merseră de-i ajutară, împinseră de leuce, pînă fură în vîrful hulei. Acolo jidanul, adecă Man tîlhariu, care era îmbrăcat în haine jidoveşti, prinse a scoate la şligoviţ şi a da la străji, pînă pre toţi mi-i culcă la pămînt, apoi mi-i dezbracă de hainele lor cătuneşti şi-i îmbracă în haine călugăreşti şi aşa-i lăsă dormind în mijlocul cîmpului, iar el pune trupul ortacului său pe căruţă şi hai către casă, unde-l îngroapă cu cinste, ca pe un bun creştin ce fusese.

Împăratul nu se putu destul mira, cînd văzu dimineaţa trupul hoţului furat, iar străjile îmbrăcate în haine călugăreşti; deci trimise cărţi în toate părţi şi răvaşe în toate oraşele că cine a

făcut lucrul acesta atît de cutezat, şi nime nu l-a prins, să vie la curtea împăratului că graţie capului i-a da şi frumoasă cinste va căpăta.

Man tîlhariu auzi porunca împăratului, dar se gîndi: oare să mai fac o nefăcută? Deci se duse din sus de oraş, unde ştia că mere fata împăratului în toată ziua la fîntînă după apă, se făcu un ghinerar mare într-o căruţă cu 6 cai şi se preumbla p-acolo. Cînd mergea fata împăratului cu urcioarele cu apa, se făcu că-i este sete şi ceru apă să beie. Fata se apropia de hinteu să deie ghinerariului apă, dar acela, după ce bău, o trase lîngă sine în hinteu şi hi să meargă!

Aşteptară la curţile împăratului cu prînzul pînă a veni fata cu apa, dar de la o vreme nu mai putură aştepta, deci trimiseră pe cineva să vază, de ce întîrzia atîta?

Acela nu află fata nicăiri, gîndeai că s-a băgat în pămînt.

Cum auzi împăratul una ca asta, îi peri gustul prînzului şi merse şi el să-şi caute fata. Gîscariul împăratului, care era cu gîştele chiar în aretul fîntînei, spuse împăratului, că iată domnişoara ducea apă, şi un domn mare dintr-un hinteu s-a rugat să-i deie apă, şi ea i-a dat, dar domnul acela a tras-o la el în căruţă şi s-a cam mai dus.

Auzind împăratul şi una ca asta, îngălbeni ca ceara şi zise: „Cine s-a afla să-mi aducă fata, de-i holtei a lui să fie, cu jumătate împărăţia mea, iar de-i însurat îl fac baron şi-i dau avere să fie bun bunilor în veci.”

Vestea se lăţi lesne, că fata împăratului e furată; vorbele împăratului încă au mers din gură în gură, pînă au ajuns la urechile lui Man tîlhariul. Acum e bine, gîndi el, împăratul nu-şi poate trage vorba, trebuie să împlinească făgădaşul. El cu fata împăratului se aveau foarte bine, că era frumos tîlhariul, şi din minutul cînd a furat-o trăiau la olaltă ca bărbatul cu muierea; deci i spune muierii, că amu aşa cît să-i zicem.

— Mă boreasă, uite ce am auzit, c-a zis tată-tău, că cine s-ar afla să te ducă la curţile lui, de-a fi holtei – îl cunună cu tine şi-i dă jumătate împărăţia, iar de a fi însurat, îl face baron şi gazdă mare; ce zici tu că ar fi de făcut?

— Ce să zic, răspunse fata, hai să mergem, du-mă la el, că el ca împărat nu-şi poate călca vorba.

Aşa şi făcură, se duseră la curţile împăratului, şi Man tîlhariu zise: înălţate împărate, ţi-am aflat fata, iată-o aici e.

Împăratul s-a bucurat tare că-şi mai vede fata şi că i-o aduce un fecior aşa zdravăn şi voinic, care-i vrednic să-i fie ginere, deci îl cunună numaidecît, cu atît mai vîrtos, că fetei îi plăcea de fecior, iar după cununie a urmat un ospăţ şi o veselie, cum numai la împăraţi se pot vedea. La ospăţ au fost chemaţi şi părinţii şi fraţii mirelui, rotariul şi plugariul. Cînd au văzut aceia, cine e ginere la împăratul, mai înlemniră şi se uitau uimiţi unul la altul, cum adecă acela din tîlhariu – precum îl ştiau – ajunge la cinste mare? Dar tatăl lor le zise:

— Hoţia încă-i un meşteşug, care te duce departe, numai rari-s cari îl învaţă cum se cade; de n-a fi născut în planeta hoţiei, de n-a bea mai întîi apă prin gîtlan de lup, şi de n-a ave iarba fiarelor, nu o poate scoate la cale; fratele vostru, Man tîlhariu, toate însuşirile hoţeşti le-a avut, de aceea s-a şi ridicat aşa sus cum îl vedeţi.

După nuntă şi-au spus Man tîlhariu toate păţaniile lui, şi toţi se mirau de ele, iar după ce sfîrşi, împăratul cel bătrîn îi zise:

— Amu eşti ginere de împărat, mîne poimîne vei fi tu împărat; deci lasă nebuniile la alţii, că ţie nu-ţi mai stă bine a face nebunii!

Din Bîrgău, Transilvania.

CUVÎNTUL URSITOARELOR

Zice că a fost odată un împărat, pe care-l chema împăratul Verde. El era mare vînător, cum sînt mai toţi împăraţii. Odată mergînd la vînat, a dat de urma unui cerb şi s-a tot dus prin cei codri tot după el, pînă ce l-a apucat noaptea. Acum ce să se ştie el face? Singur era singur, că se zărătise de oamenii lui, întunerec era de puteai tăia cu brişca-n el. Se suie deci într-un vîrf de copaci şi se uită în toate părţile, doară va zări undeva o zare de foc ori de lumină, să se tragă într-acolo. Şi a zărit el undeva, departe, o leacă de lumină, licărind slăbuţ, şi s-a coborît din copaci şi s-a dus într-acolo. Într-un tîrziu a nimerit la coliba unui om sărac, unde pe vatră licărea o zăgnată de foc, iar în pat se trudea o muiere bolnăvită. Afară ploua ca din cofă şi tuna şi fulgera de gîndeai că atunci e sfîrşitul lumii.

— Faceţi bine, oameni de omenie, şi mă lăsaţi de mas la voi, că uite am rătăcit prin pădure, afară-i întunerec şi vremueşte de nici cînele să nu-l scoţi afară.

La bieţii oameni le era silă să aibă om strein în casă chiar cînd muierea era bolnavă, dar le era şi milă să alunge un creştin în cap de noapte şi pe o vreme ca aceea; deci l-au lăsat să se culce pe o lăvicioară, lîngă fereastră. Ei nici nu-şi aduceau aminte, că acela să fie chiar împăratul.

Nu mult după aceea muierea născu o fetiţă frumoasă, iar după aceea pe toţi îi cuprinse somnul. Împăratul însă, care era dedat a dormi în paturi moi împărăteşti, nu putu adormi pe laviţa cea tare de lemn, ci se tot întorcea de pe o parte pe alta, pînă colo ce cîntă cocoşul de miezul nopţii. Atunci veniră ursitorile la fereastra bordeiului şi începură a ursi; una zise: fetiţa asta va fi cea mai frumoasă şi cuminte muiere din toată împărăţia; a doua ursitoare ursi: fetiţa asta va trece prin mari necazuri, dar tot va scăpa odată la bine; a treia ursitoare ursi: cînd va fi de douăzeci de ani, s-a cununa cu feciorul împăratului Verde, iar împăratul de supărare s-a spînzura chiar în acea zi.

După ce şi-au gătat vorbele, au zburat de la fereastră şi nu s-au mai întors. Împăratul auzise bine toate vorbele lor; deci, ce nu putu dormi pînă într-aceea, de aici încolo nici atîta nu putu. Toată noaptea-şi frămîntă mintea, ce să facă, cum să dreagă, ca cuvîntul ursitoarelor să rămînă de minciună, în zori de zi se deşteptară şi oamenii. Ei nu auziseră nimic din vorbele

ursitoarelor. După ce se scormoniră din aşternuturi, împăratul le zise:

— Uitaţi-vă, oameni buni, voi sînteţi săraci şi tineri, Dumnezeu vă mai poate da copii, să-mi daţi voi mie copila aceasta, că uite eu sînt bogat şi nu am nice un copil, o cresc ca copilă de suflet şi voi înzestra-o, cînd va fi mare după cum s-a cădea.

Oamenii la început nu se învoiră, dar după ce le mai dete şi o pungă de bani, primiră punga şi dădură copila.

Împăratul o luă în braţe, aşa înfăşată cum era, şi plecă cu ea prin pădure. Cînd ajunse între neşte tufe dese: huzdup! aruncă pe biata copilă acolo şi-şi gîndi: Acum să văd, cum vei fi tu nora mea?!

Nu mult după aceea trecu prin acel loc doftorul împărătesc, care căuta pre împăratul, cum s-a fost zărăstit de ieri de cătră olaltă şi nu mai dăduse unul de altul. Cînd fu pre lîngă acel tufiş, i se păru că aude glas de copil mic; caută-n dreapta, caută-n stînga, nu vede nimic; dă cu un picior neşte tufe de fragă în lături, adică un copil mic înfăşat. Doftorul se bucură foarte de copil, deoparte că era bogat şi nu avea nici un copil, de altă parte că copilul era frumos şi da semne de sănătate. L-a dus deci cu sine acasă, nici n-a mai căutat pre împăratul, c-a ştiut că-l caută destui. Pe acele vremi împăratul avea numai un copil, un fecioraş ca de trei ani.

Preste vreo şase ani doftorul face un prînz mare, la care cheamă şi pe împăratul cu împărăteasa şi cu prunc cu tot, că numai cu un prunc i-a fost dăruit Dumnezeu în toată viaţa. Bătrînii se ospătară şi mîncară şi băură, după cum li-i agodul, iar copiii se jucară la olaltă toată ziua, adecă copilul împăratului cu fetiţa doftorului. Cînd fu de cătră seară, cînd merse împăratul acasă, întrebă unde-i e copilul? adică el se juca prin grădină cu fetiţa doftorului.

— Ce fetiţă frumoasă ai, doftore! zise împăratul cătră doftor, cînd veneau copiii din grădină, de cîţi ani va fi? că-i mai cît şi copilul nostru de mărişoară!

— E chiar de şase ani, înălţate împărate, am aflat-o în pădure, ştii cînd s-a fost zărăsit înălţatul împărat, de-l căutam în toate părţile.

— Aşa? întrebă împăratul.

— Aşa, înălţate împărate, răspunse doftorul.

Cine s-ar fi uitat atunci la împăratul cu băgare de seamă, ar fi văzut că a îngălbenit odată la auzirea vorbelor ăstora, dar curînd şi-a venit în fire şi s-a dus acasă povestind cu împărăteasa, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Dar pre împăratul îl rodea un vierme la inimă: cuvîntul ursitoarelor! şi-i făcea multă supărare şi copilul, că de cînd a văzut pe copila doftorului, în toată ziua trebuia să meargă barem odată să o vadă. Văzînd împăratul cum stă lucrul, îşi făcu un plan în gîndul lui şi cheamă pe doftorul şi pe doftoriţa la el şi le zise: „Ştiţi ce, dumneavoastră? Copiii aceştia trăiesc prea bine laolaltă, ar fi păcat de Dumnezeu să-i despărţim, hai să-i creştem laolaltă, apoi mai departe – ce s-a îndura Dumnezeu, aceea va fi. Lăsaţi voi copila să şadă aici la curţile mele, vor mai merge şi pe la voi cînd va fi vreme mai mîndră, şi iar vor veni împreună, barem acum să aibă parte de bine pînă nu cunosc binele şi răul, că colo cînd l-or cunoaşte, nu li-a mai scăpa a-şi face zile bune.

Doftorul şi doftoriţa s-au învoit, şi din minuta aceea copila fu dusă în curţile împăratului şi crescută, ca şi cînd ar fi chiar de împărat. Şi o ţinu împăratul cît o ţinu, iar într-o dimineaţă, cînd se sculă copilul, nu o mai află; deci întrebă pe tată-său, unde-i este prietena? Şi el răspunse, că a trimis-o la şcoală în oraşul vecin, şi copilul crezu, cu toate că nu era adevărat, deoarece chiar în acea noapte o înfundase împăratul într-o bute mare şi o lăsase pe Dunăre la vale, ca să se prăpădească şi să nu se împlinească vorba ursitoarelor. Dar una gîndim noi, şi alta face Cel de sus; butea s-a tot dus pe apă-n jos, hai di hai, pînă colo la moara împăratului, acolo hai pe jilipuri; şi morarii cum văzură butea o prinseră şi o duseră în moară, apoi o desfundară să vadă ce-i în ea. După ce dădură de copilă, se bucurară cu atîta mai vîrtos, că morăriţa nu avea nici un copil. Dar scurtă li-a fost bucuria, căci preste cîteva zile trimise împăratul la moară cu grîu de toamnă cîteva care, ca să-i facă făină pe iarnă şi cu carele se fîştică şi copilul împăratului, ca copiii pe vîrful sacilor; şi cînd fu la moară – cum îşi văzu prietina, îndată o cunoscu şi nu se mai despărţi de ea, trebui să meargă cu el acasă pe vîrful sacilor, după ce gătară curtenii de măcinat.

Cînd îi văzu împăratul pre amîndoi în vîrful carului, încremeni odată, deoarece el credea că de mult e înnecată. Acum prinse a crede, că totuşi de cuvîntul ursitoarelor nu se poate feri, deci s-a lăsat în mîna sorţii. Aşa mai stature copiii laolaltă pînă era el ca

de 13 şi ea de 10 ani, atunci împăratul făcu două inele de aur cu diamante, le dete la fiecare cîte unul şi le zise: „De azi încolo sînteţi despărţiţi pe 10 ani de zile, în vremea asta fiecare din voi are să înveţe cele de lipsă pentru traiul vieţei; tu, copile, vei merge în oraşul cutare la regementul cutare şi-i învăţa bine trebile cătuniei, iar tu, copilă, vei merge în oraşul cutare la soru-mea, acolo-i învăţa trebile, care se ţin de o bună găzdoaie, care cu vremea vrea să fie împărătească. Vedeţi însă să nu vă pierdeţi inelele, că de azi în zece ani, care s-a ivi înaintea mea fără inel, va plăti cu capul cutezanţa lui şi necredinţa cătră celălalt”.

Copilul a şi fost trimis departe la un regement, iar fata în altă parte, într-un oraş, la o soră de ale împăratului Verde. Iară împăratul Verde a scris la soru-sa carte, cum că în 10 ani de zile să ţină copila aceea şi să o înveţe cum ştie ea mai bine, că uite are să-i fie noră, iar preste zece ani nesmintit să fie cu copila de faţă la curtea împărătească. Mai scrisu-i-au fost în carte să facă cumva şi inelul de adimant al copilei să-l fure şi să i-l trimeată lui, dacă numai i-ar fi cu putinţă.

Copilul învăţa la regement toate lucrurile cătuneşti, adică cum să omori mai iute şi mai cu spor cît mai mulţi oameni buni de muncă, cum să laşi mame fără copii, muieri văduve, fete fără drăguţi şi copii orfani, şi alte lucruri de pănura asta, iar fata învăţa a toarce şi a coase, a ţese şi a face de mîncare şi alte lucruri, ce se ţin de o bună găzdoaie. Cînd se mai împlineau cei zece ani, într-o dimineaţă, pînă frămîntă o covată de pită, îşi puse inelul pe un scaun lîngă ea, şi cînd dă a-l căta, după ce isprăvi cu frămîntatul, nici să fi intrat în pămînt nu s-ar fi putut ascunde mai pogan. Căutatu-l-au în dreapta, răscolit-au în stînga, colbuit-au toate, răsturnat-au paturile şi nu-i mai dădură de urmă. Nu-i, şi pace! Fata era grozav de supărată, sta să între în pămînt de supărare după inel, dar mătuşe-sa – că mătuşe zicea la sora împăratului – mătuşe-sa o mîngîia din gură, iar de la inimă-şi zicea: „Numai de una ca tine-i vrednic nepotul meu? Se ieie el o sărăntoacă cînd poate lua o fată bogată de crai ori de împărat? Şi pentru ea să se spînzure scumpul meu frate? Niciodată!” Şi deci pachetă inelul cel de adimant, pre care chiar ea l-a fost luat, pînă a frămîntat fata pita, şi-l trimise numaidecît fratelui ei, împăratului Verde, că, precum se vede, ei erau sfătuiţi într-ascuns, numai ei amîndoi, ce au de a face, şi cum? Împăratul se bucură foarte la vederea inelului, îl căută cu

băgare de seamă şi după ce văzu că-i chiar acela, care i l-a dat el înainte cu 10 ani, merse la ţărmurile Dunării singur singurel şi făcu zvîrr! cu el în Dunăre. Acum era împăcat în gîndul lui cel negru, ştia numai un lucru că preste cîteva săptămîni vin copiii acasă şi că cel fără inel va fi judecat la moarte, căci n-a păstrat inelul de credinţă. Pentru acel lucru a şi poruncit să se facă spînzurători lîngă Dunăre, ca cel necredincios să-şi ieie osînda, după vrednicie.

La timpul hotărît veniră amîndoi copiii acasă; el voios înaintea unui regement de călăraşi şi ea grozav de supărată, fără inel. Pe ziua sosirei a fost hotărît împăratul ospăţ mare, împreună cu veselie, cum nu s-a mai pomenit că are să-şi însoare feciorul.

După ce au ajuns amîndoi la curtea împărătească, pînă-a nu se întîlni, se puseră fiecare să dea probe despre hărnicie; el dregea şi învăţa călăraşii, ea intra în bucătărie, să facă ea cu mîna ei bucatele de prînz. Într-o covată mare află fata o mulţime de peşti proaspeţi prinşi din Dunăre, deci – pînă una alta – prinse a curăţi la ei. Adecă abia curăţi doi-trei, şi încremeni de bucurie; în foalele unei ştiuce află inelul ei cel de mireasă. Îndată îl băgă în deget şi lucră bărbăteşte mai departe, mulţămind lui Dumnezeu în gîndul ei, că nu o dă pierzării.

Într-aceea împăratul cu miniştrii ţinea sfat mare. Poate să fie nuntă, poate să fie moarte, zicea împăratul, că uite, amu-s zece ani, cînd i-am trimis în lume la învăţătură, eu i-am logodit şi le-am dat cîte un inel de adimant la fiecare, unul ca şi altul, dar le-am spus, că acela, care-mi vine fără inel, plăteşte cu capul cutezarea; am şi poruncit de s-au făcut spînzurătorile, că de nu s-a ţinut careva de poruncă, să-şi ieie pedeapsa, că un împărat nu se poate lăsa de minciună.

— Să trăiască înălţatul împărat! strigară miniştrii, că bună hotărîre a adus, aşa să fie după cum a chibzuit înălţimea sa.

Apoi au trimis după fecior la regement, şi a venit îmbrăcat în haine de generar şi cu inelul cel de adimant în degetul cel mic, că amu nu-i mai era bun în alt deget, că în 10 ani se făcuse din copil ce fusese un voinic numai ca el. După ce împăratul şi miniştrii-i căutară inelul cu de-amăruntul şi-l aflară că-i tot cel de amu-s zece ani, se bucurară foarte.

Acum veni rîndul fetei. Pe ea o află porunca în bucătărie, făcînd plăcinte pe lespede. Atîta era ea de mîndră cum s-a fost

rumenit colo la foc cocînd la plăcinte, de se mai fi avut doi ochi să te uiţi la ea. Cum intră îi căutară şi ei inelul, şi aflînd că-i tot cel de amu-s zece ani, se bucurară foarte, cu deosebire feciorul. Era însă unul care sta mirat şi îngîndurat cu inelul în mînă şi acel unul era împăratul. El nu putea cuprinde cu mintea: cum acel inel a putut să iasă din fundul Dunării!? S-a făcut însă că se bucură şi el, dar numai el îşi simţea piatra cea de moară la inimă.

Încă în acea zi chemară pe popa şi-i cunună după legea creştinească, apoi se puseră la ospăţ. Împăratul însă colea cînd să striga cinstea, pînă nu se împrăştia mesenii, au zis cu glas lămurit: Cinstiţi meseni! Să ştiţi, că de azi încolo feciorul meu este împărat în locul meu, nora mea este împărătească că-i vrednică să fie, deoarece ursitorile i-au ursit să fie cea mai frumoasă şi mai cuminte muiere în împărăţia mea; eu mi-am trăit traiul, mi-am mîncat mălaiul.

Mesenii au strigat: Să trăiască! Iar el a ieşit pînă afară, şi de mînios ce era că n-au putut împiedica hotărîrea ursitoarelor, s-au spînzurat chiar în spînzurătorile ce le făcuse pentru noru-sa. Aşa s-au împlinit şi aci, ca în tot locul, cuvîntul ursitoarelor.

Din Bîrgău, Transilvania.

PASĂREA CÎNTĂ, DOMNII DORM

A fost odată ce-a fost, că de n-ar fi fost nu s-ar povesti, că nu m-aş da a minţi, ca purecile-ar plesni; sări purecile pe părete, mai mincinos cel ce nu crede; sări purecile sus pe grindă, mai mincinos e cel din tindă.

A fost odată un împărat foarte bătrîn, dar atît de bătrîn, că de-abia mai putea îmbla de bătrîneţe, şi de murit nu putea să moară, că-i era ursit de ursitoare, că el nu va muri pînă cînd va auzi glasul de la „Pasărea cîntă, domnii dorm”. Şi ar fi voit bietul împărat să moară, că vedea el că-i numai spre greutate la căseni şi lui-şi, dar în zadar, moartea la el nu vrea să vină, fugea de el ca dracul de tămîie. Dacă văzu împăratul că vorba ursitoarelor e vorbă sfîntă, cheamă pe cei doi feciori mai mari ai săi şi le zise:

— Dragii tatii, eu nu mai pot de bătrîneţe, nici nu văd, nici n-aud, nici nu mai pot umbla fără numai ca o rîmă, cu un cuvînt: sînt om – neom, dar de murit nu pot pînă voi auzi glasul de la „Pasărea cîntă, domnii dorm”. Drept aceea, vă puneţi şi ridicaţi o biserică cu 12 uşi, cu 12 altare, cu 12 zăbrele de către sfîntul soare, şi în biserica aceea apoi-mi aduceţi pasărea cea de aur din lumea de aur, care cînd cîntă – domnii dorm, şi cum voi auzi-o cîntînd, voi adormi şi eu, iar voi veţi rămîne în locul meu şi veţi împărţi împărăţia frăţeşte, în două.

— Dar mie ce mi-a rămîne, tată? întreabă Cenuşotca din cenuşă; că trebuie să ştiţi, că împăratul avea trei feciori, doi mai mari, sfătoşi şi făloşi, iar unul mai mic, mai nebăgat în seamă, care mai mult şedea pe vatră în cenuşă, din care pricină îi şi ziceau Cenuşotca.

Împăratul zîmbi a rîde, cînd auzi pe Cenuşotca întrebînd, că lui ce-i va rămîne, şi-i zise:

— Ţie, dragul tatii, ţi-oi lăsa vatra cu cenuşa.

Bine, bine, gîndi Cenuşotca, numai mă tem c-a fi altmintrelea.

Feciorii cei doi mai mari se apucară de lucru, aduseră meşteri mari şi le poruncіră să facă o biserică, cum să nu mai fie alta în toată lumea. Şi făcură meşterii după cum le fu porunca, dar acum unde-i pasărea? Se pun feciorii cei mai mari şi merg la stavă, îşi aleg fiecare cîte un cal, îşi iau merinde, haine şi bani de cheltuială, îşi iau rămas bun de la împăratul şi pleacă în

lume, după pasărea cea de aur, care cînd cîntă, domnii dorm.

După ce rămîne împăratul numai cu Cenuşotca acasă, se ridică Cenuşotca din cenuşă şi zice:

— Tată! fără mine puţină ispravă vor face fraţii mei; mă duc şi eu să-i ajung şi să mergem împreună.

— Ba tu te ogoaie în cenuşa ta, zise împăratul, că de n-or face ei ceva ispravă, tu de puţin folos le vei fi.

— Ba mă duc, tată. Şi se spălă Cenuşotca, şi se îmbrăcă omeneşte ca un fecior de împărat, de mai nu-l cunoşteai, şi se duse la stavă şi se uită printre cai, şi-şi puse ochii pe o iapă albă, rea, numai oasele de ea şi încă de-a făta; asta mi-oi lua-o, zise Cenuşotca, că azi mîne fată şi-i omor mînzul aci, iar cu ea pornesc la cale; că şi de voi rătăci, ea va trage acasă la mînzul ei, şi aşa nu m-oi prăpădi. Aşa şi face, prinde iapa şi o duce acasă, şi cum o duce cum fată un mînz cu şease picioare. Şi mînzul cum vine pe lume prinde a vorbi:

— Drag domnul meu, nu mă omorî, că de bun ajutor ţi-oi fi, fără mă îngroapă în gunoi şi mă ţine îngropat trei zile, iar în ziua a treia mă scoate afară şi-mi dă o trocuţă din ovăs şi trei trocuţe de jar, apoi să plecăm la cale, că ce-om face noi doi, n-or face fraţii tăi. Şi Cenuşotca a ascultat de mînz, l-a îngropat în gunoi de numai capul îi era afară, să nu se înnăduşe, şi l-a ţinut acolo trei zile, iar după aceea l-a scos şi i-a dat o trocuţă de ovăs şi trei de jar. Şi s-a scuturat odată mînzul şi a rînchezat odată de s-a răzbunat, şi se făcu, frate, văzînd cu ochii, din mînz mic şi neputincios, un cal cum numai în poveste mai poţi afla, şi a zis către Cenuşotca:

— Acum urcă-te, drag domnul meu, pe mine şi-mi porunceşte cum să merg: ca vîntul, ori ca gîndul?

Iar Cenuşotca, fecior cuminte, îşi luă cele de lipsă de drum: merinde, haine şi bani, apoi sărută mîna tătâne-său şi-i zise:

— Rămas bun, tată, să ştii că fără ispravă nu mă întorc.

— Dumnezeu să-ţi ajute, fătul meu, fără eu tot gîndeam, că mai bun loc aveai tu aici, în vatră, în cenuşă, decît în lume la vitejii; pentru vitejii sînt fraţii tăi, că sînt mai bătrîni şi mai firetici. Bietul bătrîn nu-şi putea vedea feciorul bine, că era mai orb, că de l-ar fi văzut bine, de bună seamă nu vorbea aşa, că acum Cenuşotca era un voinic de mai nu-l cunoşteai; se gătise şi se întinsese ca struna.

Destul că Cenuşotca luă calul de dologi şi-l duse pînă afară

din oraş, iar cînd fu afară din oraş, se aburcă pe cal şi zise: acum drag căluţul meu, să mă duci ca gîndul, că fraţii mei de mult au plecat de acasă, şi eu vreau să-i ajung, să mergem împreună. Iar calul a răspuns: Ţine-te stăpîne bine şi lasă în grija mea! Apoi se aruncă odată în înaltul ceriului şi de acolo văzu pe cei doi fraţi ai lui Cenuşotca, apoi se lăsă la largul pămîntului, şi merse, şi merse de rînduneaua că-i rîndunea, dar de el nu se putea ţinea, mergea ca săgeata, şi într-o clipită au fost ajuns înaintea fraţilor lui la o fîntînă mîndră sub un păr mare, pe unde aveau să treacă şi fraţii lui negreşit. Acolo se coboară de pe cal, îşi adapă calul şi-l lasă să pască, iar el scoase merindea din traistă şi prinde a mînca. Într-aceea sosesc şi fraţii lui, şi cît de mare le fu mirarea cînd îl aflară aici, precînd credeau că el este pe vatră în cenuşă.

— Ei, da ai ajuns şi tu? întrebă cel mai mare.

— Da, am ajuns cam cu anevoie, dar era să-mi spetesc calul, aşa l-am alergat, temîndu-mă că nu vă voi ajunge. Acuma-mi pare bine că ne întîlnirăm, că vom merge împreună.

— Na, hai dar cu noi, zise cel mai mijlociu; ce mai stai dară, dacă vrei să vii cu noi?

— Trebuie să mai stau o leacă, că e obosit calul preste măsură, dar poposiţi şi voi, ca să mergem apoi împreună.

— Da vezi bine că vom mai umbla atîta poposind şi mocoşind ca tine, zic cei mai mari; aci nu-i vorba de umblat după popasuri şi după mocoşeli, ci-i de călcîiat la drum; de vrei, – vii, de nu, treaba ta, că noi mergem, nu mai stăm la umbră.

— Apoi mergeţi dar, că şi eu voi ajunge, zice Cenuşotca, întinzîndu-se a lene la umbră, iar calu-i păştea la troscoţel de pe marginea drumului, de-ţi era mai mare dragul să te uiţi la el.

Fraţii cei doi au mers tot într-un suflet pînă au dat că drumul se împarte în două: unul mergea spre dreapta, altul spre stînga. Acolo era un stîlp, şi pe stîlp sta două table, pe tabla din stînga sta scris: drumul ăsta duce spre pierzare, pe tabla din dreapta sta scris: drumul ăsta duce spre noroc. Ce se gîndesc fraţii şi ce vorbesc, destul că schimbă tablele, cea din stînga o pun în dreapta şi cea din dreapta în stînga. Într-aceea numai văd că şi Cenuşotca ciop! e aci.

— Uite, frate, zic cei mai mari, aci avem înainte două drumuri, drumul ăst din dreapta-i scris pe tablă că duce spre perire, noi sîntem doi, nu te vom lăsa pre tine singur să mergi

spre el, ci vom merge noi, că oricum dar doi îs mai mulţi decît unul, iar tu fiind singur să mergi pre drumul ăst din stînga, care-i scris precum vezi că duce spre noroc.

— Aşa să fie, zise Cenuşotca, şi apucară: cei doi în dreapta, iar el în stînga.

Cei doi fraţi au tot mers pe drum înainte, pînă ajung la curţile împăratului Roşu. Acolo îi primiră ca pe neşte copii de împărat, cu mîncare, cu băutură şi cu voie bună; iar după ce se ospătară, le spuse împăratul Roşu că cine vine la casa lui, trebuie să joace cu fiica lui un joc, iar de n-a putea juca cît fata lui, îl bagă în temniţă pe viaţă, şi de va juca pînă să se obosească fata, – atunci capătă fata de soţie şi jumătate împărăţia zestre, iar după moartea lui – toată.

Fraţii ceşti doi se bucurară, că aşa lesne poate unul din ei ajunge la nevastă frumoasă şi la atîta potop de zestre, că oricum, dar o jumătate de împărăţie nu-i lucru puţin. Deci cel mai mare prinde a juca cu fata, bănzile ziceau de gîndeai că le calcă, şi ei jucau; şi jucară, şi jucară, pînă odată zice fata: stăi o leacă, că mă strînge un papuc. El, prostul, o lăsă. Ea merge în altă casă şi-şi trage alţi papuci fermecaţi, cu care nu se mai putea obosi. Şi vine aşa, şi joacă, şi joacă cu feciorul cel mai mare al împăratului celui bătrîn, pînă îl face pic de apă, în urmă el cade de pe picioare ca mort. Apoi o apucă la joc feciorul cel mijlociu al împăratului celui bătrîn, şi şi cu acela atîta joacă pînă cade de obosit. După aceea împăratul Roşu îi bagă într-o temniţă şi-i ţine robi legaţi pe veci.

Cenuşotca, după ce a rămas de fraţii săi la crucile acelea de drum, s-a luat pe drumul din stînga, şi s-a tot dus, s-a tot dus, pînă a ajuns la o pădure mare. Cînd a ajuns acolo, a zis calul: Acum drag stăpînul meu, ia-ţi merinde pe trei zile, că prin pădure de-om merge, ne mănîncă lupii şi urşii; de-om merge prin nori, ne mănîncă bălaurii, deci trebuie să mergem prin văzduh pe deasupra norilor. Şi aşa a făcut Cenuşotca. De la o crîşmă, ce era aproape de pădure, şi-a luat merinde, mîncare şi băutură, să-i ajungă trei zile, apoi s-a urcat pe murguţul lui şi hi la drum! Iar calul s-a avîntat cu el deasupra norilor, şi a tot mers prin văzduh pînă au ajuns în ţara de aramă. Acolo, la un pod de aramă, se coborî Cenuşotca de pe cal, iar calul se dădu preste cap şi se făcu un par de aramă. După ce mai întîi îşi scosese Cenuşotca din urechea calului un rînd de haine de aramă şi se

îmbrăcase cu ele, apoi luă parul de-a umăr şi merse mai departe pe jos, pînă ajunse la o fîntînă. La fîntînă şezu şi poposi şi prinse a mînca ceva din merindea ce o avea. Dar nu mult stătu acolea, că îndată veniră neşte zîne după apă şi văzîndu-l fugiră înapoi şi spuseră stăpînei lor, că un voinic frumos, şede la fîntînă şi mănîncă. Împărăteasa de aramă numaidecît se urcă într-o căruţă de aramă cu patru cai de aramă, şi porunci cocişului să o ducă la plimbare cătră fîntînă. Într-o minută a fost acolo, a luat pe Cenuşotca lîngă ea şi l-a dus la curţile ei, unde l-a ospătat crăieşte, cu mîncări şi băuturi scumpe. După ce se ospătară, zise Cenuşotca: nu cumva e pe la dumneavoastră pasărea, care cînd cîntă domnii dorm?

— Nu, voinice, zise împărăteasa, nu e la mine, că numai mai ieri alaltăieri am cinstit-o la soru-mea, care-i împărăteasă în ţara de argint.

— Atunci, zise Cenuşotca, chiar acolo o să merg după ea.

Acum se supără împărăteasa, îi păru rău că i-a spus, şi prinse a-i zice:

— Ştiu că nu-i mai abate altu pe la noi, că soru-mea e mai frumoasă şi împărăţia-i e mai bogată. Iar Cenuşotca răspunse:

— Nu te supăra, eu trebuie să merg pînă unde voi da de pasăre, dar să ştii că de bună seamă pe aici voi veni cînd m-oi întoarce cătră casă.

Apoi îşi luă rămas bun, şi cu parul cel de aramă de-a umăr merse pînă nu mai zări curtea împărătesei; apoi dădu parul de trei ori preste cap şi i se făcu iar cal şi merse mai departe călare. Şi se tot duse, se tot duse, pînă ajunse la un pod de argint. Aci intră în ţara de argint. Aci iar a stat calul în loc şi a zis:

— Drag domnul meu, bagă-ţi mîna în urechea mea şi-ţi scoate un rînd de haine de argint şi eu m-oi face iară bîtă de argint şi mă du de-a umăr pînă mai încolo, unde este o fîntînă, acolo apoi vom sta şi vom poposi. Şi aşa făcu Cenuşotca, scoase un rînd de haine de argint din urechea calului, le îmbrăcă şi după ce calul se întoarse preste cap şi se făcu bîtă, – luă bîta de-a umăr şi merse pînă dete de o fîntînă, acolo se puse la umbră şi prinse să amezeze. Nu mult stătu acolea, şi numai ce văzu că vin neşte zîne să ducă apă, şi cum îl văzură, o tuliră înapoi la curţile crăiesei, că ele erau froiele ei, şi-i spuseră, că uite la fîntînă poposeşte un voinic frumos tot în haine de argint. Cum

auzi crăiasa, îndată porunci cocişului să prindă şase cai la un hinteu şi porni la preumblare cătră fîntînă. Cînd văzu pe tînăr atît de frumos, îndată-i căzu drag la inimă şi-l rugă să se suie şi el cu ea în hinteu. El, din firea lui, bag seamă n-a fost tocmai gingaş de fete frumoase, n-a aşteptat să-l cheme de două ori – vorba ăluia: dintr-o vorbă abia se-nmoaie, îşi luă bîta cea de argint şi se sui în hinteu lîngă crăiasă. Şi s-au dus tot povestind pînă au ajuns la curţile ei, iar acolo au intrat în lăuntru şi s-au ospătat crăieşte. După ce s-au ospătat, a spus Cenuşotcă crăiesei că uite după ce umblă şi de unde vine. Iar ea i-a spus că bucuroasă i-ar da pasărea care cînd cîntă, domnii dorm, dar e la soru-sa cea mai mică, care-i împărăteasă în ţara de aur.

— Atunci trebuie dar să mă grăbesc pînă acolo, dar de voi putea-o căpăta, că altcum bietul tata numai se trudeşte, nici moare, nici trăeşte, că aşa i-au ursit ursitoarele, că el n-a putea muri pînă va auzi glasul pasărei celei de aur, care cînd cîntă, domnii dorm.

— O! Atunci ştiu că nu ne mai vedem, zise crăiasa, că soru-mea e mai frumoasă şi mai bogată decît mine.

— Ba de bună seamă pe aici voi veni, zise Cenuşotca, apoi îşi luă rămas bun şi bîta de-a umăr şi se duse tot pe jos pînă ieşi din oraş. Acolo iar dădu băţul de trei ori preste cap de se făcu cal, apoi se sui pe el şi se duse ca gîndul, pînă ajunse la un pod de aur. Aci intrăm în ţara de aur, stăpîne, zice calul, dă-te deci jos, scoate-ţi din urechea mea un rînd de haine de aur, iar eu m-oi face un băţ de aur, şi mă ia de-a umăr şi să mergem pînă mai încolo, unde este o fîntînă, acolo apoi vom poposi şi va fi ce-a da Dumnezeu. Aşa a făcut Cenuşotca. Dar puţin se odihni, şi numai văzu că se apropie neşte zîne să ieie apă, dar cum îl zăriră, o tuliră în ruptul capului cătră casă şi spuseră stăpînei lor, – care era chiar împărăteasa ţărei de aur, – că uite ce voinic frumos zăriră poposind la fîntînă, din care pricină nici nu se apropiară să-şi ia apă, ci să reîntoarseră cu vasele goale. Împărăteasa numaidecît porunci să-i prindă opt cai la hinteu să vază că cine cutează a intra în împărăţia ei, fără ştirea şi învoirea ei? Trebuie să ştim, că pînă într-acelea făptură bărbătească în ţările acelea nu fusese. Dar nu doară de mînioasă că-i calcă voinicul ţara a plecat ea, ci iac-aşa, să vază cum îs voinicii. Deci numaidecît plecă. Curtenii gîndeau că ce o să facă cu străinul, care a cutezat a-i călca ţara iac-aşa fără ştirea şi învoirea ei. Cînd colo,

preste vrun ceas, ce era să le vază ochii? Voinicul cel frumos în haine de aur şi cu o bîtă de aur venea în hinteu lîngă împărăteasa! Şi cum ajunge acasă, încep la ospăţ şi la trai bun, colea ca la împăraţi, trei zile şi trei nopţi au tot benchetuit, de era cît pe aci să uite Cenuşotca, la ce venise atîta cale, de nu-i aducea aminte calul. Nici nu-i de altcum, nici o minune, că lîngă împărăteasa ţării de aur fiind, nu stau bun că nu ţi-ai uita şi numele. Apoi el încă era doară voinic, nu sînge de broască! Dar după ce-i aduse murgul aminte, numaidecît zise cătră împărăteasa: înălţată împărătească şi draga mea, noi ne ospătăm, dar nu mă mai întrebi, de ce am venit pe aici?

Atunci împărăteasa se cam supără şi zise rîzînd cu gura jumătate:

— Dar nu pentru mine ai venit? Frumos de la tine, adecă tu mai ai pe cineva? Şi totuşi vii să mă amăgeşti!

Acum văzu bietul Cenuşotca, că rău începuse vorba, dar îndată-şi trase seama şi-i răspunse: Nu te supăra, lucrul stă aşa şi aşa, eu la tine am venit să te peţesc să vii cu mine în ţara noastră, dar să aduci apoi şi pasărea cea de aur, care cînd cîntă, domnii dorm, că uite cum stă lucrul cu bietul tata.

— Acum ne mai înţelegem, zise împărăteasa, acum venişi de acasă, dar mai înainte era cît pe aci să mă supăr pe tine.

După aceea, cu puterea cea năzdrăvană a calului să adună toate avuţiile ei într-un măr de aur, ea îl pune în buzunar şi pleacă cu Cenuşotca şi cu pasărea cătră ţara lui. Dacă ajung în ţara de argint, duc şi pe crăiasa ţărei de argint cu ei, după ce-i făcură şi avuţiile ei într-un măr de argint şi-l băgă ea în buzunar. Tot aşa făcură şi în ţara de aramă, şi se luară la drum. Cînd au ajuns la pădurea aceea, care-i despărţea de lumea asta, era greu să o treacă, că acum erau mai mulţi, erau patru, şi toţi numai cu un cal, cu calul lui Cenuşotca puteau trece, că prin pădure cale de căruţă nu era, să poată merge tot cu hinteiele, cum veniră pînă aci. Dar ce să gîndeşte Cenuşotca? Pasărea ouase patru ouă. Deci se pune şi aruncă un ou de acelea jos, şi din el, cum se sparge, se face o furcă de aur, cu caier de aur, cu 12 fuse de aur şi cu un scaun de aur şi torcea singură fire de aur; după aceea aruncă alt ou jos; din acesta se făcu un război de aur, cu fire de aur, cu fustei, brîgle, iţe, spată, tălpigi, suli cu toate de aur, care ţesea singur pînză de aur. Apoi aruncă al treilea ou jos, şi din el se făcu o masă, dar masa lungă şi lată cît

vedeai cu doi ochi, ba doară chiar trei ochi să fi avut şi nu o puteai odată cuprinde cu ei, atît era de posnită, şi încărcată cu feluri de mîncări şi băuturi; în urmă aruncă oul al patrulea, şi din acela ieşi o mulţime de cătane cîtă frunză şi iarbă, ba încă mai mult cu trei. Şi se puseră cătanele la masa cea mare şi mîncară şi băură cătăneşte – şi cine ştie bea şi mînca bine ca cătana? numai să aibă de unde! Şi după ce se săturară, îşi aprinseră ţigări şi afumau cu ele ca turcii, apoi întrebară pe Cenuşotca:

— Drag domnuţul nostru, ce poruncă ne dai?

— Să-mi faceţi prin pădurea asta drum de ţară, drum bătut, să putem trece omeneşte cu căruţele prin ea.

Şi cătanele se pun la lucru bărbăteşte: pădurea mare, dar şi cătane erau atîta spuză, de tot cîte patru-cinci trebuiră să se pună la cîte un lemn să-l taie, că erau mai multe cătane decît lemne în pădure, că doară v-am spus că erau cîtă frunză şi iarbă, ba încă mai mult cu trei. Apoi Cenuşotca preface cătanele într-un ou de aur, masa în alt ou de aur, războiul în alt ou de aur şi furca în alt ou de aur şi toate le bagă în sîn, după aceea se pun în cele trei hinteie: el în hinteul cel de aur cu împărăteasa ţerii de aur, şi cu pasărea cea de aur şi cu bîta cea de aur care era calul lui; după ei venea hinteul cel de argint, în el crăiasa ţării de argint cu un măr de argint, în care-şi avea bunătăţile ei, şi cu froiele ei, iar mai îndărăt era hinteul cel de aramă, unde era crăiasa ţării de aramă, cu un măr de aramă, în care-i erau scumpeturile şi cu froiele ei. Cînd ajung la crucile cele de drum, unde se despărţise Cenuşotca de fraţii lui, opriră hinteiele în loc, iar Cenuşotca le spuse fetelor să aştepte o leacă acolea cu trăsuri cu tot, că el are o leacă de treabă în satul vecin. Luă apoi bîta cea de aur şi o învîrti de trei ori preste cap şi se făcu un cal ca mai înainte, se urcă apoi pe el şi într-o clipă fu la împăratul Roşu, unde erau fraţii lui închişi. Cînd să între în oraşul împăratului Roşu, zise calul către Cenuşotca:

— Drag domnul meu, eu mă fac aci sub gardul ăsta o căpăţînă de cal mort, iar tu du-te la curţile împăratului şi te-a pune împăratul să-i joci fata, dar i-o joacă să fie jucată şi să n-o laşi din mînă, dacă ai apucat-o odată la joc, pînă s-a obosi şi va cădea jos de oboseală; că de o laşi, merge în altă casă şi-şi trage pe picior o păreche de păpuci îndrăciţi, de cari are trei părechi şi dacă-i îmbracă aceia, nu se mai oboseşte, ci te vei obosi tu şi-i cădea în prinsoare, ca şi fraţii tăi, că ei sînt acolo

închişi.

Aşa şi făcu Cenuşotca. Merse la curtea împăratului Roşu, după ce calu-i se făcu o căpăţînă de cal mort, şi împăratul îl ospăta frumos, apoi-i spuse că cine vine la casa lui trebuie să joace cu fata lui un joc pînă s-a obosi; de s-a obosi fata mai întîi, jucătorul, o capătă de nevastă şi jumătate împărăţia de zestre; iar de s-a obosi el mai întîi, rămîne rob pe viaţă.

— Bine, zise Cenuşotca, şi prinde a juca cu fata împăratului, dar juca colea de se clătinau podelele sub picioarele lor, dar să se obosească Cenuşotca nici vorbă! Dar nu putură juca chiar mult, că fata împăratului Roşu începu a slăbi din picioare şi se rugă de Cenuşotca, să o lase o ţîră pînă şi-a trage alţi păpuci, că aceştia o strîng de i-au amorţit toate degetele. Dar Cenuşotca se făcu că n-aude cu acea ureche, ci tot juca pînă văzu numai că fata face spume la gură şi cade ca moartă. Atunci zise împăratul Roşu:

— Acum, dragul meu, dacă vrei o poţi lua de nevastă şi-ţi dau jumătate împărăţia zestre. Dar Cenuşotca răspunse:

— Eu ţi-oi spune alta, cioplită cu dalta: să-mi dai înălţate împărate, fraţii să mergem acasă, că ne aşteaptă tata.

— Şi cine-i tatăl tău, voinice? întreabă împăratul Roşu.

— Împăratul Verde e tatăl meu.

— Aşa? moşul cel bătrîn?

— Chiar el, înălţate împărate.

— Apoi dar ţi-i las, că doar de cumva îmi veţi fi careva ginere!

— Aceea nu o ştiu, răspunse Cenuşotca, dar ştiu atîta, că fără ei nu plec, ci iari-ţi iau fata la joc.

— Ba decît să o mai joci, să-i stea moartea din aceea, mai bine-ţi dau fraţii şi du-te în ştirea Domnului.

Aşadar şi-a scos fraţii din robie şi au plecat tustrei pînă au ieşit din oraş, acolo au dat cu picioarele în căpăţîna cea de cal şi odată a sărit un parip de-ţi era mai mare dragul de el. Apoi Cenuşotca scoase din urechia calului un rînd de haine de aramă şi dădu fratelui celui mai mare, apoi scoase din ea un rînd de haine de argint şi le dădu fratelui celui mijlociu, iar lui îşi scoase un rînd de haine de aur şi se îmbrăcară tustrei şi plecară bărbăteşte către crucile drumului, unde-şi lăsase cătanele şi averile şi cele trei surori. Pe cale le spuse, ce aduce şi cum, şi că pasărea cea de aur, care o tot doreşte tată-so, încă e la el.

După ce ajunseră la locul cu norocul, traseră un ospăţ numai cu ei, că numai aruncă un ou de cele de aur şi jos îndată se întinseră mesele acolo în cîmp cu mîncări şi cu băuturi de se săturară toţi, cu cătane cu tot, şi încă mai rămase destulă mîncare şi băutură. Apoi ridică Cenuşotca un corn de masă sus şi iară se făcu ou de aur şi-l băgă în sîn. Acum se pun la cale, fratele cel mai mic cu împărăteasa ţării de aur în hinteul dinainte, fratele cel mijlociu cu crăiasa ţării de argint în hinteul cel de argint în mijloc, fratele cel mai mare, cu împărăteasa ţării de aramă în hinteul cel de aramă în urmă, şi cătanele pe de amîndouă laturile hinteielor, în glidă (linie) şi înapoia lor, de parcă nici o muscă n-ar fi lăsat să treacă pre hinteie. Cînd ajunseră la fîntînă aceea, unde se întîlniră mai întîi fraţii cînd plecară de acasă, se opri hinteul cel dinainte în loc şi se coborî din el Cenuşotca şi zise cătră fraţi:

— Nu vă coborîţi să beţi apă, că ştiţi că aci ne întîlnirăm mai întîi, după ce plecarăm de acasă? Ceia gîndeai că s-au vorovit, un gînd aveau, să arunce pe fratele lor cel mai mic în fîntînă şi ei să meargă acasă şi să se laude la tată-so că ei sînt vitejii, care au făcut cîte şi mai cîte, şi unul din ei, pe care va cădea soartea să fie împărat, să ia pe nevasta frăţîne-său de muiere, că era mai frumoasă şi mai bogată, iar despre Cenuşotca să zică că nici nu-l văzură. Deci cînd îi chemă să beie apă, îndată săriră din hinteauă şi ziseră cătră cocişi să mîne încet pînă în vîrful deluţului ce nu era mai departe ca de 2-3 puşcături, iar acolo să-i aştepte că ei pîn-acolo vor merge pe jos, deoarece au amorţit şezînd atîta. Hinteauele şi cătanele merseră deci înainte, iar cei trei fraţi se puseră o leacă la umbra răchiţii lîngă fîntînă, că era o căldură de stai să te topeşti, vedeţi dumneavoastră, cum e în dricul verei. După ce se depărtară de o puşcătură bună hinteauele şi cătanele, zise cel mai mic din fraţi: dar să bem, fraţilor, şi să mergem să nu li se urască mireselor aşteptîndu-ne.

— Bine zici, răspunse cel mai mare, şi se plecă să bea apă din fîntînă; după el bău cel mijlociu. Dar cînd să plece cel mai mic, îşi făcură hoţii de fraţi semne din ochi, şi unul îl prinse de un picior şi altul de alt picior şi huzdup cu el în fundul fîntînii cu capul în jos, apoi, după ce văzură că-i înnecat se duseră încet la drum sfătuindu-se ce să minţească mireselor, că uite un bălaur au ieşit din fîntînă şi l-au tras după el şi i s-a pierdut urma în apă. Dacă ajung la hinteauă acolo în vîrful deluţului, întrebară

miresele: dar Alexandru unde e? Că aşa-l chema pe Cenuşotca. Iar fraţii ăşti doi se arătară supăraţi de moarte şi plîngeau, cu lacrămi de scroafă, cum să zice, şi suspinînd spuneau că uite, cînd voiră să bea apă, odată ieşi un balaur cu 12 capuri din fîntînă şi pe Alexandru îl trase numaidecît acolo şi i se pierdu urma, şi voi să-i tragă şi pe ei, dar ei de groază au fugit să nu paţă şi ei ca dulcele lor frate şi să rămînă trei surori văduve de odată. Apoi mai ziseră ceşti doi fraţi blăstămaţi, că să fie ele bune să nu spună nimic bătrînului lor tată de întîmplare, fără să zică mai bine că nici nu l-au văzut, că numai va muri bietul moşneag de supărare. Foarte se întristară cătanele cînd auziră una ca asta, dar mai tare se întristară cele trei surori şi le năpădi plînsul, iar mireasa lui Alexandru leşină de supărare. Nici nu plecară ei din loc pînă-şi mai veni şi ea în fire, de o mai mîngîiară că: să nu se supere din cale afară de rău, că aşa i-a fost scrisă, că şi ei sînt supăraţi, dar totuşi să nu spună bătrînului tată nimic de întîmplarea asta nenorocită, că va fi cum va vrea Dumnezeu, şi cîte şi mai cîte îndrugară ei, numai să o mîngîie. Dar ea, parcă îi spunea cineva că nu-i după cum zic ăştia, nu se putu mîngîia, pînă nu băgă de seamă că şi calul mirelui lipseşte. Atunci îşi gîndi: din cît îs amîndoi, bun e Dumnezeu, trebuie să scape, chiar balaurul de i-ar fi dus. Apoi plecară încet către oraşul lui Verde împărat. Cînd ajunseră în capătul oraşului, fratele cel mai mare înşiră cătanele pe toate uliţele şi le spune că pe nime călare să nu lase a intra în oraş fără de ştirea lor, că de vor lăsa – moartea îi aştepta.

Acum intrară în oraş şi traseră chiar la curţile împăratului. El era acum şi mai slab şi mai neputincios. De abia aştepta să-şi vadă feciorii, doară l-a strînge Dumnezeu din lume, că nici vedea, numai ca printr-o sită deasă, nici auzea, nici putea mînca, nici bea, nici dormi, fără era mai mult mort decît viu. Bucuria lui cînd îşi văzu feciorii şi miresele lor, dar încă bucuria lui cînd îi spuseră că vin cu pasăre cu tot, că pasărea era la mireasa lui Alexandru. Acum se încinse o voie bună, de chiar uită bietul moşneag să mai întrebe şi de feciorul cel mai mic, de Cenuşotca. A doua zi duseră pasărea cea de aur în biserică şi de abia aşteptau să-i auză glasul; dar pace! ea tăcea supărată. Cercat-au fel şi formă să o facă să cînte, dar ea sta numai supărată ca o porumbiţă ce şi-a pierdut soţul. Acum ce-i de făcut? Ce să facă cu ea ca să cînte? Moşneagul, împăratul Verde

visează că pasărea nu va cînta, pînă la cununia zînei, care o aduse. A doua zi spune visul la feciori şi la miresele lor. Feciorul cel mai mare de loc se scoală vitejeşte şi zise:

— Apoi dacă asta-i toată buba, eu mă cunun cu Aurica, că aşa o chema pe mireasa lui Alexandru, iar pe cea mijlocie o chema Argintica şi pe cea mai mare Arămica. Dar Aurica răspunse:

— Atunci ne-om cununa, cînd mi-i face o furcă de aur, cu caier de aur şi în caier 12 fuse de aur, care să toarcă singure fir de aur şi lîngă furcă scaun de aur.

— Asta-i altă căciulă, se gîndi moşneagul, iar feciorul cel mai mare, fălos cum era, numaidecît răspunde: în scurtă vreme o să le ai, şi ieşi să dea poruncă la meşterii din oraşul lui ca să i le facă, dar toţi se codeau şi ziceau că una ca aceea nu se poate.

Dar să mai vedem o leacă ce s-a întîmplat cu Alexandru, Cenuşotca? După ce l-au aruncat fraţii în fîntînă, el s-a tot dus cu capul în jos odată pînă în fundul fîntînei, iar după ce s-a umflat de apă, apa iar l-a aruncat deasupra. Calul lui nu s-a mişcat de lîngă fîntînă pînă i s-a ivit stăpînul deasupra apei, atunci l-a pus o leacă pe iarbă pînă a ieşit apa din el, şi iar l-a luat în dinţi şi s-a dus cu el pînă a ajuns într-o pădure mare, unde şedea fata pădurii. Cum îl văzu fata pădurii, îndată-l cunoscu, că doară aceea pe cine nu cunoaşte? Şi-l întrebă: Dar tu ce cauţi pe aici? Iar calul îi răspunse: De ai făcut cuiva vrun bine, fă acuma şi cu mine, uite dragul meu de stăpîn e mort, învie-mi-l, că trăind în lume da de-i avea şi tu lipsă cîndva de mine.

— Bucuros, zise fata pădurii şi îndată aduse neşte oloaie şi-il unse, apoi l-a lovit cu trei nuiele de sînger şi trei de înger, şi s-a ridicat Cenuşotca mai mîndru şi mai frumos decît fusese. Vai, cum adormisem, zise Alexandru frecîndu-se la ochi şi ridicîndu-se de jos.

— Adormit, adormit, zise calul, că de nu eram eu cu domniaei (arătînd pe fata pădurei), dormeai pe vecie, că dragii de fraţii tăi te aruncară colo în fîntînă. Atunci îşi aduse Alexandru aminte ca prin vis de lucrul acela şi zise apoi calului:

— Dar acum ce-i de făcut?

— Ce-i de făcut? Vom merge la curţile tatălui tău, că uite frate-tău cel mai mare vrea să se cunune cu de-a sila cu mireasa ta, cu Aurica. Auzind Alexandru vorbele acestea, sări ca

muşcat de şarpe şi strigă:

— Adică de aceea m-au aruncat ei în fîntînă, ca să-mi ieie mireasa? Hai de grabă acasă.

— O, ho! zise calul, în zădar ne-om grăbi cu urda în Turda şi cu caşu-n Făgăraş! Toate şi-au timpul lor. Lasă numai după mine, şi n-avea nici o teamă! Îndată vom fi acolo. Acum ia-ţi haine slabe, vechi, cîrpocite cum au ucenicii faurilor, dar vezi să nu pierzi ouăle cele de aur, că fără ele nu facem cea ispravă. Apoi dac-om ajunge aproape de oraş, eu m-oi face bîtă cum au vandralăii şi tu mă ia în mînă şi te du pănă-i ajunge lîngă curţile voastre şi te bagă calfă la faurul curţii, ştii, care este în dereptul curţilor. Mai departe toate vor fi bune, dar nu cumva să spui faurului ori altcuiva că doară tu eşti fecior de împărat; înţelesu-m-ai?

— Înţeles, căluţul meu!

— Apoi dacă m-ai înţeles încalecă pe mine, zi doamne ajută şi te ţine bine!

Aşa şi făcură, şi cît ai bate în pălmi, fură lîngă oraş. Acolo calul se dete preste cap şi se făcu băţ noduros, după cum vedem că poartă vandralăii, iar Alexandru Cenuşotca se făcu un vandralău cu pinchelu în spate şi merse aţă la făurıştea din dosul curţilor împărăteşti, şi cum văzu pe faur, cum îl cunoscu, dar faurul nu-l cunoscu pe el. Alexandru ca om de omenie dete vezi bine bună vremea şi spuse faurului că uite el este calfă de faur şi ar vrea să-şi capete de lucru.

— Tocmai bine-ai venit, voinice, zise faurul, că am lipsă de o calfă harnică, că tocmai acum nu ştiu ce m-oi face, că mi-a venit o poruncă aspră de la împărăţie să fac o furcă de aur, cu caier de aur, cu scaun de aur şi cu 12 fuse de aur, care să toarcă singure tot de aur; eu nu pot face un lucru ca acela, dar dacă tu te legi că-l vei face, bună plată capeţi de la mine, dar mai bună de la împăratul.

— O! numai atîta cere? acesta nu-i cel lucru mare, răspunse Alexandru, las’ pe mine că-l voi face eu.

Bucuria faurului! nu ştia cum să omenească mai bine pe Alexandru ca să-l scoată din năcaz. Şi drept e, că îndată ce se ospătară oleacă, merseră în făurişte şi Alexandru prinse să pilească un fier ruginit, iar pînă merse faurul după ceva pînă afară, scoase un ou de aur din sîn şi dădu cu el de pămînt, iar din ou ieşi furca de aur, cu fuse, cu caier şi un scaun, şi fusele

torceau fir de aur întocmai după cum dăduse feciorul împăratului porunca. Cînd intră faurul în făurişte, toate erau gata ca din poveste, şi nu se putea destul mira cum le-a putut face calfa atît de minunate şi în aşa scurt timp, şi dintr-o bucată de fier ruginit. Destul că le duse faurul la curtea împăratului, iar împăratul şi feciorii şi miresele se bucurară foarte, cu deosebire feciorul cel mai mare şi Aurica; el se bucura fiindcă credea că Aurica va fi muierea lui, iar ea se bucura fiindcă vedea că mirele ei trăieşte şi nu poate fi departe de ea. Acum feciorul cel mai mare al împăratului zise:

— Vezi, Aurică dragă, eu am făcut ce mi-ai poruncit tu, acum hai să ne cununăm. Dar Aurica răspunse:

— Încă nu! Ce să fac eu cu firul ăst de aur, dacă n-am şi un război de aur, care să ţeasă singur pînză de aur; pînă nu mi-l aduci şi pe acela, nu mă cunun cu tine.

Acum iar dete feciorul împăratului poruncă la toţi meşterii din oraşul lor ca să-i facă un război de aur. Năcazul meşterilor, dar cu deosebire al faurului din dosul curţei împărăteşti, că acum feciorul împăratului sta narmă pe el că cum a făcut furca, trebuie că poate face şi războiul, numai de va voi; iar de nu ar voi, îi taie capul ca la un pui de găină. Văzînd Alexandru pe faur necăjit, îl întrebă: dar ce năcaz ai, stăpîne?

— D-apoi uite, dragul meu, n-am scăpat bine dintr-un năcaz şi dau în altul. De abia am dus furca cea de aur, şi mi-a şi dat în poruncă că să-i fac un război de aur, cu tot ce se ţine de el de aur, care să ţeasă singur pînză de aur, iar lucrul acesta om pămîntean nu-i modru să-l poată face, şi de nu l-oi face, mi-a spus oarzin că-mi taie capul ca la un pui de găină!

— Nu te teme, stăpîne, că nu ţi l-a tăia, pînă trăiesc eu, zise Alexandru, şi intră numaidecît în făurişte şi prinse iar a pili la un fier ruginit. Acum faurul se uita tot la el să vază ce face, cum drege, de-i ies din mîni lucruri atît de minunate. Dar odată trebui să intre faurul în casă, te miri după ce, şi pînă se întoarse, războiul fu gata, întreg întreguţ din aur, cu tălpi, cu suli, cu brîgle, cu iţe, cu tălpigi, cu spată, cu thiară, cu suveică, cu tindeică, cu sucală de aur, şi ţesea singur pînză de aur. Cînd văzu faurul lucrul acesta, înlemni de bucurie şi de mirare. Văzu el că calfa lui e un viteaz mare. Deci îi mulţămi frumos şi apoi luă războiul să meargă cu el la curtea împărătească. Dar singur nu putu, că războiul era mare şi greu, deci zise către calfă să-i

ajute să-l ducă. Şi-l ajută Alexandru, faurul prinse de sulul dinainte, iar Alexandru de sulul dinapoi. Cînd intrară în curte, zise feciorul împăratului:

— Na, vezi că l-ai făcut întocmai după cum ţi-am dat poruncă; de ce te codeai dar?

— Iar faurul răspunse:

— Nu mă codeam, luminate prinţule, dar nici că-l făceam de nu-mi trimitea Dumnezeu calfa asta bună; el a făcut şi furca şi războiul, că eu de cînd sînt, nici n-am văzut de acestea, necum să fi făcut.

Atunci Aurica se apropie de calfă, şi cu toate că era tot cănit cu cărbuni ca faurii, cunoscu că el este Alexandru: deci nu se putu răbda să nu-i sară în grumazi, şi sărutîndu-l îi zise plîngînd de bucurie:

— Vai, tu eşti, Alexandre?!

— Eu, Aurică, zise Alexandru, sărutînd-o şi el cu dulce.

Atunci fraţii lui Alexandru prinseră a tremura, dar Alexandru, suflet de om bun, le zise:

— Nu aveţi nici o frică: aşa a fost să se întîmple, că din veci, e zicala aceea: fă bine şi aşteaptă rău! Acum gătiţi-vă de nuntă, aveţi fiecare mireasa, eu încă am pe a mea; îndată vin şi eu gata de nuntă.

Apoi Alexandru se coborî cu faurul în făurişte, se spălă frumos, apoi îşi luă bîta cea noduroasă şi ieşi afară şi o învîrti de trei ori preste cap şi-i se făcu cal năzdrăvan numai ca el, apoi îşi băgă mîna în urechea calului şi scoase de acolo hainele cele de aur şi se avîntă pe cal. Atunci văzu faurul, ce calfă avusese şi prinse a se ruga de iertare. Dar Alexandru zise:

— N-ai să te rogi de iertare, om bun şi de omenie; tu vei fi mai mare preste bunurile mele. Apoi se duse Alexandru la curte. Acolo toţi erau gata la nuntă: fratele cel mai mare cu mireasa lui, amîndoi în haine de aramă, cel mijlociu cu mireasa lui, amîndoi în haine de argint, iar el, Alexandru Cenuşotca, cu Aurica lui, în haine de aur. Cînd intrară toţi în biserică şi prinse popa a-i cununa, pasărea prinse a cînta, dar aşa cîntă, de toţi domnii adormiră, iar împăratul Verde, moşneagul, adormi somnul de veci. După ce se sfîrşi cununia, ieşiră afară şi îngropară pe bătrînul, apoi întinse Alexandru masa lui cea minunată şi se ospătară toţi oamenii cîţi se aflau atunci în oraş, cu răi cu buni, cu avuţi cu săraci, cu tineri cu bătrîni, că era

ospăţ şi comândare totodată. Dup-aceea rămase Alexandru Cenuşotca împărat în locul tătîne-său, iar pe fraţii lui îi făcu ghinărări preste armăzi, – şi de n-au murit – şi astăzi trăiesc. Iar eu m-am suit pe-o şea – şi v-o spusei aşa; şeaua fu cam ruginoasă şi povestea mincinoasă!

Colect. d. Iuliu Crainic, înv. în Urisiul de jos, jud. Mureş.

TATA FLORILOR

A fost ce a fost… A fost un împărat, – căci ce vreţi, – poveste fără-mpărat, pomană fără popă, tîrg fără ţigani poate-se?

Şi împăratul acela avea o grădină de parcă nici raiul nu era mai rai decît ea. Plină de pomi, plină de flori, plină de pasări şi de mîndrenii, iar chiar în mijlocul grădinei o fîntînă de lapte dulce. Nici că se mai afla pe podul pămîntului fîntînă scumpă ca aceea. Dar nime nu era iertat să ieie lapte dintr-însa, nici chiar pentru curtea împărătească, căci aşa dedese împăratul poruncă. Şi de ce poruncise el aşa? El va fi ştiut, destul că păzitori erau acolo zi şi noapte, ca nici pasăre măiastră să nu se apropie de ea.

Într-o dimineaţă vin păzitorii înaintea feţei luminatului împărat şi zic:

— Înălţate împărate! De cînd străjuim la fîntînă, încă păţanie ca cea de astă noapte nu ne-a mai păscut; colo către miezul nopţii era lună de se vedea ca ziua, cînd numai auzim ceva lipocind în fîntînă. Mergem mai aproape, – adică un om străin se scălda acolo şi se zvîrgolea în lapte de săreau stropii cît colo din fîntînă. Dacă am zis să iasă, el a rîs de noi; iar cînd a văzut că întindem puştile către el să-l puşcăm, ştiuldic! în fundul fîntînei, şi nu l-am mai văzut.

Împăratul s-a supărat de vestea asta şi a pus păzitori şi mai mulţi, dar în zadar, că din ora cînd s-a arătat mai întîi, în toată noaptea venea de se scălda şi cînd păzitorii dau să-l prindă ori să-l puşte, se ştiuldica în fundul fîntînei şi atîta-l vedeau pînă în altă noapte. Se luase împăratul pe gînduri: ce ar fi de făcut? Trimis-a cărţi în toate părţi şi răvaşe prin oraşe, că cine s-a afla să prindă şi să scoată din fîntîna cea de lapte dulce, viu sau mort, pe cel ce cutează a se scălda acolo, va căpăta mare cinste, avere şi boierie. Şi cercatu-şi-au norocul sute şi mii de voinici, dar după ce străjuiau două-trei nopţi şi vedeau că nu pot, se duceau de unde au venit cu buzele umflate.

Împăratul nu mai putea de mînie, cum de nu se afla în toată împărăţia lui un singur voinic, care să-i împlinească porunca pe pont. Amu şi-a fost şi luat mandatul şi sta îngîndurat şi crîşnea în dinţi de mînie, cum de în fîntîna lui să cuteze cineva a se scălda fără voia lui, şi ca împărat el să nu aibă putere a-l opri?! Dar cînd era mai îngîndurat, iată că-i vine înainte un opşitar

bătrîn şi-i zice:

— Înălţate împărate, patruzeci şi cinci de ani te-am slujit cu credinţă, în slujbă împărătească vreau să şi mor; lasă-mă să-mi cerc norocul, da de voi putea pune mîna pe pîrlitul ăla, ce face atîta necaz măriei-tale.

— Da du-te în treaba-ţi, vîj nebun, îi zice împăratul; tu vei face ceva ispravă, cînd voinici ca zmeii au luat frunza în buză de la fîntînă, de groaza mişelului aceluia, ce-mi cerneşte zilele cu neruşinatele lui cutezări! Mai bine îţi vezi de bătrîneţe, nu mai încerca vitejii voiniceşti!

Dar opşitarul nu se dă dus, ci stăruieşte că numai să-l lase şi să-l lase să străjuiască şi el barem o noapte, să vază ce n-a mai văzut.

— Bine, îi zice împăratul, dar să ştii vîjule, că de nu-mi faci ispravă, – cu capul plăteşti nebunia.

— Aşa să fie, înălţate împărate!

Şi intră moşneagul în grădină, şi cît ţinu ziuliţa se înholbă la cele mîndrenii, ce numai în grădini împărăteşti să pot vedea; de ici luă moşneagul o prună, de colea un strugure, de din colo o piersecă, ba trecînd printre flori nu se putu răbda să nu-şi pună chiar o ruje în pălărie; ce vreţi? se simţea chiar în rai! Dar cînd se apropie seara, şi zise: Amu-i amu! Iar după ce înseră bine, se puse pe gardina fîntînei şi se uită tot în fîntînă pînă colo cătră miezul nopţii, cînd auzi numai vîjîind laptele şi ivindu-se bulbuci pe deasupra lui, iar din bulbuci ieşi un moşneag alb ca omătul. Atunci opşitarul ştiuldic! se aruncă în fîntînă şi prinde pe moşneagul de cap. Se încinse o luptă între moşnegi: unul vrea să se cufunde, altul să iasă, dar nici unul nu se lăsa de celălalt de gîndeai că-s chiar legaţi deolaltă. Se zvîrcoliră ei cît se mai zvîrcoliră, iar de la o vreme moşneagului celui străin începură a-i slăbi puterile, iar opşitarul îl ţinea cătuneşte şi nu-l slăbea din tuşi pe după cap, pînă îl scoase din fîntînă.

— Lasă-mă, creştine, să te ţie Dumnezeu, că-ţi dau averi cîte vrei, numai mă lasă, te fac bun bunilor.

— Vezi bine că te-oi lăsa?! numai atîta mi-ar trebui să calc porunca înălţatului împărat acum la bătrîneţe; hai în sus la împăratul!

Să fi văzut zvîrcolituri şi trăsături de la moşnegii aceia; unul nu se da, altul nu se lăsa, pînă în urmă opşitariul mi-ţi trînti pe moşneagul cel străin, mi-ţi-l înhămă de guler şi hai cu el pe

trepte în sus la împăratul. Împăratul dormea dus, că era ostenit, şi afară de aceea amu era tîrziu după miezul nopţii. Opşitariul însă bătu cu pumnul în uşă pînă se deşteptă.

— Da cine-mi bate în uşi pe vremea asta?

— Eu, înălţate împărate, îţi aduc pe jupînul, care cutează a se scălda în fîntîna cea cu lapte dulce.

Împăratul nu credea dar totuşi fiindcă somnul i se spăriase, se sculă şi deschise uşa. Adică numai un şiroi de lapte era după moşnegi, şi unde stătuse la uşă gîndeai că un ciubăr de lapte ai vărsat pe jos.

— Aha! Tu eşti, jupîne? Cine eşti tu? şi cum cutezi a te scălda în fîntîna mea?

— Eu, înălţate împărate, sînt „Tata florilor”. Fîntîna asta eu am făcut-o cu mînile mele amu-s patru sute de ani şi am stăpînit-o pînă cînd moşul măriei tale făcu în livadea mea curţile astea şi-mi îngrădi livadea mea de făcu grădină domnească din ea. De atunci rar m-am arătat că era om aprig şi moşul şi tatăl măriei tale. Dar după ce ai rămas Dumneata împărat, am gîndit că eşti mai milostiv şi nu mă vei alunga cu puterea din fîntînă, care eu cu mînile mele am clădit-o.

— Tanda-Manda, zice împăratul, ce e al meu, e al meu; ce e al altuia, încă să fie al meu, aşa cer eu, şi aşa cere dreptatea! Aruncaţi-l colo în temniţă şi încuiaţi uşa bine.

Aşa s-a şi întîmplat. Au încuiat pe Tata florilor într-o casă mică cu păreţi groşi de piatră şi cu grătare la fereastră – că numai o fereastră avea temniţa aceea, şi şi aceea foarte mică. Acolo se chinui Tata florilor multă vreme pînă să-i umble judecăţile, iar din judecată cine ştie ce i-a ieşi; unde chiar împăratul e pîrîtorul şi tot el şi judecătorul, ceva bine ştia că nu-l aşteaptă.

Opşitariul însă s-a îmbogăţit cumplit din darurile împărătesei.

Avea însă împăratul un pruncuţ, numai unul, ca de 5-6 ani, şi-l ţinea ca pe apă puţină, că doară era de împărat şi era să urmeze după tatăl său în domnie.

Odată jucîndu-se băiatul pe la ferestruica casei, unde era închis Tata florilor, vede pe moşneagul jucîndu-se cu două mere de aur. Şi i se făcu lăcomie băiatului să aibă şi el batăr unul. Deci, cam ruşinos şi cu glas rugător, zise către Tata florilor:

— Moşule, dă-mi mie un măr de acelea mîndre să mă joc cu el.

— Bucuros ţi le dau, puiul moşului, şi amîndouă şi alte jucării şi bunătăţi îţi mai dau, de mă vei slobozi tu afară din temniţă, că vai rău e aicea, puiucule!

— D-apoi cum să te slobod, moşule, că doar cheile-s la mama la brîu?

— O, fătul meu, joacă-te tu pe lîngă mumă-ta, zi să te peptene, şi cînd n-a băga de seamă ia-i cheile de la brîu şi te fîştică la mine, deschide uşa, şi capeţi merele amîndouă şi încă alte jucării şi bunătăţi.

Copilul, ca copiii, ca să capete merele cele de aur şi încă te miră ce jucării frumoase, făcu ce făcu şi pili cheile de la brîul mumă-sa, se duse la uşa robului, o descuie, slobozi pe moşneagul, iar acela-i dădu merele şi-i spuse, că oricînd, orice lipsă va avea şi orice necaz, să-şi aducă numai aminte de Tata florilor. Apoi închise uşa frumos, dădu cheile la prunc să le pună de unde le-a luat, şi se făcu nevăzut.

Pruncul, nu-i vorbă, făcu ce făcu şi puse iar cheile la brîul mumă-sa, apoi merse în grădină să se joace cu merele cele de aur.

Nu mult după aceea nimeri acasă şi împăratul, că fusese dus în satul vecin, te miri după ce, poate la moară, poate după bucate împrumut. Şi cum veni, cea dintîi vorbă-i fu: Ce face Tata florilor?

— D-apoi cine-i mai are grija, acolo va fi, că ştiu că nu-l vor fi mîncat şoarecii, răspunse împărăteasa, uitîndu-se la cheile de la brîu.

Dar împăratul voia să ştie anume, ce-i face robul? Deci merse pînă la grătarele ferestrei, se uită înlăuntru, moşneag nu-i! Căută uşa – aceea era încuiată ca de frica tîlharilor. Hm! îşi gîndi, oare ce lucru poate să fie? Slobozitu-l-a cineva? Ieşit-a el cumva cu ceva năzdrăvănie, ori că doarme într-un unghiu de nu-l pot vedea? Merge deci iute înlăuntru, aduce cheile, deschide, intră, se uită – nu-i, şi pace. Acum îl înfoie mînia şi unde nu începe a sudui şi a blăstăma, că era iute la fire de para focului. Toţi curtenii se adunară în larma lui şi stau numai spăriaţi oare ce are împăratul!

— Care a cutezat de a dat drumul la mişelul de rob? Numaidecît să-mi spuneţi, că de nu, pe toţi vă spînzur! Curtenii stau încremeniţi, nu gremujda nici unul nici mac, numai se uitau unul la altul spăriaţi.

— Nu-mi daţi nici un răspuns? Las' că aflu eu îndată!

Într-aceea zări merele cele de aur la prunc şi numaidecît îl săgetă ca cu un cuţit prin inimă, că numai el a făcut lucrul acela. Apoi îl cheamă mai aproape şi-i zise răstit:

— De unde ai tu merele acelea?

— De la moşul, care era închis colea.

— Şi unde-i el amu?

— D-apoi s-a dus, dacă i-am deschis uşa.

— Aşa? adică tu ai făcut mişelia asta? Las' că te învăţ eu omenie! Şi dă să prindă pe copil de ureche, dar el ţivli una ca un căţel, iar împărăteasa – ca mamele – se repezi, iute, luă copilul şi-l ascunse în poală, de nu-l putu prinde împăratul.

Ei, dar şi împăratul într-o bobotă, adună miniştrii şi judecătorii, să judece, de ce-i vrednic copilul, căci a făcut un lucru ca ăsta?

Sfetnicii judecară: unul să-l puşte, altul să-l spînzure, altul să robească el în locul moşneagului; dar un sfetnic mai bătrîn, opşitarul cela, ce scosese pe Tata florilor din fîntînă, zise aşa:

— Măria ta înălţate împărate, şi cinstiţi boieri de cinste şi de omenie! Nu-l putem nici puşca, nici spînzura şi nici închide, că-i sînge împărătesc; nepedepsit încă nu poate rămîne, că aşa cere dreptatea. Dar eu socot, că numai cu voia şi ştirea lui Dumnezeu s-a întîmplat ce s-a întîmplat. Drept aceea de mă veţi asculta – bine, de unde nu – iară bine, eu aş gîndi la gîndul meu şi după priceperea mea, că copilul să-l sui în căruţă şi să-l trimitem pînă la mijlocul pădurei celei mari de stejar, acolo apoi să-l dăm jos şi căruţa să vină goală acasă. De va fi rînduit de Dumnezeu să trăiască şi să fie împărat, te miri pe ce cale l-a scoate de acolo şi l-a sui la cinstea ce i se cade; de unde nu, fie voia Domnului.

— Bine grăieşti; ziseră atunci ceilalţi sfetnici, aşa să fie!

— Aşa să rămîie! zise împăratul, şi numaidecît porunci unui fecior să prindă caii la căruţă, să pună bani, haine şi merinde pentru copil, ca să aibă pe mai multă vreme şi apoi să plece cu copilul la pădurea cutare, unde să-l lase cu hainele, cu banii şi cu merindea, iar el cu căruţa să întoarne numaidecît acasă.

Aşa s-a şi întîmplat. Preste un ceas de vreme căruţa ieşia durăind din curtea împăratului, iar împărăteasa rămase bocindu-se morţeşte, şi frecîndu-şi mînile şi smulgîndu-şi părul de pe cap de jele şi de supărare după puiul mamii.

După ce ajunse feciorul în mijlocul pădurii, făcu după cum i-a

fost poruncit împăratul, iar copilul rămase şi el bocindu-se de frică şi de supărare, cînd se văzu numai singur om într-un codru întunecos. Dar de la o vreme îi întări Dumnezeu firea, se puse şi mîncă bine, să mai jucă singur, mai cercă puşca – că şi arme-i pusese tată-său, destul că-i peri urîtul. De la o vreme se dedase de nici nu gîndea la oameni, toată ziua umbla şi hăulea prin cea secreată de pădure, iar seara trăgea la un copaci mare scorburos, unde-şi avea hainele, banii şi merindea. De-i era frig – făcea foc, că doară nu ducea lipsă de lemne. Şi creştea băiatul, dar creştea ca din apă, într-o zi ca altul într-un an, într-o săptămînă, ca altul în zece ani. Cît va fi stat el p-acolo, cine mai ştie, destul că s-a trezit melenaş, de nu-i mai erau bune hainele, că-i erau prea mici. Se apropia şi iarna. Deci gîndi: ce pot, iau cu mine; ce nu, las aci, şi plec tot după nas, şi trebuie să ajung eu undeva, că doar numai nu va fi pădurea asta chiar pînă la capătul lumii, să nu-i mai dau de margini; ce a fi – a fi, de stat nu mai stau, că mă apucă iarna. Haine n-am, mîncarea i pe ciuntate, ba poate da şi vrun urs de mine, apoi ţine-te băiete! Şi zicînd el aşa, într-o bună dimineaţă, mi se culese de pe aci, şi dus a fost pînă în ziua de azi.

Cît s-a fi tot dus, cine mai ştie, destul că odată se vede scăpat din codru, iar înainte, pe o cîmpie lată, vede strălucind nişte turnuri de biserici. Acolo-i vrun oraş – gîndi el, acolo mă trag! Şi s-a tot dus pîn-a ajuns în oraşul acela! adică acolo şedea împăratul Verde. Şi merge el aţă la curţile împăratului şi se îmbie slugă. Împăratul, cum să nu-l primească, văzîndu-l aşa tînăr şi aşa frumos! Dar fiind că era numai ca o canură de gingaş şi de cruduţ, porunci altor slujitori să nu-l pună la lucruri grele. Ţi-ai găsit-o! Chiar slugile cele bătrîne şi încînite să cruţe pe unul mai tinerel şi mai nepriceput! Ba dimpotrivă, tot la lucrurile cele mai grele îl punea. Şi făcea bietul copilandru ce putea şi împlinea slujba fără sminteală. Dar cînd a fost pe la Bobotează, de umbla popa cu crucea, era un ger de crăpau lemnele de frig, şi omătul era de un stat de om mare. Şi ce fac slugile cele bătrîne chiar atunci? Fiindcă vedeau că împăratul şi împărăteasa şi fata împăratului părtineau pe sluguţă, se pun şi minţesc împăratului, că sluguţa s-ar fi lăudat că el e în stare să aducă un loitrar de trifoi verde pe seama cailor celor de parade. Împăratul, cam fuicaş cum era cîte odată, crede, şi porunceşte că de loc să meargă să aducă un loitrar de trifoi verde, ca de

unde nu, – nu-i bine de el. În zădar zicea bietul cotîngan, că nu s-a lăudat, în zadar arăta că pămîntul e îngheţat şi plin de omăt, împăratul sta narnă să plece. Ce să facă dară? Înhămă doi cai la o sanie mare cu şireglă ca de adus nutreţ şi plecă într-o doară, nici el nu ştia unde. Caii fugeau de gîndeai că rod pămîntul, vîntul fluiera pe la urechi de gîndeai că te-a lua de unde stai, iar el sta ţeapăn ţinînd hăţurile în mînă. După ce ieşi din oraş, îşi aduse aminte de Tata florilor şi se gîndi: De nu făceam eu nebunia să-l slobod din temniţă, nu trebuia să zgriburesc buigăt de cap prin gerul acesta; şi încă cine ştie, ce mă mai aşteaptă?

— Aşteaptă-te la bine, puiul moşului, zise atunci Tata florilor, care din chiar senin era lîngă el în sanie. Ian lasă hăţurile la mine!

Şi lasă feciorul hăţurile la moşneag, şi acela numai odată pişcă cu zbiciul, şi – ce erau îndrăciţi caii pînă aci, de deabia-i putuse ţinea meleanul, amu zburau, nu altmintrelea, şi într-o clipă erau cu sania pe sub nori, şi cînd se slobozîră jos, erau într-o grădină verde, cu pomi verzi, cu paseri fel de fel, erau într-o grădină ca în dricul verei, care-i mai frumoasă. Tata florilor porunceşte unui slujitor să încarce sania de trifoi verde, iar el purtă pe melean prin mîndrenia grădinei. Pe un pom văzu el 12 paseri, care de care mai mîndră, toate în pene deosebite, cît nu sămăna una cu alta.

— Ce paseri mîndre! zise flăcăul.

— Acestea-s cele 12 fete ale mele; ele sînt zîne, fătul meu.

Atunci una se dă preste cap din pom şi cade jos ca fată minunat de frumoasă. Asta era Ileana Cosînzeana. Şi întreabă linguşindu-se pe lîngă bătrînul:

— Ce ne-ai adus tătucă? Iar bătrînul se uită acru la ea şi-i zise:

— Ogoi-te, că vezi că am lucru cu dumnealui. Ileana s-a ruşinat şi a dat fuga de acolea de i-a căzut un păpuc. Feciorul iute s-a plecat şi a luat păpucul şi l-a băgat în sîn.

Într-aceea trifoiul fu încărcat pe sanie, şi feciorul se sui sus, şi mulţămind moşneagului zise:

— Hi, cai! Şi caii zburară pe drumul ştiut pînă la curţile împăratului verde.

— Na vezi, înălţate împărate, că drept am avut, zic slugile cele bătrîne mirîndu-se de ceea ce le văd ochii; doară ţi-am fost spus noi că se codeşte de la lucru, dar dacă-l ia omul o ţîră la

poruncă cătunească, apoi face cînele.

Împăratul era voios că i s-a împlinit porunca, şi şi porunci să dea cailor celor de parade trifoi verde. Adică aceia cum prinseră a mînca, tot năpîrliră şi căpătară păr galben de aur. Toţi se minunară de ce le văd ochii.

Copilandrul, ducînd un braţ de lemne în casa fetei împăratului, scapă păpucul din sîn şi cum îl scapă, îl vede fata împăratului şi să repede de-l ridică. Mult se miră de mîndrenia aceea de păpuc, că încă aşa păpuc nu-i văzură ochii. Şi de loc desculţă unul de ai ei şi dă să tragă pe picior ăst căzut de la slugă. Adică sta ca scris pe picioruţul ei!

Bucuria fetei că i se vîjeşte, dar bucuria scurtă, că numai cu unul ce să facă?

Din minuta aceea începu fata a fi supărată, dar grozav de supărată – să nu poată ea avea o pereche de papuci pe plăcere, ea, fată de împărat, singură la părinţi, să aibă un singur papuc după plăcere, iar perechea să nu-i capete! Era, ştiţi dumneavoastră, ca fetele, zglobie şi întrecută, şi amu căci nu avea soţ la papucul acela, gîndeai că nu ştie ce ar face de supărare. Părinţii ei îi vedeau supărarea, o întrebau, ce are de-i aşa mîhnită? Ea la început zicea să-i dea pace, iar după ce o mai necăjiră cu întrebările, le spuse tot plîngînd, că uite ce papuc frumos a căzut de la sluguţă din sîn, cînd îi ducea lemne în casă, că i se vîjeşte minunat de bine, dar n-are pereche la el.

Slugile cele bătrîne cum auziră, se bucurară că mai pot face bucluce sluguţei, deci ziseră fetei:

— Nu fi îngrijată, stăpîna noastră, că sluguţa s-a lăudat că el poate să aducă şi celălalt papuc, numai să-i poruncească înălţatul împărat; că cum a adus el trifoi verde în miez de iarnă, şi păpucul l-a aduce.

Împăratul numaidecît cheamă pe sluguţă înainte şi-i porunci aspru:

— Tu mişelule şi ştrengariule, numaidecît să mergi să aduci soţul păpucului ăstuia, ori de ce l-ai adus şi pe acesta?

— Dracul m-a pus – gîndi sluguţa în gîndul lui – să ridic papucul acela de jos şi să-l ascund! Dar tot Tata florilor e de vină, că de nu-l slobozeam din temniţă, eu nu păţeam ce păţesc. Apoi se rugă de împăratul, să nu-l asuprească cu porunci aşa grele; dar împăratul ştia una şi bună: ori papuc, ori capul!

Ce să facă bietul fecior? Prinde iar caii la sanie şi pleacă pe

drumul unde se întîlnise cu Tata florilor, tot gîndindu-se: Doamne, Doamne, scoate-mi-l în cale. Şi în adevăr numai să trezi cu moşneagul în sanie lîngă el.

— Dar ce ai păţit iară? Parcă iară te-a plouat?

— Lasă-mă, moşule, că din pricina dumitale uite ce păţesc!

— Aşa-ţi trebuie, dacă umbli după papuci feteşti! Dar nu te supăra nimic, că aicea e şi celălalt. Du-te acasă şi-l dă stăpînei tale, să nu se mai scîncească atîta. E cam întrecută dumneaei, dar n-ai ce face, e fată de împărat şi pace! Dacă te vei şti purta, încă are să fie a ta, numai bagă de seamă: ea are patru semne, pe care numai ea şi părinţii ei le ştiu: în genunchi are luceferii, în spate luna şi în piept soarele. Împăratul numai după acela va mărita-o, care i-a şti spune semnele. Amu vede-vei tu, ce mai ai de făcut. De mine nu mai cred să ai lipsă; dacă însă totuşi vei avea, – adu-ţi aminte de mine, barem la nunta ta. Zicînd Tata florilor vorbele acestea, se făcu nevăzut.

Feciorul se întoarse de unde plecase şi pe seară fu la curţile împăratului cu papucul. Bucuria fetei era amu fără margini, nu ştia ce să facă de făloasă şi de voioasă.

Apoi cum e obiceiul în cîşlegi, la fetele fecioare le îmblă peţitori, ba unele se şi mărită de le cade orînda; aşa se întîmplă şi acolo. Începură a veni feciori de crai şi de împăraţi din ţările vecine, care de care mai sfătos şi mai nialcoş, dar – după ce-i întreba împăratul de semnele fetei – toţi se duceau cu buzele drîmboiate. Mersese vestea şi povestea de ceea ce păţeau peţitorii fetei împăratului. Postul Paştilor se apropia, pînă în săptămîna albă mai erau numai două săptămîni, adică, cum numărăm noi, din cîşlegi erau numai trei cu a brînzii, şi peţitorii nu se mai arătau. Slugile cele bătrîne încă auziseră ce-i pricina de nu-şi poate împăratul mărita fata, deci se gîndesc: hai să mai facem un bucluc sluguţei ăstuia, că prea e în dragul stăpînilor, mai ales de cînd a adus şi ruptura aceea de papuc. Iar alţii mai fricoşi ziceau: ba să ne ogoim noi locului, că pîrdalnicul încă poate să ghicească şi să ne ajungă stăpîn, atunci vai de pielea noastră. Dar cei mai sfătoşi şi mai cărpănoşi la inimă nu se ogoiară, ci merseră aţă la împăratul în casă:

— Înălţate împărate, uite sluguţa s-a lăudat că el ştie ce semne are stăpîna cea tînără, fiica înălţatului împărat.

Împăratul zise:

— Hm! nu zic ba! că minunate lucruri a făcut, nu ca voi!

Iar fata împăratului se gîndi: Dă Doamne să gîcească; ba parcă-i părea rău că nu i-a spus ea, dar amu era prea tîrziu, că împăratul şi porunci să-l cheme înlăuntru.

După ce se înfăţişă, îl întrebă împăratul:

— Drept e că te-ai lăudat că tu ştii ce semne are fata noastră?

Iar feciorul răspunse:

— De lăudat nu m-am lăudat, că flecărie de gură n-am fost niciodată, că doară-s copil de împărat şi eu, nu-s fiecine, pentru că mă vedeţi în starea asta slabă de slugă; dar dacă chiar voiţi să ştiţi, iată vă spun: domniaei are în genunchi luceferii, în spate luna şi în piept soarele.

— Brava! răspunse împăratul, iară curtenii se uitau numai unii la alţii mirîndu-se: de unde ştie el toate, că-i numai de ieri de alaltăieri la curte, şi ei să nu ştie, deşi unii erau la curte de cînd fata era copilă în leagăn.

Împăratul apoi porunci de dezbrăcară pe slugă de hainele cele slabe şi-l îmbrăcară în haine scumpe crăieşti, apoi să fii fecior! Făt-Frumos din poveste era parcă numai ciuf pe lîngă el. Fata gîndeai că l-a sorbi cu ochii, iar împăratul şi împărăteasa îl purtau ca pe pălmi, nu cumva să se ducă la aceea, de la care adusese papucii. În ziua aceea şi veni popa de-i logodi, apoi trimise soli după cuscrul său, după împăratul Galbin, să vină la nuntă. Iar acela veni cu împărăteasa, şi după ce-şi văzură feciorul atît de frumos şi de voinic şi ajuns la aşa mare cinste, plîngeau de bucurie ca doi copii. Apoi se făcu nunta, nuntă mare ca la împăraţi. Mirele cheamă la nuntă şi pe Tata florilor. Iar acela veni şi nime nu-l cunoscu, cine e şi de unde e? Iar mirele văzînd că toţi ar dori să ştie cine-i moşneagul, îi închină un pahar de vin şi zise:

— Să trăieşti, moşule, că de nu erai dumneata, nu ştiu zău de era şi nunta asta ori ba? De azi încolo te poţi scălda cît vei vrea în fîntîna tatii cea de lapte dulce, că ştiu că nu te-a mai opri!

— Să fie într-un ceas bun şi cu noroc! zise moşneagul, dar din partea aceea fii liniştit, că am grijit eu ca om pămîntean, să nu mă mai alunge din fîntîna mea, tocmai mai înainte am dus-o la mine în grădină!

Cînd gătă vorba, bău un pahar de vin, inturnă păharul cu fundu-n sus şi – mai ia-l de ai de unde!

— Doară n-a fost acesta Tata florilor? întreabă socrul cel mare.

— Ba chiar el tată! răspunse mirele.

— Vai, ucigă-l toaca, da frumos vîj.

— Ştiam eu, zise fălos socrul mic, că de nu l-a cunoaşte ginere-meu, nime nu-l cunoaşte!

— Apoi eu dar mă pot linge pe buze de fîntîna cea cu lapte dulce? zise socrul cel mare. Dar să trăiască tinerii, nu-mi pare rău după ea, că numai grije şi supărări mi-a făcut, cît am avut-o; vecueasc-o Tata florilor sănătos, numai tinerii noştri să trăiască!

— Vivat, să trăiască! strigară toţi mesenii şi curtenii şi ciocneau cu paharele de curgea vinul baltă din ele. Cît o fi ţinut ospăţul nu ştiu, cu toate că şi eu am fost pe acolo, dar ori ruşine ori ba, mai mult am fost troncănit la cap decît limpede, de, ca la ospăţ; atîta însă, ştiu bine, că cuscrii amîndoi s-au lăsat în pensie, şi împăratul cel tînăr a stăpînit amîndouă împărăţiile. El a fost împăratul Alb, că pînă a stăpînit, noroadele lui numai tot zile dalbe au avut. Mai departe spună-o cine-o ştie; dar daţi-mi careva o pipă de tabac şi apoi ziceţi-mi să tac!

Culeasă de la George Brătean, înv. în Vama, Sălagiu.

MICU GRĂMĂDICU

Zice că a fost odată, ca niciodată, a fost odată un om şi avea trei copii. Odată într-o seară, după cină, zise omul cătră copii: „Dragii tatii, culcaţi-vă şi durmiţi, dar mai întîi vă rugaţi la Dumnezeu, şi să fiţi cu băgare de seamă, care ce veţi visa. Şi dimineaţă să-mi ştiţi spune, care ce aţi visat”. Şi s-au culcat copiii, după cum îi îndrumase tatăl lor, şi dimineaţa s-au sculat şi au prins a-şi spune visurile. Cel mai mare şi cel mijlociu spuseră ce visară; dar cînd ajunse la cel mai mic, la Micu Grămădicu, acela nu voi să spună nici decît; zicea numai atîta: Am visat eu, – dar nu vă spun ce. Tată-său atunci să mînie foc pe el şi prinse a-l sudui, dar în zadar; el nu voia şi nu voia să spună visul de locul locului. Atunci tată-său prinse a-l bate, şi îl bătu rău pe bietul băiat, dar el totuşi nu voi să spună visul. Chiar cînd îl bătea tată-său mai tare, trece p-acolo împăratul, cu un hinteu cu şase cai, şi aude plînsul copilului. P-atunci împăraţii nu erau aşa făloşi ca cei de azi, să mai opreau şi prin popor să le vază năcazurile. Cum auzi plînsul copilului, porunci cocişului să steie în loc să vază, ce este, de ce plînge copilul acela în aşa măsură? Şi au stat cocişul cu căruţa în loc, iar împăratul a întrebat pe om, de ce-şi bate băiatul în aşa măsură, de se adună lumea îngrozită la plînsul lui? Iar omul a spus din fir a păr întîmplarea, cum adecă el nu vrea să-i spună visul.

— Numai atîta-i toată supărarea? întrebă împăratul; atunci nu-l mai bate, dă-mi-l tu mie. Şi s-a învoit omul bucuros, şi împăratul l-a suit în hinteu şi l-a dus acasă la el, adică la curţile lui. Acesta era împăratul Roşu. După ce ajunse acasă, îl întrebă şi împăratul:

— Ei, spune-mi tu mie, ce ai visat?

Dar el nici împăratului nu voi să-i spună visul. Se cam mînie împăratul, dar nu chiar atît de tare, ca să-l bată; deci îi dete bună pace, îl îmbrăcă bine şi-l dădu la învăţătură. Şi învăţa bine hoţul de copil, şi era bun şi ascultător, numai un lucru nu voia de loc să facă, nu voia adică să spună nimănui visul lui de acasă, pentru care mîncase bătaia cea zdravănă. În cîţiva ani gătă toate şcoalele şi se făcu mai învăţat chiar şi decît împăratul, cu toate că atunci împăraţii erau oamenii cei mai învăţaţi. După ce gătă şcoalele, îl cheamă împăratul la raport şi-i zice:

— Fătul meu, te-am scos de la bătaie, din mînile tătîne-tău, te-am crescut, te-am învăţat; acum cred că-mi vei spune ce vis ai visat atunci, cînd te bătea tată-tău? Batăr atîta să faci şi tu pentru cîte bune ţi-am făcut eu ţie. Dar el nici acum nu vru să spună visul. Atunci împăratul s-a mîniat pe el atît de tare, de era să-l omoare chiar; dar iară-şi veni în fire: Ţara-i cu judecători, cu legi, cu aşezăminte bune rămase din moşi strămoşi: nu-mi voi mînji eu mînile cu el, fără îl dau în mîna judecăţii. Şi aşa făcu împăratul, cheamă la curte pe toţi judecătorii cei mai înţelepţi ai împărăţiei şi le spuse să aducă ei lege şi judecată, ce-i vrednic un ştrengariu ca acela, care pentru binele ce l-a primit de la împăratul, el nici un vis nu vrea să-i spună. Judecătorii îşi frămîntară minţile multă vreme, în urmă ajunseră la hotărîrea ca să-l închidă de viu într-un zid, adică să-l zidească în zid. Hotărîrea se împlini. Chiar a doua zi aduseră zidari şi le porunciră, ca în mijlocul ocolului să facă un zid gros, ca un turn, iar în mijlocul lui să zidească pe feciorul cel îndărătnic.

Împăratul însă avea o drăguţă de fată, numai ca ea, şi ei – spunîndu-vă cea dreaptă – îi cam plăcea de fecior, crescuseră laolaltă şi se cunoşteau unul pe altul de bun şi de rău. Ea dar porunci zidarilor, ca să facă ei cumva o gaură în zid, ca să poată barem răsufla tînărul şi în caz de lipsă să-i poată da cîte ceva de mîncare. Şi aşa făcură zidarii. Iar fata în toată ziua-i ducea cîte o leacă de mîncare şi băutură acolo şi-i mai spunea ce-i în lume şi-n ţară. Odată merse fata tare supărată la feciorul din zid.

— Da ce eşti aşa supărată? o întrebă feciorul.

— Dar cum n-oi fi supărată, că uite, a venit feciorul împăratului Verde la noi a peţi, ai mei vreau să mă deie cu puterea după el, că se tem de tată-său, dar eu nu bucuroasă aş merge după el. Mi-am pus în gînd ori să fiu a ta ori a nimănui.

— O, atunci nu fi supărată, va fi cum va voi Dumnezeu, numai nu te mărita, că bun e Dumnezeu, voi scăpa şi eu cumva de aici, şi atunci vei fi a mea.

Şi nu s-a măritat fata împăratului Roşu după feciorul împăratului Verde, iar împăratul Verde s-a mîniat foc pe cel Roşu pentru aceasta şi trimise sol împărătesc cu semn de bătaie. I-au trimis adică o bîtă tăiată în strung, care era pe o formă de groasă la amîndouă capetele şi i-au trimis vorbă că ori gîceşte care capăt e de la vîrf şi care de la rădăcină? ori să iasă cu el la bătaie.

Adunat-a împăratul Roşu pe toţi învăţaţii ţării şi au ţinut sfat asupra bîtei, dar toţi rămîneau bîtă lîngă ea; nici unul nu putea tălmăci întrebarea, împăratul şi toată curtea lui erau supăraţi, că nu pot scoate cumva la cale răspunsul, ca să nu se încurce în bătăi cu împăratul Verde, că gîndeşte omul, dar bătăile mîncă sumedenie de bani şi de voinici. Cînd merse fata cu prînzul la fecior în zid, îi spuse în ce încurcătură mare e ţara din pricina ei. Dar feciorul îi răspunse:

— Nu fi supărată nimic; du-te acasă şi te culcă şi te fă că dormi, apoi te scoală repede şi zi că ai visat, că să bage bîta într-o bute cu apă, că capătul de la trupină e mai greu şi s-a aşeza o leacă spre fund, iar cel de la vîrf e mai uşor şi va rămîne deasupra. Şi aşa a făcut fata şi a nimerit foarte bine, că cu răspuns hotărît au plecat solii împăratului Verde, încît toţi s-au minunat de înţelepciunea celui ce i-au pus la cale să facă aşa. Acum iarăşi era voie bună la curţile împăratului Roşu: dar nu mult ţinu, că într-o zi se trezeşte iară cu soli de la împăratul Verde, care aduceau trei mînzi, unul de 3 ani, unul de 2 ani şi unul de un an, dar toţi într-un păr, şi pe o formă de mari. Acum avea împăratul Roşu să gîcească care-i de un an, care-i de doi şi care de trei ani? ori să iasă la bătaie. Iară strînge împăratul-Roşu pe toţi învăţaţii împărăţiei să judece şi să dee răspuns bun şi hotărît. Dar, minunea minunilor! Nu puteau nimeri de loc. Atunci fata împăratului ducînd mîncare la cel din zid, îi spune încurcătura. Iar el zice: Nu-i cel lucru mare: culcă-te şi te fă că dormi, apoi te scoală şi zi că ai visat că să aducă trei gîfurele şi în unul să pună lapte dulce, în unul jar din vatră şi în unul ovăs; mînzul cel de un an va trage la mirosul laptelui, cel de doi ani s-a apropia de jar, iar cel de trei ani va da fuga spre ovăs. Şi aşa făcură, şi iar nimeriră ca de pe scrisoare de bine. Bucuria împăratului şi a curtenilor, că se scapă atît de ieftin de necaz. Dar nu mult le ţinu bucuria, că împăratul Verde iar îi trimise vorbă, să-i săgete bumbul de pe vîrful cetăţii; ori dacă nu, să iasă la bătaie. Iar se adunară ghinărarii şi domnii cei mari de sfat şi chibzuiră şi sfătuiră; dar nu aflară om, care să se lege că va arunca săgeata pîn-acolo. Fata de bună seamă a spus feciorului celui din zid năpastea, care a căzut iară preste capul tătîne-său din pricina ei, iar el îi zise: Culcă-te şi dormi şi zi că ai visat că numai eu, dar altul nu va putea face acel lucru. Şi aşa făcu fata, se culcă şi se făcu că doarme, dar iute sări ca friptă şi

zise:

— Tată, am visat că din toată împărăţia singur voinicul cel din zid este în stare să săgete bumbul din vîrful cetăţii împăratului Verde.

— Dar, draga tatii, zise atunci împăratul, acela de mult va fi putrezit acolo.

— Dar de trăieşte, să căutăm, tată, că Dumnezeu e bun.

Şi a pus împăratul pe servitori să strice zidul. Şi l-au stricat. Adică din zid se ivi feciorul frumos şi spătos, de gîndeai că anume a fost pus spre îngrăşare. Şi se minunară toţi de el. Împăratul îl întrebă:

— Te simţi tu în stare, voinice, să săgeţi bumbul cel din vîrful curţii împăratului Verde?

— D-apoi, înălţate împărate, voi cerca.

Şi apucă săgeata şi o învîrti de trei ori pe lîngă degetul cel mic şi zvîrr! cu ea încotro slujeau curţile împăratului Verde, că de văzut nu le putea vedea. Atunci împăratul Verde, care era chiar la prînz, zise:

— Acum am dat de dracul! Că săgeata nimerise nu numai bumbul din vîrf, ci-i despicase casa în două, cum ai tăia o pîne. Mult se miră lumea de puterea feciorului şi mult îl mai lăudau toţi, iar împăratul Roşu îl puse chiar cu el la o masă şi-l ospăta cum se cade. Dar multă vreme nu trecu, şi veni sol de la împăratul Verde, să vină pînă la el voinicul cel ce a aruncat săgeata. Împăratul Roşu era supărat, îi părea rău să piardă drag de viteaz ca acela, iară fata împăratului Roşu era cea mai supărată, că se temea că de merge, nu mai vine altul. Dar el îi mîngîie:

— Nu vă temeţi, iar voi veni, numai daţi-mi unsprezece ortaci toţi unul ca unul şi pe-o formă de mari şi de groşi, pe-o formă îmbrăcaţi şi pe-o formă cai încălecaţi, dar toţi să semene cu mine, ca nime să nu ne poată deosebi pe unul din ceilalţi.

Şi au trimis împăratul de i-au căutat unsprezece soţi, toţi unul ca unul şi i-au îmbrăcat pe toţi doisprezece într-un port şi le-a dat cai pe-o formă şi i-au plecat la cale. Pe cale şi-a învăţat feciorul ortacii că, de-i va întreba Împăratul Verde: care a aruncat săgeata? să răspundă: *noi.* După ce ajunseră la împăratul Verde, să coborîră de pe cai, slugile le băgară caii în grajduri, iar ei intrară la împăratul. Acela cum îi văzu întrebă:

— Na, voinici, cari aţi aruncat săgeata? Iar ei răspunseră toţi

cu un glas:

— Noi.

— Cum, voi, care din voi?

— Noi toţi, înălţate împărate!

— Ei bine, zice împăratul, acum rămîneţi la mine la gustare.

— Bucuroşi, înălţate împărate.

Cînd mîncau feciorii, a venit împăratul la ei şi a zis:

— Acum c-o cale rămîneţi şi de mas la mine.

— Bucuroşi, răspund feciorii, c-aşa-i învăţase ortacul lor cel mai de frunte, adică viteazul Grămădicu. Împăratul Verde ar fi voit să cunoască pe viteazul de Grămădicu, dar nu putea nici decît. Deci a socotit în capul lui, că doară dormind voinicii la ei, va pune pe cineva să păzească, şi te miri cum va putea afla. Şi avea împăratul o babă hîrcă meşteră şi fermecătoare mare. Pe ea a pus-o să păzească şi dimineaţa apoi să-i spună. Şi după ce au intrat feciorii în casa care le-a fost dată lor, baba s-a dat de trei ori preste cap şi se făcu o muscă şi intră pe gaura cheiei în casă la feciori. Feciorii după ce se dezbrăcară, se puseră pe paturi şi prinseră a povesti, pîn-adormiră. Hei, ce pită bună mîncă împăratul acesta, cît fu de bună şi asta, cu care ne-a omenit pe noi, zise unul.

— Bună şi nu prea – zise Grămădicu – că-i cu lapte de femeie.

— Aha, gîndeşte baba, ăsta-i feciorul cel viteaz, pentru care nu vrea fata împăratului Roşu să vină după feciorul stăpînului meu. Şi după ce adormiră feciorii, se pune baba şi încrestă o leacă cu foarfecile căpeneagul lui Grămădicu, care era în cuier la capul lui. Dimineaţa spune baba la împăratul:

— Înălţate împărate, acela e viteazul, care-i cu căpeneagul încrestat. Dar feciorii cum se sculară şi se îmbrăcară, voiră să iasă afară, însă Grămădicu le strigă:

— Îndărăpt! îi puse pe toţi în glidă şi se uită bine la fiecare, la haine, la bumbi, la păr, la papuci, ca să fie la toţi unul ca unul. Apoi se uită şi la el şi văzu, că căpeneagul lui este o leacă crestat dindărăpt cu foarfeca. Atunci se pune şi la toţi face în căpeneag cîte o crestătură chiar ca a lui şi aşa ieşiră împreună afară. Împăratul se uită cu lăcomie la ei, că toţi erau zdraveni şi frumoşi, dar cu deosebire căuta după semnul babei. Dar nu putu afla nimic, că toţi aveau unul şi acelaşi semn pe căpeneag. Apoi merse împăratul la babă şi zise:

— Dar tu ce mă porţi cu minciuni, că uite toţi au căpenegele pe o formă.

— Apoi nu ştiu, înălţate împărate, că io numai pe unul l-am însemnat, pe acela adică care a zis că pita cu care i-ai omenit, e bună şi nici prea, că-i cu lapte de muiere; şi de bună seamă numai acela-i viteazul, iar cei unsprezece sînt numai ortacii lui.

Împăratul iară a ospătat pe feciori toată ziua, şi seara iară i-a îmbiat să rămînă la el. Şi s-au învoit feciorii. Cînd fu seara, iară intră baba în formă de muscă pe gaura cheiei înlăuntru la feciori, şi îi auzi cum povestesc.

— Măi, da bun vin mai are împăratul ăsta, zice unul.

— Bun şi nu prea, răspunse altul, că este cu sînge de om.

— Aha, gîndi baba, ăsta-i! Şi cum adormiră, merse cu foarfecile şi-i cionti o leacă din mustaţa dreaptă, apoi dimineaţa spuse împăratului:

— Însemnatu-l-am, înălţate împărate, chiar în mustaţa cea dreaptă, că i-am ciontat-o din vîrf cu foarfecile.

Dimineaţa se scoală feciorii, se gată, se uită-n oglindă, şi Grămădicu dă că-i e ciuntată o mustaţă. Staţi în loc feciori, zise el, uitaţi-vă, pare-mi-se, oare nu e mai scurtă o musteaţă, ca cealaltă? Se uitară feciorii şi văzură, că zău aceea aşa e. Deci se puseră bărbăteşte, luară foarfecile şi toţi şi le ciuntară pe o formă, apoi ieşiră afară. Împăratul iar se uită, dar pace! nu putu face nici o deosebire între ei, că era unul ca altul. Iar merse la babă şi o mustră, dar în zadar, că ea se apăra din toate puterile şi spunea că a ciuntat din mustaţă la acela care a zis că vinul înălţatului împărat este amestecat cu sînge de om şi numai acela este viteazul.

Acum împăratul iar s-a ospătat toată ziua, iar seara le-a făcut pat bun de hodină şi apoi le-a spus:

— Mai dormiţi o noapte la mine, că apoi mîine vă las să mergeţi acasă în ţara voastră.

Ei! uitasem să vă spun, că toată dimineaţa-i întreba o dată:

— Care aţi aruncat săgeata? Şi ei toţi răspundeau totdeauna:

— Noi!

Destul că în astă a treia noapte iară intră baba la ei pe gaura cheiei şi-i asculta cum povesteau.

— Măi, zice unul, dar bun om mai este împăratul acesta!

— Bun şi nu prea, răspunse Grămădicu, că-i adunat de pe uliţe cu furca şi cu grebla.

Acum iar cunoscu baba, care-i viteazul, dar nu ştia ce ar face, ca să-l poată cunoaşte şi a doua zi.

Se puse deci, după ce adormiră, şi în căciula celui ce zise că împăratul e adunat de pe uliţă cu furca şi cu grebla, puse un semn micuţel, apoi fugi şi spuse împăratului.

Dimineaţa, după ce se deşteptară feciorii, se îmbrăcară, şi dau să iasă afară. Dar Grămădicu le zise:

— Staţi, ortaci, de vă gătiţi căciulile. Şi le gătiră bine, şi el află în căciula sa semnul cel mic, dar nu-l aruncă de acolo, ci puse fiecăruia cîte un semn chiar ca acela. Apoi ieşiră toţi în curte, unde-i aştepta împăratul cu nerăbdare, doară, doară va putea pune mîna pe vătavul. Dar de unde? că toţi erau unul ca altul. Iară se mînie foc împăratul pe babă şi zise:

— D-apoi ce foc să te ardă, te legi că poţi isprăvi una alta, cînd tu în trei zile, şi-n trei nopţi nu fuşi în stare să-mi poţi arăta din doisprezece unul, care-mi trebuie?

— În zadar te superi, înălţate împărate, că acela nici cu spirituş să fie şi n-ar putea fi mai al dracului. Doară auzitu-l-am pînă a zis, că dumneata ai fi om bun, numai pagubă că eşti adunat cu furca şi cu grebla de prin sat, şi i-am pus semn în căciulă. Cum vine asta de au toţi scaune într-o formă? eu nu ştiu.

Împăratul atunci mînios, cum era, se pune şi porunceşte slugilor, să le aducă caii şi zise feciorilor, să se gate de cale, c-amu-i lasă să meargă unde vreau ei. Dar după ce se urcară pe cai, îi veni în minte, că în ziua aceea nu i-a întrebat, care din ei a aruncat săgeata? Deci îi întrebă acum, după ce erau călări:

— Care din voi a aruncat săgeata? Atunci Grămădicu răspunse:

— Eu, singur.

— Tu? Dar de unde ştii, că pita mea-i cu lapte de femeie?

— De nu crezi, întreabă!

Şi aduse împăratul pe femeia care cocea pită la curtea împăratului şi o întrebă:

— Dreptu-i că pita mea-i cu lapte de femeie?

— Drept, înălţate împărate, că o ţîţă tot într-una mi-a curs în covata cu aluatul pîn-am frămîntat.

— Dar, voinice, de unde ştii tu că în vinul meu este sînge de om?

— Întreabă pe cel ce l-a stors!

Şi cheamă împăratul înainte pe cel ce i-a stors vinul şi-l întreabă, dreptu-i că în vin este sînge de om?

Iar acela răspunse că-i drept că chiar cînd storcea vinul i-au ţîşnit sînge din nas.

Şi a mai întrebat împăratul pe Grămădicu:

— Dar cum poţi tu zice, că eu-s adunat de prin sat cu furca şi cu grebla? Iar Grămădicu răspunse:

— Întreabă pe mumă-ta.

Şi a adus împăratul pe mumă-sa înainte şi i-a zis:

— Auzi, mumă, ce zice feciorul acesta, că dumneata m-ai adunat pe mine de pe uliţă cu furca şi cu grebla; dreptu-i?

— Drept, dragul mamii, că lumea-i cu păcate, şi eu în tinereţele mele am fost ca lumea. Dumnezeu să mă ierte.

Auzind împăratul vorbele acestea, scoase paloşul să taie capul lui Voinicu Grămădicu, ca să nu mai ducă vestea în lume, că el îi adunat din sat cu furca şi cu grebla; dar Grămădicu prinse sabia cu mîna şi o învîrti de trei ori pe lîngă cap, apoi tăie repede capul împăratului Verde şi al babei celei vrăjitoare. După aceea se duse acasă la împăratul Roşu, se cunună cu fata lui şi la nuntă le spuse:

— Ei vedeţi, visul acesta l-am visat io, cînd mă bătea tata că ce nu voiam să-l spun; acum îl spun, că nu mă mai tem, că nu s-a împlini pînă-n capăt.

— Şi care-i capătul? întrebară cei de faţă.

— D-apoi capătu-i aşa: că eu voi fi împărat preste împărăţia împăratului Verde pe care l-am omorît, şi preste împărăţia împăratului Roşu – care-mi este socru. Şi aşa a şi fost. Şi de n-a murit, şi astăzi mai trăieşte iar lumea-i zice: Voinicu Grămădicu.

De la Rodna Veche.

MÎNDRA LUMEI

În vremile de demult zice că erau doi împăraţi vecini: împăratul Verde şi împăratul Roşu. Împăratul Roşu a făcut odată un ospăţ mare-mare, la care ospăţ a chemat şi pe împăratul Verde şi pe toţi craii şi împăraţii din vecini. Împăratul Verde era mare iubitor de peşte. Aceea o ştia împăratul Roşu, deci porunci pescarului să-i aducă nici mai mult nici mai puţin de 99 cară încărcate cu peşte şi toate să le gătească pentru acel ospăţ împărătesc. Lucru uşor nu este de a prinde atîta potop de peşte, dar porunca-i poruncă, bietul pescari trebui să plece cu mrejile, şi fără peşte să nu se întoarcă, că de vine fără peşte, – plăteşte cu capul, că doar porunca împărătească nu-i numai iac-aşa! Cercat-a bietul pescar noaptea-ntreagă şi nici un peşte n-a putut prinde. Cînd se zărea de ziuă, atît era de necăjit, de sta numai să se arunce-n apă să se înnece de supărat ce era, că nu poate prinde peşte. Atunci văzu venind pe apă un scai, cînd era în drept cu el, scaiul se ridică-n sus şi se face un omuleţ numai cît un deget de mare. Era Ucigă-l crucea.

— Ce stai aşa îngîndurat? întrebă pe pescar.

— Dar cum n-oi sta îngîndurat, că împăratul mi-a poruncit să-i prind 99 cară de peşte că-i trebuiesc la ospăţ şi pîn-acum încă nici un peşte n-am prins! îmi vine să mă arunc în apă de supărat ce sînt, că să merg fără peşte e şi mai rău, că împăratul ştiu că m-a omorî, el va gîndi că n-am vrut să-i împlinesc porunca.

— Nu te supăra aşa tare, că eu te pot scăpa; de-mi dai ce ai mai drag la casă, eu-ţi ajut să prinzi peşti cîţi voieşti – aşa zise omuţul cel mic.

Pescariul se gîndi şi se răzgîndi că oare ce are el mai drag la casă, dar nu-i veni în minte nici decît, deoarece el bine ştia, că numai o biată de mîţă are la casa sa. Deci zise omuţului: Bine, aşa fie, cum zici tu, numai mă scapă.

Tîrgul fu gata. Ucigă-l toaca se scufundă în apă şi învrăjbi atîta potop de peşte, încît pescariul nu mai juoia a trage mrejile, tot pline, de se mai rumpeau. În scurtă vreme era plin pe ţărmure de peşte, deci merse pescariul la curtea împărătească după care să-l încarce. Şi veni de la curte cu 99 de cară cîte cu patru boi şi toate le încărcară de peşte ca de păpuşoiu, apoi le duse la curtea împăratului Roşu. Bucuria pescariului că putu

împlini porunca împărătească; dar şi bucuria împăratului, că are peşte din greu, să-şi poată omeni oaspeţii. Trei săptămîni ţinu ospăţul împărătesc, după care se duse fiecare la ale sale. Pescariul a căpătat de la împăratul o cinste foarte frumoasă pentru că i-a împlinit aşa bine porunca, iar muierea pescariului, de voioasă ce era, n-avu ce lucra făr' făcu un copilaş cu păr de aur. Vestea se lăţi iute, că muierea pescariului are un copilaş cu păr de aur, şi tot plină le era căsuţa de oameni să-l vază şi fiecare aducea ceva cinste norocoasei mame. Bucuria cea mai mare era a pescariului şi a nevestei sale, că le era cel dintîi copil şi apoi ce odor de copil! în bucuria lor cea mare uitară zicala că după bucurie mare vine şi întristare şi mai mare. Cînd fu copilaşul de un an, putea vorbi bine şi umbla în picioruşe ca altul de cinci ani, că doară era năzdrăvan, şi-şi făcea cruce şi zicea Tatăl nostru, de gîndeai că tot la şcoale a umblat. Dar într-o noapte tîrziu numai aud glas de om la fereastră:

— Pescariule, dă-mi făgădaşul. Atunci se gîndi pescariul la făgădaşul ce-l făcuse omului celui mic şi mai înlemni de supărare; dar se făcu totuşi uituc şi zise:

— Ce făgădaş?

— Dar nu-ţi aduci aminte, ce mi-ai făgăduit acumu-i anul, cînd ţi-am prins peşti, ca să scapi de pedeapsa împărătească?

— Ba aducu-mi aduc, zise bietul pescar îngăimăcit; dar oare ce ţi-am făgăduit?

— Ştii tu ce, zise omuţul de la fereastră.

Atunci pescariul luă mîţa de după cuptor şi i-o întinse pe fereastră, dar cum luă mamonul mîţa, aceea aşa-l zgîria, de o scăpă din mîni şi zise răstit:

— Nu mîţa mi-ai făgăduit-o, ci copilul, că pe acela-l ai mai drag la casă.

Prins-au pescariul cu muiere cu tot a plînge, că să-i fie milă de ei, să nu le ducă odorul; dar dracul drac, şi pace, de ce-i auzea plîngînd, de aceea era mai vesel şi nu se mişcă de la fereastră pînă nu-i dădură copilul. Acela nu plîngea, el era vesel şi zicea părinţilor:

— Dar nu vă supăraţi în zadar, bag seamă aşa a fost să se întîmple, lăsaţi-mă să merg la el, că ştiu, că nu m-a mînca. Şi în urma urmelor, văzînd bieţii părinţi că n-au încotro, dădură pruncul mamonului pe fereastră. Dar cînd puse mamonul mîna pe copil, copilul îşi făcu cruce, care lucru atîta l-a supărat pe

mamon de l-a aruncat peste nouă hotară şi nu i-a mai avut grija. Acum băiatul ar fi venit acasă, dar nu ştia calea. Deci merse tot înainte pe un drum părăsit, că doară va ajunge el undeva. A şi ajuns într-o pădure mare, dar nu se înspăimîntă, ci merse prin pădure tot înainte, pînă nimeri într-o poiană. Acolo se certau şi se pumneau trei copii negri de drac, dar se pumneau chiar drăceşte, erau tot sînge. Copilul pescariului nu se înfrică de ce-i văzură ochii, ci merse aţă la copiii cei de drac şi întrebă:

— Dar ce faceţi voi nebunii, nu puteţi fi oameni de pace?

Atunci copiii cei de drac lasă pricina şi prind a-i spune de ce se bat şi-l roagă să-i împace.

— Uite, zise unul, ne-au murit părinţii şi noi am rămas trei fraţi gemeni şi de părinţi ne-au rămas un căpeneag, o păreche de păpuci şi o bîtă şi nu le putem împărţi. Fii bun şi ne fă dreptate.

— Bucuros, zise fiul pescariului, dar să-mi spuneţi voi de ce sînt bune lucrurile acestea?

— Sînt bune, zise un pui de drac, de te îmbraci în căpeneag, nime nu te vede, iar tu vezi din el toate celea, ca şi fără el; păpucii sînt buni, că dacă-i încalţi şi dai odată-n călcîie îndată eşti acolo, unde ţi-e gîndul; iar băţul este bun, că pe cine-i amenința cu el, stan de piatră se face.

— Bine, zise fiul pescariului, eu voi împărţi pe dreptate; drept aceea, voi mergeţi colo în cele trei vîrfuri de munte, fiecare într-un vîrf de munte şi apoi eu voi face semn să plecaţi şi cînd veţi vedea semnul, să veniţi bărbăteşte; care va ajunge mai întîi la mine aci, a aceluia vor fi tustrele lucrurile acestea, învoiţi sînteţi?

— Învoiţi.

— No ce mergeţi dar şi într-o minută să-mi fiţi aci, că nu pot sta toată ziua pentru voi, că am şi eu lucrurile mele.

Şi se puseră puii de drac la fugă, du-te băiete, de tot scîntei le ieşeau din călcîie. Dar şi fiul pescariului era isteţ; cum se văzu singur, se puse şi îmbrăcă căpeneagul şi-şi încălţă păpucii, apoi luă bîta în mînă şi aşteptă pe puii de drac, care veneau scoţînd foc din gură. Cînd erau puii de drac aproape de fecior, el îi ameninţă cu bîta şi se făcură stan de piatră, trei stani de piatră neagră.

Acum o luă Făt-Frumos, că aşa-i era numele la feciorul pescariului, şi se tot duse prin pădure pînă nimeri la nişte curţi

mari ca cele împărăteşti. Cum le vede, nu mai stă pe gînduri, ci intră înlăuntru. Adică acolo află o fată atît de frumoasă, cum nu mai era alta în lume, numită Mîndra Lumei. Mîndra Lumei îl cunoscu, cum îl văzu, deşi nu-l mai văzuse pîn-atunci, dar ea era năzdrăvană, cum era şi Făt-Frumos.

— Bine te-am găsit, Mîndra Lumei, zice Făt-Frumos intrînd.

— Bine ai venit, Făt-Frumos, zice fata uitîndu-se cu ochi mari la el. Hai şezi, că vei fi obosit de cale.

— Obosit şi nu prea tare, că n-am mai venit eu în ruptul capului, am mai şi păşit, m-am şi odihnit, c-am ştiut că tot ajung eu la tine, dar ia spune-mi cum trăieşti?

— Bine şi nu prea; bine că-s sănătoasă, dar rău că-s numai singură ca cucul; ziua ar fi cum ar fi, dar noaptea nu pot să am odihnă în curţile acestea, că în toate nopţile vin dracii şi ţin bal în ele pînă dimineaţa, atunci apoi se duc, ce-i drept, şi mi le lasă în bună rînduială, dar ce folos, că nu mă pot odihni în ele, fără preste noapte trebuie să merg într-o căsuţă colo din jos, şi acolo trebuie să dorm.

— E! zise Făt-Frumos, şi oare n-ar fi ac de cojocul lor?

— Fir-ar, zice fata, dacă s-ar afla un voinic să le răscumpere de la ei, că numai de folosirea preste zi sînt răscumpărate şi de folosirea preste noapte trebuiesc de acum răscumpărate.

— D-apoi de i-aş face oare stan de piatră pe toţi?

— N-ar fi de nici un folos, că tot n-am avea pace de neamurile lor; şi multe neamuri au dracii, de e plin iadul şi pămîntul de ei. Fără cine vrea să răscumpere curţile acestea trebuie să dea piept cu dracii în trei nopţi de-a rîndul, apoi fie ce va fi de el.

— Oare să cerc eu? zise Făt-Frumos.

— Cearcă, dragul meu, că eu te iubesc, şi vreau apoi cu tine să trăiesc împreună în aceste curţi, să fiu soţia ta, muierea ta, dar mai întîi trebuie să răscumpărăm curţile de tot de la zmei, să nu mai aibă nici un drept în ele.

Tot aşa se sfătuiră ei pînă-n de seară, atunci cinară, se sărutară una şi se despărţiră; Mîndra Lumei merse în căsuţa din grădină de se culcă, iar Făt-Frumos rămase fumînd ca un turc şi umplînd din cînd în cînd cîte un pahar, şi dîndu-i duşca pe grumazi la vale. Colo după cina cea bună prind a se aduna zmeii şi dracii de la răsărit şi de la apus, de la miazăzi şi de la miazănoapte, cîtă frunză şi iarbă. Mult se mirară de Făt-Frumos,

cum de cutează el a sta singur acolo şi a-i aştepta cu paharul plin şi cu pipa aprinsă. După ce se adunară toţi, pîn-a nu începe jocul, luară pe Făt-Frumos la păruială, şi atîta îl izbiră dintr-un părete într-altul, pînă rămase mort sărmanul fecior. Atunci îl aruncară sub o masă iar ei îşi începură jocurile lor cele drăceşti şi jucară pînă să omizi de ziuă, atunci se făcură nevăzuţi.

După ce se făcu bine ziuă, merse Mîndra Lumei înlăuntru şi-l află mort sub masă. Îndată căută apă moartă şi apă vie, îl spălă cu amîndouă, apoi îl lovi încetinel cu trei nuiele de sînger şi cu trei de înger şi deloc învie mai mîndru şi mai frumos de cum fusese.

— Vai, că greu adormisem, zice el rădicîndu-se, uite că-i soarele la prînzişor şi eu numai acum mă scol.

— Bine că te-ai sculat şi amu, zice Mîndra Lumei, că de nu eram eu, cine ştie de te mai sculai ori ba?

Acum iară începură la trai bun, la poveşti şi la jocuri, pînă-n de seară, cînd se despărţiră; fata merse să se culce în căsuţa din grădină, iar feciorul rămase pipînd şi bînd vin.

Colo pe la cina cea bună iar veniră zmeii şi dracii şi se minunară mult, cum de aflară pe Făt-Frumos viu şi sănătos, iar ei îl lăsară mort. Iar se pun şi-l apucă în pălmi şi tot îl melestuiesc, tot mii şi bucăţele mi-l taie, apoi se pun la joc pînă-n zori de zi. Atunci se despart dracii, iar după ce se făcu bine ziuă, veni Mîndra Lumei înlăuntru şi căută pe Făt-Frumos; dar nu dădu nicăieri de el. Atunci se uită mai bine pe jos; adică tot oscioare şi mici bucăţele de carne erau din el pe jos. Dar fata nu se îngreţoşă de ce văzu, adună bucăţelele de carne şi de oase, le frămîntă laolaltă, le stropi cu apă moartă şi cu apă vie, apoi le lovi cu trei nuiele de sînger şi cu trei de înger şi Făt-Frumos se ridică de jos mai mîndru şi mai frumos de cum fusese.

— Vai, dar greu adormisem, zise el ridicîndu-se; uite că-i soarele pe la prînzul cel bun şi eu numai acum mă ridic.

— Bine că te-ai sculat şi acum, dar paremi-se că de nu eram eu, dormeai somnul de veci.

Apoi îi povesti tot ce făcură dracii cu el şi în ce stare îl aflase ea dimineaţa: mai pe urmă-i zise:

— Nu te teme, dragul meu, o noapte nu-i un cap de lume, va trece şi ea oarecumva, apoi vom fi noi domni şi stăpîni în curţi. Toată ziuliţa mîncară, băură, se jucară ca copiii pînă-n deseară, atunci Mîndra Lumei merse în căsuţa din grădină să doarmă, iar

Făt-Frumos rămase pipînd şi bînd vin la masă. Colo după cina cea bună prind a veni roiuri-roiuri de draci şi zmei, care de care mai negru şi mai cornut, pînă umplură casele, de gîndeai că-s butoieşe cu heringi aşa erau de pline de draci. Şi după ce erau toţi adunaţi au ţinut sfat în limba lor cea drăcească, că oare ce-i de făcut cu Făt-Frumos, că omorîtu-l-au, iar a înviat; tăiatu-l-au tot mii de bucăţele şi acum e mai întreg şi mai frumos de cum fusese? Iară din sfat a ieşit să-l ardă-nfoc, iar cenuşa să i-o sufle pe pereţi. Aşa şi făcură, îl arseră, iar cenuşa i-o suflară pe păreţi. Apoi se puseră la joc, şi jucară şi jucară, pînă-n zori de zi, atunci îşi luară rămas bun de la curţile acelea pentru totdeauna. Cînd se sculă Mîndra Lumii, dă-n dreapta, dă-n stînga, fecior ca-n palmă nici urmă de el nu mai era. Se minunează, că oare ce vor fi făcut mamonii cu el, de nu-i dă de urmă nicăieri. Atunci băgă de seamă, că pereţii nu-s albi ca pîn-atunci, că-s suri. Deci ia o peană de gîscă şi un gîf şi prinde a mătura cenuşa de pe pereţi bine în gîf, şi umplu gîful de cenuşă de pe păreţi, ca de fărină de bine. Apoi puse în gîf pe cenuşă apă moartă şi apă vie şi făcu o frămîntătură şi din frămîntătură un trup de om, apoi îl lovi cu trei nuiele de sînger şi cu trei de înger şi se sculă Făt-Frumos mai voinic şi mai frumos decum fusese.

— Bună dimineaţa, drăguţă, te-ai sculat mai curînd decît mine!

— Na las, că de acum înainte ne vom scula totdeodată, numai să ţinem laolaltă şi să ascultăm unul de altul. Apoi îi spuse toată întîmplarea şi se puseră la trai bun şi la bucurie. De aci încolo nu mai veniră nici zmeii nici dracii pe la curţile lor şi trăiră multe zile bune, vreo douăzeci de ani de-a rîndul. Odată-l loveşte pe Făt-Frumos dor de părinţi, deci zise cătră Mîndra Lumei:

— Tu, nevastă, oare să mergem odată-n lume, să văd ce mai fac bieţii părinţi, că mi-e tare dor de ei.

— Du-te, zice Mîndra Lumei, dar eu nu pot merge; dar dacă mergi, nu cumva să spui cuiva că eşti însurat, că atunci nu-i bine de tine. Orice ţi s-ar întîmpla, ori peste ce ai da, tu să zici că eşti holtei.

Şi a plecat feciorul la cale, adică şi-a îmbrăcat hainele cele luate de la puii cei de drac, a dat de trei ori în călcîie şi a zis:

— Să fiu numaidecît la tata acasă. Şi îndată a fost acasă la ei, colo în căsuţa pescariului cea sărăcuţă. Bucuria părinţilor că-l

mai văd odată, dar bucuria şi a lui că-i mai vede. Se pun la ospăţ, că el dusese părinţilor o păreche de desagi plină cu bani de aur şi de argint. Îndată se lăţi vestea prin vecini, că feciorul pescariului cel cu părul de aur a sosit acasă, voinic şi sănătos şi umplură vecinii căsuţa pescariului şi nu se putură destul mira de el, cît era de voinic şi de frumos. Vestea merse pînă în curtea împăratului Roşu, care şedea acolo-n sat, despre mîndrenie de fecior ce este feciorul pescariului. Deci trimite împăratul un om încrezut ca să cheme pe fecior la curte. Feciorul însă zise:

— Cine vrea să mă vază, vină încoace; că eu nu pot merge, obosit fiind de cale. Trimise împăratul şi a doua oară şi a treia oară după el, dar el ca el, totdeauna a răspuns că: cine vrea să-l vază, vină la el acasă, că el nicăiri n-are gust să meargă. Dacă văzu împăratul şi văzu că nu-i glumă, că Făt-Frumos nu merge la el, îşi luă căciula şi se duse el la căsuţa pescariului, unde era Făt-Frumos cu părinţii şi cu mulţime de vecini. La început împăratul a vrut să toiască pe Făt-Frumos, cum de nu ascultă poruncile să meargă la el cînd îl cheamă; dar văzîndu-l atît de zdravăn şi frumos şi încă cu părul de aur, numaidecît se gîndi: Ai, de n-ar fi însurat, deloc l-aş face ginere şi următoriu în împărăţie. Povesti împăratul puţin, apoi se duse, iar Făt-Frumos, care ştia la omenie petrecu pe împăratul pînă la portiţa de cătră uliţă cu capul gol. Acolo la portiţă se părea şi mai frumos feciorul decît în casă, deci nu se putu răbda împăratul să nu-l întrebe:

— Însurat eşti, fătul meu?

— Ba nu sînt însurat, înălţate împărate, sînt holtei.

— Dar de ce nu te însori?

— D-apoi, înălţate împărate, pînă-mi voi agonisi cîte ceva, că vezi bine, tata n-are făr-mregea şi bordeiul acest de casă, eu vreau să-mi agonisesc vreo doi bănişori de pe slugit şi să-mi cumpăr moşioară şi car şi bouleni, să nu fiu eu chiar coada satului.

— Bun gînd, fătul meu, dar unde eşti în slujbă?

— Sînt la o doamnă bogată, cale de trei săptămîni de aci.

Acum îşi luă împăratul rămas bun de la Făt-Frumos şi aşa-i plăcu de tare de el, încît se hotărî, ca ori cu ce preţ să-i deie fata de muiere şi jumătate împărăţia zestre, iar după moartea lui toată. Spune deci, cum ajunge acasă, împărătesii şi fetii, ce odor de fecior are pescariul, fecior mare cît un munte, frumos ca o

zînă, şi cu părul de aur. Cînd rosti împăratul vorbele din urmă, împărăteasa se uită lung la el, numai cît nu zise: ăla ar fi bun de casa noastră să ne fie ginere; iar fetei îi lăsa gura apă după el, numai din spusa tătîne-său, dar apoi dacă l-ar mai şi vedea. Deci văzînd împăratul cum stau trebile pe la el p-acasă, trimise numaidecît după pescariul, să vină pîn' la el. Pescariul şi veni numaidecît, după porunca împăratului, să vază ce poruncă-i dă? Adică mirarea lui, cînd văzu că în loc să-i dea porunci, ca de altă dată, îl aşeză pe scaun domneşte, îi dă ţigare şi-l îmbie cu vinars de cel bun. Nu ştia bietul pescar, pe ce lume se află, ce cinste l-a ajuns? Mai fusese el la împăratul – nu-i vorbă, că pe vremile acelea nu mai erau nici împăraţii aşa făloşi ca în zilele noastre, dar nici odată nu-i dăduse cinstea aceea, ce i-o da acum. După ce băură cîte un păhăruţ-două de vinars, li se dezlegară limbile şi începură a vorbi, mai de una, mai de alta, pînă veni vorba şi despre feciorul pescariului, despre Făt-Frumos.

— Voinic fecior ai, bade pescariule, zice împăratul.

— Voinic şi bun, măria-ta, răspunse pescariul, voinic şi bun; uite, numai din slugit mi-a adus o pereche de desagi plini cu bani de aur şi de argint, şi iar merge să slugească, numa mi-a adus banii să-i cumpăr o leacă de moşioară şi neşte vituţe, că vai rău e, dacă munceşte omul tot în breazdă străină; el vrea să aibă moşioară şi vituţe pe cînd s-a însura.

— Dar de ce nu-l însori? întreabă împăratul.

— Bucuros l-aş însura, zise pescariul, dar el nu vrea, tot zice că mai are vreme, acum se gată să plece înapoi la slugit.

— Ştii ce, zice împăratul, vrere-ai să fii cuscru cu mine?

— Da cum să nu vreau măria-ta? cum să nu vreau, dar oare poate-se una ca asta?

Bietul om gîndea că împăratul ori glumeşte, ori că i s-a cam suit vinarsul la cap, deci nu-şi credea urechilor. Dar împăratul mai umplu odată paharele şi după ce închinară unul altuia, – trimise pe pescariu acasă zicînd:

— Du-te, dragul meu, acasă şi vezi să fim cuscri, spune feciorului hotărîrea noastră şi nu-l mai lăsa să meargă în slugit; mai bine să se facă ginere de împărat, acum capătă fata şi jumătate împărăţie, iar după moartea mea toată; el e vrednic să fie împărat, nu slugă te miri la cine. Ce vremi bune erau acelea în lume cînd era preţuită vrednicia omului, nu ca astăzi, numai bogăţia şi rangul şi starea!

Şi se duse pescariul acasă voios şi spuse babei şi feciorului hotărîrea împăratului, dar Făt-Frumos doară gîndiţi că voia să audă ceva de povestea aceea? Nicidecît! El se gătea de cale, că el pleacă şi el pleacă, că mai mult nu poate rămîne. În zadar zicea tată-său şi mumă-sa:

— Dar ce să mergi? Nu ţi-a fi ţie mai bine aici, într-un sat cu noi, ginere la împăratul Roşu, mîne poimîne împărat? El nici nu vrea să auză de una ca asta, el numai cu o vorbă sta înainte: că adică a făgăduit stăpînei, că atunci şi atunci va fi îndărăt, deci trebuie să plece.

Împăratul, împărăteasa şi fata lor sta ca pe spini, că nu mai vine pescariul cu răspunsul; nici prin minte nu le trecea, că doară feciorul n-ar voi să ieie de nevastă pe o fată de împărat, el un biet fecior de pescar! Nemaiputînd aştepta, iese împăratul la uliţă şi dă în aretul acela unde era casa pescariului, să vază singur ce-i şi cum? Adică acolo era plin de neamuri, care toate stăruiau din toate puterile să facă nunta, cînd a porunci înălţatul împărat şi să mulţumească lui Dumnezeu pentru cinstea la care l-a urcat. Dar el sta rece ca gheaţa şi gata de plecare. Văzînd şi auzind împăratul toate acestea, atîta se înfurie şi se mînie de ruşine, încît porunci ca înaintea casei pescariului să se ridice spînzurători şi să spînzure pe Făt-Frumos, de ce nu vrea să-i ieie fata? Toate se făcură, după cum porunci împăratul, părinţii şi neamurile feciorului plîngeau şi-l rugau să împlinească pofta împăratului, că fata-i frumoasă şi bună... dar el pace! Nu vrea nici să audă de însurat. Atunci împăratul porunci să-l spînzure gîdea; dar cînd îi punea laţul în grumazi, strigă tare: Dar ce vreţi cu mine? Cum pot să mă însor cu fata înălţatului împărat, cînd eu sînt de mult însurat, eu am muiere.

— Cine ţi-e muierea? întrebă împăratul.

— Mîndra Lumei, răspunse feciorul.

Atunci împăratul l-a iertat, oamenii s-au împrăştiat, iar el şi-a luat rămas bun de la părinţi şi s-a întors către curţile lui. După ce a ieşit din sat, şi-a îmbrăcat căpeneagul şi-a încălţat papucii şi şi-a luat bîta în mînă, apoi a bătut în călcîie şi a zis: Să fiu la curţile mele. Şi în minuta aceea a şi fost la curţile lui, dar... le află goale goluţe: Mîndra Lumei ca-n palmă. Acum de unde să ieie el pe Mîndra Lumei, de al cărei dor se topea?

Se ia bietul Făt-Frumos şi se tot duce, se tot duce pe drum înainte, pînă înnoptează bine, dar el nu se opreşte fără tot

merge înainte pînă zăreşte o zare de lumină licurînd dintr-o mică ferestruică. Grăbeşte pînă ajunge acolo, unde şi intră înlăuntru şi dete bineţe la o babă bătrînă, ce află acolo scărmănînd lînă.

— Bună seara, mamă bătrînă. Iar baba-i răspunse:

— Bine făcuşi că-mi ziseşi mamă bătrînă, că de nu-mi ziceai aşa, nu era bine, dar de unde şi pînă unde?

— Eu, mamă bătrînă, sînt Făt-Frumos şi-mi caut muierea, pe Mîndra Lumei şi nu ştiu unde aş da de ea; nu m-ai şti îndrepta unde să o caut?

— Nu, fătul meu, fără stai o leacă, ţi-oi da ceva de cină şi apoi te-i pitula undeva să nu te afle pe aici fiul meu, Soarele. L-oi întreba eu pe el şi de ştie ceva despre ea, mi-a spune de bună seamă, de unde nu, te-a îndrepta Dumnezeu, că-i bun şi milostiv.

Cină Făt-Frumos omeneşte, sărută mîna bătrînei, apoi se puse într-un ungher cu căpeneagul în cap, de nime nu mai ştia că el e în casă, că nu-l vedea. Nu mult după aceea nimeri acasă şi fiul babei, Soarele, şi cum veni, prinse a mirosi prin casă.

— Dar ce ai, dragul mamii, de umbli cu nasul în toate părţile, parcă nu-ţi vine ceva la socoteală?

— Parcă miroase a om pămîntean, mamă, zice Soarele căutînd în toate părţile prin casă.

— Da, a fost aici Făt-Frumos şi m-a rugat să-i spun, unde ar putea afla pe nevasta lui, pe Mîndra Lumei, dar nu i-am ştiut da nici un răspuns; nu cumva ştii tu de ea unde se află?

— Nu, da eu, mamă, nici de nume nu i-am auzit pînă acum.

Auzind Făt-Frumos vorbele Soarelui, se fîştică pe uşă şi hai la drum, nu putea sta locului de dorul nevestei sale.

Şi a tot mers toată noaptea, a doua zi încă s-a tot dus pînă pe înserate, şi n-a dat nici de un om, nici de o casă. Atunci pe înserate zări o rază mică de lumină licărind din ferestruţa unei căscioare. Să văd cine şede aici, îşi gîndi Făt-Frumos şi intră înlăuntru:

— Bună seara, mamă bătrînă, zise către o babă bătrînă, carea depăna un ghem de lînă.

— Bună să-ţi fie inima, răspunse baba; dar de unde şi pînă unde? Cum de umbli pe aceste locuri, pe unde picior de om pămîntean încă n-a călcat?

— Eu, mamă bătrînă, sînt Făt-Frumos, şi-mi caut pe nevasta

mea, pe Mîndra Lumei; nu m-ai şti îndrepta unde s-o aflu?

— Nu, dragul mamii, nici de nume nu i-am auzit, fără voi întreba pe feciorul meu, pe Vîntul, el cum umblă lumea şi ţara, ziua şi noaptea, poate că va fi auzit de ea, că eu nu ştiu. Dar tu-i fi flămînd, hai la masă şi cină ceva, apoi-ţi caută de cale, nu cumva să te afle feciorul meu aci şi într-o bobotă să-ţi facă ceva rău; apoi mîne după ce a pleca feciorul meu de acasă, să vii că-ţi voi spune de Mîndra Lumei, că o să-l întreb îndată ce va sosi.

Cină feciorul omeneşte şi apoi-şi luă rămas bun de la babă, ca şi cînd ar merge, dar rămase după uşă cu căpeneagul cel vrăjit în cap, de nime nu-l vedea! Ori cine ar fi jurat că nu-i nime acolo.

Într-un tîrziu sosi şi Vîntul acasă, tot fluierînd ca feciorii cînd vin din şezătoare.

— Bună seara, mamă, zise încă de la fereastră.

— Bună să-ţi fie inima, puiule, îi răspunde bătrîna rîzînd voioasă că-i vine feciorul cu voie bună acasă; apoi mai adause:

— Cam tîrziu vii, prăşcăule, ce mă laşi să te aştept atîta cu cina-n masă; de s-a fi răcit – să ştii că rece-i mînca-o.

— Bună-i şi rece, mamă, dar nu ştiu ce miroase pe aci, parcă a om pămîntean?

— A fost, puiule, un biet fecior necăjit p-aici, Făt-Frumos şi m-a rugat, doară l-ai şti îndrepta unde şi-ar afla nevasta, pe Mîndra Lumei? Eu i-am spus că nu ştiu precum nici nu ştiu, apoi i-am dat ceva de cină şi s-a ca mai dus.

— Ducă-se învîrtindu-se, că Mîndra Lumii e mireasa mea; azi ne-am logodit şi mîne ne cununăm, apoi poate sufla-n păsat de dorul ei.

Făt-Frumos bine auzea toate, dar nu zicea nimic, fără îşi gîndea: Vom vedea mîne, care pe care?

A doua zi Vîntul prinse caii cei mai frumoşi la hinteu, puse cocişul cel de paradă în capră, să sui în ziţ şi porni la nuntă, dar Făt-Frumos de mult era în ziţ de cînd punea cocişul hamurile pe cai; şi cînd plecară, de zise Vîntul: rămas bun, mamă, pe seară vin cu muiere, Mîndra Lumei îţi va fi noră! atunci Făt-Frumos pliosc! cu o palmă la Vîntul preste ochi, de tot scîntei verzi i se năzăreau. Esta-i mărăsin rău, îşi gîndi el numai dracul m-a putut pălmui atît de straşnic, fără a-l vedea, pe semne-i mînios pe mine că ce iau pe Mîndra Lumei; că şi mîndră-i, bat-o norocul, n-are ce nu fi pismos pe mine, cine ştie că azi mă cunun cu ea.

Caii zburau ca vîntul prin slava norilor şi cînd fură la porţile cetăţii se opriră, pînă va ieşi Mîndra Lumei, stăpîna curţilor, să-i deschidă. Cum se opriră caii cu trăsura, Făt-Frumos dădu de trei ori în călcîie şi zise:

— Să fiu înlăuntru la Mîndra mea! Şi în clipita aceea fu în palută lîngă Mîndra Lumei.

— Bun găsitul, drăguţă!

— Bun ajunsul, scumpule, sosişi abia?

— M-a adus ibovnicul tău, Vîntul, în căruţa lui pîn la poartă, nu-l auzi cum te strigă să-i deschizi?

— Mai strige, că n-are alt lucru. M-am logodit ieri cu el, ce-i drept, că sta tot narnă, dar bine ştiam că tu vii; apoi o ţîr de lecţie nici ţie nu-ţi strică, că nu m-ai ascultat: ai spus că eşti însurat şi că chiar eu ţi-s muiere.

— Mă duc acum să-l trimit de unde a venit; hai ascultă cît de bine ne înţelegem.

Şi se duse Mîndra Lumei pîn' la poarta cea mare, care era de fier şi înaltă pînă-n înaltul cerului, de nici pasărea nu putea străbate peste ea. Dacă fu la poartă strigă. Cine bate-n poartă?

Iar Vîntul îi răspunde:

— Eu, ibovnicul tău, dar ce întîrzii atîta?

— Să vezi, răspunse Mîndra Lumei, mi-am perdut cheia porţii şi am fost la faurul de mi-a făcut alta; acum pe cînd sosesc acasă cu cea nouă aflu şi cea veche şi-s cu două chei; ce zici tu: să folosesc cea veche, ori cea nouă?

— Ba tu să foloseşti cea veche, că o cunoşti…

— Atunci dar du-te de unde-ai venit, că-i aici Făt-Frumos, bărbatul meu cel credincios, cel dintîi, că tu ţi-ai rupt legea.

Şi se mînie Vîntul pentru ruşinea ce-l mîncase şi suflă cu turbat, dar nici un rău nu putea face celor din curţi, la Mîndra Lumei şi la Făt-Frumos. Rupt-a copaci în furia lui, surpat-a păduri întregi, iar Făt-Frumos şi cu Mîndra Lumei rîdeau cu hohot, ca de un nebun, rîdeau şi se jucau, şi – de n-au murit, şi astăzi trăiesc, şi rîd de suflarea vîntului. Vîntul însă, de cîte ori îşi aduce aminte cum l-a păcălit Mîndra Lumei, totdeauna face pozne şi minuni în furia lui. Nici n-a mai umblat a peţi de atunci, a rămas holtei tomnatic; de aceea-i şi totdeauna mînios şi îndîrjit, ca o fată bătrînă.

Culeasă de George Pop, învăţător în
Giumelciş Sălagiu.

FATA PAJURII

Zice că a fost odată un împărat şi împăratul acela avea doi copii, un fecior şi o fată. Cînd a fost feciorul mare, colea cît oamenii, l-a chemat tată-său deoparte şi i-a zis:

— Dragul tatii, uite, eşti cît oamenii, vezi de te însoară, că eu sînt bătrîn, nu ştiu ora şi ceasul, cînd m-oi duce cu scînduri, soru-ta s-a mărita, că-i umblă destui peţitori, atunci ce-i şti tu face singur, că mamă n-ai? N-a fi cine să te spele, să te cîrpească, să-ţi facă cîte o ţîr de mîncăruşă bună, cum eşti dedat, dragul tatii; fă şi tu ce fac alţi feciori de vîrsta ta, şi cum am făcut şi eu cînd eram ca tine.

Aşa a zis împăratul, iar feciorul l-a ascultat pînă-n capăt, ca un fecior bun ce era, apoi s-a gîndit şi răzgîndit ce-i de făcut? Că – adevărul vorbind – el încă de mult umbla cu gîndul însuratului, dar nu afla nici o fată pe plăcere, că, de, era fecior de împărat, gingaş şi-nţînat, cum numai feciorii de împărat sînt. Era ea o fată, care-i plăcea, dar îi era groază să se gîndească că doară ar putea-o avea de soţie, că aceea era soru-sa. Iar altă fată pe lume cît a umblat şi cît a văzut, ca soru-sa n-a mai văzut şi alta nu-i trebuia, numai ea, ori de s-ar afla undeva una tocmai ca ea.

Îngîndurat cum era, intră la soru-sa. Aceea, cum îl văzu aşa pus pe gînduri, îl întrebă ca o bună soră ce era, că ce-i e? Iar el se pune p-un scăunaş lîngă ea şi începe a-i spune, că uite tată-său stă de el să se însoare.

— Ei bine, zice soru-sa, tata are numai dreptate, cînd zice că ţi-ar fi vremea să te aşezi şi tu odată, că uite, tata-i bătrîn, mîne-poimîne poate să moară, atunci rămîi tu împărat şi gîndurile împărăţiei nu ţi-or da timp să te mai gîndeşti şi la însurat; apoi împărat holtei cum să fii? Vezi tu că toţi împăraţii-s însuraţi.

— Aşa-i, soră dragă, zice feciorul, eu bucuros m-aş însura, că bine văd eu, că drept are tata şi drept ai şi tu, bine vorbiţi voi amîndoi, dar…

— Ce dar? vezi numai şi te uită, că lungă-i şi lată împărăţia noastră, se află în ea fete cîtă frunză şi iarbă, poţi cerca şi pe la împăraţii din ţările vecine, cum umblă feciorii pe unde ştiu că sînt fete, vezi tu cum vin şi pe la noi, de cînd am apucat eu fată mare.

— Aşa-i, soră dragă, uitatu-m-am eu printre fete, cît am umblat în lungul şi în latul împărăţiei noastre; dar fată ca tine n-

am aflat, mie numai de tine mi-e drag, şi numai pe tine vreau să te am de nevastă.

— O, bată-te iştanţiile de frate, ce ai stat tu a gîndi? Unde ai mai şi auzit una ca asta, să se ieie soră cu frate? Nu-i largă lumea, nu sînt fete destule? Du-te-n lume şi caută, că nu cred eu că nu-i afla şi mai altcum decît mine!

Acum n-a mai zis feciorul nimic, fără a ieşit afară şi s-a dus aţă la ţiganul din capul satului. Ţiganul, cum îl văzu, se ridică de lîngă ileu, îşi luă cămaşa-n spate (că era ţiganul meşter mare, lucra şi fără cărbuni, şi cînd lucra, ca să aibă mai bun spor, arunca cămaşa cît colo de pe el, numai traista o ţinea de-a grumazi şi ţevea pipei întoarsă-n gură), şi punîndu-şi mînile pe piept dădu bineţe la feciorul împăratului:

— Fie-ţi faţa cinstită, domnişorule.

— Să trăeşti! zise feciorul împăratului, apoi se băgă la el în bordei şi porunci să-i facă o păreche de opinci de fier şi o bîtă de oţel.

Şi se apucă faraonul de lucru, el da din ciocan, feciorul împăratului din baros, şi – cît ai trage o pipă de tabac, îi gătă şi bîta şi opincile. Apoi merse cu feciorul la împăratul acasă, acela-i dete patru cupe de grăunţe, mai ceru un vojoiaş de curechiu şi o ţîr de rîncezeală, şi pînă nu i le dădu, nu se văzu urnit din curtea împăratului.

Iar feciorul, chiar a doua zi dimineaţa, îşi luă opincile cele de fier în picioare şi băţul cel de oţel în mînă, şi hai la peţit! Umblat-a împărăţia lor lungiş şi curmeziş, dar fată ca soru-sa n-a găsit; merse şi prin împărăţiile vecine, pînă i s-au spart opincile şi i s-a ros băţul, dar fată pe plac, ca să fie chiar ca soru-sa, n-a aflat; una era prea cacioră, alta i se părea prea bălţată, una prea albă, alta prea neagră, şi nici una pe plac. Şi se întoarse acasă fără ispravă, şi iară merse la faraonul din capul satului, şi-i mai dădu o cupă de fărină şi un pachet de tabac pîn’ ce-i cîrpi opincile cele de fier şi-i nădi băţul cel de oţel. Cum şi le văzu tocmite, porni iar la cale, şi umblă pînă tot ferferiţă i se făcură opincile, iar băţul era mai numai de o palmă de lung, ca un răsteu mic. Atunci se întoarse acasă şi nu mai voi să meargă nicăiri, ci zise către soru-sa:

— Soră, făcutu-mi-am opinci de fier şi bîtă de oţel, şi umblat-am pînă le-am odovăit, dar fată ca tine n-am aflat. Deci, se vede, că aşa este scris, ca tu să-mi fii mie muiere, hai să ne

cununăm.

— Nu se poate, frate dragă, zise soru-sa, nu se poate nici decît; fără fii pe pace, o să merg eu a peţi în locul tău, dar de voi fi mai norocoasă decît tine?

Şi se luă soru-sa la cale, lin şi chitilin, dar merse tot înainte pînă a ajuns la Sfînta Miercuri.

— Bună ziua, maică sfîntă!

— Să fii sănătoasă, drăguţă; dar ce vînturi te poartă p-aici pe unde picior de om pămîntean încă n-a călcat?

— D-apoi, uite, maică sfîntă eu sînt fată de împărat, am numai un frate şi pe tata. Noi tot stăm cu frate-meu să se însoare, că-i e vremea, dar el zice, că numai aşa s-a însura, de va afla o fată chiar ca mine, ori de nu – să mă mărit eu după el. Eu una ca aceea nu o pot face, deci am plecat în lume, doar voi afla undeva o fată chiar ca mine, s-o peţesc pentru frate-meu; fii bună şi mă îndrumă, unde aş da eu de o fată chiar ca mine?

— Bucuroasă te-aş îndruma, draga mătuşii, dar nu ştiu; fără mergi, draga mătuşii, la soru-mea, la Sfînta Vineri; doar ea te-a şti îndrepta. Ia peria asta cu tine, te miri de ce ţi-a fi bună în lunga ta călătorie!

Şi s-a luat fata iară la drum şi s-a tot dus, s-a tot dus, pînă a ajuns la casa sfintei Vineri. Sfînta Vineri era acasă şi cum o văzu, o întrebă:

— Dar ce umbli p-aicea, drăguţă, pe unde picior de om pămîntean încă n-a călcat?

— D-apoi, uite, maică sfîntă, de ce potcă şi de ce năpaste dau cu frate-meu, că el nu vrea să se însoare făr’ cu mine, ori cu una care să fie chiar ca mine; eu m-ar bate Dumnezeu, să mă mărit după frate-meu cîtă vreme sînt destui streini, dar el stă narnă de mine, că de nu vreau să mă mărit după el, să-i caut o fată chiar ca mine. De aceea am venit să te rog, să faci bine să mă îndrepţi: unde aş şti eu afla o fată chiar ca mine, să o duc fratelui meu muiere?

Sfînta Vineri o ascultă cu băgare de seamă, apoi îi răspunse: Draga mătuşii, eu bucuros te-aş îndrepta, dar nu ştiu unde, fără mergi pînă la soru-mea, la sfînta Duminecă; dacă nici ea nu te-a şti îndrepta, atunci nime nu te mai îndreaptă. Să iai, drăguţă, cutea asta şi să ai grijă de ea, te miri de ce ţi-a fi bună în lunga ta călătorie.

Plecă fata supărată şi de la Sfînta Vineri, după ce-i sărută

mîna, de bună seamă ca o bună fată ce era, şi se tot duse, se tot duse, multă lume şi ţară, pînă nimeri la o căsuţă mică şi frumuşică, pîn' la casa Sfintei Dumineci. Întră înlăuntru, dar nu află pe nime, că Sfînta Duminecă era la biserică. După ce se odihni puţin, se puse fata şi făcu rînd bun prin casă, mătură, şterse de praf, spălă vasele, apoi se puse într-un colţ de casă şi aşteptă pînă va veni Sfînta Duminecă acasă. Nu mult după aceea nimeri şi Sfînta Duminecă acasă şi mult se bucură de rîndul cel bun ce-l afla acasă, şi zise plină de bucurie: Oare cine mi-a făcut mie binele acesta să-i fac şi eu vreun bine? Atunci fata cea de împărat ieşi din ungheriu, sărută mîna Sfintei Dumineci şi-i spuse că iată ea a cutezat de a făcut rîndul prin casă.

— Şi cine eşti tu, nepoţică? de unde eşti? şi cum de te-ai zărăstit p-aici, pe unde picior de om încă n-a călcat?

— D-apoi, maică sfîntă, eu sînt fată de împărat şi am venit să te rog, doară m-ai şti îndrepta undeva la o fată chiar ca mine, că am un frate care nu vrea să se însoare pînă nu şi-a afla o fată chiar ca mine, ori apoi să mă mărit eu după el. Iar eu mă tem de Dumnezeu, să fac un lucru ca acela, mai bine m-am pus pe căutate, doară-doară voi afla undeva o fată chiar ca mine, că el a umblat, săracul, pînă tot şi-a odovăit o păreche de opinci de fier, şi toată i s-a ros o bîtă de oţel, dar fată pe plăcere, care să fie chiar ca mine, n-a aflat.

— O, draga mătuşii, eu ştiu o fată, chiar ca tine, Fata Pajurii, care şede colo în curţile cele de piatră, ce să văd în vîrful muntelui de aici spre miazănoapte. Aceea-i întru toate ca tine. Du-te şi-ţi cearcă norocul, doară o vei putea amăgi să vină cu tine. Na, draga mătuşii, năframa asta, te miri la ce ţi-a prinde bine în călătoria asta lungă.

Acum pleacă biata fată mai îngrozită că auzise ea multe despre Pajura, cum adică mănîncă numai oameni, şi cît este de înfiorătoare, că este cu două capete. Dar îşi făcu cruce, îşi luă rămas bun de la Sfînta Duminecă, îi sărută mîna şi plecă. Multă vreme a tot mers ea pînă a ajuns la munte, iar cînd a fost la curtea cea de piatră, de abia mai putea de ostenită. Nici nu mai umblă întrebînd, fără intră înăuntru. Adică la o măsuţă află o fată întru toate ca ea, de ai fi jurat că-s surori gemene. Cum intră, îi sări în grumazi, o sărută şi-i zise:

— Bună ziua, soro!

— Bună să-ţi fie inima, soro! şi nu se puteau mira din destul, cum de seamănă ele aşa tare una cu alta. Fata cea de împărat a fost cules venind nişte flori atît de frumoase, cum nu văzuse Fata Pajurii nici cînd, şi se tot uita la ele, dar îi era ruşine să le ceară. Fata cea de împărat bine vedea, la ce se uită ea, deci îi zise:

— Te miri, soro, de florile mele, hai cu mine, că mai frumoase-ţi voi arăta şi vei putea culege cîte ţi-or plăcea.

— Bucuroasă aş merge cu tine, zise Fata Pajurei, dar mă tem de mama, că acuşi o să sosească, şi de nu mă află acasă, vai de capul meu va fi; fără stau pînă a veni ea acasă, apoi după ce va pleca ea d-acasă, putem merge, că trei zile nu mai vine, după ce pleacă odată.

Atunci numai auziră sunet mare, ca de o vijelie grozavă.

— Vai, tu soră, ce vînt mare-i afară, zise fata cea de împărat. Pe la noi niciodată nu-i aşa vijelia mare.

— Hei, răspunse Fata Pajurei, că nu-i vijelie, e harnica de mamă; iară vine mînioasă acasă, te miri ce i s-a mai întîmplat! Hai iute colea sub covată să nu te vadă în furia cea dintîi, că te şi înghite. Fata cea de împărat se vîrî iute sub covată şi Fata Pajurei se puse pe covată. Atunci intră mamiţa de Pajură, roşie ca para focului de mînie şi încă din uşă zise: pe cine ai ascuns sub covată?

— N-am ascuns, mamă, pe nime.

— N-ai ascuns pe nime? Mie cutezi tu a-mi minţi? Cară-te dară de pe covată, să caut eu.

— Mamă… mamă, fie-ţi milă, e o fată săracă, a fugit de lume şi a nimerit la noi, aşa e de bună şi aşa seamănă cu mine, de gîndeşti că sîntem dintr-un măr tăiate: să nu o mănînci, mamă dragă.

— Scoate-o afară, – răcni Pajura.

— Că-i mînca-o, mamă…

— Scoate-o afară, îţi poruncesc! Şi atunci îi dădu una cu aripile peste cap, de se răsturnă de pe covată ca un bostan. Apoi răsturnă covata şi îndată înghiţi pe fata cea de împărat, toată odată, aşa cum era, cu haine cu tot.

Atunci începu Fata Pajurei a plînge şi a se dăoli:

— Mamă, mamă, de nu scoţi pe sora mea cea dulce, mă prăpădesc şi eu, mă arunc colo în fîntînă, ori mă spînzur, să nu mă ai nici pe mine, dacă nu lăsaşi în pace pe biata fată, care nici

un rău nu ţi-a făcut.

Şi-i păru rău Pajurei că a înghiţit fata, deci se opinti odată şi o scoase iară afară, vie şi frumoasă, după cum fusese.

A doua zi, Pajura plecă de acasă des de dimineaţă. Deci se sfătuiesc fetele să meargă după flori. Şi pleacă şi găseau tot din ce în ce flori mai frumoase, pînă se depărtară hăt tare de curţile Pajurei. Atunci auziră în văzduh sunet mare, ca de vijelie groaznică.

— Vine mama după noi, zise Fata Pajurei, hai să fugim, că pe amîndouă ne mănîncă de mînioasă ce e. Şi prinseră fetele a fugi pe munte la vale, dar şi Pajura fugea după ele, cît era p-aci să le ajungă. Atunci scăpă fata cea de împărat peria din mînă de frică şi se făcu din ea o pădure mare, mare şi deasă, dintr-un capăt de lume pînă-n celălalt, şi pînă-n ceri de înaltă şi deasă, Doamne, de nici degetul nu-l puteai băga prin ea.

Cînd văzu Pajura una ca asta, gîndeai că plesneşte de necaz; cercă să zboare pe deasupra pădurei, dar nimereşte cu capetele de ceri şi nu mai poate; dă să meargă pe la un capăt de pădure, merge pînă la capătul lumii şi tot la capătul pădurii nu mai ajunge; cearcă doară va putea străbate pe la celălalt capăt – dar pace! nu-i chip să-i deie de capăt! Atunci Pajura, mînioasă cum era, se pune a roade la pădure, şi roade la ea ca capra la curechi şi-şi face prin ea cale de puteau merge trei cară alăturea şi hai după fete! Dar ele erau acum hăt departe. Pajura însă dă a fugi şi mai tare după ele. Dar cînd era cît p-aci să pună brînca pe ele, scăpă fata cea de împărat cutea din mînă şi se făcu, Doamne, un zid dintr-un capăt de lume pînă-n celălalt de lung, pînă-n naltul ceriului de înalt şi gros de puteau merge pe el 12 cară alăturea. Acum nu mai cercă Pajura să sboare peste el, nici să meargă pîn’ la capătul lui, ci prinse numaidecît a roade; şi roase şi roase, pînă-şi făcu prin el cale de putu ieşi şi hai după fete. Cînd erau fetele aproape de casa Sfintei Dumineci, Pajura le mai ajungea. Atunci iese Sfînta Duminecă din casă şi cum vede primejdia fetelor, strigă fetei de împărat:

— Aruncă, drăguţă, de la grumazi năframa ce ţi-am dat-o eu. Şi cum o aruncă, se făcu Doamne un tău mare, mare, de la un cap de lume pînă-n celălalt şi afund, Doamne! şi lat, de te îngrozeai uitîndu-te la valurile cele turbate; şi tăul era de lapte dulce.

— Acum sînteţi scăpate! zise Sfînta Duminecă. Dar Pajura nu

să se ogoaie şi să meargă de unde a venit, ci se pune a bea la lapte, şi bea, şi bea să sece ea tăul. Dar de unde? în loc să sece tăul, plesni rînza în ea şi muri. De atunci nu mai sînt Pajure cu 2 capete, că pînă atunci erau, precum se şi văd tipărite pe banii cei împărăteşti.

Fetele au mulţămit la Sfînta Duminecă, apoi au plecat cătră casă, pe la Sfînta Vinere şi pe la Sfînta Miercure. Sfînta Duminecă a spus la Fata Pajurei aşa, că o vedea îngîndurată:

— Draga mătuşii, nu fi tu îngîndurată, mergi tu cu fărtată-ta pînă la ei acasă şi te mărită după fratele ei; căci nici tu nu eşti Fata Pajurei, tu eşti fată de împărat, numai cît te furase Pajura cînd erai mică, te-a fost scos mumă-ta cu leagănul la soare, şi pînă a intrat după ceva în casă – Pajura s-a repezit şi te-a furat, dar fiind frumuşică nu te-a mîncat, ci te-a crescut pînă ai fost cît eşti de mare.

Auzind fetele una ca asta, se bucurară şi merseră aţă la împăratul acasă. Cînd fură acolo, nici împăratul, nici feciorul împăratului nu le putură deosebi una din alta, nu ştiau care-i fata lor şi care-i Fata Pajurei, pînă nu spuseră ele. Atunci împăratul fu voios că-şi vede iar fata şi că peste scurtă vreme şi-a însura feciorul.

Nici nu trecu mult şi numai ne cheamă la nuntă. Nici nuntă cu aceea nu s-a mai făcut de mult; dar nime, nici chiar mirele nu ştia, care-i mireasa şi care-i soru-sa. Ca să le poată cunoaşte, a poruncit la aurari de au făcut o păreche de cercei, pe care era tipărită Pajura cu 2 capete şi-i dădu împărătesei celei tinere să-i poarte şi să se ştie, că ea-i Fata Pajurii, care de n-a murit şi astăzi trăieşte.

Culeasă de George Popa, şcolar în Brad.

ISTEAŢĂ DIN SEAMĂ AFARĂ

Zice că a fost ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti, au fost odată doi fraţi, unul mai mare şi putred de bogat, celălalt mai mic şi sărac lipit pămîntului. Cel mai mare adică luase cu habca tot ce rămase de părinţi: moşia, vite, casă… tot tot, de nu lăsase fratelui său nimic, dar chiar nimic odată. Cel mai mare era însurat, luase o fată bogată şi astfel din bogat ce fusese, acum era ca un boieri de cei mari. Cel mai mic sluji prin sat pînă se făcu cît oamenii, apoi se însură şi el şi luă o fată iară săracă, ca şi el şi se aşezară într-un bordeiaş în capătul satului. Acolo şedeau ei şi toată săptămîna lucrau pe la cei oameni pe plată, iar seara trăgeau la bordeiul lor. La vreun an după ce s-au luat, le dărui Dumnezeu o fetiţă atît de mîndră şi de frumoasă, cum nu mai era în şapte sate. Iar cînd o botezară, nănaşii o cinstiră cu o viţea mică. Bucuria lor că au şi ei ceva. Dar şi aveau de ce se bucura, că sănătoşi erau amîndoi, fetiţa le era frumoasă şi sănătoasă şi creştea ca din apă şi se făcea din zi în zi tot mai sprintenă şi mai frumoasă; iar viţica în cîţiva ani, grijită bine, se făcu vacă mare, cum nu mai era alta în sat. Numai cîteodată erau îngînduraţi, cînd îşi aduceau aminte, că nu au pămînt, ci trebuie să lucre tot în breazdă streină şi cînd îşi aduceau aminte, că după dreptate ar trebui să le deie frate-său şi lor din moşia părintească. Dar iar se întăreau în fire şi ziceau:

— De ce vom fi vrednici, ni-a da şi nouă Dumnezeu. Dar copila creştea ca din apă; cînd era de 2 ani, era ca altele de 8, cînd era de 5 ani, ai fi jurat că-i de 15, şi ei nu se puteau destul mira, de unde vine aceasta? Las’ că rău nu le era de ajutorinţă, lucra tot lucrul într-o brazdă cu ei şi din lucrul mînilor îşi însemnau cele trebuincioase lor şi nutreţ vacei, care acum era cu viţel şi de lapte mult şi gros, ca grosciorul.

Bocotanul nu avea nici un copil.

Într-o primăvară se sfătuieşte săracul cu muierea şi cu fetiţa, oare să vîndă vaca şi să-şi cumpere şi ei o holdă, că vai rău e cînd n-ai tu locşorul tău, unde să semeni ce vreai şi să culegi cît dă Dumnezeu?

Cînd vorbeau ei aşa, iată nimereşte la ei frate-său, bocotanul, care de cînd e nu le trecuse pragul. Oare ce-a mai fi şi asta? se gîndiră ei, dîndu-i scaun de odihnă, ca la un bocotan ce era.

— Ştiţi de ce am venit? întrebă bocotanul, după ce se puse pe un scaun, fălos, ca bocotanii.

— D-apoi ştim, dacă ne vei spune, răspunse săracul.

— Apoi uite, începe bocotanul, voi fînaţe n-aveţi; să ţineţi vaca cu nutreţ de cumpărat nu să plăteşte, că-i destul că cumpăraţi bucate pentru voi; dar am venit să facem noi un tîrg. Uite vă dau moina cea de pe răzoare vouă de veci, şi să-mi daţi mie vaca, că ale mele vaci toate au rămas sterpe şi mi-e ruşine de lume, să n-am eu lapte-n casă. Ce ziceţi?

Săracul se gîndi: cum n-ar fi bine să avem şi noi o moină, dar cea de pe răzoare cu care ne îmbie frate-meu, tot parcă-i prea plină de spini şi înţelenită din veci, că nici tata n-o prea lucra, numai rar, la 5-6 ani odată. Dar, fiindcă-i din moşia părintească, aş vrea s-o am; apoi grăi:

— Bine, frate, fie cum vrei dumneata, dar fii bun şi-mi dă plugul să o ar după ce voi lăzui-o de spini şi de mărăcini.

— Bucuros, răspunse bocotanul.

— Şi dumineca, cînd nu sîntem la lucru pe la oameni, fii bun şi ne dă cîte o cupşoară de lapte de la Steluca (că Steluca era numele vacii, fiindcă era galbenă, cu o stea albă în frunte), zise fetiţa.

— Bucuros, răspunse iară bocotanul.

Tîrgul fiind gata, bocotanul duce vaca la el, iar frate-său se pune şi merge aţă la moină cu muiere şi cu fată cu tot şi prind a lăzui: scoteau spinii şi mărăcinii din pămînt cu rădăcină cu tot, cu ajutorul toporului şi a sapelor, în vreo două săptămîni toată moina era curăţită ca palma, numai arată trebuia. Deci merse săracul la frate-său să-i deie plugul să o are; dar acela, ca toţi zgîrciţii, nu voi în cinste, iar bani încă-i era ruşine să ceară, ca de la un frate, parte că ştia că n-are şi parte că se simţea dator de cînd cu tîrgul cu vaca; deci nu voi, şi pace.

Lapte încă nu le dădea nici cînd de la Steluca. Dar săracul tot nu se supără rău; merse la nănaşu-său, îi făgădui cîteva zile de lucru, şi acela-i dete plugul cu cei patru boi şi în două zile-şi ară moina şi o semănă cu grîu de primăvară.

Acum era voios sărmanul, că are şi el o holdă de grîu curat, holda lui, unde va secera el cu muierea şi cu copila lui, grîul lui, care l-a face stog înaintea căsuţii lui; acolo l-a îmblăti el cu muierea şi cu copila lui şi l-a pune tot colo în hambare în podul casei lui, şi n-a mai trebui să cumpere cu mierţa şi cu cupa.

Puteai prinde iepuri cu el, de voios ce era. Şi mergea el mai în toată ziua pînă la holdă, cu muiere şi cu copilă cu tot şi stau şi se uitau ceasuri întregi, şi parcă vedeau cum creşte holda înaintea ochilor lor, şi nici a gremujda nu cutezau, nu cumva holda să se sparie şi să nu mai crească. Şi drept e că holdă ca aceea nu era în tot hotarul, că pămîntul fusese odihnit, iar acum săracul îl lucrase cum numai a ştiut el mai bine. Cînd era colo aproape de secere, îţi rîdea inima uitîndu-te la ea. Nici nu mai trecea acum nici o zi să nu meargă bietul om să o vadă, ba mai totdeauna mergea cu muiere şi cu copilă cu tot. Dar cînd era aproape să intre cu secerile în ea, îi opreşte bocotanul cu primarul satului, ca să nu între în holdă, că strică tîrgul, că vaca-i rea, că nu dă lapte, că-i teacă, că-i pungă, destul că-l opreşte şi le duce vaca acasă, slabă, numai pielea pe oase, şi viţelul numai ca un căţel, că bocotanul nu grijise de ele cum ar fi trebuit, de zgîrcit nu se îndura să le deie hrană de ajuns. Atunci zice fetiţa:

— Tată, pînă la împăratul nu-i cel lucru mare de mers, că-i numai în satul vecin, du-te dumneata chiar la el şi-i spune, ce păţeşti cu unchiul.

— Duce-m-oi, draga tatii, dar bine ştiu că şi împăratul ca şi primarul nostru, va ţine cu el, că-i bogat, nu cu neşte nemernici de săraci ca noi.

— Ba du-te, tată, şi să vezi că nu ţi-a părea rău.

— Duce-m-oi, dar voi mergeţi la holdă şi tăiaţi ceva mîncare pentru biata vacă şi pentru viţel de pe cele răzoare, că vedeţi că-s mai moarte de foame, de la harnicul ăst de frate.

Şi aşa făcură. Ele merseră amîndouă la holdă şi cît clipeşti aduseră cîte o legătură de iarbă-n cap, iar el merse pe la frate-său şi-l cheamă la împăratul.

— Bucuros, zise bocotanul, merg şi la şapte împăraţi, numai ca să nu zici că-ţi fac nedreptate, că tot aşa am auzit că-ţi umblă gura, că te mănînc cu nedreptul.

Şi se luară la drum şi minteni fură în satul împăratului. Împăratul era un fecior holtei, cam fuicaş, cum ziceau unii, dar tare drept, cum ziceau alţii.

— Noa, dar ce veste-mi aduceţi, dragii mei? îi întrebă împăratul, după ce se apropiară cu pălăriile în mînă, cum se cade înaintea unui împărat.

— Am venit, măria-ta, începe bocotanul, că nemernicul ăst de calic zice că-i fac nedreptate; să ne judeci şi măria-ta, că

primăriul nostru ni-a făcut dreptate, dar calicul nu vrea să steie pe judecata primarului.

— Ei şi ce pricină aveţi?

— D-apoi lucrul stă aşa, începe bocotanul, că astă primăvară i-am dat o drăguţă de moină, pe care acum are o holdă de-i vrednică trei sute bune şi el mi-a dat o cioloagă de văcuţă de nu-i vrednică nici treizeci de florinţi, acum aş strica tîrgul, că mă rîde lumea, măria-ta, dar el ducucitul nu vrea. Eu i-am şi dus vaca acasă cu primarul, dar el stă narnă c-a secera holda şi una ca asta nu-i cu drept, ştie tot satul.

— Destul! zice împăratul. Apoi întorcîndu-se către sărac îl întrebă:

— Dar tu de ce zici, că nu-i dreaptă judecata primăriului?

— Apoi, măria-ta, să-ţi spun lucrul din fir în păr cum stă. Eu cu dumnealui sînt frate. Cînd mi-au murit părinţii, dumnealui era fecior holtei, iar eu copil ca de opt ani. Dumnealui s-a însurat, a luat o fată bogată, a luat în stăpînire tot ce ne rămăsese de la părinţi, iar pe mine m-a alungat pe uliţele oamenilor. Văzînd lucrul cum stă, m-am băgat sluguţă, mai întîi la gîşte, apoi la miel, după aceea la vaci şi boi, pînă am crescut cît sînt de mare. Atunci m-am însurat. Muierea mea a avut o căsuţă, iar fratele meu din moşia şi din averea părintească nu mi-a dat nici cîtu-i negru sub unghie. La anul după ce m-am însurat, ne-a dăruit Dumnezeu cu o fetiţă. Iar la botezul ei ne-a cinstit nănaşul cu o viţea mică. Am crescut-o mare. Astă primăvară a fătat. Frate-meu a venit să i-o dau lui că-mi dă o moină. Moina era plină de spini şi de mărăcini, dar fiind din moşia părintească am primit-o şi i-am dat vacă grasă şi frumoasă ca un bujor, cu viţel sub ea ca un bumbuţ. Înţelesul a fost să-mi dea plugul să-mi ar moina şi duminecile să ne dea cîte o cupşoară de lapte de la vaca ce i-o dădurăm noi. Eu cu muierea şi cu copila mea lăzuirăm cîteva săptămîni la moină, pînă o făcurăm ca palma, apoi mă rugai la fratele să-mi dea plugul, dar nu voi. Lapte de la vacă încă nu mi-a dat. Am lucrat, măria-ta, în sat, de mi-am căpătat plug să-mi ar moina şi am sămănat-o cu grîu de primăvară. Drept că Dumnezeu s-a milostivit, de grîul s-a făcut tare frumos. Acum, cînd grîul e de secere, după atîta muncă, după ce mîncă şi lăptişorul vacei, după ce o hămisi cu foamea şi pe ea şi viţelul, mi-o ţipă pe cap să-i dau eu holda lucrată şi grijită, numai să bagi secerea-n ea; cu dreptate-i una ca asta, măria-ta?

Împăratul bine vedea al cui e dreptul, dar vă spusei că era tînăr şi zburdat, încît zicea că-i fuicaş, deci îşi gîndi: Să fac o glumă. Apoi le răspunse:

— Veţi merge acasă şi mîne veţi veni iară şi care-mi va şti spune: ce-i mai iute? ce-i mai dulce? şi ce-i mai moale? a aceluia va fi şi vaca cu viţelul şi holda pe veci.

Acum îşi luară fraţii rămas bun de la împăratul şi merseră cătră casă: bocotanul fălos, iar săracul supărat. După ce ajunse bocotanul acasă, îl întrebă muierea, ce dreptate li-a făcut împăratul? Dar acela răspunse, că mîne s-a rupe legea, a aceluia va fi şi vaca cu viţelul şi holda pe veci, care i-a şti spune ce-i mai iute? ce-i mai dulce? şi ce-i mai moale?

— Oh! dragul meu bărbat, zise bocotana, tu vei spune, că mai iute e armăsarul nostru, mai dulce mierea noastră cea de doi ani şi mai moale dricala noastră cea de lînă. Cu aceasta bogatul se simţi îndestulit, deci se culcă şi dormi liniştit pîn-a doua zi.

Dar după ce ajunse sărmanul acasă supărat, îl întrebară şi pe el muierea şi copila:

— Da ce judecată v-a făcut împăratul? Iar el răspunse cum şi ce şi să puse îngîndurat pe o laviţă.

— Nu te supăra nimica, tată, zise fetiţa, culcă-te şi te odihneşte, c-a fi cum va rîndui Dumnezeu. Doară noi sîntem trei, mai mult vom putea gîndi decît unchiul, că ei-s numai doi, el cu mătuşa.

Dar unde să poată bietul om a aţipi? Cît fu noptiţa de lungă, se tot înturna de pe o latură pe alta; şi gîndindu-se la întrebările împăratului, somnul fugea de el ca dracul de tămîie. Cînd se omizi de ziuă se sculă să-şi hrănească vaca şi să meargă la împăratul, dar nici un răspuns nu nimerise. Copila însă era în tălpi şi zise:

— Tată, nu fi supărat; dumneata lasă pe unchiul să răspundă întîi, iar cînd ţi-a veni rîndul dumitale, dumneata să zici aşa: măria-ta, mai iute-i soarele, că într-o zi ocoleşte toată lumea; mai dulce-i pămîntul, că el îndulceşte pe toată făptura şi mai moale-i palma, că pe ea o pui sub cap cînd vrei să te odihneşti bine.

Acum începu a se înveseli o leacă bietul om. Deci merse pe la frate-său şi plecară spre satul împăratului. După ce ajunseră acolo, împăratul îi întrebă:

— Ei, dar gînditu-v-aţi bine?

— Gîndit, măria-ta, răspunse bocotanul, că mai iute-i armăsarul meu, mai dulce-i mierea de stup ce o am eu de doi ani şi mai moale-i o dricală de lînă, ce o făcu muierea mea numai în astă vară.

— Dar tu cum te-ai gîndit? zise împăratul, întorcîndu-se spre sărac; iar săracul răspunse:

— Eu aş gîndi, măria-ta, că mai iute-i soarele, că într-o zi ocoleşte toată lumea; mai dulce-i pămîntul, că el îndulceşte pe toate făpturile şi mai moale-i mîna, că pe ea o punem sub cap, cînd voim a ne odihni mai bine.

— Tu ai drept! zise împăratul zîmbind, a ta e holda de veci şi vaca cu viţelul, dar acum să-mi spui cine te-a învăţat?

— Băiata mea, înălţate împărate.

Cînd auzi bocotanul răspunsurile frăţîne-său şi judecata împăratului, era să-l apuce frigurile de necaz, deci se şi grăbi cătră casă, cît doară nici rămas-bun nu-i zise. Iar împăratul, după ce auzi, că băiata a învăţat pe săracul ce să răspundă, îi zise să stea o leacă, că-i dă ceva şi îndată veni cu un fuior de cînepă în mînă şi-i zise:

— Du fuiorul acesta la băiata ta şi-i spune să-l toarcă şi să-l ţeasă, iar mîne să-mi vii cu pînză de o cămaşă din el, pentru judecata ce ţi-am făcut. După ce ajunse omul acasă şi spuse muierei şi fetei judecata împăratului, ele se bucurară, iar după ce scoase de după curea fuiorul şi le spuse porunca împărătească, bătrîna se întristă, dar fata rîse cu hohot şi zise:

— Bată-l cucul împărat, dar mult îi place a şegui! Apoi se duse afară şi aduse o nuia de alun ca degetul de groasă şi zise:

— Tată, fii bun du-te la împăratul şi-i spune, că m-am rugat să-mi facă din nuiaua asta furcă, fus, răscitor, vîrtelniţă, război şi sucală, că noi nu avem, apoi îi voi împlini porunca.

— O, bată-te norocul, băiată, ce-ţi cade ţie prin minte; dar de s-a mînia împăratul?

— Nu te teme, tată, du-te numai şi-i spune aşa cum am zis eu.

Şi se duse omul nostru şi spuse împăratului întocmai, iar împăratul sta să se omoare de rîs şi zise:

— Zdravănă băiată ai, omule, se vede că e a ta. Fiindcă foarte potrivit răspuns mi-a trimis şi fiindcă-i mai avea să vii pe la mine, ia-ţi un cal din stava mea, care vrei, să mai îmbli şi

călare, apoi hai încoace.

Şi aşa făcu omul, merse la stavă, îşi alese un cal, se urcă pe el, apoi veni înaintea împăratului şi zise:

— Ce poruncă-mi dai?

Dar împăratul îi dădu o oală spartă şi-i zise:

— Du-o băietei tale şi-i spune să o cîrpească, să văd cum ştie coase, că de tors şi ţesut văd că-i meşteră, apoi să mi-o aduci numaidecît.

Şi se duse omul drept acasă, călare, dar nu intră bine în curte şi se întîlni cu fata, care chiar ieşea din casă.

— Da ce-mi aduci tată?

— Îţi aduc, draga tatii, o oală de la împăratul să i-o cîrpeşti.

— Atunci nici nu te coborî de pe cal, du-te iute şi-i spune să facă bine să mi-o întorcă pe dos, că petecele nu se pun pe faţă. Aşa făcu omul, iar împăratul atîta-i plăcu răspunsul, cît îi dădu omului un pumn de galbeni să ducă la fată şi-i mai dădu o piatră zicîndu-i:

— Du această piatră la băiată-ta să o belească şi să o frigă de cină, că vin şi eu la voi la cină.

Acum iar merse omul tot în galop cu calul pîn-acasă, dete galbenii la fată şi-i spuse că-s plată de la împăratul că ce i-a cîrpit oala, apoi-i spuse că pe seară-i la ei la cină, numai să belească piatra şi să o frigă.

— Atunci nu-i de stat, tată, trebuie să mergi numaidecît îndărăt, să facă bine să o junghie, că ţi-a dat-o nejunghiată şi eu nu ştiu junghia.

Acum nu mai puteau toţi trei de rîs, iar omul, ca mai cuminte, zise:

— Vă vîjiţi doi nebuni, sînteţi buni să mă purtaţi calea mînzului, dar de dragul vostru umblu bucuros. Zicînd acestea, iar apucă drumul cătră împăratul. Împăratul era dinaintea porţii şi cum îl vede venind aşa repede îl întreabă:

— Dar ce-i, omule, e şi gata cina?

— Nu e gata, măria-ta, că copila mea nu ştie junghia, te roagă frumos să-i junghii dumneata piatra, apoi să vii la cină.

Într-atîta-i plăcu împăratului răspunsul, încît rîse cu hohot şi zise:

— Omule, ai fost om sărac, dar eu vreau să te fac gazdă; du-te la măieriştea mea şi-ţi ia un car cu doi boi care ţi-or plăcea şi-ţi ia de acolo plug şi grapă, să nu mai umbli cerşind prin sat.

Omul mulţămi, cum ştiu el mai frumos, apoi merse la măieriştea împăratului şi-şi alese o pereche de boi, un car, plug şi grapă, apoi plecă cătră casă, mînînd boii de călare. Cînd intră în sat la ei şi-l văzu frate-său, mai nebuni de necaz, cum de împăratul îl îmbogăţeşte cu de-a tăria, dar ceilalţi oameni din sat ziceau:

— Bine că a dat Dumnezeu de a scăpat deasupra necazului, că destul a fost neîndreptăţit şi batjocorit de frate-său.

A doua zi merse şi el la secere ca gazdele. Prinse boii la car, muierea şi-o sui în car, iar fata mîna vaca dindărăpt şi calul îl ducea de căpăstru. Toţi erau cu voie bună. Mai întîi tăiară de pe răzor un braţ de iarbă la vite, apoi se puseră la secere. Muierile secerau, el lega snopi şi-i punea şireag la soare să umble razele prin spice şi să le uşte, că le era dor de pîne din grîul lor, că pîn-atunci tot numai cu bucate de cumpărat trăiseră. După ce secerară o postate bună, adunară snopii la un loc şi sloboziră vitele pe miriştină, că doară era a lor şi vitele şi locul, nu se temeau de nime. Şi tot secerau şi puneau clăi, pînă în cîteva zile gătară toată holda, apoi aduseră grîul în carul lor şi cu boii lor colo înaintea căsuţii lor şi făcură un stog chiar mai mare decît căsuţa. Toţi oamenii din sat se bucurau de darul lui Dumnezeu, ce ajunsese peste bietul sărac, numai unul era supărat de moarte pentru aceea; şi acel unul era bocotanul satului, frate-său.

Nu mult după aceea se întîmplă că-i plesneşte la împăratul prin minte, că lui i-ar fi vremea să se însoare, şi vremea-i şi era, că începură a-i miji musteţele. Dar pe cine să ia? Un sfetnic bătrîn şi înţelept, ce avea la curte, îi zise: măria-ta, nu îmbla după fete, las’ să îmbie ele după dumneata, nu mere a peţi – peţească ele dacă vrea să se facă împărătese, dumneata nici un pas nu face de acasă, fără las să vină ele şi-ţi alege pe care-i gîndi c-ar fi de măria-ta.

— D-apoi cum să ştiu care ar fi mai bună de mine? că de bune – Dumnezeu le ştie, de frumoase – le mai vede omul.

— Aşa-i, măria-ta, dar noi zicem, că doar care ar fi mai cuminte, aceea ar fi mai bună de măria-ta.

— Şi de unde aş şti eu, care-i mai cuminte?

— De unde? Vei porunci, că cine vrea să fie împărăteasă, să vie la curtea măriei-tale şi călare şi pe jos, şi pe drum şi fără drum, şi îmbrăcată şi dezbrăcată, şi cu cinste şi fără cinste.

— D-apoi, poate-se una ca asta?

— Cine vrea să fie împărătească, şi-a bate capul!

Şi aşa făcu împăratul, cum îl învăţă miniştrii, trimise cărţi în toate părţile, răvaşe-n toate oraşe, că el s-ar însura şi că va lua pe acea fată, care în ziua cutare va veni la el: şi călare, şi pe jos, şi îmbrăcată şi dezbrăcată, şi pe drum şi fără drum şi cu cinste şi fără cinste.

Mult îşi bătură capul cele fete de crai şi de împăraţi, de grofi şi de baroni, să poată merge după gustul împăratului, dar pace! nu nimeri nici una. Vestea ajunsese şi pe sate printre oamenii ceşti de rînd, că o spusese popa în biserică şi primăriul la părade, dar nici din ei nu se afla fată, care să-şi ia inima-n dinţi să meargă la împăratul în peţite, că aflată s-ar fi, dar alta era buba, că nu ştiau cum? Ajuns-a vestea şi la omul nostru din poveste şi a spus acasă în glumă, că uite fuicaşul de împărat nici nu vrea să se însoare ca alţi oameni, fără tot după felul lui; apoi adause:

— Tu băiată, te-ai vîji cu el, că voi sînteţi într-o minte! Iar fata zise:

— Adecă ai voi să fii socru de împărat! Bine, aşa să fie, dacă te zburdă mintea într-acolo, vom cerca, că nu-i cel lucru mare.

— Ba, tu băiată, te ogoaie locului, nu-ţi aprinde paie-n cap, că ăsta nu-i lucru aşa uşor cum gîndeşti tu! Aşa o învăţa tată-său şi mumă-sa, dar ea tot ca ea, de abia aştepta să sosească ziua pusă şi dis-de-dimineaţă se îmbrăcă într-o mreje de peşti, prinse o pasăre şi o puse între două blide şi încălecă pe un iepure, apoi hai la drum tot pe ogaşul unei roţi. Cînd ajunse la împăratul, toţi se minunară de fată, că şi era frumoasă, bat-o cucul să o bată, şi era drăcoasă numai ca ea. Împăratul cînd o văzu în curte, zise:

— Ţine minte, că asta-i fata ceea ce mi-a trimis vorbă să-i întorc oala pe dos!

— Bun ajunsul la dumneavoastră! zise fata apropiindu-se de împăratul şi de curtenii lui, care erau toţi adunaţi în curte la sfat.

— Bună să-ţi fie inima! răspunse împăratul; dar cum vii tu la noi?

— Cum mă vezi, cu ochii verzi! răspunse fata.

— Şi de unde eşti tu? o mai întrebă împăratul.

— Dintr-un sat cu oamenii, înălţate împărate, drumul trece pe lîngă noi şi casa vecinului e lîng-a noastră.

— Ai venit în peţite? o mai întrebă împăratul.

— Ba eu am venit în cămaşa mea.

Şi se uită împăratul cu băgare de seamă la ea şi văzu că-i frumoasă, că-i cuminte şi că întru toate a venit după cum dăduse porunca; numai între blide nu ştia ce e? Deci zise fetei: Mi-ai adus cinste? ia să o văd! Şi fata-i întinse blidele; el ridică cel deasupra, atunci un vrăbioi zbîrr! la împăratul în faţă! Acela se sperie şi tresare, atunci blidele cad de pămînt şi se fac toate hîrburi. Acum să fi văzut rîs! Gîndeai că n-o să mai începe. Împăratul îi plăcu tare de fată, deci o puse într-o trăsură cu patru cai, şi o trimise la părinţi acasă, spunîndu-i să se gate de nuntă, dar să bage de seamă, aşa să se mărite după el, dacă în judecăţile lui nu s-a mesteca în veci; că în minuta cînd s-a mesteca, atunci o şi trimite acasă la tată-său.

— Bine, aşa să fie, răspunse fata, numai de m-aş scăpa cumva să mă mestec în judecăţile Măriei-tale, şi de a fi să mă trimiţi la părinţi, să mă laşi să duc cu mine ce-oi putea prinde-n braţe.

— Bucuros, zise împăratul şi uneala fu făcută. Apoi merse fata acasă în căruţa împăratului şi se gătă de nuntă. Bucuria părinţilor ei, că fata li se face împărătească, bucuria sătenilor că înălţatul împărat ia fată de la ei şi le-a face un ospăţ, cum nu mai văzuseră, dar supărarea bocotanului pentru binele şi fericirea ce cade asupra frăţîne-său!

Şi se făcu o nuntă mare şi vestită de se duse vestea şi povestea pînă-ntr-al şaptelea sat, şi după nuntă trăi împăratul cu împărăteasa multe zile bune. Dar odată veniră la împăratul doi oameni să le facă judecată, un sas cu un român. Şi cum veniră, îi întrebă împăratul:

— Ce rînd aveţi, oameni buni?

Atunci sasul începu:

— Uite, Măria-ta, am plecat la moară, cu carul cu doi boi, românul ăsta încă veni la moară cu mărţina, cu un sac de mălai pe ea. Preste noapte carul meu a făcut un mînz, l-am aflat dimineaţa culcat sub carul meu, iar românul zice că mînzu-i al lui, pe cînd eu bine ştiu că el a venit numai cu mărţina fără mînz, şi mînzul, dacă l-am aflat sub carul meu, numai al meu poate fi, că numai carul meu l-a putut făta; dar românul e prost, nu se înţelege.

— Şi tu ce ai de răspuns? întrebă împăratul pe român.

— D-apoi, înălţate împărate, ce să spun? Numai cum a fost. Am mers la moară cu un sac de mălai desăgit pe mărţină. Sasul era la moară cu carul cu doi boi mari ca el. Eu am legat mărţina de carul sasului pînă să macin. Cînd peste noapte, mărţina mea a fătat, şi mînzul s-a tras sub carul lui. Amu sasul zice că-i al lui; poate-se una ca asta?

Împărăteasa încă era acolea cînd îşi dădură oamenii jalba; acum nu să tacă, ci – cînd gătă românul vorba, ea-i răspunse.

— Dar cum să nu se poată să fete carul sasului? Dar unul cum a păţit? că mergea pipînd pre lîngă apă şi i-a căzut cărbunele din pipă în apă, şi apa luă foc, iar peştii fugeau cu focul în spate. La acestea sasul, crezînd că împărăteasa-i prinde parte, şi nechibzuind că ea-l batjocoreşte, răspunse: E drept măria – ta, că şi eu încă am văzut!

Atunci toţi cei de faţă prinseră a rîde, iar împăratul rupse legea aşa. Mergeţi amîndoi în două părţi; tu sasule, cu carul tău într-o parte, iar, tu românule, cu mărţina ta în altă parte după care va trage mînzul, al aceluia va fi.

Acum ştiţi dumneavoastră după care s-a luat mînzul: după carul sasului, ori după mărţina românului?!

Dar e rău preste părîu cu împărăteasa; că împăratul adună sfat să judece pe împărăteasa, de ce s-a mestecat în judecăţile lui. Şi sfatul a hotărît, că pe împărăteasa să o trimită la părinţii ei acasă. Ei gîndeau că cît va fi ea de supărată. Dar nu fu aşa. Ea era tot voioasă, ca şi pînă-atunci. Atunci împăratul merse la împărăteasa şi-i zise:

— Draga mea, ai călcat legătura ce o făcusem cînd ne-am luat; te-ai mestecat în judecăţile mele, deci trebuie să mergi la ai tăi acasă.

— Bucuroasă, răspunse împărăteasa, dar am făcut legătura că să iau cu mine, ce voi putea duce în braţe.

— Aşa e, zise împăratul, ce poţi duce-n braţe e al tău; ia ce gîndeşti şi tu urcă-n trăsură, şi cale bună!

Atunci împărăteasa se sufulcă şi prinse pe împăratul în braţe, şi hai cu el în trăsură apoi se urcă repede şi ea şi hi caii!

Curtenii se prăpădeau de rîs, iar împăratul zise:

— Sapa şi lopata ne despart! Au făcut apoi o preumblare cu căruţa pînă la socri şi s-au întors îndată şi au trăit în pace nedespărţiţi, pînă i-au despărţit sapa şi lopata. Dar nici judecăţi drepte ca pe vremea lor nu s-au mai pomenit de cînd lumea şi

pămîntul, iar supuşii lor ziceau de multe ori:

— Împărăteasa noastră-i isteaţă din seamă afară!

Cul. de Ieronim Slăvoacă, preot în Ilva Mare,
Ardeal.

ŢIGANUL PĂSCĂLITOR

Zice că odată un împărat şi-a pierdut inelul de credinţă şi-i părea atît de rău după el, încît ar fi dat şi jumătate din averile lui, numai să-l mai afle, că împărăteasa în toată ziua îl mustra: Aşa, că nu mă mai ai dragă, că de m-ai avea dragă, ai fi grijit mai bine inelul meu de credinţă. Trimis-au drept aceea împăratul cărţi în toate părţi şi răvaşe în toate oraşe, să bată doba şi să strige din coastă peste sat, că: cine s-a afla să aducă inelul înălţatului împărat, mare cinste va căpăta. Băteau dobele de gîndeai că bubue, şi vesteau porunca împărătească.

Într-o căsuţă mică, în capul unui oraş, şedea un cioroi cîrpaci de cioboate, cu muierea şi cu cinci danci hămisiţi de foame. Cînd aude ţiganul dobele şi strigătul pîrgariului, strigă copiilor, care se boceau de foame:

— Tăceţi la naiba, că vreau s-aud mai bine, ce zarvă-i prin oraş?

— Să dă poruncă de la înălţatul împărat, zise ţiganca, că s-a pierdut un inel de mare preţ, şi cine l-a afla, bună cinste a căpăta.

— Auleo, dado! strigă ţiganul în gura mare, eu l-am aflat.

Cum îl auziră pîrgariul şi juraţii, îl iau cu muiere şi cu cioroi cu tot şi-l duc la împăratul. Muierea plîngea, că tocma cînd era mai gata cu petecitul unei cioboate, pentru care era să capete două cupe de fărină, din care putea face omeneşte o mămăligă mare, ori două mai mici, tocma atuncea aduse naiba pe hela cu toba, din a cărui poruncă trebuiră să plece la drum flămînzi şi zdrenţăroşi. Dar ţiganca mai avea o frică, pentru care plîngea, că sărmana bine ştia că ţiganul ştie despre inel cît boul la slovă, din care pricină împăratul – de nu alta – i-a tăia capul ăl hăbăuc şi ea a rămîne cu atîta spuză de danci şi mai năcăjită de cum este.

— Lăsaţi-l pentru Dumnezeu, nu-l duceţi, zicea ea pîrgarilor, nu vedeţi că-i nebun? el nu ştie nimic de inel. Dar ţiganul mergea ţanţoş ca nemişii cînd aleg deputat, şi numai din cînd în cînd îşi întorcea capul peste umăr de-şi mustra muierea:

— Taci, muiere, nu te boci, că de nu ştiu pîn-acum nimic de inel, voi gîci, că doar de aceea-s păscălitor!

Cum ajung la împăratul, îl duc înainte la raport, iar împăratul, cum îl vede, îl întreabă:

— Da ce-i, ţigane? unde-mi e inelul?

— Auleo, înălţate împărate, eu în minuta asta nu ştiu unde este, dar voi gîci, că sînt mare păscălitor, numai să-mi dai soroc de 40 de zile; şi dacă în acest timp nu ţi l-oi gîci, atunci să-mi tai capul, şi pace bună.

— Bine! zise împăratul.

— Adică tocma bine nu-i, înălţate împărate, că io voi sta în slujba măriei-tale, dar copiii mei şi muierea mea ce a fi cu ei? că am muiere şi cinci copii, iar de felul meu d-acasă sînt meşter vestit de cioboate, cu meşteşugu-i ţin popeşte, dar pîn’ de azi în patruzeci de zile ce să facă ei? Ia zi măria-ta!

— N-avea grijă, ţigane, pe toţi vă aduc la curtea mea, vă dau cele trebuincioase; dar la patruzeci de zile de nu-mi vei gîci inelul, să ştii că vă tai capul la toţi.

— Aşa să fie, măria-ta, numai să ne înţelegem, uite, înaintea domnilor hăstora (că erau mulţi domni de faţă), că de mîncare ce ni da? şi de cîte ori pe zi? Că iacă, înainte ţi-o spun, măria-ta, dacă la fiecare amiază voi căpăta o pită albă, dar de hele mari, o gîscă friptă, o varză colea cu rîncezală dă porc şi o cupe dă vin roşu, apoi mă leg să gîcesc inelul, altcum, noroc bun, măria-ta, că tîrgu n-are supărare.

— Aşa să fie, cum zici tu, răspunse împăratul, dar de mă vei purta cu minciuna – uite! (îi arătă sabia acăţată într-un cui în părete).

— Aşa să fie, măria-ta.

Şi duc pe toată laia ţiganului şi o pun într-o casă deosebită şi sub pază bună, nu cumva să scape vrun danciu, că peste patruzeci de zile trebuiau să plătească cu capul gîştele cele grase şi găluştele cele bune. Ţiganul era pus pe gînduri, că el bine ştia că în capul lui nu-i duh de păscălitor nici cît negru sub unghie, dar nu se da răului, făcea gură, împăratul era mîngîiat barem în cîtva, îşi pusese în ţigan nădejdea mai bine de jumătate; ţiganca însă şi copiii plîngeau, că peste patruzeci de zile le taie capul. Dar odată sare ţiganul oblu în picioare, ca fript de pe scaun, şi prinde a-şi dojeni hada:

— Dar tăceţi odată, mînce-vă amarul vostru, că decît 40 de ani hămisiţi, mai bine 40 de zile sătui de gîscă cu varză şi de pită cu vin; iacă vă spun, care s-a cuteza a mai grămujda numai mir, cu mine o dă de popa Grigore, lua-v-ar Sărsăilă să vă ieie!

Împăratul, îndată după ce făcu legătura cu ţiganul, cheamă

înainte pe omul cel mai încrezut al său şi-i porunci ca să dea ţiganilor de mîncare, ca să nu hămisească, şi din care bute să le dea vin, vinars şi celelalte.

Dar era lucru dracului la casa nănaşului! Inelul împăratului era chiar la încrezutul ăsta; îl găsise din întîmplare o slujnică de ale curţii, care-l arătă unuia şi altuia din slugi, destul că patruzeci în capăt erau, care ştiau de inel, şi toţi patruzeci hotărîseră, că omul cel mai încrezut al împăratului, acela să ducă inelul. Dar inelul era scump şi lăcomos, încrezutul nu bucuros l-ar da de la el avîndu-l chiar pe deget, deci zice slujitorilor, peste care era şi pus de înălţatul împărat:

— Mă, tăceţi, voi, făceţi-vă ca cum nimic n-aţi şti de inel, şi uite, vă dau cîte un bun aldămaş la fiecare. Ceia să învoiră bucuros, că doară el le era mai-marele, el le măsura porţiile de mîncare, dar el le număra şi cu măcăul cel de alun, pînă se mai coşeau de spate. Drept aceea slugile toate erau învoite, ca lui să-i rămînă inelul, că ei nimic n-or grămujda împotriva lui. Şi aşa făcură: inelul rămase la el, iar împăratul îşi sfărma capul, unde să-l poată afla? Cine să-i poată gîci, unde e? Pîn-acum încrezutul împăratului habar n-avea să se gîndească la inel; dar de cînd văzu că împăratul aduse pe strajnicul păscălitor la curte, de atunci nu ştiu cum, parcă nu-i tigneau mîncările şi băuturile cele bune, era hăbăuc, cu gîndul tot la inel. În dimineaţa cea dintîi, cînd trimise încrezutul mai întîi gîsca şi curechiul la ţigan, zise cătră slugă:

— Pune bine seamă cîtă vreme-i sta în casă la gîcitorul, şi vezi ce zice? ce semne de gîcit are? că eu mă tem că ţiganul acela-i al dracului, prost cum se vede, acela încă ne poate face o poznă; apoi hai! luaţi lumea-n cap vreo patruzeci de oameni, cu ruşine, de nu ne va înfunda încă prin cele temniţe împăratul, ba la cei mai vinovaţi poate să le taie şi capul. Eu îmi aduc de multe aminte. Aşa zice încrezutul, iar sluga plecă la ţigan cu mîncările legîndu-se, că nici o vorbă nu-i va scăpa nechibzuită.

Ţiganul, hămisit de foame cum era, gîndea că i s-a spînzurat gura, oare de ce nu mai prinde a rumega ceva, şi de inel nici habar n-avea. Atunci intră sluga cu bucatele înlăuntru:

— Noroc bun, jupîne gîcitor, ţi-a trimes înălţatul nostru împărat de mîncare şi băutură, poftim la masă. Şi era cu mare băgare de seamă: ce va zice ţiganul?

Atunci ţiganul se uită odată lung la muiere, apoi zise:

— Numărul unu! O venit la noi în casă cu cinste şi cu omenie. Dar tu adă-ţi aminte, că patruzeci e numărul bătrîn, deci 39 încă mai rămîn. El adică făcea socoata gîştelor. Dar sluga luă vorbele lui cu totul altcum: el credea că ţiganul vorbeşte de cei 40 ce ştiau despre inel; deci tremura ca varga înaintea ţiganului, temîndu-se nu cumva să-l deie de gol, de abia aştepta să se vadă dus şi să spună ispravnicului, că ţiganul ştie tot chiripirul lor. Ispravnicul încă se îngrozi cînd îi spuse servitorul vorbele ţiganului, că adică numărul unu a venit cu cinste şi cu omenie. În ziua a doua trimite ispravnicul altă slugă cu demîncare la ţigan; acela cum îl vede intrînd, zise către ţigancă:

— Muiere, cesta-i numărul doi, treizeci şi opt îs înapoi. Ţiganca ştia că despre gîşte e vorba, dar sluga credea că despre cei vinovaţi cu inelul împăratului, deci era cît p-aci să-l prinză frigurile de frică. Cum merse la ispravnicul, îi spuse verde-n buze, că el mai mult la ţigan nu merge, că de departe, cum l-a văzut, a spus la ţigancă: acesta-i numărul doi, şi 38 îs înapoi. Ispravnicul clăti numai din cap şi fluieră una lung a pagubă, apoi zise: nu-i lucru bun cu gîcitorul ăst îndrăcit: o să merg eu să cerc a face pace cu el, că de ne spune la înălţatul împărat, e vai şi amar de zilele noastre. Voi însă să nu grămujdaţi mic cuvînt despre lucrul acesta!

În altă zi, colo pe la prînzul cel bun, se duse ispravnicul, cu o gîscă grasă friptă, cu o oală mare de curechiu cu găluşte, cu o pită mare albă ca spuma şi cu o cupă de vin. Cum intră în casă, dă bineţe:

— Bună ziua, jupîne gîcitor! Dar ţiganul mai întîi se întoarce cătră ţigancă, şi zice:

— Asta-i numai numărul trei, încă treizeci şi şapte mai sînt din ei! După aceea se întoarce cătră ispravnicul împăratului şi-i mulţămeşte:

— Să trăeşti cu bine, jupîne ispravnice, dar cam tîrziu îţi aduseşi aminte de noi!

Acum ispravnicul îngălbeni odată, el credea că ţiganul îi dă a pricepe, că trebuia să vină mai devreme la uneală; deci zise:

— Să nu fie lucru cu supărare, jupîne gîcitor, am tot gîndit că doară – doară nu-i ştii lucrul din fir în păr cum stă, şi de aceea am întîrziat, dar acum văd că eşti chiar gîcea. Drept aceea, hai să cercăm a face noi o uneală, să nu mai ştie lumea şi ţara de

noi. Bine ştii că inelul e la mine, bine ştii şi aceea, că toţi slujitorii împăratului, patruzeci la număr, sîntem pîngăriţi la aflarea lui, drept aceea fie-ţi milă de muierile noastre şi de copiii noştri, nu ne da de gol, că şi dumneata ai copii, şi ce mai şti cîte pot să ajungă pe om, trăind în astă lume plină de ispite. Fă ce crezi că ar fi de făcut şi ne mîntuieşte, ca să rămînem tot în slujba înălţatului împărat.

— Noa vezi, asta am aşteptat-o, zice cioroiul, apoi adăugă:

— Jupîne ispravnic, ştiu eu că lumea-i cu greşele; dacă aş descoperi io tot cît ştiu, ai vedea moarte de om, jupîne ispravnice, auzi? moarte de om ai vedea. Dar eu nu-s atît de negru precum mă văd. Adă inelul încoace, apoi mai gîndeşte-te şi la suflet. Uite: sîntem şase suflete şi cu al muierii cu tot cinci, adică nu… cu al ei şapte…

— Pricep, jupîne gîcitor, Dumnezeu să te ţie, placă numai şi te ospătă, că minteni sînt aci.

Şi se duse ispravnicul, iar cioroii rămaseră mîncînd şi lingîndu-şi degetele, de bunele bucături ce le aveau dinainte. Iar ţiganca începu a se mira de înţelepciunea bărbatului ei.

În scurtă vreme fu ispravnicul îndărăt cu inelul şi cu o pungă de galbeni.

— Noa vezi aşa, acuma vii de acasă, aşa sîntem prieteni! zice ţiganul. Lasă numai pe omenia mea. Dar să ştii, jupîne ispravnic, nici o grijă să nu mai ai, nici dumneata, nici cei 39 ai dumitale, eu însă mai stau treizeci şi şapte de zile aci; pînă atunci să-mi vină porţia mea omeneşte, iar atunci, cînd s-o împlini vremea, să vii chiar dumneata cu capul dumitale la mine, să punem lucrul la cale cît se poate de bine; pricepuşi, jupîne ispravnic?

— Priceput, jupîne gîcitor.

Acum era pace la curţile împăratului; slugile îmbiau tot fluierînd, ispravnicul tot glumind, ţiganii mînca şi bea boiereşte, iar împăratul trăgea nădejde. Cînd se împlini sorocul, des-de-dimineaţă intră ispravnicul la lăieţi în casă:

— Bună dimineaţa, jupîne gîcitor!

— Să fii sănătos, jupîne ispravnic; dar ce-i, împlinitu-s-au sorocul?

— Împlinit, jupîne.

— Noa bine-i; acum să-mi spui, ce galiţe are împăratul mai dragi la curtea lui?

— Are vreo şase sute de lebede, acelea-i sînt mai dragi. „Vai, mîncu-le”, gîndi ţiganul, apoi zise:

— Noa bine, acum na inelul cel împărătesc şi să bagi de seamă, cînd oi merge pe trepte-n sus să-mi dau răportul, dumneata să bagi inelul la o lebădă pe grumazi, şi să stai pe lîngă ele, – de l-ar lepăda din grumazi, să nu pună cineva mîna pe el; ba de ai putea, să-mi chiar însemni lebăda.

Colo către prînzişor trimise împăratul pe ispravnic să cheme pe gîcitorul în sus. Ţiganul sui treptele, iar ispravnicul merse de vîrî inelul la o lebădă pre grumaz.

— Noa da ce-i, gîcitorule? întrebă împăratul.

— Bine, luminate împărate, e bine cum se cade. Că uite – zise cioroiul uitîndu-se în palma stîngă, care era neagră-n mijloc de scrumul din pipă, uite cum stă scris la păscălie: inelul înălţatului împărat l-a înghiţit o lebădă cînd l-a scăpat înălţatul împărat de pe deget.

Toţi curtenii se mirară şi clătiră din cap, iar împăratul zise:

— Poate că-i aşa, că-mi era cam larg, şi ieşea lesne de pe deget. Dar apoi să-mi spui, tu gîcitorule, la care lebădă-i inelul în guşă?

— Apoi, înălţate împărate, nici io nu-s chiar Dumnezeu să ştiu anume la care, destul că la una este!

— Bine, ţigane, zise împăratul, tu mă faci să tai o grămadă de lebede, dar de va fi să le tai chiar toate, eu tot nu las inelul necercat; dar de o fi să nu găsesc inelul, atunci să ştii că şi capul tău ţi-l retez ca la un pui de cioară!

— Că nici n-aş fi vrednic de alta, înălţate împărate!

Atunci şi sfetnicii împăratului se mirară, cît de hotărît spune ţiganul că să-i taie capul de n-a fi inelul la careva din lebede; iar împăratui porunci de tăiară cap după cap de lebedă, pînă în urmă găsiră la una în guşă inelul cel scump al împăratului. Bucuria şi mirarea tuturor celor de faţă nu se poate spune, dar mai presus de toate fala şi sfătoşia ţiganului. „Spusu-v-am” zice el, „că capul mi-l dau, dacă minţeşte păscălia mea?”

Împăratul de bucurie că-şi vede iară inelul cel de credinţă în deget, era cît pe aci să sară să sărute pe cioroi, dar băgînd de seamă, cît e de negru, se trase iară înapoi, porunci însă de i se făcură haine nemeşeşti şi cioboate cu pinteni şi-i dădu o casă pe vecie şi premîndă pe viaţă.

Cîtăva vreme să află bine ţiganul cu parpangeii lui lîngă

curtea împărătească, aveau ce le trebuia şi de lucru nu aveau nimic, dar ţiganca, din cînd în cînd ofta şi prindea a plînge. Dacă o întreba ţiganul, de ce plînge? ea suspina numai şi-i spunea cu frumosul:

— Du-te, dănciucule, dragul meu, la înălţatul împărat, şi te roagă pe iertare şi-i spune să ne lase să mergem de unde am venit, spune-i că ni-a ajuns dor de neamuri, că io mă tem că iară te-a mai pune să gîceşti – te miri ce – şi nu-i putea, apoi a fi vai şi amar de zilele noastre.

— Că bine zici tu, răspunse ţiganul, şi dă să meargă la împăratul. Dar în prag se întîlni cu ispravnicul, care tocma venea după gîcitorul, că sosise carte de la împăratul vecin, să meargă gîcitorul acolo că i s-a pierdut împărătesii neşte mărgele scumpe de aur şi nu le află nicăiri, să meargă numaidecît să le caute. Şi căruţă trimisese după el. Cînd auzi cioroiul vestea asta, îngălbeni odată, dar iară îşi veni în fire numaidecît şi-şi zise: te miri de n-oi gîci! Cu căruţa, şi trimisese împăratul chiar pe ispravnicul său, care te miri cum pilise mărgelele şi nu bucuros le-ar fi dat. Şi era grozav de supărat ispravnicul, că tocmai el trebui să ducă pe gîcitorul, care i-a pune capul.

Pleacă deci amîndoi mîhniţi, ţiganul căci nu ştia să gîcească, iar ispravnicul căci îşi ducea moartea în căruţă lîngă el. Nici un mic cuvînt nu scoase niciunul din gură. Caii zburau, nu mergeau, cum trag toate vitele către casă, iar cei doi jupîni stăteau ca opăriţi unul lîngă altul. Cînd era pe la miezul nopţii, rătăciră calea şi huzdup! într-o mocirlă. Bucuria ţiganului, că doară n-or putea merge mai departe; dar bucuria ispravnicului că doară ţiganul şi-a rupe capul să nu mai poată gîci pe hoţul mărgelelor. Dar amîndoi s-au înşelat, că auzind oamenii din jur că carul împăratului s-a răsturnat în glod cu ispravnicul împărătesc şi cu gîcitorul cel vestit, au alergat mari şi mici şi i-au scos din mocirlă. Era încă mult pînă-n ziuă, cînd ajunseră la curtea împăratului, dar socotiţi că s-a culcat careva? Nici o minută rea n-au stat locului, ei s-au tot preumblat prin grădină, puşi pe gînduri, dar nu laolaltă, ci ţiganul pe o cărare şi Ciacşir pe alta, că aşa se chema ispravnicul împăratului. Coalea cînd se omizea de ziuă, bătea un vîntuleţ subţire de făcea pe cioroi să zgribulească cu deosebire căci era tot ud şi înglodat, iar afară de aceea avea neşte pantaloni subţirei şi lărguţi de intra vîntul prin ei şi mi-i înfoia ca pe neşte foi de suflat. Simţind ţiganul răceala

pe la pulpele picioarelor, zise încetişor: hei ciacşir, ciacşir! că aşa se numesc pantalonii aceia în limba ţigănească. Iar ispravnicul împăratului, care încă se numea Ciacşir, auzindu-şi numele, se gîndi, numaidecît, că ţiganul pe el îl văietă, deci se apropie binişor de cioroi şi-i zice:

— Cunosc, jupîne gîcitoriu, că ştii toate; fii bun nu mă da de gol că iată-ţi dau mărgelele să le dai la înălţata împărătească, şi-ţi mai dau şi o pungă de bani, numai să nu spui că la mine le-ai aflat.

— Hm! zice ţiganul, d-apoi nu vedeai tu cît sînt eu de îngîndurat şi cît îmi părea de rău pentru ceea ce ţi se găta? Noroc că vii de te pocăieşti, că altcum eram silit să te fac de ruşine înaintea gloatelor şi să-ţi pierzi cinstea cu cap cu tot!

Ispravnicul să mai încălzi o leacă, văzînd că ţiganul se dă tîrgului, merse deci în casă şi-i aduce o pungă cu bani şi mărgelele împărăteşti.

— Acum – zice ţiganul – să-mi spui dumneata ce dobitoc are împărăteasa mai drag?

— Are un căţeluş, răspunse ispravnicul, care tot cu ea îl poartă.

— Noa bine, mărgelele te dă şi le vîreşte pe gură la căţeluş să le înghită, şi să stai tot în apropierea lui, ca să nu le arunce afară. Aceasta să o faci cînd voi fi eu chemat înlăuntru să gîcesc.

După ce se sculă împăratul, îi spuse ispravnicul, că gîcitorul e aci.

— Să vină înlăuntru! zise împăratul.

Ispravnicul cheamă pe ţigan înlăuntru, iar el văzu să bage mărgelele pe gură la căţeluş.

— Să-mi spui, gîcitorule, zise împăratul, unde ai gîndi să fie mărgelele cele scumpe ale înălţatei împărătese?

Atunci ţiganul se uită în palma lui cea neagră şi zise: în păscălia mea stă scris că le-a înghiţit un căţeluş, s-a tot jucat cu ele şi le-a scăpat pe grumaji.

— Să tăieţi căţelul, strigă împăratul, dar vai de capul tău, gîcitorule, de mă faci să omor căţelul înălţatei împărătese în zadar!

Şi, minune! mărgelele cele scumpe le aflară în căţel. Bucuria împăratului şi a împărătesei, că ei ţineau că cutare curtean le-a furat şi se temeau că-şi îngreună sufletul cu păcate, năpăstuind

pe cei nevinovaţi, precum aşa şi era. Plătiră deci ţiganului omeneşte şi poruncitră să-l ducă iară cu căruţa în ţara lui. Ispravnicul însă credea şi nu credea în cele văzute; era la îndoială, că oare de nu-i spunea el, gîcea ţiganul ori ba? Deci băgă o vulpe într-un sac şi leagă sacul la gură, apoi – pînă nu se sui ţiganul în trăsură, zise cătră împăratul:

— Înălţate împărate, fii bun pune pe ţigan să gîcească ce-i în sac? Deci împăratul, ca să facă o leacă de glumă, zise cătră ţigan:

— Jupîne gîcitoriu, de mi-i gîci ce-i în sacul ăst legat, îţi mai dau o pungă de bani. Ţiganul se uită lung la sac, îşi puse degetul pe frunte şi-şi gîndi: Acum văd că-s al dracului! îi veni deci în minte zicătoarea românului: Pîn-acum a fost ce a fost, ai umblat tu vulpe cît ai umblat, dar acum ţi s-a înfundat. Dar ştiţi că ţiganii nu gîndesc tăcînd, ca alţi botezaţi, ci ei ce gîndesc, aceea şi zic atunci. Aşa făcu şi ţiganul nostru ăst gîcitor, cînd îşi gîndi zicala românului, atunci o şi zise. Iar împăratul şi cei din jur, auzind că zice: Pînă acum a fost ce-a fost, ai umblat tu vulpe cît ai umblat, dar acum ţi s-a-nfundat! îndată strigară bravo! gîcit-ai, că vulpe este-n sac.

— Ştiut-am eu, zice ţiganul, că de nu ştiam, nu ziceam.

Pentru astă gîcitură mai căpătă o pungă de bani, apoi se sui în căruţă şi hai cătră casă. Pe drum cătră casă avu ţiganul destulă vreme să se gîndească, cum s-ar scăpa de gîcit, că vedea el bine că trebuie să se înfunde odată, că cu minciuna mergi cît mergi, dar de la o vreme n-ai încotro, trebuie să te poticneşti. Cînd era mai acasă, strigă bravo! apoi iar tăcu, dar era veselos de gîndeai că o cumpărat un parip sur.

— Mă muiere, zice colo noaptea-ntr-o vreme, mă, de noi îi bine acum, dar ştii zicala românului: Aşa lasă Dumnezeu, după bine s-aştepţi rău! Rău mă tem, că minciunile mele n-or avea sfîrşit bun. Hai să scoatem băieţii afară, cum dorm, şi io mă pun şi aprind casa.

— Vai! să nu faci un lucru ca acela, zise ţiganca, că ne spînzură împăratul.

— Ba fac, muiere, fac, şi să ştii, că asta ne-a duce la bine.

Şi atunci în puterea nopţii scoaseră copiii afară şi dădură foc casei de toate părţile. Lumea prinse a se aduna la foc, doar vor putea scăpa cîte ceva şi aflară pe ţigan bocindu-se:

— Vai dă eu, şi dă eu, lăsaţi-mă să mă arunc şi eu acolo, să

ard acolo unde arde şi norocul meu!

Împăratul încă venise la foc şi auzi vaietele ţiganului, se apropie deci de el şi-i zice:

— Nu te mai văieta în aşa măsură, că face-vom altă casă, ştiu că n-a mai fost cel lucru mare!

Dar ţiganul îşi smulgea părul şi blăstăma ceasul, în care a venit la curtea împărătească.

— Dar ce te blastemi aşa? întrebă împăratul.

— Dar cum să nu blastăm, că acolo în casă-mi arde cartea cea de păscălit, şi nu mă lăsaţi să mă arunc să ard şi eu cu ea că tot fără ea n-oi mai avea eu nici un cîştig şi nici o omenie nicăiri.

Împăratul a crezut minciuna ţiganului şi i-a fost milă de el. Drept aceea a zis:

— Nu te supăra nimic, casă-ţi voi da eu alta, şi ca să ai cele de lipsă încă voi griji în toată viaţa ta, că mare bucurie mi-ai făcut cînd mi-ai aflat inelul.

Şi aşa ţiganul cu hada lui a rămas şi de aci încolo tot în curtea împăratului, şi de n-a murit – şi astăzi trăieşte; dar la gîcit nu l-a mai pus nime, că şi de-l punea cineva, el răspundea oftînd: doară ştiţi că mi-a ars zodiacul.

Comunicată de Ioan Jantea, şcolar în Brad.

STAN PĂŢITUL

Să vă spun, dragii uncheşului, povestea lui Stan Păţitul. Era adică odată un copil sărac, cu numele Stan, şi fiind sărac şi fără părinţi, el umbla a cere, vedeţi, cum umblă şi azi multă lume săracă a cere. Şi cum umbla el a cere, înnoptează odată la un făgădău şi se roagă să-l lese de mas. Făgădariul însă nu se învoia nicidecît să-l lase, zicînd că e strîmt, că sînt oameni mulţi şi poate vor mai veni încă; adică ştiţi voi, îndruga multe de toate, ca omul care nu vrea să prindă îndemînă săracului. Dar Stan, fiind în cap de noapte, neştiind nici unde să meargă, că era întunerec de nu-ţi vedeai nici mîna, nu ieşi din ospătărie, ci se aşează după uşă, în locul măturii.

Nu mult după aceea sosi la făgădău un neamţ, şi spuse făgădariului, că în noaptea aceea iar va dormi la făgădău, că e lună nouă, şi se teme să doarmă acasă, nevasta şi copiii şi i-a trimis de acasă încă de ziua.

Stan asculta de după uşă povestea neamţului, şi ar fi voit să ştie, că oare de ce nu doarme neamţul acasă cînd e lună nouă. Bucuria lui Stan cînd auzi, că un om strein ce era la o masă şi bea vin roşu ca sîngele, întrebă pe neamţ de pricina din care îşi părăseşte casa lui la lună nouă.

Şi neamţul spuse streinului iac-aşa, după cum vă spun şi eu vouă.

— Totdeauna, zise neamţul, în seara cînd se iveşte lună nouă, umblă un duh necurat prin curţile mele, şi numai atunci are putere, de aceea noi şedem în ele, dar în tot anul douăsprezece nopţi dormim pe la vecini, atunci adică cînd e lună nouă, şi duhului celui necurat lăsăm masa întinsă cu mîncări şi băuturi, şi patul aşternut, apoi o lună avem pace de el.

Bietul Stan asculta de după uşă toate vorbele neamţului şi gîndea: hm, bine mi-ar mai prinde mie bucatele cele bune, ce le-a pus neamţul pe seama duhului celui necurat; ele stau acolo întinse, şi eu stau aci flămînd de proptesc mătura. Deci zise către neamţ:

— Domnule, du-mă de mas în curţile dumitale; de a veni duhul la mine, – nu e nici o pagubă, sînt băiat sărac, un biet cerşetor, care trăiesc din mila celor creştini, ba adeseori sînt huiduit din curţile bogaţilor şi amuţat cu cînii. Du-mă, domnule,

că cel puţin, pînă a cam veni duhul, m-oi sătura bine din mîncările, care i le-ai pus.

La început domnul nu se învoia să ducă pe Stan la ei acasă, dar după ce se rugă atîta, zise: Bine, să vedem ce s-a mai alege şi din una ca asta, cel puţin, de nu te-a omorî, ne vei spune mîne dimineaţă ce ai văzut?

Şi a dus pe Stan pînă la curte, apoi l-a lăsat singur, iar el, adică neamţul, s-a dus la ospătărie.

După ce intră Stan înlăuntru, văzu mesele încărcate de mîncări şi băuturi alese, văzu patul aşternut domneşte, iar pe părete deasupra patului văzu o puşcă încărcată şi o sabie ascuţită, ca cele turceşti. Se puse Stan la masă, îşi făcu o sfîntă cruce şi zise: Să trăiesc o ţîră şi bine, apoi vie toate duhurile. Şi mîncă Stan la plăcintă cu carne friptă, şi bău la vin roşu, de gîndeai că n-o să se mai sature. După ce nu mai putea mînca, iar de băutură se cam şumenise, îşi pune un gînd: Doamne ajută! Luă de pe părete puşca, şi şi-o puse de-a umăr, cum văzuse că fac cătanele; luă sabia şi o încinse la şold, apoi luă de pe masă o ţigară, o aprinse, începu a colbui cu ea prin curte, preumblîndu-se ca domnii şi, – de cîte ori ajungea pe lîngă masă, totdeauna îşi umplea cîte un pahar de vin şi-l da de-a duşca. Se cam ameţise Stan de atîta băutură şi de fumul de ţigară, dar era cu curaj, se simţea mult mai tare decît credea el a fi.

Colo către miezul nopţii aude hurducătură pe horn, se uită într-acolo, adică două picioare de om căzuseră singure şi se încălzeau la foc.

Hm! zise Stan, asta-i asta! dar nu se spărie. Mai umblă cît umblă prin odaie, aşa sarbed cum era, mai bău un pahar de vin, şi iar auzi duduind ceva pe horn. Adică amu căzu un trup de om, dar fără cap, numai cît e de la grumazi în jos pînă la picioare; şi cum căzu, cum se lipi de picioarele cele două de la foc, de gîndeai că laolaltă au fost de cînd e lumea.

Se îngroaşă gluma, zise Stan; să mai beu un pahar de vin, că dracul poate aduce încă şi cap la trupul acesta, apoi ce mai ştii ce o fi?

Mai umplu Stan un pahar de vin, şi cînd dă să-l pună la gură, dub-hub, pe horn în jos: era capul. Cum căzu, cum se anină deasupra trupului, şi era dracu-n tălpi. Stan îşi bău paharul de vin uitîndu-se la el.

— Ce cauţi aici, Stane? întrebă Ucigă-l toaca.

— Mîncare, băutură, ţigări şi hodină peste noapte, zise Stan.

— Dar nu ştii tu, că acelea au fost puse pentru mine? întrebă mamonul.

— Colacul nu-i al cui se numeşte, ci al cui îl dobîndeşte, răspunse Stan; apoi eu venii mai întîi decît tine şi venii pe uşă ca oamenii, nu pe horn ca mîţele.

Din vorbă-n vorbă pricina-i gata. Cînd era cît pe aci să se încaiere, vede Stan pe părete, deasupra patului, arme de ale gazdei: puşti, pistoale, săbii, paloşe şi altele. Deci se repede şi ia o sabie şi taie capul mamonului şi face din trupul lui tot ferferiţă prin odaie, apoi se pune şi mai bea un pahar două de vin, şi apoi se culcă şi doarme liniştit, ca omul după ce a făcut o treabă bună.

A doua zi dis-de-dimineaţă vine neamţul şi dă să intre în odaie, adică tot un hoit vede pe acolo; deci se supără foarte tare, că din pricina lui a omorît Ucigă-l toaca un suflet de creştin. Şi aşa a început a se văieta după copil. Dar copilul se deşteptă din somn, de colo din patul neamţului şi strigă:

— Cine face toi p-aici de nu pot dormi? şi se ridică într-un cot dintre pernele neamţului. Văzînd neamţul că copilul nu-i mort, nu mai putea de bucurie, începu a-l întreba, cum a scăpat de mamonul? nu i-a fost frică? putut-a dormi?

Iar băiatul începu a-i spune din fir în păr, cum a cinat, cum a băut vin, cum a pipat din ţigare, cum a venit mamonul şi cum – pricinuindu-se – l-a omorît.

Neamţul nu mai putea de bucurie, că a scăpat de mamonul, deci îmbie pe băiat să rămînă la el, să nu mai umble prin cea secretă de lume, că peste cîţiva ani l-a însura cu fata lui. Dar Stan nu voi să rămînă la neamţ; el zice că trebuie să meargă în lume, că are lucru.

Îmbiatu-l-a dară neamţul cu bani pentru că i-a scăpat casa de Necuratul, dar el nici bani n-a vrut să primească numai tare puţinei, zicînd că n-are ce face cu ei. În urma urmelor a primit vreo doi bănişori şi s-a rugat la neamţ, să-i dea o puşcă, un paloş, o sabie şi un pistol şi apoi s-a dus dorului, după ce şi-a luat rămas bun de la neamţ.

Mergînd Stan aşa pe drum, se întîlneşte cu un om, care ducea doi căţei să-i arunce în apă, că-i fătase căţeaua prea mulţi. Bade, îi zise Stan, ce să-ţi dau să-mi dai mie căţeluşii

aceia?

Omul îi zise:

— Nu-mi da nimic, na-i dacă ai lipsă de ei, că eu tot îi duceam să-i înnec.

Dar Stan nu voi odată cu capul să-i primească în cinste, zicînd că nu s-or face răi, de n-a primi nimic pe ei. Deci trebui să primească omul bani pentru cei doi căţei; apoi omul merse cu banii îndărăt către casă, iar Stan se duse în drumul său, cu căţeii după el, chemîndu-i tot: cuciu, cuciu, cuciu!

Şi s-a dus el aşa, cu căţeii după el, multă lume-mpărăţie, pînă a ajuns într-un oraş mare. Acolo era jale grozavă, toţi oamenii plîngeau şi se văietau. Se miră mult Stan, ce lucru poate să fie, de toţi, chiar toţi oamenii din oraşul acela plîng, dar plîng ca copiii cei mici cînd li se duc mamele undeva şi-i lasă singuri. În urmă întrebă de un om:

— Jupîne (că orăşenii se mînie, dacă le zici bade), ce jale mare v-a cuprins de plîngeţi toţi, cu muieri, cu bărbaţi, cu prunci cu tot?

— O, dragul meu, zise orăşanul, dar cum să nu plîngem, că uite tu, noi, tot oraşul, ducem apă de colo din tăul cel ce-i din sus de oraş, că altă apă nu avem, dar o plătim scump; în tot anul trebuie să dăm un om la balaurul cel cu şapte capete, care-i în tău, pentru că ne lasă, apoi avem pace un an de zile; dacă nu, nu avem ce cerca nici unul, nici om, nici dobitoc a ne apropia de tău. Amu-i rîndul chiar la înălţatul împărat să dea om din casă, şi adică pe fata lui cea bună şi frumoasă; mintenaşi vei vedea-o cum o va duce un ţigan în roabă, legată la ochi.

Aha, îşi gîndeşte Stan, eu pot face azi o trebă bună, mă duc la tău.

Şi merge Stan la tău şi se puse acolo după un zid, că tăul era ocolit cu zid de piatră, să vază ce s-a întîmpla. Nu trebui să aştepte mult, şi veni un ţigan cu o roabă, iar în roabă o fată legată la ochi. Şi cum ajunse lîngă tău, lăsă roaba cu fata şi o tuli la sănătoasa, că era curajos ca toţi ţiganii, încît bucuros să făcea chiar iepure, numai balaurul să nu-l vadă.

După ce văzu Stan că fata rămîne singură plîngînd, se apropie de ea şi-i zise să arunce legătoarea de la ochi. Fata mai întîi nu voia, zicînd că-i e groază să-şi vază moartea cu ochii; dar în urmă, după ce Stan îi spuse că el are nădejde să o scape, nu se mai împotrivi, ci aruncă învălitoarea cît colo, gîndindu-şi ce o

fi, o fi! Şi se mirară mult unul de altul, cînd li se întîlniră ochii cei mîndri: ea era albă ca omătul, cu nişte ochi ca cerul cînd e mai senin, iar el roşu negricios, cu doi ochi ca două boabe de mătrăgună, după care nebuneşte orice fată. El, nu ştiu cum, cum nu, că căzu în braţele ei şi prinse a o săruta, uitase bag-seamă că el nu-i fecior de împărat ca ea; şi fata, ce ştiu eu, de drag, ori doară de frică, ori doară că-i veni lucrul pe neaşteptate, nu zise nimic. Apoi zise Stan:

— Nu te teme, draga mea domnişoară, o să te mîntuiesc eu de balaur. Şi fata prinse a avea o leacă de nădejde, unde văzu armele lui Stan şi unde-i văzu curajul.

Cum stau ei şi povesteau, numai văzură că se învolbă apa şi un hoţ de balaur îşi ridică cele şapte capete din apă şi se întinde să îmbuce fata. Dar Stan îi zise:

— Oho, voinice, ce vrei?

— Ce-ţi pasă ţie? zise balaurul, ori doară vrei să te mănînc şi pre tine?

— Adică – zise Stan – dacă chiar crezi că m-ai putea mînca, cearcă-ţi norocul, dar iată-ţi spun, mai întîi mă mîncă pe mine şi numai după aceea pe fata împăratului.

Şi balaurul mînios îşi repede un cap cătră Stan, dar Stan îl şi retează cu paloşul; balaurul îşi îndreaptă spre Stan alt cap, dar Stan nu glumeşte, îl retează şi pe acela, şi aşa pînă i le retează pe toate, apoi îl bucăţeleşte pe el tot ca de tocană şi face o bună mîncare la corbi; iar limbile le tăie şi le puse în traistă.

După aceea, se puse Stan obosit de luptă cu balaurul şi se culcă cu capul în poală la fata împăratului şi prind a vorovi cu voia bună că sînt mîntuiţi de balaur. Fata scoase din degetul ei un inel micuţ de aur şi-l puse în degetul cel mic al lui Stan; iar el obosit, adormi ca dus din lume.

Ţiganul de departe, dintr-o tufă văzuse tot ce se întîmplase, dar de curagios ce era, nu cutezase a se apropia. Acum însă, după ce simţi că Stan doarme, se apropie chitinel şi-i luă paloşul de jos şi-i tăie capul, apoi zise către fata împăratului:

— Vezi, eu-s viteaz, nu hăsta, că io şi pe el l-am omorît; zi dară, că eu am omorît şi balaurul şi te voi lua de muiere, că om viteaz ca mine nu este în împărăţia tatălui tău; dar de vei cuteza să spui că altcineva a omorît balaurul, şi nu eu, atunci şi cu tine fac ca şi cu ăsta.

Aşa înfrică şi învăţă ţiganul pe fata împăratului; iar ea,

fricoasă ca toate fetele, făgădui că aşa va zice cum a învăţat-o el, şi merseră amîndoi acasă la împăratul, ba încă el luă şi capetele balaurului în roabă şi merse a fală cu ele prin oraş pînă la curtea împăratului.

Stan Păţitul rămase lîngă tău mort, căţeii lui încă dormeau, şi cînd s-au deşteptat ei şi au văzut că stăpînul lor este mort, au început a se căina şi a se scăuna de gîndeai că se prăpădesc de necaz. Tot văitîndu-se bieţii căţei au dat un ocol mare în giurul domnului lor. În umbletul lor cel fără rost au dat de o broască, ce ducea un fir de iarbă în gură.

— Da ce ai în gură, tu broască? o întrebară căţeii.

— Am iarba fiarelor, zise broasca.

— Şi ce-i face cu ea?

— D-apoi, să vedeţi dumneavoastră, am dat de pagubă; au venit o roabă repede şi mi-au călcat toţi puii, şi toţi au murit, acum voi să-i înviu.

— Şi-i vei putea învia?

— Putea, că iarba asta acea putere o are, de dacă o pui la rană, vindecă, chiar de-i la un om ori la o găină moartă.

— D-apoi să ne dai şi nouă o lecuţă de iarbă de aceea, că uite, stăpînul nostru zace mort, cu capul departe de trup.

— Vă dau bucuros, dragii mei, şi cum veţi merge, puneţi capul la trup cum a fost, şi în tăietura grumazilor puneţi firuţul ăst de iarbă, şi veţi vedea că stăpînul vi s-a scula.

— Amu nici nu-ţi mulţămim, jupîneasă broască.

— Nu-mi mulţămiţi, dragii mei, că apoi nu-i de leac.

Aşa s-au dus căţeii şi au pus capul stăpînu-său la trunchiu, apoi au pus firuţul cel de iarbă în tăietură; şi Stan s-a sculat ca din somn.

— Doamne, că greu mai dormisem! zise Stan.

— Greu, stăpîne, că de nu eram aci de-a-ndemîna, dormeai pe vecie!

— Dar cum aşa?

Şi cînii-i spuseră tot ce ştiură, că s-a întîmplat cu el.

Apoi o luară spre oraş, şi merseră aţă la curţile împăratului. Acolo era mare dinum-danum; ospăţ mare, nuntă împărătească. Stan întrebă pe un om.

— Dar ce ospăţ este aci? Iar omul îi spuse că e nuntă mare, împăratul îşi mărită fata după ţiganul, care a scăpat-o de balaur. Auzind Stan de una ca asta, nu-i chiar plăcu, dar nu pierdu

curajul; merse mai aproape, şi trimise apoi pe un cîne înlăuntru să vază ce este? Adică ţiganul şedea în fruntea mesei pe 12 perini, dar cum intră cînele înlăuntru, cum săriră trei perini de sub el. Toţi oaspeţii se mirară de una ca asta, dar numai un om era, care pricepea ce va să însemneze: şi acel om era mireasa.

Cînele spuse lui Stan cele văzute; Stan trimise şi pe ăstălalt cîne să vază ce este? Şi plecă cînele, şi intră în palută, şi cînd se înholbă spre mire, zvîrr! mai săriră trei perini de sub ţigan. Acum nu se mai putu răbda fata împăratului, şi spuse toate la meseni, apoi ieşi afară, lăsînd pe ţigan singur în fruntea mesei, numai pe şase perine. Adică la trepte sta Stan, şi asculta ceterile din lăuntru; şi îl cunoscu fata, şi-l chemă în lăuntru. Iar împăratul cel bătrîn se miră foarte tare, cînd văzu pe degetul lui Stan inelul cel de aur al fetei. Iar mirarea lui şi mai crescu, cînd văzu că Stan scoate şi arată limbile balaurului, căci atunci toate perinile de sub ţigan zburară.

Şi se începu amu o veselie noauă: toţi erau voioşi. Pe Stan îl îmbrăcară în haine împărăteşti şi-l puseră cu fata împăratului în fruntea mesei, iar pe ţigan voiră să-l lege de coadele a două iepe sirepe să-l facă tot praf şi bucăţele; dar Stan n-a lăsat, ci a zis:

— Daţi-i pace, bugătă-i este ruşinea! Şi l-au scos din curţi afară strigînd toţi după el:

— Cîr, cioară!

Iar Stan moşteni împărăţia de la socru-său, şi de n-a murit, şi astăzi trăieşte.

Rodna, Ardeal.

ION NĂZDRĂVANUL DIN LUT

A fost odată un moş şi o babă. Şi erau bătrîni ca vremea, şi albi ca omătul de cărunţi ce erau. Nici avere nu aveau mai mult decît o căsuţă, dar nici vreo mîngîiere nu aveau, că mîngîierea omului la bătrîneţe sînt copiii, iar ei copii nu avură nici cînd. Şi cu cît trecea din vreme, cu atît erau mai bătrîni, şi cu atîta slăbeau mai tare, că slăbeau cu bătrîneţele, au umblat laolaltă de cîndu-i lumea; şi cu cît slăbeau mai tare, cu atîta erau mai nemîngîiaţi, că n-au nici un ajutor, nici cine să le aducă un vas de apă de la fîntînă ori un braţ de lemne de afară. De multe ori stau ei pe gînduri ceasuri întregi şi nu scoteau nici un legănat cuvînt din gura cea ştirbă, numai oftate şi suspinuri. Ziua mai trecea, cum amarul trecea, că-şi mai căutau de lucru; el mai mergea în pădure cîte după o mînă de vreascuri, iar ea mai mocoşea, ce biată putea, pe lîngă cea casă, mai făcea cîte o lingură de mămăligă, pe cînd socotea că i-a nimeri moşneagul din pădure; dar seara, cu deosebire în serile cele lungi de iarnă, apoi duminecile şi sărbătorile, gîndeai că s-or prăpădi de urît, că amu nici ce povesti nu mai aveau; şi poveştile le gătaseră, de bătrîni ce erau.

Într-o zi de primăvară iară merge moşneagul în pădure să aducă vro două crengi şi să se şi răzbune o leacă, că de astă toamnă tot pe tăciuni clocise, cît fu iernişa de mare, nu se încumetase să meargă la pădure prin vînt şi ger, dar amu era lumea lui, că soarele pripea binişor, cum place la moşnegi. Şi dacă ajunse în pădure, prinse a rupe la crengi şi a-şi face sarcină, că de tăiat cu săcurea nu mai era în stare. Cum mocoşia el aşa printre cele vreascuri, iar îi veni în minte necazul lui cel vechi, şi-şi gîndi: Tu, Doamne, încă nu eşti cu dreptate; la cîte un om dai prea mulţi copii, iar la altul de loc; nu mi-ai putut da şi mie batăr unuţul? Uite colea! eu moş bătrîn să umblu după vreascuri! un lucru ca ăsta şi un băiat cît de slab l-ar putea face! Dar îi trecută! Cine n-are noroc pînă la ameazi, acela dup-ameazi poate pune de mămăligă de dorul norocului! Amu, pînă-i vară, mai gălăim cu biata babă, cum gălăim, dar la iarnă – ca şi astă iarnă, de nu s-or milostivi creştinii să ne aducă un vas de apă ori o zburăturiţă de lemn acolo ne mănîncă amarul. Mai bine ne-ar lua Dumnezeu din lume pînă-i vară şi bine, să nu mai intrăm în iarnă de necaz la bieţii creştini, că şi ei s-au urît de

noi!

Aşa gînduri mîncau pe moşneag, făcîndu-şi sarcina de găteje, apoi o puse încetişor pe umăr şi cît tîrîş cît grăpiş o duse pînă acasă. Baba era în casă. De astădată nu i-a ieşit înainte să-i ia sarcina din spate. Va fi învăluită cu mămăliga, gîndi moşneagul, aruncînd vreascurile de pe umăr, apoi intră înlăuntru.

— Da ce faci, babă? zise el trecînd pragul, gata-i mămăliga?

— Gata moşnege, răspunse baba, îi gata şi bună dar stai oleacă unde eşti, pîn-oi aprinde hopaiţul, să nu-mi calci în covăţică să-mi faci o poznă.

— Ce poznă să-ţi fac? Ce ai tu în covăţică? Că ştiu că n-ai copil adormit!

— Vei vedea dumneata îndată ce am, numai stai locului pîn-oi aprinde hopaiţul. Şi se porni baba să aprindă hopaiţul, că se mesteca ziua cu noaptea, iar pentru ochii lor cei bătrîni de mult era noapte. Moşneagul sta ca pe spini lîngă uşă, de abia aştepta să se facă zare de lumină în casă să vadă el ce-i în covăţică? Adică acolo dormea un copil sugîndu-şi degeţelul, iar moşneagul mai înlemni cînd îi zări faţa.

— Al cui e, babă? întrebă el după ce se mai deştebăli de cap.

— Al nostru, moşnege, tot e al nostru, după Dumnezeu Sfîntul.

— D-apoi cum? ian spune-mi să te înţeleg?

— Aşa, moşule, că după ce ai mers dumneata la pădure, n-am avut ce lucra, mi-a fost urît în casă şi am ieşit afară. Acolo la soare mă prăjii cît mă prăjii, apoi îmi veni în minte să mă joc ca băieţii, că bag-seamă omul dacă îmbătrîneşte, ajunge în mintea copiilor, şi am făcut din lut un copilaş şi l-am pus colea în covăţică şi am prins a-l legăna, ba încă i-am şi cîntat. Deodată numai simt că copilul meu se mişcă; eu mă spăriai, dar el mă întări în lire că prinse a vorbi şi-mi zise:

— Nu te teme, mamă, că nu-s nici o nălucă, eu sînt copilul dumitale. Şi din minuta aceea, moşnege, noi sîntem cu copil, şi ce copil! azi l-am făcut din lut şi azi a şi înviat şi a prins a vorovi; e isteţ de Doamne apără! e năzdrăvan, moşule. Aşa vorbi baba, iar moşneagul oftă odată chiar din baierele inimei:

— Mulţam, Doamne! Apoi începură a se sfătui, cum să-i pună numele, că oricum nu se putea, trebuiră mult să se gîndească, mult să se sfătuiască, ba se chiar ciondăniră pînă ajunseră la

adică să-i pună numele Ion Năzdrăvanul de lut. Acest nume plăcu amîndorora, deci aşa îi puseră numele. Şi creştea Ion şi se întărea şi se încuminţea ca din poveste. Peste cîteva zile prinse a fi de ajutor la moşnegi, le aducea apă de la fîntînă, lemne de la tăietor, făcea foc, mătura în casă, şi le era mai mare dragul de el şi erau şi făloşi că doară era copilul lor. Cînd fu de un an, mergea cu moşneagul în pădure, şi aducea sarcini de lemne mai mari şi mai grele decît moşneagul; iar cînd fu de 7 ani, era ca un voinic, care-i mai zdravăn, de 20 de ani. Acum erau moşnegii – nu ştiu cum v-aş spune de puteai prinde iepuri cu ei, de voioşi ce erau, că au un aşa drăguţ de fecior. Şi nici nu era modru să nu le fie drag de el: mare era, frumos şi voinic era, apoi bun Doamne! ca pita cea bună la omul flămînd. El lucra şi însemna tot ce trebuia pentru moşnegi, iar ei trăiau acum numai de-a gata şi se gîndeau cum să-l însoare, pe cine să-i peţească, ca să se bucure şi mai mult văzîndu-l fericit.

Dar nu aşa era scris în cartea sorţii.

Se întîmplă adică, că zmeii vin într-o noapte şi fură pe cele trei fete ale împăratului din satul lor – că p-acele vremi mai tot satul îşi avea împăratul. Acum împăratul era supărat de moarte, împărăteasa numai nu se prăpădea de jele, iar curtenii erau întristaţi şi ei văzînd jelea stăpînilor lor. Şi trimis-a împăratul cărţi în toate părţi şi răvaşe în toate oraşele, doară-doară s-ar afla vrun voinic să-i aducă fetele de la zmei, că-i dă pe oricare fată de soţie şi jumătate împărăţia zestre, iar după moarte toată. Dar rogu-vă, cine să se încumete a-şi pune mintea cu zmeii? cui nu-i e dragă viaţa? Cine să-şi pună capul în primejdie aşa de mare? Nime nu s-a aflat aşa viteaz. Dar vestea a ajuns din gură în gură pînă la moşnegi, şi ei într-o seară n-au ce vorbi – spun lui Ion Năzdrăvanul din lut că uite ce zvon e prin sat. Numai atîta i-a trebuit lui Ion şi nu mai mult, că îndată a doua zi se şi duse la împăratul şi-i spuse, că el vrea să-şi cerce norocul, să-i aducă fetele de la zmei.

— De-i fi voinic să le aduci, – răspunse împăratul – îţi dau pe care fată-i vrea de nevastă, şi jumătate împărăţia zestre, iar după moarte, toată; dar acum la plecare de ce ai lipsă? Hai să-ţi dau bani, arme, ortaci de cale şi cai de călărit, hăineturi şi merinde. Iar Ion a zis:

— Înălţate împărate, bani nu-mi trebuie, că cu bani orice năuc poate călători, ortaci n-ai de unde-mi da ca mine, eu sînt

singur în felul meu, cai de călărit şi hăineturi încă nu-mi sînt bune de nimic, că mă duc în vitejie, nu la nuntă; dar de un paloş bun am lipsă, iar merinde mi-a pune mama. Numai fii bun, Înălţate împărate, pînă m-oi întoarce eu, vezi să nu ducă bieţii moşnegi ceva lipsă, că-s slabi şi neputincioşi, de abia se mişcă de bătrîni, iar de lucru şi de cîştigat de mult le-a trecut vremea.

— Nu te teme, dragul meu, zise împăratul, că m-oi îngriji eu ca să nu aibă nici o lipsă, iar paloş dacă-ţi trebuie, hai şi-ţi alege care vrei tu. Şi s-au dus amîndoi în casa cu armele şi şi-a ales Ion un paloş numai ca el, nici prea mare, nici prea mic, ca o tîngeală zdravănă, apoi şi-a luat rămas bun de la împăratul şi s-a dus aţă la ei acasă.

— Dar tu unde ai stat atîta, neprînzit, dragul mamii, îl întrebă baba. Iar el răspunse:

— Am fost la împăratul şi i-am spus că plec să-i aduc fetele; pînă vin îndărăt, m-am înţeles eu cu împăratul ca nici o lipsă să nu duceţi, uite mi-am adus şi un paloş să nu plec chiar cu mîna goală.

Auzind baba de asta, începu a plînge şi a se văieta:

— Vai de mine şi de mine, dar cum te înduri să ne laşi tu pe noi singuri, doi bieţi de moşnegi neputincioşi, fără tine aci vom peri cu zile; de aceea te-am avut şi te-am crescut, ca acuma la slăbie să ne părăseşti şi să te sihăstreşti? Rămîi tu locului, însoară-te, lasă în locuri pustii vitejiile, că numai ţi-i pune capul, apoi ce folos vei avea tu că nu ne-ai ascultat şi noi că te-am crescut?

Cercat-a şi moşneagul să-l dezmintă, doară-doară l-ar putea face să steie locului: dar pace! Nici vorbă nu era să-l poată face să aibă stare; el ştia numai una:

— Daţi-mi pace să merg unde mi-am pus gîndul, gătaţi-mi merinde şi nu aveţi nici o grijă, vă va ţine împăratul ca banu-n ladă pînă voi veni eu, că mult ştiu că nu o să zăbovesc.

N-avură dar ce-i face, să mai steie locului, îi făcu baba merinde, iar el îşi luă traista de-a umăr şi paloşu-n mînă şi hai la drum!

S-a tot dus el singur pînă a dat de o pădure mare, dar nu i se părea, că el mai fusese prin păduri, mai văzuse el şi lemne strîmbe şi drepte, dar ca aci ba! N-ai fi aflat un lemn cum l-a lăsat Dumnezeu sfîntul, să fi dat bunul şi pămîntul. Oare ce să fie asta, gîndi el, de nu vezi tu un lemn de dai Doamne, fără

unul mai încîrjobat decît altul?! Trebuie că aci este ce este! Şi se duse el gîndindu-se prin pădure pînă dete de un ometeu cît un deal, şi numai cu un ochi în frunte, şi omul acela apuca copacii de vîrf, tot cîte doi odată şi-i făcea gînj la pămînt şi apoi îi lăsa şi apuca alţii şi iar alţii, fără a se obosi.

— Măi omule, ce nu laşi tu lemnele cum le-a lăsat Dumnezeu? zise Ion apropiindu-se de uriaş.

— Ce ai să mă întrebi? răspunse uriaşul, aşa-i firea mea, că eu sînt Strîmbă-Lemne, dar să-mi spui tu, ce cauţi pe-aici prin moşia mea?

— Eu, răspunse Ion, merg în lume la vitejii, să mă lupt cu zmeii şi să scot fetele împăratului nostru de la ei, dar nu să strîmb lemnele, ca tine; de ai fi tu vrun viteaz de dai-doamne, n-ai face nici tu bazaconii de acestea, ci te-ai pune la o muncă mai cinstită!

— Hm! răspunse uriaşul rînjîndu-şi nişte dinţi, mari ca de măgari, hm! că prin moşia mea nu-i trece!

— Nu?

— Nu!

— En să vedem, zise Ion, hai să vedem care pe care? Şi se luară la trîntă ca doi urşi, şi se zvîrcoliră, pînă puse Ion pe uriaş în genunchi, atunci trase paloşul şi-i zise:

— Ce zici Strîmbă-Lemne, cum ţi-ar tigni de te-aş trimite acum pe ceea lume? Mai bine ar fi acolo, ori mai bine ar fi să ne prindem noi fraţi de cruce?

— Ba mai bine să ne prindem fraţi de cruce, că merg şi eu cu tine, în bine şi-n rău, zi şi noapte, pe apă şi pe uscat.

— Ei, vezi aşa ne mai înţelegem, zise Ion şi jurară amîndoi credinţă pe ascuţitul paloşelor şi apoi plecară amîndoi prin pădure la deal.

Dar cum se zvîrcoliră atîta la trîntă, amîndoi erau osteniţi şi asudaţi şi mai mureau de sete. Deci plecară către un pîrîu să beie apă. Şi găsiră apă numaidecît, dar turbure, Doamne, neagră gălbuie, de nu era chip să o beie.

— Oare de ce-i aşa turbure apa asta, plouat-a mai la deal ori surupatu-s-a vrun munte? întrebă Strîmbă-Lemne. Iar Ion îi răspunse:

— Aci este, ce este, dar hai pe pîrîu în sus că vom da noi undeva de apă limpede. Şi se luară tot pe izvor în sus, du-te-du-te, pînă într-un loc dădură de un ometeu cît un munte, sta cu

picioarele crăcite peste pîrîu, şi tot lua bolovani în palme şi-i zdrumica cum desfaci cucuruzii, şi sfărîmăturile toate cădeau în apă de turburau apa.

— Dar pe tine ce te-a apucat de sfărmi bolovanii şi turburi apa, de nu putem bea? întrebă Ion apropiindu-se de uriaş.

Iar el, tot sfărîmînd bărbăteşte la bolovani, de gîndeai că i-a luat cu ruptul, răspunse rînjindu-se:

— Mai încet, nepoate, că şi pe tine te sfărm, că eu sînt Sfarmă-Piatră.

— Aşa?

— Aşa!

— Că mi-ar placea să văz, zise Ion.

Şi-apucară şi se luptară, iar în urma urmelor făcu ca şi cu Strîmbă-Lemne şi apoi se prinseră fraţi de cruce şi se duseră toţi trei. Cînd erau într-un loc, ce că li se clăteşte pămîntul pe sub picioare? Se uită în dreapta, caută în stînga, nimic. Se uitară apoi în jos, adică în vale era un uriaş grozav şi se juca cu doi munţi ca şi cu două mere. Oare acela cine e? întrebă Ion. Iar Sfarmă-Piatră răspunde:

— Ăla-i frate-meu, Scutură-Munţii, hai pîn la el, de nu ţi-a fi frică.

— Ţi-ai găsit-o! să-mi fie frică? zise Ion rîzînd, şi se apropiară de Scutură-Munţii. Şi cînd erau lîngă el, îl întrebă Ion:

— Dar tu n-ai putea face un lucru mai bun, numai să scuturi cei munţi, nu i-ai putea tu lăsa-n pace, cum i-a lăsat Dumnezeu sfîntul?

— Taci din gură, zise uriaşul mînios, aşa-i firea mea, că eu sînt Scutură-Munţii, dar voi ce căutaţi p-aci, prin moşia mea? Hai să ne răfuim! şi zicînd aşa se repede să apuce pe Ion de grumazi, dar ăla încă nu era tufă, îi prinde mînile ţapăn ca în cleşte, apoi şi-l apropie de brîu şi mi ţi-l strînge peste mijloc de-i pîrîiesc oasele ca gîtejele. Şi se zvîrcolesc, şi se trîntesc, dar în urmă îl dovedeşte Ion, apoi se prind fraţi de cruce şi pleacă toţi patru în lume la vitejii. Într-o poiană frumoasă, îşi fac ei o colibă şi se hotărăsc să stea acolo o leacă de vreme, pînă s-or gîndi încătrău să mai apuce? Cît au stat acolo s-au hotărît că în fiecare zi unul să rămînă acasă să facă de mîncare, iar cei trei să iasă la largul să ispitească ţinutul, iar seara toţi trei să se întîlnească la bordei. În ziua dintîi a rămas acasă Strîmbă-Lemne. După ce plecară ceilalţi, îşi luă arcul şi minteni aduse un

porc gras sălbatic, îl beli şi îl puse să se frigă pe cînd vor veni ortacii. Dar cînd era mîncarea mai gata, veni acolea un omuţ numai cît un prunc, cu o barbă lungă de o tîrîia după el de lungă ce era. Ăsta era omuleţul cît şchiopul cu barba cît cotul. Cum veni, ceru să-i dea ceva de mîncare. Dar Strîmbă-Lemne-i zise:

— Oleacă bucuros îţi dau, numai nu mult, că-mi aştept ortacii, care vor veni flămînzi ca lupii, apoi cu ce să-i satur? Şi dă să taie o leacă de friptură la omuţ. Dar el fîştic! îşi băgă mîna în căldare, şi scoate toată friptura şi-o îndopă cît ai bate-n pălmi. Strîmbă-Lemne numai se-ncruceşte cînd vede minunea nemaipomenită, şi dă să pună mîna pe el, dar el atunci era dus; acum ia-l drace de ai de unde! Ăsta fu chiar Ucigă-l toaca, îşi gîndi Strîmbă-Lemne, mergînd fuga să vîneze ceva pentru ortaci. Şi ţelui el numaidecît alt porc, dar pînă să-l belească, pînă să-l frigă, se trezi cu noaptea-n cap, şi ortacii încă-i erau aci, şi care cum intra, întreba:

— Noa, da gata-i cina?

— Gata şi nu prea, răspundea; că m-au pus păcatele de am dormit pînă mai la amiazi: dar îndată-i friptă, numai o undă să mai deie.

A doua zi rămase acasă Sfarmă-Piatră, a treia zi Scutură-Munţii, şi fiecare aşa o păţi cu nimurigul de omuţ. În ziua a patra veni rîndul la Ion. După ce se depărtară cei trei ortaci, prinseră a-şi spune fiecare păţania cu nimurigul şi rîdeau cu hohot şi ziceau, că nici Ion n-o s-o păţească mai bine. Ei, dar Ion era Năzdrăvanul din lut! El îndată ce rămase singur, aduse lemne, făcu foc bun şi aduse apa, apoi hai cu arcul la vînat. Şi numai decît aduse un căprior cît un taur de cinci ani, gras şi frumos, de să tot mînci din carnea lui. Apoi îl beli şi-l puse în căldare să facă din el mîncare. Iar cînd fu pe la ojină, cine-i nimereşte? Nimurigul intră în casă nechemat şi cere de mîncare. Ţi-oi da din despicături, răspunse Ion şi înhăţă pe nimurig de barbă, luă paloşul şi crăpă un copaci, apoi îi băgă barba în crăpătură şi slobozi despicăturile laolaltă, lăsînd pe nimurig să fluiere a pagubă, iar el intră în colibă şi-şi văzu de treabă. Şi se ruga bietul nimurig din copaci să facă Ion bine să-i dea drumul, dar Ion se făcea surd de acea ureche.

Colo-n de seară veniră ortacii de la vînat. Ei credeau că nici Ion nu o păţise mai bine decît ei. Dar se înşelară şi mai înmărmuriră, cînd văzură pre nimurig cu barba în copaci şi îi

auziră plîngerile şi tînguirile. Iar intrînd în colibă, aflară mîncarea cumu-i mai bună, nici fierbinte, nici rece, numai călduţă cumu-i mai bună de mîncat.

După cină se culcară, ca dimineaţa să se poată scula cît de timpuriu să facă lege la Omul cît şchiopul cu barba cît cotul. Dar cînd să treziră şi merseră afară să-l vadă mort e ori viu, nu aflară nici copaci, necum nimurig!

— Asta-i alta, cioplită cu dalta! zise Ion rîzînd, să-mi spuneţi voi fărtaţi, acuma ce-i de făcut?

— D-apoi l-om lăsa în mama buciului, zic cei trei, dar Ion era Năzdrăvanul din lut, el nu ştia lăsa lucrul numai început, deci le răspunse:

— Vedeţi voi urma, pe unde a tîrît nimurigul copaciul? Vom merge tot pe ea pînă la capătul ei, acolo vom vedea ce va mai fi, dar aci nu-i de stat bîta-n mînă şi la drum! Iar cei trei îl ascultară şi se tot duseră pe urma copaciului pînă la buricul pămîntului, pe unde intri în ceea lume. Aci stătură locului şi se gîndiră ce-i de făcut? Din sfatul lor a ieşit, că, din piei de dobitoace, ce ţeluiau ei cu săgeţile, să facă curele lungi şi tari, şi să împletească o corfă, iar în corfă să intre Ion slobozit în curele pînă pe cea lume, iar cînd va scutura el curelele, să-l tragă în sus.

Aşa făcură şi Ion s-a slobozit în jos pînă a ajuns pe ceea lume, iar ortacii i-au rămas afară la buricul pămîntului. După ce a ajuns el pe cea lume, a prins a merge tot după nas pînă s-a obosit, dar n-a dat nici de ceva sat, nici de ceva oraş, nici chiar de o colibă măcar n-a dat, nici de vrun om ori dobitoc. Acum ce era să facă, pe cine să ştie el întreba încotro să apuce? Atunci dă de un cal păscînd, dar calul era orb de amîndoi ochii. Ce să se ştie face? Batăr de n-ar fi dobitocul acesta orb, m-aş sui călare pe el şi aş nimeri undeva la stăpînul lui; dar aşa?… Atunci calul dă glas omenesc şi zice:

— Du-te numai tot înainte, voinice, că-i da de nescari curţi, sînt ale unui zmeu cu trei capuri, vei afla tu acolo ce cauţi. Bucuria lui Ion! Nici nu mai stă pe gînduri, ci mulţămeşte calului frumos şi o călcăiază pînă dă de curtea zmeului, care sta numai pe un picior de găină şi era toată de aramă. Cum intră-n casă, dă de o doamnă tînără şi frumoasă de gîndeai că-i o zînă:

— Bună ziua, doamnă!

— Să trăieşti cu bine, voinice! Dar cum ai ajuns aci, unde

încă om pămîntean n-a călcat, numai eu cu cele două surori ale mele.

— Că doară nu eşti fata împăratului de la noi?

— Ba da, eu sînt fata cea mai mare a împăratului Verde din lumea verde.

— D-apoi după fetele împăratului Verde am plecat şi eu să le scot de la zmei, că mai mor părinţii lor de supărare după ele.

— Ei, voinice, că în grea cale ai pornit. Zmeii sînt primejdioşi. Mare pomană ţi-ai face să ne poţi duce de unde ne-au adus zmeii, dar rău mă tem că-ţi vei pune capul şi nimic nu-i folosi.

— Nu te teme, numai spune-mi unde-i zmeul ăstor curţi şi ce semne are cînd vine acasă?

— Oh! El îndată vine. Cînd e cale de trei zile de aci, aruncă buzduganul în uşă şi uşa i se deschide şi buzduganul sare pe masă şi de pe masă-n cui, acela e semn că să pun mîncarea pe masă, că pînă iese o ţîră aborul, şi zmeu-i aci.

Atunci numai auziră zup! în uşa de aramă şi văzură buzduganul punîndu-se pe masă şi de pe masă în cui. Dar Ion nu-l lăsă în cui, ci-l luă şi zvîrr! cu el îndărăt de merse zbîrnîind pre lîngă urechile zmeului; de-l nimerea în frunte, s-ar fi şi lăţit ca o broască la pămînt, dar norocul pe el că nu l-a nimerit. Dacă văzu zmeul cum îi rîndul, merge după buzdugan şi şi-l duse subsuoară pîn-acasă. Şi era mare buzduganul ca o bute de 50 de vedre şi era de oţel curat de sclipea ca argintul. Mergînd pe cale să tot gîndea, că doară careva din fraţi a făcut batjocura asta cu el, că de Ion Năzdrăvanul de lut nu-i trecea prin minte că ar putea fi, deoarece abia era de 8 ani de bătrîn, era deci după socoteala zmeului – băiat în camăşă lungă încă. Cînd intră însă înlăuntru şi-l văzu ca un domn după masă, fără frică, mai înlemni zmeul, dar iar prinse curagiu şi-şi gîndi: Dar de cumva… Apoi întrebă pe Ion:

— Dar ce vînturi te poartă prin ţara noastră, nu-ţi e destul de mare a voastră?

— Adică mare-i şi frumoasă ţara noastră – răspunse Ion, – şi de n-aţi fi voi, zmeii, ar fi şi mai frumoasă, iar fiind voi în viaţă, cam faceţi cîte o năsărîngă, şi deci am venit să ne răfuim! Ori eu ori voi, toţi nu putem fi, că vezi tu bine cum ne stau lucrurile: vouă vă place ce-mi place şi mie, eu m-aş ţinea în dreptul meu, voi veniţi la noi cînd vă place, gîndind de bună seamă că n-are cine ce vă face, că ţara-i fără domni. Dar să ştiţi, că de nu

veneaţi voi la noi, eu nu rîvneam în veci să vă calc ţara; acum alegeţi: în luptă să ne luptăm, în paloşe să ne tăiem?

— Ba să ne luptăm în luptă dreaptă voinicească! Şi se luptară, şi făcu ce făcu zmeul şi trînti pe Ion de intră în pămînt pînă-n genunchi, dar se împulpă Ion şi se smînci din pămînt, şi aruncă pe zmeu în pămînt pînă-n grumazi şi-i tăie toate trei capurile. Apoi dădu cu paloşul în cele trei cornuri ale cetăţii şi odată se făcu cetatea un măr de aramă şi-l dădu fetei să-l bage în sîn, iar ea-şi scoase inelul cel de aur de pe deget şi-l dădu de şi-l puse Ion în deget, dar lui numai în degetul cel mic îi era bun şi şi acolo îl strîngea. Dup-aceea se luă cu fata şi merse aţă la curţile cele de argint, care stau numai pe un picior de gîscă, unde era fata cea mijlocie a împăratului, ţinută de zmeul cel cu nouă capuri. Ce să mai întindem vorbă? Aci făcu Ion ca şi la zmeul cel dintîi şi plecă cu amîndouă fetele la curţile cele de aur, care stau numai pe un picior de curcă, şi unde era fata cea mai mică a împăratului, ţinută de zmeul cel mai puternic, care era cu douăsprezece capuri. Şi cu acesta făcu aşa ca şi cu cei doi şi plecă cu tustrele fetele spre buricul pămîntului: fiecare fată avea cîte un măr în sîn: una de aramă, una de argint şi una de aur, iar el avea pe degetul cel mic trei inele de aur. După ce ajunse la buricul pămîntului, sui pe fata cea mai mare în corfă şi scutură de curele şi uriaşii de afară îndată o scoaseră în lumea noastră. Apoi slobozîră corfa şi scoaseră pe fata cea mijlocie, în urmă pe cea mai mică. După aceea iar slobozîră corfa să scoată pe Ion. Dar ce-şi gîndiră:

— Noi tustrei ne putem numai bine însura cu fetele ceste trei, oare să-l lăsăm pe Ion în hantătar? Ion parcă le pricepu gîndul; că în loc să se suie el în corfă, puse o piatră, care o chibzui că ar fi cam ca el de grea. Şi o scoaseră uriaşii pînă cam calea jumătate, apoi huzdup! o făcură scăpată, lăsînd curelele dîn mîni, de cum căzu, toată mii de bucăţele se făcu.

— O, dragii mei de fărtaţi! gîndi Ion, mult bine-mi mai vreţi voi mie!

Acum văzînd că nu-i modru de scăpare se luă iar îndărăt prin ceea lume, pînă dădu de o casă. Bucuria lui cînd o văzu! Şi intră el înlăuntru şi dă de un om frămîntînd oţel, cum frămîntă muierile pînea în covată. Acela era Frămîntă-oţel, văr bun cu Omul cît şchiopul cu barba cît cotul, dar trăiau rău laolaltă, ca neamurile, că Frămîntă-oţel era de o fire domoală, blîndă,

precînd nimurigul de văru-său era pricina-n tălpi. Cum văzu Frămîntă-oţel pe Ion, îl întrebă:

— Dar ce vînturi te poartă pe aici, voinice, pre unde picior de om încă n-a călcat?

— Am venit – zise Ion – că am avut o ţîr de răfuială cu zmeii, pe ei i-am omorît, fetele împăratului nostru le-am scos pe ceea lume, acum aş mai avea ceva de împărţit cu Omul cît şchiopul cu barba cît cotul, şi apoi vă las ţara în bună pace; nu m-ai şti îndrepta unde şede?

— Da cum să nu, că doară sîntem veri, fire-ar fi fost să nu-l fiu cunoscut de nimurig, că-i mai numai cît o nucă şi face mai mult buclug în lume decît zece uriaşi, aşa-i de îndrăcit. Numai mai încolo şede, hai că-ţi arăt eu casa. Şi ieşi Frămîntă-oţel şi duse pe Ion pînă pe o dîlmă, de unde se vedea casa lui Omul cît şchiopul cu barba cît cotul. Acolo stătură o leacă pe loc şi zise Frămîntă-oţel:

— Bagă de seamă, că casa nu are uşi nici fereştri, pe horn intră şi iese din casă. De-i în casă cu mumă-sa, n-ai ce-i face, că amîndoi te omoară, dar celuieşte cumva pe hăranca de babă afară şi o omoară pe ea întîi, apoi poţi intra la el.

— Mulţam de învăţătură, zise Ion, şi merse singur către casa nimurigului. Acolo în curte era o mulţime de galiţe. El se făcu o vulpe şi dă fuga printre ele. Galiţele făceau o larmă de gîndeai că se prăpădeşte lumea. Baba aude. Vede cocoşul cel mare roşu în gura vulpei; coboară iute să-şi scoată cocoşul, atunci vulpea se dă peste cap, se face Ion în tălpi şi apucă paloşul şi cioars! capul babei. Apoi intră înlăuntru pe horn. Adică Omul cît şchiopul cu barba cît cotul era lungit pe vatră, dormea, iar copaciul era pe foc, l-a fost pus să ardă, doară şi-a putea smulge barba din el. Ion cum intră, îndată-i taie capul, apoi ieşi şi aprinse casa pe el. Din acel minut nimurigul n-a mai călcat iarbă verde.

Dar acum ce să facă Ion? Pe unde să meargă el acasă? Cine să-l scoată pe el prin buricul pămîntului la deal? Sta cît p-aci să-i pară rău că a venit. Dar mergînd el aşa îngîndurat, dă de o casă şi intră înlăuntru. Acolo erau doi moşnegi orbi, un vîj şi o babă. Baba tocmai făcea coleşe. Bucuria lui Ion. Dar nu zise nimic. După ce scoate baba coleaşa din căldare pe un curpător, pune pe un tănier de lemn brînză şi prind moşnegii a mînca. Dar Ion le ia mai mult de jumătate coleşa dinainte şi o mîncă el cu brînză.

Acum rămîn moşnegii flămînzi. Se tot gîndesc şi se vorbesc că oare ce poate să fie? În urmă zic, că doar de au fost mai flămînzi decît de altă dată, deci să pun şi mai fac o coleşe. Ion şi pe aceea li-o mănîncă, că doară era flămînd, că de cînd nu mîncase nimic! Aci nu-i lucru bun, tu babă, zise vîjul; hai să căutăm, nu cumva este cineva, care ne batjocoreşte aşa? Şi se dau moşnegii a căuta aşa pe orbecate. Ion se putea lesne feri să nu-l prindă, dar nu voi, ci se lăsă prins, să vază ce-i vor face. Dacă-l prind vîjii, îl întrebă:

— Dar cine eşti tu, de cutezi a ne mînca mîncarea neîntrebat? Ion le spune din fir în păr cine-i şi ce a fost prin ţara lor, şi că acuma era mai mort de foame, de aceea a îndrăznit de a mîncat neîntrebat; ar merge de unde a venit, dar nu poate ieşi prin buricul pămîntului la deal.

— Nu merge nicăiri, zic moşnegii, rămîi aci, că noi n-avem pe nime, avere avem destulă, dar n-avem nici un copil. Tu vei umbla la oi şi le vei mulge, atîta ţi-a fi toată slujba, iar acasă vom griji noi.

— Bucuros, zise Ion şi din minuta aceea era păcurar la oile moşnegilor. Cînd să iasă cu oile însă, îi spun moşnegii că de capul lui să nu intre pe hotarele zînelor, că l-or fermeca şi-a muri. El le făgăduieşte că nu va merge, dar de abia aştepta să se vază acolo, că tot auzise el că sînt zîne, şi sînt iele, şi sînt frumuşele, dar de văzut nu le văzuse încă. Dar nici nu avu noroc să le vază, că mergînd el aşa gîndind tot la zîne, aude nişte glasuri plîngătoare într-un vîrf de copaciu. Se uită acolo, adică neşte bieţi de pui de pajură ţipoteau cît îi lua gura, că un hoţ de balaur era încolăcit pe lîngă copaciu şi era mai la cuib, vrea să mănînce puii. Ion nu stă pe gînduri, scoate paloşul şi începe a dumica la balaur ca la curechiu, şi cît clipeşti era o grămadă de hoit din el cît o jireadă de fîn de mare. Apoi se urcă în vîrful copaciului să mîngîie puii. Adică aceia erau numai doi, dar mari cît doi berbeci şi nu ştiau încă zbura, numai atunci le da penele cele bune şi erau cîte cu două capuri şi ştiau grăi ca oamenii. Bucuria lor că i-au scăpat de balaur, că ziceau ei că de nu-i scăpa, acum îi mînca balaurul, că în tot anul pe asta vreme le mînca fraţii încît de-i mînca şi pre ei, se stingea neamul pahurilor, că măsa-i bătrînă, iar pe tată-său l-au omorît zmeii. Acum să-mi spuneţi voi mie cum să ajung eu pe lumea albă de aici? întrebă Ion.

— E, că-i ajunge lesne, că te-a scoate mama, dar ne e frică că de bucurie că ne-ai scăpat, te-a şi înghiţi, dar nu-ţi fie frică, că iar te-a ţipa ea afară; acum bagă-te sub aripile noastre, că uite vine mama.

Adică numai văzu apropiindu-se o nămală de pasăre cît un bivol, cu două capuri. Ea venea tot ţipotînd de supărare, crezînd că balaurul i-a mîncat puii; de groaza lui fugise de la pui, ca să nu vadă pînă i-a mînca, că ştia că să-i apere nu poate. Cînd văzu însă grămada cea mare de hoit din balaur, numaidecît îşi gîndi că cineva a mîntuit-o de el, deci se aşeză pe cuib şi-şi întrebă puii:

— Dar cine v-a scăpat, puii mamii, de spurcatul de balaur?

— Ţi-am spune, mamă, dar ne temem că li-i mînca.

— Ba nu, dragii mamii, arătaţi-mi pe mântuitorul vostru. Puii ridicară aripile, şi pajura – cum văzu pe Ion – îl înghiţi de bucurie. Dar puii atîta plînseră, pînă iar îl ţipă, mîndru şi frumos precum fusese. Apoi îl întrebă:

— Să-mi spui, om de omenie, ce-ţi sînt datoare pentru binele ce mi-ai făcut?

— Să mă scoţi pe ceea lume, zise Ion.

— Bucuros, dar tu trebuie mai întîi să încarci pe mine nouă piei de bivol pline cu apă şi pe atîtea pline cu carne, că calea-i lungă, eu flămânzesc iute, şi de nu am hrană destulă, suind slăbesc şi pot să cad să ne prăbuşim amîndoi.

— Ţi-oi cîştiga, zise Ion, şi numaidecît se coborî jos, merse cu oile la moşnegi şi le spuse, că uite a căpătat cărăuş, care să-l scoată la lumea lor, dar uite ce trebuie să-i deie. Moşnegii se supărară că Ion îi părăseşte, dar în urmă îi şi ziseră:

— Tot omul trage la casa lui, deci se învoiră să-l sloboadă, ba încă-l lasă să facă carne din 30 de berbeci şi-i dădură şi 18 bivoli, carnea să o pună pe pajură de merinde, iar în piei să pună apă şi ce ştie că-i lipseşte.

Aşa făcu Ion. Încărcă pajura de gîndea că nici de jos nu s-a putea mişca, dar era tare, se ridică şi zbură oblu-n sus cu el, şi cînd îi era foame înturna capul de a dreapta, şi Ion îi punea în gură cîte un picior de berbece ori de bivol, şi cînd îi era sete înturna capul cel stîng şi-i turna apă în gură. Tot aşa au suit pînă li se vedea afară, dar carnea era gata şi pajura înturna capul să-i dea. Atunci Ion, ca să nu slăbească pajura şi să cadă amîndoi în adîncime, scoate iute paloşul şi-şi taie din pulpele picioarelor

cîte o bună bucătură, şi o dă pajurei. Cu aceea l-a scos pînă afară. Cînd au fost afară, a zis pajura:

— Ce carne a fost, care mi-ai dat-o mai în urmă? Iar Ion îi spune:

— Din pulpa piciorului meu.

— Ei, de ştiam de una ca asta, că ţi-e carnea aşa de dulce, tot te mîncam; dar aşa, fiindcă mi-ai scăpat puii, te iert. Dar totuşi de atunci sîntem cu pulpa din jos a piciorului tăiată, precum se vede pînă în ziua de azi. Pajura se slobozi apoi pe buricul pămîntului în ceea lume şi de atunci nu s-a mai arătat p-aici, numai chipul ei i l-a tipărit Ion Năzdrăvanul de lut pe bani, după ce a ajuns împărat, şi tipărit e pînă în zilele noastre, spre semn că pajura l-a scos pe buricul pămîntului la deal, din ceea lume în asta. Iar Ion a plecat cu paloşul în mînă prin pădure spre satul lui.

Mergînd el aşa, te miri pe unde s-a zărăstit, pe ce drum, destul că a ajuns la o casă, unde o muiere era învăluită cu văruitul. Da ce eşti aşa învăluită, lele? întrebă Ion.

— Da cum n-oi fi, că doară ştii tu, ce se gată p-aici, ori doară tu eşti de pe ceea lume?

— Ce se gată, lele, că eu nu ştiu chiar nimic.

— Se vede că eşti un meteleu săhăstrit, răspunse muierea făloasă, – doară trei uriaşi au scos pe fetele împăratului de la zmei, şi acum peste cîteva zile s-or cununa cu ele. Duminecă li e nunta, noi toţi ne gătim, de nuntă.

— Aşa? zise Ion, mirîndu-se şi aducîndu-şi aminte de dragii lui fîrtaţi.

— Aşa! fătul meu, zise muierea, vezi tu şi te gată o ţîră, că tot norodul e chemat la nuntă.

— Şi ce zi-i astăzi, lele? că bietul Ion şi zilele şi le uitase.

Iar muierea crezîndu-l atît de prost, bătu în pălmi şi rîzînd cu hohot zise:

— Vai bată-te-ntunerecul nopţii să te bată, da tăhui mai eşti! să nu ştii tu nici zilele! E marţi mă, c-aşa a fost şi azi e săptămîna.

— Mulţam dumitale, zise Ion, plecînd mai departe.

— N-ai de ce! zise femeia, uitîndu-se după el şi gîndind: cît e de voinic, de ar fi şi scuturat, ar plăti un sat!

Ion Năzdrăvanul de lut se duse pînă în satul lui, adică acela acum era oraş mare. Nu mai află căsuţa moşnegilor săi, nu mai

cunoştea pe nime, nu-l mai cunoştea nime. Deci ce-şi gîndi, ce nu-şi gîndi, că intră la un croitori:

— Bună ziua, jupîne.

— Sănătate bună, voinice, dar ce cauţi pe la noi!

— Am venit, jupîne, n-ai avea lipsă de un sodal, că şi eu sînt croitor.

— O! bine că te-a adus Dumnezeu, răspunse croitorul, că nu-mi văd capul de lucru, cu nunţile astea de la împărăţie, hai de mîncă ceva şi apoi ne-om apuca de lucru. Aşa şi făcură. Mîncară şi se apucară de cusut. Ion era năzdrăvan, ce nu ştia el? Cosea de gîndeai că cu acu-n mînă s-a născut. Cînd fu de către seară, zice croitorul bătrînul către calfă:

— Perie haina asta că o duc la fata cea mică a împăratului să o cerce bună-i va fi? O perie Ion şi în buzunarul hainei puse inelul ei cel de aur. Croitorul se duse cu haina şi aceea plăcu fetei împăratului, că sta ca scrisă pe ea.

Cînd dă să o dezbrace, cearcă să vadă, nu cumva buzunarele sînt prea largi ori prea strîmte? Adică acolo dă de inelul ei. Atunci deloc făcu altă faţă, că pînă-ntr-aceea era voioasă şi nici prea, voioasă că-i la părinţi, iar supărată că nu-i cu cel ce o scoase de la zmei. Deci merse la tată-său şi-i spuse că tînărul care le-a scăpat pre ele de la zmei, trebuie că nu-i departe, că uite i-a trimis inelul ei în buzunarul de la haină. Şi văzu şi împăratul inelul şi-l cunoscu că doară era cu numele ei şi întrebă pe croitor:

— Jupîne, cine a pus inelul acesta în buzunari? Iar croitorul răspunse:

— Nu ştiu, de nu-l va fi pus un melean, ce-l ţin drept calfă de croitorie.

— Ia cheamă-l încoace zice împăratul. Şi fuga merse croitorul pîn-acasă şi veni îndată cu Ion cu tot. Cînd veni el, uriaşii erau la cină; dar cînd îl văzură, odată scăpară furcuţele din mîni. Fetele îl cunoscură şi ele şi deodată săriră de la masă şi prinseră a-l săruta. Iar împăratul încă-l cunoscu şi-l pofti la cină. Dar Ion zise:

— Vom cina îndată, numai să mă răfuiesc cu dumnealor, apoi se întoarse către uriaşi şi zise:

— Ia haideţi o leacă afară, jupînilor, să ne tragem răfuiala noastră cea veche, apoi – ce a da Dumnezeu, aceea va fi. Şi au ieşit tuspatru afară şi Ion a aruncat paloşul în sus, dar aşa l-a

aruncat, de stelele-i făcură loc, să nu le taie, şi paloşul s-a dus tot în sus un scopot bun, apoi s-a îndreptat în jos ca fulgerul de iute şi cînd fu jos – ciors! odată tăie trei capete de uriaş! Apoi îl luă Ion din mînă şi zise:

— Noa hai, frate-meu, să te pun şi la hodină, că de cînd am plecat de acasă, mult am suferit noi doi. Şi şi-a pus paloşul în cui, apoi s-a pus la cină şi cinînd li-a spus toate întîmplările lui, – după cum vi le spusei şi eu, şi cînd gătă, adause:

— Acum puteţi dormi în pace, că nu mai sînt nici zmei, nici uriaşi, nici balauri, nici Omul cît şchiopul cu barba cît cotul nu mai trăieşte, pe toţi i-am prăpădit eu cu paloşul meu şi cu ajutorul lui Dumnezeu.

A doua zi făcură nunta, că luă pe fata cea mai mică, apoi aruncă mărul cel de aur jos şi se făcu o cetate de aur, şi acolo petrecu multe zile şi bune cu nevasta lui. Iar socru-său l-a lăsat împărat în locul său, şi – de n-a murit, şi astăzi trăiesc.

Iar eu v-am spus o minciună şi amu vă zic noapte bună!

Cul. de George Brătean, înv. în Vama, Ţara Oaşului

ION PORC-ÎMPĂRAT

A fost ce a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti: a fost odată un împărat şi împăratul acela avea împărăteasă şi o fetiţă şi avea slugi multe şi slujnice, ca gazdele colea, nu ca sărăntocii şi o slujnică avea un copil ca de patru-cinci ani. Şi odată, colea în postul cel mare, cînd îs scumpe merele tare, i-a dat împăratul poruncă să-i curăţească două mere să mînce cu pită, că-s bune de post, că p-atunci posteau şi împăraţii, nu ca acum, că nici mojicii nu ţin posturile. Dar numai două mere i-a dat chiar împăratul cu mîna lui, bag seamă n-a fi nici avut mai multe. Destul, că slujnica prinse a le curăţi, iar copilul ei – ca copiii – de n-are măr, mănîncă şi coji, şi tot bine-i numai să ciofotească ceva ca purceii. Cum mînca el aşa coji de măr de la mumă-sa din poală, ciofotind ca un purcelaş, mă-sa-l netezeşte cu dragoste pe cap şi zice dezmîerdîndu-l:

— O purcelaşul mamii, purcelaş! Şi – minune! în minuta aceea copilul se făcu porc ca toţi porcii, cu patru picioare, cu codiţa cîrligată, cu peri ţepoşi, cu urechile cioflicate, şi grohotind aduna cojiţe de măr de jos, cum picaseră din şurţul mame-sa, care sări ţipotind, cînd îl văzu că s-a făcut porc. Acum ce să se ştie ea face? Ionuţul ei, din copil, se făcuse purcel! Apoi bine-i să glumească mamele? Feri, Doamne! Aşa, porc fiind copilul, nu l-a mai putut ţinea în culină şi prin casă ca pînă într-aceea, ci a fost nevoită a-l trimite la cîmp cu ciurda satului. Dar atîta l-a şi mai văzut! Că purcelul, cum s-a văzut la largul, în cîmp, n-a stat în porci, ci s-a tot dus grohotind şi coviţălind, pîn-a ajuns în pădure. Acolo, într-o poiană frumoasă, era o căsuţă mică, în care trăia un biet de moşneag, singur, singurel, ca cucul; n-avea nici babă, nici copii, nici ceva gălicioare, nici mîţă-n vatră nu avea. La moşneagul acela a tras purceluşul. Bucuria moşneagului, că are şi el acum la bătrîneţe, ce nu avuse nici cînd. Şi unde nu prinse a îmbucătări pe purcelaş, cu ce avea mai bun, cu ce mînca şi el, şi-l culca în casă cu el, ca nu cumva să vină vreo dihane de lup să-l lase fără purcel. Ziua îl purta tot cu el, colea-i scututa dintr-un stejar ghinde, dincolo-i scutura dintr-un fag jir, pe lîngă pîrîu din aluniş îi aduna alune, şi purcelaşul tot ciofotia cît era ziuliţa de mare, şi se făcuse mare şi frumos şi blînd ca oaia. Aşa trăiră ei multă vreme. Moşneagul nici nu-i zicea altcum decît: copile. Odată numai aude moşneagul ce nu

auzise nici cînd: porcul lui prinse a da glas de om şi zice moşneagului: tată. Bucuria moşneagului acum era şi mai mare. L-ar fi băgat în sîn de drag ce-i era. Toată ziua povesteau. Odată n-are moşneagul ce mai vorbi, ci gugulindu-şi băiatul îi zise în glumă:

— Acum eşti mare, fătul meu, acuşi te-a însura tata. Porcul se uită la moş şi răspunse:

— Bine zici, tată, mi-a venit vremea să mă însor, du-te la împăratul şi-i peţeşte fata pe seama mea.

Moşneagul încremeni, cînd auzi una ca asta; el numai glumise, şi copilul ia gluma de bani buni; deci se gîndi: să-l însor, dar cum să însor eu un porc? Că bine că voroveşte ca oamenii, dar pentru aceea el tot porc rămîne; apoi, să zicem că-i chiar om, chiar copilul meu, cum aş cuteza eu să-i cer chiar fata împăratului, eu care nici mîţă-n vatră nu am, necum o găină ori altceva? Şi cînd să găta să i le spună acestea limpede şi lămurit, porcul îi taie graiul:

— Ştiu ce gîndeşti, tată, dar nu-ţi face dumneata capul călindar şi mintea sfredel cu gînduri de acestea, mergi numai şi-mi peţeşte fata împăratului, că alta nu-mi trebuie, iar neînsurat nu-ţi mai rămîn, şi pace şi sănătate!

Ce să se ştie face bietul moşneag? Ar merge, să teme că împăratul ori l-a lua de nebun şi l-a închide în casa smintiţilor, ori va crede că-i batjocoreşte curtea şi l-a închide într-o temniţă, de acolo i vor putrezi ciolanele, de nu cumva l-a chiar spînzura! N-ar merge, se teme că copilul lui cel scump va lua lumea-n cap de supărare şi iar va rămînea singur ca cucul. Aşa se frămînta bietul moşneag în mintea lui, dar porcul nu-i dădu mult răgaz, de gîndit, ci-i mai zise:

— Nu sta atîta pe gînduri, hotărăşte-te odată şi-mi spune ori că mergi, ori că nu mergi.

— D-apoi, ducu-mă, duc, dragul tatii, măcar că bine văd că nu fac bine.

— Ba bine, tată, vedea-vei dumneata că va fi bine.

„Ce ţi-i mintea zglobivă de copil!” se gîndi moşneagul luîndu-şi toiagul, apoi îşi luă pălăria de pe cap, făcu trei cruci lungi, zise un Doamne-ajută şi porni încetişor, după ce băgă copilului minte în cap să grijească de casă, să nu le fure cineva ceva, ca şi cînd, Doamne-apără, ar fi şi avut de la cine ce fura!

Cît ţinu drumul din pădure şi pînă la satul împăratului, se tot

gîndea şi se răsgîndea cum să înceapă, ce să zică, ca să nu supere faţa luminată a măritului împărat. Iar cînd fu acolo: bîtă! rămase mut cînd văzu ce nu-i mai văzură ochii de cînd e; mîndrenii şi scumpeturi, cum numai la împăraţi se pot vedea. Nu-i vorbă, cam cu greu străbătu pînă înaintea feţei împăratului, că ştiut lucru este, că căţeii cei mici de pe de laturi sînt mai fuduli decît stăpînii lor; dar în urma urmelor, după ce le spuse că are o leacă de vorbă numai cu luminatul împărat, îl lăsară în paluţă. Împăratul era un om înţelept şi drept, dar se vedea a fi om straşnic în mînie, aşa-l arătau ochii. Cum văzu pe moşneagul zăpăcit, îi zise lin şi liniştit:

— Ce veste ne aduci, moşule? Iar moşneagul numaidecît prinse inimă şi suflet şi începu a-şi da solia că:

— Să ierte, înălţatul şi luminatul împărat, am şi eu un cotîngan de fecior, să apucă holteieş, şi nu-mi dă două cu două să vin şi să vin pînă la înălţatul împărat să-i cer coconiţa de muiere; în zadar i-am zis: „Mă băiete, fii cuminte, că noi nu sîntem neam de împărat”, el mi-a răspuns că: „de nu sîntem, putem fi”. Acum să nu se supere înălţatul împărat dacă am venit să împlinesc pofta copilului meu, că mi-i drag pîrlitul, că numai pe el îl am, apoi ştie înălţatul împărat că un părinte ce n-ar face pentru copilul său?

— Nu mă supăr, moşule, nici decît, că de cînd e lumea a fost aşa; fetele s-ar mărita, iar măritatul aşteaptă luat, şi luatul aşteaptă peţit; iar a peţi numai feciorii au drept, fetele trebuie să primească cu cinste şi cu omenie orice peţitori, dacă cumva nu-i prea departe de la hal pîn la pal. Dar uite, moşule, că ai venit astăzi nici un rău nu ai făcut, numai cît mai mult să nu cutezi a face lucrul acesta, dacă feciorul dumitale nu s-a lega că mi-a face trei lucruri, care le voi pofti eu de la el: nouăzeci şi nouă de peţitori a avut fata mea, că numai pe ea o am, şi nici unul nu mi-a făcut lucrurile care i le-am cerut, şi la toţi le-am pus capetele în pari, uite colo şi numără nouăzeci şi nouă de pari cu capete de om! Dacă feciorul dumitale nu mi-a putea face lucrurile, care i le voi cere, atunci mai bine deie-ţi pace, nu te trimită pe aci, că precît sînt de drept, pe atîta sînt şi de nemilostiv cu cei îndrăzneţi şi cutezători. De ştire am dat în toată ţara, că eu nu mă uit cine e peţitorul fetei mele, fie bogat ori sărac, de neam mare ori de neam de jos, numai să-mi împlinească lucrurile care i le cer, că-l iau ginere şi-i dau

jumătate împărăţia, iar după moartea mea, toată; dar apoi bine să-şi bage mintea-n cap feciorii, să se uite şi ei ce pot şi ce nu. Acum poţi merge, moşule, şi mîne, de vrei să fim cuscri şi se leagă copilul dumitale că mi-a împlini cele trei lucruri, vei veni încoace; de unde nu, nu-i nici o supărare. Numai iată-ţi spun: Nu te băga în joc, de nu ştii juca, că te-i răsturna!

Moşneagul şi-a luat rămas bun şi a plecat cu inima liniştită, că doară va putea face pe copil să se ogoaie, să nu-i mai zburde mintea pe la fete de împărat. Tot gîndindu-se, cum să-şi desmînte copilul, iată se trezeşte acasă.

— Da cum ai umblat, tată? întrebă porcul, aşa că nu te-a tăiat împăratul în cap?

— Nu, dragul tatii, nu m-a chiar tăiat, dar mi-a spus rafta, că să ne lăsăm de astfel de gînduri.

— Cum aşa, tată?

— D-apoi, aşa, că nouăzeci şi nouă de peţitori au avut fata şi la toţi li-a pus împăratul capul în par, că nu i-a putut face nici unul cele trei lucruri, care le cere împăratul, şi mi-a spus aşa: Du-te, moşnege, acasă şi nu-ţi zburde mintea la stele, că fata nu-mi voi da-o făr la acela, care mi-a face trei lucruri, mari; de-i mai cuteza să vii să-mi ceri fata, te pun să-mi faci acele trei lucruri şi de nu le vei putea face, jos cu capul, pentru cutezare!

— Şi ce vor fi acele trei lucruri, tată?

— D-apoi nu l-am întrebat, dar lucru curat nu poate fi, după ce din nouăzeci şi nouă de peţitori, tot unul ca unul, nici unul nu i le putu isprăvi.

— Du-te, tată, şi-i spune, că eu i le voi face, fie acelea ori ce lucruri ar fi, numai apoi să-şi ţină vorba, să-mi deie fata, că de unde nu, cu mine nu ştiu cum va scoate-o la cale.

— Vai, dragul tatii, dar nu ţi-ar fi milă să ştii, că pentru zburdălniciile tale mi-am pus capul?

— Nu te teme, tată, nu-i dracul aşa negru cum îl fac oamenii; afla-vom noi ac şi de cojocul împăratului, du-te dumneata numai şi-i spune că eu sînt gata a-i face cele trei lucruri, numai să-ţi spună care-s? Dar apoi să nu facă cumva să nu-mi deie fata, că atunci nici în gaură de şarpe nu se poate ascunde dinaintea mea.

Mai cercat-a bietul moşneag să-l desmîntă, dar cu cei zglobii cine s-o poată scoate la cale? Ei, pe ce întunecă, ţin morţiş, zisa ăluia: ori îşi pun capul, ori îşi umplu sacul. N-avu încotro, ci a

doua zi trebui să plece bătrînul iar în peţite. După ce ajunse în satul împăratului, începu a se căi c-a plecat de acasă, dar aci fiind odată, îşi zise: Acu tot atîta-i, tot c-o moarte-s dator, cine ştie ce s-a mai alege şi din una ca asta, eu voi spune împăratului din fir în păr cum mi-a zis feciorul, apoi, fie, Doamne, voia ta!

Cînd îl văzu împăratul suind treptele, începu a rîde cu hohot şi, nici nu aşteptă pînă-i va da bătrînul bineţe, ci-i zise în chip batjocoritor:

— Ţi-ai urît zilele, moşnege, ori ce mai umbli pe la curţile mele?

— Ba, răspunse moşneagul, să ierte înălţatul împărat, eu am venit cu gîndul să ne încuscrim; porunceşte ce să facă feciorul meu, şi de nu va împlini, aci e capul meu şi al lui: dar de va împlini poruncile, atunci nu cumva să-ţi calci vorba şi să nu-i dai fata, că grozav s-ar supăra bietul melean, apoi ştii Măria ta, omul într-o supărare multe prostii poate face.

— Hm! zise împăratul zîmbind, dar cu aspru mă mai iai, moşule, puţină încredere ai tu în vorbele unui împărat, se vede că n-ai mai avut de lucru cu împăraţi pînă acum; să ştii, moşule, că un împărat ce zice, e zis, apoi fie bine fie rău, tot atîta-i. Eu vorba nu-mi voi călca-o de mi-a împlini poruncile, ginere mi-a fi, iar tu cuscru; de unde nu, capul în ţeapă!

— Şi care ar fi poruncile, luminate şi înălţate împărate?

— D-apoi, moşule, cea dintîi poruncă este că pînă mîne dimineaţă curtea asta, ce o vezi, unde sîntem noi acum, să fie toată într-aurită, şi pe din lăuntru şi pe din afară; dacă asta poruncă mi-a împlinit-o, vino să-ţi dau şi celelalte; dacă nu, şi din gaură de şarpe vă scot şi vă ucid, priceputu-m-ai?

— Priceput, Măria ta, zise moşneagul, şi apoi îşi luă rămas bun şi porni încetişor către casă, gîndindu-se: Mi-am făcut de lucru cu dracul. Ce am avut eu, om bătrîn şi nebun, să umblu după gura nebunaticului de copil? N-am putut muri liniştit în bordeiul meu! mai bine a fi cu capu-n par? Numai dracul mi-a trimis purcelul acela la casă, ori că el însuşi a fi Ucigă-l toaca. Dar fie ce a da Dumnezeu, m-am băgat în horă, şi trebuie să joc, de o fi să mor din asta, tot c-o moarte-s dator.

Gîndindu-se el aşa şi răzgîndindu-se, numai se trezi acasă. Porcul era afară şi încă de departe-l întrebă: da ce veste aduci, tată?

— Veste bună şi nu prea, dragul tatii, că cu împăratul nu ştiu

Dumnezeu cu cine va putea-o scoate la cale, că ce cere el, dracul că-i drac şi parcă s-ar speti de s-ar încumeta a-i face.

— Şi ce cere, tată?

— D-apoi zice, că pînă mîne dimineaţă curtea lui să fie şi înlăuntru şi pe dinafară într-aurită, dar suflet de om să nu vază în aretul acela lucrînd; acum ce zici, poate-se una ca asta?

— Numai atîta cere? O! culcă-te liniştit şi te hodineşte, că va fi ce-a vrea Dumnezeu.

Bietul moşneag, cum era şi bătrîn şi obosit de cale, cum puse capul pe aşternut, cum adormi ca dus din lume; iar porcul, ce făcu, ce nu făcu, destul că dimineaţa, cînd se sculă moşneagul, îi zise rîzînd:

— Da ce-ai visat, tată? N-ai visat cumva că cu împăratul acuşi veţi fi cuscri!?

— Ba chiar tot cu el am visat dragul tatii, şi tot rău şi nimic bun; rău mă tem, că noi ne vom pune capul cu peţitul pe la fete de împărat!

— Nu te teme, tată, du-te numai şi vezi, azi ce-a mai zice împăratul?

— Iară să mă duc? O sărac de zilele mele! D-apoi întrauritu-i-ai casa pe din lăuntru şi pe din afară?

— Du-te numai, că-i vedea dumneata.

— D-apoi ori mă voi duce, ori mă vor duce, dar mai bine mă voi duce eu, şi de voi vedea că nu-i sînt caprele acasă, mă voi ruga de iertare; iar de-l voi vedea în voia cea bună, iar i voi cere fata.

— Bine zici, tată, aşa să faci.

Şi se luă moşneagul la cale, dar d-abia ieşi din pădure şi-i strălucea înainte mai avam decît soarele, colo cătră satul împăratului. După ce mai călcîie o postată de loc, i se ivi ochilor curtea împăratului, dar nu altmintrea făr’ a-i fi jurat că-i alt soare, de lucitoare şi de intraurită ce era. Acum moşneagul prinse curagiu, era fălos de puterea feciorului şi păşea mîndru şi întins pe drum ca un junişan, ar fi vrut să se întîlnească cu cineva să-i poată spune, că uite feciorul lui a făcut mîndrenia aceea la curtea împăratului şi că acuşi vor fi neam cu împăratul, dar nu întîlni pe nime. Şi cum, rogu-te, putea întîlni pe cineva, cînd toată lumea era adunată în satul împăratului şi se uita la curţi ca la lună nouă; nu se puteau destul mira de ceea ce le vedeau ochii. De abia putu străbate moşneagul prin mulţime, iar

cînd fu aproape de împăratul, strigă fălos:

— Place-ţi, înălţate împărate, cum ţi-a împlinit copilul meu porunca?

— Place, moşule, foarte-mi place, şi, de va împlini şi celelalte două porunci aşa, atunci ne încuscrim, dacă însă nu, ştiţi ce vă aşteaptă.

— Bun e Cel de sus, înălţate împărate, milostiv şi puternic este Domnul, ştiu că doară nici celelalte porunci nu vor fi mai grele decît asta.

— Nu, moşule, pentru un voinic ca feciorul tău şi eu chibzuiesc că n-or fi prea grele; amu mergi acasă, şi vezi tu valea asta ce curge pe dinaintea curţilor mele? Pînă dimineaţă să fie toată de argint, în ea să înnoate peşti de argint, iar pe ţărmuri să fie pomi de argint şi în ei să cînte păsări de argint, păsări de tot felul, moşnege, pomi de tot feliul, dar toate tot de argint: amu poţi merge.

Şi iar plecă moşneagul către casă supărat, dar tot nu aşa tare ca în celelalte rînduri: el îşi gîndea: cum a făcut feciorul meu mirozănia cea de auritură multă, cum să nu poată face şi argintăria ce i se cere? Dar iarăşi se gîndea: dar de n-a putea face? Atunci-i atunci!

După ce ajunse acasă, spuse feciorului tot ce avea de spus, iar feciorul îl mîngîie şi-l îmbărbătă să nu aibă nici o frică.

Şi drept că peste noapte, ce făcu, ce nu făcu porcul, destul că dimineaţă cînd merse moşneagul la împăratul, valea, ce curgea pe dinaintea curţilor împărătesei, era numai de argint, cu ţărmuri de argint, cu bolovani de argint, în apă peşti şi broaşte de argint, iar pe ţărmuri pomi şi răchiţi şi plopi şi arini de argint şi în ei cîntau paseri de argint, iar în năsipul cel de argint de pe ţărmure furnicau viermuleţi şi furnici, şi ţînţari şi mii şi milioane de muşte, tot de argint. Se bucura moşneagul, cînd văzu că copilul lui împlinise porunca mai pe pont de cum îi fusese dată, şi cînd auzi lauda mulţimei de oameni, ce se adunase să se mire de ce le văd ochii. Împăratul încă era la vale şi se mira şi el de ce-i vedeau ochii. Cum zări pe moşneag făcîndu-şi loc prin mulţime, îndată-i ieşi înainte, şi dîndu-i mîna zise:

— Fii sănătos, cuscre! îmi place lucrul fiului tău, acum numai o probă, şi apoi facem un ospăţ cum n-a mai fost de cînd e lumea lume, cît toţi să ne pomenească că ne-am încuscrit.

— D-apoi bine a fi, Măria-ta, că Dumnezeu şi noi de mult tot

colindăm pe la curţile Măriei-tale.

— Hm! De mult şi nici prea! Gîndeşte-te la cei 99 ce şi-au lăsat capetele zălog!

— Apoi, doară pe noi ne-a feri Dumnezeu de una ca asta, dar rogu-te, ce poruncă ne mai dai, ca să mă grăbesc către casă, să spun feciorului să se apuce de lucru, de va fi cu putinţă; de unde nu, fie Doamne, voia ta!

— Vei merge, moşnege, acasă şi vei spune feciorului tău, că pînă mîne dimineaţă poftesc să fie de la curţile mele pînă la voi acasă un pod oblu ca lumina făcut tot de aur, pe lîngă el tot feliul de pomi de aur, iar în ei să cînte tot neamul de pasări de aur. Dacă acesta va fi gata, atunci mîne dimineaţă să şi plecaţi amîndoi gătiţi de nuntă, că la noi toate vor fi gata. Dacă nu va fi gata podul, după cum dau poruncă, ce să mai întindem vorba, ştiţi voi ce vă aşteaptă! înţeles-ai, moşnege?

— Înţeles, Măria-ta!

— Acuma-i acum! se gîndi moşneagul, plecînd încetişor către casă. După ce-ajunge acasă, vezi bine, spuse feciorului porunca împăratului, iar acela se bucură mult şi răspunse:

— Aşa dară gată-te de nuntă. Adică mai întîi te odihneşte una bună, că apoi mîne seară ai să joci pe cuscra şi pe mireasa.

— Vai, dar nebun eşti, dragul tatii! Unde-ţi zburdă ţie mintea! Mă, eu nici acum nu cred că-ţi va da împăratul fata, după ce vei face şi podul, că tu fătul meu, vezi bine că n-ai formă de om, ci formă de porc! Numai în zadar ne-a fi toată truda!

— Nu te teme, tată; dumneata mîne te încuscreşti cu împăratul, şi pace şi sănătate, acum pune-te la hodină.

A doua zi în zori de dimineaţă se trezi moşneagul din somn, dar nu-şi crezu ochilor ce văzu, şi gîndea că numai buiguieşte în vis; şi cum nu? că să vedeţi dumneavoastră, nu-i lucru mic a te culca seara într-o căsuţă sărăcuţă şi a te trezi într-o palută mai pompoasă decît a împăratului! Şi aşa era casa, în care se trezi moşneagul, era într-adevăr mai pompoasă şi mai bogată decît a împăratului, încît parcă se temea bietul moşneag a se şi uita giur împregiur de sine, nu cumva să cadă cutare icoană ori oglindă scumpă de pe păreţi şi să se strice. Cum sta el aşa îmbuimăcit, iată că se deschide uşa şi porcul intră rîzînd şi zicînd: Bună dimineaţa, tată, dar cum te-ai odihnit? Ce ai visat? Parcă nu-ţi vine să te mai cobori din perini? Aşa că-i mai bun

patul ăsta decît laviţa goală, pe care dormeai pînă acum? Vezi că-i bine să fii cuscru cu împăratul?

— Dar nu mă nebuni atîta cu cuscrenia, că eu unul nu o cred, pe lîngă toată hărnicia ta. Mă, împăraţii cu împăraţii se încuscresc, apoi să fii tu chiar cu stea de aur în frunte şi el nu-ţi va da fata; necum că eşti în formă de porc.

— Bine, tată, bine! Eu numai atîta-ţi zic, că azi vei fi cuscru cu împăratul.

După ce se sculă moşneagul din pat şi umblă din chilie în chilie prin palutele cele multe, dînd cu ochii de o oglindă mare-şi văzu faţa şi se minună văzîndu-se îmbrăcat colea domneşte şi gătit ca de nuntă, şi nu ştiuse nimic cine şi cînd l-a gătit aşa frumos? Apoi după ce ieşi afară şi văzu grădina, ca şi a împăratului, iar un drum ducînd oblu ca lumina pînă la curtea împăratului şi deasupra lui un pod de aur şi pe lîngă el pomi de aur şi în pomi paseri de aur, dacă le văzu toate aceste, apoi zise cătră fecior: Acu parcă-mi vine a crede, că va fi ceva din lucru, pagubă numai că eşti porc!

— Bun e Dumnezeu, răspunse feciorul, hai să mergem la împăratul, dumneata înainte pe podul ăst nou şi eu după dumneata, că aşa se cade; şi cine te-a întreba că eu cine sînt? răspunde numai că eu sînt copilul dumitale.

Aşa şi făcură, se luară pe podul cel de aur, care ducea din pădure de la casa lor, care acuma încă se făcuse frumoasă ca şi a împăratului, şi merseră aţă la curţile împăratului. Pasările cele de aur cîntau frumos, din pomii cei de aur, care slobozeau o umbră lină pe podul cel de aur, iar lumea sta uimită şi se mira la mîndrenia ce-i vedea ochii, dar mai tare se mirau cum cutează moşneagul să meargă pe acel pod scump cu un porc după el. Cînd ajunseră la curtea împăratului, acolo aflară iară lume multă, mai vîrtos crai şi împăraţi din satele vecine, că pe atunci în tot satul era cîte un împărat. Împăratul cu împărăteasa şi cu fata împăratului şi cu toată curtea încă aştepta să vază cît mai curînd pe Fătul-Frumos, care făcuse atîtea năzdrăvănii. Moşneagul, cum sosi, îşi luă frumos pălăria de pe cap şi dete bineţe, ca un om de omenie; iar împăratul, cum îl văzu apropiindu-se îi zise prieteneşte:

— Voinic eşti, cuscre, dar cum vii?

— Cum mă vezi, cu ochii verzi, cuscre, răspunse moşneagul voios; doară nu-ţi place podul ce ţi l-a făcut copilul meu?

— Ba-mi place, dar unde-ţi este feciorul?

— Aci-i, cuscre, iată-l cît e de mare şi de frumos.

— Vrei să-ţi baţi joc de noi, moşnege? ori ce-mi vii tu cu porci înainte?

— Nu-mi bat joc, Măria-ta, acesta e copilul meu, acesta ţi-a împlinit toate poruncile, pentru acesta am umblat a peţi; de nu crezi, întreabă-l să-ţi spună.

— Tu eşti feciorul moşneagului? întrebă împăratul pe porc.

— Eu, luminate şi înălţate împărate!

Auzind aceste vorbe din gura porcului, toţi cei de faţă se minunară şi-şi gîndiră: Acesta-i un năzdrăvan.

Împăratul numaidecît se trase cu sfetnicii şi cu căsenii într-o chilie şi sfătuiră, ce-i de făcut?

Unii ziceau una, alţii alta, iar un sfetnic mai bătrîn zise:

— Înălţate împărate, ţi-ai dat vorba, că acela ţi-a fi ginere, care ţi-a face cele trei lucruri, care i le-i cere; nouăzeci şi nouă de voinici unul ca altul şi-au pus capul şi nu ţi-au putut împlini pofta; acesta ţi-a împlinit-o; de nu te-i ţine de vorbă, el ţi-a pune şi capul. Ţineţi minte ce vă spun eu, ăsta-i un năzdrăvan, şi, ori că s-a prefăcut porc ca să ne amăgească, ori că-i sub ceva blăstem, te miri pînă cînd, poate pînă s-a însura, şi atunci iar se face om. Dar fie cum va fi, ca să nu vină rele peste ţară şi peste Măria-ta, mai bine ia-l ginere.

— Aşa zicem şi noi, răspunseră ceilalţi sfetnici.

— Apoi, dacă asta-i părerea vostră, aşa să fie! răspunse împăratul. Apoi chemară pe moşneagul cu fecioru-său înlăuntru, pînă se vor face pregătirile de nuntă, şi toţi se mirau de înţelepciunea porcului, dar nime nu cuteza să-l întrebe: cum de-i el în formă de porc? Colea mai de către seară se şi cununară, ia cînd să se pună în cină; colea după ce însără bine, porcul ce făcu, ce nu făcu, se duse pînă afară, şi cînd veni, era un voinic mîndru şi frumos de să mai ai doi ochi să te uiţi la el. Bucuria fetei, bucuria împăratului şi a împărătesei, dar bucuria moşneagului! El, săracul, de bucurie a şi murit, l-a lovit guta. Dumnezeu să-l ierte şi să-l odihnească, iar ceilalţi au repezit un ospăţ numai ca ei, pînă mai în alba dimineaţă, cînd văzură că mirele ce făcu, ce nu făcu, ieşi pînă afară şi cînd intră iară, era porc ca toţi porcii, numai cît ştia vorbi. Nime însă nu mai era supărat pentru aceea, ştiind că la vreme de mare trebuinţă el se face om ca toţi oamenii, încă mai voinic.

După nuntă, cei tineri s-au tras la casa cea din pădure a mirelui, iar cei bătrîni rămaseră tot în sat ca şi pînă într-aceea. Ginerele împăratului ziua era porc şi dormea într-un unghi al casei, iar seara ieşia din pielea cea de porc o punea sub pat, şi ramînea voinic numai ca el. Atunci apoi se lua şi mergea cu soţia pe podul cel de aur la cină la socri, după cină veneau împreună acasă şi se culcau şi dormeau pînă-n dalba dimineaţă, cînd el iar lua pielea cea de porc pe el şi dormea toată ziua, ori că şi de nu dormea, povestea cu nevasta lui, dar tot din pielea cea de porc. Multă vreme trăiră ei aşa, şi nevestei nu-i era urît de el, dar drăguţa de soacră ca soacrele, se pune şi învaţă pe fată-sa ca odată, cînd va vedea că-i doarme bărbatul, să se scoboare din pat şi să-i arunce pielea cea de porc în cuptorul cel de copt şi să-i deie foc. Ceea, minte brudie, gîndi că aşa va fi mai bine, că atunci bărbatu-său tot om va fi zi şi noapte, nu s-a mai putea face porc, deci făcu cum o învăţă mumă-sa. Dar vai rău se păcăli! Că dimineaţa, cînd i se trezi bărbatul şi simţi mirosul şi sfara de peri de porc, se supără de moarte şi zice către nevastă-sa: De ai făcut din capul tău, rău cap ai avut; de te-a învăţat cineva să faci lucrul acesta, rău te-a învăţat şi binele nu ţi-a voit, căci fiindcă tu ai cutezat să faci lucrul ce ai făcut, mă voi duce şi dus voi fi, pînă la capătul lumii, la locaşul Ciumii, dar nici tu nu vei avea copii pînă nu voi mai pune odată mîna peste tine, să te cuprind în braţele mele. Zicînd acestea, el a plecat din casă supărat şi numaidecît şi-a perdut urma, iar muierea lui rămase de tot necăjită, şi cînd se dezmetici o ţîră din întristarea, ce căzuse peste ea, şi ieşi afară să vază încotro i-a plecat bărbatul, să-l cheme, să-l roage de iertare, atunci numai văzu că curtea cea minunată a lor piere şi în locul ei rămîne o căsuţă sărăcăcioasă, iar podul cel de aur, ce ducea pînă la curţile împăratului, încă piere şi în locul lui rămîne numai o cărăruşă bătucită, cît mai nu puteau merge pe ea doi oameni alăturea. Acum se pune nevasta mea pe plîns şi pe dăolit, dar în zadar: ceea ce omul îşi face, nime nu-i poate desface. Apoi, văzînd că aci în codru nu are nici cu ce trăi, nici cu ce se mîngîia, se puse la cale şi merse aţă la curţile tătîne-său, la ale împăratului, tot plîngînd şi văietîndu-se, de gîndeai că nu alta, fără o să leşine de supărare.

Dacă ajunse acasă, începu încă de la poartă tot într-un suflet: Bine mă învăţaşi, mamă! M-au pus păcatele şi te-am

ascultat, şi acum Ion al meu s-a dus în lume şi m-a blăstămat să nu am copii pînă nu m-a cuprinde în braţele lui; acum ce să mă ştiu face?

Împăratul încă era năcăjit, el presimţise de dimineaţă că ceva rău s-a întîmplat la cei tineri, cînd văzu perite toate frumuseţele şi scumpeturile, ce i le făcuse ginere-său, pîn-a nu-i lua fata.

Dar acum ce era de făcut?

Fata îşi luă şapte rînduri de haine şi şapte părechi de încălţii şi bani cîţi putu rădica de jos şi se duse, duse, tot întrebînd, că unde-i capătul lumei şi locaşul Ciumei, dar nime nu-i ştia spune, în care parte se află. Şi s-a tot dus pînă şi-a cheltuit toţi banii şi şi-a stricat toate rîndurile de haine, de nu mai avea numai care erau pe ea, şi acelea-i erau stricate de nu o mai cuprindeau. Şi mergînd aşa, ieşise din lumea cu oamenii şi ea merse tot înainte pînă văzu o căsuţă. Bucuria ei, că va afla pe cineva să mai întrebe. După ce intră înlăuntru, află o babă mică sprintenă; era Mama Vîntului, care cum o văzu, bătu în pălmi şi fluieră una cu mirare, clătind din cap, apoi o întrebă: Vai, draga mătuşii, dar tu cum de-ai ajuns aci, unde om pămîntean de cînd lumea şi pămîntul n-a mai fost!

— D-apoi aşa şi aşa am umblat, mătuşă, şi acum merg pînă la capătul lumii, la locaşul Ciumei, doară voi da de bărbatul meu cel bun, să pună mîna pe mine, să mă cuprindă şi să mă uşurez.

— O, draga mătuşii, nici de nume nu i-am auzit, fără stăi o leacă şi te odihneşte, că îndată va veni acasă feciorul meu, Vîntul, doară el va şti să te îndrepte.

Şi nu mult trebui să aştepte, şi numai văzu venind un făt-frumos într-o căruţă de aur; era Vîntul. Mumă-sa l-a întrebat, dacă nu ştie el cumva, unde-i locaşul Ciumei din capătul lumei? Dar el a răspuns că nu ştie, fără fiindu-i milă de biata femeie, i-a dat carul lui cel de aur să meargă cu el pînă la sfînta lună, doară ea-i va şti arăta calea. Iar Mama Vîntului i-a dat un şorecuţ şi i-a zis:

— Du-l cu tine, draga mătuşii, că te miri de ce-ţi va fi bun pe calea cea lungă.

De aci şi-a luat nevasta sănătate bună şi s-a dus cu carul Vîntului pînă la sfînta lună. Dar nici sfînta Lună n-a ştiut-o îndrepta la locaşurile Ciumei din capătul lumei, fără i-a dat o nucă de argint şi carul ei cel de argint, să meargă pînă la sfîntul

Soare. La sfîntul Soare a ajuns chiar cînd acela era spre apunere. Şi i-a ascultat jalba şi i-a fost milă de biata muiere, dar i-a răspuns, că el nu ştie, fără de poate să aştepte pînă dimineaţă, că atunci o ia cu el în căruţa cea de aur şi i-a ajuta să caute. Dar biata muiere a zis:

— Rogu-te, sfinte Soare luminat, cum să pot eu zăbovi atîta?

— Dacă nu poţi aştepta, zise sfîntul Soare, atunci du-te pînă la Luceafăr, doară el te-a şti îndrepta; iată-ţi dau căruţa mea cea de aur şi o nucuţă de aur, te miri la ce-ţi va fi bună în calea cea lungă.

În scurtă vreme ajunse biata muiere pînă la casa Luceafărului. Luceafărul chiar se gătea să se culce, cînd a văzut intrînd la el în ogradă carul cel de aur, dar văzînd că-i nimeresc oaspeţi, iute s-a dus afară să vază cine-i? Cum ieşi afară, fata din căruţă îl şi întrebă:

— Sfinte Lucefere, nu cumva ştii unde-s locaşurile Ciumei din capătul lumei, că mor de n-ajung curînd pîn-acolo.

— Ştiu a ce umbli, zise Luceafărul, capătul lumei e dincolo de mare, na numai decît o corabie şi treci, şi şi nuca asta pestriţă, te miri, de ce-ţi va fi bună în calea ce-ai pornit.

Şi s-a luat biata muiere cu corabia, şi zbura peste mare ca gîndul, şi pe dimineaţă era la capătul lumei la Cetatea Ciumei, dar hainele-i erau rupte, prin ciobote-i ieşeau degetele şi părul prin năframa din cap, de abia se mai mişca de obosită ce era, şi numai din cînd în cînd mai putea răsufla de osteneală şi de greutate. Cînd intră în cetate, împăratul cu împărăteasa chiar mergea la biserică. Ea a cunoscut pre împăratul, că era chiar bărbatul ei, dar el n-a cunoscut-o. Un slugoi a alungat-o din drum ca pe o ţigancă, să nu-i fie greaţă împărătesei de ea. Acum se gîndi: cum să dau eu faţă cu împăratul şi să-l fac să pună mîna pe mine, ruptă şi sfîrticată cum sînt? Gîndind ea aşa, îi căzu nuca cea de argint din sîn cum îi era cămeşa numai ciur, şi desfăcîndu-se nuca în două, din ea ieşi un rînd de haine de argint, numai ca ele. Ea nu stete mult pe gînduri, îmbrăcă hainele cele de argint peste ale ei cele sfîrtecate şi intră şi ea în biserică. De unde să-şi mai poată împărăteasa lua ochii de pe ea! De abia aştepta să gate popa cu slujba, să deie-n tîrg cu străina. Cum ieşi din biserică, cel dintîi lucru îi şi fu să cheme străina la curte, să o omenească şi să-i vînză ei hainele cele de argint. Împăratul nu ştia nimic. Străina spune împărătesei, că

bucuros i-a da hainele cele de argint, dacă o va lăsa peste noapte singură în casa, unde doarme înălţatul împărat. Împărăteasa s-a învoit. Acum biata muiere de abia aştepta să vină seara, doară-doară va putea face bărbatul ei deodată, să pună mîna pe ea, să o cuprindă în braţele lui. Seara veni. Împăratul se culcă, dar adormi ca dus din lume, că împărăteasa-i băgase somn în vin, şi-l adormise să nu se trezească pînă-i vor ajunge razele soarelui pe cap. Biata muiere, ce-i drept, fu băgată apoi în casa unde dormea împăratul; dar ce folos, că el nu o auzi, oricît îl ruga ea să-şi facă milă şi pomană să o cuprindă cu mîna peste mijloc. Plîns-a biata muiere, văietatu-s-a, dar în zadar, el dormea ca mort. Colo în zori de zi a mers împărăteasa la ea şi a scos-o de acolo. Atunci apoi a căzut săraca de obosită şi a adormit şi ea pînă cătră prînz, cînd auzi clopotele trăgînd la biserică. Atunci iute sări în picioare, dar din sînu-i se durdulică nuca cea de aur şi se desfăcu oblu în două. Adică din ea ieşiră nişte haine de aur, cum altele nici că mai puteau fi. Cum străluceau, îşi ridică ochii de pe ele să nu o orbească, adică la uşa bisericii vedea pe împărăteasa intrînd în biserică cu împăratul de subsuori, îmbrăcată în hainele cele de argint. Ea iute se dă, nu mai stă pe gînduri, ci se pune şi se îmbracă în hainele cele de aur şi merge şi ea la biserică. Împărăteasa gîndea, că haine ca ea nime nu mai poate avea în lume, dar cînd văzu pe străina intrînd în hainele ei cele de aur, îi periră toate puterile, mai leşină de necaz că străina o întrece; dar iar îşi vine în ori şi cugetă: ale mele vor fi hainele acele, ori cu buna, ori cu reaua.

De-abia aştepta împărăteasa să iasă prin popa din slujbă, să vadă să cumpere de la străină hainele cele de aur, să se împopuţeze ea cu ele.

Aşa şi făcu. Cum ajunse acasă, trimise după străina şi-i zise:

— Auzi, dumneata, ce să-ţi dau pe hainele cele de aur, cu care ai fost azi dimineaţă la biserică? Iar străina-i răspunse:

— Ce mi-ai dat şi pe cele de argint. Şi tîrgul fu gata. Împărăteasa luă hainele, iar seara, după ce adormi împăratul, slobozi pe streina în chilia lui. Iar îngenunchie biata nevastă lîngă patul lui, iar plînse şi se văietă şi-l rugă să-şi întindă mînile peste ea, să o cuprindă dar pace: el dormea ca mort, că-i dăduse împărăteasa băuturi să doarmă pînă i-or sosi razele soarelui pe faţă să-l trezească.

Necazul bietei muieri, cînd văzu că se zăreşte de ziuă şi împărăteasa o scoate din chilia împăratului, şi el tot doarme, iar ea rămîne nemîngîiată.

De oboseală şi de chin aţipi şi ea o leacă într-o şură pe fîn pînă colo la prînzişor; atunci se trezi în glasul clopotelor, ce le trăgeau la toate bisericile, şi sări oblu în sus de se uită spăriată peste sat. Şi ce-i văzură ochii mai întîi? Împăratul mergea la biserică cu împărăteasa, care era îmbrăcată în hainele cele de aur, şi-i şedea aşa de bine, de gîndeai că pe ea sînt croite. Cum se uita ea cu jale după ei, iacă-i cade nucuţa cea pistriţă din sîn şi se crăpă oblu în două, iar din ea ies un rînd de haine de mătase împodobite cu stele şi cu luceferi de pietre scumpe, cît alta ca aceea nu mai putea să fie în lume. Nici că mai stătu pe gînduri, ci numai decît se îmbrăcă, în hainele cele scumpe şi merse şi ea la biserică, dar numai ea ştia cum merge de dureri, dar merse să se roage la Dumnezeu, doară-doară s-a milostivi şi de ea şi o va uşura de sarcina cea mare.

Împărăteasa sta făloasă în biserică şi se uita pe sub gene să vază minunează-se poporul de mîndrenia hainelor ei? Iar cînd intră streina, în hainele ei cele de mătase cu stele şi cu luceferi de pietre scumpe, înmărmuri împărăteasa de necaz, că iară va zice poporul că a fost o streină în biserică îmbrăcată mai frumos decît împărăteasa. Dar iarăşi gîndi: Hai, drace, hai, ia-te tu numai pe puşeicate cu mine, că-i vedea tu unde-i ajunge; să vedem dacă ţi-voi lua şi haina asta, cu ce naiba te vei mai arăta?!

Cum ieşi din biserică, cel dintîi lucru-i fu, că cumpără de la streină haina cea de mătase, cu stele şi cu luceferi de petre scumpe; şi ce i-a dat pe ea? ştiţi dumneavoastră, că streina nu cerea nimic, decît să steie o noapte în chilie, unde doarme împăratul, iar împărăteasa, pentru cîte o haină scumpă o lasă bucuroasă, numai să se poată împupuţa, cît nime să nu mai fie ca ea.

Dar numai pînă odată merge urciorul la fîntînă, că nu-s în toate zilele Paşti. În noaptea următoare iară dădu împărăteasa ceva băuturi ameţitoare împăratului, dar acela bău numai ca jumătate din ele. Şi după ce adormi, slobozi împărăteasa pe streină în chilia împăratului, şi se culcă şi ea, ca în alte nopţi, în chilia ei. Şi streina strigă pe împăratul pe nume, şi plîngea, şi se văieta, şi, văzînd că el nu se mai deşteaptă, se puse cu capul pe

faţa lui şi se bocea în urechile lui, doară-doară o va auzi, şi o va slobozi de greutatea ce o apasă. Dar el dormea ca mort. Putut-o să fie către miezul nopţii, cînd şoarecelui ce i-l dăduse mama Vîntului, fîştic! din sîn pe perina împăratului şi prinse a pişca cu dinţişorii lui pe împăratul de ureche. Iar împăratul, şi de durere, şi sătul de somn, şi că nu-şi băuse toate leacurile adormitoare, se trezeşte şi dînd cu ochii de nevasta lui cea dintîi, o întrebă, buigat de somn, cum era:

— Dar tu ce cauţi aici? Iar ea, mai leşinînd de bucurie că-i mai aude graiul, zise:

— Scumpul meu şi dragul meu de bărbat, numai unul Dumnezeu mă ştie cîte am răbdat şi cît am suferit de cînd ai plecat tu de la mine. Dar fă-ţi milă şi pomană şi mă cuprinde odată cu mînile tale peste mijloc să mă uşurez de greutatea care mă apasă de şapte ani de zile. Şi lui Ion Porcul i-a fost milă de ea, şi şi-a întins mînile şi a cuprins-o în braţele sale, şi îndată s-a uşurat: că în minutul acela i s-a născut un pruncuţ frumos cu părul de aur. Acuma, uşurată fiind ea de dureri, şi mai fiind mult pînă-n ziuă, se puseră la poveste, şi-i spuse ea toată întîmplarea, de la plecarea lui pînă în acel minut, precum v-o spusei şi eu dumneavoastră. Iar el mult se minună de dragostea muierei către el şi de răbdarea ei, şi deci se hotărî, ca iar să-şi ieie pe muierea lui cea dintîi, de la care merse înainte cu şapte ani. Drept aceea, cum se facu ziuă, întrebă pe împărăteasa: Cum de ai cutezat tu să laşi om strein în chilia, unde dorm eu? Nu ştiai tu, că dacă muierea asta era un suflet rău, îmi putea tăia grumazii cu un brici şi tu rămîneai cu rufele de haine?! Fiindcă tu ţii mai mult la haine şi la împupuţări decît la bărbatul tău, rămîi cu hainele tale, iar eu mă duc cu muierea asta, de unde am venit.

Acum să fi auzit plîns şi dăolit din gura împărătesei, care era fata Ciumei din capătul lumei! Dar nu avu ce face, bărbatul se întoarse înapoi în lumea noastră cu muierea lui cea dintîi şi cu copilaşul; cînd au ajuns la mare, s-au suit în corabia Luceafărului şi s-au dus cu ea pînă la Luceafăr; de acolo, după ce i-au sărutat mîna şi i-au mulţămit, s-au dus pînă la Soare cu carul cel de aur al soarelui, care rămăsese la luceafăr; după ce au sărutat şi mîna Soarelui şi i-au mulţămit, apoi au mers cu căruţa cea de argint a lunei pînă la Lună; apoi i-au mulţumit şi ei şi i-au lăsat căruţa şi s-au urcat în căruţa Vîntului şi au mers pînă la casa lui, unde mulţămiră la Mama Vîntului şi de unde merseră apoi pe jos pînă la împăratul acasă, unde făcură alt ospăţ mai mare şi mai frumos decît întîiaşi dată. Şi după ospăţ, împăratul a lăsat pe ginere-său în împărăţie, şi el a stăpînit cu dreptate şi s-au numit Ion-Porc-împărat. Şi de n-au murit, şi astăzi trăieşte; iar eu mă suii p-o şa, şi v-o spusei aşa: şaua a fost cam ruginoasă şi povestea mincinoasă.

Comunicată de Ioan Hurubean, st. gimn. în Blaj.

VASILICĂ, FLOARE FRUMOASĂ

A fost ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti, a fost odată un împărat şi a avut trei feciori. Într-o dimineaţă, cînd se scoală din pat, colea cam pe la prînz, ca domnii, i se face raport că a dat de o pagubă mare: un tîlhar de zmeu îi furase soarele, luna şi stelele. Ce să se ştie bietul împărat face pe beznă? Dă-n dreapta, caută-n stînga, doar s-ar afla cineva să-i aducă lucrurile furate îndărăt. Dar rogu-vă, cine să se pună în poară cu zmeii? Viaţa-i mai dragă omului decît tot binele, ce i l-ar fi dat împăratul. Dacă vede împăratul şi vede, că om străin nu se află să-i facă asta slujbă, se întoarce către feciorii săi şi zice:

— Nu cumva vă chibzuiţi voi în stare să-mi aduceţi lucrurile furate de la zmei, că fără ele cum amarul vom trăi ca-n iad?

Feciorul cel mai mare zise:

— Tată dragă, lasă-mă să-mi cerc norocul eu mai întîi, că eu-s mai mare, dă-mi un regiment de cătane şi bani de cheltuială.

— Bine, dragul tatii, acolo-s, du-te şi ia tot ce socoţi că ţi-ar trebui, numai să-mi aduci soarele, luna şi stelele.

Şi se duse feciorul cel mai mare şi-şi alese un regiment de călăraşi, toţi înarmaţi şi îmbrăcaţi bine, toţi cu merinde şi bani destui, ca de cale lungă, toţi călări pe cai ca bălaurii, în fruntea lor se puse fălos feciorul împăratului şi plecară, după ce mai întîiu-şi luă rămas bun de la părinţi şi fraţi. Şi s-au dus ei toată ziua, şi cînd a fost de către seară au ajuns într-o poiană frumoasă, în mijlocul unui codru de stejar.

— Aci vom poposi pînă mîne! zise feciorul împăratului.

— Bine-i, Măria-ta, răspunseră călăraşii şi se deteră jos de pe cai, şi făcură focuri, apoi-şi făcură de cină, mîncară, băură, îşi adăpară caii şi se puseră pe o dungă. Feciorul împăratului a pus, drag-doamne, străji, să păzească, nu cumva să li se întîmple ceva. Dar străjile dormiră doar mai bine decît ceilalţi feciori, şi cînd se treziră dimineaţa înlemniră odată de ce le văzură ochii; coadele, coamele şi urechile cailor toate erau tăiate! Acum cum să meargă ei aşa, atîta lume, cu caii batjocoriţi! Să reîntoarseră de unde au venit, şi mai mult n-au plecat să se lupte cu zmeii.

Dar nu trecu mult, şi vine la împăratul feciorul cel mijlociu şi-i zice:

— Tată, să fii bun să mă laşi pe mine să-mi cerc norocul cu zmeii.

— Bucuros, dragul tatii, tu de ce ai lipsă?

— Mie să-mi dai, tată, numai o companie de cătane, pedestraşi, bani de cheltuială şi merinde de cale, să ne luăm noi pe jos, domol, ispitind şi întrebînd.

— Bine, fătul meu, fă cum ştii că ar fi mai bine, numai să nu-mi vii şi tu pe mîne seară ca frate-tău, cu urechile tăiate.

— Nu te teme, tată!

— Eu nu mă tem, numai să nu te temi tu!

Şi a plecat feciorul cel mijlociu, dar n-a îmbiat mai bine decît frate-său, nici că s-a dus mai departe decît el.

Acum era îngîndurat împăratul, doi feciori, cei mai voinici, îmblară calea mînzului şi se întoarseră ruşinaţi şi fără pic de ispravă. Alt om încă nu i se îmbia să-şi cerce norocul să meargă în ţara zmeilor şi să-i aducă lucrurile furate. Dar într-o dimineaţă se pomeneşte cu feciorul cel mai mic, care pînă atunci nici nu prea fu băgat în seamă, că era tînăr.

— Da ce ai, dragul tatii, de te-ai sculat aşa de dimineaţă?

— Am venit, tată, la o rugare; să fii bun să mă laşi pe mine să merg în ţara zmeilor să aduc soarele, luna şi stelele.

— O, dragul tatii, ce şi cutezi tu a zice? Vei putea tu face lucrul, care nici fraţii tăi nu l-au putut face? Du-te şi te culcă şi mai dormi o leacă, că-i dimineaţă încă.

— Dar fii bun, tată, lasă-mă să-mi cerc norocul.

— Bucuros te-aş lăsa, dacă ai fi un voinic, dar bine vezi că eşti numai băieţan, încă, numai ni-i face armatele de ruşine; mai bine ogoi-te şi stai locului.

— Dar fii bun, tată, lasă-mă să merg, nu-mi trebuie regimente nici companii de cătane, numai un singur fecior să-mi dai şi doi cai, să nu mergem pe jos atîta amar de cale.

— Apoi bine, dragul tatii, du-te, să nu zici că dacă eşti mai mic, ţie nu-ţi împlinesc voia; veni-vei tu pe mîne seară acasă cum veniră şi fraţii tăi.

Se gătă feciorul de cale şi plecă numai cu un ortac, călări amîndoi, şi merseră în ziua aceea pînă în pădurea, unde merseseră şi fraţii lui, şi rămase chiar în acel loc. După ce cinară şi-şi grijiră caii cum se cade, feciorul împăratului, pe care-l chema Vasilică, Floare-frumoasă, se puse la hodină, iar ortacului porunci să nu doarmă, ci să păzească, nu cumva să-i batjocorească cineva şi pre ei, ca pre fraţii lui. Dar Vasilică n-a dormit, ci numai s-a făcut că doarme, şi după ce a băgat de

seamă că ortacul lui adormise, se sculă frumuşel şi străjui toată noptiţa. Cînd fu de către ziuă, veni la el o vulpe şi-i zise:

— Voinic eşti, Vasilică! De multe ori am venit eu ast-noapte p-aci, şi totdeauna te-am aflat treaz; anume te-am cercat, să văd vrednic eşti de lucrul care l-ai început, dar văd că eşti vrednic. Am şi eu un fecior ca tine, hai pînă la el şi dă în cunoştinţă cu el, şi vă prindeţi fraţi de cruce, că ştiu că nu ţi-a părea rău; el e faur vestit.

Şi s-au dus toţi pînă la locuinţa faurului, şi au aflat că faurul este un om tare cumsecade şi fecior voinic. Aci şi-au petrecut Vasilică trei zile şi trei nopţi, apoi s-au făcut fraţi de cruce, iar cînd au plecat a zis:

— Măi fărtate faure! Pînă voi mai veni eu pe la tine, tu să-ţi îngrădeşti curtea toată cu fier, din pămînt pînă-naltul cerului, şi din fierul ce ţi-a mai rămîne, să faci un buzdugan şi să-l ţii tot roşu în foc, că mi-a trebui pre cînd voi sosi la tine.

Apoi s-a dus el cu ortacul lui multă lume-împărăţie, pînă au dat în ţara zmeilor şi acolo încă nu s-au oprit pînă la un pod, de unde se zăreau curţile zmeilor. Acolo au stat locului, a dat caii în grija ortacului, iar el, adică Vasilică s-a dat de trei ori peste cap şi s-a făcut un porumb şi a zburat pînă la curţile zmeilor şi acolo s-a pus într-un copac de sub fereastră. În curte erau numai zmeoaicele, şi cum îl văzură, zise cea mai mare:

— Ce pagubă că nu ni-s acasă bărbaţii, că îndată ar puşca porumbul cela şi acasă am face tocană din el.

— Dar aşa! zise altă zmeoaică; dar cînd îţi vine bărbatul acasă?

— Al meu nu vine pînă-n deseară; dar al tău?

— Al meu mi-a spus că pînă la miezul nopţii n-am ce-l aştepta; dar al tău? ziseră către cea mai mică.

— Al meu mi-a spus că nu poate veni pînă mîne-n zori de zi.

După ce auzi Vasilică povestea zmeoaicelor, se duse de unde a venit, se dete de trei ori peste cap şi se făcu iar om şi se băgă sub pod, cu paloşul scos.

Cînd fu colea pe-nserate, un călăreţ dă să treacă podul; dar calul nu vrea numai fărăia pe nas şi se da tot îndărăt.

— Dar ce cîni ai, de nu treci? Că bine ştii tu că dea nime-n lume nu mă tem, numai de Vasilică Floare-frumoasă; dar ştiu că nu-i poartă corbii ochii şi cioarele picioarele, pe aci.

— Ba sînt chiar aci, cîne de zmeu, zice Vasilică ieşind de sub

pod; am venit să ne răfuim. Acum cum vrei: în luptă să ne luptăm ori în paloşe să ne tăiem?

— Ba în luptă, că-i mai dreaptă.

Şi se apucară la luptă, şi trînti Vasilică pe zmeu şi-l băgă în pămînt pînă-n genunchi; dar se împulpă zmeul şi se ridică şi trînti pe Vasilică pînă-n brîu în pămînt; atunci se mînie Vasilică, se smînci repede şi aruncă pe zmeu în pămînt pînă-n grumazi. Atunci trase iute paloşul şi-i zbură capul ca la un pui de vrabie. Apoi căută în desagii de pe calul zmeului, pe care încă-l ţinuse ortacul lui Vasilică pînă s-au luptat; adecă acolo erau îndesate stele una peste alta, ca neşte alune.

— Mulţam Doamne! zise Vasilică, stelele-s la noi, acum numai luna şi soarele, apoi hai, ortace, acasă! Acum tu vezi de grijeşte să nu ne fure cineva desagii şi caii, că io mai am o ţîr' de lucru. Şi iară s-a băgat Vasilică sub pod şi a pîndit pînă acolo cătră miezul nopţii. Atunci auzi paşi de cal. Era un zmeu călare, dar cînd ajunse la pod, ba să vreie calul a călca!

— Dar ţu hăram! zise zmeul din spatele calului, că doară ştiu, că nu-i p-aci Vasilică, Floare-frumoasă, că numai de el mă tem şi nici de el nu tare.

— Adică mai încet cu lauda, cîne de zmeu, că şi eu-s p-aci, zise Vasilică ieşind de sub pod; apoi îl întrebă: acum cum vrei: în luptă să ne luptăm, în paloş să ne tăiem?

— Ba în luptă, că-i mai dreaptă!

Şi se apucară la luptă şi se trîntiră, şi se vînzoliră, pînă erau toţi apă, dar în urmă Vasilică făcu cu el ca şi cu cel de mai nainte, iar în desaga de pe cal află luna învăluită într-o băndură ca un caş.

— Mulţam Doamne, zise Vasilică, că şi luna-i aci; acum numai soarele să-l mai putem scoate. Tu grijeşte bine caii şi desagii, nu cumva să ne fure cineva, ceva, că eu mai am o ţîr de lucru, că minteni-i ziuă.

Dar nu apucă Vasilică a intra bine sub pod şi auzi tropot de cal, care însă se opri lîngă pod. Iar călăreţul din spatele lui strigă:

— Ţu hăram, că ştiu că nu-i sub pod Vasilică, Floare-frumoasă, că numai de el mă tem, dar nici de el tare!

— Ba-s chiar eu, zise Vasilică, ieşind de sub pod cu paloşul în mînă, am venit să ne tragem socoteala amîndoi. Acum alege-ţi: în luptă să ne luptăm, ori în paloş să ne tăiem?

— Ba în luptă să ne luptăm, că lupta-i mai dreaptă.

Şi se apucară la luptă, şi luptară pînă mai cădeau de pe picioare de osteniţi ce erau, dar nu era chip să se învingă. Atunci zise zmeul:

— Hai să mai dăm şi din paloşe. Şi apucară paloşele şi se zgîriară, şi se ciungăriră, de curgea din ei sîngele ca din doi boi junghiaţi: dar pace să se poată învinge unul pe altul. Atunci zise zmeul, după ce văzu că pierzînd atîta sînge îl slăbesc puterile:

— Hai, Vasilică, să cercăm altmintrelea; fă-te tu o roată de fier şi te sui în dealul ăla, eu m-oi face o roată de oţel şi m-oi sui în celălalt deal, şi ne-om duriga la vale: care s-a sparge, acela-i învins.

Şi aşa făcură, dar nici vorbă să se poată învinge. Atunci zise zmeul:

— Vasilică, numai un lucru nu l-am cercat, fă-te tu o pară albastră, că eu mă fac o pară roşie, şi să ne batem în văzduh; dacă nici atunci nu ne putem birui unul pe altul, apoi iar începem lupta la piept.

— Bucuros, zise Vasilică, şi se făcu o pară albastră, iar zmeul se făcu o pară roşie, şi atîta se luptară în văzduh, de gîndeai că tot ferferiţă s-or face, dar de învins nici poveste. Atunci se ivi un corb croncănind, că-i mirosea sîngele celor doi zmei omorîţi şi neîngropaţi. Şi cum îl văzu zmeul zise:

— Frate corbule, du-te cu aripile în apă şi ţi le moaie, şi numai odată adie cu ele para asta albastră, că-ţi dau un trup de voinic, cum n-ai mîncat de cînd eşti.

Iar Vasilică-i zise:

— Frate corbule, moaie-ţi tu aripile şi adie o leacă para asta roşie şi-ţi voi da 3 grămezi de carne de zmeu, două ţi le-am făcut astă noapte şi a treia, de-mi ajută Dumnezeu îndată-i gata.

Cum auzi zmeul, că pe cei 2 fraţi i-a omorît Vasilică în acea noapte, se cătrăni de gîndeai că l-a sorbi dintr-o răsuflare; dar şi corbul, cum auzi ce prînz minunat îi gătă Vasilică, se slobozi în vale şi-şi muie aripile, apoi adie cu ele de trei ori pe zmeu, iar zmeul căzu în mici bucăţele de se sătură corbul din ele cu pui cu tot. În desagii de pre calul acestuia a găsit Vasilică soarele îmbordrojit în patru pînzeturi şi tot îi ieşeau razele afară, ca ghimpii ariciului.

— Mulţam Doamne, că acum toate le avem, zise Vasilică, iar ortacul lui se minună de vitejia lui. Apoi au pus şi soarele pe

calul lui şi au plecat la drum. Dar deodată stătu în loc şi zise:

— Ortace, mai ţine o leacă caii, să mă duc să văd ce-i pe la curţile zmeilor.

Şi s-a dat Vasilică peste cap şi s-a făcut porumb şi hai către curţile zmeilor.

Acolo se pitulă pe o crenguţă lîngă fereastră, ca să nu-l vază nime, şi ascultă cum povesteau zmeoaicele.

— Tu muieri, zise cea mai mare, să ştiţi că cu bărbaţii noştri nu-i bine, de nu mai vin. Uite, e pe la prînzul cel bun şi ei nu mai sosesc. Al meu zisese că a veni cum a fost aseară.

— Dar aşa, zise cea mai mijlocie, şi al meu nici merinde nu are.

— Numai de una mă tem, zise cea mai mică, să nu se fi întîlnit cu Vasilică, Floare-frumoasă, că ăla-i omul naibii!

— Că de o fi una ca aceea, zise cea mai mare, mă duc în calea lui, şi mă fac o fîntînă lină cu apă ca gheaţa de rece, cît cum a bea din mine, cum se crapă în mii de bucăţele.

— Ba eu mă duc în calea lui şi mă fac un păr cu pere întraurite, pe din lăuntru otrăvite, cum va îmbuca din una, să-i crape inima din el.

Iar zmeoaica cea mai mică zisese:

— De cumva ar scăpa de voi, eu m-oi face un scorpion, cu o falcă-n cer şi cu alta-n pămînt, şi l-oi sorbi dintr-o răsuflare.

Vasilică toate le-a auzit şi şi-a gîndit:

— Hai, drace, hai, faceţi voi socoteala fără crişmariu, că vedea-veţi ce va fi-n sfîrşit!

Şi s-a dus la ortacul lui, a căutat desagii, să vază bine-s legaţi caii? bine-s potcoviţi? şi dacă a văzut că toate-s în stare bună, s-au suit pe cai şi hi! la inima drumului, că te ocară ţăreanul cu bîta, vorba moţilor.

Era o zi caldă aceea, cum sînt pe la noi pe vremea seceratului. Călăreţii noştri mergeau voiniceşte, cu toate că era greu pe cai, că ce gîndeşti, pe lîngă că era cîte un voinic pe cal, mai era şi cîte o pereche de desagi; pe un cal desagii cu luna şi jumătate stelele, iar pe celălalt cal soarele cu cealaltă jumătate de stele. Cînd era colea pe la prînz, cînd mai cădeau de pe cal de căldură şi de osteneală, dau de o fîntînă limpede ca lacrima şi rece, Doamne, că şi împrejurimea o răcorea cu răceala ei. Ortacul lui Vasilică, cum o vede, de departe se aiaptă într-acolo să se coboare şi să-şi stîmpere setea cît de îngrabă. Dar

Vasilică-l opri zicîndu-i:

— Stăi o leacă să cerc eu apa, că pe cînd am trecut p-aici, parcă nu era nici o fîntînă.

Şi şi-a scos Vasilică paloşul, şi din spatele murgului a dat cruciş şi curmeziş cu vîrful paloşului în fîntînă, şi îndată a rămas în loc de fîntînă o grămadă de carne împuţită într-o baltă de sînge şi mai împuţit, încît voinicii fură siliţi a fugi de acolo, ţinîndu-se cu mîinile de nas.

— Nu ţi-am spus – zise Vasilică – că aci nu fusese fîntînă, cînd trecurăm p-aci? De beam acum apă, ce să întîmpla cu noi?

Mergînd mai departe prin căldura aceea procletă, li se mai lipea limba de cerul gurei de sete şi oboseală, şi o lingură de apă nu găseau.

— Dar uite, uite! zise odată ortacul lui Vasilică către Vasilică, uite-uite, parcă văd un copac colo-colo; un copac? ba nu-i copac, e un păr mare frumos cu pere galbene ca ceara şi mari ca pumnul! Crengile-i mai ajungeau la pămînt de încărcat ce era. De departe se repezi ortacul lui Vasilică să-şi ieie o pară să-şi stîmpere setea, dar Vasilică îl opri, zicîndu-i:

— Stai să văd eu ce pere-s acestea, că cînd am trecut pe aici, nu era nici un păr. Şi îndată scoate Vasilică paloşul şi tăie cruciş-curmeziş, cu vîrful paloşului în păr şi… grozăvie! în loc de păr rămîne mîglă de hoit împuţit cît nu era modru să stai şi să te uiţi la ea.

— Spusu-ţi-am! zise Vasilică către ortac, că perele astea seamănă a drac!

De aci nu mai era chiar departe pînă la casa faurului, deci grăbesc într-acolo să se răcorească şi ospăteze, că mai cădeau de pe cai de flămînzi, însetaţi şi osteniţi ce erau, că merindea de mult li se gătase, iar ploştele erau goale de cînd intrară în ţara zmeilor; apoi de acolo nu cutezară să-şi ieie nici de mîncat nici de beut, că cine ar şi cuteza a mînca ori a bea de la spurcaţii de zmei?!

Dar cînd erau mai să intre în curtea cea ocolită cu gard de fier a faurului, simţiră că arde ceva în spate. Ian uite îndărăt, zise Vasilică, vezi ce ne arde aşa tare în spate?!

Şi se uită ortacul îndărăt, dar nu văzu decît o negură deasă apropiindu-se de ei, şi-i spuse stăpînu-său:

— Numai o negură-i, stăpîne, nu-i cel lucru mare.

— Numai o negură? întrebă Vasilică, hm! a dracului negură e

asta; dă pinteni calului! Şi dădură pinteni cailor şi într-o clipă fuseră în curtea faurului şi puseră zăvoarele pe porţi. Faurul îşi aştepta ortacul cu braţele deschise şi cu buzduganul roşu în foc. Zmeoaica cearcă la poartă, vede că n-are ce-i face; dădu un ocol jur-împrejurul grădinei, doară va afla ceva strungă undeva, ceva spărtură dar pace! tot gardul era nou, din ceriu pînă-n pămînt tot din pari de fier şi îngrădit cu grădele de fier şi acoperit cu spini de fier şi proptit cu proptele de fier.

Dacă văzu hăranca şi văzu că peste gard nu-i modru de trecut, nici prin el de străbătut, îşi puse în gînd doară barem prin înşelăciune ar putea ajunge înlăuntru. Deci se rugă de faur aşa:

— Scumpul meu faure, fii tu bun şi fă o gaură cu sfredelul în poartă să mă pot uita să văd numai faţa lui Vasilică, Floare-frumoasă, care mi-a omorît două surori şi doi cumnaţi şi pe scump bărbatul meu, care era căpetenia zmeilor.

Vasilică, auzind rugarea zmeoaicei, zise către faurul:

— Fă-i pe voie!

Şi făcu faurul o gaură cu spiţelnicul şi se uită prin ea, dar se făcu că nu vede nimic, deci zise zmeoaica:

— Fii bun, faure, fă-mi o gaură cu cepurariul că p-aci nu văd mai nimic. Şi faurul, îndemnat de Vasilică, a făcut o gaură şi cu cepurariul, dar tot a zis zmeoaica că nu vede şi să facă bine să-i facă o gaură cu obedariul. Şi i-a făcut o gaură cu obedariul, dar prin ea a vrut zmeoaica a se fîştica înlăuntru. Cînd a văzut Vasilică gîndul zmeoaicei: apucă buzduganul, şi cînd aceea-şi vîrî capul prin gaură, acesta poc! numai una-i lipi în frunte de n-a mai mîncat altul coleşe.

Acum zmei şi zmeoaice ştia bine că n-au de unde-i veni în cale, dar de alte bidigănii tot se mai putea teme, că aşa erau vremile pe atunci. Dar în locul unde a murit zmeoaica a rămas un munte de fier şi altul de oţel. După aceea s-a ospătat la faurul trei zile şi trei nopţi, apoi a plecat mai departe, către casă. Faurul însă la plecare i-a dat alt cal şi i-a spus că în toate căile lui să nu se împotrivească la nime; ori cu cine s-a întîlni de nu i-ar da loc, deie-i el. Adică l-a învăţat faurul, cum un frate bun învaţă pe frate-său, cum un tată învaţă pe copilul lui; dar Vasilică tot Vasilică rămîne, el vrea să vază ce ar fi dacă nu s-a lăsa povăţuit? Cum merse pe cale numai cu ortacul său, iată că dau de două bălţi mari, printre care trecea drumul. Cînd sînt chiar printre ele, iată li se iveşte ca din pămînt o jumătate de

om, care adică avea capul de jumătate cu un ochiu şi o ureche, apoi avea jumătate trupul cu o mînă şi un picior. Şi Jumătatea de om strigă de departe:

— Vasilică, fă-mi drum! Acum ce să facă Vasilică? Ar da drum, îi e chiar ruşine să se dea el în lături de o jumătate de om; n-ar da drum, îşi aduce aminte de vorbele faurului; iar a trece unul pe lîngă altul nu se poate, că drumul era foarte strîmt. Deci, mai şi umflîndu-se rînza în el, strigă tare:

— Eu să fac loc la o jumătate de om? Şi se repezi la Jumătatea de om ca să-l arunce-n baltă. Dar Jumătatea de om s-a aieptat numai, ca-n glumă şi i-a şi luat desagii cu soarele, luna şi stelele şi s-a cărat de-acolo rîzînd cu hohot. Ce să facă acum Vasilică? S-a luptat cu zmeii şi a omorît zmeoaicele, iar acum să-l batjocorească o jumătate de om! Se pune deci cu frumosul pe lîngă Jumătatea de om, ba-i zice şi jupîne, numai doară-doară i-a da desagii. Dar Jumătatea de om încă avea poftele lui, lui nu-i era de desagii lui Vasilică, nici de ce era în desagi, ci-i era de fata împăratului, pe care el n-o putea dobîndi, dar un voinic ca Vasilică vedea bine că-i în stare s-o cîştige; deci zise lui Vasilică:

— Bucuros facem tîrg: îţi dau desagii cu tot ce ai în ei, dacă vei merge şi-mi vei aduce pe fata împăratului Verde de nevastă.

— Bine, zise Vasilică, numai stăi aci! Şi plecă Vasilică, iar pe slugă, adică pe ortac îl lăsă aci să aibă grijă, nu cumva să fugă Jumătatea de om. Mergînd pe drum, dă de un om, care mînca brazdele după cinci pluguri şi tot se văieta că nu mai poate de foame.

— Da cum poţi tu zice că nu mai poţi de foame, cînd înfunzi în tine tot pămîntul ce-l scormonesc cinci pluguri?

— Eu sînt Foametea pămîntului, răspunse omul, aşa-i firea mea, să nu mă satur în veci.

— Noa hai cu mine, că trebuie să te satur eu odată! Dimpreună cu Foametea pămîntului s-a tot dus pînă unde se varsă Dunărea; acolo, la gura Dunării, au dat de alt om, care sprijinea Dunărea cu gura şi toată bea apa şi tot striga: vai că mor de sete!

— Cine eşti tu, strigă Vasilică, de beai toată apa Dunării şi tot te vaieţi de sete?

— E frate-meu, zise Foametea pămîntului, el este Setea pămîntului.

— Zi-i să vină cu noi, că l-oi sătura eu de vin, nu de apă ca

pe broaşte.

Bucuria fraţilor, că se întîlnesc şi o să se sature fiecare în felul său, adică unul de mîncare şi altul de băutură!

Nu mult au mers tustrei şi au dat de un Jumătate de om şi avea la picior legată o piatră mare de moară şi totuşi aşa fugea de tare încît un iepure nu se putea feri de el, aci-aci era să-i calce; iar Jumătatea de om striga cît putea: Hi, vită leneşe, şi bietul iepure fugea cu limba scoasă.

— Aci sîntem în ţara bazaconiilor, zise Vasilică, şi întrebă pe ortaci, cine să fie schiloada aceea, ce fuge atît de tare?

— Este Strepedele pămîntului, zise Foametea; hai să-l luăm cu noi!

— Hai, zise Vasilică, poate că ne-a face vreo ispravă în calea noastră.

Acum erau patru, că Strepedele dintr-o vorbă abia s-a învoit să plece, şi era tot înaintea lor.

Mergînd ei aşa dau de un foc mare, care ardea de noauă părţi, în toată partea cîte noauă stînjini de lemne şi chiar între focuri zgriburia un om îmbrăcat în noauă cojoace şi striga cît îl lua gura: Vai, că frigu-mi-e! Acesta era Gerul pămîntului. Vasilică îl luă şi pe acesta cu el şi merseră mai departe. Dar nu mult după aceea dădură de alt om, care stînjenea pămîntul şi striga vai că nu mai am ce stînjeni. Acesta era Stînjenul pămîntului. Pe ăsta încă-l luară cu ei şi merseră mai departe. Şi cum au mers au dat de alt om, care se uita în toate părţile şi striga că moare de necaz că nu mai are ce vedea. Acesta era Vede-tot. Pe acesta încă-l luară cu ei şi merseră aţă la împăratul Verde. Împăratul i-a primit tare cinstit, afiînd că Vasilică e fecior de împărat şi că vine la el să-i peţească fata. Dar a vrut să facă cu ei o leacă de glumă, ca să le cerce puterile; deci au poruncit la slujitori să frigă numaidecît o sută de boi, o sută de vaci, o sută de viţei, o sută de berbeci, o sută de oi, o sută de miei, o sută de porci, o sută de purcei, o sută de găini, o sută de gîşte şi o sută de raţe, apoi o sută de peşti şi o sută de cuptoare de pită şi să le pună înainte dimpreună cu o sută de buţi de vin roşu, şi o sută de buţi de vin galben. După ce fură toate puse pe masă, pofti împăratul pe Vasilică cu ortacii cu tot la gustare, şi prinseră a mînca, dar la ceilalţi de abia s-a ajuns cîte un picioruţ de pui, că Foametea toată le îndopa, iar din vin doară de au băut ăştia cîte un păhăraş, că Setea toate buţile le goli. Drept că şi ziseră

eşti doi fraţi:

— Mulţam Doamne că ne vedem şi noi odată sătui.

Împăratul încremeni cînd văzu minunea asta, deci stete pe gînduri, că să-şi deie oare fata după Vasilică ori să-l prăpădească cu soţi cu tot? Nu i-o dau, îşi gîndi, mai sînt feciori în lume!

Apoi porunci slujitorilor să încălzească casa de pierzare. Aceea era o casă de fier, care o umplea de lemne şi apoi le da foc, şi după ce ardeau toate lemnele de erau păreţii roşii, băga pe cei vinovaţi la pierzare înlăuntru şi acolo se făceau scrum, numai cenuşa le-o scotea afară şi le-o spulbera în vînt.

După ce a fost casa pierzărei bine roşită de foc, spuse slujitorilor să ducă pe streini acolo să-i culce peste noapte. Şi i-au dus slujitorii, dar la uşă ăştia au stat pînă-i zice un „tatăl nost”, iar Gerul pămîntului intră înlăuntru şi numai de cîteva ori suflă şi într-atîta se răcori casa de tare, încît cerură învălitori de la slujitorii împărăteşti, ca să nu le fie frig peste noapte.

— Aceştia-s chiar dracul! ziseră slujitorii, dar dimineaţa, cînd auzi împăratul că încă cerură ţoale să nu le fie frig, i se sui odată părul măciucă în vîrful capului şi-şi gîndi: „M-am însîmbrat cu dracul”!

Colea cam pe la prînzişor ies ortacii din casa perzărei voioşi şi sănătoşi şi dau faţă cu împăratul.

— Bună dimineaţa, înălţate împărate!

— Să trăiţi cu bine, feciori, dar cum v-aţi hodinit, nu v-au mîncat purecii?

— Mîncat-au pe dracul! Nici că se pot ţinea în focuita cea de casă friguroasă pureci. Uite la ortacul cum zgribureşte? Şi în adevăr Gerul ieşea zgriburind din casă, unde dormise.

Mai povestiră ei una alta, ca oamenii, apoi zise Vasilică:

— Înălţate împărate, noi n-am venit să facem mulţi pureci pe aici; am venit, să-mi dai fata de nevastă şi să mergem de unde am venit.

— Bine, fătul meu, eu bucuros te cunun cu ea, dar haina de mireasă îi este la o cusutoare în oraşul cutare din ţara împăratului Roşu, dacă în două ceasuri va fi aci, vă bag în cununie, dacă nu, fluieră a pagubă.

— Dar trimis-ai pe cineva după ele?

— Vei trimite tu, dacă-ţi trebuie nevastă.

Vasilică chemă îndată pe Strepedele pămîntului şi-i zise:

— Ai auzit ce zice împăratul?

— Auzit.

— Şi mi-ai putea face isprava asta?

— Putea.

— Noa, calea şi valea!

Şi a plecat Strepedele pămîntului şi într-o minută nu-l mai vedeai, aşa se depărtase. În calea lui întîlni o babă vrăjitoare, care fusese trimisă tot după haina fetei împăratului cu un an mai înainte, şi încă nu sosise acolo.

— Dar unde mergi, babă?

— Iacă unde şi iacă unde, dar tu unde mergi?

— Dacă şi eu merg acolo.

— Aşa.

— Aşa!

— Atunci hai să mergem împreună!

Au şi mers ei o leacă de loc împreună, iar la o fîntîniţă, între hotară se pleacă să bea apă Strepedele, şi se pleacă şi baba, şi după ce beau apă zise baba:

— Hai să ne hodinim, puţin. Şi se hodiniră. Şi apoi zise baba:

— Hai să-ţi caut în cap. Şi Strepedele se lasă. Şi cum îi căută în cap baba mi-l adormi şi apucă drumul după haină, că-şi gîndi:

— Eu călătoresc de un an şi mai bine şi n-am ajuns încă la cusutoarea. De duce feciorul ăsta haina el va căpăta plata pentru ea, iar mie mi-a fi de puf un an şi mai bine de muncă.

Să apropiau două ceasuri, şi Strepedele nu se mai vedea înturnînd. Vasilică sta ca pe spini, că de trece timpul şi nu-i vine cu haina, nu capătă fata. Deci strîmtorit cum era, chemă îaninte pe Vede-tot şi-i zise:

— Ian uite tu, ce face Strepedele, de nu mai vine?

Ăsta se uită şi cum îl vede dormind zice către Stînjenul pămîntului: Ia vezi de trezeşte pe somnea de Strepede, că ui’ cum doarme dus ca un boier. Şi Stînjenul îndată l-a stînjenit de cîteva ori de a sărit ca un purece de zdravăn, şi raita, băiete! Cît ai bate în pălmi, fu la cusutoarea, unde baba chiar suia treptele; dar las pe Strepedele de nu i-a dat biata babă de pe trepte, apoi intră înlăuntru, luă haina şi cît ai clipi cu ochii fu îndărăt la împăratul Verde. Nu erau chiar două ceasuri împlinite de la plecarea Strepedelui şi haina era îmbrăcată pe fata împăratului şi merse cu Vasilică la cununie. După cununie urmă o leacă de ospăţ, şi hai de unde am plecat. Cînd fură pe la cele două bălţi

aflară pe ortacul cel vechi al lui Vasilică, adică pe cătana lui de acasă, stînd şi aşteptînd după stăpînul său. Jumătatea de om era în baltă cu desagii lui Vasilică cu tot, dar de tot în baltă, ca un broscoi în fundul mocirlei. Cum îi spuse sluga ce-i şi cum, dădu Vasilică poruncă la Setea pămîntului să stîrpească bălţile. Cela le şi zbici dintr-o sorbire. Adică chiar în fund zăcea Jumătatea de om călare pe desagi, dar cum văzu pe fata împăratului aci, sări ca fript de pe ei şi să apropie de ea. Atunci sluga lui Vasilică luă desagii şi-i puse pe cal, ortacii lui Vasilică alungară pe Jumătatea de om în pustii locuri, iar Vasilică cu sluga după ce-şi luară rămas bun de la ceilalţi ortaci, s-au dus acasă, unde era tot întunerec încă. Acolo a dat la tată-său Soarele, Luna şi Stelele, şi cum le-a pus pe ceriu în cuierul lor, se făcu ziuă şi lumină, iar Vasilică, Floare-frumoasă au serbat şi aci nuntă crăiască şi împărătească, la care au chemat şi pe ortacii lui, cu care fuse-n peţite, şi pe frate-său de cruce faurul. Eu încă am fost la nunta aceea, am tăiat lemne cu sapa şi-am cărat cu ciurul apa, pentru care slujbă am fost omenit, cum nici n-aş fi gîndit.

Auzită în Sîncel lîngă Blaj.

CRISLĂSCAN VITEAZ, VOINIC DE BABĂ SĂRACĂ

A fost odată ce a fost, a fost o babă săracă, dar tare săracă, de nici casă nu avea ca oamenii, numai hulubă în pămînt ca ţiganii. Şi avea biata babă trei feciori, hărnicuţi şi frumuşei, nu-i vorbă, dar calici, lipiţi pămîntului. Şi nu erau însuraţi nici unul din ei. Dacă zicea biata babă:

— Mă feciori, dar vedeţi de vă însuraţi barem unul din voi, că uite eu-s bătrînă, nu vă mai pot spăla şi cîrpi cum se cade, atunci ei răspundeau:

— Da cu ce amarul ne vom ţinea muierile şi copiii de ne-a da Dumnezeu, cînd n-avem nici noi nimic, decît lucrul mînilor noastre?! Odată zice însă cel mai mic, pe care-l chema Crislăscan:

— Mamă eu mă însor; du-te la împăratul şi peţeşte-i fata pe seama mea.

— Vai, dragul mamei, zice baba, d-apoi pînă la a împăratului nu mai sînt fete? Gîndeşte-te tu la una din oameni de seama noastră, că, de nu alta, împăratul m-a pune la robie pe viaţă, de voi cuteza să merg înaintea feţei lui cu aşa vorbe.

— Du-te numai, mamă, şi-i spune, să-mi deie fata, apoi ce va fi, aceea va fi.

N-a avut încătrău biata babă, s-a dus la curtea împăratului şi a intrat înlăuntru, că p-atunci nu mai ştia lumea de atîte ceremonii, nici la împăraţi, nu mai ciocănea nime în uşă, ca acum, cînd nici la un potlogariu nu poţi intra pînă nu i te comănăci de o sută de ori. După ce intră baba înlăuntru, dădu bineţe cum ştiu mai frumos:

— Să deie Dumnezeu bine şi sănătate la înălţatul împărat! Iar împăratul îi răspunse blînd:

— Să trăieşti, babă: dar ce vînturi te poartă pe la noi?

— D-apoi, fie faţa Măriei-sale cinstită, am un melenaş şi m-a trimes să-mi dai fata după el.

Împăratul zîmbi a rîde, dar nu se supără pe babă, ci gîndind că nu-i cu toată firea, îi zise, să-şi trimită feciorul.

Dacă a auzit baba vorbe aşa bune de la împăratul, prinse o leacă de curaj; deci mulţămi înălţatului împărat de vorbele cele bune, apoi îşi luă sănătate bună:

— Mai rămîi cu Dumnezeu, înălţate împărate! şi se grăbi

către casă să spună lui Crislăscan ce a isprăvit. Acela cum o văzu, îi ieşi înainte şi o întrebă cum a îmbiat? Ea-i spuse pe rînd, cum a mers, cu cine s-a întîlnit pe cale, ce au povestit, cum a dat bineţe la împăratul, el cum i-a mulţămit, ce au vorbit amîndoi şi, ce veste aduce, că adică împăratul l-a poftit pe el la curte.

A doua zi dis-de-dimineaţă se pune Crislăscan la drum şi colo către amiazi fu la curtea împăratului. După ce intră înlăuntru, dădu şi el bineţe, dar bineţe ca peţitorii, ca să ştie împăratul cu cine are de a vorbi. Deci zise:

— Aflăm pe Dumnezeu cu dumneavoastră! Cum auzi împăratul vorba, îndată văzu, că baba cea de ieri n-a glumit, deci îi mulţămi şi împăratul, apoi îi zise:

— Tu voinice, vrei să-mi fii ginere?

— Eu, Măria ta.

— Atunci, dragul meu, bagă de seamă, fata mea nouăzeci şi nouă de peţitori a avut şi la toţi le-am pus capul în par; tu eşti al sutălea, şi de nu-mi vei aduce luceferii, luna şi soarele, care mi le furară zmeii, şi al tău cap va ajunge în par; dar de mi le vei aduce, a ta va fi fata mea şi împărăţia jumătate, iar după moartea mea toată.

— Vom cerca, înălţate împărate, zise feciorul, dar să fii bun să-mi cauţi mai întîi şi să-mi dai calul şi armele dumnitale din holteie şi mai doi cai şi două rînduri de arme pentru doi fraţi ai mei.

— O voinice, zise împăratul, că acum pricepu, că are lucru cu un viteaz, „armele mi le-a mîncat rugina”, iar din cal numai oasele doară mai trăiesc într-un corn de grajd undeva.

— Apoi fără aceste lucruri nu plec, că în zadar mi-a fi umbletul, că ştii zicala cîntecului:

Că voinicul nearmat
E ca ştiuca pe uscat,
Şi voinicul fără cal
E ca peştele pe mal.

Dacă văzu împăratul şi văzu cu cine are de lucru, îi căută calul şi armele lui cele din holteie şi-i mai dădu doi cai şi două rînduri de arme pentru fraţii lui, ş-apoi bani de cheltuială, adică cum zice cîntecul:

Îi da bani de cheltuială
Şi haine de premeneală,
Apoi cai de călărie
Şi arme de vitejie.

Şi aşa Crislăscan merse aţă acasă, de unde plecară toţi trei în lume la vitejii. Şi s-au dus ei multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, pînă au ajuns la hotarul dintre ţara lor şi ţara zmeilor. Acolo era o prăpastie mare, iară peste prăpastie un pod mare tot de stani şi bolovani. Cînd fu acolo, zise către fraţi:

— Voi vă trageţi de o parte în pădure şi lăsaţi caii să pască prin poieni şi pe drumuri, că eu am o ţîr de lucru sub podul ăsta, că zmeii cînd trec cătră casă trebuie să vie p-aci, să văd ce voi putea face; dar voi avea lipsă de voi, voi să nu dormiţi, să-mi puteţi sări într-ajutor. Aşa fraţii lui intrară în pădure cu tustrei caii, iar el rămase numai singur sub pod cu paloşul în mînă. Colo cătră miezul nopţii auzi de sub pod glas în capătul podului:

— Hi, cal de strige, lupii carnea ţi-o mănînce, ştiu că nu-i Crislăscan p-aici, că numai de el mă tem.

— Ba-s chiar eu, zice voinicul, ieşind de sub pod, am venit să ne tragem o leacă de răfuială, de ce ne-ai lăsat în întuneric şi ne-ai luat luceferele; ori mi le dă cu treabă bună, ori le voi lua în luptă dreaptă.

— Nici ţi le voi da cu treabă bună, nici nu mi-i frică că mi le vei lua în luptă dreaptă, că mai am doi fraţi, care îndată vor fi aci şi-mi vor ajuta, zice zmeul.

— Bine, bine, zice voinicul, cobori numai jos, să văd ce poţi tu singur deocamdată, că nici eu nu-mi aştept fraţii.

Şi se încăierară ca doi zăvozi, dar ce făcu voinicul, ce nu făcu cu zmeul, huzdup! de pămînt, de-i crăpă rînza şi pieri pe vecie. Apoi căută voinicul în desagi pe calul zmeului, acolo luceferele tustrele, într-o desagă cel de seară, într-una cel de dimineaţă, iar cel de mez de noapte era legat de oblînc ca un bostan. „De unul m-am mîntuit,” gîndi voinicul băgîndu-se sub pod şi scăpărîndu-şi o leacă de foc să-şi aprindă pipa. Dar nu avu vreme să tragă două-trei colburi, cînd iar auzi glas la capătul podului:

— Tu, cal de strige, lupii carnea ţi-o mănînce, că ştiu că nu-i p-aici Crislăscan Viteazul, că numai de el mă tem, dar nici de el

tare. Acesta era zmeul, care furase luna.

— Ba-s chiar eu, jupîne zmeule! zice voinicul ieşind de sub pod, dar nu mai da la laude, fără hai de-mi dă seamă, cum de ai cutezat să ne furi tu luna?

— Cutezat-am, zice zmeul, cum voi cuteza să-ţi iau şi inima din tine îndată.

Şi se coborî zmeul, şi se puseră la luptă dreaptă, luptă voinicească, şi se trîntiră şi se pumniră, de gîndeai că doi munţi îşi dau în capete: bubuia pămîntul cale de o poştă în giurul lor, dar ba să se poată învinge. Atunci trînti feciorul pe zmeu pînă în grumazi şi-i tăie capul. Apoi căută ce are în desagii de pe cal? Adică acolo era îndesată luna de nici nu grămujda. „Mulţam Doamne, zise feciorul, numai de mi-ar umbla tot aşa de bine şi cu zmeul cel mai mare, care trebuie să sosească îndată cu soarele; dar nu ştiu cum va fi, că-s cam obosit, cum m-am vînzolit cu ăşti doi”. Şi nu trecu mult, după ce se băgă sub pod, şi numai auzi iar un glas la capătul podului:

— Tu, cal de strige, lupii carnea ţi-o mănînce, că ştiu că nu-i p-aci Crislăscan, că numai de el mi-i groază, dar nici de el nu tare! Acesta era zmeul cel mai mare care aducea soarele. Cum îl auzi voinicul de sub pod, îi zise:

— Mai încet, jupîne, că şi eu-s p-aci.

— Şi ce cauţi tu p-aci? întrebă zmeul.

— Dar tu de ce ni-ai furat soarele şi ne-ai lăsat în întuneric? întreabă feciorul.

— Adică tu vii să mă iei la întrebări?

— Cam aşa, hai să ne răfuim!

Şi se prinseră la luptă dreaptă, şi se luptară pînă curgeau sudorile vale pe ei, şi nu era chip să se învingă unul pe altul.

Atunci zmeul zise:

— Ştii ce, voinice? Hai fă-te tu o pară roşie şi eu alta albastră, să ne mai luptăm şi în văzduh, că văz că aci jos nu-i chip să ne dovedim.

Şi se făcu feciorul pară roşie, iar zmeul pară albastră şi începură a se lupta în văzduh. Cînd era lupta mai crîncenă, zbură un corb pe deasupra lor, şi zise zmeul către corb:

— Corbuleţ mîndru, slobozi-te în pîrîu şi-ţi moaie aripile şi dă numai odată cu ele în para asta roşie, că-ţi dau o grămadă de carne de cal şi alta de carne de voinic. Dar voinicul zise:

— Corbuleţ mîndru, du-te iute colea în poiană la fraţii mei şi

le spune să-şi umple pălăriile de apă şi să vină-ncoace şi să toarne din ele pe para asta albastră, că-ţi voi da şapte grămezi de carne de zmeu şi şapte de carne de cal. Şi a ascultat corbul de fecior, şi s-a dus la fraţii lui şi le-a spus să vină cu pălăriile pline de apă la capătul podului şi să arunce apă pe para cea albastră. Şi fraţii aşa făcură, şi cînd îi văzu fratele lor venind cu pălăriile pline de apă, să slobozi în jos bătîndu-se cu zmeul, iar cînd fură lîngă pămînt odată aruncară fraţii apa din pălării pe flacăra cea albastră. Atunci zmeul se făcu mii de bucăţele, iar ei scoaseră din desagii lui soarele, ce sta ghemuit de nici nu grămujda. Acum toate le avea cîştigate, dar îl lovi dor să vadă el, cum e ţara zmeilor, pîn-a nu merge acasă. Deci îşi lăsă fraţii acolea, să făcu un mîţ mîndru şi hai peste pod în ţara zmeilor. Şi merse, şi merse, pînă dădu de nişte curţi mari, acelea erau curţile zmeilor. Şi zmeoaicele plîngeau şi se dăoleau:

— Vai de noi şi de noi, că hoţul de Crislăscan ni-a omorît bărbaţii! Iar o babă bătrînă, mama zmeilor, îşi despletea părul cel cărunt şi tot şi-l smulgea de supărare şi ameninţa cu pumnii şi crişca în dinţi de necaz. Mîţul vedea tot ce fac ele. Odată numai auzi pe una zicînd:

— Dar nici el n-a scăpa din mînile mele, că mă duc în drumul lui şi mă fac un păr cu pere frumoase şi cum va gusta din ele, să-i crepe inima şi să moară. Alta zise:

— Ba eu mă fac în calea lui o fîntînă cu apă limpede, şi cum va bea de mine, să-şi plesnească. Alta zise:

— Ba eu mă fac trei brîne de aur, şi mă arunc în calea lor, şi cum m-or pune pe trup, tot îi ard de vii. Iar baba cea bătrînă zise:

— De scapă de voi, de mine n-a scăpa!

Auzind mîţul acestea, dete fuga pînă la pod, unde-l aşteptau fraţii, şi le zise:

— Haideţi, fraţilor, să ne gătim de cale.

Şi se puseră la drum, toţi trei călări, iar la Crislăscan în dăsagi era soarele, luna şi luceferii, şi mergeau de rupeau locul. Dar era o zi caldă, caii erau înspumaţi de sudori, iar ei mai mureau de sete şi nu nimereau în cale nici un izvor, nici o fîntînă, nici un pîrîu, ba nici vreun copaciu unde să se răcorească, nu era. Cum mergeau ei aşa înfierbîntaţi şi înseta ţi, iată lîngă drum un păr mare încărcat cu pere frumoase. Cei doi fraţi dau să năvălească la pere, dar Crislăscan îi opri:

— Staţi să gust eu mai întîi din ele. Şi cum era călare, dă cu paloşul odată în păr şi iese din el şiroi de sînge.

— Ei vedeţi, ce aţi fi mîncat voi, de nu eram eu aci?

Apoi au mai mers ei cît au mai mers şi au dat de o fîntînă nu mai limpede ca jioara, de gîndeai că şi flămînd să bei din ea. Cum o văd, fraţii cei doi dau năvală la ea, dar Crislăscan îi opreşte.

— Mă, lăsaţi să beau eu întîi! Şi-l lăsară fraţii, iar el îşi scoase paloşul şi tăie apa cruciş şi curmeziş, şi se făcu un hoit plin de sînge închegat.

— Ei, vedeţi ce aţi fi băut, de nu eram eu aci?

După aceea nu mult au mai avut de mers şi au dat de un pîrîu cu apă bună, de unde băură şi ei şi caii, şi se luară mai departe. Dar nu mult merg şi dau în mijlocul drumului peste 3 brîne de mătase, toate cu fluturi de aur. Cum le văd, fraţii de loc vor să sară să le ridice. Dar Crislăscan mi-i opreşte şi dă odată cu paloşul peste ele şi de loc înnoată şi ele în sînge.

— Ei, vedeţi, zice apoi către fraţi, ce aţi fi încins pe lîngă voi, de nu eram eu?

Şi tot mergeau feciorii noştri, ca din poveste, dar nu se mai vedea nici sat, nici oraş, nici nimic, numai neagră pustietate; iar dindărăt îi ardea ceva ca o pară îndepărtată. Şi se uită Crislăscan îndărăt, adică era hăranca de babă, mama zmeilor; venea după ei c-o falcă în cer, cu alta-n pămînt, cu una bruş, măturînd, cu alta stele culegînd. Cînd era mai să-i ajungă dă Dumnezeu că ajung la curţile lui Petre Făt-Frumos.

Petrea era acasă pe un vîrf de jireadă de paie, şi se uită cum vin voinicii cătră el şi baba după ei. Cum îi văzu că se apropie, sări de acolo şi le descuie porţile şi-i slobozi înlăuntru. Într-o clipă a fost şi hăranca de babă acolo:

— Slobozi-mă, Petre, să văd cine m-a făcut fără copii şi fără nurori? Dar Petrea nu o slobozi. Atunci zise Crislăscan:

— Fă-i pe voie, deschide-i o leacă portiţa, dar numai cît să-şi bage capul o să mă vadă. Şi-i deschise Petrea o leacă portiţa şi-şi vîrî ea capul înlăuntru, dar cînd vru să intre toată în curte, Petrea o strînse cu portiţa aşa de tare, de îndată se făcu iapă cu 12 picioare; apoi scoase repede paloşul şi-i ciuntă capul.

— Na, frate Crislăscane, zice Petrea, acum puteţi merge în pace că zmei şi zmeoaice nu vă vor mai ţinea calea, decît că drăguţul zmeoaicei cei bătrîne nu zic că nu s-ar cerca să te

necăjească, fără el nu se leagă de nime, dacă omul nu-şi face de lucru cu el. Poate că îl veţi tîlni undeva culcat în mijlocul drumului în pielea goală; ocoliţi-l şi tăceţi, dar iată vă spun: tăceţi şi-l ocoliţi, că dacă i dă omul pace, nu-i arţăgos, dar de nu-i dă pace, cu greu poţi scăpa de el, că el e Pricina.

După aceea plecară de la Petrea, de bună seamă că mai întîi mulţămiră frumos pentru ajutorinţă, apoi calea şi valea! Şi se tot duc ei, se tot duc, pînă mai intra în ţara lor. Adică numai văd de departe un ometeu cît un urs întins de-a lungul la soare în mijlocul drumului, ca un şarpe, şi cu pielea goală. Caii-şi fac spaimă şi prind a forăi cînd îl văd.

— Mă ticălosule, zise Crislăscan, feri-ne din drum, că ni se sparie caii.

— Dar Pricina zice a lene: Ba eu. Atunci se înfuriază Crislăscan şi se coboară repede de pe cal cu paloşul scos, gîndind că Pricina va cerca să se apere în luptă dreaptă ca voinicii, ori va tuli-o la fugă ca fricoşii. Dar Pricina făcu atît de bine că se ridică odată oblu-n picioare, şi cînd fu în picioare, atunci fu şi pe cal, şi o trecu cu calul în sus în slava cerului pînă în văzduh. Acum putea fluiera a pagubă Crislăscan după cal şi după desagii cu scumpeturile, pentru care muncise atîta, că în desagi pe calul lui erau luceferii, luna şi soarele. Acum îi picară în minte vorbele lui Petrea Făt-Frumos că cu Pricina să nu-şi facă de lucru, dar era prea tîrziu. Deci zice către fraţi:

— Fraţii mei, voi mergeţi acasă şi aveţi grije de mama, că eu nu pot merge, după ce în loc să duc, după cum m-am legat, soarele, luna şi luceferii, am mai prăpădit şi calul cel scump al împăratului, acela-mi pune capu-n păr, de mă întorc fără ispravă; bun e Dumnezeu, poate să ne vedem acuşi. Aci se despărţiră fraţii; cei doi merseră către casă – că nu mai era mult pînă-n ţara lor, – iar Crislăscan se duse pe altă cale, pe unde încă nu umblase, pe un şes lat şi mare. Şi cum mergea el aşa, dă de un om arînd cu plugul cu 12 boi, şi brezdele toate mîncîndu-le, şi tot striga: vai foame-mi-e! Hm! zice Crislăscan, esta va fi Flămînzilă, de care auzisem mai an hăt în şezătore, oare să mă prind cu el frate de cruce?

— Bună ziua, vere!

— Să fii sănătos, vere: dar de unde şi pînă unde?

— Vin din lume şi merg în lume, dar nu mă pot destul mira, cum încape în tine brazda întreagă întreguţă, şi tot strigi, că ţi-

ar fi foame!

— Nu te mira tu de mine, că eu-s Flămînzilă, şi aşa-i firea mea; dar te miră de Crislăscan Viteazul, voinic de babă săracă, că omoară zmei şi zmeoaice, iar în urmă se lasă batjocorit de urgia lumii, de Pricină!

— Dacă eu-s Crislăscan!

— Tu? Atunci hai să ne prindem fraţi de cruce, doară mă vei sătura şi pre mine odată, să ştiu c-am fost şi eu odată sătul în viaţa mea!

— Hai! zise Crislăscan; şi jurară pe vîrfurile paloşelor şi apoi plecară împreună.

Cum tot merg ei aşa povestind pe cel drum, mai fumegînd din cele pipe, iată dau de o apă mare, care mîna o moară cu 12 petri, din jos de moară sta un om cu gura căscată, şi cîtă apă cădea de pe jilipuri, toată o bea, şi tot striga:

— Vai că mor de sete!

Eşti doi se abătură pe la el.

— Dar ce zici, tălălău, că mori de sete, cînd tu tot mereu bei? întreabă Crislăscan.

— Nu te mira de mine, că aşa-i firea mea, că eu-s Setilă, dar te miră de Crislăscan Viteazul, voinic de babă săracă, că omoară zmei şi zmeoaice, iar în urmă se lasă batjocorit de năpasta lumii, de Pricină.

— Dacă eu-s acela!

— Tu? Apoi hai să ne prindem fraţi de cruce, barem mă vei sătura măcar odată de băutură, să nu mor setos.

— Hai! zise Crislăscan, şi se prinseră fraţi de cruce, şi jurară pe vîrfurile paloşelor; apoi plecară mai departe.

Acum erau trei inşi. S-au tot dus ei povestind pînă au dat de o pădure. În mijlocul pădurii era un foc ca de 99 cară de lemne şi lîngă foc era un om cu cojocul pe mîneci şi încins cu cunună de copaci peste mijloc. Asta era vara în postul Sîn-Petrului şi el totuşi striga:

— Vai, că mor de frig.

— Cum poţi tu striga că mori de frig, pe năbuhala asta, îmbrăcat cu cojocul pe mîneci şi lîng-un foc aşa pogan? întreabă Crislăscan.

— Nu te mira de mine, că eu-s Zgriburilă, şi aşa-i firea mea; dar miră-te tu de Crislăscan Viteazul, voinic de babă săracă, care a omorît zmei şi zmeoaice, iar în urmă s-a lăsat de l-a

păcălit urgisitul de Pricină!

— Dacă eu-s Crislăscan!

— Tu? Apoi hai să ne prindem fraţi de cruce!

— Hai, dară! Şi se jurară pe crucea paloşului şi plecară mai departe. Acum erau patru inşi. Şi s-au dus ei tuspatru cît s-au dus, iar dacă au ieşit din pădure la largul, au dat de un om mare numai cu un ochi în frunte şi c-o puşcă de umăr. Mult se miră Crislăscan de acest om uriaş şi nu se putu stăpîni să nu-i zică:

— Ce baţi tu cîmpii cu rugina aceea în spate, nu te poţi ogoia locului?

— Nu te mira de mine, zise uriaşul, eu sînt Ţintilă, şi aşa-i firea mea; dar te miră de Crislăscan Viteazul, voinic de babă săracă, că el a omorît zmei şi zmeoaice, iar în urma urmelor l-a păcălit o tîndală de Pricină. De el te miră tu.

— Dacă eu-s Crislăscan!

— Tu? Apoi hai să ne prindem fraţi de cruce, doară mă voi duce undeva să mă satur de vînat, că mor de dorul vînatului, şi aici în ţara mea nu mai am după ce ţelui.

— Hai, dacă voieşti, şi apoi vom fi cinci ortaci, şi jurară credinţă şi frăţie, apoi se luară la drum mai departe toţi cinci: Crislăscan, Flămînzilă, Setilă, Zgriburilă şi Ţintilă.

Acum se apropiau de ţara Capcînilor, unde oamenii sînt cu cap ca cînii, altcum sînt oamenii ca şi noi. Ei şi mănîncă bucuros carne de oameni de ceştialalţi – „Aci nu-i de a intra”, zice Ţintilă, că capcînii numai eu văd ce fac.

— Ba să chiar intrăm în ţara lor, zise Crislăscan, şi vom merge tocma la împăratul lor, să vă ţin eu ţîră şi bine, ca să nu ziceţi, că aţi umblat în zadar cu mine prin lume.

Aşa au şi făcut. S-au dus chiar la împăratul capcînilor, şi Crislăscan au început vorba cam aşa, ca oamenii cei cuminte.

— Înălţate împărate, noi tuscinci sîntem feciorii împăratului Verde şi am venit la Măria-ta, că am auzit că ai fată de măritat, să mi-o dai mie nevastă.

— Să trăiţi, dragii mei, zise împăratul capcînilor, să trăiţi! De oameni de omenie nu ne ferim nici noi, dar datină este în ţara mea, ca peţitorii să steie o zi şi o noapte, în care vreme să se mai gîndească şi fata şi eu, iar ei să se ospăteze boiereşte, apoi a doua zi capătă răspunsul. Trebuie însă să mai ştiţi un lucru: aveţi de a mînca şi de a bea tot ce vă voi pune înainte şi la noapte aveţi a durmi unde vă voi culca eu; iar dacă nu, vă rămîn

oasele aici la noi. Priceput-aţi?

— Priceput, înălţate împărate.

Şi se puse împăratul şi porunci de le tăie 99 de boi graşi şi coapseră 99 cuptoare de pită albă ca spuma, şi după ce le puseră în mijlocul curţii, le puse de a-ndemînă 99 de buţi cu vin roşu, apoi le zise:

— Pînă în seară să fie gata.

Şi se puseră feciorii mei la mîncat şi la băut, şi cînd fu colo către ojină. Flămînzilă zbiera ca din gură de şarpe:

Vai de mine flămîndu-îs
Că n-am mîncat de cînd îs;

iar Setilă se bocea, că nu mai putea de sete.

Auzind împăratul capcînilor chiar cu ale lui urechi vaietele celora, că mor de foame şi de sete, după ce el îi ospătase cu 99 boi graşi fripţi, cu 99 cuptoare de pîne şi cu 99 buţi de vin şi după ce ei numai 5 inşi îndopase atîta potop de mîncare şi băutură, se înfrică. Porunci deci slugilor, ca să ardă cuptorul cum ştiu ei mai pogan. Şi era cuptorul cel mare în care coc profunţii cei ostăşeşti, că puteau îmblăti în el patru inşi în voia cea bună, de micuţ ce era. Dar apoi l-au şi încălzit cu 99 cară de lemne, iar colo deodată cu seara au scos slugile numai jarul din el; împăratul capcînilor pofti pe voinicii noştri la culcate. Ţintilă văzuse ce văzuse, deci zise lui Zgriburilă:

— Mergi tu, frate, înainte. Şi intră Zgriburilă înainte şi numai odată răsuflă în lăuntru, şi atît se domoli cuptorul de tare, cît prinse a dîrdîi în dinţi Zgriburilă, iar ortacilor li se părea că dorm afară în postul Sîn Petrului. Împăratul capcînilor de abia aştepta să se facă ziuă, că ar fi mîncat bucuros o leacă de friptură de om. Trimise deci pînă în ziuă pe un slugă la cuptoriu să vadă nu i s-au ars cumva prea tare friptura? Iar sluga nu sosi bine la cuptor şi-şi veni repede îndărăt, tot gîfîind.

— Da ce-ţi e? întrebă împăratul.

— Oh! înălţate împărate, aceia-s draci, nu-s oameni.

— Da cum aşa? s-au prea ars doară?

— Dar de unde? Unul strigă că moare de foame, altul să văietă că-i e sete, altul dîrdăie în dinţi de frig, iar altul suduie cît mă temeam c-a cădea cuptorul pe el, şi tot zice că ce să mai ţintească? iar unul mai de omenie bag-seama, îi tot mulcămeşte

ca să aştepte pînă s-a face ziua bine c-apoi pe toţi îi îndestuleşte.

Auzind împăratul capcînilor de una ca asta, prinse şi el a zgriburi, dar nu de frig, ci de frică. Aceia vor să-mi pună capul, zise el! iar sluga, auzind de frica stăpînului, să făcu frate cu drumul, după ce spuse întîmplarea celorlalte slugi adică ortacilor lui. Cînd se sculară voinicii noştri, împăratul era numai singur în curte, că toţi slujitorii îl părăsiră. Deci era hotărît, ca să deie străinilor ce vor cere, numai să-l lase în pace.

— Ei, ce poftiţi de la mine, întrebă pe eştia văzîndu-i că se apropie de el.

— D-apoi, zise Crislăscan, deocamdată să ne arăţi fata, că eu doar la peţit am venit.

Cam greu veni împăratului să le arate fata, că nici nu era acasă. Ea era Pricina, care fugise cu calul lui Crislăscan, şi cu comorile lui, şi ea punea la cale voinicii cei mai zdraveni să vină la curţile tatălui ei, iar acela îi frigea şi-i mînca pe toţi. Acum nu era acasă, era în fundul iadului; că bucuroasă n-ar fi dat faţă cu Crislăscan, despre care auzise că-i mare drac. Dar împăratul temîndu-se, că aceia te miri ce rău îi vor face, o cheamă numaidecît, că el nu ştia nimic despre cele ce avuse ea, adică Pricina cu Crislăscan. Şi pleacă ea să vină, dar cînd fu deasupra norilor şi zări pe Crislăscan la ei în curte, dă să întoarcă în iad, de unde venea. Dar Ţintilă o vede, încoardă şi paff! Atunci cade jos moartă, iar Crislăscan se aruncă iute pe calul lui, cu care fugise Pricina şi cu care căzuse acum puşcată de Ţintilă. Apoi zise către ortaci:

— Nu de fată, ci de cal mi-a fost, că pe el-s desagii cei luaţi de la zmei, cu soarele, luna şi luceferele. Acum ospătaţi-vă aci cu ce veţi căpăta, iar peste 3 zile să fiţi la mine la nuntă, să vă ospăţ cum ştiu eu. Zicînd acestea, şi-a luat rămas bun de la ortaci, şi hi, murguţ, către casă. Cum au intrat în ţara lor, de loc au prins a se lumina, iar împăratul şi fata lui, ca şi tot poporul se bucură. După ce ajunse acasă, se cunună cu fata împăratului şi făcură o nuntă numai ca ea. Acolo au fost şi mama şi fraţii mirelui; eu mă uitam pe fereastră la nuntaşi. Parcă acum văd pe Crislăscan cum iuia şi cum zicea către mă-sa:

— Spusu-ţi-am că-s vrednic să fiu ginere la împăratul? Mai multe n-am auzit, c-apoi m-au alungat de la fereastră, s-au temut bag-seama, ca să nu le fur mireasa.

Rodna, în iuniu 1889.
Colectată de I. P. Reteganul.

BINELE ŞI RĂUL

Într-un sat trăia odată un om sărac şi i-a dat Dumnezeu o droaie de fete, iar mai în urmă doi feciori gemeni, pe care i-a botezat: pe unul Binele şi pe unul Răul. Cînd erau ei ca de zece ani, au zis către părinţi:

— Păn-acum ne-aţi crescut şi v-aţi ostenit destul pentru noi, de acum înainte mai putem noi trăi şi fără ajutorul vostru. Aveţi voi destule năcazuri, faceţi-ne oleacă de merinde şi ne lăsaţi să mergem în lume, să ne căutăm norocul.

— Bine, dragii tatii, zise omul, văzînd că are aşa copii îndemnoşi la lucru, numai daţi din cînd în cînd şi p-aici, barem odată în an, ca să mai ştim şi noi despre starea şi aflarea voastră.

Apoi le facu mumă-sa cîte o turtă mare în foc, şi după ce-şi făcură fiecare cîte o bîticuţă, plecară la cale. Au mers ei cît au mers pînă colo către amiazi; iar cînd au fost la amiazi, au dat de o fîntînă lîngă drum, subt o răchită mare. Acolo au stat să poposească. Binele fiind flămînd, scoate turta din traistă şi dă să mănînce; Răul cum îl vede, se apropie şi mîncă împreună cu el pînă ce-i gată toată turta. Cînd să plece, zise Răul către Binele:

— Frate, cînd ne-a lovi foamea, vom mînca turta mea; acum să plecăm, dar uite două drumuri, amîndouă ies colo în deal la cruce, hai să vedem care ajungem mai iute, eu merg pe drumul din stînga, tu du-te pe cel din dreapta. Aşa şi făcură; că Binele era bun bucuros la toate ce-i spunea frate-său Răul, că el gîndea că toată lumea e bună la inimă ca el. Merse deci Binele pe poteca din dreapta, dar pace să se mai întîlnească cu frate-său Răul; a ajuns însă într-o pădure mare, din care nu mai ştia cum să iasă. Merinde nu avea deloc şi trăia numai cu cîte o alună, ce biată găsea prin pădure, cu ceva smeură ori mure, ba şi ghinde şi jir mînca de foame, dar puţin afla şi de acelea. De la o vreme prinse a nu afla mai nimic, şi din pădure tot nu mai putea ieşi. Odată dă de un furnicariu mare, în mijlocul unei poieni, şi se îndreaptă oblu într-acolo, cu gînd să-l mănînce, că nu mai putea de foame. Dar furnicarul îi ştia gîndul, deci îi zise:

— Nu mă mînca, dragul meu, mai rabdă şi ăst puţin cît ai răbdat cel mult, că la vreme de năcaz bine-ţi voi prinde.

Şi-i fu milă la băiat şi nu mîncă furnicarul, ci merse mai departe, dar flămînd, de-i corăiau maţele de foame. Mergînd el

aşa, vede într-un copaciu scorburos un stup şi-şi îndreaptă paşii într-acolo, cu gîndul să-l mănînce. Dar stupul îi gîci gîndul şi-i zise după ce fu aproape:

— Hei, voinice, puţin folos vei avea şi de mă vei mînca, dar rabdă şi ăst puţin cum ai răbdat cel mult, că bine-ţi voi prinde la vreme de necaz.

Şi Binele a lăsat stupul în pace şi s-a dus mai departe, mai leşinat de foame. Mai mergînd o leacă, vede un lac şi lîngă lac doi cocostîrci umblînd după broaşte. „Pe unul din ăştia trebuie să-l mănînc!” îşi gîndi Binele, şi căuta un steop de lemn să lovească un cocostîrc şi să-l frigă pe cărbuni, că nu mai putea de foame.

Dar cocostîrcii, parcă-i ştiură gîndul, că de departe-i strigară:

— Cruţă-ne, voinice, că bine-ţi vom prinde la vreme de necaz: cum ai răbdat cel mult, mai rabdă şi cest puţin; du-te pe calea asta înainte şi vei nimeri într-o luncă frumoasă, acolo vei da de curţile unui boieriu bogat, unde vei afla tot ce-ţi trebuieşte.

Binele cruţă şi pe cocostîrci şi merge mai departe pe calea ce i-o arătară aceia. Şi într-adevăr, nu trebui să meargă nici cît ai trage o pipă de tăbac, şi fu în luncă. Adică pe cine văzu mai întîi? Pe frate-său pe Răul, care păştea o turmă mare de oi boiereşti. Cum îl văzu, de departe grăbi spre el strigînd:

— Bine că te aflu, frate, hai iute dă-mi un strop de pîne, că mor de foame. Dar Răul, în loc să-i dea ceva merinde, fugi de frate-său ca dracul de tămîie.

Supărat şi împleticindu-i-se picioarele de foame, se trase numai ca şarpele pînă la curţile boierului, ce se vedeau pe luncă în jos, şi se rugă la boieriu să-i deie ceva de lucru, ca să-şi capete mîncare, că uite moare de foame. Boierul numaidecît a poruncit de i-au adus de mîncare din curte şi i-a spus, că toate slujbele-s cuprinse, fără, de voieşte, gîscariu, adică păcurariu la gîşte poate intra din acea minută chiar. Binele se învoi bucuros, mîncă de se sătură, mulţămi lui Dumnezeu şi boierului, şi merse, să se culce, ca dimineaţă pînă-n ziuă să primească gîştele în seamă.

A doua zi merse la gîşte, iar frate-său Răul era la oi. Cînd fu seara, intră Răul oblu în curte la boierul şi-i zise:

— Uite, boieriu dumneata, gîscariul s-a lăudat că în timpul de o zi şi o noapte ţi-a scoate tot grîul din stoguri, fir de fir, şi

stogurile vor rămîne întregi de paie goale.

Boierul cam credea vorbele Răului, că pînă într-aceea nu-l prinsese nici cînd cu minciuna. Deci cheamă pe gîscariu înainte şi-i zise:

— Să vezi, băiete, să faci ce te-ai lăudat pe cîmp, că de nu, te prind de urechi; bag seama zise mai mult în glumă decît înadins.

— Dar ce să fac, domnule? întreabă Binele; ce m-am lăudat?

— Ştii tu bine; ai zis că vei scoate tot grîul din stog, fir de fir, şi paiele vor rămîne stog cum sînt; acum să te văd, harnicule, că de nu, vai de urechile tale!

Da unde nu se supără băiatul, da unde nu prinde a plînge şi a se tîngui, de gîndeai că lumea piere; nici de cină nu-i trebui, numai se închise în căsuţa lui, lîngă coteţul gîştelor, şi plînse pînă către miezul nopţii. Atunci bătu cineva la uşă.

— Cine-i? întrebă băiatu.

— Eu, furnicarul, răspunse cineva de la uşă, lasă-mă înlăuntru. Şi-l lăsă înlăuntru.

— Fătul meu, ştiu eu năcazul tău; că eu sînt craiul furnicarelor şi al furnicilor, dar culcă-te şi dormi fără frică, că mîni în zori de zi grîul va fi ca ales pe masă. Apoi se duse craiul furnicilor la stog şi se sui în vîrful lui, iar furnicile toate din lume erau prin stog şi aşa erau de multe, cît abia la 3-4 ajungea cîte un grăunţ de grîu. În cîteva ceasuri grîul era ca ales pe masă. Binele s-a uitat la ele în tot timpul acela şi se minuna de hărnicia lor şi-i părea bine, că mai ieri alaltăieri nu l-a mîncat într-o bobotă de foame.

Pînă-n ziuă se sculă boierul să vază minunea, şi în adevăr se minună de ce văzu şi lăudă pre băieţan; ba nu se putea destul mira, cum un biet băiat de la gîşte să facă lucruri, care n-ar fi în stare să le facă nici cei mai procopsiţi curteni.

A doua seară iar vine Răul cu o minciună la boierul, care minciună i-o şi crede cela mai înainte de a i-o spune. Îi spune adică, că uite gîscarul s-a lăudat, că pînă dimineaţă din paluta boierească, numai de ar voi el, ar putea face o mănăstire de ceară. Lucru mare acesta, şi cum îl auzi boierul, îi şi veni gustul să-l aibă. Ce gîndiţi d-voastră: mănăstire de ceară! Deci cheamă băiatul înainte şi-i zise:

— Pînă dimineaţă să-mi faci din paluta cea mare o mănăstire de ceară!

Supărarea băiatului nu se poate spune, şi plînsul lui şi necazul lui. Dar colo către miezul nopţii cine-i bate în uşă? Crăiasa stupilor, pe care mai ieri – alaltăieri în foamea lui era cît pe aci să o mănînce. Ea-i spuse, să nu se supere, că va fi cum va voi Dumnezeu. Şi porunci tuturor albinelor din lume şi din ţară să se adune, şi toţi păreţii palutei să-i îmbrace în ceară şi pe pereţi să facă icoane din ceară, iar în mănăstire să facă altariu de ceară, şi pînă dimineaţă să fie gata.

Şi aşa se făcu. Şi se bucură boierul cînd văzu acea mîndrenie de mănăstire, cum nu mai era alta în toată lumea, şi lăudă pe copil, care amu era cotîngan.

Peste vreo cîteva zile, după ce Răul gîndi şi răzgîndi fel de fel de bazaconii, mai veni cu o minciună la boierul. El ştia adică, că boierul nu are copii decît o fată, ce se apuca fecioriţă, dar feciori nu avea niciunul. Deci Răul, zice către boier, că uite Binele s-a lăudat că peste noapte-i poate aduce de la zîne un copil cu părul de aur. Boierul, dorind foarte să aibă un fecioraş, şi văzînd cîte lucruri frumoase a făcut Binele, crede, că de bună seamă el aşa s-a lăudat, precum îi spune Răul. Deci cheamă pe băiat înainte şi-i spune.

— Pînă mîni dimineaţă lîngă boieriţa în pat să aflu un copil, nu-mi pasă: adu-l de la zîne, fă ce ştii, numai să aibă fecioraş!

Acum încremeni Binele la astă poruncă şi intră în casă plîngînd. Dar colo la miezul nopţii bătu numai la uşă împăratul cocostîrcilor şi-i zise:

— Nu mai plînge, nu te dăoli, că porunca boierului este împlinită; boieriţa are la sîn un copilaş cu părul de aur, amu i l-am adus de la zîne.

Bucuria băiatului, dar bucuria boierului! Numaidecît cheamă preotul şi făcu 2 lucruri: un botez şi o logodnă. Logodi adică pe Binele cu fata lui şi-i dădu jumătate boieria şi moşiile şi binele, iar Răul se lăuda – crezînd că aşa merg lucrurile numai cum gîndea el – se lăuda, că în ziua nunţii va sta în vîrful unei clăi de fîn pînă cînd aceea, dîndu-i-se foc – va arde pînă-n pămînt. Toţi se minunau cum va fi lucrul acela, dar cînd colo, Răul arse cu claia împreună, de nu se alese numai cenuşă din el. Dar cenuşa aceea o suflă vîntul în toate părţile şi unde căzu, acolo răsări. De aceea în lumea asta este mai mult rău, decît bine.

Din Bouţariul-de-jos în Bănat. Colectată de I. Pop Reteganul.

OMUL CU TREI SFATURI

A fost odată un om sărac, dar nu altmintrea sărac, fără n-avea nimic, nici chiar mîţă-n vatră, din care pricină a luat lumea-n cap, şi-a lăsat muierea singură, cu copil mic în braţe, şi s-a tot dus pîn-a ajuns într-un sat, cale de nouă zile de la satul lui. Acolo s-a băgat slugă la un domn mare, bogat şi bun. Şi a slujit el cu credinţă la domnul acela un an, şi a slujit doi, pînă s-a împlinit opt ani. Atunci s-a dus în curte la stăpînu-său şi a zis:

— Domnule, opt ani ţi-am fost slugă bună, rea, cum mi-a ajutat Dumnezeu sfîntul; acum m-a prins dor de casă, fă bine şi-mi plăteşte cît ştii că mi se cade, şi rămîi cu Dumnezeu. Iar stăpînu-său îi părea rău după el, că fusese slugă cu credinţă. Deci îi zice:

— Mă, fătul meu, mai stai tu la mine barem opt ani, atunci te voi cunoaşte cu o sumă frumoasă de bani, şi după ce-i merge acasă nu-i mai fi silit să slujeşti pe alţii, ci vei fi tu gazdă de rîndul tău. Şi s-a învoit omul, şi a mai slujit opt ani. Altu însă n-a mai vrut să slujească. S-a rugat deci de stăpînul său să-l sloboadă. Şi l-a slobozit, şi i-a dat stăpînă-sa trei pite mari, două să-i fie de merinde, iar în una i-a pus bani uscaţi cîţi i se cădea pentru slujit de şaşesprezece ani. Dar pînă nu plecă, i-a zis stăpînul său:

— Mă, fătul meu, la mine te-ai purtat cu cinste şi cu omenie; drept aceea, pre lîngă simbrie-ţi mai dau trei sfaturi, care, de le vei urma, mi-i mulţămi toată viaţa ta.

Întîi: nu lăsa în veci drumul pentru potec!

A doua: nu trage de mas la crîşmă, unde muierea va fi mai tînără decît bărbatul!

Şi a treia: mînia de seară las-o pe dimineaţă!

Dacă i-a dat domnul aceste trei sfaturi, i-a zis „cale bună”, iar omul a sărutat mîna stăpînilor şi s-a dus dorului.

Şi cum mergea el pe drum, s-au întîlnit cu nişte neguţători, care mergeau la tîrg.

— Bun ajuns la dumneavoastră.

— Să fii sănătos, om de omenie; dar de unde şi pînă unde?

— Iată unde am fost, şi unde mă duc.

— Da să vii cu noi în căruţă, că nu mai avem nu ştiu ce greutate.

Şi s-a suit cu neguţătorii în căruţă, iar cînd era la poalele

unui deal, s-au coborît toţi din căruţă să meargă pe jos pînă-n vîrf. Dar fiind drumul cu multe cotituri, cum e pe dealuri, de abia ajungeai în cîteva ceasuri pînă-n vîrful lui. Deci au zis neguţătorii:

— Haideţi pe potecul ăsta, e mult mai drept şi mai scurt, putem sosi în vîrf cu mult mai iute decît mergînd pe drum în dreptul căruţii. Cu căruţa s-a sui cocierul încet. Dar omul nostru numaidecît se gîndi la sfatul stăpînu-său: nu lăsa drumul pentru potec! şi zise negustorilor:

— Oameni buni, să mergem noi pe drumul ăst bătut, că ştiţi zicala: cine ocoleşte, nu se poticneşte. Negustorii însă nu l-au ascultat, o au luat pe potec, iar omul nostru au mers singur îndărătul căruţii, povestind cu cocierul. Într-un tîrziu numai aud ceva larmă şi ţipet în depărtare, între tufe undeva departe. Iute ia omul nostru un topor şi cocierul alt topor de la loitra căruţii şi hai într-acolo. Căruţa o lasă singură în drum. Într-o minută au fost acolo. Adică ce larmă era? Nişte hoţi ţinuse calea la negustori şi acum îi despoia de bani. Dar omul cu cocierul au sărit cu topoarele, au alungat pe hoţi şi au scos pe neguţători din mînile lor.

— Nu v-am spus, zise omul că nu-i de a lăsa drumul pentru potec? Acuma-i mulţămiră negustorii frumos, ba-l şi mai dăruiră cîte cu ceva, şi merseră împreună pînă la oraş. Acolo intrară cu căruţa la o crîşmă. Omul nostru bagă de seamă, că crîşmăriţa-i cu mult mai tînără decît crîşmarul. Deci venindu-i în minte vorbele stăpînu-său, zise ortacilor:

— Auziţi, oameni buni, oare nu ne-am putea căpăta alt conac mai potrivit, că eu unul nu aş avea plăcere să rămîn aci peste noapte?!

— Ba, zic negustorii, noi am mai fost aci, este foarte bine, ş-aci rămînem.

— Apoi, noapte bună, dară, că eu nu rămîn aci.

— Noapte bună.

Şi s-a dus omul nostru în vecini de acolo şi s-a rugat de gazdele casei să-l lase de mas, că e obosit de cale.

— Te lăsăm bucuros, vei dormi pe cea prispă afară, că-i cald şi bine.

— Dormi-voi oriunde, bogdaproste.

Şi s-a culcat pe prispă chiar într-un drept cu fereastra crîşmei, şi şi-a pus toporul de-a-ndemînă.

Negustorii s-au ospătat bine, au băut bine şi s-au culcat ca domnii, în paturi moi. Iar cînd fu colo către miezul nopţii, cineva bătu la fereastră încet, de numai de abia se auzia. Era drăguţul crîşmăriţei.

— Tu eşti Pavele?

— Eu, Măriuţă; dar este ispravă?

— Este şi încă bună. Sînt aci nişte neguţători, dorm; cu un cuţit îi tăiem capul, apoi băgăm cuţitul pe tureacul cioboatei la un neguţător; şi dimineaţă toată lumea va pune vina pe acela, în a cui tureac s-a afla cuţitul.

— Bine, Măriuţă! Ei adică făceau planul cum să omoare pe crîşmarul. Apoi se aburcă Pavel frumos pe fereastră şi îndată fu acolo. Nu stătu însă mult şi isprăvi şi dă să treacă fereastra; şi o şi trece, dar cînd dă să o ieie la fugă, cineva puf! cu toporul în piciorul cel stîng, de-i tăie două călcîie odată, al cioboatei cu al piciorului. Adică omul nostru auzise tot ce se petrecu, el îl pîndi şi-i tăie piciorul, luă călcîiele şi le puse bine, apoi aţipi o leacă, că vara-s nopţile mici; cînd e miezul nopţii, minteni-i şi ziuă.

Dimineaţa era mare larmă prin oraş. Toată lumea zicea că nişte neguţători au omorît pe crîşmarul cutare, că cuţitul s-a aflat la unul pe tureacul cismei şi că pe neguţătorii aceia-i vor spînzura. Vestea o dusese slujnicile, care fuseseră după apă ori după carne. Judecătorii ieşiră des-de-dimineaţă la faţa locului, judecară pe negustori la furci şi şi vrură a se depărta. Atunci intră înaintea lor un om străin şi scoase de sub suman un călcîi de cioboată şi în el altul de om, tăiat, prospăt. Era omul nostru.

— Cinstiţi judecători, zise el, nu zic să sloboziţi pe negustori pînă s-a adeveri dreptatea, dar vă pot spune, că ei vinovaţi la moartea crîşmarului nu sînt. Acela a omorît pe crîşmariul, a cui sînt călcîiele acestea.

— Şi a cui sînt? întreabă judecătorii.

— Să răspundă jupîneasa crîşmăriţă, că ea ştie mai bine decît toţi, strîngeţi-o numai bine în curele, că va spune ea.

Şi se pun judecătorii şi leagă pe jupîneasa cu lanţuri peste mîni, iar geandarmii prind a o îmbia din patul puştilor, şi îndată le spuse că sînt ale lui Pavel, juratului celui mare, care vrea s-o ieie nevastă.

— Aşa! zic, judecătorii, geandarmi, haideţi curînd să aduceţi pe juratul cel mare de unde a fi.

Şi s-au dus geandarmii aţă la el acasă şi l-au aflat în pat

schilav.

— Da bună-i dragostea, Pavele?

— Ce dragoste?

— Hai numai cu noi, că-i vedea.

Şi l-au luat pe sus, că un picior nu-l putea pune în pămînt şi l-au dus înaintea judecătorilor. Acolo au mărturisit tot cum au fost. Judecătorii apoi pe el cu crîşmăriţă i-au spînzurat, pe neguţători i-au slobozit, iar pe omul nostru l-au cinstit cu o frumoasă sumă de bani pentru băgarea lui de seamă. Neguţătorii încă l-au cinstit şi acum.

În satul lui au ajuns omul nostru noaptea tîrziu pe la cina cea bună. În casa lui era lumină, şi nevasta lui cina dintr-un blid plăcintă şi pui fript cu un junişan frumos, numai ei amîndoi. Ba şi o glajă cu vin aveau dinainte, că era chiar la lăsatul de postul Sfîntă-Măriei. Văzînd omul nostru una ca asta, i se suie sîngele în cap de mînie şi-şi gîndeşte: Eu slujesc atîta amar de vreme ca să avem şi noi ca altă lume şi ea uite! cu ficiorii la plăcinte şi la vin! O puşc ca pe o cioară! Şi trase cocoşul de la puşcă şi puse buza puştei pe fereastră, dar iar se gîndi: Mînia de seară las-o pe dimineaţă! Aşa m-a învăţat stăpînul, şi luă puşca de pe fereastră.

Atunci auzi glasul muierii:

— Săracul tată-tău, cum ar mai cina şi el de bine cu noi, să fie aici, da Dumnezeu ştie pe unde a fi el acum! Şi prinse a plînge muierea, cînd zise vorbele astea. Iar flăcăul o mîngîie:

— Nu plînge mamă, că bun e Dumnezeu, numai ne-om trezi odată cu tata între noi.

Auzind omul nostru vorbele astea, bătu cu degetul în fereastră şi zise plîngînd şi el de bucurie:

— Aci sînt, dragii mei, lăsaţi-mă înlăuntru. Şi-l lăsară înlăuntru, şi se sărutară şi se strînseră, şi plînseră, şi cinară şi se ospătară, şi nici unul nu închise ochii în acea noapte, ci tot povestiră şi rîseră şi plînseră de bucurie. Omul le povesti toate păţaniile lui, iar în urmă zise către copilul lui:

— Dragul tatii, bine am trăit pe unde am umblat; că am fost om cu credinţă către Dumnezeu şi cu dreptate către stăpîni; buni stăpîni mi-a şi dat Dumnezeu, frumoasă simbrie mi-au dat la plecare, dar mai mult bine mi-au prins trei sfaturi care mi le-au dat domnul înainte de plecare, şi fără care sfaturi noi nu ne vedeam în veci.

— Ce sfaturi, tată? întrebă feciorul.

— Chiar voiam să ţi le spun:

1. Nu lăsa drumul pentru potec.

2. Unde-i bărbatul cu mult mai bătrîn decît muierea, nu dormi.

3. Mînia de seară las-o pe dimineaţă.

Ascultă, fiule, sfaturile mele, cum le-am ascultat eu ale stăpînului meu, şi bine-ţi va merge. Aci le povesti întîmplările călătoriei, iar cînd le gătă era ziuă albă. Atunci au ieşit afară, s-au pus cu faţa către soare şi au mulţămit lui Dumnezeu, că i-a întîlnit în pace. Din simbria adunată şi-a cumpărat car şi boi, vaci şi oi, şi în scurtă vreme se făcu bocotanul satului, dar tot om de omenie, nu cum sînt mulţi din bocotanii de azi. Şi de n-a murit, şi astăzi trăieşte; şi de nu mai trăieşte, totuşi vestea îi vecuieşte!

Auzită în Sîncel, de la Macavei Anuşca, la 1886 şi scrisă în 1889 în 11 octobre. I.P.R.

PORUMBEII

Legendă

Zice că erau odată doi oameni, un bărbat şi o muiere, şi aveau doi copii, un fecioraş şi o fetiţă, şi copiii erau gemeni. Tare drăgălaş era fecioraşul, dar fetiţa parcă sta să-l întreacă, atît era de cuminte, de blîndă şi de ascultătoare; era care de care mai plăcut. Părinţii erau foarte fericiţi de darul cu care-i înzestrase Dumnezeu Sfîntul, şi copiii încă erau fericiţi avînd nişte părinţi atît de buni; copilaşii nu s-ar fi dezlipit unul de altul pentru cît bine-i în lume. Dar nu mult se putură bucura băieţii de fericirea lor: nemiloasa moarte duse pe mama lor, cînd ei erau numai de cinci ani. Durerea şi jalea bărbatului era mare, dar a copiilor nu avea margini, căci numai o mamă a dat Dumnezeu la copii. Ei tot timpul erau nedespărţiţi: dintr-un blidişel mîncau, dintr-o ulcică beau apă, unde mergea unul, acolo mergea şi celălalt. Dimineaţa pare că deodată se trezeau, deodată ridicau mînuţele şi se rugau lui Dumnezeu, şi scurt zis: pe unul fără altul nu-l puteai vedea nicăieri. Tatăl se bucura văzînd atîta iubire între copiii lui; dar cu cît se bucura mai tare de ei, cu atît se întrista mai tare, văzîndu-i fără mamă, care să-i grijească colea ca pe copii, că tata, să fie cît de bun, dar locul mamei nu-l poate împlini. Dar mult timp nu putu rămîne aşa, văduv. Avea lipsă de muiere-n casă, care să facă de mîncare, să grijească casa, să spele rufele şi ştiţi dumneavoastră, oameni de omenie, casă fără muiere şi gard fără proptele rău să ţine; deci hotărî să se însoare a doua oară. Şi se însură bietul om. El gîndi că nimereşte cît se poate de bine, dar nimeri cît de rău. Că muierea asta de a doua, pe lîngă că nu era cea găzdoaie, mai era pară de foc de volburată: briciul că-i briciu, şi parcă nu tăie pogan cum tăia limba ei. Iar copiii îi erau urîţi de moarte. Şi zicea ea adeseori, la cîteva săptămîni după ce se mărita: „Pe dracul vreau să-l văd, dar copiii ba”! Vă puteţi închipui amu soartea bieţilor copii! Dar ei răbdau, ba încă mulţămeau lui Dumnezeu că mama astă de scoarţă este şi cum este, că oricum, cît de silă cît de milă cîte o leacă de mîncăruţă le da, barem ce rămînea după ce mînca ea, şi cîte o rufă în spate le punea, cît spălată cît mai mult nespălată. Bietul om însă era supărat de moarte pentru năpasta de muiere, cu care-l bătuse Dumnezeu, după ce

pre cea dintîi, care era bună ca pînea cea bună, i-o luase. Răbda însă şi el şi gîndea: „Bun e Dumnezeu, îmi vor creşte copilaşii, şi apoi, dacă pînă atunci nu s-a mai îndrepta, voi ţipa-o în mama huciului, nici de nume să nu-i aud, dar amu ce să fac. Ieşi, rău, din pîrău, că-i mai rău fără de rău! Nu trecu multă vreme şi odată-i spuse muierea Safta, verde-n buze, cum se zice:

— Bărbate, fă ce-i face, şi hămisiţii eşti de copii să nu-i mai văd prin aretul casei, că doar nu-mi voi mînca eu zilele nici nu-mi voi frînge oasele cu hăramurile de copii ai tăi; ori ei, ori eu, din două una!

Bărbatul înlemni, cînd auzi aşa vorbe din gura unei muieri, şi adică din gura muierii lui, şi într-un tîrziu, după ce se mai dezmetici, zise cu glasul său domol şi liniştit:

— Dar nu te temi tu de Dumnezeu să şi grăieşti aşa ceva? Făpturi nevinovate şi nepricepute ce sînt ei, să fie străini, să nu fie ai mei, şi totuşi m-aş teme de Dumnezeu să-i duduesc de la căscioara mea; dar încă fiind ai mei, sîngele meu, bucuria mea, nădejdea mea, lumina ochilor mei?! Dar nici muierea nu se lăsa dovedită; ea ţinea una:

— Roabă la copiii nimănui nu vreau să fiu! Ori ei, ori eu, toţi la un loc nu putem fi!

Auzind bărbatul vorbele acestea păgîneşti din pîngăritele ei buze, se gîndi şi se răsgîndi: ce ar fi de făcut? Să-i alung de la casa mea, îşi zicea bietul om, mă doare sufletul, m-a bate Dumnezeu, nu voi avea hodină nici în groapă; să-i ţin, după cît văd că-i de îndrăcită zmeoaica asta de muiere, mă tem că te miri ce rău le-a face! I-a opări, i-a arde, ori Doamne apără, cîte nu le poate face un suflet rău ca ăsta? Să o alung pe ea, mă tem de alt năcaz. Eu mai mult sînt dus la cîmp decît stau pe acasă. Copiii tot cu mine nu-i pot lua, zmeoaica de ea, văzîndu-se alungată din pricina lor, te miri în ce fel şi formă şi-a răzbuna împotriva bieţilor îngeraşi! Deci: ce a da Dumnezeu, aceea va fi! De va sta ea narnă ca să-i mîn, nu voi avea încotro, va trebui să mă despart de ei, cu toate că mi se rupe inima cînd gîndesc la una ca asta. Dar în sfîrşit, Dumnezeu grijeşte şi de viermii cei micuţi, care nici a se feri din cale nu pot, dar încă de două suflete nevinovate nu s-a îngriji? În altă dimineaţă muierea iar începe la el:

— Da ce-i, jupîne? Plec eu ori pleci tu cu ei? De mergi, aşa te du, că cu ei să nu-mi mai vii; iar de nu, plec eu, dar apoi să nu te

căieşti!

— Ba plec eu, zise bietul om, şi pe seară-s înapoi; ce a da Dumnezeu!

Şi luă omul merinde şi-şi luă copiii de mînă şi-i puse-n car, şi porniră la pădure: cu numele, să aducă lemne. Bieţii copii nu ştiau, că ei merg ca să nu mai vină. După ce ajunseră în pădure, omul îi puse jos într-o poiană mică, le dădu merindea şi el merse mai încolo cu carul, spunînd copiilor, că dacă va încărca carul cu lemne, iar se va întoarce la ei şi-i va pune-n car.

Copiii se jucară prin cea poiană, cît se jucară, dar de la o vreme-i lovi foamea: deci se pun să guste ceva din merinde; după ce-şi potoliră foamea, prinse a-i coace setea, dar asta era mai rea, căci apă nu aveau, să caute prin pădure vrun pîrîu ori un izvor se temeau, că nici nu ştiau unde, şi le era şi frică nu cumva tată-său să-i caute şi să nu-i găsească. Deci aşa fripţi de sete s-au pus la umbră şi au adormit şi nu s-au trezit pînă pe-nserate. Văzîndu-se singuri, începură a plînge şi a striga după tată-său, dar tată ca-n palmă. Ar merge, nu ştiau încotro; ar mînca, nu mai aveau ce, ar bea o leacă de apă, dar de unde? Stau numai şi se uitau unul la altul tremurînd cămeşile pe ei de frică şi de supărare, de foame şi de sete. A ţipoti încă se temeau, ca să nu vină gadină peste ei. Deci, iar se puseră strîns lipiţi unul de altul şi adormiră. Dimineaţa umblară-n dreapta, umblară-n stînga, doară-doară vor putea ieşi din pădure, dar de ce umblau mai mult, de aceea se-nfundau mai tare. Umblînd aşa, dădură de un pîrîu, unde-şi stîmpărarară setea, iar pe ţărmurile pîrîului găsiră o vatră de căpşune roşii şi dulci, de să tot mînci din ele. Cu acestea se ospătară copiii bine, apoi plecară, doară-doară vor da de drum să poată ieşi la largul. Odată zăresc departe ceva, lor li se năzări că ar fi om, şi fuga pîn-acolo. Adică era o piatră mare în formă de dobitoc lor necunoscut. Ajungînd acolo, deşi supăraţi şi necăjiţi, dar ei ca copiii, hai să-şi răzbune de piatră, de ce i-a amăgit. Se suie deci amîndoi pe ea călări; fecioraşul se ţinea de grumazii dobitocului, iar fetiţa de grumazii frate-său. Dar minune, dobitocul cel de piatră se ridică încet şi fuga cu copiii-n spate prin pădure în vale. Amu ei s-ar fi coborît dar nu puteau, deci se lăsară în voia sorţii unde i-a duce dobitocul acela. Şi bine i-a dus, că i-a scos din pădure, şi nu s-a oprit cu ei pînă la o holdă de cucuruz, care era chiar a tatălui lor. Aci stătu dobitocul în loc, copiii se lăsară jos şi

se uitară după dobitoc cum întoarce în pădure. Acum văzură şi cunoscură, că dobitocul avea un cap chiar ca mama lor cea bună: adică mama lor se făcuse căprioară, ca să-şi scoată copiii din pădure.

Holda de cucuruz o cunoscură copiii. Pe la capătul ei era un drum, care ducea chiar în sat, deci o iau pe drum la vale ca din puşcă. Bucuria lor cînd zăriră satul; că se apropia seara şi le era groază să mai mîie o noapte în păduri şi pe cîmpuri, flămînzi şi setoşi. Ei, săracii, credeau că ei sînt vinovaţi, că tată-său n-a dat de ei, fiindcă adormiseră, şi nu ştiau cum să se îmbunească pe lîngă el, dacă vor ajunge odată acasă. De la o vreme se obosiră şi mai încetară cu fuga, prinseră a merge mai încet, cu toate că seara era aci, dar şi ei erau în capul satului şi nu mai aveau mult pînă la ei acasă. Cînd ajunseră în sat, era noapte cum e data, lumini erau aprinse pe la toate casele, şi la ei în casă era lumină. Cum ajunseră acasă, se puseră sub fereastră să vază, ce fac ai lor? Adică tată-său şi cu maştera lor cinau; tată-său era negru ca pămîntul de supărat, iar maştera gîndeai că zboară de voioasă ce era; făcuse feluri de mîncări bune şi-şi îmbia bărbatul să mînce, iar acela zise:

— Mîne, mîne, dar mai bine mi-ar cădea să fie şi bieţii copii aici, să mînce cu mine. Atunci copiii de la fereastră ziseră cu un glas ca de argint:

— Aci sîntem, tătucă! Maştera făcu spume la gură, cînd auzi glasul copiilor, iar tată-său sări repede la uşă să-şi aducă copiii înlăuntru. Bucuria copiilor şi a tatălui lor, dar necazul maşterii! Numaidecît căpătară copiii mîncare bună din blidişeul lor şi apă rece din ulcicuţa lor, apoi, după ce spuseră tatălui lor cîte au păţit în aceste două zile, şi cum un dobitoc cu cap ca al mamei lor i-au scos la largul, adormiră. Tatăl lor încă se culcă lîngă ei, iar maştera crişca numai în dinţi şi făcea planuri peste planuri, cum să se mîntuiască de ei. Într-un tîrziu zise:

— Aşa, aşa! apoi se culcă şi zmeoaica de ea şi adormi dusă.

A doua zi se sculară toţi în pace. Băieţii erau voioşi că ajunseră iar acasă, tată-său, era voios că i-a trimis Dumnezeu copiii, iar cu deosebire era voios căci vedea că nici muierea nu mai zice cuvînt rău asupra lor. Numai de i-ar ţine Dumnezeu năravul! zicea el în gîndul său, dar nu ştia ce coace ea în inima ei cea vicleană. Ziua era frumoasă. Bărbatul se duse la cîmp la lucru, iar copiii cu maştera rămaseră acasă. Fiind vreme

frumoasă, copiii se duseră să se joace pe afară, pe la şură, unde erau jirezi de paie şi stoguri de fîn. Cînd se jucau mai bine, numai văd că maştera intră pe poarta şurei şi se apropie de ei cu o fune în mîna stîngă, iar în cea dreaptă cu un cuţit mare. Atunci ei erau în vîrful unei jirezi de paie. Cum îi vede acolo, le strigă:

— Haideţi jos să vă dau de mîncare! Şi copiii, ca copiii, se durdulică peste cap pînă ajung chiar lîngă dînsa, că ei – săracii – nu ştiau de gîndul ei cel rău, şi nu-şi aduceau nici aminte, că ea vrea să-i lege cu funea şi apoi să-i junghie, să nu-i mai vază în aretul casei ei. Dar cînd ajunseră jos, cînd chiar vrea maşteroaia să pună mîna pe ei ca să-i prindă şi lege, zbrrr! zburară în vîrful şurei! Din copii îi prefăcuse Dumnezeu în doi porumbei mîndri, albi ca omătul. Văzînd maştera minunea asta, înlemni cu funea într-o mînă, iar cu cuţitul în cealaltă şi înmărmuri cu ochii înholbaţi în sus la porumbeii, care se jucau frumos pe vîrful şurei; acolo nu-i putea ajunge urgia ei, dar nici ea nu se putea clăti din loc, nici a gremujda nu putea. De pe şură zburară porumbeii pe casă, de acolo se lăsară jos în curte şi intrară în tindă şi-n casă, şi se suiră pe masă şi pe pat şi pe fereastră, şi iar zburară pe casă şi pe şură. Cînd veni bărbatul acasă, nu aflǎ nici copii, nici muiere: caută în casă, strigă pe afară, nu-s, şi pace. În urma se duse; dar de cumva sînt pe la fîn ori prin grădină? Adică, dincolo de şură, lîngă jireada de paie era muierea ţeapănă, în mîna stîngă cu o fune şi în mîna dreaptă cu un cuţit mare, iar cu ochii holbaţi spre vîrful şurei. Se uită şi el pe şură, vede două păsărele, de care pînă atunci nu mai văzuse: doi porumbei. Cum le vede, îndată le cunoaşte de pe privirea cea blîndă că sînt copiii lui, deci prinde a plînge de mişcat ce era pentru minunea ce o făcuse Dumnezeu cu copiii nevrednicului de el şi a zice:

Dragii mei de porumbei,
Alte paseri nu-s ca ei!

Iată de ce porumbeii sînt atît de cuminte, că doară sînt prefăcuţi din copii nevinovaţi! Iată de ce ei nu se lasă unul de altul, că doară sînt fraţi gemeni. Şi iată de ce porumbiţa scoate numai cîte doi pui!

Din popor.

III. DE LA MOARĂ

III. DE LA MOARĂ

PSALTIREA

Poveste ardelenească auzită de la Vila Sălăgeanul din Reteag în partea de cătră miazănoapte a Ardealului şi scrisă de Ion Popu Reteganul întocmai după cum să vorbeşte p-acolo.

A fost, ce-o fost, că de n-ar şi fost nu s-ar povesti… o fost odat-on împărat mare şi puternic şi avia împărăteasă mîndră şi frumoasă, numa ca ea. Amîndoi era tineri şi le-a dăruit Dumniezău on pruncuţ, pârtie bărbătească. Dar cînd a fost a noaua zi, după ce s-o născut pruncu, chiar pă la miezu nopţii, o vinit ursitorile la fereasta căsii împăratului, undie iera împăratul, împărătiasa şi pruncu, şi au prins a ursi soartia pruncului. Una o zis: „Pruncu aiesta s-a face on ficior zdravăn ca on stiag”. Ceialaltă o zis: „Cînd a împlini copchilu doaubăzeci de ai, va peri lovit de trăsniet”. Iar a treia ursitoare o zis aşa: „De va scăpa atunci de primejdie, s-a face on împărat vestit, care va aduce în lume legi, cum nu mai sînt”.

După aceea s-o dus să nu le mai audă suflet de om. Cei din casa împăratului tăţi durniau, afară de împărătiasa, care aţipise, o leacă de cu sară, iar amu sta trează, ca să deie ţîţă la copchil, cînd s-a trezi. Aşa dară numa ea singură o auzit graiu ursitoarelor. Da nici n-o mai închis ea ochii din minuta aceea de ceas pînă s-o făcut dalbă zîuă, o tăt plîns şi s-o dăolit, văzînd ce are să ajungă copchilu iei.

Cînd iera amu albă ziuă de s-o sculat împăratu şi-o văzut pă împărătiasa cu uăchii roşii ca cepele de atîta plîns, s-o înspăimîntat grozav şi-o întrebat-o, că ce-i cu ea? Iară ea, ca uămu cel cu năcaz, i-o spus din şir în păr, cum au vinit ursitorile la fereastă chiar la miezu nopţii şi cum una o zîs, că pruncu lor s-a face on voinic zdravăn şi frumos ca on stiag; iar alta o zîs, că în minuta cînd va împlini copchilu douăzeci de ai, va muri lovit de trăsniet; iar a treia ursitoare o zîs, că de scapă pruncu de primejdia aceea, atunci să face on împărat vestit, care va aduce în lume legi, cum nu mai sînt.

— Numa de atîta tie dăoleşti tu? Las’că nu-i musai să împliniască tătîe horbele ursitoarelor! De s-ar împlini numa cele ce le-o zîs ursitoare cea dintîi şi cea de a treia, că de primejdia trăsnetului voi şti eu griji.

Împărătiasa mai prinse o liacă de curaje şi de niediejdie după horbele soţului iei, ale înălţatului împărat, da numa o lecuţă; iei însă, adiecă împăratul, cu tătă coraja ce arăta, să puse pă gînduri, că oare putie-va să-şi scape copchilu de primejdia ce-i ieşise din cartia sorţii, că doară ursitoarele numa aceea vestiesc, ce-i scris în cartia sorţii.

Dieci să puse şi dădu poruncă straşnică, să să adune tăt feru[175] din împărăţia lui, şi adusă maistări de ser din tătă împărăţia şi le porunci să facă o casă de şer de şeptchie stînjini de groasă în părieţi şi acoperită nunia cu şer, iar coperişu să şie die şeptchie stînjini de gros, şi la casă să nu facă nici o fereastă, să nu aibă pă undie străbatie trăsnietu înlontru. Şi aşa făcură. Numa o gaură lăsară la casa acea pogană, cît să poată străbatie on uăm, şi gaura aceea avea o uşe de şaptchie stîngini de groasă, care astupa gaura de nici unghia n-ai şi putut-o băga pîn vo crepăturiţă. Şi la casa aceea au lucrat faurii din împărăţia lui nouăsprezece ai încheiaţi, şi cînd să apropcbia fecioru împăratului – că amu iera ficior holteiu, zdravăn ca on stiag – cînd să apropchia iei de douăzeci de ai, atunci iera gata casa, sta ca scrisă în mijlocul grădinii împărătieşti, nu departie de curţile lui. Amu aştiepta împăratu mai cu nădiejdie ceasu, cînd să-i împliniască ficioru douăzeci de ai şi să-l bage în casă ca să-l scape de primejdie, că iei credia, că a bună samă acolo a şi scutit.

Da ce făcuse împărătiasa pînă într-aceea? Ea nu avea prea mare încredere în marafeturile ce vedia că face împăratu, nu, că auzise ea că di trăsniet munţi întregi s-o surpat, dialuri die pchiatră s-o crepat şi pămîntu s-o cutremurat. Da nu putiea zice niemnic, că-i iera bărbat şi stăpîn, îi iera împărat şi ei ca la tătă suflaria, ce iera în împărăţia lui. De aceea nu gremujda ie nici un cuvînt, din care să să nădăiască împăratu, că ea doară n-ar avea încrediere în casa cea meşteşugită, făcută tătă din şer, da tătodată nu înceta ie şi pă altie căi a-şi scuti băietu de primejdia, ce-l aştiepta, cînd va plini douăzeci de ai. Ea adieca ce făcu? Să sfătui cu on călugăr bătrîn, ce iera acolo la curtie, îi spusă adieca din şir în păr horbele ursitoarelor, iar acela o învăţă aşa:

— Înălţată împărătiasă! Lucru care l-o început înălţatu împărat să face şi s-a găta, da putierea lui Dumniezeu iestie mai mare, decît grămezile acelea de şer. Cu întărituri făcute de mîni

---
[175] Fieru

păcătoase nime nu-i poatie sta în potrivă. Numa ruga şi mnilostienia pot să aducă pă Dumniezău sfîntu să strămutie cuvîntu ursitoarelor. Deci, înălţată împărătiasă, dă milostenii la săraci şi te roagă niencetat la Dumnezeu pentru pruncuţu măriii-tale. Şi dacă coconu a vini la precepere, îl dă la minie să-l învăţ Psaltirea. Şi cînd a şi de doauăzeci de ai, iei să să preîmble singur pîn grădină cetind din Psaltire, da în casa cea de şer, pentru cît bine-i în lume, să nu intre.

Aşa învăţa călugăru cel bătrîn pă împărătiasa, iar ie îl ascultă, făcu mnilostienie cu săracii şi cu mnişeii, să ruga nentrerupt la Dumnezău sfîntu să-i cruţă băiatu. Iar cînd fu copchilu la precepere, îl dădu călugărului la învăţătură. Şi învăţă călugăru pe copchilu împărătesii slovă de slovă pînă ştiu copchilu tăt ceaslovu şi tătă Psaltirea, cum să cadie. Da cînd să apropchia vremia, de iera copchilu de douăzeci de ai, casa cea de şer încă iera gata şi numa văzură, că să rădică on orcan groaznic de către miază noaptie. Atunci împăratu chemă ficioru la el şi-i zisă să între repedie în casa cea de şer şi să tragă repedie uşa după iei. Şi ascultă ficioru porunca tătînie-său, da nu dieplin, el adică să dusă în grădină cu Plastirea subsuoară şi împăratu gîndi că iei de bună samă s-a băga în casa cea de şer. Da iei de undie să intre? Iei ascultă sfatu mîne-sa şi al călugărului, nu intră în casa cea de şer, ci să preîmblă pîntre cei pomi, cetind din Psaltire. Şi ploua ca din cofă, şi îmbla fulgerile pă lîngă ficior cruciş şi curmeziş, da iei nu să nici înfiora, nici nu-i păsa mult că-l udă ploaia, ci cetia mereu din Psaltire.

Odată, cînd iera iei către fundu grădinii, numa audie: poac! de să cutremură pămîntu din temelie. Atunci să făcu galben ca ceara de spaimă şi să uită în partea de undie-i veni sunetu. Adică casa cea de şer iera tătă ferferiţă! în ea trăsnise şi-o împrăştiase cît iera grădina de mare.

Împăratu înlemni de spaimă, cînd îşi văzu casa tătă ţîră, crezînd, vezi bine, că ficioru îi melestuit şi mort.

Da nu trecu o minută de ceas şi ficioru întră în palută întreg şi sănătos, cu Psaltirea în mînă, da ud pînă la pchiele.

Împăratu sta să nu-şi creadă uăchilor, iar împărăteasa aşa în hainie de mătasă cum iera, să repezi la iei şi plîngînd de bucurie îl strîngea în braţă de tătă să udă şi ea de hainele lui. Apoi îngenunchiară tăţi jos şi mulţămiră lui Dumniezău, că s-o mniloschivit de-o cruţat copchilu şi aşa cuvîntu ursitoarei cea

de-a doaua o rămas de minciună.

De bucurie mare, că dară ficioru o trecut de doauăzeci de ai, şi o rămas cu zîle, părinţii s-o pus şi l-o însurat. Lucru greu n-o fost a-l însura, că doară vedem, că şi ficiori de-ai noşti, de sînt numa cu on pont mai frumoşi decît ucigă-l toaca, încă să însoară, îşi capătă neveste, d-apoi iei, ficior frumos şi ficior de împărat, să nu-şi şi căpătat nevastă? Şi după ce l-o însurat, l-o lăsat pă iei să împărăţască.

Şi-o împărăţit cu dreptate şi s-o făcut vestit în tătă lumea păntru legile cele bune, ce o adus în împărăţia sa.

Iera adecă pînă-ntraceiea obiceiu în lume, că nime nu învăţa carte; de şcoale nici pomană nu iera. Numa cei călugări bătrîni stau p-atunci cu nasu-n ceaslov şi-n Psaltire, alţi botezaţi n-aveau grija cărţilor. Da iei o adus legi cum că în tăt satu să să facă şcoală, undie tăt uămu să înveţe a ceti din ceaslov şi din Psaltire. Aceasta legie iei o adus-o drept mulţămită la Dumniezeu, fiindcă l-o scăpat de moarte.

Şi prindia lumea a să îndeletnici cu ceaslovu şi cu Psaltirea şi bine iera în lume.

Cît o stăpînit iei, cică niciodată n-o trăsnit şi n-o fulgerat, vremi grele n-o fost păste împărăţia lui.

Da o murit iei şi cu iei o murit şi legile cele bune. Împăraţii, care au urmat după iei, au prins a porunci să să arunce ceasloavele şi Psaltirile din şcoale şi în locu lor să înveţe alte bazaconii.

De aceea vin amu atîtea vremi grele păstie bdieţii dă noi, păntru răutatia şi păgînitatia celor mai mari. Iar dă nu vom ţinea batîr noi prostimea la ceaslov şi la Psaltire, o să vedieţi, că şi mai grele vremni or vini, de ce să nie mîntuie bunu Dumniezău!

Amu auzit-aţi povestea Psaltirii?

Dacă nici povestia asta nu v-a plăcut, atunci veci-pururevecini că nu mai auziţi poveste din a mea gură.

DREPTATEA ŞI STRÎMBĂTATEA

Zice că au fost odată doi fraţi, unul putred de bogat şi altul lipit pămîntului de sărac ce era. Dar, cum de obşte-i în lume, cel bogat trăia cam cu cînia, cum să zice, cam cu nedreptatea, pe cînd cel sărac trăia cinstit dintr-o zi într-alta, agonisindu-şi cele de lipsă cu sudori crunte şi tot nu i se ajungeau două cu două.

Cu chiu, cu vai se apucă însă şi săracul la două viţele şi din viţele la junici, iar din junici la vaci. Acum i se părea, că toată lumea-i a lui, pe cînd frate-său, bogatul, care avea şireag de boi şi de vaci, numai nu plesnea de năcaz, văzînd că şi săracul a ajuns la două cioloage de vaci. Deci îşi puse în gînd, că cu orice preţ să-i ia văcuţele. Şi i le-a şi luat, că uite cum a fost rîndul: Săracul căra cu vacile bucatele sătenilor la moară pe un car hodorogit şi după ce le măcina, aduce făina acasă pe la oamenii, care apoi îi dau şi lui bucate şi faină de-şi putea ţinea copiii cei mulţi. Odată, zice bogatul către sărac, într-o primăvară, cînd erau drumurile rele şi desfundate:

— Măi frate, mie mi-e milă de tine şi de văcuţele tale, cum să trudesc de rău prin glod pînă la moară. Hai să prind înaintea vacilor tale doi boi de-ai mei, aşa vom duce mai lesne la moară, iar ce vom căpăta vamă, vom împărţi. Bine-a fi?

— Bine, răspunse săracul, căruia nu-i plesnea prin minte vicleşugul frăţîne-său.

Şi prinse bogatul boii lui cei mari înaintea văcuţelor săracului şi cutreierară tot satul şi încărcară carul de saci şi să porniră către moară.

Mergînd ei pe lîngă vite, prinseră a vorbi, mai de una mai de alta, ca oamenii, pînă odată zise bogatul:

— Ce gîndeşti tu frate, care-i mai bună, dreptatea ori strîmbătatea? Cu care ajungi mai departe?

Iar săracul răspunse:

— D-apoi Dumnezeu, drăguţul de El, dreptatea o voieşte, şi dar dreptatea-i mai bună, cu dreptatea trebuie să trăiască tot omul din lume, numai ea-i cu cale şi sfîntă.

— Aşa! răspunse bogatul batjocoritor, hai să ne rămăşim, că n-ai drept! Dacă trei oameni, pe care i-om întîlni mai curînd, vor zice că tu ai drept, atunci ai tăi să fie boii ăştia, ce trag amu în tînjală; dacă însă îmi vor da mie drept, atunci să fie ale mele vacile tale; vrei ori nu vrei?

— D-apoi, fie cum zici tu! răspunse săracul, gîndindu-se întru sine: nu poate fi om să zică, că strîmbătatea e mai bună decît dreptatea. Dar bogatul rîdea numai pe sub musteţe, ştiind bine, că frate-său nu mai are vaci.

Nu mult trebuiră să meargă şi iată se întîlniră cu fătul (crîsnicul) de la ei din sat şi-i spuseră rămăşagul, după cum vi l-am spus şi eu. Iar fătul răspunse:

— În vremile de azi, zău aceea, mai departe o duci cu strîmbătatea, decît cu dreptatea.

— Auzi, frate, zise bogatul, am dară un martor şi încă faţă bisericească; de mai capăt doi, linge-te pe buze de vaci.

Săracul se mira numai, cum de fătul, omul cel cinstit de la el din sat, care trage clopotele de la sfînta biserică, el, care suflă în cădelniţa popii şi care-i poartă ceaslovul şi patrafirul, el să zică că strîmbătatea-i mai bună decît dreptatea!

Dar nu apucă să se gîndească mult, cînd iată şi diacul (cantorul) îi întîlneşte şi le dă bună ziua. Bucuria săracului, crezînd că doară jupînul diac, care vede în carte, care spune cazania mai ca un popă, care cîntă la morţi şi versul lui Lazar din Viftania, doară-doară va ţinea cu el şi va zice, că mai bună-i dreptatea decît strîmbătatea. Deci îl şi întrebă:

— Jupîne diece, uite cum şi cum ne-am rămăşit, ce zici dumneata, care-i dară mai bună?

Dar bătrînul diac tuşi una, de gîndeai că vrea să înceapă căzania, apoi ştergîndu-şi musteţele cu aripa sumanului, zise:

— Hm! zău în vremea de azi mai depate o duce omul cu strîmbătatea, decît cu dreptatea!

Încremeni bietul sărac, cînd auzi judecata diacului, văzînd, că unul de mai zice ca cei doi, el nu mai are vaci în veci pururea vecinică. Nici nu se putu bine desmetici de minte, cînd ciop şi popa:

— Bună ziua, fiilor!

— Să trăieşti cu bine şi cu sănătate, părinte – răspunseră fraţii cu un glas, – bine că ni te-a scos Dumnezeu în cale să ne faci o judecată, că uite aşa şi aşa ne-am rămăşit şi fătul cu diacul aşa şi aşa au zis; Sfinţia ta ce zici?

— D-apoi ce să zic, fiilor? Am ajuns zile grele, zile negre de ispită, şi, zău aceea, în lumea de azi mai bine trăieşte omul cu strîmbătatea decît cu dreptatea!

— Auzi, frate – zice bogatul.

— Aud, răspunse săracul, gîndindu-şi: Bine a zis cine a zis, că de te întîlneşti cu popă în cale, în acea zi dai de dracul.

Apoi întorcîndu-se spre frate-său zise:

— Frate, după cum cu strîmbătatea ta mi-ai cîştigat văcuţele, acum c-o cale scoate-mi şi ochii, că tot fără de ele nu am ce căuta la copii acasă.

Şi bogatul nici nu aşteptă, să-i zică frate-său de două ori, ci se puse cu brişcă şi-i scoase frumuşel ochii, apoi orb cum era, îl trase de o parte de drum, sub nişte spînzurători, unde îl lăsă, iar el merse cu văcuţele săracului orb.

Cît o fi stat orbul singur acolo, cît n-o fi stat, nu ştiu, destul că într-un tîrziu, poate pe la miezul nopţii, s-au aşezat trei corbi pe spînzurători şi au început a grăi în graiul omenesc. Unul din ei zise:

— Să vă spun ceva, fraţilor!

— Ce?

— Hm! împăratul Verde e de moarte, toţi doftorii n-au ce-i mai face şi el piere cu zile; dar boala lui are leac: rădăcină de spînz fiartă în apă neîncepută să se scalde de trei ori şi să deie trei slujbe şi-i trece.

Al doilea corb zise:

— Ce grije ai tu de un om? că doară şi împăratul Verde-i numai un om! Dar să vă spun eu un lucru mai mare: Cetatea împăratului Roşu toată va arde în ziua de Rusalii cînd va fi cruce-ameazăzi; şi mii de suflete nevinovate vor pieri în foc, ori că de vor scăpa de foc, vor pieri după aceea de foame, că tot ce au o să le ardă. Dar să ştie oamenii, cum nu ştiu, ar putea-o mîntui: să se pună şase voinici pe cei şase cai murgi ai împăratului Roşu şi de la prînz pînă la amiazi să ocolească cetatea, iar cînd va fi cruce-amiazi să fie în mijlocul piaţului. Atunci caii toţi şase vor crepa de osteniţi, iar norodul să se pună şi să sape în grabă şase fîntîni, în cele şase locuri, unde vor crepa caii şi de acolo vor ieşi 24 de izvoare, din fiecare fîntînă patru izvoare şi vor arunca din ele atîta apă, cît focul, ce va izbucni din toate părţile cetăţii, într-o minută va fi năbuşit şi miile de oameni vor fi scăpate de foc şi de foamete.

Al treilea corb zise:

— Mai scump odor în lumea aceasta este lumina ochilor, vederea şi vai, mulţi oameni sînt orbi! Dar dacă ar şti orbii cum nu ştiu, să se spele pe ochi cu rouă din noaptea de Arminden,

toţi ar vedea…

După aceste corbii se luară în zbor şi se duseră toţi trei în trei părţi, iar orbul rămase singur singurel gîndindu-se: oare visat-a ori auzit-a aievea ceva?

Într-aceea îşi aduse aminte că asta e seara spre Arminden şi începu a vrăji cu mîna pe jos pe iarbă şi simţi, că i se rourează şi dete cu mîna udă pe la ochi şi – minune, începu a vedea; ba după ce se spălă bine, văzu chiar mai curat decît pînă a nu scoate frate-său ochii. Acum se puse omul nostru în coate şi în genunchi şi da mulţămită lui Dumnezeu că i-a dat iară vederile ochilor.

După ce se făcu ziuă, o tuli în pădurea unde ştia el spînz, săpă rădăcini de spînz şi raita cu ele pînă la împăratul Verde, care zăcea pe pat şi trăgea de moarte. Cum ajunse acolo se puse a fierbe spînzul în apă neîncepută şi cum îl scăldă de trei ori în trei zile dupăolaltă, în care zile şi preoţii îi făcură slujbe, se făcu împăratul atît de sănătos, încît ar fi jurat oricine că n-a fost bolnav nici cînd.

Acum îl încărcă de aur şi de bunătăţi pe bietul sărac şi punîndu-l în trăsură cu cai buni, îl trimise la casa lui, mulţămindu-i din inimă pentru ajutorul ce i l-a dat.

Omul nostru s-a dus pînă la el acasă şi i-a dat muierii şi copiilor cele de lipsă, apoi s-a luat cătră cetatea împăratului Roşu, să ajungă pînă în ziua de Rusalii, să o scape de perire. Şi ajuns-a el cu mare greu chiar cînd erau oamenii cu icoanele la ţarină. Şi cum ajunse, îndată şi alese şase feciori voinici şi le zise:

— Încălecaţi pe cei şase telegari ai împăratului, şi-mi ocoliţi cetatea în ruptul capului şi cînd va fi cruce-ameazi să-mi fiţi în mijlocul piaţului, că de unde nu, nu-i bine cu cetatea asta.

Şi l-au ascultat voinicii şi au încălecat pe telegarii împăratului şi cînd era cruce-ameazi erau înapoi. Cum ocolise cetatea în fuga cea mare, într-atîta se osteniseră cît, îndată ce ajunseră în piaţă, crepară toţi şase caii şi voinicii se puseră bărbăteşte a săpa şi îndată izvorîră şase fîntîni cu cîte patru izvoare una, de toate 24 izvoare. Şi bine prinseră, că chiar în aceea clipită s-a fost aprins din chiar senin cetatea de toate părţile, încît fără acele izvoare, nu era modru să se poată stinge.

Cetăţenii de bucurie îl luară pe sus pe omul nostru de-l duseră pînă la împăratul, care-l dărui cu multe şi frumoase dauri

şi-l trimise la casa lui în hinteu, ca pe un grof, ba încă-l rugară să rămînă de tot acolo, dar el nu voi să se înstrăineze de satul lui.

Văzînd oamenii din sat norocul ce a dat peste el, cei buni şi de omenie să bucurau, iar cei răi se supărau foc. Între ceşti din urmă era şi drăguţul de frate-său. Acesta, cum îl văzu încărcat cu atîtea bunătăţi, alergă la el şi începu a-l mustra:

— Vezi, frate, la cît bine te cumpănii eu?! Acum, ori hai să împărţim binele tău, ori să mă cumpăneşti şi pe mine, să dau de comori ca tine. Dar acesta-i răspunse:

— Mulţămeşte, frate, lui Dumnezeu, pentru cît ţi-a dăruit şi nu mai rîvni la averile altora.

În zadar îi fu toată truda, că frate-său sta narnă pe el şi nu putu scăpa de el, pînă nu merse împreună sub spînzurători, unde-i scoase ochii, apoi se întoarse nemîngîiat cătră casă, ca omul de omenie, care numai de silă face o faptă, ce nu s-ar cuveni.

Dar bocotanul, cu toate durerile, rămase mulţămit sub spînzurători orb şi abia aştepta să vină noaptea şi să-i prorocească şi lui corbii, cum să-şi capete vederile şi cum să se umple de bunuri, ca frate-său.

Şi noaptea veni şi veniră şi corbii şi prinseră a se sfătui:

— Vedeţi voi, fraţilor, zise unul, că tot ce am prorocit în noaptea de Arminden s-a împlinit, acum să vedem care, ce mai avem de spus?

— Să vedem mai întîi, nu este cineva pe aci să ne audă? zise alt corb şi începură a căuta pe jos. Şi cum deteră de bocotanul cel orb, care-i pîndea, îndată mi-l mîncară tot de viu, ca să nu mai poată auzi sfatul lor.

Cînd îl mîncau corbii îl auzi un om cum se văieta şi striga: Acum văd şi eu, că mai departe o duci cu dreptatea, decît cu strîmbătatea!

Auzită în Monor, între Bistriţa şi Reghin, în Ardeal.

SĂRACA MAMĂ, NU-I CA EA!

Într-un sat trăia odată o muiere bătrînă, care avea trei feciori, tustrei însuraţi, tustrei gazde de măganul lor, dar de bătrîna lor mamă nici unul nu voia să grijască, nici unul nu se îndura să-i întindă o bucată de pîne, fie cît de mucedă şi uscată. Şi, doamne, greu o mai ducea biata bătrînă, din mila ce i-o întindeau streinii.

Odată să ia baba şi merge la feciorul ei cel mai mare şi-i zice:

— Dragul meu copil, te-am grijit, te-am crescut, te-am căpătuit, acum ai ce-ţi trebuie, dar eu n-am nimic, nici baremi putere în aste ciolane, să pot munci, fă-ţi milă şi pomană şi-mi dă o bucătură de pîne, că-s mai leşinată de foame.

Iar feciorul cel mai mare-i grăi:

— N-am pîne, du-te la frate-mio cel mijlociu, că este mai bogat decît mine.

Şi s-a luat biata babă şi s-a dus gemînd şi suspinînd la feciorul cel mijlociu şi a zis:

— Dragul meu copil, sînt mai moartă de foame, am fost la frate-to cel mai mare şi i-am cerut o bucată de pîne, dar nu mi-a dat, a zis că nici el n-are, fără să vin la tine că eşti mai bogat decît el, dă-mi tu, fii bun, o bucată de pîne, că nu mai pot de foame.

Dar şi feciorul acesta i-a răspuns:

— N-am de unde-ţi da, du-te la frate-meu cel mic.

Şi s-a luat biata babă suspinînd şi gemînd şi s-a dus la copilul ei cel mai mic şi i-a zis:

— Dragul mamii, uite cum am umblat pe la fraţii tăi, şi nu mai pot de foame şi de năcăjită, dă-mi o bucătură de pîne cît de mică, că ţi-a răsplăti Dumnezeu sfîntul. Dar feciorul cel mai mic îi răspunse:

— Rău făcură fraţii mei că te trimiseră la mine, în loc să te îmbucătărească ei; că şi eu sînt sărac; n-am de unde-ţi da.

Acum să luă biata babă plîngînd şi merse pînă la un rîu şi se puse pe ţărmure şi plînse şi plînse. Şi cînd îşi ridică capul din pălmi cum şi-l ţinea şi plîngea, vede pe apă înnotînd o raţă frumoasă albă. Şi cum o vede, mai tare o cuprinse jalea şi zise:

— Batăr de făceam raţe în loc de copii!

Atunci înnota raţa către ea şi-i zise:

— Tu n-ai pîne, eşti flămîndă, şi feciorii tăi nu vreau să te îmbucătărească. Dar tu totuşi vei fi bogată. Eu îţi voi oua în toată dimineaţa un ou de aur şi seara unul de argint.

Aceasta era pe cînd însera. Şi-i şi ouă raţa un ou frumos de argint curat.

Biata muiere luă oul plîngînd de bucurie, merse repede cu el în sat, unde-l vîndu şi-şi cumpără mîncare şi băutură. Dimineaţa se duse bătrîna la rîu şi raţa cea albă-i ouă un ou de aur curat. Aşa mergea ea zi de zi, dimineaţa şi seara la rîu, şi dimineaţa afla la locul ştiut un ou de aur, iar seara un ou de argint. Acum era bogată şi avea tot ce-i cerea inima.

Copiii ei se mirară tare de această întîmplare şi o întreabă odată:

— Mamă, de unde ai dumneata atîta potop de ban? Şi baba le răspunde:

— O raţă frumoasă albă îmi ouă în toată ziua doauă ouă, dimineaţa unul de aur şi seara unul de argint.

Cînd auziră fraţii minunea nemaiauzită, se hotărîră fiecare în gîndul său, să meargă la raţă. Mai întîi urmări feciorul cel mai mare pe mumă-sa şi văzu cum ouă raţa un ou de argint, şi după ce se depărtă bătrîna, se duse şi el lîngă rîu şi zise către raţă:

— Scumpă răţucă, vino de-mi ouă şi mie baremi un ou. Dar raţa-i răspunse:

— Bucuros ţi-oi oua şi ţie un ou, dar vino la mine în apă. Şi se băgă feciorul în apă şi se duse tot după raţă, dar raţa înnotă pe apă tot mai departe şi mai departe, iar feciorul merse tot după dînsa pînă se priponi locului, de nu mai putea merge nici încoace nici în colo şi se cufundă, de nu i se mai văzu decît părul din apă. Iar pe capul lui îşi făcu raţa un cuib şi şezu în el.

După o vreme se hotărî al doilea fecior să meargă tot după mumă-sa şi păţi chiar ca cel dintîi. În urmă se hotărî feciorul cel mai mic, dar nici el nu umblă mai bine decît fraţii săi.

Acum veni într-o seară bătrîna la rîu şi plînse şi plînse. Raţa o auzi şi o întrebă: De ce plîngi? Iar bătrîna răspunse:

— Cum n-oi plînge şi cum nu m-oi dăoli, că copiii mei toţi trei s-au prăpădit şi nu-i om să ne poată spune, ce s-au făcut?

— Miru-mă cum mai poţi plînge după copiii tăi cei răi, care nici o fărimătură de pîne nu voiră să-ţi dea? Eu ştiu unde sînt.

— Ştii unde sînt? întrebă mama plîngînd; atunci fii bună, du-mă la ei, ori de poţi adă-mi-i aici.

— Bine, zise raţa, eu ţi i-oi aduce iară vii, însă să ştii că şi eu merg de aici şi nu ţi-oi mai oua mai mult ouă nici de aur nici de argint!

— Nu-mi mai oua, numai dă-mi copiii, zise mama întristată.

Atunci zbură raţa, iar din apă ieşiră tustrei feciorii voinici şi sănătoşi şi de atunci omeniră care mai de care pe biata lor mamă.

IV. DIN PERIODICE

IV. DIN PERIODICE

IV. DIN PERIODICE

ION PĂŢITUL

Zice că a fost ce-a fost, că de n-ar fi fost, nu s-ar povesti… A fost un om şi omul acela a avut trei feciori, toţi trei vînători, ştiţi de aceia, pe care nici cînd să nu-i întrebi: „Unde mergi?”, nici „De unde vii?”, că te spurcă.

Destul că odată, ca şi de alte dăţi s-au dus tustrei feciorii omului la vînat, şi cît fu draga de ziuliţă tot hăuliră prin cele hotroape, preste dealuri şi preste văi, prin păduri şi prin lunci, şi nu vînară nimic. Drept că le şi ieşise în cale cu gol o muiere, cînd porniră de acasă, şi acela fu semn rău; ba încă o puseră păcatele să-i mai întrebe: „unde mergeţi?” şi aceasta fu un semn şi mai rău pentru ei. Destul atîta, că ei toată ziua nu vînară nimica, dar nimica chiar! De către seară însă fratele cel mai mic nimeri o pasăre şi o jupurli numai decît şi o puse pe jar, ca, hămisiţi de foame cum erau, baremi cîte odată să îmbuce unul. Dar cînd era pasărea friptă rumenă, de vrea să-şi întindă mîna să o iee de pe jar, sbrr! o pasăre preste el. Era bag-sama soaţă la cea de pe jar şi zburînd preste foc lovi cu ciocul pasărea cea friptă şi aceea să ridică în văzduh şi zbură dimpreună cu cea vie. Feciorul cel mai mic rămase înlemnit şi cu gura căscată, cînd văzu, ce nu mai văzuse: să zboare pasărea friptă! Dar cel mai mare din fraţi zise: „Ce te mai miri atîta, năucule? Ce mai mare lucru este şi acesta, ce-ţi văzură acum ochii? Să auzi tu păţaniile lui Ion Păţitul, ai rămînea în veci cu gura căscată; că ăla apoi ştiu că a păţit, nu şagă!

— Ce-a păţit? întrebă fratele cel mezin.

— Tu du-te şi-l întreabă, de-ţi e voia să chiar ştii!

Numai atîta-i trebui fratelui mezin, că îndată şi luă puşca de-a umăr şi hai la drum. Cei doi mai mari rămaseră uitîndu-se lung după el; gîndeau că el numai glumeşte. Dar, zău, el nu glumi, ci să duse tot după nas, întrebînd de Ion Păţitul. Multă vreme nu află nici o veste despre el. Cînd era însă ziua de Rusale, pe cînd să cîntă slujba mare în toate bisericile, iată că zăreşte pe o coastă un om arînd cu un bou roşu şi cu o vacă neagră. Drumeţul nostru merse aţă la el.

— Bună ziua, bade!

— Bun e Cel de sus, fătul meu!

— Dar cum cutezi dumneata, să ari în o zi sfîntă ca ziua de azi, chiar cînd sînt popii în biserică?

— Aşa vreau, dar tu, dacă eşti aşa de sfînt, de ce umbli acum pe dealuri, şi nu te duci să baţi mătănii la cei sfinţi?

— D-apoi uite ce-am păţit cu o pasăre, şi uite ce-au zis fraţii, să nu mă mir că mi-a zburat din mînă pasărea friptă gata, ci să mă mir de păţaniile lui Ion Păţitul; şi acum eu mă duc pînă-oi da de urma lui, să-mi spună şi mie păţaniile lui, să am de ce mă pocozi; nu m-ai ştii îndrepta la el?

— Bine ai nimerit, voinice, zise plugarul către fecior, hai să şedem pe grindeiul plugului să-ţi spun dar ce am păţit, că eu sînt Ion Păţitul, şi povestesc la toţi păţaniile mele, că cine a face ca mine, ca mine să pată!

Am fost, dragul badii, singur la părinţi şi mi-a rămas de la dînşii avuţie, cît – nici de grof de eram – nu-mi putea rămînea mai multă. Apoi m-am însurat cu o fată, doară mai avută şi decît mine, vorba celuia: bogatul la bogat trage, dar săracii ce s-o face?

Şi cu drăguţa de muiere trăii bine oleacă de vreme, aşa un an-doi, pînă ce să îndrăci şi prinse a da în lături. Atunci prinsei şi eu a o mai dezmerda din palme, a o mai şi fugări; destul că traiul cel bun s-a dus şi cu el deodată vedeam cu ochii cum fuge şi binele de la noi.

Odată cumpăr de la un fermecător un bici fermecat şi-l pun în cui, la căpătîiul patului meu, să-l am la îndemînă, cînd voi avea lipsă de el. Muierea mea nu ştia farmecul biciului, şi numai nu plesnea de năcaz, că nu-i ştie puterea. Să lua cu frumuşelul pe lîngă mine, ca o mîţă, mai azi cu o vorbă-două, mai mîne cu alta, pînă odată – fiind cam şumăn, îi spun, măgarul de mine, că iată cu biciul acesta în cine-i da, s-a face ce-i voi tu, numai să gîndeşti şi să zici ce să se facă.

Atîta a fost deajuns drăguţei mele de muiere.

A doua zi merg la plug cu slugile şi ea rămîne acasă, să ne facă de gustare. Trece vremea gustării, dar dumneaei nu mai vine; noroc că ne rămăsese pită, de la prînz, cu ceva merinde uscată, pare că brînză ori slănină, am şi uitat. Seara, cînd mergem cu plugurile acasă, hămisiţi de foame, ea era după masă, cu drăguţul de după cap şi cu biciul ăsta de-a umăr; – trăia zile albe, cu mîncări şi băuturi alese. Eu, intrînd în casă, numai atîta mă scap de zic:

Unii lucră viile,

Alţii beau vinurile!

Iar nevasta mea de după masă: pliosc! cu biciul în mine strigîndu-mi: „chi, cîne!”

Şi din minuta aceea cîne am fost, un an de zile; nici pe lîngă casă nu mă suferea, da după mine cu ce-i cădea în mînă, cu despicături de lemn, cu pietrii, cu bruşi, şi mă lihăia ca pe cîne. Şi cîne eram, ca toţi cînii, numai cît eram cu pricepere de om. Văzînd cum stă lucrul, mă iau cu limba scoasă, du-te, du-te, mergeam în neştire, doară-doară va da cineva peste mine să mă omoare, gîndind că-s turbat. Dar gîndeai că-i făcătură! Nu mă întîlnii cu suflet de om, pînă ieşii la munte, unde apropiindu-mă de o turmă de oi – hai cînii ciobanilor după mine. Eu, cu toate că eram mai leşinat de foame, nu mă dădui lor, numai cîte una le dam şi tot de-a dura să duceau pe coastă la vale. Dacă văzură păcurarii una ca asta, cei mai tineri hai cu bîtele la mine, să mă omenească. Un cioban mai bătrîn însă le zise: „Mă, daţi-i pace, că tot cînii cei mai buni să pierd de stăpîni. Hai să-l ademenim doară l-om putea prinde şi să-l legăm la noapte în hîţa pe unde vine ursul la oi; că, de-i ceva cîne bun – va simţi; de unde nu, l-a mînca ursul pe el mai întîi şi ne scapă o oaie.” Aşa şi făcură; îmi dădură mămăligă – la care ei îi ziceau coleşe – şi eu, leşinat de foame cum eram, prind a mînca fără teamă, după ce le auzisem şi le pricepusem vorbele; apoi pun ei, drag doamne, mîna pe mine şi mă prind şi mă las să mă lege de stînă, unde m-au hrănit omeneşte cu zăr şi cu mămăligă, şi mă ţin acolo legat pînă hăt de către seară. Atunci mă scot şi mă duc de mă leagă de un cătuş în hîţa ursului. Eu ostenit de cale cum eram, pun capul la pămînt şi trag un puiuţ de somn, ca un solgăbirău. Cînd mă deşteptai chiar venea cumătrul urs din staul cu un berbece mare în gură. Î-hî! gîndesc eu, ăsta-i cumătru, vine să-mi vîndă pielea la ciobani; de vor da ciobanii, că berbece nu-i, vai şi amar de capul meu! Tac mulcom, iar cînd să treacă ursul pe lîngă mine, ţup la el în spate, apoi lasă de s-a mai putut mişca! El căzu pe berbece, iar eu cu dinţii încleştaţi la el după cap l-am călărit pînă dimineaţa. Mormăia el, nu-i vorbă, şi se zvîrcolea, dar eu îmi gîndeam: ciobanii m-au săturat, barem atîta să le fac şi eu, dacă pot, că apoi şi mai bună omenie vor pune pe mine. Altcum greu tare nu-mi era de făcut aceea slujbă, că pînă-ntr-acele de somn mă săturasem.

Dimineaţa, cînd dau ciobanii oile în strungă să le mulgă, văd că berbecele nu-i; cei mai tineri prind a înjura, nu la urs, ci la mine, şi a mă ameninţa, că îndată ce găta cu mulsul, vin la mine şi mă omoară, de ce nu i-am trezit, cînd am zăpsit că vine ursul. Dar eu îmi gîndeam: omorîţi voi pe dracul să vă ducă! După ce gătară de muls, hai toţi cu ciomegele la mine, ba unul mai spulberat, chiar cu toporul. Dar cînd să apropiară şi mă văzură în vîrful grămezii, dînd din coadă, în semn de bucurie, îşi făcură numai cruce şi să repeziră toţi după topoare, să omoare pe cumătrul. Eu li-l ţinui, iar ei mi-l ospătară pînă să lăţi ca o broască, rînjindu-şi fălcile colţoase. Berbecele nu era mort, numai cît sîngera rău dintr-o rană, cum îl încolţise ursul. Ciobanii să pun şi-l înjunghie, să nu se mai chinuiască, îl jupoaie de piele şi-l frig tot-totuţ. Las' de n-am trăit şi eu atunci de carne, ca un popă la ospăţ! Din minuta aceea mă ţineau – nu ca pe un cîne, ci ca pe un prieten al lor, pe care-l au mai drag. Eu încă, mai în toată noaptea le prindeam cîte ceva, mai cîte un om de omenie, mai cîte un lup, mai cîte un urs. Nu m-ar fi dat ciobanii pentru cît bine-i în lume! Un an deplin stătui la ei şi eram gras şi frumos. Dar la anul mă gîndii: fie cum va fi, cînele tot cîne rămîne! Mă luai într-o zi şi mă dusei aţă la jupîneasa mea acasă; gîndeam că doară-i va fi milă de mine şi m-a face iar om. Dar cum mă zări pe fereastră, luă biciul şi ieşind pe uşe afară: pliosc! „Du-te, hăram de pupăză ce eşti tu!" Şi din minuta aceea pupăză am fost un an de zile! Să-mi fac eu cuibul prin cele scorbure din ce-i mai hîd în lume! Îmi doream moartea, de ruşinea ce mă mînca şi de necazul la care am ajuns, din ceea ce fusesem; doar moartea fugea de mine, ca dracul de tămîie.

Într-o zi, stînd pe vîrful casei unui om, văd că acela spală grîu, apoi îl întinde pe verincă, înaintea casei să se uşte şi intră înlăuntru, te miri după ce. Eu mă reped din vîrful casei şi tot îi împrăştiu grîul prin colb. Cînd iese omul afară, tot îşi află grîul noroi, că cum fusese ud, să prinsese colbul de el. Gîndeam că omul s-a ciudi şi m-a împuşca, de aceea nici nu zburai numai pînă-n vîrful casei lui. Dar pace! El se uita la mine, suci din cap şi se puse şi-şi spălă grîul a doua oară, apoi îl întinse pe verincă mai aproape de uşa tinzii, intră în tindă şi închise uşa. Eu mă repezii şi-i împrăştiai grîul iară. Dar el cum văzu, ieşi iar afară, îl spălă frumos a treia oară şi-l întinse iar pe verincă chiar în tindă şi se dete după uşa tinzii, care era deschisă. Eu nu-l văzui că mă

pîndeşte, deci mersei şi-i împrăştiai grîul a patra oară; dar o păţii, că hoţul de om închise repede uşa tinzii şi mă prinse. Las' că atunci mi-a dat la palme peste cap, ba a voit chiar să-mi taie capul. M-a scăpat, însă, un băiat ce avea, că el atîta s-a scîncit, pînă m-a dat pe mîna lui. Las' că băiatul acela m-a omenit: mi-a tăiat din aripi şi din coadă, m-a legat cu un fir de aţă de picior şi hai cu mine pe drum, mînîndu-mă dindărăt cu joarda, ca pe un purcel. Toţi copiii de pe uliţă s-au strîns în jurul meu, toţi voiau să mă aibă, dar mîncare niciunul nu-mi da, numai flişte. Din ce, din ce nu, numai văd că dă pricina între băieţi, şi prinzînd la păruială, uitară de mine. Eu atunci zbrr! ca glonţul mă aiept în sus şi mă pun pe un pom înalt, iar ei rămîn cu gura căscată, uitîndu-se după mine, cel ce mă avuse-plîngea, ca ţiganul, cînd şi-a pierdut pipa. Eu dezlegai cu ciocul aţuca de la picior şi zburai iar la nevasta mea acasă, gîndind că doară-doară i va fi milă de mine; s-a fi săturat de hajmandăul ei şi m-a face iar om, să fim iar cum am mai fost; dar pace! Că ea, cum mă zări pe gard, pocni cu biciul după mine şi zise: „Hîş, porumbaşule!" Şi în acea minută porumb m-am făcut. Am mulţămit lui Dumnezeu, că baremi sînt o pasăre curată; că Doamne, multă greaţă mă mai mîncase, pînă fui pupăză! Aşa porumb am mai stat un an deplin; mi-am făcut cuibul între alţi porumbi la o curte domnească, acolo mîncam grăunţe cît îmi lua pielea, şi eram mîndru şi frumos, cum e zicala, un porumb. Pe mulţi ortaci de ai mei i-a tot prins stăpîna şi i-a pus în frigare, dar de mine nu s-a putut apropia. Odată aud pe stăpîna zicînd cătră un băiat: Să-mi poţi tu prinde porumbelul cel sur, mare, că-i mai gras decît eştia! Eu pricepui ce zice, iar după ce auzii pe băiat spunînd, că m-a prinde de pe culcuş după ce-a-nsera, zbîr! şi nu mă oprii pînă la noi în sat. Acolo, mă pusei pe un gard la fereastra unui om. Acasă era numai muierea cu un copil ca de 7-8 ani şi făcea mămăligă. Atunci m-a lovit dorul de mămăligă şi după ce o gătă şi-o puse pe cîrpător – pînă se duse în cămară să aducă brînză, eu zbor pe fereastră-n casă şi iau toată mămăliga şi zbor cu ea afară şi o mănînc. După ce intră muierea-n casă află băiatul plîngînd, că uite o pasăre mîndră a venit şi le-a furat mămăliga. Muierea-l mulcomi şi se puse să facă altă mămăligă. După ce o gătă şi pe aceea, o puse iar cu cîrpătorul pe masă şi văzîndu-mă pe gard, îşi gîndi ea ceva, că ieşi afară. Eu nu ştiam după ce iese, deci mă repezii să iau şi mămăliga aceea. Dar o păţii: dau

să ies, dar nu putui, că muierea pusese un suman în fereastră şi mă prinse bătîndu-mi penele:

„Mi-ai mîncat o mămăligă şi ai vrut să-mi mai mînci una, dar linge-te pe buze, că acum oi mînca eu o tocană din tine, că eşti gras, hoţule!”

Acu nu mai scap, gîndii în mine, dar copilul plînge: „nu tăia porumbul, mamă, dă-mi-l mie să mă joc cu el!” Şi atîta stătu rasnă de mă-sa, pînă mă dete copilului. Bucuria lui, dar şi a mea, că ştiam eu că de la copil mai lesne scap, decît de la mă-sa. Se jucă el cu mine, cît se jucă, prin cea ogradă; eu mă arătai blînd, vorba ăluia, blînd ca porumbul, şi odată zbîr; din mîna lui. El rămase plîngînd, mumă-sa-l sfădia că de ce n-a lăsat-o să facă tocană din mine, iar eu eram sus în slava cerului, şi de acolo mă uitam peste sat. Şi văzui lucruri cunoscute; văzui pe muierea mea ieşind din crîşmă moartă de beată cu ştrengarul ei pe după cap, văzui casa mea toată desgrădită, toată spartă şi cu ferestrele cîrpite cu hîrtie. Atunci eu zbrr! în casă la mine, prin ochii cei sparţi de la fereastră. Casa era goală-goluţă ca la golani, numai biciu în cui şi neşte zdrenţe pe pat, de-mi era groază să mă uit la ele. Dar nu pierd vreme, mă reped la bici şi zic „Om să fiu, cum am mai fost!” Şi om m-am făcut, cum mă vezi, şi am luat biciul în mînă şi mi-am aşteptat cumetrii. Ei şi veniră îndată hăulind şi tălălăind, ca beţivii. Mult se mirară, că oare cine le-a deschis uşa? Dar cînd mă zăriră în pragul uşii cu biciul în mînă, le sări beţia din cap, de ai fi jurat că vin de la biserică, nu de la crîşmă. Eu, pliosc! cu biciul în ei şi zic: „Cea, Bourean, ho, Surilă! Şi în minuta aceea el se făcu bou breaz, cum îl vezi şi ea vacă sură priană, după cum se vede. Din minuta aceea ar cu ei zi şi noapte pînă mi-oi agonisi tot ce avusesem odată şi ce mi-au prădat ei. Acu vezi de ce n-am nici zi de Rusale? Şi în ziua de Paşti am arat, că trebuie să ştii că eu, care eram, odată bocotanul satului, azi n-am nimic decît boul ăsta şi vaca asta; eu, care odată nu mă puteam înturna de stoguri şi de clăi pe lîngă casă, acum am ajuns prin cumpătul muierii la vorba cîntecului:

Poţi să sui în pod desculţă,
Că nu t-i-mpunge-n grăunte;
În cămară-i
Ca şi-afară;

Lîngă grajd şi lîngă şură
Nu-i afla adunătură
Cît să ia un pai în gură!

Acu ţi-am spus, voinice, păţaniile mele, du-te şi le spune şi tu altora, spune-le să nu-şi arate toţi dinţii la muiere, de vreau să-i aibă; şi cine m-a asculta, bine va umbla; cine va face ca mine, ca mine să păţească!

Zicînd aceste, Ion Păţitul se ridică de pe grindei, prinse coarnele plugului în mînă, pocni una din biciu şi strigă: Ho, Surilă, cea, Bourean! şi ară, ară şi doară şi azi ară, de nu cumva-i locul prea moale, după ploiţa de astă noapte. Iar voinicul nostru şi-a luat rămas bun de la Ion Păţitul şi mulţămindu-i de poveste s-a dus aţă acasă. Fraţii l-au întrebat:

— Noa, dar dat-ai de Ion Păţitul?

— Dat!

— Şi ce ţi-a spus?

— Mergeţi să vă spună şi vouă, ori aşteptaţi pînă mîine seară, c-acum nu mai pot de somn şi de oboseală!

Luceafărul, an. I, 1 iulie 1902, p. 49-52.

PETRU, FINUL LUI DUMNEZEU

Zice că a fost ce a fost... A fost odată o pereche de oameni, un bărbat şi o muiere şi ei n-au avut nici un copil pînă la bătrîneţe, iar la bătrîneţe le-a dat Dumnezeu un pruncuţ şi i-au pus numele Petru Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu. Vezi că-l botezase însuşi Dumnezeu cu Sfîntul Petru, de aceea i-au pus numele Petru. Amu copilul, ca copiii pînă-s mici, mai plîngea, se mai scîncea, iar la tată-său nu-i chiar venea la socoteală lucrul acesta, îi era greu de atîta plîns şi scîncit, că nu era dedat să auză de acelea prin casa lui, că de cînd a fost el mic, uitase, iar el în tinereţe cu boreasa lui nu avusese nici un copil, de aceea amu la bătrîneţe-i cădea oarecumva plînsul copilului. Deci cerca fel şi formă să-l ogoaie, să nu-i mai ţivlească atîta în cel cap bătrîn şi cărunt, dar copilul, ca copiii, plîngea cînd îl apuca plînsul, parcă-n butul bătrînului. Odată, cînd plîngea iară copilul, n-are tată-său ce lucra, fără zice, să-l îmbune:

— Taci, dragul tatii, că dacă-i creşte ţi-oi da pe Fata din răsăritul soarelui, de la şapte babe. Şi din minuta aceea de ceas copilul n-a mai plîns de felul felucului. Dar amu copilul, dragii mei şi-al lui Dumnezeu sfîntul, creştea într-o zi ca altu în nouă, în nouă ca altu într-un an şi aşa s-a făcut mare şi a ajuns fecior holtei şi odată zice către tată-său:

— Noa, tată, cînd am fost mic, de am plîns, ai zis că de-oi tăcea mi-i da cînd voi fi mare pe Fata din răsăritul soarelui, de la şapte babe; amu-s mare, dă-mi-o.

— Vai, dragul tatii, cum oi şti eu să-ţi dau Fata din răsăritul soarelui de la şapte babe, cînd eu nici n-am visat de ea, numai iac-aşa, i-am auzit şi eu de nume şi am glumit atunci cu tine să te aciu.

— Nu-i nimica, tată, voi aduce-o eu, dacă nu mi-o poţi da dumneata, dar fii bun spune-mi fost-ai, dumneata, cătană la husari în tinereţele dumitale?

— Fost, dragul tatii.

— Da mai ţii paloşul şi calul de atunci?

— Dragul tatii, paloşu-i în cui ruginit şi calul a murit de mult şi i-am pus capul în par.

— Bine şi aşa, dă-mi dumneata paloşul aşa ruginit cum e, şi-mi adă din par căpăţîna calului, să mă duc eu să aduc pe Fata din răsăritul soarelui de la şapte babe.

Tată-său, vezi bine, ca cel mai bătrîn şi mai cuminte, zicea să se ogoaie locului, să nu plece în ruptul capului după cum nu ştiu ce şi nu ştiu unde, dar Petru Făt-Frumos era finul lui Dumnezeu, nu se lăsă pînă-i dete tată-său paloşul cel ruginit şi capul cel de cal, apoi îşi luă sănătate bună de la părinţi şi: calea şi valea!

S-a tot dus, s-a tot dus, pînă a ajuns la curţile Sfintei Vineri. Sfînta Vinere nu era acasă, era la biserică şi casa-i era singură, cu uşa trasă şi cu mătura în uşă, cum pun muierile cînd ies numai pînă în vecini. Petru intră înlăuntru, mătură în casă frumos, duse gozul şi făcu foc şi – cînd gîndea că vine Sfînta Vineri – se ascunse după casă, după ce – vezi bine – rezimă mătura în uşă, cum o aflase. Şi veni Sfînta Vinere de la biserică, şi-i păru bine că îşi află casa măturată şi foc în vatră. Numai decît a priceput că a fost cineva pe la ea, că pînă atunci casa şi-o afla cum şi-o lăsa, şi foc făcea ea, de vrea să aibă foc, de unde nu – nu era făcut. Şi zice Sfînta Vinere:

— Cine a făcut binele acesta cu mine? Că de-i hulă de pădure, să se bage mai afund în pădure, că am o căţea cu dinţii de fier şi măselele de oţel, şi de-o slobod tot smicuri şi bucăţele îl face; dar de-i om bun să vie încoace, că, de nu are putere, îi dau eu; de n-are vedere, îi dau eu.

— Îs om bun, mătuşă.

— Atunci ieşi afară!

Atunci a ieşit feciorul de unde a fost ascuns, iar Sfînta Vinere l-a întrebat:

— Ce vînturi te poartă pe aicea, pe unde nici pasărea măiastră nu umblă, necum om pămîntean?

Iar feciorul a răspuns aşa:

— Vai, mătuşă, vreau să mă duc să aflu Fata din răsărit de soare de la şapte babe; nu ştii dumneata încotro e?

— Vai, dragul mătuşii, eu nu ştiu, fără na cutea asta, şi de a veni vrun năcaz pe capul tău, arunc-o numai peste cap înapoi, dar să nu te uiţi înapoi. Amu du-te la soru-mea, la Sfînta Sîmbătă, că ea poate să ştie unde-i fata pe care o cauţi tu, că-i mai bătrînă decît mine şi umblă mai sus decît mine.

Amu îşi ia Petru Făt-Frumos, finu lui Dumnezeu, sănătate bună de la Sfînta Vinere, îi sărută mîna şi se tot duce pînă dă de casa Sfintei Sîmbete.

Sfînta Sîmbătă încă era la biserică, şi a fost lăsat uşa tinzii

trasă şi mătura-n uşă. El a intrat înlăuntru şi s-a apucat a mătura prin casă, apoi a dus gozul şi a făcut foc şi cînd a gîndit că vine Sfînta Sîmbătă de la biserică, s-a ascuns, să nu deie numaidecît de el. Într-aceea vine Sfînta Sîmbătă de la biserică şi se bucură că-şi află casa măturată şi focul aprins în vatră, dar se miră că oare cine i-a făcut ei slujba asta, că pînă într-aceea îşi afla casa cum şi-o lăsa. Apoi începe:

— Cine-i acela, care a făcut binele acesta cu mine, că de-i hulă de pădure să se bage mai afund în pădure, că am o căţea cu dinţi de fier şi cu măselele de oţel şi de-o slobod tot smicuri şi bucăţele-l face; dar de-i om bun să vie-ncoace, că de n-are putere îi dau eu, de n-are vedere îi dau eu!

— Îs om bun, mătuşă.

— Atunci ieşi afară să te văd!

Şi a ieşit Petru afară, de unde era ascuns, şi Sfînta Sîmbătă îl întrebă:

— Ce vînturi te poartă p-aici, voinice, că p-aicea nici pasăre măiastră nu umblă, decum om pămîntean?

— Vai, mătuşă, vreau să mă duc să aduc pe Fata din răsărit de soare de la şapte babe, şi nu ştiu încătrău să pornesc, nu m-ai şti dumneata învăţa?

— Vai, dragul mătuşei, eu nu ştiu unde s-o poţi afla, dar na peria asta, şi de-i da de ceva rău, arunc-o numai peste cap şi nu te uita-napoi. Acum du-te la sora mea, la Sfînta Duminecă, doară ea-ţi va şti spune unde-i pe cine cauţi.

Şi a sărutat feciorul mîna Sfintei Sîmbete şi s-a tot dus, s-a tot dus multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că din poveste, multă şi frumoasă este, multă şi frumoasă să ascultaţi şi dumneavoastră, că eu cîtă biată voi şti, toată aci voi povesti; şi s-a dus pînă la Sfînta Duminică. Dar şi la Sfînta Duminecă a aflat mătura-n uşă, că era la biserică. Aci încă s-a pus Petru Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu şi a făcut rînd bun în casă, apoi a făcut foc în vatră şi s-a ascuns să nu deie Sfînta Duminecă cu ochii îndată de el, cînd va veni de la biserică. Şi cînd a ajuns Sfînta Duminecă acasă, s-a mirat că oare cine i-a făcut ei rînd bun prin casă şi foc în vatră şi a zis: oare cine a făcut binele acesta cu mine, că de-i hulă de pădure, să intre mai afund în pădure, că am o căţea cu dinţii de fier şi cu măselele de oţel şi de o slobod, tot smîcuri şi bucăţele îl fac, dar de-i om bun, să vie-ncoace, că de n-are putere îi dau eu, de n-are vedere îi dau

eu.

Iar feciorul, care auzea vorbele Sfintei Duminici, a răspuns din ascunzătoarea lui:

— Îs om bun, mătuşă şi a venit înaintea Sfintei Duminici. Iar ea l-a întrebat:

— Ce vînturi te poartă pe aicea, voinice, că p-aicea nici pasăre măiastră nu umblă, necum om pămîntean?

— Vai, mătuşă, vreau să mă duc să-mi aduc pe Fata din răsărit de soare, de la şapte babe, şi nu ştiu drumul; nu m-ai putea dumneata îndrepta?

— O, dragul mătuşii, eu calea o ştiu, dar eu mă tem că în zadar ţi-i bate picioarele p-acolo, ce puteri ai tu, că acolo-i anevoie de mers?

— D-apoi, eu mă pot face ce vreau: purece, pasăre, muscă, iepure, şarpe...

— Atunci e bine; na năframa asta albă şi de va da vro răutate asupra ta, arunc-o peste cap şi nu te uita înapoi; şi na războiul acesta, şi te du p-aici încolo, că-i nimeri oblu la casa celor şapte babe. Dar să ai de grije, că din cele şapte babe, şase în toată ziua merg la biserică, iar una rămîne acasă, de le face de ameaz şi grijeşte de fată. Una din ele, care-i mai bătrînă, are un ochi mare în frunte ca un tănier şi cu acela toate le vede. Şi ai grije, că fata-i după cuier învălită într-o năframă. Tu du războiul şi-l pune sub fereastră şi apoi fă ce-i face şi te ascunde bine, să nu te afle. Că ele, cînd vin de la biserică, ocolesc mai întîi casa de două ori, să vază nu-i cineva p-acolo.

Şi aşa a făcut Petrea, a luat de la Sfînta Duminică războiul care era tot de aur, cu talpe de aur, cu fustei şi tălpigi de aur, cu ciocane şi cu suluri de aur, cu brîcle şi cu iţe de aur, cu un cuvînt cu totului tot de aur – şi a sărutat mîna Sfintei Dumineci şi şi-a luat de la ea sănătate bună şi s-a cam mai dus. Multă vreme s-o fi tot dus el pînă a dat de casa celor şapte babe şi cum a ajuns acolo, a pus războiul sub fereastră şi s-a ascuns între nişte tufe din dosul casei. Nu mult după aceea vin şi babele de la biserică şi să minunează de mîndrenia cea de război şi uită să deie raita pe după casă, să vadă n-au pe cineva străin p-acolo. Să tot înhoalbă ele mult la război apoi îşi aduc aminte că baba cea din casă poate nu l-a văzut încă şi o strigă şi pe ea: haida, tu, de vezi ce ni-a dat Dumnezeu aici la fereastră, pînă am fost noi la biserică. Şi-a ieşit baba cea din casă şi-a prins a se mira de

mîndrenia de război.

Dar pîn-atunci feciorul a ieşit de unde era ascuns, s-a dus în casă şi-a luat de după cuier fata – care era învălită într-o năframă, şi-a pus-o-n sîn, apoi a trîntit căpăţîna de cal jos, şi s-a făcut din ea un cal frumos, frumos, şi s-a repezit în spatele calului şi… calea şi valea, băiete!

Babele tot sta şi prohedea războiul cel de aur, dar într-un tîrziu îşi aduc aminte că fata lor încă nu l-a văzut, deci merg s-o ducă şi pe ea să-l vadă. Adică după cuier, locul gol. Acum hai pe căutate, babe, vădu-vă şperlă, să vă văd! O caută-n sus, o caută-n jos, o caută-n dreapta, o caută-n stînga nu-i şi nu-i! Atunci zice hăranca cea mai bătrînă:

— Tu, războiul ăsta ne-a dus fata, haidaţi după ea!

— Hai! Dar unde? încotro?

— Bine ziceţi!

Şi se uită baba cu ochiul ei cel cît tănierul într-o parte, şi se uită într-altă parte, pîn-odată bate-n palme şi zice:

— Hai, suratelor, haideţi după mine, că-i pierd din vedere.

Şi se iau cele şapte babe tot într-un suflet, de gîndeai că-s căprioare, nu babe, aşa călcau peste văi şi dealuri, de-a dreptul, nu mai umblau bătînd drumul, că drumu-i cu cotituri iar lor le era să nu scape pe tineri din vedere. Mergeau ele şi celelalte babe, cum mergeau, dar mergea baba cea cu ochiul cît tănierul, de colb, colb, îi ieşea din călcîie; toată lumea o vedea c-o falcă-n cer, cu alta în pămînt, cu una stele măturînd, cu ceilaltă pămîntul arînd. Şi fugeau şi tinerii călare pe calul lor, de fuge un om pe lume, dar odată simţesc că-i arde ceva în spate.

Atunci Petrea Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu, aruncă cutea peste cap, şi iată, dragii mei şi-ai lui Dumnezeu sfîntul, că se face din cute un munte de piatră nalt pînă în cer şi lung de la un capăt de lume pînă la celalalt.

Dau babele să urce pe munte în sus, dar lunecau şi cădeau jos, că era luciu ca gheaţa, dau să meargă pînă la capătul lui, dar unde-i e capătul? Se pun dară a roade la munte, cum rod şoarecii la caş, şi-şi fac un drum de putea trece în voia cea bună un car cu şase boi încărcat de fîn. Şi hai după tineri! Du-te, du-te, pînă-i mai ajunge. Atunci, cînd simţi Petrea că-l arde ceva în spate, aruncă peria peste cap şi se făcu, drăguţ Doamne, din perie o pădure mare şi deasă, naltă şi groasă, de era pînă în naltul cerului şi lată de un capăt de lume pînă la celalalt. Cînd

ajung babele la pădure, nu mai umblă ocolind, că vedeau ele că înzădar le-ar fi munca, ci se apucă a roade la pădure, de-şi făcură o cale cît putea trece în voia cea bună un car cu şase boi încărcat cu paie. Şi hai după tineri! Du-te, du-te! Cînd era p-aci, p-aci să-i ajungă, aruncă Petrea năframa peste cap şi se făcu din ea un tău mare-mare, lat şi lung cît vedeai cu doi ochi şi afund, ca o Dunăre, şi tăul era de lapte dulce, iar ţărmurii lui erau de păsat. Ajung babele la tău, dar cum să-l treacă? De-a înnotul, nu era nici un modru, că prea era lat din seamă afară; să-l ocolească, nu puteau, deci se pun să-l soarbă. Şi se pun babele a mînca din ţărmure şi a bea din lapte pînă l-au mai secat; dar cînd gîndeai că-i mai secat au şi plesnit tusşapte odată, şi de acolo nu s-au mai sculat veci-pururea vecinică.

Acum erau tinerii scăpaţi de babe. S-au dus dară tinerii mai încet şi mai cu ticneală pînă au ajuns la fîntîna lui Iordan. Acolo au oprit calul în loc şi s-au dat jos, au lăsat şi calul să pască oleacă şi a scos de după curea năframa cea împăturată, ce o luase de la cele şapte babe de după cuier, să vadă ce-i în ea? Adică cum o despătură, sări din ea ceva şi se dete peste cap şi înaintea lui se ivi o fată, cea mai frumoasă ce putea să şi-o gîndească cineva; era Fata de la răsărit de soare, de la şapte babe. El de bucurie se aruncă la ea, o strîngea în braţe, o sărută, de gîndeai că să o mănînce, de dragă ce era.

Dar atunci un cîne de zmeu îl vede şi lup aci!

— Noroc bun, Petre!

— Noroc să ai!

— Dar de unde ai tu nevasta asta frumoasă, că asta-i a mea?

— Cum să fie a ta, că doară eu mi-am cîştigat-o, numai unul Dumnezeu mă ştie cu cîtă trudă, şi cu cît necaz?!

— Cred, dar asta-i a mea!

Mult ne-am căznit doisprezece fraţi s-o putem scoate de la cele şapte babe, dar n-am putut; acum văd că mi-ai scos-o tu. Pentru binele ce mi-ai făcut, ai de la mine iertare de trei ori… Şi cînd a gătat zmeul de zis vorbele aceste: zbrrr! prinde pe fată de subsuori şi se înalţă cu ea în slavă, şi atîta-i mai vede Petrea. Acum el rămîne necăjit şi supărat la fîntîna lui Iordan, cu capu în palme şi plîngînd ca un copil mic. Pînă mîni la prînzul cel bun a stat el aci, nici a dormit, nici a mîncat, nici a beut, numai a tot plîns.

Cînd a fost mîni la prînzul cel bun, numai vede pe drăguţa lui

că vine la fîntînă după apă, cu două vase. Bucuria lui Petre! Numaidecît o ia în braţe şi se aruncă cu ea pe cal şi hai la drum!

Dar calul zmeului îi vede şi rînchează odată, de tremură curţile zmeilor. Atunci zmeul iasă la el şi zice: dar ce-i, drag căluţul meu, de rînchezi tu aşa tare?

— Dar cum să nu rînchez, cînd pe dragă stăpîna noastră o duce Petrea Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu?

— Pot mînca un ţipău de pită şi bea o cupă de vin?

— Poţi!

Şi a mîncat zmeul un ţipău de pită şi a beut o cupă de vin şi s-a suit pe cal şi cît ai număra trei, a ajuns pe Petrea şi i-a luat nevasta şi i-a zis:

— Ai noroc, Petre, cu ce ai, că ţi-am făgăduit că te iert pînă de trei ori, că altcum praf şi cenuşă te-aş face pe loc!

Acum iar rămase Petrea supărat şi nu ştia, ce biată să mai facă. Deci să ia, ca omul îngîndurat, şi merge iară la fîntîna lui Iordan şi acolo stă pînă mîne la prînz. Atunci iară vine drăguţa lui după apă, şi iar o suie pe cal şi fuge cu ea, dar zmeul iar îl ajunge şi o duce şi iar îl iartă pe Petrea. Tot aşa să întîmplă şi a treia zi, dar atunci i-a spus zmeul lui Petrea aşa:

— De trei ori te-am iertat, Petre, dar de mai cutezi a ţinea calea nevestei mele, atunci dai de dracul! Bagă bine de seamă, ce-ţi spun, şi, de ţi-s dragi zilele, nu fi duşman casii mele!

Acum rămase Petrea şi mai supărat şi mai îngîndurat, dar fata-i făcea semn din ochi să nu piardă nădejdea.

Dacă ajunse zmeul acasă, îi dă fata: mare viteaz eşti tu, bată-te norocul să te bată!

— Mare, îi dă zmeul, dar mai mare viteaz e Petrea Făt-Frumos, numai cît el, săracul, n-are cal cum am eu. Că să fie calul lui, ca al meu, eu nu vă ajungeam, dar aşa, ce-i e bună vitejia, dacă n-are cu ce o purta? Vezi tu, noi 12 fraţi am umblat după tine şi nu te-am putut scoate de la cele şapte babe şi el singur, singur el te-a scos de la ele şi le-a prăbuşit, dar ce folos? N-are cal de treaba lui!

— Şi nu se mai află nicăieri în lume vrun cal ca al tău?

— Se mai află unul, dar numai unul singur, la moşica mea în lumea neagră, acela-i frate geamăn cu al meu, dar nu cred să se afle chiar om pămîntean să-l scoată de la moşica mea, că 99 de voinici şi-au pus capu-n par pentru el, şi tot nu l-au putut scoate. Eu îs zmeu şi-i sînt nepot şi cu mare greu am putut pune mîna

pe ăsta.

A doua zi iar a mers fata la fîntîna Iordanului şi a aflat pe Petrea acolo şi i-a spus din fir în păr tot ce a vorbit cu zmeul. Acum Petrea prinse o leacă de nădejde, îşi sărută mireasa dar nu mai cercă să o mai fure, că se temea să nu se ieie toţi zmeii după el şi să-l prăpădească într-o bobotă şi pe el şi pe ea. Aşa se duse ea acum acasă, iar el plecă spre lumea cea neagră. Şi s-a tot dus, s-a tot dus, multă lume, împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie, că din poveste multă este mîndră şi frumoasă să ascultaţi şi dumneavoastră, că eu, cîtă biată a fi, toată aci ce voiu povesti; s-a dus pînă a ajuns înt-o pădure mare, acolo dă de un iepure, care sărea peste o tufă. Petru, cînd l-a văzut, dă să-l împuşte. Da îi zice epurele:

— Nu mă împuşca, frate Petre, mai bine lasă-mă să trăiesc, că de-om trăi, ţi-oi mulţămi, de-om muri, paos ţi-a fi, mai bine leagă-mi, uite piciorul ăsta, că vai, rău mă mai doare, că mi-i murucluit din loc. Şi lui Petrea i-a fost milă de iepure şi nu l-a puşcat, fără a făcut iute nişte lopăţele şi i-a legat la iepure piciorul cel murucluit şi s-a dus mai departe. Dar după ce a gătat de legat piciorul iepurelui, acela a sărit repede şi a zis:

— Să ştii că io-s împăratul iepurilor şi cînd vei fi într-un necaz mare, să-ţi aduci aminte de mine.

Cum mergea acum Petrea mulţămit că a putut face o faptă bună, iată că întîlneşte o vulpe şi dă să o împuşte. Dar vulpea-i zice:

— Nu mă împuşca, frate Petre, mai bine leagă-mi piciorul acesta cu nişte lopăţele că şi eu îţi voi prinde bine, trăind în iast’ pustie de lume. Şi i-a legat Petrea piciorul în lopăţele şi atunci a sărit vulpea sus de bucurie şi a zis:

— Să ştii că io-s împăratul vulpilor şi cînd îi da de ceva rău, să-ţi aduci aminte de mine.

Apoi merse Petrea mai departe şi vede în cale un lup. Pe acesta chiar îl puşc! îşi gîndi el, dar lupul cunoscîndu-i gîndu, îi grăi:

— Nu mă puşca, frate Petre, mai bine fă-ţi milă şi pomană şi-mi leagă în lopeţele piciorul acesta, mă doare al dracului, că şi eu poate îţi voi fi de ceva folos, numai să mă chemi cînd vei fi într-un necaz mare. Şi legă Petrea şi piciorul lupului în lopăţele şi cînd se văzu lupul legat, sări sus de bucurie şi zise:

— Să ştii că io-s împăratul lupilor şi în nevoi grele de vei da,

să-ţi aduci aminte de mine.

Apoi merge Petrea, merge mereu tot înainte, pînă dă de o apă mare şi mergea apoi tot pe lîngă apă şi dă de o baltă şi în baltă era un peşte frumos. El dă să prindă peştele să-l frigă pe cărbuni şi să-l mănînce. Dar peştele zice:

— Nu mă pustii, frate, că de mare folos îţi pot fi la vreme de nevoie, mai bine mă aruncă colo în hîlboava cea mare, să trăiesc, că în balta asta mocirloasă era cît pe aci să mor. *Şi* s-a gîndit Petrea, tot atîta-i, că voiu mînca odată peşte, ori că nu voi mînca, tot mai gras nu voi fi, îl arunc în hîlboavă, că prea frumos mă roagă, mi-i şi milă de el. Şi l-a aruncat în hîlboavă. Dar peştele zvîrcolindu-se în apa cea mare îi zise:

— Să ştii, că io-s împăratul peştilor; de-i avea cîndva lipsă de mine, strigă-mă să-ţi răsplătesc facerea de bine.

Apoi a mers Petrea, cît a mers, tot pe lîngă apă, pînă a dat de un vad şi prin vad a trecut pînă dincolo de apă în lumea neagră. Şi s-a dus şi prin lumea neagră pînă a dat de o curte mare şi curtea cea mare era îngrădită tot cu pari şi în fiecare par era cap de om, numai într-un par nu era şi acel par tot striga: „Cap de om, cap de om!” Şi zicea moşica zmeilor dintr-un cot de curte: „taci, parule, c-amu-ţi vine şi ţie unul!”

Aude Petrea, dar nu se înspăimîntă, fără merge oblu la moşica zmeilor şi-i dă:

— Noroc bun!

— Sănătate bună!

— Nu mi-i băga slugă, moşică?

— Ba te-oi băga, dragul moşicei, dar ce simbrie-i cere să umbli cu iapa asta?

— Mi-i da, moşică, pe un an, un cal care mi-l voi alege din grajdul dumitale şi de nu te voi sluji cum se cade, capul meu să meargă în par, dar te voi sluji omeneşte şi dumneata nu-mi vei da calul care mi-l voi alege, atunci capul dumitale să meargă în par; bine-i?

— Bine!

Şi tîrgul fu gata.

Acum i-a dat moşica să mute pietrile dintr-un deal în celalalt deal. Şi le-a mutat feciorul.

Seara i-a dat de cină şi pînă el a cinat, ea s-a băgat la iapă şi a luat o frigare şi a bătut-o, şi a bătut-o şi-i striga:

— De nu-mi vii acasă înaintea slugii, te decul cu bătaia!

Apoi a venit moşica în casă şi sluga gătase de mîncat şi i-a dat iapa de frîu şi i-a zis:

— Uită-te, cum ţi-o dau, aşa să mi-o aduci! înţelegi?

— Înţeleg, stăpînă!

Şi se suie Petrea călare pe iapă şi-l duce iapa ca vîntu pînă într-o pădure mare, acolo l-a pus călare pe un lemn şi ea s-a făcut nevăzută, iar el a adormit, cum era tot zdrobit de bolovanii cei mulţi, ce-i cărase peste zi dintr-un deal într-altul.

Cînd a fost colo de cătră ziuă, se trezeşte cu căpăstru în mînă şi se înhoalbă în toate părţile după iapă, dar iapa nu-i, parcă dracu a dus-o. Hm! îşi gîndeşte el, încînita asta de iapă mi-a pune capu în par! Atunci, îngîndurat cum era, îşi aduce aminte de iepure: batăr iepurele acela să fie aci, să văd el ce zice că-i de făcut?! Atunci ţup! dintr-o tufă, iasă iepurele şi zice:

— Ce porunceşti, drag domnul meu, de ce eşti supărat?

— Cum să nu fiu supărat, că uite ce mi s-a întîmplat şi uite cum şi uite de ce necaz am dat. Dar iepurile zice:

— Nu te teme! Iapa babii s-a făcut iepure cu un pui, dar eu merg şi adun laolaltă toţi iepurii de pe locul acesta şi pe care nu-i din împărăţia mea, îi scot afară şi tu haida şi ţine căpăstru în mînă şi cînd va trece iepuroaica cea streină cu puiul după ea, dă-i una cu căpăstru în cap şi zici: ţu, iapa babii, cu un mînz după tine!

Şi aşa a făcut iepurele, că a strîns pe toţi iepurii la un loc şi toţi au fost din împărăţia lui, numai o iepuroaică cu un pui, era străină şi pe aceea a bătut-o afară din norodul ei cel de iepuri şi cînd a trecut pe lîngă fecior, el i-a dat una cu căpăstru în cap şi a zis: ţu, iapa babii, cu un mînz după tine! Atunci iepuroaica s-a făcut iapă şi feciorul s-a urcat pe ea şi hi, acasă! Pe prînz era la babă în curte. Dar baba, cînd îl văzu îi zise:

— De mult nu mai avui o slugă bună, cum eşti tu, amu o zi m-ai slujit, mai ai două şi anul ţi s-a împlinit, atunci capeţi calul, numai te poartă tot aşa.

Că pe atunci era anul numai din trei zile şi în lumea neagră poate că şi acum e tot aşa.

Şi iară i-a dat să mute pietrele dintr-un loc într-altul, cît fu ziulica de mare, iar seara tot era zdrobit de atîta muncă, dar ce era să facă? Cine-i slugă, nu-i domn, musai să facă ce-i porunceşte stăpînul. Pînă în seară toate erau mutate pietrele dintr-un deal în celălalt, iar seara-i dete baba de cină şi pînă el

cină ea se puse şi bătu pe biata iapă, de ce n-a fugit din cîmp, să poată pune capul slugii în par? Iar iapa plîngea şi se văieta: „Nu mă mai bate, că azi noapte m-am făcut iepuroaică cu un pui, dar la noapte mă fac vulpe între vulpi şi nu-i modru să mă mai poată afla.”

Dacă gătă Petrea de cinat, îi dă baba iapa de căpăstru şi-i spune:

— Uite, cum ţi-o dau, aşa să mi-o aduci, înţelesu-m-ai?

— Înţeles!

Şi s-a urcat feciorul pe iapă şi îndată a fost într-o pădure mare, unde pe fecior l-a prins somnul şi a adormit, iar iapa l-a pus călare pe un lemn şi s-a făcut nevăzută. Nu-i vorbă, ostenit era feciorul, de atîta piatră ce înfulicase toată ziulica şi a dormit, dar nu mult, ca omul cu grije. Hei, dar cînd se trezeşte, iapa nu-i! Unde să fie cînita de iapă? Baremi vulpea ceea de s-ar zări, să o întreb, a văzut-o cumva? Atunci dintr-o tufă ţup! vulpea-i aci şi zice:

— Ce poruncă îmi dai, domnul meu cel bun?

— Nu-ţi dau nici o poruncă, fără uite, ce mi s-a întîmplat şi uite ce…

— Numai de atîta eşti supărat? Pune-ţi flori în căciulă, că minteni e aci. Iapa ta s-a făcut vulpe cu doi pui. Dar eu mă dau şi adun toate vulpile mele laolaltă şi dau poruncă să scoată dintre ele pe vulpea cea streină cu doi pui şi să o abată pe dinaintea ta. Şi cînd o fi pe dinaintea ta, dă-i una cu căpăstru peste cap şi-i strigă: ţu! iapa babii, cu doi mînzi după tine!

Şi aşa a făcut Petrea, cum l-a învăţat vulpea şi cînd se zărea de ziuă era la baba acasă.

— Bine-i, stăpînă?

— Bine, fătul meu; acum mai ai o zi, apoi anul îţi e împlinit. De mult n-am avut aşa slugă credincioasă ca pe tine!

Şi iară-l pune pe Petrea să care piatră dintr-un deal într-altul până de seară, atunci îi dete de cină şi pînă el cină, baba bătu iapa, de gîndeai că acolo o va omorî şi-i strigă:

— Hăram ce eşti tu! Vreai, precum se vede, ca sluga să-mi pună capul în par, în loc să i-l pun eu? Te omor cu bătaia, de nu vii dimineaţa fără el!

— Lasă-mă, mamă, nu mă mai bate, că nu trăiesc de nu m-am făcut ieri noapte iepure între iepuri şi astă noapte vulpe între vulpi şi tot a dat de mine, dar la noapte mă fac peşte în

fundul apei, doar acolo numai nu m-a putea afla!

După cină i-a dat baba la fecior iapa în mînă şi i-a zis:

— Cum ţi-o dau, aşa să mi-o aduci; înţelesu-m-ai?

— Înţeles!

Şi iar se duce feciorul cu iapa în pădurea cea mare şi iapa iar l-a adormit şi l-a pus călare pe un lemn apoi s-a şters de acolo. Acum a dormit feciorul pînă în zori de zi, acolo pe lemn, unde l-a fost pus iapa.

Nici nu era modru să nu doarmă, că trei zile de-a rîndul cărase piatră de-a umăr de pe un deal pe altul şi două nopţi numai cîte o leacă aţipise. Dar cînd se deşteptă – ia iapa, de ai de unde! Atunci să gîndi la peştele cela, pe care-l scosese din mal şi-l aruncase în apă afundă şi curată. Şi cît ai bate în palme, peştele fu lîngă el:

— Dar de ce eşti supărat, drag domnul meu?

— Dar cum n-oi fi supărat, că uite ce mi s-a întîmplat, am pierdut iapa babii în trei rînduri, de două ori am dat de ea, dar acum de nu o aflu, capu-mi merge în par.

— Nu te teme, dragă domnul meu, că ştiu eu de ea; s-a făcut o mreană cu trei pui după ea şi s-a corlit în mol, în fundul apei. Dar eu mă duc şi-mi adun toţi peştii şi le poruncesc să o deie la margine. Şi cînd vei vedea că-i la margine, dă-i una cu căpăstru peste cap, şi-i zi: – hi, iapa babii, cu trei mînzi după tine!

Şi s-a dat împăratul peştilor şi a adunat toţi peştii şi le-a poruncit să abată la ţărmure pe mreana cea streină cu trei pui. Şi cînd a zărit-o Petrea i-a dat una cu căpăstru peste cap şi i-a zis: ţu, iapa babii cu trei mînzi după tine! Şi mreana s-a făcut iapă şi s-a auncat feciorul în spatele ei şi hi! pînă la baba acasă.

— Bună dimineaţa, moşică!

— Să trăieşti, Petre!

— Pare-ţi bine, că ţi-am adus iapa?

— Dar cum să nu-mi pară, că numai o slugă am avut aşa credincioasă cum eşti tu! Dar în gîndul ei se gîndea: „mai bine mi-ai fi tras un rug pe spate, decît mi-ai fi adus-o”. Dar acum era tîrziu, anul se împlinise şi trebuie să-i deie de mîncare şi calul, apoi sănătate bună!

Şi i-a pus baba să mănînce, apoi a intrat în grajd, unde avea 12 cai, tot unul ca unul de frumoşi, avea şi unul slab, numai pielea pe oase; şi s-a dat baba şi a luat toate inimile de la 12 cai buni şi le-a pus în cel slab, care avea 6 picioare.

Cînd mînca sluga la masă, iată că un şoarec sparge păretele şi vine chiar la el pe masă. Şi el dă cu mîna să lovească şorecuţul. Dar şorecuţul îi zice:

— Nu mă alunga, mai bine dă-mi o bucăţică de mîncare, că eu ţi-oi spune un lucru mare.

— Ce mi-i spune, măi şorecuţule?

— Uite ce: baba le-a luat inimile de la cei 12 cai graşi şi toate le-a pus în unul slab, cu 6 picioare şi tu numai pe acela să-l iai, oricît te va îmbia baba cu de cei frumoşi, că numai acela-i care-ţi trebuie ţie.

Petrea s-a bucurat de vorbele şorecuţului şi i-a băgat în hudă o bucată bună de slănină şi i-a mulţămit de învăţătură.

Într-aceea vine baba în casă şi zice către slugă:

— Acum, fătul meu, s-a împlinit anul, hai şi-ţi alege care cal vrei tu, din cei ce biată-i am, că m-ai slujit omeneşte.

Şi intră Petrea în grajd şi se uită la cei 12 cai frumoşi ai babei şi-i fugeau ochii pe ei, dar nu alese nici pe unul; fără era în fundul grajdului, lîngă părete, un cal mic, slab, hămisit, de de-abia sta pe picioare de slab şi avea şase picioare. Pe acela şi-l alese Petrea. În zadar zicea baba, că pe acela de ruşine nu i-l dă, că a slujit-o cu credinţă şi trebuie să-i deie un cal cum să cade, că el nu vrea numai pe acela, ori de nu mi-l dai, zicea el, atunci îţi pun capu în par, că aşa ne-a fost uneala.

— Apoi dară, dacă cu puterea te fereşti de cei mai buni, păcatul meu să nu fie, că-ţi alegi tu schidoala aceea, care, nici de ruşine nu ţi l-aşi fi dat.

Cu mare greu putu Petrea trage calul acela, de slab ce era, dar tot l-a tras, cît tîrîşi, cît grăbişi, pînă l-a scos din curtea babei, apoi l-a mai tras, cum biată a putut, pînă la hotarul dintre lumea neagră şi lumea albă. Acolo era vama lupilor. Cînd a fost la vama lupilor, i-a ieşit un lup mare în cale şi i-a cerut vamă, două picioare de pe calul cel cu şase picioare. Dar Petrea numaidecît aruncă jos căpăţîna cea de cal, ce o purta tot cu sine şi se făcu cal frumos cu patru picioare, ca toţi caii şi îmbie pe lup să-l ieie drept vamă. Dar lupul nu vrea numai două picioare de la calul cel cu şase. Pricina era gata. Feciorul nu vrea să deie ce cerea lupul; lupul nu vrea să ieie ce-i da feciorul şi aşa el nu putea merge mai departe. Dar atunci s-a gîndit feciorul aşa: baremi lupul cela, la care i-am legat eu piciorul, de-ar fi aci, să mă înveţe ce să mă fac? Atunci ţup! ieşi lupul dintr-o tufă.

— Dar de ce năcaz ai dat, domnul meu cel bun?

— D-apoi uite tu, lupul ăsta îmi cere vamă două picioare de la calul ăsta cu şase şi eu îl îmbiu să-i dau calul ăsta întreg întreguţ şi el nu vrea! Ce să mă ştiu direge cu el?

Atunci zice împăratul lupilor:

— Dă vamă calul ăsta cu patru picioare şi cu celalt te du curînd la fîntîna lui Iordan, că te aşteaptă mireasa.

Şi aşa a făcut Petrea. Şi într-o clipită fu acolo, unde îşi află mireasa cu două vase după apă. Acum, cît ce să apropie de ea, o luă pe cal lîngă sine şi hi, murgule! Dar acum calul lui nu mai era cel slab şi flocos, ci era un cal gras şi sprinten, apoi cum era cu şase picioare şi cu 13 inimi, zbura ca rîndunelele, nu fugea ca caii.

Hei, dar calul zmeului simţi că Petrea duce pe doamna lui şi prinse a rîncheza de gîndeai că s-a prăbuşi grajdul. Şi se duse zmeul la el şi-i zise:

— Dar de ce rînchezi aşa de pogan, drag căluţul meu?

— Da cum n-oi rîncheza, că pe doamna noastră a furat-o Petrea Făt-Frumos, finul lui Dumnezeu!

— Dar pot mînca, pot bea, pot trage un puiuţ de somn?

— Ori mîncă, ori bea, ori dormi, ori te lasă, că pe Petrea nu-l mai ajungi şi de doamna noastră te poţi linge pe buze, că atîta o mai vezi, cît ai văzut-o!

— D-apoi cum?

— Aşa, că acum fug călare pe frate-meu cel cu şase picioare şi cu 13 inimi şi acela sare tot trei dealuri şi trei văi de odată!

— Apoi plecăm dară?

— Ori pleacă, ori te lasă!

Atunci zmeul, necăjit, se urcă pe cal şi prinde a-l îmblăti de gîndeai că acu l-a deculi, dar pace! Fugea el, da mai fugea un cal pe lume, dar nu putea ajunge pe Petrea. Atunci strigă calul zmeului:

— Aşteaptă-mă, frate, că crăp, de nu mă aştepţi!

— Te aştept bucuros, de trînteşti pe cînele de zmeu din spatele tale!

Şi să avîntă odată calul zmeului în slava cerului şi acolo se înturnă cu picioarele la deal, de căzu zmeul cu capu în jos chiar în fundul pămîntului, unde-i pînă în ziua de azi.

Acum l-a aşteptat calul lui Petrea şi Petrea a rămas pe calul lui cel cu şase picioare, iar mireasa şi-a pus-o pe calul zmeului şi

aşa au mers pînă acasă, unde făcură un ospăţ mare cum nu s-a mai pomenit şi, de n-au murit, şi astăzi trăiesc!

Iar eu m-am suit pe-o şea,
Şi am spus-o aşa;
Şaua a fost ruginoasă
Şi povestea mincinoasă;
Apoi m-am suit pe un cui,
Să nu v-o mai spui!

Din revista *Luceafărul,* anul I, p. 55-57 şi 67-70.

V. DE N-AR FI POVEŞTILE

V. DE N-AR FI POVEȘTILE

FLOAREA FLORILOR, DOAMNA ZÎNELOR

A fost ce-a fost.

A fost odată un împărat şi împăratul acela a avut o fată, ce o chema Ileana. Şi ea aşa a fost de frumoasă, că mai frumoasă n-a putut să fie în lume. Şi se vede că frumuseţea are mulţi oameni răi, căci după Ileana s-au bătut doisprezece zmei s-o fure.

Tatăl său, dacă a apucat de veste ce apă curge pe vale, s-a pus să o păzească şi n-a ştiut ce să facă alta, cum s-o păzească, ci a făcut deasupra ei o casă de fier şi zi şi noapte a pus cătane s-o străjuiască.

În casă nici uşă nici fereastră nu era, numai o strunguţă, cît să încapă ulcica cu cofa şi pîine.

Încolo om cu trup şi suflet nu putea să intre.

Într-o seară, cînd au fost florile mai mîndre, se miră ea pe ferestruţa ei către cele flori şi zice atunci către cătana ce o străjuia:

— Pasă şi-mi adă o floare, s-o miros.

Cătana se duce şi-i aduce o floare şi cum o miroase, se şi porneşte în altă stare, şi cînd i-a venit vremea să nască starul din ea a început a plînge, mai jalnic şi mai amar să-ţi rupă inima. Ea a zis atunci aşa:

— Nu plînge, starul meu, că de-i fi fată, te-oi găta ca pe o domnişoară în haine de mătasă şi te-oi purta la joc şi te-oi mărita după cutare baron.

Şi tot a plîns.

— Nu plînge, starul meu, zice iară, că de-i fi fată, te-oi îmbrăca frumos, ca pe fetele cele de români cu poale cu altiţă, împănate cu fluturi şi cu pene, ţi-oi lua cîrpă roşie, cisme roşii… Şi tot a plîns.

— Nu plînge, zice ea, că de-i fi fecior, te-oi spăla ca pe un fecior de împărat şi te-oi îmbrăca cu nădragi de mătasă, cu căputac de mătasă, cu pălărie sclipicioasă şi ţi-oi căuta oarece fată de împărat şi-ţi fi gazde.

Şi tot a plîns.

— Nu plînge, starul meu, zice ea iară, că de-i fi fecior, ţi-oi lua suman ca la feciorii cei de români şi ţundră; în picioare opincuţe de hodină, peste brîu curea lată cu cătărămi de argint

şi în cap căciulă de miel de la Paşti, cu pană de curcan, ca să te alegi viteaz.

Şi tot a plîns.

— Nu plînge, starul meu, zice în urmă, că de-i fi fecior ţi-oi lua de muiere pe Floarea florilor, Doamna zînelor.

Atunci îndată a tăcut şi îndată l-a născut şi l-a botezat Floarea florilor, pentru că din floare l-a avut.

— Noa, maică, zice el după ce l-a botezat, mi-ai făgăduit de muiere pe Floarea florilor, spune-mi unde să o găsesc, şi ţi-o aduc de noră!

— O, dragul mamei, zice ea, nu te lua după făgăduinţa aceea, ce am zis-o într-un ceas slab, ca să-ţi alin plînsul, căci poate aşa fată nici nu este, ori dacă este, nu ştiu în care parte de lume să fie.

— Ba numai mi-o spune, că dacă-i treaba aşa, eu tot ducu-mă în lume pînă o voi afla şi-o voi lua de nevastă, că eu fără ea din ceasul acesta nu pot şi nu vreau să trăiesc.

— Dragul meu, fiul meu, îl roagă mă-sa, cum ti-i duce tu în lume, slab şi neumblat, şi cum mi-i lăsa aci cu durerea mea şi cu amarul meu? Astăzi te-am avut; astăzi să te şi pierd?! oare putea-va inima mea să poarte atîta supărare şi jele?!

Nu, fiul meu, cere-mi altceva, dar nu te depărta de lîngă mine.

— Maica mea şi măicuţa mea, răspunse pruncul, o floare lîncezeşte şi se vestejeşte, dacă n-o luminează razele binefăcătoare ale soarelui. Cele mai frumoase petale ale ei se usucă şi cad la pămînt şi mirosul ei îmbătător se pierde în întunericul nopţii. Astfel m-oi ofili şi m-oi usca şi eu dacă n-oi purcede încă din ceasul acesta, să o aflu, căci ea este soarele zilelor mele, lumina ce luminează, încălzeşte şi nutreşte rădăcina pomului vieţii mele.

De-oi muri, maică, de dorul ei, precum ştiu c-oi muri, sufletul dumitale va purta păcatul.

Aşadară s-a luat şi s-a dus din sat în sat, din oraş în oraş, tot întrebînd şi ispitind, doară-doară va da de cineva, care să-l ştie povăţui încotro să afle pe Floarea florilor, Doamna zînelor; dar nimeni n-auzise de ea decît din veste – poveste.

Cum merge el aşa, fără să ştie unde va ieşi şi oare bine merge ori apucat-a pe cale greşită, ajunge la un codru năpraznic de mare. După ce merge şi prin codru o bună bucată, vede o

colibă şi din colibă iese o căţeluşă şi un moş pe de-o lăture alb ca neaua şi pe de alta cu păru-n rînd ca un copil de şapte ani.

Căţeluşa începe a bate.

— Bate, bate, căţeluşa mea, de-i om rău; de-i om bun, cheamă-l în casă, zice moşul.

— Om bun sînt eu, moşul meu şi dragul meu, zice pruncul. Se băgă în casă şi dă bineţele.

— Noroc bun!

— S-ai noroc, prunc necunoscut pe acest pămînt, dar ce cauţi atîta spurc de lume şi ţară?

— Caut, ce mi-a făgăduit maica cînd m-a născut, pe Floarea florilor, Doamna zînelor.

— Fătul meu, zice moşul, o sută de ani am la spatele meu acuma şi nici nu am văzut-o nici de nume nu i-am auzit. Dar vezi şi hodineşte pînă mîine dimineaţă, că mi-oi întreba cotunele dacă a şti oarecare dintre ele.

Îi dă de cină, iar dimineaţa de prînz, şi-i dă un frîu de aramă.

— Na, puiul meu, zice, şi grijeşte de el, că ţi-a prinde bine. Cînd li-i scutura ţi-a veni un cal de aramă şi haine de aramă.

Dimineaţa, între prînz şi amiază, iese moşul afară şi bucină într-un corn de lume şi vin toate albinele, cîte se aflau în cornul acela al lumii şi nici una n-a ştiut de Florea florilor.

— Nu ştiu ce să-ţi spun, zice moşul, dar te du tot pe calea asta pînă la fratele meu mai mare, că doară te-a şti îndrepta el.

Merge de acolo şi pe seară ajunge la celălalt.

— Sara bună, moşul meu şi dragul meu.

— Da ce te poartă păcatele atîta lume?

— Poartă-mă aceea, zice, că mama cînd m-a făcut, mi-a făgăduit de muiere pe Floarea florilor, dacă m-ai şti îndrepta, unde s-o aflu?

— Două sute de ani am petrecut, fătul meu, zice moşul, şi nici nu o-am văzut, nici n-am auzit de ea. Dar rămîi aci pînă dimineaţă, că mi-oi întreba cotunele, de-a şti oarecare de olatul ei.

Îi dă de cină şi dimineaţa de prînz, şi-i dă un frîu de argint.

— Na, puiul meu, zice, şi grijeşte de el, că ţi-a prinde bine. Cînd li-i scutura, ţi-a veni un cal de argint şi haine de argint.

Dimineaţa, între prînz şi amiazi, iese moşul afară şi bucină în două cornuri de lume şi vin toate albinele, cîte au fost în acele două cornuri de lume, dar nici una n-a ştiut spune nimic despre

Floarea florilor.

— Noa, zice, nu ştiu să-ţi spun nimic, dar te du tot pe calea asta pînă la fratele meu cel mai bătrîn, că ăla ţi-a spune doară.

Cînd e la ojinuţă ajunge la el şi-i dă bună seara.

— Seara bună, fecior necunoscut; da ce păcat te poartă atîta lume şi ţară?

— Poartă-mă păcatul acela, că maica cînd era să mă nască nu m-a putut naşte pînă nu mi-a făgăduit de muiere pe Floarea florilor, dacă m-ai şti îndruma, unde s-o aflu?

— De trei sute de ani trăiesc, fătul meu, zice moşul şi nici nu o am văzut, nici de nume nu i-am auzit. Dar rămîi pînă mîine dimineaţă, că doară s-a afla între cotunele mele, care va şti de ea. Îi dă de cină, şi dimineaţa de prînz, şi-i dă un frîu de aur.

— Na, fătul meu, frîul acesta, că ţi-a prinde bine. Cînd li-i scutura, ţi-a veni un cal de aur şi haine de aur.

Dimineaţa, între prînz şi între amiază, iese moşul afară şi suflă din bucium în patru cornuri de lume şi vin cîte albine au fost în toată lumea.

Moşul tot întreabă, dar ele nu ştiu spune nimic. Atunci le numără pe toate şi află că una lipseşte.

— Nu-i de-a face nimic, zice moşul, numai să aşteptăm pînă va veni şi aceea.

Aşteaptă o zi, aşteaptă două, aşteaptă trei şi cînd a fost a treia zi, numa ce a picat şi ea.

— Unde-ai fost, întreabă moşul, de n-asculţi porunca mea? şi-i trage trei scorbaciuri.

— Nu mă bate, tatăl meu, zice albina, că pe cînd ai strigat întîia oară, mă suiam pe un deal mare şi mi-a fost greu. Cînd ai sunat a doua oară, am fost la mijloc de deal şi de mă lăsam, picam jos şi îmi rupeam grumazul. Cînd ai sunat a treia oară, eram pe vîrf de deal şi am văzut o grădină frumoasă, ca aceea nu poate fi alta pe lume şi m-am luat pînă la ea. Cînd ai sunat a patra oară, m-am luat să vin şi nici atunci nu era să vin, că am fost în grădină la Floarea florilor, unde ceru-i mai senin, apa mai limpede şi florile mai împănate, cum nu se pomeneşte pe aici.

— Bine-i, zice, da ştire-ai duce pe feciorul ăsta acolo?

— Şti.

— Şi mai bine. Dar cum vi-ţi duce? că albina nu te-a putea duce în spate; pe jos nu ţi-i putea ţine de ea. Dar scutură frîul ce ţi l-am dat eu şi te sui cu albină cu tot în spatele calului, că-ţi

ajunge mai degrabă. Scutură de frîu şi îndată-i răsare un cal de aur şi se suie cu albină cu tot în spatele lui.

— Cum vrei să mergem, domnul meu, întreabă calul, ca vîntul ori ca gîndul?

— Ca gîndul, că unde gîndesc, acolo să mă pomenesc.

Pe cînd a gătat cu vorba, calul mînă zboc în grădină la Floarea florilor. Dacă se vede aici, se scoboară jos, îşi sloboade calul în vrerea lui şi pe albină o lasă între flori, să mănînce din care o vrea.

El se bagă în casă şi dă bineţe:

— Noroc bun.

— Să ai noroc, fecior necunoscut pe acest pămînt; da ce caţi?

— Cat aceea, că m-aş băga de slugă, dacă aş avea la cine.

— Apoi bine, chiar mie îmi trebuie unul, să deie la galiţele astea, şi că eu am cale departe, să merg la un bal şi n-am pe cine să le las.

— Grija le-o am eu, fii molcomită, şi nu-i avea căinţă după mine.

Dimineaţa, Floarea florilor îi dă patru saci de grăunţe: doi pe dimineaţă şi doi pe seară, că bag seamă a avut atîtea galiţe.

El îndată prinde a împroşca la grăunţe şi a trage apă în valauă; ea se gată de bal şi după ce s-a gătit, iese afară în pridvorul casei, fişcură odată în deget, şi vin patru cai negri cu un hinteu negru ca pana corbului nemînaţi de nime, nepriviţi de nime. Cum vin se întorc înaintea uşii, ea se suie în hinteu şi drumu... Florea florilor după ce s-a dus ea, s-a gătit mai altfel decît ea şi-a scuturat frîul cel de aramă şi a venit un cal aşa de frumos, că din copite scîntei zboară.

— Cum o fi domnul meu şi dragul meu? întrebă calul.

— Aşa că s-a dus doamna ta şi doamna mea la bal şi ne-om duce şi noi, dar dintîi mă îmbracă şi pe mine ca pe tine.

— Cată în urechea dreaptă, că-i afla acolo un rînd de haine.

Caută în urechea dreaptă şi se îmbracă ca un pui de grof, tot maramă de sus pînă jos.

— Cum o fi, mai zice calul, ca gîndul ori ca vîntul?

— Ca gîndul: tot treizeci de paşi înaintea ei.

Bine nu-şi gată vorba, şi se află la treizeci de paşi înaintea ei şi merg tot aşa pînă în capătul oraşului, unde avea să se ţină balul. Acolo o-a aşteptat, că nu ştia în care casă să se bage.

Cînd au ajuns la casa cu balul, Floarea florilor s-a scoborît şi s-a băgat în casă; caii se preumblau prin oraş cu hinteul după ei. El încă se scoboară, îşi leagă calul de fereastră, şi după ce se bagă în casă, o apucă la joc şi hop-ţop pînă la ujina cea bună. Şi aşa jucau de frumos, că toată lumea cîtă era adunată numai la jocul lor se uita şi se mira de el şi de frumuseţea lor, cît de bine erau hojiţi unul cu altul. Cînd a fost la ujina cea bună Florea florilor iese afară, bagă mîna în urechea calului şi scoate trei viei de galbini, plăteşte ţiganii şi petrecerea şi se duce.

Dar ei aşa i-a picat de drag, că după ce s-a dus, nici ea n-a simţit nici oleacă de voie către petrecere şi s-a luat către casă. Ea, cît a jucat la bal, tot în ochii lui s-a uitat şi cînd a văzut pe slugă, îl răbducea cu el. Dar iară cugetă: că acasă l-am lăsat, şi n-are el haine de acelea.

Cînd e în cea dimineaţă iară-i lasă patru saci de grăunţe şi se duce la bal îmbrăcată toată în haine albe, cu patru cai albi şi hinteul alb. Florea florilor, după ce s-a dus, scutură frîul cel de argint şi îndată vine calul şi zice:

— Cum a fi domnul meu şi stăpînul meu?

— Aşa, că s-a dus doamna ta şi doamna mea la bal şi ne-om duce şi noi, dar mai înainte mă îmbracă şi pe mine ca pe tine.

Calul, într-o clipită, îl îmbrăcă în haine de argint şi se iau la drum.

— Cum să mergem, domnul meu şi stăpînul meu, întrebă calul, ca vîntul ori ca gîndul?

— Ca gîndul, tot zece paşi înaintea ei.

Calul şi zboară de zece paşi înaintea ei şi tot aşa au mers pînă-n oraş. Acolo ea se bagă în casă; caii se preumblă în sus şi în jos cu hinteul după ei.

El iară îşi leagă calul de fereastră şi după ce se bagă în casă, o apucă la joc şi... pe sub mînă, că-i română, pînă la ujina cea bună.

Atunci iese afară, bagă mîna în urechea calului şi scoate trei viei de galbeni: cinsteşte masa şi ţiganii şi se suie în spatele calului şi mînă dintr-o săritură pînă acasă.

Ea ca o floare brumată îşi pleacă capul pe sîn de mare supărare, că se duce aşa numa, fără să se arate cine-i, de unde-i şi se duce acasă că o ardea, colo la inimioară, ăl pojar al dragostei.

Pe cînd a ajuns ea acasă, galiţele erau săturate, focul aprins

şi mîncările la foc.

Ea cum vine acasă, se tot uită, se tot uită la el şi-n ochii lui, şi-l semăna tot mai tare cu Făt-Frumosul de la bal.

— Elu-i! cugetă ea, că nimeni nu are atîta foc şi atîta rogare în ochi, de la nimeni nu poate fi dragostea aşa dulce ca de la el.

Dar cum l-oi însemna?...

Pieptul meu arde de dragul lui; inima mi se strînge, cînd nu-l pot vedea, şi mintea parcă mă părăseşte cînd cuget că ar putea fi cu putinţă să nu fie al meu.

Dar strîge-mă lumea cum a vrea, că umblu după el, el va fi al meu.

Pentru omul ce mi-i drag
Face-m-oi şi par în gard;
Pentru omul ce mi-i bun,
Face-m-oi şi ciuhă-n drum.

Dimineaţa iară îi dă patru saci de grăunţe şi-i zice, că pe seară să pună o oală cu apă la foc, că şi-or face lăutori.

Prinde apoi a se găta de bal şi după ce s-a gătat, iese în uşă şi fişcură în deget şi îndată vine un hinteu cu patru cai roşii ca focul. Se suie în hinteu şi drumu...

Florea florilor deşartă doi saci de grăunţe la galiţe şi le trage apă în groapă şi în vălautä, şi după ce gată scutură frîul cel de aur şi-i vine calul iute ca gîndul, repede ca vîntul.

— Cum a fi dragul meu şi stăpînul meu? întreabă calul.

— Aşa că s-a dus doamna ta şi doamna mea la bal şi ne-om duce şi noi, dar mai înainte mă îmbracă şi pe mine ca pe tine.

Calul îl şi îmbrăcă tot în haine de aur şi se iau la drum.

— Cum a fi stăpînul meu: ca vîntul ori ca gîndul?

— Ca gîndul, să fiu tot alăturea cu ea.

Îndată mînă calul pînă la ea şi a mers tot alăturea pînă la bal. Ei numai îi creştea inima şi se topea toată de mare bucurie, că-l simte şi-l vede lîngă ea, batăr că n-au schimbat nici o vorbă unul cu altul tot drumul.

Cum ajung la bal, se şi prind la joc şi hop, ţup...

Dragu-mi-e cu cine joc,
Că miroasă-a busuioc;
Dragu-mi-e cu cine săr,

C-amiroase-a calapăr…

Cînd e la ujina cea bună, el se gată de ducă; îşi ia pălăria şi se şterge de sudori, ca să nu se răcească dacă iese înfierbîntat afară.

Ea atunci şi sare la el, ca să ţipe un păiangen, ce, zice, picase nu ştiu de unde pe umărul lui, şi fără ca să simtă, îi lipi un botuţ de ceară dinapoi în păr.

Se ia el către casă şi nu mult după aceea, s-a orînduit şi ea. Seara face lăutori şi-l cheamă şi pe el să-i spele capul.

— O doamna mea şi stăpîna mea, zice el, cum m-aş putea lăsa să mă speli chiar dumneata pe cap? Unde se pomeneşte, să şeadă argaţii la masă cu împăraţii?!

— Ba, că de nu-i veni, la curtea mea nu ai loc nici o clipă. De silă, de voie bună se lasă, că sluga trebuie să asculte de stăpîn. Ea îndată îi ia pălăria şi cum o ia, vede semnul, botuţul cel de ceară în păr.

— Aha! zice, tu eşti cu care am jucat în bal? Şi numaidecît îl cuprinde în braţe şi-l sărută.

— Noa, zice, de astăzi înainte soţ să-mi fii, soaţă să-ţi fiu.

Şi au făcut o nuntă mare, la care eu am şezut în fundul mesei, dar i-am lăsat veselindu-se, că mi-a fost somn şi astăzi trebuie să mă duc la Binşu după boi.

ÎMPĂRATUL CU TREI FECIORI

A fost odată ca niciodată.

A fost odată un împărat, care a avut nici mai mulţi nici mai puţini, numai chiar trei feciori; pentru ce vecinii lui împăraţi l-au şi poreclit împăratul cu trei feciori.

Şi a fost împăratul acela om atît de gazdă, că a făcut în oraşul unde a şezut o biserică din puterea lui şi a pus în ea atîtea minuni şi lucruri frumoase, cîte numa a ştiut şi a învăţat el prin cele şcoli.

Cînd biserica a fost gata, a cinstit-o oraşului şi toată lumea se mira de frumuseţea ei.

Odată, împăratul a auzit că este oareunde în lume o pasăre măiastră, care cîntă frumos în biserică şi-a vrut s-o aducă în loc de orgoane.

El a zis aşa, că cine ar aduce pasărea aceea, n-ar şti care, cît i-ar da.

Şi au zis dintre feciorii lui cei doi mai mari:

— Tată! nu da la nime banii şi avuţia noastră, că o vom aduce noi.

— Aduce-o-îţi? întreabă împăratul.

— Aduce.

Dimineaţa s-au gătat cei doi feciori mai mari, şi-au pus milioane de băncuţe în buzunar şi s-au dus pînă oareunde la un codru.

Acolo au şezut, că i-a apucat noaptea.

Dacă i-a apucat noaptea, îşi fac foc, desfac merindea ce şi-au adus de acasă şi încep a mînca.

Scot plosca cu pălincă din straiţă şi încep a închina de sănătate. Cînd cinau mai bine, vine o vulpe şi zboc încolo, zboc încoace pe lîngă ei, bag seamă aştepta să-i arunce niscai sfărîmituri.

Vine şi o sarcă bulearcă tot sărcălind şi vine şi un şoarece tot ţiuind.

Feciorii apucă puştile la ele şi zic:

— Da ce săriţi şi sărcăliţi pe-aici, că doară n-am adus merindea pentru aceea, să vă săturăm şi adăpăm pe voi?

Dobitoacele prind a-i blestema şi a zice:

— Alelei, feciori de împărat, atunci să aduceţi voi pasărea, cînd a face părul pere!

Bine că se face de ziuă, se iau şi se duc amîndoi pînă la un birt, la Birtul roşu.

Cum se bagă în birt, îşi cer doi oameni, să le cureţe caii şi uneltele, şi-şi cer lor de băut şi de mîncat.

Crîşmarul le dă de băut şi de mîncat, ce-au cerut, într-o chilie curată, şi după ce au mîncat ies ei afară şi se uită prin crîşmă. În crîşmă se jucau nişte civili în cărţi şi au zis feciorii:

— Oameni buni şi de omenie, nu ne-aţi lăsa să jucăm şi noi în cărţi, ca să ne treacă mai uşor noaptea?

— Ba lăsa, zic ceia.

Se pun la cărţi şi tot cărţălesc trei zile şi trei nopţi pînă au cărţălit şi bani şi cai şi haine şi au rămas numai cu albiturile pe ei, fără şepci. Dacă le-a trecut tot ce au avut, au cerut la crîşmar o porţie de pălincă şi crîşmarul le-a dat cu pălmile peste obraz.

— Auzi, crîşmar, dragul nostru, zic feciorii, lasă-ne să-ţi tăiem lemne cu firezul, ca să ne dai să mîncăm.

Şi s-a îngurhuit ovreiul şi i-a lăsat să taie lemne pentru ce au mîncat o dată pe zi.

Împăratul a tot aşteptat să vină cu pasărea pînă s-au împlinit trei ani. Cînd s-au împlinit trei ani, zice cel mai mic:

— Tată! de trei ani tot aşteptăm să vină şi nu mai vin; lasă-mă să mă duc eu după ea, s-o aduc.

— Du-te, puiul meu, şi vezi dacă eşti mai cu noroc decît ei.

S-a gătat cel mai mic, şi-a pus şeaua pe cal şi bani de ajuns şi s-a dus pînă la acel codru, unde înnoptase fraţii lui şi şi-a făcut foc chiar pe vatra unde au cinat ei.

Cînd a fost bînd şi cinînd mai bine, vede vulpea.

— Ce te preumbli pe acolo, hei, vulpe, îi zice, de nu vii mai bine să bei şi să mănînci cu mine, că ştiu că nu te preumbli de sătulă?

— E, să te iei cu puşca după mine, zice vulpea, cum s-au luat fraţii tăi?

— Dacă-i unul prost, nu-i proastă lumea-ntreagă, zice el, haida numai şi hai da, c-om mînca mai cu poftă amîndoi.

Se duce vulpea şi mănîncă carne şi pită şi bea pălincă ca o jupînească. După aceea vine şi sarca sîrcîind şi o cheamă şi pe ea:

— Haida, sarcă, să mîncăm, că ştiu că nu sîrcăieşti de sătulă, ci că doară ţi-ar trebui şi ţie nişte sfîrmături.

— E, să te iei cu puşca după mine, cum s-au luat fraţii tăi?

— Dacă au fost ei luzi şi fără minte, nu-i toată lumea aşa; hai numa şi hai. Se duce sarca şi a mîncat pită şi carne pînă s-a săturat.

— Acuma, zice el, eşti sătulă; dar cum te-oi adăpa, că tu nu-i putea bea din ploscă?

Îi turnă vin în obada şepcii şi bea sarca ca din diblă. Aude şi pe şoarece ţiuind şi-l cheamă şi pe el:

— Haida, şoarece, mîncă şi bea şi tu din cît este, că-i iarnă şi nu-ţi poţi cota.

— E, să te iei cu puşca după mine, cum s-au luat fraţii tăi?

— Dacă au fost fraţii mei ludiţi şi fără milă, nu-i toată lumea aşa; hai şi hai.

Merge şoarecele şi face foaie ca un baron.

— Acum, zice feciorul, cum te-oi adăpa? Hai să te bag în ploscă şi bea cît ţi-a trebui. Închepe-i pe gură?

— Închepe.

A beut cît i-a trebuit şi după aceea a ieşit afară.

După ce s-au săturat, s-au culcat acolo pe lîngă foc toţi patru şi dorm pînă dimineaţa.

Cînd a fost dimineaţă, s-au sculat, s-au spălat pe obraz şi iară au prînzit toţi patru laolaltă.

— Noa! zice vulpea către fecior, ne-ai lungit zilele, dar pentru bine şi noi ţi-om prinde bine; smulge-mi oleacă de păr din coadă şi cînd i da de rău, pîrjoleşte-l, ca să-mi vină mirosul, c-oi veni şi te-oi ajuta.

Şi şoarecele aşa, şi sarca aşa: să-i smulgă o pană din aripă.

A făcut aşa şi le puse pe toate în straiţă.

S-a luat apoi şi s-a dus pînă la Birtul roşu.

Departe, cînd sosea cătră birt, el vedea în ocol doi feciori tăind lemne cu firezul şi-i asemăna cu fraţii lui; dar de ei nu se putea ţinea pînă nu ajunge oblu acolo.

Cînd îi vede aşa, începe a plînge, că-i era ruşine de ei şi socoteşte:

— Ce-au făcut fraţii mei? omorît-au pe oarecine, ori furat-au de-s prinşi aici şi-s aşa în doagă rea?!

— Măi fraţilor mei – întreabă el, cum focarea voastră aţi ajuns în starea asta?

— Da, ajuns-am destul de rău, frate, că iată ne jucarăm cărţi cu nişte civili şi ne duseră tot ce am avut; deasupra ne băgară şi în datorii.

El îndată le plăteşte datoria, scoase caii şi hainele şi le dă bani de drum.

— Păsaţi, voi, fraţii mei, către casă, zice – că eu mă duc după pasăre.

El îi lasă gătindu-se acolo, ca să vină către casă oameni împăcaţi şi se duse. Ei iară se pun la cărţi pînă au pierdut tot şi cai şi haine şi ajunseră cum au fost, la firez.

El s-a luat şi s-a dus pînă în ţara zmeiască.

Dacă s-a dus în ţara zmeiască, şi-a lovit calul în cap şi l-a omorît. Se duce apoi la fîntîna zmeilor.

Acolo se întîlneşte cu o fată şi fata-i dă bineţe.

— Noroc, om bun, de pe cea lume pe asta. Da ce te poartă păcatele de pe cea lume pe asta, ori să te omoare ăsta cîine de zmeu?

— Care zmeu să mă omoare?

— Omorî-te-a stăpînul meu, împăratul zmeilor, că se teme că-i fura pasărea, care cîntă frumos, de s-ar potrivi într-o biserică.

— Hm! socoteşte feciorul, eu vorbesc cu oarecine! şi începe a ispiti pe fată.

— Fată, zice, în ce locu-i pasărea aceea şi cine o păzeşte?

— Pasărea-i în poiană, în cuşcă şi o păzeşte calul stăpînului, care ştie vorbi ca oamenii şi-i iute ca gîndul, cît nime nu o poate fura.

— Auzi, fată, zise feciorul, eu pe tine bine te-oi răsplăti dacă-i cîştiga de la stăpînul tău, de unde are el calul acela. Ci caută că ţi-a mîna o palmă, de-i sta să mori; dar îl întreabă a doua oară, că ţi-a spune şi dacă ţi-a spune, vină şi-mi fă mie de ştire.

Merge fata şi întreabă pe stăpînul său, şi-i mînă zmeul o palmă de odată pică jos.

Se scoală fata şi iară întreabă.

— Calul meu, fată, zise zmeul, e de la Ciuma lumii din marginea lumii şi am slujit trei ani pentru el jucîndu-mă cu moartea. Că pe lîngă casa ei este un gard cu parii despicaţi; în tot parul cap de om, numa în cel de lîngă stîlp nu este, că a fost să fie al meu dar am fost harnic s-o slujesc. Şi acela strigă zi şi noapte: cap de om, babă, că de nu, îl pun al tău.

Vine fata şi spune ce-a auzit de la zmeu.

S-a luat feciorul pînă la Ciuma lumii din marginea lumii.

— Noroc bun, maica mea şi draga mea.

— Sănătate, feciorul meu; da nu ti-i băga de slugă?

— Ba băga, că de-ala rînd umblu.

Se bagă de slugă şi-i dă baba o iapă.

— Noa! fătul meu, zice baba, lasă numa tot după ea pe unde te-a duce şi seara să mi-o dai în seamă.

Se suie el în spatele iepii şi-l duce iapa pînă în Cîmpul cu somn. Acolo cum îi ia căpăstrul din cap, şi pică el jos şi se uită a dormi ca morţii.

Se scoală pe la ujina cea mică… iapa nicăieri…

Bătutu-m-a focarea mea, zice, că nu ştiu unde-i iapa babii…

Atunci îşi aduce aminte de vorbele ortacilor lui din codru şi pîrjoleşte peana cea de sarcă.

Sărcii îi merge mirosul şi ţop lîngă el.

— Cum e, domnul meu şi dragul meu?

— Nu-i bine că a pierit iapa babii.

— Las-o lupilor s-o mînce, nu te supăra; haida după mine, că îndată o aflăm.

Se iau şi se duc pînă la o răchită putredă.

— Noa, zice, aici-i iapa. Eu mă sui să o scot; tu stăi aici şi cînd îi vedea că pică doi viermi, aruncă căpestrele pe ei şi strigă:

— Ţi! iapa babii, mînce-te lupii, că-i vremea să mergi acasă cu un mînz alăturea.

Se suie sarca în răchită şi ţop, ţop cu clonţul. Odată şi pică doi viermi.

El şi aruncă căpestrele peste ei şi strigă:

— Ţo! iapa babii, mînce-te lupii, că-i vremea să mergi acasă cu un mînz alăturea.

O dată acasă, o bagă în poiată şi o ceselă, apoi se bagă şi el în casă.

— Adus-o-ai?

— Adus.

— Haida, feciorul meu, şi mîncă şi bea.

Îi dă baba colac de nouă ani şi vin de nouă ani.

El cum bea, cum se îmbată şi adormi acolo, cum l-ai bate în cap.

Merge baba în poiată cu un zbici de foc, apoi ţop la iapă şi ţop…

— Da nu te-ai putut ascunde să nu te afle?

— Lasă-mă, baba mea, zice iapa, nu mă bate, că dacă dumneata eşti un drac, elu-i doi; dar lasă că mîine m-oi ascunde

mai bine.

Dimineaţa iară se suie el în spatele iepii şi o duce pînă în Cîmpul cu somn.

Acolo îi ia căpăstru şi cum i-l ia, se uită a dormi şi nu se trezeşte pînă la ujina cea mică.

Atunci se trezeşte şi-şi aprinde pipa cu părul cel de şoarece.

Şoarecelui îi şi pute şi haide pînă la el.

— Cum e, domnul meu şi dragul meu?

— Nu-i bine, zice, că am pierdut iapa babii şi dacă mă duc fără ea, îmi pune capu-n par.

— Las-o lupilor s-o mînce, nu te supăra; hai după mine, că odată o aflăm.

Se iau şi se duc pînă la un furnicar.

— No! zice, eu mă duc să o scot; tu stai aici şi cînd vei vedea trei furnici, dă cu căpestrele peste ele şi strigă:

— Ţo! iapa babii, mînce-te lupii! că-i vremea să mergi cu doi mînzi alăturea.

Se suie pe ea şi o duce acasă, o cesală, apoi se bagă în casă.

— Bună slugă; numai unul am avut aşa!

Îi dă de mîncat şi de beut: colac de nouă ani şi vin de nouă ani şi-l îmbată.

Iese baba afară cu un zbici de foc şi începe a îmblăti la iapă.

— Da ce ţi-am spus? da nu te ştii ascunde, să nu te afle?…

— Lasă-mă, baba mea, zice iapa, că de eşti dumneata un drac, elu-i trei, dar lasă că mîne vin acasă, apoi mi-i ascunde cum îi vrea.

Dimineaţa iară se suie pe iapă şi o duce în Cîmpul cu somn. Îi ia căpăstrul şi cum îl ia se uită a dormi.

Iapa vine acasă şi baba odată a făcut din ea patru gheme de canuri şi le-a pus sub vică. Se pune apoi pe vică şi începe a toarce.

Se scoală feciorul la ujina cea mică şi se uită în lături, iapa nicăiri. Îşi aprinde pipa cu părul cel de vulpe şi haida vulpea pînă la el.

— Cum e, domnul meu şi dragul meu?

— Nu-i bine, fărtată, că am pierdut iapa babei.

— Las-o lupilor, s-o mînce, nu te supăra, că ştiu eu unde-i; dar spune-mi întîi dacă are baba cîini?

— Nu are.

— Da găini?

— Are trei sute şi un cocoş, pe care nu l-ar da pentru toată lumea asta.

— Noa! zice, hai după mine, apoi stai acolo de cea lăture de casă, la fereastră.

Eu voi omorî la găini pînă voi omorî jumătate, apoi m-oi da la cocoş. Tu cînd îi vedea că baba iese afară, mergi în casă, ridici vica de pe canuri şi strigă:

— Ţo! iapa babei, mînce-te lupii, că-i vremea să mergi cu trei mînzi alăturea.

Se duc pînă acasă.

Vulpea se dă la găini şi începe a le face pomelnicul.

Baba tot hîşeia, de pe vică nu se scula pînă n-a omorît vulpea jumătate din ele şi s-a dat la cocoş.

Atunci s-a sculat şi iese afară.

Cum iese, feciorul se duce în casă, ridică vica şi prinde a striga:

— Ţo! iapa babii, mînce-te lupii, că-i vremea să mergi cu trei mînzi alăturea.

O duce în poiată, îi dă ovăz, o cesală şi se bagă în casă.

— Slugă bun, zice baba, mă slujeşti omeneşte.

Îi dă apoi colac de nouă ani şi vin de nouă ani.

Feciorul mîncă, bea vinul, se îmbată şi se uită a dormi.

Pînă se trezeşte el, baba iese în poiată, scoate inimile şi din iapă şi din cei cinci mînzi şi le legă în acela care era cu trei picioare. Pe acesta îl unge tot cu bălegar şi-l ascunde într-un coşteiu după uşă. Se dă apoi la ceilalţi şi-i cesală, de te vedeai în părul lor ca în cătătoare.

— Dacă se trezeşte sluga, zice baba, pasă, fătul meu, în poiată şi-ţi alege un cal care-i vrea.

Se duce în poiată să-şi aleagă calul şi se duce de-a dreptul la cei frumoşi.

— Măi, zice atunci mînzul cel cu trei picioare, să nu-ţi alegi dintre aceia, că a luat baba inimile din ei, din toţi şi le-a băgat în mine. Dară alege-mă tu pe mine, că bine ştiu eu gîndul tău.

Îl alege pe el şi zice mînzul:

— Cată de nu lăsa să pună baba nici degetul pe mine, că dacă îl pune, scoate inimile şi-apoi draci de mine şi de tine.

Bine nu-şi gată cu vorba, vine baba şi-l întreabă că alesu-şi-a acuma?

— Ales, zice feciorul, pe pîntecosul ăsta.

— O! puiul meu, zice baba, nici de ruşine nu ţi l-aş da, că m-ai slujit cu cinste şi omenie.

— Apoi, maica mea şi draga mea, nici eu nu-s oarecare fecior ales şi nu vreau să mă bată în cap nimenea pentru el, unde l-ar vedea aşa frumos.

— Lasă-mă cel puţin, să şterg gunoiul acela de pe el şi hai înluntru să-ţi dau barem sărsamuri deoarece samă.

— Ba nu, maica mea, de acum nici să pui degetul pe el; apoi sărsamuri alese tocmai că nu-mi trebuie, că cum să pun eu... Dar dacă vrei dumneata să mă cinsteşti cu oarece, cinsteşte-mă cu aceea, că-mi frige doi purcei la drum.

Îi frige baba doi purcei şi-i pune în mîneca buhaiului. El se duce în casă şi aduce uneltele cele gunoite şi le pune pe mînz.

— Cînd vom trece pe lîngă ei, aruncă-le purceii, să nu ne mînce, dă apoi scăpăm noi mai departe, zice mînzul.

A făcut aşa şi pînă au mîncat balaurii purceii ei au sărit o săritură bună.

— Noa, zice mînzul, scoboară-te jos.

S-a scoborît jos, mînzul s-a scuturat şi s-a făcut un cal mai altfel decît ceilalţi ai babei.

— Cum să mergem acum, stăpîne, ca vîntul ori ca gîndul?

— Ca gîndul.

Odată a şi mînat cu el pînă în poiată la împăratul zmeilor.

— Prinde de cuşcă, zice calul, şi te ţine bine, ca să se rupă dintr-odată.

Prinde de cuşcă şi îndată se rup două lanţuri. Cuşca era legată cu trei.

Atunci rînchează calul zmeului, cît cerul şi pămîntul s-a cutremurat. Zmeul strigă din casă:

— Ţo! cal de călăreţ mînce-ţi cioarele picioarele şi corbii scoată-ţi ochii, n-ai ce bea şi ce mînca la casa mea?

— Am de toate, dar duce feciorul împăratului pasărea noastră, care cîntă frumos.

— Lasă, duc-o, mă-sa-l mînce, că beau o cupă de vin şi mînc un colac de pită şi-l ajung într-o clipită.

Feciorul mai prinde o dată şi rupe şi al treilea lanţ.

— Ajunge-i zău, tu, pe maică-ta, zice calul zmeului, că-i sub el frate-meu cel mai mic şi mai voinic, cu trei picioare, cu şapte inimi şi aşa păşeşte, că toată lumea o prăbuşeşte.

Zmeul nici bea nici mîncă, ci se suie mînios pe cal cu un zbici

de foc şi cu pinteni de foc. Arde-o apoi după el.

Atunci îşi rînchează calul zmeului către frate-său:

— Aşteaptă-mă, frate-meu, că te ajunge zbici pe zbici, pinten pe pinten, din rînză pînă în rînză.

— Eu pe tine atunci te-oi aştepta, răspunde frate-său, dacă tu-i zbura pînă la nori şi cînd ti-i lăsa în jos, ti-i lăsa pe spate cu el.

Îndată a zburat calul zmeului cu zmeul pînă la nori şi cînd s-a lăsat în jos, s-a lăsat pe spate cu el şi odată l-a făcut praf şi cenuşă.

Nici atunci nu l-a aşteptat.

— Pasă, zice, la poiata stăpînului tău şi bea şi mănîncă pînă-i trăi, că noi ne ducem.

S-au dus pînă la Birtul roşu.

La Birtul roşu iară vede pe fraţii lui tăind lemne cu firezul şi-i era ruşine de ei.

— Bată-vă focarea voastră, le zice, da nici acum n-aţi mers acasă?

— Nu, căci am socotit să mai întoarcem din banii aceia şi-am pierdut tot.

El iară le scoate caii şi hainele şi s-a luat cu ei cu tot cătră casă.

Şi s-au dus, dus, multă lume-împărăţie, că înainte din poveste, multă şi frumoasă este. Cine-a ascultat bine-a-nvăţat; cine a dormit, bine-a hodinit.

S-au dus pînă la o apă afundă, cum ar fi, pun pildă, un ochi de mare.

Dar el numa se legăna pe calul lui, pînă cînd fraţii abia se puteau ţine în urmă.

Fraţii îşi fac socoteala ei între ei să-l omoare, căci, zic ei, ăsta ne-a scoate hula unde-am fost şi ce-am păţit.

— Bine zici, tu frate, zice celălalt şi îndată strigă către frate-său:

— Hai, frate şi fărtate, aşteaptă-ne, să ne aprindem pipele.

Îi aşteaptă şi se coboară jos.

— Aprindemu-le dară, zice, că şi eu aş dohăni?

Atunci unul s-a şi întors pe dinapoia lui şi-i taie capul cu paloşul. Dar nu a nimerit să-l taie în vig, ci se mai ţinea oleacă în piele şi l-a aruncat în apă.

Dacă l-au aruncat în apă, au luat pasărea, au legat calul de

caii lor şi haida pînă acasă.

— Noa! tată, aici-i pasărea.

— Feciori sînteţi, zice împăratul, dar n-aţi văzut pe fratele vostru cel mai mic, că şi el s-a dus după pasăre?

— Lasă-l, tată, pe blăstămatul ăla; el să o aducă cînd abia am putut-o aduce noi?!

— Bine-i! A pus împăratul pasărea în biserică şi n-a cîntat nimic. Calul l-a băgat în poiată şi nimeni nu se putea apropia de el nici să-l grijească, nici să-l curăţească, ci numai pe fereastră ce-i da de mîncat şi de băut.

Feciorii trăiesc lumea lor şi de la o vreme îşi şi uitaseră de frate; dar fapta rea cu greu o poate îngropa omul.

Odată, cînd au fost apele mari, l-au aruncat pe cela apa undeva la margine şi nu ştiu cum rătăceşte pe-acolo şoarecele pe care l-a adăpat şi se dă la văietate:

— Dragul meu, gazda mea, că tu eşti mort; dar ce-a fi, cum te-aş învia? Se ia şi se duce bietul şoarece pe codru tot chiţcăind. Dacă se duce pe codru, întîlneşte o şerpoaie cu o buruiană în gură.

— Noroc bun, şerpoaie.

— Sănătate bună, şoarece.

— Da ce duci în gură, surată?

— Duc o buruiană care-i bună să învii pe cel mort.

— Dă-mi şi mie o sfărîmă, că a murit tata şi l-aş învia.

— Ba nu, zice ea, că nu ţi-oi da, că de şepte ani tot umblu după ea.

— Dă-mi numai o sfărîmă, fată.

Atunci se şi întoarce şoarecele şi o muşcă de coadă. Cum o muşcă, şerpoaia lasă buruiana. Şoarecele o apucă şi haida cu ea într-un muşuroi.

— Pasă tu acuma, zice şoarecele, şi-ţi adă alta, că tu ştii unde cresc astea.

Se ia şoarecele şi se duce pînă la stăpînul său.

— Ce-a fi, cum l-oi unge, se văietă el iară, că-i capul într-o lăture!? Atunci vine un om pe acolo şi începe omul a bumbăra:

— Iată măi, cum l-a omorît, săracu de el; oare ce vină a avut? Suceşte capul la loc şi-l lasă acolo.

Şoarecele îl unge cu buruiana şi-l învie de trei ori mai frumos de cum a fost.

— De mult dormi, stăpînul meu, zice şoarecele.

— De mult zău, şi aş fi dormit pînă la capătul lumii, de n-ai fi fost tu. Dar acum ce bunătate să fac cu tine? omorî-te-oi? lăsa-te-oi? ce să fac?

— Fă ce-i vrea, stăpînul meu – că-s în voia ta. Fă-mi rău dacă ţi-am făcut rău.

— Ba nu, zău, că nu ţi-oi face, ci hai tu în straiţă la mine, că te duc la tată-meu, la grînării umflate şi la clise spînzurate, apoi mori în bine.

S-a luat şi s-a dus pînă în oraşul unde şedea tată-său. Dacă a ajuns în oraş, şi-a cumpărat o căciulă cu pană de tîrg, cioareci de bumbac, un pălţăuaş de trestie, cu un cuvînt s-a gătat ca un slugă, ca tată-său să nu-l cunoască şi s-a dus la tată-său.

— Noroc bun, înălţate împărate.

— Să ai noroc, fătul meu; cum a fi, nu ti-i băga de slugă?

— Ba băga, că de aesta rînd umblu şi am auzit că înălţatului împărat îi trebuie slugă la un cal.

— Trebuie-mi de bună seamă, dar iată: eu îţi spun adevărul, calul meu trei slugi a omorît pînă acum; aşa te bagă, dacă nu ţi-e dragă viaţa…

— Cu o moarte, toţi datori sîntem, zice feciorul.

— Pasă dară în poiată.

S-a dus în poiată şi calul îndată începe a rîncheza de bucurie, căci a cunoscut în el pe stăpînul său.

Prinde a-l hrăni şi a-l cesela; gunoiul a fost sub cal pînă-n pîntece. Odată se duce împăratul, să vadă ce face şi-l vede şezînd şi dohănind sub pîntecele calului.

— Înălţate împărate, zice atunci sluga, m-aş ruga să mă laşi mîine la biserică.

— Lăsa-te-oi, după ce ţi-i găta lucrul.

În ziua următoare se duce la biserică şi cum s-a băgat în biserică, pasărea a şi început a cînta; şi aşa cînta de cu jele, că nici popa nu putea să slujească, nici poporul să asculte la alta, decît la cîntecul pasării.

În cealaltă duminică iară s-a dus şi pasărea iară a cîntat; cum ieşea el însă afară, pasărea şi înceta cu cîntatul.

— Asta numa trebuie să cînte de oarecine, zise împăratul, şi a dat poruncă, că mîine toţi oamenii să vină la biserică şi să se bage unul cîte unul, ca să vadă de cine cîntă pasărea.

Cum e mîne vin oamenii toţi cu toţii şi se bagă tot unul cîte unul în biserică; dar sluga se fîştică pe lîngă un om şi nu s-a

putut socoti, de care cîntă.

Cînd e a treia zi, pune împăratul doi feciori pe lîngă uşă şi nu lasă numai tot unul cîte unul odată. Vine rîndul la slugă şi cum se bagă pe uşă, şi începe pasărea a cînta.

— Acesta-i, zic feciorii, de sluga împăratului cîntă.

Împărarul îndată îl cheamă la el şi-i zice:

— Fătul meu, spune-mi de ce cîntă pasărea aceea de tine, că de nu-mi spui, îţi iau capul.

— Hei! cîntă zău, tată, zise sluga, că-mi eşti tată, nu-mi eşti stăpîn; cîntă că eu am adus-o şi-i a mea şi pasărea şi calul. Cheamă numa nainte pe fraţii mei, să le spun eu şi lor şi dumneatale pînă unde am mers după pasăre.

Împăratul tot a încrestat şi îndată îi înfăţişează pe toţi trei, şi-şi spune el faptele lui.

— Cînd m-am dus după pasăre, zice, nu-i aşa, fraţilor mei, că v-am aflat pe voi la Birtul roşu tăind lemne cu firezul, cu hainele şi caii zălog? V-am răsplătit şi v-am dat bani de drum ca să veniţi acasă. Voi iară v-aţi pus la cărţi pînă aţi suflat toţi bănişorii, astfel că atunci cînd am venit înapoi, iară v-am aflat ca mai nainte şi iară v-am răsplătit. Ne-am luat apoi, nu-i aşa, fraţilor mei? şi am venit laolaltă pînă la ochiul cel de mare. Acolo voi mi-aţi luat capul şi m-aţi aruncat în apă.

Împăratul îndată le-a luat capul amîndurora, iară pe cel mai mic l-a pus de împărat în locul său şi, de n-a murit, şi astăzi trăieşte şi împărăţeşte.

PROFU IANCU

A fost ce-a fost.

A fost odată un împărat mare şi vestit, pe vremea cînd zmeii furase semnele de pe cer: luna şi stelele; şi împăratul acela a trimis carte pe lume şi ţară, că cine s-ar afla să aducă semnele îndărăt, i-ar da fata de muiere şi jumătate împărăţia de zestre.

Dacă a trimis el carte, lui om nu i s-a aflat în şapte ani, pînă au venit doi fraţi, Profu Iancu şi Lie.

Aceştia s-au aflat să aducă semnele înapoi şi s-au dus la împărat.

— Noroc bun!

— Noroc, da ce cotaţi, ce cîştigaţi?

— Cătăm şi cîştigăm aceea, înălţate împărate, că Măria-ta ai trimis carte în lume şi ţară, că cine s-ar afla să aducă semnele de la zmei, i-ai da fata de muiere şi jumătate împărăţia de zestre, şi noi am venit să ne prindem de lucrul acela.

— Dacă vi-ţi prinde, vorba ce mi-am dat, nu o minţesc: vă dau fata de muiere şi jumătate împărăţia de zestre.

— Noi ne prindem, numa ne dă doi cai buni, două paloşe, un buzdugan de 99 de măji şi 99 de căuaci.

Le-a dat şi s-au luat la drum şi s-au dus pînă în ţara zmeiască în „Munţii năpustiţi” şi-n „Codru pustelnic”.

În drumul lor ei aveau să treacă peste un pod şi dacă au ajuns la podul acela, şi-au legat caii sub el; ei se suie pe pod şi se culcă.

Lie, cum se culcă, se uită a dormi ca bătut în cap; celălalt n-apucă să aţipească bine, şi aude zburînd pe deasupra capului un buzdugan.

Se scoală, se ia după buzdugan şi ajungîndu-l din fugă, rupe din el de-o palmă şi-l aruncă înapoi, de trei mile de pămînt îndărătul zmeului.

Zmeul vede buzduganul şi se ia după el şi abia-l ajunge în trei zile.

— Alelei! zice, cine-mi întoarce lucrul meu? care l-am lucrat eu acuma, că de cînd mama m-a făcut, ăla om nu l-am văzut, care să-mi întoarcă lucrul meu! Poate cel cîne de Profu Iancu de-a fi pe aici! Dar ştiu că cioarele, să-i mînce picioarele, corbii să-i scoată ochii, nu-l poartă pe aici, căci cînd am fost eu fecior de-nsurare, mă-sa atunci l-a avut în stare; doară n-a venit p-aici de

prunc mic!

— Aci-s, aci! zice Profu Iancu.

— Hai dară jos, că-n mîini te sfarm, în vînt te-arunc.

— Cîinele care bate, nu muşcă, răspunde Profu Iancu.

— Haida jos şi: da-ţi-i pe luptate, ori da-ţi-i pe puşcate, ori da-ţi-i pe paloşe?

— Da-m-oi pe luptate.

Se duce Profu Iancu jos, se prinde cu zmeul pe luptă şi dintr-odată aruncă zmeul pe bietul Profu Iancu pînă în genunchi în pămîntul uscat.

Se smulge Profu Iancu cum se smulge şi aruncă pe zmeu pînă în brîu şi îndată scoţînd paloşul îi ia capul.

Atunci se duce la cal, ia capul şi de la el şi caută dinapoi într-o straiţă, ce spînzura de şaua şi află în ea stelele.

Îndată le sloboade pe cer şi iată... acolo-s şi acuma.

Merge şi nu bine şede pe pod, vede alt buzdugan zburînd tot mai înfocat.

Se duce şi după ăla, rupe din el de-o palmă şi-l aruncă înapoia zmeului de patru mile de pămînt.

Zmeul se ia după buzdugan şi abia-l ajunge în trei zile cu căciula în mînă tot spume la gură, decum a fugit de amărît.

— Alelei! zice, cine-mi întoarce înapoi lucrul, care l-am lucrat eu acuma; că de cînd m-a făcut mama, n-am văzut ăla om, care să-mi întoarcă lucrul meu?! Poate, cel cîne de Profu Iancu, de-a fi pe aici. Dar ştiu, că cioarele, să-i mînce picioarele, corbii, să-i scoată ochii, nu-l poartă pe-aici. Cînd am fost eu fecior de-nsurare, mă-sa numa atunci l-a avut pe el; doară n-a venit de prunc aşa mic, că numa ieri şi astăzi este de-atunci!

— Aci-s, aci, zise Profu Iancu.

— Haida jos de-acolo şi: da-ţi-i pe luptate, ori da-ţi-i pe puşcate, ori da-ţi-i pe paloşe?

— Da-m-oi pe luptate.

Se dau pe luptate şi dintr-o dată aruncă zmeul pe Profu Iancu pînă în brîu în pămîntul uscat.

Se smulge Profu Iancu cum se smulge şi-l aruncă pe zmeu pînă subsori şi cu o lovitură-i ia capul.

Atunci se duce la cal, ia capul şi de la cal şi află în straiţa ce spînzura de şaua, toţi luceferii.

Îndată-i sloboade pe cer şi iată... acolo-s şi acuma.

Iară merge pe pod şi nu dă bine a hodini, pînă şi vede alt

buzdugan, al treilea.

Merge şi-l ajunge şi pe ăsta cu fuga, rupe din el de-o palmă şi-l aruncă înapoia zmeului de şapte mile de pămînt.

— Alelei! zice zmeul, cine întoarce lucrul care l-am lucrat eu acuma; că de cînd mama m-a făcut, n-am văzut ăla om, care să-mi întoarcă lucrul meu...?! Poate, cel cîne de Profu Iancu de n-a fi pe-aici. Dar ştiu că ciorile, să-i mănînce picioarele, corbii, să-i scoată ochii, nu-l poartă pe-aici. Cînd am fost eu fecior de însurare, el atunci se învăţa a umbla; doară n-a venit de prunc aşa mic?!

— Aci-s, aci! zice Profu Iancu.

— Haida jos de-acolo şi: ti-i da pe luptate, ori da-ti-i pe puşcate, ori da-ti-i pe paloşe?

— Da-m-oi pe luptate.

Se dau pe luptate şi se tot luptesc trei zile şi trei nopţi şi nu se pot birui.

— Ce-a fi, Profu Iancu, zice zmeul, cum ne-om bate şi cum ne-om omorî?!

— Aşa, că ne-om face două pietri de moară, apoi tu ti-i sui în cela vîrf de munte, eu m-oi sui în ăsta şi-om veni tot bătîndu-ne. Din a căruia piatră s-a sparge un dărab, la ăla i-a lua celălalt capul.

Se tot bat aşa trei zile şi trei nopţi şi nu se pot birui.

— Ce-o fi, Profu Iancu, întreabă zmeul, cum ne-om bate şi cum ne-om omorî?

— Aşa, că ne-om face două focuri mari, unul din atîtea lemne ca celălalt. La care para a fi mai mică, la ăla i-a lua celălalt capul.

Îşi fac două focuri mari, cît ar fi din douăsprezece (care) singuri unul, şi aşa arde unul ca celălalt nici mai mare nici mai mic trei zile şi trei nopţi.

Într-aceea se abate pe acolo un corb şi începe a croncăni: carrne, carrne...

— Corbule, corbule, zice atunci feciorul lui Făşi Babă, fă-ţi peana corlogi şi te aruncă în tăul cela şi te scutură pe focul lui Profu Iancu, să-i fie para mai mică, să-ţi fac trei măji de carne din el şi din calul lui.

— Corbule, corbule, zice Profu Iancu la rîndul lui, fă-ţi peana corlogi şi te aruncă în tăul cela şi te scutură pe focul feciorului lui Făşi Babă, că-ţi fac trei măji de carne din el şi din calul lui,

cum îţi mai fac şase din fraţii lui.

Atunci corbul se şi aruncă în tău unde a fost mocirla mai groasă, se scutură pe focul zmeului şi făcîndu-i-se para mai mică, Profu Iancu-i şi taie capul.

Calul şi l-a lăsat lui, că a fost năzdrăvan.

Prinde apoi a căuta prin straiţă şi află luna şi steaua de lîngă ea şi le sloboade pe cer.

Lie din ce s-a pus pe pod, nu şi-a mai deschis ochii nici n-a ştiut nimic din cele ce s-au întîmplat pînă nu merse frate-său să-l trezească.

— Scoală, frate! zice Profu Iancu şi haida.

Se aruncă în spatele cailor şi se duc pînă la Făşi-Babă acasă.

Făşi-Babă era mama zmeilor.

Dacă au ajuns acolo, Profu Iancu se face muscă şi se pune pe grindă, să asculte ce-şi vorbesc nevestele zmeilor şi baba.

— Ei! zice nevasta feciorului celui mai mare, să ştiu că a fi omorît pe bărbatul meu Profu Iancu, m-aş face dinaintea lui lîngă drum o fîntînă cu apă bună. Cînd ar trece pe lîngă mine, n-ar putea trece să nu beie şi cînd s-ar apleca, l-aş înghiţi!

Zice atunci cea mijlocie:

— Să ştiu că a omorît pe bărbatul meu, Profu Iancu, m-aş face lîngă marginea de drum un pom frumos cu poame coapte, cu umbră bună. Cînd ar trece pe lîngă mine, n-ar putea trece să nu hodinească şi cum s-ar pune jos, m-aş lăsa pe el şi l-aş omorî.

Zice cea mai mică:

— Să ştiu că Profu Iancu a omorît pe bărbatul meu, m-aş face un rug peste drum, lung din o margine de lume pînă în cealaltă. Cînd ar trece peste mine, odată l-aş mînca.

Zice Făşi-Babă atunci:

— Să ştiu că ar fi omorît pe feciorii mei Profu Iancu, m-aş face un gard înalt pînă în vînătăile cerului şi lung din o margine de lume pînă în cealaltă, cu poarta prin mijlocul drumului. Cînd ar veni, n-ar avea pe unde trece numa pe poartă şi cum ar trece, l-aş înghiţi.

Dacă a auzit el vorbele acestea, a ieşit afară şi s-a făcut om, s-au aruncat în spatele cailor şi… ie-te! Ei s-au dus pe un drum, ele au apucat pe altul şi s-au făcut ceea ce au zis că s-or face.

Lie, din toate ce se petreceau în preajma lui, nu culegea nici un grăunte şi cînd au ajuns lîngă fîntînă, el numai că a bea şi a

bea.

— Da sete-ţi-i tare? întrebă frate-său.

— Sete, zău, mi-e.

— Hai, dară, că şi eu voi bea, numa scoate nainte paloşul din teacă şi cînd voi da eu, dă şi tu.

Scot paloşele şi prinde Profu Iancu a da şi dă şi Lie, şi se făcu tău de sînge pînă în chişiţele cailor.

— Cu una am gătat, cugetă Profu Iancu şi se duc înainte pînă la pomul de lîngă drum.

— Doamne, Doamne, zice Lie, cald îmi mai poate fi! Hai să hodinim o lecuţă că nu mă pot duce de cald.

— D-apoi haida cu mine că şi eu oi hodini, numa scoate mai înainte paloşul din teacă şi cînd voi da eu, dă şi tu.

Scot paloşele şi prind a da în pom pînă îl fac tot fleci şi fac şi acolo tău de sînge pînă în chişiţele cailor.

Se iau apoi mai departe şi se duc pînă ajung la rug. Cum ajung, Lie prinde a se mira şi zice:

— Doamne, Doamne, mîndru rug! de cînd sînt pe lume, n-am văzut aşa rug!

— Scoboară-te jos de pe cal, zice Profu Iancu şi cînd voi da eu, dă şi tu, c-aici-i lucru, frate.

Se scoboară jos şi fac şi acolo tău de sînge pînă în chişiţele cailor. „De-asta m-am mîntuit, cugetă Profu Iancu, dar ce-a fi cu Baba!”

Gardul se ridica grozav de înalt înaintea lor, pînă în vînătăile cerului, de lung; din o margine de lume pînă în cealaltă.

Se iau drept cătră gard şi se duc aşa cît ar fi o milă de pămînt.

Dacă au mers cam la o milă de pămînt, pierde pe Lie de lîngă el şi nu-l mai vede nicăieri.

— Ce să fac eu acuma, se întreabă Profu Iancu, unde-oi merge, că nici am frate, nici am tată… ştii, că pier?!

Grăind aşa, îşi trage calul la marginea drumului şi-i zice:

— Murgule, voinicule! fă-te tu os mort, că de-a fi să am zile te aflu aci; de n-oi avea, mor mîngîiat, că n-ai ajuns batjocura nimănui.

Se face calul os mort; el se duce la poartă şi dă să treacă. Baba îndată îl înghiţi şi merge acasă. Dacă merge acasă, apucă a se tîngui şi zice:

— Da nu m-a bătut pe mine focul meu? feciorii mi-s morţi,

nurorile mi-s moarte şi eu înghiţii şi pe Profu Iancu, nu era mai bine să-l fi lăsat, să am cu cine vorbi? încalţe el să nu fie mort în mine, că l-aş scoate afară să am cu cine vorbi!

— Da că, zău, eu nu-s mort! zice Profu Iancu din pîntece de la ea.

— Nu eşti mort?

— Nu, ci şed aici ca un baron; că ce bea am; ce mînca am; ploaia şi frigul nu mă ajunge.

— D-apoi, tu, măi, zice baba, fi-mi-i mie de bărbat, dacă te-oi scoate afară?

— Fi da, că n-am nici eu frate, n-am pe nime.

Îndată îl şi scoase baba afară şi iată: baba-i cu bărbat, omul cu muiere.

Dar ea îl tot vedea, că nu tare se lipeşte de ea şi zice odată:

— Eu văz că nu ţi-s dragă ţie, Profu Iancu.

— Ba dragă-mi eşti, numa la dinţii aceia nu-mi prea placi. Că era tot dintele de-un scăiuş. Dar de mi-i lăsa să-ţi trag dinţii aceia afară, mi-i fi mai dragă.

— Că lăsa-te-oi numa să ştiu că ţi-o fi dragă.

— Lăsa-mi-i?

— Lăsa.

Se duce cu baba pînă la cei nouăzeci şi nouă de căuaci, să-i tragă dinţii.

— La foi! prunci, zice Profu Iancu, şi încălziţi buzduganul.

Se pun căuacii la foi şi suflă din 99 de foi pînă se încălzeşte buzduganul bine.

— Noa, babă, zice, pune-te pe spate şi cască gura.

Se pune baba pe spate şi cască gura.

— Aduceţi cleştele! strigă Profu Iancu.

Cînd a strigat el să aducă cleştele, căuacii aduc buzduganul şi îl foşnesc la babă în gură.

Odată se şi lăţeşte acolo şi s-a făcut din ea o căpiţă de oţel.

De atunci este oţel în lume.

S-a luat apoi el cu căuacii să meargă cătră casă şi cum merg, zice un căuaci către celălalt:

— Tare-i stăpînul ăsta al nostru; că nu poate fi mai tare decît el numai Holumbar de la răsărit, care te bagă în pămînt din cotare!

El a şi auzit.

— Care, ce ziserăţi? întrebă el.

— N-am zis nici unul nimica, ziseră ei, numa vorbim noi aşa.

— Spuneţi-mi ce-aţi zis, că de nu, aci vă omor pe toţi nouăzeci şi nouă.

— Da, zis-am aşa că nu poate fi mai tare decît tine numa Holumbar de la răsărit, care te bagă în pămînt din cotare.

El cum a auzit că este om mai tare şi mai viteaz decît el, a dat drumul căuacilor şi s-a luat la calul lui; l-a făcut cal cum a fost, apoi ie-te pînă la Holumbar, să se bată cu el.

Holumbar a fost gătat de mezăzat şi şedea înaintea casei, cînd vede pe Profu Iancu, care vine să se bată cu el.

El atunci întunecă din ochi cătră Profu Iancu şi îndată îl bagă în pămînt, de nu s-a mai văzut nici din el nici din cal numai capul.

— Noa! Profu Iancu zice, ai venit să te baţi cu mine? Nu te lăsa. Ieşi afară, dacă poţi.

— Nu pot, răspunse Profu Iancu, că eşti mai tare decît mine.

Holumbar atunci îi propune să se ortăcească cu el şi zice:

— Fi-vei tu frate de cruce cu mine, dacă te-oi scoate afară?

— Fi.

Îl scoate afară şi se duc în casă la jurâmînt de şerpe, cum fac voinicii; apoi se pun la beute şi la mîncate trei zile şi trei nopţi.

Cînd e de la o vreme, la trei zile, zice Holumbar:

— Atunci te-oi şti eu pe tine frate de cruce, cînd îi face tu ce n-am putut eu în doisprezece ani!

— Ce-o fi aceea? întrebă Profu Iancu.

— Să-mi aduci mie de soţie pe Mîndra lumii de pe Marea Roşie.

— Vedea-voi, ce-a fi îndată, şi se duce în poiată la cal.

— Ce-a fi, calul meu, întreabă, că mă mînă să-i aduc pe Mîndra lumii de pe Marea Roşie?

— Pasă în casă şi cere de la el firez, gilău, secure lată, patru scînduri şi cuie, apoi le pune şi haidem după ea.

Se bagă în casă şi cere de la el uneltele ce i le-a spus calul şi se duce pînă la Marea Roşie. Cînd se apropie către Marea Roşie zice calul:

— Tu te pune la ţărmure şi ciopleşte, că ea va veni să te întrebe ce faci. Tu zi că faci paturi de vîndut. Ea va întreba nu-i face şi ei unul? Tu zi-i că i-i face dacă a veni la ţărmure, să i-l măsuri. Ea va veni şi cînd s-a pune să-i măsuri te prinde cătră ea, că eu o voi lua în spate şi ne-om duce.

Se duce pînă la marginea mării şi prinde a ciopli; calul se face os mort.

Mîndra lumii era chiar în mijlocul mării într-un leagăn de flori, ţintuit tot cu scoici de mare şi cu mărgăritare: în leagăn s-a născut, în leagăn a crescut, apa o legăna.

De la o vreme vede pe Profu Iancu şi trage la ţărmure.

— Noroc bun, Profu Iancu.

— Sănătate şi noroc, Mîndra lumii.

— Da ce meştereşti?

— Fac paturi de vîndut.

— Nu mi-i face şi mie unul?

— Ba face, dacă ieşi la ţărmure, să ţi-l măsur, cît îţi trebuie de lung; că de-a fi mai lung, voi tăie din el, de-a fi mai scurt, l-oi adăuga.

Îndată vine ea şi se culcă în pat.

El o şi cuprinde cu pat cu tot şi în aceeaşi clipă se afla în spatele calului.

Cînd e la un loc, zice Mîndra lumii:

— Jură-te, Profu Iancu, pe dragostea mea, spune-mi verde şi adevărat, pe a cui seamă mă duci? că dacă mă duci pe seama ta, mă duc cu tine, dar dacă mă duci pe seama lui Holumbar… mai bine mor.

— Pe seama mea te duc, dacă-i avea lege şi credinţă.

Într-aceea ajunse la Holumbar şi i-o dete în mîini.

Holumbar socoteşte atunci:

— Cum de-a putut aduce el cu mintea lui pe asta, tot cu mintea lui m-a omorî şi pe mine; dar cum l-oi potopi?!…

El a avut trei fete şi îndată le-a făcut în trei iepe mînze şi vorbeşte cu ele, că l-a mîna în spatele lor să călărească dar ele să-l potopească.

Se întoarce apoi către Profu Iancu şi zice:

— Atunci te-oi şti eu pe tine de frate, dacă-i călări pe mînza mea cea mai mare şi-i veni înapoi cu ea.

— Îndat-oi şti ce-ţi spune, zice Profu Iancu, şi se duce în poiată la cal.

— Ce-a fi calul meu, îl întreabă, că mi-i silă să călăresc pe mînza lui cea mai mare?

— Numa o leagă de mine, că n-a fi nimică.

Se suie pe mînză şi leagă pe Şargu de capătul căpăstrului; o mînă apoi trei zile şi trei nopţi şi nu-l poate arunca. Căci cînd

umbla să-l arunce o muşca Şargu din barcan; cînd umbla să dea din dricul dinapoi, o prinde Şargu cu copitele.

La trei zile a venit acasă şi s-a băgat în poiată.

— Da venişi, frate-meu?

— Venii.

— Nu te-a aruncat?

— Nu.

— Acum te sui pe cealaltă, că vreau să le înveţi în şaua.

A călărit şi pe aceea trei zile şi trei nopţi şi nu l-a putut arunca, că o mîna Şargu din copite, de tot o făcea ciur.

— Venişi, frate-meu? întreabă Holumbar iară.

— Venii.

— Nu te-a aruncat?

— Nu.

— Acuma te sui pe cea mai tînără.

Se duce Profu Iancu în poiată la cal.

— Ce-a fi, calul meu, că mi-i silă să călăresc şi pe cea mică?

— Nu ştiu ce-a fi, dragul meu, stăpînul meu, că eu asta n-oi birui. Căci dacă mă legi de ea ne omoară pe amîndoi; dacă nu mă legi te omoară pe tine; dacă eu m-oi face os mort aci; că de-i avea zile, să ştii unde să mă afli; de nu-i avea, să pierim amîndoi deodată.

S-a suit pe mînză şi s-a dus şi l-a aruncat în Marea Roşie. Cum l-a aruncat, l-a şi înghiţit un peşte şi în peşte a aflat o straiţă de pînză.

— Da potopişi-l? zice Holumbar, cînd a venit mînza acasă.

— Potopii, că-l aruncai în Marea Roşie şi cum îl aruncai îl şi înghiţi un peşte.

Mîndra lumii a auzit şi dacă a auzit, ea numai de un gînd se frămînta, cum să-l poată mîntui?!

Ea avea o slujnică, care-i aduce în toată ziua apă din Marea Roşie, să se spele.

Într-o dimineaţă, cînd îi aduse slujnica apă, aduse şi un pui de peşte. Mîndra lumii vede puiul cel de peşte şi zice:

— Cum te-a duce slujnica în Marea Roşie, te du la biräul peştilor şi-i spune, să adune toţi peştii şi să poruncească peştelui care a înghiţit pe Profu Iancu, să-l sloboadă afară nevătămat, că de nu, m-oi duce la voi şi pe toţi v-oi omorî.

Trimite slujnica cu apa înapoi şi-i zice să n-o arunce oriunde pe drum, că o vede din fereastră şi vai de pielea ei.

Merge slujnica şi varsă apă în Marea Roşie şi aduce alta.

Puiul de peşte se duce de-a dreptul la birău.

— Hoi, bace birău!

— Ce-i, puiul meu?

— A zis Mîndra lumii să chemi toţi peştii şi să porunceşti peştelui care a înghiţit pe Profu Iancu să-l sloboadă afară, că de nu, vine şi ne omoară pe toţi.

Odată şi bucină biräul în patru cornuri de lume şi vin toţi peştii. Cînd a fost a treia zi, vine şi cel ce-a înghiţit pe Profu Iancu tot zdrîngălat pe pîntece de pietriş.

— Amu se vine? întrebă biräul şi-i trage patru bote bune.

— Lasă-mă, jupîne birău, zice peştele, nu mă bate, că am înghiţit un om şi abia-l pot purta de greu.

— Pasă şi-l ţipă la ţărmure; dar griji, să nu-l vătămi, că te trag în ţeapă.

Merge şi-l ţîpă afară şi se duce Profu Iancu la frate-său.

— Venit-ai, frate-meu?

— Venit.

— Noa! socoteşte Holumbar, acesta numa m-a potopi pe mine, că şi de acolo a venit!

Se întoarce apoi către Profu Iancu şi zice:

— Atunci îi fi tu frate cu dreptate către mine, dacă-i face ce-oi face eu!

— Ce-i face tu?

— Caută la mine.

Odată şi-a şi luat picioarele de prin genunchi şi le-a aruncat afară. Şi-a luat capul şi l-a aruncat afară, şi şi-a luat mîinile de prin umăr şi le-a aruncat afară.

— Doamne Dumnezeul meu, socoteşte Profu Iancu, dac-oi face eu aşa, ei n-oi învia pînă-i lumea!

N-a făcut.

Şi zice ciumurgoiul ăla:

— Da nici acuma n-ai făcut, ce-am făcut eu?

— Nu.

— No stăi, dară, să te mănînc.

Se ia după el să-l mănînce.

Profu Iancu cît a fost pe Marea Roşie în pîntecele peştelui şi-a strîns o straiţă de alune, cum înghiţea peştele şi ici şi colo cîte una pe lîngă cele margini, şi cînd ciumurgoiul se apropia de el: tot arunca cîte-o alună, mai în ăsta perete, mai în cela.

Ciumurgoiul se lua după zuruitul alunelor, că nu vedea.

Tot aşa l-a purtat trei zile şi trei nopţi.

Cînd a fost a treia zi, a crăpat ciumurgoiul de venin.

— Doamne, socoteşte atunci Profu Iancu, ce-a ţîpat ăla afară, fă-le stană de piatră! Îndată s-a făcut stană de piatră.

El atunci s-a dus în poiată la iepe şi le-a luat capul la toate; apoi s-a luat cu Mîndra lumii în spatele calului şi s-a dus pînă la împăratul, care l-a trimis după semnele cerului.

Cînd a fost băgîndu-se la împăratul pe poartă, şi Lie se băgă, deodată cu el.

— Alelei! frate dulce, zice Lie, mult te-am căutat şi tot nu te-am aflat. Dar tu cel puţin, dacă ai umblat, îţi aduci puicuţa ta; eu nici aceea nu mi-am aflat!

Se duc la împăratul.

— Da venit-aţi, feciorii mei? zice împăratul.

— Venit.

— Noa-zice-vorba care mi-am dat, nu o minţesc; haide Lie şi vă plăceţi cu fata, că frate-tău văd că s-a îngrijit de sine.

Se duce Lie şi să place cu fata şi le-a făcut împăratul o nuntă mare, că:

De-aici în Buda Veche
Mîţele mureau de sete.

Culeasă de Ioan Kovary în Betfia, Bihor.

DOR ŞI MALICA

Au fost odată doi boieri meşdieşi şi unul a avut un prunc, celălalt o fată. Pe prunc îl chema Dor, pe fată Malica – şi văzîndu-se pruncii şi astăzi şi mîine s-au luat încă de mici în dragoste şi aşa s-au plăcut, de nu a putut fi în lume dragoste ca a lor.

Tatăl fetei a simţit că feciorul boierului vecin vrea să ia pe fata lui de nevastă şi el n-a vrut odată cu capul s-o dea după el, bag seamă, pentru că a fost mai gazdă decît cela.

El cît ce a simţit a şi dat fata între călugăriţe şi dacă a dat-o între călugăriţe, la doi, la trei ani vin zmeii şi-o fură în ţara lor şi acolo o dau între călugăriţe.

Feciorul auzind că furară zmeii pe fată, şi-a gătat un cal, şi-a ales o slugă şi a zis:

— Tată, eu atît m-oi tot duce pînă o voi afla, că eu fără ea nu pot trăi.

Tatăl său la început a încercat să-i alunge din cap gîndul acesta, dar văzînd că nu izbuteşte, i-a pus două viei de galbeni de drumuri şi i-a poftit bună întoarcere.

Dor s-a luat apoi cu sluga şi s-a dus pînă la un loc. Cînd a ajuns la un loc, a zis cătră slugă:

— Stăi. Sluga îşi opreşte calul şi ascultă la stăpînul său ce i-a spune. Atunci feciorul îşi scoate paloşul din teacă şi a umblat să-l bage în sine.

— Ho, stăpîne! zise sluga, cum ţi-i face moarte, tînăr ca bujorul şi chiar înaintea mea?

— Lasă-mă, zice el, să mă junghiu, că nu pot merge mai departe de dorul ei.

— Cum să te las? răspunse sluga, mai bine-mi pune cruce aci pe locul acesta.

S-au luat înainte şi s-au dus pînă au ajuns în oraşul cu potop. În oraşul cu potop, pe lîngă alte lucruri minunate, cel mai minunat era că, atunci cînd asfinţea soarele, se lăsa un jolj negru ca de jelanie peste tot oraşul şi care străin ieşea de la această vreme din casă afară, pica în potop şi nu se oprea pînă în ţara zmeiască.

Dacă au ajuns ei în oraşul cu potop s-au băgat în capătul oraşului într-o casă şi acolo au aflat o babă.

— Bună seara, babă.

— Seara bună, oameni buni, şedeţi.
— Am şedea noi, dar ai ce să ne dai de cină?
— N-am, zice baba, că de unde mi-s muiere săracă, mă ajung cu o mîncare la zi.
— Pasă dară, na bani, zice Dor, şi ne adă două kile de carne să cinăm.
— Mergere-aş, dragii mei, dar căutaţi şi nu ieşiţi din casă afară, că aici e oraşul cu potop şi cum îţi ieşi, îţi pica în apă şi nu vă veţi opri pînă în ţara zmeiască.
Înţelegînd Dor că pe aici poate trece în ţara zmeiască, cînd a ieşit baba s-a luat afară şi mînă zbîc în apă.
Peste cîteva clipite, nici el nu ştie cum, s-a aflat în ţara zmeiască într-o chilie şi acolo a văzut o masă şi pe masă o lumină aprinsă, o carte deschisă.
Se pune la masă şi prinde a citi.
Cînd citea mai bine, vine un urs şi-i face semn cu laba să meargă după el.
Sluga o rumpe pe uşă afară, iară el trece cu ursul într-o altă chilie şi şi acolo află o lumină aprinsă, o masă şi o carte deschisă. Se pune la masă şi citeşte.
Cînd citea mai bine vin la el doisprezece zmei.
— După ce-ai venit aici? întreabă zmeii.
El dă din umeri, că nu ştia, ce să spună în pripă. Zmeii prind a-i face lege: unul, să-l spînzure; altul să-l mănînce de viu; altul să-l taie în bucăţele şi aşa mai departe. Atunci se află unul şi zice:
— Nu trebuie a face nimica cu el, numa trebuie jurat, că nu spune nimănui cum a ajuns şi ce a văzut pe-aice. Dor se jură, că nu va spune nimănui nimic din cîte a văzut şi căpătă slobozenia, să meargă unde-a vrea.
Atunci el apucă oraşul în lung şi-n lat pînă şi-a aflat sluga, şi după ce l-a aflat se bagă în capătul oraşului într-o căsuţă mai săracă.
În casă locuia o muiere văduvă.
— Bună ziua, nevastă.
— Sănătoşi, drumarii mei. Ce căutaţi, ce cîştigaţi?
— Căutăm şi cîştigăm o fată, ce o cheamă Malica, că aceea-i sufletul meu, zice Dor.
— He, he! În tare locu-i aceea, răspunde nevasta, între călugăriţe; dar doară vom putea face ceva că eu îi spăl şi-i

curăţesc şi am intrare cînd vreau.

— A mea a fi ea, cugetă Dor, şi începe a ispiti pe femeie.

— Şi oare cum aş putea s-o văd? întreabă, că pocneşte inima în mine pînă n-o voi vedea.

— Ştii ce, cum a fi bine? răspunde nevasta, vom umbla, să-ţi căutăm oarece haine de preot şi ti-i băga, cum ai vrea s-o spovedeşti, că într-altmintea nu poţi intra.

— Fă cum îi şti mai bine, numa fă iute, zice Dor.

Se duc amîndoi să-şi cumpere haine călugăreşti şi cum se duc se întîlnesc cu un moş.

— Bună ziua, moşule.

— Sănătos, feciorul meu; da vrei s-o duci pe Malica?

— Vrere-aş, că mă topesc de dorul ei.

— Nu-i putea, zice moşul, că nu eşti gata; dar hai să-ţi dau caii mei, că-s cu aripi şi-i scăpa, dacă-i mîna bine.

Se duce cu caii la nevastă acasă; se gată în haine călugăreşti în chip de popă şi se ia cu nevasta la mănăstire.

Cum s-au văzut unul pe altul, odată şi-au căzut în braţe şi s-au sărutat şi s-au plîns unul la altul.

— Alelei! soră dragă, zice Dor, multă ţară am străbătut şi mult amar de dor ţi-am dus. Dar să fi umblat de-o sută de ori p-atîta şi încă mi-ar părea puţin pentru bucuria că te văd.

— Lasă-ţi dragostile, zice nevasta, că nu-i vreme să vă drăgostiţi, ci-i vreme să vă gătiţi, c-or simţi zmeii şi vai de mine şi de voi.

Atunci încalecă amîndoi pe cai şi… arde-o.

Cum au simţit zmeii că duce Dor pe Malica s-au şi luat în urma lui cu cai năzdrăvani, cu paloşe de foc şi cînd au ajuns la hotarul ţării lor, numa, numa cu atîta a întrecut, că nu i-au ajuns cu mîna.

Scăpînd el de acolo a zăpsit în oarece oraş unde a murit împăratul şi alegîndu-l pe el de împărat, a şezut acolo aşa cît ar fi un an.

Cînd a fost la anul zice nevestei:

— Draga mea, nevasta mea, rău dor mă ajunge după tata; dar eu mă duc să-l văd şi cu o cale să direg cele de lipsă pentru cununia noastră.

S-a luat şi s-a dus.

Malica a rămas acasă şi a văzut de grijile ţării. Dar sluga de icea s-a bătut, să fie una cu el; să-şi tăgăduiască bărbatul şi să-l

primească pe el de împărat în locul lui.

— Auzi ce, zice ea atunci, de ti-i tot sfarma, ce gîndeşti tu, aceea n-a fi. Eu mi-oi purta omenia, că-s muiere cu bărbat şi altul nu-mi trebuie în veci.

Ba că asta, ba că aceea.

— Adică dacă nu te ştergi de-aici cu binişorul, ţi-oi pune pene la picior.

— Lasă numa, socoteşte sluga, că a veni vreme, de-i simţi puterea mea. Şi îndată se pune la masă şi scrie stăpînului său carte, cum că: „Iaca, stăpînul meu, ce muiere ai şi cît de tare te doreşte. Că merge seara şi n-o mai vezi pînă dimineaţa; că bate balurile şi se dă cu alţii, – pe tine nu dă nimica. Dacă eu îi spun că stăpîna mea, asta nu face, ceea nu face, zice că mă scoate din slujbă şi mă bagă în temniţă”.

Ce-a petrecut inima lui Dor la citirea cărţii acesteia, nime n-ar putea spune. Destul că scrie slugii înapoi şi zice:

„Dacă-i rîndul aşa şi aşa, sluga mea, alege doi puşcaşi din oraş şi o du între hotare şi-i dă plumb, că femeia care-şi calcă credinţa, de alta nu-i vrednică”.

Sluga cum a căpătat cartea, a şi ales doi puşcaşi şi a dat-o pe mîna lor s-o puste, poruncindu-le să-i aducă semn că au omorît-o, vîrful de la limbă. Puşcaşii se duc cu ea între hotare şi după ei pe ascuns s-a luat un ţînc.

— Dragii mei, oameni de omenie, zice ea, mă omorîţi nevinovată. Dar nu mă omorîţi, ci lăsaţi să-mi căznesc zilele cîte le am rînduite, că eu vouă vă făgăduiesc şi vă jur, că veac de veci om pămîntean nici n-a auzi nici n-a şti de mine.

— Noi avem poruncă şi trebuie să arătăm semn, că o-am plinit, răspund puşcaşii.

— Dacă aveţi poruncă şi trebuie să arătaţi semn, puşcaţi căţelu cela şi tăiaţi din limbă; dar nu vă faceţi părtaşi de sîngele meu, că-i sînge nevinovat.

— Ba că zău, fărtate, zice un puşcaş, ce să luăm noi moartea pe sufletele noastre, cînd nu-i cunoaştem vina?! eu zic atîta că nu o puşc.

— Nici eu, zice celălalt.

Puşcară apoi ţîncul şi i-au tăiat vîrful de la limbă, să facă seamă la slugă.

— Moartă-i? întreabă sluga.

— Moartă.

Dracul şi-a ajuns ţinta.

Ea se luă, sărmana, spre codru, străină, cum i-a ajutat Dumnezeu cu pădureţe şi cu rădăcini, înconjurînd toate locurile unde socotea că se poate întîlni cu oameni.

Într-o seară cum rătăcea prin pădure văzuse un lup şi, de frica lui, se sui într-un copac mare.

Copacul era burtos dinlăuntru, de sus pînă jos. Ea, nu ştiu cum s-a sucit cum nu, destul că a picat în bortă şi acolo acum era perind de foame, că numa ce a mîncat putregai de pe bortă. Aşa a trăit sărmana o jumătate de an.

La jumătatea anului a venit bărbatul ei acasă şi luîndu-se la vînat în pădurea aceea de miazăzi a săluit chiar în apropierea copacului, în care era ea.

Era cu ei acolo şi un ţînc şi aceluia îndată i-a mirosit, că doamna-i în bortă.

La miazăzi cînd s-a pus ei la mîncare, a aruncat şi ţîncului un dărab de pită şi unul de carne.

Cîinele se duce cu mîncarea pînă la bortă pe lîngă pămînt fiind o hudă, o îndeasă la stăpînă-sa.

— Dat-aţi la cîinele ăsta să mănînce şi el? – întreabă Dor.

— Dat, dar nu ştim unde se duce cu ea.

— Mai daţi-i o dată, să nu rămînă flămînd.

Îi mai dau o dată.

Cîinele iară se duce cu ea la bortă.

Dor vede cîinele cu carnea în gură şi luîndu-se după el, vede că cineva îşi întinde mîna din bortă şi ia pita şi carnea de la cîine.

— Cine eşti aici? întreabă atunci.

— Eu.

— Cine eu?

— Eu, muierea ta.

Lui Dor i se păru că se năruie cerul pe el la auzul glasului dulce şi slăbit şi îndată o scoase afară şi o duce acasă.

Acasă a întrebat-o cum a ajuns acolo, şi muierea i-a spus păţaniile ei; că ce a vrut sluga şi „dacă m-am împotrivit ce ţi-a scris, ca să mă piardă”…

— Aşa, sluga mea? asta ai cutezat tu să faci? Las’ că-ţi dau eu ţie împărăţie… şi în clipita aceea i-a luat capul.

După aceasta, de cea mai mare părere de bine că s-au întors lucrurile aşa în spre bună, s-au hotărît să se ducă acasă la tatăl

său, să se cunune. Îşi bagă un slugă nou şi se ia la drum: el, Malica şi sluga, merg zi de vară pînă-n seară.

Seara li s-a făcut noapte lîngă o pădure.

Aici şi-au făcut foc şi-au aşternut şi zice către slugă:

— Străjuieşte, sluga mea, pînă acolo către miezul nopţii, apoi mă scoală, c-oi străjui eu.

— Bine-a fi.

Cînd îi colo către zece ore, vin doi corbi şi se lasă în vîrful lemnului, unde erau culcaţi ei şi se întreabă unul pe altul:

— Cum te lauzi, frate, şi ce-i nou în ţara ta?

— Nu ştiu altă noutate decît aceea, zice, că feciorul ăsta merge acasă, să se cunune şi cînd a ieşi de la cununie, le-a sta înainte un hinteu cu doi măgari. Ei s-or sui în hinteu şi cum s-or sui, măgarii nu s-or opri cu ei pînă în apa fără fund şi-acolo le-a fi pieirea. Cine aude cuvintele noastre şi le-a spune facă-se stan de piatră pînă în genunchi.

Dimineaţa se scoală, se duc mai departe şi pe seară se nimeresc, că ajung la o altă pădure.

Acolo iară şi-au făcut foc şi zice către slugă:

— Culcă-te, sluga mea, că ai străjuit toată noaptea şi ţi-a fi somn.

— Ba nu, stăpîne, eu nu mă culc.

Către ora zece vin corbii şi se lasă în vîrful lemnului, unde erau ei şi se întreabă, ce noutate-i în ţara lor?

— Aceea noutate-i, zice unul, că tinereţele astea se duc să se cunune şi cînd vor ieşi de la cununie, le-a sta înainte un hinteu cu patru cai. Ei s-or sui în hinteu şi cum s-or sui, caii i-or duce în apa fără fund şi acolo le-a fi pieirea. Cine aude cuvintele noastre şi le-a spune, facă-se stan de piatră pînă la brîu.

Dimineaţa se iau şi se duc şi iar înserează lîngă o pădure.

— Noa, sluga mea, zice Dor, acuma ai străjuit două nopţi de-a rîndu, culcă-te şi tu şi te hodineşte.

— Ba nu, zău, eu stăpînul meu, nu m-oi culca că nu mi-i somn nici o leacă. Cînd îi la zece ore vin corbii şi se întreabă ce noutăţi-s prin ţara lor.

— Aceea noutate-i, zice unul, că tinereţele astea se duc să se cunune şi cînd vor ieşi de la cununie, le-a sta înainte un car cu patru boi. Ei s-or sui în car şi cum s-or sui boii i-or duce în apa fără fund şi acolo le-a fi pieirea. Cine aude cuvintele noastre şi le-a spune: facă-se stan de piatră tot.

S-au dus apoi acasă la tatăl său şi s-au cununat.

Cînd au ieşit de la cununie zice sluga:

— Domnul meu şi dragul meu, dă-mi o puşcă şi gloanţe la ea şi fii iertător de ce-i vedea şi de ce oi face.

Cînd ies din biserică, hinteul cu măgarii era acolo.

— Mîndru hinteu, zice Dor, hai să ne suim în el.

Sluga apucă puşca în mînă şi poc… poc…

— Alelei! sluga mea, zice Dor, ce ştii tu să faci la o nuntă ca asta, că-ţi baţi joc de mine?

Merg mai înainte şi văd un hinteu cu patru cai.

— Mîndru hinteu şi ce iosagă, zice Dor, hai să ne suim în el. Sluga apucă puşca şi din patru puşcături îi culcă la pămînt.

— Alelei! sluga mea, ce faci tu, chiar că nu-mi place.

Merg mai înainte şi le iese în cale carul cu patru boi.

— Ce car şi ce boi! zice Dor, hai să ne suim în el.

Sluga pune puşca la ochi şi în patru boi mînă patru gloanţe.

— Alelei! sluga mea, asta chiar că mă supără. Dar să ştii, că nepedepsit nu-i rămînea.

Dacă ajung acasă, Dor adună sfatul laolaltă şi-i fac legea de slugă, să fie spînzurat pentru că şi-a bătut joc de cununia feciorilor de boier.

Cînd era să-l tragă în sus, zice sluga:

— Staţi, lume şi ţară, nu mă spînzuraţi pînă nu voi spune o vorbă, că mie acum tot una mi-e. Tot pier eu şi şa şi şa. Staţi, să vă spun ce cai şi ce boi au fost aceia şi pentru ce i-am împuşcat.

— Cînd am venit, urmează, domnul meu către casă, seara am înserat lîngă o pădure. Stăpînul s-a culcat; eu am străjuit. Către zece ore s-au lăsat doi corbi în vîrful lemnului, unde eram săluiţi şi s-au întrebat unul pe altul – ce-i nou în ţara lor. Unul a zis, că nu ştie mai mare noutate, decît aceea că tinerii ăştia merg să se cunune şi cînd vor ieşi din biserică le-a sta înainte un hinteu cu doi măgari.

Ei din mintea lor au vrut să se suie în hinteu şi cum s-or sui, măgarii nu s-or opri cu ei pînă în apa fără fund şi acolo le-a fi pieirea. Cine aude vorbele noastre şi le-a spune facă-se stană de piatră, pînă-n genunchi… Iată-mă.

După ce s-a făcut ziuă, am mers mai departe şi seara iar am săluit lîngă o pădure. Stăpînul a zis să mă culc că a străjui el, dar eu nu l-am lăsat, că mi-a fost milă de tinereţea lui. Către zece ore au venit corbii şi s-au întrebat ce-i nou în ţara lor? Şi a

zis unul, că-i bine numa că tinerii ăştia merg să se cunune şi cînd vor ieşi din biserică, s-or întîlni cu un hinteu cu patru cai. Ei s-or sui în hinteu, şi cum s-or sui, caii nu s-or opri cu ei pînă în apa fără fund şi acolo le-a fi pieirea. Cine aude vorbele noastre şi le-a spune, facă-se stană de piatră pînă în brîu… Iată-mă. După aceea s-a făcut ziuă şi ne-am dus mai departe şi iară am înnoptat lîngă o pădure. Stăpînul a dormit, eu am străjuit. Către zece ore au venit corbii şi s-au întrebat. Bine-i, zice unul, numa că tinerii ăştia merg să se cunune şi cînd vor ieşi din biserică, le-a sta nainte un car cu patru boi. Ei s-or sui în car şi cum s-or sui, boii nu s-or opri cu ei pînă în apa fără fund şi acolo le-a fi pieirea. Cine aude cuvintele noastre şi le-a spune facă-se stană de piatră tot… Iată-mă.

Cum a gătat de spus, s-a făcut stană de piatră.

Dor tare s-a supărat după el şi nu-şi putea lua gîndul, cum a trebuit să moară pentru credinţa lui!

Aşa a trăit un an.

La anul, muierea i-a făcut un prunc şi lui în vis i s-a arătat un om bătrîn şi i-a zis:

„Pasă tu şi taie grumazii de la pruncul tău şi unge stanul cel de piatră, că a crăpa în patru şi a ieşi sluga tău”.

„Doamne Dumnezeu meu – a cugetat el atunci – cum să fac eu lucrul acesta, să-mi omor fiuţul meu nevinovat”!

A doua noapte iară i s-a arătat omul cel bătrîn şi i-a zis: „Taie grumazii pruncului tău şi unge stanul cel de piatră, că a crăpa în patru şi a ieşi sluga tău”.

Dimineaţa următoare se scoală mai de dimineaţă şi pe de-ascunsul nevestei, taie capul pruncului.

Trupul l-a ascuns într-o bute în cămară iară cu capul a uns stanul cel de piatră şi cum l-a uns, a crăpat în patru şi a ieşit sluga mai mîndru şi mai frumos de şapte ori cum a fost.

— Alelei! stăpînul meu, zice sluga, de mult dorm şi greu somn am avut!

Dar s-a uitat cu milă la el, în vreme ce din ochi-i picurară două lacrimi: una de bucurie pentru cel înviat şi alta de supărare pentru cel mort.

Cine ştie care lacrimă a izvorît mai din adînc!…

Între-aceea muierea se văieta după prunc şi nu vrea să se mîngîie că nu-l are.

— Fiul meu, dragul meu!… fiul meu, dragul meu! – striga

biata mamă, şi-şi sfîrteca hainele de durere.

Chiar atunci sosi Dor acasă şi în clipita următoare numa ce aud pruncul plîngînd în cămară.

Odată îl aduc în casă şi din ce le-a fost bucuria pentru slugă, le-a fost şi mai mare pentru prunc şi a făcut un ospăţ mare, că:

Din Paşti pînă-n Droşcele
Cheunau cîinii de jele…

VI. DIN LEGENDE, POVESTIRI ŞI OBICEIURI ROMÂNEŞTI

VI. DIN LEGENDE, POVESTIRI ȘI OBICEIURI ROMÂNEȘTI

BUSUIOC ŞI SIMINICĂ

Cică a fost odată un om sărac, sărac de nici focul în vatră nu-i ardea, de sărac ce era. Şi avea un botei de copii, că la el se împlinise vorba celuia:

Copii mulţi şi haine rele,
Rău mă tem c-oi cădea-n ele.

Apoi gîndeai că nici nu-i lucru bun, din ce avea copii mulţi, muierea-i tot mai făcea, în tot anul doi-trei gemeni, pînă avea cîte găuri sînt pe un ciur, şi încă mai mulţi cu trei, iar averea? din ce i se înmulţea numărul copiilor, de aceea vedea mai bine cît e de bună la cei ce o au, că nu avea nimic, dar nimic o dată, numai bordeiul cu copii şi ceea ce agonisea cu lucrul mînilor, prin sat de la cei cu avere şi cu copii mai puţinei. Multe nopţi nu putea bietul om închide ochii din pricina sărăciei, că vedeţi dumneavoastră omul care-i sărac, cum îi data, adeseori nici cînd de o seară nu are, apoi a culca atîta spuză de copii necinată, şi totuşi a dormi în tihnă nu se poate, dar nu se poate de felul felului, aşa zic cei păţiţi; de multe ori auzea bocindu-se cîte trei-patru guri de foame, de multe ori şi-ar fi dat şi sufletul, numai să ştie că-i va putea sătura: de multe ori ar fi luat chiar lumea în cap numai să nu mai audă atîta plîns şi să nu mai vadă atîta sărăcie, dar nu se putea dezlipi de odraslele care le-a dat Dumnezeu.

O dată, cînd gîndeai că-i mai supărat, i se bolnăveşte femeia şi zace la pat vreo două săptămîni, şi nu se tămăduieşte pînă ce-i mai face o bucurie... îi mai naşte un copil, dar numai unul, lucru cu care omul nostru nu era obişnuit, că muierea lui pînă atunci avusese tot cîte doi şi cîte trei o dată. Şi cum naşte muierea, cum se uşurează de dureri, şi omul prinde un fel de nădejde. Lui nu-i mai trebuie popă, nu nănaşă, ci ia pruncul şi merge, merge, merge, pînă iese afară din sat, că-i era şi ruşine să ştie sătenii, că muierea lui a mai făcut un prunc, şi adică numai unul, lucrul acesta, cu care nime din satul lor nu era obişnuit.

A fugit bietul om, de ruşine, dar mai cu dinadins a fugit de groază, căci se temea, că nu-şi va căpăta nănaşe la prunc, că perindase tot satul cu copiii ce-i avusese mai înainte, şi nu era

muiere în sat care să nu-i fi fost cumătră. Trebuia să-şi caute cumetrii pe aiurea; şi asta era chiar nimerit lucru, deoarece nu erau cu noroc cumetrii din satul lui, orice îi dăduse ca dar de botez tot îi pierise, şi nu se putu apuca de nimica. Acum dară ieşi din sat şi merse, merse multă împărăţie, vorba poveştii, ca Dumnezeu să ne ţie... şi merse pînă dădu în pădure. Acolo se întîlni cu o babă, lungă, sacă, deşirată, colţată, cît să fugi mîncînd pămîntul dinaintea ei. El însă nu se îngrozi nicidecît, ci-i dete bineţe:

— Bună ziua, mătuşo!

— Bună să-ţi fie inima, nepoate, dar de unde şi pînă unde?

— Mă duc, mătuşă, pînă unde voi da de moarte să-mi boteze copilaşul ăsta, că mai am acasă copii cîte găuri sînt într-un ciur şi încă mai mulţi cu trei, şi toţi sînt botezaţi, şi la fiecare mi-am căpătat cumetrii, dar parcă-i făcătură, ori eu, ori ei sînt fără noroc, că la nimic nu mă pot apuca din darurile botezelor, cu toate că eu am făcut boteze, cît n-a mai făcut om în lume.

— Chiar bine ai nimerit, nepoate, eu sînt moartea; adă să-ţi botez copilul şi să văd dacă nu-i fi mai norocos, pe loc ce te cumetreşti cu mine?

Şi-i boteză moartea copilul, şi-i puse nume Busuioc, şi-i dărui un cimpoi şi două oi.

Acum merse omul nostru acasă voios şi începu a lucra, iar prin sat, ca să-şi poată hrăni copiii, dar lucrurile parcă-i mergeau altfel, nu ca mai înainte: las că şi din copii, unii erau mărişori de puteau lucra pe la vecini barem pentru hrană, dar şi altfel parcă era mai îndestulat, copiii nu mai era aşa mîncăcioşi ca mai înainte, cele două oi, ce i le dădu Moartea, nu-i mai pieriră, ci se înmulţeau grozav, fătînd tot cîte doi-trei miei o dată fiecare, apoi şi lapte dau, de nu-i mai duceau dorul ca mai înainte; vorbă scurtă: lucrurile mergeau spre bine. Dar şi Busuioc creştea, într-o zi ca-n două, într-o lună ca în nouă, pînă se făcu un fecior încît să-i cauţi pereche într-un tîrg, nu într-un sat, în două; şi era frumos şi cu minte de gîndeai că-i prinţ nu copil de om prost.

Cînd ajunse Busuioc de însurat, nu era nici fată prin împrejurul acela, care să nu fi voit a merge după el, numai de o ar fi peţit, dar el nu se uita nici la una fără îşi păzea lucrul lui, umbla la oile lui şi zicea în cimpoi toată ziuliţa. O dată îl vede tată-său pus pe gînduri, şi-l întreabă ca un părinte:

— Dar ce ai, dragul tătucului, doară eşti beteag, ori ce ai, de

stai aşa nu ştiu cum?

— Mă gîndesc, tată, unde să ştiu merge a peţi, că pe oricine n-aş lua, dar nici sus din cale afară nu m-aş urca.

— Bine, dragul tatii, lasă-ţi oiţele în grija noastră, şi tu mergi de-ţi caută de cap, pe cine vei lua, cu aceea vei trăi, numai să deie Dumnezeu să fie într-un ceas bun cu noroc.

Şi se luă Busuioc şi merse, merse, multă lume împărăţie, ca Dumnezeu să ne ţie... şi se duse pînă într-o pădure mare-mare, şi tot merse prin pădure pînă nimeri într-o poiană, iar în mijlocul poienii erau nişte curţi jur împrejur ocolite cu zid pînă în nori. Înlăuntrul curţilor auzi o cîntare, un glas femeiesc. După ce încetă glasul, se puse Busuioc a ocoli zidul curţilor, doară-doară ar afla un loc pe unde ar putea străbate înlăuntru, dar pace! gîndeai, că de ce îl ocoleşte mai mult, de aceea se face tot mai înalt. Într-un tîrziu ajunge la porţile curţilor, dar acelea erau groase ca şi zidul, înalte tot ca el, şi erau de fier. Nu era modru să poată străbate înlăuntru. Supărat, necăjit, se gîndeşte ce are de-a face? să meragă îndărăt, nu se îndură, pînă nu va vedea femeia cea din cetate, care cînta aşa de frumos, de i-a turbat inima; să intre la ea, nu putea. Ce să facă deci Busuioc? Mai oftă, mai suspină, se mai gîndi şi răzgîndi, pînă-l mai năpădi plînsul de necaz, că nu poate vedea pe aceea care-i fermecase inima... cu glasul ei. Atunci îşi aduse aminte, că are ceva în traistă, şi-şi scoase cimpoiul, şi începu a trage una de jale, dar atît de jalnică cît paserile din zbor cădeau de jalea lui, frunzele copacilor se scuturau, iar fiarele pădurilor îşi mai pierdeau răsuflarea, stînd încremenite şi ascultîndu-l. Şi tot cîntă din cimpoi, pînă nu mai văzu că prinde poarta a se deschide singură, de jale. Dacă o văzu deschisă se duse încetinel pe lîngă ea, dar tot zicînd din cimpoi, şi intră înăuntru, în ograda curţilor şi se uită în toate părţile doară – doară va vedea muierea aceea, pe care o auzise cîntînd, dar nu văzu pe nime. Şi umblă el toată grădina, şi se uită pe tot locul, dar nu zări nici o faţă femeiască, numai colo în desişul pomilor zări o păuniţă mîndră, ascunzîndu-se dinaintea ochilor lui.

Şi dacă văzu el, că în zadar a intrat în ogradă, că nu vede ceea ce voia să vadă, ba văzînd că şi porţile s-au închis în urma dînsului, încît nu poate nici a înturna către casă, nici a vedea pe aceea ce dorea să o vadă, îl cuprinse un nou necaz, o nouă supărare, jale... întristare. În jalea lui cea mare prinse din nou a

cînta din cimpoi, dar atît cînta de jalnic, de şi pietrile gîndeai că trebuie să se despice de jale. Şi numai, ce văzu că păuniţa se ridică dintre pomi şi zbură în sus, iar cînd se lăsă în jos în apropierea dînsului, se făcu o fată atît de frumoasă de să mai fi avut ochi să te uiţi la ea; el înmărmuri cu cimpoiul în gură, uitîndu-se la ea, dar ea se luă de lîngă el şi cu trei sărituri fu înlăuntrul curţilor, închise uşa după sine de nici că se mai putea vedea că este uşă ori ba, în păreţii curţilor. Multă vreme o fi stat Busuioc fără grai, privind în urma fetei. În urmă-i veni răsuflarea, se simţi asudat, îşi şterse sudorile de pe frunte şi începu a se gîndi; oare năzăritu-i-s-a o zînă? visat-a? ori ce poate să fie? Nu-i venea să creadă. În urma urmelor îi veni în minte din fir în păr, toată întîmplarea şi numai nu-şi smulgea părul din cap, cum de fu atît de slab de înger, de nu cuteză a prinde vorbă cu mîndra zînă; cum de o a lăsat să fugă, fără de a-i zice barem bună ziua? Uită de toate, nu mai auzi nimic, nu mai văzu nimic, numai chipul ei era înaintea ochilor lui. De îngîndurat şi ostenit ce era, căzu de pe picioare, şi începu a se blestema în gîndul său.

Şi cum sta şi se frămînta cu gîndul, nu-i mai vedea suflet, nu mai vedea şi nu mai auzea nimic. Era necăjit peste fire şi, Doamne fereşte, şi-a pus de gînd să se omoare.

Trebuie să mor să nu mai chinuiesc atîta. Aşa se gîndea Busuioc şi se gîndea la moarte, şi începu a căuta prin traistă cuţitul lui cel mare, păcurăresc, să se junghie. Dar cum băgă mîna în traistă, dă de cimpoi, şi-şi gîndeşte: „Înainte de moarte să mai tragăn de jale, cît toate curţile să se clătească din temelii.” Şi puse cimpoiul la gură şi cîntă, şi cîntă, de nu alta, fără şi vîntul sta locului şi-l asculta, iar soarele plîngea cu lacrimi de sînge de jalea lui. Dintr-o dată numai vede, că în peretele curţii se deschide o uşă şi pe ea iese zîna şi merge aţă la el. După ce era aproape de el, îi făcu semn cu mîna să înceteze din cimpoi, şi-i zise:

— Nu te mai tîngui, voinice, că ştiu dorul tău şi jalea ta; ştiu cine eşti, ştiu ce te poartă pe aici, eu de mult te aşteptam, iar tata mi-a spus că nu este împotriva dragostei noastre.

Atunci Busuioc aruncă cimpoiul cît colo, cuprinse fata de mînă şi-i zise:

— Rogu-te, zînă dragă, spune-mi unde sînt? cine eşti tu? cine e tatăl tău? sînt eu treaz? visez? ori doară am înnebunit?

— Nu visezi, voinice, nu eşti beat, nici nebun, ci numai înfierbîntat eşti oleacă, de dragoste, eu sînt fiica celui mai puternic împărat din lume, la care se închină şi bogaţii şi săracii, şi drepţii şi păcătoşii, şi împăraţii pămîntului şi cerşetorii cei mai nebăgaţi în seamă; mulţi au umblat să mă afle, dar cu dorul acela s-au dus din lume, cu care intrară; cînd auzii însă cîntecele tale cele jalnice din cimpoi, am rugat pe tata să deschidă poarta să te pot vedea; el m-a ascultat, iar de atunci sînt tot atît de nebună de dragul tău, cum eşti şi tu de al meu…

— Şi cum e numele tatălui tău?

— Norocul, zise fata, şi arătă cu mîna spre uşa curţilor, de unde ieşea un moş alb ca lîna cea de oi, şi păşind încet către dînşii.

— Fiţi binecuvîntaţi, fiii mei, zise moşul punînd mîinile pe capetele tinerilor, tu, fătul meu Busuioc, te-ai născut într-o planetă bună, soru-mea, Moartea, te-a botezat ea ţi-a dat cimpoiul acesta fermecat, care nu-i iertat să meargă din neamul meu, că din moşi-strămoşi al neamului meu a fost; acum, de la soru-mea ajunse la tine, dar ca să nu-l duci afară din neam, iată îţi dau pe fiica mea Siminica de muiere şi trăiţi fericiţi; tu Siminică cinsteşte pe Busuioc ca pe bărbatul tău firesc; mergeţi în lume şi fiţi fericiţi, voi purta eu grija voastră de aici, de la curţile mele.

Şi s-au luat Busuioc şi Siminica, şi au fost bărbat şi muiere, şi şi-au luat rămas bun de la moşneagul, şi s-au dus în lume.

Vă puteţi închipui cum i-a umblat lui Busuioc, la care îi era socru chiar Norocul cel bătrîn, fiindcă să vedeţi dumneavoastră fiica Norocului, Siminica era nevasta lui. Cît a trăit, nu ştiu; ce va fi azi cu ei, încă nu ştiu; atîta ştiu, însă, că lumea e plină de copiii lor; nu este grădină fără busuioc, dar nici livadă fără siminic.

Tribuna, 1887, nr. 238, 239. Reproducere din
vol. *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti,*
Bucureşti, 1943, p. 18-25.

BABA GRIJA

De mult, tare de mult, în vremile vechi, trăia o babă, căreia oamenii îi ziceau: Baba Grija. Uitată de toată lumea trăia singură, singurică, cum putea de azi pînă mîine, într-un bordei părăginit din marginea unui sat. De săracă, nici vorbă nu-i, era săracă, lipită Baba Grija, căci nu avea pe lume nimic altceva, decît bordeiul ei pe care de vechi ce era, crescuse iarba şi buruienile de un cot, iar dinaintea bordeiului era un păr mare şi frumos, care îl acoperea cu crengile lui cele lungi şi stufoase.

Aceasta era toată bogăţia ei şi sufletul în oase; mai mult ca peri în palmă. Şi era bătrînă Baba Grija, bătrînă de de-abia se mai putea tîrî prin sat după milă.

Oamenii din sat aşa o pomeniră bătrînă şi gheboasă cum era, şi nici cei mai bătrîni nu-şi aduceau aminte să o fi văzut mai tînără în vreo vreme.

De lucru nu-şi făcea baba cu puii de om, ba de multe ori oamenii credeau că o fi chiar murit, de nu o mai văd pe la casele lor.

Numai din timp în timp, cînd o găta cu de toate de ale mîncării, îşi lua baba coşarea pe umăr şi pleca către sat. Oamenii cu toate grijile şi necazurile ce aveau, nu o depărtau de la uşile lor, ci o miluiau care cu ce avea şi putea, căci le era milă şi lor de sărmana babă, ştiind că n-are pe nimenea, cine s-o ajute.

Cu bucăturile adunate baba o ducea multă vreme, în care timp sta tot închisă în bordeiul ei.

Oamenii cum zic, o vedeau bucuros pe la casele lor, măcar că lipsa era mare şi pe la ei, dar de la o vreme au început a se schimba lucrurile. Ei au simţit toţi pe unde cam umbla baba după milă, că nu e lucru curat de cînd Baba Grija le-a călcat pragul. Griji peste griji, necazuri şi supărări se năpăstuiau cu droaia, ca din senin, pe capul lor. Voie bună, viaţă liniştită ticnită nu mai aveau de la un timp încoace. Ba încă supărare mare le era şi aceea, că nu puteau să-şi dea seama, cum şi de unde le vin lor atîtea griji şi supărări? Ce să fie? de unde să fie? de la o vreme au început numai a se descărca toţi pe Baba Grija, zicînd, că numai ea este pricina, ea este fiara rea, zgripţuroaica şi şişcoaia bătrînă, de le vin atîtea griji pe cap.

Şi-a fost destul atîta, ca să iasă unul cu vorba aceasta prin

sat, ca mai în urmă toţi ceilalţi să se ia după el, şi să zică ca el.

Numaidecît s-au înţeles cu toţii şi au făcut o hotărîre între ei, că pe Baba Grija mai mult să nu o primească nici unul la casa sa.

Şi aşa au şi făcut!

Sărmana babă cum s-a văzut aşa netam-nesam izgonită de pe la uşile oamenilor, nici n-a intrat mai mult în sat, ci sta cît era ziulica de mare dinaintea bordeiului, uitîndu-se la părul ei cel frumos, care era plin de flori, de parcă ninsese pe el. De necazuri şi supărări, de una, de alta slăbise baba de tot, de numai pielea mai rămăsese pe ea.

Obrazul îi era încreţit şi zbîrcit ca o rochie, ochii adundaţi în cap, spinarea strîmbă ca o bucă, iar degetele lungi îi rămăseseră ca nişte găteje.

De făcut nu mai avea ce să facă pe lume nimica, numai să-şi aştepte moartea. Aceasta ar fi dorit-o şi ea biata din toată inima, dacă o supărare mare nu ar fi oprit-o ca să mai trăiască încă. Supărarea aceasta mare care o rodea pe ea la inimă, de multă vreme, era că de pe părul cel frumos ce-l avea înaintea bordeiului ea nu se învrednicise încă niciodată să guste măcar o singură pară. Ea îl semănase cu mîna ei, ea îl îngrijise şi-l apărase de toate vătămările ca pe ochii din cap, pînă ce crescu mare, şi tot ea să nu-i poată lua acum folosul, ca să se bucure şi ea după osteneala de atîţia ani.

Aceasta era supărarea cea mare ce a avut-o ea în toată viaţa ei.

Cînd perele erau roşii şi frumoase de-ţi rîdeau ochii cînd te uitai la ele, cînd erau aproape coapte şi Baba Grija aştepta din inimă ziua în care să le culeagă, vedeai numai că nu mai sînt... Le strîngea cine le strîngea pe toate, de nici coadă nu mai rămînea pe păr.

I se întîmpla bietei babe pozna aceasta în toţi anii de-a rîndul, de cînd părul începuse a da roade, dar ea nu putuse nici într-un chip să afle că cine-i duce ei perele, aşa pe nesimţite. Destul îşi bătuse ea capul, destul pîndea ziua şi noaptea ca să afle pe hoţ, dar nu putea să-i dea de urmă, Doamne fereşte! Cînd perele erau aproape să dea în copt, ea sub păr nu le mai vedea, parcă nu era lucru curat.

Într-o zi, cum stătea baba noastră sub păr şi se uita lung după pere, care erau aproape coapte, iată că vin pe drum către

ea doi călători, pe care ea nu-i mai văzuse niciodată în viaţa ei. Aceştia erau Domnul Hristos cu Sîn-Petru.

Călătorii cum ajung lîngă ea o întreabă de sănătate şi o roagă ca să le deie sălaş peste noapte, căci n-au în sat nici un cunoscut la care să rămînă pînă-n ziua următoare. Baba, bună de inimă cum era, nu stă mult la îndoială şi le spune că le dă din toată inima din cîte are şi poate, şi-i cheamă în bordei.

Călătorii, cari se vede că erau tare obosiţi de drum, cum au intrat înăuntru s-au ghemuit într-un unghiu al bordeiului şi au adormit numaidecît.

Dis-de-dimineaţă, pînă nu răsărise încă soarele, călătorii erau în picioare gata de cale.

Mai înainte de a-şi lua rămas bun de la babă, care îi găzduise peste noapte, a zis unul dintre ei care era Sîn-Petru:

— Muiere bună, fiindcă nu ţi-a fost urît de noi, şi ne-ai primit de am dormit la tine peste noapte, n-am vrea să plecăm şi noi de aicea ca de la o moară stricată, fără să te mulţumim cu ceva; deci cere de la noi ce vei voi tu, căci aceea fie lucru cît de mare, ţi se va împlini după cum pofteşti.

Baba, care nu avea altă grijă de un timp încoace decît părul ei, la care-i sta gîndul şi ziua şi noaptea, fără de-a gîndi că oare ce-ar fi mai bine să ceară de la Sîn-Petru, zise către el:

— Eu, oameni buni şi a lui Dumnezeu, dacă e vorba de aşa, că orice dorinţă a mea puteţi să o împliniţi, n-aş vrea şi n-aş cere multe, numai nu ştiu dacă mi s-ar putea împlini. Aş vrea sărmana de mine că: oricine s-o sui în părul acesta ce-l vedeţi înainte-vă, afară de mine, ca să culeagă pere, acolo să rămînă încurcat între crengi şi să nu se poată da jos pînă atunci, pînă cînd nu voi zice eu.

— Bine! i-a zis atunci Sîn-Petru, fie ţie după cum pofteşti şi au plecat amîndoi călătorii mai departe în calea lor.

Baba Grija, cum a auzit vorbele acestea a răsuflat numaidecît mai uşor şi toată grija şi supărarea ce o mîncase şi care o muncea i s-a luat deodată de la inimă. Nu-şi mai găsea loc de bucurie, cînd îi venea în minte cum o să vază ea pe hoţomanul ce-i tot fură perele, prins în păr, ca într-o capcană. Dar apoi cînd se mai gîndea cum o să culeagă ea perele cele frumoase, cum o să-şi îndulcească ea inima cu ele îi venea să sară în sus de bucurie, credeai că toată lumea e a ei.

Trecuse cîtăva vreme de cînd cei doi călători umblase pe la

Baba Grija şi perele din păr erau coapte, putem zice cumsecade. O zi-două îşi pusese baba de gînd că tot să le mai lase neculese, pentru că acum şi aşa nu mai avea nici o teamă că i le-a mai fura cineva.

Chiar în ziua cînd avea de gînd să le culeagă, era o zi frumoasă, iaca se apropie de bordeiul ei o babă slabă şi urîtă, pe care cum a văzut-o Baba Grija i s-a sculat părul în cap de frică. Aceasta era Moartea. Ea se apropie numaidecît de Baba Grija şi-i spuse să se gate c-a venit s-o ducă de pe lume.

Cum a văzut biata baba noastră pe Moarte dinaintea ei, spunîndu-i că a venit să o ducă de pe lume, unde nu mi-a început a plînge, a-şi smulge părul din cap şi a se văita, de-ţi era mai mare mila s-o fi văzut.

Dar Moartea nu prea stă mult de vorbă cu nimenea şi nici nu caută hatîrul nimănui. Cînd are o dată porunca ca să-l ducă, îl duce. Îi mai spune încă o dată babei ca să se dea iute şi să se grăbească că n-are vreme de zăbovit, şi după ce a văzut că nu se poate înţelege cu ea, ameţită de jumătate o luă în braţe şi păşi înainte.

Sărmana babă, cum se văieta şi se zvîrcolea în braţele Morţii, care păşea încet-încet înainte, îi veniră deodată în gînd perele ei cele frumoase pe care tocmai stătea gata să le ducă, să le culeagă şi nu se putu opri de a nu zice tînguindu-se către Moarte:

— Bine, văd acum că toată jalea şi tot plînsul meu nu-ţi pot înmuia inima, ca să mă mai laşi să trăiesc cît de puţin, dar măcar atîta fie-ţi milă de mine şi-mi rupe din părul de dinaintea bordeiului meu, cîteva pere şi dă-mi-le să le gust, apoi du-mă cu Dumnezeu.

Moartea, măcar că ea nu ştie ce este mila şi nu ascultă de rugăciunea nimănui, de Baba Grija şi de vaietele ei i s-a făcut milă, şi punînd-o jos din braţe, se întoarse sprintenă, se urcă în păr, rupe vreo două-trei pere, care i-au venit înainte şi iute dă să se dea jos. Dar ce să vezi? minune!

Crengile părului parcă cineva le dăduse putere ca la nişte mîini de om, o apucară şi o încurcară de toate părţile, de nu mai era cu putinţă să se dea jos.

Moartea, care nu pricepea deloc ce minune poate fi aceasta, dă-ncoace, dă-ncolo, ca să poată ieşi dintre ele, dar pace bună! Nu mai era chip de a scăpa dintre crengi. Biata Baba Grija, care

de frica cea mare îşi uitase cu totul de puterea cea mare care era dată părului ei, cum auzi pe Moarte strigînd şi văitîndu-se în păr, sări în sus de bucurie, măcar că era de jumătate moartă.

Ea îşi aduse minte de toate, şi ştiu că din păr nu se va putea da jos Moartea cît va fi lumea, dacă nu va porunci ea crengilor ca să o lase. Dar Moartea începu a striga şi a plînge tot mai tare. Îşi smulgea părul din cap de necaz, văzînd cît de urît a păcălit-o Baba Grija.

După ce s-a zbătut ea multă vreme în păr ca peştele pe uscat, fără ca să poată ieşi la cale, ostenită cît de-abia mai putea răsufla, îşi călcă pe inimă şi începu a se ruga de Baba Grija ca s-o scape.

Baba, mîndră şi veselă că acum a ajuns apa pe moara ei, parcă nici nu vrea să audă pe biata Moarte, ci-i strigă numai din depărtare:

— Aşa, bine ţi-e! Mai stai şi tu o dată pe loc, că destul tot colinzi prin lume şi duci fără pic de milă pe cine-ţi iese înainte.

— Fie-ţi milă de mine, şi-mi ajută să scap, zise atunci Moartea, şi-ţi făgăduiesc că pe tine cît o fi lumea nu te-oi mai lua. Poţi să trăieşti despre mine mii şi sute de ani, că eu de tine nu mă voi mai atinge, numai fă bine şi scapă-mă de aici.

Baba, auzind de făgăduinţa Morţii şi făcîndu-i-se milă de ea cum se chinuia, se hotărî în sfîrşit să o scape din păr.

Deci a zis ea, ce o fi zis în gînd numai, şi crengile se deteră toate la o parte după cum le era crescătura lor, şi lăsară drumul slobod Morţii.

Cum se simţi Moartea slăbită de crengi, şi-a văzut că acestea nu-i mai împiedecă drumul ca mai înainte, iute ca gîndul a sărit jos din păr şi nici măcar să mai arunce ochii către babă, o şterse la fugă şi se duse ca o nălucă.

Din vremea aceea şi pînă astăzi încă, pe la Baba Grija nu a mai dat Moartea; Baba Grija trăieşte şi acuma, dar nu tot în bordeiul ei învechit, şi nu la marginea satului unde avea bordeiul, ci ea umblă şi cutreieră toată lumea, cruciş şi curmeziş. Intră şi stă cît stă prin casele împăraţilor şi a domnilor celor mari, de unde se întoarce pe la cei săraci, pe care îi şi are ea mai dragi. De ea n-a scăpat şi nu scapă nimenea necercetat, căci ea este grija pe care o are tot omul din lume, bogat şi sărac, mare şi mic, fără deosebire şi pe care Moartea nu o va duce cît va fi lumea.

Culeasă de I.T. pentru *Telegraful Român* din Sibiu, în dec. 1887.
Reproducere din volumul Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti, p. 26-33.

RÎNDUNEAUA

Într-un sat din ţara împăratului Barbă Albă erau doi oameni, adică un bărbat şi o muiere. Aceştia erau foarte avuţi, dar n-aveau nici un fecior, care să le moştenească averea, ci numai trei fete.

Să ştiţi, că pe vremea de cînd e povestea noastră, n-aveau oamenii servitori la vitele lor, ci ei mergeau cu ele la păşune, ori copiii lor; aşa şi omul nostru, el trebuia să meargă cu vitele la păşune, iar cînd avea de lucru, trimetea pe fata cea mai mare cu ele. Dar de cîte ori mergea cu ele, totdeauna lipsea cîte una din vite; în zadar stătea toată ziua la pîndă că nu putea să prindă hoţul. Atunci zise fata cea mijlocie către tatăl lor:

— Tată, lasă-mă să mă duc eu cu vitele, că vei vedea că mîine nu va lipsi nici una din ele.

Dar o păţi şi ea ca sora cea mare.

— Vai de voi! zise sora cea mai mică, ce mai păzitoare sînteţi, că acuşi pierdeţi toate vitele; apoi zise către tatăl său să o lase pe ea cu vitele că va vedea că nu va pierde nici una.

— Bine, zise tatăl său, dar dacă va pieri vreuna să ştii că pe tine te voi pedepsi mai aspru decît pe celelalte surori ale tale.

— Nu-mi pasă, zise fata, dar am nădejde în Dumnezeu că nu va pieri nici una.

Atunci Maria, că aşa a fost numele fetei, şi-a pus merinde pentru ziua aceea, a sărutat mîna tatălui său şi a maicei sale, apoi şi-a luat ziua bună şi a plecat cu vitele la păşune.

Cînd era vremea la amiazi, începuse a abura un vînt călduţ de-ţi părea că are voie să adoarmă toată lumea. Pe Maria a lovit-o somnul şi acuşi era să adoarmă, dacă nu-şi aducea aminte de făgăduiala ce o făcuse tatălui său; deci luă fluiera de pe mîneca buhaiului şi începu a zice, dar zicea a jale, Doamne, de gîndeai că şi dealurile o să plîngă de milă. Zicînd mai multe doine îi trecu somnul, însă cu una nu era în curat, că adică: înainte de a începe a zice, soarele era punct la amiazi şi acuma, după ce a zis toate cîte a ştiut, soarele e tot acolo. Gîndea ea că doară şi soarele a auzit doinele ei şi acum asculta la ea. Drept a şi avut că soarele a stat pe loc, a voit să o adoarmă şi să-i fure o atare vită, căci el era hoţul care furase vitele de la surorile Mariei, dară văzîndu-o aşa de frumoasă a încremenit şi n-a cutezat să facă nimic numai a tot ascultat-o. Vezi bine că stînd

el pe loc a întîrziat de-a ajunge acasă la vreme, pentru care a fost ocărît de mama sa, că de ce a făcut ziua aşa de mare că unii oameni îl vor fi blestemat, căci ei toată ziua i-au pocnit urechile şi-a sughiţat.

— O! mamă! zise Soarele, nu mă mai şi ocărî, că destul îmi e ce-am văzut.

— Ce-ai văzut? Ce te-a necăjit? întrebă îngrijorată mama Soarelui.

— Să ştii, mamă, ce-am văzut, zău, că te-ai mira. Am văzut o fată, care era cu vitele din care aduceam cîte una, dar aşa a fost de frumoasă de nu cred să o întrec, apoi mai zicea în fluieră aşa de cu jale, de toate paserile din pădure plîngeau. Eu, mamă, mor după ea, te rog să-mi dai slobozenie a mi-o lua de soţie.

— Dacă nu, dragul mamei, vrei s-o iei, ad-o acasă. Soarele nu mai putea de bucurie, aşa june cum era, sărea tot într-un picior de bucurie că mîine va fi cu nevastă.

Maria, dacă s-a dus acasă, a spus tatălui său, voioasă că nu i-a pierit nici o vită, că de acum înaine ea va merge cu vitele, că nu-i frică de nimeni, dar că se va îmbrăca în haine bărbăteşti. Tatăl ei i-a dat voie să se îmbrace, iar mîine zi îmbrăcată în haine după placul ei, a plecat cu vitele la păşune. Cînd era vremea de amiazi, iar veni vîntul cel cald, însă acum Maria nu mai zise din fluieră, ci cîntă din frunză ca un fecior. Soarele, care pîndea să pună mîna pe ea, nu o cunoscuse azi pentru că îşi schimbase portul, iar de altă parte pentru că cînta altcum ca ieri, deci se lăsă de plan şi se duse necăjit către casă. Cînd ajunse acasă, spuse necăjit mamei sale că fata pe care a văzut-o ieri e fecior şi pentru aceea nu a putut-o aduce acasă. Atunci maică-sa ca o mamă bună ce-i era, îl mîngîie şi-i zise să nu se supere că mîne iar va vedea-o şi atunci va putea să o aducă.

Dar trecură mai multe mîne şi poimîne după olaltă şi tot nu a putut să o aducă.

A trecut multă vreme de cînd Soarele era tot necăjit, dar într-o zi îi veni în gînd să facă o cursă în care să prindă pe fata cea care l-a păcălit aşa urît.

În ziua de Paşti era o vreme foarte frumoasă, iar în satul de unde e povestea noastră era datina ca toate fetele din sat în ziua de Paşti să-şi petreacă pe lîngă biserică.

Pe cînd îşi petreceau fetele mai bine, deodată se slobozi din cer un huţunaş frumos, iar fetele începură a se sui în el şi a-şi

petrece de minune, dar venind rîndul Măriei, ea n-a voit să se huţune, ba era de mirat că toate fetele erau voioase numa ea era întristată; atunci îi zise mamă-sa să se suie, însă ea nici atunci n-a voit, pînă ce nu a înfruntat-o. Văzînd Maria că e silită, zise către mamă-sa:

— Bine, mamă! m-ai silit să mă sui şi mai mult nici nu mă vei mai vedea, şi zicînd cuvintele din urmă, huţunaşul de loc s-a înălţat cu ea la cer, iar mamă-sa văzînd că ea chiar a proorocit că ce se va întîmpla, a blestemat-o ca să rămînă 7 ani de zile mută.

Cînd a ajuns Soarele cu Maria acasă, căci huţunuşul a fost cursa lui, a fost foarte voios că a putut să o fure p-acea după care murea, şi tot sărind a mers la mamă-sa ducînd pe Maria de mînă, care mergea cam anevoie. Cînd a văzut mamă-sa pe Maria nu mai putea de bucurie că şi-a căpătat aşa nevastă frumoasă.

Căci, Doamne sfinte, era cu mult mai frumoasă decît Soarele, dar încercînd să vorbească cu ea nu a căpătat nici un răspuns, era mută. Gîndind ea că-i numai necăjită a trimis-o de acasă pe o vreme scurtă ca să-i treacă năcazul, dar aducînd-o îndărăpt, au văzut că în zadar le-a fost cercarea, căci tot n-au putut să o facă să vorbească. Acum a început a se necăji, ba chiar şi a se mînia pe ea şi a o face să piară.

Deci ca să-şi împlinească scopul, se vorbiră cu vecina lor cu Ciuma, care era o femeie cît o zi de mare, părul de la cap îi ajungea pînă-n călcîie, iar dinţii îi erau ca nişte furculiţe de ascuţiţi.

Trimiseră dară pe Maria la ea după sita cea de cernut făina ca să facă pită, dar Ciuma, cînd o văzu, arătă nişte dinţi de care Maria se sperie şi o luă la fugă către casă spunînd prin semne că ce a voit să facă Ciuma. Dar acasă nu le cam părea bine, de aceea au trimis-o şi a doua oară, cînd a păţit iar ca dintîi.

Acum era foc necăjită mama Soarelui, de aceea zise către Ciumă să nu o mai lase numai aşa, ci să o prăpădească. Deci a trimis-o şi a treia oară. Cînd ajunse Maria la Ciumă, dădu bineţe şi ceru sita, că acum putea vorbi pentru că s-au împlinit chiar atunci 7 ani, însă Ciuma în loc de a-i răspunde a început a se ascuţi pe dinţi cu o pilă ţigănească. Văzînd Maria că ce o să fie, o luă iar la fugă către casă, unde ajungînd spuse către soacră-sa abia răsuflînd:

— Mamă, mamă! muierea aceea unde m-ai trimis după sită se ascuţea pe dinţi, nu ştiu de n-a voit cumva să mă mănînce! Atunci mama Soarelui a stat mirată că nora ei ştie vorbi, dar fiindcă şi-a plănuit să o prăpădească, nu s-a lăsat de minciună căci îmbrăţişînd pe Maria a zis către ea:

— O, face-te-ai o rîndunea şi atunci îndată a pierit din braţe şi s-a făcut o rîndunică frumoasă.

Uitasem să vă spun că ce s-a făcut cu tata, cu mama şi cu surorile Mariei, adică ele deloc ce Soarele a furat pe sora lor, de frică şi de jale s-au prefăcut în două cruci de piatră, iar părinţii lor de necaz nici n-au putut muri şi poate că vor trăi şi acum pe undeva de nu au murit.

Mă uitai la lună şi vă spusei o minciună bună.

Culeasă de I. Vancul. Reproducere din vol. *Legende, povestiri, şi obiceiuri româneşti,* p. 34-39.

DOAMNE, LUNGEŞTE ZIUA DE MÎINE

Zice că era odată, un popă bogat, dar zgîrcit, Doamne, de sta să-şi mănînce şi avutul de pe pieptene, cum e zicala.

Avea iclejie mare, avea şi moşia lui şi deci îi trebuiau foarte mulţi lucrători, apoi zisa celuia: mînuri multe alduite, dar guri multe prăpădite. Îi era groază bietului popă cînd vedea cît amar de mîncare se trece şi cîtă prăpădenie de bani trebuie plătit: tot 3 piţule de om pe zi şi de 4 ori de mîncare pînă de-abia se scoală de la blid, ba încă seara şi dimineaţa mai trebuia să le dea şi vinars. Drept îi că de la toată casa mai avea cîte o zi de clacă, cînd adică lucrătorilor numai de mîncare da, dar lui nu-i erau de ajuns zilele de clacă, mai trebuia să aducă lucrători şi pe bani gata. Toate ca toate, dar seceratul îl seca că avea holde multe şi nu le putea secera pe rînd, ci cînd erau coapte trebuia să deie în dîra lor, ca în cîteva zile să fie clăi.

O dată, pe timpul seceratului, era silit să-şi bage vreo 40-50 de lucrători pe bani, că holdele se răscoceau, fiindcă nu putuse prinde la secere din pricina ploilor. Acum nu mai putea de necaz cînd se gîndea la mîncarea cea multă şi la banii cei scumpi ce trebuiau să le dea. Dar n-avu ce face, umblă de seara în ruptul capului, de la o casă la alta, pînă-şi înciripă secerători cîţi credea că i-ar fi de ajuns. Dar mergînd către casă se gîndi: „mult potop de ban şi de mîncare mi-or mai prăpădi aceia în ziua de mîine şi mă tem că nici n-or găta, că-i ziua numai ceas de scurtă. Dar m-oi duce la biserică şi m-oi ruga lui Dumnezeu Sfîntul să lungească ziua de mîine".

Cum zise aşa şi făcu. Merse la biserică, îşi aprinse o lumînare, îşi aprinse focul în cădelniţă şi prinse a cădelniţa prin biserică, rugîndu-se cu glas înalt: Doamne, lungeşte ziua de mîine, că am 50 de lucrători de plată şi cu mîncarea mea.

Crîsnicul, te miri ce cale avea pe lîngă biserică, destul că văzînd-o deschisă intră să vadă ce e. Adică era popa rugîndu-se: Aha! zise crîsnicul, părintelui îi trebuie o zi şi mai lungă decît sînt aceste din luna lui Cuptor; nu ştiu Dumnezeu da-o or ba, dar eu ştiu că l-oi milui cumva. Apoi se furişă în vîrful degetelor ca pisicile pe lîngă pereţi pînă în altar, acolo se îmbrăcă iute în hainele cele pestriţe cu aur, care numai la sărbători mari le lua părintele şi se puse în uşa altarului. Cînd se întoarse popa cum cădelniţase prin tindă, dă cu ochii de el şi o dată cade în

genunchi, gîndind că chiar Dumnezeu este cel din uşa altarului. Iar fătul din uşa altarului îl mîngîie:

— Auzitu-ţi-am, fiule, ruga ta şi-ţi voi împlini voia, dar şi tu trebuie să o împlineşti pe a mea; mîine toată ziuliţa să stai lîngă secerători tot cu cojocul pe tine, întru cinstea numelui meu, fiindcă pentru credinţa ta lungesc ziua care altcum e numai ceas de scurtă. Acum scoală-te şi mergi acasă.

Bucuria popii că Dumnezeu i-a asculat ruga. Toată noptiţa nu putu dormi de bucurie că n-a da de mîncare şi plată la atîta amar de om de pomană, că ziua de mîine va fi cel puţin cît două zile de celelalte de lungă. Cum se făcu ziua, luă cojocul pe mîneci şi hai la holdă cu un botei de secerători şi secerătoare după el. Lucrătorii tot ca ei, lucrau şi rîdeau, cele fete mai şopteau, iar popa gîndea că tot de cojocul lui rîd, dar îşi gîndea: rîdeţi voi rîdeţi, că voi veţi fi cu rîsul, iar eu voi fi cu sporul la muncă. Pînă colea către prînz mai trecu cum trecu, dar de la prînz încolo credeai că nu altmintrelea, dar se va topi de cald popa în cojoc, dar nu-l ţipa, ca să nu se scurteze ziua; că are lucrători mulţi pe plată şi cu mîncarea lui. Oamenii nu ştiau ce se gîndeşte popa de stă tot cu cojocul pe el în aşa mare năduşeală, iar el numai nu scotea limba de cald. Colo cînd era către amiază, credea că de-o săptămînă-i tot în cojoc, dar nu se da răului, ci se minuna cum de lucrătorii nu văd că ziua aceea-i mai lungă ca alte zile şi cum nu se vaită de lungimea ei. Ah! ar fi vrut ca atunci să vină seara în minuta aceea, dar soarele credeai că-i priponit pe mijlocul cerului că parcă nici nu se mişcă deloc din loc.

Colo către ojină se abătu fătul prin aretul ăla şi văzînd pe popă cu cojocul pe mîneci, îl umflă rîsul, dar nu rîse, ci se apropie cu cucernicia cuvenită de părintele şi-i zise:

— Fă bine, părinte, fă ceva de poţi ca să se scurteze ziua asta, că pier oamenii pe hotar osteniţi şi soarele uite, nici în batjocură, nu vrea să mişte mai iutişor, numai cît clăteşte.

— Hm! zise popa, dar iarna nu vine nimeni să mă roage ca nopţile să fie mai scurte, atunci toţi ştiu dospi; acum lucre, vădu-le speria să le-o văd, că şi eu numai Dumnezeu mă ştie cum stau cu cojocul în spate şi încă am să le dau o grămadă de bani, pe lîngă mîncarea mea cea multă.

Atunci crîsnicul nu-şi mai putu ţine rîsul şi zise:

— Părinte, aruncă-l în brumă de cojoc pînă la iarnă, mai bine

leagă cîte un snop, că numai te năduşeşti, iar soarele de dragul cojocului dumitale, tot n-a sta mai mult pe cer decît de altădată.

Acum se nădăi popa că numai fătul a fost aseară în altar care l-a sfătuit să facă bazaconia asta cu cojocul, şi-i veni în minte că glasul fătului fu şi cel care-i vorbise din altar, deci aruncă cojocul cît colo şi strigă răstit:

— Măi, făcutu-mi-o-ai şi asta, fătule? Încreastă-ţi-o bine că nu ţi-o mănîncă lupul.

Bag-seamă multe-i mai făcuse fătul pînă într-aceea.

Tribuna, 1894, n. 62. Reproducere din vol. *Legende...* p. 44-49.

VII. TRADIŢII ŞI LEGENDE DESPRE LOCURI ŞI OAMENI DIN TRANSILVANIA

VII. TRADIȚII ȘI LEGENDE DESPRE LOCURI ȘI OAMENI DIN TRANSILVANIA

ŢARA OAŞULUI

În comitatul Sătmarului, spre Nord, se află un ţinut foarte romantic, înconjurat de munţi, întocmai ca o cetate puternică înconjurată cu ziduri zdravene, spre a nu putea fi atacată niciodată de nimic.

Ţinutul acesta are vreo 16 comune, dintre cari numai trei sînt amestecate cu unguri de legea helvetic[176], iar celelalte sînt curat româneşti, fireşte împestriţate ici colea cu cîte un jidan. Numărul românilor e de douăzeci de mii, iar al ungurilor de 1 500. În privinţa culturii sînt românii acestui ţinut ca toţi plugarii foşti iobagi, dar cu o minte ageră, naturală. Sînt foarte făloşi de numele de oăşeni şi nu o dată poţi auzi din gura lor cuvintele: griji, că ai de lucru cu un oăşan! Pe preoţi îi stimează foarte, ca toţi românii, şi ascultă de dînşii, pentru că după vorba lor: aceea ce zice preotul nu poate să fie minciună. Datinile rămase de la moşi-strămoşi le păstrează cu multă sfinţenie cea mai mare parte, iar jocul lor original şi plin de farmec îl iubesc întru atît încît la petreceri şi la nunţi nici nu joacă alt joc.

În ţara Oaşului se află un rîuleţ numit „Tîlna”, care izvorăşte din Pietroasa şi din muntele Ţiganii. O minune a naturii vezi acolo, unde izvorăşte Tîlna.

Spre izvorul Tîlnei duc două poieni frumoase împodobite cu flori: Poiana cu socii şi Poiana Păcurarului. Coborînd pe poienile acestea la vale, te opreşti într-o pădure a cărei copaci, de amîndouă laturile Tîlnei se îmbrăţişează şi-ţi închid dinaintea ochilor cerul. La capătul acestei păduri dăm de nişte stînci minunate, între care se află o crepătură, a cărei pereţi sînt atît de netezi, încît crezi că-s ciopliţi de mînă omenească şi din crăpătura aceasta iese la iveală rîuleţul Tîlna.

O panoramă mai înfiorătoare şi totdeodată mai frumoasă de cum e aceasta, rar se află pe podul pămîntului. În sus perete de stîncă, iar sub picioare un abis nemărginit din care vezi izvorînd apă limpede ca cristalul şi ca o murmuitură trece pe lîngă tine, făcîndu-te atent, că dacă cumva ai tras cîndva la îndoială existenţa lui Dumnezeu acum ai prilejul de a te convinge că în adevăr este. Vîntul e cel mai temut inamic prin locurile acestea. Pînă ce valurile şoptesc şi murmură între sine, nu e niciun pericol, nici o primejdie: cum însă încetă murmuitul rîului, toţi

[176] Confesiunea calvină.

fug către casă, căci cine rămîne, şi cei slabi de îngeri nu o pot face aceasta, aud glasul plîngător de om, care se roagă din apă şi cere ajutor. Vîntul e teribil în puterea sa pe aicea. Cînd se strîmtoreşte între stînci strică tot ce are în cale. Pietrele cele mai mari le aruncă dintr-o stîncă în alta, pînă ce mai în urmă acestea cad în rîu, făcînd să răsune pădurea de zgomotul ce-l fac, iar ecoul ce-l auzi din toate părţile ţi se pare că e un rîs sarcastic ce-l produce vîntul. Glasul plîngător se aude la îndepărtare de un kilometru; şi cînd oăşanul îl aude zice că: Ileana se văietă. O legendă frumoasă, lăţită între locuitorii ţării Oaşului ne explică cuvintele şi secretul legat de glasul plîngător.

Iată legenda. Se zice că cu mulţi ani înainte de aceasta, strîmtoarea cea minunată din care izvorăşte Tîlna nu era acolo, şi rîul curgea pe altundeva. În Poiana Păcurarului de astăzi trăia un păcurar de la care şi-a luat apoi poiana numele. Căsuţa lui se afla tocmai pe locul unde acum se află abisul cel înspăimîntător, numit Afunzimea dracului. Păcurarul avea o fată frumoasă ca o zînă, cu numele Ileana, care era de ajutor tătîne-so, căci îi păştea mieluşeii. Păcurarul mai avea şi un fiu adoptiv sau cum zice poporul, un copil luat de suflet cu numele Petru, un băiat frumos şi harnic care se îndrăgostise de Ileana, precum şi Ileana de dînsul.

Nimeni nu ştia însă de dragostea lor decît numai ei singuri. Proprietarul acestui ţinut, un domn mare de ungur, venea adesea pe la păcurar şi văzînd o dată pe Ileana, frumoasă ca o icoană, i s-au aprins şi lui călcîiile după ea. Numaidecît şi-a zidit un castel (sau cum zic oamenii o cetate) în apropierea colibei păcurarului şi aci şedea el cu săptămînile, în prietenia cea mai bună cu păcurarul şi vorbind şi glumind cît e ziua cu Ileana. Cel ce nu era deloc mulţumit cu starea lucrului, era Petru care urmărea pas de pas pe streinul rival. De cîte ori îl vedea rîzînd şi glumind cu Ileana, totdeauna zicea:

— De cumva te-ar muşca să-mi iei dorul inimii mele, atunci lumea o răstorn peste tine şi peste voi toţi, mişeilor!

Azi aşa, mîine aşa; azi daruri pe seama Ileanei, mîine pe seama păcurarului bătrîn; deodată se pomeneşte Petru că bătrînul păcurar îi pune în mînă 50 de galbeni frumoşi de aur ca soarele şi-i zice:

— Fătu meu, mergi în lume şi-ţi caută norocul cu banii aceştia. Eu nu te alung de la casa mea, eu te-aş ţinea bucuros şi

mai departe, dar mergi în lume, Petre, mergi între alţi oameni! Dumnezeu să-ţi ajute! Petru le pricepu toate şi nu zice nimica şi plecă. Cînd fu în vîrful dealului aruncă ochii la vale şi zise:

— Aşteptaţi numai că vă răsplătesc eu! Lumea o răstorn peste voi. Petru a perit apoi, şi nu mai ştia nimeni de el.

Trecut-a vremea multă de la celea povestite, şi oamenii o dată văd cu mirare că apa Tîlnei scade, pînă ce de la o vreme rîul a secat de tot. Nimeni nu-şi bătea capul că ce ar fi pricina acestei întîmplări, căci apă şi aşa aveau destulă prin fîntîni şi prin alte izvoare. Şi nimeni nu-şi gîndea că mîinile lui Petru fac această minune.

Petru adică se puse şi făcuse un zid mare cu care opri Tîlna în loc, strîmtorînd-o între două stînci. Cum creştea apa, Petru ridica iazul şi-l întărea, astfel că nu-l mai putea nimeni strica, iar apa se iezărise în formă de mare. Ştia Petru că între stînci se afla o crăpătură mare, şi nu mult lucru i-a trebuit pînă ce a îndreptat apa prin crepătura aceea. Ca un vuet înspăimîntător s-a slobozit apa prin crăpătură şi ieşind de aci afară a acoperit Poiana Păcurarului cu undele şi cu valurile sale; coliba păcurarului şi castelul domnului au fost înghiţite de valurile apei, şi în ele şi-au aflat moartea toţi: păcurarul cel bătrîn, Ileana şi domnul ungur. Ba nici Petru nu a scăpat cu viaţă, căci chiar pe cînd muncea el să facă loc apei printre stînci, s-a slobozit apa şi răpindu-l cu sine, în valurile ei şi-a aflat el moartea. De atunci curge Tîlna şi izvorăşte din crepăturile de care am pomenit mai sus, şi de atunci vîntul e atît de turbat, pentru că acest vînt, nu e altceva decît Petru cel răzbunător!

Culeasă de George Brătean în satul Vama din Ţara Oaşului.
Reprodusă din vol. Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti, p. 170-173.

CETATEA DIN CRENGARE

În multe locuri, cu deosebire pe cele vîrfuri de dealuri, se mai văd pînă în zilele noastre urme de castele vechi, părăsite, ruinate; poporul le numeşte cetăţi. Aşa este cetatea Boli în valea Jiului, spre sud de la ţara numită a Haţegului, cetatea Hunedoarei la Hunedoara, cetatea Devei la Deva, cetatea Ciceului la Reteag ş.a. În părţile Sălajului, cale de două ore spre sud vest de la comuna Supurul-de-Sus, în pădurea contelui Koroly, încă se aflǎ un astfel de castel ruinat, părăsit, numit de popor Cetatea părăsită, Cetăţuia ori Cetatea din Crengare. Din comuna Supurul-de-Sus se începe o dîlmă de pămînt arădicat şi merge din marginea livezelor numitei comune pînă la Cetatea părăsită, prin uriaşa pădure a suszisului conte. Dîlma aceasta lungă o numeşte poporul Şanţ şi susţine că în vremile cele bătrîne acela a fost Şanţ de bătaie. Astăzi însă numai urmele lui se mai văd, după cum se văd şi la şanţurile de la Rodna nouă şi la amfiteatrul de la Ulpia Traiană (Grădiştea de azi) în valea Haţegului şi pe multe alte locuri.

Locul unde se afla Cetatea din Crengare este acoperit cu copaci foarte groşi, formînd o culme înaltă. Jur-împrejur este înconjurată dîlma aceasta cu două Crengări sau pîraie pe care curge apă limpede ca cristalul, şi fiind pururea la răcoare mare, căci locul e atît de umbros încît razele soarelui nu pot străbate nicicînd, apa e rece pururea. Chiar şi vara în lunile lui iulie şi august, cînd pe alte locuri stai să te topeşti de cald, acolo, la umbra cea groasă e răcoare, ba chiar rece şi întunerec în desimea trufaşilor copaci ce-şi rîd de vreme.

Aflînd domnii acestei păduri mai anii trecuţi[177] locul acesta frumos, au tăiat copacii de pe din josul cetăţii de pe valea despre miază-noapte şi au edificat acolo case frumoase, dîndu-le spre locuinţă păzitorului pădurii lor. Dat-au păzitorului şi loc să lăzuiască şi să facă din el loc arător, cum a şi făcut cam 4-5 jugăre sau chiubele. Şi-a mai adus domnul acolo şi tăuţi, care lucră lemnele: fac şindile, doage, stînjeni ş.a. Acestora încă le-a dat pămînt pe vale în sus, pe lîngă cetate, aşa cît azi sînt vreo 15 case acolo, unde cu cîţiva ani mai înainte era numai codru uriaş prin care se preumblau jivini mari şi mici. Iar chiar la poalele cetăţii a zidit contele o casă frumoasă pe seama

[177] Legenda a fost înregistrată la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

oaspeţilor cînd merg la vînătoare. Casa asta stă pururea închisă, afară de timpul vînătoarei cînd trag domnii la ea.

Poporul zice că această cetate, adică Cetatea din Crengare, cea părăsită şi ruinată, e făcută de mîna uriaşilor, cum zic şi despre Ciceu şi alte castele vechi.

Mai zice poporul că afund în pămînt sub această cetate ar fi grămezi de bani şi de alte lucruri scumpe.

Credulitatea şi pofta de a se înavuţi deodată, au dus pe mulţi să-şi cerce norocul doară-doară, vor da de comori. Spre scopul acesta s-au făcut săpături adînci unde credeau că ar da mai bine de comori, dar pînă acum nimeni nu s-a îmbogăţit din acea muncă grea şi ostenitoare.

Cam cu 20-25 de ani înainte de asta s-au însoţit 4 români din Babota, comună curat românească în apropierea acestei păduri, şi şi-au cerut slobozenie de la contele să spargă minele şi să caute după comori, că ce vor găsi vor împărţi cu el.

Domnul se învoi şi ei se apucară de lucru, îşi făcură uneltele de lipsă, tăiară cîţiva copaci ce erau crescuţi pe coastele cetăţii şi începură a săpa o gaură în puntea de către Crengare, aşa de largă de puteau merge prin ea doi oameni alăturea. Şi săpară cîteva săptămîni în şir şi scoaseră de acolo grămezi de pămînt şi de pietrii, iar altceva nimic. O dată zice că săpînd au dat de o piatră frumoasă, netedă ca giuluită, dar nici o fărîmitură nu putură lua din ea, numai cît îşi tociră şi stricară uneltele la ea, dar chip să străbată prin ea nu era; să o ocolească şi să poată trece pe lîngă ea încolo încă nu era modru, fiind foarte mare. Aşa s-au dus în deseară acasă vorbindu-se ca a doua zi să-şi încerce norocul. Peste noapte unul din ortaci avu un vis groaznic. Parcă s-a ivit la el un popă bătrîn cu o barbă lungă pînă-n brîu şi albă ca lîna şi i-a zis:

— Noa, Andrei, că aşa se chema visătorul, v-aţi apucat de lucru, dar în zadar va fi toată truda voastră dacă nu-ţi merge mai întîi la preotul vostru din sat ca el să vă înveţe cum să săpaţi dacă vreţi să ajungeţi la ceva. Dacă veţi face aşa, ferice va fi de voi, de unde nu, va fi vai şi amar de capul vostru.

Zicînd acestea popa cel bătrîn se făcu nevăzut, iar Andrei sări oblu-n picioare şi unde să-ţi mai închidă ochii cît fu noptiţa de mare parcă de i-ai fi cleit ochii încă nu şi i-ar fi putut închide o clipă măcar. Cînd se omizi de ziuă merse la ortaci şi le spuse ce şi cum a visat. Acum începură ei a-şi face gînduri peste

gînduri: unul zicea că popa cel bătrîn e înger care-i îndeamnă să meargă să se pocăiască că în groapa aceea şi-or afla moartea şi să nu-i afle nepocăiţi; unul una, altul alta, destul că şi-au pierdut voia de a mai lucra, ba în urmă nici că mai gîndiră la săparea de comori, ci se puseră pe lucrul lor de mai înainte. Din partea lor dară îngropate au rămas comorile.

Prin anul 1885 ori 1886 un ungur din Socaciu iar visă într-o noapte despre comorile de la Cetatea din Crengare. Parcă venise la el un om foarte bătrîn, un moşneag alb ca oaia, şi i-a spus ungureşte, în limba lui, ca să meargă şi să sape în cetatea din Crengare că va afla aur şi argint şi alte scumpeturi, cît se face bunul bunilor de bogat. Cînd se trezi fermecat de acel vis frumos şi folositor, parcă nu mai era el; se vedea numai în haine scumpe, cu cisme cu pinteni, cu pipă lungă, cu jaşcăul de tabac în buzunar de numai cănacii şi surcalăul era afară, cu musteţile sucite şi poruncind acum la birji, colo la cociş, dincolo la alt soi de slujbaşi. Destul că nici că se mai putea împăca cu gîndul că doară n-a deveni chiar aşa, mîne, poimîne. Nici că putu aştepta să se facă ziuă şi încă cu noaptea în cap merse la un fecior al său şi mai la doi prieteni tot unguri şi se sfătuiră cum să facă şi să dreagă ca să pună mîna cît se poate mai iute pe bani, că acum numai era nici o îndoială că doară nu i-ar afla, numai vorba era ca să-i afle cărînd şi să nu mai afle şi să ştie tot satul de planul şi norocul lor, ca să nu-i mai necăjească neamurile şi prietenii cu cerşitul de bani. Se sfătuiră însă ca mai întîi să ceară slobozenie de la domnul pădurei şi cerură şi primiră ca şi românii cei de acuş douăzeci de ani. Apoi se apucară de muncă. Zi şi noaptea săpau bărbăteşte şi au săpat de prin octomvrie pînă în mărţişor fără să găsească altceva decît pămînt şi pietre.

Lucrînd acolo se îmbolnăvi unul dintre ortaci rău şi după ce merse acasă în scurt timp muri. Cei trei însă nu pierdură curajul şi nădejdea că de nu azi, mîine tot trebuie să deie de comori, şi tot săpară pînă mai trecură de la hornul ce este în mijlocul cetăţii şi care merge oblu în jos ca o fîntînă de formă pătrată avînd cam doi metri fiecare din cei patru pereţi. Fîntîna aceea-i foarte afundă, că nici cîte cu 2-3 rude de cele mai lungi legate una de alta, nu-i dai de fund că e asemenea de afundă ca pîraiele ce înconjoară cetatea; şi bolovanii ce-i aruncă oamenii acolo, numai într-un tîrziu se aud bubuind în fundul fîntînei.

O asemenea fîntînă se află la cetatea Ciceu, numai că are o

formă oblungică şi e făcută de uriaşi, din care şi conduseră uriaşii un izvor pînă la satul Cuzdrioara-de-Sus de Dej, lîngă Someşul mare, unde e azi fîntîna Buna. Uriaşii din Ciceu făcură fîntîna asta la Buna ca să aibă de unde bea apă cînd veneau din tîrg de la Cluj, unde plecau din Ciceu, cînd puneau muierile lor oala de mămăligă la foc şi pînă să fiarbă aceea, ei înturnau cu făină şi cu sită din Cluj mai abătîndu-se şi prin Ocna Dejului, după cîte un grunz, doi, de sare, aşa susţine poporul. Şi deci aşa cred că şi fîntîna aceea ori horn, ori ce-a fost, de la Cetatea cea părăsită din Crengare numai uriaşii au făcut-o, că de n-au făcut-o ei, cine a făcut-o dar?

Destul că cei trei ortaci merseră foarte departe prin cel deal al Cetăţii, dar nimeriră pe de-o lăture de fîntînă ori horn, şi în calea lor dădură numai de piatră minunată, la faţă sură, neagră ori vînătă dar de comori numai în vis mai dau din cînd în cînd. Între-aceea se mai bolnăvi unul din ei şi muri şi el; acum ceşti doi îşi pierdură toată nădejdea şi curajul tot de a mai lucra acolo, unde numai visul i-au îndemnat să lucre. Oamenii din sat ştiură de lucrul lor şi mult îi mai necăjeau; mă, da o dus mititelul pe doi dintre voi? Şi aşa şi aşa tot ai lui sînteţi voi, daţi de lucraţi numai pînă la luna cailor şi veţi afla pe dracul.

De atunci nimeni nu mai cearcă comori, cu toate că spuneau strămoşii ăstui rînd de oameni că li-ar fi povestit ai lor strămoşi că pe vremurile acelea în adevăr trăia un om sărac care văzuse comorile cetăţii.

Iată cum a rămas tradiţia că povestea omul cel sărac:

În tinereţele mele, îndată după ce m-am însurat, m-am pus porcar la sat şi umblam iarna, vara prin pădurile Cetăţii din Crengare. Într-o sfîntă zi de Paşti, colo către amiaz, îmi coborîi turma de porci la vale să beie apă şi mă uit peste ei să văd de sînt toţi ori ba? Adică o scroafă mare, neagră, nu era printre porci. Ce să mă ştiu face? Las porcii în vale tăvăliţi prin mocirle şi eu dau a o căuta prin pădure. Caut în dreapta, caut în stînga… nu-i şi pace. Mai merg o leacă la deal, pe lîngă cetate. Adică acolo e deschizătură ce nu o zărisem pînă atunci, cît am umblat pe acolo. Oare ce o fi asta? Mă dau jos, văd urme de porc intrînd în peşteră. Acolo o fi intrat, mă gîndesc eu. Hai s-o caut, ce-a da tîrgul şi norocul. De pagubă nu pot rămînea, că de merg fără scroafă nu mă plătesc de stăpîni cu toată simbria de pe anul ăsta. Şi mă duc înăuntru, adică cîţiva paşi, şi văd o uşă deschisă

în două laturi. Cum pun piciorul pe prag, mă orbeau luminile ce erau în peşteră. Numaidecît îmi plesniră prin minte vorbele bătrînilor, adică la sărbători mari se deschid comorile din cetate şi cine nimereşte la vreme se face bunul bunurilor. Acum tot atîta-i, ori îmi pun capul, ori îmi umplu sacul. Şi păşesc înăuntru. Adică peştera era toată lumini în sfeşnice de aur şi păreţii toţi zidiţi şi zugrăviţi mai altfel decît la biserică, şi pe lîngă pereţi tot buţi pline cu bani şi cu pietre scumpe. Iar în mijlocul peşterei era o masă, erau scaune toate suflate în aur de străluceau mai avan decît sfîntul soare. Iar în fruntea mesei pe un jeţ de aur şedea un om scurt, gras, îndesat, lat în piept, cu o barbă mare albă şi cu părul asemenea alb, iar în gură cu o pipă cu ţeve lungă de un cot, colbuia de mai nu se vedea de fum. Domnul acela cum mă văzu îmi zise pe nume:

— Măi, ai şi grije de porci să nu mai îmi facă pe aici îngăimăceală, că nu rabd, mă! nu rabd pe nimeni să mă necăjească. Acum, fiindcă ai nimerit la mine în ceas bun, te iert, scoate-ţi scroafa şi o mînă unde vrei, ia-ţi şi bani şi scumpeturi cîte poţi tu duce, numai bagă bine de seamă înapoi să nu te uiţi nici să nu cerci a mai intra cîndva aici, că apoi nici nu mai ieşi altul. Auzind vorbele domnului m-am mai încălzit o leacă, ba era să-mi ies din piele de bucurie, apoi iute mă dau şi scot scroafa dintre nişte buţi de galbini, îmi întorc sumanul cu poala înainte cum eram îmbrăcat, îmi umplu taşca, mînecile sumanului şi poala sumanului tot cu bani de aur şi de argint de gîndeai că m-oi rupe cotind la ei. Domnul îmi deschise uşa, că se închisese după mine şi eu plec mînînd hăramul cel de scroafă dindărăt. După ce o scot afară eu nu s-o las în cîni s-o mînce, dau tot după ea; ea, ca porcii, nu să meargă pe cărare, aci mă băga într-un huciu, aci într-o smidă, de numai nu plesneam de necaz, că nu pot coborî mai iute la porci în vale să văd ce am. Dacă văd eu ce-i şi cum zic: lupii aibă folosul, lasă că ştiu eu ce fac; mă pun lîngă un copac şi pun grămadă toţi banii, şi cei din suman şi cei din traistă şi-i acopăr cu frunze, apoi fac cu cuţitul o cruce în coaja copacului ca să-l cunosc şi hai după scroafa pînă am coborît-o în vale la ceilalţi porci.

După aceea m-am dus tot într-un suflet să-mi aflu copacul cu comoara; şi dau de el numaidecît şi repede prind a arunca frunzele de pe grămadă. Adică înlemnii de ce-mi văzură ochii! Şi cum n-oi înlemni cînd în loc de comoara mea cea scumpă,

găsesc amu numai o grămadă de cărbuni, ca aceia cu care lucră ţiganii la fier. Pute-ţi-vă dumneavoastră gîndi necazul meu! Asta-i bună! gîndesc; asta numai cînita ai de scroafă mi-a făcut-o. Că bine mi-o spus domnul cel din peşteră că să nu mă uit înapoi şi eu, bag seamă, mînînd scroafa pe nevrute şi neştiute m-oi fi întors înapoi şi aşa n-avui noroc să duc muierei mele nici cît negu sub unghie din comoara cu care m-a fost dăruit Dumnezeu în ziua sfintelor Paşti. De atunci nici n-am mai văzut uşa deschisă, dar şi de o vedeam nu mai încercam să intru înăuntru. Iată deci de ce mai caută unii oameni din cînd în cînd p-acolo comori; din spusa porcarului care poporul o ia de bani buni şi se duce din gură-n gură, din tată-n fiu ca o întîmplare adevărată din vremile trecute.

Culeasă de Mihail Bene din Supurul-de-Sus,
învăţător în Gimcuţa. Din vol. *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti,* 174-181.

PISCUL FETEI

La satul Sibişel pe ţărmurea dreaptă a Crişului se ridică un vîrf înalt de munte stîncos numit Piscul Fetei. Încă înainte de a se ivi lumina creştinătăţii în Ardeal, locuia la poala acestui munte un războinic voinic şi tînăr, cinstit şi iubit de vecinii săi, numai de unica fiinţă nu fu iubit după a cărui iubire el umbla, a cărei iubire singură îl putea noroci.

Fata unui arendaş de pămînt învecinat care întrecea cu frumuseţea pe toate celelalte fete de o vîrstă cu ea, era idolul său. Pofta lui cea mai fierbinte era să o aibă de soţie. Dar zadarnice erau toate ostenelile sale, zadarnică însăşi îndemnarea părinţilor fetei, care o ar fi silit la împreunarea ce o dorea, dacă nobilul june s-ar fi hotărît a o duce şi fără voia ei la sine. La orice îndemnare a prietenilor, la toate rugăminţile junelui ce o iubea, nu-ţi da alt răspuns decît că ea n-ar fi deajuns convinsă despre sinceritatea şi statornicia simţămintelor sale, spre a încopcia cu el o legătură pentru toată viaţa.

Junele nu încetă de a o ruga cu tot dinadinsul ca ea să-l ispitească cum va voi, spre a se convinge despre curăţenia dragostei sale.

În sfîrşit ea se declară: dacă o va duce el cu paşi repezi în braţele sale pe Piscul Fetei, fără să se odihnească, va fi pentru totdeauna a lui. Spre aceasta se hotărî junele îndată. El cuprinse în braţele sale pe fecioară şi strîngînd la piept povara cea iubită, începu cu paşi repezi drumul ispitirii cel greţăcios. Dragostea-i dete putere, privirea fetei iubite care-o îmbrăţişa se răzima pe umerii săi, îl facea să uite toate greutăţile şi îndată făcură două părţi de drum; dară lucrul cel mai greu era încă de a-l face, poteca era din ce în ce mai repezicioasă şi paşii lui tot mai nesiguri. Sudoarea curgea în pîraie pe faţa lui, pieptul îi bătea, răsuflarea înceta, picioarele i se clătina, negura îi învălise faţa şi el totuşi se sili a merge înainte, pînă ajunse în sfîrşit opintindu-se din toate puterile sale, piscul cel fatal. Acum îi scăpă din braţe comoara cea scumpă, el căzu la picioarele ei, sîngele curgea păraie din pieptul cel rupt, el mai aruncă încă o dată o privire de dragoste nemărginită către ea şi ochiul său se închise pentru totdeauna.

Prea tîrziu cunoscu fecioara, ce inimă credincioasă rupse ea în asprimea sa.

Fugind de toţi bărbaţii şi ei fugind de ea, trăi de aici înainte cu totul retrasă. Adesea mergea ea la Piscul Fetei şi şedea ceasuri întregi în tăcere mîhnită la locul pe care l-a roşit sîngele credinciosului ei, cel necunoscut de dînsa; pînă ce peste ani de jale zadarnică o împreună moartea cu acela, a cărui mînă ea în viaţă a dispreţuit-o.

După Calendarul de Cluj pe anul 1858.
Din vol. *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti,* p. 182-183.

CAPCÎNII[178]

Legendă

Au fost nişte uriaşi cu trup ca oamenii şi cu cap de cîne. Ei mîncau oameni. Pe care om îl puteau prinde, îl îngrăşau cu sîmbure de nucă şi cu vin roşu, apoi aprindeau focul în coptorul cel cocător, ardeau bine cuptorul, ştergeau vatra lui de cenuşe şi aruncau omul în cuptor şi puneau o lespede mare de piatră în gura cuptorului, ca să nu mai poată ieşi pînă s-a frige bine. Atunci îl scoteau şi-l mîncau.

Oamenii, de groaza lor, se ascundeau prin păduri, prin peşteri şi prin crepăturile pămîntului, dar şi capcînii erau mişei, că dacă nu dau de oameni îi strigau pe nume: Tu, Anuţă, Măriuţă, Ioane, Pavele... haidaţi, că s-au dus capcînii! Şi oamenii, crezînd că îi strigă alţi oameni, ieşeau de unde erau ascunşi, iar capcînii îi prindeau şi pe cei graşi îi frigeau şi îi mîncau numaidecît, iar pe cei hitiuani îi îngrăşau cu vin roşu şi cu sîmbure de nucă, apoi îi frigeau şi-i mîncau.

Acum oamenii atîta erau de îngroziţi de nu mai ieşeau din ascunzători, nici cînd îi strigau alţi oameni de ai lor. Dar şi capcînii erau îngrijaţi, că răbdau de foame.

Atunci au adus capcînii la noi, în ţară, fel de fel de păsări, de le zic libuţ şi le slobozîră să zboare. Acele păsări zboară pe sus şi unde zăresc pe vreun om fac ocol în aer, deasupra lui, ţipînd: libuţ, libuţ! dînd de veste capcînilor unde sînt oamenii, apoi aceia veneau, îi scoteau din ascunzători şi-i duceau la ei acasă şi, atîta mai vedeau soarele.

Odată au prins capcînii pe trei fete tinere şi frumoase care au fost ieşit din ascunzătoare şi-şi căutau smeură, să-şi potolească foamea. Şi cum le-au prins, le-au dat în samă la o strigoaie bătrînă ce le grijea de casă, pasă-mi-te, le era mamă, ori mătuşe, ori ştie han-tătar ce, şi-i ziseră aşa: Noi avem grabă mare de mers acasă, tu vezi pînă venim frige una din acestea, să avem ce mînca.

Cu vorbele acestea se duseră capcînii, iar baba aprinse focul în cuptor şi cînd era ars-gata, trase jarul cu cociorva şi dă să bage pe o fată în cuptor. Dar ea nu ştia mult din limba

---

[178] Vezi şi legenda asemănătoare Răii din vol. Legende, povestiri si obiceiuri româneşti, p. 184-185.

oamenilor, numai de ştia zice:

— Ciuci, fată, pe lopată! Fata se făcu că nu pricepe. Atunci baba mai zise odată:

— Ciuci, fată, pe lopată! Iar fata răspunse:

— Ciuci, babă, de-mi arată! Şi baba se aşeză pe lopată, să vază fata cum e de şezut, dar atunci fetele tustrele apucară coada lopăţii şi huzdup! cu baba-n cuptor şi puseră piatra la gura cuptorului. Apoi, raita, copile, fugeau mîncînd pămîntul.

Într-un tîrziu veniră ei căpcăunii acasă şi strigară la bătrînă:

— Noa, dar gata-i mîncarea? Hei, dar aceea n-avea de unde răspunde că era arsă în cuptor. O căutară ei în dreapta, ba în stînga, ba în pod, ba în cămară, ba în pivniţă, ba în grădină, că-i dusă după apă, deci o aşteptară să vină. Pînă să le vină baba îşi aduseră aminte că în cuptor au ceva, deci luară piatra din gura cuptorului să vadă friptă-i fata. Cînd colo, dau cu ochii de babă, toată arsă. Încremeniră odată! Apoi, după ce-şi veniră în ori, îşi ziseră că numai fetele acelea au făcut acel lucru, deci dau a le căuta. Dar nu-s şi pace!

Atunci prind a alerga ca nebunii să le ajungă, dar ele au fost ajuns acasă şi nu se mai temeau de ei. Capcînii atîta au fugit să le ajungă pînă au căzut jos şi toţi au crepat, de nu le-a rămas numai numele. Ba de la ei au rămas şi pasările lor, libuţii, şi primăvara, cînd ară oamenii, dau ocol în aer pe deasupra lor zbierînd: libuţ, libuţ, libuţ.

Din *Aiuriţi, animale şi pămînt,* ed. „Astra”,
Sibiu, nr. 220/1935, p. 18-21.

DETUNATA

Legendă

Spun cei ştiuţi, că nici lumea n-a fost de la început tot lume, necum să fi fost lucrurile în ea tot cum le vedem azi. Dumnezeu ştie care, cînd a început a fi şi cînd va înceta de a mai fi aşa precum este astăzi. Zice că odată, în timpurile cele vechi, pe cînd lumea era mai tînără şi prin urmare mai bună şi mai frumoasă, atuncea şi munţii erau numai cît muşinoaiele, iar Dunărea şi apele cele mari erau numai nişte părăuaşe, mările erau băltoace pline de broaşte, iar de oameni nici pomană. În unele ţări trăiau *zînele* iar în altele *uriaşii.*

În Ardeal au vieţuit pe atunci zînele, împărţite în mai multe republice; erau însă precum ne spune tradiţiunea mitologică şi cîteva state urieşeşti în Ardeal, dar acele pare-mi-se că au fost regate despotice. Destul că zînele erau vecinele uriaşilor... precum se întîmplă şi între vecini, cîte odată, cîte o vrajbă, ceartă şi neînţelegere, care ne îndeamnă să facem răzmeliţă, aşa se întîmplă şi între neamul zînelor şi uriaşilor.

Numai puţine zîne scăpară din încăierarea cea din urmă, cele mai multe căzură în lupta pentru neatîrnare, iar uriaşii începură a le prăda ţara, că doară erau păgîni.

Pre cînd oastea uriaşilor se năpusti asupra zînelor Ardealului şi dărîmă cetate după cetate pustiind patria zînelor, pre cînd bietele zîne fugeau deznădăjduite în toate părţile, cu lacrămile pe obraz, cu părul despletit, unele fără crătinţă, altele fără şorţ dinainte, scăpîndu-şi poate bietele răvăşele de dragoste, pe atunci s-a aşezat în ţinutul unde azi e comuna Bucium, în Munţii Apuseni, lîngă Abrud, un căpitan de uriaşi, care era fiară sălbatică faţă cu zînele, era groaza lor; de suflarea lui se înspăimîntau şi frunzele, de păşirea lui se îngrozea căprioara, iar de răcnetul lui tremurau urşii şi mistreţii ca varga; era uriaş şi pace!

Atunci poporul zînelor, cît a mai scăpat din clacă, s-a retras între munţi dinaintea acestui uriaş turbat, fără să se poată odihni dinaintea lui chiar şi aci, afară de o zînă, care rămăsese ascunsă în codrii deşi ai munţilor. Eu cred că zîna aceasta a cîntat mai întîi cîntecul:

În munţi e libertate,
Căci aburii cei răi
Din văi nu pot străbate
Prin aer sus la ei!

De la ea s-ar fi dus vorbele acestea din gură în gură, din neam în neam, pînă ce poetul Andreiu Murăşanu le-a scris, ca să nu piară.

Dar ăst căpcîn al uriaşilor, ce şi-a fost aşezat reşedinţa în Bucium, avea un fecior, apoi ce fecior! frumos şi voinic cît nu-i mai aflai păreche, apoi avea o inimă bună, de ai fi jurat că nu-i fecior de uriaş, cu toate aceste în multe rînduri a dovedit curaj atît de mare cît chiar uriaşii îl numeau erou.

Prin învingerea zînelor a trăit şi el în Buciumani, cu tatăl său; însă nu-i plăcea nicidecum de singurătate şi ca să o alunge de la sine începu să umble la vînat prin munţii străbuni, seculari, prin Cruţul şi Corabia, prin Frasinul şi Vulcoiu, prin Găina şi Dealul mare şi el mai ştia pre unde; cine mai poate şti pre unde mai îmblă vînătorii dacă ies de acasă?!

Feciorul uriaşului se chema Dalcar şi era frumos, atît de frumos cît fără voie cucerise inima multor fete de uriaş, cu toate că el se purta rece cu ele, necunoscînd încă dragostea. (Cine ştie cum s-o fi numit acea pomană în limba uriaşilor!)

Odată umblînd iară la vînat – patima vînatului îl duse departe de locuinţa sa şi înnoptă în munţi. Acolo se culcă, temîndu-se să nu se înfunde mai tare în cei codri neumblaţi, dar nu putu să doarmă, că pînă la ochii lui străbătu o rază de foc, iar pînă la ureche un cîntec de harfă. Neputînd dormi s-a ridicat şi s-a dus tot către raza cea de foc, dincotro îi venea şi sunetul. Cînd colo ce să vezi? Nu după mult umblat dă de o zînă, cîntînd în harfă.

Cum dete zîna de veste că o vede cineva, se retrase spăriată, dar junele o linişti, zicîndu-i:

— Nu te teme, zînişoară, de nu ţi-oi putea face vreun bine, dar rău de bună seamă nu-ţi voi face. Aş dori să te văd în toată viaţa mea şi să nu-mi mai iau ochii de pe tine; nu fugi dară, stai, să te văd mai bine. Tînăra zînă se îmbărbătă la cuvintele junelui, pierdu frica şi-l aşteptă pînă se apropie de ea, atunci îi zise:

— Vei fi ostenit, băiete, vino de te odihneşte.

Oare mai e lipsă să vă spun, că tinerii se îndrăgostiră foc din acea minută. Nu fiecare va ghici, că Dalcar a început a iubi pe

frumoasa Ocna – aşa se chema zîna – încă din minuta cînd a auzit-o cîntînd în harfă, fără de a o vedea şi Ocna încă începu a iubi pe Dalcar de cînd îi auzi cele dintîi cuvinte încurăjătoare? Iaca-aşa se începu dragostea!

Dalcar se întoarse a doua zi acasă, dar nu ca pînă atunci, parcă-i lipsea ceva, se afla cum nu ştiu cum, gîndeai că-i în loc strein, aşa era de gînditor. Tatăl său, vulpe bătrînă, cum văzu una ca asta, îndată pricepu că Dalcar este îndrăgostit, ci nu-l mustră, dar nici nu se putu răbda să nu-i zică una alta, cum fac toţi părinţii.

— Dragul meu copil, cam văd eu ce-ţi lipseşte, cam gîndesc eu ce bubă ai, de eşti îngîndurat; nu face însă nimic, aşa e lumea, aşa ne-am pomenit şi aşa ne-om sfîrşi, la feciori le-au fost dragi fetele şi la fete feciorii; una însă bagă de seamă, să nu te pună păcatele să te îndrăgosteşti în zîne, că sînt neam slab şi cel mai duşmănos cătră noi, cătră neamul urieşesc. M-am şi jurat, copile, m-am jurat pe barba mea, că voi stîrpi tot neamul zînelor, de aceea să nu cutezi a iubi o zînă, că n-ar fi bine, ba, dimpotrivă, să fii cel mai neîmpăcat duşman al lor, precum sînt şi eu, tatăl tău şi precum sînt ele cătră noi; aşa te ia pe samă, copile!

Cam aşa sfătuia tatăl pe copil, dar copilul cît oamenii, ba şi mai mare, cît uriaşii, asculta de ascultat cu cele urechi, ci picioarele tot îl duceau unde vrea inima şi nu unde ar fi voit bătrînul cel nătîng. Mai în toată ziua mergea tînărul la vînat, mai în toată ziua nu vîna nimic, dar nu mergea odată să nu se întîlnească cu Ocna, cu ibovnica lui, care-l aştepta cu atîta dor şi sete, cu dragoste, cum numai zînele ştiau să-şi aleagă iubiţii. Mult timp petrecură ei în această iubire înfocată, multe zile le-au fost mai dulci ca mierea tuturor stupilor din lume, multe ceasuri mai plăcute decît toate plăcerile vieţii, dar, vai, şi ei fură scoşi din rai! Şi ei trebuiră să cunoască adevărul zicalei:

După dragoste, suspin,
După dulceaţă, venin!

De cîte ori se despărţeau, totdeauna trebuia să făgăduiască că mîine iară-şi caută iubita, pînă atunci ea nu-l lăsa din braţe, iar după ce-i auzea făgăduinţa întărită cu jurămînt, îl săruta de despărţire un sărutat lung cît o zi din postul mare şi se ducea

cîntînd către peştera sa, uitîndu-se adesea în urma iubitului ei, care încă-şi arunca ochii peste umăr.

Amîndoi erau fericiţi, dar şi nefericiţi totodată; fericiţi, fiindcă iubeau şi nefericiţi că nu puteau fi pururea împreună. Fiecare din ei ştia ce ştia: el ştia că Ocna îl aşteaptă cu iubire şi ea ştia că Dalcar vine de bună seamă, după cum au fost înţeleşi şi niciodată nu trebuia să aştepte prea mult. Dar un neastîmpăr se încuibase într-amîndouă inimile şi era destul pentru a le face nefericite.

Odată însă trebui să aştepte zîna prea mult şi iubitul nu se mai ivea; mii de gînduri îi trecură prin minte: oare nu s-a primejduit cumva? Oare nu-i bolnav? Oare…? Oare…? dar nu se poate, eu nu cred să mă părăsească scumpul meu Dalcar, nu, el e cu mult mai bun, cu mult mai credincios decît să-şi bată joc de mine; aşa zicea Ocna! Dar cînd credea că amu-amu îi vine iubitul, se văzu încunjurată de uriaşi nătîngi, grosolani, prostălăi, urîţi ca miezul nopţii şi crunţi ca nişte fiare sălbatice; o mînă aspră o prinse de piept; ea scoase un ţipăt şi se simţi căzînd, în urma mai multor lovituri cu arme ucigătoare, apoi se tăvăli în pulberea muiată de sîngele ei şi horcăia de moarte.

Într-aceea ajunse şi Dalcar şi văzîndu-şi drăguţa moartă, străpunge cu arma sa pe ucigătorul ei, pe omorîtorul ei, pe omorîtorul de zînă. Ucigaşul era însă tatăl său, ceea ce văzînd Dalcar, era ca nebun de durere, atît pentru tatăl său, cît şi pentru iubita sa. De durere a răcnit ca un leu întărîtat, iar la răcnetele sale au răspuns ca un ecou trăsnetele răsunătoare, după durduitul trăsnetelor pămîntul s-a deschis şi a înghiţit în sînul său atît pe fată, cît şi pe fecior într-un mormînt. Iar căpitanul de uriaşi, cu toată oastea lui a fost răpit în fundul vulcanului, care se deschide de răcnetele lui Dalcar în tunetele ceriului, şi focul mistuitor îl prefăceau în piatră. Din trupurile lor petrificate stînd în picioare, se formară curţile frumoasei Detunata, care apare ca o oaste petrificată.

Poporul mai zice că mult timp după aceea umbla pe aci în toate sările un duh, care ţinea în mînă o ceteră neagră şi cîntînd din ea îşi ascundea durerile. De aci apoi Detunata se mai numeşte şi Piatra, lăuta şi cetera neagră.

*

Cele pîn-aci înşirate le scrisei după cartea lui Kövari Laszlo: „*Erdély folds ritkaságat*” (Rarităţile pămîntului Ardealului), dar

pe cînd trăiam ca învăţător în Bucium-Şasa, chiar sub Detunata, altcum auzii povestea ei şi adecă de la vestitul bocotan Teodor Ciuca o auzii în următorul mod:

Detunata n-a fost nici ea de cînd lumea tot Detunată; ea e făcută, bunăoară cum facem noi o şură, o casă, ori altă clădire din material de lemn, numai cît de bună seamă e făcută de o mînă mai tare, mai puternică, de mînă de uriaş.

Urzitorul ei a fost o fată de uriaş. Ea mai avea o soră. Amîndouă se gîndiră să facă cîte o cetate şi şi făcură, una „Detunata stîncoasă”, iar alta „Detunata flocoasă”. Şi una şi alta lucrară bărbăteşte, dar cdată, cînd erau mai gata, zise una din ele:

— Soro, găta-ţi-vei tu cetatea pe sîmbătă seara? Iar aceea-i răspunse:

— De va voi Dumnezeu, aşa cred că voi fi gata, dar tu?

— Eu, zise cealaltă, ori va voi Dumnezeu ori ba, tot o gat pe sîmbătă seara, de nu mai curînd încă. Şi lucrară mai departe, dar colo, sîmbătă seara, Detunata stîncoasă era gata, frumoasă, luminoasă, înaltă pînă în ceri, cum numai la uriaşi s-a putut vedea aşa cetate. Cealaltă soră nu-şi putu găta cetatea din pricină că lucra fără ajutorul lui Dumnezeu şi ce lucra ziua se surpa noaptea. Din pricina asta atît s-a mîniat şi s-a înfuriat de tare pe soru-sa şi pe cetatea ei, cît luă un bolovan mare cît un deal şi trăsni cu el în cetatea cea mare şi pompoasă, a surorei sale; cetatea s-a scuturat din temelii, s-a ruinat mult din ea, s-a prefăcut deloc în piatră şi i-a rămas numele Detunata.

Altă legendă a Detunatei este următoarea:

Un jidov voi să-şi facă aci o cetate mare, puternică. A şi început a lucra, dar asta s-a întîmplat de mult, tare de mult, pe cînd erau şi jidovii uriaşi, adecă pe cînd era lupul căţel şi Barna viţel. S-a pus deci jidovul cel uriaş la lucru şi a lucrat şi a lucrat, pînă a ajuns la ceriu cu lucrul. Dar în ceri nu a putut străbate, căci peliţa ceriului e foarte tare. Jidovul însă voia să străbată şi în ceri, cu orice preţ, deci căută după un sfredel, să sfredelească el bolta ceriului şi să poată el străbate acolo: sfredel nu află acolo de-a îndemână. Ştia el că jos are sfredele destule, că doară bărdaşii la locurile lor cîte unelte folosesc şi apoi el bărdaş era, din grinzi de brad făcuse toată cetatea pînă la ceri. Trimite deci şi femeia sa, jupîneasa Ruhălă, jos, după sfredel. Aceea, ce să facă, trebuie să asculte şi merse în jos cum merse, cu mare

greu, căci era tăroasă dar cînd fu la suiş nu mai putea de ostenită. Ce şi vreţi, doar e o cale de aici pînă la ceri, să te cobori odată, apoi iar să te sui! Deci, suind ea cu mare greu, cînd o mai părăseau puterile, mai auzind şi cum o înjură bărbatul, căci nu mergea mai iute, începu a plînge şi a blăstăma: „Dare-ar Dumnezeu să te prăbuşeşti şi să te faci stan de piatră!” Atunci, paf! un sunet nimereşte cetatea jidovului atît de bine, încît toată o prăbuşeşte pînă în temelie şi se face piatră. Jidovul cu jidovanca zac îngropaţi sub ruinele cetăţii care, cum zisei, fu de lemn şi se petrifică după blăstămul jidovăncii şi azi se numeşte Detunata. (Eu cred însă că poporul leagă de Detunata în acest caz legenda „Jidovului”, un deal de lîngă Zlatna).

Altă legendă. Zice că Detunata-i făcută de o fată mare, o fată de uriaş. După ce a gătat-o, a voit să se suie în vîrful ei pe din afară, călare pe o pajură, nu pe dinlăuntru, pe trepte, cum se suise pînă atunci. Încalecă deci pe pajură şi pune merinde pajurei un bou fript şi o bute de vin. Şi începe pajura a zbura, a se înălţa şi unde flămînzea îi tot da fata din carne, să mînce şi din vin, să bea. Dar în darn îi fu toată truda, toată încercarea, căci pajura-şi gătă toată merindea şi tot nu putu ajunge în vîrful cetăţii, că era mare pînă-n ceri. Mai înălţîndu-se, flămîndă, tot mai sus şi mai sus, o părăsiră puterile, începu să cadă la vale şi, atît pajura cît şi fata, vedeau bine că nu-i modru să ajungă vii la suprafaţa pămîntului. Fata în deznădejdea ei, începu a blăstăma din spatele pajurei celei cu două capete: Tune-te Dumnezeu şi te facă piatră, cetate blăstămată; nu-i destul că m-am năcăjit cu tine pînă te-am făcut, acum îmi mai mînci şi capul!”

Ruga-i fu ascultată, blăstămul se prinse. Cînd cădea ea cu pajura jos, se făcea praf şi cenuşe, un tunet zgudui cetatea din temelie şi o prefăcu piatră, cum e pînă-n ziua de azi, că fata cea de uriaş o făcuse din lemn şi tunetul o nimeri atît de bine de rămăsese numai cît se vede. Detunata i-a rămas numele. Nici pajura cu două capete nu s-a mai văzut de atunci, nici fete de uriaş şi nici cetăţi aşa de mari, cît să ajungă pînă la ceri. Aşa spune mitologia poporului!

În adevăr însă Detunata este un pisc de piatră de bazalt, compusă din prisme mari de bazalt, ce stau din jos oblu în sus, ca şi cînd ar fi nişte arbori uriaşi unul lîngă altul, în munţii Abrudului, spre miază-noapte-răsărit de la Bucium-Şasa. Apare

ca o casă mare, uriaşă, în mijlocul unui islaz, înaltă de vreo 200 coţi şi în periferie de vreo mie de coţi. Azi apare ca şi cînd ar fi avut cîndva o periferie circulară, rotundă şi ar fi căzut partea dinspre apus. În Europa numai despre Scoţia se zice că ar avea asemenea locuri.

De la Detunata spre vest e ţara moţilor.

Locuitorii de la poalele Detunăţii sînt toţi români metalurgi (băieşi), oameni frumoşi, ospitalieri, isteţi. Portul lor e din cele mai frumoase porturi ţărăneşti.

Din Munţi, animale şi pămînt, ed. Astra
Sibiu, nr. 220/1935, p. 5-18.

LEGENDA BENEŞULUI

Cine a ajuns odată să cunoască bine Ardealul, din toate punctele de vedere, acela va recunoaşte, că aci se potrivesc mai bine vorbele poetului Alecsandri:

O! cuib al nălucirilor
O! ţară luminoasă,
Comoară a fericirilor,
Grădina mea frumoasă!

Şi farmecul avîntului
Tot ce sub ochi răsare
În poalele pămîntului
Mai drăgălaş îmi pare;

Mai nalte sînt nălţimile,
Mai cald e mîndrul soare,
Mai limpezi limpezimile
Din rituri şi izvoare.

Iar fetele cu florile
Mai viu rîd între ele,
Şi spun priveghitorile
Mai tainic vis la stele.

Aci e ţara basmelor
Ce-ngînă-a noastră minte
Prin freamătul fantasmelor
Din timpi de mai nainte.

Aice-i ţara ţărilor
Şi-a doinelor de jale,
Ce-n liniştirea serilor
Te ţin uimit în cale!

Şi fiindcă aşa este mîndrul nostru Ardeal, şi fiindcă înălţimile lui nu sînt nişte înălţimi seci şi pleşuge, ci nişte înălţimi avute şi poetice, şi fiindcă de fiecare culme şi munte, de fiecare rîu, vale şi peşteră e împreunată cîte o legendă poetică, care ne

aminteşte timpii de mai nainte, ar fi păcat de moarte ca aceste legende să nu le facem cunoscute întregului nostru neam.

De aceea în fiecare broşură a *Revistei ilustrate* vom pune baremi cîte o legendă, ca cea următoare, că avem multe şi sperăm că mai multe ne-or veni de la „bătrîni, bărbaţi, juni tineri din munţi şi din cîmpii”, căci tuturor deopotrivă ne sînt de scumpe aceste reminiscenţe. Deci toţi, deopotrivă să şi conlucrăm pentru păstrarea lor. Iar mai bine şi mai fidel se pot păstra, dacă s-or depune, ca într-un magazin în *Revista ilustrată,* care va aduce şi icoanele lor, îndată ce-şi va vedea asecurată existenţa.

Începem seria legendelor cu acest prezent, fiindcă muntele Beneş e în ţinutul unde apare această revistă.

De la Rodna-veche spre nord-est se înalţă muntele Beneş, cel mai înalt din apropierea Rodnei. Poporul trebuie să-şi aibă atare mit legat şi de acest munte, după cum are faţă mai de toate dealurile, rîurile, colinele şi munţii ce-i stăpîneşte. Aşa şi este. Iată mitul legat de muntele Beneş.

Într-o zi de primăvară, colea cam aproape de seară, a venit – te miri de unde – un pescar sărac, cu numele Beneş şi s-a aşezat într-o căsuţă la capătul din sus al Rodnei şi de acolo fiind tare aproape Someşul, a prins a pescui cu unghiţa în apa lui. Dar ştiţi dumneavoastră cumu-i şi măiestria pescăritului, ca şi a vînatului, mai de multe ori nu prinzi nimic şi numai arareori mergi acasă cu ceva. Aşa erau odată semnele, că o să păţească şi Beneş; aruncă cea unghiţă şi ici şi colo, dar pace! gîndeai, că-i farmec, nimic nu scoase.

Cum sta el aşa cu coada unghiţei în mînă şi cu ochii ţintiţi în apă, iată se iveşte un omuţ cu chivără roşă şi cu o pipă cu vergea lungă, picioarele-i erau ca la cai şi avea pinteni.

Cum îl văzu Beneş, prinse a-şi face cruce, ca bun creştin ce era. Dar omul cel cu chivără roşă se tot apropie de el, nu se temu de crucile lui, iar cînd era aproape de Beneş, îi zise cu glas blînd:

— Nu te feri de mine, că am venit să-ţi împlinesc orice ai cere, dacă tu cu nevasta ta şi cu fiul tău mi te dai mie; drept că eu sînt dracul, dar de te închini mie, te fac avut, de nu-i mai avea lipsă să flămînzeşti cu unghiţa în mînă pînă s-a milostivi cîte un peşte să-ţi vină să-l prinzi. Decît aşa, mai bine te gîndeşte şi mi te închină mie.

Beneş, ca toţi pescarii, leneş din fire, care bucuros ar fi mîncat de-a gata, se gîndi, cît ar fi de bine să fie el bogat, să aibă vorbă între fruntaşi, să fie în fruntea mesei la nunţi şi la pomene, colo lîngă popa şi toţi oamenii să-i închine şi să-i zică „jupîne”. După astfel de gînduri, care-i trecură repede prin minte, zise lui Scaraoschi:

— Auzi, jupîne, noi mai c-om face tîrg laolaltă, dar fiindcă dumneata doreşti că şi muierea şi feciorul meu să ţi se închine, trebuie să mă înţeleg cu dînşii întîi, că oricum, dar sîntem toţi laolaltă şi nu facem nimic unul fără ştirea şi învoirea celuilalt: mîine pe astă vreme – de voieşti – ne putem întîlni tot în acest loc.

— Bine, zise Scaraoschi, şi se făcu nevăzut, iar Beneş merse către casă gîndindu-se la mîncările cele bune, ce o să le mînce după ce va face contract cu cel cu pipa lungă, ce haine scumpe o să poarte ca boierii, cum o să-l cinstească toţi şi cum nu o să se mai chinuiască flămînd pe ţărmurile Someşului, cu unghiţa în mînă pe vreme bună ori rea, prin vînt şi prin ploaie.

Cu astfel de gînduri şi cu traista goală numai se văzu acasă. Înserase bine. Nevasta îl aştepta cu oala la foc numai să bage peştii în ea, dar peştii erau în Someş. Cum intră în casă, îl şi întreabă muierea:

— Noa, da aduci ceva bărbate?

— Aduc, muiere, aduc traista goală şi o veste bună. Veste bună! M-am urît Dumnezeu a tot îmbla de colo pînă colo pre cel ţărmure de apă şi cînd să vin acasă, tot să vin cu traista goală! Dar Dumnezeu sfîntul îmi trimise pe dracul în cale şi stăm în tîrg amîndoi; dacă vă învoiţi şi voi, el ne dă ce vom cere de la el: bani, haine, mîncări, băuturi, vite, cu un cuvînt, ce ne-a cere inima.

— Ei, zău, acela nu ar fi rău tîrg, ziseră muierea şi fiul pescarului, dar apoi el ce ne cere?

— Ne cere, ca toţi trei să i ne dăm lui, vezi bine după moarte, dar pînă vom fi în viaţă să fim fericiţi după cum ne trage inima.

— Ferească Dumnezeu, un lucru ca acesta, ca adecă să-mi dau eu sufletul dracului zise copilul şi luîndu-şi un bruş de mămăligă în traistă ieşi din casă şi plecă la drum; îndărăt la casa părintească nu se mai întoarse în veci. Muierea însă îndată ce ieşi fiul din casă, zise:

— Ştii ce, măi bărbăţele? Cere-i tu să ne deie cinci saci de bani şi viaţă lungă de trei sute de ani; atunci ne învoim, altcum nu!

De abia aşteptă pescarul să se facă ziuă, ca să se întîlnească cu dracul şi să-l facă gazdă. Cum se culcă flămînd, cît fu noptiţa de mare, tot carne friptă şi pită albă visă, iar cînd fu a doua zi-i corăiau maţele de foame. Îndată ce se facu ziuă merse la Someş, la locul unde se întîlnise în ziua trecută cu mamonul. Şi nu trebui să aştepte mult, căci acela veni şi-l întrebă încă de departe:

— Noa, da ce-i cere, cum te-ai sfătuit cu ai tăi?

— D-apoi iată cum, eu şi cu nevasta mea ne învoim, fiul nostru însă nu; şi noi însă numai aşa ne învoim, dacă ne dai cinci saci de bani şi viaţă lungă de 300 de ani, iar în acest timp să mă slujeşti cu credinţă, să-mi faci tot ce ţi-oi cere.

— Bucuros, răspunse dracul, la noapte să fiţi amîndoi acasă, că vă aduc banii. Aşa s-a şi întîmplat. În noaptea următoare cam pre la 12 ceasuri numai auzi pescariul în tindă buh, buh! şi se scoală şi dînd să iasă din casă, nu putu deschide uşa, că vezi, tinda fiind mică, sacii ce-i aruncă dracul din pod se făcură grămadă lîngă uşă şi numai după ce sparse uşa, o putu deschide.

Acum să fi văzut în casa lui Beneş pescariul trai boieresc, vinars îndulcit, carne friptă, pită albă, haine scumpe, de numai la domnii cei mari mai vedeai ca la el şi la nevasta lui. Un lucru singur nu-l mai făcea, nu mergea la biserică nici în ziua de Paşti, că era oprit de mititelul.

Din banii cei mulţi şi-a cumpărat un munte, care-i chiar cătră răsărit – miază-noapte de la Rodna. În vîrful muntelui a pus pe cel cu cibică roşă de i-a făcut un palat, în care să-şi petreacă el cei 300 de ani. Nici că mai vrea el şi nevasta lui să mai umble pe jos cu proştii, ci numai cu hinteu într-aurit, ca craii cei mari. Cei patru cai, ce-i avea la hinteu încă nu-i potcovea, ca alţi botezaţi, cu potcoave de fier, ci cu potcoave de aur şi numai cîte un cui le anina de copitele cailor, ca cu atît mai curînd să le piardă şi aflîndu-le cei oameni necăjiţi, să mai prindă şi ei la stare. Dar cel mititel tot mereu umbla dinapoia hinteului şi care potcoavă cum cădea, iute o rădica şi o arunca în hinteu fără de a şti Beneş de acest lucru.

Cîteva rînduri de oameni l-au apucat pe Beneş umblînd aşa

şi desfătîndu-se, dar odată numai nu s-a mai văzut nici el, nici nevasta lui şi nici palatul lui cel minunat, toate s-au stins, numai numele i-a rămas şi şi acela legat de un munte, pe care pînă astăzi oamenii îl numesc Beneş.

După ce a dispărut Beneş, un păcurari să-şi fi pierdut o scroafă şi căutînd-o mai multe zile, în fine să-i fi dat de urmă, şi mergînd după ea, se trezi numai la o gaură, ce ducea în o baie afundă. Intrînd în baie merse cît merse şi iată numai, că i se năzări ceva zare de lumină. Mergînd mai departe, pre cine văzu înaintea ochilor săi? pre Beneş, care sta la o masă şi număra banii; precum să vede dracul îl făcuse secretari. Văzînd Beneş pe păcurar, îi zise: na iute banii aceştia şi du-te de aci, că de vine domnul acasă, nu ştiu zău cum vei scăpa. Păcurariul luă banii şi ieşi repede. Scroafa nu şi-o află; el spuse, că poate dracul i-o fură şi Beneş numai de aceea-i dete bani.

Păcurarii mai povestesc, că la anumite zile mari, mamonul scoate pre Beneş şi pe nevasta lui colo pe vîrful Beneşului şi cu el ară, iar cu ea grapă şi le tot strigă:

Hais, ho! daţi mai tare
Că v-am purtat în spinare.

Auzită în Rodna-Veche şi scrisă de Ioan Pop Reteganul

Din *Revista ilustrată,* an I, 1898, nr. 1, p. 9-10

DĂIANU

În primăvara anului 1873 (20 februarie) părăsii băncile şcoalei şi păşii în lume ca om vrednic de a-şi cîştiga pînea sa. Ar fi trebuit să mai stau pînă la finea lui iunie, cînd se fac examenele, dar era mare lipsă de învăţători la şcoala centrală grăniţărească din Orlat, lîngă Sibiu. Deci trimise baronul Urs, preşedintele şcoalelor grăniţăreşti din fostul reg. rom. 1, pe căpitanul pensionat Ion Mărginean la Deva, unde este o preparandie de stat şi unde frecventam eu chiar atunci cursul al II-lea şi al III-lea deodată. Căpitanul Brad era cunoscut bun cu inspectorul secundar Iuliu Bardoşi din Deva şi cu Ion Candrea, profesor la institutul pedagogic. Astfel fiind şi-a dat solia căpitanul, solia la cunoscuţii lui, că adecă el este trimis din partea baronului Urs, să ducă un tînăr dornic de a ocupa numaidecît postul de învăţător adjunct la şcoala din Orlat. Din sfatul căpitanului Bradu cu profesorii preparandei, cu directorul şi cu inspectorul, ieşi ca să mă recerce pe mine, dar de voi fi aplicat a primi acest post, care era îmbinat cu un salar anual de 200 fl., cuartir şi 3 stînjini de lemne. Propusu-m-au superiorii pe mine, din cauză că eram doară cel mai apt din colegi, ori că voiau a se vedea scăpaţi de mine? La aceasta nu mă cugetai, ci primii şi mersei la Sibiu dimpreună cu căpitanul Brad. Pe atunci director al şcoalelor din fostul reg. rom. 1 de graniţă era vestitul pedagog Vasile Petri, compatriot de al meu. Mă şi duse a doua zi la Orlat, unde mai erau doi învăţători: Ştefan Albu, învăţător diriginte şi Ioan Pop (Blăjanul) înv. secundar. Mie-mi dădură clasa I. Aci îmi începui cariera dăscălească. Parcă acum văd cu ce frică intrai prima dată în şcoală, cum nu ştiam de ce să mă apuc, cum îmi părea rău că n-am mai stat în preparandie pînă la vară. Dar trecură toate, cetii bărbăteşte prelegerile ce aveam de predat, răsfoiam metodele minteni – minteni şi în scurtă vreme devenii acasă în afacerile dăscăleşti.

Dar aceste n-au nimic a face cu Dăianu, despre care mi-am propus a scrie. Le amintii însă din cauză că chiar atunci, cînd mersei eu învăţător în Orlat, chiar atunci el era rob în Sălişte, frumosul sat românesc la poalele munţilor sudici ai Ardealului, spre vest de la Orlat, cale de 2 ore pe jos. Fiind în Orlat des vorba despre Dăianu, ascultînd şi eu ce se povestea despre el, iar poveştile arătîndu-l ca pe o figură simpatică, mi-am însemnat

bine în memorie ce se povestea despre el, iar acu cerc a schiţa aci cele povestite acum 27 de ani.

DĂIANU

Cică numele lui era Ion şi era din satul Daia, de aceea-i ziceau Dăianul, că conumele lui era altcum. Cum? N-am putut afla.

Cică el a umblat la şcoală în Sibiu pînă era holtei. Atunci, ce-i veni în minte, ce nu, destul că luă frunză-n buză şi se făcu hoţ de codru.

Unii spun că profesorii saşi şi unguri îl batjocoreau, din care cauză el şi-a răzbunat asupra lor şi apoi s-a dus; alţii spun că sărac fiind foarte tare, a lăcomit de a furat ceva lucru puţin ca să-şi astîmpere foamea. Dar fu prins cu furtul şi alungat din şcoală. Atunci s-a hotărît el să-şi răzbune asupra bogaţilor. Cel dintîi pe care l-a jefuit a fost popa de la ei. Iată cum se povesteşte această ispravă a lui Dăianu.

Cică tocmai cînd mergea către casă, cum îl alungase din Sibiu, se întîlni cu popa de la ei, care era călare.

— Bună ziua, părinte.

— Bună să-ţi fie inima, Ioane, dar încotro?

— Merg spre casă, dar dumneata unde ai fost?

— Am fost în Sibiu, am vîndut nişte bouleni.

— D-apoi bine-i. Dar fii bun dă-mi o leacă de foc să-mi aprind pipa.

Preotul îşi opri calul şi scociorî prin buzunare după lemnuşe, ci calul era neastîmpărat, nu voia să stea locului. Atunci Dăianu îl prinse de dîrlogi, să nu cadă cumva popa. După ce-i dete popa lemnuşele, Dăianu mulţumi şi zise:

— C-o cale fii bun dă-mi şi vreo doi bani, că nu poţi zice că n-ai.

Popa atunci înlemni de spaimă, văzînd că Dăianu cu stînga ţine calul de dîrlogi, iar dreapta o ţine întinsă să primească banii. Nu zice nimic popa, ci scoase budilarul (portmoneul) şi-l dete Dăianului.

— Mulţam, părinte.

Cu aceste se despărţiră. Popa zbîrnăi ca vîntul cu paripul lui, iar Dăianu merse încet ca omul care nu are nici o grabă. Ajuns acasă e chemat peste cîteva zile la judecătorie, unde fu întrebat

de ce a ţinut calea popii şi de ce l-a jefuit de bani? Iar el a răspuns aşa:

— Nu-i adevărat că aş fi ţinut calea părintelui, că dumnealui a fugit în ruptul capului pînă m-a ajuns. După ce m-a ajuns l-am rugat să-mi dea o leacă de foc, să-mi aprind pipa, şi mi-a dat lemnuşe. Văzîndu-l atît de bun m-am gîndit, dar de mi-a da şi vreo doi bani, că are, iară eu sînt mai mort de foame. I-am cerut, mi-a dat şi s-a dus. Nu-i aşa, părinte?

— Ba aşa.

— Atunci ce mai vrei cu mine?

— Să-mi dai banii.

— Dar de ce? Ţi-am cerut împrumut?

— Ba nu, dar de frică ţi i-am dat.

— De ce de frică? Te-am ameninţat doară?

— Ba nu, dar vezi că-mi ţineai calul de dîrlogi de nu se putea mişca.

— Şi cine a zis să-l ţin, nu dumneata, ca să nu cazi de pe el?

— Ba eu, dară…

— Ce dară? Ce vrei cu mine?

— Ce ceri de la omul acesta, părinte, îl întrebă şi judele.

— Deci… nu mai cer nimic, să fie sănătos!

— Noa vezi aşa…

Din minuta aceea el se făcu hoţ ca hoţii. Ţinea drumul la bogaţi, intra la ei noaptea prin case şi-i jefuia de bani, dar de omorît el nu omora pe nimenea. În codru el era mai mare, ciobanii de la stîni toţi îl cunoşteau şi-l omeneau ca pe un frate de cruce. Ba unii flăcăi, mai cutezători, de care nu prea aveau ce pierde, se luară cu el în ortăcie şi trăiau zile dalbe. Era spaima bogaţilor, dar săracii-i pofteau voie bună şi sănătate. Prin Sibiu umbla ca la ei în sat, fără să-l cunoască cineva, fără să-l bănuiască. Numai auzeai: De la bogatul cutare s-au furat astă noapte doi cai în preţ de 800 fl., din lada bogatului cutare lipsesc 2000 de galbeni, doamna cutare nu-şi găseşte scumpiile de vreo 4 zile. Şi orice lipsea, orice se fura, toate le încărcau în spatele lui Dăianu, cu drept ori fără drept, aveau hoţii cei mici după a cui spate se ascunde.

Dar odată fu prins chiar el, Dăianu, la o casă bogată din Sibiu şi fu pus la răcoare pînă să-l judece şi să-i facă sama. Bucuria bogaţilor! Dar scurtă bucurie, că ortacii îl furară din închisoare. Acum să fi văzut spaima bănoşilor!

El nu hoţea numai în Sibiu şi jur nu, el umbla în „negustorie”, cum spunea el, cît e Ardealul şi România şi Bănatul de mare.

În România zice că era la un sat un arendaş grec, vestit de bănos. Pînă la el merse Dăianu cu 6 ortaci, el îmbrăcat domneşte ca negustorii cei mari şi ortacii lui îmbrăcaţi mocăneşte. Era toamna tîrziu. Arendaşul avea o turmă mare de porci, ţinuţi bine. Dăianu ştia de aceasta, deci începu:

— Domnule arendaş! Eu sînt negustor de porci. M-au îndrumat la dumneata unii cunoscuţi, spunîndu-mi că ai o turmă de porci de vînzare. De aceea venii, de ne putem uni de preţ, să-ţi iau o grijă din cap.

Bucuria grecului! îndată lăsă să-i prindă caii la trăsură şi merseră la pădurea cu ghindea, unde-i erau porcii. Acolo se tîrguiră şi-i plăti toţi în bani buni de aur şi de argint. Apoi a zis Dăian:

— Acum dumneata fii bun şi lasă să aducă porcii în ogradă la dumneata şi în de seară le dă o mîncare de cucuruz, parte pentru plată, iar pe noi ne conăceşte pînă dimineaţă, că nu putem pleca acum spre seară.

Grecul s-a învoit bucuros. A lăsat de au dus porcii la el în ogradă, le-au dat o mîncare bună de cucuruz, la mînători le-a dat de cină şi le-a arătat un şopru, unde pot dormi, iar pe Dăianu l-a pus cu el la masă şi l-a culcat în casă cu ei. Dar colo, într-o vreme, Dăianu s-a ridicat din pat, a deschis uşa şi ortacii au intrat înlăuntru, au legat pe grec, i-au luat toţi banii şi s-au cam dus. A doua zi, aflară pe grecul legat bulz în pat, ci nevătămat.

Căutat-au pe făptuitorul cruciş şi curmeziş, prin toată ţara, dar nu i-au putut afla nici urma.

Dar Dăianu, pe cît era de fără milă cu bogaţii, pe atît era de milos cu săracii.

Zice că odată mergea pe jos din Sibiu cătră Sălişte. Era îmbrăcat ca un domn de cei bogaţi. Pe drum se întîlneşte cu o biată muiere, care mîna o vacă frumoasă cu viţel. Şi se luă cu ea de vorbă:

— Unde mergi, nană?

— La Sibiu, domnule, duc văcuţa asta, doară voi putea-o da.

— Dar de ce o vinzi, doară nu-i bună de lapte, ori n-ai nutreţ s-o poţi ierna?

— O, Doamne! Ba de lapte-i tare bună şi nutreţ încă i-am

adunat, dar cu ce să mîncăm lăptişorul ei? Am patru prunci, bărbatul mi-a murit, cucuruzele le-a bătut bruma între Sîntă Măria, cît un bruş de mămăligă n-am din ce mai face. Trebuie s-o dau cu cît voi da-o, să cumpăr bucate la prunci.

— Cît ceri pe ea?

— D-apoi n-oi cere mult, numai 60 fl.

— Uite, muiere, eu îţi dau 60 fl., dar acum nu am unde o băga, că acum îmi fac grajd. Fără dumneata du vaca acasă, o ţine bine şi-i mănîncă lăptişorul, pînă voi trimite după vacă. O să-ţi scriu numele dumitale la mine în carte, iar pe ţidula vacii o să însemn numele meu, du-te cu ţidula la primărie să însemne cui i-ai dat-o. Iată aci ai zece bănuţi cît trebuie să plăteşti la primărie. Dar să nu dai vaca, pînă trimit după ea!

— D-apoi, domnule, doară nu-s ţigan, să vînd o vacă la doi inşi.

Aşa muierea întoarse cu vaca acasă, îi dădu de mîncare şi merse la primărie să scrie în ţidula vacii numele cumpărătorului.

Primarul ia ţidula, ceteşte şi prinde a rîde, apoi începe:

— Pe bună ai ieşit azi din sat, tu, muiere.

— Dar cum aşa, jupîne primar?

— D-apoi aşa, că tu ai vîndut vaca la Dăian, care scrie că să nu o vinzi cumva, să aibă copilaşii lapte.

Bucuria muierii! Cum îi mai ierta din păcate şi-i dorea bine de la Dumnezeu!

Dar Dăianu era şi poznaş.

Odată, pe drumul dintre Sibiu şi Cristian, întîlneşte vreo patru vărari cu carăle încărcate cu var. Mergeau la Sibiu. Dar ei erau cam beuţi. Deci se dă cu ei în vorbă:

— Unde duceţi varul, oameni buni?

— În Sibiu.

— E vîndut cumva?

— Ba nu, că-l ducem de vînzare.

— Atunci îl cumpăr eu. Cît var aveţi pe tuspatru carăle?

— O sută de mierţe, cîte 25 pe un car.

— Ce să vă dau pe miertă?

— Cîte 50 cr.

— E bun varul, bine-i ars?

— Bine, domnule, mai bine nu se poate.

— Cît se vine dară de o sută de mierţe?

— Cincizeci fl.

— Bine, iat-aci aveţi banii. Mergeţi numai şi staţi cu carele înainte la spitalul cel cătănesc, că eu vă ies înainte pe cărare, printre holde.

— D-apoi de ne-a întreba cineva cui am dat varul, ce să spunem?

— Să spuneţi că la doftorul cel mare, care-i mai mare la spitalul milităresc.

— Dumnezeu s-ajute la domnul!

— Să trăiţi! Vedeţi să vă îmbătaţi să nu puteţi descărca.

— Nu te teme, domnule.

Şi s-au despărţit.

Dăianul s-a dus în calea lui, zicînd în frunză, cu puşca de a umăr, iar vărarii s-au dus la Sibiu, mulţămind lui Dumnezeu că le-a scos domnul cel bun în cale, care le-a plătit varul cum au cerut ei.

— D-apoi, zise unul, e lesne să nu se ţigănească la tîrg că nu dă din punga lui, din banii ţării dă.

— Aşa-i, de fost, răspunse altul, dar şi din banii ţării alţii atîta se mai ţigănesc şi te descos de ţi-e mai mare groaza.

Colea pe la prînzişor erau carăle dinaintea spitalului, aşteaptă oamenii, aşteaptă, dar nu le vine nici un doftor să le ieie varul în seamă; nu-i întreba nime, ce stau acolo. Li se urăşte aşteptînd.

— Ian intraţi careva şi întrebaţi unde să descărcăm?

Intră unul, întreabă-n dreapta, întreabă-n stînga ordinanţii nu le ştiu da nici un răspuns. În urmă intră la căpitanul, ce era şef peste spital, unde-i îndreptă ordinanţa. Iar acela le spuse aşa:

— Dragii mei, pe seama spitalului numai eu cumpăr ce lipseşte, iar acuma chiar, nu avem lipsă nici de un zdrob de var. Puteţi merge cu varul unde voiţi şi-l puteţi da cui l-a cere, că din partea spitalului militar nu veţi avea nici o imputare.

— Dar ni l-a plătit domnul acela.

— Tot atîta; de vi l-a plătit, să fi venit cu voi, să vă arate unde să-l descărcaţi. Altcum eu cred că aşteptaţi pînă la 2 după amiazi; dacă nici pînă atunci nu va veni cumpărătorul, atunci mergeţi de înştiinţaţi la căpitanul oraşului.

Acum ştiu că le ieşi băutura din cap! Stau ca pe spini bieţii oameni, nu ştiau ce face, încătrău să meargă. Trecuse de amiazi, seara se apropia şi nu le mai venea cumpărătorul varului, să le spună unde să descarce varul. În urmă merg la

căpitanul oraşului şi-i spun ce-i şi cum. Acela-i ascultă pînă la capăt, apoi îi întrebă cum era domnul acela. Iar după ce i-au spus oamenii din fir în păr statura lui, el le zise aşa:

— Faceţi cu varul ce-ţi voi, îl puteţi vinde cui v-a da bani, că domnul acela nu v-a căuta în veci, nici de bani, nici de var. Acela-i Dăianu, i-a plăcut a mai face o ştrengărie.

*

Iarna anului 1872 spre 1873 l-a apucat, singur, fără ortaci, prin apropierea Sibiului, unde se ţinea mai cu drag. Conac avea la un ţigan din Cacova. Acolo omora vremea peste zi, iar noaptea lua pe ţigan cu sine şi mergea de-şi căuta cele de lipsă. Potecile munţilor erau înfundate, nu era modru a străbate prin ele. Deci mergea pe la cei avuţi din satele mai apropiate, nu le făcea nici un rău, ci cerea merinde şi beutură. Şi toţi îi dau pîini, burdufuri de brînză, cărnuri de porc şi-i umpleau plosca de vinars. El nu le făcea nimica, ei nu mai făceau vorbă pentru aşa lucru puţin.

Odată, cam de către primăvară, iar s-a dus Dăianu cu ţiganul pînă la Sălişte la un popă bogat, care i-a omenit cu mîncare şi băutură, le-a umplut plosca cu vinars şi desagii cu merinde şi cînd se omizia de ziuă şi-au luat rămas bun şi au plecat. Colea, cînd răsărea soarele ei se apropiau de Cacova. Era o zi senină şi lui Dăianu îi era sete după vinarsul ce beuse. Deci zice către ţigan:

— Mă, hai să bem apă din părăul ăst limpede.

— Nu mi-e sete, răspunse ţiganul, fără tu, dacă vrei, poţi bea, că eu te aştept.

Şi pune ţiganul desaga cu merindele jos, iar Dăianu se lungeşte lîngă părău să-şi plece capul să bea apă. Cînd bea el mai pe ticneală numai aude îndărătul lui pof! şi ca un fulger îi străbate prin tot trupul. Numai atîta a putut striga:

— M-ai mîncat, cioară, Dumnezeii tăi! Dar roagă-te la Dumnezeu să mă ia dracul, că de scap cu zile, nici un ţigan nu mai scapă de mîinile mele, la toţi le sucesc grumazii, ca la puii cei de cioară!

Dar ţiganul se făcuse iepure, fugea mîncînd pămîntul; nici desaga cu merindele nu o luase şi rău ce-i părea, Doamne, după prescurile cele multe şi bune şi după dărabele cele mari de slănină ce erau în desagă. El merse aţă la primărie şi înştiinţă, drag Doamne, că el a puşcat pe Dăianu, colo la părărul cela. Dar

primarul, om cuminte, numaidecît îşi făcu socoteala: „Hm! Ţiganul a fost la furat cu Dăianu; acum, după ce s-a săturat faraonul, vrea să pună capul celui ce l-a hrănit. Ba încă trage nădejdea că va căpăta şi suta de fl. de la Sibiu, care era pusă pe capul Dăianului. Dar se poate culca pe acea ureche.”

Deci porunci numaidecît să pună doi cai la o sanie şi se urcă în ea primarul cu doi juraţi şi suiră şi pe ţigan, să le arate locul, unde a lăsat pe Dăianu.

Acum să fi văzut necaz.

Ţiganul da să se codească, că nu poate, că-i bolnav, că l-a apucat spăriatul de groaza Dăianului, ba că a uitat şi calea de frică, dar nu-i folosiră nimic. Primarul porunci la juraţi: legaţi-l bulz şi daţi cu el în şireglă! Aşa au dus pe ţigan pînă la faţa locului, unde zăcea Dăianu într-o baltă de sînge şi lîngă el desaga cu merinde şi un pistol aruncat. Dăianu pierdu mult sînge, era slab şi nu se putea ridica. Deci l-au pus juraţii în sanie pe paie şi l-au învălit cu cojoacele, apoi au mers numai în pas pînă la Sălişte, unde au predat pe Dăianu şi pe ţigan în seama la judecătorie. Pe atunci era jude la judecătoria de cerc din Sălişte unul cu numele Maxim, iar acţişor era unul cu numele Troancă, medic era Dr. Pascu, de origine din Salva, de lîngă Năsăud. Acesta era medic de regiment în pensiune.

Dăianu dară era prins şi bolnav. Dar fiind atît de bolnav nu au pus fiare pe el, ci îl ţinea cu mare îngrijire, să se poată vindeca doară va putea scoate de la el lămuriri despre toate faptele lui. Dar vindecarea era anevoioasă, că pistolul cu care l-a puşcat fusese încărcat cu alice şi acelea străbătură şalele şi partea stîngă a foalelui. În fiecare zi îi scotea doctorul cîte una-două alice, care le afla; tăia în carne pînă da de ele. Dureri mari suferea bietul Dăianu, dar nu zicea nimic, numai crîşnea din dinţi şi gemea „Dumnezeul lui de ţigan!”

Odată zise doctorul că a scos toate alicele, altele nu mai sînt, cel puţin el nu mai află. Dar Dăianu răspunse că trebuie să mai fie. Apoi ceru să-i dea cureaua lui de la cioareci. Şi i-a dat-o. Şi s-a strîns cu ea pe din jos de foaie şi şi-a ţinut nările nasului cu degetele şi cu palma şi-a astupat gura şi aşa s-a umflat odată de au mai eşit două alice din el. Atunci a răsuflat una din greu: Aşa se scot acestea, domnilor! Şi toţi s-au mirat, cîţi au văzut acest lucru.

Din minuta aceea Dăianu se afla mai bine, pe zi ce mergea

prindea putere. Acum începură a-l lua la protocol, a-l întreba cîte toate. În fiecare zi îl ispiteau cîte un ceas, două. El spunea multe de toate, cîte drepte, cîte nedrepte.

Într-o zi cînd ieşea de la ascultare să intre în chilia lui, prinse a bate roata prin curte. Şi era o zi frumoasă de primăvară. Judele n-are ce lucra, îi face imputare:

— Hei, Dăiane, pîn-acum te ţineam slobod, ca pe un bolnav, dar mă tem că vom fi nevoiţi să te legăm, că tu încă-i face o bazaconie, şi ti-i cam mai duce. Şi-l puse în fiare, iar la uşa chiliei lui puse doi păzitori, că pînă într-aceea nu fusese decît unul. Aceasta era într-o zi senină cătră sfîrşitul lui aprilie. În chiliuţa, unde era închis Dăianu, nu se afla nimic, decît un pat, o masă şi o cofa cu apă. Seara i-au dat cîteva bucăţi de lemne, să-şi facă foc, iar păzitorii se preumblau pe afară, pe dinaintea uşei lui. Afară era lună de se vedea ca ziua. Atunci îşi gîndi Dăianu să scape, şi a scăpat. Şi iată cum:

Uşa lui era închisă şi cheia era la păzitor. Zarul uşei era înlăuntru, că înlăuntru se deschidea şi uşa. Deci el luă de pe cofă cele două cercuri de fier, le înfierbîntă în foc pînă erau roşii, apoi le luă unul de unul cu cleştele de la foc şi arse cu ele uşa jur-împrejurul zarului, pînă se deschise singură. Atunci, spre mirarea lui, văzu că puştile păzitorilor erau răzimate de uşă. El le apucă repede şi zise păzitorilor: Care face vorbă e mort! Ceia înlemniră, iar el cu o săritură fu peste pălanul cel înalt în grădină şi de acolo în tufiş. Acum mai ajungă-l cine poate! Toată tufa da sălaş. Dimineaţa aflară o puşcă în grădină, iar pe masă aflară scris cu cărbune: „Dăianu s-a duuus!” Din minuta aceea nu l-au mai văzut domnii de la judecată nici păzitorii închisorii. Oamenii din satele vecine spuneau că l-au mai văzut. Unii susţineau că trăieşte prin moara de hîrtie, cea părăsită din Orlat, alţii spuneau că-i prin Gura Rîului, iar ciobanii spuneau pe la Rusalii că l-au văzut prin munţi şi că a fost şi pe la stînile lor. Destul că iar intrase groaza în oamenii bogaţi.

*

Trecu vreme. Eu mersei învăţător în Vâlcelele rele, lîngă Strei, spre ost de la Haţeg. După un an mă strămutai în Barul mare, lîngă Jiu, spre sud de la Haţeg. În iarna anului 1877 spre 1878 auzii că în Petroşani este prins un hoţ mare şi că i-a ieşit judecata să-l spînzure. L-au şi spînzurat. De faţă au fost cîte doi oameni din toate satele de pe Jiu. Se zicea că acela ar fi fost

Dăianu cel vestit. Numele cel adevărat nu l-au putut afla. Pe acel timp era primar în Petrosul, comună vecină cu Barul mare, un jidan avut, cu numele Jonas Kohn. El se bucură mult cînd auzi de prinderea şi spînzurarea acelui hoţ, precum se bucurară şi alţi bănoşi. Dar poporul rămase rece la acea veste. Unii ziceau: Doamne apără! Iar alţii: D-apoi cum păcatele de nu s-a ştiut păzi, să nu-l prindă?

La cîteva zile după ce au spînzurat pe hoţul acela, nimeri în Petrosul o nevastă zdravănă, bine ţinută şi frumos îmbrăcată, româneşte, ca pe la Orăştie. Spunea că-i din Vinerea, ba din Ocoliş. Ba ce mai ştiu eu ce unde. O aflai în ospătăria lui Oetvoes Sandor, în Petros, unde aveam eu viptul (mîncarea). Nevasta aceea spune multe năzdrăvănii. Unii-şi dau cu părerea că-i drăguţa hoţului celui spînzurat. Destul că o văzui pe la ospătarul Oetvoes Sandor, de origine din Abrud, mai multe zile. Mînca carne şi bea vin, că aşa face cel străin, vorba cîntecului.

Odată întreb pe ospătar:

— Şandor baci, dumneata dai mîncare şi băutură la ţiganca asta, că după toate apucăturile şi vorbele ei se vedea a fi o ţigancă de sat, celaucă pe toate călile, dar oare avea-va ea cu ce-ţi plăti ce mîncă şi ce bea? Şi: oare nu te-i pomeni într-o zi că ea nu-i şi încă va duce şi una-alta, pe ce va putea pune mîna?

La vorbele acestea ale mele se supără ospătarul şi-mi răspunse:

— O, domnule, nu o cunoşti. Asta nu-i ţigancă, e româncă din Romos, e avută de acasă, are hambarele pline de grîu, are avere, dar a fost fugit în lume cu hoţul ăla, ce l-au spînzurat. Peste cîteva zile pleacă acasă şi mă duc şi eu cu ea, îmi dă un car de grîu.

Văzui că e tras pe sfoară ungurul meu. Şi-mi era milă de muierea lui, care era o muiere tare cumsecade. Că de el nu mi-ar fi fost milă, fiindcă era un lenios şi jumătate şi era fălos şi băutor, dar muierea lui era foarte cumsecade. Deci îi răspunsei aşa:

— Şándor baci, şezi dumneata locului şi-ţi păzeşte afacerile, nu umbla după minciunile ei. Ea-i o hoaţă şi o celaucă de cele mari. Spune să-ţi plătească ce a mîncat şi ce a băut şi-i dă drumul.

Dar Sándorul meu se supără şi mai rău, cum de cred eu ceva rău despre muierea care pe el l-a face avut. Că are bani

îngropaţi la ea în grădină ca o mierţă de taleri şi de galbeni, rămaşi cum i-a fost îngropat hoţul astă toamnă şi a avut bani de hîrtie peste trei mii de fl. dar i-au luat domnii, că şi ea a fost prinsă dimpreună cu drăguţul ei. Şi acum mai are o hîrtie de 5 fl. împletită în cosiţă.

Nu era modru să pot dezmîmta pe ospătarul meu de a nu crede amăgitoarei. Muierea lui umbla ca prin pămînt de năcăjită şi de supărată, văzînd cîtă mîncare şi cîtă băutură se pradă. Ba prinsese de ştire că Sándor începe dragoste cu amăgitoarea.

Într-o zi, cînd merg la prînz, Sándor nu era acasă şi nevasta cea străină încă nu era.

Întreb pe ospătăreasă că unde sînt mirii, iar ea prinde a plînge şi a-mi spune că bărbatul ei, odorul de Sándor, s-a dus cu ţiganca la ea acasă, să aducă un car de grîu şi să scoată banii de unde i-a îngropat Dăianu.

Trecură cîteva zile fără a vedea pe Sándor.

Odată, cam a patra zi doară, cînd merg la prînz aflu pe Sándor acasă, dar negru de năcaz şi de ruşine că l-a purtat April o ţigancă. Era trîntit pe pat, simula că-i bolnav, dar nu-i era nimic, decît ruşine de lume şi mînie pe haita de ţigancă, ce-l făcu să bată calea mînzului.

Într-un tîrziu, la cîteva săptămîni după aceea, ne-a descoperit el însuşi următoarele:

— Cît a stat ţiganca aceea la mine s-a băut vreo 4 vedre de vin şi ca două de rachiu de prune şi s-a mîncat o majă de carne, dacă am socoti toată carnea de vită, oaie, porc şi galiţe ce s-a mîncat. Şi pentru această mîncare şi băutură multă, nimenea nu mi-a plătit nici un ban. Că mai mult am mîncat şi am băut împreună; de dimineaţa pînă noaptea tîrziu tot mîncam şi beam şi cîntam şi nu era zi să nu-mi arate cîteva bancnote de bani, împletite în păr şi nu era zi să nu mă îndemne şi de zece ori să iau o trăsură cu cai şi să mergem amîndoi pînă la ea acasă, să-mi umple căruţa de grîu curat, să scoatem de unde-i şi comoara Dăianului, să mă prind şi eu la ceva stare, că prea sînt sărac al dracului şi-i e milă de mine, că-s prea om fain şi de omenie.

Azi aşa, mîne aşa, poimîne aşa şi tot aşa, zece zile de-a rîndul, pînă mă scoase din minte şi luai pe Ion Berna cărăuş şi plecarăm la ţară după bine. Eu, vezi bine, fiindcă plecarăm după comori, nu cerui să-mi plătească ce a mîncat şi ce a băut în timpul cît a stat la mine. Ba încă făcui şi bolunzia aceea că-i

dădui în spate blana nevestei mele, să nu degere în trăsură. Şi aşa am plecat într-o marţi, după ce am mîncat de amiazi şi eram ţapeni de băutură amîndoi. Ningea de gîndeai că-ngroapă. Cînd am ajuns în comuna Puiu, însăra. Trebui să rămînem acolo peste noapte. Tragem la ospătărie, acolo iau chilie caldă, cer mîncare şi băutură şi trăim boiereşte. Colo într-un tîrziu ne culcarăm. Şi eu cum pusei capul pe perină, cum adormii, ca dus. Nu mă mai deşteptai pînă a doua zi. Atunci, ia drace ţigană, de ai de unde. Privesc prin casă, nimic de a ei, decît ciobotele. Dar unde-s ciobotele mele? Nicăiri! Le încălţase dumneaei, să-i fie călduţ, să nu se răcească cumva pînă la tren, să capete guturai. Aşa eu trebui să mă încalţ cu ciobotele ce binevoi dumneaei să-mi lase, dacă nu avu minte să le ducă şi pe acelea, pe cum dusese punga mea cu vreo 8 fl., orologiul meu cu lanţ de argint, briceagul de 1 fl, 50 cr. şi un revolver cu 6 focuri ce fusese 8 fl. Cînd văzui toate acestea, mă lovi şi mînie şi groază şi ruşine, toate deodată. Înjuram şi nu ştiam ce începe. Într-aceea intră ospătarul şi mă întrebă de ce sînt atît de necăjit. Eu, ce era să fac? Să spun? Să nu spun? De spun, mă dau de gol, mă fac de ruşine; de nu spun, nu-mi poate ajuta nici cel ce ar fi ştiut să mă ajutore. Deci mă călcâi pe inimă şi-i spusei din fir în păr ce-mi lipseşte. Ospătarul mă ascultă pînă-n capăt, apoi, scărpinîndu-se în cap, îmi zise numai atîta:

— Acum pricep eu de ce voia să ştie cînd pleacă trenul spre Simeria; adecă să o ia la talpă.

— Şi la cîte pleacă, la 2?

— Da, la 2 după miezul nopţii este trenul aci, cum vine din Petroşani şi pleacă la 2 spre Simeria.

— Dă-mi 10 fl. împrumut, să mă urc pe cel de întîi tren, să merg după ea.

— Unde să ştii merge după ea, omule? îmi zice ospătarul, vrei să mai pui pupăză pe colac? Nu-i destul că ai să plăteşti aci 4 fl. 50 cr. pentru cină şi chilie? Ogoaie-te şi te du acasă şi vezi de-mi trimite ceşti 4 fl. 50 cr.

Am înjurat, m-am cătrănit, dar în urmă m-am gîndit că totuşi lucrul cel mai cuminte va fi să vin acasă, să o las în mîna dracului. Aşa am şi făcut. Am încălţat ciobotele ei, că desculţ nu puteam veni, m-am suit în trăsură şi am venit acasă. Dar nici păcălitură, cum a pus aceea pe mine, nu cred să fi mai pus om pe cineva. Mă suie la 100 fl. ce mi-a mîncat şi furat ea. D-apoi

ruşinea şi năcazul meu, cît fac? Acum cred că de bună seamă a fost din ceata Dăianului, că numai el ştia aşa bine fura.

De atunci n-am mai auzit nimic de Dăianu, nici de ortaci de ai lui.

Reteag. 9 iulie 1900.

Din broşura *Din Ţara Haţegului,* Biblioteca poporală a Asociaţiunii, nr. 180/1930 – Sibiu p. 28-53.

ÎNDĂRĂTNICII

În desele mele călătorii întreprinse în lungul şi latul scumpului nostru Ardeal, am căutat în cîteva rînduri şi acea parte a lui, care se numeşte Ţara Haţegului. Frumos e Ardealul fără măsură, dar în el mai frumos este acest corn, ce este în jurul Haţegului şi care pînă în ziua de azi se numeşte Ţara Haţegului. Soarele cînd răsare, mai întîi dă bună dimineaţa acestui ţinut; razele lui stau mult de vorbă cu românii haţegani, pe care-i află în munţi la oi, în vale la coasă, pe cîmp la secere, pe coaste la vii, că, deşi e mică Ţara Haţegului, dar întruneşte în sine tot ce Ardealul are mai bun şi mai frumos; Ţara Haţegului se poate numi cu drept cuvînt un Ardeal în miniatură. Numai văzînd Ţara Haţegului, poţi înţelege de ce dacii, înaintaşii noştri, pe acest pămînt, îşi făcuseră capitala Sarmisegetuza, în acest colţ de ţară. Zace chiar la cornul Ardealului de către apus-miazăzi; spre apus e despărţit prin muntele Marmore de Bănat, iar spre miazăzi îl despart de România (veche) Retezatul cu ramurile lui; pe la pasul Porţii de Fier mergi de aci în Bănat şi pe Poarta Vulcanului treci în România (veche).

Răpit de frumuseţea acestui ţinut l-am căutat adesea; am fost mai în toate comunele mai însemnate, am suit mai toate dealurile şi munţii lui şi am cunoştinţă cu românii din toate clasele ai acestui rai pămîntesc; şi de-ar fi să am putere, bucuros aş mai călca odată acest ţinut romantic a cărui fiecare vale şi culme îşi are istoria sa, mitul său, productele proprii; bucuros aş mai sta de vorbă cu cîte un luncan: Macrea, Tatul, Bălaur, Boian, Stejar, Graur, Iarba, Corbu, Mărăscu, Părăscu, Păun, Teian, Băluş, Boju, Fulgera, Bărcianu, Furtună, Cîndea, Păgînu, Ursu, Arbore, Mărilă, Lelescu, Junescu, Pitulice, Alun, Troilă, Marcu, Ciacu, Alecu ş.a., care mi-au spus atîtea şi atîtea istorii din trecutul nostru, care ştiu începutul fiecărei familii din ţinutul Haţegului, care vorbesc cu fală despre faptele vitejeşti şi bune, iar cu groază despre faptele mîrşave şi rele.

*

Înainte de asta cu vreo zece ani eram în oraşul Haţeg. Era într-o luni, cînd se ţine acolo tîrg de săptămînă. Bucuria mea că mi se dă prilej să mai convin cu vechi cunoscuţi de ai mei. Dis-de-dimineaţă mă scol şi ies la preumblare în piaţă. Piaţa era goală, atunci îşi construiau negustorii şi sfîrnăriţele şetrele lor,

care aşteptau ca peste un ceas-două să fie pline de săteni, de români. Zic: de români, căci toţi locuitorii ţărani ai satelor din Ţara Haţegului sînt români şi astfel, fiind, negustorii zic: de-ar fi timp bun, să poată veni românii.

Dar acum în piaţă ce să stau? Mai văzut-am eu doară şi pînă-ntr-aceea greci (negustori) făcîndu-şi şatre şi mai auzit-am eu pilăriţe (sfîrnăriţe) certîndu-se. Mă hotărăsc deci să ies din piaţă, dar în care parte? Stam nehotărît, că voie aş fi avut să merg în patru părţi deodată: pe drumul ce duce cătră Orlea, din care parte veneau românii de pe apa Streiului, de la Ruşi, Bălălariu, Ocoliş, Vîlcelele bune şi rele, Măceu, Plopi, Gînţaga, Covragiu ş.a. ori să iau drumul ce duce spre Sfînta Maria, din care parte veneau bravii jieni, cu căciulile lor cele mari, de prin satele Bărbăţeni, Hobiţeni, Cîmpul lui Neag, Lupeni, Coroeşteni, Merişor, Crivedia, Petros, Baru-mare, Livadia, Ponor ş.a. ori să ies pe drumul ce duce cătră apus, din care parte vin adevăraţii fii ai ţării Haţegului: cei din Reia, Pîclişa, Ostrov, Găureni, Clopotiva, Grădişte, Pesceana, Cîrneşti, Tuşteni, Fărcădin ş.a. Eram deci nehotărît, cînd un prieten din copilărie îmi pune mîna pe umăr şi dîndu-mi bună dimineaţa mă scoate din gînduri.

— Ce stai pus pe gînduri? mă întreabă el.

— Stau, prietene, că voi a face o preumblare şi nu ştiu în care parte aş apuca, că pe fiecare drum aş voi să plec numaidecît, fiindcă din fiecare parte cred că-mi vor veni cunoscuţi, dar în patru părţi odată nu pot pleca; deci hotărăşte tu, în care parte să plecăm, de ai şi tu gust de preumblare.

— Să mergem cătră Sînta Maria, din care parte vin jienii!

— Bucuros!

Astfel ne luarăm pe drum la preumblare. Cum ieşirăm din oraş vedeam cete-cete de oameni, toţi în haine albe şi cu căciuli ori pălării negre, venind la tîrg şi mînînd vite: oi, miei, capre, viţei, junci şi altele. Ici colea era în urma vitelor cîte un moşneag cu pletele şi barba albă, care păştea liniştit cu gluga în spate şi ocolit de oameni mai tineri; după un botei de capre mergea un flăcău cît un brad de-a Retezatului, cu părul pînă la umeri, cu o pălărie mare pe cap şi cu un băţ zdravăn în mînă. În pas cu el venea o fată călare, cu capul descoperit, cu o cosiţă groasă de păr, împletită peste jumătatea frunţii şi apoi dusă îndărăt. Ea era îmbrăcată în şuba ei albă, care acoperea tot corpul ca o reverendă, iar la mijloc era încinsă cu un brîu vînăt; încălţată

era, ca şi flăcăul, cu opinci cu curele unse. Calul, pe care călărea fata, ar fi putut purta şi pe un general. Din mersul tinerilor pe lîngă olaltă, din vorbele şi glumele lor, lesne puteam pricepe că ei nu-şi sînt streini. Căruţe trase de cai munteneşti, pietroşi, pieptoşi, treceau una după alta, încărcate de români, bărbaţi şi muieri. Ici, colea cîte cu o figură de popă printre alţi oameni. Ne era mai mare dragul a privi atîta popor adunîndu-se. Toţi veneau înspre noi, pe toţi îi vedeam în faţă şi ne creştea inima auzind acea limbă curată ce o vorbesc acei fraţi ai noştri, dar o vorbesc atît de curat şi frumos, cît ar merita a fi studiată de toţi cărturarii noştri.

Cînd eram mai la podul Sîntă Măriei dau de o figură cunoscută: era nenea Alec din Valea Lupului, venea şi el la tîrg călare alături cu nana Frăsina, nevasta dumisale. O adevărată păreche de oameni vrednici. De departe îl cunoscui şi de departe mă cunoscură, deşi nu ne văzurăm opt ani de zile.

— Bună dimineaţa, nene Alec şi nană Frusină.

— Bună să-ţi fie inima, domnule! Ai mai abătut prin Ţara Haţegului? Cum te mai afli? Bine că a dat Dumnezeu să ne mai vedem!

— Da, am venit să mai văd ce faceţi în acest rai pămîntesc! Cum o mai duceţi?

— Bine, domnule, bine! Dumnezeu drăguţul de el, ne dă de nu sîntem vrednici să-i mulţămim. Vremi umblă bune, boalele nu ne cearcă, bucatele se fac şi trăim, har Domnului, trăim de pe o zi pe alta cu nădejdea în Dumnezeu. Dar acum aşa că vii şi la noi? Aşa vorbea nenea Alec, iar nana Frăsină, nu-mi dădu timp să pot răspunde, ci răspunse dumneaei:

— Apoi doar nu ne-a ocoli, acu sîntem aci, colo după amează se urcă pe un cal de ăştia şi vine la noi acasă, că eu m-oi duce şi pe jos!

— Ba bine că nu, îi tai eu vorba, cine te-a lăsa să mergi dumneata pe jos; mi-oi afla eu vreo trăsură de o fi să mă hotărăsc să merg azi la dumneavoastră. Poate vine părintele ori altcineva de la dumneavoastră şi mi-oi afla o lecuţă de loc, că nu-mi trebuie loc mult, uite, sînt numai pui de om.

— Puiu de român! adause nenea Alec.

Aşa, mai cu o vorbă, mai cu alta, mai întrebîndu-i eu una, mai răspunzîndu-le eu lor, ajunserăm la tîrg. Vezi bine, la locul unde ne-am întîlnit s-au coborît şi dumnealor de pe cai şi astfel

am venit pînă în oraş. Acolo şi-au dus caii la gazdă; nana Frăsina s-a luat prin tîrg după lucruri ce-i trebuiau, iar nenea Alec mă pofti să merg cu dumnealui în tîrgul de vite, că are nişte vituţe scoase de vînzare. Astfel merserăm amîndoi, povestind, pînă am ajuns în tîrgul de vite. Acolo întrebă dumnealui pe unii cunoscuţi că în care parte a tîrgului îi sînt copiii cu vituţele şi după ce află, plecarăm într-acolo. Aceştia sînt copiii mei, zise nenea Alec, apropiindu-ne de cei doi tineri pe cari îi văzurăm mai înainte mînînd boteiul de capre.

— Copiii dumitale? întrebai eu, ai aşa copii mari?

— Da, copiii mei, Petru e feciorul meu, iar Elena va fi fiica noastră peste cîteva zile.

— Aşa? Atunci noroc să deie Dumnezeu!

— Mulţămim dumitale, răspunse tată şi fecior ca cu o gură, iar Elena roşi şi, aruncînd ochii în pămînt, zise şi ea „mulţam”.

*

Tîrgul era pe sfîrşite. Din vite unele le vîndu, altele le trimise prin Petru acasă, iar Elena cu mumă-sa, care venise cu trăsura şi cu nenea Alec şi cu nana Frăsina şi cu mine, ne duserăm în piaţă. Acolo ei mai tîrguiră unele altele ce uitase nana Frăsina a tîrgui, apoi ne gătirăm de cale. Nana Frăsina se urcă în trăsura cuscră-sa, unde puseră şi tîrgaşul, iar eu mă urcai pe calul pe care venise dumneaei şi plecai călare însoţit de nenea Alec şi de Elena. Cînd era soarele de o suliţă pînă la sfinţit noi ieşeam din Haţeg. În dreapta Retezatul era într-o lumină de aur, iar în stînga Orlea era umbrită de un nor. Elena se uita cînd la Orlea, cînd la Retezatul, iar eu parcă-i gîcii gîndul şi o întrebai în glumă:

— Ce te uiţi Elenă, acum la Orlea, acum la Retezatul, nu cumva ai voi să fii acolo?

— Nu, domnie, dar uite dumneata, Retezatul cît de frumos e luminat şi Orlea parcă fumegă; mă gîndesc că oare drept e ce povestesc oamenii?

— Dar ce povestesc? Ian, spune-mi, că apoi şi eu ţi-oi spune ce ştiu…

Alec atunci apucă el firul vorbirei şi începu aşa:

— Apoi vezi dumneata, domnule, oamenii noştri spun multe năzdrăvănii, unele vor mai fi şi aşa, altele poate sînt numai scornituri. Zice că au fost odată două fete de uriaş, Dumnezeu mai ştie cînd, şi s-au vorbit ele să facă două cetăţi; cea mai mică

a zis că de va voi Dumnezeu ea-i gata pînă sîmbătă seara şi s-a pus pe muntele Retezatul să-şi zidească cetatea; atunci însă muntele nu era aşa, că era cu culme înaltă. Iar cea mai mare fată de uriaş a zis că ori i-a ajuta Dumnezeu, ori ba, ea are să fie gata cu cetatea ei pînă sîmbătă seara. Şi s-au apucat fetele bărbăteşte de lucru, dar ce lucra fata cea mai mare, peste zi, peste noapte se surpa, aşa că pe sîmbătă seara ea nu fu gata cu cetatea ei, iar cetatea surorei sale strălucea în lumină, gata fiind, cu ajutorul lui Dumnezeu. Atunci fata cea mai mare s-a supărat foc pe cea mai mică, a luat un fier de plug şi zvîrr! în cetatea ei şi a retezat-o din temelie. De atunci îi zic la muntele acesta Retezatul, că-i e retezat vîrful. Doamna lui, supărată de s-a dus în lume şi mai mult nu s-a arătat prin locurile aceste; soru-sa cea mai mare încă a părăsit Orlea, negata cum era şi negata este pînă în ziua de astăzi.

*

Pe cînd găta badea Alec povestea cu Orlea şi Retezatul, ne mai ajunseră cîţiva oameni, ce veneau şi ei călări din tîrgul Haţegului şi călărirăm împreună pînă în Valea Lupului. Valea Lupului este un sătuţ la poalele munţilor, locuit de români voinici şi harnici. Pui de om străin nu se afla pe atunci în acel sat şi oameni mai de omenie n-am văzut cît am umblat; drept că nici boltiţă nici crîşmă nu aveau, trăiau viaţă patriarhală, beţia şi fumatul le erau lucruri cunoscute numai cum le văzură la tîrgul Haţegului ori pe la nedee, în satele vecine. Popor deprins a trăi frugal şi natural, ei aveau puţine lipse măestrite, singuri îşi ştiau ajuta să-şi împlinească lipsele fireşti şi trăiau fericiţi. Lucrau moşioarele, pentru care purtaseră pînă la 48 jugul robiei, îşi creşteau vite bune şi rupeau din ele cînd cerea trebuinţa, ca să-şi facă bani de cheltuială, iar cheltueli nu aveau multe. Din tîrg cumpărau numai năfrămi pentru femei şi pălării şi şerpare pentru bărbaţi; pentru bucătărie singur sarea o cumpărau, celelalte, atît ale portului, cît şi ale traiului, şi le fabricau singuri. Cînd avea lupeanul sare şi opinci şi-i era plătită darea nu mai avea lipsă nici de un ban. De aceea şi erau mulţi oameni cu stare bună, ba despre unii se zicea că şi bani de argint şi de aur au adunaţi, că cheltuiau foarte puţin, iar bani făceau pe miei, iezi, lîni, caş, piei de animale şi altele; făceau adecă mai mulţi bani decît cheltuiau, asta era cauza din care se spunea cu bună seamă că unii au bani adunaţi. Între aceştia era şi nenea Alec,

cel mai de frunte lupean, cel mai avut şi totodată cel mai cu socoteală la toate afacerile; el era primar în sat, el ctitor la biserică, el fruntea la toate. Judecata lui sta pe loc; cei pricinuiţi nu alergau la judecătorii din oraş; cum le rumpea el legea, aşa era bine şi mergeau mulţumiţi acasă, atît pîrîşul cît şi pîrîtul, că doară nenea Alec cumpănea vorba fiecăruia, nu aducea judecata pînă nu chibzuia păsul amîndorura, nu-şi punea sufletul de dragul, nici de urîtul cuiva. Din asta pricină şi era iubit şi cinstit după cuviinţă de toată suflarea dimprejurul acela; nu era om să-l vorbească de rău, nu era preot să nu aibă cunoştinţă bună cu el, chiar şi domnii de la judecătorii ţineau foarte mult la dumnealui.

Cînd ajunserăm acasă era înnoptat, dar nu întunerec, că o lună frumoasă lumina aceste locuri minunate. Nana Frăsina era acasă, gătea cina, Petru aşezase vitele şi sta răzimat de poartă, iar vîzîndu-ne sosind se grăbi a ne deschide poarta şi a ne ajuta să descălecăm. Doi dulăi mari se sculaseră din uşa tinzii, unde stau întinşi pe labe, aşteptîndu-şi partea, şi ne ieşiră înainte mirosindu-ne, să vadă de sîntem oameni buni ori ba? Eu, vezi bine, mă feream de ei, dar nenea Alec numai odată le strigă liniştit: „în lături!” şi ei se retraseră la şură.

Nu apucarăm a intra înlăuntru, cînd o muiere din vecini şi intră în curte, supărată şi începu a se plînge:

— Uite, Alec, de ce venii, acum, în cap de noapte la dumneata, Diatcu Ursului a fost cu nişte hăramuri de capre la tîrg şi a venit cu ele mai devreme şi cum le-a lăsat singure la el în curte, cum nu, destul că una sări peste gard în grădiniţă la mine şi-mi roase doi oltoi; fă bine şi-l cheamă înainte să-mi plătească oltoile.

— Ai gard bun de cătră Diatcu Ursului? întrebă Alec.

— Am, da. Numai cît nu e streşinit încă.

— Şi a cui e datorinţa să-l streşinească?

— D-apoi a mea, că-i gardul meu.

— Atunci să fi ştrăşinit gardul, ca să nu poată trece nici caprele lui la tine, nici ale tale la el; gardul bun, vecin bun!

— Aşa-i Alec, dar eu aş gîndi că vitele trebuie să aibă păstor şi grajd, nu lăsate de hăram să facă pagubă la vecini.

— Aşa ar fi să fie, dar totuşi nu-i aşa; dacă dumneata ai gardul cum se cade, atunci în grădina dumitale nimic nu poate intra; altcum mîne dimineaţă voi merge eu să văd paguba.

Dimineaţa, deodată cu ziua, toţi erau în tălpi, Nana Frăsina merse cu cîţiva oameni din sat la săpat de cucuruz, Petru îşi luă gluga şi mînă vitele nevîndute la munte, iar nenea Alec rămase în sat, parte de dragul meu, parte că ce avea să descurce unele pricine.

După ce plecă pe toţi la lucru, zise nenea Alec către mine:

— Dumneata, domnule, de ai gust poţi veni cu mine să vezi satul nostru, de nu, rămîi acasă, că peste un ceas sînt şi eu acasă.

— Ba merg cu dumneata.

Şi ne-am dus. Îndată a patra casă era muierea cu pricina oltoilor. Acolo stăturăm locului, iar Alec strigă de la poartă:

— Acasă eşti vecină?

— Acasă.

— Noa, hai de-mi arată paguba. Şi intrarăm în grădiniţă. Acolo erau cîteva straturi cu salată, ceapă şi usturoi şi 2 altoi roşi de vîrfuri.

— Aceasta-ţi e paguba?

— Aceasta.

— Ian chiamă pe Diatcu!

Şi muierea chemă pe vecinul Diatcu la gard.

— Mă Diatcule, zise Alec, d-apoi tu cum de laşi caprele să facă pagubă vecinilor? Ştii tu cum zice în zece porunci: Ce ţie nu-ţi place, altuia nu face!?

— Aşa e, nene Alec, dar nici eu nu aş fi voit; acu dacă s-o întîmplat, ce să fac?

— Ce să faci? Uite ici! Eu voi ciuntă oltoile, ca să odrăslească a doua oară, iar tu să aduci un car de spini să streşineşti gardul muierii, vezi că ea-i văduvă, n-are cine să i-l facă, apoi tu, om cu stare bună, din pricina unei streşini nu ţi-i face de vorbă şi de ură cu vecinii, că ştii tu bine că un vecin bun de aproape e mai bun decît un frate de departe, apoi cel ce păgubeşte pe văduve şi pe săraci nu ajunge bine în cea lume.

— Învoiţi, sînteţi?

— Învoiţi, primarul nostru, Dumnezeu să-ţi deie bine! răspunse muierea; iar Diatcu, scărpinîndu-se în ceafă, adause:

— Dacă zii pentru atîta treabă nu mai trebuia şi dumneai să alerge pe la dumneata, că făceam eu streşina, numai să-mi fi zis.

— Acum bine că sînteţi împăcaţi, grăi Alec, ieşind din

grădiniţa muierii, vedeţi de trăiţi bine, cum porunceşte Dumnezeu sfîntul, că-i ruşine şi pagubă să trăiască oamenii tot în ponce şi-n gîlceavă!

Eu cu nenea Alec ne-am luat apoi povestind către mijlocul satului unde era biserica, şcoala şi casa preotului. Biserica e mică, că puţini sînt şi poporenii, dar frumoasă, ca un păhărel; şcoala mare, de lemn, aşezată într-o grădină foarte frumoasă, chiar în mijlocul satului şi pusă între biserică şi casa parohială.

— Aceasta e şcoala, zise Alec, apropiindu-se de ea.

— Frumoasă şcoală, zic eu. E şi pusă pe o grădină cum nu mai are nime, doară în Valea Lupului. De bună seamă e parohială, rămasă din moşi-strămoşi!

— De unde! Asta a fost grădina celui mai de frunte om de la noi şi în urmă a trebuit satul ca să o ieie de la urmaşii lui şi pe ei să-i pună pe unul într-un capăt de sat, pe altul în celălalt capăt de sat.

La aceste vorbe ale nenii Alec se stîrni în mine dorul de a şti pricina din care cineva a fost silit să lase o grădină ca aceea, mare, frumoasă, bună, cu loc de moară în fund, pusă chiar în locul cel mai frumos din mijlocul satului şi să se mute în marginea satului, unde îşi au numai ţiganii şi săracii bordeiele. Nenea Alec pricepu dorul meu, văzîndu-mă privind cu atîta nesaţ la acea grădină frumoasă, deci deschise portiţa şi zise:

— Hai să mergem, colo, sub cireşul cel mare din mijlocul grădinii, acolo ţi-oi povesti întîmplarea după cum este, iar dumneata vei fi bun şi o vei scrie şi da la gazete, că multe poate omul cuminte învăţa din ea.

Şcoala era închisă, că examenul cu pruncii se da p-acele vremi colea, cînd suie şi vitele la munte; dascălul nu era aci, mersese la satul lui, fiind om singur, june, deci grădina era lăsată în grija ctitorilor, ca şi şcoala.

N-am intrat deci în şcoală, ci am mers oblu la cireşul cel mare din mijlocul grădinei, sub care erau 2 scînduri cîte de un stînjin, bătute cu cuie pe nişte pociumbi de lemn ce stau înţepeniţi în pămînt. Grădina era cultivată bine, o jumătate era săpată şi avea dascălul în ea legume şi baraboi şi cucuruz, într-o tablă şi erau pomişori frumoşi, iar jumătatea de către părău, spre fund, era lăsată de fîn. Foarte frumoasă grădină. Chiar în mijloc era cireşul cel mare, un cireş uriaş, dar cu fructe păsăreşti, mici şi rele. După ce ne aşezarăm pe o bancă de sub

cireş, începu nenea Alec aşa:

— Uite, domnule, vezi dumneata grădina asta mare şi frumoasă, asta a fost toată a unui unchiu al meu, frate cu mama. El era cel mai avut om la noi în sat şi era de omenie, cît să-i mai cauţi păreche în şapte sate. Şi avea numai doi copii, amîndoi fecioraşi. Şi i-a dat pe amîndoi la şcoala la Haţeg, unde am fost şi eu doi ani dimpreună cu ei. Eu, după 2 ani de învăţătură, am rămas acasă că eram singur copil la părinţi, m-au pus dascăl şi diac, iar după ce m-am însurat m-au pus oamenii primar şi curator, precum sînt şi în ziua de azi. De 22 de ani sînt primar şi curator şi mila lui Dumnezeu a fost tot cu mine, pe nime n-am asuprit şi pricinile dintre oameni le-am potolit cît am putut; cale la judecătorii şi la advocaţi n-am făcut nimănui. Verii mei însă din Haţeg s-au dus la şcoală în Orăştie. Voia bietul unchiul, fie iertat, să facă din unul preot iar din altul notareş. Dar n-a avut noroc. Că ei nu prea stau de învăţătură şi i-au apucat vremea asentării cu şcoalele negata. Pe amîndoi i-au luat cătane şi după vreo trei ani au venit acasă oameni-neoameni, oameni stricaţi, nici cu şcoalele gătate, nici harnici de purtarea găzduşagului, numai buni de făcut comedii; ei au fost cei dintîi care au prins a trage tabac în satul nostru. Nici azi nu sînt numai doară unul-doi dintre români şi ţigani, doi-trei cîţi îi ţinem ca fauri şi trăiesc în bordeie, colo, între arini. Destul că dacă veniră verii mei din cătane, nu mai avură voie să urmeze învăţăturile; voit-a bietul unchiu să-i ducă la Blaj, dar ei nu voiră, deci îi însură şi le făcu la amîndoi case nouă, la unul de cătră biserică, iar la altul de cătră casa parohială. Unchiul de urîtul lor se mută la noi, că mama-i era soră şi mătuşe, soţia unchiului murise. Toată averea o împărţi la cei doi feciori şi veni bietul unchiu numai cu hainele la noi. Mie-mi păru bine că se mută unchiul la noi, că tata murise şi de un om mai bătrîn şi mai cuminte avem chiar lipsă la casă, că ştii zicala, fără un om bătrîn şi fără o sută de zloţi să nu te laşi cît poţi. Verii mei încă aveau ce le trebuia, că avere le dăduse unchiul şi avere aduseră muierile, că luară pe cele mai avute fete din ţinutul nostru, unul pe a popii din Puiu, iar altul pe a primarului din Hobiţa. Vreo 5-6 ani trăiră ei cum trăiră, scăzînd din avere, dar totuşi nesărăcind de tot, că unchiul mai abătea şi pe la ei, le mai băga minte-n cap, le mai ajuta pe timpul plugăritului, mai mergeam şi noi şi le ajutam cu plugurile noastre, pe vremea căratului de pe cîmp

încă-i ajutam cu carăle, dar un lucru era la care nu le puteam ajuta: traiul dintre ei venea din ce în ce mai rău; din nimica se sfădeau ca ţiganii şi înjurau de sta satul în gura lor şi-şi făcea cruce. Întîmplarea a adus cu sine că amîndoi aveau numai cîte un copil. Cînd erau copiii ca de 5-6 ani, într-o vară, vor fi de atunci cam 12 ani, erau cu mamele lor în grădină, ele săpau la curechiu, fieştecare în grădina ei, copiii aruncau cu bruşi în cireşul acesta, să le cadă cireşe. Cireşul era chiar în miezuină, aşadară aveau drept deopotrivă la el... Cum aruncau ei cu bruşi se întîmplă de bruşul cade la unul din ei în cap şi-i sparse o leacă pieliţa şi-l podidi sîngele. Atunci el începu a zbiera, iar mă-sa fuga la el:

— Da ce-i!

— Că mi-a spart capul vărucul! Aşa? Hoţ, mişel, neam rău din Puiu, tîlhar... şi cîte şi mai cîte. Mama celuilalt copil încă alergă acolo, ea, nu să tacă şi să mulcomească pe tătăişe-sa, ci ca o pară de foc îi sare-n nas vorbele celeia şi începe mai pogan: ba neam rău eşti tu, hobiţană puturoasă şi somnuroasă... Şi mai ştiii dumneata, oamenii cînd se ceartă nu mai zic ocinaşele. De aci sfadă, gîlceavă, pînă în urmă şi una şi alta merg bocindu-se în casă. Verii mei erau prin sat şi auzind tărăboiul aleargă în ruptul capului să vadă ce este? Aflîndu-şi muierile bocindu-se şi întrebînd de pricină, ei nu să le împace, ci mai tare le înfuriară şi se înfuriară şi ei.

— Cum cutează muierea ta să zică muierei mele somnore şi leneşe?

— Dar copilul tău ce are să spargă capul la copilul meu? Şi una şi alta, pînă se adună satul întreg în gura lor să-i împace. În de seară, după ce venirăm de la cîmp şi auzirăm cele întîmplate, merserăm şi eu cu unchiul la ei să-i împăcăm, dar n-am ştiut cum ieşi de la ei.

Din minuta aceea darul lui Dumnezeu fugi de tot de la casa lor; pururea în certe, pururea cu pizmă şi mînie. Azi murea un viţel al unuia: mi l-a omorît fratele; mîine pierea un porc celuilalt – mi l-a omorît fratele! Copiii creşteau cu pizmă unul pe altul, muierile trăiau în ceartă neîntreruptă, iar ei tot ca cocoşii numai să sară în cap unul altuia. Unchiul de ruşine şi de supărare, a căzut la pat şi-a murit; mama mea încă s-a îmbolnăvit de ruşine şi de necaz şi-a dus-o aşa bolnavă 2 ani şi jumătate şi-a murit şi dumneaei. Acum nu mai era suflet de om care să cuteze din

cînd în cînd a mai dojeni pe verii mei. Eu, de ziceam vreo vorbă, săreau amîndoi asupra mea şi-mi strigau în gura mare:

— Dă-ne pace, mişelule, că tu ai amăgit pe tata de-a mers la tine cu banii cei mulţi, iar pe noi ne-a lăsat calici! Măcar că domnule, de a adus el ban rău ori bun în casa mea, ban să mă fac în minuta asta, că, de o fi avut ceva bani, i-au mîncat ei în cătane şi la şcoale. Mă îngrozisem de purtarea lor, îmi era milă de copiii lor, că ce pildă capătă de la părinţi, cum vor fi ei şi cum or ajunge după ce părinţii lor numai în ceartă stau şi pe zi ce merge li se prăpădeşte averea; dar nu puteam face nimic. Astfel stînd lucrurile m-am înţeles odată cu bătrînii satului că ce ar fi de făcut. Unii ziceau că să-i plătim din banii bisericeşti, să iasă de pe moşie şi unul să meargă la Puiu şi altul la Ponor, la socri şi cu banii ce vor căpăta să-şi cumpere acolo moşii, că doară – dacă n-or mai fi lîngă olaltă, le-a mai trece mînia, s-or mai lua pe seamă şi s-or apuca de lucru bărbăteşte; alţii ziceau să-i lăsăm în plata sfîntului, să nu ne facem de lucru cu ei, iar alţii îşi dau cu socoteala că ar fi bine să-i arătăm la judecătorie ca pe nişte oameni care ţin satul tot în spaimă cu purtarea lor. N-am apucat însă să aducem nici o hotărîre că ei ne luară înainte; fiind odată la fîn şi locurile fiindu-le neîmpărţite, unuia i se păru că celălalt a intrat prea afund cu brazda de iarbă. De aci sfadă, bătaie şi, cel mai mare rămîne mort pe loc, tocat după ureche cu furca de frate-său. Acum încetară toate. Pe cel mort l-am îngropat, iar omorîtorul zace în temniţă în Gherla, judecat pe 20 de ani. Nu cred să scape cu zile. Mai are 15 ani de împlinit şi spun cei ce l-au văzut că-i ca un moş de 70 de ani de sfîrşit. Dar acum cum să ţinem pe aceste 2 tătăişe într-o curte, după ce una ştie că bărbatul ei e mort de mîinile bărbatului celeilalte, iar cealaltă ştie că bărbatu-i robeşte din pricina morţii celuilalt? Am făcut rugare la scaunul orfanilor ca să le despărţim de pe curte iar moşia încă să li-o despărţim şi să li-o dăm în arîndă să crească pe seama copiilor. Scaunul s-a învoit şi noi ne-am pus şi le-am mutat casele pe cheltuiala bisericii. Pe una am dus-o din sus de sat, pe o grădină bisericească, iar pe alta din jos de sat, pe o grădină ce era numai de şcoală. Aşa rămînînd grădina asta goală, am făcut pe ea şcoala, care o vezi. Oamenii de la noi ziceau că să tai jos cireşul, din care urmă atîta rău şi vrajbă, dar eu am zis:

— Ba, acela va rămînea, ca toţi cei ce-l vor vedea să se

înfioare de păţania celor doi fraţi încăpăţînaţi şi să nu facă ce au făcut ei.

Aci încetă nenea Alec, iar eu întrebai: şi ce e acum cu muierile şi cu fecioraşii verilor dumitale?

— Cu ele-i mai bine acum, decît pînă erau cu bărbaţi; eu cu satul le lucru toată moşia şi au ce le trebuie; bărbaţii sînt unul în Sibiu, la făurie, iar altul în Răşinar, la rotărie şi se poartă foarte bine; în scurtă vreme au să fie meşteri de capul lor. Aci le-a merge bine, numai de nu or lua năravul părinţilor lor.

A doua zi m-am dus cu nenea Alec la munte, de unde o apucai cu un călăuz la Retezatul şi peste custurile lui la Clopotiva şi Grădişte.

De atunci n-am mai fost p-acolo, dar aducîndu-mi aminte de locurile acele frumoase, de poporul acel harnic şi blînd, nu-mi încape în minte: cum de au putut de acolo ieşi doi fraţi aşa rabiaţi şi îndărătnici, cum spunea nenea Alec că au fost verii săi. Dar cînd îmi vine în minte că omul e numai om, ori unde s-ar afla el, atunci zic da, omul e în stare a săvîrşi fapte bune şi rele, după cum l-au ursit ursitoarele, după cum a fost creşterea ce i-au dat-o, dar cu deosebire după cum au fost aceia cu care s-a însoţit, că doară nu în zadar zice zicătoarea: Spune-mi cu cine te însoţeşti că-ţi voi spune cine eşti?!

Din broşura Ţara Haţegului, Biblioteca
poporală a Asociaţiunii, nr. 180/1930, Sibiu,
p. 3-27.

VIII. NUVELE ŞI POVESTIRI

VIII. NUVELE ŞI POVESTIRI

BLÎNDOCUL

Zice popa din altar şi cîntă diecii din strană: „Fericiţi cei blînzi, că aceia vor stăpîni pămîntul”. Şi aşa ar trebui să fie, că doară popa şi diecii cîntă din cărţile cele sfinte şi am băgat şi eu de seamă că blîndul stăpîneşte pămîntul; ba şi zicala noastră zice, că mielul blînd suge de la două oi. Şi totuşi nu totdeauna e aşa! Că cine mai este om blînd ca Chifor Cîrlan de la noi, căruia doară şi porecla-i e *Blîndocul;* unde vezi om mai de omenie ca el? Unde-ţi trebuie un lucrător mai bun decît el? Şi nu-l vede nime beat în veci, în pîră încă nu umblă, cu om pe lume cuvînt legănat n-a avut şi tot nu-i Doamne ajută, tot nu i se adaugă două de două! Ba nici suman bun în spate nu are. Parcă numai mănîncă şi doarme, atîta e de rău îmbrăcat şi atît e de gol pe lîngă casa lui. Nici purceluş de Crăciun nu are, necum să mai aibă văcuţă cu lapte ca alţi botezaţi.

Şi minunea minunilor! Ştie tot lucrul şi nu fuge de lucru; şi el şi muierea lui şi fata lui sînt pururea la lucru, mai pe seama lor, mai mult însă pe la alţii pe bani. Şi tot nimic nu se cunoaşte din lucrul lor, spor nu au în nimic. Apoi nici nu poţi zice, că doară au păgubit cu vitele, că de acele n-au avut nicicînd, apoi, ce nu ai, nu poţi pierde. Cum vine dară, de la el nu se mai adaugă nimic? Că casă are, o leacă de locşor încă are, mai lucrează şi în parte şi pe bani şi, cum zic, nimic se alege din munca lor? Ba parcă-i şi dator cu bani la bancă!

Trebuie că este o pricină şi aci, că fără nici o pricină numai n-ar fi el aşa fără noroc, cum e. Şi pricină este. Uitaţi-vă cum stă lucrul:

El din firea lui a fost bun şi blînd şi harnic şi cruţător. Drept, că din oameni săraci a fost, dar din oameni de omenie. Ca slugă s-a trudit şi a slujit pînă a scăpat de cătănie. Atunci s-a însurat, a luat pe Irina Natului. Natu i-a dat un petec de grădină să-şi facă casă şi 3 locurele la cîmp, două de arătură şi unul de fînaţ. Şi şi-a făcut căsuţa atunci, îndată ce s-a însurat, mai cu banii ce-i avea de pe slujit, mai cum îl ajuta unul şi altul, dar să mai adauge de atunci ceva, feri Doamne.

Încă pînă acum haine bune avea pe el, dar acum gol e şi el şi Irina lui, de parcă ei ar fi cei mai bicisnici din sat.

Pînă le erau copiii mici, se mira omul şi nici prea, că nu pot adăuga cîte ceva, dar acum feciorii sînt în slujit, fata le lucră tot

lucrul şi ei tot nu au nimic, ba sărăcesc văzînd cu ochii.

Unii oameni zic că nu li-i casa în loc bun. Alţii zic că-s amîndoi născuţi în planetă nenorocoasă, iar alţii mai bătrîni zic aşa: De n-a zidi Domnul casa bunătăţilor, în zadar ne ostenim.

Şi bătrînii au drept. La Chifor Cîrlan n-a zidit Dumnezeu casa bunătăţilor, deci în zadar se ostenesc. I-a dat trup tare şi sănătos, i-a dat muiere harnică şi bună, dar lui nu i-a dat minte destulă, l-a făcut prea crezător, pe Irina lui asemenea şi fiindcă pe cel lesne crezător toţi îl înşeală, aşa trebuie să păţească şi bietul Chifor Cîrlan.

Cînd lucra încă la casă, n-avu ce lucra un moşneag drăcos, ci zise, că în locul unde îşi pune Chifor casa, sînt bani îngropaţi. Atîta i-a fost de ajuns lui Chifor şi Irinei lui. Din minuta aceea ei tot comori visează şi comori cearcă. Umblînd noaptea după comori îşi frîng oasele, îşi strică hainele şi-şi mănîncă toată agonisita de ziua.

Şi aceasta ţine acum de douăzeci de ani!

Cînd sînt numai ei amîndoi, n-au de douăzeci de ani altă vorbă, decît numai de banii ce sînt îngropaţi la ei în ogradă, poate chiar sub casă. Şi cearcă mereu în cîte feluri numai aud, că se cearcă acest lucru, dar fără alt folos, decît că-şi mănîncă agonisita şi-şi frămîntă mintea în zadar. Un opşitar sfătos se laudă o dată în prepănaţie, că el şi-a adus din cătane 13 cărţi, unde sînt toate farmecele pămîntului, chiar şi farmecul cum se scot comorile. Vestea se lăţi prin cel sat şi veni şi la urechile Irinii. Ea se sfătui cu Chifor şi aflară lucru cu cale, ca Irina să facă un blid de plăcinte, să frigă o găină, iar el să aducă o litră de vinars şi zahăr să-l îndulcească şi să cheme pe opşitar la omenie, doară dacă s-a şumeni, le-a spune şi lor taina scosului de comori.

Cum se sfătuiră, aşa făcură. Merse Irina şi cumpără fărină de grîu şi brînză şi unsoare şi repezi un stoc de plăcinte, încît puteai bate coasa la umbra lui. Şi tăie o găină buclată ca un snop de grea şi făcu din ea mîncăruşă bună. Iar Chifor aduse o litră de vinars şi de zece creiţari miere. Apoi se duse să dea de opşitarul.

Şi îl află curînd, că era la prepănaţie.

— Hai o leacă afară, că am să-ţi spun ceva!

Şi ieşi opşitariul afară şi Chifor, cam ruşinos, cum este el şi cam sfiindu-se, ca de un om atît de învăţat şi de umblat în lume,

cum este opşitarul, îi spuse aşa:

— Uite, Criste, că aşa-l chema pe opşitarul, uite de ce te-am chemat afară, să faci bine să osteneşti pînă la noi acasă, sîntem şi cam neam de departe şi fiindcă te-a adus Dumnezeu în pace din cea focuită de străinătate, să petrecem o seară împreună. Ne-am gătit cîte cu ceva, ca omul cînd aşteaptă neamuri.

Cristea opşitarul, om belit de pe dracul, pricepu numaidecît că de pe Blîndocul poate trăi bine din cînd în cînd, deci răspunse cu glas lin şi prefăcut:

— N-am bătut ţările, frate Chifore, să-mi fie ruşine de oamenii de omenie din satul meu. Puteam rămîne acolo, că au plîns tisturile după mine, dar n-am mai vrut; mi-a fost dor de satul meu şi de prietenii mei din copilărie. Destul am stat 12 ani încheiaţi prin străini. Acolo am învăţat multe de toate, numai cărţi am adus 13, cît nici un popă nu ştie mai multe decît mine. Din ele voi să dau poveţe la toţi oamenii de omenie din satul meu, ca să meargă vestea şi povestea că Cristea nu în zadar a bătut ţările!

— Apoi să mergem dară, frate Criste!

— Mergem, dar nu grăbi tare, că te ajung. Numai beau glaja aceea de vinars, ce am cerut-o de la jidan şi dau o raită p-acasă să-mi iau o carte-două cu mine să vă ţin de poveste.

— Să iai şi cartea ceea cu comorile!

— Las' pe mine!…

*

Peste un ceas era voie bună în casa lui Chifor Cîrlan, cum n-a fost nici cînd s-a însurat. Vinarsul cel dulce se scurgea în păhăruţ şi din păhăruţ în gură, după el plăcinte bune şi fripturiţă de găină, să tot trăieşti, să nu mai mori!

Cristea scurgea pahar după pahar, îmbuca plăcintă după plăcintă şi spunea la pologenii de prin cătunie, că era opşegos de să-i mai cauţi pereche în şapte ţări. Chifor cu Irina lui stau cu gura căscată şi se minunau de tricozenile, ce spunea Cristea, iar el, văzînd că cu cine are de lucru, le spunea şi mai cu ponturi.

— Mă, frate Chifore, începu el, mă, din cîţi feciori au mers în cătane deodată cu mine, nici pe unul nu l-a ţinut cît pe mine; pe toţi i-au slobozit după 2-3 ani, dar mie nu da Dumnezeu să-mi mai dea drumul. Ce ne-om face fără tine, zicea căpitanul, cine să ne înveţe răgutele? Cine să ne ţină de urît? Nu te lăsăm Criste, nu te putem lăsa; te facem şargă, îţi dăm „ţugui" pe

mînă, să faci oameni din boii aceia. În zadar mă rugam să mă sloboadă, că nici gînd n-aveau să mă asculte. Ba, după ce au oblicit că ştiu şi o leacă de scrisoare, ţine-te, băiete! De trebuia dusă o carte cu bani la poştă, du-te, Criste! De trebuia mers după carne pe seama companiei, du-te, Criste! De nu cunoştea careva fecior număruşele, mergi, Criste, în locul lui! De avea compania vreo plîngere împotriva strajameşterului, du-te Criste la domnul căpitan!

Şi tot aşa şi iar aşa, cît mă mir că n-am nebunit de atîtea gînduri, ce m-au mîncat. Drept şi mai drept că şi cinste aveam la tisturi, toate capetele de ţigare tot mie mi le dau. Numai auzeam pe căpitanul meu: Criste, na capătul ăst de ţigară! Dar era ţigara mai întreagă, că el numai cît o aprindea şi cum da cu ochii de mine: ţine, Criste!

Apoi la maneguri… săraca lume! Multe găini am mai furat! Că, ce vreţi? Toată ziuliţa băteam cele dealuri, doba înainte: durrum-drum-drum! Iar noi după ea flămînzi şi însetaţi. Apoi nici seara să nu ne facem o leacă de voie bună? Alţi feciori dormeau ca butucii, dar eu minteni eram c-o găină grasă: înştiinţez la domnul căprar că am cumpărat o găină şi vreau s-o mîncăm laolaltă! „Bravo! Eşti om, Criste! Dobitoacele celelalte dorm, tu vezi din ce trăiesc oamenii! Aşa se cătuneşte!” Drept şi mai drept că toţi au plîns după mine cînd am plecat. Ba strajameşterul mi-a dat două piţule şi mi-a spus aşa: „Criste, tu mergi la bine, dar noi rămînem la necaz. Mai abate pe la noi, c-a trece multă apă pe vale pînă om mai da de fecior ca tine!” Îmi era oarecumva să-i las, dar mă lovise dorul de satul meu şi de prietenii mei; nu m-am mai putut răbda să nu vin.

Apoi prinse a cînta de se răsuna casa şi mînca şi bea şi a spune la pologenii şi la opşaguri, de ar fi stat soarele-n loc, noroc că era noapte.

Chifor cu Irina îl ascultau ei, de ascultat, cu gura căscată, dar mintea lor era tot la comoară. Deci, într-un tîrziu, se dezgheţă Chifor şi începu:

— Frate Criste, multă lume ai umblat, multe ai văzut şi ai păţit şi cărţi multe văd că ai; ce gîndeşti, oare n-am putea noi cerca – că uite – tot satul spune că aci, undeva în aretul casei noastre, sînt bani îngropaţi…

— Destul, frate Chifore, destul, era cît pe aci să uit; bine că mi-ai adus aminte… Şi scoase Cristea o carte şi citi din ea aşa,

că în pămînt sînt mai multe comori decît deasupra pămîntului, dar sînt greu de aflat şi mai greu de scos, că unele sînt puse cu soroc rău, pe acelea cloceşte dracul şi, dacă cineva cutează de se apropie de astfel de comori, le strîmbă dracul gura la ureche, le ia puterile, îi schimonoseşte. Trebuie adică cu mare băgare de seamă umblat la astfel de comori. Apoi, mai adause el, ţinînd cartea dinaintea nasului ca şi cum ar citi din ea – „apoi trebuie să ştim că banii, care-s în pămînt, ard spre zile mari, spre ziua de Paşti, Rozale, Sîngeorgiu şi Ispas. Iar banii care ard pînă la miezul nopţii sînt stăpîniţi de diavolul şi numai acei bani sînt buni care ard după miezul nopţii, pe la cîntatul cocoşilor. Nici de banii cei puşi fără soroc rău nu se poate omul apropia iat-aşa, că nu poate şti omul de ce poate da: De n-are omul iarba fiarelor nu dă de ei şi ei intră tot cîte un stînjen mai afund în pămînt pînă îşi pierd urma”.

Cristea, cum zic, spunea minciunile acestea ca de pe carte, şi Chifor cu Irina erau galbeni ca ceara şi stau ca înlemniţi cu gura căscată şi ascultau la minciunile lui.

Cristea vedea bine că-i are în cleşte şi că se tem de celea ce le spunea el, deci prinse mai tare la curaj şi începu:

— Eu cred că aci undeva comoara de bani este, dar trebuie să ştim, sînt ei puşi cu soroc bun ori rău? Şi apoi: oare unde este ea? Apoi grija mea mai departe!

— Şi cum aţi şti oare de sînt puşi cu soroc bun ori rău? întrebă Chifor. Iar Irina n-aşteptă să-i spună Cristea, că începu:

— Vai, că uituc mai eşti tu, Chifore, doar ai auzit cum a spus de pe carte, că banii care ard pînă-n miezul nopţii sînt răi şi numai cei din zori de zi sînt bani buni!

— Vezi, Chifore, zise Cristea fălos, mai bun cap are Irina, decît tine, ea ţine mai bine în minte cum i-am citit. Adică ce, şi sînt muierile mai ascuţite la minte decît mulţi bărbaţi.

Irina era făloasă că ea a ţinut minte cum a citit Cristea, iar Chifor sta dăbălăzat că în capul lui n-a putut intra atîta înţelepciune.

— Apoi cînd aţi văzut banii arzînd? întrebă Cristea.

— Noi nu i-am văzut arzînd, ce să zicem, dar i-a văzut Gorea cu Pascu şi cu Toaderu lui Drîmboi, cînd veneau de la moară tustrei cu trei jipturi de fărină de grîu, cum măcinase să aibă pe lăsarea de sec de postul Crăciunului.

— Dar nu v-au spus, văzutu-i-au ei arzînd pînă la miezul

nopţii, ori după miezul nopţii?

— Nu-ţi aduci, tu Irină, aminte? întrebă Chifor.

— Parcă era de către ziuă, cînd veneau ei de la moară.

— Atunci, grăi Cristea sfătos, atunci sînt bani buni, şi de va vrea Dumnezeu, ai noştri sînt. Dar să facem o leacă de socoteală să nu păţesc şi cu voi cum am păţit cu un franţuz, la care fui în cortel; că-i aflai o comoară în colniţă şi i-o dădui în mînă, iar el mi-a scos ochii cu trei zloţi buni. De ştiam, nu mă chinuiam pentru el; pe el l-am făcut bunul bunilor şi eu m-am ales cu nimica.

— D-apoi cum crezi, că ar fi mai bine? întrebă Irina.

— D-apoi aşa, că ce biata vom afla să împărţim în trei, vouă două părţi şi mie una; învoiţi sînteţi?

— Învoiţi!

Din seara aceea capul lui Chifor şi al Irinei e mai plin de comori decît pînă-ntr-aceea. Cristea le celuieşte toată agonisita. Ei lucrau, asudau şi ce căpătau papă Cristea cu minciunile lui. O dată îi trebuie 3 zloţi buni să meargă la pascălăul din Curmătură să caute în zodie. Chifor face ce face, înciripează banii, îşi umple traista de merinde pentru doi inşi pe patru zile şi se ia cu Cristea la pascălăul din Curmătură.

Pascălăul din Curmătură era un opşitar şi mai belit de pe dracul decît Cristea şi bun prieten cu acesta. Lui îi destăinuise Cristea toate tainele lui Chifor şi cu Irina, deci cum intrară aceştia la el, ştiu cu cine are de lucru. Şi după ce vorbiră puţin, după ce Cristea îi spuse că uite a venit cu prietenul său Chifor să le caute în păscălie, Păscălăul îşi scoase păscălia şi luînd un fir de grîu îl dădu lui Chifor să-l arunce pe păscălie. Şi firul se opri pe zodia racului. Atunci păscălăul începu aşa:

— Uite, om de omenie, dumneata eşti născut în zodia racului. Multă vreme ţi-a umblat tot rău şi multă vreme tot aşa ţi-a umbla, dar ţi se întoarce zodia într-a berbecului şi de acolo într-a leului. Atunci vei fi bunul bunului. Socrul dumitale ţi-a dat un petec de loc chiar în fundul grădinii lui, acolo dumneata ţi-ai făcut casă, ai muiere cuminte şi de omenie, ai doi copii daţi în slugit şi o fetiţă acasă. Dar mare noroc te aşteaptă. În olatele dumnitale este îngropată din zilele cele bătrîne o căldăruşă cu bani scumpi de aur şi de argint. Cînd vei pune mîna pe ea, vei ajunge cel mai de frunte om în sat.

Chifor cînd îşi auzi povestea lui spusă de păscălăul de pe

carte, înmărmuri o dată. Ăsta-i cu dracul, gîndea el, că-mi ştie tot cuprinsul casei, trebuie dară că adevărul vorbeşte, cînd spune că în olatele mele este comoară îngropată. Altcum de unde ar şti? El nu-i de la noi, nu m-a mai văzut, nu mi-a auzit de nume, numai dracul îşi spune rîndul casei mele.

Păscălăul citea din faţa lui Chifor toate gîndurile lui. Apoi, mai zise:

— Uite, dumneata te miri, că de unde ştiu ce ştiu şi ce-ţi spun; dar rogu-te, spune dumneata, nu-i precum ţi-am spus?

— Ba-i chiar aşa.

— Atunci să ştii, fărtate, că mie-mi spune toate acela care zace şi cloceşte pe căldăruşă de bani cum cloceşte o găină pe ouă.

— Vai de mine! Doară nu-i Ucigă-l crucea?

— Ba-i chiar el!

— Şi nu te temi de el?

— M-aş teme, dar vezi, că io-s cu spiriduş, îs mai mare decît el, eu mîn şi aduc cum vreau pe cornoratul.

— Vai, tare eşti la cap!

— Şi tu ai fi tare, cînd ai şti ce nu ştii.

— D-apoi ce gîndeşti, putea-s-ar face ceva, să umblăm la căldăruşă? Şi de n-am lua o dată tot ce-i în ea, vezi, să luăm măcar cît de cît.

— O să cercăm. O să merg eu o dată la dumneata, cînd voi chibzui că-i bine. Dar lucrul naibii, mi-am pierdut o unealtă scumpă ce avui şi pînă mi-oi putea-o însema (cîştiga) n-am ce căuta.

— Ce ai pierdut? întrebă Cristea, care pînă-n aceea asculta numai şi rîdea pe sub musteţe de încurcătura în care intra Chifor tot mai afund.

— Am avut, frate Criste, un firuţ de iarba fierului. Ce am făcut, unde l-am ştiut pune, că nu mai dau de el! Şi fără el sînt ca şi fără o mînă.

— Ştii ce? zise Cristea, la noi este o ţigancă strigoaie, ea ştie unde creşte iarba fierului şi eu nu cred că nu mi-a cîştiga-o pentru o plată bună.

— Cine-i aceea? întrebă Chifor.

— Acsina-Teglarului.

— Mă nădăiam eu că ea va fi, că şi la vaci ştie multe farmece şi descîntece.

— Apoi, ea-i!

— Să mergeţi dară la ea, zise Păscălăul şi să faceţi ce-ţi face de-un fir cît de mic de iarba fierului, apoi haideţi cu el la mine. Dar suflet de om să nu ştie de marafeturile noastre, că atunci tot lucrul ni-e în zadar.

Cît a ţinut drumul îndărăt pînă la Chifor acasă, el nu se putea destul mira de înţelepciunea păscălăului. Numai da din cap şi începea:

— Mă Criste, mă; tu multe ştii, dar parcă păscălăul te întrece!

— E lesne să mă întreacă, îi zicea Cristea, că are spiriduş!

Dacă ajunseră acasă, spuse Chifor şi Irinei lui din fir de păr ceea ce auzise de la păscălăul şi ea încă se crucea şi se minuna de atotştiinţa aceluia.

— Apoi, dar tot o să dăm de comoară, cît de tîrziu, zise ea.

— Vom da, răspundea Chifor, de bună seamă vom da, numai, vezi tu, fără cheltuială nu se poate. La Acsina Teglarului trebuie să dăm, ce foc i-om da, să ne cîştige iarba fierului, că fără aceea nici chiar păscălăul nu se leagă.

— D-apoi ce i-om da! Că trei zloţi, ce-i avusesem, i-am dus cu tine şi văd că n-ai adus niciun ban din ei!

— Cum i-oi aduce, că încă nici nu i s-a împărut, că i-am dat numai atîta. Nici n-a pus mîna pe ei, a tras puiucul mesei şi i-a împins acolo. Nici un pahar de vinars n-a adus din ei să ne omenească. Spunea că aşteaptă pe o doamnă mare să-i spună ursita. Am şi întîlnit pe drum cum veneam, o căruţă de cele domneşti cu o doamnă în ea. Mi-a spus Cristea că o cunoaşte, că-i din ţara Murgului, pe aceea o aşteaptă păscălăul.

— Doară nu-i cunoscut pînă prin ţara Murgului?

— Ba bine că nu! Doară dacă-i el ortac cu cel necurat, cum n-a fi cunoscut în larga lume?

— Dar la Acsina, ce zici dară să-i făgăduim?

— Mai ştiu eu? Vom întreba şi de Cristea.

Colea pe înserate abătu Cristea pe la Chifor şi puse lucrurile la cale să meargă tustrei pînă la Acsina Teglarului să se tocmească cu ea să le aducă iarba fierului. Cînd dau să plece, stă Cristea o leacă pe loc şi începe:

— Bine, dragii mei, noi mergem, dar aşa cu mîna goală în zadar ne batem picioarele. Acsina-i muiere săracă, s-ar cădea să-i ducem ceva cît de cît.

— D-apoi oare ce să-i ducem? întrebă Irina.

— Dacă nu mai mult, batăr o legăturiţă de fărină, că oricum, e ruşine să mergem la sfat cu mîna goală.

Şi căută Irina o ştergură şi puse în ea fărină ca de două mămăligi cît de zdravene şi în fărină vreo 6 ouă.

— Noa, vezi aşa, zise Cristea, că omenia omenie aşteaptă.

Bordeiul Acsinii era acolo-ntre arini lîngă moară, între alte bordeie ţigăneşti. Cînd se apropiară oamenii noştri în aretul acela, cînii ţiganilor prinseră a lătra, dar se ogoiră îndată ce Cristea le fluieră una şi prinse a vorbi cu ei, semn că pe Cristea şi cînii de la bordeiele ţiganilor îl cunoşteau.

Acsina era singură-n bordei, sta pup lîngă foc cu pipa-n dinţi şi străjia să fiarbă apa în ceaun. Cînd văzu pe oamenii noştri intrînd la ea, îşi luă pipa din gură şi palma o făcu punte deasupra ochilor să poată vedea cu cine are de lucru. Iar cînd zări legătura în mîna Irinei, faţa i se însenină şi puse nişte vreascuri pe foc, ca să fie zare; apoi îi pofti să şeadă.

— Nu mult vom şedea, lele Acsină, începu Cristea, fără uite, aci ai o lecuţă de fărină şi cîteva ouă, pune-le bine, apoi ne spune pentru cît ne-ai putea însemna un firicel-două de iarba fiarelor? Ori, doară ai vreunul de-a îndemînă?

— Hm! hm! zise ţiganca îngîndurată, hm! În slab ceas aţi venit! Nu v-a putut aduce Dumnezeu numai cu două zile mai curînd? Am avut un firicel, dar chiar alaltăieri l-am dat la un căpitan de hoţi din ţara turcului. Şi ieftin ce l-am dat, Doamne! Numai cu patruzeci de arginţi, mi-am şi cumpărat pe ei ceşti patru purcei şi mi-a mai rămas ceva să cumpăr de rîndul gurii, vedeţi dumneavoastră, ca muierea săracă şi necăjită, care munceşte mereu, ca să poată trăi de pe-o zi pe alta. Vai, cu multe scîntei îmi însem eu bucăturile! Ce gîndiţi, să n-ai tu nimic, dar nimic o dată, şi tot să trăieşti în focuita asta de lume scumpă! Că săcreata de gură nu te întreabă gazdă eşti ori sărac, ea cere porţia ei, mînca-u-ar pămîntul s-o mănînce. Apoi şi oamenii nu-s darnici ca o dată! Dacă le mergi la uşă te mînă la lucru, în loc să-ţi întindă o bucăţică; numai atunci eşti bună, cînd vin ei la tine să le faci cîte toate: mai să le dai de noroc, mai să le tocmeşti vacile, mai să le descînţi de zgaibă şi de soare şi cîte de toate.

— Dar lasă-le acestea, babă, îi zicea Cristea, şi vezi-ne de ce am venit?

— Aşa zău, era cît p-aci să uit că am oameni de omenie în bordei, m-a fost înăbuşit năcazul şi dădui frîu slobod la ceastă săcreată de gură. Ian să văd eu mai întîi, gîci-voi de ce vă trebuie iarba fierului? Şi fi-va de ceva folos, ori ba?

Şi scoase Acsina o legătură de cărţi de jec zoioase şi le mestecă căscărind şi le dădu lui Chifor să le ridice, apoi le întinse pe vatră la zarea focului şi începu:

— Bată-te norocul, Chifore, dar norocos mai eşti dumneata. Uite! dumneata eşti flăcăul de ghindă, în dreapta dumintale e nouaca de dîbă, aceea înseamnă bani, bani mulţi, Chifore, aproape de dumneata; în cap ai şaptea de roş, aceea-i o veste bună; în picioare ai optaca de verde, aceea-i bucurie, bucurie cu nădejde, de-a stînga ai craiul de roşu – acela-ţi e duşman! Norocul dumitale, că-i la spate, nu-ţi poate strica nimic! Ian să numărăm: una, două, trei, patru, cinci, şase, şapte: filcău de bîtă!... om bun, Chifore, om cu credinţă: una, două, trei, patru, cinci, şase, şepte: Crăiţa de ghindă! Asta-i nevasta dumitale, norocoasă muiere! Şi i-a dat Dumnezeu un bărbat cu minte!... Una, două, trei, patru, cinci, şase, şepte: As de verde! Noroc, Chifore, noroc cu carul, ci-i cam departe, dar l-a apropia Dumnezeu şi Maica luminată, că acolo-i nădejdea... Unu, doi, trei, patru, cinci, şase, şepte: Arşeu de roşu! Iar un duşman! Hm! Mulţi duşmani mai poţi avea! Unde văd că te ai bine cu muierea, unde văd că este nădejde ce bine, te-ar sorbi într-un picur de apă să poată, dar nu au putere. Ian să le numărăm înapoi: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7: şeptaca de roş! Veste bună, Chifore, veste tare bună! 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7: filcău de verde. Nădejde, Chifore, nădejde mare şi multă. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7: Crai de roş! Hm, hm! Uite, Chifore, din cărţi îmi iese aşa, că în olatele dumitale este îngropată o comoară tare scumpă şi că dumneata de bună seamă-i da de ea, dacă vei căuta-o cum să duculeşte. Mai iasă, că ai o fată şi doi feciori, fata-i tare norocoasă. Îi stă, că s-a face o doamnă mare, poate chiar preuteasă. Că, ce să zicem? Fata-i frumoasă, îi din oameni de omenie, de poţi pune mîna pe comoară, preuteasă o faci! Mai stau în cale mulţi duşmani, oameni răi, care dacă ar auzi că cerci după comoară, te-ar desmînta să nu îmbli, ca să le rămînă lor... Dumneata-i face ce-i vrea, că la dumneata-i voia, eu ţi-am spus numai ce ţi-a ieşit din cărţi!

Auzind Chifor cu Irina lui cele spuse de Acsina, nu se mai

îndoiau nici un minut, că doară în aretul casei lor n-ar fi comori îngropate. Că ei se gîndeau aşa: Satul vorbeşte, că sînt; Păscălăul le-a citit din Zodiac, că sînt; Acsina le-a dat din cărţi şi încă le-a spus că sînt, deci trebuie să fie şi deoarece sînt şi-s pe locul lor şi ei i-or căuta, ei trebuie să-i afle şi dacă i-or afla, numai ai lor vor putea fi, vor putea face cu ei ce vor voi, vor putea – în legea Acsinii – să-şi facă fata chiar preuteasă. Aşa se gîndea fiecare în gîndul său şi Acsina şi Cristea le citea de pe faţă gîndurile, cum citeşte popa de pe carte. Iar Cristea luă cuvîntul:

— Bine, babă, ce ni-ai spus tu ştim şi noi, dar e vorba de iarba fierului, pentru cît ni-i cîştiga un firicel de iarba fierului?

— D-apoi, n-oi mai cere lumea, ne-om împăca cum va fi mai bine, ca oamenii.

— Că aşa nu-i bine; copilul trebuie botezat.

— D-apoi nu mi-ţi da niciun ban pînă nu s-a afla comoara; atunci mi-ţi da cît v-a trage inima; io socot că n-a fi prea mult 20 fl.

— Nu, babă, atîta fie! zise Irina.

— Iar pîn-atunci, adause baba, mi-ţi mai milui cîte cu ceva; cînd voi merge să caut iarba, mi-ţi da ceva merinde, că eu traista goală nu pot lua hotarele-n cap cu săptămînile de-a lungul. Că, vai, greu se capătă. Ce gîndiţi? Eu trebuie să merg noaptea dezbrăcată prin ierburile rourate tot cu dosu-nainte pînă dau de un pui de arici. Pe acela trebuie să-l prind şi să-l bag într-un vas ca să nu poată ieşi, apoi trebuie să mă pun la pîndă, că el face acolo larmă şi dă să iasă, dar nu poate. Şi el atîta se zvîrcoleşte acolo, pînă-l aude mama lui, de unde a fi şi fuge tot într-un suflet să-şi scoată puiul din primejdie. Şi cum ea este slabă, venind caută un fir de iarba fierului, pe care-l ia în gură, că acela o face tare să poată răsturna vasul. Eu trebuie să fiu de-a-ndemînă să i-l iau şi apoi să-i slobod puiul. De multe ori umblu săptămîni întregi pînă pot da de un firuţ. Altădată două-trei veri dupăolaltă caut şi nu pot da nici de unul. Că numai din Ispas pînă-n ziua Crucii e bună şi iarba fiarelor, de aci-ncolo îşi pierde puterea.

— Apoi da-ţi-om merinde, babă, zise Chifor, cînd vei pleca să-l cauţi ţi-om da cîte o pîne întreagă şi cîte o bucată bună de slănină, bine-a fi?

— Bine! Alduiască-te halea mari şi halea tari!

*

Cine este în sat om mai fericit de cum e Chifor cu Irina lui? Ei trăiesc cu cea mai bună nădejde, că în scurtă vreme vor fi bogaţi ca nime în sat. Că trei oameni vrednici le stau într-ajutor: Cristea opşitarul, Acsina Teglarului şi păscălăul cel mare din Curmătură. Şi lucră de la inimă Chifor cu Irina lui, de luni dimineaţă pînă sîmbătă seara, lucră pe la alţii cu cîrmoaja goală numai să facă bani mulţi, ca să aibă duminica de unde da păscălăului pe cîte o minciună şi lui Cristea pe alta. Şi ouăle de la găini toate le mîncă Acsina, care tot la 2-3 săptămîni vine cîte c-o minciună; mai că s-a întîlnit în cîmp cu altă strigoaie şi s-au flocăit, că dacă se întîlnesc două strigoi pe un hotar, trebuie să se bată, că alt modru nu-i; mai că teacă, mai că pungă, destul că cu mîna goală niciodată nu iese de la Irina: o pîne, o legătură de fărină, cîteva ouă, o strugea de slănină şi tot aşa şi mai aşa, pînă toamna la ziua Crucii. Atunci nici bani de pe lucru, nici purcel în coteţ, nici slănină-n pod, ba nici suman în spate.

Şi aceasta nu-i numai de acum, ci-i de mulţi ani de zile.

Şi lumea îl vede lucrînd şi în crîşmă nu-l vede nime şi în pîră încă nu-l vede, să zici că-şi mîncă cîştigul cu procatări, şi se miră oamenii, cum de-i aşa de străbătut, cum de nu se adaug şi la el două cu două?

Hei! Dar lumea nu ştie că el din munca lui cea cruntă trebuie să mai ţină trei hăramuri, care-l înşală-ntr-una şi care trăiesc numai din agonisita lui şi a altor oameni blînzi şi lesne crezători, ca el!

Din vol. *Nuvele şi schiţe,* Gherla, 1898, vol. I,
Başnec.

SALVINA

Nuvelă din vremurile lui Horia

I

Frumos e Ardealul, ca puţine ţări din lume, şi multe văi frumoase are, despre care cărţile de geografie au puţină ştire. Una din văile cele mai frumoase ale Ardealului este şi valea Buciumanilor, ce se întinde de la răsărit spre apus, pe la poalele Detunatei. Pe lîngă valea aceasta e înşirată comuna Bucium, care e împărţită în şase cătunuri, avînd fiecare cătun biserica sa şi preotul său. Locuitorii, din veacuri uitate, toţi sînt români metalurgi, băieşi de aur, cum zic ei. Despre ospitalitatea lor a mers vestea şi povestea pînă prin ţările vecine. Frumosul lor port încă-i face cunoscuţi dintr-un tîrg de oameni.

Pe la anul 1780 se ivi în Bucium o fată străină, frumoasă, zdravănă, bine îmbrăcată şi cu o legătură de haină subsuoară. Ea umbla din casă în casă, pe la oamenii mai cu stare şi se îmbia de servitoare. Buciumanii noştri şi atunci, ca şi acum, erau oameni darnici. Toţi o miluiau cîte cu ceva fără însă a o primi servitoare; le era oarecumva să ia o servitoare pe o fată atît de frumoasă, atît de frumos îmbrăcată şi cu aşa purtări alese, semne de bună creştere. Ba muierile cu bărbaţi tineri se temeau să-i dea şi adăpost peste noapte, că ştiau cine poate fi acea fată, nu cumva să le ademenească bărbaţii şi să le facă trai rău în casă. Dacă o întrebau de unde e şi cum o cheamă, ea răspundea că-i din Ardeal, o cheamă Salvina şi că i-au murit amîndoi părinţii, de aceea a luat lumea-n cap, să afle loc de slujit. Unii credeau că aşa este, alţii însă se îndoiau, dar a o descoase mai departe nimeni nu încerca.

Despre dreptăţi încă nu o întreba nimeni, că pe acele vremuri erau scrisorile mai rare decît azi, nu mai era în fiecare sat om cărturar afară de popa, şi el nu era dator să dea paşapoarte celor ce mergeau dintr-un ţinut într-altul. Nici nu era pe atunci obiceiul ţării să mai întrebi pe fiecare om de scrisori de la sat. Orice străin se aşeza unde-l arunca soarta, numai om de omenie să fi fost, ca să nu aibă de-a ajunge înaintea judecăţilor. Aşa şi Salvina s-ar fi putut aşeza servitoare oriunde, numai de şi-ar fi aflat stăpîn; din partea dreptăţilor de la satul ei

habar n-avea să aibă.

Dar cît e de mare Buciumul cu ale lui cele şase biserici, şi tot l-a cutreierat şi loc de slujit nu şi-a aflat. Cînd era cît p-aci să iasă din astă vale frumoasă, în care-şi pusese toată nădejdea, îşi mai încercă norocul o dată la popa din Montări, unde o îndreptară acei oameni. Părintele Nicolae şi primi pe Salvina servitoare, dar îi spuse că numai pe timp nehotărît o poate primi, pînă i-o vedea hărnicia şi purtarea. Preoteasa popii Nicolae nu se prea bucura că-i mai bagă popa o servitoare, fiindcă aceasta nouă, şi străină, Salvina, prea era nu ştiu cum, mai altfel decît alte fete de vîrsta ei, şi se temea nu cumva părintele să cadă în ispită.

Dar nu avea de ce se teme maica preoteasă; în scurt timp se dovedi că Salvina cu privirile ei şi cu vorbele ei ştie să inspire respect oricui. Ei, săraca de ea, nu-i zburda mintea a dragoste, că sufletul ei era cuprins de mare jale şi de mult necaz, iar capul ei era atît de plin de griji, cît nici un colţ cît de mic nu mai era gol, în care să se poată sălăşlui gînduri de dragoste. Lucra Salvina cu tragere de inimă, nu ca o servitoare pe plată, ci ca o stăpînă pe seama ei. Şi era de lucru la casa părintelui Nicolae, că ţinea cîte 6 vaci cu viţei mici, 8-12 porci la îngrăşat, apoi păcurar la oi, oameni la băi, oameni la şteampuri, servitori şi servitoare care cărau piatră de la băi la şteampuri, la care trebuia tot mîncare şi haine.

D-apoi curăţenia cea mare ce trebuia ţinută la casa părintelui, că era casă de popă! De aceea şi luase părintele pe Salvina să fie mînă de ajutor maicii preotese. Şi în adevăr era. Că ea nu aştepta să fie nici mînată, nici îndemnată, ea făcea tot, ce vedea că-i de făcut. Dimineaţa, cînd se scula maica preoteasă, afla vacile mulse, porcii hrăniţi, casa măturată, focul făcut, oale cu apă proaspătă la foc, şi Salvina gîndeai că nimic nu lucra, atît erau hainele pe ea de albe şi atît era ea de spălată şi de pieptănată în toată vremea.

Cînd vedea că pîinea-i pe gătate, nu aştepta să zică maica preoteasă, ci se punea şi cernea şi frămînta şi ardea focul, ca o muiere bătrînă. În veci însă nu o vedea nime rîzînd, dar nici plîngînd; lucra întins, nu în fuga mare, ci lucra de la inimă şi de aceea lucrul ei şi avea spor.

Ceilalţi argaţi ai părintelui Nicolae erau oareşicum smeriţi înaintea ei, mai că mai smeriţi decît înaintea maicii preotese.

Dacă cumva se cuteza careva să facă o glumă nesărată în faţa ei, era destul ca ea să se uite o dată lung la el, şi acela îndată roşea şi ţipa faţa-n pămînt. Dacă cutare servitoare cerca a-i povesti casele stăpînilor pe unde mai slujise, Salvina o făcea curînd să tacă, că numai două-trei vorbe-i spunea de la inimă şi cuminte şi aceea tăcea ruşinată.

Se şi vorbea mult în sat de ea. Unii şopteau, că ar fi fata părintelui, ce o ar fi avut încă de cînd a fost cleric la curs; că şi vorba şi hainele-i seamănă cu a ardelenilor; alţii spuneau că-i nevastă tînără fugită de la bărbat şi slujeşte pe părintele de cinste, numai să-i facă scrisori de despărţanie; alţii credeau că-i fată nenorocită şi că acum se pocăieşte. Dar adevărul nime nu-l ştia spune.

Întrebat-au ele, cele muieri, pe maica preoteasă, că de unde-i Salvina? Pe cîtă vreme-i tocmită la domniaei servitoare? Cîtă simbrie-i dau? Iar maica preoteasă ce putea să le răspundă? Zice că o cheamă Salvina, că-i din ţară, şi n-are părinţi. A băgat-o părintele. De rîndul simbriei n-au vorbit. A zis fata aşa:

— Mi-ţi ţine cîtă vreme v-a plăcea purtarea mea; cînd voi fi de prisos în casa dumneavoastră, îmi veţi plăti cît v-a trage inima şi m-oi duce unde m-a îndrepta Cel de sus.

Aşa şi era. Atîta ştia şi maica preoteasă şi taica părintele, mai mult nici unul nu ştia, şi nici unul nu putea spune mai mult.

Cercat-a maica preoteasă să o descoasă în cîteva rînduri, dar nimic n-a putut scoate de la Salvina. Ea i-a spus numai atîta:

— Maică preoteasă, fă-ţi milă şi pomană şi nu mă mai descoase. Sînt fată săracă, n-am pe nime, numai pe Dumnezeu în cer şi pe dumneata pe pămînt; Dumnezeu îmi e tată, dumneata îmi eşti stăpînă şi mamă. De-ţi place purtarea mea, ţine-mă, de unde nu, dă-mi drumul, că voi merge cît m-or duce doi ochi, dar fii bună nu mă mai descoase cu vorbe de aceste.

Se cătrăni foc maica preoteasă pe Salvina pentru răspunsul acesta, o probozi cum îi veni la gură, dar în urma urmelor, iar ea se înturna şi zise: „Cine-i, cine nu-i, bine că mă slujeşte cu credinţă. Ce mi-oi sparge eu capul să ştiu toată viţa porodiţa ei? Cîtă vreme s-a purta cum se poartă, are omenie la mine; cînd s-a încîni, cum se încînesc toţi servitorii după ce se satură bine, îi dau drumul şi alta părăsită-mi aduc”.

Că era rea de gură, maica preoteasă, cînd era cătrănită şi era şi rea de pagubă, zgîrcită; de aceea ţinea mult la Salvina,

văzînd-o cu tragere de inimă către casa ei, dar o şi propodea rău, cînd se cătrănea.

II

În Bucium e datina că pe la sărbători mari, cu deosebire pe la Paşti şi Rusalii, joacă în luncă tot poporul, tineri şi bătrîni. Aduc muzicanţii cei mai buni din Abrud şi ies la luncă, unde întind horă mare cîte 2-3 zile dupăolaltă. Seara intră în vro şură din apropiere şi tot joacă pînă la miezul nopţii. Atunci se împrăştie fiecare pe la casele lor, unde dorm pînă a doua zi cătră amiază, atunci mănîncă, beau şi prind a ieşi la luncă, unde muzica-i aşteaptă cu zicăli munteneşti. Vinul curge din buţi în urcioare, din urcioare în păhare şi din păhare în guri tinere şi bătrîne. Tot satul e atunci în luncă.

E lesne de priceput cum de buciumanii îşi aleg chiar lunca drept loc de petrecere. Viaţa ei şi-o petrec tot în băi, în pămînt, la lumina şterţului ori a lumînărei de seu. Acum, într-o zi sfîntă şi luminată cum e cea a Paştilor şi Rusaliilor, dacă-i timpul frumos, nu ai mai băga pe buciuman sub scut să fie orice-a fi. Se bucură şi el să fie la largul, la luncă, în aerul cel liber al lui Dumnezeu sfîntul, la lumina sfîntului soare, să vadă vinul de la Ighiu spumegînd în păhară şi să asculte muzica ţiganilor din Abrud şi pocnind în degete şi cu păharul în dreapta ridicat deasupra capului să iuie după ceteră:

Zi, ţigane,
Că-ţi dau carne
C-o murit un cal în deal.

În luncă îşi petreceau buciumanii la sărbători mari şi pe acele timpuri, ca şi în ziua de azi. Fiecare cătun din cele şase, are lunca sa, care din veac e cunoscută, ca lunca petrecerilor. În Montări lunca petrecerilor e chiar peste drum de la biserică şi de la casa parohială.

În ziua de Ispas însă se adunau pe acele vremi fruntaşii tuturor cătunelor Buciumului la Dosul Vulcoiului, unde este un poderei larg plin de stînginită, care pe la Ispas e înflorită de parcă-i nins cîmpul. Mirosul florilor de stînginiţă fermecă pe buciumani şi cînd ştiu că a înflorit, ies roiuri-roiuri călări şi merg

la Dosul Vulcoiului unde fac focuri zdravene, frig miei întregi, fac balmoş, care bucată nime nu o mai ştie face bine ca buciumanele, frig pui, duc vin şi lăutari şi petrec acolo pînă-n de seară în cea mai mare voie bună.

Un alt loc de întîlnire al buciumanilor în zilele de sărbătoare de vară, este Detunata. Acolo încă-i vezi suind duminicile şi sărbătorile, cu mîncări, băuturi şi lăutari, căci să se ştie: buciumanii sînt plini de voie bună, ei iubesc mîncarea şi băutura bună, iubesc femeile frumoase, dar pier după muzică. Un muzicant bun e în stare să scoată cu arcuşul lui pînă şi cel din urmă ban din punga buciumanului.

Aşa era acum sînt o sută de ani şi aşa e pînă în ziua de azi.

III

Trecuse o toamnă şi o iarnă de cînd era Salvina servitoare la popa din Montări. Nu mai era acum nici un buciuman să nu o cunoască, nu era nici un holteiu să nu fi voit bucuros a-şi prinde vorbă cu ea. Apoi, cum buciumanii pleacă de acasă luni la amiază şi nu vin de la băi pînă sîmbătă seara, cînd vin stau să moară de dorul de a mai sta de vorbă şi cu vreo muiere. Şi cum casa popii e chiar lîngă biserică şi biserica lîngă drumul mare, cîţi mergeau la băi ori veneau de la băi, mai toţi vedeau pe Salvina lucrînd în ograda ori în grădina popii, ori adăpînd vacile în vîlcica ce curge de-a lungul drumului pe dinaintea porţii popii. Şi cîţi o vedeau, toţi îi dădeau bineţe, iar ea le răspundea aşezat şi cuminte. Holterii mai spuneau şi cîte o glumă, cînd o vedeau:

— Hai, Salvină, la baie.

— Ce-ai visat, Salvină?

— Norocoşi vom fi, Salvină? Aflăm aur mult, Salvină?

Iar ea le răspundea liniştită ca o muiere în vîrstă. Mulţi tineri cercase a întinde vorbă mai lungă cu Salvina dar nu avură cu cine; vorbă le da, dar vorbă scurtă şi rece, cît ei trebuia să-şi vadă de cale.

Şi vorbeau şi tinerii mult între ei pe la cele băi despre fetele din sat. Şi cînd era vorba la numărate, aflau că mai frumoasă ca toate e Salvina popii, că acum aşa-i ziceau, fiindcă era servitoare la popa.

Pe atunci nu era ca acum; nu se mai pomenea zestre la fete, şi de aceea pe fete nu le mărita pe atunci zestrea, ci vrednicia.

Care fată era frumoasă şi harnică, avea peţitori cîte degete la mîni.

Aşa fiind lucrul nu e nici o mirare, că mulţi tineri buciumani se gîndeau la Salvina popii, dar ea nu se gîndea la nime, decît numai la necazul ei, pe care la suflet de om nu-l spunea.

Era pe acele vremi în Bucium-Montari un holtei cam tomnatic, Ionuţ Dandea, care era fala Buciumului, om isteţ şi bogat. Avea parte la băile cele mai bune de prin Vulcoiu şi de pe la Roşia. Era chiar director la cîteva băi de aur şi umbla călare de la o baie la baie inspecţionînd lucrarea. Cînd îl vedeai călare pe un armăsar negru ca peana corbului, iar el tot în haine albe de haba, cu călţuni cu pinteni mari de argint curat, cu o pălăriuţă neagră de mătasă, pe care şerpuia jur împrejur şinorul de aur, ca degetul de gros, gîndeai că vezi un împărat din vremile cele bătrîne, mai bune. Părul lui galben şi mare şi-l purta împletit, după obiceiul de atunci al ţinutului şi coada slobozită pe spate, pe sub mînecar. În zile bune el era sfătuitorul buciumanilor, dimpreună cu popa Niculae; în zile rele el singur era căpitanul lor. Avea arme ca un magnat şi avere ca un prinţ. La multe fete din munţii Abrudului le lăsa gura apă după el, dar el parcă n-avea gîndurile însuratului. Cu toate fetele îşi petrecea, pe toate le omenea cu vin şi cu turtă dulce, dar nici pe una nu o peţea.

El era frate cu preoteasa popii Niculae. Pe aci umbla el mai mult, numai cît nu locuia aci, ci în casa lui rămasă de tată-său, care era chiar lîngă ierugă, unde-şi avea şi şteampurile, două părechi de şteampuri şi argaţi şi agonisită multă. Casa lui era despărţită de-a cumnatu-său, de a popii, numai prin lunca petrecerilor, care de asemenea era proprietatea lui. De la casa lui şi pînă la a popii trece peste o luncă o cărăruşă, bătută mai numai de paşii lui, că alţii nu prea aveau voie să o calce cu deosebire vara, cînd lunca-i un covor verde smălţuit de cele mai frumoase flori. Drumul duce cotindu-se pe lîngă lunca de la biserică în jos tot pe alvia văii, iar pînă la casa lui duce o zăhată, chiar de la biserică pe lîngă partea din sus a luncii. Zăhata-i tinoasă mai în toată vremea, deci Ionuţ numai cînd mergea cu carul ori călare mergea pe ea; mai mult umbla pe cărăruşa din luncă. Şi era tare bătucită cărăruşa, mai ales de o vreme încoace. El da ce da şi răsare la popa că doar sînt cumnaţi. Şi de cîte ori merge la popa, totdeauna vede pe Salvina şi totdeauna i

se pare mai frumoasă ca de altădată; totdeauna o vede mai harnică şi mai vrednică. Nici nu intra nici ieşea Ionuţ vreodată de la popa să nu zică ceva către Salvina. Iar ea-i răspundea atît de aşezat, ca şi cînd ar fi avut de vorbit cu un preot bătrîn, nu cu un june de însurat.

Mult se ciudea el de purtarea Salvinei şi mult se mira de ea; dar cu atît mai mult o iubea.

Vorbise Ionuţ de multe ori cu soru-sa, cu preoteasa şi cu cumnatu-său cu popa, despre Salvina. Le spusese verde că lui îi place fata şi că, de-i vorba de însurat, el mai bucuros decît cu orice fată, cu ea s-ar însura. Dar îi era năcaz că ea nu avea vorbe de dragoste nici pentru el, nici pentru altul. Asta îl cătrănea pe Ionuţ, dar cu atîta-i era mai dragă.

El îşi zicea aşa: Salvina-i fată scumpă la vorbă şi la năvaruri; cu ea aş fi cu muiere credincioasă, că nu mi-ar face inimă rea rîzînd şi glumind cu toată lumea. Şi aş avea o muiere ca o doamnă, frumoasă, harnică, aşezată,... trebuie să fie a mea, ori...

Cu astfel de vorbe mergea el mai în toată ziua la popa. Şi cum o vedea pe ea mai întîi, cînd intra în ogradă, îi da bună-vremea şi o întreba una alta:

— Ce mai faci, Salvină?

— Bine, baci Ionuţ, mulţumesc de întrebare.

— Da ce-ai visat astă-noapte, Salvină?

— Eu nu visez, că dorm ca butucul dacă pun capul jos.

— Nu-i modru să nu visezi! Dar luni mergi la Abrud?

— De m-a trimite părintele după ceva, caută să merg, că cine-i slugă nu-i stăpîn.

— Da, tu Salvină, oarecum ar fi să laşi tu slujitul şi să te faci stăpînă, să te măriţi, vezi, după vreun om potrivit?

— Lasă-mă, baci Ionuţ, nu mă mai necăji cu vorbe de măritat. Îmi pare bine că mi-a dat Dumnezeu stăpîni buni, nu-mi mai zburdă mintea pe la măritiş.

— Aşa, aşa, Salvină, dar vezi tu, cînd ţi s-ar ivi un om ca oamenii, colea, cum eşti şi tu, totuşi...

— Niciodată, Ionuţ, niciodată!

„Hm! îşi gîndea Ionuţ, ori se face a nu pricepe că-i bat şeaua, ori în adevăr nu pricepe!”

Apoi iar o agrăia:

— Tu, Salvină, Duminecă-i joc la Detunata, aşa că şi tu

mergi?

— Ba eu nu!

— Şi, zi, nu?

— Nu, nicidecît!

După aceste vorbe Ionuţ merse acasă îngîndurat. O dau ăluialalt! îşi gîndea el, dar ce să-mi sfarm eu capul cu ea? Doar mai sînt ele fete!

Dar nu mult îl stăpîni acest gînd, că pierea de dragul Salvinei. Cu cît ea era mai rece şi mai nepăsătoare, cu atîta-i era mai dragă. Vedea el bine că cu alţi feciori nici atîtea vorbe nu schimbă Salvina, cît cu el; cunoştea bine, că de nime nu-i e, dar se gîndea: Doară, de-i ea mai mult decît alte fete, şi eu sînt mai mult decît alţi ficiori! Bine că ea-i frumoasă şi harnică şi cuminte, dar eu încă sînt doar fruntea buciumanilor! Cu mine nu-i va fi ruşine nicăiri! Că popa, că-i popă, şi i-a părut bine că merge soru-mea după el, dar ea, că-i numai slujnică la popa, să nu fie făloasă că vreau să o iau eu! De bună seamă se teme că glumesc, de aceea nu-mi dă vorbe mai cu nădejde.

Veni dumineca. Lume multă suia la Detunata, parte călări, parte pe jos. Muzicanţii erau acolo sus, îi duseră roşienii, pe de ceea parte a Detunatei. Ziua era frumoasă, nici umbră de nor cît de mic nu se vedea pe cer.

Ionuţ plecă şi el la Detunata. El călare pe armăsarul său se opri mai întîi în curtea popii şi zuruind pintenii lui cei de argint, chemă pe popa şi pe preoteasă să suie şi ei la „Piatră”.

— Sîntem gata, zise preoteasa, numai să scoată Salvina caii.

— Dar ea nu vine?

— De unde să vină?! Parcă-i sălbatică aşa se teme de oameni. În zadar am zis şi eu şi popa să vină, că nu vrea. Zice că nu de aceea s-a băgat slujnică să umble pe la petreceri, ci să lucre şi să asculte. Nu o putem face să iasă undeva, mai mult decît pînă la biserică, pentru cît bine-i în lume. În sărbători, după ce şi-a gătat lucrul, se pune într-un ungheţ şi-şi scoate din sîn o cărticică, de-i zic Paraclis, şi ceteşte ca un popă. De multe ori mi-a cetit şi mie seara din Paraclis. I-a căutat popa cartea şi a cetit şi el din ea, că-i plină de rugăciuni frumoase. Cu aceea-şi petrece, de altă petrecere nu vre să audă.

— Şi, zi, ştie Salvina şi carte?

— Ştie ca orice popă!

Într-aceea ieşi şi Salvina din grajd cu doi cai întărniţaţi, dar

gîndeai că nu iese din grajd, atît era de curată la haine. Ionuţ îşi muşcă buza de jos cînd o văzu, şi în loc de bună ziua zise zîmbind:

— D-apoi ţie nu-ţi scoţi un cal, Salvină, tu vrei să vii pe jos la „Piatră”?

— Eu nu vreau nicicum.

— Dar de ce nu?

— Trebuie să rămînă cineva şi acasă.

— Va rămîne sora, preoteasa.

— Da cum să nu? Să-şi petreacă slujnica şi stăpîna să steie să păzească casa!?

— Fără glumă, hai că te las pe armăsarul meu, el ne duce pe amîndoi şi de am mai fi, pe cît sîntem de grei.

— Nu merg, mulţumesc.

— Şi, zi, nu vrei nici decît?

— Nu pot.

— Atunci, sănătate bună!

Şi dete Ionuţ pinteni calului şi o luă pe culmea dealului în sus, iar după el preoteasa şi în urmă popa. Niciunul nu zise nici o vorbă pînă ce au ajuns poalele Detunatei. Acolo era lume multă adunată; unii jucau, alţii beau şi mîncau; la cîteva focuri se frigeau miei şi se făcea balmoş, unii erau în vîrful Detunatei şi de acolo priveau cu ochi de vultur în toate părţile. Toţi erau veseli, că – după o săptămînă petrecută singuri sub pămînt, acum sînt la aer, sub cerul sfînt al lui Dumnezeu sfîntul, lîngă muierile lor, lîngă drăguţele lor. Numai Ionuţ, voinicul Ionuţ, el, fala buciumanilor, era ca plouat, nu făcea pic de voie bună, îi lipsea ceva. De cum sosi Ionuţ cu popa şi cu preoteasa, toţi se ridicară şi strigară vivat! şi „Glük auf!”[179] după datina băiaşilor, toţi le închinară, toţi, care de care-i poftiră la mesele lor, întinse pe iarbă verde, printre brazi.

Veselia era mare. Jucau şi beau şi mîncau şi cîntau şi chiuiau de răsuna Detunata şi le ducea răsunetul pînă departe. O dată Ionuţ se ridică, ia puşca lui cea cu cremene, care o purta pururea cu el, o umplu şi zise către bărbaţi:

— Fraţilor! haideţi să dăm o leacă la ţîntă, că nu-i bine să lăsăm meşteşugul băieşitului, dar al puşcatului încă nu trebuie dat de tot uitării. Te miri de ce ne-a fi bun. Se mai abat pe la noi şi fiare sălbatice cu 4 picioare, dar şi fiare mai spurcate de cele

---

[179] Noroc bun!

cu 2 picioare. Trebuie să ne ştim apăra. Cine mai are vreo puşcă, aici, să vină încoace!

Şi în scurtă vreme se înşirară peste 100 de buciumani voinici, toţi cu cioareci albi de habă şi cu călţuni cu pinteni de argint, toţi cu şarpare de curea, toţi cu cămăşi albe ca omătul şi împiestriţate pe la pumnaşi şi pe la guler cu mătasă neagră, toţi cu chicele împletite şi pe cap cu pălării mici de mătasă neagră şi pe ele şinoare de aur ca degetul de groase, toţi raşi pe barbă şi cu musteţele tunse. Ai fi jurat că-i o armadie din poveşti, iar Ionuţ în fruntea lor ca un împărat. Muierile, cînd îl privea cu ochii lor cei schinteietori, gîndeai că voi să-i soarbă, nu altceva.

— Guriţi-vă careva colo în bradul acela, zise Ionuţ, legaţi bine un cilindru gol şi apoi haidaţi jos.

Un cilindru gol de glaje fu legat în vîrful unui brad chiar de crucea lui.

— Acum haidaţi să numărăm 200 de paşi voiniceşti de la brad spre dreapta, acolo să ne punem în glidă.[180]

Porunca fu împlinită.

— Acum cel de la aripa stîngă să fie gata de puşcat: unu, doi, trei!

Cînd zise Ionuţ „trei”, cel de la aripa stîngă ţînti spre cilindrul din brad şi-l şterse de se auzi; dar numaidecît îl netezi, nu se sparse.

— Acum celalalt: unu, doi, trei!

Glonţul acestuia nimeri cilindrul atît de bine, de tot ferferiţă se duse; rămase numai gîrliciul legat cu aţă de cetina bradului.

— Bravo! zise Ionuţ, acum să văd eu cine mi-a lua gîrliciul cilindrului, vădu-vă graşi să vă văd!

— Unu, doi, trei!

— N-ai nimerit!

— Altul: unu, doi, trei!

— Nici tu n-ai nimerit!

Şi tot aşa comanda pînă era pic de apă, toţi se părîndară şi mai veniră la rînd şi bărbaţi care nu avură puştile la ei şi puşcară cu puştile ortacilor, dar pace! gîndeai că gîrliciul acel de glaje e fermecat, că nu se mai dedea dus de unde era legat. Acum toată crenguţa era pălită şi despoiată de ace cum o fripseră gloanţele, şi gîrliciul tot acolo sta.

Atunci Ionuţ luă puşca la ochi şi zise către unul:

---

[180] Linie.

— Comandează tu, Aviroane!

Şi omul cu numele Aviron numără:

— Una, două, trei! Şi cînd zise trei: paf! şi gîrliciul zbură cu creangă cu tot.

Toată mulţimea striga un vivat şi Glük auf, să trăiască Ionuţ. Iar muierile mai adauseră: Şi să-i dee Dumnezeu o găzdoaie vrednică.

— Aşa, ortacilor, grăi Ionuţ, să ne mai gîndim din cînd în cînd şi la vremi grele, să ne deprindem la arme, de va veni vreun duşman să nu ne înholbăm la el cu mîinile în sîn şi să ne bocim ca babele, ci să-l primim cu găluşte.

Aşa se ospătară toată ziulica, în mîncări şi în beuturi şi în jocuri şi în puşcarea la ţîntă, iar cînd se apropia seara porniră toţi spre casă în sunetul muzicii. Caii îi duceau acum de dologi, că cine se cobora călare?

Ionuţ merse cu soru-sa şi cu cumnatu-său aţă la ei, adecă la părintele, unde-i aştepta Salvina cu cina gata şi cu toate în bună rînduială.

— Ce-i nou pe acasă? întrebă preoteasa.

— Bine, cum ne-ai lăsat, răspunse Salvina luînd caii şi ducîndu-i la grajd. Cînd ieşi din grajd cum legase caii, zise Ionuţ:

— N-ai de-a-ndemînă vreun argat să ducă şi calul meu acasă, că eu mai petrec o leacă la sora?

— L-oi duce eu, că toţi sînt împrăştiaţi.

Şi luă Salvina calul lui Ionuţ şi-l duse la el acasă de-l dete în grija argaţilor; într-o minută fu îndărăt să vadă ce porunci i-a da stăpîna.

Ionuţ cu popa şi cu preoteasa erau în pridvor şi povesteau chiar despre ea.

— Trebuie să fie a mea, zise Ionuţ, ori mai multe nu-s.

— S-ar potrivi bine cu tine, cumnate, adause popa, numai ştie-o nătăria ce i aşa de nu ştiu cum. Mă, e bună, e harnică, e credincioasă şi frumoasă, dar aşa-i de nu ştiu cum, deşi eu că-i sînt stăpîn, parcă mă sfiesc să prind multă vorbă cu ea. N-ar scoate ea din gura ei vorbă fără folos, da s-o pui pe cărbuni. Cu mine vorbe multe nu întinde, voioasă nime nu o vede, dar nici năcăjită, ea-i tot într-o formă, tot ea. Lucră şi tace şi tace şi lucră. Încă de cînd e la noi în casă, nime nici o poruncă nu i-a dat, nime nici o vină nu i-a băgat, că n-a avut de ce.

Salvina sosi, popa o trimise să aducă o oală de vin din

pivniţă şi o ulcică curată.

Îndată se întoarse cu o oală ca de 4 cupe şi cu o ulcică de Iara, roşie, nesmălţuită, şi le puse pe masă.

— Începe tu, Salvină, rîndul, să nu ne fi adus ceva otravă, zise popa rîzînd.

Şi băgă Salvina ulcica-n oală şi o umplu şi închină:

— Să vă deie Dumnezeu bine sănătate, duse ulcica la buze şi o puse iar pe masă.

— Dar ce, nu bei? întrebară toţi cu o gură.

— Ştiţi bine că în veci nu gust beutură, afară de apă.

— Dar bea o leacă.

— Nu pot!

— Dar numai o lecuţă, că-i bun.

— Bun, dar vă mulţumescu, că eu nu beau.

Şi cu aceste vorbe se duse de pe pridvor.

Ionuţ privi mult după ea şi rămase îngîndurat.

*

La săptămîna era joc în luncă, numai peste drum de la popa.

— Hai şi tu Salvină în luncă, zise proteasa, colea după amiazi, cînd începea a se aduna lumea.

— Eu rămîn unde-s, maică proteasă.

— Dar hai, îţi zic, ce-i sta tot închisă ca babele, doară-i vară şi frumos, ne-om sătura la iarnă de stat tot închişi în casă, ca de frica tătarilor.

— Nu merg.

— Noa, cu asta gătai…

— Salvină, zise popa intrînd de afară, vino cu noi în luncă, închide uşa şi adă cheia încoace.

— Nu merg, părinte, eu stau aci în pridvor, se vede jocul destul de bine şi de aci.

— Dar aci cum vei juca singură, hai colo unde-s cei mulţi.

— Nu merg, părinte, mulţumesc.

— Dar de ce să nu mergi? Eşti tînără, frumoasă, chiar în vîrsta petrecerilor. Hai cu noi, nu te mai fasoli atîta.

— Nu merg părinte, de bună samă.

— Noa-i bine! Cu asta gătai.

— Eu o gătai înaintea dumitale, adause preoteasa.

— Apoi mergem dară noi, adause popa, că asta se teme de oameni, ar sta tot ca ursu-n bîrlog.

Hora era frumoasă, lume multă, veselă, toţi jucau, toţi îşi

petreceau, numai Salvina sta singură în pridvor îngîndurată. Sunetul muzicii îl auzea, pe cei ce-şi petreceau îi vedea şi i se ducea inima să meargă şi ea, dar îşi călca pe inimă şi-şi zicea:

„Nu se poate, nu se cuvine; eu să-mi petrec? Şi mama-i în groapă din pricina mea, iar tata zace în temniţă tot din acea pricină? Nu se cade, nu merg!”

Cum sta aşa îngîndurată, numai vede că se deschide portiţa şi un june zdravăn intră în curte. Era Ionuţ.

— Ce faci, Salvină?

— Şed şi mă uit şi eu la horă.

— Dar vino şi tu acolo, hai să jucăm amîndoi un joc.

— Mulţumesc, Ionuţ, joacă sănătos că eu nu pot merge.

— Dar de ce nu poţi? Sora-ţi dă voie, eu te chem; doară ţi-e ruşine cu mine?

— Nu mi-e ruşine, Ionuţ, cum să-mi fie; dar nu pot, nu se cade... De-ai şti, ce nu ştii, nu m-ai chema... Du-te cu bine şi joacă cu cele ce scapără după joc.

— Dar, Salvină, aş avea să-ţi spun ceva. Uite, sîntem numai amîndoi, tu în pridvor sus, eu jos sub pridvor; tu, ian să te gîndeşti, eu am gînduri bune cu tine, vreau să te fac găzdoaia mea. Ce zici la asta?

— Hei, Ionuţ, zic că nu se poate. De ai şti tu ce nu ştii, de bună seamă că n-ai umbla pe aici cu gînduri şi cu vorbe de acestea. Eu sînt bună cum sînt, sînt mulţumită cum sînt, iar altcum nu.

— Dar de ce nu, fată? Spune-mi, să te pricep.

— Nu ţi-a folosi nimica, şi de ţi-oi spune. Mai bine-mi dă bună pace. Caută una de starea ta, pe care să o ştii de unde-i şi a cui e.

— Dar eu te vreau numai pe tine.

— Nu se poate, Ionuţ, de bună seamă nu. Fii bun du-te şi-ţi petrece şi pe mine mă lasă în bună pace.

— Apoi dară sănătate bună!

Cu aceste vorbe ieşi Ionuţ supărat din curtea preotului şi năcăjit cum era, trase o duşcă de vin şi intră în horă, cu gîndul în veci să nu mai vorbească cu Salvina.

— Ce? îşi gîndea el, o calică, o sărăntoacă, o slujnicoaie, să nu vrea să vină după mine, pe cînd oricare fată din munţii noştri s-ar ţine făloasă şi ar da prescuri să o cer de muiere. O dau în hantătar, că mai sînt ele fete.

Cu gîndul acesta juca Ionuţ în butul Salvinei, toată ziua, juca şi bea de seara era şumen cum se cade.

Mult nu putu să doarmă, că avu fierbinţeli mari şi de vin şi de joc. Se trezi cu o durere zdravănă de cap, dar era el deprins cu astfel de dureri. Se ridică, aprinse lumina, trase o duşcă de vinars de prune care-l răcori şi-l făcu de tresări odată din toate vinele, apoi se puse iar pe pat. Dar somnul nu-l mai cuprinse curînd şi pînă să mai poată adormi, îi zburau gîndurile pe la toate fetele din munţi. Le luă pe rînd şi se întreba pe care să o peţească, pe care să o ieie de nevastă, că vedea el bine că şi cît a stat neînsurat n-a stat bine. Părîndatu-şi-a în cap pe toate, dar pace, niciuna nu-i plăcea ca Salvina. Dar Salvina nu vrea să audă de măritat. Asta îi făcea mare necaz. Nu putea el pricepe cum o fată săracă, o servitoare, nu se ţine mîndră, că o cere un ficior ca el? Se teme doară? O fi avînd vreun nărav rău? I-a spus cineva vreo vorbă rea despre el? Ori ce poate fi pricina?

Deabia în zori de zi mai aţipi o leacă, dar numai puţin, că odată cu ziua cumnatu-său, popa Niculae, îl trezi:

— Scoală, Ionuţ, c-ai zis că vii la Abrud. Sus, să mergem pe răcoare.

— Mă scol, cumnate; iată sînt sculat. Dar singur vii?

— D-apoi singur, adică cu tine şi cu vreun argat.

— Cumnate, ia pe Salvina cu tine.

— Bine. Iată o iau, tu vezi numai de te îmbracă repede şi vino să prînzim împreună.

*

— Preoteasă, zise popa dacă ajunse acasă, gată-te şi vină şi tu la Abrud şi va veni şi Salvina. Am spus la argat să gate 3 cai, dar purtaţi-vă de grabă cu prînzul, nu mocoşiţi trei săptămîni, că mie mi-e foame. Iar tu Salvină vezi de te gată cum ştii tu mai frumos şi nu-mi fi dosnică prin tîrg să mă faci de ruşine.

— Dar oare n-aş putea eu rămîne acasă, părinte?

— Ba tu ai putea, dar cît tîrgaş am de tîrguit poftire-ai, să-l port tot eu în desagi şi preoteasa? Vezi tu cîte ne trebuie. Gată-te şi hai, nu mai face atîtea marafeturi ca ieri, c-apoi mă supăr.

Peste un ceas de vreme mergeau ca pe răpuşie pe caii cei mici, preoteasa şi Salvina printre alte muieri, care toate mergeau şi ele călare la tîrg la Abrud, iar mai înainte, într-o ceată de bărbaţi călări mergea Ionuţ, călare pe armăsarul lui cel negru şi popa Nicolae, pe iapa lui cea sură. Îţi era mai mare

dragul a privi la cetele de muieri şi de bărbaţi, ce mergeau la tîrg călare. Toţi erau îmbrăcaţi sărbătoreşte, toţi cu cîte o pereche de desagi plini de otavă dindărătul lor în tarniţă, toţi cu scăriţe de lemn, numai popa Nicolae avea de fier, iar Ionuţ chiar de aramă galbenă, ca aurul. Pe mulţi căluşei se vedeau chiar cîte doi călăreţi: o muiere şi un copil, ori un bărbat şi o copilă. Cel mai tînăr şedea de regulă dindărătul celui bătrîn în şa.

Cînd ajunseră, tîrgul era plin. Drumul era îndesuit de care de ale moţilor, care zbierau ca din gură de şarpe: Mişcaţi din drum, mă, intre smerii-n voi, că nu-i drumul numa-a vost!

Cete, cete năvăleau în toate părţile, unii spre piaţa de bucate, alţii spre prăvălii, iar cei mai mulţi spre porţile, unde erau adunaţi gozarii. Aceştia stau cu scafele lor cele mici, cît găocile de ou şi cumpărau aur de la băiaşi. Că băiaşii mai săraci, cei cu părţi de băi puţine şi mai puţin roditoare, nu puteau aduna pe săptămînă cîte un font doi de aur, ca să li se plătească calea pînă la Zlatna ori la Bălgrad. Ei îşi vindeau puţinelul lor la băiaşi mai avuţi, care, fiindcă se îndeletniceau nu numai cu producerea aurului, ci şi cu cumpărarea şi vînzarea lui, se numeau gozari, pe cum se numesc pînă în ziua de azi. Ei adună puţinelul celor săraci şi cînd au doi ori mai mulţi fonţi, îl duc de-a dreptul la topitoare. Şi au cîştiguri frumoase după întreprinderea lor, că de la fiecare gram de aur dacă le rămîne numai 1-2 cr., cumpărînd în fiecare săptămînă 3-4 mii de grami, au 3-4 mii de cr. Aşa a fost de cîndu-i lumea, apele cele mici tot în cele mari se varsă.

Ionuţ şi cumnatu-său popa Nicolae încă erau gozari. Şi ca toţi gozarii aveau oamenii lor, care erau obligaţi a le vinde numai lor produsul de aur, ce-l puteau aduna.

Cînd s-a pus Ionuţ şi cumnatu-său popa Nicolae sub poarta unde îşi făceau ei cumpărările de aur, cete-cete de buciumani îi ocoliră.

— Aţi venit cam tîrziu, era cît p-aci să vindem aurul la alţi gozari.

— Ei, şi dacă-l vindeaţi, doară n-am fi avut bani de o păreche? zise Ionuţ scurt.

Preoteasa cu Salvina cumpărară cîte toate şi se duseră la ospătăria de la „Strugure”, unde trăgeau ei totdeauna. Acolo intrară în şură pînă să vină şi părintele să le bage în ospătărie, că nu se cade să intre muierile singure în ospătărie.

Cam pe la amiazi nimeri şi părintele cu Ionuţ la ospătărie. Amîndoi aveau cîte o trăistuţă mai plină de globurele de aur, cum cumpărase în acea zi, de pe la băieşi. Erau veseli că făcură cumpărări bune.

— Haidaţi înlăuntru, preoteasă, zise popa Nicolae intrînd înlăuntru. Şi preoteasa îşi netezi părul în frunte, îşi potrivi crătinţa cea roşie şi şorţul cel negru de mătase şi plecă înainte, zicînd Salvinei:

— Hai şi tu înlăuntru să mîncăm şi să ne vedem de cale.

— Eu rămîn la tîrgaş.

— Dar hai, că nu ţi s-a întîmpla nimic.

— Nu merg, nu se cuvine unei fete să intre în ospătărie.

— Dar doară nu intri singură, vei fi cu mine şi cu părintele la o masă.

— Te rog, maică preoteasă, lasă-mă în pace, nu intru.

— Dar ce vei mînca aci?

— Mi-am luat merinde.

Într-aceea se ivi şi Ionuţ pe treptele ospătăriei.

— Dar haidaţi odată soră, că se răcesc bucatele.

— Eu merg, dar iată Salvina nu vrea să intre înlăuntru.

— Hai, Salvină.

— Nu merg, Ionuţ, nu pot lăsa tîrgaşul singur într-atîta potop de om şi nici nu se cade să meargă o fată în ospătărie.

Atunci Ionuţ coborî pînă în şură şi zise preotesei să intre numai înlăuntru, apoi apropiindu-se de Salvina îi luă amîndouă mîinile în ale sale şi îi zise:

— Tu, Salvină, spune-mi tu de ce nu vrei să vii, unde ştii că sînt şi eu? Hai cu mine în ospătărie!

— Nu merg, Ionuţ, nu pot merge.

— Tu, Salvină, dar nu te-ai gîndit la ceea ce ţi-am spus eu ieri? Ori doară cugeţi că-i glumă?

— Nu cuget nimic. Dar la vorbele cele de ieri numai atîta-ţi pot spune: Deocamdată nu-ţi pot da nici un răspuns, dar se poate că de-i scris de la cel de sus şi de nu glumeşti dumneata, atunci se poate împlini ceea ce ai zis. Cu un om ca dumneata, de-a fi scrisă şi împărţită, nu zic ba, dar cu altul pe sub soare, ba.

— Atunci hai înlăuntru.

— Nu, nici decît nu. Intră şi-ţi petrece şi mă lasă în bună pace.

Şi o lăsă Ionuţ în bună pace. Astă dată nu era aşa de necăjit pe ea. Ba era chiar voios, că-i dăduse o leacă de nădejde.

— Nu aduci pe Salvina? întrebă părintele, după ce intră Ionuţ înlăuntru.

— Nu vrea să vină, zice că la fete nu li se cade să intre în ospătărie.

— Mă cumnate, luă părintele vorba, mă, Salvina asta e o fată aleasă, trebuie că-i din oameni tare aleşi. Purtarea ei, vorbele ei, toate, toate o spun a fi dintr-o casă tare cu socoteală. Nu face nimic că nu vine, că vezi tu, în birt multe se mai vorbesc şi sărate şi nesărate, nu-i bine să mai audă fetele cîte toate.

— Aşa zic şi eu, adause Ionuţ.

Mult se gîndise Salvina şi de multă vreme la Ionuţ, tare i-ar fi plăcut de el: vedea ea bine gîndurile lui, dar nu cuteza a-i spune că-i place de el, fiindcă atunci, deodată cu cununia trebuia să spună şi a cui e, şi de unde e? Şi se temea, că dacă Ionuţ va auzi că ea-i fata unui rob, care zace în temniţă pentru omor, şi-a schimba planul şi ea va rămîne fată hulită. Dar acum îşi luă inima în dinţi şi-şi zise: de mă mai vrea, io-i spune din fir în păr tot lucrul cum stă, şi dacă va şti el cine-s şi de unde sînt, şi dacă tot nu s-a lăsa de mine, atunci voi şti că de bună seamă-i sînt dragă şi mă mărit după el; dacă însă şi-a schimba planul, mă urc în vîrful Detunatei şi mă dau cu capul în jos de acolo, să n-aud că-mi zice cineva fată de rob.

Aşa se gîndea Salvina stînd singură în şură lîngă cei 4 cai ce mîncau otavă.

Cum sta ea aşa, numai văzu că intră la ea un moţ de pe Albac şi o întreabă ai cui sînt caii şi nu cumva armăsarul este al lui Ionuţ Dandea din Bucium?

— E al lui, răspunse Salvina.

— Fii bună, cheamă-l o leacă afară.

— E înlăuntru, cheamă-l de vrei, că eu stau aci la tîrgaş.

Şi străinul nu mai zise nimic, ci înaintă spre treptele ospătăriei. Acolo se întîlni chiar cu Ionuţ, care cobora cu un tănier de lemn pe care era un pui întreg fript şi o strugea de pîine albă. Le ducea la Salvina în şură.

— Pe tine te caut, Ionuţ.

— Aşa! să trăieşti, bade Nicolae! Hai colo în şură şi-mi spune cum mai stăm?

— Da căzi acolo e o fată.

— Nu-i nimic, hai numai acolo. Ei îi duc de mîncare. Pentru ea îmi poţi spune.

Şi Ionuţ puse mîna pe după capul lui Horia – că el era badea Nicolae – şi intrară în şură, dădură Salvinei tănierul de mîncare şi se aşezară la vorbă.

— Aşa, bade Nicolae, şi zi ai venit. Cum ai umblat la Viena?

— Bine şi nu prea. Mi-a spus împăratul că dreptăţile noastre sînt ieşite de la împărăţie, dar că domnii nu vor să ni le deie.

— Atunci ce-i de făcut?

— O să merg cu badea George Crişan, cu deputatul vostru la Sibiu. Şi de nu putem scoate drepturile de la guvern, atunci mergem iar la Viena pe capul împăratului.

— Şi dacă nu-ţi folosi nimic?

— Atunci răscol ţara toată şi nici piatră pe piatră din curţile domneşti n-a mai rămînea.

— Dar acum ce-i de făcut?

— Să mai daţi ceva bani de cheltuială să putem merge la Sibiu şi de acolo iarăşi la Viena, de nu putem isprăvi nimic în Sibiu.

— Uite, bade Nicolae, eu dau bani pentru Bucium, că ştiu că i-oi putea eu scoate de la oamenii noştri; da Abrudul şi Cărpinişul datu-şi-a partea?

— George scoate azi de la abrudeni, ieri a scos de la cărpinişeni şi m-a trimis să mă întîlnesc cu tine să dai partea buciumanilor. Satele mele: Vidra, Cîmpenii, Bistra, Albacul, Săcătura, Scărişoara şi Ponorelul mi-au dat partea lor. Acum numai buciumanii şi abrudenii să dea partea lor şi să ne gătim de cale.

— Dumnezeu vă ajute!

Cu aceste vorbe scoase Ionuţ Dandea o pungă de piele şi numără lui Horia 30 de galbeni, cîte 5 galbeni pentru fiecare din cele 6 biserici ale Buciumului.

Salvina auzise toată vorbirea. Şi parcă era mai veselă după plecarea străinului şi întrebă pe Ionuţ:

— Şi zi, ăsta-i Horia?

— Asta.

— Voinic om!

— Numai de i-ar ajuta Dumnezeu în calea ce a început!

IV

Horia de la Albac şi Cloşca de la Cărpiniş fuseră în mai multe rînduri la Viena să ceară de la împăratul dreptate, că la noi în ţară p-acele vremuri nu era nici o dreptate pentru cel sărac şi asuprit. Domnii pămînteni încărcau cu poveri atît de mari pe popor, încît acela nu le mai putea purta. Din această pricină a umblat Horia în mai multe rînduri pe la Viena, anume întîi: la 1779 fu Horia cu Cloşca, cu Dumitru Todea Butu şi cu Gavrilă din Rîu-Mare. A doua oară la 1780 Horia cu Cloşca, cu Cristea Nicolae şi cu Gavrilă Onu din Rîu-Mare. A treia călătorie o făcu la 1782 Horia cu Cloşca, cu Simion Todea din Rîu-Mare şi cu popa Dumitru din Certej. Iar a patra călătorie o făcu Horia la Viena în 1783 în postul Crăciunului şi stete de astă dată pînă la Paşti.

Munţii fierbeau; clocoteau adînc. Moţii cereau de la împărat drepturi, drepturi pentru ei şi pentru tot neamul românesc din Ardeal; cereau ca să fie militari, să nu mai slujească domnilor, ci numai împăratului; cereau ca iobăgia să se şteargă, să nu mai dea nimănui zecimi, că prea erau îngreunaţi. Ce cugeţi, bietul iobag trebuia să presteze domnului de pămînt şi cîte 4 zile de lucru pe săptămînă sau cum zicea Horia către împărat:

„Milostive Doamne!

Domnii silesc pe iobagii lor să le facă pe toată săptămîna cîte 4 zile robotă, a 5-a la vînat şi a 6-a la pescuit, iar a 7-a, care ar fi să fie a lui Dumnezeu, încă sîntem de multe ori siliţi să mergem cu carele să aducem din pădure lemne pe seama domnului. Apoi dijmele cele multe şi mari, mieii, purceii, untul, colacii, ouăle şi puii cei mulţi care trebuie să-i dăm domnilor pămînteni; pe lîngă aceea, muierile trebuie să lucre cînepa şi inul, să aleagă grîul pentru moară, şi cîte şi mai cîte, de numai unul Dumnezeu ne ştie cum de mai poate sta sufletul în oasele noastre!”

Această stare de lucruri nu mai putea ţine; fărădelegile domnilor strigau răsplătire la Dumnezeu în cer şi la împăratul pe pămînt. Dumnezeu muia inima bunului împărat de trimise porunci să caute de sînt drepte jalbele ţăranilor şi cei vinovaţi să se pedepsească. Dar poruncile împăratului rămîneau pe hîrtie; domnii nu le băgau în seamă, ba pe jeluitori îi căutau ca acul, îi înfundau prin temniţă, ori îi trimiteau pe ceea lume. Aşa, la 1782, pedepsiră domnii pe 23 primari şi juraţi din Munţii Apuseni la 25-100 beţe şi pe 5 inşi la moarte, că ce nu trădară pe cei ce umblă cu jalba pe la împăratul; ba pe Dumitru Todea îl

condamnară şi la torturi înainte de a-l executa. Va să zică, domnii în loc de a căuta buba, în loc de a cerceta dacă sînt drepte ori ba jalbele ţăranilor, îi înfundau în temniţă, îi băteau, ba-i chiar omorau trăgîndu-i în ţapă ori pe roată, tăindu-le cîte o mînă, cîte un picior, apoi capul.

Stînd lucrul aşa, căpeteniile ţăranilor, Horia şi cu Cloşca plecară la 1783 din nou la Viena, să spună împăratului Iosif-cel-bun faţă în faţă necazul şi amarul conaţionalilor lor. De acolo iară veniră cu promisiuni bune, care fireşte nu se împliniră niciuna, spre mai marea mirare şi nemulţumire a poporului. Căci, poporul zicea aşa: „Ceea ce împăratul spune cu gura lui, aceea e spus, că spusa lui este sfîntă. El a promis uşurarea noastră, dar bag-seamă nu poate învinge cu domnii, că-s mulţi şi tari, deci nu rămîne alta decît să arătăm domnilor că noi sîntem şi mai mulţi şi mai tari decît ei”.

Aşa cugetau ţăranii, şi aşa se şi pregăteau să facă; să-şi scuture singuri lanţurile de pe mîini şi de pe picioare, să-şi croiască altă soartă, să fie supuşi numai lui Dumnezeu şi împăratului, domni pămînteşti peste capul lor să nu fie; ca să nu fie, îşi puseră în gînd să-i trimită pe toţi pe cea lume, pe care n-ar primi legea românească şi nu ar abdica de pofta de a avea iobagi. Aceasta o ştiau acum toţi iobagii din Munţii Apuseni şi de pe la poalele munţilor şi aşteptau numai timpul binevenit să înceapă răscoala. Dar minunea minunilor! domnii nici nu visau de aşa ceva! Vezi că bieţii iobagi nu băteau clopotul într-o dungă, că uite ce gîndim să facem.

V

Ionuţ Dandea se grăbi să plece curînd din Abrud, mai curînd decît altă dată. Deci îndată ce plecă Horia, merse şi el în ospătărie, stătu puţin, apoi zise către cumnatu-său şi către sorusa:

— Haidaţi să plecăm, că încă azi putem umbla botezaţi.

— Doar se înnorează dinspre Vulcoiu? întrebă popa.

— Ba nu, dar fumegă Detunata, răspunse Ionuţ.

Pe cale vorbiră puţin. Muierile mergeau călări pe caii încărcaţi cu tîrgaş, iar bărbaţii în urma lor tot călări, unii cîntînd, alţii fiuierînd. Ionuţ cît fu din Abrud pînă-n Bucium, mersese tot zicînd în frunză. Semn că era îngîndurat, că altcum el nu ar fi

mers atîta cale fără vorbă.

Cînd fură în Cerbu se opri o leacă la popa la poartă, îi spuse popii nu ştiu ce; acela scoase din şerpar nu ştiu ce şi-i dete lui Ionuţ, cu vorbele: numai de-ar fi într-un ceas bun. În Sat încă a făcut aşa: tot aşa şi în Izbita şi în Şeasa, de unde apucă pe luncă-n sus spre Montări. Nici că i-ar fi fost calea de-a lungul Buciumului, dar spuse ortacilor că are unele afaceri băieşeşti şi aşa va merge pe acolo să se mai înţeleagă cu ortacii, care nu fură în Abrud. Adevărul însă era, că el aduna bani pentru calea deputaţilor la Sibiu şi Viena.

Seara stătu la soru-sa şi aci încă vorbi tare puţin, pînă le puse Salvina cina pe masă. Dar cînd văzu pe Salvina intrînd cu cina, se ridică de pe scaun şi punîndu-i amîndouă mîinile pe umeri, îi zise:

— Salvină, acum adă tot ce ai de gînd să ne pui pe masă, apoi haide şezi cu noi la masă, că avem mari taine de descoperit. Acum nu te mai codi, nu zice nimic, ci dă ce ai şi şezi cu noi. Tuspatru încăpem numai bine la masă.

Fu cea dintîi dată că Salvina şezu cu stăpînii la masă, de cînd se afla în casa lor şi cea dintîi servitoare ce fu poftită de maica preoteasă să mănînce cu ea la masă fu Salvina, dar pînă acum nu primise. Acum însă după multe vorbiri şi înţelegeri avute cu Ionuţ, primi să şadă şi ea cu el la o masă şi cu stăpînii ei.

Cinară în cea mai mare tăcere. Nici unul nu nimerea vorba potrivită, cu care să înceapă. După cină zise popa, dar numai ca să fie fără vorbă:

— Salvină… umple paharele, umple paharele… ba nu că-s pline; Ionuţ zîmbi şi el şi luînd un pahar în mînă, grăi numai atîta:

— Apoi să ne fie de bine! Şi ciocni cu soru-sa şi cu cumnatu-său şi cu Salvina. Ea însă ciocni cu toţi şi de astă dată îşi muie buzele cele subţiri în vin. Iar după ce Ionuţ o întrebă:

— Numai atîta?

Ea răspunse după obiceiul ei.

— Şi atîta-i prea mult, dar acum treacă, ducă-se pentru ziua de azi!

— Aşa zic şi eu, pentru ziua de azi! adause Ionuţ; pentru ziua de azi, care a lăsat-o Domnul să ne destăinuim tainele, să ştim pe cine avem la noi şi oare e vrednic să-l ţinem între noi, să-l apropiem de noi, ori trebuie numaidecît depărtat de la noi? Ce

zici tu, Salvină, la aceasta?

— Ce să zic? Zic, că ai dreptate! Vremile sînt grele şi mai grele pot să vie şi ar fi rău destul ca să ţii în aretul casei oameni care te pot şi vinde la caz de nevoie. Eu am venit în munţi că am ştiut că de nu aflu în ei adăpost din calea duşmanilor, atunci şi de m-oi băga în gaură de şarpe tot nu scap dinaintea lor. Dar cei ce mă primiră, nu ştiură pe cine primesc. Acum a venit vremea ca dumneavoastră, trei oameni de cinste şi de omenie, să ştiţi cine sînt şi de unde sînt, să ştiţi dacă mai am drept să fiu ocrotită, ori trebuiesc izgonită?

— Salvină, grăi Ionuţ, de-ai fi chiar fata unui ucigaş, purtarea ta te arată că eşti vrednică să ai intrare în orice casă de omenie. Aşadar, fii bună şi ne spune cine eşti şi de unde şi ce vînturi te-au adus pe aici?

— Aşa zic şi eu, grăi popa Nicolae.

— D-apoi să vă spun din fir în păr. Eu sînt din Ardeal, din Ţara Haţegului. Tatăl meu a fost popă într-un sat ce-i zic Vîlcele. La părinţi eram numai eu şi un frate, Toma. Cînd mă apucam fecioriţă a abătut pe la noi boierul ai cui sînt iobagii din Vîlcele cu un copil al lui, un domnişor, ce atunci îi mijau mustăţile. Eu spălam grîu la fîntîna dinaintea casei, mama era în grădină, plivea legume, tata era în pridvor citea din psaltirea asta ce o port eu dimpreună cu paraclisul, iar frate-meu Toma îmi scotea apă cu găleata. Cît ce intră boierul, tata îl pofti în sus, Toma îi ajută cocişului să desprindă, mama intra şi ea înlăuntru, iar eu îmi căutai mai departe de lucru. Dar diavolul de domnişor nu merse în casă, el stătu tot pe cocie şi prinse a vorbi cu mine. Cum mă cheamă, de cîţi ani sînt, am peţitori şi cîte şi mai cîte. Eu, vezi bine, trebuie să dau răspuns ca la feciorul boierului, de la care atîrna să fie tata popă ori ba. Şi după ce-i spusei toate şi-i spusei că mă cere feciorul popii Buzdugan din Măceu, care s-a popi lîngă tatăl său, că-i bătrîn, numai atîta zise domnişorul: „S-a popi de a vrea tata”, apoi merse şi el înlăuntru. Mult nu au stat la noi şi s-au dus, dar cît a stat carul în curte pînă să plece, boierul cel bătrîn şi cel tînăr tot la mine se înholbară, de mă temeam că m-or deochea. Iar cînd să plece, cel bătrîn zise numai atîta:

— Aşa, părinte, cum am zis: de vrei, poţi fi protopop, ori poţi fi despopit, alege.

— Tata rămase îngîndurat, mama rupse într-un plîns îndată

ce ieşi trăsura boierului din ograda noastră, iar eu stam cu Toma şi ne uitam încremeniţi unul la altul, apoi la părinţii noştri. Nu ştiam ce li s-a întîmplat, ce poruncă o fi adus domnul, de a pus în aşa mare groază pe părinţii mei. Tata scoase de după şerpar acest paraclis, care azi e la mine-n sîn, din acea minută dimpreună cu psaltirea cea subţire şi chemîndu-mă să mă apropii de pridvor, îmi zise:

— Salvină, na această carte, este paraclisul Maicii Domnului, ţine-l tot la tine, citeşte din el cît vei avea lumină-n ochi şi viaţă-n oase. Maica Domnului te păzească! Ia-ţi curînd ce poţi într-o pereche de desagi şi tu, Tomo, o petreci pînă la mătuşa voastră la preoteasa din Luncani, de acolo ea o să vă treacă-n ţară, cînd i-oi trimite vorbă; iar acasă să nu veniţi pînă nu-ţi primi semn de la mine psaltirea cea groasă; înţeles-aţi?

Eu prinsei a plînge şi întrebai pe tata, de ce-i aşa grabă să fug de la ei? Iar el numai atîta-mi zise:

— Să mergi, mai bine să mori pribeagă, decît să ajungi fată necinstită în casa boierului. Că uite, draga tatului: De aceea fu el aici, mă îmbie să mă fac protopop şi pe feciorul popii din Măceu popă, dar pînă va fi el la curs în Sibiu, tu să stai la boier în curte. O batjocură ca asta nu poate suferi sufletul meu. Neam de neamul nostru a fost preoţi şi oameni cinstiţi, iar eu să vînd sufletul băiatei mele pentru un brîu roşu? Mai bine radă-mi şi barba, decît să ajung şi să pat acea nelegiure.

Mama plîngea, eu plîngeam, Toma sta încremenit, iar tata îşi freca mîinile şi striga, degrabă, degrabă, gată-te şi te du.

Şi m-am gătat repede. Mi-am scos din ladă două rînduri de haine noi, mi-am luat salba cea de bani în care erau 40 de taleri şi 5 galbeni, toate le-am pus în desagi, iar paraclisul în sîn şi încă în ziua aceea am suit prin făget pe cărarea boilor pînă la mătuşa din Luncani.

La săptămîna veni la noi unchiul diacul, fratele tatei, şi ne spuse, că a doua zi după fuga mea cu a fratelui meu sosi de la curtea boierului o căruţă cu slujitori de ai lui şi cu poruncă să mă ducă cu puterea, de n-oi voi să merg de bunăvoie. Dacă nu mă aflară acasă, cutreierară tot satul, întrebară de toţi vecinii că unde-s? Şi dacă nime nu le spuse, legară pe tata şi pe mama şi-i suiră în căruţă să-i ducă la curtea boierului. În zadar le-a fost ruga, în zadar văietarea, îi legară bulz şi-i duseră. Pe cale, mama cum se smînci, cum nu, că sări din căruţă, dar sări rău, că

căzu sub roată cu grumazul şi rămase moartă, iar la tata cum ajunse la curte, îi raseră barba şi-l duseră în Deva, în cetate, rob, sub nume că nu-i vrednic de preoţie, că şi-a omorît preoteasa şi şi-a alungat copiii de la casă. Averea noastră toată o duse la curtea boierească.

Cînd auzii acestea, mi se facu ceaţă înaintea ochilor, murii o dată. Iar când m-am deşteptat, frate-meu Toma nu era nicăieri, cică fugise să intre la miliţie de bunăvoie colo la Bălgrad. Nici nu l-am mai văzut. Eu mult nu putui sta în Luncani, mă temeam că vor da de urma mea, că pusese 100 de taleri pe capul meu la acela care va duce pe boierul unde sînt eu. Mă temeam să nu lăcomească cineva la bani şi să mă vîndă. Deci, din Luncani coborîi îmbrăcată bărbăteşte, tot prin munţi şi prin păduri, pînă la un sat de-i zic Cugir. Acolo pentru 4 taleri din zgardă îmi cumpărai 2 rînduri de haine muiereşti, de care poartă pe acolo; un rînd îl îmbrăcai şi unul îl pusei în desagă şi plecai cu un cărăuş să vin încoace pînă la Zlatna şi de la Zlatna în Bucium, că auzisem în casa părinţilor mei cînd se adunau popii la Nedee, că cine scapă o dată aici în munţi, acela-i mîntuit de domni, că aici se tem domnii să vină. Cu mare greu ajunsei, dar în urmă îmi ajută Maica Domnului şi nimerii aici. De cînd sînt aici, îmi ştiţi povestea; ce să mai adaug? De Toma nu ştiu nimica, nici de tata nu ştiu de a scăpat din temniţă ori ba?

Acum ştiţi cine sînt?

Aşa să-mi ajute Dumnezeu, precum am spus adevărul!

Ionuţ cu popa Nicolae şi cu preoteasa rămaseră ca înlemniţi cînd auziră povestea Salvinei, iar ea rupse într-un plîns amar, dureros. Cel dintîi ce se dezmetici fu Ionuţ; se sculă în picioare, se apropie de Salvina, o luă în braţe, o sărută pe frunte şi cu ochii lăcrimaţi şi suspinînd zise:

— Simţeam eu, Salvină, că tu nu eşti o fată de rînd. A mea vei fi, numai să putem scoate mai întîi pe tată-to din închisoare. Încă mîine plec şi îl scot viu ori mort, de unde va fi!

VI

Revoluţia se începu. În timp de o săptămînă, din 2-7 noiembrie 1784 în 61 de sate din districtul Hunedoarei devastaseră şi arseră 61 curţi nobiliare. Sufletul lucrării era George Crişan. În 4 noiembrie se întruniseră toţi 3 căpitani,

Horia, Cloşca şi Crişan cu oştirile lor la Păltiniş lîngă Blăjeni. În 5 noiembrie devastară în Cîmpeni tot ce fu străin. Buciumanii sub conducerea lui Ionuţ Dandea luară clopotul bisericii catolice. În 9 noiembrie 1784, luară răsculaţii cocoşul de pe biserica ref. din Abrud şi puseră crucea în locul lui.

Dar în 8 noiembrie arestară pe Horia în Bucium-Izbita în casele lui Macavei Băiaşnu de unde, de nu-l scotea prietenul său Ionuţ Dandea cu românii din Montări, Satu şi Cerbu, vrăjmaşii lui l-ar fi dus la Zlatna şi l-ar fi dat pe mîna domnilor, care de bună-seamă nu-l lăsau cu zile.

Pe unde mergeau răsculaţii, tot cenuşă şi fum rămînea din curţile domneşti; pe fete şi muieri le sileau să-şi lepede portul şi legea şi să se mărite după români ţărani.

Groaza era mare în domni, ei căutau scăpare în cetatea Devei, în Sibiu şi afară din ţară. Numele lui Horia şi a soţilor săi deveni mai înspăimîntător decît iadul înaintea domnilor, iar la popor era nume slăvit. În Horia vedea poporul pe mîntuitorul său, vedea pe acela care îndeplineşte porunca împăratului, vedea pe acela care va face ca poporul să aibă numai un stăpîn sus în cer, pe Dumnezeu şi unul jos pe pămînt, pe împăratul. Din acea pricină toţi cei ce auzeau de numele lui Horia, alergau să se întîlnească cu el ori cu căpitani de ai lui şi să intre în ceata lor.

Nobilimea încă se înarma, dar a da piept cu răsculaţii nu cuteza, îşi temea pielea.

În 12 noiembrie însă succese armatei împărăteşti a pune pe răsculaţi în linişte, încheind armistiţiul de la Tibru, unde se zicea că jalbele ţăranilor vor fi căutate şi judecate, numai să fie pe pace. Poporul crezu, dar un glas ca de argint se auzi din mulţime:

— Acum vă făgăduiesc cerul şi pămîntul, marea cu sarea, fiindcă văd că voi sînteţi mai tari, iar după ce vă veţi împrăştia voi şi s-or întări ei, ale voastre vor fi numai furcile şi spînzurătorile! Nu vă plecaţi nici la o pace! Ţineţi luptă dreaptă, să vedem care pe care? Sloboadă pe toţi robii din temniţă şi pună şi ei armele jos, atunci să le punem şi noi, mai curînd ba, că ştiu eu cine sînt domnii între zmeii-n ei de domni!

Comandatul oştirii împărăteşti, la sfatul boierilor, dă poruncă să prindă pe cel ce amuţă poporul să nu se pună pe pace. Dar cine a strigat? Nime nu ştia, nime nu spunea. Atunci strigă

locotenentul Lendvai a doua oară:

— Cine sumuţă poporul? Să vină înainte să-şi deie seamă!

Şi atunci ieşi din mulţime un flăcău de să-i tai faţa cu un fir de păr, de frumos ce era şi înaintă spre locotenent cu o furcă de fier în mînă, singura armă ce o avea, şi cu glas pătrunzător zise:

— Eu am zis şi zic poporului să nu vă creadă nimic, că minciuni ies peste buzele voastre; voi voiţi ca să ne împrăştiem, ca voi să vă puteţi întări şi să daţi năvală asupra satelor noastre şi să ne înfundaţi prin temniţe şi să ne spînzuraţi, cu vină şi fără vină!

— Cine eşti tu? întrebă Lendvai, mirat de atîta curaj.

— Cine să fiu? Sînt Salvina, logodnica lui Ionuţ Dandea, care căzu azi-dimineaţă de pe cal, căci ai voştri îi puşcară calul, iar pe el îl făcură una cu pămîntul, după ce-l văzură jos sub cal.

Atunci un glonţ dintr-un pistol fluieră pe lîngă faţa Salvinei. Ea nu-şi pierdu curajul. Ca fulgerul de repede aruncă furca cea de fier spre Lendvai şi ea fugi prin mulţime, iar furca rămase înţepenită în braţul ofiţerului…

Din acea minută nime n-a mai văzut pe Salvina. Dar multă vreme, şi după încetarea revoluţiei, spuneau muntenii vorbele ei şi adăugau:

— De ascultam noi de Salvina nu ajungeau lucrurile unde au ajuns, nu ne-ar fi putut supune nime, că tot Ardealul ar fi fost în flăcări în cîteva zile şi tot poporul era una, iar domnii n-ar fi avut mai mult putere asupra noastră; aşa, bine ne face! Am ascultat de domni, ne-am risipit şi risipiţi am rămas. Pe căpitani i-au prins, i-au omorît, iar pe ai noştri i-au batjocorit cum au putut mai urît! Mulţi au pierit prin temniţe, mulţi au fost traşi pe roată şi în ţeapă şi omorîţi în deosebite chipuri, iar cei ce au rămas, e vai şi amar de zilele noastre!

De atunci mulţi moţi din munţii Abrudului, cînd au o fetiţă îi pun numele Salvina, ca să fie ca Salvina popii, ca logodnica lui Ionuţ Dandea, că pînă într-aceea nici o femeie n-a fost în munţi cu numele Salvina.

Din vol. *Nuvele şi schiţe,* Sibiu, 1899, vol. II, broşura II.

BĂLTOSUL

Lumea asta-i tare rea; dacă dă cineva de o pagubă, apoi ea-i mai scoate şi nume slab. Aşa s-a întîmplat cu mulţi şi aşa s-a întîmplat şi cu Pavel Păscuţu de la noi din sat.

Pînă n-a ajuns la noi focuita asta de comasare, toţi îi ziceau Pavel Păscuţu, fiindcă pe el în chema Pavel, iar pe tată-so-l chema Pascu; de la comasare-ncoace însă toţi îi zic „Băltosul”. La început se cam necăjea, cînd îi ziceau oamenii băltosul, dar acum s-a obicinuit cu acest nume, şi-l poartă bun bucuros. Şi nu era modru să nu se necăjască la început de acest nume, că numele acesta l-a căpătat din o pricină, de care bietul creştin se scarpină mult în cap.

Adecă lucrul fu aşa:

Înainte de comasare avuse bietul om cam 3 iugăre de loc, vezi bine nu laolaltă, ci în vreo 10 parcele, unele mai mici, altele mai mari, unele de fîn, altele de bucate, dar toate bine grijite, bine gunoite şi lucrate omeneşte. Din comasare i se veniră în loc de 3 jugăre chiar 7, dar ce şi cum? În locul pămîntului celui bun ce-l avusese, acum i se veni o pustietate goală, pe care nimeni n-a lucrat-o de cînd lumea. Pînă la comasare fusese loc grofesc, sub nume de loc sterp, dar acum pustietatea ceea se veni oamenilor; grofului îi deteră inginerii pentru ea locul cel bun al oamenilor. Tabla de loc, ce o căpătă Pavel Păscuţă din comasare, era aproape de tăul cel fără fund, spre miază-noapte de la el. Ţermurile tăului, ca de 3-400 de paşi, era un poderei spinos, nelucrat din veci, acoperit de neşte spini mici împungători, de nici vitele nu intrau printre ei. De la podereiul acesta spre miază-zi e tăul cel fără fund: un lac rotund, fără trestie ori papură pe margini, pururea limpede, nu scade şi nu creşte-n veci. Zic oamenii, că tăul acesta n-are fund, şi ce scapă odată acolo, nu mai poate ieşi-n veci, fiind ţărmurii tare nalţi. Se spune că aci, unde-i lacul acesta, să fi fost cîndva „mănăstirea patorilor”, (oare nu patărilor, de la patăr, cum se numesc călugării catolici?) din care pricină şi la locul din giurul lacului îi zic pator-dîmb. Dar mănăstirea s-a cufundat deodată-n pămînt şi în locul ei s-a ivit tăul cel fără fund. Poate pentru păcatele oamenilor, poate pentru ale călugărilor, a făcut Dumnezeu această minune. Cine mai ştie?

De la tăul cel fără fund, cum am mai zis, spre miază-noapte

este un poderei spinos ca de 3-4 sute paşi de lat, şi lung pînă-n vale şi pînă mai la tren. De la poderei spre miază-noapte se întinde o baltă mare ca de 6 jugăre. Balta aceasta cu podereiul cel spinos ce-i între ea şi între tăul cel fără fund, o deteră inginerii lui Pavel Păscuţu drept moşie pentru locurile cele bune, ce le avuse. Acum ţine-te Pavele! Trăieşte ca broaştele în baltă, că numai cu porumbele de pe spinii cei pitici nu-i putea trăi, iar locşorul tău cel bun e în mîna altora!

Necăjitu-s-a de moarte bietul om cînd s-a văzut pus cu moşia-n baltă, recurat-a, plînsu-s-a-n dreapta, jeluitu-s-a-n stînga, dar fără de folos. Dreptatea o mîncase lupul de mult, iar oamenii, în loc să-l mîngîie, i-au mai pus şi poreclă „Băltosul”, că nu-i era destul de mare năcazul şi paguba.

Băltosul avea trei feciori şi o fată. Feciorul cel mai mare chiar venise din cătane, cînd au dat inginerii balta în samă la tată-so. Şi văzînd el, că tată-so nu ajunge la nimic cu tînguielile şi cu jalbele, a zis cătră el aşa:

— Tată, nu mai umbla în zădar văietîndu-te, ca o babă, că nici un folos nu avem din toate văietările dumitale; cu jalba şi cu advocaţi încă nu umbla, că de nu altă, ne-om mînca şi văcuţele şi tot cu balta vom rămînea, fără hai să chibzuim noi, n-ar fi modru şi putinţă să facem din balta dracului loc ca locurile, să ne facă, de nu bucate, barem fîn bun, că acela-i ca şi bucatele: vindem fîn şi cumpărăm bucate de nu avem alt modru să ţinem, pentru pildă, vite multe şi bune, să le dăm cu preţ şi din ele să ne ţinem casa de bucate. Am văzut eu, tată, pe unde am cătănit, multe de toate, şi bune şi rele; am văzut hotară bune, făcînd roadă slabă, din lenea celor ce le aveau; şi am văzut hotară slabe, făcînd roade bune, dacă omul munceşte din inimă. Că parcă dumneata ne învăţai, că pămîntul tot e al lui Dumnezeu sfîntul, şi Sfinţia-sa poate da roade bune, şi în pămîntul ce ni se pare slab, numai să-l muncim cum să cade.

— Aşa-i, dragul tatii, răspunse badea Pavel amărît, dar balta numai broaşte face şi spinii numai porumbrele; apoi cu broaşte şi cu porumbrele greu ţii casă.

Din vorbă-n vorbă veniră la hotărîrea să-şi cerce norocul cu balta, doar de pot face din ea loc roditor; de n-or putea, să nu se căiască, cel puţin, că n-au cercat; apoi fie mila Domnului!

Aceasta era toamna, după culesul bucatelor, cînd au intrat oamenii în noauăle lor pămînturi, după comasare. Era o toamnă

bună, caldă, zbicită. Cei ce căpătase ceşicevaşi loc mai bunişor, arau şi semănau bucate de toamnă, grîu şi secară. Deci se luă şi badea Pavel cu cei trei feciori ai lui, cu săcuri şi cu sape, şi merseră la tabla lor cea noauă. O încungiurară de cîteva ori înjurînd pe ingineri şi pe judecători şi în urmă veniră la convingerea, că cu înjurături locul nu s-a face mai bun. Deci se puseră pe muncă.

Ţermurele cel spinos îl lăuziră, scoteau spinii cu rădăcină cu tot şi rămînea pămîntul săpat şi gras de-ţi era mai mare dragul a te uita la el. Şi munciră, bătrînul cu cei trei feciori, vreo trei săptămîni de-a rîndul şi făcură ţărmurele ca un strat şi adunară vreo 8 grămezi mari de spini cu cioate. Vremea ţinea tot bună. Era aproape de postul Crăciunului şi gîndeai că-i în luna lui mai, atîta era de frumos. Numai noaptea bruma de se aspria cîte o leacă, dar preste zi era ca-n dricul verei. După ce gătară de lăzuit ţărmurele bălţii, ochiră şi chibzuiră ei, că oare care-i mai jos, tăul cel fără fund, ori balta lor? Şi li se părea că totuşi tăul cel fără fund e mai jos decît balta. Vremea era tot bună. Deci să hotărîră să facă ei un şanţ din marginea tăului pînă-n marginea bălţii, să împreune adecă tăul cu balta. Şi se pusără la muncă numai ei patru. Şi munciră bărbăteşte, şi cînd erau trecute doauă săptămîni din postul Crăciunului, şanţul fu gata, lat ca de un jumătate de stîngin şi afund cît cerea trebuinţa. Şi pămîntul, care cum îl scoteau feciorii din şanţ, bătrînul îl tot ducea cu carul cu vacile şi-l deşerta-n baltă. Cînd era şanţul gata, văzură cu multă bucurie, că zău balta lor e cu un metru bun mai sus decît tăul cel fără fund. Atunci şi începură vîntoasele tomnii, cu ele ploi şi viscole, şi într-o bună dimineaţă pămîntul fu acoperit de omăt.

Sătenii se minunau de munca cea procletă, ce pusără badea Pavel cu feciorii lui, şi dedau din cap; unii ziceau că în zadar şi-au frînt cele oase; alţii-şi dau însă cu părerea, că munca şi răbdarea le răsplăteşte Dumnezeu cu îmbelşugare.

Cît fu iernişa de lungă, badea Pavel cu feciorii lui tot cărară gunoi şi-l făcură grămezi pe lîngă baltă. Pe la Blagoveştenii oamenii prinseră a ieşi cu plugurile şi a semăna măzărichie, orz şi cucuruz, că la noi nu prea samănă nimenea ovăz. Badea Pavel încă ieşi la balta lui, dar fără plug, numai cu carul şi cu grapa şi cu cei trei feciori vînjoşi. Şi tot ţărmurele cel lăzuit din toamnă îl sămănară cu păpuşoi şi-l grăpară bine, de-l făcură ca un strat de

legume. Iar gunoiul îl împrăştiară frumos cu furcile cele de fier în balta, care acum era scursă, de ai fi jurat că n-a fost baltă. O greblară feciorii şi o asemănară şi făcură aşezătura ca palma, apoi o lăsară în ştirea Domnului.

Cînd fu colea pe la Sfîntul Gheorghe ieşise cucuruzul lor din pămînt gras şi negru de verde, iar balta era ca o holdă de verde. Cînd fu pe la Ispas cucuruzul lor era săpat de întîia oară, iar colea în săptămîna Rusaliilor nu ştiau de ce lucru să se apuce mai întîi: apuca-s-ar să sape cucuruzul de a doua oară, ori băga-s-ar cu coasele în iarbă, că în baltă, Doamne, era iarba pînă-n genunche, iarbă grasă şi frumoasă, numai cam rară. Deci s-au pus şi dimineaţa pînă către prînz doboreau iarbă cu coasa, de la prînz pîn' la ugină săpau la cucuruz, de la ugină până pe însărate iar doboreau la iarbă. Astfel că ei, cînd fură gata cu sapa de a doua, erau gata şi cu cositul şi făcutul fînului, şi pe Sfîntul Petru fînul lor era claie la şură, o claie mare-mare, ca cele boiereşti. Şi era fîn bun, Doamne, verde şi moale ca mătasa. Au băgat însă de seamă că ploile le spală şi balta şi duc gunoiul în tăul cel fără fund. Deci şanţul l-au astupat cu spini, iar spinii i-au bătut cu pisulugul. De atunci, de cîte ori ploua prea mult, totdeauna se strecura aşa încet-încet printre spini, şi aşa locul lor rămînea nici prea jilav, nici prea săc, iar gunoiul nu mai putea fugi în tău.

Toamna, cine mai avea ciucalăi frumoşi ca Băltosul? Ciucalăi mari, de cîte un jumătate cot şi groşi ca mîna. Avu vreo şase cară de cucuruz, cît nu avuse nici într-o toamnă pînă atunci. Apoi în baltă adună două rînduri de otavă, de avu atîta potop de nutreţ, cît ar fi fost de ajuns la trei gazde ca el.

Acum nu mai era supărat Băltosul, ca acu-i anul; acum mulţămea lui Dumnezeu, că a dat gînd inginerilor, de l-au pus în baltă cu moşia.

Pe ţărmurele cel lăzuit, după ce culeseră cucuruzul, sămănară grîul de toamnă. Şi se făcu, Doamne, mai buiac decît ori la cine de la noi din sat, că era pămîntul nou, hodinit.

Azi nu mai e nici un spin pe ţărmurele bălţii; în locul spinilor vezi holde frumoase. Nici baltă nu mai e; în locul bălţii e trifoişte, cît să mai ai doi ochi să te uiţi la ea.

La Pavel Păscuţu însă i-a rămas numele Băltosul. Şi nu se supără, că balta-i dă nutreţ de poate ţinea vite multe şi bune, iar ţărmurele-i dă bucate cu-mbelşugare.

Vedeţi ce face munca îndelungată cu ajutorul lui Dumnezeu? Luaţi pildă de la Băltosul!

Din vol. Povestiri din viaţa ţăranilor români, 1900, p. 7-13.

FIRUŢA NUŢULUI

Vor fi vreo 18 ani de cînd umblai mai întîi şi mai pe urmă în satul Frumoasa, de pe apa Tîrnavei. Atunci eram tînăr, umblam în lungul şi latul ţării şi-n car şi-n căruţă, şi călare şi pe jos, să adun cîntecele poporale şi să văd cu ochii traiului şi datinele poporului nostru.

Într-o după amiază ajunsei în satul Frumoasa, vestit prin frumuseţea locului, prin bunătatea vinului şi al grîului şi prin hărnicia poporului. Acolo aveam bun cunoscut pe preotul cel tînăr, care era numai de vreo cinci ani preoţit şi avea de soţie pe verişoara mea Aniţa. Preotul era dus la tîrg la Sibiu, de unde îl aştepta să sosească în toată minuta, iar preoteasa era acasă învăluită cu cei doi copii, din care unul era sugător în braţe. Înainte de amiazi plouase zdravăn, iar acum era cerul senin, aerul bun, de-ţi era mai mare dragul a sta pe afară. După ce ne dădurăm bună ziua, ca neamurile, după ce-mi spuse că-i pare bine că mă vede odată la ei şi după ce ojinarăm, eu mersei în grădină, iar ea rămase la culină să gătească cina.

Mult îmi plăcu grădina popii, din care se vedea hărnicia lui şi a soţiei sale. Toate erau în bună rînduială, toate ca pe scrisoare şi era ocolită cu un pălant de scînduri. Chiar la fund era un nuc mare, stufos, şi sub el o masă rotundă de piatră, care însă fusese mai înainte piatră de moară, dar subţiindu-se prin tocire, acum era folosită ca masă de grădină. Lîngă masă erau scaune de scindară bătută cu cuie către picioarele ce erau nişte pociumbi înţepeniţi bine în pămînt. Acolo mă aşezai o leacă şi-mi pusei pălăria pe masă.

Dar nu stătui două-trei minute şi trebui să scot repede hîrtia şi cerusa din buzunar şi să prind a scrie cîntecele jalnice, ce veneau la auzul meu din grădina vecină, unde o nevastă sta plecată între straturi, plivea şi cînta atît de jalnic de sta să se topească şi masa cea de piatră de jalea ei. Şi am scris multe foi, că ea a stat acolo plecată şi a cîntat şi a plîns pînă nu i se mai vedea la mînă, iar eu am scris mereu, ca nu cumva să-mi scape vreo vorbă.

Cum zisei, de atunci au trecut vreo 18 ani, dar de cîte ori îmi vin hîrtiile scrise atunci în mînă, totdeauna îmi aduc aminte şi de acea nevastă, care, după cum îmi spunea verişoara preoteasă, se numea Firuţa Nuţului. O să vă spun povestea ei, dar mai întîi

să vă spun cîteva din cîntecele ei de atunci:

Peline, verde peline
Amărîşi inima-n mine!
Pelin beau, pelin mănînc,
Pe pelin noaptea mă culc;
Dimineaţa cînd mă scol
Cu pelin verde mă spăl;
Caut în cofă – apă nu-i
Canta-i cu pelin în cui!
Da-te-aş dracului peline
Că secaşi inima în mine!

Amaru-i Doamne pelinul
Dar mai amar îi păgînul;
Că de i-ai face apa vin
Tot nu-i faci voia deplin;
Şi de i-ai face apa bere,
Tot nu faci p-a lui plăcere.

Vai aproape-s de urît,
Ca piciorul de pămînt;
Şi-s aproape de necaz
Ca năframa de obraz!

Tuturor le pare bine
C-a căzut rău pe mine;
Dar n-are ce le părea
Că şi pe ei poate cădea,
Şi nu-i pară nimănui
C-a cădea pe pruncii lui!

Nu ştiu, Doamne, rău îi locul
Ori m-o părăsit norocul;
Nu ştiu, Doamne, locu-i rău,
Ori fără noroc îs eu!

Nu bate Doamne omul,
Ia-i mintea şi norocul,
Că-i bătut el săracul!

Nu da, Doamne, popii bine
C-a legat răul de mine!
Cu amar şi cu necaz
Ies rujile din obraz!
De-aş mai avea zile bune
Rujile iară s-ar pune.

Cît amar şi cît necaz
Tot la mine a rămas;
Cît necaz şi cît urît
La mine-i sălăşluit.

Mult mă-ntreabă oarecine
Unde-i carnea de pe mine?
— Mă omule, nu fii beat,
Carne-o fost, dar a secat
De jale şi de bănat
Şi de cîte m-o mîncat;
Carne-o fost, dar s-o topit
De jale şi de urît
Şi de cîte-s pe pămînt!

Nu mă bate, Doamne, tare,
Că şi io-s a dumitale;
Nu mă bate, Doamne, rău,
Că şi io-s copilul tău!

De-ar da Dumnezeu să deie
Frunza-n plop să nu mai steie
Omul necăjit să pieie;
Să rămînă cui i bine
Să se sature de lume;
Că şi eu m-am săturat,
Focul de o-ar fi mîncat!

Dă, Doamne, pe cîmp bujor
Şi-n toată casa fecior,
Dă, Doamne, pe cîmp bucate
Şi-o fată la şapte sate

Şi aceea încă să moară
Cînd ar fi, Doamne, fecioară!

Şi alte cîntece jalnice, de neamul acestora, cînta ea, de ţi se rupea inima de jalea ei.

Cînd mai nu mi se mai vedea a scrie, cîntarea încetă şi în curtea preotului auzii glas de clopoţele. Mă sculai sus pe un scaun să văd faţa cîntăreţei care mă ţinuse pironit la masă două ceasuri bune. Îmi gîndeam: privighetoare frumoasă şi păun cîntăreţ nu se poate. Dar m-am înşelat. Era o nevăstuţă sprintenă şi drăguţă, dar numai a doua zi îi putui vedea faţa: atunci nu mă lăsau crengile cele dese ale pomilor din grădina preotului. Mersei deci afară din grădină şi în portiţă mă întîlnii cu preotul, care, înştiinţat de preoteasă despre aflarea mea în grădină, înainta spre mine. De departe începu dumnealui:

— Mi-a spus preoteasa că eşti la noi, ştiu că ţi-ai umplut cîteva coale de cîntece de la Firuţa Nuţului, că, precum mi-a spus preoteasa, a voit să intre în grădină şi ea, dar auzind pe Firuţa cîntînd şi văzîndu-te pe tine învăluit cu scrisul, v-a dat bună pace.

— Aşa-i, frate părinte, am scris multe de toate dar tot jalnice; trebuie că biata nevastă-i tare nefericită, nu ştii tu?

— Dar cum să nu ştiu? Că doară sîntem vecini, numai gardul ne desparte. Ţi-oi spune eu păţaniile ei, avem vreme, că ştiu că baremi cîteva zile stai şi la noi, ca la neamuri, că pe la străini stai destul.

— Nu stau pe la străini, părinte, ci pe la neamuri, că doară românii toţi ni-s neam…

A doua zi după dejun eram în grădină cu popa numai amîndoi şi aducîndu-mi aminte de cîntecele de ieri, îl rugai să-mi spună povestea Firuţii, că eram nedumerit de a afla pricina din care cînta ea atît de jalnic. Iar părintele şi amicul meu Ion începu aşa:

Uite chizule şi prietine, grădina asta mare ce-i lîngă a noastră, a fost a lui Nuţu bogatul de aci. Nuţu era cel mai avut om din Frumoasa, cînd am venit eu aci capelan, acu-s cinci ani. El avea numai doi copii: un fecior care trăieşte şi astăzi şi-i om cu stare şi primar sătesc, şi a avut o fată mai mică, pe Firuţa. Gînd am venit eu aci, Nuţu îşi însurase feciorul, iar Firuţa atunci se apuca fecioriţă. Eu, precum ţi-am spus, venii aci numai

capelan, că trăia încă popa cel bătrîn Moise, dar zăcea la pat, nu putea purta oficiul, din care pricină pe mine mă trimisese cei mai mari ca să-i fiu de ajutor, iar el să-mi dea a treia parte din toate venitele parohiei. Dar popa Moise avea un fecior cătană, Precup, pe care ar fi voit să-l facă popă în locul lui. Precup nu se gătise de popie, el de prin clasa 3-a gimnazială intrase la finanţi, de acolo la oaste ca soldat de rînd şi în urmă trecu la gendarmerie. Cătană poate că a fost harnică, dar de altă muncă nu-i bun. După ce văzu popa Moise, că pe mine m-au trimis cei de sus cooperator aci, trimise cărţi după fecior să iasă de la geandarmerie şi să vină acasă, că l-a popi în locul lui, că lui i se cade să fie popă în sat, nu unui străin adus de apă ca mine. Şi veni Precup, şi cînta dumineca în strană, iar după prînz mergea la joc şi juca fetele în rînd, cu deosebire însă juca pe Firuţa Nuţului, pe fata celui mai bogat din sat. Fata era frumuşică şi tînărucă, iar el isteţ şi drăcos, ca cei ce umblă lumea şi ţara. Dar fata avea drăguţ pe un fecior de aici, din oameni de omenie, şi el încă era om harnic şi frumos ca şi ea. Putea dar alege, după care să se mărite.

Popa Moise trimise după Nuţu de merse la el şi-i spuse aşa:

— Mă Nuţule, mă, eu n-am avut parte să pot sluji la sfîntul Altar pînă mi-oi vedea feciorul popit. Uite a venit agestul ăsta pe capul meu. Dar mi-am adus feciorul din cătănie şi-l popesc pe el în locul meu; vrei tu să fim cuscri, să fie Firuţa ta preoteasă, să nu o arză soarele pe cele răzoare, că-i păcat de moarte. De vrei, vezi şi te socoţi, în trei săptămîni îi cununăm şi în vreo două luni de zile ea-i preoteasă şi scoatem pe aduşii aceştia de apă de la noi din sat.

Nuţu asculta vorbele popii Moise, netezindu-şi musteţele, apoi grăi şi el:

— D-apoi, părinte Moise, dacă va fi scrisă şi împărţită de la Dumnezeu sfîntul să fie aşa, eu nu voi zice ba, că drept, spunîndu-ţi şi eu cred, că s-ar durului să fie aici la noi în sat popă fiul dumitale, iar preoteasă o fată din norod, că dumneata eşti popa nostru pînă te ţine Dumnezeu şi fiul dumitale ar trebui să-ţi urmeze, iar dumnealui, de vrea să popească la noi, o fată de ale noastre ar trebui să ieie.

— Aşa, Nuţule, aşa vrea Dumnezeu şi aşa va fi, numai voi să fiţi oameni. Vom cununa pe copii şi voi veţi merge la vlădica vreo 5-6 fruntaşi cu jalbă şi veţi zice aşa: „De cînd e lumea lume

şi Frumoasa sat, la noi tot neam de a popii Moise a popit, deci nu se cade să ne dai un popă străin. Pune Sfinţia-ta pe Precup, pe fiul părintelui Moise ajutor tătîne-său, că oricum, mai bine se ajută tatăl cu fiul lui, decît cu străinii”. Şi vlădica va asculta, va duce pe veniturile aceste de aci şi Precup va rămîne popă şi Firuţa ta preoteasă la noi în sat.

Aşa sfătui popa Moise pe Nuţu, bocotanul, şi Nuţu credea că aşa trebuie să fie, după cum zice părintele Moise, că-i popă bătrîn şi ştie mai bine, ce se cade şi ce nu se cade. Deci merse voios Nuţu de la părintele Moise, voios de puteai prinde iepuri cu el, că va fi socru la popa cel tînăr, la popa Precup şi va fi cuscru cu popa Moise, iar fata lui, Firuţa, va fi preoteasă.

Ajuns acasă spuse boresii şi fetei şi chemă şi pe fecior şi pe noru-sa şi le spuse sfatul avut cu popa Moise. Şi se bucură şi lelea Sanfora, boreasa badii Nuţu, că fata ei va fi preoteasă; şi se bucură şi Istode, feciorul badii Nuţu, că va fi cumnat cu popa, şi nevasta lui Istode încă se bucura, că va fi cumnată cu popa şi cu preoteasa, numai o leacă se şi supără în inima ei, cînd se gîndi că Firuţa se face preoteasă iar ea nici dăscăliţă nu s-a făcut. Toţi se bucurară, numai Firuţa, nu, că, vezi că Firuţa avea drăguţ drag şi frumos, despre care ştia că o iubeşte şi c-a lua-o şi că cu el vor avea şi ce le trebuie şi s-a ţinea fălos c-a luat-o. Văzînd-o tată-so pusă pe gînduri şi că nu dă semne de bucurie şi ea, o întrebă:

— Dar ce-i, fată hăi! Încă nici nu te bucuri cînd vezi, că eu mă zbat să te fac doamnă, să trăieşti din prescură gata, să nu te arză soarele la lucru, să fii fruntea satului?

Iar Firuţa, deşi era tînără şi ruşinoasă, îşi luă inima-n dinţi şi le spuse aşa:

— Nu ştiu, tată, fi-va din popia lui Precup ceva ori ba, dar ştiu că eu bucuroasă după el nu voi merge şi, de mi-ţi da cu sila, ştiu că raiul pe pămînt nu-mi va pica cu el. El îi hamiş, a fost cătană multă vreme, a învăţat p-acolo cîte toate, mai multe rele, ca bune. Lucra şi purta găzduşagul nu ştie, tată-so nu-i dă nimic, că n-are nimic, iar de n-a căpătat nici popia, ţi-a toca averea şi-oi mînca de la el bătăi de s-o duce vestea şi povestea.

— Ba puştea pe limbă-ţi! zbieră lelea Sanfora, puştea pe limbă-ţi! S-a face popă că satul vrea şi tată-so lui îi dă dreptul şi tu vei fi preoteasă. Apoi că n-are tată-so avere să-i deie, doară avere-i aceea cînd îi dă un sat ca Frumoasa, de la toată casa

mierţă de cucuruz, ferie de vin şi zi de lucru, d-apoi clejia cea mare? Acestea-s avere ca grofească de mare! Apoi noi încă vom da casă şi moşie şi vite şi oi, cît popă ca Precup n-a fi pe apele acestea de bogat şi preoteasă ca tine de cinste n-a fi nici una, ba, după cum Precup a umblat în lume şi a învăţat multe, poate s-ajungă chiar protopop! Atunci gîndeşte-te la cinste, fată, cinstea ce-i avea-o tu şi ce-o vom avea şi noi după tine!

— Bine zici, adaose badea Nuţu!

Firuţa numai clătea din cap îngîndurată.

A doua zi era plin satul că Precup, feciorul Popii Moise, ia pe Firuţa bocotanului Nuţu şi se popeşte aci, iar mie mi-or da drumul de unde am venit. Vestea ajunse pînă la mine. Adică mai întîi auzi dăscăliţa, care spuse preotesii, iar preoteasa îmi spuse mie. Eu mă întristai de această veste, cu toate că ştiam, că nimic s-a alege din aceste planuri, dar mă întristai că văzui, că aci înaintea ochilor mei se întîmplă o înşelăciune mare, din care va urma o nefericire pe nişte oameni de omenie şi nevinovaţi dar proşti. Ce era să fac? Mă pun şi chem pe bocotanul Nuţu la mine şi-i spun aşa:

— Bade Nuţule, drept îi zvonul ce se aude prin sat?

— Ce zvon, domnule părinte? Se făcea a nu şti badea Nuţu, ca bocotanii cei făloşi, care vor să ştie părerile tuturora.

— D-apoi, răspunsei eu, nu te mai face că nu ştii, e vorba că-ţi măriţi fata după feciorul popii. Dacă-i aşa, să fie într-un ceas bun, numai cît dumneata eşti un om bătrîn şi cuminte, trebuie că ţi-ai tras bine seama ce faci. Că uite, bade Nuţule, dacă fetii îi place de Precup, şi dacă dumneata chibzuieşti că-i om care să ştie ţinea casă, şi să nu o batjocorească pe ea şi pe dumneavoastră, atunci faceţi, noroc să deie Dumnezeu! Dar, dacă fata n-are cea plăcere pentru el; dacă numai cu nădejdea că s-a face Precup popă şi ea preoteasă o măritaţi după el, atunci datorinţa mea de preot este să vă spun să nu vă prea grăbiţi. Cercaţi mai întîi, poate-se face preot ori ba? Şi, dacă îţi afla de bună seamă că cei mai mari l-or face popă, atunci calea valea! Dar vă rog să nu vă grăbiţi, că căsătoria nu-i pe-un an doi, ci-i pînă la moarte.

Aşa spusei lui badea Nuţu, iar el mă ascultă pînă la capăt, apoi îmi răspunse în modul cum sînt obişnuiţi a răspunde bocotanii proşti, din care nu vorbeşte mintea, ci încrederea în avere.

— Domnule părinte, îmi zise el, că ce m-ai întrebat, eu ţi-oi răspunde verde cum stă lucrurile. M-am înţeles cu părintele Moise, aşa, că domnul Precup, fiul dumisale să ieie pe copila noastră şi să rămînă ajutor tătînă-său, iar după moartea bătrînului să fie preot singur la noi. Încît pentru dumneata, mă măguli bocotanul, vom merge la vlădicie şi ne-om ruga să-ţi deie sat bun, că eşti om vrednic şi ne-ai slujit cu credinţă, pînă ne-am căpătat omul nostru. Aşa grăi bocotanul fălos, ca şi cînd de la el ar atîrna soarta preoţilor şi a parohiilor. Vedeam planul lor, vedeam rătăcirea în care se afla, vedeam că sînt amăgiţi, le-aş fi ajutat din tot sufletul să fie bine, dar eu aveam puţin crezămînt înaintea lor, ei credeau că-mi tem postul de Precup, deci numai atîta mai zisei bocotanului:

— Bade Nuţule, îmi pare bine, că însuţi mi-ai spus ceea ce de altcum ştie satul tot; dar eu îţi mai spun odată, nu vă grăbiţi cu nunta, mergeţi întîi la vlădicie şi numai după aceea faceţi logodna şi în urmă ospăţul.

Cu aceste s-a dus bocotanul. Ce s-a sfătuit cu popa Moise, care acum era în mintea copiilor, ce nu, nu ştiu, destul că peste cîteva zile mă cheamă la logodna lui Precup cu fata Nuţului. Toţi erau voioşi numai mireasa nu prea, iar eu eram fără pic de voie. Oamenii credeau că sînt necăjit că-mi pierd satul.

După trei săptămîni fu nunta. La nuntă luai şi eu parte cu preoteasa mea. Fu în adevăr o nuntă găzdăcească. Pe biata mireasă, în nădejdea că o fac preoteasă, o dezbrăcaseră de hainele ei cele româneşti şi o îmbrăcară domneşte. M-a prins mila cînd am văzut-o împupuţată, după cum o gătase o fată de jidan de aci, că ea, sărmana, nu ştia cum să îmbrace hainele cele domneşti, care îi şedeau atît de rău, că nu se ştia purta în ele.

Îndată după nuntă, la vreo săptămînă, merse Precup cu socru-so, cu Nuţu cel bogat, la notarul public, şi făcură contract cum că din tot binele ce are bocotanul Nuţu, jumătate să scrie pe feciorul lui, pe Istode şi jumătate pe Precup că, zicea Precup, toate scrisorile ce-mi trebuiesc pentru ca să încap popă în Frumoasa le am, numai îmi lipseşte scrisoarea cum că sînt moşieş c-apoi pe un moşieş nu-l pot lăsa fără sat, are dreptul în satul lui mai mult decît calicii şi veniturile fără moşii. Şi se veni pe partea lui Precup casa asta de lîngă ceasta parohială şi 35 jugăre de loc şi 4 boi, şi care, şi 2 vaci cu viţei şi vreo 80 de oi

cu lapte şi bune ca la un domn de cei mari, tot p-atîta se veni şi lui Istode, la fiul lui Nuţu, bocotanul. Bătrînul Nuţu cu boreasa lui nu şi-au oprit nimic, ei au zis că vor trăi cu fata, că ginerele fiind popă, cu slujbele cele multe va fi mai mult dus şi să nu-i fie urît fetei singure.

Cînd auzii de una ca asta mă întristai în sufletul meu, căci vedeam ce va urma, dar ce era să fac? Ajuta nu puteam nimic, că pe cel ce nu ascultă nu-i poţi nici ajuta.

După aceasta, s-au pus trebile la cale să meargă la vlădicie vreo zece fruntaşi şi să ceară pe Precup popă. Ca să le fie calea mai uşoară i-au ospătat bine cîteva zile de-a rîndul şi popa Moise îi învăţa cum să vorbească cu vlădica. Ba odată au adunat satul întreg în şcoală şi au făcut carte dictată de popa Moise şi scrisă de Precup şi subscrisă de satul întreg cum că adecă, mie să-mi dea alt sat, iar în locul meu să pună pe Precup ajutor tătîne-său, iar după moartea aceluia Precup să fie popă în Frumoasa. „Doară ce face un sat de oameni e făcut”, zicea popa Moise, iar cuscru-so Nuţu închina şi la unul şi la altul ca să se iscălească ca la un lucru mare. Eu despre toate ştiam, dar mă făceam a nu şti nimic, măcar că veneau înadins muieri trimise la preoteasă şi începeau: „Vai, doamnă, cît îi de rău, că nici dumneata nici domnul părintele nu-i de aici, ca să puteţi fi tot la noi, că ni-i drag de dumneavoastră, dar aşa satul cere pe Precupul popii Moise”.

Veneau adecă ca spionii să vadă ce va zice preoteasa, dar ea rîdea de spionarea lor şi le răspundea: „D-apoi nu pot fi toţi oamenii tot numai din Frumoasa, destul de rău ne pare şi nouă că nu sîntem de aci născuţi.”

Şi deputăţia cu jalba merse la vlădicie, de unde li se spuse aşa: „Popa Moise a urmat popă în urma tătînă-său nu pentru că e fecior de popă, dar fiindcă se pregătise de popie şi dacă dumnealui îşi pregătea pe Precup de preoţie, preot îl facem ori în Frumoasa, ori în alt sat, dar aşa nu se poate. Preoţia nu-i ca o moşie să rămînă din tată în fiu, ori s-a pregătit pentru ea ori ba. Pînă părintele Moise are zile, nimeni nu-i ia locul, aşa bătrîn şi neputincios cum e, îl ţinem, ba i-am dat şi ajutor bătrîneţelor pe popa ăsta tînăr; dar bătrîn cum e, dacă va umbla cu jalbe şi copilării de aceste, atunci îşi va pierde darul şi popia.”

Auzind deputăţia răspunsul episcopului a venit acasă drîmboiată. Ba peste cîteva zile veni protopopul în comună şi

spuse părintelui Moise, că să nu cuteze a mai face astfel de jalbe, că va umbla rău.

Acum să fi văzut necaz! Bocotanul Nuţu se căia că şi-a măritat fata după Precup, el le spunea, că să nu se teamă, că mă scoate el pe mine din sat şi va urma el în locul meu. Deci se puse cu fel de fel de apucături şi pîri să mă poată scoate, eu însă stam liniştit şi-mi împlineam oficiul. Văzînd că pe astă cale nu poate ieşi la ceea ce-şi gîndea el, se puse cu buna: îmi promise doi boi care mi-oi alege, numa să-mi cer altă parohie, crezînd că de voi merge eu, episcopul va fi constrîns a-l face pe el preot. Eu fireşte nu mă învoii. Văzînd că nici pe astă cale nu-şi poate ajunge scopul, se puse cu ameninţări şi cu fapte hîde; într-o toamnă îmi arse două căpiţe mari de fîn pe hotar, fără să pot afla pe făptuitor, şi de bună seamă numai el fu făptuitorul. Ba ar fi aprins, şi casa parohială, numai să mă vază urnit de aci, dar se temea că va arde şi a lui fiind chiar lîngă a mea. Vreo doi ani de zile avui necaz cu el, în urmă se ogoi şi se puse pe băutură. Lucrul cîmpului nu-i plăcea, să lase pe Nuţu să poarte economia încă nu voia, înjura pe socru-so de cîte-s în lume şi-i striga în gura mare: „N-ai nimic aci, tot e al meu, de te mestici în trebile mele, te arunc în drum că numai din milă te ţin”. Dacă cuteza muierea să zică vreo vorbă, o înjura şi pe ea ori că-i striga numai una: „taci, proasto!” dar aşa de tare că se auzea de aici.

Băutura o mîna mereu, ba se puse cu jidanii şi la joc de cărţi. La vreo trei ani după ce se însură el, muri tată-so şi luă pe mă-sa la el. Ea încă bea bine ca şi el, astfel biata nevasta lui era şi este pînă în ziua de azi ca într-un iad. Nuţu, tatăl nevestei şi cu boreasa lui nemaiputînd suferi înjurăturile lui, s-au tras la fiul lor Istode, care-i om de omenie şi cel mai de frunte plugar în sat, dar biata Firuţa trage răul.

Acum a scăpat de soacră, c-a murit, dar unde-ţi trebuie mai a dracului soacră decît un bărbat la care-i pute lucrul şi-i place numai băutura şi cărţile…? Oile şi porcii, boii şi vacile, toate le-a măcinat. Acum dacă vrea biata Firuţa să se îndulcească cu o lingură de lapte, merge la ai lor, la frate-so unde-i sînt şi părinţii. De o întreabă cineva: Cum o mai duci? Ea răspunde zîmbind amar:

Ştii, drăguţă, ştii tu bine

Cum trăieşti cu cine-i cîne!

Dar la ai lor încă nu prea cutează să meargă, numai cînd e harnicul de Precup dus de acasă, că a oprit-o. Norocul ei, că el mai mult e dus, iar cînd vine acasă o ceartă şi tot proastă îi zice şi cere de mîncare tot carne, că aci numai rar de taie măcelarii cîte o vită, apoi şi cînd taie, ea n-are bani, iar el banii încă nu-i dă, că de unde să mai tot aibă şi el?

Aşa o duce sărmana cu harnicul de Precup, bătută, necăjită şi amărîtă de numai unul Dumnezeu o ştie. El tot bea şi face pricini prin cea focuită de crîşmă, tot ia bani împrumut de la jidan şi tot cu jidanul îi joacă în cărţi. Pînă acum se zice că-i dator peste o mie de florini jidanului, d-apoi altor oameni? Că, cum simte că a vîndut cineva o vituţă, tot pe capul lui e pînă scoate baremi 10-15 florini şi la toţi dă scrisoare scrisă de mîna lui, că de n-o plăti, să aibă drept a se intabula pe moşia lui. Jidanul pe cum am înţeles, s-a şi intabulat pentru o mie de florini. De va ţine tot aşa, nu mult va trece şi toată moşia cea mare s-a măcina, precum s-au măcinat vitele cele multe şi scumpe. Acum ştii de ce cîntă biata nevăstuţă:

Peline, verde peline,
Amară-i frunza pe tine.

Atît a cîntat sărmana, cîntarea aceasta, de acum toţi vecinii o ştiu de-a rostul, şi cînd îi aud glasul cel frumos şi jalnic, toţi plîng de mila ei.

Aşa îmi spunea părintele Ioan şi cînd voiam să-l întreb: de are nevăstuţă, copii ori ba, un cîntec jalnic ce venea din grădina vecină străbătu la urechile noastre şi râmaserăm ca înmărmuriţi de glasul cel jalnic care cînta:

De-ar fi Dunărea de lapte
Din cîne nu mai faci frate;
De-ar fi Dunărea de vin
Nu faci frate din păgîn.

La toţi li-i lumiţa dragă,
Mie mi-i cerneală neagră;
La toţi li-i lumiţa bună,

Vai, mie mi-i mătrăgună.

De-ar da Dumnezeu să deie
Frunza-n plop să nu mai steie
Omul necăjit să pieie,
Să rămîie cui-i bine
Să se sature de lume,
Că şi eu m-am săturat
Focul de m-ar fi mîncat.

Nu se mai gîndească nime
După rău s-aştepte bine,
C-aşa a lăsat Dumnezeu
După bine s-aştepţi rău.
Nu bate, Doamne, omul
Ia-i mintea şi norocul
Că-i bătut el săracul.

Dă, Doamne,-n lume bucate
Şi-o fată la şapte sate
Şi-aceea încă să moară
Cînd o fi, Doamne, fecioară!

N-am mai putut de mila ei, ne-am dus înlăuntru şi mult timp am stat privind unul la altul, fără a zice vreo vorbă, dar venind cina pe masă ne-am pus la ea oftînd:

Vai de omul fără noroc!

Din vol. *Novele,* Bucureşti, 1901.

TUDORICĂ

Supărarea şi doru
Acelea gată omu.

Aşa, Tudorică! Amu te poţi boci; îţi poţi smulge părul, te poţi văita pînă nu-i vedea bine, că ţi-ai mîncat odor de fată, ţi-ai omorît-o cu zile, cînd îi era lumea mai dragă, cînd era ca un bujorel înflorit.

În ziua de Rusale cînd a ieşit popa la holde, Ileana Tudorichii era fata cea mai frumoasă şi mai frumos gătată, ea făcu cununi de grîu curat ca să împodobească crucea şi să fie peste un an de cununat miriteii. Poate şi gîndea că o cunună i-a fi amuşi ei pe cap iar alta la Tudoru lui Gavrişu Ursului.

La Sînziene ea făcu cunună de sînziene galbine, pentru cîţi îs la ei în casă, şi mai facu una pe deasupra. Şi toate cununile au stat pe streaşina cea de paie a casei lor într-o aruncătură, numai cununa ei n-a stat; de trei ori o-a aruncat şi de tustrele orile a căzut. Atunci s-a supărat şi o-a aninat cu grebla pe streaşina casii, dar dimineaţa tot o află jos căzută. „Mărăsin rău” zise Ileana în ziua de Sînziene, cînd se sculă des-de-dimineaţă, să măture ograda şi să aducă apă de la izvor, apoi să se gate de mers la biserică: Mărăsin rău! Din minuta aceea parcă o piatră-i zăcea pe inimă; de cîte ori trecea pe dinaintea casei şi vedea celelalte cununi stînd pe acoperiş, iar a ei căzută, totdeauna-şi zicea: Mărăsin rău! De cîte ori umbla cu grebla, totdeauna-i venea prin minte că cu acea greblă a cercat să-şi înţepenească cununa pe streşină, dar tot a căzut: Mărăsin rău! De cîte ori vedea prin fîneţe sînziene, totdeauna-şi aducea aminte de cununa ei cea căzută şi-şi zicea: Mărăsin rău!

Şi se temea grozav de moarte, cu toate că era sănătoasă ca mărul care-i mai sănătos, tînără ca o brînduşă, sprintenă ca o şopîrliţă şi frumoasă, Doamne! cît să-i bei apă din gură. Dar un vierme-i şedea la inimă, şi p-acel vierme nu-l putea omorî. Ea nu-şi putea închipui cum ar fi să se mărite ea cu altul, nu cu Tudoru lui Gavrişu Ursului. Nu-şi putea închipui cum să ieie el pe alta, şi nu pe ea! Şi-ar fi luat-o Todor cu drag suflet, dar vezi că lelea Tudorică, mama Ilenii nu s-ar fi învoit la una ca aceea odată cu capul. Din astă pricină la ei erau tot vorbe, tot neînţelegeri, tot împroşcături. De mergea Ileana la izvor după

apă, mă-sa o dăscălea şi-n casă cum ştia ea, dar atîta nu-i era destul; cînd era Ileana prin ogradă, îşi mai scotea capul şi pe fereastră de-i bătea perele: Ileană, de stai de vorbă cu focuitul ăl de Todor îţi sfărm capul ca la şarpe!

Cînd venea acasă, nici nu apuca bine a intra biata fată în casă şi începea lelea Todorica: Te-ai cumpenit să stai pînă mîne, iar te-ai întîlnit cu sărăntocul ăla! Mînca-ţ-ar focul capul şi năravul tău!

Oriunde mergea, tot aşa; ori de unde venea, tot aşa! Zi bună nu mai avea cu mă-sa din pricina lui Todor, şi el, săracul, nu era vinovat. Ce purta el vina, dacă-i frumos şi li-i drag la fete de el? Întrucît era el vinovat, dacă nu-i mai avut? Adică o leacă de vină, ce să zicem, avea şi Todor, că ştia juca mai bine decît toţi feciorii, ştia zice-n fluier şi-n frunze de-l cunoşteai dintr-un sat de feciori, era înalt şi sprîncenat de n-avea soaţă în şapte tîrguri. Şi lui îi era dragă Ileana Todorichii şi la Ileana-i era el drag, dar drag ca sufletul, drag ca lumina ochilor, şi mă-sa numai nu pleznea de necaz cum de-i e Ilenii atît de drag, cum de nu se uită ea după alţi feciori mai din oameni, cum chiar pe el şi-a pus ochii?!

În ziua de Sînziene ei i s-a arătat un mărăsin rău! Din minuta aceea era ca buigată de cap. Umbla ca prin pămînt, n-avea voie la nimic.

După ieşitul din biserică a mers aţă acasă şi s-a pus pe prispă afară la soare. Leica Tudorica gătă prînzul şi toţi căsenii se aşezară pre lîngă masă, numai Ileana nu.

— Tu, fată, hăi! strigă lelea Tudorică, tu hai la prînz, nu gogi pe prispă, că nu ţi-a murit odorul. Ileana nu zise nimic, se ridică încet şi se apropie de masă, mîncă, nu mîncă, sta şi ea mărturie acolo ca să nu mai pornească pe drăguţa de mă-sa cu gura pe ea. Cînd se depărtară toţi de la masă, se depărtă şi ea.

— Dar ce-i cu tine fată, ce mergi aşa de nu iai cele vase să le speli, întrebă mă-sa. Iar ea se întoarse, adună vasele de pe masă, merse cu ele în tindă şi le spălă pe cornul vetrei; le liciori aşa în neştire, ca dusă pe altă lume, apoi iar se puse pe prispă la soare. Mă-sa văzînd-o aşa iar se puse cu gura pe ea:

— Dar ce-i cu tine, ha! Gată-te şi te du pe uliţă, mergi la joc, nu-mi cloci aci, că-i cloci cînd vei fi babă!

Şi Ileana iar tăcu şi făcu după poruncă, se îmbrăcă în haine de sărbătoare şi se duse la joc. Acolo tot tineretul era adunat,

toţi jucau şi iuiau, numai Tudor sta lîngă ceteraşi şi trăgea dintr-o ţigară. Dar cînd o văzu pe Ileana ivindu-se îi ieşi înainte iuind:

Hai, leliţă, mai de grabă
Că jocul minteni se gată!

Toţi rîdeau, chiar şi Ileana zîmbi a rîde şi-şi uită pe un minut mărăsinul cel rău.

Jucară cîteva jocuri cu voie bună, cînd numai văzură pe Tudorica venind ca o pară de foc, şi cum jucau tinereţii în şură, o zăriră cînd intră ea pe poarta ogrăzii, unde era jocul. Dar şi să nu o fi văzut, ar fi ştiut că-i p-aci p-aproape, că-şi deschise din drum gura cea toată ştirbă.

— Aşa, pulhără afurisită, adecă acasă-mi umbli tot drîmboiată, iar aci te aflu rîzînd şi jucînd cu haşmăndăul Ursului. Te-oi învăţa eu ascultare! Adică pentru unul ca el te-am ferit de foc, de apă? Mai bine te sugrum ca pe un pui de vrabie, decît să te văd cu el!

În gura ei a stat jocul în loc, fetele schimbau feţe-feţe, feciorii stau ca înlemniţi. Tudor lăsă pe Ileana de mînă şi s-a făcut galben ca ceara, iar Ileana rupse a plînge şi se depărtă plîngînd de la joc. Muierile care erau la joc, au cercat să domolească pe lelea Tudorică, dar gîndeai că arunci paie pe foc, aşa se bobotea ori de ce vorbă zicea cineva. S-a spart jocul în gura ei.

Din acea minută Ileana zi bună nu mai avu; nu putea ieşi de ruşine între oameni, că se temea că toată lumea tot de ea vorbeşte. Şi drept era, că multă vreme satul fierbea numai de ceea ce făcuse Tudorică la joc. La lucru la cîmp încă nu mai mergea Ileana, ci stătea toată ziua pe prispă şi împungea într-o cusătură. Dar cine ar fi băgat bine de seamă, ar fi văzut, că mai mult descoasă decît coasă. Cîteodată se pomenea cîntînd:

Măi bădiţă, pentru tine
Cu mămuca n-o duc bine,
La fîntînă nu mă mînă
Num-odată-n săptămînă;
La prilaz nu-mi dă răgaz,
Cată, bade, să te las!
Bade pentru dumneata

Mă topesc ca cînepa;
Bădiţă, de dorul tău
Mă topesc ca inu-n tău.

Şi se topea de pe picioare biata Ileana, se topea văzînd cu ochii. Mă-sa zicea că-i din gălbinare şi merse la toate babele să-i descînte, dar în zadar; ea se topea pe picioare.

Cînd a fost la Ilie-proroc clopotele de la biserică, gîndeai că s-or sparge aşa le trăgea fătul.

— Oare trag de mers la biserică? ori trag de mort?

— Ba trag de mort, a murit Ileana Tudorichii.

Lelea Tudorică umbla bocindu-se cu capul despletit ca o nebună şi smulgîndu-şi părul, dar în zadar, de şi-ar scoate şi ochii tot nu mai poate aduce înapoi sufletul Ilenii, nu, că el e acolo sus unde sînt sufletele cele curate. Nici pe cea lume nu cred s-o mai vază lelea Tudorică, că ea nu-i modru să meargă unde s-a dus Ileana.

Şi oare de ce lelea Tudorică se împotrivea atît de tare, de nu vrea să vază pe Ileana nici jucînd cu Tudoru lui Gavrişu Ursului? Doară nu era destul fecior, ori doară ea era cea bogată mare? De unde! P-o formă erau de avuţi, dar vezi că lelea Tudorică e din neam mare; are un frate popă şi o soră preoteasă, ea încă-i fată de morar şi-şi zicea: eu numai pe Ileana o am, am casa mea, locşorul meu, vacile mele, am fraţi şi surori domni şi doamne, pe Ileana trebuie s-o fac batăr dăscăliţă, de nu chiar preoteasă! Că Gavrişu Ursului, tata lui Tudor, încă nu era lipit pămîntului de sărac, avea şi el jugul lui şi moşioara lui, dar ce-i drept, avea şi o droaie de copii, feciori şi fete, şi dacă ar fi dat la împărţit, puţin se venea la unul. Deci se temea lelea Tudorică, că Tudor i-a intra în bine şi între neamuri şi numai i-a face neamul de ruşine.

Acum nu i-a mai face neamul de ruşine, că satu-i mare, fete-s multe, şi mai mari şi mai mărunte şi-o afla şi el una. Dar lelea Tudorică nu-şi mai află fata în veci! Se poate tot boci pînă n-a vedea bine. Vedeţi ce face fala! Apoi bună-i fala goală? Bună în foc s-o arză de fală!

Din vol. *Novele,* 1901.

„MINTE DE MUIERE, ŞI PACE”

Satul nostru nu-i sat mic, că are peste 450 de fumuri, şi mai la tot fumul este o femeie şi mai fiecare femeie are o meliţă; dar dacă ai pune la un loc toate meliţele din sat şi le-ai pune să meliţe deodată, toate ar amuţi, cînd lelea Ana, muierea lui George a Pascului, ar prinde la ceartă cu cineva.

Are un glas ca un clopot de cele mari din turnul saşilor din Bistriţa. Apoi, cum li-e casa în deal răsună tot satul cînd îşi dezmiardă bărbatul, ori are de împărţit ceva cu cineva. Şi i se aude des gura peste sat, iar a badii George nu o aude nimeni; deşi nici el nu tace din gură, dar glasul lui pe lîngă al lelii Ana e ca glasul unui pui ieşit de acum din găoace pe lîngă glasul unui cocoş.

Cînd începe ea: „Măi George, măi, tu nu eşti bărbat, măi, tu ai fi bun ciuhă în cînepă, mă!” Atunci tot satul ştie, că lelea Ana-i acasă şi că şi badea George a sosit de undeva.

Şi lelea Ana rar îi acasă, că are multe trebuşoare prin cel sat, mai pe la mătuşa Frăsina, mai pe la nănaşa Anghelina, mai în dreapta, mai în stînga, ca omul cu treburi. Iar badea George mai mult e p-acasă, cînd nu-i tocmai lucru cîmpului. Că badea George are agonisită frumoasă, pe lîngă casă, are oiţe, purceluşi, văcuţe, bouleni, viţălandri şi cîte şi mai cîte. Nu-i el tocmai coada satului, deşi chiar fruntea încă nu-i.

Şi are badea George cu lelea Ana doi copii, un fecior şi o fată atîta li-e toată prăsila! Niculae, feciorul lelii Ana, că ea nu zicea copiii noştri, ci copiii mei, Niculae, cum zic, se însură, după ce veni din Beciu, unde a cătănit trei ani de zile; luă pe Floarea morarului şi o aduse noră la lelea Ana, dar îi spuse curat lelii Ana, încă pînă a nu-i aduce pe Floarea morarului de noră:

— Mamă, eu mă însor, dar pe femeia mea numai eu vreau să fiu precătuş, nu şi dumneata, nici o vorbă legănată n-ai să-i zici, că eu nu-s tata, să rabd cîte vrute şi nevrute de la dumneata, eu îs eu, nu rabd de la nime nimic; fac, lucru, agonisesc pentru casă, muierea mea va avea să facă asemenea şi să ţină casa în rînd bun. Dar morcotită şi frămîntată nu o voi lăsa, mai bine-mi voi face un bordei în capul satului cum vrea Dumnezeu. Aşa te gîndeşte, mamă. De vrei aşa, cum zic eu, ţi-o aduc noră în casă, de unde nu, lumea-i largă, mi-oi afla şi eu un petec de pămînt, să-mi pun o cocioabă de casă, şi de n-oi veni în casa unde m-am

născut!

Aşa zise Niculae şi el ştia ce grăieşte, că doară era de 25 de ani, şi numai trei ani a fost dus de acasă, dar 22 de ani acasă a fost, ştia bine ce plăteşte guriţa mamei sale, că d-ar fi fost cineva chiar drac, trebuia să pună puşca jos dinaintea lelii Ana. De aceea îşi gîndise el aşa: „o să spun mamii tot ce am de spus, înainte de cununie, că după-aceea-i prea tîrziu, va zice că cu haboca m-am băgat în casă peste ei, că ei n-au voit, că teacă, că pungă, şi pricina va fi gata."

Nu-i vorbă lelea Ana înholbă nişte ochi mari cînd auzi pe Niculae vorbind astfel, şi se şi scăpă să zică:

— Dar ce, dragul mamii, nici nu ai luat-o şi te-ai şi întărîtat împotriva mea? E ceva grofoaie, să nu-i zică omul o vorbă bună şi înţeleaptă că doară deacea-s bătrînii în lume, ca să înveţe pe cei tineri şi pe nepricepuţi...

Dar nu apucă să zică mai mult, că Niculae-i curmă vorba:

— Auzi, mamă, ce am zis, am zis, eu nu vorbesc de două ori tot aceeaşi vorbă, că nu-s beat: de te legi, că în lucrurile noastre şi în vorbele noastre amestec nu-i avea, o aduc, lucrăm amîndoi, facem ce trebuie, dar dumneata cu vorba să nu încerci a ne face trai rău; nouă ne dă bună pace... Ori mă duc şi şed la socri pînă în primăvară, iar atunci îmi fac casă lîngă moară, îmi dă socrul petecul cel de loc, ce l-a cumpărat din jos de moară.

Într-aceste nimeri şi badea George, tatăl lui Niculae în casă şi întrebă, ce vorbe au? Iar lelea Ana începu numai decît:

— Ce să avem? Uite tu aci la Niculae, că nici n-a adus pe grefeaia morariului în casă şi-mi şi dă porunci, ca să nu-i zic nici o vorbă legănată, ca şi cum eu nu aş şti ce să zic, şi cînd să zic? Ca şi cînd eu aş merge în binele ei iar nu ea în binele meu! Una ca asta n-a fi! Eu sînt capul casei, de vă place bine, de unde nu, ducă-se şi Niculae şi voi toţi unde a dus mutul iapa, dar eu poruncitor în casă n-oi suferi!

— O, ho, ho! muiere, zice badea George, noi însurăm pe Niculae, că-i al nostru, va rămînea sprijin bătrîneţelor noastre, e harnic, muncitor, cumpătat, iar noi pe zi ce mergem sîntem tot mai slabi. Apoi fata azi-mîne om mărita-o, iar Niculae cu muierea lui au să ne ieie locul, să fie cu noi pînă vom avea zile. Drept şi mai drept, că mie nu mi-ar plăcea, ca ei să fie aici deschiliniţi de noi, nici mi-ar plăcea ca ei să ne facă zile amare, ceea ce nici nu cred că s-ar întîmpla, dar aceea încă n-ar fi

dreptate, ca noi să le facem traiu rău, şi zile negre prin vorbe nesocotite şi porunci din seamă afară. El se însoară, vom trăi laolaltă, vom munci laolaltă şi-i mai lăsa şi tu, babă, din holca cea mare, ce o facei pentru toată nimica.

— Ba că una ca aceea n-a fi, mai bine ducă-se cîte zile a crescut şi Niculae şi fata morarului, că am auzit eu din bătrîni, că fetele de morar numai să doarmă la umbră sînt bune şi să ieie de-a gata. Fără, de se leagă, c-a fi cuminte şi a asculta de mine, vie-mi în casă, de unde nu, largă-i lumea, voi afla eu pentru Niculae una, care să fie cum vreau io!

— Vezi că mie alta nu-mi trebuie, numai pe fata morarului!

— Atunci ia-o, dar nu-mi da porunci de pe acum, că ce să zic şi să nu zic în casa mea!

Badea George însă, ca om cuminte grăi aşa:

— Ştii ce, Niculae, dragul tatii! Dacă ţie fata-ţi place, ia-o, nu te opresc, nu te silesc, ia-o şi o adă aci; de vom putea trăi ca oamenii cei de omenie, bine, de unde nu, sus e Dumnezeu, ne-o îndrepta el ce să facem. Din partea mea supărare nu-ţi avea şi tare cred, că nici eu din partea voastră, iar mă-ta şi-a mai veni doară în fire, că amu nu-i copilă să nu priceapă binele şi răul!

Aşa, cu vorbe, cu înţelegeri şi neînţelegeri, se gătară de nuntă şi cînd fu colo către săptămîna albă, Niculae era cu muiere, şi Floarea morarului era cu bărbat. La ospăţ a fost multă voie bună, ca la ospeţe; chiar şi badea George, socrul cel mare, care nu jucase doară de la ospăţul lui, acuma juca şi el. Se bucura bietul om văzînd cît de bine se potriveşte Niculae al lui cu Floarea morarului, că cunoştea pe Floarea şi ştia că-i copilă blîndă şi aşezată; cînd o jucat jocul miresei pe bani, nu se putu răbda să nu chiuiască:

De-ar fi Ana ca mireasă,
Nu o-aş da pe lumea asta!

Ospeciorii bătură în pălmi, strigară vivat! muierile rîdeau, iar lelea Ana sta să crepe de necaz că bărbatul ei acolea într-o lume de oameni o face de rîs. „Lasă că te-oi coace eu!” îşi gîndea ea şi înghiţea noduri.

După ospăţ trăiră ei în pace cît trăiră. În cele dintîi săptămîni nu-şi arătă lelea Ana dinţii, ca să nu zică lumea, că nici nu i-a intrat bine nora în casă şi s-a apucat cu gura pe ea. Dar cam pe

la jumătatea postului mare începu mai cu o vorbă mai cu alta, cînd nu erau bărbaţii p-acasă pînă cînd biata noră începu odată a plînge dinaintea dînşii.

Atunci lelea Ana îşi ieşi din sărite, uită că-i postul cel mare, vremea spoveditului, şi începu mai cu grosul:

— Dar ce te miauni că nu ţi-a spart nimeni capul; pentru că ţi-am spus ce-i bine, ştiu că n-am făcut cel lucru mare, că doară în casa mea îi slobod să zic şi eu o vorbă. De altmintrelea, draga mea, de nu-ţi place, iată p-aci drumul, uşa-i slobodă, nici am rîs cînd ai venit nici n-oi plînge cînd te-oi duce.

Dar aceste vorbe şi altele de neamul acestora le zise lelea Ana îndesat, colea, cum ştia dumneaei cînd o apuca hărnicia.

Cînd veniră bărbaţii acasă, cum cărau gunoiu aflară pe biata Floarea plîngînd, iar pe lelea Ana făcîndu-se toată ţiră de se auzea peste sat.

— Da ce-i, babă, întrebă badea George îngrijat, cînd văzu ce-i la el acasă.

— De ce plîngi? întrebă Niculae pe Floarea, ce ţi s-a întîmplat?

Floarea nu putea scoate nici o vorbă de ruşine pentru vorbele ce i le aruncase soacra sa din chiar senin, iar lelea Ana începu şi mai pogan:

— Ce să fie? Dumneaei, grofoaia, fişpăniţa, se miaună pentru o vorbă mică ce i-am spus-o; se miaună, că ce am zis… no! ce foc s-o ardă am şi zis?… Ce-am zis baroniţă?

— Destul! grăi Niculae, destul, mamă! Eu n-am adus pe Floarea de batjocura dumitale, să-i pui cîte nume îţi ies din gură toate; eu de batjocura nimănui n-oi lăsa-o. Îi sînt bărbat, eu singur am s-o mustru de va face ceva, nu dumneata, că nu dumneata te-ai cununat cu ea! Floare, nu plînge, îmbracă-te omeneşte, strînge-ţi în ladă ce ai, şi te duc acasă eu cu capul meu, ce va mai fi vom vedea!

Aşa grăi Niculae, iar badea George apucă pe lelea Ana de fuiorul dracului şi făcu ce nu făcuse nici o dată, o boteză una şi bună, şi-i zise:

— Fire-ai a dracului de scorpie, adică nici cei tineri să n-aibă pace de gura ta! Nu-i destul, cît ţi-ai spălat gura pe mine de 26 de ani.

Ea ţipa, el da. Niculae nu sări să facă pace, ci punea pe car zestrea Floarei şi o duse acasă, şi mai mult nu o aduse, ba

rămase şi el la socri pînă în primăvară, cînd ajutat de tată-său şi socru-so, îşi făcu cuibu lui, unde nu împiedica pe nimeni şi unde nu-i era muierea supărată de nimeni.

Satul era plin, că Niculae de groaza harnicei de mă-sa, fu nevoit a se muta din casa părintească, că mă-sa tot cu gura pe Floarea sta, iar el, Niculae, ţinea mult la nevasta lui, la Floarea morarului, care era frumoasă şi harnică şi cuminte, cît suflet de om botezat n-ar fi avut pricină de a se mînia pe ea. Tot satul ţinea cu cei tineri, dar tot satul ştia cine-i lelea Ana şi ce-i plăteşte gura, dar mai bine decît toţi ştia badea George, care umbla ca prin pămînt de ruşine că s-a zărăstit fecioru-so de la casă de groaza gurii mumă-sa.

Încet cu încetul însă prinse a tăcea satul despre întîmplarea lui Niculae, mai cu seamă pentru că pe el în toată ziua îl vedeai ajutînd tătîne-său la toate lucrurile economiei, amîndoi plugăreau, amîndoi erau în tot locul la lucru: la coasă, sapă, seceră ş.a. Iar duminicile şi sărbătorile îşi aduce nevasta la ai lor cîte p-un ceas două, dar să se mai mute acolo cu şezutul, nici el nu se îndemna, nici îl îndemna tată-so, că ştia cine-i lelea Ana.

După vreo doi ani de zile iarăşi a fost nuntă mare la casa lelei Ana, zic la casa lelei Ana, că ea aşa zicea: „Tot ce-i aci, e al meu, pe toţi vă pot scoate afară ori cînd aş voi, că al meu e bunul”. Adevărat că casa şi moşia a ei erau, că badea George se măritase la ea în casă, fiindcă ea era singura fată stătută, dar bogată, iar la el acasă fuseseră prunci mulţi.

Poate de aceea şi era lelea Ana atît de puravă, unde ştia că al ei e bunul, nu al bărbatului ei. Drept e şi aceea, că altă muiere mai aşezată ar fi cunoscut, că deşi moşia şi casa sînt rămase de la părinţii ei, dar badea George a fost acela care s-a trudit şi-a muncit de a ţinut pe bătrînii lui socri cînd erau la neputinţă; el lucra moşia aceea şi creştea vite, de avea tot mereu cele trebuincioase, el plătea dările şi toate necazurile, iar ea, lelea Ana, numai îşi bătea cea gură, cînd cu unul cînd cu altul, dar mai mult cu el. De aceea nici nu silise pe Niculae să rămînă la el, ca să nu-şi audă şi acela şi nevasta lui, cîte auzise el bietul George. Bag-seamă badea George a iscodit chiuitura aia:

Decît în casa muierii
Mai bine-n temniţa ţării.

Aşadară la casa lelei Ana era iarăşi nuntă mare că amu îşi mărita pe scumpa mamii, pe draga mamii, pe singura fată, pe Măriuca. O mărita după un om cu stare, ce şedea numai peste drum de la ei, după Vasilica Ferecatului, care era singur la părinţi şi era om aşezat, blînd şi bun ca pita cea bună.

„Niculae, zicea lelea Ana, mi-a fost adus în casă o scorpie, cu care n-am putut ieşi în capăt, l-am duduit, m-am mîntuit de el, acum îmi aleg pentru Măriuca un ginere care ştiu că n-a gremujda înaintea mea şi de a fi după cum se arată, îi dau din tot ce avem pe jumătate iar jumătate îmi ţiu mie pînă voi avea zile, apoi după moartea mea, şi acea jumătate s-o împărţi în două: una Măriuchii şi una la amărîtul de Niculae, pe care l-a bătut Dumnezeu pînă după cap, cu fata cea făloasă şi puturoasă de morar”.

Aşa spunea lelea Ana cumetrelor ei, care vezi bine, de faţă-i dau drept, dar pe din dos ziceau, că şi lui Niculae s-ar cuveni să-i deie amu ce i-a da, să nu lucreze pe la alţii, în brazdă streină, iar fata să se îmbuibeze în bine, că doară fraţi sînt amîndoi, la unul se cade ca şi la celălalt.

Vasilică Ferecatului luă pe Măriuca lelii Ana peste voia tătîne-său. Ferecatul tot mereu îi zicea lui Vasilică:

— Dragul tatii, cu Ana tu n-ai scoate-o la cale, că ni-i casa numai peste drum; cum aducem pe Măriuca la noi, va vrea Ana să fie mai mare şi aci ca la ea acasă. Apoi una ca asta eu n-oi răbda. Apoi, dragul tatii, să zici că îi merge doară tu ginere la Ana-n casă, eu nu te opresc, dar ştiu, că cu ea nu-i mîna-o, că-i numai ca ea, nici feciorul ei n-a putut ieşi cu ea la capăt, d-apoi tu, strein?... În toată ziua ţi-a striga: „Eşti în binele meu, cînd vreu atunci te scot de aici.” Una ca aceea ştiu că nu ţi-a plăcea. Fără tu să nu zici că te dezmint, de-ţi place fata şi de chibzuieşti, că-i putea trăi cu ea, tu ia-o, adă-o aci, dar apoi nu mă-sa să fie mai mare la noi în casă, nu ea să poruncească. Că uite, eu cu mă-ta cuvînt legat n-am avut de cînd ne-am legat de lume, nici cu alţi oameni din sat, iar amu la bătrîneţe, încă n-am vrea să avem, chiar din pricina Anii.

Aşa zicea şi muma lui Vasilică. Dar ce să zicem, bag-seamă i-a fost scrisă, că el a luat-o şi a dus-o la ei acasă numai peste drum de la lelea Ana.

Şi era făloasă lelea Ana că şi-a putut mărita fata după un om

ca Vasilică şi aşa aproape. „Sîntem ca-ntr-o casă”, zicea ea cumetrelor ei, stăm poartă de poartă, s-a împlinit cîntecul:

Nu mă da, maică, departe
Să vin cu dăsagii-n spate,
Cu dăsagii băieraţi
Şi cu ochii lăcrămaţi.
Ci mă dă, maică,-n vecini
Să te văd seara ce cini,
Dimineaţa ce prînzeşti,
Peste zi cum mai trăieşti!

Acest cîntec îl cînta lelea Ana şi la nunta Măriuchii cu glaja-n mînă după ceteraşi.

Ce să zică omul, la început gîndeai, că o să meargă treburile strună de bine. Că era iarna, cînd s-au luat. Bărbaţii peste zi erau la pădure, mai cărau gunoiu, mai pe la grajduri la vite, iar muierile cu ceva cujeică (furcă lîngă foc). Mai venea lelea Ana peste drum la fată p-o minută două, iar minutele ei erau de dimineaţă pînă către amiaz; mai mergea Măriuca cu cea furcă la mă-sa, că doară era numai peste drum.

Dar veni vremea de pus pînză. Atunci lelea Ana îşi dă cu părerea, că Măriuca să pună războiul la ea în casă, că-i mai vederoasă, mai în faţa soarelui, se vede mai bine. Cuscră-sa, lelea Frăsina, mama lui Vasilică, însă zicea că nu acolo, ci în casa ei, că doară cum am ţesut acolo două rînduri de muieri şi Măriuca va putea ţeasă, va vedea, că nu-i ponihoasă, feri Doamne.

Cînd era chiar soborul mai mare, nimeresc din pădure şi bărbaţii, badea Ferecatul, fiu-so Vasilică şi cuscru-so, badea George, că fuseseră cu trei care în pădure, să aducă lemne mari, de care are lipsă o gazdă în orice vreme. Ei nimeriră deci acasă cînd muierile ţineau sobor despre pusul pînzii. Lelea Frăsina, cum văzu carele intrînd zise către Măriuca:

— Măriuca dragă, aşterne tu masa că bărbaţii-s osteniţi şi flămînzi că de ast-dimineaţă n-au mîncat, că n-au voit să-şi ia merinde cu postul ăsta.

Pune şi oluţul cu vin ars pe roasă şi păhărelul, c-or bea cîte o leacă, să se mai dezmorţească.

Şi făcu Măriuca cum îi spuse soacră-sa, iar lelea Ana oftă

clătinînd din cap: hm! bine-a zis cine-a zis:

Cîtu-i lumea ţi ţara
Nu-i slujnică ca nora!

Lelea Frăsina auzi oftatul lelii Ane şi nu se putu răbda să nu-i zică:

— D-apoi ce-i, cuscră, ori doară ca pe-o slujnică port eu pe Măriuca dumitale, adecă nici nu pe a dumitale că a dumitale a fost numai, dar acum e Măriuca noastră, nora mea, nevasta feciorului meu, ca pe o slujnică o port eu? Să spună ea că-i aci!

Între-aceste intrară şi bărbaţii în casă şi văzînd urciorul cu vinars pe masă, îi rîseră care de care, dar văzînd cu ce ochi acri se uită cuscrele una la alta, simţiră că aci s-a întîmplat ceva. Ferecatul, care de alt cum avea şi el nume ca alţi botezaţi, că-l chema Pavel Pîrcălab, da-i ziceau „Ferecatul”, căci el îşi făcuse cel dintîi car ferecat cu fier la noi în sat; Ferecatul, care cu ochii săi de vultur văzu, cum intră-n casă, ce cale-i pe vale, se apropie de masă, luă urciorul în mînă şi chiui aşa mai încet, nu chiar ca la nunţi:

Cine vrea să nu mai moară
Ţine glaja subsuoară!

Aceasta o făcu el să vază mai bine ce-i între borese, că vedea el că ceva pricină trebuie să fie, că prea erau posomorîte, de gîndeai că li-a dus Someşul cînepa.

Cuscru-so şi fiu-so rîseră şi bătură-n pălmi la chiuitura Ferecatului, nevasta încă zîmbi. Muierea Ferecatului, lelea Frăsina, muiere şăgalnică, zise către cuscru-so:

— Dar chiuieşte şi dumneata una, că uite vîjdorogul meu gîndeşti că-i holtei, aşa o mînă. Numai lelea Ana sta tot încreţită şi cu sprîncenele adunate, nici în preajma vinarsului nu se dezgheţa. Dar Ferecatul e drac împieliţat, el ştie de unde să înceapă lucrul, ca să iasă unde vrea el. Se făcu deocamdată a nu băga de seamă posomorala lelii Ana, destupă urciorul, umplu un păhărel şi începu a închina:

— Să trăieşti, cuscre; ţi-oi închina dumitale întîi, că boresele nu cred că n-au băut pîn-am fost noi duşi. Dumnezeu te ţie, să-ţi ţină Dumnezeu sănătatea şi iosagul, Dumnezeu te ferească de

tot răul; deie-ţi Dumnezeu tot bine şi veselie, să trăiască şi cuscra şi copilaşii noştrii!

Iar badea George tot răspundea: „Dumnezeu te-auză!”

Apoi după ce bău, Ferecatul umplu păhărelul pentru badea George. Acesta îl luă în mînă şi închină la cuscră-sa:

— Să trăieşti, cuscră!

— Dumnezeu să te audă!

— Dumnezeu te ţină!

— Şi pe domnia-ta.

— Deie-ţi Dumnezeu sănătate!

— Şi dumitale.

— Dumnezeu ferască-te de tot răul!

— Şi pe dumneata!

— Să trăiască şi cuscrul.

— Şi copilaşii noştri!

— Dumnezeu te audă!

Acum bea badea George vinarsul şi păharul gol îl puse pe masă glumind:

— Vai că tare-i, cuscre, mă mir cum de-l beau muierile?

Toţi rupseră în hohote de rîs, lelea Frăsina-i răspunse rîzînd:

— Cum să-l beie muierile, ia cu gura ca bărbaţii, că-i păharu cît un cui, cum îl pui la gură nu-i!

Numai lelea Ana sta drîmboiată, fierbea de năcaz, că alţii îşi fac voie bună, pe cînd ea-i necăjită şi amărîtă de para focului, îşi sfărîma capul, cum să înceapă o leacă de gîlceavă, fără de care ea nu era sănătoasă. Şi-i veni apa pe moară, că badea Ferecatul umplu păhăruţul cu vinars şi întinzîndu-l muierii sale zise:

— Închină la cuscra! Şi luă lelea Frăsina păhăruţul în mînă şi întorcîndu-se spre cuscră-sa, începu a închina:

— Să trăieşti, cuscră! Dumnezeu te ţină, Dumnezeu să ţină pe bărbaţii şi copiii noştri…

Dar lelea Ana tăcea de ai fi jurat că-i mută; ea, meliţa satului, acum nu da nici un glas. Oare ce-o fi asta? gîndi badea George, care tot tremura, că lelea Ana va porni ca o furtună. Badea Ferecatul sta numai şi se uita, pînă-şi bău lelea Frăsina păhăruţul şi apoi întorcîndu-l cu fundul în sus zise:

— Nici atîta rău să nu deie Dumnezeu! Apoi umplu badea Ferecatul păhăruţul şi se apropie cu el de cuscra Ana:

— Placă, cuscră, ian vezi de ce mor oamenii? Dar cuscra, în loc să ia păharul, mulţumi cum ştia ea mai frumos:

— Mulţumesc, cuscre, dar io n-oi bea; nici să fie aur nu mi-ar intra pe grumazi, atîta-s de necăjită.

— Dar de ce, rogu-te? întrebă badea Ferecatul.

— D-apoi, cuscre, cum n-oi fi, că uite dumneata, pe cum bine ştii şi ştie tot satul, numai fata asta am şi eu cu inimă către mine şi… hi… hi… (plînge) hi… hi… hi!

— Dar ce-i, pentru Dumnezeu, întrebară bărbaţii, toţi trei deodată.

Dar lelea Ana se făcea că se-năduşeşte de supărare şi de oftări, plîngea şi se dăolea cu lacrimi de scroafă, nu putea nici gremujda de supărare mare.

Atunci badea Ferecatul, om, care n-avea vreme să aştepte pînă şi-a găta cuscră-sa plînsul, întrebă răstit pe muierea lui:

— Frăsină, ce aţi avut? Că aci aţi avut ce aţi avut. Iar lelea Frăsina nu aşteptă s-o mai roage odată, ci începu:

— D-apoi ce să avem, nimica toată!

— Da, borborosi lele Ana plîngînd, aceea-i la dumneata nimica toată, că ţi-am dat fata ca o floare şi mi-o faci slujnică, ba îi mai rea ca o slujnică, că slujnica capătă slobozenie, de la stăpîni să-şi caute părinţii, dar fata mea-i oprită să nu vină la mine!

— Cine o opreşte, cuscră? întrebă Ferecatul.

— Cine te opreşte, draga mamii? întrebă lelea Frăsina pe noru-sa.

Nu apucă însă nevasta a căsca gura, că draga sa de mamă şi începu:

— Ş-apoi nu-i opelişte aceea, cînd nu-i sloboadă ca să pună stativele cu pînză la mine în casă să-i pot eu mînui şi slobozi, şi face ţevi, cum se duculeşte? Că doară io-s mama ei, io am crescut-o… hi… hi… hi!

— Atîta-i tot necazu? întrebă Ferecatul, rîzînd: o! atunci poţi bea un păhăruţ de vinars, c-a fi cum va rîndui Dumnezeu. Fata dumitale-i numai peste drum de la dumneata, poate merge să te vază şi poţi veni să o vezi, dar, ori te superi, ori ba, să meargă ea cu stativele din casa mea şi să şază acolo cu zilele de-a rîndul, nu mă învoiesc nici eu. Ea-i măritată, are să lucre şi să trăiască pentru bărbatul ei şi în casa bărbatului ei. La casă e mult lucru nu numai stativele; noi bărbaţii sîntem mai mult tot duşi, iar muierile nu pot sta numai la stative, şi pe-afară mai e cîte ceva, mai nişte oiţe, mai nişte gălicioare, purcei, viţei, apoi

de acele a grijit tot Frăsina singură, de-acum ar fi vremea să mai aibă şi sprijoană, că de aceea şi-a însurat feciorul.

— Aşa! borbosi lelea Ana, adecă fata mea să fie slujnică cuscrii, iar eu, care am făcut-o şi am apărat-o de foc şi de apă, şi am cruţat-o ca pe apa puţină, eu să fiu dosedită de a nu o vedea numai cînd vor voi străinii! Una ca asta nu va fi!

— Dar taci, babă, grăi atunci badea George, şi tu ai avut noră-n casă, dar de gura ta s-a dus cu fecior cu tot; acum vrei să faci pricină şi între fată-ta şi ginere-to? Nu te temi de Dumnezeu, că te-a bate, că-i postul mare!

— En taci, se înfurie lelea Ana, că nu cu tine grăiesc; fata-i a mea, casa-i a mea, în casa mea va pune stativele, ori de nu, n-a ţasă nici aici; aşa să ştiţi, că de nu lăsaţi după mine, rîde dracul de voi?

— Ba rîde dracul de tine, cuscră, nu de noi toţi, zise Ferecatul apăsat, cum zicea el cînd era mînios. Ţi-ai măritat fata, e măritată, nu-i a dumitale mai mult, nici nu poftesc să fie a mea, e a lui Vasilică, el îi este bărbat, de-ar duce-o în vîrful muntelui, ea trebuie să meargă cu el, fără de a gremujda!

Acum începu şi Măriuca a plînge, văzînd că nimeni nu prinde parte la mă-sa, iar Măriuca era neam cu mă-sa, care văzînd-o plîngînd, începu mai avan a se dăoli:

— Vai de mine şi de mine, că numai o fată am avut, şi nici aceea n-a avut parte de noroc în lume!

Lelea Frăsina se uita boldiş la cuscră-sa, văzînd-o că face gîlceavă fără pic de pricină; Vasilică sta şi se mira, ce poate să aibă nevasta lui, de plînge, că el nu-şi putea închipui să plîngă cineva din chiar senin, nebătut; badea George era galben ca ceara de ruşinea ce i-o face odorul de muiere; iar badea Ferecatul sta şi el uimit şi nu ştia, cum să curme gîlceava. Lelea Ana cu Măriuca se tot boceau. Atunci se apropie Vasilică de nevasta lui şi-i zise:

— Măriucă, nu te boci, aşteaptă pîn-a muri mă-ta, c-apoi ai vreme să te boceşti pînă nu-i vedea bine. Bătută nu eşti; flămîndă şi goală încă nu eşti, taci dar şi-ţi caută ceva de lucru, adă pe masă, că noi venim de la lucru, nu de la sfaturi. Iar dumneata, soacră, de vrei, bea un păhăruţ de vinars şi te pune de mănîncă cu noi, de unde nu, du-te acasă, nu face gîlceavă între noi că nu-ţi mîncăm bucăturile.

Atunci lelea Ana ca nebună se repezi pe uşă afară ţipoind cît

o lua gura:

— Tulai, că vrea tîlharii să mă omoare, trăgînd pe Măriuca după sine. Dar Vasilică prinse pe Măriuca de mînă, să nu o lase, iar văzînd că se zvîrcoleşte şi vrea să meargă după mă-sa, o apucă de cap şi o hăţi îndărăt strigînd:

— Te-ai măritat, şezi unde eşti, ori de nu, te trăzneşte Dumnezeu sfîntul şi pe tine şi pe mă-ta!

Văzînd lelea Ana ce-i şi cum temîndu-se să nu o încaiere şi pe ea, fugi mîncînd pămîntul şi strigînd:

— Ieşiţi, oameni buni, că tîlharii îmi omoară fata. Tot aşa merse ţipotind pîn-acasă, acolo deschise fereastra cea de către drum şi de-acolo făcea o holcă, de se adunară vecinii în gura ei. Cei din casa Ferecatului stau înmărmuriţi; Măriuca se bocea după uşă, lele Frăsina îşi freca mîinile şi ofta, badea George sta pironit pe un scaun, ca înlemnit, iar Ferecatul nu se putea destul mira, cum poate cineva face gîlceavă de nimica. Oamenii în drum şi pe la poartă stau cu gura căscată, neştiind ce să zică, ce să facă, iar lelea Ana tot meliţa din fereastră.

Erau aci Paştele. Tot satul era voios. Numai în două case era necaz de moarte; în casa Ferecatului şi în casa badii George. În casa Ferecatului era necaz, că Măriuca, nevasta lui Vasilică, era dusă de la el; prin sat lăţise lelea Ana vestea că n-a fost modru să mai trăiască fiica ei în casa Ferecatului, că toţi sînt nişte oameni îndărătnici, Ferecatul o purta ca pe o slujnică, Frăsina, ca soacră nu o părtinea, iar Vasilică, ca bărbat, o bătea, de sta să o omoare cu bătăile. Oamenii, vezi bine ca oamenii, unii credeau, iar alţii ziceau: „Ştim noi, ce poamă e lelea Ana, că nici dracul că-i drac şi să nu se pună în sîmbră.”

În casa badii George era şi mai mare necazul; el zăcea în pat, se îmbolnăvise de ruşinea ce i-o făcuse lelea Ana, cît nici în Vinerea de Paşti n-a fost la biserică, să se spovedească şi să se cuminece ca creştinii, nici în ziua de Paşti nu putu merge la biserică, cînd chiar şi cei mai din urmă oameni nu rămîn pe acasă; el zăcea dus. Iar lelea Ana cu Măriuca făceau chibzuieli, peste chibzuieli, şi badea George le auzea din pat şi ofta, de se îndăduşea, neputînd zice nimic. Chibzuiala lelii Ana era, că ea va despărţi pe Măriuca de tîlharul de Vasilică şi-şi va aduce ginere în casă că şi aşa George tot boleşte şi nu-i cine purta rînduiala casei; Măriuca, brudie de minte cum era, credea că mă-sa drept are şi bine zice, dar după Vasilică încă-i părea rău, că, oricum, îi

era drag ca sufletul, dar într-o bobotă ea s-a fost dus de la el, la sfatul mamei sale, şi nu voia să meargă îndărăt pînă n-a veni el după ea.

Dar Vasilică, deşi era cu casa numai peste drum de a ei, nici ca-n batjocură n-a zis batăr peste gard: „Hai, Măriucă acasă; ba chiar dacă zicea unul-altu s-o cheme, el răspundea: „Ba io, c-a da ea cu capul de gard, atunci apoi va avea ea de ce se boci. De-a fi să fim laolaltă, va veni frumuşeluc şi n-a asculta de meliţa mîne-sa; de unde nu, largă-i lumea, ducă-se cîte zile a crescut, că şi eu mi-oi mai afla, ce mi-a fi împărţită”.

Badea George gemea în pat, minteni-minteni îl apucau înăduşeli şi tusă, cu mîncarea nime nu-l îmbulzea prea tare, dar şi cînd îi îmbia nu putea mînca mai nimic, şi cît mînca, îi sta în rînză, şi-i făcea şi mai mari dureri. Nici nu putea să-i fie mai bine, cînd de dimineaţă pînă seara auzea pe lelea Ana, cum bătea din gură ca o meliţă: „Te despart, draga mamii, şi-mi aduc ginere-n casă, care să facă cum zic eu, că a mea-i casa şi moşia, nu a boleacului ăstuia!”

La trei săptămîni după Paşti badea George închise ochii pe vecie. Înainte de moarte a chemat la sine pe fiu-so Nicolae cu nevasta lui şi cuscrii lui, morarul cu morăriţa, şi pe Ferecatul cu lelea Frăsina, şi pe Vasilică şi pe Măriuca. De faţă era şi lelea Ana, ea se bocea drag Doamne, după bărbat, de gîndeai că piere lumea.

Şi numai atît putu zice badea George:

— Eu mă sting, dragii mei, iertaţi-mă de v-am greşit ceva, ca iertat să merg înaintea lui Dumnezeu. Tu, Măriucă, mergi la bărbat, c-a fi bine. Şi învăţaţi şi pe puii de şarpe, ca să nu facă gîlceavă din nimica... Toţi au zis Dumnezeu să-l ierte!

Şi l-a iertat Dumnezeu pe veci, a murit, l-au îngropat, l-au jelit, dar lelea Ana nu lăsa pe fată să meargă la bărbat: „Vie el aci, de vrea să te aibă muiere, că are tot ce-i cere inima, dar eu slujnică la Fereca tu nu te las. Te despart mai bine şi-mi aduc ginere în casă pe cine voi voi eu, că la bine cine n-a trage?” Şi Măriuca crezu, şi se lăsă să o poarte mă-sa de nas, în loc să fi ascultat de tată-so, care cu glas de limbă de moarte i-a fost lăsat ca ea să meargă la bărbat.

Văzînd Ferecatul că nu-i vine nora, trimise pe Vasilică la părintele să-i spună aşa: „Părinte, sînt cununat după lege cu Măriuca Anii lui George, ea-i dusă din postul-mare la mă-sa, fii

bun adună curatorii şi-o chieamă înainte să mărturisească: vrea să vină înapoi, ori vrea să se despartă de mine după cum se laudă mă-sa? De vrea să vină, nu-mi umble cu marafeturi, că-i vremea lucrului, de unde nu, deie-mi scrisoare de despărţire, să-mi caut de cap.”

Şi se duse Vasilică la părintele şi-i spuse ca de pe carte, tot necazul, şi-i spuse şi din ce le veni pricina, şi părintele îl mîngîie aşa:

— Fătul meu, eu v-am legat deolaltă ca să nu vă dezleg, dar de n-ar fi rînduită de la Dumnezeu ca să fiţi laolaltă bărbat şi muiere, după cum v-aţi legat înaintea altarului, lumea-i mare, tu-ţi vei căpăta muiere şi ea bărbat, care cum va fi vrednic.

Îndată a treia zi cheamă părintele curatorii laolaltă şi le spuse, că uite ce-i şi cum cu Vasilică Ferecatului.

— Dacă-zi ştim, părinte şi ştie tot satu, grăi curatorul primar.

— Apăi bine că ştiţi, acum o să vină şi ei îndată înainte şi vom chibzui, doar i-om putea împăca, în păcate, că-i ruşine să steie ei ca cei rătăciţi: unu într-o parte, altu-ntr-alta.

— Vom cerca părinte, şi pace era lense de făcut, ba nici gîlceava nu se făcea, de mergea Ana unde s-a dus bietul George, bărbatu-so, dar pînă-i ea vie, pace în casa copiilor ei nu va fi, căci gura şi năravul ei a băgat şi pe bietul George sub glie. Dumnezeu să-l odihnească şi mîie pe unde a-nserat.

Aşa grăi un curator. Atunci văzură, că intră şi fătul (crîsnicul) cu cei împricinaţi. Mai-nainte mergea badea Ferecatul povestind cu fătul, după ei mergea Vasilică, iar hăt înapoi venea încet, de numai cît clătea, lelea Ana, învăţînd-o pe Măriuca ce să zică, şi bătîndu-i perele să plîngă cînd va plînge şi ea, ca şi cum n-ar fi avut vreme destulă s-o înveţe acasă.

Ajungînd acasă la preotul, unde erau curatorii adunaţi, preotul le ţinu o cuvîntare înţeleaptă, ca să chibzuiască bine ce fac, că nu-i lucru de glumă a judeca o treaba atît de gingaşă, apoi începu cu întrebările. Mai întîi întrebă pe Vasilică.

— Spune, fătul meu de ce ţi-ai alungat nevasta, cu care te-am cununat înaintea altarului? Iar Vasilică răspunse aşa:

— Domnule părinte şi cinstiţi curatori bisericeşti! Eu muierea nu mi-am alungat-o că n-am luat-o s-o alung, ci am luat-o să ţin casă cu ea şi să trăiesc cu ea în bine şi în rău, dar mă-sa a făcut toată neînţelegerea şi gîlceava ei între noi, mă-sa a celuit-o acasă. Eu, de vrea ea, şi acum o primesc, şi mă leg că din

partea mea cuvînt legănat n-a auzi; dar apoi şi ea să fie cum se cade şi să nu asculte de sfaturile mîne-sa, că n-or duce-o la bună; dacă însă nu-i place şi nu-i place de mine şi de casa mea, atunci silă nu-i fac, îi dau drept să se mărite după cine a vrea, iar ea să-mi dea drept să iau pe cine m-a îndrepta Dumnezeu, că fără muiere nu pot fi.

Curatorii clăteau din cap în chip că drept a grăit şi că doară şi ei sînt de acea părere. Iar preotul grăi:

— Spune dumneata, Măriucă, de ce ţi-ai lăsat casa şi bărbatul şi te-ai dus fără pic de pricină la mama dumitale, de care te-ai despărţit pe vecie, cînd ai dat mîna cu Vasilică? Nu-ţi aduci dumneata aminte, cum am cetit cînd v-am cununat: „c-a lăsa omul pe tatăl său şi pe mumă-sa, şi se va lipi de muierea sa, şi vor fi amîndoi un trup?”

— Aşa vrem şi noi, domnule părinte, şi cinstiţi curatori, zise lelea Ana de după uşă, ca să lase Vasilică pe tatăl său şi pe mamă-sa şi să vină la noi: atuncea-i scriptura deplină, şi fata mea n-a fi de batjocură la nime.

— O, ho! grăi părintele, pe dumneata, lele Ană, nu te-a întrebat nimeni nimic, deci fii bună şi taci; să-mi spună Măriuca: De ce te-ai dus de la Vasilică?

Iar ea prinse a se boci, că o tot boldea lelea Ana, iar deacasă şi de pe drum o învăţase, ca să prindă a se boci cînd va boldi-o. Prinse deci a se boci Măriuca şi tot bocindu-se a borborosi:

— Că… nu m-aş fi dus, dar… m-a tras de păr şi a zis, că mama nu are ce căuta la noi… şi nu m-a lăsat să pun stativele la mama, iar la ei nu se vede bine în casă la ţesut…

— Uitaţi-vă, dragii mei, zise părintele, eu văd de aci, că toată neînţelegerea voastră vine dintr-o nimica-ntreagă, nu umblaţi cu de-aceste, că nu vă faceţi de vorbă la oameni şi de păcat înaintea lui Dumnezeu.

Eu aş zice aşa, că dumneata Măriucă să mergi la bărbat, că are casă şi masă şi are agonistă multă, nu poate îmbla prin soboare. Iar dumneata, Vasilică, să fii mai îngăduitor cu Măriuca, că-i tînărucă, iar dumneata eşti cap de bărbat şi trebuie să fii mai cuminte şi mai îngăduitor; ia-o cu frumosul şi cu binişorul, mai las-o şi pe la mă-sa din cînd în cînd, şi fiţi ca oamenii şi ca creştinii.

— Aşa zicem şi noi, răspunseră curatorii.

— Eu vreau s-o iau înapoi, răspunse Vasilică, numai să fie cu treabă bună şi să n-asculte de soacra, că n-o duce la bine.

— Eu nu-mi mai las fata de batjocură la nime, o despart şi pace şi sănătate, ea s-a mărita după cine oi vrea eu, iar Vasilică şi-a lua una, care să fie slujnică la tată-so şi la mumă-sa, că Măriuca mea ştiu că nu i-a fi în veci!

— Iar răspunzi domnia-ta, grăi părintele, de ce nu laşi pe Măriuca să grăiască? Zi domnia-ta, Măriucă, ce gînd ai, mai mergi la Vasilică, ori ba?

— Cum a vrea mămuca, răspunse Măriuca bocindu-se, că mă-sa o tot boldea, îi da adică semn să se bocească.

Preotul şi curatorii se încercară fel şi formă să-i împace, toţi s-ar fi învoit, dar lelea Ana nu voia odată cu capul să audă de împăcăciune, numai dacă Vasilică va lăsa pe tatăl său şi pe mumă-sa şi va veni ginere la ea-n casă; iar Ferecatul şi Vasilică la una ca asta nu se învoiră şi nu se putură învoi, că Ferecatul avea numai un fecior, pe Vasilică şi avere avea frumoasă; afară de aceea ştiau ce gură bună are lelea Ana, deci mai bine ar fi mers în ţara tătarilor, decît să şază în casa ei!

Aşadară se depărtară de la casa preotului fără altă ispravă, decît că lelea Ana a tudumănit, că ea începe proces de despărţire.

Şi lelea Ana se ţinu de vorbă; vîndu doi boi rămaşi de la badea George, merse cu banii la domnu protopop şi începu proces de despărţire. Banii, vezi bine, nimeni nu-i mai dispreţueşte atît de tare, să nu pună mîna pe ei, cînd îi sînt de-a îndemînă. Aşa era şi domnul protopop, om ca toţi oamenii, cu lipsă de bani şi cu voie bună cînd vedea, că-i vin de unde n-avea nădejde. Primeşte banii şi începe procesul.

Dar lelea Ana i-a spus Sfinţiei-sale că şi de-ar mai vinde doi junei şi 20 de oi, nu-i pasă, numai să-i arate la feciorul Ferecatului, că-şi desparte fata de el şi-i capătă alt bărbat, mai ales decît el. La pornirea procesului, Sfinţia-sa a spus lelii Ane, că fără pricină nu se poate face despărţirea, şi adică de nu va putea adeveri, că Măriuca numai silită s-a dus după Vasilică.

Atîta-i fu destul lelii Ane: numai atîta voia să ştie, că din ce pricină se pot despărţi cei cununaţi, şi îndată-i plesni prin minte ce răspuns are să deie:

— Am silit-o, Sfinţia-ta, am silit-o eu şi bărbatul meu, fie iertat, cînd am gîndit, că bine facem c-o dăm după un fecior

bogat, care-i singur la părinţi dar acum văd, că rău am făcut, că nici de o aruncam în foc, nu era în loc mai rău decît în casa Ferecatului; bărbatul meu a şi murit de părere de rău, c-o silit-o de a căzut biata de ea cum zice cîntecul:

Am picat în aspru loc,
Cum pică lemnul pe foc.

Şi de aceste ştia multe lelea Ana.

Aşa făcu Sfinţia-sa scrisorile, şi adună soboare peste soboare, şi lelea Ana tot vindea din vite şi înfunda bani pentru soboare, pînă nu mai rămase nici o coadă de vită la casă. Atunci în urmă, după ce ea jură, că atît ea cît şi badea George ar fi silit pe Măriuca să meargă după Vasilică, căpătă cartea de despărţire şi Vasilică, de părere de rău, numaidecît luă pe cea mai frumoasă fată din sat, cu care, între noi fie zis, cuvînt legănat n-a avut nici el, nici părinţii lui.

Dar să vedem noi de lelea Ana şi de Măriuca ei. Cu falā-şi bătea lelea Ana pieptul şi gura: „Am despărţit pe Măriuca de satana, să vă arăt, ce bărbat o să-i capăt eu, că la bine cine n-ar trage? Dar Măriuca tăcea şi plîngea de multe ori, cînd vedea numai peste drum de la ei pe Vasilică ei deodată cu Florica lui Siminoc, cu nevasta lui de-acum, că trăiesc bine ca doi porumbi, şi mult se căia, că a ascultat de mă-sa; apoi iar se întărea în fire şi zicea:

Supărată-s, nu mă las,
Să fac voie la pizmaş.

Apoi se găta frumos şi mergea la joc, ca fetele cele mari.

În vremea aceea soseşte din cătane Pavelu diacului, care cătănise opt ani de-a rîndul, fusese ceva mai mare peste cei mai mici. Pe Pavel îl luaseră cătană din şcoală, iar acum veni în haine cătăneşti cu trei stele la grumazi; oameni-i ziceau „domnul filer”. Peste cîteva zile dezbrăcă hainele cele cu stele şi îmbrăcă hainele dieceşti: cioareci cu şinoare, cămaşă cu creţe, pălărie mică, pieptar de postav vînăt şi o zeghe de pănură sură, dar croită pe domnie, cu bumbi şi cu şiroaie vinete. Îi sta bine lui Pavel, păşea ca pe strună, ştia multe că doar învăţase şi prin şcoale şi în cătane. Iar dumineca cînta în strană lîngă tată-so. El

veni, de venit, acasă că p-acolo prin cătane îşi împuţise brînza, dar acasă, ce să facă? Tată-so mai avea o droaie de copii, mari şi mici iar moşie numai o fărâmătură mică, că doară dreaptă-i zicala:

Că diacu săracu
Cînd aude clopotu
Ţipă coasa-n buruiene
Şi aleargă la pomene.

Apoi îmblînd la pomene, nu se prea măresc moşiile, ba şi din ce-s mici se mai micesc. Aşa stînd lucrul, mulţi pureci nu putea face Pavel pe la tatăl său, ci trebuia să se gîndească:

Din’ce foc o să trăiască,
Dar din greu să nu muncească?

Cunoştea el pe lelea Ana şi pe Măriuca ei; ştia că lelea Ana are moşie frumoasă; auzise el că Măriuca-i despărţită de feciorul Ferecatului, deci îşi gîndi: acolo n-ar fi rău de mine, că, şi de are lelea Ana o gură ca o meliţă, dar eu am fost filer, nu ea!

Deci începu a se da la joc cu frumosul pe lîngă Măriuca, o juca, o strîngea, îi chiua cîte-n lună şi-n stele şi din ceea-n ceea Măriuca uită supărarea după feciorul Ferecatului, iar lelea Ana era făloasă, că cel mai învăţat fecior din sat îi joacă fata-n tot jocul şi vine serile la ei în poveşti.

Din ceea-n ceea, Pavel peţi pe Măriuca şi o luă şi se mută la ea acasă.

Acum lelea Ana era şi mai făloasă, toată se zdrobi spunînd cumetrelor: „Noa, nu era mai bine de venit feciorul Ferecatului să şază la noi, pînă era ograda plină de vite? Iată, toate le-am prăpădit cu despărţirea, şi tot mi-am căpătat ginere pe fruntea feciorilor.”

Fiu-so Nicolae numai rar abătea pe la ea, şi atunci nu şedea mult, că Pavel filerul le băgase gărgăuni în cap, că de aceea abate Nicolae pe la ei că să-i facă parte din moşie, dar nu i se cade că moşia a fost numai a lelii Anii şi deci se cade să o lase toată fetii că aşa zic legile ţării: ce-i al tatălui să fie al feciorilor şi ce-i al mamei să fie al fetelor. Şi lelea Ana, făloasă, îşi bătu pieptul că moşia va fi a aceluia, a cui va vrea ea, că zestrea a ei

a fost.

Văzînd Pavel cum stau lucrurile, se luă cu binişorul pe lîngă babă, îi aducea vinars şi îl îndulcea cu zahăr, iar lelea Ana bea pînă se făcea curcă şi striga în gura mare, că ginere ca al ei nu mai este altul pe podul pămîntului. În nebunia ei cea mare se duse cu Măriuca şi cu ginere-so la oraş şi făcu cărţi după cum o povăţui el, că ea a vîndut lui Pavel, ginerelui ei toată moşia şi casa pe bani buni, cum a adus el din cătane.

Lucrul acesta îl făcu, ca să nu ştie nimeni din sat, să nu se nădească Niculae şi să-şi ceară parte. Intabulată fiind toată moşia pe Pavel, îi era uşor să trăiască bine, că merse la bănci şi împrumută sută după sută, pînă ce se sui vreo 800 de florini datoria pe moşie. În casă era pace şi voie bună. Băutură şi carne aducea Pavel din gros. Ele ca muieri nepricepute, nu ştia de unde are el atîţia bani. Cîteodată zicea Măriuca către mă-sa:

— Mamă, oare de unde are Pavel atîţia bani, de tot mereu aduce băutură şi carne? Iar baba-i răspundea: Proastă eşti tu, doar bani fac cărturarii, apoi doar Pavel e cărturar, vezi că face un seminţău, capătă 2-3 piţule, face contrătuş, capătă 2-3 piţule, apoi vezi că tot dus prin sate, şi cînd vine, nu vine cu mîna goală.

Aşa trecură vreo cinci ani. La lucrul cîmpului nu-l vedea nime, moşia toată o da în parte, vite nu ţinea mai mult de cîteva gălicioare şi un porc de Crăciun; o vacă cu lapte îşi cumpără însă, de care grija Măriuca şi cea babă. Şi toate mergeau bine. El se scula dimineaţa, mînca, îşi aprindea ţigara şi hai în sat, de unde nu venea de altă dată pînă-n seară, petrecea prin crîşmă cu cei cîţiva jidani ce erau în sat, şi juca cu ei în cărţi. Dar casa lui nu ducea lipsă, că erau bani la bancă.

Odată vine Pavel acasă cu o tăbliţă de tinichea cu slove de aur şi o bate pe stîlpul porţei.

— Ce-i asta Pavele? întrebă muierile.

— Ce-i asta? răspunse el – asta-i lucru mare; uitaţi-vă, mi-a venit chiar de la împărăţie tăbliţa asta, să o bat pe stîlp ca tot omul să ştie, că am slujit pe împăratul cu credinţă, şi de s-ar întîmpla ca cineva să dea foc la casă, împărăţia îmi plăteşte pentru ea o mie de florini.

Muierile clătinau din cap; săraca învăţătură, bună-i ea! Ele crezură minciuna lui Pavel. Dar adevărul era altul. El adică mai ceruse două sute de florini împrumut de la bancă, dar de acolo i-

au răspuns aşa: 800 ţi-am dat, dar casa nu ţi-e asigurată împotriva focului; asigureaz-o şi-ţi mai dăm 200, dar apoi nu mai mult. Şi-şi asigură Pavel casa într-o mie de florini şi puse tăbliţa pe stîlpul casei.

Era prin postul Crăciunului, chiar la Sfîntul Niculae. Un frig de crăpau şi lemnele. Chiar atunci era mare bucurie în casa lui Niculae a lelii Ana, că-i făcuse nevasta un copil şi voia să-l boteze în ziua Sfîntului Niculae, să-i pună nume ca lui tată-so. La botezul micului Niculiţă, se duse şi lelea Ana şi Pavel şi Mariuca cu tus-trei copiii, ce-i aveau; puse Pavel pe cei doi mai mărişori pe o săniuţă şi baba-i trase, iar pe cel mai mic îl duse Măriuca-n braţe, Pavel mergea ca un haiduc, cu ţigara-n gură şi cu băţigaşul în mînă, înapoia lor.

Ospăţul botezului ţinu mult; iarna zilele sînt ceas de scurte, deci de pe la ojină se aprinse lumînările. Preotul merse colea pe-nserate acasă, petrecut de Pavel, care spuse celorlalţi meseni, că îndată vine, numai petrece pe părintele. Nime nu-şi bănuia nici un rău, toţi erau cu voie bună. Dar e lung drumul, din capul din jos al satului, de lîngă moară, unde era casa lui Niculae, pînă în mijlocul satului la casa parohială. Pavel însă petrecu pe părintele omeneşte, povestindu-i din cătănie lucruri de care numai opşitarii ştiu povesti. Cînd fu la poarta părintelui, dete noapte bună şi se întoarse, dar, după cum zise către părintele, m-oi abate p-acasă să văd ce-mi fac vituţele.

S-abătu p-acasă. Casa lor era pe uliţa din dos, deci de la părintele apucă calea aceea. Casa Ferecatului era numai peste drum de a lor. Se uită bine dacă este ori ba lumină la Ferecatul, şi văzînd că nu-i, se mai uită pe drum în sus şi în jos, dar nu văzu pe nimeni, nici că putea vedea fiind o bură din cer pînă-n pămînt, încît la 5 paşi nu vedea omul.

Apoi se duse şi intră în casă, luă repede în braţe ce-i era mai de-a îndemînă: perini şi haine de pat, şi le duse chiar în fundul grădinei în omăt. Înturnînd pe la grajd, dezlegă vaca şi viţelul şi lăsă uşa deschisă, apoi mai intră odată în casă, deschise o ladă şi iar luă din ea în braţe şi duse în omăt, în fundul grădinei. Şi veni şi a treia oară. Atunci aprinse lumînarea şi mai scociorî prin ladă şi prin casă după cîte ceva şi iar o stinse şi dă raită în fundul grădinei cu ce avea în braţe. Apoi merse în dosul casei, puse în straşina cea de paie cu toc de lemnuşe, şi lîngă el o bucată de iască aprinsă; în tus-patru cornurile casei făcu aşa, şi

nimeni nu-l opri, cu toate că cineva îl vedea, şi acel cineva era Vasilică Ferecatului, care întrebase pe popa, că ce pajură de aur a căpătat Pavel fileru, de-i la el pe stîlpu porţii. Şi după ce preotul îi spuse, Ferecatul numaidecît îi ghici gîndul, că adică vrea să-şi aprindă casa cea veche de bîrne şi acoperită cu paie, apoi banca să i-o plătească şi cu banii să trăiască zile albe, iar casa să i-o facă oamenii de milă şi pomană.

În ziua de Sfîntul Niculae, după ce petrecuse Pavel pe preotul, se duse şi se uitasă la Ferecatul la fereastră şi nevăzînd lumină, credea că aceia dorm, dar nu dormeau, ci şedeau în poveşti pe-ntuneric, ca omul cînd n-are ceva lucru mare şi desfăceau cucuruz pentru porcii cei din coteţ. Cînd se uită Pavel pe fereastră, Ferecatul chiar se ridicase de lîngă cotarca cu cucuruz şi merse să bea apă. Cofa cu apă era sub fereastră, deci aruncîndu-şi ochii fără voie zări pe Pavel stînd în mijlocul drumului spre casa lui, care era în mijlocul unei grădini foarte mari.

— Să ieşi, măi Vasilică, pîn-afară, dar ia-ţi cojocul, şi furca cea de fier, stăi tu la noi în dosul porţii, dar vei vedea ce face domnul filer (cum îi ziceau oamenii-n glumă) să nu păţim azi o nepăţită.

Vasilică numaidecît se nădăi, îşi îmbrăcă cojocul şi căciula, apoi de după uşă îşi luă furca cea de fier şi merse la pîndă. Prin poartă nu putea vedea pîn-acolo, că bura era deasă, de puteai tăia cu briceagul în ea, şi casa lelii Ana era departe de drum. Deci Vasilică se luă şi trecu drumul încet şi pe foaie, ca şarpele, pînă era la poarta lui Pavel. Nici de-acolo nu văzu nimic, dar nu merse mai aproape şi stătu aci locului cu ochii ţintiţi la ferestrele casei lui Pavel. Cînd Pavel a aprins o leacă de lumină, de-a mai scociorît prin ladă, a văzut Vasilică limpede, dar n-a zis nimic. Văzut-a el şi cînd a pus ceva în cornurile casei, dar iar n-a zis nimic. Ca fulgerul de iute i-a trăsnit prin minte, că în adevăr, Pavel vrea să dea foc casei, dar tot atîta de iute văzu şi aceea, că în primejdie nu e nici un vecin, fiind casele foarte departe unele de altele şi omătul mare. Deci îşi gîndi: Hai, drace! hai! Şi-i dete pace.

Dar cînd să iasă Pavel afară din ogradă şi să meargă la cumnatu-so atunci Vasilică îl opreşte-n loc, ţinîndu-i furca oblu înaintea ochilor:

— Stai, că te împung, ce-ai făcut? Du-te şi ia focul, ori te

împung ca pe un şarpe!

Vorbele aceste le zise Vasilică atît de tare, cît răsună uliţa de gura lui. Ferecatul într-o săritură fu afară, cu furca de fier în mînă şi el, strigînd la ceilalţi vecini. Pavel sta între furcile de fier înmărmurit. Cercă să fugă, furca lui Vasilică îl răni la pulpa din jos a piciorului, de căzu jos.

Într-aceea mai sosiră cîţiva vecini: bărbaţi, muieri, copii, să vază ce e! Vasilică-i striga într-una:

— Du-te şi scoate focul de unde l-ai pus, că de prinde casa a arde, acolo te arunc ca p-un snop.

Dar atunci cîţi erau de faţă, toţi cu un glas strigară: „Tulvai, foc!” şi-şi aţintiră ochii spre casa lelii Ane care luase foc din patru părţi deodată. Pe o clipită îşi pierduse toţi cumpătul, ca oameni care nu văzuseră aşa o întîmplare, că pîn-atunci nu fusese chiar nici un foc acolo, din 1848 cînd aprinseseră ungurii satul.

Stătură încremeniţi o minută. Pavel dă repede să se ridice, cînd zăreşte focul, dar cade jos, piciorul îi sîngera rău. Atunci Ferecatul strigă:

— Muieri, legaţi careva piciorul lui Pavel, tu Vasilică mergi de slobozi vitele din grajd să nu ardă acolo, de a lua şi grajdul foc. Voi staţi şi aruncaţi omăt, de s-a stinge bine, de nu, să nu sară barem focul în vecini!

Toţi făcură aşa. Unii alergară la biserică să tragă clopotele într-o dungă alţii cereau în tot chipul să stîngă focul, dar nu era chip, că din patru locuri luase casa deodată foc şi acoperişul era de paie vechi, iar păreţii de bîrne mîncate de cari, şi ardeau pîrîind. Noroc că nu se aprinseră şi alte case, mulţumită împrejurării, că era casa chiar în mijlocul grădinei, depărtată de garduri, şi omătul era mare.

Cînd ajunse lelea Ana acasă, frîngîndu-şi mînile şi Măriuca bocindu-se, nu mai era chip să se apropie cineva de casă, că era ca un cărbune înflăcărat.

Pe Pavel l-a dus atunci numaidecît primarul la casa satului, unde l-a dat în paza străjilor şi a făcut arătare la judecătorie.

Dimineaţa veniră în sat trei căruţe cu demni, unii de la judecătorie, alţii de la banca cea de asigurare şi alţii de la banca cea cu banii. Au luat protocoale, au dus pe Pavel cu ei, şi de atunci nu l-a mai văzut nime în sat; banca de asigurare l-a pîrît, căci a vrut să-i înşele, şi l-au judecat la închisoare grea pe trei

ani de zile. Banca cu bani, scoase demni de la judecătorie la faţa locului şi vîndură grădina şi moşia pentru 1000 fl., ce împrumutase Pavel. Grădina o cumpără Ferecatul, că era numai peste drum de la casa lui, iar moşia o cumpără Niculae, feciorul lelii Ane. Lelea Ana îşi frîngea mînile şi striga în gura mare: Tudumănesc, că-s a mele, nu le vindeţi! Dar judecătorii îi arătară scris negru pe alb, că ea le-a vîndut lui Pavel, iar el le-a zălogit la bancă.

Acum ce era să facă lelea Ana cu Măriuca ei, draga mamii?

S-au tras la Niculae, care le primi cu bunătate, cu toate că din averea părintească nu căpătase nimic, şi nu le imputa în veci vreo vorbă, nici el, nici muierea lui. Dar lelea Ana tot poamă bună rămase; dacă nu putea striga ca odată: „Tot e al meu ce-i aci”, nu se putea răbda totuşi să nu zică: „Hei, săraca lume, cînd eram io-n vremea mea, altcum purtam găzduşagul, nu ca voi!” Atunci Niculae îi zicea amărît, dar cu blîndeţe: „S-a văzut, mamă, nu te lăuda, că ştie satul tot”.

Oamenii din sat cînd dau în vorbă de întîmplarea aceasta, zic cu toţi unul ca altul: „Bună poamă-i lelea Ana! Pe bietul George l-a băgat în groapă cu gura ei, pe fecioru-so cu noru-sa i-a duduit din casă cu gura ei cea bună; fata şi-a despărţit-o de omul cel de omenie, cu gura ei; moşia a păpat-o cu mintea ei cea mare, şi acum şede la Niculae, care mai anţărţ nu era bun de nimica.”

Apoi spre încheiere mai zic oamenii aşa: Vai de loc, cînd e muierea mai mare-n casă! Iar bătrînii satului zic aşa: Minte de muiere, şi pace!

Din vol. *Novele,* Bucureşti, 1901.

PETREA IOVULUI

Rar mai poţi vedea azi un fecior aşa de frumos cum era în vremea lui Petrea Iovului din Nucet.

Apoi jucăuş şi horitor cît gîndeai că numai a juca şi a hori a învăţat de cînd îi. Mai ştia zice şi în fluier de muia inima fetelor, chiar de piatră să fi fost. Un fecior cu aceste însuşiri nu prea poate înturna curînd, după ce iese o dată de acasă, că ici îl întîlneşte o fată: „Unde meri, mă? Unde ţi-e fluierul? Jucăm sîmbătă seara?” Dincolo întîlneşte o nevastă: „Mă, dă pace fetei să meargă, că se grăbeşte”. Mai încolo se întîlneşte cu un bărbat: „Cînd intri la număruş, mă? Ştiu că ţi-a dat maiorul o ţigară, cînd te-a vedea sub măsură!” Dincolo întîlneşte pe altcineva, care iar trebuie să zică ceva.

Mai pe scurt, un fecior frumos de toţi e întrebat, toţi îşi prind vorbă cu el, toţi îl opresc în cale, de, vrînd-nevrînd, întîrzie, pe unde merge! De unde a venit şi zicala:

Om frumos şi vită grasă
Anevoie-ajung acasă;
Omul frumos se deoache,
Vita grasă se potoape.

Aşa se întîmpla şi cu Petrea Iovului, care mai cu drept cuvînt ar fi trebuit să se zică: Petrea al Iovulesei, că Iovu, tată-so, era mort colo departe pe cîmpurile Italiei.

Sub o tufă de frăgar
Lîngă domnul ghinărar.

a picat lovit de un glonţ, cînd era Petrea de un an şi jumătate. Deci, Petrea nu cunoscuse pe tată-so; atîta îi spuneau oamenii, de cînd s-a apucat de-i mare şi el, căci chiar aşa era şi tată-so cînd l-au dus cătană. Dar să nu ne uităm vorba, aşa se întîmpla şi cu Petrea al Iovului; cînd ieşea din casă, rar înturna curînd oricît îi zicea mă-sa: „Nu şedea mult, dragul mamei”. Dar el nu era vinovat, că de mergea la fîntînă după apă, gîndeai că-i făcătură, tocmai atunci mîna şi fătoaia pe Măriuca ei, Todosia pe Ana ei, Todora pe Floarea ei; tocmai atunci trebuia să mai vină, vezi bine, cu graba şi cîteva neveste şi vrun bărbat şi cîţi şi mai

cîţi ca la fîntînă.

Una-l întreba: „Te-o prins setea, Petre?”. Alta: „Te-ai şi sculat, Petre?”. Alta: „Stai, Petre, că ţi-oi scoate eu apă, că eşti slăbuţ, sărace, îi cădea cu cîrligul”. Şi el la toate trebuia să le răspundă, şi le răspundea şi le mai întreba şi el una-alta: „Dar tu ce-ai visat azi-noapte?” „Ai grijă, de-ai visat cu cai, îţi vin peţitorii; de te-ai visat zburînd, îi zbura de acasă, te miri ce mut te-a duce”. Toţi rîdeau, că ce vreţi, erau tineri, nu le intrase încă apa rece pe urechi.

Nu-i vorbă, mă-sa-l certa, ca mamele: „Iar ai stat mult ţi s-a răcit mîncarea. Oare cînd te-i învăţa şi tu o dată să vii mai curînd, cînd te trimit undeva?”

Era Petrea Iovului ca de 18-19 ani, cînd s-a apucat fecioriţă Măriuca fătului. Şi era ca o joardă de frasin Măriuca subţire şi înaltă şi tînără că nu era mai mult ca de 14 mult 15. El încă era cam ca şi ea; înalt subţirel şi totuşi spătos şi bine clădit. Apoi amîndoi erau albeneţi, amîndoi cu părul creţ şi ochii vineţi, amîndoi ai fi jurat că-şi sînt fraţi. Nu mă prinde dar mirare de ce Măriuca juca mai bucuroasă cu Petrea decît cu oricare flăcău de gazdă, şi de ce Petrea juca mai bucuros cu Măriuca, care numai atunci se apuca fecioriţă, decît cu fetele cele mari de vîrsta lui.

Îţi era mai mare dragul cînd îi vedeai jucînd p-amîndoi; el iuind:

Lelişoară gura ta,
Pentr-un husoş nu o-aş da,
Pentr-un husoş, pentru doi,
Pentr-un plug cu 6 boi.

Apoi:

Lelişoară de la vamă,
Taie-un pui şi ne fa zamă,
Că de-i veni tu la noi
Pentru unul ţi-oi da doi.

Ea rîdea şi se uita-n gura acea mîndră, din care ieşeau glumele şi iuiturile, de gîndeai că să o soarbă. Dar de multe ori se cam uita lung Măriuca la el, lung şi jalnic şi gînditoare. Cine ar fi fost atunci cu băgare de seamă la ea, ar fi ghicit ce

socoate. Vorbeau muierile-n sat, ca ele, mai de una, mai de alta, iar cînd venea vorba de Petrea Iovului toate aveau numai un cuvînt pe buze: Ar fi bună păreche Petrea Iovului cu Măriuca fătului, că amîndoi îs frumoşi şi harnici şi de omenie, dar una ca asta nu se poate, că oricum fătul e fruntaş în sat, iar Iovuleasa nu are decît cocioaba de casă şi poate două găini şi o mîţă. Apoi numai din drag nu se poate trăi, iar fătul, bine că-i om cu stare bună, dar mai are copii, nu poate da numai la Măriuca, tot ce are. Afară de aceea şi era cam prea tînăr, Petrea pentru Măriuca, că numai de era cu 4 ani mai mare ca ea şi ei începură a-i veni peţitori, iar el nu ieşise încă de la cătane. E drept că de cătane scăpa el cu reclamaţii că să ţină pe mă-sa, dar cînd merse a peţi la fătul, acela îi spuse oarzin:

— Dragul badii Petre, eu nu zic că nu ţi-aş da pe Măriuca, dar vezi tu, să-ţi spun drept: tu ai numai căsuţa şi aceea slabă, iar eu mult tare nu pot da cu Măriuca, că mai am copii; fără, uite dragul badii, nu te grăbi cu însuratul, vezi mai întîi de-ţi înseamnă cîte ceva; doi-trei ani mai poţi holtei şi Măriuca feti; pune-te şi-ţi adună cîte ceva, vezi tu cum merg mulţi feciori în ţară şi vin plini de bani, doar de-i avea noroc să vii şi tu cu ceva prindere de bani.

„Bine zice badea, cugeta Petrea, numai de nu l-ar pune păcatele să mărite pe Măriuca pînă vin eu, c-atunci zău, nu ştiu ce aş face.”

Cu mare greu spuse Petrea mamei sale înţelegerea făcută cu fătul, iar ea, ca muiere păţită, îi spuse aşa:

— Fătul meu, mai sînt în lume fete, nu numai Măriuca fătului, rămîi tu locului şi te însoară după lege, că, drept că bogăţie nu avem, dar avem căsuţa noastră, din care nimeni nu ne poate sminti, apoi eşti sănătos, şi lucrător bun, îi lua pămînt în parte de la cei ce au prea mult şi-i trăi cum ţi-a rîndui Dumnezeu, dar nu lua tu lumea-n cap. Cum am trăit pîn-acum, fără bogăţie şi fără lipsuri şi de aci încolo vom trăi.

— Ba, mamă, eu merg în ţară, mă fac pleuar şi drotar şi în 2-3 ani adun bani, pînă atunci nu mai vin acasă. Dar dacă aflu pe Măriuca măritată, zău, nu ştiu ce fac atunci.

Şi, într-adevăr, Petrea se gătă de cale, plecă cu cîţiva oameni care ştiu rîndul prin ţară şi se puse slugă la unul ce lucra cu tinichea şi-i purta marfa strigînd: „Haideţi la marfă bună, oameni buni”.

Şi într-o jumătate de an învăţă şi el a lucra cu tinichea şi-şi făcu scule şi prinse a lucra şi aduna para lîngă para, ban lîngă ban, gologan lîngă gologan pînă făcea din ei pol, iar polii nu-i schimba ci-i lega cu şepte aţe şi-i punea în fundul şerparului. P-atunci meşteşugul cu tinichea era tare bine plătit, tinicheaua era ieftină, iar vasele gata aveau preţ bun şi erau foarte căutate, astfel că toţi cei ce lucrau această măiestrie, de erau păstrători, puteau aduna pe an şi pîn'la o sută de poli. Azi nu e nici marfa aşa bine plătită şi tinicheaua s-a mai scumpit şi maiştrii s-au mai înmulţit şi totuşi adună care-i harnic şi păstrător, 50-60 poli pe an, pe lîngă că-şi plătesc în ţară odaia unde lucră şi dorm, pe lîngă că trăiesc şi-şi plătesc cîte unul ori mai mulţi servitori să-i poarte marfa prin oraşe şi prin sate.

Astfel Petrea îşi puse toată nădejdea în vorbele fătului şi în Măriuca lui şi cu hărnicie rară lucră zi şi noapte şi-şi agonisi în doi ani şi jumătate 160 de poli şi voi a merge acasă să se însoare cu Măriuca. Dar n-a fost să fie aşa. Cînd se gătea de cale, nimeresc la el cîţiva cunoscuţi şi prieteni de-ai lui şi-i spun că Măriuca de bună seamă s-a măritat după un fecior bogat din satul lor. Auzind el vestea aceasta aruncă sculele jos şi zise prietenilor:

— Aci aveţi sculele mele, mai am aci şi cîteva vase nevîndute, fie ale voastre. Sănătate bună!

Cu aceste vorbe s-a despărţit de prietenii lui şi a apucat prin oraş gînditor. Cînd fu pe dinaintea poştei se gîndi o leacă apoi intră în poştă, unde puse 100 de poli şi-i trimise mamei sale cu asemnaţiune telegrafică, în care însemnă numai atîta:

„Sînt sănătos. Măritată-i Măriuca? Şi dumneata cum te afli?"

A doua zi primi de la mă-sa răspuns telegrafic: „Banii i-am primit. Sînt sănătoasă şi te doresc să vii acasă. Măriuca-i măritată!" Primind el veste chiar de la mă-sa, era pe deplin încredinţat că Măriuca dară-i măritată. Deci îşi zice: „De ce oare să mai merg eu acasă! La ce să strîng? Mama poate trăi cu banii ce i-am trimis vreo 4-5 ani, şi fără mine. Deci stau aci, dar oare ce să încep?"

Uneltele şi tinicheaua deocamdată nu-mi fac nici o plăcere. Mă bag la oaste, acolo sînt feciori, care şi-au lăsat drăguţele acasă, ca şi mine; mulţi, cînd s-or întoarce, poate le-or afla măritate, cum s-a măritat şi Măriuca. Numai la oaste-i de mine! Acolo-s tot feciori de pînza mea.

Aceasta fu chiar cînd se găta armata română să treacă Dunărea. Atît de voios n-a fost doară niciodată ca atunci, cînd le spuse sergentul: „Feciori, mergem să arătăm lumii ce ştim şi ce putem!” Era în glidă, dar de bucurie uită totul, îşi aruncă căciula ca o minge în sus şi iar o prinse, strigînd din răsputeri: „hura”! Şi ceilalţi feciori strigară asemenea, de se umplu văzduhul de glasul lor.

Şi trecură Dunărea şi intrară în foc şi Petrea nu se lăsă mai jos decît fîrtaţii lui, care ziceau adesea despre el: „Al dracului e ungureanul mă, că nu mai ştie de oboseală. Uite la el, parcă cu puşca-n mînă l-a făcut mă-sa; fir-ar al dracului să fie!” Cînd auzea Petrea vorbele lor, le răspundea rîzînd: „Ei, bre! ce vreţi? Nu cumva eu singur să vă fac ruşine? Decît să vă fac ruşine, mai bine mă pun şi vă zic în trişcă să se mire şi Hosman Paşa ăla de zicala mea”. Şi trăgea trişca din traistă şi o punea la buze şi scotea nişte trile din ea de toţi rîdeau. Apoi o punea repede în traistă şi zicea: „Hei, ortaci! Turcii nu zic în fluieră, hai să facem şi noi ca ei!”

Bătaia se gătase. Armatele se reîntorseseră, cele biruitoare voioase, iar cele învinse cu buzele dăbălate. Mulţi morţi şi răniţi rămaseră şi din biruitori şi din biruiţi. Între cei răniţi se afla şi Petrea Iovului de la noi; primise o plesură la pulpa din jos a piciorului stîng şi i se umflase piciorul de era cît o cofă şi nu şi-l putea pune în pămînt. Îl duseră dară pe car pînă în Bucureşti unde-l aşezară într-un spital. Acolo, ca toţi răniţii din bătaie, era îngrijit cît se poate de bine. Surori de caritate de la „Crucea Roşie” grijau zi şi noapte de răniţi. Regele şi regina încă-i căutau şi-i mîngîiau cu vorbe părinteşti.

Petrea suferea de dureri mari. Pulpa piciorului prinsese a vineţi, avea friguri de durere. Medicii stăteau pe gînduri ce să facă cu el, că se temeau să nu-i cadă tot piciorul în aprindere şi în urmă să moară. El nu le putea spune dacă glonţul e scos din rană sau ba, căci puşcătura o căpătase cînd era chiar în vîrful zidului la Plevna, atunci a simţit numai că-l arde ceva la pulpă, dar numai a doua zi i se umflă piciorul.

După aceste vorbe ale lui Petrea hotărîră doftorii să-i spintece pulpa piciorului să caute glonţul, deci îl întrebară dacă va putea răbda treaz acea durere sau să-l adoarmă?

— Cînd am primit glonţul încă nu dormeam, de ce să dorm acum, cînd vreţi să-l căutaţi? Şi rîzînd din faţă dar crîşnind din

dinţi de durere, întinse piciorul la doftori şi zise:

— Pe acest sănătos nu vi-l dau, că-i dreptul şi eu numai cu dreptul ştiu face ponturi la joc!

Şi neadormit şi neţinut răbdă pînă doftorii îi spintecară pulpa piciorului şi aflară glonţul şi-l scoaseră, apoi spălară rana cu ce ştiau ei, îi legară piciorul şi-i spuseră că peste 14 zile e nădejde să fie în stare a umbla cum e data. Cînd gătară doctorii lucrul lor, el era tot apă cum asudase de durere, dar îndată ce se depărtară începu la glume cu ortacii şi cu cei ce vizitau pe răniţi:

— Văzut-aţi ce cuţit bun au dumnealor? Trebuie că-i fier bun în el. Cum aş vrea să ştiu de unde l-au cumpărat, să-mi iau şi eu unul, că oricum, dar unealta bună prinde bine la om.

— Mai bine zi-ne o leacă în fluier, să ne treacă de urît, zise un ortac cu o mînă rănită şi legată la grumazi.

— Zic, frate, dar mă tem că tu nu-i putea pocni în degete cu amîndouă mîinile.

— Nici tu nu poţi face ponturi cu amîndouă picioarele, răspunse cel cu mîna legată!

Astfel ei îşi petrecură în rîsuri şi glume ca să mai uite durerile, ce le făcuseră blestemaţii de plumbi turceşti. Dar ranele dor rău, fie omul cît de voinic, le simte pînă-n rărunchi. Dar ranele făcute de plumbi fie ele cît de mari, sînt nimica pe lîngă ranele ce le face o dragoste nefericită.

Petrea Iovului zicea în fluier şi făcea el şi glume, din cea gură, dar cînd îşi aducea aminte de Măriuca fătului, atunci lăsa fluierul de o parte şi înceta şi glumele. Ceilalţi ortaci din spital credeau că de durerea piciorului nu-i mai scapă să facă glume, dar ei nu ştiau că el are la inimă o rană mai adîncă decît la picior, nu pricepeau cîntarea lui cea jalnică, ce o cînta în toată ziua şi de cîte zece ori:

Nu-i doftor leacuri să-mi deaie
Boala din trup să mi-o iaie,
Cîţi preoţi blagosloviţi,
Ba şi călugări cinstiţi,
Toţi să vie să-mi citească
Nu pot să mă mîntuiască;
Cîte muieri vrăjitoare
Şi babe descîntătoare.
Toate vie şi-mi descînte,

Tot n-oi fi ca mai-nainte;
Vie moartea să mă spaie,
Că m-aduce la văpaie,
Dragostea de loc nu-mi iasă
Din inimă şi din oasă!

— Ce frumos mai ştie cînta ungureanul! ziceau fîrtaţii lui de suferinţă.

— Ştie carte! zicea un caporal din ţară, ce-şi avea şi el un picior presălit şi-şi avea patul chiar lîngă al lui Petrea Iovului.

— Ba, că frumos cîntă, de bună seamă, ori ştie carte, ori ba, răspundea un curcan legat la cap.

— D-apoi ştiu că n-oi cînta ca curcanii, răspundea Petrea, făcîndu-se a nu mai fi supărat, iar ortacii hohoteau de rîs.

Pe bolnavi îi vizita medicul tot din 2 în 2 ceasuri, iar după ce mergea medicul, veneau surorile de caritate, muieri din case alese, doamne şi domnişoare şi grijeau de răniţi, le dau medicina după prescrierile medicilor, legau ranele, îi mîngîiau cu vorbe blînde şi le mai duceau şi de mîncare.

La patul lui Petrea venea de regulă o doamnă înaltă, tînără, oacheşă, cu o servitoare după ea. Îi dezlega rana, se uita la ea, o lega cu legături proaspete, îi da prăjituri şi tot mereu îl îmbărbăta glumind:

Nu te teme ardelene,
Că nu-i muri fără vreme!

Iar el îi răspundea smerit, dar totuşi în felul lui destul de hotărît:

— Nu mă tem, domnişoară, de moarte, dintr-o rană de la picior nu moare omul. Nici rane mai mari nu omoară pe om!

— Hei, hei, domnişoară! Gloanţele turcilor sînt lapte cu păsat pe lîngă alte gloanţe!

Într-o zi veni domnitorul Carol de vizită pe răniţi. Era însoţit de doamna Elisaveta şi de mai mulţi domni şi doamne. Merse de la pat la pat, întrebă pe fiecare unde-i rănit? mai simte dureri mari? nu se simte mai uşor? n-are vreo dorinţă? nu-i lipseşte ceva? Pe toţi îi mîngîia, de toţi se interesa şi toţi se simţeau uşuraţi cînd vedeau că bunii suverani se interesează de ei şi de soarta lor. De-abia aştepta fiecare să-i vină rîndul să poată vorbi

cu domnitorul, parcă le părea bine că-s răniţi ca să se poată lăuda acasă că au vorbit cu domnitorul. La patul lui Petrea încă întrebă:

— Pe dumneata cum te cheamă?

— Petrea Vultur, Măria-ta!

— De unde eşti dumneata?

— Din Ardeal, Măria-ta!

— D-apoi cum, dumneata din Ardeal ai ajuns în oastea noastră? De bună seamă te-au prins din greşală?

— Am intrat de bunăvoie, Măria-ta; de-s din Ardeal şi eu îs român, lucram în faţă la tinichea, cînd se gătea Măria-sa să-şi treacă trupele Dunărea şi atîta am umblat pînă m-au primit şi pe mine la Roşiori.

— Unde eşti rănit?

— La pulpa piciorului stîng, Măria-ta.

— E grea rana, doare rău?

— Nu, Măria-ta, peste cîteva zile-s cu piciorul sănătos.

— Şi atunci ce-i face?

— Ce-o vrea Dumnezeu şi Măria-ta!

— Bravo, Petre Vultur, ştii carte?

— Aşa mai puţină româneşte.

— Să trăieşti, sergent Vultur!

Pînă vorbea domnitorul cu Petrea Vultur, doamna Elisabeta şi ceilalţi domni şi doamne tăceau şi ascultau, dar cînd zise Domnitorul „Bravo, sergent Vultur”, atunci şi ei strigară: „Bravo!” Petrea Vultur mulţămi şi el, strigînd: „Să trăieşti, Măria-ta!” Atunci un domn bătrîn, ce era îndărătul domnitorului şopti: „El e de bună seamă!”

— Şi unde erau cînd ai căpătat rana? întrebă Domnitorul.

— Pe zidul de la Plevna, Măria-ta, puşcase dinaintea mea pe un ofiţer şi cînd vrea să cadă eu l-am sprijinit în braţe, că de cădea cu capu-n jos de acolo, nu mai era om în veci; cînd dam să-l dau camarzilor mai de pe scări, atunci un glonţ turcesc îmi ardea pulpa piciorului, dar atîta putere am avut să nu scap pe ofiţerul puşcat din braţe şi să-l dau celor de pe scări, care apoi l-au dus la adăpost.

— Şi dumneata nu te-ai coborît de pe zid?

— Ba coborît, dar nu afară, ci în Plevna înlăuntru dimpreună cu ceilalţi ortaci ce ne mai puteam trage cît de cît.

— Şi apoi acolo te-au apucat durerile?

— Numai a doua zi am văzut că piciorul mi se umflă şi nu-l mai puteam purta.

— Şi cunoşteai dumneata pe ofiţerul pe care l-ai sprojinit?

— Acum nu cred, dar de am fi la Plevna, nu zic ba.

— Bravo, sergent Vultur!

După ce se depărtă domnitorul de acolo, toţi vorbeau numai de cele auzite din gura lui. Fiecare îşi aducea aminte de vorbele ce i le spusese domnitorul, toţi erau nespus de veseli pe lîngă toate durerile ce le aveau, unul singur era ca şi mai înainte, nici prea vesel nici prea supărat; şi acel unul era sergentul Petrea Vultur. El, îndată ce toţi domnii cei mulţi ieşiră, începu a cînta:

Nu-i doftor leacuri să-mi deaie
Boala din trup să mi-o ieaie.

Dac numai atîta putu cînta că în acel moment intră în spital o doamnă tînără oacheşă şi cu un căpitan bătrîn şi înaintară aţă spre patul lui Petrea Vultur. Doamna era ceea ce venea regulat de-i lega rănile, iar căpitanul era tatăl ei. După ce se apropiară de pat, bătrînul căpitan îi întinse mîna zicîndu-i:

— Îţi mulţumesc, sergent Vultur; de nu erai dumneata de-a îndemîna pe zidul cel afurisit, eu eram azi mort!

— Să trăiţi, domnule căpitan, numai datoria mi-am împlinit-o.

— Mulţămesc şi eu că ai scăpat viaţa tătucului, zise doamna ceea ce venise cu căpitanul.

— Ba mulţumesc eu pentru îngrijirea ce mi-o dai în spital, că şi de-mi erai soră, nu mă puteai griji mai bine.

*

După vreo 3 luni de zile era mare zarvă printre ofiţerii tineri din Bucureşti. Nu se puteau destul mira cum de fata cea mîndră a căpitanului Mîndrescu, fată frumoasă şi avută, se mărită după un sergent, pe cînd mulţi dintre ofiţeri s-ar fi ţinut mîndri de a o avea de nevastă.

— Al dracului ungurean, zicea locotenentul Frunză, vine în ţară ca tinicher, aci intră la miliţie, regele îl face sergent, iar căpitanul Mândrescu îi dă fata. Vezi ce face norocul?

— Norocul, norocul! răspunse ofiţerul Peană, dar Vultur e băiat frumos, isteţ şi cuminte, apoi de o bunătate cum rar afli. Îl ştiu bine că doară la compania mea a fost. Glumeţ şi totuşi serios. Apoi, să fim drepţi! De nu era el de-a îndemîna să

sprijinească pe căpitanul Mîndrescu, atunci căpitanul se prăbuşea pe zid chiar în furnicarul de la Plevna, că se vrăvuise şi numai tăriei lui Vultur şi prezenţei sale de spirit are de a mulţămi coconiţa Elena, că nu-i orfană şi de tată, după ce de mamă-i orfană mai de 10 ani. Apoi, toţi ştim cît de mult ţine fata la tată-so şi tată-so la ea. Mîndrescu e om cu bună stare, se retrage la moşie şi ardeleanul Petrea Vultur va conduce lucrarea moşiilor de bună seamă mai bine decît oricare din noi! Iată de ce Mîndrescu îşi dă fata după el. Am vorbit eu cu Mîndrescu, îmi spuse rîzînd:

— Băiete, sergentul Vultur e om, cu el eşti om oriunde, fie-n bine, fie-n rău! La veselie cîntă şi joacă, la muncă pune şi mîna unde mintea nu-i de ajuns. Apoi Elenei îi place, că-i frumos şi cu şedere!

*

Trecuse vreo zece ani de cînd plecase Petrea al Iovului şi nici venea, nici scria cuiva vro carte, decît mamei sale îi trimetea din cînd în cînd ceva bani şi puţine slove: „Sînt sănătos, dumneata cum te afli?”

Dar la vreo zece ani veni la noi în sat un demn mare, frumos, cu haine scumpe pe el, cu inele de aur în degete şi cu lanţ greu de aur la orologiul de buzunar. Veni însoţit de o doamnă înaltă, frumoasă, oacheşă. Şi traseră aţă la casa Iovulesii.

Era într-o duminică. Stradele erau pline de oameni şi toţi îşi ridicau pălăriile cînd ajungea domnul acela cu doamna pe lîngă ei. Iar cînd văzură că intrară la Iovuleasa, toţi se îmbulziră într-acolo: „E Petrea Iovulesii!” şoptea unul altuia, dar parcă le era frică să zică tare, se temeau să nu-i audă, că acum era domn mare, nu ca înainte cu 10 ani, cînd s-a dus în ţară. Auzise ei din feciori de la noi, care umblă în ţară, c-au văzut pe Petrea Iovulesii că-i domn mare, are moşii mari ca grofii şi că prin ei trimetea la mă-sa cîte ceva de p-acolo, lucru puţin, vezi bine, ce poate omul trece peste vama cucului. Mulţi credeau, mulţi nu credeau c-o fi chiar aşa; dar acum văzură cu ochii, se îmbulziră care de care să dea faţă cu el, să-l vadă că fusese iubit de toţi. Iovuleasa era prin sat cînd au ajuns ei acolo, deci se puseră şi aşternură o năframă mare pe prispă la umbră şi şezură pe ea pîn-a veni Iovuleasa acasă. Oamenii umplură ograda numaidecît, toţi cu pălăriile în mînă:

— Să dea Dumnezeu bine, domnule Petrea, ai mai abătut pe

la noi?

— Să trăiţi, oameni buni! Am mai venit şi eu o dată, că de 10 ani n-am fost şi ştie Dumnezeu mai veni-voi ori ba? Dar cum mai trăieşti, bade Vilă, bade Gavriş, bade Stane? şi la toţi le zicea pe nume, cu toţi da mîna şi care de care se îmbulzea să deaie mîna cu el, ba unii voiau să i-o şi sărute. Doamna şedea pe prispă şi-şi ascundea faţa în năframă, plîngea de mişcată ce era, văzînd bucuria sătenilor pentru buna aflare a lui Petrea. Roiuri, roiuri, veneau şi mergeau bărbaţi şi muieri în curtea Iovulesii. Fătul încă nu se putu răbda să nu vină, să vadă cu ochii ceea ce-i auzeau urechile şi ce nu credea.

— Bună ziua, bade fătule, zise Petrea Vulturul, văzînd pe fătul ce stă răzimat de poartă, dus pe gînduri: să intre? să nu intre? Hai mai încoace! Cum mai trăieşti? Ce face lelea? Măriuca cîţi copii are?

— Trăiesc, domnule Petrea, cum rînduieşte Dumnezeu şi mai bine şi mai rău; baba-i sănătoasă, Măriuca are o droaie de copii; văd că şi domnul Petrea-i voinic şi sănătos, zise fătul cu pălăria în mînă.

— Sănătos, slavă Domnului, bade fătule, dar nu te ţinuşi de vorbă!

— D-apoi… domnule Petrea, aşa a fost scrisă.

Deodată oamenii făcură loc şi se îmbulziră printre ei două femei: era mama lui Petrea, plîngînd de bucurie şi Măriuca fătului ofilită de să n-o mai cunoşti, plîngînd şi ea, dar nu de bucurie ci de necaz. Mama lui Petrea se repezi la copilul ei, pe care nu-l văzuse 10 ani de zile, îl strînse în braţe şi-l sărută. Apoi se sculă doamna de pe prispă şi sărută şi ea pe mama lui Petrea, zicînd:

— Bună ziua, mamă, văd că eşti voinică!

— Voinică, dragii mei, mulţam lui Dumnezeu de sănătate şi vouă de ajutorinţă!

Şi era voinică mama lui Petrea; o muiere cam de 50-55 de ani, dar făcută din fierul omului, ca şi Petrea, zdravănă, rumenă, voinică, de gîndeai că numai cu sîmbure de nucă trăieşte.

Măriuca sta de o parte, plîngînd cînd îşi vedea drăguţul deodată mai mîndru şi mai frumos iar ea era ca o babă sfîrşită, galbină, plecată de spate şi sacă, Doamne, de abia se ţineau hainele pe ea. Petrea se uită lung la ea, nu-i venea a crede că-i Măriuca fătului cea frumoasă, drăguţa lui de o dată. Dar îşi

gîndi:

Cu amar şi cu năcaz
Ies rujile din obraz.

parc-ar fi ea!

— Tu eşti, Măriucă! întreabă Petrea.

— Eu, eu îs, răspunse Măriuca, am venit şi eu să te văd, că-i demult de zece ani…

— Da, zece ani sînt mulţi, Măriucă; ce, parcă eşti bolnavă? Tare eşti sfîrşită!

— D-apoi cum n-oi fi sfîrşită, că vorba ăluia:

Cu bărbatu băutor
Nu mai faci pită-n cuptor,
Nice pită, nice sare,
Numai lacrămile vale!

— E rău, Măriucă, e rău, dacă-i aşa şi eu cred c-aşa a fi. Mulţămeşte la tatăl tău, că-i aşa, că eu am voit să fie altcum. Dar el n-a voit; bag-seama aşa fost scrisă să se întîmple.

Seara fiind aproape, se despărţiră sătenii pe la ale lor, iar Petrea cu mă-sa şi cu nevastă-sa intrară în casă. Acolo era rînduiala ca la femeia cea harnică: casa-i curăţită ca un păhar, şi toate în bună rînduială. La glasul Iovulesii, care prinse a striga: „Pi-mama, pi-pi-pi!” se adunară mulţime de pui şi găini, ce stătuseră pînă într-aceea ascunse de căldură prin grădină şi pe sub garduri. Iovuleasa le dete grăuncioare în tindă şi îndată prinse 2 pui şi-i făcu de cină colo la focul slobod din tindă, iar Petrea cu muierea lui stăteau în uşa casei şi priveau cum suie scînteile sus şi se sting cînd dau de cotlon.

— Pînă una alta, zise Petrea, eu merg la domnul părinte.

— Să nu stai mult, puiul mamii, că îndată-i gata cina.

— Nu te teme, mamă, că îndată viu.

Şi Petrea merse la părintele şi după ce vorbiră mai de una, mai de alta, ca oamenii, spuse Petrea aşa:

— Părinte, eu m-am aşezat cu totul în România; pe aici n-oi mai veni să şed. Acum venii să duc şi pe mama la mine, că nu mi-e îndemînă să o ştiu aşa departe şi singură. Mîine, poimîine şi mergem, dar fii dumneta bun şi adună mîine dimineaţă curatorii

bisericii laolaltă, că voi a vă da în seamă căsuţa şi grădina noastră, să rămînă pe seama bisericii. Că bine că căsuţa-i mică şi veche, dar e bună grădina şi-i mare şi în fruntea satului, cu timpul puteţi pune biserică pe ea, că biserica vi-i veche şi în loc lăturiş. Cînd a fi să vă apucaţi la biserică, scrieţi-mi carte, că din ce mi-a da Dumnezeu şi eu voi ajuta.

— Mare mulţam şi Dumnezeu să-ţi ajute că gînd bun ţi-a dat Dumnezeu, că, zău, că biserica ni-i slăbuţă şi-i în loc rău, că domnii pămînteşti nu ni-au dat alt loc de biserică, numai acolo unde ştii de o lăture de sat.

A doua zi tot satul ştia că Petrea Iovulesei a venit să ducă pe mă-sa cu el şi că lasă pe seama bisericii casa cu grădina cea scumpă cu tot; tot satul era adunat pe drum dinaintea casei popii, aşteptînd să vie Petrea Iovulesei să-l mai vadă o dată, c-apoi merge şi nu mai abate pe aici în veci.

— Acela ştiu că-i om şi domn! ziceau oamenii, că grijeşte şi de suflet, îi poate părea rău la fătul că nu a dat pe Măriuca după el, că-i om harnic şi de omenie. A lăcomit fătul la bogăţia lui Ilie Sfărăilă şi şi-a îngropat fata de vie. Doară cînta Măriuca, cînd era mireasă:

Nu mă da, maică, la foc,
Că mai sînt feciori cu clop
Şi fete fără noroc;
Nu mă da, maică, la pară,
Că mai sînt feciori în ţară
Şi fete fără ticneală!

Dar fătul şi fătoaia nu înţelegeau, gîndeau că Ilie Sfărăilă-i mai bun decît Petrea Iovoaii, că avea, vezi Doamne, boi şi car şi… avea ce avea, năravul încă-l avea, că doară ce sameni, aceea răsare; apoi tata lui Ilie Sfărăilă încă a fost numai ca el, deşi era gazdă.

— Tu, muieri, hăi, zise o babă bătrînă, tu, nu vă sfărîmaţi în zadar, că aşa a voit Dumnezeu. De lua Petrea Iovulesei pe Măriuca fătului, noi n-aveam loc de biserică, dar aşa ni-a dat Dumnezeu chiar în fruntea satului şi, precum spune moşneagul meu, a făgăduit Petrea Iovulesii că şi bani va da, numai să-i scrie popa cînd s-o apuca de biserică.

— Da-va, că are de unde, Dumnezeu să-i dea bine şi

sănătate; că şi pînă era aici, cuvînt legănat nu s-a auzit de el, iar de cînd s-a dus în ţară, pentru purtarea lui cea bună l-a suit Dumnezeu tot mai sus şi mai sus pînă, uite la el, că-i boier întreg!

— Pst! tăceţi că vine, zise un om, ian daţi-vă în lături!

Şi în adevăr, venea Petrea în mijloc, Iovuleasa de-a dreapta, iar nevasta lui de-a stînga. Cînd se apropie de popor, îşi luă pălăria din cap şi zise:

— Bună dimineaţa, iar ei cu un glas strigară:

— Să trăiască!

Curatorii erau în ograda popii, şedeau pe prispă şi povesteau cu popa, care încă era afară; cu ei era şi fătul şi diacul bisericii. Cînd văzu fătul cinstea ce face norodul la Petrea Iovulesii, la acel Petre care i s-a îmbiat de ginere, de dorul căruia mult a plîns Măriuca lui şi pentru care mult l-a mustrat ea şi aseară şi în toată ziua cînd venea bătută şi plîngînd de la odorul ei de Ilie; cînd văzu că acel Petre este atît de bogat şi de cucernic, că da de pomană pe seama sfintei biserici casa şi grădina ce o avea rămasă de la tată-so, atunci îngălbeni ca ceara, tremură de picioare şi cum sta rezimat de un stîlp de la prispa popii căzu ameţit cît fu de lung, şi ameţit a rămas pe vecie.

Poporul se înfiora, babele şopteau:

— L-a lovit guta de părere de rău, că nu şi-a dat pe Măriuca după Petrea Iovulesii.

Unii oameni îl duseră acasă, iar Petrea Iovulesii grăi cu glas tare:

— Oameni buni şi domnule părinte! Poftesc să se ştie că de azi încolo grădina şi casa noastră, ce mi-a rămas de la tata, de la Iovu care a murit în cătane, acea casă şi grădină rămîn pe vecii vecilor sfintei biserici cu tot ce-i în grădină. Casa-i veche, ce-i drept, nu-i vrednică mult, dar grădina e mare şi bună şi-i chiar în fruntea satului. Acolo e locul cel mai potrivit pentru biserică. Pînă vă veţi apuca de zidirea bisericii, din grădină aveţi în tot anul cîte 3-4 care de cucuruz. Iar cînd vă veţi apuca de zidirea bisericii, scrieţi-mi carte că de oi fi viu şi în pace, din ce mi-a rîndui Dumnezeu şi eu voi trimite, de aducere-aminte de tata Iovu, şi de mama Iovuleasa, că a lor a fost casa şi grădina precum bine ştiţi. Aci vă dau carte iscălită de mine, de mama şi de nevasta mea, iscăliţi-o şi dumneavoastră şi o trimiteţi vlădicei, să o scrie unde trebuie.

— Să trăiască! strigă preotul cu pălăria-n mînă şi poporul după el.

Atunci Iovuleasa făcu semn cu mîna şi cu lacrămile-n ochi zise ea:

— Ce dăm pe seama sfintei biserici să fie de sufletul soţului meu, care a murit în bătaie.

— Şi de sănătatea dumneavoastră, strigă mulţimea.

De atunci n-a mai venit Petrea Iovului prin Nucet, nici mă-sa, Iovuleasa, care s-a dus cu el în România. Spun cei ce umblă prin România şi care se zărăstesc la lucru pînă acolo spre Călăraşi că-l văd şi pe el şi pe mă-sa şi că-i întreabă:

— Dar ce-i nu vă mai apucaţi de biserică, că nu-mi vine nici o scrisoare de la voi? Mai spun că Iovuleasa-i tot voinică şi acum ca acuşi 10 ani, omeneşte cînd îi vede pe acolo şi-i întreabă cîte toate.

Nu ţin minte să mai fi fost în Nucet om cu numele de Iovu, numai tata lui Petrea, dar nici fecior ca Petrea Iovului n-a fost de cînd Nucetul şi nici noroc ca el n-a avut doară nime-n lume şi pe pămînt. Acum nu mai cîntă:

Nu-i doftor leacuri să-mi deaie
Boala din trup să mi-o iaie…

ci cîntă:

Ţine-mi, Doamne, ce mi-ai dat,
Că bine m-ai cumpătat!

Iar drăguţa lui de o dată, Măriuca fătului, blastămă pe tată-so şi în groapă:

Nu te rabde pămîntul
Cum mi-ai mîncat norocul!

Din vol. *Novele,* Bucureşti, 1901.

TATA PAMFIL

„Preamărit fie Domnul pentru toate cîte mi-a făcut mie”! Aşa zice părintele Pamfil seara şi dimineaţa; cînd adoarme cu aceste cuvinte închide ochii spre a se pune la repaos după munca zilnică; cînd deschide ochii, aceste cuvinte ies mai întîi peste cuvioasele lui buze.

Şi poate părintele Pamfil preamări pe Domnul că cu mînă tare şi cu braţ înalt l-a scos la fericirea în care se află; cu mînă tare l-a scos din toate neajunsurile, cu care este scris a se lupta în această viaţă cîte un ales al lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, pe cel ce vrea să-l înalţe, îl smereşte, îl cearcă, îl ispiteşte şi dacă Sfinţia-sa vede că alesul lui printre toate ispitele, nu se dă răului, nu deznădăjduieşte, nu se desparte de căile lui, apoi toate suferinţele i le întoarce spre bine.

Şi mult avu părintele Pamfil să îndure timp de treizeci de ani, ba mai mult: timp de o viaţă de om; dar acum, către sfîrşitul vieţii, mîna cea puternică a lui Dumnezeu l-a scos la adevărata fericire, la care poate rîvni un om cucernic în această lume.

Istoria lui fiind plină de învăţătură, o pun pe hîrtie să o citească toţi cei ce se îndoiesc în atotputernicia lui Dumnezeu şi să înveţe a lucra cu încredere în Acela, care conduce soarta omului de la leagăn pînă la mormînt. Părintele Pamfil e fiu de ţăran iobag. Dezrobirea ţăranului l-a aflat ca băiat de 15 ani. Dar dezrobirea se făcu cu lupte înverşunate, apoi:

Cînd lupta-i pentru casă
Şi neamul tău ş-averi,
De foc, de fier, nu-ţi pasă,
Te lupţi, de-ai şti că pieri.

Şi tatăl lui Pamfil căzu pe cîmpul de luptă pentru dezrobire şi Pamfil rămase, ca cel mai mare din şase fraţi, cu mamă-sa şi cu un moşneag al tatălui său. Bucuria pentru dezrobirea ţăranului din jugul domnesc fu mare, dar jalea familiilor care pierduseră în luptă pe cei mai scumpi ai lor, era şi mai mare. „Ce ne foloseşte dezrobirea dacă am pierdut stîlpul casei?”, ziceau ele.

Dar aşa fu scris; nici o dobîndă fără jertfe nu se poate. Dreaptă-i zisa poetului:

Călătorule ceteşte
Slova zilelor de ieri;
Vai, cu jertfe se croieşte
Viitorul unei ţări!

Viitorul românului era croit, dar jertfele aduse pentru acel viitor erau mari.

După încetarea revoluţiunii şi punerea iobagilor în rînd cu alţi oameni liberi, izbucni în foştii iobagi dorul de învăţătură, acel dor sfînt, care-l ţinură înăbuşit domnii de pămînt vreo patru veacuri şi mai bine. După ce-şi dezlănţuiră românii lanţurile robiei, ce-i ţinuse patru veacuri legaţi de glie, se ivi în ei dorul să iasă din ceaţă şi din noapte, îşi daseră cu tot deadinsul copiii pe la şcoale să se lumineze, că vedeau ei că prostia îi tot aşa de rea ca şi robia. Între cei dintîi copii de român ce se hotărîră să meargă la şcoli, fu şi Pamfil. În zadar zicea biata mă-sa: „Da tu, ce-i şti face la şcoli? Ai tu cap de carte? Tu nu ştii nici o slovă? Apoi acolo trebuie cheltuială, cine să o poarte? Cine să-ţi care merinde că, vezi tu, că n-ai tată?” Toate erau în zadar, el ştia numai una: „Eu merg la şcoală”. Şi cînd fu colo după Sfîntă Maria mică, îşi umplu o desagă de merinde şi în una puse schimburi, îşi luă desagii de-a umăr, bîta în mînă şi hai la şcoală. Două zile trebui să meargă pînă ajunse în locul cu şcoala, c-atunci la început erau şcoalele rari; alt copil de vîrsta lui s-ar fi întors de la jumătate calea, că uite ce i se întîmplă:

Cînd dă se treacă peste un rîu, vede un biet jidov chinuindu-şi un cal slab ce trăgea o cărucioară cu zdrenţe, ca să intre în rîu. Dar calul nu voia nici decît. Atunci Pamfil se dezbrăcă iute, îşi pune hainele şi desagii pe cărucioara jidanului şi intră în apă, ducînd calul de căpăstru. Jidanul îi promise pentru această facere de bine că-l va duce în căruţă, drag Doamne, cale de un ceas, pînă unde li se despart drumurile şi-i va arăta calea cea mai oablă pînă în locul cu şcolile. Cum ducea Pamfil calul dinainte şi se uita tot în apă, să nu calce cumva într-o şteolnă, el nu avu timp să se mai uite şi la averea lui de pe căruţă. Jidanul, fiind învăluit cu calul, pe care tot mereu îl îmblătea, încă n-avu timp să se uite pe căruţă, după lucrurile lui Pamfil.

Destul că, pe cînd fură dincolo de rîu, lucrurile lui Pamfil lipseau din căruţă, iar el era gol după toată forma. Un alt băiat de vîrsta lui ar fi rupt de plîns, el însă nu. Ca fulgerul de repede

pleacă pe ţărmurele rîului la vale şi zări pe apă ici o cămaşă, dincolo pălăria, mai la o parte sumanul şi le tot scotea pe ţărmure, iar jidanul i le aduna lîngă căruţă şi i le punea să se zbicească. Mai cu greu îşi află desagii cu merindea, că aceia se opriseră într-o rădăcină la marginea de dincolo a rîului. I-i scoase şi pe aceia, scoase din ei ce biată avea, dar acum ce să facă? Hainele, nu-i vorbă, se uscaseră, dar merindea? Cu deosebire pînea şi brînza nu se putură folosi. Acum pleacă tu la şcoală fără merinde! Alt copil de vîrsta lui s-ar fi înturnat îndărăt bocindu-se. Dar el nu! Merse tot înainte pînă se apropie de Năsăud, că acolo plecase. Pe cîmpul Năsăudului se întîlni cu un domn, ce ieşise la plimbare. Şi domnul, prietenos, îl întrebă unde merge şi ce-i cu el de-i tot ud, că în acea zi nu plouase. Iar el îi spuse din fir în păr toată întîmplarea. Şi domnului i se făcu milă de păţania lui, şi-i zise:

— Mă băiete, ai fi tu harnic să grijeşti de-o vacă şi să o mulgi dimineaţa şi seara? Iar Pamfil îi spuse că ştie rîndul vitelor, că doară cu de acelea a crescut; se ţinea mare, drag Doamne! că ce ştie el. Şi aşa îl duse domnul acela cu el acasă şi-i arătă ce să facă şi cum să facă. Şi din minuta aceea, Pamfil rămase servitor la domnul acela, care era un căpitan pensionat. Dimineaţa se scula dis-de-dimineaţă, grija şi curăţea vaca, o nutrea, o adăpa, o mulgea şi apoi căpăta şi el o felie de pîine şi un pahar de lapte, apoi mergea la şcoală. După o săptămînă trimise vorbă mamei sale prin un om ce dusese şi el un copil la şcoală şi care-i adusese şi lui ceva merinde, că adică mamă-sa să nu-i mai trimită nici o merinde, că are ce mînca, numai de hăinicele să se îngrijească ea.

Plînse biata mă-sa, cînd auzi că Pamfil al ei urmează şi învăţăturile şi face şi slujbă, de-şi capătă cele de lipsă pentru trai.

Trei ani de zile petrecu Pamfil în casa căpitanului, unde avea casă de locuit, lumină, căldură şi mîncare, iar el în schimb pentru aceste tăia lemne, aducea apă, grija de vacă şi totuşi îi rămînea atîta vreme de învăţa, cît era tot cel dintîi în clasă. Toţi îl aveau drag, cu toate că din fire nu era copil frumos, dar era sănătos, harnic şi cuminte.

Dar după trei ani de zile se văzu deodată în drum. Că muri căpitanul, iar neamurile împărţiră cele rămase după el şi casa o dădură în chirie. Ce era să facă acum Pamfil? Mai avea de stat

un an la învăţături, în clasa a patra, iar alt an în preparandie şi apoi putea fi dascăl. Mai multe şcoale nici nu erau atunci în Năsăud, dar el nici pe aceste nu le putea găta, că nu avea cu ce. Mă-sa era săracă şi cu o droaie de copii, iar bunul căpitan murise.

Aşa fiind lucrul, merse la directorul şcoalei şi ceru să-i dea dreptăţile cum că a fost la şcoală trei ani de zile. Dar directorul, un om bun ca pîinea cea mai bună, îi zise aşa:

— Fiule Pamfile! Eu dreptăţile ţi le pot da şi trebuie să ţi le dau, că bine te-ai purtat şi bine ai învăţat, dar ce vei începe, rogu-te? Şcoalele nu le-ai gătat. Mai ai să stai doi ani pînă să poţi fi dascăl cum e data. Stăi, barem aceşti doi ani, cu toate că bine ar fi să stai la noi numai un an, pînă-i găta clasa a patra, apoi să mergi la vrun gimnaz, că ai cap bun şi din tine s-ar putea alege un om mare, om luminat.

— Dar n-am cu ce sta la învăţătură, domnule director, că-mi trebuiesc haine şi mîncare şi cărţi, iar eu n-am cine-mi da cele de lipsă, că tată n-am, a picat în revoluţie, mama mi-i săracă şi cu o gloată de copii mai mici ca mine; domnul căpitan, care m-a ţinut de pomană, a murit şi aşa nu am cu ce mai sta la învăţătură.

— O, iubite Pamfile, numai de atîta te căieşti? Vino la mine, vei lucra ce ai lucrat şi la domnul căpitan şi vei fi la mine cum ai fost la el.

Din minuta aceea rămase Pamfil la directorul şcoalei. Îi lucra tot lucrul şi turma şi învăţăturile.

După ce gătă clasa a patra, merse acasă la mamă-sa. Se miră cînd îl văzu cît e de mare şi de spătos, iar cînd îl auzi o dată vorbind nemţeşte cu notăraşul, nu-şi credea ochilor şi urechilor.

Dar nu stătu mult acasă. După vreo cîteva săptămîni, în care timp cosi şi uscă mai tot fînul de pe moşia mamei sale, zise o dată către mamă-sa:

— Mamă, eu de azi într-o săptămînă plec iară.

— Unde, dragul mamei? Doară iar la Năsăud?

— Ba merg dascăl. Am vorbit cu domnul părinte şi cu domnul protopop şi m-au pus dascăl în Valea Sacă. Capăt pe an 40 fl. şi de tot copilul 10 cupe de săcară. C-o cale scap şi de cătănie, că la primăvară îmi vine rîndul.

— D-apoi bine, dragul mamei, le-a da Dumnezeu sănătate,

că-ţi dau şi ţie o lecuţă de pîne în mînă, că din aceea ni-i putea ajuta şi pe noi, cît de cît.

Şi cînd fu colo pe la ziua Crucii, se duse Pamfil în Valea Sacă şi prinse a dăscăli. Trăgeau copiii la el, că era omul bun şi blînd şi-i învăţa bine, de vedeai cu ochii cum înaintează copiii în învăţături. Trei ani încheiaţi a stat el dascăl aci şi din sîmbriuţa ce căpăta nici un ban rău n-a stricat şi nici o cupă de săcară n-a folosit pe seama lui, tot ducea la mă-sa. Iar el trăia de mîncare la popa, că-i învăţa copiii, iar ceva bani mai făcea cum scria la notăraşul, şi din aceea se îmbrăca. Apoi haine scumpe nu purta: cioareci albi cu şinoare vinete, o zeghe de pănură sură, ciobote ieftine şi o pălărie albă lată îi erau toate hainele, iar schimburi purta cum îi făcea mă-sa de pînză.

După trei ani de zile se mulţămi de dăscălie, cu toate că voiră oamenii să-i înmulţească plata şi să-l pună şi notăraş, numai să steie la ei; dar el nu se mai învoi, „Voi merge la Blaj să gat şcoalele” zicea el.

Aşa a şi făcut. În zadar zicea mă-sa, că uite, aci ai căpătare bună, dar acolo vei avea cheltuieli şi n-ai de unde cheltui. El luă în spate desagii, în care era toată averea şi nu se opri pînă în Blaj. Directorul de atunci al gimnaziului era un om vrednic, pe cît de învăţat pe atît şi de bun. Cînd merse Pamfil la el şi-i spuse că, iată, ar vrea să intre în gimnaz, îi zise directorul aşa:

— Bine, voinice, după dreptăţile ce le ai de la Năsăud, eu trebuie să te iau în gimnaziu, dar, uite, e lucrul naibii la mijloc; pruncii care intră în clasa primă gimnazială, sînt colea de la 11-14 mult pînă la 16 ani, iar tu eşti trecut de 22 ani. De-i voi să stai să gaţi clasele gimnaziale, vei fi trecut de 30 de ani pînă să le gaţi, apoi după aceea va mai trebui să stai 4-5 ani pe la şcoalele cele mari pînă să ajungi la ceva slujbă. N-ar fi oare mai bine să intri în preparandie, într-un an o gaţi şi scapi la pîne?

— Nu, domnule director, zise Pamfil; la preparandie puteam sta şi în Năsăud, dar eu voi să urmez învăţăturile mai înalte în gimnaziu, apoi fie ce-a rîndui Dumnezeu. De un lucru singur te rog, domnule director, de este cumva lipsă în vreo familie de dascăl la copii pentru limba nemţească, eu aş intra bucuros, numai să-mi deie costul pentru învăţătură, că eu atîta am cît am pe mine şi hăinicelele din desagi.

Directorul era unul din călugării cei vestiţi ai Blajului, şedea într-o chiliuţă la gimnaziu, unde tot mereu ţinea cîte un şcolar,

să nu fie chiar singur.

Aci primi pe Pamfil. Dimineaţa îi aducea laptele de la seminar, şi pentru această slujbă căpăta şi el un pahar de lapte şi o fălie de pîne. La amiazi îi aducea costul şi rămînea şi pe seama lui cît îi trebuia: seara-i aducea cina şi iarăşi rămînea şi pe seama lui ceva.

Aşa stătu cîteva zile. Cărţi din care să înveţe îi da directorul şi el mergea la şcoală regulat. Nu trecu însă nici timp de o săptămînă şi se dovedi că cel mai destoinic şcolar în clasa I-a gimnazială e Pamfil Graur, pe care însă ceilalţi şcolari îl porecliseră în minuta cînd intrase în şcoală, „Tata Pamfil”. Şi el nu se supără, că era într-adevăr mai mare şi mai aşezat decît toţi.

După vreo săptămînă, după ce-l cunoscu directorul mai bine, îi zise o dată:

— Voinice, să-ţi spun ceva: M-am înţeles cu domnii profesori şi au hotărît că, de voieşti să fii pedel la gimnaziu, vei avea să duci şi să aduci poşta, să ţii rînd bun în clasă şi pentru această slujbă vei avea 2 fl. pe fiecare lună. Apoi, de vrei, poţi sta la mine, unde vei avea cele mai neapărat de lipsă: casă, căldură, lumină şi cîte o leacă de mîncare, ce rămîne de mine. Pîne vei căpăta de la gimnaziu. Ori că, de voieşti, este aci o familie a doctorului, acolo poţi intra ca învăţător la băieţi pentru limba nemţească, că o ştii bine. Acum o dată poţi alege.

— D-apoi eu ce să aleg? Cum va vrea domnul director, aşa să fie. Mulţămesc lui Dumnezeu, că m-a îndreptat la aşa oameni buni.

Acum ajunse directorul la îndoială: ar lăsa pe Pamfil să meargă la doctorul, se temea că Pamfil s-a gîndi că-l alungă şi una ca asta nu voia, deoarece prea era Pamfil un tînăr cumsecade; i-ar zice să stea aci, n-avea pe cine recomanda la doctorul; deci îi zise:

— Uite, voinice, la domnul doctor deocamdată n-am pe cine trimite un om potrivit ca pe tine, deci mergi acolo şi te poartă bine, iar cînd vei avea lipsă de ceva, vino şi-mi spune.

— Mulţămesc, domnule director.

Şi se duse la doctorul unde şedea cu copiii aceluia într-o odaie, îi învăţa şi repeta cu ei lecţiile, iar în schimb avea mîncare şi cortel cumsecade. De şcoală sta cu amîndouă mîinile şi pe la domnul director se abătea baremi o dată în zi. Era bine

văzut pe tot locul. Şi fiind feciorul mare cu mintea coaptă, şi fiind şi talentat şi sîrguincios, îi era numai jucărie învăţatul. Aşa trecu un an de zile. Ieşi la sfîrşitul anului, cum se putea prevedea de la început, ca cel mai bun în clasă. Ceilalţi şcolari mergeau la Tata Pamfil ca la un adevărat tată, orice temă, cît de grea şi încurcată, el le-o descurca şi la finea anului toţi ieşiră bine.

În anul al doilea, cînd fu într-a II-a clasă gimnazială, băgă rugare să-l lase să facă şi examenele de pe clasa a III-a. Şi ieşi bine. De aci încolo merse regulat în fiecare clasă cîte un an. Iar cînd isprăvi clasa a VIII-a, se dovedi că-i cel mai copt la minte decît toţi ceilalţi şcolari şi cel cu mai bune purtări.

Intră în teologie. Acolo în patru ani termină cursul şi-i veni rîndul să se căsătorească şi să-şi ceară parohie. Aceste două lucruri încă le făcu, deşi nu chiar repede, că aci a dat de unele piedici, ce trebuiră delăturate. Adică, cînd veni vorba să se căsătorească, dădu de o piedică destul de însemnată: el era omul cărţii, cunoştea sute de scrieri, dar nici o fată. Pe la petreceri nu fusese, cu fete nu făcuse cunoştinţă, a juca nu ştia; pe lîngă acestea mai era şi sărac, numai hainele le avea de pe el şi învăţătura în cap; hainele de pe el se vedeau că-s cam roase, dar învăţătura nu o văd, chiar fetele, mai de loc. Pe lîngă acestea nu era nici frumos. Ca absolvent de teologie dă să meargă şi el la o petrecere, unde erau fete şi feciori. Şi se minună mult cînd văzu cum colegi de ai lui, la care el le dăduse lecţii din cărţi, în umblarea cu fetele sînt atît de iscusiţi, iar el e bîtă ca bîtele. Se supără grozav în inima lui. Fetele nici grijă n-aveau că el este cel mai învăţat; ele nici nu aveau de unde şti una ca asta; ele se uitau tot la cei ţanţoşi şi guralivi, iar pe el îl treceau cu vederea. Ce ar fi putut povesti cu el? Despre scriitorii latini şi greci? Despre filozofii germani? El afară de acestea nimic nu mai ştia, iar ele n-aveau de unde şti că au trăit cîndva scriitori latini şi greci şi filozofi germani. Deci merse din societate cu puţină nădejde să afle pereche din fetele ce le văzuse acolea.

Dar fu o bună şcoală pentru el, acea jumătate de zi ce o petrecuse între ele. Se puse omul meu şi citi şi lucruri de acestea uşurele, ce le pricepeau şi fetele şi de altădată, cînd mai lua parte la o petrecere, se dezgheţa şi el. Multe îl aflară acum mai puţin urît, ca prima dată, ba una, fata unui ţăran cu

stare, care încă se civilizase cîţiva ani la oraş îl află foarte cumsecade. În urma urmelor numai auziră că „Tata Pamfil” se însoară. Noroc să deie Dumnezeu! Luă pe fata ţăranului ăluia şi căpătă şi zestre frumuşică cu ea.

Acum veni rîndul să-şi capete parohie. Aci va fi mai uşor, gîndi el, decît la însurat, să sfinţii părinţi de la Consistor mă cunosc mai bine decît fetele. Deci înaintă cerere pentru a căpăta o parohie de clasa I, după ce el ştia că a fost cel mai bun din toţi teologii. Dar s-a înşelat omul. De la Consistor primi răspunsul că parohia aceea nu-i de el! În urmă se convinse că acea parohie era dată unui fecior de protopop, care avea bune proptele în Consistor, căci luase de nevastă pe nepoata unui asesor consistorial. „Adică nici aici vrednicia nu-i luată în seamă?” se gîndi bietul Pamfilie şi băgă rugare pentru o parohie de clasa II. Aceasta încă nu o căpătă, că, ziceau sfinţii părinţi, aceea s-a dat unui preot bătrîn cu merite. Pamfil însă n-are nici un merit, e cleric absolut şi atîta tot! Acum ceru o parohie de clasa a III-a, dar i se răspunse de la Consistor că nu-l pot pune nici acolo că el nu ştie ungureşte, iar parohia aceea e într-un aşa loc, că preotul român trebuie să ştie şi ungureşte. Deci concură la o parohie de clasa a IV-a, care i s-a şi dat. Acea parohie este chiar Valea-Sacă, unde el fusese dascăl înainte cu vreo 12 ani. Bucuria oamenilor cînd îl văzură iarăşi în mijlocul lor şi bucuria şi a lui, că nu va mai fi silit să şadă la socru-so. Aci, în Valea-Sacă e el acum de vreo 32 de ani, mai jos nu l-au putut pune, iar mai sus nu au voit a-l pune. Şi s-a cerut, pînă era tînăr, în cîteva rînduri să-l ducă într-o parohie mai bună, dar parohiile mai bune sînt ale oamenilor cu proptele, iar el proptele nu a avut. Dacă a văzut ce-i şi cum, şi-a luat gîndul de-a mai merge din Valea-Sacă, că vedea bine că zadarnic i-a fi. Şi se pune şi-şi făcuse o leacă de moşie, crescu vite şi le vîndu şi cumpără loc; şi iarăşi crescu vite şi iar cumpără loc, pînă avu o moşie frumuşică. Şi preoteasa încă-i făcea mai în tot anul cîte o bucurie, că în cei dintîi 12 ani avu nici mai mult nici mai puţin ca patru feciori şi patru fete. Dar cu fata a patra îşi puse preoteasa capul. Acum ţine-te, Tată Pamfilie! Creşte tu opt copii fără mamă, într-un sat mărginaş şi mic şi sărac. Aci vin adevăratele lui necazuri; aci şi gîndi şi-şi răzgîndi toate zilele bune şi rele ce le avuse; aci se necăji cît numai unul Dumnezeu ştie chinul ce l-a tras. Dar răului nu se lăsa. Îşi purta oficiul cu cea mai mare sfinţenie şi era

mamă şi tată la opt prunci. Credea că doară vor vedea şi cei mai mari necazul lui şi l-or muta într-un loc unde să-i fie mai lesne creşterea pruncilor. Dar pace! Cei mai mari, ca cei fără necazuri, nu ştiu să se pună în starea celor mici şi necăjiţi şi aşa pe Tata Pamfil îl lăsară să se zvîrcolească în Valea-Sacă, ca peştele pe uscat. Şi-l durea inima pe Tata Pamfil cînd vedea cum unii abia o îndrugă, înaintează, iar el, care înaintea altarului era ca un înger şi între popor ca un patriarh, el nu putea înainta, căci nu era neam cu cei mai mari. Era cît pe aci să despereze bietul om. Dar Dumnezeu îl întări în fire. De avea copii mulţi şi pentru creşterea lor mijloace puţine, Dumnezeu voi ca baremi să fie copii buni, să înveţe bine şi să aibă purtări alese. Apoi cînd Dumnezeu ţine cu omul, o lume întreagă ce-i poate face?!

Cu mare greu putu pune mîna pe un stipendiu pentru copilul cel mare cînd era prin clasa a II-a gimnazială. Dar credeţi că folosi copilul măcar un singur ban din acel stipendiu? Nu, el nu avea lipsă, că era copilul tătîne-său, învăţa pe alţii şi în schimb căpăta toate cele de lipsă. Aşa stipendiul copilului îl folosea tata Pamfil pentru lipsele casnice. După ce gătă şcoalele gimnaziale, îi face tata Pamfil propunerea să intre în teologie că acolo va putea învăţa fără spese. Ci tînărul nu se învoi:

— Văd eu năcazul în care înglozi dumneata, nu voi mai intra şi eu în el. Merse la universitate şi fără ajutor de un ban de la tată-so, în 4 ani de zile gătă drepturile şi căpătă diploma de doctor în drepturi.

Din acest minut începu a răsări încet pe încet soarele şi pentru bietul tata Pamfil. Că Iuliu, care făcuse doctoratul în drepturi, se duse practicant la un advocat şi-i trimitea tătîne-său la fiecare primă 10-15 fl. Iară după trei ani de zile făcu examenul de advocat şi-şi deschise cancelaria la un oraş mare. Acum toate lucrurile Tatii Pamfil luară altă faţă, că Iuliu luă pe toţi copiii la sine, pe toţi îi folosea în cancelarie în orele libere şi fiecare scria, cu fete cu feciori, măcar atîta cît le plătea mîncarea. Încet, încet isprăvi şi copilul al doilea drepturile, al treilea medicina, şi al patrulea profesura. Ceşti doi mai mici trecură în România, unde munca este mai bine plătită, decît la noi, şi de unde trimiteau tatălui lor bani de plăti toate datoriile ce le făcuse, cînd erau mici.

Fetele cele mai mari sînt măritate bine, după oameni aleşi, iar cea mai mică o mărită chiar acum după un cleric pe care l-a

şi luat de ajutor lîngă sine. Că-şi zice părintele Pamfil: „Valea-Sacă – cu popor puţin şi sărac, dar e parohie cu noroc. Am o leacă de moşie, ce-i cumpărată din zilele cele bune, cînd îmi trăia preoteasa, nu bucuros aş vinde-o. Deci ginerele să-mi rămînă ajutor bătrîneţilor, că chiar în Valea-Sacă l-or lăsa doară şi fără patron”.

Acum cîntă părintele Pamfil şi de zece ori pe zi: „Preamărit fie numele Tău, Doamne, pentru toate cîte mi-ai făcut mie!”

Din vol. Povestiri din viaţa ţăranilor români, 1908.

BĂTAIA LUI DUMNEZEU

Mai sînt ei şi acum ici-colea cîte un gospodar avut, dar ca Petrea Păuneştilor de la noi, parcă rar ai mai afla, şi de ai umbla ţara lungiş şi curmeziş, cu lumina aprinsă – cum se zice. Că Petrea Păuneştilor tot a fost noroc şi-n cioboate. De la tată-său i rămase moşie mare şi bună şi vite şi acareturi, de la socru-său rămase altă moşie mare şi bună şi acareturi şi, pe deasupra, o nevăstuţă ca un păun.

Vezi că Petrea fusese singur la părinţi şi părinţii lui erau cei mai mari gospodari, iar socru-so încă fusese gospodar avut şi avusese numai un fecior, ce muri în bătălia cu Praisul, şi pe Firuţa. Iar pe Firuţa o luă de nevastă Petrea Păuneştilor şi aşa împreună două gospodării, cele mai mari în sat şi Petrea din avut ce fusese se făcu boier întreg.

Cînd s-a văzut el singur stăpîn pe amîndouă gospodăriile cele mari, colo după ce băgă sub glie pe părinţi şi pe socri, îşi zise ca bogatul din evanghelie: „Sparge-voi gitniţele mele şi mai mari le voi zidi şi umplîndu-le de bunătăţi voi zice sufletului meu: Suflete al meu, mîncă, bea şi te desfătează că ai averi adunate pe mulţi ani!”

Aşa zise badea Petrea şi aşa făcu. Casa, ce-i rămase de la tată-său, era pe o grădină prea mică pentru o gospodărie mare ca a lui, nu-i încăpeau grajdurile şi şurile, hambarele şi coteţele, clăile şi stogurile. Casa, ce-i rămase de la socru-său, era, ce-i drept, pe o grădină destul de mare, dar era pe o zăhată strîmtă şi tinoasă şi avea acolo nişte vecini, de care nu i se prea împărea că erau cam lungi la degete. Deci îşi zise, am un loc mare şi frumos chiar în capul satului, pe lîngă el trece drumul ţării, iar pe la celălalt cap al lui trecea pîrîul morii. Acolo o să-mi fac casă nouă şi şură şi grajduri, acolo mă pot întinde cum mie-mi place, nu voi mai fi strîmtorat de nimenea.

Şi cum a zis, aşa a făcut. A desfăşurat casele şi toată gospodăria socru-său din bîrnele cele bune îşi făcu o casă mare, cu multe încăperi ca cele boiereşti. Apoi desfăcu casele şi gospodăria ce-i rămase de la tată-său şi din ele făcu şuri şi grajduri mari şi largi, să-i încapă toate vitele, şi-şi făcu hambare şi cîte acareturi toate.

Un străin, ce trecea şi vedea gospodăria lui cea mare şi frumoasă, credea că vede gospodărie boierească, nu altceva.

Cele două grădini, rămase goale, le umplu cu pomi roditori, de-ţi era mai mare dragul a privi la ei.

Dar parcă-i făcătură! Unde-i averea mare, acolo nu prea e noroc la copii. Aşa era şi la Petrea Păuneştilor. Care copil cum îl avea, trăia un an-doi şi-i murea. Aşa mici a îngropat vreo 3-4 copii. Se luară pe gînduri badea Petrea şi lelea Firuţa. Acum oamenii începeau a vorbi în treaba lor, ca oamenii: ba că casa-i în loc rău, în loc fără noroc la copii; ba că s-au mutat în casă pe vreme nenorocoasă; ba că de ce n-au pus sub fundament cap de om, ori barem de ceva dobitoc?

Şi cercat-au ei care cu ce numai i-a învăţat, cu slujbe pe la biserici şi pe la mănăstiri, cu milostenii pe la săraci, dar pace! Copiii nu le trăiau. În urma urmelor dă Dumnezeu, că mai au un fecioraş, tocmai cînd erau de zece ani luaţi laolaltă, şi acela da semne de viaţă. Era sănătos, frumos, voinic, creştea ca din poveste. Acela şi trăi şi ajunse vîrsta şcolii şi trăi şi mai mult, cum vom vedea îndată.

Dar cînd era de vîrsta şcolii îşi făceau ei capul călindar şi mintea sfredel să-l lase la şcoală, să nu-l lase? Ei ziceau: Ar fi bine să-l lăsăm la şcoală, nu multă vreme, aşa vreo 2-3 ani, să apuce o leacă de învăţătură, cîtă brumă-o putea; să poată cît de cît citi într-o carte, să poată scrie cîte o slovă-două, cînd va cere nevoia, că la atîta blagă nu strică o lecuţă de învăţătură.

Dar lelea Firuţa era de altă părere. Dumneaei zicea aşa:

— Să mulţumim lui Dumnezeu că-l avem şi să ne rugăm Sfinţiei-sale să nu ni-l ieie, să nu ne mai zburde mintea a-l da la învăţături, că acolo dascălu-i bate, copiii se împing şi de aud că a pus cineva mîna pe Toderaşul meu, cad în păcate, că popă să fie, nu dascăl şi-l opăresc cu apă fiartă. Avem de la Dumnezeu destulă blagă, l-om face gospodar cinstit, cum a fost tata şi tată-to şi cum eşti tu. Că tu încă nu ştii carte, nici tata n-o ştiut, nici socru, dar schimbatu-s-au ei cu cărturarii? Şi tu schimbatu-te-ai cu un preot? Că, nu zic ba, bună-i învăţătura la cei ce nu au avere, că trăiesc săracii după ea, cum pot, şi mai bine şi mai cu subţirelul, după cum li s-ajunge plata şi cum li-i de mare gloata; dar un gospodar cinstit, un om care are din prisosinţă cele trebuincioase, ăla n-are lipsă nici de o carte.

— Dar, răspundea badea Petru, dar, muiere hăi, amu cică-i musai să-şi deie tot natul copiii la şcoala din sat, amu cică nu-i ca pe vremile cînd eram noi copii, amu-i altă lume. Cică de nu

dai copilul la şcoală, plăteşti gloaba, plăteşti pedeapsă, mai întîi cinci puişori, piţule, al doilea o coroană, de nu două, al treilea florintul deplin. Apoi, vezi tu bogat în sus, bogat în jos, dar să dai în toată săptămîna 2-3 coroane, iată numai aşa, îmi vine nu ştiu cum. Mai bine să-l lăsăm noi să meargă el la şcoală, că doară ştiu că n-a mai sta nici dascălul cu bîta tot pe el, că mai sînt în şcoală şi alţi copii.

Copilul, vezi bine, auzea tot sfatul părinţilor lui şi se înfiora de gîndul că va fi dus la şcoală şi acolo va căpăta bătaie cîtă ploaie de la dascăl. Deci îşi luă şi el inima în dinţi şi zise că el o dată cu capul n-a merge la şcoală.

Lelea Firuţa prinse a plînge de mila lui, că doară era dragul mamii şi plîngea şi plîngea. Şi rogu-te, cum n-a plînge dumneaei că doară-şi vedea (în minte) copilul în şcoală, între ceilalţi copii, cu părul tuns scurt şi bătut de dascălul. Deci printre plîns şi lacrimi îşi îmbună copilul:

— Nu te teme, dragul mamii, că nu te dă mama la şcoală, nici să ştiu acurat, că dau pe toată ziua o coroană, pînă se plinesc anii, de nu te vor mai chema la şcoală.

Badea Petrea stătea îngîndurat. Dumnealui se gîndea aşa: „Trăiesc, cu Firuţa de 17 ani, plîngînd n-am văzut-o numai cînd ne-a murit cîte cineva amu, har Domnului, nu avem de-a plînge de nimic, gospodăria merge bine, noi sîntem sănătoşi, copilul dă semne de viaţă şi de înţelepciune, de ce oare aş face plîns şi tînguire în casă? Din pricina secretei de şcoale? Mînce-o focul, de a mea grijă. Nu-l dau şi pace! De se întîmplă să se spărie de dascăl, ori de l-a împinge vreun alt copil şi l-a lovi, atunci în casa mea numai plîns şi văietare va fi. Nu-l dau, şi pace şi sănătate!”

Făgădui dar muierii şi copilului că va pune el trebile la cale, să nu fie chemat Toderaş la şcoală. Şi toţi se înseninară. Copilul era voios, iar lelea Firuţa-l săruta şi dezmierda:

— Nu te teme, puiucule, că nu te-a lăsa mama la şcoală să te bată dascălul, că mama numai pe tine te are, n-are o sută de copii!

Aşa fiind înţelesul, badea Petre luă sumanul între umeri, subsoara stîngă luă un caş mare cît un ciur şi hai pînă la domnul părinte.

Părintele se cam miră cînd îl văzu intrînd, că nu prea era obiceiul lui badea Petre să meargă pe la dumnealui, era învăluit cu gospodăria atît de tare, de nu vru să primească nici a fi

epitrop la biserică, nici la şcoală. „Sînt prea învăluit cu gospodăria”, zicea el, cînd îl îmbia preotul şi sătenii să-l pună epitrop, „nu pot primi, vă mulţumesc frumos de cinstea şi omenia cu care mă vedeţi, dar zău nu pot primi, sînt ca omul singur, numai pe străini nu mă pot răzima”.

Aşa el nu primea să intre în niciun fel de slujbă, nici la comună, nici la şcoală, nici la sfînta biserică. Era omul învăluit. Din această pricină nici nu-l vedea nimenea pe la primărie, numai cînd îşi plătea birul; la biserică mergea în toată duminica şi sărbătoarea, dar la şcoală nicicînd. „Ce să caut eu acolo? îşi zicea el, cînd îl pofteau epitropii să meargă la examen, copii de şcoală nu am, iar acasă am atîta învăluială, de nu-mi văd capul”.

La preotul mergea din cînd în cînd, cînd era nun mare. Şi era cam des nun mare, că cine să fie de n-or fi cei bogaţi? Că doară nănăşia-i împreună cu cheltuieli, iar omul sărac nu-şi poate băga capul în datorii, de dragul nănăşiei. Cînd era doară nun la cineva, atunci mergea badea Petre pînă la preotul, altcum ba.

Cînd îl văzu acum preotul, că intră la el, îi ieşi înainte, ca la cel mai mare gospodar din parohia sa şi de departe-l întrebă rîzînd prieteneşte:

— Pe cine mai legăm de lume, frate Petre!?

Îi zicea frate Petre, că preotul era mult mai bătrîn decît el şi nu se cădea să-i zică „bade Petre”, iar fiind gospodarul cel mai de frunte, deşi era tînăr, tot nu se încumeta să-i zică „mă Petre”, ci-i zicea frate ori fiule Petre.

Aşa-l întrebă şi acum:

— Pe cine mai legăm de lume, frate Petre? Iar badea Petre îşi luă pălăria de pe cap, îşi netezi musteţele şi răspunse cu glas smerit, ca omul de omenie cînd vorbeşte cu preotul lui:

— Deocamdată nu cununăm pe nimenea, domnule părinte, fără… poftesc… şi-i dete caşul.

— Mulţam, frate Petre, mulţam şi pofteşte înlăuntru, vei fi avînd să-mi spui ceva, te miri, ca omul…

Şi intrară înlăuntru şi badea Petre începu aşa:

— Domnule părinte, am venit cu o rugare foarte mare la Sfinţia-ta. Că să vezi, domnule părinte, Toderaş al nostru vine pe şapte ani, e scris la şcoală, dar noi nu-l putem da nici decît. Că, să vezi, domnule părinte, copilul e spărios. Cum şedem afară din sat, nu prea a venit între alţi copii. Apoi, cum numai pe el îl avem de la Dumnezeu sfîntul, l-am ţinut ca pe apă puţină, l-am

ferit ca ochii din cap. Acum dacă deodată l-am trimite la şcoală, poate să se spărie de dascălul să înceapă într-o spaimă, se poate să-l împingă vreun copil, ori poate el să împingă pe alţii, şi-i pricina gata. De aceea am venit să te rog să faci ce-i face şi să-mi faci copilul scăpat de şcoală, că-ţi dau ce-i pofti. Ţi-oi plăti, domnule părinte, ce-i cere ţi-oi da, numai nu mi-l sili la şcoală, că de-a fi musai să meargă şi i s-a întîmpla ceva, nu ştiu ce m-aş face. Mă-sa ar nebuni de supărare, iar eu… ştie-mă Dumnezeu ce aş face într-o undă, apoi nici copilul nu vrea nici s-audă de şcoală. Îţi dau o sută bună, ori o vacă care-i zice din ale mele, ţi-o aduc desează, numai fă-l scăpat…

Aşa vorbi badea Petre, iar domnul părinte îl ascultă pînă în capăt, apoi începu aşa:

— Fiule Petre! Mă prinde cea mai mare mirare, cum de chiar dumneata, fruntaşul gospodarilor noştri, vii la mine cu aşa o rugare. Îţi spun drept, că eu nu te pot înţelege! De moarte mi-am adus aminte, dar de una ca asta, ba! Eu credeam aşa, că după ce Dumnezeu sfîntul ţi-a dat avere aşa frumoasă şi după ce ai un copil, numai un copil, dumneata pentru cît bine-i în lume nu-i umbla să-l scoţi de la şcoală; ba, credeam cu totul altceva, credeam că te vei năzui să dai copilul la şcoalele cele mari, să iasă din el om luminat, judecător, advocat, doftor ori preot. Că, să vezi dumneata, frate Petre, neamul nostru are mare lipsă de oameni învăţaţi. Şi pe aceia de unde să-i iai? Bogaţii îşi opresc copiii de la învăţătură, cum văd că faci şi dumneata, iar săracii? Ei nu au de unde cheltui pentru copiii lor, pînă să-i vază ieşiţi din toate şcoalele. Şi aşa rămînem tot coada neamurilor. Şi aşa nu-i bine, că din lipsa de oameni ieşiţi din sînul nostru, judecător străin ne judecă, advocat străin ne apără (cu numele, că în adevăr mai mult ne apasă), doftor străin ne vindecă, inginer străin ne măsură şi ne comasează moşiile noastre şi, dacă toţi ar zice ca dumneata, atunci preot străin ne-ar face şi sfînta slujbă şi dascăl străin ne-ar învăţa şi copiii în şcoală. Da aşa nu merge! Pune-te dar, frate Petre, şi-ţi bagă alte gînduri în cap, lasă dumneata copilul la şcoală, mai întîi aci în sat, apoi de vom vedea că învaţă ceşi-cevaşi binişor, pe alt an, ori peste doi ani, îl vom trimite la şcoalele cele mari din oraş. Şi scoatem din el om învăţat, cît să se mire împrejurimea asta şi să zică: „drept că numai un Petru Păunescu este, dar şi om învăţat ca copilul lui nu mai este altul în lume şi pe sub soare”… Aşa te

gîndeşte, frate Petre!

— Că una ca aceea n-a fi, domnule părinte, nu poate să fie, n-am numai pe Todoraş, îl las să se facă gospodar şi om cinstit, nu mi-oi mînca ce am cu el pe la şcoale. Încă de aş avea baremi doi-trei, treacă, ducă-se; dam pe unul în cercare, dar aşa, nu se poate!

— Dar, frate Petre, i-ar strica lui Todoraşul dumitale o leacă de învăţătură şi de va rămînea gospodar? Ţare dumitale ţi-ar fi spre ceva stricăciune de ai şti ceti şi scrie? Ce pagubă ai putea dumneata avea în gospodărie, de ai şti carte? Ţi-ar fi spre stricăciune să poţi ceti în cărţile cele sfinte şi să vezi de-ţi înseamnă birul bine ori ba? Rogu-te, spune! Ori eu, că sînt preot, nu port şi gospodăria? Ori eu nu v-am povăţuit de aţi prins a sămăna napi, luţernă, trifoi? Ori nu eu am făcut cel dintîi pomăt în cimitirul bisericii şi nu după mine v-aţi luat dumneavoastră şi v-aţi făcut pomăturile cele frumoase, ce le aveţi? Şi oare eu aceste lucruri de unde le-am ştiut? Doară de la tata le-am învăţat? De unde? Tata a fost gospodar cinstit, dar necărturar, ca dumneata. Dar toate aceste le-am învăţat în şcoală de la dascăli, şi după ce am ieşit din şcoale – acasă din cărţi; am citit din cărţi şi din gazete cum face lumea cea învăţată şi am cercat să fac şi eu, ca ea. Şi după ce am cercat şi am văzut că-i bine, v-am povăţuit şi pe dumneavoastră şi toţi aţi văzut că-i bine aşa şi, iată, că azi toţi gospodarii fac după cum citii eu, că fac alte neamuri mai luminate. Vezi dar, că şi la gospodar e de lipsă cartea? De ce dară ţi-ai feri dumneata pe Toderaş de carte? Facă-se gospodar, dacă aşa vrei, dumneata şi dacă şi lui aşa-i place, că bună-i gospodăria şi cinstită, dar înveţe mai întîi o leacă de carte, cît de cît, baremi aci la noi în sat în şcoluţa noastră…

Pricepea acum badea Petre că zău drept are părintele, că nu era pînă într-atît de bătucit la cap să nu priceapă, dar îi era groază cînd se gîndea că Toderaş încă nu are voie de şcoală şi peste voia lui nu făcea badea Petre nimic, că doară nu şi-a aprinde paie în cap. Dumnealui ca om cuminte şi cumpătat ce era, îşi zicea aşa: „Tot ce se întîmplă în casa omului trebuie să se întîmple cu ştirea şi învoirea amîndorura, cu învoirea bărbatului şi a muierii, nu-i iertat să tragă unul hăis şi altul cea”. Deci, ştiind că lelea Firuţa nu vrea nici să auză de şcoală, el încă trebuie să fie împotriva şcoalei, nu prin convingere, ci pentru

„pacea casei”. Aşa fiind lucrul se întoarse de la domnul părinte făgăduind că s-a mai înţelege cu boreasa.

— Înţelege-te, Petre, că înţelegerea trebuie să fie între bărbat şi muiere, înţelegerea o voieşte şi Dumnezeu şi oamenii cei de omenie, dar înţelegere bine pricepută numai în lucruri bune, iar şcoala este lucrul cel mai bun, ce-l putem da zestre copiilor noştri.

Badea Petre mergea ca prin pămînt pînă acasă. Acolo spuse lelei Firuţa ce auzi de la preotul, dar credeţi că dumneaei aşteptă să spună chiar toate din fir în păr? Feri, Doamne! Dumneaei începu cu o gură la badea Petre, cît să te păzească Dumnezeu!

— Aşa, adică tu te laşi ademenit de preotul? Adică ţie ţi-e mai scumpă vorba lui, decît înţelesul nostru? De copil nu ţi-e milă, l-ai duce la foame şi la bătăi, ca şi cînd noi am avea nu ştiu cîţi copii şi nu am avea cu ce-i ţinea? Vorbele mele nu le încrestezi în nimic, ca şi cînd m-ai fi prins de pe apă, m-ai fi adunat de pe drumuri! Ascultă dar de preotul, dă copilul la şcoală, dar să ştii, că de i se întîmplă ceva, cu mine ai gătat-o.

Şi prinse a plînge lelea Firuţa şi plîngea şi Toderaşu mamii, iar badea Petre ieşi afară trîntind uşa în dosul lui. „Ce păcatele mele m-oi şti face?” gîndea el: „Popa-mi toacă într-o formă, boreasa mi se boceşte într-altă formă! Dar nu cu popa m-am cununat”...

Cum făcu, cum direse badea Petre, aceea-i grija lui, destul că Toderaş fu scăpat de şcoală, şi pace şi voie bună era iară în casa lui. Cuvînt legănat între el şi lelea Firuţa nu se mai ivi; gospodăria mergea cinstit; din avuţi ce erau, pe zi ce mergea se mai îmbogăţeau. Copilul creştea frumos şi spătos, ca cel ce numai mîncă, bea, doarme şi se joacă. Era mai mare dragul la lelea Firuţa, cînd se uita la el. Numai de mi l-ar ţinea Dumnezeu! zicea ea în gîndul ei, şi de multe ori gîndul îl auzea copilul.

Vremea tăcea şi trecea. Toderaş se făcea din zi în zi tot mai mare şi mai frumos, dar osul lui nu se deprindea cu nici o muncă. De vrea badea Petre să ducă pe Toderaş cu el la plug, lelea Firuţa începea: Doară nu o să rămînă acasă singură ca cucul, hargatele le trimit cu demîncare la lucrători, hargaţii sînt la cîmp, eu cum o să înving singură acasă? Cine să-mi aducă lemne la bucătărie? Dar la viţei cine să deie? Dar la purcei?

Şi aşa Toderaş sta tot pe lîngă oale cu mă-sa că doară de

aceea era dragul mamii, puiul mamii, frumuşelul mamii, bunul şi hărnicuţul mamii. Şi badea Petre încă, ca bun creştin ce era, se gîndea în toată forma: „De nu-l port de micuţ cu mine la plug, atunci cînd va fi mare, i vor mirosi greu coarnele plugului şi s-a alege din el omul cel mai slăbănog; de-l duc cu de-a sila la plug, toată ziulica mi s-a scînci pe brazdă, iar mă-sa s-a boci după el ca după mort. Apoi întîmplă-se să-l julească numai o lecuţă opinca ori obiala, că-mi aprind paie în cap cu mă-sa”.

Aşa se gîndea badea Petre şi lăsă pe Toderică azi acasă, mîne acasă, poimîne acasă, iar el mergea la plug cu argaţii.

Dar oare Toderaş ce ispravă făcea pe acasă? Cu ce se îndeletnicea el toată ziulica?

Vara se scula colo pe la prînzul cel bun. Mă-sa-l aştepta cu mămăliguţa caldă, cu lapte dulce, cu smîntînă, cu brînză, cu ce-i cerea inima. Apoi se mişca a lene de colo pînă colo, pînă-i ieşea bine semnul din cap. Dup-aceea o croia oblu la uliţă, unde da de copii; şi se juca pînă-l rupea foamea, ori alerga la pîrîul morii la scăldat. Acolo se deprindea la fel şi fel de năzdrăvenii, să se urce prin arini şi prin sălcii la cuiburi de păsări, se deprindea în aruncatul cu pietre, dînd după raţele şi gîştele ce erau pe-acolo. Într-atîta-i luase groaza gîştele şi raţele de îl cunoşteau de departe, ca pe uliu.

Minteni-minteni venea la lelea Firuţa cîte o muiere la pîră: copilul dumitale mi-a şchiopătat o gîscă, ori: Toderică mi-a emerit o raţă, ori: ficioraşul dumintale mi-a schilăvit un purcel… Iar lelea Firuţa pe toate le împăca; la una-i da o legătură de brînză, să nu mai facă gură pentru un lucru atît de mic; la alta-i da un şold de porc, la alta un blid de urdă, la alta o legătură de fărină… şi pacea era gata.

Lui badea Petre nu-i mai făcea ea supărare cu poveşti de acestea, că are el destul lucru şi destulă învăluială cu gospodăria; pe Toderaş însă-l mustra groaznic, cînd erau numamîndoi:

— Iar ai aruncat cu petri, ştrengarule, de ai şchiopătat o gîscă! Acum te spun la tată-to!

Atunci Toderaş se drîmboia, se făcea supărat, se scîncea iar mă-sa numaidecît îl îmbuna:

— Noa, taci, dragul mamii, nu mai plînge, că nu te spune mama, dar iată-ţi spun, mai mult să nu schilăveşti gîştele oamenilor, că doară şi lor li-i pagubă… N-ar fi vrut lelea Firuţa,

pentru cît bine-i în lume să vadă pe Toderică supărat, deci îl mîngîia şi-l îmbuna cum ştia ea mai frumos, să-i treacă supărarea şi să mănînce puiul mamii să prindă putere.

Aşa trăia Toderică vara-ntreagă, iar de către toamnă zburătărea toţi pomii vecinilor. Şi era meşter în aruncatul cu piatra! Tăluia mărul, carei-l arătai!

Pentru astfel de năzdrăvănii iarăşi da lelea Firuţa legătură de brînză şi blide de urdă...

Iarna avea Toderaş al lucru: gheaţa şi săniuţa erau două lucruri, pe care el le ştia mai bine decît toţi copiii din sat, de-l punea tată-so să-i ajute la încărcat de gunoi, arunca de două-trei ori cu lopata ori cu furca şi alerga-n casă, ori că i se dezleagă o opincă, ori că i-o sărit nu ştiu ce într-un ochi, ori că teacă, ori că pungă, numai să se vadă scăpat de muncă, cu ceva podoimă. Apoi atîta-l mai vedea tată-so că mă-sa numaidecît îl dezbrăca şi-l punea în pat cald, să nu-i fie ceva rău la Toderică al mamii.

De zicea badea Petre că aşa nu-i vine la socoteală, cum creşte copilul fără să pună osul la ceva, lelea Firuţa-l trăgea deoparte şi începea la el:

— Da ai tu minte, bărbate? Dar de înfulicat la gunoi îs oasele lui? Doară vezi că-i *numai canură...* (E un proverb: E numai canură = e pospoiat, nu e îndesat, tare, voinic, de purtat greutăţi).

Aşa crescu Toderică pînă fu de 12-13 ani. Atunci se ruşina el singur a mai bate lela cu copiii pe uliţă că cei de vîrsta lui erau toţi la vite ori la alt lucru, deci luă şi el bîta-n mînă, traista plină de merinde de-a umăr şi merse să păzească boii la păşune, cu alţi copii de vîrsta lui. Dar nici acolo nu făcea cea ispravă mare. Mai mult grijeau alţi copii de boii lui decît el, iar mă-sa le da şi acelora cîte ceva, mai una, mai alta, ca mamele cele bune şi avute, pe lîngă că el împărţea merindea cu ei, că el ducea merinde tot ca pentru trei.

Umblînd la boi învăţa Toderică cîteva lucruri frumoase şi bune; a zice-n fluier, a juca şi a fuma. Fluier îi cumpără tată-său, că aşa se cade la bouari, a juca şi a fuma învăţă de la alţi copii mai mari. Acum era fecior deplin! Punga tot plină-i era de tutun şi de hîrtiuţe, sucea ţigările mai repede decît orice flăcău şi trăgea una după alta şi mai da şi altor copii, ca să-i adepe boii şi să-i întoarcă cînd vrea să fugă de muscă.

Cînd veni toamna, de se adunară vitele de pe cîmp în grajduri, Toderică era deprins bine la aceste lucruri; zicea în fluieră de gîndeai că cu fluiera-n mînă l-a făcut mă-sa; juca ca un căluşer şi fuma ca un turc, trăgea fumul afund în piept apoi îi da drumul şi pe gură şi pe nas.

De aci-ncolo în toate sările era prin şezători şi nu venea acasă pînă noaptea tîrziu. Prin şezători mai învăţă un lucru bun; prinse a bea vinars, cum îl îmbiau şi ademeneau feciorii mai mari. Astfel el se deprindea încet-încet la toate lucrurile cele… rele.

Dacă-i zicea tată-său vreodată că la ce mai merge-n toată seara pe uliţă, că-i numai copil încă, atunci numaidecît începea lelea Firuţa:

— Doară ştiu că n-a cloci pe tăciuni, ca noi!? Lasă-l să-şi petreacă, că aşa-şi petrec „feciorii”! Că era doară fecior mare, că umblase o vară la boi!

Dar cu de aceste Toderică se strică cu desăvîrşire. Nu era încă de 17 ani şi bea vinarsul ca apa, fuma tutun zi şi noapte, era pierit la faţă, ochii-i era intraţi în cap, tot brazde vinete pe sub ochi, slăbit, leşinat, verde la faţă ca iarba, de gîndeai că boleşte.

Vezi că nedumerirea şi ştrengăriile îi săcară măduva de tînăr!

Prietini avea destui, că cine să-şi aibă prieteni dacă n-a avea Toderică, feciorul celui mai avut gospodar, al lui Petrea Păuneştilor; dar avea tot prieteni de aceea, cum zice cîntarea:

Aşa zic prietinii mei
Ce-oi avea să beau cu ei,
Apoi să mă las să piei!

Şi el avea bani mereu, că doară mă-sa minteni-minteni îi da cîte-o coroană-două, c-avea de unde.

Cînd Toderică era de 18 ani, căzu greu bolnav la pat. Nu putea mînca, nu putea bea, tuşea o tusă seacă, răguşise-n grumazi, era săc şi rece ca un strujan despoiat de foi. Mă-sa plîngea la capul lui: „Vai de mine şi de mine, ce m-oi face de n-oi avea parte nici de Toderică?”

Badea Petre îşi frîngea mînile, umbla ca prin pămînt, nu ştia ce să înceapă. În năcazul lui cel mare se duse, unde merge orice

creştin, cînd da de ceva rău, se duse pîn’ la preotul şi-l rugă să ostenească pînă la el să cetească lui Toderică, că uite din chiar senin a căzut la pat şi tuşeşte de se prăpădeşte.

Şi se duse preotul şi-i ceti, dar după ce găta cu cetitul, spuse lui badea Petre şi la lelea Firuţa aşa:

— Dragii mei, bună-i şi sfîntă ruga lui Dumnezeu sfîntul, dar mie mi se pare că feciorului trebuie să aduceţi doftor, şi încă un doftor priceput, că mie nu mi se pare de tusa lui şi de răguşala lui. Mergi deci, frate Petre, la tîrg şi spune unui doftor ce-i şi cum e cu Toderică al dumitale şi-l adă încoace.

Se spăimîntară bieţii creştini de vorbele părintelui, lelea Firuţa prinse a se boci ca după mort, badea Petre îşi freca mîinile; dar preotul le spusese numai adevărul, numai aceea ce era dator să le spună, ca un om învăţat şi cuminte ce era. Dar lelea Firuţa, bocindu-se aci între preotul, zbiera cît o lua gura că ea nu se învoieşte o dată cu capul ca să vină la copilul ei doftori, că neam de neamul ei n-a fost pe la doftori. Badea Petre clătea din cap şi sta buimăcit, de cine să asculte? Preotul zicea doftor; femeia-i zice nu doftor!

Peste cîteva minute satul era plin că Toderică a lui Petrea Păuneştilor e atît de bolnav, cît chiar părintele, care i-a cetit, le-a spus să-i aducă doftor din oraş că atîta-i de slab, de nu mai este nădejde, ba unii că a chiar murit. Muierile prinseră a veni cu droaia la lelea Firuţa, fiecare cîte cu o vorbă bună, fiecare cu cîte un sfat înţelept.

Una-i zicea: „Nu te teme, Firuţă, că mai rău a fost omul; îşi rupsese un picior de abrustul şi vezi-l că iar e om?!” Alta-i spunea: „Cearcă numai cu lapte fiert proaspăt, cu unsoare de gîscă, că acela moaie tusea şi vindecă amorţeala.” Alta iarăşi îi zicea că nimic nu-i mai bun ca hreanul ras şi amestecat cu miere de stup. Şi cîte şi mai cîte doftorii îi spuneau femeile şi lelea Firuţa toate le cerca, numai de doftor să nu auză, că doftor e cel de sus iar la doftori de prin oraşe neam de neamul ei n-a umblat.

Dar în cele din urmă, totuşi, la vreo cîteva zile, îşi luă badea Petre inima în dinţi şi merse la doftor fără ştirea lelei Firuţa. Şi spuse el doftorului din fir în păr tot ce-i cu Toderică. Şi luă pe doftor cu el, îl puse în sanie şi pîn-acasă la badea Petre nu se opriră.

Toderică zăcea dus. Doftorul îi pipăi mîna, îi ascultă

răsuflarea, puse urechea pe pieptul lui, îl ascultă cum tuşeşte şi scrise ceva, pe un petec de hîrtie de trei degete de lat şi-i zise lui badea Petre: „Să meargă un argat călare numaidecît la spiţerie în oraş, colea pe cina cea bună poate fi îndărăpt; eu nu merg de aci pînă mîne, rămîn la domnul părinte. Cînd va sosi argatul cu ce-i scris pe ţidula asta, să vii după mine la părintele. De mîncare să nu daţi feciorului numai lapte călduţ, de băut tot lapte, de va cere.”

Cu vorbele aceste merse doftorul, îngîndurat, la părintele, iar badea Petrea puse numaidecît un argat călare, care zbură pînă la oraş.

— Din ce poate să-i fi venit la feciorul bocotanului o boală aşa grea, părinte? întrebă doftorul pe preot, după ce-şi dădură bună vremea, ca buni prieteni ce erau. Nu cumva Petru Păuneştilor, avut fiind şi zgîrcit, a pus feciorul la muncă prea grea! Că feciorul acela n-are o plămînă şi cealaltă încă-i ca dusă. Mult, dar mult zic, de va mai putea trăi pînă la primăvară că nu-i nici un modru. Aşa-i de intrat răul în el, cît numai pe la spitalele din oraşele cele mari mai vedem cîte unul, aşa de zbuciunat la sănătate. Auzi, părinte, pe sate nici nu credeam că pot da de un aşa bolnav. Ce spui dumneata, din ce să-i fi venit? Nu cumva din ştrengării?

— Ai gîcit, doctore, ai chiar gîcit. El a fost dragul mamii. Toate-i erau iertate, numai să nu se supere cumva puiul mamii. La şcoală nu-l deteră nici batăr aici în sat, ca să nu deie scumpul mamii de ceva greutate! La lucru nu l-au pus că doară era scumpul mamii, d-aurucul mamii; de tînăr se învăţă la fumat de tutun şi la băut de holercă şi la petrecerea nopţilor în şezători şi pe la beuturi.

Acum iacă urmarea!

— Aşa, părinte, aşa! Apoi ţine minte, că doftorul va fi de vină că nu i-a dat leacuri de care vindecă, ci de care omoară. Am mai păţit de aceste!

Colo pe la cina cea bună veni badea Petre la părintele după doftor, că sosise argatul cu doftoriile din oraş. Şi merse doftorul cu preotul acolo şi mai căutară pe Toderică şi mai îmbunară pe bieţii creştini:

— Puterea lui Dumnezeu este mare. El dă şi El ia boalele, noi trebuie să cercăm, cît ne slujeşte priceperea. Daţi din doftoriile aceste de trei ori pe pe zi cîte o lingură. Iar de mîncare-i daţi

numai lapte călduţ, ori zamă de găină. De beut încă-i daţi numai lapte dulce.

— Dar cîte o leacă de holercă? întrebă lelea Firuţa.

— Niciun strop! răspunse doctorul.

— Nici îndulcită cu miere de stup?

— Nici!

*

Pe la dumineca Floriilor toată lumea era la biserică, să audă slujba cea sfîntă şi să aducă acasă salce sfinţită, care-i bună să afoim în grajduri şi în casă, cînd e vreme grea. Numai din casa lui Petrea Păuneştilor nu era nimenea la biserică în acea zi sfîntă.

Afară era frumos, soarele lucea şi încălzea, musculiţele ieşeau din ascunzătorile lor de peste iarnă, firicele de iarbă îşi arătau colţul pe dealuri şi prin grădini, paserile ciripeau vesele, mieii jucau. Toată firea avea sărbătoare, sărbătoarea Floriilor, numai în casa lui Petrea Păuneştilor era plîns şi jale. Nici badea Petre, nici lelea Firuţa nu vedeau soarele cel frumos, nu vedeau firea cea veselă, ei vedeau numai pe Todoruţul lor cel scump şi drag care se stinge, nu mai poate vorbi, răsuflă numai din cînd în cînd, îşi deschide ochii numai rar pe cîte o clipă, apoi iar îi ţine închişi ceasuri întregi; tot e rece ca un sloi de gheaţă, numai la inimă mai are o leacă de căldură. Şi aburul ce-l scoate din gură e rece.

E ca dus bietul fecior. Cînd era cruce amiazi, era rece de tot. Badea Petre plîngea ca un copil mic, lelea Firuţa se bocea cît o lua gura:

— Mi l-au mîncat doftorii, că pînă nu aduse doftor nu-i era aşa rău, dar din minuta ce-mi intră doftoru în casă, viaţa copilului se împuţină văzînd cu ochii. Fie de capul cui mi-o nebunit omul să meargă după doftor! Şi-şi smulgea părul, biata muiere şi blăstăma cît o lua gura, blăstăma pe doftori şi pe cei ce nebunesc oamenii să meargă la doftori.

Cînele urla a pustii p-afară, argaţii umblau numai pe vîrful degetelor. De nu erau ei, ar fi putut şi bietele vite muri de foame şi de sete, că nici badea Petre, nici lelea Firuţa nu aveau cap a se gîndi la ele; ei numai se văitau şi plîngeau şi blăstămau pe doftori şi pe cei ce nebunesc oamenii să alerge pe la doftori.

Petrea Păuneştilor e de tot schimbat de cînd i-a murit feciorul. Nu mai lucră nimic. Stă ceasuri întregi răzimat cu

coatele pe masă şi cu capul în pumni. Nu se uită ce fac argaţii şi ce nu fac; ce fac ei, e făcut, ce nu fac ei, nefăcut rămîne. Dacă pe badea Petre-l prinde urîtul a sta închis în casă, îşi ia pălăria şi iasă la drum şi merge fără ţintă. Altădată se trezeşte că-i la moară, ori la biserică, cînd nu-i nime pe acolo. Dacă-l cheamă cineva, ascultă ca un copil bun, merge şi face ce i se zice. Nu mai are cap de gîndit, nu pricepe şi voinţă. Unii oameni l-au chemat la jidanul şi s-a dus; şi i-au închinat să beie şi a primit şi l-au mai îmbiat şi iar a beut, pînă nu s-a putut duce de la jidanul, de a durmit acolo. El care în viaţa lui nu călca pragul jidanului, de cînd i-a murit feciorul minteni-minteni e pe acolo, numai să-l cheme cineva. Azi aşa, mîne aşa, pînă se desprinse a merge şi singur; pleca de acasă în nesimţire şi numai se trezea că-i la jidan.

Lelea Firuţa încă-i schimbată de tot, de cînd i-a murit feciorul. Nu-i zi să nu meargă la cimitir să plîngă pe mormîntul lui. Dacă o însoţea vro cumătră, i se mai uşura sufletul că, mergînd şi venind de la groapă, avea cui spune cum doftorii i-au omorît feciorul cu zile şi cum numai popa a cumpănit pe omul ei să meargă pe la doftori, pe unde neam de neamul ei n-a umblat. Dacă o chema vro muiere la un pahar de beutură, ca să-şi mai întărească cea fire, la început se cam codea, dar cînd îi spunea: „deci, vină, să cinstim un păhar de vin de sufletul lui Toderică”, acum auzea aceste vorbe, pleca capul şi se supunea.

Aşa merseră trebile cît fu văruţa de mare. Ce lucrară hargaţii, fu lucrat, ce nu, nelucrat rămase pînă în ziua de azi.

Dar un lucru pe care-l faci şi azi şi mîne, ţi se preface în fire, vine ca o boală, de care cu greu te poţi mîntui.

Aşa fu şi cu badea Petre şi cu lelea Firuţa. Încetul cu încetul se deprinseră cu băutura. Băgară de seamă că dacă beau, mai uită din supărări, deci se făcură beutori de cei mari. Soţi la beut se aflau destui, care tot mereu le ceterau în cap. „Românul de bucurie bea, de supărare bea, că de n-ar bea ar nebuni, l-ar omorî gîndurile şi supărările”. Şi ei ascultau, clătinau din cap şi beau tot mereu [...]

Mergînd lucrul aşa, ei cheltuiau pe de o parte tot mereu şi mult, argaţii furînd de pe altă parte tot pe ce puteau pune mîna – şi mîna o puteau pune pe tot ce le vedeau ochii. În scurtă vreme se văzură fără vite, apoi cu bucate tot mai puţine şi mai puţine, în urmă-şi vîndură uneltele şi acareturile de muncă şi,

mai în urmă, prinseră a vinde loc după loc, ogor după ogor, luncă după luncă, mai fără niciun preţ; le da la cine le cerea şi cu cît îi îmbia. În urmă rămaseră numai cu casa şi cu grădina.

Dar ei tot nu se deşteptată din somnul cel de moarte, în care căzură. Oamenii cei buni nu cutezau să le mai zică ceva, că se făcură dîrzi de atîta băutură; iar oamenii cei lacomi de a avea moşii ca de pomană pîndeau prilegiul să-i vază ţepeni de beţi, apoi începeau a face tîrg cu ei. Pe asta cale rămăseseră, cum zic, numai cu casa şi cu grădinile. Banii toţi mergeau la jidan.

Cercat-a într-un rînd preotul să desmintă pe Petrea de la beutură, să-l întoarcă în cărarea creştinilor, dar şi-a aflat omul.

Că Petrea […] răspunse preotului aşa: „Părinte dă-mi mie bună pace, că pace-ţi dau: adă-ţi aminte că numai o dată te-am ascultat, cînd ai zis să aduc doftorul şi m-oi căi pînă oi pune pîna pe piept. Dar ştiu eu de ce ai cumpănit pe doftor să-mi omoare copilul, unde nu l-am dat la învăţătură să-ţi ieie vreo fată de pe cap: dar decît cuscru cu dumneata, mai bine aşa cum am ajuns şi cum sînt!”

Preotul încremeni cînd văzu cît e de schimbat bietul creştin, îi era milă de el, dar n-avea cu cine să înţelege: se căi că şi-a prins vorbă cu el.

Acum nu mai trăieşte nici Petrea Păuneştilor, nici lelea Firuţa, muierea lui. Pe el l-au aflat ţapăn, îngheţat în omăt, dinaintea casei lui. Ea a murit nebună la vreo jumătate de an după el […]

Azi e crîşmă […] în casele cele frumoase ale lui Petrea Păuneştilor din capătul satului. Iar pe grădinile cele două din sat a făcut două case şi s-au aşezat în ele doi feciori.

Vedeţi cum vine bătaia lui Dumnezeu? Şi cine fu aci vinovat, la toate cîte vi le-am spus?

SURDUL

Sînt vreo 42 de ani de cînd veni la noi în sat un dascăl tînăr, sprinten, subţirel şi ca un bujor de frumos; numele lui era Damian Fulger. El fu cel dintîi dascăl la noi; înainte de aceea satul nostru nu avusese şcoală şi dascăl. Dascălul acesta fu trimis de la vlădicie să înveţe copiii oamenilor, iar oamenii aveau de la domnul protopop 2 porunci straşnice: 1) să-şi deie copiii la şcoală şi 2) să deie dascălului Damian Fulger pe toată luna 5 fl. din lada bisericii, care vezi bine era goală, şi, de tot copilul ce umblă la şcoală, să deie dascălului cîte 10 cupe de cucuruz ori de secară, mai mult adică pe de două ori cît dau porcarului pentru fiecare porc; că pentru păstoritul porcilor nu dau la porcar decît 5 cupe de grăunţe pe o vară, vezi bine îi mai dau şi merinde, iar dascălului, în loc de merinde, era să-i deie cîte 5 fl. pe lună, adică 60 fl. pe an. Oamenii de la noi, ca oameni de omenie, ascultară şi porunca vlădicului şi a protopopului, primiră adică pe dascăl în comună şi-i dădură cîţiva băieţi la şcoală, dar să-i mai deie şi atîta potop de plată, nu mai putea pofti nici vlădicia, nici protopopul; de unde să iei tu în toată luna cîte 5 fl. că doară banii nu curg la vale! Bucate încă i-au dat, cine şi cît a voit, mai cucuruz, mai secară, mai grîu jumătăţit; destul că i-au dat, cît i-au dat.

Şi dascălul învăţa copiii, şi copiii trăgeau la şcoală, că era glumeţ şi rîzător, nu mai sta tot cu bîta pe ei: mai cînta, mai ieşea cu ei la cîmp, mai şi învăţa cît le ajungea priceperea, destul că trecea o zi după alta.

Aşa trecu o toamnă şi o iarnă, iar cînd fu de către primăvară mai mult era cu băieţii la cîmp, pe acolo învăţa a cunoaşte unele ierburi şi goange, dar mai mult se jucau. Nici nu-i lua nimeni în nume de rău, că doar copiii-s copii, iar el încă era tînăr într-o minte cu ei. Apoi nu era chip de stat în şcoală, cînd era cevaşi vreme bună, că şcoala era mică şi întunecoasă, iar afară era lumină şi larg cît vedeai cu doi ochi.

De la o vreme au băgat babele de seamă că dascălul cu copiii mai des iasă la cîmpul din sus de sat printre arinii cei înalţi de lîngă moară; iar tot babele mai scosese vorba, că domnul dascăl mai în toată ziua intră în casa morăriţii, mai să beie apă, mai să-şi aprindă ţigara, mai să adăposteşte acolo de o ploaie, mai de soare, destul că cu ceva pricină nu era zi lăsată de

Dumnezeu să nu calce odată pragul morăriţii; aşa ziceau babele, că doară gura lor nu-i făcută să poată tăcea, trebuie să tot vorbească, mai de unul, mai de altul, că altcum fac cobe ca găinele de sete.

Era adică la noi în sat o muiere văduvă numită morăriţa, flincă bărbatu-so fusese morar la moara grofului cea de piatră, ce-i între arini. Morarul era mort şi de zece ani, iar Anişca morăriţa trăia numai singură cu fata ei, cu Salvina, care acum era fată mare, iar cînd murise tată-său era numai de vreo 7-8 ani. Pînă cînd era morarul în viaţă, cumpărase de la unul de la altul cîteva bucăţele de loc chiar lîngă pîrîul morii, le îngrădise jur-împrejur cu sălcii, care prinzîndu-se erau ca o cunună în jurul grădinei; acolo făcuse morarul şi o căsuţă, căci îşi zise: „Cine ştie cîte zile voi avea, să nu-mi rămînă cumva muierea pe uliţele oamenilor, fără o cocioabă de casă; afară de aceea, cu grofii cît eşti cu slujbă, cît fără slujbă, în toată buna vreme te poţi aştepta să-ţi deie drumul; atunci unde să-ţi pleci capul de nu-i avea cuibul tău, că vulpile au vezuini şi păsările au cuiburi, iar omul, că-i om, să nu aibă o cocioabă cît de cît?” Aşa făcu dar morarul, el cu mîna lui, în timp de cîţiva ani, o casă foarte bună şi lîngă ea o leacă de poieţică pentru 2 vite şi un şopru de ţinut nutreţul. Casa şi grădina-i erau chiar lîngă moară, numai pîrîul morii le despărţea. Stînd acolea şi-a crescut nişte purcelaşi, şi morăriţa şi-a crescut gîşte şi raţe şi alte galiţe, toamna le-a vîndut şi au cumpărat 2 viţele, şi de aci încolo merseră apucîndu-se la cîte ceva. Dădu Dumnezeu, că morarul ajunse de avea 2 vaci cu lapte, o scroafă mare cu purcei şi galiţe ca un domn. Atunci văzu că n-ar strica să aibă unde-şi păşuna vituţele, ca să le deie în ciurda satului, îi era peste mînă, fiind cu starea la moară, din sus din sat, nu în drumul cel mare, pe unde ies ciurzile satului. Era din sus de grădina lui o rîpă mare şi seacă, numai măcriş iepuresc făcea. Aceea ar fi fost bună de el, dar era a altora. Întrebînd în dreapta şi în stînga, că a cui ar fi coasta aceea, află că ar fi a lui Ioşca Urîtului, un nemeş scăpătat şi beţiv. Întîlnindu-se odată morarul cu Ioşca chiar la el la moară, dau din vorbă în vorbă şi fac tîrg laolaltă, că adică morarul să deie scroafa cea mare cu purcei cu tot lui Ioşca pe coasta cea stearpă. După ce făcură tîrgul şi băură aldămaşul, Ioşca luă scroafa şi o duse în tîrg de-o vîndu, să aibă bani de cheltuială, iar morarul se puse bărbăteşte, şi ocoli şi coasta cea mare şi

stearpă cu sade de salcă, care toate se prinseseră frumos. Dar nu mult după aceea morarul muri, iar morăriţa se mută din moară în casa lor, care-i numai dincolo de pîrîul morii, într-o grădină mare cît vezi cu ochii, ocolită de sălcii. Aci crescu Salvina mare; primăvara şi vara asculta cîntecul păsărilor cosînd la umbra sălciilor şi a arinilor, mai stînd şi pe lîngă cele vituţe pe coasta lor, cea seacă, iar iarna mai ascultînd poveşti pe la moară, mai torcînd cu muma sa în casă. Vecini nu aveau numai pe morarul, care se schimba minteni-minteni, după cum plesnea grofului prin cap, iar ele două, Anişca morăriţa cu Salvina, ele erau nestrămutate, că erau în casa lor, care li-o făcuse morarul, fie iertat, pînă era în viaţă. Atîta şi aveau: casa şi grădina de pe coastă, dar şi aceasta rea, cît nici măcriş iepuresc nu făcea cum se cade, şi aveau vituţele acelea. Aci venea dascălul Damian Fulger mai în toată ziua. Şi nu era mare minune că venea aşa des, că căsuţa morăriţii era ca un păhărel, iar Salvina ca un fluturaş de ceia după care umblă băieţii cu pălăria în mînă. Şi Damian Fulger, dascălul încă era băiat, şi era ager ca fulgerul la umblat, dulce la vorbă, cu glas frumos, numai bun de umblat după fluturi ca Salvina.

Din una din alta, Damian şi Salvina prind a se plăcea; şi cînd nu avea copii la şcoală, mergea singur la plimbare printre arini, şi acolo începea a cînta ca băieţii:

Trecui valea şi-un pîrîu.
La mîndra, sufletul meu,
Trecui valea şi-o puntiţă
La fata de morăriţă;
Nici şti ţese, nici şti coase,
Dar nu-mi pasă că-i frumoasă.

Iar de pe coastă de peste pîrîu se auzea altă cîntare:

Cine-ar zice, badea vine,
I-aşi da tot ce am pe mine
şi
Unde-i badea cu doru,
Nu poţi ara cu plugu,
Că s-acaţă plugu-n dor,
Trag boii de să omor!

El auzea cîntarea Salvinei şi Salvina auzea cîntarea lui, şi unul şi altul ştia, morăriţa încă înţelegea ce înţelegea, dar se făcea a nu băga de seamă, că doară era muiere cu minte.

Colea în postul cel mare, pe la sfîrşitul lui Mărţişor erau zile mîndre şi senine. Într-o zi după şcoală, colea de către seară, dascălul Damian era în grădină la Anişca morăriţa. Acolo era şi lelea Anişca şi Salvina. „Ce frumoasă ar fi coasta asta să fie plină de pomi”, zise dascălul.

— Dar oare face-s-ar aici pe coasta asta rea? întrebă morăriţa.

— Face, lele Anişcă, s-ar face foarte bine, numai atunci n-ar mai putea vitele să pască printre ei, că frecîndu-se de ei, nu le umblă bine pomilor.

— D-apoi s-avem cine să pună pomi, bine ar fi, dar noi muierile nu ne pricepem la de astea. Frate-meu, popa din Valea-Dosului, mi-ar trimite pomi, parte pădureţi, destui, dar cine să mi-i pună şi cine să mi-i altoiască? că noi nu ştim! Aşa vorbi lelea Anişcă, iar Damian dascălul, numaidecît se îmbie a-i pune el pomii şi a-i altoi. Deci, înainte se bucurau văzîndu-şi în minte coasta plină de pomi. Drept că şi merse lelea Anişcă cu Salvina şi cu Damian Fulger, cu dascălul, pînă la popa din Valea Dosului, care era frate cu lelea Anişcă, că şi dumniaei era fată de popă şi se măritase după morar, căci pe atunci aşa erau vremurile: preoteasă şi morăriţă se făceau numai fetele cele mai alese, mai de gazde, că numai aceste două muieri în sat erau scutite de a merge în brazda domnului de dimineaţa pînă seara, numai la aceste două le veneau de-a gata, la una prescurile, la alta pogăcile, deci morăriţe şi preotese se îndesau toate, să se facă, numai cît toate nu puteau fi, că la un popă, p-acele vremi îi era destul o preoteasă şi la un morar o morăriţă, iar într-un sat era pe atunci numai un popă şi un morar. Destul dară, că lelea Anişcă era sora popii din Valea-Dosului şi se duse la dumnealui cu Salvina şi cu dascălul Damian Fulger, se duseră tustrei să pună lucrul la cale cu… pusul pomilor. Nici n-au mers pe jos, ci cu carul cu vacile; lelea Anişcă făcu un ziţ bun de paie, pusese fundul la car, peste paie puseră un ţol, apoi 2 perne, pe ele o cergă verde şi acolo şezu dumneaei cu Salvina, că doară dumneaei era morăriţă, fată de popă şi soră cu popa din Valea-Dosului la care mergea acum după… pomi. Vacile le mîna

dascălul Damian Fulger, mergînd mai mult pe jos pe lîngă car, decît în car. Au plecat într-o zi dis de dimineaţă şi numai colo către amiază au ajuns la Valea-Dosului. Acolo au stat pînă către ojină, s-au mai ospătat, au mai povestit şi au pus trebile... pomilor la cale, iar la ojină au plecat spre casă, că a doua zi dascălul era să fie în şcoală. Asta s-a întîmplat chiar în ziua de patruzeci de sfinţi.

Cînd au venit din Valea-Dosului nu s-a urcat dascălul nici o minută în car, că nu era unde; şi muierile, adică lelea Anişca cu Salvina, nu mai şezură nici ele aşa bine, ca la venitul de acasă, că-şi mutară ziţul dinainte, iar dinapoi umplu popa Toma, fratele lelei Anişca, de pomi pădureţi spinoşi, că le-a dat doară 150 de pomi pădureţi, apoi cum i-a legat, cum nu, că minteni-minteni le cădea cîte unul în cap, mai cu rădăcina, mai cu crengile cele spincase. Vreo cîţiva pomi le dăduse şi de cei altoiţi, că avea popa Toma de unde, că doară cine mari avea pomi mulţi şi buni ca el, şi mari şi mici?

Destul că acolo către miezul nopţii au ajuns sănătoşi acasă oamenii noştri, lelea Anişcă făcu numaidecît o leacă de foc să încălzească ceva de cină, iar Salvina cu Damian aşezară vacile în grajd şi carul în colniţă (corliţă) şi intrară şi ei în casă voioşi că... au adus pomi. A doua zi după amiază dascălul era tare învăluit; merse cu toţi şcolarii în grădină la lelea Anişcă, morăriţa, să le arate cum se pun pomii; lelea Anişcă cu Salvina făcea gropi tot la trei stînjeni de departe una de alta, precum îi povăţuise popa Toma din Valea-Dosului, dascălul Damian curăţa pomii şi-i punea în gropi cu ajutorul copiilor mai mari, iar ceilalţi copii adunau bărbăteşte pietrele şi duceau pe lîngă gard. Mergea lucrul strună de bine. Iar cînd fură gata îţi era mai mare dragul a te uita la lucrul lor; stau pomii în gledă ca cătanele; ori dincătrău te uitai, tot rînduri oable vedeai de pomi.

Pe cei altoiţi îi puseră mai aproape de casă, apoi după ei urmară cei mai mari, şi în urmă cei mai micuţi.

— Să mai avem pe-atîţia, ar fi chiar plină grădina”, zise dascălul.

— De s-ar prinde aceştia odată! răspunse Salvina.

A doua zi după aceea satul era plin de vorbe, mai cu seamă muierile ştiau poveşti mai multe. Unde-şi dau cu socoteală că dascălul a fost cu morăriţa şi cu Salvina la Valea-Dosului de i-a credinţat popa Toma, unchiul Salvinei. Altele ziceau, că

morăriţa-i hamişe; se foloseşte numai de dascălul, ca să-i pună grădina în rînd, dar pe Salvina n-a da-o după el, că doară numai pe ea o are, şi n-a da-o după un dascăl sărăntoc, că o poate da după orice fecior de gazdă din sat; altele iar ziceau, că dascălul e hamiş, a înturnat capul muierilor, dar nu va lua pe Salvina, că nu s-ar învoi popa odată cu capul, ca fata morăriţii să fie dăscăliţă, că şi el are patru fete de măritat; bărbaţii, ca ei, nu mai vorbeau atîta, dar cîte o vorbă mai ziceau şi ei, ca oamenii.

La Rusalii veni protopopul în comună, ca să ieie în seamă examenul copiilor, şi rămase foarte mulţumit cu sporul aflat la şcoala dascălului Damian Fulger, şi legă de sufletul oamenilor, ca să-i deie plata, şi pe viitor să-şi trimită toţi copiii la şcoală. Eu încă eram atunci la şcoală şi căpătai drept cinste de examen un briceag jidovesc, de cele de 2 cr. cu plăsele de lemn şi cu un tăiş ca degetul. Bucuria mea, că am cu ce ciocîrţi!

După examen nu văzură pe dascălul Damian Fulger multă vreme prin sat pe la noi. Acum iar era plin satul de vorbe; unii ziceau că s-a dus la părinţi, dar va veni şi va lua pe Salvina morăriţii; alţii şi dau cu socoteala, că e trimis de protopop la popie, şi cînd va veni gata, va lua pe fata popii nost, pe Samfira; alţii, adică altele, că tot muierile erau, care făceau vorbele, ziceau că n-o să mai vină, că a cerut de la morăriţă pe Salvina, dar nu vrea să i-o dea; iar alţii ştiau şi mai mult… ştiau adică şi ziceau, că dascălul e un taie fugă, de abia a aşteptat să vie examenul, să se descotorosească de Salvina morăriţii. Unele muieri, cumetrele, întrebau pe morăriţa, cam pe de departe, cum ştiu ele:

— Dar ce-i, faci-ne o ţîră de veselie cu Salvina? Doamne, bună pereche ar mai fi cu dascălul! Amîndoi tineri, amîndoi frumoşi ca doi bujori! Iar morăriţa le răspundea liniştită, ca muierile cele cu minte:

— D-apoi, ce o fi hotărît de Dumnezeu a nost va fi, de-a fi bine, de-a fi rău!

Cînd fu colo pe la Sfîntă-Măria mare, dascălul Damian Fulger sosi în comună însoţit de tată-su şi de unele neamuri, trase aţă la morăriţă şi se încredinţă cu Salvina, iar în ziua de Sfîntă-Măria mică le fu nunta, nu cu mult tămbălău, dar cinstit, omeneşte, cu voie bună din inimă.

Acum, încet cu încetul încetară vorbele în sat; dascălul şedea cu nevastă-sa şi cu soacră-sa în casa lor de lîngă pîrîul morii;

cînd avea de ţinut şcoală, o ţinea cu toată sfinţenia, iar afară de şcoală era tot hărnicie, era ca o furnică: lucra, tocmea, curăţa, drigea; mai în grădină, mai pe la vituţe, mai pe lîngă casă, cît în scurtă vreme se putea vedea, că acum este bărbat în casă.

Toamna, colo după ce căzu frunza, se puse şi aduse de pe coaste mulţime de păducei şi spini cu rădăcină, şi-i resădi frumos pe toate marginile gradinei printre sălcii. Oamenii îl întrebau cam în glumă:

— Ce a fi din ăştia, dascăle?

— Gard, răspundea el scurt şi îndesat.

Prin sat iar prindeau oamenii a vorbi. Unul îşi dădea părerea, că dascălu-i smintit, că umple grădina de spini şi de păducei, mai bine o lăsa păşunat la viţei; alţii vorbeau altceva despre el, destul că nejudecat nu rămînea, după cum nu rămîne nimenea în lume. După ce resădi păduceii jur-împrejurul gradinei, se puse şi aduse din tufişuri şi de pe coaste mulţime de pomi pădureţi, sălbateci, cu rădăcini bune, şi-i puse în grădină, tot 3 stînjeni unul de altul, pînă umplu grădina toată bine, că cu cei căpătaţi ast-primăvară de la popa Toma, unchiul Salvinei, numai pe jumătate putuse umplea grădina. Şi el vrea să o aibă plină de pomi. Şi o umplu. Acum era îndestulit. Toată ziua se preumbla odată de la unul la altul şi, în mintea sa, pe toţi şi-i vedea încărcaţi de poame bune, deşi era toamna tîrziu. Primăvara, în săptămîna Paştilor, pe toţi îi altoi frumos, iar viţeii nu mai intrau în grădina, care fusese multă vreme dată în stăpînirea lor. Toate mergeau bine la dascălul Damian Fulger; în şcoală sporea învăţătura copiilor, iar acasă sporea asemenea cîte ceva.

Dar scris este că omul să nu se prea încreadă niciodată, căci chiar cînd gîndeşte că-i umblă mai bine, vine cercarea lui Dumnezeu peste el. Aşa fu şi cu dascălul Damian Fulger: în 3 ani după olaltă-i dărui Dumnezeu 3 copii, unul mai frumos decît altul; ai casei toţi erau sănătoşi şi din zi ce mergea li se strimta şi cămara. Cînd fu în primăvară a patra puteai prinde iepuri cu el de fălos ce era, şi toată ziulica era în grădină; şi cum nu? cînd pomii lui cei mulţi şi frumoşi, toţi, dar toţi erau înfloriţi, de gîndeai că i-au nins. Umbla de la unul la altul, nu odată, dar şi de două ori pe zi. Era la culmea fericirii! Dar din ce din ce nu, că colo pe la Rosale, încă pînă nu a da examenul cu copiii, căzu la pat şi boli, şi boli pînă către toamnă, cînd se ridică, surd. Acum ce să ştie începe? Dăscălia nu o putea purta aşa surd cum era,

iar altă măiestrie nu ştia. Năcăjit şi ca vai de el petrecu iarna aceea, trăind mai cu subţirele şi decît pînă într-aceea, dar în urmă îşi întări încrederea în Dumnezeu şi în pomii lui, care îi scoase din toate necazurile, din toate lipsele. Din an în an pomii făceau poame mai frumoase şi mai multe şi vînzîndu-le pe bani buni îşi acoperea din ele lipsele casei. Ba vestea despre hărnicia lui cu pomii merse departe, şi un boier bogat îl rugă să-i facă, pentru plată, şi lui o grădină aşa frumoasă; şi i-o făcu, ce-i drept, dar nici lucrul nu-i fu în zadar, că boierul plătea boiereşte la cel ce-i lucra omeneşte. Astăzi e dascălul Damian Fulger unul din cei mai bogaţi oameni din ţinut, grădina lui e vestită în lung şi-n lat, şi e pe de zece ori mai mare decît la început; casa lui e binecuvîntată, numai cît azi nimeni nu-i mai zice dascăl, ci „Surdul”, căci nu aude mai nimic, şi-au şi uitat oamenii de cînd nu mai e dascăl.

Din vol. Povestiri din viaţa ţăranilor români,
1908.

BUNEA

A murit acuş doi ani domnul Ioan Bunea. Numele lui de familie era Grozav, dar lumea i l-a schimbat în Bunea, pînă era el încă în viaţă. Şi era un om bun, cît rar îi mai afli azi păreche. El era fecior de plugar. Învăţase cîţiva ani la şcoală, apoi îl luară la miliţie. Acolo fiind cu purtare bună, ajunse segent-major. Servi el la miliţie multă vreme, că acasă nu prea avea la ce trage, că fraţi mai avea vreo cinci, dacă nu chiar şase, moşie puţină; deci el rămase la oaste doisprezece ani încheiaţi.

În acest timp învăţă bine limba nemţească, fiind mai mult în Viena cu starea. Apoi, ieşind în civilie, deveni cancelist la o judecătorie din provincie şi se căsători. Luă de nevastă pe singura fiică a unei văduve. Nu ştia, dacă soacră-sa are de unde-i da ceva zestre, ori ba, dar i se părea de fată. O luă deci şi trăiră laolaltă zile albe. Amîndoi erau cruţători, astfel că din plata lui de cancelarist trăiau bine, fără să facă datorii. Îşi plătea chiria regulat, plătea prin prăvălii şi pe la măcelării regulat, plătea omeneşte pe maiştri, cu care avea de lucru, şi astfel el era onorat de toţi.

Soacră-sa trăia singură în casa ei proprie. Ea nu le-a făcut tinerilor propunerea să şadă cu ea, şi ei nu s-au îmbiat. Aşa trăiră ei vreo cinci ani, şi în fiecare an îi binecuvînta Dumnezeu cu cîte un fecioraş. Pe toţi i-a face tata ostaşi – zicea el rîzînd, – şi fiecăruia îi lua: mai o trîmbiţă, mai o tobă, mai o sabie, care după cît era de mare şi de harnic de a o purta.

La vreo cinci ani se bolnăveşte soacră-sa. El trimite pe nevastă-sa numaidecît acolo:

— Să nu te mişti de la bătrîna pînă nu i-a fi mai bine. Acasă ne-a face servitoarea ce ne trebuie, tu stai pe-acolo să aibă pe cineva cu milă pe lîngă ea!

Aşa şi făcu nevasta lui. Vreo zece zile a stat ea tot acolo, pînă la urmă i s-a făcut bătrînei mai bine. În acest timp seara şi după-amiază, după orele de cancelarie o cerceta şi el regulat, îi ducea medicul şi medicinele şi vedea să nu-i lipsească ceva.

După ce s-a însănătoşit bătrîna, merse odată la ei acasă şi le spuse:

— Uitaţi-vă, dragii mei, eu sînt slabă şi bătrînă, poate să mor odată fără ca voi să fiţi de-a îndemînă, şi să pună străinii mîna pe ce biată am. Să veniţi, dragii mei, să şedem laolaltă. Şi aşa

casa vouă va rămîne, ce să mai plătiţi atîta chirie, că aveţi destulă cheltuială cu copiii aceştia mulţi. Haideţi la mine!

— Am merge, soacră, că ştim, că ne primeşti cu dragă inimă, zise el, dar uite, noi avem copii, ei fac larmă, dumitale îţi trebuie odihnă, şi, cum eşti dezvăţată acum de tălălău, să nu-ţi cadă greu şi în urmă să te căieşti, că ţi-am făcut moară în cap. Mai bine să stăm cum stăm şi dumneata cum stai; de vom vedea, că eşti bolnavă, vom merge careva şi vom şedea cu dumneata, dar să ducem droaia asta multă de copii pe capul dumitale, parcă nu mă încumăt.

— Ba să veniţi, ascultaţi-mă, aşa vreau eu; simt eu, că nu-s bună singură, numai cu străini, haideţi voi la mine, că şi eu am crescut copii, ştiu eu, că ei nu pot sta ca sfinţii în icoană, şi, feri Doamne, să steie, că atunci nu-i bine. Doară şi zicala spune: „Feri-mă Doamne de copii buni şi de babe frumoase”!

Destul atîta, că din vorbă-n vorbă ajunseră fiecare la convingerea, că mai bine va fi ca cei tineri, cu droaia lor de copii, să se mute la bătrînă. Şi s-au mutat şi legănat cuvînt n-a fost între ei. Ginerele, ca mai tînăr, vedea ca să fie toate în bun rînd pe lîngă casă; de ici scurgea o baltă, colo tocmea o uşiţă, dincolo punea un cui, şi pururea era ocupat. Numai la mîncare şi la culcare era în casă, altcum tot pe-afară. Cînd n-avea alt lucru, tăia lemne cu ferăstrăul şi le crăpa cu securea şi le aşeza în lemnărie, de-ţi era mai mare dragul. Dacă ziceau muierile, soacră-sa şi nevastă-sa, că de ce umblă el tăind lemne, că pentru cîteva piţule le-a tăia vreun ferestrăiaş, el le răspundea liniştit:

— De ce să nu le tai? Nu-i destul, că le cumpărăm pe bani scumpi, să mai plătim şi pentru tăiat? Apoi eu zac destul în cea cancelarie, baremi acasă să-mi dezmorţesc aceste oase!

Aşa stînd lucrul, la fiecare primă, cînd îşi scotea salariul, jumătate îl punea laoparte, la casa de păstrare, ca să aibă pentru zile grele, iar cu jumătate se ajungea, deşi împlinea toate lipsele casnice. Ceilalţi colegi ai lui Ion Grozav vorbeau multe despre el; mai că s-a băgat slugă la soacră-sa, să-i taie lemne, mai că-i un zgîrcit şi jumătate, mai una mai alta, ca oamenii, care neştiind cruţa, ar voi ca nici alţii să nu cruţe şi să nu aibă nimic, ci să fie tot înglodaţi în datorii, ca ei, pentru că să se poată plînge că nu-i dreptate, că-s lefile prea mici, că cei mari au prea mult, iar cei mici prea puţin şi altele de acestea.

Într-aceea se întîmplă, de se ivi o holeră mare; mureau oamenii de toate vîrstele şi de toate stările. Atîţia oameni mureau, de s-a oprit a se mai trage clopotele pe la biserică, că altcum toată ziua ar fi trebuit să le tot tragă. Preoţii de dimineaţă pînă seara tot duceau morţi la groapă, cîte 3-4 deodată.

Între cei dintîi care muri de holeră, fu un biet de scriitoraş, după care rămase văduva cu şase copii. Dar ştiţi cum e holera: în care casă intră, pe toţi îi seceră. Astfel şi aci, curînd după el muriră copiii cei mai mici toţi cinci, în urmă muri şi mama lor şi rămase orfană de tată şi de mamă o biată fetiţă de opt ani.

Ioan Grozav se sfătui atunci cu nevastă-sa şi cu soacră-sa şi luă copila la ei. „Unde mîncăm opt va mînca şi al noulea”, zicea el; iar muierile adăugau: „de haine vom griji noi, îi vom face din vechituri şi mai şi din nou, că o copilă, – ce se mai cunoaşte rogu-te?!”

Astfel Ioan Grozav luă copila cea orfană la el, o ţinea ca şi pe copiii lui, o punea la masă cu ei, dormea într-o casă cu ei, îi cumpăra toate cele de lipsă pentru şcoală şi o purta îmbrăcată omeneşte. Biata orfană se afla atît de bine la bunii ei patroni, încît mai că nu simţea lipsa de mamă. Şi Ioan Grozav era foarte mulţumit, văzînd că copila se află bine în casa lui. Şi muierile erau foarte fericite, că pot da mînă de ajutor celei orfane. Băieţii o priveau cu un fel de respect, căci vedeau, că ea ştie citi şi scrie şi le desena cîţi cocoşi şi găini, şi cîni, şi mînzi, şi ei se bucurau. „Fă-mi şi mie sorucă – că aşa-i învăţa Ioan Grozav să-i zică – fă-mi şi mie un cocoş; mie să-mi faci o cloşcă cu pui; ba mie să-mi faci un mînz mic şi frumos.” Şi ea le făcea, bine-rău, cum putea, dar le făcea; toate hîrtiile ce le afla, erau pline de desene.

Colegii lui Ioan Grozav, vezi bine, nici lucrul acesta al lui nu-l aflară cum se cade. „Ce credeţi, zicea unul, doară din milă a luat orfana la el?” – „De unde! A luat-o în speranţă, că va fi avînd pe undeva vreun neam bogat, care aflînd că el o ţine, să-i deie bani nenumăraţi pentru că o ţine! E un fariseu! Apoi cum o mai ţine, rogu-te? O poartă îmbrăcată în vechituri, de care leapădă nevastă-sa şi soacră-sa! Mă mir, că nu-i e chiar ruşine!”

„D-apoi acasă – adăuga altul – că-i mai rea decît o servitoare; le lucră tot lucrul, mătură, spală vasele, cară lemne din lemnărie, legume din piaţă şi cîte trebuiesc la casă toate!...

Afară de aceea, le mai înfulică şi copiii, că de zgîrcit ce e, nici servitoare la copii nu ţine! Să facem ceva, să o luăm de la el, zise odată unul.”

„Să o luăm, răspunse altul!”

Vezi bine, astfel de planuri se făceau în berărie, unde Ioan Grozavu nu era de faţă. Lucrul dacă era hotărît, ca s-o ieie de la el, dar unde să o ducă? Nici unul nu se îmbia să o ţină, numai ştia să învinovăţească şi să hulească pe Ioan Grozavu. El cam auzea cîte ceva din fleacurile colegilor săi, dar se făcea a nu auzi nimic, nu le lua nici într-o seamă.

Odată, după ce a încetat holera, prezidentul chemă la o adunare pe toţi amploiaţii, nu numai pe cei de la judecătorie, ci de la toate oficiile din acel oraş. Locul adunării era ospătăria cea mare. Se duse şi Ioan Grozavu. Acolo prezidentul le ţinu o vorbire despre iubirea deaproapelui, care o termină cu vorbele:

— În mijlocul nostru este un bărbat, care pătruns de iubirea deaproapelui, a luat la sine o fetiţă orfană, rămasă de la un amploiat de ai noştri. Datori sîntem fiecare din noi să facem aceea, ce face acest bărbat. Eu cred anume, c-ar fi bine să facem de azi încolo în fiecare an cîte un bal, pînă va fi fetiţa aceea de măritat. Din banii ce se vor aduna de la baluri, se va da o parte celui ce ţine copila, iar cealaltă se va depune spre păstrare, să i se adune ceva zestre. Ce ziceţi, domnilor, la acest plan al meu?

„Să trăiască! Primim! strigară cu toţii.” Nici unul nu vorbi mai mult. Dar Ioan Grozavu păşi un pas către prezident şi zise:

— Domnule prezident! Iubiţi şi stimaţi colegi! Sînt învoit şi eu cu cele propuse de domnul prezident. O faptă umană vom săvîrşi, dacă ne vom îngriji de viitorul orfanei, care acum e în casa mea. Dar vă rog să schimbaţi ceva din propunerea domnului prezident. Venitul curat al acelor petreceri să se depună întreg în casa de păstrare în favoarea copilei, ca să aibă şi ea odată zestre, de-a fi să trăiască să se mărite; iar de n-ar trăi, acei bani să formeze baza unui fond de ajutorare a copiilor de amploiaţi rămaşi orfani. Însă pentru întreţinerea ei, de vă învoiţi să o lăsaţi la mine, eu nu primesc pentru asta nici o răsplată. În cinste o voi ţinea, ca şi cînd ar fi a mea. Să nu creadă cineva că mi-ar fi spre greutate. Vă asigur, domnilor, nu-mi e nici spre o greutate. Unde mîncăm opt inşi, poate mînca şi al noulea; unde şed opt inşi, are loc şi al noulea. Apoi de nu ştiu

ce haine scumpe n-are trebuinţă, că e copilă. Cînd va fi mai mărişoară, şi le va face ea însăşi, că voi da-o să urmeze un curs de croitorie pentru femei. Vă rog dar să lăsaţi în grija mea susţinerea ei. Ea se află bine la mine.

Toţi priveau uimiţi unul la altul şi nu se puteau mira deajuns, cum de refuză a primi ceva pentru întreţinerea copilei. În fine, prezidentul îi mulţumi şi se hotărî, că aşa să fie după cum a zis Ioan Grozavu. Balul prim în favoarea orfanei se ţinu la 1 februarie. Casier se puse însuş prezidentul, care începu lista cu 3 fl. intrarea la bal şi 100 fl. în favoarea orfanei. Era un holtei tomnatic, om cu stare şi de o bunătate deosebită. Cînd era să plece şi Ioan Grozavu cu nevasta lui la bal, îl opri soacră-sa şi le zise:

— Dragii mei copii! Staţi cîteva minute în loc. Uitaţi-vă, aici vă dau să puneţi pentru biata orfană, care acum e ca şi cînd ar fi a noastră, din partea mea 50 fl., din partea ta Ioane, 50 fl, din partea fiicei mele alţi 50 fl., din partea fiecărui copil de al nostru cîte 10 fl., laolaltă 200 fl., taxa de intrare pentru 7 inşi 50 fl.; laolaltă 250 fl.; Pune-i bine Ioane, şi-i dă casierului numaidecît, între martori. Apoi fiindcă zilele omului nimeni nu le ştie cîte sînt; acum mă lăsaţi sănătoasă, şi cînd veţi veni poate să fiu rece. Deci să ştiţi, că am ceva bani rămaşi de la bărbatul meu şi de la părinţii mei, îi veţi afla colo sub armar, dacă veţi ridica o podea. Acolo sînt puşi bine. Ceva bani mărunţi mai sînt şi în lada cea neagră de la căpătîiul patului meu. Ai voştri să fie, fiţi tot cuminte şi milostivi, cum sînteţi azi. Acum mergeţi în pace, dragii mei, şi vă petreceţi bine!

Cînd ajunse Ioan Grozavu la hotel, nu era decît numai prezidentul la casă, cu lista, pe care sta scris 103 fl.: şi cu o farfurie dinainte, pe care erau banii puşi. Ioan Grozavu însemnă cu mîna lui: Intrarea pentru şapte persoane 50 fl. Ajutor pentru orfană de la: Ioan Grozavu 50 fl.; soacră-sa, 50 fl.; nevastă-sa, 50 fl. Cei 5 fii ai lui, fiecare cîte 10 fl. =50 fl. cu totul 250 fl. Prezidentul privi lung la ceea ce însemna Ioan Grozavu, şi crezînd că s-a greşit, îi zise:

— Domnule, nu te-ai greşit cumva, iată iasă 250 fl., salariul dumitale mai pe un an întreg.

— Nu m-am greşit, domnule prezident, iată aci sînt şi banii!

Şi scoase Ioan Grozavu 4 bacnote de cîte 50 fl., şi le dete la casă.

Mult se miră prezidentul de dărnicia acestui cancelarist. Ce, îşi gîndea el, ceilalţi amploiaţi de abia pot trăi de pe o zi pe alta din lefile lor, ba cei mai mulţi sînt plini de datorii, şi Ioan Grozavu dispune de aşa mulţi bani, încît pentru scopuri de binefacere poate să deie sute!

Toată seara se gîndi prezidentul, cum de Ioan Grozavu dispune de atîţi bani şi de atîta bunăvoinţă.

Care cum venea la casă să plătească, văzînd sumele solvite de Ioan Grozavu, se ruşina de a da puţin, fiecare da cel puţin 10 fl. Astfel că, spre mirarea tuturor, în seara aceea se adună peste 100 fl. în favoarea orfanei, că public fu mare la bal din tot felul de oameni. În pauza cea mare de la miezul nopţii se puse oaspeţii să cineze. Atunci într-un toast prezidentul făcu cunoscut venitul curat încurs în favoarea orfanei. În acel discurs ridica pînă la al şaptelea cer pe domnul Ioan Grozavu, care nu numai s-a oferit a fi îngrijitorul copilei de cînd a devenit orfană, adăpostind-o la sine, punînd-o la o masă cu el, purtînd-o la şcoală ca şi cînd ar fi copila lui, ci – zise el – „şi acum a contribuit dînsul singur, cu casa dumisale, mai mult decît noi toţi. Cu drept cuvînt deci îi putem schimba numele, şi de azi încolo să nu-i zicem Grozavu ci Bunea, că este bun de oficiu, bun de cîştigat, bun de păstrat şi bun la inimă. Să ciocnim deci în sănătatea d-lui Bunea”!

Din minuta aceea lui Ion Grozavu toţi îi ziceau Bunea. Următorii lui încă poartă numele Bunea, deşi nu toţi sînt chiar aşa buni ca părintele lor.

*

Peste cîteva săptămîni se pensionă directorul cancelariei. Erau mulţi peţitori la acest post. Dar prezidentul îi zise: Să pun în acest post însemnat un om harnic, care-l merită, deşi nu rîvneşte deocamdată la el.

Şi spre mirarea tuturor, în cîteva zile veni decret de la împărăţie, prin care domnul Ioan Grozavu, alias Bunea, este numit director de cancelarie. Toţi rămaseră încremeniţi cînd auziră. Dar toţi recunoscură că merită, că-i om bun de muncă, bun de cîştigat, bun de cruţat şi bun de inimă.

De atunci a trecut mult. Domnul Bunea-Grozavu e sub glie, iar următorii lui toţi îi poartă numele Bunea; de Grozavu şi-au uitat, deşi mulţi ar trebui să nu se mai scrie Bunea, ci Grozavu, că sînt grozavi în năzdrăvănii, nu sînt ca domnul Bunea, fie

iertat, despre care poporul vorbeşte cu pietate pînă în ziua de azi.

Din vol. Povestiri din viaţa ţăranilor români,
Sibiu, 1909.

IX. AMINTIRI DIN COPILĂRIE

IX. AMINTIRI DIN COPILĂRIE

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

1. CASA PĂRINŢILOR MEI

Casa părinţilor mei era o căsuţă mică de nuiele, acoperită cu paie, precum erau toate casele românilor de la noi, după revoluţia din 1848. Avea două ferestri, una spre miază-noapte şi alta spre răsărit. Ferestrile erau cam atît de mari cît e o coală de hîrtie şi aveau fiecare cîte patru ochi de sticlă (uiagă). Ele se deschideau numai într-o parte, în stînga. Înlăuntrul casei erau 2 paturi unul al părinţilor mei, dinainte şi altul al bunicei mele la uşă.

Cuptorul cocător încă era în casă şi la gura lui era cuptor de lespezi mari de piatră: în acesta se făcea iarna foc, ca să se încălzească şi să se facă mîncarea. Vara se făcea mîncarea în tindă, pe vatră, şi nu se făcea foc în casă, numai cînd se făcea pîne adecă mălaiu, că pe la noi rar fac oamenii pîne de grîu, deoarece grîul e la cei ce îl au în hambariu, iar foştii iobagi, adică oamenii de seama tatii, numai puţinele hambare au pentru grîu, cam atîtea cît să aibă grîu de sărbători.

Pînea cea de toate zilele a someşenilor este mălaiul şi mămăliga, dar pînă sînt de aceste nu vezi om mort de foame.

Pe lîngă păreţii casei, dinlăuntru, locul necuprins de paturi îl cuprindeau laviţele, care erau nescari scînduri de brad, bătute cu cuie de către cei şase pociumbi. Pociumbii aceia aveau să steie tot în casă, iar paturile şi laviţele ieşau afară, cînd văruia mama casa; ele nu aveau atîtea drepturi ca pociumbii. Pe timpul văruitului mai ieşea afară şi masa, căci să nu credeţi dumneavoastră, că doar în casa părinţilor mei nu ar fi fost masă. Şi ce masă era masa părinţilor mei! Nu cu multe pistriţituri făcută, ci numai albă, cu picioarele de fag şi cu tablă de brad, dar nu o vedeai în veci descoperită. Iarna şi vara, ziua, noaptea, era acoperită cu două feţe, una albă, de pînză şi peste ea alta, verde sau vînătă, de lînă. Cea de lînă o lua şi împăturînd-o o punea mama pe căpătîiul patului, de cîte ori da cuiva de mîncare la masă, nu voia adecă să vadă mama nici cînd în nerînduială ale casei. Noi, pruncii, mai mîncam şi pe la vatră, că cine era să umble în toată minuta aşternînd masa de cîte ori cer copiii cîte o strugea de mălai.

Dar mă scăpai a zice: şi ce masă era masa părinţilor mei!

Aşa e: masa părinţilor mei era o adevărată masă: mulţi domni de români au mîncat la măsuţa aceea mică; mulţi preoţi, protopopi, notarăşi, dascăli mari şi mici, diecei (studenţi), care mergeau la şcoalele din Năsăud ori Bistriţa, totdeauna se abăteau pe la casa cea mică a părinţilor mei, unde pe masa cea simplă li se întindeau cele trebuincioase. N-a intrat străin în casa noastră, care să nu fi gustat ceva de pe acea măsuţă simplă. Şi intrau mulţi străini la noi, deoarece căsuţa părinţilor mei era chiar lîngă drumul ţării şi toţi ieşeau mulţumind mamei pentru buna primire. Azi nu mai este această căsuţă decît o ruină. Tata la 1866, îşi făcu alta nouă, dar nu mai puţin ospitală.

Nu mai voia adică să şadă în acea căsuţă, unde în timpul iobăgiei mîncase mălaiul inundat de lacrămi de groaza măcăului de alun; nu mai voia să şadă în acel bordeiaş alcătuit pe furci de goron şi acoperit cu paie, de la fereastra căruia îi strigase birăul domnesc de atîtea ori: Mitre! mîine să ieşi la domni, cu tată-tău, cu mumă-ta şi cu muierea-ta, că de nu, ştii ce te aşteaptă!

Dărîmă toată căsuţa aceea, în care-mi petrecusem eu cele mai dulci zile ale vieţii mele. Şi multe zile bune ale copilăriei petrecui în acea căscioară!

Cu deosebire la sărbători eram fericit, că atunci eram toţi acasă. Părinţii, după venirea de la biserică se puneau la masă şi ne puneau la masă şi pe noi, pe mine şi pe soru-mea, căci din cinci copii ce fusesem, am rămas numai cu soru-mea şi prînzeam împreună. Nici nu este prînz pe lume aşa de bun ca cel gătit de mama.

2. PRINDEREA POSTULUI DE CRĂCIUN

Ieri am prins post de Crăciun. Toată ziua a făcut mama plăcinte. De amiazi ne-a făcut tăieţăi, pe găina cea galbină! Şi friptură de găină am avut, cu castraveţi acri. Tata a scos din pivniţă ulceaua cea roşie plină cu vin şi a băut cu bunica şi cu sluga şi mie încă mi-a pus un jumătate de păhar şi la Elena o ţîră pe fundul păharului. Numai mama nu a băut, că ea nu bea nici o băutură! Din apă afară nu am văzut-o bînd nici cînd nimic.

Aseară fu seara plăcintelor. Un blid mare, plin cu plăcinte cu brînză, era în mijlocul mesei. Găina friptă în alt blid, tot acolo. Ulceaua cu vinul era la îndemînă şi lîngă ea păharul cel mare. Lumina cea de său ardea şi lumina toată casa. Eu cu soru-mea

stam la vatră şi puneam la cale trebile plăcintelor.

— Tu nu capeţi una întreagă îmi zicea ea, că ai mai mîncat cînd le cocea mama pe lespede.

— Ba tu nu capeţi, îi ziceam eu, că tu eşti mai mică şi apoi şi tu ai mîncat cînd le cocea.

— Ba tu, ba tu, ba tu, ba tu şi hai de cap. Soru-mea ţipa ca din gura şerpilor: „Vezi-l mamă?" atunci uşa se deschidea şi dreptatea ţărei intra. „Da ce aveţi?", striga tata şi pacea era gata.

Aseară nu ne-a fiert mama nici ouă, nici tăieţei în lapte, de acestea ne fierbea numai în prinderea postului de Paşti; ieri am prins abia postul Crăciunului.

Ce deosebire între ieri şi astăzi! Ieri toată ziua numai plăcinte şi fripturi şi azi nici fasole, numai mălaiul gol! În ziua cea dintîi în post nu fierbea mama nimic, ci trăiau căsenii cu mălaiul gol, dacă nu voiau să mănînce ceapă, curechi murat ori silvoiz. Astăzi, după ce şi-a curăţit mama casa, se pune pentru a întocmi toate pentru adevărata prindere de post, căci ieri fu lăsatul dulcelui (fruptului), zicea ea, dar azi e prinderea postului. De aceea nu e mirare că nu are vreme să facă de mîncare. Şi cum ar şi face că doar vasele sînt înfruptate! Acum trebuie să facă leşie, să leşieze blidele şi talgerile şi lingurile şi oalele şi furcuţele şi cuţitele. Numai fedeiele nu le leşiază. Acelea le pune pe foc şi arde unsoarea din ele, iar ele rămîn ca nouă. Fireşte că unele şi plesnesc pe foc dar – în sfîrşit – şi olarii ar trăi; apoi pontul acela l-a învăţat mama de la lelea Palaghia, din Bata, de la mătuşa-mea şi întru pomenirea ei, deşi trăieşte, trebuie să facă o ţîră de ţeremonie la prinsul postului. Destul că postul era intrat şi a mînca de frupt e oprit; taie popa limba!

Nu face nimic, postim şi colindăm cît e ziulica de mică, că în postul Crăciunului trebuie să ştiţi că şi prin Reteag sînt zilele scurte, iar seara, după ce se adună căsenii în casă, apoi cei mari spun poveşti, pînă adorm cei mai mici.

Îmi aduc bine aminte cum colindam toată ziua cu soru-mea, aci după cuptor, aci jos, în mijlocul casei, aci sub pat, numai la icoane nu ajungeam, altcum peste tot locul eram, a toate atingători, îndată ce ieşea mama din casă.

Trece o zi după alta, vine drăguţa de iarnă cu omătul în spate şi într-o bună dimineaţă, cînd mă scol, văd numai urdă pe afară. Soru-mea nu băgase de seamă.

— Elenă, hai să mîncăm omăt! zisei eu, ca mai cuminte.

— De unde, Ioane? strigă ea, voioasă.

— Dar de afară, îi spun eu, cu glas biruitor, ca omul care ştie mai mult decît alţii.

— Mai lăsaţi-vă locului, zise mama, nu-mi deschideţi uşa, că vine frigul în casă! Mai ţine copiii în casă, mamă, dacă poţi! În zadar ne spunea mama că afară e frig, că omătul e rece, că nu mai ştiu ce; nu ne avu ce face, pînă nu ne făcu scăpaţi afară. Hoţul de omăt ne amăgea cu faţa lui cea albă şi ne poftea a ne apropia de el; barem de ne-ar fi amăgit numai el atunci. Cum ieşisem afară, Elena îşi umplu odată pumnii cu omăt, vrînd să-l bage în gură, dar simţindu-l rece, mi-l aruncă în cap şi merse zbierînd înlăuntru. Eu mai stătui puţin afară şi auzii pe mama mîngîind-o:

— Noa, vezi draga mea Ilenuţă, dacă asculţi de nebunul acela de Ion ce păţeşti? Bag seama eu eram de vină că neaua era atît de rece!

— Ascultă tu de mămuca, îi zise mama mai departe, vezi tu că el, adică eu, e blăstămat. Aşa-i că nu mai ieşi desculţă în omăt? Că desculţi ieşisem amîndoi. Era din pricină că nu aveam încălţăminte, ne apucase iarna desculţi.

Dar altcum nu-i atîta pînă joi, apoi ştii, că ne încalţă tata! Elenii îi cumpără tata cisme şi mie opinci. Tata îşi găta săniile, una de pădure şi una de gunoi. Îl văzui că vine în casă cu vreo 6 nuiele de carpin, că le pune după foc, pînă se înfierbîntă bine şi apoi le suceşte gînjuri, slobozind la fumuri din pipă, ca un turc. Cînd ieşi tata afară, să pună gînjurile la sănii, mersei şi eu, să văd cum le pune. Soru-mea nu lipsi. Parcă şi acum o văd cum sta zgulită, cu picioruţele în omăt, ca şi mine. Împletind tata un gînj zise:

— Un colac e gata! Atunci eu cu Elena, raita în casă, strigînd: „Mamă, dă-ne colac”!

— Dar de unde să vă dau colac? Pe cine vedeţi voi umblînd cu colaci?!

— Că tata a zis că un colac e gata! Dă-ne colaci!

— Măi Ioane, pare-mi-se că pe tine te mîncă pielea, măi! De unde să-ţi dau eu colaci? Nu cumva vrei să-ţi fac unul, din cînepă? (că chiar torcea mama) sau să iau o nuia din mătură?

Dar noi, eu şi cu Elena, nu încetasem a striga: colac şi iar colac! Atunci tata intră cu un gînj rupt în mînă şi cu o nuia

verde, să facă alt gînj în locul celui rupt.

— Dar ce au copiii de se miaună? întrebă el.

— Ce să aibă, zise mama, cer colac, că tu nu ai alt lucru fără să le spui că colacii îs gata. Amu dă-le, dacă ai de unde, că de cînd intrară în casă, numai colac le trebuie, dar de mă scol de la caier şi iau nuiaua, o să-i învăţ eu a cere colac în post!

— Atîta-i tot? zise tata, îmbiindu-ne cu gînjul rotat.

— Na-vă, dragii tătucului, colacul acesta şi mîncaţi-l, şi dacă l-aţi gătat, spuneţi-mi să vă mai aduc unul. Atunci băgai de seamă că gînjul seamănă cu colacii colindătorilor de la Crăciun. Eu, luîndu-l, încetez de a zbiera şi încep a colinda. Soru-mea, după mine, prin casă să îl dau ei. Eu nu vreau, ea ţipă, eu zbier şi facem un tălălău, de nu se mai auzea vorba mamei.

— Ioane, lasă-i ei jucăria, că e mai mică! Soru-mea prinde de gînj, eu nu voi să las, gîlceava se măreşte, mama lasă caierul şi apucă vergeaua… apoi lasă-mă de nu a făcut pace în ţară…

3. CRĂCIUNUL

Tocmai cînd decurgea tractatul de pace mai pogan, intră la noi un prieten al meu, Andriş, fiul lui Ianoş al lui Andrişel, copil de ungur opincar. Îndată după intrarea lui luară toate o altă faţă, pacea se făcu la loc, de duşmăniile şi încăierările vechi nu se mai făcu pomenire; soru-mea se întovărăşise şi ea cu noi, ţinînd gînjul la spate, să nu îl luăm.

— Măi Ioane! zise prietenul Andriş, mă Ioane, ai tu bîtă?

— Ba, răspund eu, ce să fac eu cu bîta?

— Nu ai? dar traistă ai?

— Nici traistă n-am! dar tu?

— Hop, eu am şi traistă şi bîtă. Astară merg la colindat şi capăt colaci şi griţari, de ciudă noa, că tu nu-i căpăta, dacă n-ai cu ce veni a colinda.

Nici să mă fi opărit cu apă fierbinte nu m-aş fi ofilit mai tare, ca la auzul vorbelor acelora: să meargă el a colinda fără mine! şi numai fără mine putea merge, deoarece eu nu aveam bîtă şi traistă, de îmbrăcăminte nici nu mai întrebam.

— Mamă, fă-mi bîtă şi traistă! zic eu într-un tîrziu, uitîndu-mă cu invidie la Andriş, care avea căciula trasă pe urechi, bîta în mînă şi traista de grumazi, gata cum se cade de colindat.

— Măi Andriş, zice mama, n-ai putut tu şedea acasă, ca să

nu-mi pofteşti copiii la atîtea nebunii? Noi nu avem Crăciun, pînă mai încolo, mîne îi numai Crăciunul vostru, al ungurilor. Lasă că pe Crăciunul nostru şi noi ne-om găta de colindat, dar acuma lasă-ne în pace.

Soru-mea încă striga:

— Mamă, tantă! (straiţă vrea să zică, dar fiindcă pe atunci învăţa a vorbi, cugeta că ar fi bine să rostească cîte o vorbă pe nemţie, că pe atunci domnea absolutismul nemţesc în ţara noastră). Nu avu mama încătrău, lăsă caierul şi ne făcu bîticuţe şi apoi începurăm tustrei a colinda:

— Zori, zori, zori, dalbe surori… Să ne-ţi fi văzut pe tustrei la uşă colindind: toţi trei cu bîticuţe în mînă, eu cu soru-mea desculţi, ca regele zulilor, în cămeşi scurtuţe, cu capetele descoperite, soru-mea cu un şir de mărgele negre la grumazi şi cu cercei de argint în urechi. Numai aceste două lucruri o trădau că e fată, căci altcum purta părul tuns, după moda de azi a coconiţelor.

În scurtă vreme ne veni în minte că noi numai bîte aveam şi că ne trebuiesc şi traiste. Nu avu mama pace cu noi pînă nu ne făcu şi aceste lucruri, atît de trebuincioase colindătorilor. Ne făcu traiste, una mie şi una soru-mii. A doua zi era să fie Crăciunul ungurilor. Pe înserate vedeai cete de colindători, tot trei-patru laolaltă, intrînd şi ieşind de la vecinii unguri. În dreapta casei părinteşti şedea un ungur, badea Ianoş, peste uliţă ungur, badea Dani şi în stînga ungur, domnu poşta-meşter. Eu ascultam de la noi de pe prispă cum strigau copiii la fereastra badii Danii, unii: „szabad kántálni?”[181] care colindători erau unguri, iar colindătorii români întrebau: „lăsa-i-ţi sfîntul Crăciun în casă”? la care vorbe badea Dani răspundea: la unii „szabad”, la alţii „lasă”. Apoi colindătorii începeau colinda. De însemnat e că ungurii de la noi au datinele românilor la Crăciun, adică şi ei umblă a colinda, primesc colindători, numai cît că ungurii de la noi, foşti iobagi, adecă neştiind ungureşte, colindă româneşte, precum şi horesc cînd îi loveşte dorul şi precum şi chiuiesc în joc şi vorbesc în casă. Nu ştiu altă limbă.

Aşa mă înţelegeam şi eu cu copiii lor. Sînt la noi unguri care ştiu mai numai ungureşte, foştii nemeşi, ci-s atît de… nu ştiu cum le-aş zice, încît nu ne-ar face pic de cinste dacă ar fi români.

---

[181] E slobod să intrăm?

Destul că în vecini începu colindatul. Pînă atunci mă mai putu ţine mama cu mare greu acasă, dar cînd auzii colindînd: „Pe cîmpul cu florile… Dragă Ileană…” atunci, raita, prin omăt pînă la badea Dani în casă. Eu fiind desculţ nu mă oprii la fereastră, ci tunai oblu în casă, unde nişte copii de ungur de pe deal, nemeşi chiar, căpătau răsplata colindei: cîte un colăcel şi dau să iasă, iar de la fereastră colidau cîţiva copii de român… „Dragă Ileană”! Bucuria badii Dani fu mare la vederea mea. Mă puse pe vatră cu picioarele la foc, zicîndu-mi: „Încălzeşte-te, Iunoaş şi ascultă colinda, că eu merg şi aduc şi pe Ileana voastră aci!”

În adevăr bunul vecin merse la noi şi aduse şi pe soru-mea, care plîngea nemîngîiată. Ajunul de Crăciunul unguresc îl petrecusem la vecinul Dani, de unde mai tîrziu ne duse acasă servitorul nostru. Nu e lipsă a vă spune că duserăm cîte 2 colaci acasă.

Aşa trăiau odată ungurii cu românii la noi, înţeleg cei ce fuseseră de-o soarte, foşti iobagi. Azi, mulţămită împrejurărilor, începe a se răci tot mai tare şi mai tare prietenia, pînă în sfîrşit vor trăi ca cînele cu mîţa. Aşa-i în lume: ce sameni… aceea răsare; cine samănă vînt secera-va furtună.

4. CRĂCIUNUL ROMÂNESC

La vreo săptămînă după Crăciunul unguresc văd numai că tata nu merge la pădure, deşi datină avea ca în toată ziua să aducă cîte o sanie de lemne, să se aprovizioneze de cu iarna pentru vară. El începu a scoate îndată ce se făcu bine ziuă, cîte ceva din casă, scoase masa, paturile, laviţele, icoanele şi… tot ce era în casă, de lăsă pereţii toacă.

— Eu nu ştiu, tu, Mărină, zise tata, ce mai umbli tu văruind pe o vreme ca asta, căci păreţii aceştia nu-s afumaţi.

— Ce ştiţi voi, bărbaţii, de lucrurile muiereşti! – zise mama. Doar e ruşine să aştepţi nişte sfinte sărbători cu casa ca hurubele cele ţigăneşti!

— Apoi, zise tata, tu fă cum ştii!

Şi se puse mama şi mătură păreţii cu o mătură de cele de grădină, apoi urni tot varul, care vrea să cadă de pe ei, după aceea îi murui cu lut cleios, de erau tot împistriţaţi pereţii. Eu cu soru-mea şedeam pe vatră şi ne uitam ce face mama; mai luam

cîte o ţîră de lut, călcat şi lipeam şi noi pe jos şi pe vatră, pe lîngă toată porunca aspră a mamii. Nu ştiu ce pricină s-a ivit între mine şi soru-mea în aceea zi solemnă, cînd mama chiar muruia păreţii cu lut, destul că lăsă muruitul păreţilor şi începu a mă murui pe mine peste gură. Desigur am fost prea de omenie! A trecut însă şi asta! După aceea se puse mama şi vărui casa, apoi spălă ramele ferestrelor, lipi casa, roşi cuptorul şi începu a aduce cîte ceva în casă şi a pune la loc. O verişoară a mea spălase mobilele afară, în omăt; cuierele, laviţele, masa, paturile şi icoanele şi acuma începu a le pune care de unde au fost luate. Deodată cu sfîrşitul zilei se sfîrşi şi aşezatul lucrurilor din casă. Casa era gata ca o păluţă, aşa susţinea buna, care încă dăduse toată ziua ajutor mamei la văruit, că doar la văruit cît lucru e! Te pot şi fura nescari tîlhăroi de ţigani, care umblă a cerşi, cum îs toate împrăştiate, ca pe vremea tătarilor; de aceea găzdoaia cea harnică nu mai are stare pînă ce le vede toate de unde au fost luate. Apoi mama era găzdoaie harnică. N-ar fi suferit pentru toată lumea ca să se audă prin cel sat că n-a gătat de văruit într-o zi, fie chiar şi într-o zi de iarnă!

Uitasem a vă spune, că înainte de asta cu cîteva zile fu la noi o sărbătoare şi mai mare decît văruitul, fu *ucisul porcilor.* Badea Vila venise de cu dimineaţă cu Nicolae Păsculeanul, cu badea Dani, badea Ianoş, David Petre şi mai ştiu eu cu care şi sfat făcură în casă, cum să scoată mascurul cel mare din coteţ.

Sluga venea cu păsatul de la rîşniţă, că sarea o rîşnise încă cu două zile mai-nainte.

— Mă cumetre! zice badea Vila către tata, eu socotesc că deodată să ucidem amîndoi porcii. Eu junghiu mascurul şi cumătrul Nicolae scroafa, că de vom scoate unul şi l-om junghia, atunci de ţipetul lui celălalt se înverşunează şi strică coteţu ori că scapă altmintrelea, apoi mai prinde-l dacă poţi!

— Aşa gîndesc şi eu, zise badea Niculae Păsculeanul, care era înarmat ca şi badea Vila cu un cuţit mai pogan decît baionetele honvezilor.

Şi ceata porni din casă; cei doi conducători cu armele în mînă, servitorul cu un blidişel cu grăunţe în mînă, să celuiască porcii din coteţ, după sine, ceilalţi cu mînecile sufulcate, ca să prindă pe paşnicii porci, care poate că numai moarte nu visaseră în acea noapte! Eu şi soru-mea încă eram îmbrăcaţi; o aşa festivitate nu putea trece fără noi! Mama şi servitoarea încă

erau cu un blid mare în mînă, să sprijinească nevinovatul sînge.

Porcii fură amăgiţi cu grăunţe, de ieşiră afară. Sluga îi chemă după sine, aruncîndu-le grăunţe; ţugu-te, ţugu-te, ţugu-te, pînă la larg, acolo le aruncă grăunţe mai multe. Cînd mîncau mai bine, se făcură duşmanii lor în două cete şi se aruncară pe ei, iar badea Vila împlîntă fierul ucigaş în grumazii mascurului şi badea Niculae în ai scroafei şi peste puţine minute zăceau fără suflare acele dobitoace, care nu făcură intrigi în contra cutărei limbe sau egylet[182], nu conspiraţiuni în contra funcţionarilor! Fără suflare zăceau două fiinţe, omorîte cu forţa, fără judecător, fără advocat-apărător, fără de a putea reclama barem la tablă[183], dacă nu la curte. Şi cînd li se împlîntară cuţitele în grumazi, nu voiau să descopere ceva secrete, posibil politice, ci, înăduşindu-se în sîngele propriu, muriră ca toţi eroii acestui veac!

Acum mi-i puseră pe săniuţă şi hai cu ei în grădină, unde mi-i pîrjoliră cu paie. De la acea bojotaie nu putui lipsi nici eu, nici soru-mea. Minune însă: cînd fu bojotaia mai frumoasă, cînd se juca vîntul cu para focului din spatele mascurului, ca şi o petea de mătase, atunci mascurul se scoală în picioare şi o tuleşte la fugă cătră fundul grădinii. În zadar îi fu însă opintirea, că la vreo cinci paşi cade, ca să nu se mai scoale!

— Spusu-v-am că a curs prea puţin sînge? zise tata, parcă vedeam ce are în gînd porcul ăsta!

— D-apoi multe gîndesc şi porcii, zise badea Vila, ci oamenii de ce-s oameni? să nu lase după ei!

Şi mi-i pîrjoliră pînă arse tot părul de pe ei, apoi mi-i frecară cu omăt şi cu pojmotoaie de paie, pînă mi-i făcură ca joljul de albi, de nu-i mai cunoşteam! Eu cu Elena eram încurcaţi într-un discurs foarte serios! „Beşica cea mai mare va fi a mea, zic eu, o să bag în ea grăunţe, apoi să vezi cum va suna!” Soru-mea nu ştia ce e aceea, dar totuşi zise că nu o lasă. Eu una, ea alta şi pricina-i gata.

Astădată însă nu ne făcu mama dreptatea cu vergeaua, ci badea Vila, dîndu-ne cîte o bucăţică de ureche friptă, de porc. Şi pacea asta fu mult mai bine primită decît cea cu nuieluţa, numai că nu avu durată lungă. După aceeea băgară porcii în casă, îi făcură tot slănini, unturi, unsori, cărnuri şi cîrnat, iar eu aveam o beşică mare, umflată şi cu grăunţe de cucuruz în ea, să

---

[182] Societate (ungureşte).
[183] Instanţă juridică.

zurgăluiască: soru-mea asemenea avea una!

Nu voi a vă spune nimic despre ospăţul purtătorilor de îngeri asupra porcilor, toţi se ospătară omeneşte.

La cîteva zile după aceasta s-a întîmplat văruitul! Într-o bună dimineaţă, cînd mă sculai aflai în casă 2 coveţi mari şi la fiecare cîte o muiere, cernînd fărină de grîu. Pricepui numaidecît că iar se găta mama pentru ceva festivitate.

— Dintr-o mierţă de fărină vom face colăcei pentru colindători, dintr-o mierţă colaci cu bartă, pentru ceteraşi şi numai după aceea vom face pita şi colacii pentru casă. Avem să băgăm de nouă ori focul în cuptor azi, auzi, Dotică (diminutiv din Dochia) zise mama cătră o verişoară a mea, pe care, rămînînd orfană de mamă, o luă mama.

— Aud, mătuşe! Pe cînd era ziuă bine se scoase un rînd de colăcei din cuptor, apoi altul şi altul, pînă colo ce bate toaca de vecernie erau gata, atunci scoase mama colacii cei cu unt, ce-i băgase în cuptor, cu tot! Atunci mătură verişoara mea casa frumos, puse ştergarele prin cuie, trase feţe albe pe perini, lepedeie albe pe pături, feţe albe pe masă şi cîteva minute era casa ca un păhărel. Mama încă era ocupată cu buna cu tot, ele aşezau curechiul într-o oală, ca de o mierţă, tot un rînd de curechiu, altul de carne şi altul de găluşte. Curechiul Crăciunului!... Acum nu mai încăpea nici o îndoială că doar nu ar fi ajunul de Crăciunul cel românesc. Pe noi, pe prunci, încă ne schimbă mama frumos şi ne zise:

— Fiţi pe pace şi nu fiţi forobraji! Îndată or începe a veni colindătorii!

Verişoara aprinde lumina, tata intră în casă cu un butan mare în braţe, butanul Crăciunului, acela trebue pus pe foc, să ţină foc toată noaptea, că doar cine să se culce spre o zi mare ca ziua de Crăciun? Pune deci butanul pe foc, mama pune oala cea mare cu curechiu înaintea focului, să fiarbă cu încetul, că pînă mîne doară este vreme. Într-aceste cînii latră de gîndeşti că ce au?

— Ian mergi, măi Niculae, de leagă cîinii, că vor fi colindători!

— Lăsa-i-ţi sfîntul Crăciun în casă? auzim un glas subţirel de la fereastră.

— Lăsa, strigarăm toţi căsenii ca dintr-o gură şi la fereastră începură colindătorii o colindă frumoasă, iar după ce o gătară

unul din ei mulţumi aşa:

— Mulţămim, jupîne gazdă, c-am ajuns sfîntul Crăciun cu pace, cu sănătate, cu iertare de păcate. Să ajungem şi anul nou şi Boboteaza, sănătoşi, veseli, în pace, cu voie bună, cu dumneavoastră dimpreună!

Apoi îi chemă tata în casă:

— Haidaţi în casă, dragii uncheşului! Ei, intrînd în casă, îşi luară căciulile de pe cap şi ziseră fiecare:

— Bună seara lui Ajun, da-i mai bună-a lui Crăciun! Mama le mulţămi:

— Bună să vă fie inima, dragii lelii, dar a cui sînteţi voi? Vedeţi ce frumos ştiţi voi colinda? Ionul nostru nu ştie colinda ca voi. Mama îmbărbăta adecă copiii, dar nu ştia că prin aceea vatămă onoarea copilului ei.

După ce merseră colindătorii, care căpătară cîte un colăcel şi un cruceriu, mă văzu mama supărat de moarte!

— Da tu, Ioane, ce ai? zise mama. Doar nu eşti beteag?

— Ai grije, Mărină, zise buna, că o fi deocheat copilul. Cine ştie care a fost cu ochi răi din cei din casă!

— Da ce ţi-e, Ioane, ce te doare?

Eu numai suspinam, eram atacat în onoare! După multe ninerări şi întrebări, deodată, izbucnesc plîngînd:

— Că dumneata ai zis că eu nu ştiu colinda ca copiii aceia! Atunci un hohot de rîs umplu toată casa iar tata mă mîngăie:

— Noa, da tu încă văd că ai minte! Doar nu-i crede ce-ţi zice mă-ta! Da ştie ea ce-i colinda? Nu te teme, Ioane, că tu mai bine ştii colinda decît copiii aceia.

Cu greu mă mîngăiară. În seara aceea nu umblam a colinda, ci dimineaţa trebuiră să mă lase pînă la popa, care-mi făgăduise un cruceriu şi două mere, ce mi le şi dete.

Cînd s-au culcat părinţii nu ştiu, ştiu atîta că am adormit în colinzi şi m-am deşteptat în colinzi; cu lumină am adormit, la lumină m-am trezit. Pînă a nu adormi au venit rînduri de colindători, cu stele, trei rînduri de ţigani, cu ceteri şi multe, foarte multe rînduri de colindători, de cei mici şi de cei mari. La colindat adecă umblă copiii mai mult seara, pînă ce se urăsc şi obosesc, apoi se duc de se culcă, umblă mai mult, de obicei, mai mult de bucurie şi pentru că capătă cruceri, poame, sau colăcei. A colinda umblă şi pentru interes, anume ţiganii şi oamenii săraci. Ţiganii umblă cu cetera, că ei sînt muzicanţi şi

umblă toată noaptea, intră în casă şi de acolo colindă. E bine însă să nu fie scară la pod în acea noapte, deoarece ţiganii unii colindă în casă şi fac tălălău, iar alţii pun bine ce află prin tindă şi prin podul casei, de se pot urca. S-a întîmplat de au furat cărnurile de porc toate, în seara Ajunului, ţiganii colindători. Alţi ţigani colindă cu gura. Asemenea colindă cu gura oamenii, care, iar pentru interes, în formă de cerşetorie, umblă a colinda. Toţi aceştia capătă colaci de la gazdă şi nu colăcei mărunţi, ca ai copiilor, ci mai mare, aşa-numiţii colaci cu bartă! Oamenii mai gazde le dau şi ceva de dulce. Ţiganii însă şi în ajunul Crăciunului tot ţigani rămîn. Ei cer vinars, să-şi bage în urcior, deşi li se dete să beie; cer curechiu şi altele. Numai ce auzi pe ţigănci:

— Alduiască-te halea mari şi halea tari! Dă-mi un pic de curechiu şi o ţîră de rîncezeală! De multe ori m-am gîndit: oare cer mai bine ţigăncile ori ţiganii? Dar parcă la una şi aceeaşi şcoală au învăţat şi unii şi alţii!

Astfel toată noptiţa o ceată de colindători intră, alta iasă; aci ceteraşi, colo cu steaua, dincolo cu colinda, pînă ce se face ziuă. Atunci se trage oala cea mare cu curechiu de o parte, se mătură vatra, că doară toată noptiţa s-a strîns cenuşe de atîta foc, ce a ars, se curăţă casa, apoi se schimbă căsenii şi… ian tăceţi parcă aud clopotele!

O să intre diecii în biserică, că au mare slujbă, la o sfîntă zi ca asta!

După ieşitul din biserică, pînă-s oamenii la prînz, încă încep ţigăncile cu copiii lor din nou prin sat. Ele tot colindă, cît ţin sărbătorile Crăciunului şi ale Anului nou (Sîn-Văsii).

Pe unele locuri umblă în sărbătorile Crăciunului şi Irozii sau Craii. Aceştia de regulă sînt juni, care umblă la şcoală ori au umblat, deoarece au de învăţat roluri cam lunguţe, care anevoie le-ar învăţa numai din auzite. Ei sînt opt la număr: Irod împăratul, craii Valtazar, Melchior şi Gaşpar. Aceştia toţi patru au pe cap coroane împărăteşti din hîrtie aurită, au haine pistriţe peste ale lor, cu săbii de lemn, îmbrăcate în hîrtie argintată şi ştiu ţinea dispută întreolaltă. Lîngă aceştia patru crai este un cuvios părinte cu barbă de brebeni. Rar se întîmplă să aibă revereandă şi molitvelnic, dar barba nu-i lipseşte, semn că barba e lucrul cel mai principal la popie. Şi rău stă popii fără barbă, neamţului fără căţel, ungurului fără pinteni, jidovului fără

pene, armeanului fără pipă, ţiganului tuns şi sasului cu călcîie la cisme. Tot de ceata crailor se ţine şi un soldat, care adesea e îmbrăcat honved, semn că împăratul Irod iubea foarte cătanele ungureşti! Unul din cei mai de seamă ţinători de crai este îngerul. Acesta nu e făcut din ceva fetiţă, ci din fecior şi, mai ales, foarte urît. El e îmbrăcat în haine albe şi adese are şi coroană împărătească. Crucile de pe hainele lor nu pot lipsi, ca şi de pe a celor crai şi de pe a soldatului şi popii, semn că toţi sînt creştini, pînă şi Irod. Popa poartă cruce în mînă, adesea de la ceva reschitori. Cel mai original decît toţi este ciobanul. El nimereşte mai bine ca toţi, deoarece portul lui: opinci, cojoc şi căciulă, sînt mai potrivite iernii noastre decît barba-popii, sabia crailor şi aripile îngerilor.

Lîngă aceşti Irozi mai vine şi iapa. Iapa aceasta nu e cu patru picioare, ci cu două şi e făcută din o fiinţă, bunăoară ca popa, ori ca şi oricare crai.

Chemarea iepei este să bage în sac darurile cele lumeşti şi să le ducă după Irozi.

În copilăria mea îmi aduc aminte că am văzut şi Vifleimul. Acela era o ladă, în care erau nişte figuri ce reprezentau oi şi nescari păpuşi, care reprezentau – de îmi aduc bine aminte – una: o muiere, două, nişte ciobani, alta un crîsnic, şi iară alta un popă. Minune! Popa nu poate lipsi de nicăiri! Figurile acestea şi păpuşile erau purtate de un mecanism, aşa încît ciobanii se băteau: unul omora pe altul, apoi făcea groapa, crîsnicul trăgea clopotul, după mort, popa îl prohodea, iar muierea îl plîngea! La lada aceea misterioasă îi ziceau pe la noi „Vifleim” şi căpătau purtătorii „Vifleimului” ca şi colindătorii: colaci, cărnuri, bani, etc. Fireşte, ca şi purtarea figurilor la „Vifleim” era însoţită ori de colindă ori de explicări, d.e. ciobanii se bat după păşune… muierea îşi plînge mortul etc.

Toţi, atît Irozii, cît şi cei cu „Vifleimul”, apoi ţiganii cu ceterile, cu colinda, toţi sînt colindători şi umblă din interes. E un soi de cerşitorie! Sînt însă şi un fel de colindători neinteresaţi care adică nu pentru interes colindă, ci ca să facă cinstea gazdei, ori a fetei gazdei, un fel de „Nacht-Musik”[184], cum zic domnii.

De aceştia încă am văzut la casa părinţilor mei. Holteii din sat adecă se adună în seara de Ajun la un loc. Acolo se aleg cei

---

[184] Muzică de noapte.

mai voinici, care ştiu bine colinda şi probează cîteva colinzi, care sînt mai frumoase. După aceea se înţeleg ca la miezul-nopţii să se întîlnească la cutare fecior. La timpul hotărît toţi îs adunaţi şi fac planul unde să meargă.

În multe locuri ei nu merg, numai cam în două-trei locuri. E mare cinste pentru gazda pe care îl colindă holteii. Din fete încă nu colindă numai cam una-două, de regulă pe cele avute. Junii intră în curte foarte încet, se aşează la fereastră frumos şi încep colinda foarte piano, numai de abia se aude. El nu mai întreabă că lăsa-i-va să colinde ori ba, colindă frumos, iar cînd se apropie colinda spre sfîrşit, se retrag frumos, unul cîte unul, spre poartă, încît numai puţini rămîn la fereastră, pînă la sfîrşitul colindei, iar cînd colinda e gata, nu mai mulţămesc ca alţi colindători, ci o tulesc la fugă. Gazda însă se pregăteşte din casă, lumînarea fiind aprinsă, nu are decît să iasă în tindă, spre a aştepta sfîrşitul colindei: atunci iese fuga şi prinde pe un colindător, la care trebuie să se reîntoarcă şi ceilalţi toţi. De nu poate prinde, e destul să apuce pălăria unuia şi toată ceata e datoare să intre în casă după ea! Acolo, fireşte, îi ospătează cu mîncare şi beutură, unde de comun mai colindă o colindă şi apoi se duc mai departe.

Cam aşa se întîmplă colinda feciorilor. În est mod colindă pe fruntaşii satului şi pe fetele cele mai alese. Mare ruşine însă pentru junele, care se scapă de se îmbată la astfel de ocaziuni!

Astfel prăznuiam noi sărbătorile Crăciunului în Reteag, la casa părintească şi astfel se prăznuiesc acelea şi astăzi: în veselie şi bucurie! În veselie să le prăznuim toţi şi în anul acesta o poftesc tuturor românilor de pe rotogolul pămîntului.

Din Odinioară şi acum… Amintiri din copilărie,
Sibiu, 1933, p. 1-55.

DIN COPILĂRIE

Ca băiat, umblam la oi, şi-mi plăcea grozav de tare să mă uit cu băgare de seamă la tot ce se întîmplă în jurul meu, din care pricină de multe ori uitam de datorinţele mele de cioban. Norocul meu era că nu eram singur, că altcum de grija mea putea prea lesne să se ospeţe cumătrul vulpe în toată ticna din turma mea. Umblam cu păcurariul Ioan Bunzariul, cel mai vestit povestaş prin aretul Reteagului, de dragul poveştilor căruia nu odată am adormit necinat, şi nu odată mi s-a întîmplat, că nu era nici o oaie cu capul în strungă, iar eu nu vedeam pînă-mi striga Bunzariul: „Noapte bună, Niţule!” Iar atunci ca fript alergam după oi să le adun la strungă de pe lîngă cele ale staulului unde stăteau cu capetele laolaltă, ori cu capul una sub alta, de căldură.

Pe acelea timpuri multe am văzut prin natura cea liberă a lui Dumnezeu sfîntul, şi multe am auzit de la înţeleptul păcurari Bunzariul. Mai mult numai lui am de-a-i mulţămi, că mai tîrziu m-am pus pe adunarea materialului de literatură poporală; ba mai mult, numai lui am de a mulţămi, că ştiu cîte ştiu, deoarece eu îl ascultam cu plăcere şi doream să ştiu cîndva ca el, iar cînd mi se da prilegiu, mă cercam să spun şi eu altor băieţi, de la alte turme, toate opşagurile auzite de la el. Şi, Doamne, multe auzeam!

Cum umblam cu bîta subsuoară după el, de dam de tufă de corn, îmi zicea:

— Uite, Niţule, vezi tu tufa asta? E corn, cel mai tare lemn în felul lui. El a fost mai mare decît stejarul, dar Dumnezeu l-a umilit pentru sumeţie, că a vrut să crească cu vîrful chiar pînă la Dumnezeu, iar Dumnezeu l-a întrebat: „dar ce faci cornule?” Iar el a zis: „vreau să fiu mai mare decît toate lemnele!” „Aşa? zise Dumnezeu, atunci vei rămînea tufă smerită, dar tare, cît numai tu să poţi da ajutor stejarului celui puternic. Şi cum a rostit Dumnezeu vorbele astea, îndată a scăzut cornul cît se vede, şi mic cum este e pus la lucrurile cele mai grele, că numai din el se fac şuştorii la roţile de moară, iar roţile sînt de lemn de stejar, aşa dară numai el ajută stejarului.

De dam de o tufă de rug de cîmp, neîntrebat îmi spunea:

— Uite, Niţule, vezi măceşul acesta? A fost pom frumos, ca bradul de mare şi cu ruji mari, dar fără ghimpi. După ce a

alungat Dumnezeu pe îngerii cei răi din ceri pe pămînt, aceia pe pomul ăst frumos au vrut să se urce iarăşi la ceri, dar Dumnezeu a prefăcut rugul cît se vede şi l-a înzestrat cu ghimpi cu unghiile lui Ucigă-l toaca, cît nici că se mai putură dracii descleşta din ghearele măceşelor, iar care scăpară, fug de rug pînă-n ziua de azi; nici strigoile nu pot trece peste rug, de aceea pun oamenii rugi sălbatici la porţi, la fereştri şi la uşi spre ziua de Sîn-George, ca să nu poată trece strigoile şi să ieie laptele de la vaci.

Dăm de un plop:

— Uite ici, Niţule, ăsta a vrut să putrezească pe car din pădure pînă acasă, dar s-a temut că l-a vedea arinul şi o fi ruşine.

De trecea pe lîngă noi vreo pasere, îndată mă întreba:

— Ce-i aceea, Niţule?

— Gală, bade Ioane.

— Îhî! dumneaei, care s-a temut că şi-a întina mînuşile.

— Cum aşa, bade Ioane?

— D-apoi aşa, că Dumnezeu sfîntul, cînd a făcut izvoarele, a zis cătră toate vietăţile să vie să-i ajute, că şi lor le trebe apă. Şi toate au venit, numai jupîneasa de gală a zis, că nu şi-a întina zău ea picioarele cele albe. Dar las, că şi Dumnezeu a pedepsit-o, că i-a zis:

— Nici să nu vii, dar nici să nu bei din izvoarele mele; să ştii că-i peri de sete, nu-i slobod să bei apă, numai de pe aripile tale.

De aceea se vaită ea atîta cînd îi secetă şi se suie în sus cătră Dumnezeu, ca să-l roage să-i deie ploaie să-şi stîmpere setea cu apă de ploaie de pe aripi.

Odată m-a văzut cercînd să lovesc o rîndunea în zbor, şi ca muşcat de şarpe strigă la mine:

— Ce faci, Niţule? Să nu mai cerci a da după rîndunele, că de nimereşti una, îţi şi sacă mîna, că rîndunelele sînt găinile lui Dumnezeu.

Odată eram cu oile sub pădurea din lazul lui Ţepeş. O veveriţă se juca frumos printre crengile stejarilor, gîndeai că zboară, nu altceva. Eu, copil brudiu şi fără pricepere, n-am ce face, iau o piatră cam lătuţă şi mică cît jumătate palma, o prind între cele trei degete de la mîna dreaptă, scuip odată-n ea şi ameninţ spre veveriţă, ca şi cînd aş voi să o nimeresc. Ea sare atunci pe altă creangă. Eu iar o ameninţ, ea iar sare de acolo, şi tot aşa o ameninţ în cîteva rînduri, pînă biata veveriţă vine bag-

seamă la convingere că eu numai mă joc cu ea; atunci zvîrr! arunc piatra ca glonţul, şi cum eram bine deprins p-acele vremi cu aruncatul, nimeresc şi cade biata veveriţă jos la rădăcina copacului. Eu mă reped să o prind. Dar am mai înlemnit de milă: îşi luase capul în brîncile din nainte şi şi-l bătea de pămînt.

Bunzariul se uită lung la ea şi apoi îmi zise:

— Amu ce folos ai tu, Niţule, că ai lovit-o? Vezi, ea tot nu ţi-a cădea vie-n mînă. Nu se poate trage de unde a căzut, dar mai bine-şi face singură sama, decît să cadă vie-n mîna ta!

Atîta m-a cuprins o jele de biata veveriţă, de am prins a plînge de mila ei. Nici n-am mai aruncat eu de atunci, fără vreo pricină, după nimic, că-s „rău la mînă”, nimeresc de voi da şi numai în glumă.

Şi cîte şi mai cîte îmi spunea Bunzariul la tot pasul, că ştia multe, cît tocma el cu drept cuvînt ar fi putut zice: „Vai de mine multe ştiu, mult mă mir unde le ţiu”; era omul isteţ de la fire, toate cerca să le priceapă, iar ce auzea odată, feri Doamne, să mai uite cîndva!...

Într-o vară, umblînd la oi cu Bunzariul, ne-a apucat o ploaie mare într-o poiană frumoasă numită „Pe butani” sub „Lazul de Ţepeş”, la poalele Ciceului. Turma s-a tras sub copaci pînă va trece grosul ploaiei şi noi iară. După ce se mai rări ploaia, ieşirăm de sub copaci, că acum acolo prindea a ne muia mai tare, că pînă ţinuse ploaia, apa sta pe frunzişuri, dar după ce înceta, mişcate frunzele de vînt scuturau picurii cei mari de pe frunze pe noi. După ce ieşirăm şi pornirăm oile la păşune, ne oprirăm pe o dîlmă lîngă un furnicar mare cît o furcă bună de fîn, cît o căpiţă. Nu departe de acel furnicar mai era unul tot aşa de mare. Printre ele era un drum de hotar, cu ogaşe afunde şi pline de apă. Bunzariul meu, Dumnezeu să-l ierte, şi mîie pe unde-a înserat, se uită cu multă băgare de seamă jos, răzimat în bîtă păcurăreşte.

— Ce vezi, bade Ioane? îl întrebai eu.

— Hai şi vezi şi tu, Niţule, îmi zise el; hai, vezi şi tu bidigănii cu minte şi cu înţelepciune. Uite ici, furnicile astea merg cătră furnicarul cela, cele de la furnicarul cela vin spre ăsta, dar drumul cu ogaşele lui cele pline de apă le stă în cale. Ce gîndeşti tu, că vreau ele?

— Doară n-or fi vrînd să se încaiere de piept? am răspuns eu; dar Bunzariul îmi zise:

— Nu stau bun, dar totuşi una ca asta nu-mi vine a crede. Fără, Niţule, uite ce gîndesc eu, şi ţine minte, că aşa va fi: Ploaia a venit pe neaşteptate. Furnicele erau la lucru şi de ploaie, într-o degrabă, s-au băgat care unde a nimerit mai iute, prin vecini, la scuteală, unde le era mai de-a-ndemînă, şi acum vor a merge care la casele sale să-şi vadă căsenii, copilaşii, cuprinsul casei, dar nu pot, le stă în cale apa din ogaşe. Dar uite, uite Niţule, vezi cum cearcă şi unele şi altele după o trecătoare, uite că unele merg pe lîngă ogaş în sus, altele în jos, şi cele de dincolo încă fac aşa, caută punte săracile, dar nu află.

Mă uitai un scopot de vreme la ele, dar deodată văzurăm că-şi schimbă planul, se lăsară de propusul de a merge pînă la capătul ogaşului, dar nici nu stătură locului pînă să sece apa. Se apucară bărbăteşte, cîte 3-4 la cîte un pai, cîte un băţişor, şi făcură punte peste ogaş ţeapănă şi lată ca de două degete, cît putură trece unele încoace şi altele încolo. Podul lui Traian peste Dunăre e o nimică faţă cu puntea furnicelor mele, dacă vom lua în seamă cine l-a făcut unul şi cine altul. Şi trecură apoi în rînd frumos, care la ale sale. Şi aceasta s-a întîmplat înaintea ochilor noştri. Drept că în strădania lor cea mare, după ce am văzut, că ce vreau, le-am ajutat şi noi, le-am pus cîte un pai ori gîtej, şi vă asigur, că de ştiau vorbi, ne mulţămeau pentru aceasta mai frumos, decît mulţi oameni.

Cînd plecarăm de la furnicare să ne vedem de oi, îmi zice Bunzariul:

— Niţule, cît îi trăi nu zgîndări în furnicare, că atunci plouă. Cu multă trudă îşi fac bietele furnici curţile şi palatele lor, apoi omul să le strice!

Bunzariul îmi mai făcu cunoscută următoarea istorie, ce o auzise şi el de la nişte păcurari din mărginenime.

Zice, că un om de la el avea un loc cu mălai sub pădure. Cînd începeau a fi cucuruzele în lapte începeau şi gadinile a-i strica tot din ce în ce mai tare, pînă în urmă fu nevoit omul să meargă să-şi apere mălaiul, dacă vrea să mănînce la iarnă mămăligă din el. Şi s-a dus omul, şi a străjuit o zi şi două şi mai multe zile de-a rîndul. Mai alunga din cînd în cînd cîte un mistreţ din cel mălai, mai puşca cîte după o scroafă de pădure cu purcei.

Într-o zi numai văzu omul, că se apropia de coliba lui un urs mare gemînd, cu brîncile dinainte ridicate şi lingîndu-şi o labă.

Omul se spăimîntă, dar nu avu vreme să meargă după puşcă şi Marcu era lîngă el tot gemînd şi lingîndu-şi laba.

Ce era să facă bietul om? Sta înmărmurit lîngă urs, aşteptînd ca acela în tot minutul să-l înhaţe. Dar se înşelă, că ursul nu se acăţa de el, ci tot gemea şi-i întindea laba. În cele din urmă îşi gîndeşte omul: bietul urs va fi rănit la labă, ian să văd, ce-a da Dumnezeu, aceea a fi, de m-a mînca, tot cu o moarte-s dator. Gîndindu-şi aşa, apucă brînca ursului şi se uită cu băgare de seamă la ea. Adică în talpă văzu o rană sîngerînd şi în mijlocul ranei o ţandură. Se vede că era împuns rău bietul urs. Acuma-şi luă omul inima-n dinţi şi scoţînd cuţitul din curea, trase ţandura din talpa ursului. Urlă de durere, dar cum o simţi scoasă, se linişti şi merse de unde a venit lingîndu-şi rana.

Multă vreme s-a tot gîndit omul la urs, cum de nu l-a mîncat. În cele din urmă se gîndea tot mai rar şi mai rar la el pînă într-un tîrziu era mai să uite de tot întîmplarea cu ursul, i se părea numai vis. Dar într-o zi des-de-dimineaţă, cine se apropie de coliba lui gîfîind ca un bivol? Era ursul, de abia venea, aducînd o creangă mare de măr, încărcată cu mere mari şi frumoase şi cum ajunse o răzimă de colibă şi se duse de unde a venit. Aduse cinste binefăcătorului său doftor.

Omul plînse de bucurie, cînd văzu atîta recunoştinţă de la un dobitoc necuvîntător şi-şi zice:

— De ce nu laşi, Doamne, ca baremi ca ursul ăsta să fie toţi oamenii?

Trecură vreo zece ani, de cînd părăsii bîta şi traista de cioban şi mă trudeam cu cartea. Cînd ne propuneau dascălii cei mari despre durarea podului peste Dunăre prin oamenii lui Traian totdeauna-mi veneau aminte punţile furnicilor de la butani; iar cînd dascălii ne povesteau despre emigrarea ginţilor, cînd ne spunea cum hunii veneau goli şi flămînzi, iar strămoşii noştri îi îmbrăcau şi îmbucurau, iar ei în semn de mulţămită, croiau aprobate şi compilate[185] asupra strămoşilor noştri, atunci îmi ziceam fără voie: mai om e ursul din povestea Bunzariului, decît oamenii din istoria dascălului.

Din *Revista Ilustrată,* an I, 1898, nr. 1, p. 189-190.

---

[185] Legi ale feudalităţii maghiare pentru asuprirea iobagilor.

X. ARTICOLE

X. ARTICOLE

CUM ÎŞI CREŞTE ROMÂNUL PRUNCII

Junele român, cînd îi vine vremea căsătoriei, îşi cunoaşte bine fata cu care de bună voie se leagă pe toată viaţa, în bine şi în rău; el o iubeşte din toată inima şi este sigur că şi ea îl iubeşte; deci căsătoriile junilor noştri sînt întemeiate pe iubire împrumutată. Pînă însă nu dă în dragoste cu fetiţa pe care-şi pune ochii, junele român îşi deschide ochii: a cui e? din ce neam de oameni? cum e mamă-sa? surorile ei? mătuşile ei? cum sînt alte muieri din neamul ei? căci el ştie din bătrîni că: cum e mama, aşa-i şi fata; şi: de-a sărit capra masa, iada o să sară casa, şi ce semeni aceea răsare; şi din pom bun, poame bune, din porumbel, porumbele. Dacă-i place fata întru toate, atunci nu-i pasă mult; avută e, ori săracă? numai să fie frumoasă, sănătoasă, harnică şi din oameni de omenie; fac prietenie, o joacă în tot jocul, îi cîntă de dragoste, o petrece de la joc şi de la şezătoare, de-o întîlneşte la fîntînă îi scoate apă, şi se poartă cu ea, ca cu un ou roşu numai să-l îndrăgească. Fata din partea ei la început e mai sfioasă, mai cu rezervă, pînă să vadă ce părere au despre junele cutare părinţii şi neamurile ei, că mamă-sa-i cu ea la joc, vede cu cine joacă, se uită cu cine povesteşte mai de aproape şi de i se pare, se face a nu vedea, şi de nu i se pare, îndată ce ajunge acasă îi spune ordinul: „fată, hei! cu praşcăiul acela să nu te mai văd, că-i neam rău, îi un puturos, de lucru-i ca butucu şi de jocu îi ca şi focu. Nu-i de noi; tată-so îi un băutor becisnic, şi-a zălogit moşia pentru băutură şi n-are coadă de vită în aretul casei, numai de băut şi dormit la umbră-i bun, ca şi tată-so; aşchia nu sare departe de tulpină, n-a fi niciun strop mai bun decît tată-so şi decît unchiu-so cel băutor”. Auzind de acestea, fetiţa-i cu băgare de seamă, nu se prea sloboade la glume cu el, îl ocoleşte cît se poate şi-i dă a înţelege să-şi pună ochii pe alta mai proastă decît ea; iar dacă el nu se nădăieşte, cînd îi cade bine şi ştie că el o va auzi, îi cîntă trăgănat cum ştie ea:

De iubit, bade, iubit,
De luat să nu gîndim,
Că atuncea ne-om lua
Cînd maică-ta-a număra
Ierbile de pe-un hotar

Şi paiele de p-un car;
Frunzele din nouă lunci,
Penele de pe trei cuci,
Părul de pe trei cai murgi;
Poate-atunci şi nici atunci,
Cînd a face jugul muguri
Din tînjală-or creşte struguri;
Poate-atunci şi nici atunci,
Cînd va creşte grîu-n casă
Şi-a da cu spicele-n masă;
Cînd a creşte grîu-n tindă
Şi-a da cu spicele-n grindă,
Poate-atunci şi nici atunci!

Şi junele să nădăieşte că lui îi sună cînticul, şi treaba lui ce mai face.

Iar dacă amîndoi îs potriviţi şi la stat şi la uitat, dacă-şi sînt dragi, dacă ai lor de acasă n-au nimic împotriva dragostei lor, atunci numai auzim duminecă după slujbă pe preotul din altar vestindu-i, că păşesc la taina sfintei căsătorii.

Sînt căsătoriţi: gîndurile li s-au adunat. Nevasta trăieşte pentru bărbatul ei şi el pentru ea. Muncesc toată săptămîna. Trăiesc cu cruţare, ca să poată plăti dările şi să-şi poată face cîte ceva, că ei nu vor a trăi ca sărmani, ei vreau a se apuca la ceva, să aibă pe cînd le-a da Dumnezeu copii, să nu ducă lipsă.

Femeia română de regulă încă în primul an după căsătorie are un copil; acesta leagă şi mai strîns căsătoria încheiată din iubire. De aici încolo amîndoi, mamă şi tată, trăiesc numai pentru copilul lor; nici o greutate nu le vine prea mare; de dragul lui suferă toate. Pînă încă nu vine băiatul pe lume, nevasta, care dă semne că va deveni mamă, e cruţată de la lucruri mai grele, ca, feri Doamne, să nască fără vreme cumva; e îmbiată din orice mîncări şi băuturi ce vede în jurul ei, fie chiar şi de duşmani de ai ei, ca să nu i se facă cumva rău, că s-a întîmplat, zice poporul, de-o nevastă îngreunată a văzut struguri, dar cel ce-i avea nu i-a dat nici o boabă şi născu biata femeie fără vreme un băieţel frumos cu o boabă de strugure în gură; vezi bine, era mort. Păcatul căzu asupra ăluia care nu îmbie pe nevastă cu strugure, că copilul fu născut mort, deci trebui să-l îngroape nebotezat, iar din pruncii îngropaţi

nebotezaţi se fac zvîrcolacii, care mănîncă luna. Păgîn om trebuie deci să fie acela, care gustînd ceva, nu îmbie şi pe nevasta împovărată, ce ar fi acolea. Dar românul nu-i păgîn, din pricina scumpetei ori răutăţii lui nu se întîmplă ca o femeie să nască fără vreme, mai bine rămîne el flămînd, ori setos, decît să nu îmbie pe nevasta împovărată să guste ea mai întîi.

A născut nevasta în pace. Acum e mai mult decît pînă într-aceea, că e mamă. Neamurile şi vecinele merg de o felicită, dar nu merg cu mîna goală, nu fac vizita ca doamnele pe 1/4 de oră, ci o caută tot mereu, adesea se întîlnesc cîte 2-3 odată în casa noiei mame; una-i aduce un puiuţ fript, alta nişte plăcintuţe numai cu lapte şi cu ouă frămîntate, alta o leacă de băutură bună îndulcită cu miere de stup ori cu zahăr, alta tăiţei pe găină, şi aşa mai departe, dar nimeni nu vine la ea cu mîna goală. Care cum vine, îşi descoperă cu vorbe prieteneşti bucuria că a scăpat Dumnezeu în pace pe noua mamă de durerile naşterii. Şi aceste vizite ţin şase săptămîni, în care timp adică mama română nu-i iertat să iasă din casă. După aceea îşi începe iarăşi lucrurile obişnuite, dar tot cu puiuţul lîngă ea. La lucrurile din casă-i tot înaintea ochilor ei, şi mai mult în braţe; îl adoarme în cîntări, îl trezeşte în sărutări şi-l creşte în dezmierdări. Pînă mama toarce, cu un picior e pe leagăn, unde-i doarme îngeraşul, îl leagănă încet şi-i cîntă din fundul inimii:

Bua, bua, cu mama,
Că mama te-a legăna
Şi frumos ţi-a descînta;
Bua, bua, puiul mamii,
Dragul mamei frumuşel
Pînă-i creşte măricel…

Cînd se deşteaptă „puiul mamei”, îndată îl ia în braţe, îl sărută, îl dezmiardă, îl întreabă: „ce-ai visat, puiuţule? Nu ţi-a fost friguţ? Mai dormi-ve-i o ţîră?” Şi de abia aşteaptă să poată răspica „puiul mamei” un cuvinţel cît de mic, o silabă, un sunet slab, şi ea, în iubirea ei de mamă, îl pricepe şi-l explică, şi spune la toţi, că ce-a zis, „puiul mamii”, că azi a zis: a-a, că l-am îmbiat să se culce şi a zis: ba-a; pricepe, vezi-l şi-i numai de cîteva săptămîni.

Şi învaţă iute a vorbi copiii românului, cu un an prind a vorbi,

iar cînd sînt de doi ani, zic mai orice vorbă şi vorbele prind a le lega în ziceri scurte simple.

Şi cu ce-şi creşte românul copiii? Nu ştiţi? Uitaţi-vă numai bine şi veţi vedea că ce are el mai bun de la Dumnezeu pentru copii ţine. De-i mama atît de săracă, cît se ţine numai cu lucrul mîinilor prin sat, pruncul ei totuşi are cele de lipsă, o lingură de lapte, un ouţ copt în foc, hăinicele curate; iar de-i mama în stare cevaşi-cevaşi bunicică, atunci copilaşii ei se află în adevăratul rai pămîntesc. Cu atîta iubire şi devotament sînt crescuţi copiii românului, încît aceasta se cunoaşte pe ei în toată viaţa; după ce devin mărişori, de-i trimit părinţii la şcoală, numai cu greu se despart unii de alţii, la părinţi li-e jale, că oare n-or flămînzi? n-or fi trataţi rău? iar la copii li-e jale a lăsa pe mama singură, căci bine ştiu, cît va plînge ea fără ei. Cînd sînt şi mai mari, de merg la oaste, plîng de se mai prăpădesc de mămoşi, ce sînt, dar nu de frica miliţiei, ci de jalea, că-şi lasă părinţii singuri.

Mai tîrziu, cînd sînt maturi, de se însoară sau se mărită nu-i vedem pe amîndoi, fată şi fecior, mergînd plîngînd la cununie? Şi de ce? Căci se despart de părinţi! La români legătura între copii şi părinţi e atît de strînsă, încît adesea trăieşte tata cu mama şi cu cîte 2-3 feciori însuraţi, care acum au fiii lor, toţi în una şi aceeaşi casă, deşi ar avea modru a se despărţi în tot atîtea familii; dar ei nu vor, s-ar afla străini trăind unii sub un acoperiş şi alţii sub altul; aceasta e iubirea românului, care se arată în viaţa lui patriarhală.

Şi cu ce se îndeletnicesc copiii românului în viaţa lor, pînă a nu ajunge anul şcoalei? Priviţi numai cu atenţie şi veţi vedea: copila, încă nu-i de 2 ani şi cînd vede pe mamă-sa frămîntînd pîine, se apucă şi ea şi o imitează într-un blid ori tieriu; o vede spălînd rufe, şi ea face întocmai: ia o rufă, o moaie, o spală, toată se udă, dar ei nu-i pasă, că ajută mamii. Iar mama varsă lacrimi de bucurie, că scumpa mamii va fi harnică, îndemînoasă la lucru, n-o fi, o putoare, o somnoare.

Copilaşii? Oh! Ei sînt atît de interesanţi, încît merită toată luarea-aminte. Văd pe tată-so mergînd cu boii la cîmp, şi ei îşi fac boi de cocean, le pun coarne, le fac jug şi sanie, ori car de bostan şi toată ziua mînă prin casă ori de-i cald prin curte; îşi fac porci din mere de laure, îi ucid, fac slănini din prună; îşi fac cai din nuiele, ori din pietricele, fluier din buciniş şi cucute, tilince din scoarţă de răchită şi altele.

Copilele fac cuptoraşe de pîine, fac haine la păpuşi şi scurt zis: băieţii toţi, feciori şi fete, imitează ocupaţiile părinţilor. Astfel se exercitează băieţii de mici în ocupaţiile părinţilor lor; astfel încetul cu încetul revin ceea ce au fost părinţii, păstrînd cu scuirpătate ceea ce au învăţat în casa părintească, voind a fi ceea ce au fost părinţii lor. Iată cauza pentru care băieţii noştri nu se despart bucuros de ocupaţiile şi condiţiile de trai ale părinţilor.

Dar să vedem, care este creşterea spirituală, educaţia, ce dă românul copiilor săi? Să vedem, cum cultivează românul mintea, inteligenţa şi inima băieţilor săi?

Dacă vor fi cu bună luare-aminte la aceasta, vom afla, că ea este din cele mai poetice, ce există. Poezia şi mitul, legenda şi povestea, cîntecele şi superstiţiile sînt subiectele, ce le cultivă românul de mic, am putea zice din faşă. Şi ca să nu mi se zică că exagerez, voi reproduce aci numai cîteva exemple de prelegeri, ce primesc copiii în casa părinţilor lor în vîrsta cea mai fragedă, pînă nu ajung la timpul şcoalei: cînd sînt copii ca de un an şi jumătate, de prind a umbla singuri în picioare, atunci prind şi a rosti vorbe bine articulate, lesne de înţeles. De la această vîrstă, jucăriile mamii sînt întocmite cu plan educativ pentru băiat şi instructiv totodată. Copilul ar tot fugi prin casă, dar de multe ori fiind ud pe jos, ori rece, mama, ca să-l ferească de răceală, ce l-ar putea bolnăvi, ori de oboseala prea mare împreunată cu multe trînte, ce le dă de pămînt, îl ia în poală frumos pe genunchiul stîng, cu mîna stîngă îl ţine la spate să nu cadă, iar cu dreapta ia cîte un degetuţ de al copilului şi, prinzînd pe cel mare, zice:

Asta la viţei, pe al doilea zice: ăsta la purcei, pe al treilea zice: ăsta la gîşte, pe al patrulea zice: ăsta la raţe, pe al cincilea zice: ăsta sfîr! acasă! şi cînd zice sfîr! acasă! sfîr! gîdilă pe prunc încet pe la foale, el rîde cu hohot, uită a se cere jos şi zice: fă, mamă, semn, că-i place astă distracţie instructivă pentru el, că învaţă vorbe noi şi încă cadenţate, cum place urechei copilului. Cei mai mulţi copii de ai ţăranilor noştri, pînă la această etate, cunosc aceste patru animale, deci le face o deosebită plăcere pronunţîndu-li-se numele şi nevăzîndu-le. Ba de-i pruncul în toane rele, vrea chiar să vadă aceste animale şi deci plîngînd zice numele uneia sau alteia: (tei) viţei, mamă! cei, mamă. De-i în toane bune iar zice: mamă, ţei, fă, ţei, mamă (fă la viţei ş.a.).

Apoi încetul cu încetul se obişnuieşte urechea atîta cu versurile acestea, de ar vrea să le tot audă, şi de cîte ori observă că e desculţ, de i se văd degetele, cearcă singur să zică punînd mînuţa pe degetele picioruşelor: ţei, cei, fîru, fîr, casă! Fireşte că numai mai tîrziu, cînd e aproape de trei ani, ştie întreg versul legat de degetele picioarelor.

Copilul e plictisit. Mama-i cîntă, dar nu-l poate scoate din plictiseală. Atunci îşi ia refugiu la altă distracţie. Prinde cu degetul de la mîna dreaptă pielcăluţa dosului mînei băiatului şi trăgînd-o în sus cu mîna cu tot cîntă:

Piţigaie, gaie,
Ce duci în tigaie!
— Un picior de oaie!
— Cine ţi l-a dat?
— Popa din Bîrgău,
Ţină-l Dumnezeu.

La vorbele: „Ţină-l Dumnezeu”, îi lasă mînuţa în jos şi-l gîdilă frumos la foale, prin ce îi stîrneşte rîsul şi copilul sare din plictiseală şi rîzînd zice:

— Fă, mamă!

— Cum să fac, dragul mamii?

— Fă popa. Că din toate cuvintele auzite singurul cuvînt popa i-a rămas în memorie, căci îl mai auzise. Mama rîde voioasă, că a ţinut „puiul mamei” ceva în minte şi-i mai face o dată, şi iar o dată, pînă i se urăşte, ori că o răpeşte vreo ocupaţie. Dar băiatul are lecţie: numai îl vezi singur la degete numărîndu-le: gîce, raţe, fîr, fîr, ori: ţei, cei, fîr, fîr! că „sfîr” nu-l uită, numai cît nu-l poate exprima. Ori că încearcă cîte un cuvînt din versurile al 3-lea, numai îl vezi că cu dreapta îşi prinde pielea dosului mînei stîngi şi zice: „popa”… „popa”… apoi se ciudeşte, că nu mai ştie zice, deci întreabă pe mamă-sa? şi mama, de are timp, îi împlineşte voia, de nu are, îl mîngîie, că: „mintenaş”, iar copilul consolat zice şi el „naş”.

E seară. Mama, obosită de lucrul de peste zi, ar adormi, dar „puiul mamii” cel de doi ani a adormit şi la zi, lui nu-i e somn, el s-ar hoi, s-ar juca. De stinge mamă-sa lumina, se scînceşte, cere apă, se cere jos pe oală, deci iar aprinde biata mamă lumînarea, gîndindu-şi: cu de-a tăria nu poţi face pe nimeni să doarmă, nu

mi-a mai fi nimic de voi mai sta o leacă cu el. Aprinde lumina, îi face tot ce ştie, copilul e voios, dar şi somnul parcă fuge de la el. Biata mamă se plictiseşte cît a mai repetat: ăsta la viţei… şi „Piţigaia, gaia”, Dar deodată o idee nouă: pe perete sînt două umbre, a ei şi a copilului. Atrage atenţia copilului, el nu se sperie, apoi mama îşi plimbă degetele pe perete imitînd mersul păianjenului şi zicînd: „merge goanga pe perete şi apucă copilul de ureche”! iar la vorbele „de ureche” îl prinde cu degetele frumos de ureche, fireşte, nu să-l doară, că doar cumva face mama cu voia ceva durere la „puiul mamii”? iar copilul năbuşeşte într-un rîs voios propriu etăţii lui copilăreşti. Astfel să mai continuă şi astă jucărie un bun timp, iar cînd vrea mama să o întrerupă, copilul se scînceşte şi zice: „fă reche, mamă!” face şi reche mama, face şi „calu” mama şi „ţelu” face mama, şi face mama, „popa gău”, pînă în urmă doarme dus şi nu se mai deşteaptă pînă a doua zi colo la prînz, cînd vorba cea dintîi e „papa, mamă!” Mama îşi ia puişorul în braţe, îl sărută, îl dezmiardă pe braţul stîng, îl ţine aproape de inimă, iar cu mîna dreaptă descopere mămăliguţa de pe masă. Copilul văzînd-o, zice rîzînd voios: „liga”, iar mama poate oare să nu-i facă un versurel pînă-i caută lăptişoru, care-i călduţ lîngă foc? Nu, ea cînd îşi aude puişorul zicînd: „ligă”, de loc începe dezmierdîndu-l:

Mămăligă
fiartă-n glugă,
dă la slugă
să nu fugă!

Copilul rîde voios, zice şi el după mamă-sa:

Ligă
Gugă
dă sugă
nu fugă!

Mama rîde şi-l dezmiardă cu dragoste, îi dă cu linguriţa mămăliguţă cu lapte repetîndu-i versurile, iar el după fiecare îmbucătură repetează cît poate ţinea în minte, din ele. De aci încolo, de cîte ori vede pe mamă-sa umblînd de dîra mîncării,

totdeauna îl auzi zicînd: „ligă, fiartă gugă, dă sugă, să nu fugă”, ba adesea jucîndu-se prin casă numai se trezeşte recitîndu-şi versul favorit al mămăligii.

După ce i se urăşte, jucîndu-se pe jos, se cere în braţe. Mama, dacă nu mai o lasă năcazurile, îi şi împlineşte cererea; îl ia în braţe, îi pune degetul pe frunte şi zice: „aramă”, iar copilul repetează „ramă”, apoi îi pune degetul pe nas şi zice: cătăramă, copilul după ea: ramă, apoi îi pune degetul pe buza din sus şi zice: „bumb”, cînd copilul dă să repeteze „bumb”, trage degetul peste buza din jos şi astfel băiatul respică: „bumbu” şi rîde voios că el voind să zică bumbu a zis „brumbu”.

Micuţa mamei e cea dintîi la părinţi. Orice nume să-i fi pus popa, cînd a botezat-o, nu-i destul de potrivit pentru dragostea mamii[186]: mică, dragă, scumpă, bună. Cînd o întreabă cineva – colea cînd se apropie de anul al 2-lea: cum te cheamă, drăguţă? ea răspunde dezmierdată: scumpă, dragă, bună. Mama varsă lacrimi de bucurie, toţi ai casei sînt voioşi de isteţimea micuţii, iar ea fugind prin casă repetează: mică, dragă, scumpă, bună, dragă mică, bună scumpă!

E seară. Toţi sînt în casă. Aşteaptă cina. Tata şade pe un scaun ori pe laviţă. Micuţa umblă ca o răţuşcă de la unul la altul.

Scaunele şi laviţele oamenilor noştri sînt mult mai suse în picioare, decît să ajungă cel ce şade pe ele, cu picioarele jos. Micuţa s-ar urca la tată-so în braţe. Merge lîngă el, şi i se suie pe picior. El o prinde de mînuţe să nu-i cadă de pe picior şi o huhuţă frumos pe picior cîntîndu-i: hinta! hinta! Copiliţa încă cîntă după tată-so: hinta! hinta! ba, de o pune jos, o scînceşte şi suindu-se iar pe picioru tătîne-so zice: „face tata hinta şi copila mîncă plăcinta”. Copila aude, uită „hinta” şi strigă: „mamă, hinta! cinta!” Cei din casă rîd, iar ea repetează „hinta, cinta!

Vedeţi, aşa-şi creşte poporul nostru copiii, cu cîntece şi dezmierdări, de aceea şi sînt atît de mămoşi, de aceea sînt atît de nemîngîiaţi cînd sînt constrînşi a se depărta de la ei, fie spre a merge la şcoală, fie mai tîrziu, cînd merg la oaste.

Din volumul – Legende, povestiri şi obiceiuri *româneşti,* p. 103-113.

---

[186] Calendarele toate cu Xinaxar cu tot nu pot sta într-ajutor bietului popă să pună un nume potrivit cu dragostea mamei.

ROMÂNUL ÎN GLUMELE ŞI DATINELE LUI

Un străin, care n-a umblat prin ţările locuite de români, care nici n-a convenit cîndva cu oameni de ai noştri, dar care ne-a cetit istoria de la descălicarea noastră aici, în Dacia Traiană, şi pînă în zilele noastre; un străin, care din iubirea către ştiinţă a scrutat toate izvoarele istoriei noastre, după ce s-ar fi convins de necazurile prin care am trecut, de lipsele cîte am răbdat, de nedreptăţile cîte am suferit, ne-ar crede un popor plecat, îngenuncheat, slăbit, numai cu formă de om. Ar presupune de noi că sîntem ca un ogor, care deşi roditor cîndva, dar exploatat continuu şi neîmbunătăţit în aceeaşi măsură prin îngrăşare, azi este steril, nedestoinic de a produce ceva; ne-ar crede ca pe o mină exhauriată, ca pe o lămîie stoarsă.

Dar nu este aşa! Deşi mult cercat de soarte şi împrejurări, deşi mult bîntuit de nefericiri, deşi rupt de la tulpina sa străveche, deşi împărţit în mai multe monarhii şi două confesiuni, deşi cotropit în toate provinciile ce le ocupă, de neamuri străine, el, românul stă ca stînca neclintit, ca stînca de care se bat valuri şi uragane şi cu cît valurile sînt mai fioroase şi mai turbate, cu atîta apare mai măiestrită. Aşa este poporul nostru! Plin de viaţă şi de tărie, tînăr şi viguros ca un june care-i mai zdravăn. Semn că munca l-a învîrtoşat, iar necazurile l-au oţelit. Pe cît e de sprinten la umblet, la lucru, răbdător, la împlinirea lucrării, aşezat la grai, gînditor pînă să înceapă ceva, iubitor de curăţenie şi de veselii, bucuros la ospeţe, pe atît urăşte tăndălitura, nedibăcia, nerăbdarea, murdăria, zgîrcenia şi luxul.

Dar ceea ce nu-i convine, el rar o spune făţiş, rar dă cu bîta în baltă. Spiritul lui cel viu a născocit mii de proverbe şi zicători, prin care bate şaua să priceapă… iapa.

Drept este că românul şi batjocoreşte şi vorbeşte bucuros pe toţi cei ce nu sînt după gustul său. Nimeni nu rămîne nesatirizat de el, fie el acela cine a fi, numai să-i vină în minte cum nu i se pare, pentru că el crede om după chip şi după asemănare pe cel de o fire cu el.

Ca să se vadă lămurit cele zise, pînă atunci voi aduce numai unele exemple.

Ei între ei, ţăranii, se slobod întreolaltă la multe glume, care

cărturarilor li se par de multe ori necălite. Cerce însă un cărturar a o face aceasta între ţărani şi deloc îşi aude dintr-o parte sau din alta: Ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e portul. Mulţimea izbucneşte într-un rîs cu hohot, iar cel ce şi-o auzi, rămîne opărit cu apă rece.

Pădure fără uscături nu se poate şi nici un popor numai cu indivizi unul ca unul, aşa şi poporul nostru. Dar el nu-i cruţă, tot ce nu-i convine spune franc şi lămurit.

Dar tot cum ştie el, bate şaua. Aşa bunăoară: o fată avută, dar urîtă se întîmplă de-şi capătă un bărbat de care doar n-ar fi vrednică; poporul o vede, dar o şi vesteşte în cîntec:

Moşia şi moinele
Mărită urgiile;
Moşia şi sutele
Mărită şi mutele!
Oi sărace, moine lungi,
Cum măritaţi mute-n dungi;
Oi sărace, moine late,
Cum măritaţi dude-umflate!

Intră în horă ori în şezătoare o fată mîndră, dar cam gingăşică, care cam ocoleşte lucrul, deşi e săracă, ori nu chiar atît de avută cît să se poată răzima în bogăţie. Feciorii noştri o primesc cu:

Am o mîndră ca şi-o cruce,
Dar la lucru n-o pot duce;
Dimineaţa-i roua mare
Şi se udă pe picioare,
Peste zi soarele-i nalt
Nu poate lucra de cald;
Colo cam pe la ojină
O pişcă ţînţari de mînă;
Seara cînd se răcoreşte
Zice că se osteneşte.

Este un fecior cam prea mic de statură; să nu gîndiţi că rămîne fără cîntec, nu-l lasă ele fetele fără o leacă de cîntare:

Am un drăguţ cît un ied,
Secerînd în holdă-l pierd;
Nu ştiu ce i-aş da să crească,
Ţîpa-l-aş în cîmp să pască…

căci fetele noastre-s dedate a vedea tot feciori zdraveni, voinici, nu niscai nimurugi. Pe feciorul mereleu, tîndălău, bohîndac, îl batjocoresc fetele tot în cîntec:

Am un drăguţ tare drag,
Îl poţi pune şi jurat
Şi ciuhă din sus de sat;
Hei, sărac drăguţul meu,
Că-l poţi pune şi birău
Şi ciuhă din sus de tău!

Presimţeşte poporul, că cutare, care umblă de dîra însuratului, are s-o scoată rău la cale cu aceea pe care şi-o alege, deci îi face numaidecît cîntec:

Ardă-l focul pe socrul
Mult păzi cu adaosul
Pînă-mi mîncă paosul!

Pe fata ce nu ştie ţese, căci ţesutul, torsul şi cusutul sînt lucruri ce se înţeleg ştiute de fiecare româncă, pe lîngă lucrurile cîmpului, pe fata care nu ştie dar ţese, o satirizează prin cîntecul:

Ardă-mi-te focul, spată,
Că toată-mi faci pînza spartă
Şi te-ar fi trăsnit, război,
Că-mi faci pînza-n lătunoi!
Ciudă mi-i şi pe sucală
Că-mi face pînza prea rară!

Cînd poporul bagă de seamă că două tîndale nevrednice de a ţine casă şi masă, au dragoste serioasă, cu gînd de a se lega de lume, îndată le descîntă:

Asta-i fata omului,
Norocul feciorului;
Norocu-i destul de rău.
Că fecioru-i meteleu.
Hei, şi fata-i somnoroasă,
Şi fecioru-i rău de coasă.

Dacă careva fecior de bogătoi din fală, umblă şi vara încroşnat, colea în sărbători, ca să se arate mai mult decît alţii, ceilalţi feciori şi lui i-o strigă, ori că i-o cîntă fetele:

Astă vară pe săpat
Şapte fete-au degerat,
Dar eu ştiu un meşteşug,
Toată vara nu mă frig
Cu cisme şi cu cojoc
Pe vătruţă lîngă foc.

Un fecior umblă în ruptul capului după o fată, care însă nu-i are grija; dacă însă ea vede că el zău nu se nădăieşte, ci-şi tot bate capu-n secret, tot pescuie a dragoste de silă, dar de nevoie, ea îi face cîntec:

Auzi, bade, ba nu tu,
Te sărut, dar nu amu;
Te sărut, şi nu pe tine,
Cînd am vreme, am pe cine!

La feciorul sărac şi fălos care-şi închipuieşte că după el orice fată trebuie că aşteaptă cu dor şi drag, fetele noastre-i cîntă:

Badea-i voinic şi se ţine,
Sărăcia-l pune bine;
Nu te uita, bade, mîndru,
Că şi gîndu de mi-ar sta
Măicuţa nu m-ar lăsa.
Şi
Badea numai cisme are
Şi se ţine gazdă mare;
De-ar avea şi cioareci noi

Nici n-ar vorovi cu noi!
şi
Badea-al meu s-a lăudat
C-ar fi putred de bogat;
Cum mă ia, mă bagă-n curte,
Curtea-i plină de cucute;
Din curte mă bagă-n tindă,
Tinda-i fără nici o grindă;
Din tindă mă bagă-n casă
Casa-i fără nici o masă;
Din casă mă suie în pod,
Cucuruz, nu-i niciun strop;
Mă suii în pod desculţă,
Nu mă lovii de grăunţe;
Mă suii fără lumină,
Nu mă lovii de slănină!…

La feciorul nesocotit, care numai nu se topeşte de dragul unei hîde, îi cîntă ortacii lui, dar cu deosebire fetele, aşa:

Bade, de drăguţa ta
Rîde ţara şi lumea:
Că la faţă-i ca moartea,
Şi la ochi-i ca mîţa;
Păru-i zboară
Ca la cioară,
Dinţii, mari,
Ca la măgari…

Iar fetele, uitaţi-vă cum răspund la astfel de feciori:

Bădiţă, de dragul tău
Toate mor broaştele-n tău,
Cu vremea-oi muri şi eu.

La una ce-i pe calea măritişului, fără ca ea să ştie bine lucrurile ce se ţin de o găzdoaie bună, îi cîntă:

Cînd eram la mama fată
Fui măiastră şi bărbată:

Io-mpungeam, mama cosea,
Frumoasă formă făcea,
ori:
Cîtu-i lungul şi lumea
Nu-i drăguţă ca a mea:
Se culcă-n sfinţit de soare
Şi se scoală-n prînzul mare,
Nici ochii nu şi-i deschide
Şi-i cu degetele-n blide;
Nici pe obraz nu se spală
Pîn'ce caută prin oală:
N-o rămas ceva de-aseară?
De vede că n-o rămas,
Prinde-a forăi pe nas…

Apoi las dacă nu biciueşte poporul nostru pe cel cu calicia lucie. Iată cum îi cîntă:

Cine dracu-a mai văzut
Măruţ roşu pădureţ,
Badea slugă şi măreţ?
N-are la ce să mări,
Că n-are grădini cu pruni,
Numai clopul cu păuni;
N-are grădină cu pere,
Numai clopul cu petele;
N-are plug cu patru boi,
Nici suman de pe-a lui oi.
şi:
Mîndru-i badea şi fălos,
Sărăcia-l pune jos;
Mîndru-i badea, bată-l sfîntu,
Săracu-i, mînce-l pămîntu:
Şi de pită şi de sare
Şi de cîte-s pe sub soare.
şi:
Măruţ roşu pădureţ,
Badea slugă şi măreţ;
Şi nimica nu-i a lui
Numai pleasna zbiciului.

şi:
Mă bădiţă, fala ta,
Numai pipa şi bîta
Şi jocul dumineca!
Ori:
Nu te ţine, bade, mîndru
Că la tine nu mi-i gîndu,
Că io, bade,-s învăţată
Să mă duc cu junci la apă.
Dar la tine ce-o mînca?
Mîţa şi pe mamă-ta?
Ori:
Pălăria ta, mă Ioane,
Toată-m primburi şi-n barşoane
Şi părinţii-ţi mor de foame!

A adus naiba moda de fetele, cu deosebire celea aşa numite civilizate, se tund în frunte; de la ele a mers moda şi la fetele de ţărani din părţile bănăţene.

Poporul ştie că fata, care-i fată-n păr şi-i cumsecade, trebuie să aibă tot părul; deci văzînd ce-i şi cum s-a pus şi i-a croit cîntecul:

Cine dracu-a mai văzut
Iepure înfundat în bute,
Fată mare tunsă-n frunte?

Pe omul mare, zdravăn, dar rău de lucru, nu ţi-l slăbesc din:

Cu bărbatul cît un steag;
Foamea dracului ce-o trag;
Şi de foame-aş mai uita,
Dar n-am cu ce mă-ncălţa!

Zis-am mai în sus că pădure fără uscături nu se poate; în o parte a poporului nostru s-a încuibat negrul păcat al beţiei. Străinii, văzînd pleava poporului nostru dedată beţiei, cum sînt altcum drojdiile altor popoare, judecă pe întregul popor astfel, dar sînt în rătăcire, deoarece masa poporului nostru, mulţimea, urăşte beţia şi satirizează pe băutori, cu speranţa că ei s-or

îndrepta. Dar dreaptă-i vorba celuia: Nici urzica pom, nici beţivul om! Uite cum cîntă muierei băutoare:

Cu nevasta băutoare
Să nu-ntinzi grîul la soare,
Că duce-o mierţă în catrinţă
Şi strigă la crişmăriţă:
Cîtă băutură-mi dai
Pe fărină de-un mălai!
Ea-şi bea poalele chiar noi
Şi opregul dinapoi!

Iar bărbatului băutor îi cîntă:

Cu bărbatul băutor
Nu-i face pită-n cuptor,
Numai mămăligă-n oală,
Şi-aceea-i mînca-o goală!

Apoi că românul nu poate suferi tîndale, se vede apriat din împrejurarea că fie cineva cît de bogat, că dacă-i un papă-lapte, un tîndală, puţine fete lăcomesc la… bogăţia lui; iată cum îi cîntă cele mai multe:

Decît după-un ciotolog
Să-mi întoarne caru-n stog,
Mai bine după-un sărac
Numai să trăiesc cu drag.
şi:
Decît car cu şase boi
Şi cu mutul modoroi,
Mai bin’ n-aibă nici o vacă
Numai ochii lui să-mi placă;
C-om munci un an şi doi
Şi ne-om face car cu boi;
Şi de ne-om fi dragi laolaltă
Ne-om face casă de piatră…

De unde lămurit se vede că românul preţuieşte averea numai în rîndul al doilea, mai întîi e plăcerea; apoi: De care

fecior place fetelor? s-a văzut în cursul acestui tratat şi vom mai vedea una, alta.

Cum am mai zis, românul nu poate suferi pe omul închipuit, i-o şi spune oblu-n faţă, unde dă de-i iese în cale, dar i-o spune în cîntec filosoficesc: nu în mod prostesc, ca varvarii şi păgînii:

De-ar fi mîndra cum se ţine,
N-ar mai fi frunză pe spine,
Dar mîndra-i numai cum poate
Pe spini-s frunzele toate
Şi
De-ar fi lelea cum îi fala
Nu şi-ar ţese pînza vara,
Să-i mînce viermii mînjala!

Luxul a prins a se încuiba şi în poporul nostru, cu deosebire în apropierea oraşelor, unde servitoarele imitează pe stăpîne, de la servitoare trece apoi la fetele din popor. Curentului nu are poporul ce stavilă-i pune decît satira:

De-aş trăi pînă la toamnă
Să mă-nsor să iau o doamnă;
Doamna n-are comănac
Are-mama-un fund de sac
Şi i-a face comănac;
Doamna n-are buibeleu,
Are mama-un lepedeu
Şi i-a face un buibeleu.
— Lasă-le la dracu doamne
Că rabdă bugătă foame!

Dar nu numai în muieri, ci şi în bărbaţi prinde a se încuiba luxul, prind a purta cămăşi mai subţiri decît celea de cînepă, prind a purta năfrămi de mătase la grumaz, pieptare de postav bumbite, ciobote scumpe ş.a.

La astă stare de lucruri uite cum cîntă fetele noastre:

Dracul ştie ce să fac,
Mi-a picat bădiţa drag,
N-am cămaşe să-l îmbrac,

Eu i-aş face dintr-un sac,
Sacu-i gros, badea-i fălos.

Fetele noastre de regulă se mărită de tinere sub 20 de ani. Dacă o fată trece de 20 şi de 25 ani, atunci e poreclită fată bătrînă; ca atare nu mai are trecere la feciori, nu mai are ce căuta la joc. Dacă însă se duce totuşi la joc, rămîne nejucată şi feciorii îi strigă:

Dragile mele de fete
Cum razimă cel perete,
Şi mă doare inima
Că nu se pot mărita.
Şi:
La căsuţa cea din bîrne
Fetele toate-s bătrîne;
Şi s-au încreţit pe frunte
Ca ciupercile din munte.
Şi-au purtat un car de flori
Tot nu le vin peţitori;
Şi încă un car vor purta
Şi tot nu s-or mărita.

Prins-au pe ici pe colea a purta fetele şi nevestele noastre năfrămi de mătase. Bărbaţii bine văd că aia-i o ruină, dar ce să facă, plătesc şi tac pentru pacea de jos. Îşi răzbună însă prin satiră:

Fata care-i în mătasă
N-ai la ce s-o duci acasă,
Că-i trebuie ţesătoare
Şi se culcă tot cu soare
Şi se scoală-n prînzul mare…

Urăşte poporul nostru luxul nebunesc, dar nu mai puţin urăşte delăsarea şi murdăria: simplu, frumos şi curat este idealul lui. Iată ce zice, dacă vede o muiere, care din vina ei este slab îmbrăcată:

Fetele de la Giurgeşti

Au cămeşi păcurăreşti
Şi poale de sac de peşti!

Apoi numai atîta îi trebuie unei fete ori neveste, să iasă dumineca în sărbători cu haine nelăute că o dată şi aude:

Frunză verde lemn de corn,
Pe mîndra-o am tras pe horn
Că n-are uşă la casă
Şi-i cată pe horn să iasă…

Văzînd poporul cîte o fată zglobie, fuicaşă, care numai să fie şi ea cu bărbat, stă gata a se mărita după un calic şi leneş, numaidccît îi face cîntec:

Hai, mîndruţă, după mine
Că te-oi ţinea foarte bine,
Că mi-i casa-n deal la cruce,
Suflă vîntul, lemne-aduce,
Ploaia pică,
Le despică,
Nu-i lucra, mîndră, nimică;
La moară nu te-oi mîna,
De nu-i merge nu-i mînca;
Desculţă nu te-oi purta,
Că tu singură-i umbla.
Sau:
Haida, mîndră, după mine
Că te-oi ţinea foarte bine,
C-am un coş cu gura-n jos
Care-i plin de grîu frumos;
Şi-am un coş cu fundu-n sus
Încă de strămoşu pus,
Ăla-i plin de cucuruz.

Dar satirele românului sînt didascalice; uite cum învaţă pe o tînără mîndră, dar flămîndă:

Mîndră, cît dai pe cercei
Poţi cumpăra doi viţei;

Mîndră, cît dai pe mărgele
Poţi lua două viţele;
Cît pe iia de mătasă,
Ai putea să-ţi faci o casă.

Dar văzînd poporul ruina, la care împinge pe mulţi luxul cel mare şi nebunesc, se trage pe seamă şi exclamă:

Rele zile-am ajuns, Doamne,
Că fetele toate-s doamne,
Poartă laibăr de barşoane,
Părinţii le mor de foame.
Luaţi seama, oameni buni,
Ce vi-oi spune nu-s minciuni:
Toată muta-i cu păuni,
Mălaiu-i cu cinci zloţi buni;
Toată muta-i împănată,
Mălai nu-i să îmbuce-odată!
Apoi cupa de fasule
Şi aceea-i cu trei piţule.
Mai trăieşte, măi omule!

Din cele pînă aci înşirate, lămurit se vede că poporul nostru urăşte şi combate următoarele viţiuri:

1. Lăcomia şi cîştigul fără muncă.
2. Lenea şi trîndăvia.
3. Fala goală.
4. Beţia.
5. Închipuirea.
6. Luxul şi făloşia.
7. Necurăţenia şi desfrîul.

Iar în schimb pentru acestea iubeşte şi preţuieşte de virtuţi:

1. Cîştigul cu muncă dreaptă.
2. Hărnicia.
3. Simplicitatea.
4. Trezia.
5. Naturalitatea.
6. Curăţenia şi
7. Păstrarea.

Cine va studia dar cum se cuvine pe bunul nostru popor îl va

afla muncitor şi păstrător, harnic şi treaz, simplu, curat, natural, isteţ dar cu cumpăt în toate. Aşa este el în genere şi numai aşa-l poate afla omul nepreocupat, care nu se grăbeşte a judeca pe cineva fără a-l cunoaşte, numai din spusele unora sau altora, ori mult din vederea cîtorva indivizi, poate coada neamului, de care se află la toate popoarele lumii. Dar oare cine face regulă generală din excepţii, decît nebunii şi ignoranţii? Şi cum să numim pe aceia, care ne arată lumii după cum poate se ştiu pe sine a fire? Au nu este scris: Vai celui ce zice răului că este bun şi bunului că este rău? Celui ce pune lumina întunerec şi întunerecul lumină? Vorba lui Andrei Mureşanu:

În deşert se-ncearcă ai nopţei argaţi
Să reverse umbră în loc de lumină,
Ale lor cuvinte nu prind rădăcină
Că nu ies din inimi, ci din creieri stricaţi.

Doina bate pe Rossler şi pe alţi falsificatori ai istoriei noastre, doina va bate şi pe Brociner et comp. care în mod murdar ne prezintă Europei în „Nunta din Văleni”[187].

Noi le spunem numai cîteva vorbe româneşti: Cine vrea să scrie nuvele, ori piese teatrale din popor, studieze bine pe acel popor şi literatura lui, ori dacă nu are cap ori pacienţă spre aşa ceva, mai bine pună-se şi adune zdrenţe, că atunci cel puţin nu va fi calificat nici de răutăcios, nici de necioplit…

Din vol. Legende, povestiri şi obiceiuri
româneşti, p. 87-102.

---

[187] O piesă în care datinele româneşti au fost batjocorite.

DESPRE LITERATURA POPORALĂ TRADIŢIONALĂ

Literatura noastră, ca toate literaturile lumei culte are două părţi: literatura scrisă şi literatura populară. Din acestea două, mai veche este literatura populară, care s-a născut în sînul poporului, în decursul veacurilor. Ea nu este lucrarea unui om, nici a unui rînd de oameni, ci este lucrarea întregului popor, sau mai bine zis, este lucrarea naţiunei întregi, în timp de mai multe veacuri. Şi este de mai mare însemnătate această literatură, căci:

1. Ea este oglinda geniului naţiunei; în ea, adecă vedem ca într-o oglindă toată averea sufletească, toată averea şi a inimii unui popor, îi vedem *talentul.*

2. Ea este atestatul de nobleţea spirituală a poporului român; văzînd-o pre ea (lit. pop.), vedem calităţile spirituale ale poporului nostru.

3. Ea este un fond, un sorgentu, un izvor pururea viu şi limpede, din care trebuie să se adape literatura înaltă, cu deosebire poezia[188]. În poezia populară se exprimă geniul, caracterul, credinţele, datinile, bucuriile, suferinţele, în scurt toată vieaţa internă şi externă (...).

Ştiindu-le acestea, nu cumva să cadă cineva în greşala de a crede, că literatura poporală s-ar fi format din cea scrisă; nu! literatura scrisă s-a format din ei sub intuiţia literaturei poporale, chiar ca şi limbile clasice din limbile popoarelor. Căci iată: vedem popoare, care nu au pic de literatură scrisă, pentru aceea totuşi nu sînt lipsite de literatura poporală d.e. ţiganii noştri chiar, pre care acuşi o să-i cunoaştem mai de aproape cu literatura-le cu tot. Mai ceva: mare parte din operele cele mari d.e. epopeele naţionale, s-au născut din literatura poporală, din miturile, tradiţiunile, scurt din episoadele scoase din literatura poporală. Ca să ne putem face o chiar idee despre lucru, să luăm numai *Negriada* lui Ar. Densuşianu d.e. şi vom vedea miturile noastre interesante ca episoade a epopeei, într-un mod atît de frumos, de le-ai tot ceti. Mie-mi vine a asemăna literatura noastră poporală cu cărţile sibilice din Roma. Mulţi dintre bunii noştri cetitori îşi vor fi aducînd aminte, că muierea cum a adus regelui Romei 9 cărţi, şi, deoarece regele nu vru a le cumpăra,

[188] Vezi Ar. Densuşianu, Istoria limbei şi literaturii române, pag. 116.

părîndu-i-se preţul prea mare, ea aruncă mai întîi trei din ele în foc, şi pentru cele 6 ce-i mai rămase, ceru de la regele tot preţul întreg, ca şi cînd adecă erau toate noi. Pe aceste 6 încă nu voi regele Romei să deie preţul cerut de muierea cumană, deci ea mai aruncă trei cărţi în foc, şi, din nou, rămase numai cu trei. Cu aceste trei iar merge la regele Romei şi iar îi cere preţul ca şi mai înainte, cînd erau toate nouă. Acum regele se cugetă omeneşte şi plăti muierei preţul cel mare. Dar nu-i păru rău după banii daţi, ci numa de aceea se căia: de ce nu a ştiut el lua toate nouă cărţile, să nu fi lăsat adecă să se ardă celea şase? Căci, să vedeţi domma-voastră, cele trei ce biata scăpară de foc, în timpuri de grea cumpănă spuneau destinul Romei, pre care le şi păstrară apoi cu sfinţenie. Aşa sîntem şi noi cu literatura noastră poporală: pînă mai ieri, alaltăieri, nime nu-i avea grijia; putem deci cu drept cuvînt zice că din cele 9 cărţi sibilice ale literaturei noastre poporale, 6 s-au consumat, şi abia trei mai sînt, dar şi acelea sînt răsfoiate bucată cu bucată prin Ardeal, Banat, Ungaria, Marmaţia, Bucovina, Moldova, România etc. şi numai puţine avem adunate ici-colea precum vede-vom acuşi. Ceste din urmă cărţi sibilice, ale literaturei noastre, ce scăpară biata din potop, trebuiesc compuse, căci prea sînt răsfoiate şi împrăştiate; trebuie să adunăm toate *poveştile* sau *basmele, tradiţiunile, legendele, proverbile* şi *idiotismele,* căci acestea sînt tot bucăţi, care compun laolaltă proza literaturei poporale. Asemenea trebuie să adunăm poeziile poporale, cum sînt: *cîntecele bătrîneşti* şi *haiduceşti, colindele, doinele, horele, bocetele, descîntecele, evangheliile ţigăneşti, ghiciturile, frînturile de limbă, jocurile de copii, în care obţin versuri tipice* ş.a.[189]

Eu încă, avînd frumosul material din literatura poporală, şi cu firma separare, că bunii cetitori mi vor mai împărtăşi, luai asupra-mi redigearea „Cărţilor săteanului român” a căror principală diviză va fi publicarea celor trei cărţi sibilice, ce biata mai scăpară, respective publicarea materialului literaturei poporale de care dispun şi care sperez, că-mi va mai incurge, că apoi cu timpul să aibă pe ce pune mîna poetul, care ar voi să compună cărţile sibilice ale literaturei noastre poporale.

Da, literatura poporală voi să se generalizeze cu orice preţ, că cei chemaţi apoi să o imiteze în operele lor, căci poporul nu

[189] Vezi *Istoria limbii şi lit. rom.* de Ar. Densuşianu, pag. 117.

face salturi, ci merge lin, frumos natural în bucăţile literaturei lui:

Poporul, care geme jos,
E singur valea roditoare,
Ce-i data să crească grîu şi floare
Bun şi frumos…[190]

Da, voi să adun în acestă foiţă cît nu mai s-ar poate de mult material de a literaturei poporale, căci bine trebuie să ne aducem aminte de cuvintele acelui învăţat care a zis:

O naţiune trăieşte numai atîta, pînă cînd şi-are sîngele în corp, căci sîngele e nutritoriul corpului. Şi care elemente compun sîngele corpului unei naţiuni? Iată: *limba străbună, portul străbun, jocul, datinele, proverbile, fabulele, poveştile, cîntecele de tot soiul* ş.a.

Iar care naţiune nu-şi are sîngele compus din aceste elemente, acea a încetat de a fi naţiune, ea este o turmă de popor bastard, a cărei sporire nu o concede natura.

Naţiunea lipsită de aceste elemente constitutive ale sîngelui său e ca şi un lemn tăiat de către rădăcină.

Noi deci, care nu putem face mai mult, datori sîntem să facem barem atîta, cît putem: datori sîntem a aduna acestea fragmente preţioase, aceste mărgăritare, care vor afla apoi maestrul ce le va înşira în scumpe salbe. Nimic să nu vină dat uitărei, orice mărgăritare, cît de mici să fie… de ridicat din nisip; poveşti, fabule,… alituri, cîntece, chiuituri, colinde, ş.a. toate sînt pentru noi… scumpe mărgăritare neînşirate.[191]

…, vorba, nu noi sîntem ce-i de întîi,… adunară materii pentru literatura poporală; nu! mult înaintea noastră păşiră alţi bărbaţi mult mai competenţi decît noi.

Dar oare au fost în stare aceşti bărbaţi să adune tot materialul pentru literatura română poporală, ei cîţiva inşi de la o naţiune constatoare din vreo zece milioane de suflete? şi mai ceva.

Au fost aceştia în stare, în timp de vreo 50 de ani, a aduna tot ce a creat geniul naţiune în timp aproape de două mii de ani?

---

[190] Haşdeu, vezi *Inimioara,* pag. 104.
[191] Exemplar deteriorat (n. edit.).

Nu s-a putut accepta aşa ceva, drept acea timpul este acu, cu puteri unite să le adunăm şi păstrăm ca scump tezaur, rămas nouă moştenire, cu a patriei iubire.

Acum se cunoaşte mai de aproape pre scriitorii care s-au ocupat cu literatura poporală; să ştim, care cu ce s-a ocupat, ca să vedem în fine care cu ce ar trebui să ne ocupăm, ca împărţind materia, să cîştigăm rezultatele dorite.

Redactorul

Cartea săteanului român, anul II, 18/30 ianuarie 1886, p. 2-4.

ANTON PANN

(1797-1854)

Motto:
S-a dus Panu finul Pepelei,
Cel isteţ ca unu proverb.
Eminescu

Popor român! tu cel mai cu inima bună din toate neamurile de sub soare; tu, pre care lumea te-a poreclit: „Ţine-minte”, nu-ţi uita de barbaţii care, deşi luminaţi cu celea mai frumoase ştiinţe, se scobora la tine şi-ţi grăiesc în limba ta şi-ţi scrie cartea înţelepciunei în graiul limbei tale, după a ta pricepere, ca să te lumineze.

Şi aducîndu-ţi aminte de astfeli de barbaţi, să nu uiţi pre Anton Pann; Ioan Barac şi Vasili Aron, din a căror ostenele, şi azi ti mai nutreşti sufletul cu învăţaturi. Pe aceşti trei barbaţi o să-i fac pe rînd cunoscuţi cetitorilor acestei foi, iar după ei pre alţii, cum au fost Dimitrie Ţichindeal, ş.a. Acum să cunoaştem pe Anton Pann.

El s-a născut la anul... 97 în comuna Slivden din Bulgaria. Tatăl s... ldarariu. Cînd fu de 15 ani fu dus de însoare dimpreună cu toată familia sa, în... sca. Acolo fu aplicat ca muzicant la armata... nească. La anul 1826 a fugit din Rusia trecut în Muntenia (România) şi de aci la Braşov unde a intrat ca cîntăreţi la biserica Sfîntului Niculae din Scheiu.[192] Aci a făcut el cunoştinţă cu poetul Ioan Barac, care pînă într-acea vreme publicase două cărticele: *Arghiru şi Elena şi Risipirea Ierusalimului.* care sînt şi pînă azi cetite de poporul nostru. Prin scrierile acestuia şi prin petrecerea sa, el în timp de doi ani, cît a stat în Braşov, se deştepta în Anton Pann gustul literaturei. După doi ani trecu apoi la Bucureşti şi la anul 1830, adecă chiar cînd fu de 33 ani, şi începe cariera literară cu publicarea *Cîntecelor de stea.* Pann şi în Bucureşti a trăit tot ca cîntăreţi şi cu lecţiuni de muzică. El a murit la 3 noembre 1854, şi s-a îngropat în biserica Lucaciu din Bucureşti. Pann, Barac şi Vasile

[192] Datele biografice sînt inexacte. Vezi pentru biografia lui Anton Pann: G. Dem. Teodorescu, Viaţa şi activitatea lui Anton Pann, Bucureşti, 1893; Ovidiu Papadima, Anton Pann, “Cîntecele de lume” şi folclorul bucureştean, Bucureşti, 1963; Paul Cornea, Anton Pann, Bucureşti, 1964, p. 9. Exemplarul după care am reprodus textul era deteriorat (n. edit.).

Aron sînt 3 poeţi de mare însemnătate în literatura română, nu atîta prin înălţimea clasică a scriitorilor lor, care nu o au, ci tocmai prin coborîrea lor jos la popor. Pentru aceea scrierile lor au fost şi sînt pînă azi adevărata literatură poporală scrisă. Scrierile lui Anton Pann sînt scrise într-un spirit umoristic-satiric poporal şi au cu deosebire tendinţe didactice morale. Toate lucrările sale seamănă ca ou cu anecdotele şi proverbele noastre. Din ele se vede caracteristica românului, de a îmbrăca chiar şi cele mai serioase şi mai instructive lucruri în umor, căci el pune mai totdeauna în luptă neghiobia cu înţelepciunea de unde răsare vără voia umorului şi satira. În acest spirit a scris Pann, şi de aceea a devenit atît de poporal, căci poporal a scris. Scrierile lui sînt foarte numeroase, din care mai însemnate sînt: *Povestea vorbei* sau proverbe adunate din popor (1847) conţine *O sută de poveşti şi istorioare* mai tot rimate, scrisă cu mult spirit; *O şezătoare la ţară sau povestea lui Moş Albu,* naraţiune în versuri plină de învăţătură şi umor; *Spitalul amorului,* colecţiune de diverse cîntece; *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea.* Afară de acestea a tradus din greceşte pe *Noul Erotocrit,* poem epic romantic şi a publicat diverse istorioare, parte în versuri, parte în proză, precum şi cărţi bisericeşti şi de muzică bisericească[193]. Acesta fu fericitul Anton Pann, a cărui nume va rămîne necesar din istoria literaturei romîne, ca unul care a cultivat literatura poporală cu bun succes.

Cartea săteanului român, anul 11, 18/30 ianuarie 1886, p. 4.

[193] *Ist. limb. şi lit. romîne* de Ar. Densuşianu, pag. 269-270.

ANDREI MUREŞANU

Din acest colţ de ţară, de unde apare revista noastră, au ieşit cîţiva fruntaşi ai neamului nostru, care sînt demni de a fi cunoscuţi de toată suflarea românească. Unul din aceştia a fost şi poetul Andrei Mureşanu, a cărui portret şi casă natală ilustrează paginile acestei reviste.

Andrei Mureşanu s-a născut la 16 noiembrie 1816 în oraşul Bistriţa în Transilvania din părinţii libertini: Teodor şi Eftimia. Tatăl său Teodor a fost de profesiune morar pentru scoarţă de argăsit. Familia Mureşană este de origine din Maramureş, leagănul Dragoşizilor, ea era dintre familiile nobile. Patru fraţi veniră în vechime din Maramureş şi se aşează în părţile nordice ale Ardealului: Rebrişoara, Nimigea, Feleaca şi Ienciu de pe Cîmpie, de unde descendenţii lor s-au rămurit preste toate ţinuturile acele.

Geniul lui Andrei Mureşian se arăta de timpuriu în fruntea lui cea înaltă... În primii ani ai copilăriei sale neexistînd şcoală română, un grăniţar din Valea Rocnei, Dănilă Dobaş, îi suplini locul de magistru. Andrei frecventă apoi şcoalele normale locale; iar studiile gimnaziale le absolvi în gimnaziul P. P. Piariştilor din Bistriţa, unde talentele lui cele eminente şi purtarea lui cea exemplară îi cîştigă iubirea magistraţilor săi întru atîta, încît între grafi şi baroni purta primatul în şcoală, secerînd necurmat calcule de eminenţă.

La consiliul moşului său şi al protopopului Maior din Bistriţa a mers la Blaj, unde absolvi studiile filosofice, precum şi cursul teologic cu distincţiune, secerînd onorile cele mai alese între confraţii săi de litere.

Abia ieşi din teologie în anul 1838, şi în lipsa cea mare ce se afla pe atunci în Braşov de oameni învăţaţi, care punînd umărul unii cu alţii să propage ştiinţa şi cultura între fiii naţiunei române, fu în acelaşi an chemat de către neguţătorii români ca învăţător la şcoala capelei din cetate, de unde, după ce dovedi hărnicia sa, dezvoltînd o energică activitate, fu chemat în anul 1839 în calitate de profesor la gimnaziul rom.-cat. din Braşov, unde punînd umăr la umăr cu vărul său[194], profesorul de acolo să poată servi nu numai statului şi omenirii, ci totdeodată şi naţiunii sale, ai cărei fii din părţile acestea numai acolo aveau

[194] E vorba de Iacob Mureşanu.

refugiu de dezvoltare şi creştere în cultura mai înaltă.

În intervalul acesta, ca colaborator la *Gazeta de Transilvania* ieşi şi în public cu poeziile şi lucrările sale începînd încă de pe la anul 1839-40. Ca profesor gimnazial secera necurmat mulţămirea şi lauda superiorilor, precum şi recunoştinţa discipolilor şi a părinţilor lor, dovedind şi pe terenul acesta o rară capacitate.

La anul 1850, susţinînd concursul pentru translator ces. reg. guv., fu numit translator şi redactor al foaiei legilor provinciale la guvernul transilvan în Sibiu, cu caracter şi rang de c.r. concipist guvernial, în care calitate cum s-a purtat, martore sînt arhivele guvernului c.r., martore suspinele alinate ale multor foşti asupriţi şi de el ajutaţi, martoră junimea studioasă, pe care o conducea cu sfatul şi ajutorul său. Nici în timpul acesta nu şi-a părăsit laureatul poet lira sa: paginile *Foaiei pentru minte, inimă şi literatură* încă sînt martore doveditoare de geniul său poetic şi de fructifera sa activitate literară din acest timp, cînd scria sub numele anonim de „Eremitul din Carpaţi”. Cum că nu-şi părăsi lira nici după aceasta vor mărturisi şi alte fături ale ingeniului său, care vor ieşi la lumină. Ce a fost Mureşanu ca literator şi naţionalist mărturisească naţiunea, care i-a supt simţirile şi i-a mărit scrierile.

Încă pe la anul 1842 a dat la lumină unul dintre cele mai necesarie opuri pentru buna creştere în cercul familiei sub titlul *Icoana creşterei,* din care a împărţit gratis la ambele regimente de români cîte 100 exemplare.

La anul 1862, la necurmate provocări din partea celor mai renumiţi bărbaţi ai naţiunii noastre, şi-a dat la lumină primul tom al poeziilor sale, pre care naţiunea le păstrează ca un suvenir şi odor, decît care altul în feliul său nu mai are. Şi „Asociaţiunea transilvană pentru literatura şi cultura poporului român” şi-a ţinut de sîntă datorinţă a încununa cu un premiu opul poetului.

În anii ultimi ai scumpei sale vieţi îşi mai supuse umerii şi la un gigantic op, traducînd aproape la 50 de coale din analele lui Tacitus, pe care viitorul le va scoate la lumină. Pînă a nu fini deplin această lucrare căzu în o boală de iritaţiune acută a nervilor, din care cauză adeseori îşi perdea firul discursului, fără însă a-şi fi pierdut vreodată din inimă multa îngrijire pentru fericirea naţiunii sale, de care şi în visuri să ocupa, care apoi mai

nutrită de multe alte neajunse, vătămătoare supărări şi îngrijiri de viitor, îşi tot înainta capriţiele sale, pînă cînd în 12/24 octobre 1863 la 10 oare din noapte îi curmă firul vieţii spre doliul cel mai mare al naţiunii şi al familiei sale.

Dintre multele lucrări spirituale în proză şi poezie ale lui Andrei Mureşanu, aceea care i-a făcut numele nepieritor pentru vecie, este frumosul marş naţional *Deşteaptă-te, române* scris la 1848, care e cîntat de toţi românii de pretutindenea, la toate ocaziunile solemne şi care, de fiecare român e ştiut şi deplin cunoscut...

Formîndu-se despre Andrei Mureşanu o idee lămurită, ştiind cu cît zel şi iubire a lucrat el pentru neamul nostru, sîntem în drept a ne întreba: ce am făcut noi pentru eternizarea scumpului lui nume? I-am ridicat doară vrun monument potrivit? Am ridicat doară vreun institut, care să-i poarte numele pe vecie? Am înfiinţat doară vreun fond de stipendii, care să-i eternizeze numele? Nu, şi iarăşi nu! Nimic nu am făcut din celea, ce datori eram să facem pentru eternizarea scumpului său nume. Şi nefăcînd nemica, ne-am arătat nerecunoscător, nemulţămitori faţă de cela ce ne striga:

„Deşteaptă-te, române din somnul cel de moarte!” Iar nemulţămirea e un păcat.

Ne aducem aminte, că mai acuş 12-15 ani era vorba de monumentul acestui poet iubit al nostru. De mult însă nu se mai aude nimic de acel monument, cel puţin noi nu ştim. Înfiinţînd *Revista ilustrată* ne-am luat sarcina de a aduce în coloanele ei tributul de recunoştinţă faţă de scumpii noştri răposaţi, reprezentîndu-le portretele şi biografiile, ca să se împrospăteze în memoria generaţiunilor mai tinere. Însă pentru un bărbat ca Andrei Mureşanu numai atîta e prea puţin. Ne-am propus dară a face după cît de cît mai multişor pentru acest scop, şi adică a înfiinţa un fond de premii, care să poarte numele „Andrei Mureşanu” şi din percentele căruia să se distribuie în fiecare an la 16 novembre cîte un premiu între tinerii noştri, care cultivează poezia. Începutul l-a şi făcut editorul şi redactorul acestei reviste punînd spre acest scop la o bancă de a noastră 40 coroane. Pe cine îl trage inima ca să mai contribuie la acest fond, facă bine a o descoperi aceasta publice în *Revista ilustrată* sau în altă foaie, iar la vară în Beiuş, la adunarea generală a Asociaţiunei, binevoiască a aduce în faptă sumele promise şi a

le concrede acelei corporaţiuni morale, care manipulează şi fundaţiunile lui Avram Iancu, George Bariţiu şi a altor bărbaţi demni ai naţiunii noastre.

Cine crede doară că pe altă cale s-ar putea mai bine eterniza numele celor mai vrednici înaintaşi ai noştri, facă bine a o descoperi; din parte-ne credem că fundaţiunile vii sînt cele mai potrivite pentru acest scop.

Din *Revista ilustrată,* an I, 1898, nr. 1, p. 22-23.

MOŞ HERLEA

Puţini vor fi din cetitorii *Revistei ilustrate,* care să nu fi auzit de numele lui Moş Herlea, a acestui ţăran model, care era înţelepciunea întrupată şi de la care puteau multe învăţa nu numai ţăranii, dar şi cărturarii cei mari.

Acum nu mai este între cei vii, dar memoria lui va rămînea pururea neştearsă dintre noi, care l-am văzut, l-am cunoscut, am vorbit cu el şi ne-am minunat de înţelepciunea lui. Iată din ce cauză ilustrăm această pagină cu portretul lui şi depunem aci cîteva trăsuri din viaţa lui cea demnă şi plină de fapte frumoase.

Moş Nicolae Herlea s-a născut la 1 iunie 1819 în comuna Vinerea, colo lîngă Cîmpul Pînei, unde Pavel Chinezul bătu pe turci, a căror mormînt şi azi se vede. Tatăl său fu preotul Teodor din acea comună, şi avu mai mulţi prunci şi pe toţi îi dete la şcoale să înveţe carte, numai pe Nicolae-l ţinu acasă să-i poarte economia. Dar deşi nu-l dădu la şcoli înalte, griji de creşterea lui cît mai bine nu s-ar fi putut oriunde l-ar fi dat la învăţături. A ceti l-a învăţat nu din abecedar, ci din Biblie, care i-a fost toată cartea ce o învăţa şi care-i fu şi deajuns, că ajungînd o dată să scrie ceti, îi erau deschise drumurile, pe care ajunge omul la învăţătură, şi de n-a merge la şcoală, numai voia să aibă şi cap bun. Iar aceste două lucruri nu-i lipsiră lui Moş Herlea, el după ce odată ştia ceti apoi era în apele lui. Cînd numai putea, îşi rupea cîte o leacă de vreme şi cetea, şi cetea, şi se procopsea singur pe sine, numai cu ajutorul cărţilor, care îi erau pretinii cei mai buni, care nu-l lăsară de ruşine cîte zile a trăit.

Prin neîntrerupta cetire şi-a fost cîştigat cunoştinţe din toate ramurile ştiinţei, cu deosebire istoria universală şi geografia, care le şi cunoştea mai bine decît mulţi profesori de cei cu diplome de trei coţi. Iar sfînta scriptură atît cu temei o cetise şi atît de mult, de ştia să-ţi citeze în tot timpul şi la toate ocaziunile din ea pasage întregi mult mai sigur decît cei mai mulţi preoţi. E drept că, pre lîngă diligenţa lui cea mai, era ajutat şi de o memorie foarte bună şi nu bea nici un fel de băutură beţivă, care mai timpuriu ori mai tîrziu tîmpeşte mintea omului. Băutura lui a fost apa curată în toată viaţa sa, de aceea a şi rămas tot cu mintea întreagă pînă la adînci bătrîneţe.

Prin îndelungata cetire a istoriei romanilor şi românilor, prin exemplul bun din casa părintească şi prin frecarea de lume şi-a

format Moş Herlea un caracter demn de imitat, de aceea vorba lui era vorbă ori unde o punea spusa lui nu rămînea mazăre aruncată în părete.

Iată dovadă pentru toţi românii, că omul şi fără şcoale multe, ba aşa zicînd chiar fără şcoale, se poate avînta la frumoase cunoştinţe şi se poate ridica la mare cinste, numai să nu-i lipsească voia de a ceti. Dar cel ce nu urmează cetirea, chiar de a învăţat 16-20 de ani prin şcoalele cele mari, în scurtă vreme nu-l mai cunoşti din omul ce nu s-a bucurat de atîta potop de carte.

De mic copil învăţa Moş Herlea cele 8 glasuri bisericeşti, şi de aci încolo dumineca şi în sărbători, dimineaţa şi seara, era nedespărţit de strana cîntăreţilor. Astfel deveni cîntăreţ vestit, că şi glas avea foarte bun şi în decurs de 72 de ani a ajutat cîntăreţilor la purtarea slujbei dumnezeieşti, fără a primi cîndva ceva remuneraţie pentru acel ajutor.

Moş Herlea mai era şi vestit chirurg, care lucru îl învăţase de la moşul său Precup Herlea, care încă era ţăran ca şi nepotu-so, Nicolae de deştept, numai cît nu ştia carte. Astfel Moş Herlea în timp de 60 de ani a vindecat pe tot anul sute de oameni schilavi, fără a cere de la careva vreun ban, şi fără de a-l întreba de-i român ori strein. Iată adevăratul „doftor fără de argint!”

Şi doctorii cei renumiţi din vecina Orăştie recunoşteau că moş Herlea pricepe bine acest lucru, că de le mergeau oamenii cu mîni ori cu picioare frînte, îi trimiteau la Moş Herlea în Vinerea să-i vindece. Din 1842 pînă în 1847 a funcţionat Moş Herlea ca învăţător în comuna sa natală, iar în anii 1848 şi 1849 a servit cauzelor naţionale, după cum se vede din o epistolă adresată de dînsul către istoricul nostru George Bariţiu, unde vedem rezolutul lui răspuns ce l-a dat comandantului revoluţionar, cînd l-a fost prins în Balomir: „Sînt căpitan, zise Moş Herlea către comandantul revoluţionar: nu am făcut altceva decît mi-am împlinit datorinţa faţă de naţiune, precum dumneata îţi împlineşti datorinţa faţă de naţiunea dumitale.” Iată un răspuns demn ieşit din gura unui ţăran fruntaş, cînd se afla în mîna inimicului, pe care l-a dezarmat cu acest demn.

Din anul 1849 pînă la adînci bătrîneţe a trăit mai mult pentru binele bisericei, şcoalei şi comunei sale, servind mult timp ca primar şi cassar cinstit al acelei comune.

Pînă la desfiinţarea „fondului regiu” a fost neîntrerupt

membru în reprezentanţa scaunului Orăştiei, unde se luptă bărbăteşte pentru drepturile poporului român din acel scaun, alăturea cu demnul protopop gr.-cat. George Bercianu pe care-l iubea mult, fiindcă era un învăţat, orator ales şi naţionalist[195] cum se cuvine să fie tot omul de omenie.

Ca naţionalist înfocat Moş Herlea luase parte la toate adunările mai însemnate ale noastre, începînd de la cea memorabilă de pe Cîmpul Libertăţii din 1848; din deputaţiunea ce se dusese la Viena cu Memorandul încă n-a putut lipsi, iar românii adunaţi la Cluşiu cînd cu procesul Memorandului îl aleseră în deputaţiunea de trei ca să meargă şi să informeze tronul despre starea lucrurilor de la noi.

Naturelul lui Moş Herlea a fost vioi, pururea vesel, glumeţ, dar pe lîngă toate aceste cu mare cumpăt în vorbă şi-n fapte a fost aşa, după cum am dori să fie tot românul. Portul cel ţărănesc nu l-a schimbat nici cînd, iac-aşa se purta după cum se vede în icoana alăturată. Să urmăm faptele lui cele bune, şi vom fi văzuţi de neamul nostru cu acea stimă, cu care a fost văzut Moş Herlea!

Din *Revista ilustrată,* an I, 1898, nr. 1 p. 134.

[195] Patriot.

ANEXE

O scrisoare a lui I. Pop Reteganul către George Bariţiu despre vexaţiunile şi umilinţele la care era supus ca învăţător.

Mult Stimate Domnule!

Bunăvoinţa ce aţi binevoit a o arăta cătră mine, în vreo cîteva rînduri, mă îndeamnă a vă incomoda cu următoarele: Sum – după cumu ştiţi – învăţători, şi încă la grăniţierii din fostul reg. rom. IR. Superiorul principal e dlu Baron Urs. Acesta şi-a pus în gînd – precum se vede – să mă nefericească total; iată de unde deduc: La 2 iuliu a.c. aveam esamenul cu copiii, atunci eram în Barul Mare. După ce se fineşte esamenul – mi spune, între 4 ochi, că-s transferat de acolo şi ca să-mi iau toate cu mine, ca pe 1 septembrie voi merge altundeva, nu unde am mai fost. Întreb după cauza? „Te invidiază domnii de pe aci"! (Puj Zsigá[196] avu unu discursu lungu, cît dura esamenul, cu domnul baron). Bine, mă supun. Merg acasă în Reteag, locul meu natal, mi se promite postul de profesori adiunct la pedagogia din Gherla, ci căci primesc de la domnul baron, respective de la onoratul comitet din Sibiu, decretul de învăţători diriginte definitiv la Şcoala din Lisa; deoarece la grăniţieri servisem 6 ani, nu primesc, ci vin aci, cu toate că acolo eramu aproape de casa părintească.

La 1 septemvrie vin încoace spre a-mi ocupa postul; mă opresc în Sibiu unde-mi audiu cîte vorbe toate, de la domnul Baron. De atîtea imputări nu mă credeam vinovat, ci nu aveam ce face, cugetam că atîta va fi tot; mersei deci, respective venii la post. Îndată, la săptămîna, sum avizat de eforia de aci că am de a trimite decretul, ce-l primii în Reteag – de definitiv, căci nu mi se compete, şi să ţin pe aceasta, dîndu-mi unul provizori. Credeam că e glumă: pe unul şi acelaşi post, 2 decrete, la una şi aceeaşi persoană! Trimit decretul de definitiv la Comitet şi-mi ţin pe cel de provizoriu. Pretind spese de călătorie, conform normativului. Răspunsul îmi fu: încă din martie erai destituit, prin urmare: nu interesul învăţământului, ci portarea cea rea te-a strămutat din Baru, deci nu mai pretinde spese etc. De una ca

[196] David, baron Urs de Marginea, preşedintele şcolilor grănicereşti din fostul Reg. I grăniceresc.

aceasta încă nu visasem. După puţin timp – mă admoniază On. Comitet ultima dată – după cum se esprima, căci avui multe observaţie în Baru. Va să zică: Mă aduc aci spre batjocură! M-am pus a răspunde la cîteva scrisori. Doamne sînte, mi-am aprins paie în cap. Numai cu destituirea stau înainte. În fine, fui silit a le spune ca dacă avură de cuget şi cauza de a mă destitui, să a fie făcut aceea astăvară, pînă mai erau posturi vacante, nu acum că doară nu-s eu mai păcătos ca toată lumea. De altcum, le-am scris – de mă veţi destitui, voi fi numai bine recompensaţii căci crezui unui decret oficios. Cu astfeli de oameni mi-e imposibil să o mai duc, de cumva nu-şi vor schimba manierele. De aceea venii a vă mărturisi sincer şi fără rezervă starea mea, rogîndu-vă să binevoiţi a mă recomanda undeva, la altu post de învăţători, sau la altceva, ce mi-ar ajunge poterea, fie şi în România, numai să scap odată de calomniile streinilor patrioţi pe care superiorii mei bînevoiră a le lua de bani buni. Zic, calomniile streinilor, căci înainte de a vorbi cu Puj Zsigá, deşi petrecurăm una demineaţă numai amîndoi, eu şi demnul baron, nu aminti un singur cuvînt; după mergerea lui, numaidecît îmi anunţă transferarea.

Cauza, că sum atît de mult necăjit din partea Onoratului Comitet, e imposibil să fiu pretotindenea eu; mi se pare că demnul baron ar fi promis lui Puj Zsigá nefericirea mea, din cauza procesului de astă-primăvară, unde rămase Puj... de minciună, era că ies învingători, din acel proces. Cum ca Puj Zsigá va mişca toată piatra, numai se auzea că am ajuns la unu rău, cum ca Puj Zsigá va a promite domnului baron sprijinul său, faţă de şcoalele grăniţereşti din apropierea lui, numai acela, baronul, să mă destituie, aceea sum secur, apoi, oare va asculta domnul baron de el, ori ba, nu o ştiu, fără atîta văzui că nu are ochi să mă vadă, iară eu nu am unde merge.

Vă rog deci, încă o dată, binevoiţi a mă scoate, deşi-s strein şi necunoscut, şi din parte-mi vă asecurez că ori unde voi fi, nu voi avea portare atît de rea, cît să vă pară rău că m-aţi recomandat.

Complimente de la necunoscutul supus *Ioane*
Popu-Reteganul învăţători[197]
Lisa, 3 octombrie 1878.

---

[197] B. A. R. S. mss. 1009, unde se află şi alte două scrisori din anul 1880, ale lui Reteganul adresate lui George Bariţiu (p. 44, 60).

Bariţiu, ca şi Cipariu şi I. M. Moldovan de la Blaj a fost în mod permanent unul din ocrotitorii lui Ion Pop Reteganul; (n. ed.).

O scrisoare a lui Ion Pop Reteganul către Corneliu Diaconovici redactorul Enciclopediei Româneşti de la Sibiu[198]

Stimate Domnule Diaconovici,

Alătur autobiografia mea în note scurte, dar limpezi ca soarele; de aflaţi în omiso necesar să o puneţi în Enciclopedie – fie, de nu – în coş cu ea! Paradă din numele meu nu rîvnesc să fac, ci regret mult că nu pot lucra cît aş dori şi cum aş voi. – Punctele din paranteză ale autobiografiei mele, de credeţi că aşa e bine, pot rămînea afară. Aprecierea lucrărilor mele nu o fac, că nu sînt competinte; a făcut-o întreagă presa noastră chiar şi *Convorbirile literare* şi *Noua revistă română;* şi toate s-au exprimat în mod favorabil despre neînsemnatele mele scrieri. S-a aflat însă şi un critic, dl. Chendi, căruia nu-i place nimic din ceea ce scriu eu; norocul pe mine că este unul contra, pe cînd pro sunt o mulţime, începînd de la cei de aci pînă colo sus la Maiorescu şi Hajdeu. Apoi Chendi nu e – cred eu – chiar Hajdeu, nici nu o să devină un Maiorescu.

Am în manuscris o colecţie de poezii poporale, vreo 4 000; o colecţie de poveşti din popor, vreo 80; o colecţie de povestiri din viaţa ţăranilor ca cele publicate de ASTRA – vreo 20. Acestea singure ar da un volum de vreo zece coale. Stau însă toate aci ca manuscris şi nu-mi aduc nimica la masă.

Le-aş vinde bucuros toate, ori unele din ele, să cumpăr pîne, că cea veche-i pe gătate, iar cea nouă mai are lipsă de vreo 4 luni de zile pînă să o avem pe masă. Rog să-mi capeţi cumpărători la aceste manuscrise, pentru ce-ţi mulţămesc înainte.

Să auzim de bine şi sărbători fericite!

Reteag, 15 april 1902

al d-tale stimător, *Ion Pop Reteganul*

Scrisoarea reprodusă face parte din fondul „ASTRA”, aflat în păstrarea Arhivelor statului Sibiu, cutia P, corespondenţa

---

[198] Publicată de Mircea Stoia în *Tribuna Sibiului,* 1968, 6 aprilie.

Enciclopediei Române.

Răspunsul lui Ion Pop Reteganul la prima poezie trimisă spre publicare de Octavian Goga

În primăvara anului 1898, la scurt timp după apariţia *Revistei ilustrate* de la Bistriţa, al cărei redactor era I. Pop Reteganul, Octavian Goga, pe atunci elev în cls. VII-a a liceului din Sibiu, s-a grăbit să trimită revistei bistriţene una din primele sale poezii: *Nu-i fericire pe pămînt.*

Surprins de vigoarea şi expresivitatea tînărului debutant, şi totodată presimţind în el un viitor mare poet, Reteganul i-a răspuns următoarele prin „telegraful redacţiei”: *„Octavian în S.* Ai talent tinere amic, cultivează-l cu diliginţă, că poţi deveni mare. Ziua bună de dimineaţă s-arată. Un lucru fi bun şi-l ţine în minte: nu cumva să negliji datorinţele de studinte pentru exerciţiile stilistice şi poetice. Mai întîi datorinţa trebuie împlinită cu sfinţenie, apoi, de mai ajunge timp, ceteşte ce crezi că-i bun şi scrie ce crezi că poţi. Bucuros te vedem lucrînd la revista noastră. Salutare.”

Revista ilustrată, Bistriţa, 1898, n. 3-4, p. 80

Poezia a apărut în n. 5-6 al revistei, p. 107.

Răspunsul lui Reteganul a fost prima apreciere publică făcută asupra talentului lui Octavian Goga.

Începute sub astfel de auspicii, relaţiile dintre cei doi scriitori se vor menţine pînă la sfîrşitul vieţii dascălului din Reteag, în anul 1903 el devenind unul din colaboratorii revistei *Luceafărul* înfiinţate la Budapesta de O. Goga împreună cu alţi studenţi în anul 1902.

După moartea lui Reteganul, Goga va fi unul din principalii susţinători ai literaturii şi memoriei sale.

ANEXE II

Scrisori adresate lui Ion Pop Reteganul

De la *Ioan Nădejde,* redactorul revistei
Contemporanul Iaşi
Iaşi, 2/V/1882

Domnul meu,

Din poeziile trimise în urmă, nu s-au putut publica nimică pentru că sînt puricate (sau purisate). Ar fi un interes foarte mare pentru toţi românii, deşi sîntem din nefericire împărţiţi sub împărăţii deosebite, a se cunoaşte cît mai mult, pentru ca nu cînd va bate ceasul mult dorit al întrunirii într-un singur stat neatîrnat, să nu ne părem străini. La aceasta ar contribui şi publicarea de anecdote curat populare, aşa cum le pronunţă poporul cel ce nu ştie carte, fără nici o urmă de îndreptare. V-am ruga deci, onorate Domn, pentru asemenea lucruri. Noi pe cît putem face cunoscută limba de la noi, deşi nu chiar cea moldovenească, dar avem de gînd să începem şi am dori să avem modele din toate dialectele romoneşti. Dacă vă ocupaţi cu filologia, v-aş recomanda mult cartea lui Lambrior[199] recenzată de mine.

Aştept răspunsul Dv. şi cred că s-ar putea stabili între noi o corespondenţă mai vie.

I. Nădejde Redactorul Contemporanulu[200]

Iaşi, (fără dată)[201].

2

Preţuite domnule,

… *Contemporanul* apare. Sîntem la nr. 9, anul al treilea. O dată cu acest răvaş vă trimit nr. 9 să văd de va fi dus de poştă la adresă. Noi am aflat că în Austria ar fi oprită revista noastră şi anume mai ales de la dl. Stoica[202] prietenul dv. din Banat. Să fie adevărat? La asemenea caz, spuneţi-mi cum s-ar putea să vă trimit numerile ce vă lipsesc şi totodată cercetaţi vă rog de sîntem opriţi de a străbate la dv.

V-aş ruga foarte mult pentru un articol relativ la credinţele populare de pe la dv., despre strigoi. Eu am scris un articol în *Contemporanul,* în această privinţă şi aş voi să-l completez cu

---

[199] *Studiul ştiinţific al limbii române,* Iaşi, 1881.

[200] Biblioteca „Astra” Sibiu, Mapa XXIII/4/8; publicată şi de Gh. Popovici, *Din corespondenţa primită de I. Pop Reteganul* în *Limbă şi literatură*, IV, 1960, p. 319.

[201] Gh. Popovici a indicat scrisoarea de mai sus ca fiind fără dată. Dar în cuprinsul ei I. Nădejde arăta că a scris-o într-un moment în care *Contemporanul* se afla în anul al treilea al apariţiei sale. Cum *Contemporanul* a apărut la 1 iulie 1881, anul trimiterii scrisorii menţionate era anul 1883.

[202] Petre Stoica, învăţător în Panciova Banat, viitorul redactor al revistei Convorbiri pedagogice, (1886).

date sincere, relative la românii din Transilvania. Chiar în România, am aflat mari deosebiri. Ce va fi pe la dv., nici idee n-am. Aşadar, vă rog, în această privinţă. Stăruiesc din nou asupra limbii strict foneticeşte scrisă, după vorbirea ce-aţi auzit-o în copilărie. Nu cred că vă închipuiţi cît ar folosi pentru istoria românilor cunoaşterea exactă a limbii vorbite de român în Munţi, în Bihor de pildă, şi în sfîrşit de pe oriunde. Numai astfel se va dezlega chestia lui Rösler[203]. Altfel nu-i nici un fapt toate cele ce spun patrioţii noştri, sînt în fond fleacuri.

Noi vom scoate aici în Iaşi o revistă socialistă în formatul *Contemporanului* de două coale, o dată pe lună, preţul 5 franci şi aş dori să fie citită la Transilvania. Dar spre mai bună siguranţă cred că ar fi bine să se înţeleagă cîte doi trei să primească foile în copertă, cînd pe un nume, cînd pe altul, ca să nu poată fi oprită de poliţie, ca *Dacia viitoare*[204] de pildă.

De ce nu mi se trimite *Familia, Preotul român* şi *Cărţile săteanului* şi noi am da în schimb revista, căci la redacţii n-a fost oprită pe cît ne pare?

Ion Nădejde[205]

3

De la George Coşbuc.

În anul 1886 G. Coşbuc era student la Universitatea din Cluj. Dorind să colaboreze la revista lui Pop Reteganul *Cărţile săteanului român,* de la Blaj, i-a trimis acestuia două bucăţi spre publicare şi totodată, pentru a sprijini revista, o listă de abonaţi.

Data scrisorii a fost greşit indicată de Gh. Popovici, fiind vorba nu de 14 martie 1888, cînd *Cărţile* nu mai apăreau iar Coşbuc se stabilise la Sibiu, ci de 14 martie 1886.

Conţinutul scrisorii lui Coşbuc relevă existenţa unor relaţii între cei doi scriitori anterioare datei de mai sus.

Iată textul scrisorii:

Cluj, 14.III.1886

Stimate D-le,

---

[203] Istoric german care în lucrarea Römische Studien untersuchungen zur alteren geschichte Romäniens, publicat la Leipzig în 1871 a contestat continuitatea poporului român în Dacia, afirmînd că românii ar fi venit din sudul Dunării în secolul al XII-lea.

[204] E vorba de revista Dacia viitoare, înfiinţată la 1 februarie 1884 de studenţii socialişti români de la Paris, interzisă de a pătrunde în Austro-Ungaria.

[205] Aceeaşi sursă ca şi la scrisoarea nr. 1.

Vă trimit o snoavă poporală şi-o legendă, dacă vei găsi că-s acomodate pentru foaia d-tale, le publică.

Snoava a scris-o dl. Bran, deoarece eu-s nededat cu ortografia etimologică şi fără voie scap codiţele şi corniţele pe hîrtie.

Fii bun şi-mi trimite şi mie foaia d-tale; pentru ce-ţi voi rămînea dator cu „ale mele dintru ale mele”.

Acei 5 numeri trimişi d-lui Bran i-am luat eu şi i-am trimis pe la cunoscuţi, cărora te rog a le trimite numerii toţi, ca la abonaţi, preţul abonamentului va fi plătit din partea lor – pentru asta stau eu bun şi iau răspunderea.

1. Basiliu Groze, preot gr.c. În Maier ult(ima) poştă Naszod – St. Gyorgy.

2. Leon Coşbuc preot gr.c. Leş ult(ima) p(oştă) Naszod St. Gyorgy.

3. Ion Cătone, preot gr.c. Salva u.p. Naszod.

4. Iuliu Bugnariu, învăţător, Hordou, u.p. Naszod.

5. Constantin Pop, preot gr.c. u.p. Harina.

În aceste locuri fii bună şi adresează numerile din *Cărţile*... etc.

Pentru *Inimioară*[206] îţi mulţumesc şi-ţi mulţumesc şi pentru cei doi numeri trimişi din gazetă.

Dorindu-ţi tot succesul la întreprinderea-ţi frumoasă, sum.

Al d-tale *George Coşbuc* st. în litere[207]

4

De la Jan Urban Jarnik

Printre relaţiile literare ale lui Ion Pop Reteganul s-a aflat şi filologul şi folcloristul ceh Jan Urban Jarnik, profesor de limbile romanice la Universitatea din Praga, autor, împreună cu Andrei Bârseanu, al marei culegeri de poezii poporale: *Doine şi strigături din Ardeal* (1885).

Trimiţîndu-i-se de către Reteganul volumul de *Poveşti ardeleneşti,* Urban Jarnik a răspuns prin următoarea scrisoare din care reproducem numai prima parte:

Potenstein (Boemia), 14 august 1888

[206] E vorba de antologia de poezii alcătuită de I. Pop Reteganul în 1885.
[207] Aceeaşi sursă arhivistică.

Prea stimate Domnule,

De mult dorisem să intru în corespondenţă cu d-ta şi sînt foarte îndatorat d-lui Mureşan[208] de s-a făcut mijlocitor între d-ta şi mine; trag nădejde că de acum corespondenţa pe care ai inaugurat-o d-ta, n-are să mai înceteze niciodată şi aştept mult folos de la dînsa pentru lucrul care ne interesează aşa de tare pe amîndoi. D-ta, se-nţelege, te afli într-o poziţie cu mult mai favorabilă, trăind în mijlocul poporului român şi putînd scoate după voie din izvorul cel bogat al poeziei poporane. De altfel parte cred că şi un străin, numai să fie cu tragere de inimă către popor şi producţiile muzei lui, poate să facă şi el ceva ispravă.

Îţi mulţumesc şi pentru volumul interesant ce mi l-ai trimis; nu voi părăsi ţara, fără ca să-l studiez cu de-amănuntul. Eu cînd atari texturi îmi cad în mînă nu mă îndestulez cu atîta să le citesc şi recitesc, ci le citesc cu condeiul în mînă şi de cîte ori aflu un cuvînt care mi se pare interesant sau o frază mai puţin obişnuită, le scot şi le scriu pe nişte ţidule rînduite după alfabet. Astfel am şi adunat cîteva mii de cuvinte şi de fraze. Dacă se va alege ceva din lucrarea aceasta, nu ştiu, dară mie mi se pare, dacă vreau să cunosc specialitatea mea cu de-amănuntul, că trebuie neapărat să fac aşa cum fac. Ce bine mi-ar părea dac-aş putea să stau o vreme mai îndelungată în mijlocul românilor, ca să adun materialuri cît se poate de bogate.

Înainte de toate ar trebui să adun toate ce s-a publicat pînă acum, fiind împrăştiate prin reviste şi jurnale. Mă doare inima, gîndindu-mă că mai toate cele publicate în modul acesta sînt ca şi pierdute, nu numai pentru publicul cel mare, ci şi pentru bărbaţii învăţaţi, care ar vrea să se folosească de materialele cele adunate. Mă gîndesc, dacă oare cînd va sosi vremea să se publice toate ce s-au adunat pînă acuma, fie publicate, fie nepublicate. Se-nţelege că toate ar trebui puse în rîndul cel mai bun după materii: poeziile, care altfel identice şi oferă numai nişte variante ale altora, nu s-ar publica în extenso, ca să se cruţe spaţiul, ci s-ar indica numai ca variante, s-ar şi adăuga un dicţionar cît s-ar putea de complet, mai cu seamă pentru ca să se explice cuvintele dialectale şi toate acestea ar face o colecţiune bogată, cu care s-ar putea mîndri poporul român. Cine să întreprinză lucrarea aceasta, este o altă întrebare: sau

[208] Surei Mureşianu, fiul lui Iacob Mureşianu, directorul Gazetei Transilvaniei care în acel an era student la Praga.

un mecenate, sau Academia Română, sau Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii din România. Ce bine ar fi dacă toţi bărbaţii învăţaţi ar avea astfel la îndemînă comorile acestea nepreţuite ale limbii române! Cine ştie dacă colecţiunea aceasta n-ar aduce mai mare folos naţiunii române decît alte publicaţii, pe care se pune fond mare şi pentru care se cheltuiesc sume enorme? Se vede că vremea n-a sosit încă cînd ne aducem aminte că bietul Ispirescu doi ani înaintea morţii sale, în zadar a cerut ca Academia să-i deie un sprijin pentru publicarea lucrărilor şi colecţiunilor sale. Sînt convins că şi d-ta văzînd nepăsarea publicului şi a învăţaţilor faţă de studiile de predilecţie ale d-tale, cîteodată ai simţit în inima d-tale o şovăire, o îndoială dacă se plăteşte să te ocupi cu o ramură a ştiinţei, care află sprijin aşa de rar, dară ştiu şi de altă parte, că totdeauna te-a îmbărbătat din nou conştiinţa că faci o lucrare bine meritoasă şi că nu osteneşti şi nu vei osteni niciodată tot adunînd la materialuri, căci nu fiecare are talent ca să facă.

Din scrisoarea d-tale pricep că d-ta n-ai încă volumul ce l-am scos cu ajutorul Academiei Române şi am să ţi-l trimit după întoarcerea mea la Praga, ceea ce se va face către sfîrşitul lunii septembrie.

Deocamdată mulţumesc pentru volumul ce-ai binevoit a mi-l trimite şi pentru acela ce vrei să mi-l trimiţi, mulţumesc şi prea graţioasei soţii a d-tale c-a binevoit să se lipsească de volumul ei, care pentru dînsa avea un preţ îndoit, fiind şi o aducere-aminte plăcută de vremea cea mai frumoasă a vieţii noastre, adică de vremea cînd se iveşte în inimile noastre cîte o persoană, un dor şi o dragoste, pentru care poezia populară are nişte expresiuni aşa de frumoase şi de expresive…

Al d-tale Jan Urban Jarnik

5

De la Vasile Alecsandri

Paris, 23 dec. 1888

Domnul meu,

Am primit *Poveştile ardeleneşti* ce aţi binevoit a-mi trimite şi le-am citit cu multă plăcere, ca tot ce este poporal şi provine din spiritul şi din bogata închipuire a românului.

Mă grăbesc a vă adresa mulţumirile mele şi a vă îndemna ca

să urmaţi înainte preţioasa culegere şi publicare ce aţi întreprins şi care este menită a ocupa un loc însemnat în tezaurul literaturii populare. Veţi îndeplini astfel una din cele mai folositoare misiuni ale unui om care îşi iubeşte neamul.

Primiţi Domnul meu, împreună cu felicitările mele, asigurarea stimei binemeritate ce vă păstrez.[209]

(ss) w. Alecsandri

6

De la Titu Maiorescu

Bucureşti, 7/19 noembrie 1888

Domnule Reteganu,

Îţi mulţumesc pentru trimiterea poveştilor ardeleneşti.

Pentru tipărirea cîntecelor populare, adunate de d-ta, am putut găsi în fondurile ministeriale o mică sumă de 700 lei noi, pe care ţi-o trimit de la Ministeriu, 10 bilete de bancă română. Sperînd că le vei putea schimba în florini, dacă nu la Rodna-veche, dar desigur şi foarte uşor la Braşov.

Cu deosebită stimă, *T. Maiorescu*[210]

7

Biajiu, 17 aug. 1897

Stimate Domnule Reteganu!

Am cetitu scrierea d-tale despre *Pintea Viteazul* destinată pentru adunarea Ass. Transilvana ce se va ţine la Mediaşi. Ţi-o retrimitu cu declaraţiunea, că ne va siervi spre bucurie şi plăcere, dacă o vei ceti în adunarea aceea.

E bine să cultivăm amintiri din vieaţia poporului român fie cu esemple de vertute şi devotament, fie ca fapte, de care să se ferească oricine, – numai se fie ele româneşti şi espuse în limba şi în simţiu românesc precum e scrierea d-tale.

Fă să ne vedemu cu pace în Mediaşi.

Salutare *I. M. Moldovanu* preşed. Assoc.[211]

8

---

[209] Aceeaşi sursă.

[210] Biblioteca «Astra», Mapa XXIII.

[211] Sursa menţionată.

De la Gustaw Weigand

Filologul german Gustav Weigand, profesor de limbile romanice la Universitatea din Leipzig, a făcut în anul 1896 o călătorie în Transilvania.

Cu această ocazie el a vizitat şi pe folcloristul de la Reteag, care l-a primit cu multă deferenţă.

La începutul anului 1898 înfiinţînd, împreună cu preotul Ioan Baciu de la Şoimuş *Revista ilustrată,* Pop Reteganul i-a trimis şi învăţatului german primele numere din această publicaţie. Răspunsul lui Weigand la atenţia lui Reteganul a fost următorul:

Leipzig 29/11/1898

Dragă Domnule Reteganu!

De o bucată de vreme am primit colecţia d-stră de cuvinte *Revista ilustrată* sosită tocmai acum, îmi aminteşte ca să vă exprim mulţumirile mele pentru ceea ce mi-aţi trimis atunci. Cuprinsul *Revistei ilustrate* este cu totul excelent. De aceea doresc întreprinderii d-stră curajoase cel mai bun succes! La preţurile ieftine să presupunem că se vor găsi destui abonaţi. Ideea d-stră de a publica costume naţionale după fotografii bune, este cu totul admirabilă. După cele ce-aţi publicat pînă acuma, este de aşteptat că limba d-stră va fi mai accesibilă decît a celor mai multe ziare şi reviste care de-a dreptul resping de la lectură pe omul fără şcoală elementară.

O soţie de preot mi-a spus odinioară că ea citeşte ziarele ungureşti, fiindcă nu le înţelege pe cele româneşti.

Odată cu această carte poştală trimit şi abonamentul lui Baciu.

Cu salutări, *G. Weigand*

NOTE

I

PREFEŢE LA BASMELE LUI ION POP RETEGANUL

Toate cele trei culegeri de basme ale lui Ion Pop Reteganul publicate în timpul vieţii sale, *Poveşti ardeleneşti* (1888), *Poveşti din popor* (1895) şi *De la moară* (1903), au fost precedate de prefeţe.

Le reproducem fragmentar, fiindcă astăzi, prin vechimea şi prin ieşirea din circulaţie a ediţiilor cărţilor respective, ele reprezintă adevărate rarităţi, dar în acelaşi timp nu mai puţin aprecieri şi informaţii dintre cele mai concludente asupra importanţei basmelor lui Pop Reteganul.

Prima dintre ele a fost scrisă de profesorul Alexiu Viciu de la Blaj, el însuşi folclorist apreciat, care prin unii din elevii săi, după propriile mărturisiri ale lui I. Pop Reteganul, a contribuit totodată şi la culegerea cîtorva din basmele prefaţate.

În prefaţa sa, subintitulată „fiinţa şi însemnătatea poveştilor poporale”, Viciu a făcut mai întîi o scurtă expunere asupra originii populare a basmelor, considerate ca un „product al geniului poporului”, relevînd apoi importanţa unor culegeri străine, ca a fraţilor Grimm, precum şi a unor culegeri româneşti realizate de I. C. Fundescu, T. Arsene, Anton Pann şi îndeosebi de Petre Ispirescu.

Trecerea spre colecţia lui Reteganul se face prin relevarea atenţiei acordate basmelor populare de ziarele ardelene, *Tribuna, Gazeta Transilvaniei* şi *Telegraful român* şi apoi de către publicaţia *Cărţile săteanului român* de la Blaj, redactată în 1886 de Ion Pop Reteganul, sub a cărui îngrijire aceasta „devenise pîinea de toate zilele pentru cărturarii săteni”.

„Acolo – scria în continuare Viciu – s-au publicat, pe lîngă alte lucrări necesare pentru poporul agricol şi cîteva poveşti scrise în stil curat poporal. Aflatul *şi* Isteaţă şi pace *sînt de o adevărată genialitate. Dar după un an am avut să regretăm apunerea foii atît de bine redactate. A apus foaia, dar nu şi zelul fostului redactor, care şi-a impus datorinţa de a generaliza literatura poporală cu orice preţ* – (Cărţile săteanului român

1886, Cartea 1, p. 5)[212]*. Dascăl deprins cu răbdarea, domnia sa îşi urmează paşnic lucrarea obositoare de a culege de-a dreptul din grai viu creaţiunile geniului naţiunei, „aceste mărgăritare, care îşi vor afla apoi maestrul, ce le va înşira în scumpe salbe". După un frumos buchet de drăgălaşi* Trandafiri *şi gingaşe* Viorele *de pe cîmpul muzei poporale ardelene, prezentat literaturii române în anul 1885-6, neobositul scrutător d. Ioan Pop-Reteganul scoate la lumină un nou tezaur risipit şi ascuns prin diverse părţi ale Ardealului. Comoara dezgropată poartă numele modest de* Poveşti ardeleneşti *(Tom. I, căci Tom. II e în lucrare, ca şi Tom. II al* Trandafirilor şi viorelelor *din care are adunate la trei mii poezii poporale, din toate genurile, aşa ne asigură d.l Ioan Pop-Reteganul).*

Fie că primirea ce o va întîmpina această colecţiune, să-l îndemne atît pe d-sa cît şi pe alţi cărturari a mai aduce pentru edificiul nostru cultural aşa material preţios, cum este acesta, pe care am avut onorifica sarcină de a introduce în public."

A doua prefaţă a fost semnată de către Zaharia Boiu, secretar literar al „Asociaţiunii pentru literatura şi cultura poporului român" de la Sibiu, care a premiat şi editat *Poveştile din popor,* şi totodată redactor al revistei *Transilvania.*

Din prefaţa lui Z. Boiu extragem următoarele:

„Spre a da literaţilor noştri impuls a se ocupa mai intensiv cu literatura poporală română şi a aduna nenumăratele grăunţe de aur, care se află într-însa şi care dealtminterea s-ar străcura nefolosite prin rîurile timpului, „Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român" a publicat la 1890 concurs pentru cea mai bună culegere de poezii, basme (poveşti) şi datine poporale alese şi pînă acum nepublicate.

Una din colecţiunile acestea este şi cea de faţă, premiată de Comitetul Asociaţiunei, care mi-a concrezut edarea lor. Colecţiunea (înaintată spre premiere, n-n-), cuprindea preste tot 43 poveşti, din care scoţîndu-se cele deja publicate şi altele de mai puţină valoare, rămaseră cele prezentate 20, care se dau aici publicităţii.

Am păstrat şi în această scriere pe cît se poate limbagiul poporului din ţinutul respectiv, şi am adaus, după însemnarea autorului, chiar şi numele locului şi ţinutului, de unde provine

---

[212] Aluzie la articolul lui I. Pop Reteganul, Dispre literatura poporală tradiţională, publicată în această revistă.

povestea înşirată, precum şi numele persoanei, care s-a împărtăşit, crezînd că toate aceste date sînt de folos literaţilor noştri, care se ocupă cu acest ram al literaturei, poporale.

Şi fiindcă după aceste vederi intră în textul povestirilor şi o mulţime de provincialismi, am invitat pre domnul autor, a adauge la finele scrierii şi o însemnare alfabetică a acestor provincialismi, împreună cu o scurtă esplicare a lor prin cuvinte cunoscute îndeobşte.

Rămîne acum la apreţierea publicului român, încît şi această colecţie a mai adaus o frunză la cununa de lauri, ce o poartă pe frunte poporul român, care după mărturisirea poetului său predilect este „născut poet”. Iar colectantului îi urăm din inimă, ca cu probata sa diligenţă şi însufleţire să continuie, a dezgropa la tezaurul cel imens al literaturei poporului nostru şi a-i reda, precum se face aici, „ale sale dintru ale sale”.

A treia şi cea mai frumoasă dintre ele a fost scrisă de Reteganul la 11 februarie 1903 şi ea, intitulată *Povestea acestor poveşti,* constituie adevărata sa autobiografie literară.

O reproducem în întregime:

„Poveştile acestea pe care le-am botezat De la moară *au şi ele povestea lor. Şi povestea lor voi să vi-o spun aci pe scurtuţ, ca să nu vă răpesc mult timp, şi să puteţi începe mai curînd cetirea adevăratelor poveşti. Povestea acestor poveşti e o parte din povestea mea proprie.*

Sînt copil de ţăran. Venii pe lume la 4 ani după ştergerea iobăgiei şi împlinesc la vară la Sînziene un jumătate de veac. Tata încă fusese iobagiu şi scăpă „de la domni” în „patru zeci şi nouă”.

Cînd eram încă mic, şi pînă mă înstrăinai de-acasă, veneau la noi în serile de iarnă vecini, prietini de-ai tatii, şi stau în „poveşti” pînă colo ce trebuia dat de cină la vite. Îi auzeam deci cum puneau la cale trebile economiei, cum părîndau preţul vitelor, al bucatelor, al lemnelor, umblarea vremei ş.a. Apoi, cînd prindeau a căsca, în semn că-şi gătaseră poveştile zilnice, începea unul, ori altul: „Spuneţi careva o poveste, să ne treacă somnul”.

Mama şi buna torceau şi ascultau la ce să vorbeşte; noi copiii, ascultam la poveştile celor mari şi de-abia aşteptam să se înceapă adevărata poveste. Şi să începea. Că cine mai era p-acele vremi povestitor vestit ca Iuan cel Mare, un om cît un deal

şi bătrîn şi sfătos. El cunoştea uriaşii pe nume şi sînele din văzute, iar pe Fata pădurii o prinsese sub Ciceu şi o legase de leucă cu aţă de tei şi nu o slobozi pînă-i spuse leacurile la toate boalele vitelor. După ce o slobozi, îşi aduse aminte că a uitat ceva. Deci o întrebă: Dar cînd sînt oile călbejite, ce să le dau? Iar Fata pădurii care acum era printre tufe, pe coasta văii ursului, îi răspunse: „Cuţit, cuţit, cuţit!” Şi Iuan cel Mare venea mai în toată seara la noi cu Petrea Albului, cu Vila Sălăgianului, care şi azi trăieşte cu toate că-i de o vîrstă cu tata, şi tata-i unde-s cei mai mulţi, acum de 14 ani! Badea Vila încă era şi este om cu multe poveşti. Apoi mai venea Ion Daraban, care era poreclit „Bunzariul”, şi era cel mai vestit povestitor şi zicător în frunze. Bunzariul era păcurar de cum să ducea neaua pînă cădea alta, iar cît timp era lumea albă de omăt lucra în sat pe la unul, pe la altul, şi seara venea la noi în poveşti, că tata tot pe el îl tocmea la turmă.

Aşa, de la Iuăn cel Mare, de la badea Vila şi de la Bunzariul auzii eu cele dintîi şi mai frumoase poveşti.

După ce crescui mai mărişor umblam la oi cu Bunzariul, atunci îmi spunea el şi mai multe; nu era tufă, iarbă, pasăre, animal mic sau mare, să nu-i fi ştiut Bunzariul povestea; şi toate mi le spunea, şi multe le ţinui în minte, de le scrisei, cînd ştiam scrie, dar cele mai multe au rămas pe cîmp, unde le-am auzit de la Bunzariul.

Cu 13 ani mersei la şcoală în Năsăud. În „gazdă” şezui la oameni de-ai noştri, unde să adunau seara vecini şi spuneau poveşti. Iar eu mai bucuros lăsam lecţia neînvăţată, decît povestea neauzită.

Toamna, atît la noi acasă, cît şi în Năsăud la gazdă, să adunau vecini, de ajutau la desfăcutul cucuruzului. Acest lucru fără cîntece şi cimilituri şi fără poveşti nu se poate. Iar eu nu mă culcam niciodată pînă nu mergea cel mai de pe urmă desfăcător, nu cumva să treacă fără mine vreo hore, vreo cimilitură.

Ba mergeam însumi prin vecini, unde ştiam că este cucuruz de desfăcut, numai să aud poveşti. Aşa odată am mers la desfăcut de cucuruz la Paramon Gălan în Năsăud, care era socrul gazdei mele, al lui Timoftei Maftei. Aci auzii de la un ţigan minunata poveste, pe care Alecsandri o scrise sub numele Înşiră-te, mărgărite. *În veci n-oi uita pe cel ce a spus-o. În aceea*

seară atîta m-am înholbat la el cît de-aş fi zugrav, acum după 37 ani vi l-aş zugrăvi din memorie. Mult m-am minunat apoi la cîţiva ani, cînd o cetii scrisă într-un calendar şi nici azi nu-mi pot da seamă care-i mai frumoasă: cea spusă de ţigan, ori cea scrisă de Alecsandri?

Mersei la pedagogie în Gherla. În gazdă iară nimerii la un om povestitor, român de-ai noştri fost corporal la institutul corector din acel oraş. De la acela încă auzii destule.

De aci am mers la pedagogia de stat din Deva. Acolo încă mă dusei în „gazdă” la un român, Lazar Codreanul, care şedea chiar lîngă moară. La el şi la moară încă auzii multe poveşti.

Ajunsei învăţător. Pui mai întîi în Orlat, lîngă Sibiu. Acolo Nicolae Zidul, servitorul şcoalei, încă-mi spunea multe poveşti. Atunci îmi cumpărai mai întîi un calendar. Şi acolo văzui o poveste tipărită, cea mai sus pomenită a lui Alecsandri: Înşiră-te, mărgărite *şi încă una în proză. „Ca asta şi eu aş şti scrie una”, cugetai eu şi mă pusei şi scrisei o poveste, dup-aceea alta şi alta… dar nu le comunicai cu nimenea; îmi era oarecum…*

În toamna anului 1874 m-au dus la miliţie. Regimentul nostru era în Cluj, iar compania noastră era în casa unde s-a născut Matei Corvinul. Chiliuaţa în care să născuse marele erou de origine română, servea atunci de laborator pentru pantofăria companiei. Eu eram scriitorul companiei, scriam feciorilor cărţi de dragoste şi de la ei scriam cîntece şi poveşti.

După ieşirea de la miliţie mersei ca învăţător în Vîlcelele-Rele, lîngă Haţeg. Acolo şezui la popa Toma, care era un moşneag cu puţină carte, dar om la omenie şi păţit, om cu talente naturale şi nu mă mai puteam sătura de poveştile şi povestirile lui.

De aici m-am dus ca învăţător în Baru Mare, pe valea Jiului, sub muntele Retezatul. De aci, ca şi din Vîlcelele-Rele şi mai tîrziu din Bouţar, mergeam pe la toate nedeele şi ospeţele mai însemnate ţărăneşti şi-mi umplui hambarul de poveşti, cîntece, descîntece şi alt material de-al literaturii poporale. Îmi era plină lada de hîrtii scrise, căci în sările de iarnă, cînd eram singur, tot scriam.

Din Baru Mare mă strămutai ca învăţător în Lisa, lîngă Făgăraş, unde iar auzii multe poveşti de la Achim, servitorul şcoalei, care trăise mult prin România.

Din Lisa mă aruncă soartea în Grădişte, ce-i pe ruinele

Sarmisegetuzei, ca instructor la Plotina, o fetiţă a protopopului de atunci Ioan Ianza. Aci încă avui ce scrie, cu deosebire legende şi poezii poporale.

Din Grădişte m-am dus ca învăţător în Bouţar, sub muntele Marmore, în graniţa Bănatului. Cîntările cele mai frumoase le scrisei aci, de asemenea şi unele poveşti.

La 1884 m-am dus ca învăţător în Bucium Sasa, sub Detunata. Aci am scris cele mai frumoase poveşti, că cine sînt povestitori ca băiaşii (metalurgii)?

După ce stătui aci ca învăţător trei ani de zile, m-am dus tot în acea calitate în Săncel, lîngă Blaj, unde adunai cu deosebire multe cîntece, dar şi cîteva poveşti.

În fine, m-am strămutat ca învăţător în Rodna-Veche, la izvoarele Someşului mare. Aci ne formarăm un comitet de ajutorare al copiilor săraci de la şcoalele elementare, cu cărţi de învăţămînt. Comitetul acesta era compus din domnii Florian cav. de Porcius, Gerasim Domide, Pamfiliu Graphi, Silvestru Murăşan şi subscrisul ca secretar. Împărţirăm pe la şcoalele cele sărace, fără deosebire de confesiune, multe mii de manuale de învăţămînt, dăruite nouă de autori şi editori şi cumpărate de noi din banii, ce ne încurgeau de la binevoitori. Cînd trimiteam cărţi, rugam totdeauna pe învăţătorii la ale căror adrese mergeau acele cărţi, să-mi trimită material de-al literaturii poporale de pe la ei. Şi mai toţi mi-au trimis cîte ceva.

Mai primii mult material de acest soi de la amicul meu, dl. Alexiu Viciu, profesor la gimnaziul din Blaj, recoltat de elevii acelui gimnaziu, sub conducerea demnului lor profesor.

Astfel, cînd la 1893 mă retrăsei în pensiune, aveam cîteva lăzi pline de manuscrise de tot soiul, care aşteptau studiare şi ordinare. Să întîmplă şi aceasta. Poeziile, colindele, descîntecele şi alte materiale rimate, le scrisei din nou precum le primii, dar poveştile şi legendele în proză mai toate le scrisei însumi, luînd, de la cele mai multe, mai numai fondul din manuscrisele primite, iar forma le-o dădui eu, după cum să vede, grijind după putinţă să nu mă despart de povestitorii necărturari.

Astfel mi-am adunat mulţimea de material din literatura poporală, din care o parte e publicat, dar partea cea mai mare stă şi azi, cum l-am scris, acum Dumnezeu ştie cîţi ani.

Poveşti am publicat la 1888 un volum de cinci broşurele la Braşov, editor N. *1. Ciurcu, sub numele* Poveşti ardeleneşti.

Acolo sînt 34 poveşti. La anul 1895 mi-a premiat şi publicat „Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român” un volum de 20 poveşti sub numele Poveşti poporane.

Cele mai multe însă, cred că vor apărea acum în tipografia „Poporul român” din Budapesta adică în trei volume sub numele: De la moara din sus, De la moara din mijloc *şi* De la moara din jos, *căci aşa să numesc cele trei mori, ce sînt pe valea care trece prin mijlocul Reteagului, şi unde mergeam de ascultam atîtea năzdrăvănii în copilăria mea.*

Doresc ca şi aceste poveşti să fie cetite cu o aşa plăcere, cu care sînt cetite Poveştile ardeleneşti *şi* Poveştile poporane *şi atunci voi fi deplin mulţămit pentru munca, ce am pus-o în adunarea şi alcătuirea lor.*

Reteag, 11 faur, 1903.

Ion Pop Reteganul

II

PREFEŢE LA POVESTIRILE SI NUVELELE LUI ION POP RETEGANUL

Alături de prefeţele volumelor de basme menţionăm şi reproducem, pentru aceleaşi motive, prefeţele volumelor de povestiri şi nuvele.

Prima dintre ele a fost scrisă de povestitor pentru a deschide calea întîiului său volum de *Nuvele şi schiţe* publicat în anul 1898.

Prefaţa cuprindea mărturisirea crezului său literar cu privire la proza sa originală, la scopurile urmărite, precum şi o apreciere asupra modului său de a scrie.

Întitulată „precuvîntare”, ea are cuprinsul următor pe care îl reproducem complet:

„De vreo douăzeci şi cinci de ani scriu şi eu, ca multă lume, ce mă taie capul, cînd am vreme. Am scris din gura poporului poezii şi poveşti, şi am scris din capul meu unele lucruri şi întîmplări din viaţa poporului nostru, după cum le văzui cu ceşti doi ochi, şi după cum biata le putui. Mai mult am privit la inima şi mintea poporului nostru, dar nu prin razele cutărui neamţ învăţat ci am privit-o din faptele ce săvîrşeşte; bune, rele, cu

cap ori fără cap, cum le săvîrşesc oamenii. Am fost cu băgare de seamă pe ce căi devine poporul nostru la stare şi vază, pe ce căi pierde aceste odoare. Acestea sînt lucrurile ce mi-au făcut spargere de cap şi pe acestea le-am pus pe hîrtie. Acum le adun la un loc, căci mi-am zis: doar de cumva s-a afla cîte unul din bunii cititori, care să poată învăţa ceva şi din ele. Şi dacă în adevăr ar fi aşa, aş fi cel mai voios".

O prefaţă mai amplă, întreţesută cu unele date biografice şi totodată cu aprecieri de natură critică, pe cît de pătrunzătoare tot pe atît şi de întemeiate, avea să scrie în 1908 Octavian Goga, în calitate de secretar al „Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român", spre a prezenta o culegere de *Poveşti* apărută în „Biblioteca poporală a Asociaţiunii" (n. 28).

Caracterizările alese, proprii marelui poet al Ardealului, ne determină să reproducem o mare parte din ea:

„Ţăranul nostru e un bun povestitor. Fire senină, cu inima deschisă el nu-şi îngroapă în piept durerile şi bucuriile, ci dimpotrivă, le dă frîu slobod. Le spune şi le cîntă. Le spune tovarăşilor, le cîntă în zori de zi, cînd aşază plugul în brazdă. Tot astfel în graiul lui cumpătat el povesteşte amintirile vieţii lui şi desfăşoară cu cuvinte potolite îndemnurile tainice ale sufletului. E farmec şi lumină în poveştile acestea care leagănă ca într-o luntre fermecată sufletul şi dau avînt închipuirii. Ţăranul nostru e nedezlipit de poveştile lui care sînt o grădină înflorită, unde se furişează sufletul omului trudit de amarul vieţii, dornic de un adăpost. Astfel darul povestirii e o comoară de mare preţ pentru bieţii noştri săteni.

Fiecare sat îşi are povestitorul. Toţi cunoaştem din copilărie icoana senină a acestui unchiaş cu ochii vii şi strălucitori, cu zîmbetul cicălitor. În serile de toamnă la şezătoare, cînd fusul sfîrîie între degetele sprintene, el stă rezemat de vatră şi în pîlpîirea focului îşi spune poveştile. Spune basme care strălucesc de podoaba minunată a unei închipuiri fără seamăn. Împăraţi şi feţi-frumoşi se înfiripă în haina fermecată a măiestriei lui şi încătuşat de vraja acestor icoane fusul se opreşte şi închipuirea fetelor zboară departe. Iscusitul meşter înţelege taina sufletului şi într-o clipă, cu o glumă, cu o ghicitoare îşi smulge ascultătorii din lenea asta dulce a basmelor. Abia se potoleşte rîsul sănătos şi el potrivindu-şi

glasul spune mai dparte o întîmplare de la tîrgul de ţară, ori cutare amintire răzleaţă din războaiele cu Praisul[213]*. Şi zi de zi se înmulţeşte şi se primeneşte această comoară strălucitoare. Povestitorul satului e un izvor bogat care nu seacă, căci porneşte din adîncurile nepătrunse ale sufletului unui neam întreg. Prin rostul lui cere cuvînt toată frămîntarea veşnic neadormită a acestui suflet cu toată năzuinţa lui spre frumos. Şi de aceea acest meşter unchiaş va spune poveşti cu Cosînzene şi baluri, va cînta cu glasul lui tărăgănat doine şi cîntece de haiducie, va istorisi păţanii fără număr, snoave şi cicălituri, va colăcări pe la nunţile prietenilor şi va fi pe deasupra un bun sfătuitor al oamenilor ajunşi la necaz care îi vor preţui totdeauna cuvîntul.*

Cu un astfel de iscusit povestitor din satele noastre l-am putea asemăna pe cunoscutul scriitor harnic Ioan Pop Reteganul, care vreme de un pătrar de veac şi mai bine a muncit cu străduinţă adunînd literatură populară şi înfiripînd însuşi lucrări originale.

Ioan Pop din Reteag, care s-a stins în anul 1905 în singurătatea liniştită a unui sătuleţ de pe valea Someşului, a fost unul dintre muncitorii condeiului, care înzestraţi cu mult dor de muncă, cu multă seninătate în faţa vieţii, învaţă zilnic şi culeg ca să poată povăţui pe alţii. N-a fost un suflet cu adîncimi mari, cu zbuciumul greu al patimilor, ci dimpotrivă, chipul blajin al modestului învăţător de la sate era o întrupare a ţăranului nostru. Din tot scrisul lui se desluşeşte dragostea de ţarină a săteanului, îndemnurile sănătoase ale minţii de gospodar paşnic. E un adînc iubitor al naturii şi înţelege farmecele care se desfac numai ochiului priceput al ţăranului nostru. Tremurul leneş al amurgului de vară, zvonul adormitor al freamătului din pădure, ţîrîitul greierilor din vatră, toate farmecele şi bucuriile luminoase ale vieţii de la ţară prind cuvînt în povestirile lui Reteganul spuse cu cumpăt, cu grai limpede şi cu prisosul de glumă şi zicători care împestriţează poveştile noastre. De aceea, scrisul lui Pop Reteganul se îndreaptă ţărănimii. Iată cum îşi înfăţişează undeva sufletul cînd îşi punea de gînd să dea o icoană a semenilor săi:

„Dar oare este cu putinţă să le pot scrie eu, un tînăr, care

[213] Aluzie la războiul Austriei din anul 1886 cu Praisul (Prusianul, Prusia) şi Pămîntezul (Piemontezul) la care au participat şi regimentele ardelene.

dintre săteni nu am ieşit decît foarte puţin; eu, care din leagăn şi pînă în anii juniei cu românii săteni am supt un aer, am mîncat o pîine, am purtat o opincă; eu care luai parte la bucurii la nunţi, la şezători, clăci, culesul de vii şi colindat, la înmormîntări, pomeni, înrolări de ostaşi: eu care am purtat vitele la păşune, am fost la moară şi în priveghi;... putea-voi, oare, eu înşira toate greutăţile ce le-a învins şi care are a le învinge săteanul român?"

Tot ce e în legătură cu viaţa de la sat schiţată în aceste rînduri se iveşte în povestirile lui Reteganul. „Nuvelele" lui însă se deosebesc de creaţiunile scriitorilor noştri mai ales de acest gen, fiind mai mult un fel de istorisiri de fapte şi amintiri potrivite pentru pilduirea unei învăţături din care cititorul ţăran să tragă folos. Astfel, aproape cele mai multe din povestirile originale ale lui Reteganul sînt făurite anume pentru combatera vreunui rău înrădăcinat între ţărani şi isprăvesc prin poveţe bune de urmat. Fără a sluji o ţintă mai înaltă, dar împlinind o simţită trebuinţă de îndrumare a poporului nostru de la sate, cărţile de povestiri ale lui Pop Reteganul sînt lectura cea mai potrivită pentru cititorii de la sate.

Alături de aceasă învederare a talentului său, Pop Reteganul a fost şi un neobosit muncitor care a strîns cu o deosebită hărnicie versuri şi poveşti din popor, năzuindu-se a da pe alocuri şi încercări de studii asupra obiceiurilor ţărăneşti. Acest ram al activităţii sale e poate chiar mai însemnat decît producţia lui originală. Pe lîngă că a pus în mîna ţăranilor o lectură izvorîtă din sufletul lor, înţeleasă şi simţită de ei, a prins pe hîrtie şi a ferit de a se pierde o mulţime de lucruri de preţ...

Povestitor harnic, om al datoriei, iată ce-am pierdut noi ardelenii în modestul învăţător din Reteag.

Din plăsmuirile lui frumoase şi folositoare pentru săteni dăm în această broşură cîteva, trimise de dînsul curînd înaintea morţii, comitetului central al „Asociaţiei"."

În 1911 „Asociaţiunea", retipărind, în „biblioteca" sa (no. 8), o nouă culegere din vechile povestiri ale lui Reteganul, aceasta a fost prefaţată de Octavian C. Tăslăuanu, al doilea secretar literar al societăţii. Prefaţa începea cu o scurtă biografie a scriitorului după care urmau aprecierile de mai jos:

„Ion Pop-Reteganul a fost un om care a iubit foarte mult poporul din care a ieşit, de aceea, în tot ce a scris, a zugrăvit

viaţa ţărănimii de la noi şi a dat în vileag poveştile şi versurile pe care le-a auzit la şezători, la nunţi, la înmormîntări şi la clăci.

În acest număr tipărim două din povestirile lui Pop Reteganul, din care cititorul ţăran va putea trage multe învăţături, căci aceste istorisiri nu sînt scrise numai aşa ca omul să-şi treacă vremea cu ele, ci ca să slujească de pilde vrednice de urmat în viaţă şi ca să arate unele rele înrădăcinate în poporul nostru.

În anii viitori vom tipări şi alte povestiri de Pop-Reteganul".

Promisiunea făcută de O. C. Tăslăuanu avea să se realizeze abia după înfăptuirea unităţii politice a poporului român, cînd „Asociaţiunea" va reedita în „biblioteca" sa o bună parte din povestirile, amintirile şi legendele lui Pop Reteganul. Unele din aceste broşuri au fost prefaţate de noul secretar literar al societăţii, Horia Petra Petrescu, apreciat scriitor şi publicist poporal.

Reproducem dintre acestea prefaţa scrisă în 1931 pentru culegerea *Copiii Ursuţului şi alte povestiri pentru popor* (Biblioteca poporală a „Asociaţiunii" nr. 185) în care Horia Petra Petrescu, dînd din nou cunoscutele informaţii biografice despre Pop Reteganul, sublinia marele ataşament al „Asociaţiunii" pentru dascălul de la Reteag şi totodată semnificaţia etică şi literară a operei sale.

Redăm şi din această prefaţă cîteva fragmente:

„Iară venim în casa românului cu „un Ioan Pop Reteganul". Aşa ne-am învăţat: ne-am legat ca în fiecare an să tipărim cel puţin o broşură de a sfătosului şi mintosului învăţător român Ioan Pop Reteganul.

Avem încă un maldăr de manuscrise netipărite, moştenite de la autor şi cumpărate de la familia sa: cîntece, descîntece şi bocete, povestiri şi poveşti, traduceri şi îndemnuri pentru ţărani, învăţători, şi alţi cetitori, de la oraşe.

O viaţă întreagă a tot scris Ioan Pop Reteganul, simţind bucurie, mulţămită sufletească, în scris. De aceea memoria lui Pop Reteganul trebuie să fie scumpă sufletului românesc, fiindcă omul acesta, cît a trăit, numai binele şi înaintarea semenilor săi le-a vrut şi a fost unul din cei mai buni propagandişti culturali din cîţi i-am avut noi. Mulţi încearcă să vorbească şi să scrie pe înţelesul poporului, dar foarte puţini se şi pricep. Îi poţi număra pe degete...

De ce? Pentru că darul de a vorbi şi scrie pentru popor nu se poate cumpăra, fără trebuie să fie ceva înnăscut.

Şi Ioan Pop Reteganul era din naştere dascăl de şcoală şi dascăl al poporului de la ţară.

Cetiţi chiar numai cărţuliile tipărite de Pop Reteganul în biblioteca noastră şi aveţi să pricepeţi ce farmec zace în scrisul acestui priceput şi neobosit mînuitor al penei...

Tot ce a scris el, a purces din dragostea sa de frumos şi de neam şi aceste două iubiri a ştiut să le îmbine, de cele mai multe ori, într-un mod aşa de fericit, încît chiar şi profesori univerversitari (ca d.e. dl. Rădulescu-Motru, care redacta, pe vremuri: Noua revistă română) *l-au primit cu drag în şirul colaboratorilor.*

Cine va scrie, odată şi odată, o istorie conştienţioasă a dezvoltării culturale a poporului român din Ardeal, va trebui să păstreze o pagină de cinste, de aur, pe seama acestui modest învăţător de sate, fiindcă multă vreme a fost cheagul, care a strîns rîndurile scriitorilor poporali, în reviste şi cărţi poporale redactate de el, şi a scris şi el cum n-au scris mulţi la noi...

Cetiţi şi bucăţile din broşura de faţă şi o să daţi dreptate aceluia care mărturiseşte: Fie, că meşteră peană a mai avut I. Pop Reteganul, cînd a vrut să scrie pentru popor!...”

Dintr-o altă prefaţă scrisă în 1933 de acelaşi Horia Petra Petrescu pentru broşura *Odinioară şi acum. Amintiri din copilărie,* (Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, nr. 1933) desprindem cîteva duioase informaţii asupra morţii şi înmormîntării scriitorului:

„Cînd a murit Ion Pop Reteganul a fost dus la groapă de întreg satul şi de satele învecinate, împreună cu prieteni, veniţi de pe la oraş. A avut o moarte fulgerătoare. Dumnezeu a vrut să nu bolească mult. Suferea de rinichi. În ziua morţii lucrase încă pînă la 4, în grădină, apoi l-au apucat durerile şi, după 2 ceasuri, era întins pe năsălie. În ziua de 3 aprilie 1905.

Jumătatea drumului pînă la mormînt l-au dus pe umeri învăţătorii, foştii lui tovarăşi de muncă, pentru cealaltă jumătate s-au rugat ţăranii să li se dea cinstea să-l poarte ei şi aşa, cu ochii împăingeniţi de lacrămi, l-au purtat, în cîntec de tropare şi în miros de tămîie, pe acela care fusese în viaţă Ioan Pop Reteganul.

„Baciu” Tripon, prietinul mortului, advocatul Dr. Tripon din

Bistriţă[214]*, i-a ţinut o cuvîntare de n-a rămas ochi fără de lacrimă.*

„Ştiţi voi pe cine-am îngropat noi acum?” a întrebat bătrînul Alexă Mihăeştian după înmormîntare şi la răspunsul unora că ştiu, le-a răspuns: „Nu ştiţi, am îngropat Reteganul!”

A fost aşa de iubit de toţi, încît chiar şi evreii din Reteag au trimis vorbă văduvii lui că vor ţine o slujbă religioasă pentru sufletul lui de om de omenie”.

Alte prefeţe, pe care cititorii le pot afla cu uşurinţă, au apărut în fruntea unor ediţii din scrierile lui Reteganul publicate sub regimul socialist.

În 1954 a apărut astfel un judicios „Cuvînt înainte” biografic şi bibliografic alcătuit de Editura Tineretului pentru culegerea de *Poveşti ardeleneşti* publicată în colecţia „Biblioteca şcolarului”. Acelaşi „cuvînt” a fost reprodus în 1957 pentru aceeaşi culegere publicată de astă dată în colecţia „Mioriţa” (nr. 5). În 1969, a apărut un studiu introductiv alcătuit de Ion Apostol Popescu şi Serafim Duicu pentru volumul *Amintirile unui şcolar de altă dată,* în 1970 o prefaţă scrisă de noi pentru antologia *Crăiasa zînelor,* iar în 1971 o prefaţă a lui Vasile Rusu pentru volumul *De n-ar fi poveştile* (1971).

Menţionăm de asemenea prefaţa scrisă de scriitorul Ion Agârbiceanu la monografia publicată de Ion Apostol Popescu în 1965. Agârbiceanu, care, ca preot, a funcţionat şi el în unele sate în care, cu ani înainte fruncţionase ca învăţător şi Reteganul (Orlat, Bucium-Şasa), a văzut în acesta „pe cel mai multilateral publicist al nostru din acele vremuri, pe cel mai rîvnitor pentru culturalizarea maselor”. A scris, adaugă Agârbiceanu şi „povestiri şi nuvele, fără mari pretenţii literare urmărind în primul rînd un scop educatif, ca în toate preocupările sale culturale”.

III
BASMELE ŞI POVESTIRILE LUI POP RETEGANUL ÎN PRESA TIMPULUI

Urmărind seria poveştilor lui Reteganul din culegerea editată în 1888, constatăm, referindu-ne exclusiv la cele adunate şi

[214] E vorba de avocatul Gavrilă Tripşa din oraşul Bistriţa, fost membru al comitetului memorandist.

publicate direct de către el, că aproape toate au apărut mai întîi în paginile unor ziare, reviste sau calendare, circulaţia în presa timpului a unora din acestea continuîndu-se şi după apariţia în volum.

Basmul *Trifon Hăbăucul,* cu care se deschide primul volum de poveşti a lui Ion Pop Reteganul, a apărut astfel mai întîi în *Călindarul poporului* de la Sibiu pe anul 1886 (p. 56-67); *Aflatul* în *Cărţile săteanului român,* 1886, XI, p. 5-7, 26-30; *Dreptatea şi Strîmbătatea,* în *Familia,* 1884, p. 281-284, *Făt-Frumos zălogit* în Tribuna, 1886, nr. 276-280; *Cerbul* în *Telegraful român,* 1885, nr. 129-130, p. 317-318, 321-322; *Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa,* în *Cărţile săteanului român,* 1885, X, p. 27-30, 165-169, reprodusă şi în *Familia,* 1888, p. 563-570; *Crăiasa zînelor,* în *Gazeta Transilvaniei,* 1885, nr. 205-208, reprodusă şi în *Familia* 1889, p. 398-401, 409-412; *Tămîia dracului,* în *Tribuna,* 1888, nr. 29-30; p. 113, 117, reprodusă şi în *Gazeta poporului,* 1888, nr. 45; *Omul de omenie nu piere,* în *Cărţile săteanului român* 1886, XXI, p. 123-126, 141-143, repr. şi în *Familia,* 1889, p. 145-147; *Din fată, fecior* în *Foişoara pentru răspîndirea cunoştinţelor folositoare,* 1886, p. 6-8, 18-20, 28-29, 44-45; *Crîncu, vînătoriul codrului,* în *Tribuna,* 1886, p. 497-498, 501-502, 505-506; *Fiuţul oii,* în *Tribuna,* 1887, n. 3-4, repr. şi în *România liberă,* Bucureşti, 1887, nr. 2948-2948; *Cei trei prieteni,* în *Gazeta poporului,* 1889, n. 6-7, repr. din *Poveşti ardeleneşti,* III, p. 82-87; *Mama cea rea,* în *Gazeta Transilvaniei,* 1885, nr. 216, repr. şi în Luminătoriul, 1885, nr. 136, şi din *Poveşti ardeleneşti,* IV, p. 3-6, în *Fîntîna Blanduziei,* Bucureşti, 1889, nr. 21; *Ioaneş Măsariul,* în *Gazeta Poporului,* 1886, n. 2; *Stan Bolovan,* în *Cărţile săteanului român,* 1886, XI, p. 86-90 şi apoi, după apariţia în volum (IV, p. 14-21), în *Fîntîna Blanduziei,* 1889, nr. 23-24; *Norocul şi mintea,* pe lîngă publicarea în volum (IV, p. 21-28) a fost reprodusă şi într-o broşură din „Biblioteca copiilor” nr. 19; *Isteaţă şi pace* a apărut mai întîi în *Contemporanul,* 1882, p. 841-845), de unde a fost republicată apoi în *Cărţile săteanului român,* 1886, XI, p. 43-47, în *Familia,* 1888, p. 495-496, în *Şcoala şi familia,* 1886-87, p. 25; după apariţia în colecţie (IV, p. 28-34), a fost reprodusă şi în *Gazeta poporului,* 1889, nr. 34, precum şi într-o broşură separată din *Biblioteca copiilor, Săraca mamă,* în *Timişana,* 1885, p. 209, 216-217 şi apoi în *Fîntîna Blanduziei,* 1889, n. 28; *Azima mergătoare* (sub titlul *Azima îmblătoare),* în *Familia,*

1883, p. 97-100; *Povestea lui Pahon,* în *Gazeta Transilvaniei,* 1885, p. 261-264; *Nu minţi* în *Telegraful român* 1885, p. 429-431; *Pipăruş-Petru şi Floarea-înflorit,* în *Gazeta Transilvaniei,* 1887, nr. 27-33; *Zîna apelor,* în *Gazeta poporului,* 1889, n. 5-6; a fost reprodusă şi în *Gazeta poporului,* 1888, n. 49-50; *Urmă Galbină* şi *Pipăruş Petru* (sub titlul *Urmă Galbină şi Pipăruş Viteazul),* în *Gazeta Transilvaniei,* 1887, nr. 97-99.

Aceeaşi circulaţie au avut-o şi basmele intrate în colecţia lui Pop Reteganul ca fiind „comunicate” de diverşi colaboratori şi corespondenţi. *Cei doi copii cu părul de aur* din partea a II-a (p. 22-40), poveste culeasă de N. Trîmbiţoniu, a fost astfel publicată în *Tribuna,* 1886, nr. 41, p. 165 ş.a. *Aripă-frumoasă* din partea a III-a, (p. 66-81), în *Tribuna,* 1886, p. 73 ş.a.; *Măr şi Păr* din partea IV (p. 34-60), în *Tribuna,* 1886, nr. 179-183.

Nu toate basmele publicate în periodice pînă la apariţia volumului de *Poveşti ardeleneşti,* au fost reproduse însă în acesta, şi nici în volumele următoare, multe dintre ele rămînînd îngropate în paginile ziarelor şi revistelor.

N-au fost incluse astfel în volume unele din bucăţile publicate în *Contemporanul (Mă nădăiam eu că dintr-atîta trebuie să fie şi unul al dracului),* în *Cărţile săteanului român (Mama prea bună e nebună),* 1884, p. 801, în *Gazeta Transilvaniei, (Sereanu şi Doreanu,* 1885, n. 225. *Niculiţa lui Vacă Bărnace* 1886, n. 191-192), în *Tribuna (Busuioc şi Siminică,* 1887, n. 238-234 *Petrea* (1888, nr. 200, 202-204) ş.a.

De asemenea în volumul din 1895 n-au fost incluse toate bucăţile publicate în periodice după apariţia culegerii din 1889, avînd astfel şi ele aceeaşi soartă ca şi cele necuprinse în culegerea menţionată. Menţionăm dintre aceste cîteva din cele publicate în *Tribuna: Doamne, lungeşte ziua de mîne* (1889, nr. 62); *Tanda şi Manda* (1889, n. 241-242; *Poama nu cade lîngă pom şi aşchia lîngă tăietor, Foaia ilustrată,* II, p. 81-83, 89-92; *Ibovnicul muierii cu bărbat,* 1893, n. 9-10; în *Gazeta Transilvaniei, Rău,* 1889, n. 12; *Duce-m-aş, duce, dar cruce nu mi-oi face, să ştiu că l-a chiar călca,* (1889, n. 231; *Zmeul* (1889, n. 253; *Mincinosul,* 1891, n. 223; *Casa rurală (Soarele, luna şi luceferii,* 1890, p. 215-218; în *Transilvania: Leneşul* (1890, p. 115-118.) *O parte* din acestea, ca *Busuioc şi Siminică, Doamne, lungeşte ziua de mîine, Răii,* au fost reproduse de noi mai întîi în volumul din 1943, *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti,* şi

apoi în volumul de faţă.

N-au fost reproduse în volum pînă acum nici poveştile publicate în *Luceafărul* în anul 1903.

Povestirile şi legendele au urmat şi ele aceeaşi cale.

Povestirea Dascălul Ioniţă, care a urmărit să fie pentru învăţători modelul oferit preoţilor prin Popa Tanda al lui Slavici şi prin Popa Toma al său, a fost publicată mai întîi în revista *Convorbiri pedagogice* (1886, n. 2) şi apoi în broşura cu acelaşi nume editată de „Biblioteca poporală” a „Asociaţiunii”; povestirea *Poama nu cade totdeauna lîngă pom şi aşchia lîngă tăietor,* publicată în *Foaia ilustrată* (I, p. 81-83, 89-92), avea să fie publicată mai tîrziu sub titlul *Copiii Ursuţului* „în Biblioteca poporală a „Asociaţiunii” (1931); *Ursoanea Granciului,* subintitulată „copie de pe natură”, apărută în *Tribuna* (1890, nr. 228-229), a fost reprodusă în *Noua revistă română* (1900, nr. 11); nuvela *Tudorica* a fost publicată mai întîi în *Revista ilustrată* (1898, n. 1), de unde a fost reprodusă în culegerea de nuvele editată de Alcalay în 1901.

IV
VARIANTE ŞI EPISOADE ASEMĂNĂTOARE

Ca şi la alţi culegători sau alcătuitori de basme şi la Ion Pop Reteganul se întîlnesc diferite variante ale aceloraşi subiecte şi totodată numeroase episoade identice sau asemănătoare.

Subiectul basmului *Aflatul* din *Poveştile ardeleneşti* (I, p. 11), unul din cele mai cunoscute şi mai des reproduse basme ale sale este reluat în *Cuvîntul ursitoarelor* din *Poveşti din popor* (p. 9), cu deosebire că, în prima poveste, eroul principal este un boier, iar în cea de a doua un împărat şi unul şi altul, în împrejurări şi prin mijloace deosebite, urmînd să înlăture profeţia ursitoarelor. *Aflatul* este însă mai temeinic închegat, fiind superior atît din punct de vedere artistic cît şi lingvistic variantei sale.

Povestea *Isteaţă şi pace* din *Poveşti ardeleneşti* (partea IV, p. 28), o aflăm cu un titlu asemănător, *Isteaţă din seamă afară,* şi în *Poveşti din popor* (9.80), în care, deşi introducerea e alta, totuşi acţiunea dominată şi finalul sînt de o izbitoare asemănare, acelaşi fiind şi modul de venire al fetei la împărat, şi procesul dintre sas şi român precum şi încheierea.

Prima poveste este însă mai expresivă şi de un mai accentuat caracter românesc, în timp ce a doua, deşi începe cu un remarcabil duel de întîmplări umoristice, este mai puţin reuşită.

Episoadele referitoare la mărgeaua magică, deţinătoare de puteri miraculoase, obţinută de erou de la şarpe, sau a biciului înzestrat cu aceleaşi însuşiri, se află şi în *Trifon Hăbăucul (Poveşti ardeleneşti,* I, p. 1) şi în *Povestea lui Pahon (Poveşti ardeleneşti,* V, p. 3) şi în *Ioan Păţitul (Luceafărul,* 1903, p. 49).

Furarea de către zmei a soarelui, a lunii şi a stelelor, eliberate de eroii protagonişti în acelaşi mod, o găsim în basmele *Aripă-frumoasă (Poveşti ardeleneşti,* III, p. 66), *Vasilică, Floare frumoasă (Poveşti din popor,* p. 151), şi în *Profu Iancu (De n-ar fi poveştile,* p. 37).

Mai plastică este relatarea faptelor în *Aripă frumoasă.*

Plantarea peste noapte a unei holde sau a unei vii în locul unei păduri, coacerea strugurilor în aceeaşi noapte şi aducerea lor dimineaţa la boier, alegerea spicelor din stogurile de grîu fără desfacerea acestora, sau fătarea unor bivoliţe numai într-o singură noapte după fecundarea lor, se află şi în *Vizor, craiul şerpilor (Poveşti ardeleneşti,* II, p. 41) şi în *Zîna apelor, (Poveşti ardeleneşti,* V, p. 44).

Episoadele referitoare la întîlnirea eroului principal al basmului şi înfrăţirea lui cu Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră, Scutură-Munţii sau cu Foametea-Pămîntului, Gerul-Pămîntului, Stînjinul-Pămîntului şi Vede-Tot, ori cu Flămînzilă, Setilă, Zgriburilă şi Ţintilă, apar şi în *Fiuţul oii (Poveşti ardeleneşti,* III, p. 56), în *Ion Năzdrăvanul din lut (Poveşti din popor,* p. 113), în *Vasilică, Floare frumoasă (Poveşti din popor,* p. 151), în *Crislăscan viteaz, voinic de babă săracă (Poveşti din popor,* p. 175).

Alte variante sau episoade identice se constată în legătură cu slujitul pe trei ani la o zmeoaică, în schimbul unui cal năzdrăvan, în basmele *Lupul cu cap de fier (Poveşti ardeleneşti,* III, p. 27) şi în *Crincu, vînătoriul codrului (Poveşti ardeleneşti,* III, p. 43) şi în *Petru, finul lui Dumnezu (Luceafărul,* 1903, p. 55).

Salvarea de urgia zmeilor sau a zmeoaicelor prin aruncarea în calea lor a obiectelor miraculoase – pieptenul, peria, amnarul – se află şi în *Făt-Frumos zălogit (Poveşti ardeleneşti,* p. 30) şi în *Pipăruş-Petru şi Florea înflorit (Poveşti ardeleneşti,* V, p. 11).

Numeroase alte episoade şi dialoguri asemănătoare se găsesc şi în alte poveşti, în schimb, deşi publicate sub acelaşi titlu *Dreptatea şi Stîmbătatea* – cele două basme numite astfel, apărute unul în *Poveşti ardeleneşti* (X, p. 20), iar altul în *De la moară* (I, p, 18), au subiecte şi desfăşurări deosebite, fiecare fiind independent faţă de celălalt.

Aceeaşi situaţie se constată şi în legătură cu cele două poveşti numite *Stan Păţitul* şi *Ion Păţitul* publicate prima în *Poveşti din popor* (p. 105), iar a doua în revista *Luceafărul.*

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIA BROŞURILOR, VOLUMELOR ANTUME ŞI A REEDITĂRILOR SCRIERILOR LUI ION POP RETEGANUL

Trandafiri şi viorele, poezii poporale, Gherla, 1884, ed. II, amplificată, 1891, ed. III, 1889, ed. IV, 1921.

Inimioara adică floarea poeziei naţionale din cei mai buni scriitori români, Sibiu, 1885 – *Ţiganii,* Blaj, 1886.

Stan Bolovan, poveste, Braşov, 1886, Biblioteca copiilor, nr. 4, în 1899 a ajuns la ediţia V-a. *Chiuituri de care strigă feciorii la joc,* Gherla, 1887.

Isteaţă şi pace, poveste, Braşov, 1887, Biblioteca copiilor, n. 10; o nouă ediţie în 1899.

Norocul şi mintea, Braşov, 1887, Biblioteca copiilor, n. 19.

Poveşti ardeleneşti, cinci părţi, Braşov, 1888, ed. II-a, 1913.

Curs practic despre cultivarea pomilor, după Paul Gonczy, Arad, 1889.

Buchetul, culegere de cîntece, Gherla, 1890; o nouă ediţie în 1894.

Starostele sau datini de la nunţile românilor ardeleni, Gherla, 1891, ed. II, 1896, ed. VI, 1921. *Cine nu ştie striga, citească cartea asta,* adecă chiuituri de care strigă feciorii în joc, Gherla, 1891; o nouă ediţie în 1897. *125 chiuituri de cari strigă feciorii la joc,* Gherla, 1891. *Cartea poporului* (Cartea de citire), Braşov, 1892. *Leonat cel tînăr,* istorie în versuri, Gherla, 1893. *Prietenul săteanului român,* Gherla, 1895.

Poveşti din popor, Sibiu, 1895, premiate şi publicate de „Asociaţiunea pentru literatura română şi cultura poporului român”. *Bocete adecă cîntări la morţi,* Gherla, 1897, ed. II, 1906. *Opşaguri cît pilite, cît cioplite,* Gherla, 1897.

Nuvele şi schiţe Gherla, vol. I, broşura I, 1898 (cuprinde bucăţile *Biserica pocăinţei, Blîndocul, O inimă nobilă).*

Nuvele şi schiţe, Sibiu, 1899, vol. I, broşura II-a (cuprinde bucăţile *Nenea Alec, Popa Toma, Salvina, Susana cea nebună). Românul în sat şi la oaste,* apreciat din cîntecele lui poporale, Gherla 1899; ed. II, 1913. *Pintea Viteazul,* tradiţii, legende şi schiţe istorice, Braşov, 1899. *Pilde şi sfaturi pentru popor,* Gherla, 1900.

Poezii poporale – cîntece bătrîneşti, Sibiu, 1900, Biblioteca „Tribuna”, nr. 48; O nouă ediţie în 1905.

Povestiri din viaţa ţăranilor români, partea I, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, n. 1, Sibiu, 1900. (Cuprinde *Bălţosul, Povestea mărului, Mihai Puşcaşul, Sfat bun la timp potrivit). Povestiri din viaţa ţăranilor români,* Partea II-a, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, n. 2 din 1901.

Novele, Bucureşti, 1901, Edit. Leon Alcalay, (Cuprinde bucăţile: *Firuţa Nuţului, Cerşitorul, Tudorica, Minte de muiere şi pace, Bietul Istode, Mitru Pascului, Petrea Iovului).*

*Zidirea lume*i, Adam şi Eva, originea Sf. cruci şi cele 12 vineri, Gherla, 1901.

Pomicultura sau cultura arborilor roditori, Şimleul Silvaniei, 1904.

Povestiri alese, Şimleul Silvaniei, 1905, Biblioteca „Victoria” nr. 1.

Poveşti din viaţa ţăranilor români, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, nr. 28 din 1908, cu o prefaţă de O. Goga. (Cuprinde bucăţile: *Mamă, unde-i Joiana? Tata Pamfil, Bătaia lui Dumnezeu, Surdul, Bunea).*

Nuvele, Bucureşti, 1910, Biblioteca pentru toţi (cuprinde bucăţile editate la Alcalay în 1901).

Povestiri din viaţa ţăranilor români, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, nr. 8 din 1911, cu o prefaţă de O. C. Tăslăuanu, (cuprinde bucăţile: *Mihai Puşcaşul, Sfat bun la timp potrivit).* Alte două ediţii în 1938 şi 1943.

Luca minte slabă (şi alte povestiri pentru popor), Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, n. 126 din 1925, cu o scurtă prefaţă de Horia Petra Petrescu; o nouă ediţie în 1943 în aceeaşi bibliotecă.

Casa ţăranului român (sfaturi), Biblioteca poporală a „Asociaţiunii” nr. 145 din 1927.

Stan Bolovan şi alte poveşti ardeleneşti, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii, nr. 172 din 1929. (Cuprinde poveştile *Stan Bolovan, Isteaţă şi pace, Săraca mamă).*

Din Ţara Haţegului, povestiri, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, nr. 180 din 1930.

Copiii Ursuţului şi alte povestiri, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, nr. 185 din 1931, cu un cuvînt înainte de Horia Petra Petrescu.

Dascălul Ioniţă, povestire, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, nr. 196 din 1932.

Odinioară şi acum, amintiri din copilărie, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, nr. 199 din 1931, cu o prefaţă de Horia Petra Petrescu: Cine a fost Ion Pop Reteganul?

Snoave, Cluj, 1934.

Munţi, animale şi pămînt, legende, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, nr. 200 din 1935.

Poveşti ardeleneşti, Biblioteca poporală a „Asociaţiunii”, n. 264 din 1940. (cuprinde bucăţile: *Crincu, vînătorul codrilor, Fiuţul Oii, Aripă frumoasă).*

Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti, Bucureşti, 1943, Editura Casei şcoalelor, carte alcătuită de Vasile Netea, după manuscrise aflate la Academia Română, cu desene de N. Brana.

Poveşti ardeleneşti, Bucureşti, 1943, Fundaţia culturală, colecţia „Cartea satului”, ediţie îngrijită de Vasile Netea, cu desene de N. Brana. (Cuprinde poveştile: *Aflatul, Măr şi Păr, Lupul cu capul de fier, Pipăruş Petru şi Florea-înfloritu, Vizor, craiul şerpilor, Stan Bolovan, Isteaţă şi pace, Fiuţul oii, Zîna apelor, Făt-Frumos zălogit, Crăiasa zinelor, Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa.)*

Poveşti ardeleneşti, Bucureşti, 1954, Editura Tineretului, „Biblioteca şcolarului”, cu un „Cuvînt înainte” al editurii (cuprinde bucăţile: *Aflatul, Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa, Vizor, craiul şerpilor, Doftorul Toderaş, Crincu, vînătorul codrului, Aripă-frumoasă, Mama cea rea, Stan Bolovan, Măr şi Păr, Povestea lui Pahon, Parsion Voinicul).* Ilustraţii V. Apostolan.

Poveşti ardeleneşti, Bucureşti, 1957, Editura Tineretului, colecţia „Mioriţa”, nr. 5. (Are acelaşi cuprins ca şi ediţia de mai sus.).

Crincu, vînătorul codrului, Bucureşti, 1963, Editura Tineretului, ilustrată de Gh. Hadoc (Cuprinde bucăţile: *Crincu, vînătorul codrului, Toarceţi, fete, c-a murit Baba Cloanţa, Povestea lui Pahon, Doftorul Toderaş).*

Amintirile unui şcolar de altă dată, Bucureşti, 1969, text îngrijit, studiu introductiv şi glosar de Ion Apostol Popescu şi Serafim Duicu.

Crăiasa zînelor, poveşti ardeleneşti, Bucureşti, 1970, Editura Minerva, ediţie îngrijită şi prefaţată de Vasile Netea (Cuprinde bucăţile: *Zîna apelor, Vizor, craiul şerpilor, Lupul cu capul de*

fier, Cei doi copii cu părul de aur, Pipăruş Petru şi Floarea-înflorit, Măr şi Păr, Crăiasa zînelor, Aflatul, Toarceţi, fete, c-a murit, Baba Cloanţa, Stan Bolovan, Povestea lui Pahon, Isteaţă şi Pace, Fiuţul oii, Urmă Galbină şi Pipăruş Petru, Din fată-fecior, Crincu, vînătorul codrului, Făt-Frumos zălogit, Doftorul Toderaş, Ioaneş Măsariul, Norocul şi Mintea, Săraca mamă, Busuioc şi Siminică, Baba Grija, Rînduneaua, Doamne, lungeşte ziua de mîine).

Crincu, vînătorul codrului, Bucureşti, 1971, Editura Ion Creangă, ilustraţii Ileana Ceauşu-Pandele (Cuprinde numai basmul care a dat titlul broşurii).

A virágok apja, Erdély roman népmesék (Fata Florilor, poveşti româneşti din Ardeal, traduse în limba maghiară de Nagy Geza, cu ilustraţii de Cseh Gusztav), Bucureşti, 1969, (cuprinde poveştile: *Făt-Frumos zălogit, Crăiasa zînelor, Vizor, craiul şerpilor, Fata Pajurei, Doftorul Toderaş, Binele şi Răul, Fata florilor, Cuvîntul Ursitoarelor, Isteaţă din seamă afară, Sărăcia, Doamne lungeşte ziua de mîine).*

De n-ar fi poveştile, Sibiu, 1971, ediţie îngrijită de Nicolae Nistor şi Ion Drăgoiescu, prefaţă şi glosar de Vasile Rusu.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ A SCRIERILOR DESPRE ION POP RETEGANUL

Agârbiceanu, Ion: Cu prilejul unui studiu asupra lui Ion Pop Reteganul (Prefaţa la monografia *Ion Pop Reteganul – viaţa şi activitatea sa* de Ion Apostol Popescu, Bucureşti, 1965, Editura didactică şi pedagogică).

Albu, Nicolae: Ion Pop Reteganul, *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti,* în „Unirea” Blaj, 1943, 6 martie.

Albu, Nicolae: *Ioan Pop Reteganul,* în *Tribuna,* Braşov, 1943, 10 martie.

Alexandrescu, Matei: Ion Pop Reteganul (cu ocazia apariţiei volumului *Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti)* în revista B. literară, 1943, ianuarie.

Bănuiescu, Ştefan: Ion Pop Reteganul: *Poveşti ardeleneşti,* în *Gazeta literară,* 1957, n. 16.

Bănuţ, Aurel P.: *Despre Ion Pop Reteganul* în *Patria,* Cluj, 1934, n. 131. (Repr. şi în volumul *Oameni de ispravă,* Sibiu, 1939, p. 130-135).

Breazu, Ion: *Ion Pop Reteganul,* în *Literatura Tribunei,* Bucureşti, 1936, p. 77-80 (extras din *Dacoromania,* vol. II).

Breazu, Ion, *Ion Pop Reteganul* în *Povestitori ardeleni şi bănăţeni pînă la Unire,* Cluj, 1937, p. 193-194 (Biblioteca secţiei literare şi filologice a „Astrei”, nr. 1).

Breazu, Ion, *Izvorul folcloric al baladei „Crăiasa zînelor*” de George Coşbuc, în *Studii literare,* Cluj, 1948, p. 205-211.

Breazu, Ion: *Ion Pop Reteganul, Centenarul naşterii lui,* în *Almanahul literar,* Cluj, 1953, n. 6, p. 110-117.

Cardaş, Gh.: *Poeţii şi prozatorii Ardealului pînă la Unire* (1800-1918), Antologie şi studiu, Bucureşti, 1936, Bibl. pentru toţi, n. 1376-1392, p. 306-319.

Chendi, Ilarie, *Un povestitor ardelean,* în *Voinţa naţională* 1904, nr. 5657. (Repr. şi în vol. *Foiletoane,* Bucureşti, 1904, p. 106-112).

Chinezu, Ion: *Ioan Pop Reteganul,* în *Transilvania,* 1941, nr. 10, p. 688-684 (conferinţă rostită la radio (Repr. în volumul *Pagini de critică,* Bucureşti, 1969, p. 83-91.

Dăianu, Elie, *Din viaţa dascălului Ion Pop Reteganul,* Cluj, 1938, (Articolul *Dascălul integral ţărănesc).*

Dumitraşcu, Pompiliu, *Observaţii asupra limbii lui Ion Pop Reteganul,* în *Limba română,* 1954, n. 5.

Elefterescu, Em.: *Ion Pop Reteganul* în *Izvoraşul,* 1930, n. 6.

Enciclopedia română, tomul III, Sibiu, 1904, p. 641 (biografie după informaţii date direct de Ion Pop Reteganul).

Goga, Octavian, *Ion Pop Reteganul* (prefaţă la *Povestiri din viaţa ţăranilor români,* Sibiu, 1908.

Ibrăileanu, G.: *Caracterul specific naţional în literatură* în *Viaţa românească,* 1922, n. 11.

Iorga, N.: *Un scriitor pentru popor* în *Sămănătorul,* 1905, p. 210 (Rep. şi în vol. *Oameni, cari au fost,* vol. I, 1911.

Karnabat, D.: *Un povestitor ardelean Ion Pop Reteganul* în *Seara,* Bucureşti, 1943, 8 mai.

Lovinescu, E.: *Istoria literaturii române contemporane,* IV, 1918, p. 192-194.

Mihăescu, N.: *Oameni din trecut,* în *Acţiunea,* Bucureşti, 1943, 1 februarie.

Muşlea, Ion.: *Ion Pop Reteganul, folclorist,* în *Studii şi cercetări ştiinţifice,* seria III, t. VI, n. 3-4, 1955, Filiala Cluj a Academiei R.S.R.), (Repr. în vol. *Cercetări etnografice şi de*

folclor, I, Bucureşti, 1971, Editura Minerva, p. 169-200).
Nani, Constantin: *Un Creangă al Ardealului: Ion Pop Reteganul,* în *Seara,* Bucureşti, 1943, 4 martie.
Neamţu, N.N.: *Ion Pop Reteganul,* în *Someşul,* Dej, 1958, nr. 86.
Netea, Vasile: *Ion Pop Reteganul,* în *Progres şi cultură,* Tîrgu Mureş, 1935, nr. 1, p. 3-11 (Repr. şi în vol. „Din contribuţia învăţătorimii române la dezvoltarea culturii naţionale”, Tîrgu Mureş, 1935, p. 9-17.
Netea, Vasile: *Ioan Pop Reteganul* în *Naţiunea română,* Cluj, 1935, n. 17-18.
Netea, Vasile: *Ion Pop Reteganul,* Cluj, 1938, Biblioteca învăţătorilor. (Conferinţa rostită la Vălenii-de-Munte, 8 august 1938).
Netea, Vasile: *Un scriitor poporal din Ardeal: Ion Pop Reteganul* în „Neamul românesc pentru popor”, Vălenii-de-Munte, 1929, 15 martie, p. 86-87.
Netea, Vasile: *Ion Pop Reteganul – bibliografie* în „Cunoştinţe folositoare”, seria C. n. 116, Bucureşti, 1941, (Repr. cu unele modificări şi în vol. *De la Petru Maior la O. Goga,* Bucureşti, 1944, p. 143-165.)
Netea, Vasile: *Ion Pop Reteganul,* (prefaţa la volumul *Crăiasa zînelor,* Bucureşti, 1970, p. V–XVI).
Petrescu, Petra Horia: *Cine a fost Ion Pop Reteganul?* (Prefaţă la broşura *Odinioară şi acum,* Sibiu, 1933).
Petrescu, Petra Horia: *Din viaţa lui Ion Pop Reteganul,* în *Ţara Bîrsei,* 1935, nr. (Extras).
Petrescu, Petra Horia: *Ion Pop Reteganul,* în *Transilvania,* 1935, p. 57-65.
Pop Reteganul, Ion: *Eu despre mine* (autobiografie), în *Convorbiri pedagogice,* 1887, nr. 11.
Popescu, Ion Apostol: *Ion Pop Reteganul, Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti,* în *Detunata,* Alba Iulia, 1943, 24 oct.
Popescu, Ion Apostol: *Ion Pop Reteganul – viaţa şi activitatea – monografie,* Bucureşti, 1965, (cu o prefaţă de Ion Agârbiceanu).
Popescu, I. Apostol şi Duicu Serafim: *Din viaţa şi activitatea literară a lui Ion Pop Reteganul,* prefaţă la „Amintirile unui şcolar de altădată”, Bucureşti, 1969.
Popovici, Gheorghe, *Din corespondenţa primită de Ion Pop*

Reteganul în *Limbă şi literatură,* Bucureşti, 1960. (Cuprinde scrisori de la V. Alecsandri, George Coşbuc, S. Fl. Marian, I. Nădejde, Jan Urgan Janik, G. Weigand).

Sanielevici, H.: *Literatura de peste Munţi* în *Noua revistă română,* I, p. 463 şi urm. (Repr. şi în vol. *Studii critice,* 1927, p. 56-73.)

Schullerus, Adolf: în *Korrespondenzsblatt für Siebenbürgische Landeskunde,* Sibiu, 1896, p. 124-125 (recenzie despre *Poveştile din popor,* publicate în 1895). Stanca, Sebastian: *Din viaţa dascălului Ion Pop Reteganul,* Cluj, 1938, (Articolul *Un mare idealist).*

Stoica, Petre: *Ion Pop Reteganul,* în *Convorbiri pedagogice,* 1887, nr. 10. Stoia, Mircea: *Ion Pop Reteganul inedit. O scrisoare către Diaconovici,* în *Tribuna Sibiului,* 1968, 6 aprilie.

Tăslăuanu, Octavian C.: *Ion Pop Reteganul* (prefaţă la *Povestiri din viaţa ţăranilor,* Sibiu, 1911.

Todoran, C. Ion: *Sărbătoare la Reteag,* în *Someşul,* 1960, nr. 205.

Ţepelea, Gabriel: *Ion Pop Reteganul, Legende, povestiri şi obiceiuri româneşti,* în *Ardealul* Bucureşti, 1943, 6 martie.

Vrabie, Gheorghe: *Folclorul la „Tribuna”* în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor,* V, 1955, n. 1-2.

Vulcan, Iosif: *Culegerile poporale ale d-lui Ion Pop Reteganul,* în *Familia,* 1890, p. 385.

**** În afacerea „Revistei ilustrate*”, în *Telegraful român,* 1898, n. 52, p. 207. (Despre trimiterea în judecată a lui I.P.R. pentru articolul şi difuzarea portretului lui Andrei Mureşanu.)

**** Ioan Pop Reteganul* (necrolog), în *Luceafărul,* 1905, n. 7, 1 aprilie, p. 161.

**** Ioan Pop Reteganul (moartea lui),* în *Răvaşul,* Cluj, 1905, n. 15, 16, 22.

**** Din viaţa satului transilvănean,* Cluj, 1942, p. 65-95.

**** Ion Pop Reteganul* în *Flacăra Sibiului,* 1957, nr. 27-34.

**** Ion Pop Reteganul,* în *Drumul socialismului,* Deva, 1958, nr. 195.

GLOSAR

Acotare – căutare, a căuta
adimant – diamant
agodul – firea cuiva, obiceiul
amiezăza (a) – a mînca de amiaz
apotecă – farmacie
aret – curtea casei, locul înconjurător; în preajma unui loc
avan – grozav
Bală – fiară înspăimîntătoare, monstru
bănat – jale, durere
băndură – şervet de pînză pentru macă
biriş – argat al grofilor
blagă – avere
bleu, pleu – tinichea
bobotă – furie, mînie
boltă – prăvălie
boreasă – femeie măritată
boscoană – fermecătură, lucru straniu
botei – grup de oi, de capre
brudie – minte tînără, crudă
bugăt, bugătă – destul, destulă
buigat – aiurit, zăpăcit
bumb – nasture
butan – lemn gros de pus pe foc
Canură – lînă vopsită; se zice şi de un om slab
capcîn, căpcăun – monstru cu trup de om şi cap de cîine
călcia (a) – a merge repede
căput, căputaş – veston
cărţăli (a) – a juca cărţi
căuaci – fierar
celaucă – înşelătoare
celşag – vicleşug
celui (a) – a înşela
cesela fa) – a pieptăna vitele
ceteră – vioară
chis-birău – ajutor de primar
chitilin – încetişor
chitiş – tiptil

ciofoti (a) – a mînca zgomotos
cioloagă – slăbănoagă
ciondănire – ceartă
ciuhă – sperietoare
cîrlogi – cîrlig
ciumurgoi – mătăhălos, monstruos
ciupii – cîrlionţii
clăpănţi (a) – a bate din gură
clisă – slănină
cloambe – crengi
clop – pălărie
cociorvă – lopată
cofă – doniţă
coleşe – mămăligă
cormen – cîrmaci
corteş – agent electoral
coşarcă – coş
cotingan – măricel, fecioraş
cotunele – cătanele, slujitorii
cucui (a) – a moţăi
cuiou – om stricat
Dăbălăzat – pleoştit, supărat
dăoli (a se) – a se plînge
deafetea – degeaba
deculi (a) – a bate rău
desmeată (a) – se desmeticeşte
dinum-danum – veselie, petrecere cu muzică
dobza (a) – a bate pe cineva
dreptăţi – acte
dricală – saltea de pene, de lînă.
drot, drod – sîrmă
Fele, feliţă – un litru, o jumătate de litru
firetic – necugetat, îndrăzneţ
firezul – ferăstrăul
fiscura (a) – a fluiera
fistica (a se) – a se furişa
fleci (a) – a bate ploaia, grindina
flişte – palme
froaie, froi – femeie, fete (de la germ. frau, fraulein)
fuicaş – nebunatec

funt, font – jumătate de kg
Gadină – fiară
gălăi (a) – a trăi cu chiu cu vai
galiţe – păsări domestice
gazdă – om avut
găzdoaie – gospodină
ghiolbană – afurisită
gîf, gîfurel – covată, covăţică
gînj – creangă îndoită
glidă – linie
gozul pămîntului – pulberea pămîntului, om de nimica
grămujda (a) – a spune, a vorbi încet
Haboca (cu) – cu puterea
hamiş – viclean
hărancă – femeie rea
hinteu – trăsură
hîd, hîdă – urît, urîtă
hîlbană – baltă mare cu apă limpede
hîrcioagă – mîrţoagă
hîţa – calea, deschizătură la un loc închis
hojiţi – potriviţi, doi oameni
holă – fiară
honved – soldat maghiar
hore – cîntare
huciu – pădure deasă
hudă, hudiţă – deschizătură prin gard, prin perete
hulă – ruşinea; se zice şi la dilmă
hurui (a) – a se prăbuşi
huţunaş – leagăn, scrînciob.
huzdupa (a) – a mînca cu lăcomie
Iosag, iosagă – avere
instanţiile – legile, rugările (bată-te instanţiile, bată-te cucul)
iui (a) – a chiui
Înpulpa (a) – a se încorda din toate puterile
Înboldojit – învăluit
Încredinţa (a se) – a se logodi
Însîmbra (a) – a se lua la întrecere
Jăb, jab – buzunar
joi (a) – a fi în stare, a putea
jolj – giolgiu, giulgiu

Lăturaşi – caii de margine la trăsură
lăzui (a) – a curăţa un teren de tufe, spini
lemnuşe – chibrite
leşteu, lesnic – sac de prins peşte, mreajă, cîrstnic
liocei (a) – a face zgomot în apă
lud – prost, rău
Maneguri – manevre
măcăul, măcăuaşu – bîtă de alun cu care se băteau iobagii
măsarul, măsariul – tîmplarul
mărăsin – semn
mărţina – iapa
mătăhue – pasăre, fiară urîtă
melenaş – feciorand, holteiaş
melerţi (a) – a zdrobi mărunt
melestui (a) – a zdrobi
merindare – şervet
miriteii – mirii
mocoşi (a) – a lucra încet
modru – stare (n-am modru, n-am putere)
motofleţ – om neîndemînatec
mirişţină – mirişte
mustră – exerciţiu militar
Narnă – a stărui morţiş
nădi (a, îi) – a adăuga
nămală – animal mare; ce nămală de cal!
năpustul (Lasă-n năpustului) – lasă-l naibii
năsărîngă – a lucra supărător
nătăria – mirarea, minunea
nimurug – om slab, fără putere, nedezvoltat
Nialcoş – fudul, semeţ
Oarzin – a spune în faţă
odovăi (a) – a nimici
oluţ – urcioraş
ometeu – om uriaş
omizi (a se) – a se zări de ziuă
opşegoş – om care spune opşaguri, snoave
opşitar – veteran cu un îndelungat stagiu militar
orgoane – orgă
ortac – tovarăş
Paos – pomană

parip – cal tînăr
pălţăuaş – beţişor
părînda (a) – a cutreiera
păsa (a) – a merge
pieri (a) – a dispărea
pili (a) – a fura
plenar, bleuar – tinichigiu
poară – ceartă
pocozi (a) – a se mira
poieţică – grajd mic
poiată – grajd
podoimă – pretext
podereu – platou pentru cosit
polojenii – snoave
posomanturi – podoabe, pietre scumpe
prăbăli (a) – a încerca
prăşcău – flăcău uliţarnic
procatăr – avocat
proclet, procletă – grozav, grozavă
Rîncoare – răutate
rujă – floare
Şalău – oaspete, musafir
sarcă – ţarcă, coţofană
sarsamuri – unelte
secreată – pustie, blăstămată, secreată de lume, de pădure
silvois – magiun
socaciu – bucătar
socăci (a) – a pregăti bucate
sprăhuită – zănatecă
strigă – strigoi
strugea – *strujea* – felie de pîine
stanişte – locul unde se odihnesc vitele la amiaz
stavă – herghelie
Şargă – gradat
ştiuldica (a) – a se afunda în apă
şumeni (a se) – a se îmbăta
Tăhui – prost
tălălău – zgomot mare
tălui (a) – a bate un pom
tătăişă – cumnată

tău – lac
thiara – tortul întins pe război
tirgaş – lucrurile cumpărate de la tîrg
turduluc – gras, grăsuţ
tirnaţ – pridvor
tină – noroi
tisturi – ofiţeri
toi (a) – a certa, a sfădi
tricozenii – snoave
Ţivli (a) – a scheuna
ţol – pătură
Uneală – înţelegere
Valauă – trocă pentru apă la vite, păsări
verincă – cearşaf din tort de cînepă
vică – ferdelă
vinţeler – paznicul viei
vîj – moşneag
vojoiu, vojoi – căpăţînă de varză
Zar – broască
zăhată – drum prin cîmp
zăgneată – zare de foc
zăpsi – a simţi
zărăstit – rătăcit într-o pădure